

प्रस्तावना.

आ पंचमकाल समाप्तिना अवसरे ठेला दूप्पसहनामा आचार्य यज्ञे तेमना नि
वीणसुधी जिनधर्मरूप मानससरोवरना साधु, साध्वी, आवक तथा आविका ए चतु
विंश संघरूप चार आरा खुला रहेवा जोयेठे एतु परमेश्वरनु वचन ठे. कदाचित काल
ना प्रबल प्रजावधी कोई समये कोई आरो न्यूनता पाम्या जेवु थाय तोपण वाकीना चालु
रहेला बीजा आराने प्रजावे समय पाम्याथी ते आरो पण सुधरी जाय ठे

आ समयमा पूर्वना समयना करता घणी न्यूनता थई गएली दीगमा आवेठे च
तुर्विधसंघमां साधु तथा साध्वी तो कचित्तज दीगमा आवेठे थने आवक तथा आविकाओ
तुं पण अल्प अस्तित्व ठे तेथोनी कपरज धर्मवृद्धि आधार राखे ठे. धर्म वृद्धि ज्ञाननी वृ
द्धि थायठे. माटे ज्ञान वृद्धि अवश्य करवी जोयेठे ज्ञाननी वृद्धि ज्ञानना साधनोनी
वृद्धि कपर आधार राखेठे ज्ञानना साधनो पूर्वाचार्य कृत ग्रंथोनी जीर्णोद्धार तथा अ
वलोकन, विद्यान्यास, उत्सुकता, धर्मप्रीति, अनिरुचि, तथा उद्योग प्रमुख ठे

पूर्वाचार्योक्त ग्रंथोनी जीर्णोद्धार कखाथी ते समयना पंढितोनुं पामित्य जाण्वा
मा आवेठे, मनुष्योनी धर्मकपर केवी रुचि हती ते जणायठे चूत कालथी ते आ
वर्तमान कालसुधी वचगालामां धर्म तथा विद्वत्ता प्रमुखनी केटली अधिक न्यूनता
थई ठे ते दीगमा आवेठे पूर्वाचार्यो अति श्रम वेठी विद्यान्यास करी मोटा मोटा
ग्रंथोनी रचना करता हता तेनो हेतु मात्र धर्मवृद्धि अथवा ज्ञानवृद्धि विना बीजो काई ह
तो के शु ते वात स्पष्ट देखाई आवेठे ग्रंथनी रचना कखामा केवल परोपकार विना
बीजो काई पण स्वार्थ होयठे के शु ? ते कलाय ठे पूर्व कालना करतां हालना वखतमां
विद्यान्यासना उद्योग केटलो अधिक अथवा न्यून थयोठे ? ते जणाई आवेठे इत्यादि
क बीजा पण घणा हेतुनं दीगमा आवेठे माटे अवश्य प्राचीन ग्रंथोनी जीर्णोद्धार
करवो जोयेठे केमके, ए ज्ञानवृद्धिनुं मुख्य साधन ठे जो पुरातन ग्रंथोनी जीर्णोद्धार
र नही थाय, तो कालातरे विवेद थई जवानो संजव ठे थने तेवु थएलु हाल दीगमां
आवेठे, छवो के हरिजड्सुरिए चौद जे ने चुमालीश ग्रंथो कखा ठे, ते वधानो जीर्णोद्धार
र नही थयाथी तेउमांना केटलाएक ग्रंथोनी हाल पत्तो पण मलतो नथी, एवा बी
जा पण अनेक सुविद्धित आचार्योना करेला ग्रंथोनी शोध मली शकतो नथी तेनु कारण
पण एज ठे ते केटलु लखियें। यद्यपि मारु एम कहेवु नथी के आज दिवससुधी को
ईए ग्रंथोनी जीर्णोद्धार कखोज नथी, मोटा राजाठ तथा सद्गुकारो वगैरे घणा ज्ञान

જંમારા કરી ગયાઠે તે અધ્યાપિ વિદ્યમાન ઠે; અને તેથીજ હાલ કેટલાએક પુરાતન ગ્રંથોનું આપણને દર્શન થાયઠે. તથાપિ માત્ર દર્શન કરવાથીજ કાંઈ વલવાનું નથી, પણ યોગ્યરીતે ઉપયોગ કસ્યાથી કાર્યસિદ્ધિ થવાનો સંજવઠે. જેમ પૂર્વ ધર્માનિમાની રાજા વગૈરાડે જ્ઞાન જંમારા કસ્યાઠે તેમ પાઠલ થયું નથી. એ મોટી દિલગીરીની વાત ઠે. જો એવો ચાલજ પડી ગયો હોત તો એકે ગ્રંથ વિષ્ણેદ ગયો ન હોત અને આટલી જ્ઞાનની ન્યૂનતા પણ થઈ ન હોત. જુવોકે, દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાનો ચાલ પડી ગયોઠે તો તેની સંતતિ વિષ્ણેદ ગણી દેખાતી નથી. તેમજ ગ્રંથોવિષે ચાલ પડવો જોયેઠે. કેમકે ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર તો જ્ઞાનની વૃદ્ધિનું એક મુખ્ય કારણ ઠે.

હાલના સમયમાં ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાના જેવાં સાધનો મલી આવેઠે તેવાં આગલ કોઈ વચ્ચે પણ નહોતાં. પહેલાં પ્રથમ ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર તાલપત્ર કપર થાણો દેખાયઠે, ને ત્યાર પછી કાગલ કપર થયો ઠે તે અધ્યાપિ સિદ્ધ ઠે. પરંતુ તે હસ્તક્રિયા વિના યંત્રાદિકની સહાયતાથી થાણો નથી. ને હાલ તો મુદ્રાયંત્રની અતિ ઉત્કૃષ્ટ સહાયતા મલી આવેઠે, તેનો ઉપયોગ કરવાનું મૂકી દઈને આલસ કરી વેશી રહેશું તો ગ્રંથો કેમ કાયમ રહેશે ? હાલ વિદ્યાન્યાસ કરીને નવા નવા ગ્રંથોની રચના કરવી તો એક કોરે રહી, પણ ઠતીશક્તિયે પુરાતન ગ્રંથોની રક્ષા કરવાનો યત્ન નહીં કરશું તો આપણેજ જ્ઞાનના વિરોધી ઠરશું. કેમકે જે જેની રક્ષા કરે નહીં તે તેનો વિરોધી અથવા અહિતકર હોયઠે. એ સાધારણ નિયમ આપણી કપર લાગુ પડશે:

શ્રાવક નાઈયો, પુરાતન ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કસ્યાથી તે ગ્રંથોનું અવલોકન થશે, પ્રયાશવિના કેટલાએક વિદ્યાન્યાસ થશે, રસ ઉત્પન્ન થઈને જ્ઞાન સંપાદન કરવાની અંતઃકરણમાં ઉત્કંઠા થશે. શુદ્ધ ધર્મે કપર પ્રીતિ વધશે, અનિરુચિ એટલે પુનઃપુનઃ જ્ઞાન મેલવવાની ઇચ્છા થશે, અને ઉદ્યોગ પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનનાં સાધનોનો સહજ પ્રાપ્ત થશે. ઉદ્યોગ એ સર્વ પદાર્થ મેલવવાનું અથવા વૃદ્ધિ કરવાનું મુખ્ય સાધન ઠે; પરંતુ અમસ્તા ઉદ્યમથીજ કાંઈ થઈ શકતું નથી. તેની સાથે ડવ્યની પણ સહાયતા જોયેઠે. ડવ્ય જે ઠે તે સર્વોપયોગી પદાર્થ ઠે. માટે ડવ્યવાન પુરુષોએ અવશ્ય એ કામ કપર લક્ષ્ય દેવો જોયેઠે. કેમકે, તેડની એ ફરજ ઠે કે, જેમ બને તેમ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવી જોયેઠે. તે આપ્રમાણે:— સારા સારા પંદિતોની મારફતે પ્રાચીન ગ્રંથો સુધારી લેવાવી અથવા ઠપાવીને પ્રસિદ્ધ કરવા. તેનો નાવિક લોકોને અન્યાસ કરાવવો. ઇત્યાદિક શાસ્ત્રોમાં કહ્યા પ્રમાણે સર્વ પ્રકારે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવી. એવા હેતુથીજ મેં આ ગ્રંથો ઠપાવવાનું કામ હાથમાં લીધું ઠે, પરંતુ કોઈની સહાયતા વિના સ્વતંત્ર મારી મરજી પ્રમાણે હું ગ્રંથો ઠપાવી શકું એવી મારીપાણે ડવ્યની શક્તિ નહીં

હોવાને લીધે આ 'પ્રકરણ રત્નાકર' નામનું મોટું પુસ્તક કહામવાની આગમજ મારા સ્વ
ધર્મી જાણ્યોની મને મદત લેવી પડી છે સારા જાગ્યજોગે યોગ્ય રીતે મદત પણ મલી
આવી, તેથી આ પુસ્તકનો પ્રથમ જાગ સમાપ્ત કરી તે ગયા જેટ માસમાં પ્રસિદ્ધ કયો
અને આ વીજો જાગ પણ હમણા પૂર્ણ થયો છે તેથી હું મને કૃતકલ્પ સમજું હું

આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવાને મુખ્ય મદત કરનાર શ્રેષ્ઠ. કેશવજી નાયક છે.

હરેક પદાર્થને સમ યોગ્યતાવાન વા અધિક યોગ્યતાવાન રક્ષણ કરી શકે છે એવું
ઘડુગા દીગામા આવે છે જેમ ગ્રીષ્મ ઋતુના તાપથી તત્ત્ર યજ્ઞલા પર્વતને મેઘજ રક્ષણ
કરે છે, તેમ જ્ઞાનનું રક્ષણ તે ઉત્તમ યોગ્યતાવાન પુરુષથી જ થઈ શકે છે ચર્યાપિ સકલ
ચતુર્વિધ સઘને જ્ઞાનની રક્ષા કરવાનો અધિકાર છે, તથાપિ સર્વને તેજુ સામર્થ્ય હોતુ
નથી માટે યોગ્યતાવાનજ રક્ષણ કરી શકે છે. તેવી યોગ્યતા કોઈ વિરલાનેજ હોય
છે, કેમકે બાહ્ય સર્વ લક્ષ્યાદિ સમૃદ્ધિ ઠતા અંતરનવિપે જિન વચન શ્રદ્ધાનરૂપ સમૃ
દ્ધિ પણ જોયે છે તેમાની બાહ્ય સમૃદ્ધિ તો ઘણાઓને હોય છે તેમ ઠતા જિનવચન
શ્રદ્ધાન હોતુ નથી તો તેનાથી કોઈ પણ એવું શુચ કલ્પ થઈ શકતુ નથી તેથી બાહ્ય
સંપત્તિ સહિત પ્રવચનશ્રદ્ધાન પણ જોયે છે બાહ્ય ઉત્તમ સપદા અને અંતર સ્વયર્મે
નિષ્ઠા એ ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યાનુબંધીપુણ્યનું ફલ છે તેજુ કોઈએકનેજ હોય છે એનું પ્રત્યક્ષ ઓ
વાહરણ આ વર્તમાન દ્વિશતકરૂપ કાલનેવિપે શ્રેષ્ઠ કેશવજી નાયક છે કેમકે, એવી
યોગ્યતાવાન વીજો કોઈ પુરુષ હાતા દીગામા આવતો નથી એથી બાહ્ય લક્ષ્યાદિ સં
પત્તિયુક્ત ઠતા આતર ધર્મે સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધાનરૂપ અત્યુત્તમ સપત્તિએ કરીને પણ યુક્ત છે.
જેનેવિપે પચ પ્રકૃતિરૂપ અંતરાય કર્મનો ક્ષયોપશમ આધુનિક સર્વ સઘ જનોના કર્નાશ્ચ
યિક દીગામાં આવે છે, એમના જેજુ આતપ નામ કર્મ તો કોઈ નૂપને પણ ક્ષતિત્ત્વ ઉદય
થયલું દૃષ્ટિ ગોચર થશે! તેમજ આદેય નામકર્મ, અંગોપાગ નામકર્મ, યશ કીર્તિનામ
કર્મ, પ્રમુખ શુચ પ્રકૃતિઓનું એમણે એવો તો ઉત્કૃષ્ટવંધ કયો છે કે, તેવો હાલ લક્ષણનરત્તા
ર્કમાં કોઈ વીજાનેવિપે ક્ષતિત્ત્વ દીગામા આવસે એવા પુરુષને શુ અશક્ય હોય? અને કીર્તિ
કાર્ય કરવાને સમર્થ ન થાય! અર્થાત્ સર્વ કાર્ય કરવાને શક્તિમાન છે પૂર્વે થઈગણા સ
પ્રતિ રાજા તથા વસ્તુપાલ તેજપાત્ર અને કુમારપાલ પ્રમુખ મહત્ત્વ પ્રજાવિક પુરુષોની પટે
એમણે પણ વર્તમાન કાલાનુસાર ધર્મ દીપનાર્થ તથા સ્વશ્રદ્ધાન વર્ણનાર્થ શ્રીશ્રદ્ધેવા
જયો તથા અજન શલાકા પ્રમુખ ઉત્તમ ધર્મે કલ્પો કયા છે, તે વધાઓથી પણ અ

त्युत्तम ज्ञानवृद्धिनी उत्कंठा पूर्वक तड्युक्त पुरुषोने अतिशय आश्रय दियेठे; माटे नि श्रये करी एमने पूर्वजुत धर्म श्रद्धावान कुमारपाल राजा प्रमुखनी पंक्तिमां शासारुं न गणाय. किंतु तेमनी तुलना करे तेवाज ठे. आ जखाणमां कोईए अतिशयोक्ति स मऊवी नही, पण निर्पक्षपात बुद्धिची विचार करी जोबुं के, शेर केशवजी नायक ए सर्व उपमाने योग्य ठे के नही! जुवो के अमे अंकित करवाने आरंज करेला आ ए क लक्ष संख्याक महत् चतुर्जागात्मक पुस्तकना अंकनीय खर्चनेविषे एवी युक्तिची आश्रय आप्योठे के जेथकी केटलाएक समयोद्धरित पूर्व गीतार्थोए करी रचित प्रकर णोतुं सुखरूप पुनः जीर्णोद्धार थई शकरो. माटे एमने जेटली उपमादैये तेटली थोडीठे.

राजवहादूर बाबुसाहेब लक्ष्मीपति सिंहजी ठत्रपति सिंहजी.

शेर केशवजी नायकविषे जखतां आ प्रसंगे श्रीमच्छुदावाद निवासी स्वप्रांत नूप समान, लक्ष्म्यादि बाह्य अमित समृद्धि युक्त, उत्तम यशःकीर्ति नाम कर्मोदयवान, ज्ञान वृद्ध्युत्कंठावान अतिशय, प्रतापी, स्वधर्म दीपक, पूर्वोक्त पंक्ति अनिराजनीय, सर्व संघ तिलक नूत तथा श्रावक गुण सहित्यादि अपूर्व कल्याणकार नूपित राजवहादुर नूपतिदत्त पदक धारक बाबुसाहेब लक्ष्मीपति सिंहजी ठत्रपति सिंहजी पोताना नाम प्रमाणेज योग्यतावान होवाथी अधुना अनुपमेयज ठे.

जस्टिस् ऑव् धि पीसारख्य नूपतिदत्त पदक धारक शेर केशवजी नायक तथा रा उवहादुराख्य नूपतिदत्त पदक धारक शेर लक्ष्मीपतिसिंहजी ठत्रपतिसिंहजी जेवा प्रजा विक धर्म दीपक पुरुषो श्रावक मंजलनेविषे हमेश उत्पन्नथता रहो; अने आवा ज्ञान वृद्धिरूप धर्मकृत्यो कर्ता रहो एवो अमारो अंतःकरण पूर्वक आशिर्वाद ठे.

आ ज्ञानवृद्धिक उत्तम कृत्यने सारो आश्रय आपनार प्रजाविक पुरुषोनी पंक्तिमां शोनित, अपेक्षा तथा उपेक्षा रहित, सारासार ग्राहक, परम रहस्यज्ञ, परोपकार म तिमान, करुणा, दया, कृपा तथा शीलादि गुणगुण युक्त, श्री वीतरागपद कमल मकरंद लालसाय भ्रमरायमान्, महात्मा सदृश मुनी महिमा सागरजी तथा सुमति सागर जी; एमनो अत्यंत प्रार्थना पूर्वक अत्युपकार युक्त नाम स्मरण अत्र गुंथित करुं तुं.

श्री सुंबईना श्रावक मंजलमांना श्रेष्ठ हरजम नरसिंह; श्रेष्ठ घेला जाई पदमसी, श्रेष्ठ वर्द्धमान पुनसी, श्रेष्ठ नोजराज देसल, एमणे ज्ञान वृद्धि विषयक पोतानी सारी उदारता दर्शावी ठे माटे तेमना उपकार पूर्वक हुं नाम गुंथित करुं तुं.

श्रीमच्छुद्धावाद निवासी परम ज्ञान प्रसारोद्युक्त मतिमान स्वज्येष्ठ भ्राता तुल्य लक्ष्मी तथा गुण युक्त नृप दत्तक रायबाहादूर पद धारक बाबुसाहेब धनपति सिंहजी ठाकुरपति सिंहजी एमने पण पोतानी उत्कृष्ट ज्ञान वृद्धि करवने सारी उदारता दर्शावी ते तेथी तथा बीजो पण ज्ञान वृद्धिने अर्थ पुस्तक अंकित करवानो हमेश उद्योग चालुं राखेते तेथी अति सत्कार पूर्वक तथा मान्यता युक्त नामस्मरण गुंथित करुंहुं

श्री मुंबईना आवक मडलमांना शेठ परबत लधा, शेठ मूलजी देवजी, शेठ जादवजी परबत, सा. नोजराज नरपाल, तथा शेठ कीकाजाई फूलचंद तथा शा गकरसी देवजी एथोए पण यथाश्रद्धान प्रमाणे आ ज्ञानवृद्धिना करवने आश्रय आप्योते तेथी तेथोतुं उपकार सहित नामस्मरण गुंथित करुं हुं.

श्री अहमदाबादना आवक ममल माहेला शेठ दलपत जाई नथुनाई, तथा शेठ मयाजाई प्रेमाजाई, एडनी ज्ञाननी प्रशस्ति थवानेविषे अति उत्कंग जोईने मोटा आजार सहित नामस्मरण गुंथित करुं हुं ;

श्री साणदवाला शेठ साकलचंद हुकमचंद तथा श्री नरूचवाला शेठ अनूपचंद मलु कचंद, एथोए पोतानी धर्मप्रजावना अधिक दर्शाववाने अर्थ ज्ञाननी वृद्धि थवा सारु जे उत्सुकता बतावी ते ते जोईने मोटा उपकार साथे नामस्मरण गुंथित करुं हुं

श्री कव मुदराना रद्देवाशी शेठ कस्तुरचंद सिंघजी पारेख एमनी अद्भुत धर्म प्रीति, वैराग्यता तथा ज्ञानवृद्धिनी अतिशय चाहना जोईने मोटा आदर पूर्वक आ पुस्तकनी साथे नाम गुंथित करुं हुं

साधुमंजल मार्गमार्गित सवेगी साधु वर्ग, अति विवेकी, ज्ञान पीयूष बुद्धिस्तुक्त जिनप्रवचन श्रवण श्रद्धावान आवक जन मन कर्णेने परमामृत रहस्य पान कराव नार, साधु गुण नृपणालंरुत, ज्ञानवृद्धि कर्ता पुरुषरूप वृद्धोने मेघवृष्टि समान अत्युत्कृष्ट साधन नूत, महाराज श्री मूलचंदजी तथा जवेर सागरजीना, नामस्मरण प्रेम पूर्वक गुंथित करुं हुं

साधु ममलमा साधु गुण संपन्न, ज्ञानरूप सूर्यना प्रकाशने आवरण करनारा जे नाना प्रकारना सशयो, कृतकौं, देव, मान, ईर्ष्या तथा कुसंग प्रमुख वादल समूहरूप घनघटानो सम्यक् प्रकारे निध्वंस करवाने वलवान पवन समान, धर्म तथा धर्मींग ज्ञानादिकनी वृद्धि करवाने पूर्वना अत्युत्तम सुविहित शास्त्रपारंग आचार्यादि आर्य जन तुल स्याद्वाद संजीना जाण वदुधा पजावाख्य वेग निवाशी सवेगी साधु श्री आत्माराम समान आत्मारामजी एमनु अति नाबपूर्वक नामस्मरण गुंथित करुंहुं

संवेगी साधु श्री नितीविजयजी महाराज एउनो ज्ञान वृद्धि अर्थे सारो उद्योग होवाथी प्रथम जागनी पठे नामस्मरण गुंथित करुं तुं ;

संवेगी साधु साध्य वस्तु साधनोद्युक्त युक्त मतिमान; जिनवचन समुद्रमांथी जलद वत ग्रहीत धर्माकाशस्थित जलवृष्टि वत् ज्ञान वृद्धि कर्ता; संवेगी साधु शुद्ध सम्यक्त्व पदारथ, परम सुविहित सुसाधु मंगल माल प्रोहीत, ज्ञानादि शुद्ध जिनधर्मांगवृद्धि प्रयत्नवान. श्री शांति सागरजी महाराजनं नामस्मरण गुंथित करुं तुं;

जन वृंद वंद्य अचल गङ्गाचार्य नट्टारक श्रीविवेक सागर सूरि, एमनुं पूर्वजागनी पठे नाम स्मरण गुंथित करुं तुं ;

मनुष्य पुंज पूज्य तप गङ्गाधिपति नट्टारक श्री धरणेंद्रसूरि; एमनुं नाम स्मरण गुंथित करुं तुं ;

श्री हुकमचंडजी महाराजनं में प्रथम जागमां नाम स्मरण गुंथन कखुं ठे तेमज अत्रे पण गुंथित करुं तुं.

प्रवचन रहस्य ज्ञाता, कोविद मतिमान, अद्भुत चपल वक्तृत्वशक्तियुक्त, स्वरूपसागरवित् श्रीरूपसागरजीनं नाम स्मरण गुंथित करुं तुं ;

शुद्ध वीतराग परुषित, जिनधर्म विनूति युक्त श्रीअहमदावाद नगर निवाशी सर्व श्रावक मंगल जन नूप समान अत्यंत लक्ष्मि संपत्तिवान पूर्वज परंपरा श्रेणि आगत श्रीमान उत्तम श्रद्धान सहवर्त्तमान तथा धर्मदीपक श्रेष्ठ मयानाई प्रेमानाईनं नामस्मरण पुनः गुंथित करुं तुं.

बीजा पण जे जे सद्बुद्धिमान पुरुषोए धर्म प्रजावना दर्शाववा निमित्ते स्वसामर्थ्यानुसार ज्ञानवृद्धि हेतुथी जे उदारता दर्शावी ठे तेथोनां नामस्मरणार्थ पुस्तकना अंत नेविपे गुंथित अशे.

द्विमापना.

प्रथम जाग मध्ये मतिदोषथी तत्वानुबोध नामनो ग्रंथ जे पृष्ठ ७३१ थी ७५६ सुधीमां नाखवामां आव्युं ठे ते स्थानकवासी रतनचंदनो करेलो ठतां लखेली प्रतमां तेहुं न जणायाथी जूलथी ठपाई गयो ठे. एटला माटे हुं सर्व सुबुद्धिवान वाचको पाशे थी द्दमा मांगुं तुं के अंकित ग्रंथना मुख पृष्ठमां. सुविहित गीतार्थ रचित ग्रंथो ज नाखवानो मे प्रतिज्ञा करेली ठे तेने कोई दूषण आपशो नही. केम के, हरेक

काम जूलथी थाय ते क्कमा करवा योग्य ठे हुंढिया यद्यपि जिनधर्मी नाम न
रा तो ठे पण जाते मूर्खज होय ठे तेथी तेउं जिनोक्त मार्गनी विपरीत परुपणा
ता दरता नथी एवात सर्व सुझ जनोने सम्मत ठे माटे ते मूर्ख होवाथी गोतार्थ कहेव
य नही तेथी ए ग्रंथ अवश्य जैन सैलीथी विपरीतजठे एवु जाणी त्याग करवा यो
ग्य ठे, कोईए सुविहित गीतार्थरुत जाणीने वाचवो नणवो नही ए वात हुं श्री जा
वनगरमा साधु श्री आत्मारामजी महाराजने मलवा गयो हतो त्यारे तेमणे मारी
पात्रो कही ए रत्तनचद थानकवासी साथे आत्मारामजी महाराजनो मलाप थयलो
हतो इत्यादिक बहुवातो मे एमना मुखथी सानलीने तेथी में घणो पश्चात्ताप कखो पण
पठी थाय गुं? माटे मूलथी मारी प्रतिज्ञामा मे जूल कीधी तेनी मुनि श्री आत्माराम
जी महाराजना उपकार सहित सर्व सङ्गानो पात्रोथी क्कमापना माणु दु

शा नीमसिंह माणक.

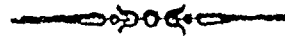
विनती.

समस्त जैन धर्म रागी, नाना ग्रंथ विचार बुझुत्सुक, जिनवचन पीयूषपान कर्ता, श
रल चित्तवाला जनोने अति प्रार्थना पूर्वक विनति करुं दु के, जेम जननी अथवा
जनक स्वपुत्रना दोषविषे रचमात्र विचार न करतां मात्र गुणहुंज ग्रहण करेठे तेम
आ अफित पुस्तकनेविषे कोईने काई दोष दृष्टिगोचर थाय तो मज कपर रचमात्र रोष कर
वो नही केमके, सर्व प्रकारे निर्दोषता एक केवलीविना बीजा कोईनेविषे पण संजवे
नही एटला माटेज पूर्वे थई गयला महत् आचार्य प्रमुख श्रुतज्ञान पारग अत्युत्क
ष्ट पन्थितो पण स्वरचित ग्रंथोमा बुद्धि दोषनेविषे क्कमा मागी गयला दीगमां आवेठे;
त्यारे आधुनिक साधारण जननी वात गु कहेवी? आ पुस्तकनुं शोधन करतां मति
दोष अथवा दृष्टिदोष अवश्य दीगमा आवेशे, ते जोईने रोष न करतां क्कमा करवी
केमके, वाचता अथवा लखता जूल थायज ठे एवो नियम ठे एविषे जे गर्व करे ते
मूर्ख कहेवाय माटे ए विषे दु सर्व सत्पुरुषोनो विनय करुनु के, थापनी हसना चचू
जेवी मतिथी सारासार विचार पूर्वक जलरूप दोषनु निवारण करीने पररूप गुणनुं
ग्रहण करवु अने असत् पुरुषोनो पण अधिक विनय करुं दु के, थापनी काकना
थचू जेवी मतिवढे गुण तजीने दोषनु ग्रहण करीने ते सुखेथी प्रसिद्ध करवो, तेथी दु

મોટો ઉપકાર માનીશ ? કેમકે, જો દોષ દર્શાવનાર નહીં મળે તો દોષ દીઠામાં કેમ આવે? ગુણગ્રાહકની ક્ષમારૂપ અમૃત ધારાથી યદ્યપિ ગુણની પુષ્ટી થાય છે, તથાપિ દોષ ગ્રાહકની કુમતિરૂપ કુઠાર ધારાથી બુદ્ધિ ઢિન્ન ઢિન્ન થઈને તેને અદોષતા કરવાવિષે ઘણા પ્રયત્નમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે, તેથી તેનો પણ ઉપકાર માનવા યોગ્ય છે. માટે સર્વ સજ્જન તથા હુષ્ટ પુરુષોની વિનતિ કરું હું કે, યથા સ્વમતિ અનુસાર ગુણદોષ વિચાર કરીને ક્ષમાદિક કરવું.

શાળી નીમસિંહ માણક.

પ્રાર્થના.

આ પુસ્તક વાંચનારા અને જાણનારા પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનના રાગી અને વિવેકી સુજ્ઞ જનોને અતિ નમ્રતાપૂર્વક હું યાચના કરું હું કે, આ પ્રકરણ રક્ષાકરમાંના કોઈ પ્રકરણમાં અંતરવૃત્તિજન્ય દોષથી, બાહ્યદૃષ્ટિ દોષથી અથવા અજ્ઞાન પ્રક્રિયાને લીધે કોઈ જૈનની સૈલીથી વિપરીતતા અથવા સાંશયિક દીઠામાં આવે તો તેવિષે કોપ ન કરતાં સર્વ જલ્દી જઈને તે મને મોકલાવી દેવું, કે જેથી તે સુધારીને કોઈ પ્રસંગે વિરોધનો પરિહાર કરવામાં આવે. જેમ કે, પ્રથમ નાગમાં નાચેલા ઉપમિતિજવપ્રપંચની કથામાં અનુસુંદરને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી અનંત કાલ નિગોદમાં રહી આવ્યો ત્યારે તે સર્વ વાત સ્મરણમાં આવી છે. એ સાંશયિક ઉક્તિ છે; ક્ષત્રીદિકની પછે જ્યાં જ્યાં દીઠામાં આવે ત્યાં ત્યાંથી જલ્દી જઈને જો બને તો તેના વિવેચનસુધ્ધાં અથવા એમજ મને સૂચના કરવી એવી હું તેમની પ્રાર્થના કરું, અને એમ કસ્યાથી મોટો ઉપકાર માન્યામાં આવશે.

શાળી નીમસિંહ માણક.

॥ श्री ॥

प्रकरणरत्नाकर नामाख्य पुस्तकना बीजाज्ञाग माहेला ग्रंथोनी
स्थूल विषयानुक्रमणिका प्रारंभ.

ग्रंथोत्तुं नाम.

पृष्ठ

१ श्री रत्नशेखरसूरिकृत श्रीरूपज्ञ स्तुति गर्जित महिम्नस्तोत्र	१
२ श्री ह्रमाकव्याणजीकृत विविधकाव्यचातुर्य युक्त चतुर्विंशतिजिनस्तुति	४
३ श्रीमुनिसुंदरसूरिकृत अध्यात्मकल्पद्रुमनामाग्रथनी अनुक्रमणिका.	ए

अधिकार

पद्य

पृष्ठ

१ साम्योपदेशाख्य प्रथमोधिकार	३४—	११
२ स्त्रीममत्वमोचनोनामद्वितीयोधिकार.	८—	१९
३ पुत्रममत्वमोचनारख्यस्तृतीयोधिकार	४—	२१
४ धनममत्व मोचनोनामचतुर्थोधिकार	७—	२३
५ देहममत्वमोचनारख्य पंचमोधिकार .	८—	२५
६ विषयावशतोपदेश नामाख्य षष्ठोधिकार	ए—	२७
७ विषयकपाययवशताख्य सप्तमोधिकार	२१—	३०
८ शास्त्रागुणाधिकारोऽष्टम तदतरगत चतुर्गत्याश्रितोधिकार	१६—	३६
९ चित्तदमनानिधानो नामनवमोधिकार	१७—	४१
१० वैराग्योपदेशाख्योदशमोधिकार	२६—	४६
११ धर्मशुद्धिउपदेशाख्य एकादशोधिकार	१४—	५६
१२ देवयुरुधर्मशुद्धिनामाख्यो द्वादशोधिकार	१७—	६०
१३ यतिशिष्टानिधानोनाम त्रयोदशोधिकार	७९—	६६
१४ मिष्यात्वादिसवरोपदेशाख्यश्रुतुर्दशोधिकार	२२—	८२
१५ शुद्धप्रवृत्तिशिष्टोपदेशाख्य पंचदशोधिकार	१०—	८९
१६ साम्यसर्वस्वनामा षोडशोधिकार	८—	९३

४ श्री शीतलनाथाष्टक हुतविलंबितारव्य वृत्त चतुर्पादावृत्ति युक्त
मल्लूकचंद्र रचित .. .. .

८— ए६

श्री जिनस्तोत्र संग्रह, श्री कल्याणसागर सूरिकृत.

५ श्री माणिक्य स्वामि स्तोत्र विविध पद्यरचनात्मक .. .. .

१८— ए७

६ सूर्यपुरीय श्रीसंनव जिनस्तोत्र वसंत तिलकारव्य वृत्त गुंथित च
तुर्थी विनक्तयंत पद ब६ .. .. .

११— ए८

७ श्री सुविधि जिनस्तवन हुतविलंबित वृत्तब६ प्रत्येक पद सुविधि
नाम युक्त .. .. .

६— ए८

८ श्री शांतिनाथ स्तोत्र हुतविलंबितवृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पद युक्त

१३— ए९

९ श्री शांतिजिनस्तोत्र विविध पद्यब६ संबोधन पर्यंत अष्टविनक्ति
दर्शक .. .. .

१९— ए९

१० श्री अंतरिक्ष पार्श्वस्तोत्र इंडवज्जा वृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

ए—१०१

११ श्री गौडिक पार्श्वष्टक शार्दूलविक्रीडित वृत्त ब६ चतुर्थ पादा
वृत्ति युक्त .. .. .

११—१०१

१२ श्री गौडि पार्श्वनाथस्तोत्र नानारव्यवृत्त ब६ अद्भुत चमत्कृतियुक्त.

१२—१०२

१३ श्री दादा पार्श्वनाथ स्तोत्र इंडवज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त

ए—१०३

१४ श्री कलिकुंभ पार्श्वष्टक वृत्त ब६ चतुर्थ पादा वृत्ति युक्त ..

ए—१०४

१५ श्री रावण पार्श्वष्टक इंडवज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

ए—१०४

१६ श्री गोडिपुर पार्श्व जिनस्तोत्र गायत्र पद्य ब६ रमणीय राग युक्त.

१३—१०५

१७ श्री पार्श्व जिन स्तोत्र तोटक वृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पदयुक्त

१०—१०५

१८ श्री मद्दुर पार्श्वस्तोत्र हुतविलंबित वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

१०—१०६

१९ श्री सत्यपुरीय महावीर स्तोत्र हुतविलंबित वृत्त ब६ युष्मह्व
प्रथमैक वचन द्वितीय पुरुष अस् धातु वर्तमान काल दर्शक.

२५—१०६

२० " " " " वृत्तब६ युष्मह्व शब्द चतुर्थ
क वचन द्वितीय पुरुष नम् धातु एक वचन वर्तमान काल दर्शक

ए—१०८

२१ श्री लोडण पार्श्वनाथ स्तोत्र अनुष्टुप्वृत्त ब६ द्वितीय विनक्तिदर्शक.

१३—१०८

२२ श्री सेरीश पार्श्वनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

ए—१०९

२३ श्री संजवनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त	ए—१०ए
२४ श्री सूक्त मुक्तावली केशरविमलकृत मालिनी प्रवृत्ति वृत्त ब६	
१ धर्म पदार्थ वर्ग	३४—११०
२ अर्थ पदार्थ वर्ग	३५—११६
३ काम पदार्थ वर्ग	३६—११ए
४ मोक्ष पदार्थ वर्ग	३७—१११
२५ श्री शातसुधारस ग्रंथ श्रीविनय विजय उपाध्यायजीकृत विविध गायनीयराग रचित पद्य ब६ अनित्यादि षादश नावना तथा मैत्रादिचार नावना मली शोल नावना विषय काव्यचमत्कृति युक्त.	३३४—१२४
२६ चतुर्विंशति जिनस्तोत्र जिनप्रज्ञासूत्रिकृत वृत्तब६ काव्य चमत्कृति युक्त	३ए—१३५
२७ आस्तिक तथा नास्तिक मति सवाद कर्त्ता नाम लुप्त विविध प्र श्रोत्तर युक्त गुर्जर नापा गद्यब६	०—१३७
२८ सस्यक्त्वना सदसठ बोलनी सशाय श्रीयशो विजयजी उपाध्यायकृत गुर्जर नापा गायनीय विविध ढालरूप पद्यब६	६ए—२१२
२९ शृंगार वैराग्य तरंगिणी, सोमप्रज्ञाचार्य विरचित नूतन काव्य चमत्कृति उपजात्यादि अनेक विध वृत्ताख्य पद्यब६ स्त्री शृंगार वर्णन मिश्रो वैराग्य दर्शक.	४५—२१७

विविधविषयिकस्तोत्र, जिनप्रज्ञाचार्यकृत.

३० श्री वीरजिनस्तोत्र आर्यावृत्तब६ पंच वर्ग परिहारक काव्य चातुर्ययुक्त	२६—२४२
३१ श्री गौतम स्तोत्र उपजात्यादि वृत्तब६ पामित्य युक्त	२१—२४३
३२ श्री नेमिजिनस्तोत्र आर्या प्रवृत्ति विविध जातीय वृत्तब६ अमि त चातुर्य क्रियालुप्त	२०—२४४
३३ श्रीवर्द्धमान जिनस्तोत्र इष्टवज्रा प्रमुख विविध वृत्त नाम श्लेषार्थ गणित काव्य पामित्य सूचक	२७—२४५
३४ श्री चतुर्विंशति जिनस्तोत्र दुतविलज्जित वृत्त चतुर्थ पादांतरगत सदृश वर्णावृत्तिरूप यमक नामक शब्दालंकार श्लेषादि गणित	२ए—२४७

- ३५ श्री पंचकव्याणिकमय महावीरजिनस्तोत्र वृत्त बद्ध लाटानुप्रासा
द्यनेक काव्य कलायुक्त ... .. ३६—३४ए
- ३६ श्रीमंत्र स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध परम रहस्यार्थं गर्जित मंत्ररूप ५—३५१
- ३७ श्रीवर्द्धमानजिनस्तोत्र उपजातिवृत्तबद्ध विविधालंकृत शब्द लालित्ययुक्त ए—३५१
- ३८ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध प्रतिपद पंचाक्षर पुनरा
वृत्ति रूप सिंहावलोकन युक्त ... .. ए—३५१
- ३९ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध पादांत समचतुरक्षर पुन
रावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ... .. ८—३५३
- ४० श्री नंदीश्वर कल्प अनुष्टुप् वृत्त बद्ध काव्यसरजत्वं अर्थ गौरवयुक्त ४८—३५३
- ४१ श्री शारदास्तोत्र उपजातिवृत्त बद्ध क्वचित् समपाद पुनरावृत्ति
क्वचित् विषमपाद पुनरावृत्तिरूप एक चतुर्पादरूप यम
कालंकारयुक्त ... .. १३—३५४
- ४२ श्री जिनसिंहसूरिस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध क्वचित् समपाद
पुनरावृत्ति क्वचित् विषम पाद पुनरावृत्ति एक चतुर्पादरूप
यमकालंकार युक्त ... .. १३—३५५
- ४३ श्री पंच नमस्कृति स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध अद्भुत आशय युक्त २३—३५६
- ४४ श्री वीरस्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये सम समपाद पुनरावृत्ति
रूप यमकालंकार युक्त ... .. १३—३५७
- ४५ श्री आदि जिनादि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये सम स
मपाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ... .. १८—३५८
- ४६ श्री पार्श्वप्रातिहार्य स्तोत्र स्वागता वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये समसम
पाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ... .. १०—३५ए
- ४७ श्री कल्याण पंचक स्तोत्र वंशस्थ वृत्त बद्ध साधारण काव्य रचना युक्त ८—३६०
- ४८ श्रीवीर जिनस्तोत्र लक्ष्मण प्रयोगमय उपजाति वृत्त बद्ध व्याकर
णना प्रयोगना मिश्रे जगवंतना लक्ष्मण उक्ति युक्त ... .. १७—३६०
- ४९ श्री वीतराग स्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध क्वचित् पादांतगत क्वचित्
पादांतस्थले ऋयादि अक्षरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ... .. १६—३६१
- ५० श्रीचंडप्रजस्वामि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध सम समपाद पुनरावृ
त्तिरूप यमकालंकार युक्त ... .. ४—३६३
- ५१ श्रीरुषभदेव स्तोत्र आर्यादि वृत्त बद्ध विविध जाणा रचना चम

वृत्ति युक्त तथा संस्कृत, प्राकृत, मागधी, पैशाची, चूलिका
पैशाची, शौरसेनी, समसंस्कृत ने अपभ्रंश निन्न निन्न अने
मिश्र कविनाम गर्ज चक्र युक्त

४०—२६३

५१ श्री महावीरस्तोत्र विविध वृत्तबद्ध अत्युत्तम चित्रादि काव्य चम
वृत्ति युक्त यथा प्रतिलोमानुलोमपाद, अनुलोम प्रतिलोम,
अर्द्ध प्रतिलोमानु लोम, अर्द्धभ्रम, मुरजबंध, गोमूत्रिका, सर्व
तो नड, रथपद, द्व्यक्षरपाद, एकाक्षरपाद, एकाक्षरश्लोक,
असंयोग, दान्यां खड्ग सदानितक, मुसल, त्रिशूल, हल, धनु
प्य, शर, शक्ति, अष्टदल कमल, षोडशदल कमल, स्तुत्यना
मगर्ज बीजपूर ह्र, कविकाव्य नामक चक्र, तथा चामरबंध.

२६—२६५

५२ श्री जीरापद्धिपार्श्वस्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध विषम पदांत समपदाद्य
त्र्यक्षर पुनरावृत्तिरूप सिंहावलोक काव्ययुक्त

१५—२६७

५४ श्री फलवर्द्धि जिनस्तोत्र आर्यावृत्तबद्ध प्रत्येक पद्यार्द्धे चतुरक्षरा
त्मक त्रयावृत्तिरूप यमकालंकारयुक्त

१२—२६९

५५ श्री चंद्रप्रज्ञ स्वामिस्तोत्र मौक्तिक दामादिवृत्तबद्ध पट्टनाषा रच
ना चमवृत्ति युक्त यथा संस्कृत, प्राकृत, शौरसेनी, मागधी,
पैशाचिक, चूलिका पैशाचिक, अपभ्रंश

१३—२६९

५६ श्री वर्द्धमान निर्वाण कल्याणक स्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध सर्वोत्कृष्ट
वर्णन युक्त

१९—२७१

५७ श्री अरनाथस्तोत्र पंचदश केवलाक्षर पद्यबद्ध अद्भुत रचना युक्त

१४—२७२

५८ आध्यात्म मतपरिद्धानाम ग्रंथनी स्थूलविषयानुक्रमणिका.

२७३

आध्यात्मना चार प्रकार देखाढीने तेमां मात्र नाम अध्यात्मिजे
दिगम्बर लोकठे तेमना मतनु निवारण करतां जावाध्यात्मनुं
स्वरूप दर्शावता तथा साधुने वस्त्र पात्र उपधिप्रमुख ते सिद्ध
ताना हेतुठे एवु अनेक दृष्टातो सहीत प्रश्नोत्तररूपे सिद्धांतसै
जियें प्रतिपाद्युठे तेने प्रसंगे ध्याननुं स्वरूप स्थविरकल्प
जिनकल्प तथा अपवाद उत्तर्ग इत्यादि .

..

२७३

उत्कृष्ट अध्यात्मनी प्राप्ति यवानां कारणो निश्चय व्यवहार न	
यना वाद सहित मध्यस्थपणे प्रमाण वादीनुं मत लावी	
उत्कृष्ट अध्यात्मनी प्राप्ति दर्शावीढे	२९०
केवली कवलाहार अवश्य करे एवी स्थापना युक्तिपूर्वक सि	
द्वांत सैलियें बतावी ढे	३०२
केवली कवलाहार करता ठता कृतकृत्यज ढे	३११
पट्कारकनुं स्वरूप	३३२
सिद्धना पन्नर जेद	३३२
स्त्रीलिंगें सिद्धता दिगम्बरीउं नथी मानता तेने दूषण ..	३३३
ग्रंथनुं परम रहस्य	३३९

५९ श्री समयसार नाटक नामाख्य ग्रंथनी स्थूल विषयानुक्रमणिका. ३४५

श्री पार्श्वनाथ, सिद्ध जगवान, साधु, अने सम्यक्दृष्टीनी स्तुति, मिथ्यादृष्टि वर्णन, मंगलाचरण, आत्मइव्य वर्णन, ग्रंथगौ रवता, कवीनुं साम्यर्थ, ग्रंथ महिमा, अनुभव लक्षण, तथा महिमा, पड्इव्य नव तत्व वर्णन, नाम माला, आ ग्रंथमां क हेवा लायक षादश द्वारनां नाम; ग्रंथारंजनो मंगलाचरणरूप नमस्कार, आत्म वर्णन, जगवाननी वाणीने नमस्कार ..	३४५
१ जीवद्वार वर्णन	८६—३६३
२ अजीव द्वार अधिकार	१४—३७९
३ करता क्रिया कर्मनो द्वार	३५—३८४
४ पुन्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थद्वार	१६—४००
५ अध्यात्मना अधिकार सहित आश्रवद्वार	१६—४०७
६ संवर द्वार	११—४१२
७ निर्झरा द्वार	६१—४१६
८ बंध तत्वना द्वारना प्रबंधनो अधिकार	६८—४३८
९ मोक्षद्वार	५३—४६२
१० सर्व विगुह्मिद्वार	२८—४७९
११ स्याद्वादनामा द्वारनी अंतर्गत ग्रंथमहिमा तथा नवरस	

वर्णन अने चतुर्दश नय इत्यादिक अनेक विषययुक्त

४१—५१३

१२ साध्य वस्तु अने साधक वस्तुना स्वरूपनो द्वार

५२—५२७

कवी अमृतचंद आचार्यनी आलोचना तथा बनारसी दासैं जिन

प्रतिमांनी स्तुति करी तथा बनारसीदासनी पोतानी कथनी. ५३—५४४

चउद गुणस्थानक स्वरूप तेमा चोथा गुणस्थानकमां ह्वा

यिकादि सम्यक्त्वनो स्वरूप तथा पाचमा गुणस्थानकमां

श्रावकनी एकादश प्रतिमानुं लक्षण

५४—५४६

६० सम्यक्त्वस्वरूप स्तवग्रंथनी स्थूलविषयानुक्रमणिका

५५७

१ सूत्रकारनी गाथा तथा सम्यक्त्वप्राप्तिनी अगाठ जेवी जी
वनी अवस्था होय तेनो विवरो

५५७

२ सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय

५५८

३ ग्रंथि जेदवानी रीत

५५८

४ अग्निवृत्ति करणो गयो थको जीव जे कर्तव्य करे ते कर्तव्य

५५८

५ सम्यक्त्वना जेदनो विवरो

५५९

६ कारकादि सम्यक्त्वना लक्षण

५६०

७ कर्म ग्रंथनी सैलिये उपशम सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय

६०१

८ पाच सम्यक्त्वनो काल

६०२

९ दश प्रकारनी रुचिरूप सम्यक्त्व

६१२

१० सम्यक्त्वना सदसठ जेद विगु-६ व्यवहारथी

६१८

६१ पट्टीशतक नामक ग्रंथ नेमीचड चमारीरुत ए ग्रंथ गु-६ मार्गानु
सारीअणे जणवा वाचवा तथा साजलवा लायक विचित्र उ
पदेणे करी युक्त ठे

६२६

६२ सयमश्रेणीनु स्तवन पंक्ति उत्तम विजयजीरुत

६२७

६३ लोकनाल द्वात्रिंशिका

६२८

६४ सम्यक्त्व विचारगर्जित महावीरजिन स्तवन

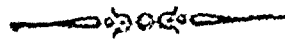
उपशमादिक सम्यक्त्वना जेद सविस्तरपणे तथा सम्यक्त्व पामवा
नो उपाय अने यथा प्रवृत्त्यादिक त्रण करणु स्वरूप इत्यादि

६३७

पांचसम्यक्त्वना स्थितिकालमानादिक तथा गुणगणा	३५४
उपशम श्रेणी तथा रूपकश्रेणीनुं स्वरूप..... ..	३५७
आठ नेदे पुजल परावर्त	३७४
काय स्थिति विचार	३७७
सप्तजंगीनुं स्वरूप	३८२

६५ षड्व्य विचार नामाग्रंथ चर्चकरूपे.

३९०

सिद्धना पन्नर नेद तेमां दिगम्बरीयोना मत खंमन पूर्वक स्त्री लिंगनी सिद्धता बतावीठे	३९०
अजीव इव्य विचार तेमां दिगम्बरोनी चर्चा पूर्वक पुजल इव्यनो विचार सिद्ध कखुंठे	३९६
चार प्रकारना अजाव	४०७
नय निक्षेप स्वरूप	४१०
मोक्ष प्राप्तिनुं क्रम	४११
आत्म प्राप्ति विधि	४१२
सम्यक्त्वीना आठगुण	४१४
सम्यक्त्वी सोहं बीजध्यावे तेनो अर्थ	४१५

॥ अथ श्री महिम्नस्तोत्रप्रारम्भः ॥

महिम्नः पार ते परमलजमाना अपि विनो नवति स्तोतार समवसृतिजूमो समु
दिता ॥ यदिद्यास्त्वां तद्धिनवृपजन्तया स्तवयतो ममाप्येष स्तोत्रे हरनिरप
वादः परिकर ॥ १ ॥ स्वरूपं चिद्रूपं किमपि तद्रूपं जगवत् श्वतूरूपा ब्राह्मी
यदि गदितुमीष्टे न जवत् ॥ ततः कस्य स्तुत्यं किमुपममिदं कस्य विषय पदे
त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ २ ॥ यद्वा ॥ पदं शैव केचित्परमम
नपेक्षाकृत्यसुखं स्तुवति त्वां राज्यादिकपदकृते मन्दमतयः ॥ जवेद्वा तत्त्वार्थे रतिर
तितरां नैव जवत् पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ ३ ॥ गुणाना
मानत्यादविषयतया वाङ्मनसयोर्न शक्या तत्त्वज्ञै रपि तव विधातुं स्तुतिरियम् ॥
जवन्नामोच्चारत्पुनरपि ममेतां निजगिर पुनामीत्यर्थेऽस्मिन् पुरमथनबुद्धिर्व्यव
सिता ॥ ४ ॥ यद्वा ॥ जटालंकारालंकृतमथ वृषां च जगवन् पुनान विश्वत्वां
प्रथमजिनं मत्वा किमु ततः ॥ जटां धृत्वा श्रित्वा वृषमहमपि क्षातलमिदं पु
नामीत्यर्थेऽस्मिन्पुरमथनबुद्धिर्व्यवसिता ॥ ५ ॥ न कोपस्याटोपः स्वरिपुषु न च स्वे
ष्वपि तथा प्रशान्तिर्नां कांतादिकपरिकर कश्चिदिति ते ॥ त्रिलोक्यामालोक्याप्यह
ह परमा प्रारम्भमां विदितुं व्याक्रोशी विदधत इदं कै जडधियः ॥ ६ ॥ ध्रुवः कश्चि
त्कर्त्ता निखिलञ्चवनस्यापि स पुनर्विद्युर्नित्यश्चैकः सतनुरतनुर्वा स्ववशतः ॥ स्वयं
सिद्ध्यन्स्मिन्स्त्वमतमनात्मानं हतधियः कृतकौयं कश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः
॥ ७ ॥ विद्युत्सैरागाद्यैरपि जवति किं सर्वविदहो विना वा सर्वज्ञं ननु जिनः किमाप्तो
पि स च किम् ॥ त्वदन्योपि क्वापि त्रिजगति वतासस्वविषये यतोमदास्त्वा प्रत्यमर
वर संशेरत इमे ॥ ८ ॥ त्वमेवार्हन् बुद्धो जगति परमेष्ठी च पुरुषोत्तमोलक्ष्या ना
स्वान्विबुधयशुरादीश्वर इति ॥ विनो नानाकाङ्क्षि समविषयमार्गेषु चरता नृणामे
कोगम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥ ९ ॥ प्रसादात्ते पुत्रा विषयसुखसाम्राज्यमनजन्
न के वा सेवातस्तव नवनवामृद्धिमगमन् ॥ तृणे स्त्रेणे स्वर्णे द्रुपदि च सदृक् पु
नरहो न हि स्वात्माराम विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥ १० ॥ जवन्तत्तादृक्तातिशय
महिमेद्वावशसमुद्भवद्रक्तियुक्त्या रणरणकितात करणतः ॥ अधीरपुद्गुक्तोखिलजग
दशक्यं स्तवमपि स्तुवन् जिह्मेमि त्वां न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥ ११ ॥ न श
स्यो कस्यास्ता नमिविनमिपत्ती जिनपते त्वदेकस्वामित्वाक्रमकमलसेवासु रसिकी ॥
प्रसादात्ते विद्याधरपतितति र्यत्सविनयं स्वयं तस्ये ताभ्यां तव किमनुवृत्तिर्न फल
ति ॥ १२ ॥ तदा विद्या प्राप्य ध्रुवमखिलविद्याधरमहा स्वयं प्रादुर्भाव्य प्रथमम

य वैतादयविच्युताम् ॥ यदेतौ दुस्साध्यौ सुरनरवराणामनजतां स्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रि
पुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १३ ॥ अथावातैश्वर्यं मदनमदविध्वंसि च महाव्रतित्वं
सर्वकलमसमविच्युतिश्च परितः ॥ शिवासंगश्रंगः सततमिति नो कस्य कतिनः स्थि
रयास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १४ ॥ विवाहादौ नेतुर्भुदुरुपकृतो विप्र
निचवं त्वया पारंपर्यागतपरिचयान्मोहचरटः ॥ तथा दूरं नष्टः कचिदपि यथाकेव
लकलाप्रतिष्ठा त्वय्यासीद् ध्रुवमुपचितो मुह्यति खलः ॥ १५ ॥ निज-धर्यां स्पर्धां लुर्जरत
विचुरासीन्मयवता यदाऽपत्तस्या-र्धासनमथ सुखं केवलरमाम् ॥ तदेतस्मिन्सर्वं तव
पदविनष्टे समुचितं न कस्याप्युन्नत्यै नवति शिरसस्त्वग्यवनतिः ॥ १६ ॥ निनंसा
यां पूर्वं कृणामजगणत्वां नरतराट् समं चक्रेणाहो तदिह विषयाणां विषमता ॥ यदे
तस्यार्चात्र प्रमितफलदैवाशिवसुखं न कस्याप्युन्नत्यै नवति शिरसस्त्वग्यवनतिः
॥ १७ ॥ प्रजो त्वत्पुत्रस्यातुलबलवतो बाहुबलिनस्तपस्तीव्रं तादृक् शरदवधिमानाद
पि कृतं ॥ निदानं ज्ञानस्य ध्रुवमनवदाश्रयमथवा विकारोपि श्लाघ्यो ज्वननयनंग
व्यमनिनः ॥ १८ ॥ न सुत्रामा यत्र प्रनवति विधातापि न विद्युः स वैकुण्ठः कुण्डः
किमपि न नवश्चानवदलम् ॥ जिगीषुः स त्वामप्यपरसुरमदुर्मतिरनूत् स्मरः स्म
र्नेव्यात्मा न हि वशिष्ठ पथ्यः परिनवः ॥ १९ ॥ प्रयुंजानः स्वामिन्स्वयमखिलशि
व्यान्यमुमतां कलाः पुंसां स्त्रीणामपि च सकलाः क्षापतिरपि ॥ कुलालादींस्तांस्ता
न कृणामपि नयन् शिक्षणविधौ जगद्दृष्ट्वायै त्वं नटसि ननु वामैव विद्युता ॥ २० ॥
प्रजो तैस्तैः सारैरणुनिरखिलैश्चामरवरैः कृतं रूपं सर्वोत्तमसुखगमंशुष्टकमितम् ॥
त्वदंशुष्टस्यायं गुणति किल नांगारकश्चेत्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिमदिव्यं तव वपुः
॥ २१ ॥ प्रजाः प्राज्यं राज्यं स्थविरजननी स्वस्य तनुजांस्तपस्यन्नासत्तावपि च विहरन्वा
दुबलिनः ॥ उपेक्षिष्या आत्तव्रतनृपसहस्राश्च चतुरो विधेयैः क्रीडंत्यो न खलु परतंत्राः
प्रनुधियः ॥ २२ ॥ यदा नो रत्नानां त्रयमखिलदौर्गत्यहरणं निदानं संपत्तेस्त्रिज्वनज
नानामनुदिनम् ॥ नवान् योगहेमावपि विरचयन्मन्मथजये त्रयाणां रक्षायै त्रिपुर
हर जागर्ति जगताम् ॥ २३ ॥ यथा पूर्वं मुग्धास्तवसङ्पदेशाद्युगलिनः सदा स्वामि
नीगाजनिपित सदाचारचतुराः ॥ तथा कस्कः संप्रत्यपि न विशदेषु त्वदुदितश्रुतौ श्र
द्धां बध्वा दृढपरिकरः कर्मसु जनः ॥ २४ ॥ तपस्तीव्रं ब्रह्मव्रतनियमनिष्ठा बहुवि
धाः क्रियाकष्टास्त्रिषु अपि जिनपुङ्गवाशयतया ॥ त्वदाज्ञावज्ञायां नियतमहितायै
न नयिनां ध्रुवं कर्तुः श्रद्धाविधुरमनिचाराय हि मग्नाः ॥ २५ ॥ क्षमाचृन्मुख्याः के
नियतमधिमात्रानपि तदा स्वयंस्थान् शास्त्रोपाद्भयतितरां यस्य हतये ॥ अविघ्नं तं

निघ्नन्नसमसमयस्तामसमृगं त्रसंतं ते ऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरजस ॥ १६ ॥
 परित्राम्य क्लेशार्जितमपि सहस्रेण शरदा मदाश्रिज्ञाजलं सपदि मरुदेव्यै तदपि चेत् ॥
 प्रजो निस्नेहं सा व्रतसमयसर्वावगणनादवैति त्वामक्षा वत वरद मुग्धा युवतय ॥ १७ ॥
 महानदे यद्यप्यसि जिन दवीयस्यपि पदे न रुष्टस्तुष्टश्च त्रिचुवनजनेषु क
 चिदपि ॥ नवन्नाम स्वामिन्स्वमनसि महामन्नमनिशं तथापि स्मर्तृणां वरद परम
 मंगलमसि ॥ १८ ॥ प्रजो प्राणायामान्यसनरसिकत्वान्निजमन समाधावाधाया
 खिलविषयतोद्भाणि युगपत् ॥ दुतं प्रत्याहृत्य स्थिरनिहितनासाग्रनयना दधत्यंत
 स्तत्वं किमपि यमिनस्तत्किल नवान् ॥ १९ ॥ सुरदुः खं कुचस्त्रिदशसुरजिस्त्वं सुरम
 णि पिता माता त्राता विभुरपि सुहृत्त्व च सुगुरु ॥ परात्मा ब्रह्मापि त्वमसि पर
 मं देवतमतो न विद्वस्तत्तत्त्व द्यमिह हि यत्त्वं न नवसि ॥ २० ॥ अकारार्थैर्वर्णै
 स्त्वयि परिणतान् पंच परमेष्ठिनं स्पष्टं पंचाक्षररचनया नामिनिगदन् ॥ कलाना
 दव्यक्तं किमपि परमब्रह्मविषयं समस्तं व्यस्तं त्वा शरणद गृणाल्योमिति पदम् ॥ २१ ॥
 न रागाद्यैर्गस्तो न पुनरनुकप्यो मदपर कृपांस्तु स्वतो न्यो न जगति न तेन्य पुनरलम् ॥
 स्वयं तेरत्यार्त्तैः किमितरसुरैश्चेति विमृशन् प्रियायास्मैधात्रे प्रविहृतनमस्योस्मि
 नवते ॥ २२ ॥ नमो नासक्ताय कचिदपि विरक्ताय च नमो नम सवुद्धाय प्रशमद
 मरुद्धाय च नम ॥ नम सर्वज्ञाय स्मरणपरतत्राय च नमोनम सर्वस्मै ते तदि
 दमिति शर्वाय च नम ॥ २३ ॥ दलितरजसे शश्वद्विश्वाचिताय नमोनम प्रहृततम
 से श्रीसर्वज्ञाधिपाय नमोनम ॥ जनहितकृते तुभ्यं सत्त्वाधिकाय नमोनम प्रमहसि
 पदे निखैगुण्ये शिवाय नमोनम ॥ २४ ॥ कुसुमवदुरिवाहं तद्भुतो किंचनार्हं कृतिजि
 रुरसि कंठे वा गुणत्वादधार्यम् ॥ जिनवर जिनदर्पेत्कर्पितोकार्पमेव वरद चरणयोस्ते
 वाक्यपुष्पोपहार ॥ २५ ॥ प्राणुश्रीसोमवगेऽजनिपत मुनयोमौक्तिकानीव शुद्धास्ते
 प्वप्येकावली च प्रगुणगुणवती श्रीमदाचार्यपति ॥ जीयाज्ञाय यदूनामिव गुरुज
 यचज्ञाह्यश्रीमुनीं इस्तस्यामप्येष चितामणिरुचिररुचिर्नायक कृष्णदेव ॥ २६ ॥
 निहितचरमपाद श्रीमहिम्न स्तवस्य त्रिचुवनमहितस्य श्रीयुगादीश्वरस्य ॥ अमरश्च
 सदा तत्पादपद्मोपजीवी रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेत दधत्त ॥ २७ ॥ एव शारदस्तो
 मसुदरयश स्तोम युगादीश्वरं चेतो नूजयच्चर्मो लज्जिनिप्रत्यन्वह योगिनि ॥ ज्ञान
 प्राप्य विगात्रराजसदृशवृहदं समाश्रीयते मुक्त्यै मूर्धनि रत्नशेखररमा ब्रह्मकतेजो
 मयी ॥ २८ ॥ इति श्रीयुगादिदेवमहिम्न स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ क्षमाकल्याणजीकृत चतुर्विंशतिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥

शार्दूल विक्रीडिततंडः ॥ अथ क्षमस्तुति प्रारंभः ॥ सद्भक्त्या नतमौलिनिर्जरवरत्राजि
 क्षुमौलिप्रज्ञा संमिश्रारुणदीप्तिशोभिचरणानोज्ज्वलः सर्वदा ॥ सर्वज्ञः पुरुषोत्तमः सुच
 रितो धर्मार्थिनां प्राणिनां जूयाद्भूरिविभूतये मुनिपतिः श्रीनानिसूनुर्जिनः ॥ १ ॥ सद्बो
 धोपचिताः सदैव दधताप्रौढप्रतापश्रियो येनाज्ञानतमोवितानमखिलं विद्धितमंतः
 कृणु ॥ श्रीशत्रुंजयपूर्वशैलशिखरं नास्वानिवोद्भासयन् नव्यांनोजहितः स एष जयतु
 श्रीमारुदेवप्रभुः ॥ २ ॥ योविज्ञानमयो जगत्रयगुरुर्य सर्वलोकाश्रिताः सिद्धिर्थेन वृता स
 मस्तजनता यस्मै नतितन्वते ॥ यस्मान्मोहमतिर्गता मतिनृतांयस्यैव सेव्यं वचो यस्मि
 न्विश्वगुणास्तमेव सुतरां वंदे युगादीश्वरं ॥ ३ ॥ अथ अजितस्तुतिः प्रारंभः ॥ मालिनीतंडः ॥
 सकलसुखसमृद्धिर्धस्य पादारविंदे विलसति गुणरक्ता नक्तराजीव नित्यं ॥ त्रिभुवनज
 नमान्यः शांतमुद्रानिरम्यः स जयति जिनराजस्तुंगतारंगतीर्थे ॥ १ ॥ प्रभवति किल नव्यो
 यस्यनिर्वर्णनेन व्यपगतदुरितौघः प्राप्तमोदप्रपंचः ॥ निजबलजितरागद्वेषविद्वेषिवर्गै
 तमजितवरगोत्रं तीर्थनाथं नमामि ॥ २ ॥ नरपतिजितशत्रोर्वेशरत्नाकरेण्डुः सुरपतिय
 तिमुख्यैर्नक्तिदक्षैः समर्च्यः ॥ दिनपतिरिव लोकेऽपास्तमोहांधकारो जिनपतिरजितेशः
 पातुमां पुण्यमूर्तिः ॥ ३ ॥ अथ संभवस्तुतिः ॥ स्वर्गवरातंडः ॥ यद्भक्त्या सक्तचित्ताः प्रचु
 रतरनवत्रांतिमुक्ता मनुष्याः संजाताः साधुजावोद्धसितनिजगुणान्वेषिणः सद्यएव ॥ स
 श्रीमान्संभवेशः प्रशमरसमयोविश्व विश्वोपकर्ता सद्भर्ता दिव्यदीप्तिः परमपदकृते से
 व्यतां नव्यलोकाः ॥ १ ॥ शुक्लध्यानोदकेनोज्ज्वलमतिशयितस्वहृत्तनावाद्भुतेन स्वस्मादा
 दृत्य वृत्तं शिवपदनिगमं कर्मपंकप्रपंचं ॥ नीरंध्रं दूरयित्वा प्रकृतिमुपगतोनिर्विकल्पस्वरू
 पः सेव्यस्तादृश्यध्वजोसो जगति जिनपतिर्वीतरागः सदैव ॥ २ ॥ वार्धौ विद्योतिरत्नप्रकर
 इव परित्राजते सर्वकाले यस्मिन्निःशेषदोषव्यपगमविशदे श्रीजितारेस्तनूजे ॥ दु प्रा
 पो दुष्टसत्त्वैः स्फुटगुणनिकरः शुद्धबुद्धिहृमादिः कल्याणश्रीनिवासः स नवतिवद
 ताऽन्यर्चनीयो न केषां ॥ ३ ॥ अथ अजिनंदनस्तुतिप्रारंभः ॥ पुतविलंबिततंडः ॥ विश
 दशारदसोमसमाननः कमलकोमलचारुविलोचनः ॥ शुचिगुणः सुतरामजिनंदन ज
 य सुनिर्मलतांचितनूधन ॥ १ ॥ जगति कांतहरीश्वरलांबितक्रमसरोरुह कामकृपा
 निधे ॥ मम समोहितसिद्धिविधायकं त्वदपरं किमपीह न तर्कये ॥ २ ॥ प्रवरसंवर सं
 वरनूपतेस्तनय नीतिविचक्षण ते पदं ॥ शरणमस्तु जिनेश निरंतरं रुचिरनक्तिसुयुक्तिनृ
 तो मम ॥ ३ ॥ अथ सुमतिस्तुति प्रारंभः ॥ उपेक्षवज्रातंडः ॥ सुवर्णवर्णो हरिणासव

णीं मनोवनं मे सुमतिर्बलीयान् ॥ गतस्ततो दुष्टकुट्टपिरागदिपेक्ष नैव स्थितिरत्र कार्या
 ॥ १ ॥ जिनेश्वरो मेघनरेंद्रस्तुर्धनोपमो गर्जति मानसे मे ॥ अहो गुरुदेपदुताशन त्वा म
 सो शम नेष्यति सद्यएव ॥ २ ॥ इतः सुदूरं ब्रज दुष्टबुद्धे समं दुरात्मीयपरिहृदेन ॥ सु
 बुद्धिर्ज्ञातुं सुमतिर्जिनेशो मनोरमः स्वातमितो मदीयं ॥ ३ ॥ अथ पद्मस्तुतिप्रारंभ
 शुजंगप्रयातठंद ॥ उदारप्रजामंडलैर्जीसमान कृतात्यंतदुर्दातदोषापमानः ॥ सुसी
 मांगजश्रीपतिर्देवदेव स्तदा मे सुदान्यर्चनीयस्त्वमेव ॥ १ ॥ यदीयं मन पंकजं नित्य
 मेव त्वयालंकृतं ध्येयरूपेण देव ॥ प्रधानस्वरूपं तमेवातिपुण्यं जगन्नाथ जानामि लो
 के सुधन्य ॥ २ ॥ अतो धीशपद्मप्रज्ञानंदधाम स्मरामि प्रकाम तवैवाग नाम ॥ मनो
 वांछितार्थप्रदं योगिगम्यं यथा चक्रवाको रवेर्दाम रम्यं ॥ ३ ॥ अथ सुपार्श्वजिनस्तुतिप्रारं
 भं तोटकठंद ॥ जयवतमनंतगुणैर्निनृत पृथिवीसुतमद्भुतरूपनृतं ॥ निजवीर्यं
 विनिर्जितकर्मबलं सुरकोटिसमाश्रितपत्कमलं ॥ १ ॥ निरुपाधिकनिर्मलसौख्यनि
 धिं परिवर्जितविश्वदुरंतविधिं नववारिनिधेः परपारमिमं परमोज्वलचेतनयोन्मिलितं
 ॥ कलधौतसुवर्णशरीरधरं शुभपाश्वरुपार्श्वजिनप्रवरम् ॥ विनयावनत प्रणमामि
 सदा हृदयोद्भवचरितरप्रमुदा ॥ ३ ॥ अथ चंद्रप्रज्ञाजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ वशस्थठंद ॥
 अनंतकांतिप्रकरेण चारुणा कलाधिपेनाश्रितमात्मसाम्यतः ॥ जिनेंद्र चंद्रप्रज्ञा देवमुत्त
 मं नवतमेवात्महितं विभावये ॥ १ ॥ उदारचारित्रिनिधे जगत्प्रज्ञो तवाननाजो जविलोक
 नेन मे ॥ व्यथा समस्तास्तमितोदितं सुखं यथा तमिस्रादिवमर्कतेजसा ॥ २ ॥ सदैव संसे
 वनतत्परे जने नवति सर्वेऽपि सुराः सुदृष्टयः ॥ समग्रलोके समचित्तवृत्तिना त्वयैव सजा
 तमनोनमोस्तु ते ॥ ३ ॥ अथ सुविधिजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ वसततिलकाठंद ॥ विश्वानिव
 द्यमकराकितपादपद्म सुग्रीवजात जिनपुगव शातिसद्व्य ॥ नव्यात्मतारणपरोक्षमपानपा
 त्र मां तारयस्व नववारिनिधेर्विरूपात् ॥ १ ॥ नि शेषदोषविगमोद्भवमोक्षमार्गं न
 व्या श्रयंति नवदाश्रयतो मुनीन्द्र ॥ ससेवित सुरमणिर्बहुधा जनानां किनाम नोनव
 ति कामितसिद्धिकारी ॥ २ ॥ विहं कृपारसनिधि सुविधे स्वयन्मूर्त्त्या नवतमिति विहप
 यामि तावत् ॥ देवाधिदेव तव दर्शनवत्त्रजोर्हं शश्वद्भवामि सुवनेश तथा विधेहि ॥ ३ ॥
 अथ शीतलजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ शार्दूलविक्रीडितठंद ॥ कल्याणाकुरवर्द्धने जलधरं सर्वो
 गितपत्कर विश्वव्यापियश कलापकजितं कैवल्यलीलाश्रितं ॥ नंदाकुक्षिसमुद्भव दृ
 ष्टरथक्षोणीपतेर्नंदन श्रीमत्सूरतविदरे जिनवर वदे प्रभुं शीतलं ॥ १ ॥ विश्वाज्ञानविद्यु
 द्भ्रंतिदिपदवीहेतुप्रबोधः दधद्भ्याना वरजकिरक्तमनसा चेत् सुमुखासयन् नित्यानं
 दमयप्रसिद्धसमयं सद्भूतसौख्याश्रयो दुष्टानिष्टतमः प्रणाशतरणिर्जीयाङ्गिन शीत

लः ॥ ३ ॥ सङ्गत्तया त्रिदशेश्वरैः कृतनुतिर्नास्विजुणालंकृतिः सत्कल्याणसमद्युतिः शुभ
 मतिः कल्याणकृतसंगतिः ॥ श्रीवत्सांकसमन्वितस्त्रिभुवनत्राणे गृहीतव्रतो नूयान्नक्ति
 नृतां सदेष्टवरदः श्रीशीतलस्तीर्थकृत् ॥ ३ ॥ अथ श्रेयांसजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ हरिणी
 ठंदः ॥ चिरपरिचितागाढव्याप्ता सुबुद्धिपराङ्मुखी निजबलपरिस्फूर्त्योदग्रा समग्रतया
 मम ॥ व्यपगतवती दूरं दुष्टा स्वनिष्ठकुट्टिता अपचितसहा सद्योजूता यदीयसुदृष्टितः १
 निरुपमसुखश्रेणीहेतुर्निराकृतदुर्देशा शुचितरगुणग्रामावासो निसर्गमहोज्वला ॥ हृदय
 कमले प्रादुर्भूता सुतत्वरुचिर्मम विदलितनवत्रांतिर्यस्याप्यजस्रमनुस्मृतेः ॥ १ ॥ उपक
 तिमतिर्दाने दहो निरस्तजगद्व्यथः समुचितकृतिर्विज्ञानांशुप्रकाशितसत्पथः ॥ नृपगण
 गुरोर्विष्णोर्वेशे प्रजाकरसन्निजः स नवतु मम श्रेयांसेनः प्रबोधसमृद्धये ॥ ३ ॥ अथ वासुपू
 ज्यस्तुतिप्रारंभः ॥ रथोद्धताठंदः ॥ पूर्णचंद्रकमनीयदीधिति त्राजमानसुखमद्भुतश्रि
 यां ॥ शांतदृष्टिमजिरामचेष्टितं शिष्टजंतुपरिवेष्टितं परं ॥ १ ॥ नष्टदृष्टमतिर्निर्यमीश्वरं संस्मर
 द्भिरिह नूरिर्निर्नृजिः ॥ क्षीणमोहसमयादनंतरा प्रापि सत्यपरमात्मरूपता ॥ १ ॥ पार्थिवे
 शवसुपूज्यवेशमनि प्राप्तपुण्यजनुपं जगत्प्रभुं ॥ वासुपूज्यपरमेष्ठिनं विशः के स्मरन्ति नहि
 तं विपश्चितः ॥ ३ ॥ अथ विमलजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ मंदाक्रांताठंदः ॥ संसारेस्मिन्महतिम
 हिमामेयमानंदिरूपं त्वां सर्वज्ञं सकलसुकृतिश्रेणिसंसेव्यमानं ॥ दृष्ट्वा सम्यग्विमलसद
 सज्ज्ञानधाम प्रधानं संप्राप्तोहं प्रशमसुखदां संनृतानंदवीचिं ॥ १ ॥ येतु स्वामिन् कुमति
 पिहितस्फारसदोधमूढाः सौम्याकारां प्रतिकृतिमपि प्रह्वयते विश्वपूज्यां ॥ देषोद्भूतेः कलु
 षितमनोवृत्तयः स्युः प्रकामं मन्ये तेषां गतशुचदृशां का गतिर्नाविनीति ॥ १ ॥ श्यामा
 सूनो प्रतिदिनमनुस्मृत्य विज्ञानिवाक्यं हित्वानार्थं कुमतिवचनं ये भुवि प्राणनाजः ॥ पू
 र्णानंदोल्लसितहृदयास्त्वां समाराधयन्ति श्लोघ्याचाराः प्रकृतिसुजगाः संति धन्या स्तए
 व ॥ ३ ॥ अथ अनंतस्तुतिप्रारंभः ॥ स्रग्विणीठंदः ॥ यस्य नव्यात्मनो दिव्यचेतो गृहे सर्वदा
 ऽनंतचित्तामणिर्योतते ॥ यांति दूरे स्वतस्तस्य दुष्टापदो विश्वविज्ञानवित्तं न वेद ह्वयं ॥ १
 यस्तु सर्वज्ञरूपं स्वरूपस्थितं वीक्ष्य स ज्ञावतः सिंहसेनात्मजं ॥ अद्भुतामोदसंदोहसंपूरि
 तो मन्यते धन्यमात्मीयनेत्र ह्वयं ॥ १ ॥ सोपवर्गानुगामिस्वजावोज्ज्वलां व्यूढमिष्यात्ववि
 ष्ववणे तत्परां बंधुरात्मा ऽनुनूतिप्रकाशोद्यतां शुद्धसम्यक्त्वसंपत्तिमालंबते ॥ ३ ॥ यु
 ग्मं ॥ अथ धर्मस्तुतिप्रारंभः ॥ कामक्रीडाठंदः ॥ नास्वज्ञानं शुद्धात्मानं धर्मेशानं स
 ह्वयानं शक्त्यायुक्तं दोषोन्मुक्तं तत्त्वासक्तं सङ्गत्तं ॥ शश्वन्नांतं कीर्त्या कांतं ध्वस्तध्वातं वि
 श्रामं क्षिप्तावेशं सत्यादेशं श्रीधर्मेशं वंदध्वं ॥ १ ॥ निःशेषार्थप्रादुर्भक्तां सिद्धेर्नृत्तां संसर्त्तां
 दुर्जावानां दूरे हर्त्ता दीनोद्धर्ता संस्मर्त्ता ॥ सङ्गत्तेन्योमुक्तेर्दाता विश्वत्राता निर्वाता सुखो

नक्त्यावाचोयुक्त्या चेतोवृत्त्या ध्येयात्मा ॥ १ ॥ सस्यगृह्णि साहातृष्टोमो हाष्टष्टो ना
 रुष्ट स्तोतोयामै. संपज्ज्येष्ट साधुश्रेष्ठ सत्प्रेष्ठ ॥ श्रद्धायुक्तस्वातैर्जुष्टो नित्यंतुष्टो निर्दुष्ट
 स्याज्यो नैव श्रीवज्राको नष्टातंको नि शंकः ॥ ३ ॥ युग्म ॥ अथ शातिजिनस्तुतिप्रारब्ध ॥
 दुतविलंबितबंद ॥ विपुलनिर्मलकीर्त्तिनरान्वितोजयति निर्जरनाथनमस्कृत ॥ लघु
 विनिर्जितमोहधराधिपो जगति यः प्रभुशातिजिनाधिप ॥ १ ॥ विहितशातसुधारसमङ्ग
 न निखिलजुर्जयदोषविवर्जित ॥ परमपुण्यवतां नजनीयतां गतमनतगुणै सहित सतां
 ॥ १ ॥ तमचिरात्मजमीशमनीश्वर नविकपद्मविबोधदिनेश्वर ॥ महिमधाम नजामि जग
 त्रये वरमनुत्तरसिद्धिसमृद्धये ॥ ३ ॥ त्रिजिर्विशेषक ॥ अथ कुशुजिनस्तुतिप्रारब्ध ॥ गी
 तपद्मतिमाह ॥ जयजय कुंशुजिनोत्तमसत्तम तत्त्वनिधान धर्मजो ज्वलमानसमानस
 हसंसमान ॥ ज्ञानाद्वादकमुख्यमहोदतकर्मविमुक्त विषमविषयपरिजोगविरक्त शुभाश
 ययुक्त ॥ १ ॥ जयजय विश्वजनीन मुनिव्रजमान्य विशुद्ध चेतन चारुचरित्रपवित्रितलोक
 विबुद्ध निरुपममेरुमहीधरधीर निरंतरमेव गर्वविवाजितसर्वसुपर्वविनिर्भितसेव ॥ २ ॥
 जयजय सरनरेश्वर नंदनचंदनकल्प वासक विश्वविज्ञावविनाशक वीतविकल्प ॥ नि
 र्मलकेवलबोधविजोक्तलोकालोक प्रादुर्भूतमहोदयनिर्वृतिनित्यविशोक ॥ ३ ॥ अ
 थारजिनस्तुतिप्रारब्ध ॥ रामगिरिरागेण गीयते ॥ दिव्यगुणधारकं नव्यजनतारक
 दुरितमतिवारकं सुरुक्तिकांतं ॥ जिनविषमसायक सर्वसुखदायकं जगति जिननायकं
 परमशातं दि० ॥ १ ॥ स्वगुणपर्यायसमीजत व्याहृतं विगतपरजावपरिणतिमखड ॥ सर्व
 सयोगविस्तारपारगत प्राप्तपरमात्मरूप प्रचंडं ॥ २ ॥ दि० ॥ साधुदर्शनवृत्तं जाविकै
 प्रस्तुतं ॥ प्रातिहार्याष्टकोद्भासमान ॥ सततमुक्तिप्रद सर्वदा पूजितं ॥ शिवमपरसार्वभौ
 मप्रधानं ॥ ३ ॥ अथ मल्लिस्तुतिप्रारब्ध ॥ कुजसमुज्ज्वल समदाकर सगुणवरहेमद्विजि
 नोत्तमदेव जयजय विश्वपते १ कल्याणविवेकिता जिनसमुचिता हे त्वयि जागर्ति जि
 नेश ज० ॥ १ ॥ नित्यानदप्रकाशिका भ्रमनाशिका हे तव शुभदृष्टिरनीश ज० ॥ ३ ॥ शुद्धिनि
 बंधनसन्निधे सजुगनिधे हे वर्जितसर्वविकार ज० ॥ ४ ॥ निजनिरुपाधिकसपदा शो
 नित सदा हे निर्मलधर्मधुरीण ॥ ५ ॥ १ ॥ अथ मुनिसुव्रतस्तुति प्रारब्ध ॥ अथान्या
 गेयपद्धति ॥ उत्तमचेतनधर्मसमृद्धजगत्पते ॥ नित्यानित्यपदार्थनिचयविलसन्मते ॥ नि
 जविक्रमजितमोहमहोद्भटनूपते ॥ श्रीपद्मातनुजात सुजातहरियुते ॥ १ ॥ श्रीमुनिसु
 त सुव्रतदेशक सङ्गना कृतसज्जुगुजवाक्यसुधारसमङ्गना हे प्रणमति नवतमनंतसु
 खाश्रितं ॥ केवलसुज्वलजावमखडमनिदितं ॥ २ ॥ तेनि संशयमेव जगत्रयवदिता ॥
 सज्ञावेन नवति सुदृष्टधानंदिता ॥ कृत्यं स्वोचितमेव यत किल कारण ॥ जनयति नात्म

विरुद्धमिहासाधारणं ॥ ३ ॥ अथ नमिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पंचचामरठंदः ॥ नमीश
 निर्मलात्मनूप सत्यरूप शाश्वतं परार्द्धसिद्धिसौधमूर्ध्विसत्स्वजावतः स्थितं ॥ विधा
 य मानसाब्जकोशदेशमध्यवर्तिनं स्मरामि सर्वदा नवंतमेव सर्वदर्शिनं ॥ १ ॥ प्रफुल्लकाव
 लांठन प्रनूततेजसो य ते दिवाकरस्य वा महेश्वरानिदर्शनेन मे ॥ प्रमादवर्जिनी सुधुर्म
 तिर्निशेव दुर्नगा गता प्रणाशमाशु हृत्कजे विनिश्चिता नवत् ॥ २ ॥ निरस्तदोषदुष्ट
 कष्टकार्यमर्थसंस्तवो नवे नवे नवत्पदांबुजैकसेवकः प्रजो ॥ नवेयमीदृशं नृशं म
 दीयचित्तचितितं तव प्रसादतो नवत्वबंध्यमेव सत्वरं ॥ ३ ॥ अथ नेमिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥
 उपजातिठंदः ॥ विशुद्धविज्ञाननृतां वरेण शिवात्मजेन प्रशमाकरेण ॥ येन प्रयासे
 न विनैव कामं विजित्य विक्रांतवरं प्रकामं ॥ १ ॥ विहाय राज्यं चपलस्वजावं राजीम
 तिं राजकुमारिकां च ॥ गत्वा सलीलं गिरिनारशैलं जेजे व्रतं केवलमुक्तियुक्तं ॥ २ ॥ निः
 शेषयोगीश्वरमौलिरत्नं जिनेन्द्रियत्वं विहितप्रयत्नं ॥ तमुत्तमानंदनिधानमेकं नमामि ने
 मिं विलसद्विवेकं ॥ ३ ॥ अथ पार्श्वजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पंचचामरठंदः ॥ श्रयाम तं जि
 नं सदा मुदा प्रमादवर्जितं स्वकीयवाग्विलासतोजितोरुमेघगर्जितम् ॥ जगत्प्रकामका
 मितप्रदानदह्मदह्मत् पदं दधानमुच्चकैरकैतवोपलक्षितं ॥ १ ॥ सतामवद्यजेदकं प्र
 नूतसंपदां पदं वलरूपदह्मजापतीक्षणदण्डप्रदं ॥ सदैव यस्य दर्शनं विशांविर्मदि
 तैरसां ॥ निहंत्यशातजातमात्मनक्तिरक्तचेतसां ॥ २ ॥ युग्मं ॥ अथाप्य यत्प्रसादमादितः
 पुरुश्रियो नरा नवंति मुक्तिगामिनस्ततः प्रजाप्रजास्वराः ॥ नजेयमाश्वसेनिदेवदेवमेवस
 त्पदं तमुच्चमानसेन शुद्धबोधवृद्धिजानंदं ॥ ३ ॥ अथ वीरजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पृथ्वी
 ठंदः ॥ वरेण्यगुणवारिधिः परमनिर्वृतः सर्वदा समस्तकमलानिधिः सुरनरैश्च
 कोटिश्रितः ॥ तथापि गुणवर्जितो विगतजावसौख्यो धनः सुमुक्तजनसंगमस्त्वम
 सि वर्द्धमान प्रजो ॥ १ ॥ जिनेन्द्र नवतोद्भूतं सुखमुदारविंबस्थितं विकारपरिव
 र्जितं परमशांतमुद्भांकितं ॥ निरीदय मुदितेक्षणः क्षणमितोस्मि यज्जावनां सदैव जग
 दीश्वरोद्भवत सैव मे सर्वदा ॥ २ ॥ विवेकिजिनवद्वज्रं समदुरात्मनां दुर्लभं दुरंतदुरि
 तव्यथाजरनिवारणो तत्परं ॥ तवांग पदपद्मयोर्युगमनिंद्यवीरप्रजो प्रनूतसुखसिद्धये
 मम चिराय संपद्यतां ॥ ३ ॥ इत्थं चतुर्विंशतिसंख्ययैव प्रसिद्धिजाजां वरतीर्थराजां ॥ श्री
 जैनवाक्यानुसृतप्रबंधा वृत्तैरहीना प्रणुतिर्नवीना ॥ ७५ ॥ गणाधिपश्रीजिनलानसूरिप्रभु
 प्रसादेनविनिर्मितेयं ॥ जिनप्रणीतामृतधर्मसेविह्मादिकव्याणबुधात्मबुध्यै ॥ ७६ ॥ यु
 ग्मं ॥ यस्याः प्रसादात्परिपूर्णजावं नूतः सुनिर्विघ्नतया स्तवोयं ॥ जगत्रयीजंतुहितैकनिष्ठा
 वाग्देवता सा जयतादजस्रं ॥ ७७ ॥ इति श्रीमच्चतुर्विंशतिजिनस्तुतिः समाप्ता ॥

॥ श्रीसर्वज्ञायनमोनम ॥

अथश्री मुनिसुंदरसूरिकृत अध्यात्मकल्पद्रुमो
बालावबोधसहितः प्रारब्धते

॥ प्रथम अर्थकर्त्तातुं मंगलाचरण ॥

श्रीशंखेश्वरपार्श्वेशं प्रणतानीष्टदायकं ॥
प्रणमामि परमप्रेम्णा सर्वाङ्गीप्सितसिद्धये ॥ १ ॥
सर्वज्ञं सर्वज्ञापान्नि सर्वसंस्तप्रबोधक ॥
सर्वसत्त्वहितं वंदे वर्द्धमानजिनेश्वरं ॥ २ ॥

अध्यात्मकल्पद्रुमसङ्गकस्य शास्त्रस्य संविज्ञाहितावहस्य ॥
वार्त्तानिरप्रौढमतिप्रतुष्ट्यै बालावबोधां विदधे विवृत्ति ॥ ३ ॥

हवेग्रंथनेत्यादि ग्रंथकार प्रथमस्थापनातुं सूत्रकहेत्रे
अथायंश्रीमान् शांतनामा रसाधिराजः सकलागमादि
सुशास्त्रार्णवोपनिषद्भूतसुधारसायमान ऐहिकामुष्मिका
नंतानंदसंदोहसाधनतया पारमार्थिकोपदेश्यतया सर्वरस
सारचूतत्वाच्च शांतरसज्ञावनात्माध्यात्मकल्पद्रुमान्निधा
नग्रथांतरग्रंथननिपुणेन पद्यसंदर्भेण जाव्यते ॥

अर्थ ॥ पूर्वश्री मुनिसुंदरसूरिये त्रिदशतरणिणी सुर्वावली प्रमुख ग्रंथकीधा ते
वारपत्नी आग्रंथकीयो तेजणीइहां अथशब्दआण्यो तेमाटे अथकहेता एटलायकी
अनतर जेजेनशासननेविषे प्रत्यक्ष शातनामाजे रसाधिराज रसजे १ शृगार २ हा
स्य ३ करुणा ४ रौद्र ५ वीर ६ जयानक ७ बीजत्स ८ अद्भुत ९ शात एनवमथ्येअ
धिराजके ० शिरोमणी तेहुं मुनिसुंदरसूरि पदके ० काव्यतेहनो सदर्भजेरचना तेणेकरी
ने जाव्यतेके ० विचारुंहुं एटलेपूर्वमनमाधखोत्रे तेकाव्यबंधे प्रगटकरीकहुंहुं के
हेवोत्रेते रसाधिराज श्रीके ० मोक्षरूपिणीजङ्घीतेवे फलजेहनु एहवो वलीकेहेवोत्रे

आगमजे श्रीजिनेश्वरप्रणीत सिद्धांत तेआर्देदेइने सकलजे सुशास्त्रकहेतां धर्मशा
स्त्र तेरूपीउ अर्णवजे समुद्र तेहनुं उपनिषद्भूतके० सारचूत एहवो सुधारसायमा
नके० अमृतरसतुल्यठे हवेअन्यशृंगारादिक रसतजीने केवलशांतरसनेज शावास्तेजा
वहुं तेहनोहेतुकहेठे एकतोऐहिकामुष्मिकके० इहलोकसंबंधी अने आमुष्मिकके०
परलोकसंबंधी जेअनंतआनंदनो संदोहके० समूह तेनुंसाधनठे तेहेतुयेंकरीने वली
बीजोहेतुकहेठे परमार्थिकजे मोक्षार्थ तेहनाजेजाणनार तेहनेउपदेशदेवायोग्यठेए
टलेमोक्षार्थनाउपदेशकजे तीर्थकर गणधरादिक तेआशांतरसनोज उपदेशकरे तेऐक
रीने. वलीत्रीजोहेतुकहेठे जेआशांतरसते सर्वरसनेविपे सारचूतठे तेहेतुयकी. हवे
पद्यसंदर्भकहेवुंठे तेकेहेठे शांतरसनावनास्वरूप अध्यात्मकल्पद्रुम एहवेनामेजेग्रंथ
विशेष तेहनुं ग्रंथनजेरचना तेहेनेविपे निपुणठे मनश्चित अध्यात्मज्ञान आपवा
ने कल्पवृक्षनीपेठेसमर्थ तेमाटेआग्रंथनुंनाम अध्यात्मकल्पद्रुम जाणवुं.

जयश्रीरांतरारीणां लेजे येन प्रशान्तितः ॥

तं श्रीवीरजिनं नत्वा रसः शान्तो विभाव्यते ॥१॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनेआर्दे ग्रंथकर्ता मंगलाचरणकहेठे जेऐप्रशान्तितके० उत्कृष्टशा
ंतरसथी क्रोध मान माया लोभ राग द्वेष ए ठए अंतरंगशत्रुठे तेओनेजीतीने जय
लक्ष्मीपामीठे एहवाते श्रीवीरजिनप्रतें हुंसुनिसुंदरस्वरि नमस्कारकरीने शान्तनामाजे
रस तेने जावुंठे एटले समुचितेष्टदेवताने नमस्कारलक्षण ग्रंथारंभेमंगलिककहुं ॥१॥

सर्वमंगलनिधौ हृदि यस्मिन् संगते निरुपमं सुखमेति ॥

मुक्तिशर्म च वशीभवति जाक् तं बुधा भजत शान्तरसेंज ॥२॥

अर्थ ॥ हवेशांतरसनुं महात्म्यकहेठे बुधाके० हेविवेकीजनो तमें आ सर्वमांग
व्यनुं निधान एहवोजे शान्तनामारसाधिराज तेप्रतेंजजो केमके एशांतरस जेनाकद
यमांआव्यो तेप्राणी अनुपम सर्वार्थसिध्यादिकनाजेसुख तेप्रतेपामें वलीजे रुदयमां
आवेयके जेमोक्षसुखतेपण डागके० तत्काल ओडाकालमांज वशथाय ॥ २ ॥

समतैकलीनचित्तो ललनापत्यस्वदेहममतामुक् ॥ विप

यकपायायवशः शास्त्रगुणैर्दयितचेतस्कः ॥ ३ ॥ वैरा

ग्यशुद्धधर्मा देवादिसतत्वविद्विरतिधारी ॥ संवरवान्

शुचवृत्तिः साम्बरहस्यं भज शिवार्थिन् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे साम्योपदेशयोग पुरुषनाविशेषण द्वारेंकरीने ग्रंथकर्ता ग्रंथमध्येक हेवाना सोल द्वारकहेठे हेमोद्धार्थिपुरुषतु साम्यरहस्यजे समतानुसार तेप्रतेनज तेकहेवोयश्नेनज जे एकतो समतासाथे लीनचित्तकरीने एटलेएपहेलुं द्वारपण कहु वली बीजुं ललनाजे स्त्रीनीममतामोचन द्वार व्रीजुं अपत्यजे पुत्रादिकसततिनी ममतामोचन द्वार चोथु स्वके० धननीममतामोचन द्वार पाचमुं देह तेहनीममतायेर हितयको एटलेपांचमुं देहममतामोचन द्वार ठतुं विषयजे गन्दादिकनोनिग्रहकरवो सातमुं कषायजे क्रोधादिक तेनोनिग्रहकरवो इहां आदिशब्दथी राग वेप प्रमादादि क तेहुने अवश्यके० आधीननही एहवोथकोरहे तथा शास्त्रजे जैनागम तेहना गुणजे हेयोपादेयादिक तेणेकरीने दस्युंठेचित्तजेणे एटलेशास्त्रगुणते आवमुं द्वार अनेचित्तदमननामे नवमुं द्वार वली वैरागेंकरीने शुद्धनिर्दोषते धर्मजेहनुं एमादस मुं वैराग्य द्वार अने इग्यारमुं शुद्धधर्मनामा द्वार तथा देवजे श्रीअरिहत्त गुरुजेसु साधु अनेकेवल्लिप्रणीतधर्म एत्रण तत्वनो जाणथयीने एटले ए देवादिकस्वरूपनाज्ञा ननुं बारमुं द्वार तथा विरतिजे पंचाश्रवतुं विरमण तेहुधारकयको एतेरमुं विरति धारी नामा द्वार वली संवरजेसत्तावनजेदें आश्रवनिरोधरूप तेणेकरीसहित तेचउद मुं संवर द्वार अने शुनउत्तम वृत्तिके० आचरणाठेजेहनी एहवोथको तुसाम्यरहस्य नेनज एटलेइहां शुनवृत्तिनामापन्नरमुं द्वारथयुं अनेसोलमुं साम्यरहस्यनामा द्वार एग्रंथप्राकहेवानासोल द्वारना नामवेश्लोकेकरीकह्या ॥ ३।४ ॥

इति षोडशाधिकारे शास्त्रोपदेशपदसंग्रहो यथा

चित्तबालक मात्याह्नी रजस्रं जावनौपधी ॥

यत्त्वां दुर्ध्यानचूता न गलयति गलान्विप ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथम समताना अधिकारआश्री उपदेशकहेठे हेचित्तरूपीयावाल क तु सदाय जावनाजे अनित्यादिकवार तथामैत्र्यादिकचार तेरूपणीश्रीपधीप्रतें ठा मीसनही केमकेएजावनाने नठाफवाथी शोगुणथायठे तेकहेठे जेथकीताद्वाराठलना जोनाराजे आर्त्तिरीडादिदुर्ध्यान तेरूपीआ चूतपिशाचते तुजनेगलकरीशकशेनही॥५

यदिद्विचार्यै सकलैः सुख स्यान्नरेषचक्रिन्निदशाधिपाना ॥

तद्विद्वत्येव पुरोहि साम्यसुधाबुधेस्तेन तमाद्वियस्व ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेएशुनजावना ते समताविना नहोय तेकहेठे सधला इद्विचार्यैजे शब्द रूप रस गंध अनेस्पर्श तेणेकरीने राजाचक्रवर्ती अनेत्रिदशाधिपकहेता इह

तेहनेजेसुखहोय तेसर्वसुख समतारूपीयुंजे सुधांबुधिकहेतां अमृतसमुद्रते तेथ्या
गल बिंदुबराबरदेखाय एटलेसंसारिकसुख सवलुंमलीने बिंदुतुल्यते अनेसमतानुं
सुखतेते समुद्रतुल्यते तेमाटेमोक्षार्थिजीवते समतारूपीया सुधासमुद्रनेयादरे ॥ ६ ॥

अट्टष्टवैचित्र्यवशाज्जगज्जने विचित्रकर्माशयवाग्विसंस्थुले ॥

उदासवृत्तिस्थितचित्तवृत्तयः सुखं नजंते यतयः कृतार्तयः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसमताआदस्यानुं फलकहेते जगतजे त्रिभुवनतेमां जनजे देवमनु
ष्यादि तेमध्येयतीजेनिग्रंथ तेजसुखीयाते तेजगतजनकहेवाते तेकहेते अट्टष्टजेपूर्वक
तकर्म तेहनुंविचित्रजे नानारूपपणुं तेहनावश्यककी नानाविधकर्मना विपाकथी सं
सारीजीवना मननोअनिप्राय तथावचन अनेकायानीचेष्टापण नानाविधते तेणेकरी
व्याकुलते. हवेयतीकहेवाते उदासवृत्तिजे लालालान सुखदुःख अने प्रियअप्रिय तेने
विषेसमानवृत्तिते तथाजेनी चित्तवृत्ति स्थितरहीते वलीजेनीसर्वचिंता क्षयपामीते ॥ ७ ॥

विश्वजंतुषु यदि ह्यणमेकं साम्यतो नजसि मानस मैत्रीं ॥

तत्सुखं परममत्र परत्राप्यश्रुषे न यदन्नूतव जातु ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीसमतानुं विशेषफलकहेते हेचित्त जोतुं समतार्येकरीने सर्वजीवने
विषे एकह्यणमात्रपण मैत्रिता चिन्तवेतोतुं पूर्वेसंसारमांघ्रमणकरतां कोश्वखतपा
म्योनथी एवा इहलोक अने परलोकमांघ्र परमउत्कृष्टसुखप्रतेंपामें ॥ ८ ॥

न यस्य मित्रं न च कोपि शत्रु निजः परो वापि न कश्चनास्ते ॥

न चेन्द्रियार्थेषु रमेत चेतः कषायमुक्तं परमः स योगी ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएसमताने योग्यजीवकोणहोय तेकहेते जेहनेकोश्मित्रनथी तथा
कोश्शत्रुपणनथी तेमजजेहने पोतानुं तथापारकुंकांश्नथी वलीजेहनुं चित्त कषाय
रहितथको इन्द्रियार्थजे शब्दादिविषय तेनेविषे रमेनही तेप्राणीपरमयोगवंतहोय
एटले ते समतावंतजाणवो ॥ ९ ॥

नजस्व मैत्रीं जगदंगिराशिषु प्रमोदमात्मन् गुणिषु त्रशेषतः ॥

नवार्तिदीनेषु कृपारसं सदाऽप्युदासवृत्तिं खलु निर्गुणेष्वपि ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेसमताआव्याना कारणउपदेशेते हेजीव जगतना अंगीके ० जेजीवते
हनीराशिकहेतां समूहनेविषे एटलेसामान्यथकीसर्वजीवनेविषे मैत्रिताप्रत्ये नजस्वके ०
आदरीने वलीसमस्तप्रकारें जेकोइ ज्ञानादिकगुणयुक्तहोय तेहनेविषे प्रमोदप्रत्ये नजि

अनुमोदनाकर तथाजवके० संसारनी आर्त्तिजेपीडा तेणेकरीडीनके० डु खितप्राणिने विषेकृपारसप्रतेंजज वली निश्चैनिर्गुण प्राणीनेविपेपण उदासवृत्तिप्रतेजज ॥ १० ॥

मैत्री परस्मिन् हितधी समग्रे जवेत्प्रमोदो गुणपक्षपात. ॥

कृपा ज्वार्ते प्रतिकर्तुमीहोपेक्षा च माध्यस्थ्यमवार्यदोपे ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेएमैत्र्यादि चारेजावनानुं स्वरूपकहेते समस्तपोताथी व्यतिरिक्तजेवी जाजीव तेनेविपेजे हितचितववानीडुद्धि तेनेमैत्रीकहिये तथागुणीजे ज्ञानादिकगुण वत तेहनोपक्षपातजे प्रशंसा तेहनेप्रमोदकहिये तथाजवार्थीजे जन्ममरणादिक संसारनाडु ख प्रतिकारकरवानीवाढा कोइअज्ञानीजीवने पापयकीनिवर्त्ताववानेअर्थ प्र तिबोधदेवो तेनेकृपाकहिये जेमश्रीवीरस्वामीये शूलपाणीयह् चक्रकोशिकसर्पप्रतें अपराधउपरपण कृपाकीधी वलीजेप्राणीअवार्यदोपकहेता वारतांथकापण दोपनेन ठांने तथावारवायोग्यपणनहोय एह्वोदोषवत जेपुरुष तेनेविपे मध्यमजावें रागद्वेष रहितपणे समजावेंरहेवुं तेउपेक्षाजावनाकहियें ॥ ११ ॥

तथाचोक्तं तुर्यपोडशके॥परहितचिंता मैत्री परदुःखनिवारिणी तथा

करुणा ॥ परसुखतुष्टिर्मुदिता परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेमजवलीकह्युते श्रीहरिजडसूरिये चोथापोडशकमध्ये जे परनेहितचित वतुंतेमैत्री तथापरनाडु खने निवारणकरवानीजावना तेकरुणा अनेपरतुंसुखजे सम तादिरूप तेदेखीने संतोषपामवो ते मुदिताके० प्रमोदजावना कहिये अने परनादोष देखी उवेखवु उदास रहेवु तेनेउपेक्षाजावना कहिये ॥ १२ ॥

तथाच योगशास्त्रे ॥ माकार्पात्कोपि पापानि मा चाचूत्कोपि डु.

खितः ॥ मुच्यतां जगदप्येषां मतिमैत्री निगद्यते ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ वलीयोगशास्त्रमध्येपण श्रीहेमचंदसूरियेकह्युते के कोइपापमकरो कोइ डु खीयाथ्योमा तथाजगत्सर्व कर्मथीमुकाथ्यो एवीजेमतितेने मैत्रीकहिये ॥ १३ ॥

अपास्ताशेपदोपाणां वस्तुतत्तावलोकना ॥ गुणे

पु पक्षपातो य स प्रमोदः प्रकीर्तितः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ सकलदोषरहित तथा वस्तुतत्वजे स्वभाव अने परभाव तथा इव्य गुण पर्यायनाजाण एवाजेगुणवत तथाउपलक्षणयकी सामान्यपरोपण जेगुणवतहोय तेहना गुणनेविपे जेपक्षपात तेनेप्रमोदजावनाकहियें ॥ १४ ॥

दीनेष्वार्त्तेषु नीतेषु याचमानेषु जीवितं ॥ प्रती
कारपराबुद्धिः कारुण्यमभिधीयते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ बलीदीन असमर्थ अनेआर्त्तपीडावंत तथा नयेंकरी आकुल अनेजी वितव्यनेयाचतां एवाप्राणिनेविपेजे प्रतिकारकहेतां दुःख निवारवानीबुद्धि राखवी तेने कारुण्यके० करुणानावना कहियें ॥ १५ ॥

क्रूरकर्मसु निःशंकं देवतागुरुनिंदिषु ॥ आ
त्मशंसिषु योपेक्षा तन्माध्यस्थ्यमुदीरितं ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तथा शंकारहित क्रूरकर्मनाकरनार अने देवगुरुनानिंदक पोतानीप्रशं
सानाकरनार एवाअधमपुरुषनेविपेजे उपेक्षा तेमध्यस्थ्यनावनाकहियें ॥ १६ ॥

चेतनेतरगतेष्वखिलेषु स्पर्शरूपरसगंधरसेषु साम्यमे ॥
ति यदा तव चेतः पाणिगं शिवसुखं हि तदात्मन् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली मूलसूत्रकार समताआदरवाची मोक्षनी सुलज्जताकहेढे हेआ
त्मन् जेवारें ताहारुंचित्त अखिलके० समग्रचेतनजे अनुक्रमें स्त्री देह स्त्रीकटाक्ष
कोकिलनाद कस्तुरी पशुमांसप्रमुख तथाइतरजे अचेतनपदार्थ अनुक्रमें शय्या
आनरणधरेणादिक कर्पूर वीणा शर्कराप्रमुख तेसंबंधी जेस्पर्श रूप रसके० श
ब्द गंध रस तेहनेविपेतुं साम्यताके० इष्टानिष्टनेविपे समवृत्तिप्रतेंपामशे तेवारेंजे नि
श्चेंकरीने मुक्तिसुखते ताहरेहस्तगतथाशे ॥ १७ ॥

के गुणास्तव यतः स्तुतिमिच्छस्यद्भुतं किमकृथा मदवान् यत् ॥
कैर्गता नरकनीः सुकृतैस्ते किं जितः पितृपतिर्यदचितः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माजे स्तुतिनेवांढेढे तेनोमदनिवारवाने कहेढे हेअत्माऔदार्य धै
र्य गांजीर्य दान शील तप जावना उपशमादिक जेगुणढे तेमांहेजाताहरामां श्यागुण
ढे केजेहने माटेतुं स्तुतिकहेतां लोकनामुखें पोतानीप्रशंसा कराववावांढेढे तथावली
तेंगुंसाधुआश्रीने राज्यादिमहार्द्धिकनेप्रतिबोध अथवासर्वशास्त्रप्रवीणता उग्रतप
युगप्रधानपणुं इत्यादिक अथवाश्रावकआश्रीने जीर्णोद्धार बिंबप्रतिष्ठा संघपतिपणुं
अमारपडह इत्यादिक अद्भुतके० आश्चर्यकारी कार्यश्यांकीधा केजेनाथी तूं मद
वंतथायढे तथा कयासुकृतेंकरी ताहारीनरकनीबीकगइ अथवापितृपतिजे यम तेंगुं

तेजित्यो जेमाटेतुअचितकहेता निश्चितयकोरहेवे एटले स्तुतिनीवांठा मदकरवो
अने निश्चितरहेवु एतने युक्तनथी ॥ १७ ॥

गुणस्तवैर्यो गुणिना परेपा माक्रोशनिंदादिजिरात्मनश्च ॥

मनः सम शीलति मोदतेवा खिद्येत च व्यत्ययत. स वेत्ता ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेजेवेत्तापणुते शातरसनुंकारणवे एमकहेवे जेप्राणी परके० अन्यजेगुण
वतपुरुषहोय तेनागुणस्तवजे गुणवर्णन अनेआत्मन कहेता पोतानाआक्रोशजे गा
लप्रमुख तथानिंदादिक साजलीने पोतानुंमन समपरिणामेराखे पण अमर्षधरेनही
उलटो मोदतेकहेता हर्षपामे अनेएमविचारेजे गुणवतना गुणस्तववाजवटेवे तथा
हेआत्मातु निर्गुणतो माटे निंदानेजयोग्यतो एमप्रमोदधरे तथाव्यत्ययकहेता उ
परकह्याथीविपरीतजे बीजागुणवतपुरुषना आक्रोशके० निंदासाजलीअनेपोतानी
प्रशंसादिकसांजलीने खेदपामे जेएवागुणवतपुरुषनी निंदाकाकरेवे तथामाहारामा
तोयुणनथी तेमठताएछुंकहेवे एमचितवे तेहनेवेत्ताके० ज्ञानीकहिये ॥ १९ ॥

न वेत्ति शत्रून् सुहृदश्च नैव हिताहिते स्वं न परं च जंतो ॥ २० ॥

खं विपन् वांघसि शर्मचैत त्रिदानमूढ. कथमाप्स्यसीष्टं ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेयथार्थने नहीजाणनारजीवनुं मूढपणुंकहेवे हेजीव तुशत्रूजेरागादिक
तथामित्रजेउपशमादिक तेहनेनथीजाणतो तथाहितजेसवरादिक अने अहितजेआ
श्रवादिक तथावलीखजावजे ज्ञानदर्शनादिक अनेपरजावजे मिथ्यात्तरागादिक तेहने
नथीओलखतो वली उ खजेपरिसहादिक तेहथीउजग्योवे अनेशर्मजे इहलोकतथा
परलोकादिकनुंसुख तेनेवाठेवे तेवारे तु एसुखनुं निदानजे कारण तेहनुं तो मूढके०
अजाणतो तेमठता शीरीतेंवांघित पदार्थप्रतेपामीश एटलेसुखनुंमूल निदानते स
यमवे तेविनाइष्टसुखनी प्राप्तिनथाय ॥ २० ॥

कृती हि सर्व परिणामरम्यं विचार्य गृह्णाति चिरस्थितीह ॥

जवातरे ऽनतसुखाप्तये तदालम्बिकमाचारमिम जहासि ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेजाणपणानुं फलदेखाडीने उपदेशेवे कृतीजेमाह्योपुरुषहोय तेतोस
र्ववस्तुमाजे वस्तुपरिणामेरम्य तथासुखदाइहोय अनेचिरस्थितिकहेता षणोकाजर
हे एवुविचारकरीने तेवस्तुनेतेग्रहणकरे तोहेआत्मा जवातरेअनतसुख आपवाने
समर्थ एवाजेज्ञानादिक चारपदार्थ तेनेतुकेमल्यजेवे एचारेवस्तुपरिणामेरम्यवे अने
चिरस्थितिवे एटलेषणकालसुधी रहेएवीवे माटेतेतुजनेल्यजवीधटेनही ॥ २१ ॥

निजः परो वेति कृतो विजागो रागादिजिस्ते त्वरय स्तवात्मन् ॥

चतुर्गतिक्लेशविधानतस्तत्प्रमाणयन्नस्यरिनिर्मितः किं ॥ ९२ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मा रागादिकने वशथको पोतानुंअने पारकुंलेखेते तेआश्रीउपदे
शेते हेआत्मा निजकहेतां स्वजन कलत्र पुत्रादिक अथवा परजेशत्रुप्रमुख एवोवि
जागजे जेदकरीजाएवो तेजेदसर्वरागादिकनुं करेलुंते माटेताहरे जेप्राणीसार्ये राग
ते तेहनेतुं स्वजनकरीजाएते अनेजेनाथीदिपते तेनेशत्रुकरीजाएते पणतेरागादिक
तो चारगतिनाक्लेश कष्टनाकरनार ताराशत्रुते तोअरिनिर्मितके० तेशत्रुनुंजनीपजा
व्युं जेजेद तेने शुंप्रमाणकरेते एटलेरागदेषनावशथी निजपराविजागकरवुंतेजूवोते.

अनादिश्रमा न निजः परो वा कस्यापि कश्चिन्न रिपुः सुहृदा ॥

स्थिरा न देहाकृतयोणवश्च तथापि साम्यं किमुपैपि नेपु ॥ ९३ ॥

अर्थ ॥ हवेसर्ववस्तुनी अनित्यतादेखामी आत्मानेसमतानी प्रेरणाकरेते हेआ
त्मा तुंआदिरहिततो अनेकोइनेकोइ पोतानुं तथापारकुंनथी वलीकोइनोकोइशत्रु अ
नेमित्रपणनथी वलीहेआत्मन् देहजेपुरुष स्त्रीआदिकनुंशरीर तेआकारेंपरिणाम्या
एवाअणुकहेतां पुजल तेपणस्थिरनथी केमके कृणकृणप्रत्ये उपचयके० शुनअशु
नादिक अवस्थापालटेते तेमठतां हेआत्मा आदेहाकारजे पुजलतेनेविषे तुंकेम सा
म्यताकहेतां रागदेषरहिततापणुं नथीपामतो हेआत्मा तुंतोअनादीते अनेएदेहाकृती
तो अस्थिरते माटेसमतानेआदर ॥ ९३ ॥

यथा विदां लेप्यमया न तत्वा त्सुखाय मातापितृपुत्रदाराः ॥

तथा परेपीह विशीर्णतत्तदा कारमेतद्धि समं समग्रं ॥ ९४ ॥

अर्थ ॥ वलीएजअर्थ दृढकरेते आसंसारमांजेम लेपमयकहेतां चित्रादिलिखित
जे माता पिता पुत्र दारा कलत्रहोय ते तत्वथकी विचारीजोतां विवेकीपुरुषने सुखदाइ
नहोय एटलेतेहने देखीविवेकीसुखमानेनही तेम अपरेके० बीजापणजे साक्षातदृश्य
मान माता पिता पुत्र कलत्रादिक तेपणतत्वथकी विवेकीने सुखदाइनथाय केम
के तेना तेतेआकारजांगाथकी ते लिप्यमय जेचित्रितपुतजा तथाप्रत्यक्षदृश्यमानजे
मातापितादिक तेसर्वसरखाथाय माटेतेनेविषे ममत्वकरवुं तेमिष्याते ॥ ९४ ॥

जानंति कामान्निखिलाः ससंज्ञा अर्थ नराः कर्म च केपि धर्म ॥
जैनं च केचिद् गुरुदेवशुद्धं केचित् शिवं केपि च केपि साम्यं ॥ ९५ ॥

અર્થ ॥ હવેસમતાના ધરનારપ્રાણિયોડાહોય તેકહેઠે સંસારમાં સમગ્રસંજ્ઞાવાર
ક જીવમાત્ર તેકામકહેતાં શબ્દાદિકવિષયજાણેઠે એટલે કામનાઅર્થી સર્વજીવે
તેસર્વમનુષ્ય અર્થકહેતા ધનઉપાર્જન તથાકર્મકહેતાંકામ એવેપદાર્થજાણેઠે કેમકે
મનુષ્યના કામજોગતે ધનનેઆધીનઠે તેમાંવલીકોફકમનુષ્યતે સામાન્યથકી મિથ્યા
દૃષ્ટ્યાદિક ધર્મનેજાણેઠે વલીતેમાપણકોફકજ જૈનધર્મનેજાણેઠે વલીતેમાપણ કો
ફકવિરલાજ શુદ્ધ અષ્ટાદશદોષરહિતદેવ તથાગુરુ સુવિહિતસુસાધુ એવોજૈનધર્મજા
ણેઠે વલીતેમાપણ શિવજેમોક્ષાર્થ તેહનેતોકોફકજ જાણેઠે વલીતેમાપણસમતાના
જાણતો કોફકવિરલાજઠે એટલે એ સર્વથીઅધિક તેસમતાના જાણનેકહ્યો ॥ ૨૫ ॥

સ્નિહ્યતિ તાવદ્વિ નિજાનિજેપુ પશ્યંતિ યાવન્નિજમર્થમેચ્ચ ॥

ફમા નવેડ્રાપિ સમીદ્ય રીતિ સ્વાર્થે ન ક પ્રેત્ય દિતે યતેત ॥૨૬॥

અર્થ ॥ હવેસ્વજનના સંબંધતે કેવલસ્વાર્થનિષ્ઠિતઠે તેદેલાહેઠે નિશ્ચયથી નિજકે
પોતાનાસ્ત્રીપુત્રાદિકતેસહુ નિજકે પોતાના પતિતાદિક સ્વજનનેવિપેતિહા લગે સ્નેહ
ધરે જિહા લગે તે સ્વજનથી પોતાનુંઅર્થ જે નરણ પોષણાદિક થતુઢેલે તિહાલગે સ્નેહ
ધરેઠે એમ પ્રત્યક્ષઅનનવનેવિષેપણ સ્વજનાદિકની ઈરીતઠે તેજોફને પ્રેત્યકે પરલોક
નેવિપે હિતકારી એવોસ્વાર્થજે અત્માર્થ સયમાદિક તેહનેવિપે કોણઉચ્ચમનકરો ॥૨૬ ॥

સ્વપ્નેજજાલાદિપુયદ્વદાત્તે રોપશ્ચ તોપશ્ચ મુદા પદાર્થે ॥

તથા નવેડ્રસ્મિન્ વિપયૈ સમસ્તૈરેવં વિજ્ઞાવ્યાત્મલયેડવધેદિ ॥૨૭ ॥

અર્થ ॥ હવેજેરાગદેષધરવો તેફોગટઠે એમદેલાહેઠે જેમસ્વપ્ન તથાફજજાલાદિક
વિપે પામ્યાજે અશુભ તથા શુભપદાર્થ તેણેકરીને રોષકહેતાદેષ અને તોપકહેતા
હર્ષકરવો તે મુધાકે નિર્અર્થકઠે એટલે જેમસ્વપ્ન ફજજાલાદિકના પદાર્થોથી અર્થસિ
દ્ધિકાફનથી તેમજવમાપણ અશુભતથા શુભવિષયેકરીને રોષઅનેતોપકરવો તેમુધાઠે
એમવિચારીને હેઆત્માતુ આત્મમમાધિનેવિપે અવધેદિકે સાવધાનરહે ॥ ૨૭ ॥

એપ મે જનયિતા જનનીય વધવ પુનરિમે સ્વજનાશ્ચ ॥

હવ્યમેતદિતિ જાતમમત્વો નૈવ પશ્યસિ કૃતાંતવશત્વાં ॥૨૮॥

નોધનૈ પરિજનૈ સ્વજનૈર્વા દૈવતૈ પરિચિતૈરપિ મત્રૈ ॥

રક્તેડ્રા સ્વલુ કાપિ કૃતાંતાન્નો વિજ્ઞાવયસિ મૂઢ કિમેવ ॥૨૯॥

અર્થ ॥ હવેવેકાવ્યમા જીવને મૃત્યુનું આધીનપણું દેલાહેઠે હેઆત્મા આમાહ

रोपिता आमाहरीमाता आस्वजन आड्व्य एम ममत्वमां मग्नयथोक्तोतुं स्वकहे
तांपोतेज यमनेवशपडुं नथीदेखतोठतो ॥ १८ ॥ तोहेमूढ एसंसारनेविषे निश्च
येंकरीने धनतथापरिजन सेवकादिक तथा स्वजन पुत्र कलत्रादिक बलिदेवता त
था परिचितकहेतां विधिधीउपाज्या जेमंत्रतेणोसर्वेमलीनेपण कृतांतजेमृत्यु तेथी
कोऽप्राणीरस्वायनही एवुंहेमूर्खतुं केमविचारतो नथी ॥ १९ ॥

तैर्नवेपि यदहो सुखमिदं स्तस्य साधनतया प्रतिजातैः ॥ मुह्य
सि प्रतिकलं विषयेषु प्रीतिमेपि न तु साम्यसतत्वे ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ अहोआत्मा जेमाटेतुंसंसारमांपण तेंपूर्वीकजेधनादिक तेणोकरिने सु
खवांठतो ठतो समयसमयविषे विषयमां मोहपामेठे पणतेधनादिक कहेवाठे तेतुज
नेसुख साधन त्याके० कारणपणो प्रतिजास्यांठे पणतेधनादिक तोसुखनाकार
एनथी मात्रतने एमजास्यांठे जे ए सुखनासाधनठे तेथी तुं समताना सतत्वस्वरू
पनेविषे प्रीतिनथीपामतुं ॥ ३० ॥

अर्थतोयुग्मं ॥ किं कषाय कलुषं कुरुपे स्वं केषु चिन्ननु मनोरिधि
याऽत्मन् ॥ तेपि ते हि जनकादिकरूपैरिष्टतां दधुरनंतजवेषु ॥ ३१ ॥

अर्थ ॥ हवेस्वजनादिकनुं अनेकांतिकपणुं देखावेठे निश्चयथकी हेआत्मा कोऽ
कप्राणीनेविषे अरिधियाकहेतां एमाहाराशत्रुठे एवीबुद्धेंकरी पोतानुंमन कपायेंकरीक
बुधितशुंकरेठे केमके तेप्राणीपण ताहारा पिता मातादिकस्वरूपेंकरीने अनंता जवमां
अनंतासगपणोने धरताहवा तेमाटेतेआने केवल शत्रुकरीजाणवुं तेमिथ्याठे ॥ ३१ ॥

यांश्च शोचसि गताः किमिमेमे स्नेहला इति धिया विधुरात्मा ॥

तैर्नवेषु निहतस्त्वमनंतेष्वेव तेपि निहता जवता च ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ हवे जे स्वजनठे तेजशत्रुठे एवुंदेखावेठे हेआत्मातुं एमाहारो स्नेहवंत
स्वजन किहांगयो एवीबुद्धियें विधुरात्माके० दुःखेंआकुलथको सुवागयाजेस्वज
नादिक तेप्रल्येंशोचेठे एमजेहनो शोककरेठे तेजस्वजनादिकें तुजनेअनंतानवनेवि
पेहण्योठे वलीतेंपण तेहनेअनंतानवनेविषे हण्योठे तेदलामाटे स्वजनबुद्धियेंजे स्ने
हराखवुं तेपणमिथ्याठे. ॥ ३२ ॥

त्रातुं न शक्या जवदुःखतो ये त्वया न ये त्वामपि पातुमीशाः ॥

ममत्वमेतेषु दधत् मुधात्मन् पदेपदे किं शुचमेपि मूढ ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ हवेकोइकोइने राखवासमर्थनथी एबुदेखाडेते नवके० ससारनाडु खथ की जेप्राणीने तुं राखीशक्योनही अनेतेपण नवडु खथीतुजने राखीशक्यानही तो जेनवडु खथी राखवानेसमर्थनथी तेवारेहेमूर्खआत्मा स्वजनादिकनेविपे सुधाके० फो कटममत्वकरतोथको पगेपगेगुशोकपामेठे माटेशोकतजीने समतानेनज ॥ ३३ ॥

सचेतना पुजलपिंडजीवा अर्थी परे चाणुमया द्वयेपि ॥

दधत्यनंतान् परिणामजावान् तत्तेषु कस्त्वर्हति रागरोषौ॥३४॥

अर्थ ॥ हवेजीवना पुजलसाथे नानाविध परिणामठे तेकहेठे पुजलपिंडके० पुज लनो समूहजेदेहलक्षण तेहनेआश्रीनेरह्या एवाजे सचेतनके० चेतनाधारक सर्व जीव अथवा अणुमयाके० पुजलमयजे बीजा अचेतन अर्थके० पदार्थ एटलेशरी रधारकजीव अने पुजल एवेपण अनतागमे परिणामजावके० पर्यायप्रत्येधरेते तोते जीवअनेपुजलनेविपे रागअनेरोषकरवाने कोणयोग्य थाय निपुणपुरुष तेउपर राग रोषकरवो युक्तनथी॥३४॥ इतिश्रीअव्यात्मकत्वपुढे साम्योपदेशख्य प्रथमोधिकार,

अयस्त्रिय ॥ मुह्यसि प्रणयचारुगिरासु प्रीतित प्रणयिनीपु कृतिन्
कि ॥ कि न वेत्सि पततां नववाक्षौ तानृणा खलु शिलागलवक्षः॥१॥

चर्म्मास्थिमज्जात्रवसास्त्रमासामेध्याद्यशुच्यस्थिरपुजलाना ॥ स्त्री

देहपिंडाकृतिसंस्थितेषु स्कंधेषु कि पश्यसि रम्यमात्मन् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेबीजाअधिकारमा स्त्रीओनोममत्व त्यजवाआश्री उपदेशआपेठे हेरु तिन प्रणयचारुके० स्नेहेकरीमनोहरठे गिराके० वाणीजेहनी एहवी प्रणयिनीके० स्त्री ओनेविपे प्रेमेकरीने सुमोहपामेठे पण एमकानथीजाणतोजे नववाक्षौके० सं सारसमुद्रमा पढतापुरुषनागलामा स्त्रीओते शिलाउंवांवेठे ॥ १ ॥ हवेएस्त्रीओना शरीरतुं अपवित्रपणुंकहेठे हेआत्मन् चामडी हाम चरवी आत्रर्मा पासली मेद रुधिर मास विष्टा तथा आदिशब्दथी सूत्र कफ श्लेष्मादिक एहवाअपवित्र अने अस्थिरके० कृणविनाशिक जे पुजल तेहना स्कंधके० समूहथी वन्यो जेस्त्रीतुशरी र तेहनी पिमाकृतिके० साइ सुघटआकार तेरूपेसंस्थितरह्याठे तेमा सुतुमनोहर पणुदेगेठे एटलेएसर्व अपवित्र अस्थिरपुजलनो पिमठे तेमोकाइसारनथी ॥ १ ॥

विलोक्य दूरस्थममेध्यमत्प जुगुप्ससे मोटितनासिकस्त्वं ॥

नृतेषु तेनैव विमूढयोपावपुष्पु तत्किं कुरुपेऽजिलाप ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेढे हेआत्मन् अल्पके० थोरुकपण अमेध्यके० विष्टादि
कदेखीने मोटितनासिकाके० नाकमचकोडीनेतुं जुगुप्ससेके० दुगंठाकरेढे तोहे
मूर्ख विष्टादिकेंजन्हा एहवाजे स्त्रीओनाशरीर तेहनेविषे सुं अनिलापकरेढे ॥ ३ ॥

अमेध्यमांसास्त्रवसात्मकानि नारीशरीराणि निषेवमाणाः ॥

इहाप्यपत्यजविणादिचिंतातापान् परत्रेप्रतिदुर्गतीश्र्य ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेएस्त्रीओनाशरीरते इहलोकें अने परलोकेंपण दुःखदायीढे तेकहेढे
अमेध्यजे विष्टादिक ते मांस रुधिर मेद तेथीजवनेला तन्मय एहवाजे स्त्रीओनाश
रीर तेहने सेवनाराजेपुरुष तेइहलोकेंपण अपत्यके० संतानपुत्रादिक तथा इविण
के० धनइत्यादिकनी चिंतानासंतापप्रतें पामेढे अने परलोकेंपण दुर्गतिप्रतेंपामेढे ४

अंगेषु येषु परिमुह्यसि कामिनीनां चेतः प्रसीद विश
चक्षणमंतरेषां ॥ सम्यक् समीक्ष्य विरमाशुचिपिंडके
ज्यस्तेज्यश्च शुच्यशुचिवस्तुविचारमिष्ठत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वलीस्त्रीनादेहनी अपवित्रताकहेढे चित्तनीप्रसन्नतायेंकरीनेजे स्त्रीओनाअं
गनेविषे मोहपामेढे तेहनेकहियेंढेयें जे तुं तेमांएकक्षणमात्र प्रवेशकरी एटलेसूक्ष्मदृ
ष्टीयेंकरी तेहनुंसम्यक्प्रकारें स्वरूपविचारीने पवित्र अने अपवित्र एवेवस्तुनावि
चारने वांढतुंथको होयतो जेजे स्त्रीनाअंगढे तेतेसर्व अपवित्रतानाज पिंडके० ढग
लांढे तेहथीतुं विरमके० रागत्यजीने अलगोरहे ॥ ५ ॥

विमुह्यसि स्मेरदृशः सुमुख्या मुखेक्षणादीन्यन्निर्वीक्षमाणः ॥

समीक्षसे नो नरकेषु तेषु मोहोऽन्वा नाविकदर्थनास्ताः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेस्त्रीनाअंगनिरीक्षण तथाजोगनुंफलकहेढे हेआत्मातुं सुं मुखीके० चं
इमुखी तथास्मेरके० विकसितढेनेत्रजेहुना एहवीस्त्रीओनामुख तथाईक्षणजेनेत्र आ
दिशब्दथी स्तन जंघादिक तेहनाउपर सरागपणेजोतोथको मोहपामेढे पणजे
महादुःखमयनरक तेहुनेविषे तथाविध मोहथकी उपनीओ एहवी नाविके० आ
गामिककदर्थनाजे महापीडाओ तेप्रतेंतुंकेमविचारतोनथी ॥ ६ ॥

अमेध्यजस्त्रावहुरंध्रनिर्यन्मलाविलोद्यत्कमिजालकीर्णा ॥

चापल्यमायानृतवंचिका स्त्री संस्कारमोहान्नरकाय जुक्ता ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेढे विष्टादिकेंजरीयकी जन्हाके० धमणीसरिखी तथाघ

एषाध्रजे वारेक्षार तेह्यीनिकजता मलके० विष्टामूत्रश्लेष्मादिक तेणेकरी आवि
लके० मलिन तथा उद्यतके० उपजता रुमिजे योनीमाहेला सूक्ष्मजीव तेहना
जालके० समूह तेणेकरी कीर्णके० व्याप्त वली चपलपणुं तथा कपटास्पणुं अने
अनृतके० असत्यवचन तेणेकरी वचिकाके० पुरुषनेतृगनारी एह्वीजेस्त्री तेसस्कार
जे जन्मातरनोसंबंध तेहनावशयकी अथवा सस्कारजे स्नान तिलक आचरणादिक
तेह्यी उपनोजेमोह तेहनावशेकरी जोगवीथकी नरकायके० नरकनीदेवावालीयाय०

निर्जमिर्विपकदली गतदरी व्याघ्री निराव्हो महाव्या
धिर्मृत्युरकारणश्च ललनाऽनध्रा च वज्राशनिः ॥ बहु
स्नेहविघातसाहसमृपावादादिसतापनू प्रत्यक्षापि च
राक्षसीति विरुद्धे ख्याताऽऽगमे त्यज्यतां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीपणस्त्रीतुंज त्यजवुकहेते श्रीसिद्धांतमा स्त्रीनेएहवे विरुद्धेकरीवखा
णीने तेमाटेस्त्रीनेत्यजवी तेकिहाकिहाविरुद्धेत्यजवी तेविरुदोनानामकहेते एस्त्रीतेचू
मिविना विपनी कदलीके० नवायकुरनीसीखावे तथा कदरीजेगुफाथीरहितयकीपण
वायणमरिखीने वलीकोऽ नामविनापण महारोगरूपते वली अकारणके० अपथ्य
सेवन अजीर्णादिक कारणोविनाज मृत्युके० मरणतुल्यते वली अत्रवादलरहितते
वज्रसरिखी वीजलीने अने बहुके० स्वजननो स्नेह तेहनो विघातके० नाशकरनारी
वे तथा साहसके० अविचारितकार्यमुंकरतु असत्यबोलतु वली आदिशब्दथी अदत्त
अत्रह्य परिग्रहादिक तेसबंधी सतापनो चूके० उत्पत्तिनोस्थानकते वली प्रत्यक्ष
साक्षात् राक्षसीपणजाणवी एरीते एसर्वस्त्रीना एहवा अशुच विरुद्धजाणीने विवेकी
पुरुषने स्त्रीसंबंधी ममत्वत्यजतु ॥ ८ ॥ इतिश्रीअध्यात्मकटपड्मे स्त्रीममत्वमोचनो
नाम द्वितीयोऽधिकार संपूर्ण ॥

अथापत्याधिकार ॥ मात्नूरपत्यान्यवलोकमानो मुढाकुलो मोहनृपारि
णा यत् ॥ चिह्निप्सया नारकचारकेऽस्मिन् दृढ निवधो निगडैरमीनि ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रोजाअधिकारें पुत्रादिकतुं ममत्वमुकवायाश्री उपदेशकहेते तेमा
प्रथम सतानउपरे मोहकरतुनही तेकहेते हेआत्मातु अपत्यजेपुत्रपुत्रीप्रमुख तेने
जोतोयको मुढाके० हर्षआकुलथाऽस केमके मोहराजारूप शत्रुयें नरकरूपजे चार
कके० बंदीखानु तिहा चिह्निप्साके० घालवानीऽज्ञाये अपत्यरूप निगडके० विमियें
दृढकरीने तुजने बांध्योने ॥ १ ॥

आजीवितं जीव जवांतरेपि वा शल्यान्यपत्यानि न वेत्सि किं हृदि ॥

चलाचलैर्यौर्विविधातिदानतोऽनिशं निहन्येत समाधिरात्मनः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेउपमानंतरैकरी संताननुं डुखदाऽपणुं देखाडेढे हेआत्मा आजव मां जावजीवजगें तथा जवांतरे परजवेंपण अपत्यजे संतानते शक्यके० शलरूप ठे एमतुंताहराकृदयमां केमनथीजाणतो जेस्वल्पायुपवंत संतानादिक तेशेकरूप पीडाआपेढे अने दीर्घायुपवंतजे अपत्यते लग्नादिकऽव्यव्ययप्रमुख विविधप्रकारनी पीडाआपेढे तथा जरणपोपणादिकनी चिंता रूपजेआर्त्ति तेहनेउपजावेकरीने अह निशके० निरंतर हेआत्माताहरी समाधी सुस्थताने हन्येतके० हणीढे ॥ २ ॥

कुक्षौ युवत्याः कृमयो विचित्रा अप्यस्त्रशुक्रप्रजवा जवंति ॥

न तेषु तस्या न हि तत्पतेश्च रागस्ततोऽयं किमपत्यकेषु

॥ ३ ॥ त्राणाशक्तेरापदि संबंधानंत्यतोमिथोऽगवतां ॥

संदेहांच्चापकृतेर्माऽपत्येषु स्निहो जीव ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहीजकहेढे स्त्रीनीकुंखनेविषे अस्त्रजेस्त्रीनीयोनीनुरक्त अने शुक्रजे पुरुषनुंवीर्य तेहनासंयोगथीउपना एहवाक्रमीजे वेडंझियादिकजीव तेपणविचित्रप्र कारनाथायढे यडुक्तं इत्थीणजोणिमश्ले हवंतिबेंदियाउ जे जीवा ॥ इकोयदोवतिन्निव जलकपहुत्तं च उक्कोसा ॥ १ ॥ तथासंमूर्द्धिम अनेगर्जजपंचेंडीमनुष्यपणथायढे तो तेस्त्री तथाजत्तार बेहुने किंनिश्चये स्युंके० तेक्रमीजीवनेविषे केमरागस्नेहनथीहोतु अ नेअपत्यजेपुत्रपुत्रादिक तेहनाउपर रागकेमउपजेढे केमके एकजस्थानकनाउपना तेक्रमी अनेअपत्य तेबेहुबराबरढे ॥ २ ॥ हवे अपत्यथकी कांऽपणस्वार्थसिद्धिनी आशाराखवी जूठीढेतेदेखाडेढे हेआत्मातुं अपत्यउपर स्नेहकरीसनही शाहेतुमाटेके आपदाजे मरणरोगादिक आवेथके जेअपत्यते त्राणके० राखवानेसमर्थनथी तथाव लीपरस्परेंप्राणीने संबंधनुं अनित्यढे कारणकेनानाप्रकारना संबंधढे माटे उपकारनो पणसंदेहढे केमकेजोपुत्रादिकसार्थे वैरानुबंधी संबंधहोयतो तेथकी उपकारकेमथा य श्रेणीकअने कोणीराजानीपरें तेमाटेस्नेहनुं धरवुंतेफोकटढे ॥ ४ ॥ इतिश्रीअध्या त्मकल्पद्रुमे पुत्रममत्वमोचनाख्यस्तृतीयोऽधिकारसमाप्तः ॥

अथधनाधिकारः ॥ याः सुखोपकृतिकृत्वधिया त्वं मेलयन्नसि रमा

ममताच्चाक् ॥ पाप्मनोधिकरणत्वत एता हेतवो ददति संसृतिपातं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेचोथाअधिकारे धननीममत्वमूकवाआश्री उपदेशआपेठे तिहापहेलु धनथी सुखतथाउपकार नथाय तेकहेठे हेजीवतु ममत्वने जजतोथको एममानेठे जे एलक्ष्मी ते मने तथामहाराकुटुबने सुखकारीयासे तथा दिनादिकनो उपकारकरवा ने कामआवशे एहवीबुद्धियेजे रमाके० लक्ष्मीनेमेलवेठे तेएलक्ष्मीतोकर्मादानादिक सावयव्यापारने करवेकरी अधिकरणपणायकी पाप्मन के० पापनीजहेतुठे तेमाटे संसृतिपातजे ससारमात्रमणकरबु तेप्रतेजआपे एहवीठे तेजणी लक्ष्मीयकी सुख तथा उपकारनीवाठाते फोकटठे ॥ १ ॥

यानि द्विपामप्युपकारकाणि सप्पौंडुरादिष्वपि यैर्गतिश्च ॥

शक्या च नापन्मरणमयाद्या हतुं धनेष्वेव क एव मोह ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेधनयकी अनर्थनीपरपराथाय तेकहेठे जेधनते द्विपाके० शत्रुनेपण उपयोगीथाय एटलेधनना संचयकरनारने हणीनेज शत्रुबलवतथाय अनेतेहना धननेज जोगवे बली जेधननेसच्यायका उंदिरइत्यादिकनीगतिप्राप्तथाय केमके धन नोलोनीजीव धननीमूर्च्छायेमरीने तेधनउपरे सर्प तथा उंदिर इत्यादिकययी अवत रे बलीजे धनेकरीमरण तथारोगइत्यादिक आपदाओतेपण सुष्ठुमचक्रवर्तिप्रमुखनी परे निवारीशकायनही तोएहवाधननेविषे मोहतेशीकरवी ॥ २ ॥

ममत्वमात्रेण मन प्रसाद सुखं धनैरल्पकमल्पकालं ॥

आरंभपापैः सुचिरं तु दुःखं स्यादुर्गतौ दारुणमित्यवेहि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेधनयकीसुखथोसुठे अने दुःखघणुंठे तेकहेठे केमके धनेकरी केव लममत्वना जन्मनोज प्रसादथाय कारणके महारापागेधनने एमचितवीचितवी ने धननोलोनिप्राणी हर्षपामेठे पणतेधनेकरी सुखतो अल्पकालप्रशमात्र थोडा काललगेजहोय पणतेहना अतिनिमित्तक आरंभानाहुंउंघनअभिहितनेविषे दारु एके० कठिणदुःखहोयज एहबु नवनंदराजानेमाटेष्टातं अपेक्षिम् जाण ॥ ३ ॥

इव्यस्तवात्मा धनसाधनो न धर्मोपि सारज्ञतया तिशुद्ध ॥

नि सगतात्मा त्वतिशुद्धियोगा न्मुक्तिश्चिं यवति तन्नवेपि ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेधनविना इव्यस्तरूपधर्मनथाय तेमाटेधनउपार्जबु एहबुविचारपण निश्चयकी जोता अयुक्तठे तेदेखाडेठे धननेसाधियें एहबुइव्यस्तवात्माके० इव्य सत्वरूप जिनसुवन विवप्रतिष्ठा दानशालादिक जेंधर्मकरणीठे तेपण सारज्ञके०

इव्यारंजसहितपणेकरीने अतिनिर्मलनथी पणमात्रस्वर्गादिकगतिनाहेतुळे माटेतेथ
 र्मनेपण मुक्तिनुंपरंपरा कारणजाणवुंनही अने निःसंगतारूपजे धर्मते अतिशुद्धके०
 निर्मलता निरवयतानायोगथी तेहिजन्ममांपण मोक्षरूप लक्ष्मीने आपे ॥ ४ ॥

क्षेत्रवास्तुधनधान्यगवाश्वैर्मलितैः सनिधिनिस्तनुचाजां ॥

क्षेत्रपापनरकाभ्यधिकः स्यात् को गुणो यदि न धर्मनियोगः ॥५॥

अर्थ ॥ हवेघणुंपरिग्रहते पापनुंमूलते तेकहेते क्षेत्र क्यारडाप्रमुख तथावस्तुते
 घरप्रमुख धनधान्य गायो अश्वइत्यादिक तथानिधिजे जंमारतेणोसहित एहवोपरि
 ग्रहमेजवेथकेपण जो एक धर्मनियोगके० जिनबिंबादिक शातक्षेत्रमां ववरायन
 ही तो तेवारें तेपरिग्रह्यकी क्षेत्र पाप अने नरक एत्रणविना अन्यधिकके० व्यति
 रेकबीजोशोगुणहोय एटले परिग्रह्यकी अनुक्रमें कष्ट पाप अने नरक एत्रणवा
 नाजयाय पणबीजोगुणकोइनयाय ॥ ५ ॥

आरंजैर्जरितो निमज्जति यतः प्राणी जवानोनिधावीहंते कुनृपादय
 श्च पुरुषा येन बलाद्वाधितुं ॥ चिंताव्याकुलताकृतेश्च हरते यो धर्म
 कर्मस्मृतिं विज्ञा नूरि परिग्रहं त्यजत तं जोग्यं परैः प्रायशः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रह्यकी इहलोकें तथा परलोकें दुःखथायतेकहेते जेपरिग्रहमे
 लववाथकी प्राणी आरंजैके० आरंजेनखुंथको संसारसमुंझमांबुडेते वलीतेपरिग्रहेंकरी
 डुष्टराजा तथाआदिशब्दथी मंत्रीप्रमुख अधिकारीओ अनेचोरादिक तेपुरुषने ठले
 करी बाधितुंके० पीडवानेवांतेते केमकेबहुधनवंत उपरखोटोपण गुनाहनो आरोप
 करीनेदंमकरे वलीपरिग्रहनी चिंतायें व्याकुलताने करवेकरीने धर्मकर्मस्मृतिके०
 धर्मकार्यनुं संल्लुंनवुं तेहनोहरणकरीलिये माटेहेविवेकीजनो एधनते प्रायेंबाहुल
 तायें परनाजनेगमांस्वो एटले एकेंसंच्योहोय अनेबीजोनोगवे एहवोजेए नूरिके०
 घणुंपरिग्रहतेह्नादिक आवेश्च कें कीटिकासंचितंधान्यं मत्तिकासंचितंमधु ॥ रूप
 णैः संचितंवित्तं परैरंधवप्रेज्यते ॥ १ ॥ जेमयोगियें घणाकष्टेकरी सिद्धिनारसनो संग्रह
 कखो अने वलजिपूरमां रांकाशेतनानोगमांआव्यो तेमकोइनुंसंच्युधन कोइकनोगवे ६
 क्षेत्रेषु नो वपसि यत्सदपि स्वमेतद्यातासि तत्परजवे किमिदं गृहीत्वा ॥
 तस्यार्जनादिजनिताघचयार्जितात्ते ज्ञावी कथं नरकदुःखजराच्च मोक्षः ७
 अर्थ ॥ हवेअर्थीतरकहीने सातखेत्रें धनवावखानुं उपदेशकहेते हेधनवंत जे
 तुं बतुंपोतानुंस्वके० धन तेहनेसातक्षेत्रनेविषे नथीवावरतुंतो एधननेतुंसुं परजवेंसा

येलेइजनारते एटलेहमणातोतु लोचनावशथकी धननेसुमार्गे खगचतोनथी पणते धन परनवेताहरीसाथे नइजआवे वलीतेधनना उपार्जनकरवाथी उपनुंजे अघ के० पापनो चयके० समूह तेथी अर्जितके० उपजाव्यो एहवोजे नरकसंबंधीइ ख तेहनो नरके० नारतेहथी मोक्षके० तूटवुतेकेमथाशे ॥ ७ ॥ इति श्रीअव्यात्मकटप दुमे धनममत्वमोचनोनामचतुर्थाधिकार समाप्त ॥

अथ देहाधिकार ॥ पुण्यासि यं देहमघान्यर्चितयं स्तवोपकारं कमय विधा स्यति॥ कर्माणि कुर्वन्नितिचितयायति जगत्ययं वंचयते हि धूर्त्तराट् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेपाचमेअधिकारे शरीरआश्रयी ममत्वमूकवो तेकहेठे तेमांप्रथम पा पकरीने देहनुंपोपणकरवुनही तेकहेठे हेआत्मातु अघके० पापने अणविचारतोथ कोदेहने पुष्पासिके० पोखेते ते आ देह तुजने सुंउपकारकरशे वजी आयतिके० आ वताकालनी चिताचितवी हिसादिककर्मकरतोथकोप्रवर्त्तनारो एहवोजेताहरोदेहते धूर्त्तोनोराजाठे सर्वजगतने वचयतेके० उगेठे तोतुपापकरीनेदेहने पुष्टकरेठेपण एवे हतेआखरतुजनेउगसे ठेहवेहीजागे ॥ १ ॥

कारागृहाद्बहुविधाशुचितादिदु खा निर्गतुमिच्छति जडोपि हि तद्विचिन्ध्या॥

क्षिप्तस्ततोधिकतरे वपुपि स्वकर्मव्रातेन तद्वदयितुं यतसे किमात्मन्॥२॥

अर्थ ॥ हवेएशरीरते काराग्रहथीपणजुमोठे तेदेखाडेठे हेआत्माजेप्राणी जड के० मूर्खहोय तेपण काराग्रहजे बंदीखानु जेमा बहुविध अशुचिता अपवित्रता आदि शब्दथी क्लृधा तृपा वध बंधनादिइ खहोय एहवाकाराग्रहने नेदी खात्रादिकपाडी ने नीकलवावाठे तोतुजने स्वके० पोतानाकर्मने समूहे तेकाराग्रहथीअधिकुएह वुजे वपुके० शरीररूपबंदीखानु तेमाघाल्योठे तोएहवाकाराग्रह सरिखोजे ताहारो देहतेहने दृढकरवानेज सुउद्यमकरेठे केमके काराग्रहनुं वधनतोथोसुठे पणदेहनु बंधनतो जावजीसुधी तथापरलोकेपणहोय तेमाटेदेहनुंबंधन अग्रिकजाणवु ॥ २ ॥

चेद्यावसीदमवितु परलोकइ खजीत्या ततो न कुरुपे किमु पुण्यमेवा॥शक्य न रक्षितुमिदं हि न इ खजीति पुण्य विना क्लयमुपैति च वज्रिणोपि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेपरजवनाइ खथी बीहीतोथको घणुजीववानेअर्थजे देहनेपोपेठे तेने कहेठे हेआत्माजोतु आशरीरने परलोकसबधीइ खनावीकेररी अत्रितुके० राखवावा ठेठे तोतुपुण्यउपार्जन केमनथीकरतो केमकेपुण्येकरी एशरीरइ गनानजयथकी रखा यनही एमतोकाइनथी एटलेशरीरने इ खनाजयथी राखवानेपण पुण्यजसमर्थेठे

अनेवलीपुण्यविनानु तो वज्जिजेइइ तेहवुंशरीरपण नाशपामेढे तेमाटेजोपरलोकें
डुःखथीबीहेढेतो तुंपुण्यकर ॥ ३ ॥

देहे विमुह्य कुरुषे किमघं न वेत्ति देहस्थ एव न जसे नवडुःखजालं ॥

लोहाश्रितोहि सहते घनघातमग्नि बाधा न तेस्य च न ज्ञोवदनाश्रयत्वे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेशरीरनुंजेतुंपोपणकरेढे तेशरीरमारह्योथकोज तुंडुःखपामेढे एहवुं
देखाडेढे किंनवेत्तिके ० हेआत्मातुं देहनेविपे मोहपामिने पापकरेढे अनेतेदेहमां
रह्योथकोज नवडुःखना समूहप्रतेंपामेढे तेकेमनथीजाणतो एतोनिश्चैथकी लोह
नेआश्रीत मळुंजेअग्नि तेजेम घणा घणोना प्रहारोनेसहनकरेढे तेमतुजने तथा ए
शरीररूप अग्निनेपण नजवत्के ० आकाशनीपरें अनाश्रयत्वेके ० निरालंबपणुंकरेतो
बाधाके ० पीडानहोय एटलेलोहाश्रित अग्नीनीपरें तुंपणदेहाश्रितथको डुःखपामेढे

डुष्टः कर्मविपाकनूपतिवशः कायावहयः कर्मकृत् बध्वा कर्मगुणैर्हपी

कचपकैः पीतप्रमादासवं ॥ कृत्वा नारकचारकापडुचितं त्वां प्राप्य

चागु बलं गंतंति स्वहिताय संयमजरं तं वाहयाल्पं ददत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेदेहकर्मकरनुं उपमानकहेढे हेआत्मा एडुष्ट निर्दय एहवोदेहनामे क
र्मकरके ० राजसेवक तेतुजने कर्मरूप घणाबंधनेबांधीने नरकरूप बंदिखाना संबं
धीआपदानो उचितयोगएहवोकरी पढेठलताकीने उतावजोजतोरहसे एकर्मकरक
हेवुंढेके कर्मविपाकनामाजेराजा तेहनोवशवर्त्तिढे एटलेकर्मविपाकराजायें एहनेप्रे
खोढे माटेहेजीव तें रूपीकजे इंद्रियतेरूप चषकजे मद्यपाननापात्र त्रणेकरी पां
चविधप्रमादरूप आश्रवनामामद्य पीधुंढे एहवोजाणीनेतुं पोतानाहितनेअर्थें तेकर्म
करजे शरीरतेहने थोंडुंपणअहार दोषरहितआपीने संयमरूपजारवहरावके जेथ
कीताहरा आत्मानी सिद्धिथाय ॥ ५ ॥

यतः शुचीन्यप्यशुचीनवंति कस्याकुलात् काकशुनादिनद्धयात् ॥

जाग्न्नाविनो नस्मतया ततोऽगात् मांसादिपिंडात्स्वहितं गृहाण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेअशुचिदेहथी बीजापदार्थपण अपवित्रथाय तेकहेढे शुचिके ० प
वित्रजेवस्तु एहवाखीरखामप्रमुख तेपण एशरीरनासंगथी अपवित्रथाय तेमाटेएश
रीरकहेवुंढे तेकहेढेक्रमिजे उदरप्रमुखनाजीव तेणेकरीआकुलके ० व्यास तथा का
गडा कुतरा इत्यादिकजीवने नहुवायोग्य अने प्राणगयापठि तत्काल नस्मथयी

राखथनारठे वली मांसादिकनुंपिमठे एहवाए असारशरीरथकीतो जे स्वहितके०
आत्मानेहितकारकएहवा संयमादिकतेप्रतेलेइने आत्मसाधनकर ॥ ६ ॥

परोपकारोस्ति तपो जपो वा विनश्वराद्यस्य फलं न देहात् ॥

सनाटकादल्पदिनाप्तगेहमृत्पिमूढः फलमश्नुतेकि ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीयुक्तिविशेषे देहनुं सफलकरबुकहेठे जेपुरुषने एविनाशशील एहनुं
जेदेह तेथकी परोपकार तथा तप जप प्रमुखनथाय तोतेपुरुष जाडेरालेनुं थोडा
दिवससुधिपासुं एहबुजेघर तेसरिखो एमाटीनापिमरूप देहउपरमूढठतो शोफ
लपामे जेमनाडानुंघरते वापरियेतोजशारुं नहिकाजेनाहुंखरचियेते व्यर्थजाय
अनेवली आखरपोतानुंपण तेघरथायनही तेमएदेहनेपण अहारादिकनाडुआपीने
पोषुंथको तपजपादिकेकरी वावरीये तोजसफलथाय नहिकानि फलजाणवु ॥७॥

मृत्पिडरूपेण विनश्वरेण जुगुप्सनीयेन गदालयेन ॥

देहेन चेदात्महितं सुसाधं धर्मान्नकि तद्यतसेऽत्रमूढ ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेठे जेमाटीनापिमसरिखुं विनाशीआचारवत तथाडुगंठा
करवायोग्य अनेरोगनुं आलयके० घर एहवोजेदेह तेणेकरीने धर्मकरवाथी आ
त्महितसाधनुं तुजनेसुलजने तोहेमूर्ख अत्महितसाधवाने केमउद्यमकरतोनी
माटे असारनूतदेहथी सारनूतआत्मानो हितसाधवाने सर्वथाउद्यमकरवु ॥ ८ ॥
इतिश्री अथ्यात्मकटपडुमेदेह ममत्वमोचनानामे पाचमोअधिकारसपूर्णथयो.

अत्यल्पकल्पितसुखाय किमिजियार्थै स्वं मुह्यसि प्रतिपद प्रचुरप्रमादः॥

एते क्षिपन्ति गहने नवजीमकङ्के जंतून् यत्र सुलनाशिवमार्गदृष्टि ॥१॥

अर्थ॥पूर्वकसुजेदेहनिग्रहकरवुतेकाइ विषयनीममतामूकवासीवाय थनुंनथी मा
टेहवेठेअधिकारे विषयप्रमाद त्यजवा आश्रयी उपदेशेठे तिहा प्रथम इडियार्थनुं मो
हत्यजवु तेकहेठे हेआत्मातु घणुजप्रमादवतथको पण अतिगयेकरी अटपके०थो
हुपणकटपनामात्र जेसुखतेपण परमार्थथीतोडु खजठे पणतेंसुखकरीमान्यु एहबु
जेसुख तेहनाअर्थ प्रतिपदके० ठामेठामें इडियार्थजे शब्द रूप रस गंध स्पर्श तेणेक
री सुसुंजायठे एइडियार्थते जतुके० प्राणीने गहनके० अपार एहवोसंसाररूपजे नी
मके० रौड कटके० अटवीतेमा क्षिपतीके० घालेठे वजात्कारे तेमा प्रवेशकरावेठे
जिहां शिवके० मुक्तिमार्गनु दृष्टिदर्शनतेजीवने सुलजननथी जेमकोइवीजोपण गह
नवनहोयतोतेंमाहें शिवके० निरुपडव्यमार्गनु जेदर्शनते डुर्जनहोय तेनीपरेंजा

एतुं ॥ १ ॥ इहांप्रमादना पांचप्रकार तथा आठप्रकारनी गाथाकहेते. मल्लं विषय
कषाया निदाविकहाय पंचमीनणिया ॥ एए पंच पमाया जिवं पाडंति संसारे ॥ १ ॥
तथाआठप्रकार कहेते. पमाउयमुणिंदीहीं नणिउ अठनेयउ ॥ अन्नाणं संसज्जं चैव ॥
मिहानाणं तदेवय ॥ १ ॥ रागो दोसो मइल्लं सो धम्मंमिय अणायरो ॥ जोगाणं डुप्पणि
हाण ॥ अठहावज्जियवउ ॥ २ ॥

आपातरम्ये परिणामदुःखे सुखे कथं वैषयिके रतोसि ॥ जप्तो
पि कार्यं रचयन् हितार्थी करोति विघ्नं यदुदकतर्कं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखते प्रथमतोसुखदायीते पण परिणामेंदुःखदायीते
तेकहेते हेचतुरआत्मातुं आपातके० तत्कालमात्रतो रम्यमनोहरते पणपरिणाम
के० विपाककालें महादुःखदाइरूप एहवा विषयसंबंधी सुखमां सुराच्योढो केमके
पोतानाहितने वांढनार एहवोजे जडके० मूर्खप्राणीहोय तेपण कोइकार्यकरेतो
उदकके० जेआगामिककालनुंफल तेहनुं तर्कके० विचार करीने परिणामे अहितका
रीहोयतेने त्यजेते तोतुंचतुरढता परिणामें दुःखदायी एहवांजे विषयादिक तेप्रतें
केमआचरेते एआचरवा तुजने योग्यनथी ॥ २ ॥

यदिंजियार्थैरिह शर्मविंदवद्यदर्णवत्स्वःशिवगं परत्र च ॥ तयो
र्मियोस्ति प्रतिपद्धता कृतिन् विशेषदृष्ट्यान्यतरजृहाण तत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखनी अद्वयतादेखाडेते हेचतुरआत्मा इहलोकनेविषे इं
जियार्थजे शब्दादिक तेणेकरीने वेध्युंजे तुल्लसुख अनेवलीजे परलोकें अर्णवके०स
मुइसरिखुं स्वःशिवगंके० देवलोक अनेमुक्तिसंबंधीजेसुख तेसुखने मिथःके० मा
होमांहें प्रतिपद्धता एटजेशत्रुजावते केमके जिहांइंजियार्थनुंसुखते तिहांमुक्तिसुख
नथी अनेजिहां मुक्तिसुखतेतिहां इंजियार्थसुखनथी तेमाटेविशेषदृष्टियेंकरी तेबेहुमां
जेहनेतुंरुडोजाणे तेहने ग्रहणकर ॥ ३ ॥

नुक्ते कथं नारकतिर्यगादि दुःखानिदेहीत्यवधेहि शास्त्रैः ॥

निवर्तते ते विषयेषु तृष्णा बिभेपि पापप्रचयाच्च येन ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजविशेषें देखाडेते हेआत्मा देहवंतप्राणी नरकंतिर्यचगतीनादुः
ख केवाप्रकारेंजोगवेते एटलुंतुं शास्त्रमांथी जोइने अवधेहिके० निश्चयकर तोतुजने
निश्चयकी विषयनेविषे तृष्णानीनिवर्तियासे अनेपापना संचवायकीतुंबीहेतोरहिश.

गर्भवासनरकादिवेदना पश्यतो नवरतं श्रुतेक्षणैः ॥

नो कपायविषयेषु मानसं श्लिष्यते बुध विचितयेति ताः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहीजकहेठे हेपमितप्राणी अनवरतंके० निरतर श्रुतजे शास्त्रतेरू पी ईक्षणके० नेत्रेकरीनेगर्भावास तथानरक आदिशब्दथी निगोठ एकेडियादिक तेस बंधीवेदनाउप्रतेंजोता थकां ताहं मानसके० चित्तते कपाय तथा विषयनेविपें नो श्लिष्यतेके० अशक्तनथाय एहेतुमाटे पूर्वोक्तवेदनाउने सम्यकरीतेंविचारीसतो ता हंचित विषयकपायथकी किचितमात्र उद्दिग्ननथाय ॥ ५ ॥

वधस्य चोरस्य यथा पशोर्वा संप्राप्यमाणस्य पदं वधस्य ॥

शनैः शनैरेति मृतिः समीपं तथा खिलस्येति कथं प्रमादः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बलीमृत्युनयदेखामी प्रमादखजवानु प्रतिबोधकरेठे जेमवधकरवाने का ढ्या एहवाजे चोरतथा बोकडाप्रमुखजेपशु तेहनेवधनास्थानके लज्जता जेमजेमव धना स्थानकतरफ पगलाजरे तेमतेमथोडेथोडे मृत्युपणनजीकआवे तेहनीपरे स र्वप्राणीओने थोडेथोडे घडी पहोर दिवस मास वर्षादिकने जावेकरी मृत्युढुकडो आवेठे तेकारणमाटे आत्मानाहितसाधननेविपे विलवकेमकरिये अर्थात् प्रमादख जीने सर्वथाधर्मनेविपे तत्परथावु ॥ ६ ॥

विज्ञेपि जतो यदि ड खराशो स्तदिडियार्थेषु रति कृथा मा ॥

तडुभ्रवं नश्यति शर्म यज्ञाक् नाशो च तस्य ध्रुवमेव ड ख ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसुखनो शीघ्रके० तुरतनाशपणदेखाडीने जीवनेप्रतिबोधकरेठे हेजी वजोतु ड खनासमूहथकी बीहेवे तो इडियार्थजे शब्दादितेहनेविपे रतिके० रागकेमक रेठे केमकेइडियार्थयीउपजुंजे शर्मके० सुखतेझागुके० उतावलोज नाशपामेठे अनेते हनानाशपठि ड खतो ध्रुवके० निश्चल चिरकाललगे निश्चितठे जेमप्रकाशनेअंते अथ कार निश्चयकीहीय तेमसुखनेअंते ड खपणनिश्चयकीजहोय ॥ ७ ॥

मृत किमु प्रेतपतिर्हरामया गता ह्य किं नरकाश्च मुञ्जिता ॥

ध्रुवा किमायुर्धनदेहबंधव सकौतुको यद्विषयेर्विमुह्यसि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ बलीप्रकारातरेजीवने सुखनाप्रतिबंधकदेखाडेठे हेआत्मा प्रेतपतिजे यममृत्युलक्षण तेसुसुओ के जतोरह्यो तथाडुष्टकारी आमयके० रोग यडुक्तं रो गाणं कोडीठ हवति पंचेव लक्ष्यडसछी ॥ नवनवइसहस्ताइ ठबसयाचेव पणयाली

१५६८९५६४५ खासे सासे जरे दाहे कुठिसूजे नगंदरे ॥ अरसा अजीर्ण दीहि
मुहसूजे अरोयए ॥ १ ॥ अतिवेयए कंठु अकणवाधाजलोचरे ॥ कुडे एमाइवा रो
गा पीलयंति सरीरिणं ॥ २ ॥ एसोलरोग महोटाकह्यावे तेदेहनेआश्रयीजरह्यावे ते
सुंदयपास्या तथासातनरक तेहनाबारणातेसुं मुडिताके० टंकाणा बंधयया तथा
आयुप धन देह अनेस्वजनजे बंधुतेसुं ध्रुवके० निश्चलशाश्वतावे जेमाटेतुं सकांतु
कके० सहर्षवंतथको विपयनेविषे मोहपामेढे एटलेमृत्यु रोग अने नरक एत्रण
जयतो विद्यमानवे अने आयु धन देह स्वजन एतोअस्थिरवे तोतुंसहर्षपणुंते शा
कारणशीधरेढे तेकांसमजातुनयी ॥ ७ ॥

विमोह्यसे किं विपयप्रमादै भ्रमात्सुखस्यायतिः स्वराशेः ॥

तर्जयमुक्तस्य हि यत्सुखं ते गतोपमं चायतिमुक्तिदं तत् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेविषयसुखते निदानडुःखरूपवे तेकही जीवनेप्रतिबोधेढे हेआत्मातुजने
विपयनेप्रमादैमिलीने निदान डुःखराशीके० डुःखनासमूह तेहने सुखनात्रमथकी वि
मोह्यसेके० मोहपमाडेढे एटलेडुःखनासमूहनेविषे सुखनीत्रांतियें जेतुंमोहपामेढे
तेमात्र विपयप्रमादना वशथकीजपामेढे एनावार्थवे तेमाटे गर्दमुक्तके० तृष्णारहि
त एहवोथकोतुजने उपशमलक्षणरूप गतोपमके० अनुपमसुखते आयतिके० नि
दानमुक्तिनुंदातारवे तेमाटे तृष्णारहित निरिहतासुखनेआदर ए इतिश्रीअध्यात्मकल्प
द्रुमे विपयावशतोपदेशः पष्ठोधिकारः ॥ ८ ॥

अथ कषयाः ॥ रे जीव सेहिय सहिष्यसि च व्यथास्ता स्त्वं
नारकादि पु पराजवन्नूः कपायैः ॥ मुग्धोदितैः कुवचनादि
निरप्य तः किं क्रोधान्निहंसि निजपुण्यधनं डुरापं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेसातमेंअधिकारें कपायादिक त्यजवाआश्री उपदेशकरेढे त्यांप्रथम
कपायनुंफलकहेढे हेजीवतुं कपायजे क्रोधादिकतेनाहेतुथी नरकादिकनेविषे पराजव
जेपीडा तेहनो नाजन थको तें माहा डुःसह वेदनाओ सहनकरी अनेवलीपण
सहीश तेमाटेमुग्धजे अजाणलोकनाकहेजा जे कुवचन गालप्रमुख इत्यादिकतुठकार
णोनेवास्ते डुर्जनएवुंजेपोतानुं पुण्यरूपीयुंधन तेनेक्रोधथीशुंहणेढे एटलेअल्पकारण
माटे कपायकरीने डुर्जनजेपुण्यरूप धनतेनेहरेढे तेमाटेकपायनकरवुं ॥ १ ॥

परान्निभूता यदि मानमुक्ति स्ततस्तपोखण्डमत शिवं च ॥

मानाद्वर्तिर्द्वचनादिनिश्च तपःक्षयस्तन्नरकादिङ्ख ॥ ५ ॥

वैरादियात्रेति विचार्य लाजालाजौ कृतिन्नाजवसंजविन्या ॥

तपोऽथवा मानमवान्निभूताविहास्ति नूनं हि गतिर्दिधैवा ॥ ३ ॥ युग्मा ॥

अर्थ ॥ हवेमानमुकवानुं अनेराखवानुं फलकहेठे हेआत्मा परजेअन्यजनतेथी
अजिभूतिके ० अपमान आक्रोशादिकउपजेथके मानजेअहकार तेनेमुकीआप जेणे
करीअखमतपथी मोक्षप्राप्तिथाय अनेडुरवचनादिकेकरी जोमानआदरीशतो तपनो
क्षयथाय तेतपक्षयके नरकादिकडु खयात्रो तथाआलोकपण वैर धनहानि मरणा
दिकडु खयासे माटेहेनिपुणआत्मा एमपूर्वोक्तप्रकारे मानमुक्याथीलानठे अनेमान
आदखाथीअलानठे एवेवातोविचारीने आजवके ० एकनवसबंधिनी अजिभूतिजेपरा
नव तेउपजेठतेपण तपनेराख अथवामाननेराख केमकेएकार्यमा बेजउपायठे पण
तेमाअजिभूतितुंतो एकजनवतु डु खठे अनेमानकखाथीतो तपक्षयथाजे तेवारे नवो
नवेडु खठे तेमाटेमानत्यजीने तपनेराख एवेकाव्यनोअर्थएकठे ॥ २ ॥ ३ ॥

श्रुत्वा कोशान् यो मुदा पूरित स्यात् लौष्टाद्यैर्यथाहतो लोमहर्षी ॥

यः प्राणातेप्यन्यदोषं न पश्यत्येव श्रेयो जागृ लजेतेव योगी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकपायतज्याथी मुक्तिफलठे तेकहेठे जेयोगीसाधु आक्रोश गाल प्रमुख
सानजीने आनदपामी विचारेजे एगाजितुं अजिधेय मेअनतिवार अनुनव्यठे एमचित
वी वलीजेलोह पापाणादिके ह्णायोथकोपणजेनुं रोमाचित हर्षितथाय अनेएम
चितवेजे आजमाहरे विशेषनिर्जराथऽ एमजाणी वलीजेसाधुप्राणातेपण अन्यना
दोष तथाअवगुणनदेखे पणपोतानोजदोषदेखे एहवोजेयोगीश्वर मन वचन अने का
याथीशुनयोगवत तेउतावलो ज श्रेयजेमोक्ष तेनेपामे ॥ ४ ॥

कोगुणस्तव कटा च कपायै निर्ममे नजसि नित्यमिमान् यत् ॥

किं न पश्यसि च दोषममीपा तापमत्र नरक च परत्र ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेयुक्तियेकरी कपायमा गुणनोअजाव देखाडेठे हेआत्मा कपायजेक्रोधा
दिक तेणेनुजनेकोश्वारे कोऽपणगुणकखोठेके जेथकीतुंएकपायने नित्यप्रत्येसेवेठे व
लीआलोकेसताप अनेपरलोके नरकनाडु खआपनार एवोजे कपायनोदोष तेनेतुन
थीदेखतोहुं जे तुंनिश्चितथको कपायनेसेवेठे ॥ ५ ॥

यत्कषायजनितं तव सौख्यं यत्कषायपरिहाणि भवन्ति ॥
तद्विशेषमथैतदुदकं संविज्ञाय्य न ज धीर विशिष्टं ॥ ६ ॥

अर्थ॥ वलीप्रकारांतरें कषायत्यजबुं उपदेशेहे हेआत्मा तुजनेकषायथी उपनुंजेसु
ख अनेकषायना परित्यागथी उपनुंजेसुख एवेनुविशेषजे अधिकपणुं तथा उदकके
निंदानो विपाकजेफल तेसम्यक प्रकारें विचारीने पढे हेधीरपंमित एमांजेतुजने विशि
ष्टउत्तमजाणवामांआवे तेनेतुंआदरअंगोकारकर ॥ ६ ॥

सुखेन साध्या तपसां प्रवृत्ति र्यथातथा नैव तु मानमुक्तिः ॥
आद्या न दत्तेपि शिवं परा तु निदर्शनाद्बाहुबलं प्रदत्ते ॥ ७ ॥
सम्यग् विचार्येति विहाय मानं रक्षन् दुरापाणि तर्पांसि यत्नात् ॥
मुदा मनीषी सहतेऽनिनूतीः शूरः क्षमायामपि नीचजातिः ॥ ८ ॥

अर्थ॥ हवेतपकरवाथी मानत्यागनी दुष्करता देखाडेहे हेआत्मा जेम तपनीप्रवृ
त्तितेसुखेसाध्यते तेममानमुक्तिजे माननुत्यजबुं तेसुखेसाध्यनथी तो आद्याके
कहीजे तपप्रवृत्तितेमुक्तिआपवा समर्थनथी अने बीजीजेमानमुक्ति तेयद्यपिदुःसाध्यते
तोपणते मुक्तिआपवाने समर्थते बाहुबलनेदृष्टांतें जेमबाहुबलने मानमुक्तिविना मात्र
तपथकीज केवलज्ञान उपनुंनही अनेमानमुक्त्युं तेवारें तत्कालज्ञानउपनुं एवुंसम्यग्
विचारीने मानत्यजीनेयत्ने करीदुर्लभ एहवोजेतप तेनेराखतोथको क्षमानेविषे शूर
एवोजे मनीषीके पंमित ते नीच जननो करेलो अनिनुति जेपरानव तेनेपण मुदा
के हर्षेकरीनेसहेते ॥ ७ ॥ ८ ॥ एवेकाव्यनोअर्थेएकठोते.

पराजिन्तूत्याट्टिपकयापि कुप्यस्य घैरपीमां प्रतिकर्तुमिच्छन् ॥
न वेत्ति तिर्यङ्नरकादिकेषु तास्तैरनन्तास्त्वतुला न वित्रीः ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वलीएपरिसह सहेवाआश्रीज उपदेशेहे हेआत्मातुं थोडीपण परनीकरे
लीजे अनिनुति पीडादिक तेणेकरी अनिनुतिना करनारजे पुरुषतेउपर कोपेते अने
वली पापकरीने तेहना प्रतिकारने वांढेते एटले पूर्वजन्मांतरना पापविपाकथकी प
रानवपामेते अनेवलीतेहनो प्रतिकारपण पापेकरीनेज वांढेते परंतुतेपापेकरीने तुं
अनिनुतिजेपीडाओ तेतिर्यचनरकादिक गतिनेविषे अनंततथाअतुल मोहोटी एवि
नवित्रीकहेता पीडाथाओ एवुंकांनथीजाणतो ॥ ९ ॥

धत्से कृतिन् यद्यपकारकेषु क्रोधं ततो धेह्यरिपटू एव ॥

अयोपकारिष्वपि तन्नर्वातिकृतकर्महन्मित्रवर्हिर्दिपत्सु ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेक्रोधकरवो तेवैरीनेज वियुक्तवे तेकहेवे हेपणितआत्मा जोतु अपकारक शत्रुनेविपे क्रोधबरेवेतो तेनेबदलेताहारा अंतरगनाजे क्रोध मान माया लोच राग अनेदेष मलीशशत्रुवे तेहनेविपेज क्रोधधर केमकेएवशत्रुथी बीजोकोइ तुणने वधारेडु खदाइनथी अथवा उपकारक मित्रनेविपे जोतुक्रोधधरतोनथी तेवारेतु स सारमा अर्तिकारी एहवाज्ञानावर्णादिक कर्म तेनोहरणकरनाराजे उपसर्गादिकना करनार शत्रु तेनाउपसर्गनेकरवेकरी बाह्यदृष्टियेतोते ताहारागत्रूवे पणकर्मक्यकर वामा अनेपरलोकना अनतसुखनीप्राप्तिकरवामा साह्यकारीथया माटे तत्वदृष्टिये जोता अन्यंतरपणे तेमित्रजावेज परिणम्या तेथी उपसर्गकारकशत्रुने तत्वदृष्टीये मित्रतुल्य जोइने तेमित्रनेविपे क्रोधनधरवो एजावार्थवे ॥ १० ॥

अधीत्यनुष्ठानतपश्चामाद्यान् धर्मान् विचित्रान् विदधत्समायान् ॥

न लप्स्यसे तत्फलमात्मदेहकेशाधिकं तांश्च भवांतरेषु ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेमायात्यजवा आश्रीउपदेगेवे हेअत्मातु अधीतिके० जणवुं तथाअनुष्ठानजे क्रियाआवश्यकदिक तथातपउपशमादिक नानाविधधर्म ते मायाके० कपटसहित करतोथको मात्रतु पोतानादेहने कष्टजआपेवे पणतेथी व्यतिरिक्तके० बीजूंफलकाइ नवातरनेविपे पामीसनही वली नवातरनेविपे तेधर्मेनेपणपामीसन ही केमकेमायावीने बोधीपामवीडुर्लजहोय ॥ ११ ॥

सुखाय धत्से यटि लोचमात्मनो ज्ञानादिरत्नत्रितये विधेहि तत् ॥

दुःखाय चेदत्र परत्र वा कृतिन् परिग्रहे तद्वहिरांतरेपि च ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेलोचत्यजवाआश्री उपदेशकरेवे हेअत्माजोतु पोतानासुखनेअ ये लोचकरेवे तोज्ञानादिक जे ज्ञानदर्शनअनेचारित्र एत्रणरत्ननेविपे लोचकर बी जीयनधान्यादिक असारवस्तुथी काहिसुखनथाय माटेहेचतुरअत्मा तुद्यालोके डुखनेअर्थे बाह्यजीयनधान्यादिक अने अंतरगथी क्रोधमानादिक परिग्रहनेविपे लोच करिसनही ॥ १२ ॥

करोपि यत्प्रेत्य हिताय किंचित्कदाचिदल्पं सुकृतं कथंचित् ॥

माजीहरस्तन्मदमत्सराद्यैर्विना च तन्मां नरकातिथिर्नू ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेजीवने सुकृतराखवाआश्री उपदेशेवे हेअत्मातु कोइकाले कथंचित् च

ऐक्येकरीने काइएक अल्पके० थोमुं पण सुकृत जेदानीदिक तथातपसंघमादिकने प्रेत्यके० परलोकना हितनेअर्थकरेठे तेसुकृतने मद मत्सर क्रोध लोनादिकें करीने हारिसनही अनेवली तेसुकृतविना सातनरकनो अतिथिके० परोणो यइशनही एटले तेसुकृत खोयाथी नरकगतिथरो तेमाटे मदमत्सरादिकने निवारीनेसुकृतराखजे ॥ १३ ॥

पुरापि पापैः पतितोसि संसृतौ दधासि रे किं गुणिमत्सरं पुनः ॥

न वेत्सि किं घोरजले निपात्यसे नियंत्र्यसे गुंखलया च सर्वतः ॥ १४ ॥

अर्थ॥ वली मत्सरत्यजवाआश्री उपदेशेठे हेआत्मातुं पूर्वेपण पापेंकरीने संसारमां पडयोठे अनेवलीगुणवंतने विपे गुंमत्सरधरेठे एमकांनथीजाणतोजे एमत्सरतोमु जने घोरके० अगाधडुःखरूपियुं जेमां जलठे एहवा संसाररूपीया समुद्रमांखेठे अनेवली ताहारा सर्वांगने निकांचित कर्मरूप सांकलेकरीबांधेठे ॥ १४ ॥

कष्टेन धर्मो लवशो मिलत्ययं क्षयं कषायैर्युगपत्प्रयाति च ॥

अतिप्रपन्नार्जितमर्जुनं ततः किमङ्ग ही हारयसे नञस्वता ॥ १५ ॥

अर्थ॥ हवेआत्माने कष्टेंउपार्जितधर्म राखवानो उपदेशकहेठे हेआत्मातुं धर्मनुं एकल वलेशमात्रपण कष्टेंकरीने संचयकर केजेथकीताहरो कषायेकरीने युगपतके० समकाले घणाकालनो संचित करेलुंजेक्लेशते एकवारेंज क्षयपामे तेमाटेहेमूर्ख घणाउद्यमे उपा ज्युंएहवुं अर्जुनजे सुवर्ण ते वायुएकरीने हाइतिखेदे गुंहारी जायठे एटलेसुवर्णरस वायुयें हाखानीपरें कष्टेंउपाज्योजेधर्म तेनेकषायरूपवायुयें हरावेठेतेयुक्तनथी ॥ १५ ॥

शत्रून् न वंति सुहृदः कलुषीन् न वंति धर्मा यशांसि नि

चिता यशसीन् न वंति ॥ स्निह्यन्ति नैव पितरोपि च बांध

वाश्च लोकद्वयेपि विपदो न विनां कषायैः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेकषायथी श्याश्याअवगुणथायठे तेकहेठे संसारीजीवने कषायेंकरी ने मित्रतेशत्रूथाय वलीधर्मजे तपदानादिक तेमेलाथाय वलीचिरकालनोसंचेलोयश तेपण अपयशसरखोथाय वलीमातापिता तथा बीजाखजनादिक तेपणकोइ स्नेह नकरे तेमाटेप्राणीने कषायेंकरी आलोकें अनेपरलोकेंपण आपदाथाय. ॥ १६ ॥

रूपलान्नकुलविक्रमविद्या श्रीतपोवितरणप्रचुताद्यैः ॥

किं मदं वहसि वेत्सि न मूढानंतशः स्वचूशलाघवडुःखं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेजीवने मदनिवारवाआश्री उपदेशकहेठे हेआत्मातुं रूप लान्न कु ल पराक्रम विद्या लक्ष्मी तप दान ऐश्वर्य तथाआदिशब्दथी जाति परिवार स्त्री मं

द्विर इत्यादिके करीने मद अहंकार शुंभहेने? हेमूर्खअनतिवार पोताना अतिशये जाघवपणानुजे इ ख तेकेमनथी विचारतो? तुंपोतेज अनतिवार कुरूप जानरहि त हीनकुल निर्बल मूर्ख दरिद्री तपकरवाने अशक्त कृपण दास किकर एहवो अवतस्यो हतो त्यांपणसर्ववार्ते हीनपण अनुनय्युं तोआजइहा शुभदकरेने ॥ १ ॥

विना कपायान्नजवार्तिराशि नवेनवे देव च तेपु सत्सु ॥ मूल

हि संसारतरो. कपायास्तत्तान् विहायैव मुखी जवात्मन् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वलीफरीने कपायनुंल्यजबुज इढेने हेआत्माससारमा कपायविना ससार संवंधीनी आर्त्तिनोसमूह होयजनही अनेतेकषायेकरी विद्यमानठते जवार्त्तिनीराशि होयज केमके ससाररूपीया वृद्धनुमूल तेकषायजने. माटेतेकपायनेठांहीनेसुखीथा शांतिसुखनेपाम. ॥ १ ॥

समीक्ष्य तिर्यङ्नरकादिवेदना श्रुतेक्षणेर्धर्मदुरापतां तथा ॥

प्रमादसे यदिपयैः सकौतुकै स्ततस्तवात्मन् विफलैव चेतना ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविषयने ल्यजीशक्तोनथी तेप्राणीने शास्त्रनण्यो तेपणअफलने ते आश्रीकहेने हेआत्मा श्रुतजेसिद्धात तेनेजोवेकरीने तिर्यच नरक प्रमुखनी वेदनाने तथासर्वज्ञनापित धर्मेनुंजुर्जनपणुंने एमतेसम्यक्प्रकारेजाणीने पणजोतु कौतुकस हितथको विषयमांराचेने तेवारे ताहारो चेतनाजे ज्ञानदृष्टि तेनिस्फलने केमके तुन रकादिकनाडु खने जाणतोठतोपण जुर्जनधर्मपामिने धर्मकरतोनथी ॥ १ ॥

चौरैस्तथा कर्मकरैर्गृहीति छष्टै स्वमात्रेप्युपतप्यसे त्व ॥ पुष्टै

प्रमादैस्तनुजिश्च पुण्यधन न किवेत्स्यसि लुठयमानं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेधर्मरूपधन तेजुटातुनथी तेआश्रीजीवने उपदेशकहेने हेआत्माचोर लोको तथा छुटकुजकृणकर्मकर जेदासादिकतेणे स्वमात्रके० मात्रवाह्यधनने अप ह्याठतां तुपरितापकरेने पणपोतानापोष्या एवाजेप्रमाद तथा तनुके० शरीर तेणेचो रनीपेठें छुटयुं एहबुजे ताहरुं पुण्यरूप धन तेसर्वजुटाइजायने माटेतेहनी रक्षाकर केजेथीतु जवातरेसुखीथाय ॥ २ ॥

मृत्यो कोपि न रक्षितो न जगतो दारिद्र्यमुत्रासितं रोगास्तेन नृपादि जा न च जियोनिर्णाशिता पोडश॥ विध्यस्ता नरका न नापि सुखिता धर्मेस्त्रिलोकी सदा तत्कोनाम गुणोमदश्च विनुता का तेस्तुतीष्ठा च का १

अर्थ ॥ वलीआत्माने गुणरहितपणुं देखाडी मदठांमवा उपदेशकरेढे हेआत्मा जोतें मृत्युनामुखथी कोइप्राणीराख्योनथी तथा जगतजेविश्वतेनुं दारिद्रनाशपमां ड्युंनथी वलीसोळेरोगजे कासादिक तथाराजाअने चोरप्रमुखनाजय तेनाशपमाड्या नथी वलीसातजेनरक तेपणनिवाख्यानथी तथाधमैंकरीने त्रिचुवनने सदासुखीकीधुन थी इत्यादिकगुणमाहेजो एकगुणजोताहरामानथी तेवारेंताहारोगुणतेस्यो, अनेतेगु एविना मदतेश्यो, तथा विचुताके० मोहोटाइतेशी, तथास्तुति प्रशंसानीवांठा तेप एशी, एटलेपूर्वाक्त तथाविध कोइगुणजोताहरामां होयतो मदकरवोपणघटेढे पण तेविना तोजेमदकरवोतेसर्वे निर्थकढे तेमाटे मदमत्सरादिकत्यजवा ३१ इतिथी अध्यात्मकल्पद्रुमेविषयकपायाद्यवशताधिकारः सप्तमः संपूर्णम् ॥

अथशास्त्राण्यनित्योपदेशः॥ शिलातलाजे हृदि ते वहंति विशंति सिद्धांत रसा न चांतः॥ यदत्र नो जीवदयार्जता ते न ज्ञावनांकूरततिश्च लज्जया॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेआवमेंअधिकारे शास्त्रगुणकेहेढे त्यांप्रथमउपमानेशिद्धांतरेचित्तनुक ठिणपणुं देखाडेढे हेआत्माशिलाना तलियासरखा ताहराहृदयमां सिद्धांतरूपिया रसवहेढे पणतेथीतारोअंतःकरण जिगारेजेदातोनथी केमकेएहृदयमां जीवदया रूप एकीकोमलता तथानावनाजे अनित्यत्वादिक तेरूपीयाअंकूरनी श्रेणी देखाती न थी कोमलपृथ्वी जेम जलप्रवाहनेयोगें आईतापामे तथात्यां अनेकअंकुरादिप्रगटे तेमआसनसिद्धिकजीवने सिद्धांतनायोगथी हृदयमां कोमलताथाय तथानावनाप्र मुख शुनपरिणामपणउपजे अनेडुरसिद्धिकजीवने तोए शिलातलनुंदृष्टांतजाणवुं.

यस्यागमांचोदरसैर्न धौतः प्रमादपंकः स कथं शिवेचुः ॥

रसायनैर्यस्य गदाः कृता नो सुडुर्लभं जीवितमस्य नूनं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेउक्तिविशेषेकरी सिद्धांतनुं माहात्म्यकहेढे जेप्राणिने आगमजेसिद्धांत तेरूपीया मेघनेरसैंकरी प्रमादरूपीयो पंकजेकचरो तेधोवाणोनथी तेवाप्राणिमुक्ति छुंवांढेढे एटले जेने सिद्धांतजाणवाथीपण प्रमादमटयोनही तेप्राणिपढे श्याथीप्र मादरहितयइ मुक्तिपामशे केमके सिद्धांतथीअधिक बीजोकोइ प्रमाद परिहारनो उपायनथी तेउपरदृष्टांतकहेढे जेपुरुषने रसायनजेपारदादिक तेथीपण रोगकृयन पाम्यो तेनेजिवतव्य तेधणुजडुर्लभढे एमइहांपणजे सिद्धांतजाणीने प्रमादरहितन थाय तोतेनेमुक्तिपामवी घणीज डुर्लभढे ॥ ३ ॥

अधीतिनोर्चादिकृते जिनागम. प्रमादिनो दुर्गतिपापतेर्मुधा ॥

ज्योतिर्विमृदस्य हि दीपपातिनो गुणाय कस्मै शलजस्य चक्षुषी ॥३॥

अर्थ ॥ हवेजेपुरुषसिद्धातजणिनेपण प्रमादवतळे तोतेहनुंणवु वृथाढेते कहे
ढे जेपुरुषप्रमादवत सर्वथा दुर्गतिनोपडनार तेअर्चादिके० केवलपूजासत्कारादिक
नेजअर्थे सिद्धातजणे एवोहोयतेहनु जण्युं मुधाके० निष्फलजाणवु तेउपर दृष्टा
तकहेढे ज्योतिके० प्रकाशेंकरीनेज मुंजाणोथकोदीवामाजइपडे एवोजे शलजके०
पतंग तेहनाच हूजेनेत्र तेकेवागुणनाअर्थहोय एतोउलटाअवगुणकारीजथाय तेमप्र
मादिजीवरूपजे पतंगते अर्चासत्कारादिक ज्योतिमा मुंजाणोथको दुर्गतिरूप दीप
ज्वालामापडेढे त्यासिद्धातरूपचक्षुतेकाईकामनआवे सामोमोहकारीथाय ॥ ३ ॥

मोदंते बहुतर्कतर्कणचणा केचिजयाघादिनां काव्यै केचन कल्पि
तार्थघटनैस्तुष्टा कविख्यातित ॥ ज्योतिर्नाटकनीतिलक्षणधनुर्वे
दादिशास्त्रैः परे ब्रूम प्रेत्य हिते तु कर्मणि जडान् कुह्नन्नीनेव तान् ॥४॥

अर्थ ॥ हवेतत्वज्ञानविना घणुंजणोपण व्यर्थढे तेदेखाडेढे केटलाएकपुरुष घ
णातर्कजेप्रमाण प्रमेयादिन्याय तेहनातर्कविचारनेविषे चणके० प्रतिष्ठित एवाढतां प
रवादिने जीपवाथकी हर्षपामेढे तथावलोकेटलाक चितव्याअर्थनी रचनाएरच्या
एहवेकाव्येकरीने कवीपणानीप्रसिद्धिकी सतोषपामेढे वलीकेटलाएक ज्योतिप नाट
क नीतिके० व्यवहार शास्त्र लक्षणके० सामुद्रिक तथाअथ गजलक्षणादिक धनुर्वे
दके० आयुध अन्यासनाशास्त्र आदिशब्दथी शकुन गारुडि इत्यादिक शास्त्रेकरीने स
तोषपामेढे पणपरलोकनेविषे हितकारीएवाजे सयमादिकर्मतेहनेविषेजो जडके०
अज्ञानढेतोतेसर्वेने अथात्मशास्त्रने अनुसारे अमेपेटनरा कहिये तैये एटलेअथा
त्मशास्त्रनेमूकीबीजासर्वजे पापश्रुतादिशास्त्र तेपेटनराइनाजढे ॥ ४ ॥

कि मोदसे पडितनाममात्रात् शास्त्रेष्वधीती जनरंजकेपु ॥ तत्कि

चनाधीष्व कुरुष्व चाशु न ते जवेद्येन जवाब्धिपात ॥५॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजडहेढे हेपमितुं जनके० लोकनेरजनना करनार एहवाजे
शृंगार नाटककाव्यादिशास्त्र तेहनेत्रिपेप्रवीणथको नाममात्रपमितपणाथी शुहर्षपा
मेढे एलोकरजकशास्त्रथी काइआत्मार्यनीसिद्धिनथी पणतुशास्त्रनेजाणिने शीघ्रपणे
काइकएहवीकरणीकर केजेऐकरीने तुजनेससार समुद्रमा बुमबुनथाय एटलेजिनाग
मजणिने तेहनेअनुसारे सयमआराध ॥ ५ ॥

धिगागमैर्माद्यसि रंजयन् जनान् नोद्यत्तसि प्रेत्य हिताय संयमे ॥

दधासि कुट्टिंजरिमात्रतां मुने क्व ते क्वतत् कैप च ते जवांतरे ॥६॥

अर्थ ॥ हवेक्रियाविना केवल आगमनुंजणवुं तेपण अर्थसाधकनथी तेकहेवे हेमुनितनेधिःकारणे केमकेतुं आगमसिद्धांत तेणेकरीने लोकने रीजवेणे पणपरलो कना हितनेमाटे संयमनविषेउद्यमवंत नथीयातो तेमाटेतुंकेवल पेटनराइजकरेणे पणताहरेयादराखवुंके जवांतरनेविषे तेजिनागमकिहां अनेलोकनुंरीजववुंपणकिहां तथासंयमपणकिहां एटले जवांतरेएवीगतिपामिश केजिहांएमाहेलोएकेतुजनेनहोय.

धन्याः केप्यनधीतिनोपि सद्नुष्ठानेषु वद्वादरा दुःसाध्येषु परापदे

शलवतः श्रद्धानशुद्दाशयाः ॥ केचित्त्वागमपाठिनोपि दधतस्तत्पु

स्तकान् येऽलसा अत्रामुत्र हितेषु कर्मसु कथं ते जाविनः प्रेत्यद्वाः॥७॥

अर्थ ॥ हवेशोडोनणावाथीपण किहांक क्रियानो उत्कर्षदेखामेणे केटलाकप्रा णी अल्पश्रुतवंतठतांपण श्रद्धानजे सम्यक्ततेणेकरीने शुद्दाशयके० निर्मलपरिणा मवंतहोयतेनेधन्यठे केमकेतेपारकाउपदेशना लेशमात्रथीपण दुःखेंसाध्य एवांजे नलाअनुष्ठान तपसंयमादिक्रियाविशेष तेहनेविषे आदरवंतठे अनेहाइतिखेदेंकेट लाकतो आगमनां जणनारठतां तथाआगमना पुस्तकधरतांठतांपण आलोक अने परलोकनेविषे हितकारीकर्म जेसंयमादिक तेहनेविषे निरादरकरेणे तेपुरुषनेपरजवने विषेशुंथाशे एटलेपरजवेतेनी शीगतीथाशे अर्थात् ते माहादुःखपामशे ॥ ७ ॥

धन्यः समुग्धमतिरप्युदितार्हदाङ्गारागेण यः सजति

पुण्यमधुर्विकल्पःपाठेन किं व्यसनतोस्य तु धुर्विकल्पै

र्यो दुस्स्थितोत्र सद्नुष्ठितिषु प्रमादी ॥८॥ इतिवापाठः ॥

अर्थ ॥ वलीअर्थीतरें एहिजड्ठेजे अल्पश्रुतवंतथको पणकदाग्रहरहितहोय ते हने मुग्धमतिकहियें तेपणजलुंजाणवुं केमकेजे उदितके० सिद्धांतोक्त एहवीजे अ रिहंतनी आज्ञातेना रागेकरीने रखेजिनाज्ञानोचंगथाय एवीबुद्धियें कुविकल्परहित थको पुण्यकरेणे अनेजेपठितथकोपण कदाग्रहेंग्रस्तहोयतो तेनेधणुजण्येपण शोगुण जेलोकनेविषे द्यूतादिव्यसनथी कुविकल्पेंकरी डुपितठे एटलेकांश्क पूजासत्कारादि कना लोनेंनस्युंथकुं पण व्यसनादिकें आसक्तपणेकरी कुविकल्पचिंतवे एटलेकेहेनेरी जवुं केहेनेमोहपमाडुं केमकरि परीग्रहमेजवुं एवीबुद्धियें रात्रदिवस दुःखितथको रहे

अनेजलाअनुष्ठान जेशुजक्रियातेनेविपे प्रमादवतळे तोतेहुंजण्युपण निष्फलळे आ
काव्यपेहेलाकाव्यतुं पाठांतरळे ॥ ८ ॥

अधीतिमात्रेण फलंति नागमाः समीहितैर्जीवसुखैर्जवातरे ॥

स्वनुष्ठितै किनु तदीरितै खरो न यत्सिनाया वहनश्रमात्सुखी॥९॥

अर्थ ॥ वलीतेजदृढकरेळे हेआत्मा केवलनण्यामात्रथकीज आगमसिद्धातते
नवातरनेविपे वाढितसुखेकरी फलेनही इष्टफलदायकनहोय पणतेसिद्धांतनेविपे
कह्याजे स्वनुष्ठितके० जलाअनुष्ठान तपसंयमादिक तेनेआराध्येठते आगमफलदायक
होय तेउपरदृष्टातकहेळे जेमखरजेरासज तेसाकरनोजार उपाडवामात्रथी सुखीउ
नहोय साकरनापरिजोगतुं सुखनपामे तेम आगमनणवामात्रथीज आगमोक्त क्रिया
जनित फलपामेनही॥९॥इतिश्री अथ्यात्मकत्पट्टमे शास्त्रगुणाधिकारोऽष्टम संपूर्ण ॥

अथचतुर्गत्याश्रीतोपदेशः॥ दुर्गधतो यदणुतोपि पुरस्य मृत्युरायू

पिसागरमितान्यनुपक्रमाणि ॥ स्पर्शः खर क्रकचतोतितमामित

श्रुत्वावनंतगुणितौ नृशशैत्यतापौ ॥१॥ तीव्रा व्यथाः सुरकृता

विविधाश्च यत्राक्रदारवैः सततमभ्रचृतोप्यमुष्मात् ॥ किं नाविनो

न नरकान् कुमते विज्ञेपि यन्मोदसे कृणुसुखैर्विपयैः कपायी॥१॥युग्म

अर्थ॥हवे एपूर्वेक्तशास्त्रधारातर्गत चतुर्गत्याश्रीतउपदेशकहेळे तेमांप्रथम शास्त्रोक्त
नरकगतिनाडु खकहेळे निश्चेकरी नरकना एकपरमाणुमात्रना दुर्गधथी पुरवासिस
मस्तलोकतुं मृत्युथाय एहवामहादुर्गधमय नरकनापुजलळे वलीजिहां निरुपक्रमके०
अपवर्तनरहित निकाचित् अने सागरोपमेप्रमित एकसागरोपमथी मामीने तेत्रीस
सागरोपम पर्यंत एहवाआऊपाळे केमके देवताअने नारकीनाआउपा सदाइ निरु
पक्रमहोय वलीजिहा स्पर्शतेपण करवतनीधाराथी कर्कशळे वलीइहाथकी अनंत
गुणडु खदायी महाशीत तथा महातापळे एमद्वत्रवेदनाकहीने हवेपरमाधामीनी
करेलीवेदनाकहेळे वलीजिहा देवताजे पन्नरजेदें परमाधामीतेहुनीकरेली अतितीव्र
कठोरजे वेदना तेविविधप्रकारना वेदन विदारणादिकहोय एप्रकारे निरंतर आक्रंद
रुदनने शब्देकरी आकाशनेपुरतो एहवोजे नविष्यमाण नरक तेहथकी हेकुमतिव
तआत्मातु केमनथीविहितो जेमाटे कषायसहितथको कृणुमात्रसुखनाकारक एह
वाविषयजे शब्दादिक तेणेकरी हर्षनेपामेळे एवेकाव्यनो अर्थएकगोळे ॥ १ ॥ १ ॥

बंधोऽनिशं वाहनताडनानि क्षुत्तृड्ङ्गरामातपशीतवाताः ॥

निजान्यजातीयजनयापमृत्यु दुःखानि तिर्यद्विवति दुःसहानि॥३॥

अर्थ ॥ हवेतिर्येचगतिआश्री दुःखदेखाडेढे अनिशके० नित्यबंधन तथा वाहन के० नारनुउपाडवुं तथापराणादिकना प्रहारेंकरी ताडन वली क्षुधा तृषा डुरामके० दुष्टरोग आतप तडको तथाटाढ्य वायुइत्यादिक तथावलीस्वजातीनोजन जेम म हिषने महिषनोजन तथाहस्तिने हस्तिनोजन तथाअन्यजातीयजन ते जेम मृगादि कने व्याघ्रादिकनोजन तथाअपमृत्युजे कुमरण खड्गप्रहारथी तथाआहेडीप्रमुख थी तथाजल दावानल विषमादिकयोगथी क्षुधातृषादिक गाढवेदना आक्रांतपणे अकालमृत्यु इत्यादिकप्रकारें तिर्येचगतिमां नयंकरकरीन दुःखहोयते ॥ ३ ॥

सुधान्यदास्यानिजवान्यसूया नियंतगर्जस्थितडुर्गतीनां ॥

एवं सुरेष्वप्यसुखानि नित्यं कितत्सुखैर्वा परिणामदुःखैः॥४॥

अर्थ ॥ हवेदेवगतिआश्रीदुःखकहेढे नित्यप्रतें सुधाके० फोकट अन्यके० पारकी सेवा करवी केमकेमनुष्यतो धननालोचे तथाआजीविकादिक कारणथी परनीसेवा करे अनेदेवतानेतो तेवोकोऽनिमित्तनथी तोपणसदाकालें इडादिकनीसेवाकरवी तथाआजर्वेवज्जप्रहारादिकनी पीडा अने अनिसूयाके० परस्परें ईर्ष्या द्वेषादिकमां वलि अंतके० चवननुंजन केमके सरवार्थसिद्धिना देवतानेपण चवननुंजनते तथागर्जा वासनजन वलीडुर्गतिजे चांमालादिककुलें अथवातिर्येचनुंअवतारलेवुं तेसंबंधीजन इत्यादिक प्रकारें देवतानाजवमांपण घणाप्रकारें असुखते तेमाटेपरिणामें दुःखकारी एहवाजे देवतासंबंधीसुख तो तेसुखेंसुंथाय माटेतेसुखनेपण असुखकरीजाणवा॥४॥

सप्तनीत्यनिजवेष्टविष्टवानिष्टयोगगददुःसुतादिभिः ॥

स्याच्चिरं विरसता नृजन्मनः पुण्यतः सरसतां तदानय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेमनुष्यगतिआश्री दुःखकहेढे धुंवके० निश्चेंकरीने सातनीतिजे १ इह लोक २ परलोक ३ आदान ४ आकस्मिक ५ आजीविका ६ मरण ७ अपयश एसातजन तथा अनिजनवके० राजा चोर डुर्जनादिकथी परानव तथा इष्टजे वध्न नजन स्त्री पुत्रादिकनोवियोग शत्रुप्रमुखनो योगके० संबंध तथा गदके० रोग वली दुःसुतके० कुपुत्र आदिशब्दथी कुनार्याप्रमुख इत्यादिकप्रकारेकरीने मनुष्यजन्मनु पण विरसपणुथाय तेकारणमाटे पुण्येकरीने मनुष्यजन्मनु सुरसपणुकरवुं ॥ ५ ॥

इति चतुर्गतिः स्वतती कृतिन्नतिन्यास्त्वमनंतमनेहसं ॥ हृदि
विजाव्य जिनोक्तकृतातत कुरु तथा न यथास्युरिमास्तव ॥६॥

अर्थ ॥ हवेउपसंहारकहेठे हेपंमितात्मा एप्रकारे अनतकालसुधी अतिशय
नयनीकरनार एहवीचारगतिसवधीजे ड खनीश्रेणी तेप्रते जिनोक्त श्रीसर्वज्ञप्रणि
त कृतातजे सिद्धात तेथकी त्दयमा विचारीने जेम ए चारगतिना ड खनीश्रेणीओ
तुजने कोड्वारे प्राप्तनथाय तेवो उपाय कर ॥ ६ ॥

आत्मन् परस्त्वमसि साहसिक श्रुताक्षैर्यज्ञाविनं चिरचतुर्गतिः स्वराशि
पश्यन्नपीह न बिज्ञेपि ततो न तस्य विच्छिन्नये च यतसे विपरीतकारी ॥७॥

अर्थ ॥ हवेआत्मा चारगतीना ड खजाणतोथकोपण धर्मनेविषे तत्परथातु
नथी तेवास्तेपरमअविचारीपणुं देखाडेठे हेआत्मातु अविचारमाहेमुख्यतो केमके
आससारमा चिरकाललगें नावीएहवोजे चारगतिनाड खनोसमूहतेहने श्रुतसिद्धात
रूपनेत्रेकरी देखतोठतोपण बीकपामतोनथी वलीतेड खना समूहनोविह्वद करवा
नेपण उजमालथातुनथी माटेतु उपराठाकर्मनुकरनारओ केमके ड खबेद कर्मकर
वानेबदले ड खवृद्धिकारीकर्मकरेठे ॥७॥ इति शास्त्रोपदेशातरगतचतुर्गत्याधिकारसमाप्त
अथमन ॥ कुकर्मजालै कुविकल्पसूत्रजै निबद्ध गाढ नरकाग्निजिश्चिर ॥
विसारवत्पद्यति जीव हे मन कैवर्त्तकस्त्वामिति मास्य विश्वसी ॥११॥

अर्थ ॥ हवेचित्तदमन नामानवनमोक्षार कहेठे तेमाप्रथम आत्माने मनरूपशत्रु
नु विश्वासकरबुनिपेपेठे हेजीवतुजने मनरूपी धीवर तेकुविकल्परूप सूत्रेयुष्या ए
हवाजे कुकर्मरूपी जालो तेणेकरीगाढोबाधीने नरकरूप अग्निचेकरी मत्तोनीपरे चि
रकाललगे पचावसे जेमधीवरपण मत्सने सूत्रनीजाले गाढोबाधीनेपठे अग्नीमाप
चावे तेमइहापण एउपनयजाणबु माटेतुंताहरामनरूप धीवरनोविश्वासकरीसनही
जेम ते मनरूप धीवरनावनावेला कुकर्मरूपजालमापडेनही एवीरीतेवर्त्तजे ॥ १ ॥

चेतोऽर्थये मयि चिरत्नसख प्रसीद किं कुर्विकल्पनिकरैः क्षिपसे जवे मां ॥
वद्धों जलि कुरु कृपाज्ज सध्विकल्पान् मैत्री कृतार्थय यतो नरकाद्विजेमि ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मावीहितोथको मनरूपमित्रने विनतीकरेठे हेचिरकालनामित्रतु
चेतहंयामाहे हेधणाकालना सहचारीतु महाराउपर प्रसादकरीने एमाठा विकल्पने
समूहेकरीने मुजने आससारमा सुंनमावेठे तुजनेहु हाथजोमीने कडुंबु जेतुमहारा

उपर कृपाकरीने गुणविकल्पजे धर्म ध्यानलक्षण तेहनी नजनाकरी आपणीमित्री स
फलकर केमकेहुं हवे नरकना दुःखथी बीहुंहुं ॥ २ ॥

स्वर्गापवर्गौ नरकं तथातर्मुहूर्तमात्रेण वशावशं यत् ॥

ददाति जंतोः सततं प्रयत्नादशं तदंतःकरणं कुरुष्व ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने मनवशकरवाआश्री उपदेशआपेठे हेआत्माजे अंतःकरण
वशतथा अवशथको जीवने अंतरमुहूर्तमात्रमांज स्वर्गमोक्षादिकना सुखप्रतेआपे
अनेनरकनी प्राप्तिपणकरावे एटलेमनवशथको जीर्णशेठ तथाप्रश्नचंदराजर्षि इत्या
दिकनीपरें स्वर्गमोक्षादिकआपे अने मनअवशथको तंडुलमत्स्यादिकनीपरें अंतर
मुहूर्तमात्रमां नरकप्रतेआपे तेमाटेतुंताहरा अंतःकरणनेज सर्वथाप्रकारेंवशकर ॥३॥

सुखाय दुःखाय च नैव देवा न चापि कालः सुहृदोरयो वा ॥

जवेत्परं मानसमेव जंतोः संसारचक्रभ्रमणैकहेतु ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजकहेठे जीवने देवता तथा वर्षा शीत ग्रीष्मादिककाल तथा
मित्र शत्रुतेकोइपण सुखदायी तथादुःखदाइनहोय पणएकमन तेहिजजीवने सुख
दायी तथा दुःखदायीहोय हवे तेमनकहेतुंठे तेकहेठे संसारसमुद्रमां च्रमणजे ज
न्ममरणादिक तेहनुंएकहेतुंठे एवचन संझीपंचेंडी आश्रीजाणवुं अन्यथा असंझीने
मनना अजावें पण संसारमां च्रमण देखायठे ॥ ४ ॥

वशं मनो यस्य समाहितं स्यात् किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥

हतं मनो यस्य च दुर्विकल्पैः किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥५॥

अर्थ ॥ जेप्राणीनेपोतानुंमन समाधिवंतठतो वशवर्त्तिहोय तेहने नियमजे ?
शौच १ संतोष ३ स्वाध्याय ४ तप ५ देवताप्रणिधानादिक लक्षण तथायमजे
प्राणातिपात विरमणादिक पांचमहाव्रत तेहनुंसुंकार्यठे केमकेतेतोसर्वे मनवशकर
वाना उपायठे अनेजेवारेंते मनवशथयुं तेवारेंतो ते सर्वगुण प्रथमजआव्या अनेजे
प्राणीनुं मन माताविकल्पेंकरी हतप्रहतठे तोतेहने नियमयमें करीने पणसुंयवानुंठे
जेमढालीना गलाना स्तनथाव्याथी कांइ अर्थसिद्धि नथाय तेमज मनवश थयाविना
यम नियमादिक पण व्यर्थ जाणवा ॥ ५ ॥

दानं श्रुतध्यानंतपोर्चनादि वृथा मनोनिग्रहमंतरेण ॥ कषाय

चिंताकुलतोषितस्य परो हि योगो मनसोवशात् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जीवने एक मन वश था बिना दान तथा भुतसिद्धांतनुं न एतुं तथा ध्यान तथा अर्चन जे देव पूजा आदि शब्द थी प्रासाद देव प्रतिष्ठादिक क्रिया ते सर्व वृथा जा एवी पण ते मोक्ष फल नी देनार न थाय केम के कषाय जे क्रोधादिक ते संबंधी नी चिता यकी उपनी जे असाता तेणे करीरहित एह बुजे मन तेहनुं वश वर्त्ति पणु तेहिज परम योगे अने तेहिज अष्टांग योगनु सर्व स्वये ॥ ६ ॥

जपो न मुक्त्यै न तपो हि जेदं न संयमो नापि दमो न मौनं ॥

न साधनाद्यं पवनादिकस्य किं लेकमंतं करणं सुदांत ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जीवने न वकारादिक नोजप तथा बाह्य अन्यतर वेप्रकार नुंत प तथा संयम चारित्र तथा दम जे इन्द्रिय दमन तथा मौन जे वचन नुंसवर तथा पवनादिक नुं साधन आदि शब्द थी चोरासी योगासन प्रमुख तेकां इमुक्तिना देवावाला थाय न ही तेवारे तुजने कितुके ० मुक्ति प्राप्तिनो शोउपाय ठे तेक हेवे जेणे रुढीरीते पोतानुं अत करण जे मन तेहने वश कथुं तो तेहिज एक मुक्तिनु दातार होय ॥ ७ ॥

लब्ध्यापि धर्मं सकलं जि नोदितं सुदुर्लभं पोतनिज विहाय च ॥

मन पिशाचग्रहिलीकृतं पतन् नवाबुधौ नायति दृग्जगमो जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जडके ० हे अज्ञानी प्राणी अति शयें करी पाम बुद्धि न प्रवहण सरिखो एह वो ए सर्वज्ञ प्रणीत सपूर्ण धर्म ते प्रतें पामिने वली तेहने ठा मिने मन रूपिओ पिशाचके ० नूत तेणे घहे लोक खोथको ससार समुद्र माप मता आयति दृग्गके ० उत्तर कालनो विचार करतान थी एटले एमन थी विचार तो जे प्रवहण रूप धर्म ने ठांमी ससार समुद्र मा जपापा तखा उंठु तेथी आगलें हवे महारी शी गति थासे ॥ ८ ॥

सुदुर्जय ही रिपवत्यदो मनो रिपूकरोत्येव च वाक्तनू अपि ॥

त्रिनिर्हृतस्तद्विपुञ्जि करोतु किं पदी नवनृद्धि विपदा पदे पदे ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हे आत्मा अति शय बुर्जय एह बुजे ताहूं मन ते पोतें शत्रु पणु आचरे ठे थ नेवली वचन तथा कायाने पण शत्रु करे ठे मन दुष्ट थके वचन तथा कायाना व्यापार पण दुष्ट थाय ते कारण माटे मन वचन तथा काया एत्रो शत्रु ये पराज्यो एह वो तु पगे पगे दुष्ट विपदा जे नरकादिक तेहनुं ना जन था तो थको तु सुकरे एटले ताहरो कां इंचालतु न थी ॥ ९ ॥ रे चित्त बेरि तव कि नु मया पराधं यद्गुर्गतौ क्षिपसि मा कुविकल्प जा लो ॥ जा नासि मामयमपास्य शिवे स्ति गंता तत्किं न संति तव वासपद ह्यसंख्या १०

अर्थ ॥ हेचित्तरूपवैरी में ताहरोशो अपराधकीधोठे केतुंमुजने विकल्परूपजात्रे बांधीने दुर्गतिमांनाखेठे जोतुंएमजाएतोहोयजे एजीवमुजनेपरिहरीने मुक्तिजनारठे तोपणताहरे वशकरवानास्थानक वलीमहाराशिवाय बीजाद्यसंख्याता संसारीजी वसुंनथी एटले एकहुंजतोरह्यो तोपण ताहरेबीजानीशीखोटठे ॥ १० ॥

पूतिश्रुतिःश्वेव रतोर्विदूरे कुष्ठीव संपत्सुदृशामनर्हः ॥

श्वपाकवत्सज्जतिमंदिरेपु नार्हेत्प्रवेशं कुमनोहृतोंगी ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेमननाअवशपणायकी बहुप्रकारना अवगुणथायठेतेदेखाडेठे डट मनेकरीसंतापपाम्यो एहवोजेप्राणी तेकुंध्याकाननां कुतरानीपरें रतिजेनिवृत्तितेहथी वेगेलोहोय जेम कीमेंखाधो एहवोजे कुतरोते किहांपणकृणमात्र रतिपामेनहीतेम कुविकल्पचित्तनोधणी तेपणरतिरहितहोय वलीकोढीआनीपरें संपदारूपणीजे सुदृ शात्रोरूप उत्तमकन्याओ तेहनेवरवाअयोग्यहोय जेमकोढीआनेकोइपण उत्तमक न्यावरवावांठेनही तेमदुष्टचित्तवंतप्राणीने सौजाग्यादिक कोइपणसंपदाआश्रयेनही वलीसद्गतिरूपजेमंदिर तेहनेविपे श्वपाकके० चंडालनीपरें प्रवेशकरवानपामे॥११॥

तपोजपाद्याः स्वफलाय धर्मा न दुर्विकल्पैर्हतचेतसः स्युः ॥

तत्स्वाद्यपेयैः सुनृतेपि गेहे क्षुधातृपाज्यां प्रियते स्वदोषात्॥१२॥

अर्थ ॥ माटेविकल्पेकरी जेहनुंचित्तपीडाणुंठे एहवाप्राणीने तपजपप्रमुखजेधर्म तेपोतपोताना फलनुंदेवावालोनाथाय अने कुविकल्पचित्तनोधणी धर्मक्रियाकरतोय कोपण मोक्षफलपामेनही तेउपरदृष्टांतकहेठे जेमकोइ अपुण्यवंतप्राणी खानपाना दिकें जरेलाघरमांपण पोताना कृपणताद्यादिकदोषथी सुखतृष्णायेपीडाय तेमइहां पण कुविकल्पचित्तवंतप्राणीते ठतेधर्मपण परजवेंसीदाय ॥ १२ ॥

अकृतसाध्यं मनसो वशीकृतात् परं च पुण्यं न तु यस्य तद्वशं ॥

स वंचितः पुण्यचयैस्तद्वैः फलैश्च हीही हतकः करोतु किं॥१३॥

अर्थ ॥ एकमनना वशकरवाथी बीजुंसर्वपुण्यते सुखेंसाध्यठे अनेते मन जेहनेव शनथी तेप्राणी पुण्यनेसमूहें तथातेपुण्यजनितफलेंकरीने वांछितठे तेफोकटठे एट जेमनवशविना पुण्यनी तथापुण्यजन्यक फलनी फोकट आशाराखेठे तेमाटे हीही इतिखेदे एबापडो प्राणी सुंकरे पठे तेहने एके गतिनथी ॥ १३ ॥

अकारणं यस्य सुषुर्विकल्पैर्दृतं मनः शास्त्रविदोपि नित्यं ॥

घोरैरर्घैर्निश्चितनारकायुर्मृत्यौ प्रयाता नरके स नून ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ यद्यपिसिद्धातनोजनारते तथापिजेहनुमन अकारणके० उपसर्गादि
ककारणविना पण नित्ये अतिशयेकुविकल्पेकरी पीनितते तेपुरुषमहारौडपापेकरीने
दृढकीधुंते नरकायुजेणे एहबुधकोते सर्वथा सुआपढी नरकमाजजशे ॥ १४ ॥

योगस्य हेतुर्मनसः समाधि परं निदानं तपसश्च योगः ॥

तपश्च मूल शिवशर्मवल्या मनःसमाधि ज्ञ तत् कथंचित् ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ मननीसमाधिजे एकाग्रता तेहिज योगनुहेतुते अनेवलीयोगजे अष्टांग
लक्षण तेतपनुपरम उत्कृष्टकारणते अनेतेतपतो मोक्षसुखरूपणी वेलीनुंमूलते मा
टेहेआत्मा जेतेउपाय करीने मननीसमाधिनेआदर केमके मननीसमाधिधी योग
अने योगधी तप तथा तपधीमोक्षसुख एमपरपराये सर्वसिद्धिपामे ॥ १५ ॥

स्वाध्याययोगैश्चरणक्रियासु व्यापारणैर्द्रादृशज्ञावनाभि ॥

सुधीस्त्रियोगी सदसत्प्रवृत्तिः फलोपयोगैश्च मनो निरुंध्यात् ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेमनसमाधिना उपायकहेते स्वाध्यायजे जिज्ञागमतेहनायोगनुं वहेबु
आंबिलादिक तपविशेष तेषेकरीने तथाचारित्रसंबंधीनी क्रियानेविपे प्रवर्तवेकरी
वलीअनित्यादिक बारज्ञावनायेकरीने वली त्रियोगीजे मन वचन कायानायोग ते
होनी सदसत्प्रवृत्तिके० जलोअने चूडोव्यापार तेहना फलनुं उपयोगजे विचारणा
एटलेत्रियोगना शुभव्यापारनो शो फलते एहवीविचारणा अने अशुभव्यापारनोशो
फलते एहवाजे उपयोगदेवा इत्यादिक प्रकारेकरी मननेवशकरुं ॥ १६ ॥

ज्ञावनापरिणामेषु सिद्धेष्विव मनोवने ॥

सदा जाग्रत्सु दुर्ध्यानसूकरा न विशत्यपि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली एसर्वप्रकारमां पण ज्ञावनापरिणामने विशेषदेखाहेते मनरूपी
ज्ञावनेनेविपे सिद्धसरिखाजे ज्ञावनाना परिणाम तेमासर्वदासावधानरहेथके दुर्ध्यां
नजे आर्त्तरौडध्यान तेरूपजे सूअरोते प्रवेशपणकरीशकेनही तोतिहा तेसूअरो
वासकरवानेतो सर्वथानजपामे ॥ १७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकटपडुमे चित्तदमनानि
भानो नाम नवमोअधिकार सपूर्ण थयो ॥ १८ ॥

अथ सामान्यतो वैराग्यधर्मोपदेशः ॥ किं जीव माद्यसि हसस्य
यमीहसेऽर्थान् कामांश्च खेलसि तथा कुतुकैरशंकः ॥ चिद्धि
प्सु धारनरकावटकोटरे त्वामन्यापतल्लघु विनावय मृत्युरक्तः ॥१॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी वैरागोपदेशनामा दसमोअधिकारकहेळे तेमांप्रथमजीव
ने मरणसंबंधीनयदेखाडेळे हेजीवतुं मदशानोकरेळे तथासुंहजेळे वली अर्थजेसुव
र्णरूपादिक तेहनेसुंवांढेळे तथावली निःशंकठतो कौतुकेकरीने कामजे शब्दादिक
विषय तेप्रतेसुंरमेळे तुजनेतो नयंकर नरकरूपजे खांइ तेमांनाखवावांढतो एवो मृ
त्युरूपजे राक्षस तेवतावलुं तारेसन्मुखआवतुं सांजलीने निःशंकरहिशनही ॥१॥

आलंबनं तव लवादिकुठारघाताश्लिष्टंति जीविततरुं न
हि यावदात्मन् ॥ तावद्यतस्व परिणामहिताय तस्मि
न् भिन्ने हि कः क्वच कथं नविता स्वतंत्रः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेआउणुंविद्यमानठते जीवनेधर्मकरवुं उपदेशेळे हेआत्माताहरो आ
लंबनआधारनूत एहवोजे जीवितव्यरूपवृद्ध तेप्रते लवादिकजे लव लेश कृण य
डी सुदूर्तप्रमुखकालमान तेरूपीया कुहामानाघाव जाहांलगेढेदेनही तेहथीपहेलां
ज परिणामहितजे निदानहितकारी तपसंयमादिक तेहनेअर्थेउद्यमकर जेथ
कीताहरो जीवितव्यरूप वृद्धेद्यापठि फरीतेहने नवपल्लवकरवाने किहांक कोइकप्र
कारें पण मंत्रउपायथासे जेणेकरीतुं जीवितव्यरूपतरुने नवपल्लवकरीस एटलेह
णेकृणे जीवितव्यरूप वृद्धेदातुंजायळे तेढेदाइगयापठि फरीसज्जकरवानु कोइउपा
यनथी तेमाटे आत्महितनेविषे तत्परथावुं एहिजश्रेष्ठउपायळे ॥ २ ॥

त्वमेव मोग्धा मतिमान् त्वमात्मन्नेष्टाप्यनेष्टा सुखदुःखयोस्त्वं ॥

दाता च ज्ञोक्ता च तयोस्त्वमेव तच्चेष्टसे किं न यथाहितासि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेसर्वकरणीते आत्मानेआधीनळे एहवुंकहिने विशेषेप्रेरेळे हेआत्मातुं
मोग्धाके० मूढतासहिततो अने मतिमान्के० ज्ञातापणतुंढो वलीसुखनुं वांढक अ
नेडुःखनुंअवांढकपणतुंढो तथासुखअनेडुःखनुंदाता अनेज्ञोक्तापणतुंजढो केमके सु
खडुःखते स्वरुतकर्मथीजथायळे यडुक्तं श्रीउत्तराध्ययने अप्पानईवेअरणि अप्पामे
कूमसामली अप्पाकामडुघाधेणुं अप्पामेनंदणं वणं अप्पाकत्ताविकत्ताय इत्यादिक
माटे जेरीतें ताहरीआत्माने हितनीपजे तेमजकांनथीकरतो ॥ ३ ॥

कस्ते निरंजन चिरं जनरंजनेन धीमन् गणोस्ति परमार्थदृशेति पश्य ॥
त रजयाशु चरितैर्विशदैर्नवाब्धौ यस्तां पतंतमवलं परिपातुमीष्टे ॥४॥

अर्थ ॥ हवेलोकनेरीजवतोथको आत्मापोतानुं हितकाइकरतोनथी तेआश्रयीउ
पदेशेठे हेनिरजन हेनिरलेपआत्मा हेबुद्धिवत हेहिताहितविवेकनाजाण चिरकाल
जावजीवजगे लोकनुंरीजवबु एटलेमलीनवस्त्र धारणकरी बाह्यक्रिया देखामीने शू
न्यचित्ते गमेवामे उपदेशआपीने लोकनुंमनरीजवबुं तेथीतुजने शोणुण्ठे एटनुंत
त्वदृष्टे विचारी परमार्थदृष्टीयेजोता लोकरीजव्याथी आत्माने अर्थसिद्धिकांश्नथी
तेमाटे लोकरंजनत्यजीने उतावलोथयी विशदके० निर्मलजे चारित्र तपसयमादिक
आचरण तेणेकरीने श्रीवीतराग तथातेमनानापेलाधर्मनेरीजव जेथकीतुजने अ
वलंके० परजवे संबलैरहित संसारसमुद्रमांपडताथका राखवानेसमर्थथाय केमके
संसारमांपडता एकधर्मजआधार आपणे पणलोककोइ आधारआपणेनही ॥४॥

विद्वानहं सकललब्धिहरं नृपोहं दाताहमद्भुतगुणोहमहं गरीयान् ॥
इत्याद्यहंकृतिवशात् परितोपमेपि नो वेत्ति किं परजवे लघुता चवित्री ॥५॥
अर्थ ॥ हवेअहंकारनिवारवा उपदेशेठे हेआत्मा हुंपणितहुं हुंसर्वलक्ष्मीये स
हितहुं दुराजाहुं हुंदातारहुं हुंअद्भुतगुणवतहुं तथाहुंमहोदोबु इत्यादिकजे पोता
नामनकल्पित अहंकार तेहनावशथकी तु परितोपके० हर्षपामेठे पणजन्मातरे
जाविनी एहवीतेपदार्थानी लघुताप्रते काविचारतोनथी जेजेपदार्थनेतु आनवमा
हुंपदेकरेठे तेतेपदार्थनीतु परजवेहीनतापामिस इतिचाव ॥यडुक्तं योगशास्त्रे ॥जाति
जानकुजैश्वर्यं बजरूपतप श्रुते ॥ कुर्वन् मदं पुनस्तानि हीनानि जन्त्यते जन इति ॥५॥

वेत्ति स्वरूपफलसाधनबाधनानि धर्मस्य त प्रजवसि
स्ववशश्च कर्तुं ॥ तस्मिन् यतस्व मतिमन्नधुनेत्यमुत्र
किंचित्त्वया हि नहि सेत्स्यति जोत्स्यते वा ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने इहजवेधर्मकरवानी प्रेरणाकरेठे हेबुद्धिवतप्राणी तुधर्महुं
स्वरूपजे हांत्यादिकदशविध लक्षण तथाधर्मनुफलजे मोहादिक तथाधर्मनुसाधन
जे मनुष्यजन्म आर्यक्षेत्रादिक तथाधर्मीना बाधकजे कुजन्म कुक्षेत्र प्रमाद मिथ्या
त्व इत्यादिकसर्वप्रकारने वेत्तिके० जाणेठे अनेवली स्ववगके० पोतानेवज्ञेयको ध
र्मकरवाने समर्थपणठो पणतिथेच नारकीनीपरे परवग तथाधर्मकरवाने असमर्थ

नथी तेमाटे आज्ञवमांज धर्मनेविषे उद्यमकर केमकेफरी परजवेंते कांइ सीजेनही
तथा तुजने तेवा धर्मनुं फरीकांइ जाणपणुपण नहीयाशें माटे ॥ ६ ॥

धर्मस्यावसरोस्ति पुञ्जलपरावर्त्तरनंतैस्तथा यातः संप्रति जीव हे प्रस
हतो दुःखान्यनंतान्ययम् ॥ स्वल्पाहः पुनरेप दुर्लभतमश्चास्मिन् य
तस्वार्हतो धर्मं कर्तुमिमं विना हि नहि ते दुःखक्षयः कर्हिचित् ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने धर्मनुंअवसरजणावेढे हेजीवअनंतादुःख सहित तुजने
अनंते पुञ्जलपरावर्त्तें संसारमांजटकतां संप्रतिके० हमणा आज्ञवमां धर्म करवानुंअव
सरआव्योढे अनंतउत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी प्रमाण एकपुञ्जलपरावर्त्त याय ते
हनुंस्वरूप ग्रंथांतरथीजाणवुं एधर्मनुंअवसरते थोडाजदिवसलगणढे फरीपामवुं घ
णुंदुर्लभढे तेमाटेएअवसरें श्रीजिनोक्तधर्म करवाने उद्यमकर केमके एजिनोक्तधर्म
विना ताहरे किवारेंपण जन्ममरणादिकना दुःखनो क्ययवानुंनथी माटेजोदुःख
नुं अंतकरवाने वांढतोहोयतो एअवसर पामिने धर्मकरवाने तत्परथा ॥ ७ ॥

गुणस्तुतिर्वाग्वसि निर्गुणोपि सुखप्रतिष्ठादि विनापि पुण्यं ॥

अष्टांगयोगं च विनापि सिद्धिर्वातूलता कापि न वा तवात्मन् ॥८॥

अर्थ ॥ हवेअयुक्तवांढकपणाथी जीवनुंबाहुलापणुंदेखाढेढे हेआत्मातुंज्ञानदर्शन
चारित्रादिकगुणेरहितथकोपण गुणस्तुतिजे पोतानीप्रशंसा लोकनामुखथी कीर्त्तिना
वरणनने वांढेढे तथापुण्यविनापण सुखने तथा प्रतिष्ठाके० गौरवपणानेवांढेढे व
ली अष्टांगजेयोग यम नियम आसन प्राणायाम प्रत्याहार धारणा ध्यान समाधि
एआठयोगविना पण सिद्धिअष्टकर्मक्यलक्षण सिद्धनाआठगुण अथवा सिद्धिते
अष्टमहासिद्धि लघिमा वशिता ईशिता प्राकाम्य महिमा अणिमा यत्नकामावसाधि
ता प्राप्ति तेप्रतेंतुंवांढेढे माटेहेआत्मा एताहरो बाहुलापणुंते कोइअपूर्वनवुंजदेखा
यढे केमके कारणनी सामग्रीविनाज कार्य नीपजाववानी अनिजापाकरेढे ॥ ८ ॥

पदे पदे जीव पराजिन्तूतीः पश्यन् किमीर्ष्यस्यधमः परेभ्यः ॥

अपुण्यमात्मानमवैषि किं न तनोषि किंवा न हि पुण्यमेव ॥९॥

अर्थ ॥ हवेबीजानाकरेला अपमानथी जीवईर्षाकरेढे तेआश्रीउपदेशकरेढे हे
जीवतुं पुण्यरहितपणाथी अधमके० नीचअवस्थापाम्योथकोपण पर्गेपर्गे बीजानी
करेली जे अजिन्तूतिके० अपमान आक्रोशादिकते देखीने परेभ्यःके० तेलोकउपरें
सुं ईर्षाके० क्रोधकरेढे पणपोताना आत्मानेज पुण्यहीन केमजाणतो नथी जेपुण्य

हितहोय तेहनेतो पणेंपणें पराजवथाय तेमासुं महोटीवातळे एमकाविचारतो नथी अ
यवानिश्चेथी पुण्यजकेमकरतो नथी केजेथकी कोऽपराजवनथाय ॥ ९ ॥

किमर्दयन्निर्दयमंगिनो लघून् विचेष्टसे कर्मसु हि प्रमोदतः ॥

यदेकशोप्यन्यकृतादनः सहत्यनंतशोप्यंगयमर्दनं नवे ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माप्रते परनेपीडानुं फलकहेळे हेआत्मातु निर्दयपणेकरी ताह्रा
यकी लघुके० निर्बल एहवाजे अंगीके० प्राणी तेहनेपीडतोथको तु प्रमोदतःके०
हर्षेकरी पापकर्मविषे सुंप्रवर्त्तेळे केमके एकवारपण जेप्राणिये अन्यजीवने पीडाउ
पजावीहोय तेप्राणीअनतिवार ससारमापीडासहे यडुकं तिबयरेउपउसे सयगुणि
उंसयसहस्सकोडिगुणा ॥ कोडाकोडिगुणोवाहुङ्का विवागो बहुतरों वा इति ॥ १० ॥

यथा सर्पमुखस्थोपि नेको जतूनि नक्षयेत् ॥

तथा मृत्युमुखस्थोपि किमात्मन्नादसेऽग्नि ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेतेउपर दृष्टांतकहेळे जेम नेकजे मेडको तेसर्पनामुखमा रह्यो अर्धव्रसित
थको पण जतुजेन्हाना कृडजीवतेप्रतेखाय तेम हेआत्मा तुपणमृत्युना मुखमा र
ह्योथको पण अन्यप्राणीओने सुंपीडाआपेळे ॥ ११ ॥

आत्मानमद्वैरिह वंचयित्वा प्रकल्पितैर्वा तनुचित्तसौख्यैः ॥

नवाधमे किं जन सागराणि सोढासि ही नारकऽखराशीन् ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेइहचवे हिसाजनिन अत्पमात्रसुखथी परचवे अनताड ख सहेवा
पडशे तेकहेळे हेजन हेससारीप्राणी प्रकल्पितके० तेताहरी कल्पनामात्रथी ड ख
नेज सुखकरीमान्या तेपणवली अत्प तुळ कृण स्याथी एहवाजे मनवचनकाया
सबथीसुख तेणेकरी इहचवे तुरगायेठतो हाहाइतिखेदे नवजे चारगतिरूपसंसार
तेमा अधमजे नरकतेहनेविषे घणाक सागरोपमसुधी नारकीनाजेड खसमूह तेसहे
वाने सुंतत्परथायळे ए विषय सुखते ड खजळे पणकल्पनामात्रथी एनेजीवसुख
करीमानेळे ॥ १२ ॥ यदाह नर्तृहरि ॥ तृपा शुष्यत्यास्ये पिबति सलिलं स्वाड सुरजि
कुधार्त सन् शालीन् कवलयति मासाज्यकवलान् ॥ प्रदीते रागाग्रौ सुदृढतरमा
श्लिष्यति बधूं प्रतीकारो व्याधे सुखमिति विपर्यस्यति जन ॥ १३ ॥

नरभ्रकाकिण्यदविदुकाश्च वणिक्त्रयीशाकटजिकुकाद्यैः ॥

निदर्शनैर्द्वारितमर्त्यजन्मा ड खी प्रमादेर्वहु शोचिताऽसि ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजअर्थ उत्तराध्ययनसूत्रना दृष्टांतेकरी दृढकरेते हेआत्मातुं प्र
मादजे मद्यादिकपांच तेनावशयकी मनुष्यअवतारहारीने पढेपरजवेडुःखीओथको
उरच्रजेबोकडो कागिणी उदकबिंडु आम्रवातकीराजा वणिकत्रयीजे त्रणव्यापारी
शाकटजे गामावाहक निहुकजेरांक इत्यादिकोनादृष्टांतेतुंपण घणुंशोचनाकरीस ॥ १ ३

इहांसंक्षेपथी उरत्रादिकना दृष्टांतलिखेते तेमांप्रथम उरच्रनुंदृष्टांतकहेते जेम
कोइगाममां कोइकनाघरमध्ये एकबोकडोहतो तेकोइक प्राहुणोआवसें तेवारें ए
हनुंमांस काममांआवशे एमचितवीने तेघरनामाणसो तेबोकडाने अन्नादिकेंपोपेते
अनुक्रमेंते बोकडो घणुपुष्टशारीययो हवेतेहनेतेहवोदेखीने एकवाठडो मनमांखेद
पाम्योथको क्रोधधरीने दोहतांशेपरहुंजे पोतानीमातानुंडुध तेहनेधावेनही तेवारें
मातायें क्रोधनुंकारणपुढेथके कहेवाजागो हेमाताजूओने आबोकडो यथेष्ट अ
न्नादिकखायते तैथीकहेवो पुष्टयइरह्योते एहनेपुत्रनीपरेंपाजेते नानाप्रकारना अ
लंकारपहेरावेते अनेमुजनेतो पोतानीमातानुंडुध तेपणकोइ पीवादेतो नथी तथासुका
तृणतेपण वखतउपर पूरामलतानथी एहवुंसांनली मातायेंकहुं आउरचिणाइं
पया जाइंचरसिनंदित॥सुकृतिणेहलांतेहि एयं दीहाउजरस्कणं ॥ १ ॥ हेवत्स जेमरोगीउ
मरवापडयोहोय तेहनेजेकांइ खावामांगे तेआपे तथाफुलनीमाला प्रमुखपहेरावे तेम
एबोकडानेपण वध्यभंमननीपरें शृंगारादिककरेते पोपेते पणकोइप्राहुणाआवसें तेवा
रेपरीक्षाजणासे तेसांनली वत्सठानोरह्यो पढेकोइकदिवशें तेहनेघरेंप्राहुणाआव्या
तेवारेंतेबोकडानेबांधी उंचूकरी घणुतडफडतो जीजकाढतो दीनस्वरे आरडतो मृत्युप
माडयो तेहनामांसने खंडोखंडकरी पचावीने प्राहुणासहितसकुटुंबें घरधणिये नहू
एकीधुं तेवृत्तांतदेखीने वाठडो नयपाम्योथको चुरव्योतरस्योथकोपण मातानुंडुधपीये
नही तेवारेंमातायें पुढेथके वत्सबोव्यो हेमातामें बोकडानीएहवी जूंमीअवस्थादीठी
तैथीमुजने धाववानीपण वांठाआतिनथी एमइहांपणएउपनय जोमवो जेमतेबोक
डोजीवतव्यनीवांठायें निर्जयपणे यथेष्टपुष्टयातुंथको प्राहुणाआवे मृत्युपाम्यो
तेमहेआत्मातुंपण प्रमादेपुष्टयको यथाइत्तायेंविचरेते पणमृत्युआवेथके मनुष्य
जन्महारीनरकादिकना दुःखपामि घणुशोचपामीस.

हवेबीजुंकांगणीनुंदृष्टांतकहेते जेमकोइकरांक परदेशेजइ मजूरीकरीने एकहजार
सोनैया कमायो पढेपोतानादेश तरफचाव्यो तेवारेरस्तामांखरचीसारुं एकरूपकवटा
वी तेहनी (५०) कागणीसाथेराखी बीजासर्वइव्यनी वांसलीनरी सीवीनेराखी एक
दिवसें किहांकमार्गमां विश्रामस्थानकें एककांगणीवीसरी ते सयवारासाथें आगजें

जातासाजरी तेवारेंराकेविचाखुंजे एककागणीनीखोटे रखेनेबीजुरूपक वटावहुंपडे
इमचित्तवी सथवारोमूकी इव्यनीवासली किहाकगोपवीने तेकांगणीलेवा पाठोव
त्यो आवीनेजुएतेतो कागणीकोइकलइगयु अनेपाठोफरीनेजुएतो वासलीपण को
इकलेइगयु पठेनिराशययी अतोत्रष्ट ततोत्रष्टयको घणुशोच करवालागो जेमतेरां
के एककागणीनालोचयी हजारसोनैयानीवांसली अनेतेकांगणी वेन्हे खोइने घ
णाशोचनुजाजनययो तेमआत्मापणपूर्व अप्राप्तकामनोगयको बहुमूलचारित्रपा
मिने वलतुकागणीतुव्य कामनोगनीलालसाये चारित्र्यजीने कामनोगगवेपतोयको
कामनोगपणनपामे अनेचारित्रपणनपामे एमउचयत्रष्टययोयको तेराकनीपरे घ
णुशोचपामे इहा कागणी ते एक मासानुं चोयोनग अथवावीसकोमी अथवा
एकरूपैयानुं (८०) मुंजागजाणवो

हवेत्रीजु उदकाबिडुनुंष्टातकहेहे कोइकवनमा कोइतुपातुरने कोइकदेवताये क
रुणाकरीने क्षीरसमुद्रनेकाठेजइमुक्यो तेमूर्खतिहांपाणीपीधुनही अनेदेवतानेकहुजे
हेस्वामि महारागामनीसीममाकुठे तेहनेउपकाते माननेअग्रेलबमान एकजलवि
डुठे तेखरीपडगे माटेमुजनेतिहामूकोतो बिडुओपीउं तेसानली तेहनेमूर्खनिर्जाग्य
जाणी देवतायेतिहामूक्यो देवतापोताने स्थानकेगयो पठेतेबिडुओपण खरीपडयो
तेदेखीतेमूर्ख उचयत्रष्टययो यको शोचकरवालागो तेमइहातुपातुरतेजीवक्षीरसमु
द्रतेचारित्र देवतातेसजरु जलबिडुआरूप कामनोगनामुख एम उपनयजाणवु

हवेचोधुंआघ्रष्टातकहेहे कोइकराजाने आवानाफलघणुज वल्लनहता एकदिव
जे घणाआघ्रफलनाखावायकी अजीर्णविपुचिकाययी पठेवैद्येअनेक औपधेकरी,घ
णीकठेनिरोगीकीधो वलतुवैद्येकहु हवेजोआघ्रफलखासोतो मरणपामसो एमकही
सर्वथावाखो राजायेपणपोतानादेशमाथी आबूनासर्ववनठेदावीनारव्या हवेकोइक
दिवसेराजा आहेडेनिकव्यो तिहाडुष्टअथे अपहखा एहवाप्रधान अनेराजावेहुजण
घणुद्रपंये किहाकअटवीमाजइपहोता सैन्यसर्वपाठलरहु राजाप्रधान वनेजेण अ
थयथीउत्तरी आवानीठायायेवेग तेआवानीचेफलपमयादेखी राजानेघणादिवसे अ
जिलापययो प्रधानेघणुवाखो तोपणतेफलखाधु एटलेतत्काल मृत्युअवस्थातुव्यय
योयको घणुशोचवालागो जेमतेराजा आघ्रनासार्दिलुव्योयको प्रधानेवाखोयकोप
ण ते फलखाइ राजा जीअत्तवनी आगातजीने मरतामहाशोकपाम्यो तेमइहापण
विषयलुव्यकजीव विषयने परवगयको जिनाझाअणमानतो कामनोगासक्तययी
सयम अने मनुष्यजन्म वेदुहारीने पठे पश्चात्ताप करगे

हवेपांचमुंवणिकनुं दृष्टांतकहेढे एकवणिकनेत्रणपुत्रहता तेत्रणेनेहजार हजार सौनैया थापणआपीनेकहुंजे एटलाइव्यंतमेव्यापारकरीने अवधिउपरेंआववुं हवे तेत्रणेजण नीमे नीमे मूललेइने जूदेजूदेनगरेंचाव्या तेमांपहेलोनाइसर्वव्यसनरहित अल्पव्ययकरतो थको व्यापारकरवालागोतेमां वणोकमाणुं अनेबीजो हजारसौनैयाकायमराखीने लाजआवेतेवावरे एरीतेंते मूलइव्यनेराखीरहुं अनेत्रीजेव्यापारकी धुनही अनेवेश्यादिकनाव्यसनमां सर्वमूलइव्यवावरीनाखुं अनुक्रमेंतेत्रणेजण पोतानाघरेंआव्या तेहोनुंव्यतिकरजाणीने त्रीजापुत्रनें मूलनीमेंपणनराख्योमाटे पितायें घरथीबारकामीमूक्यो लोकमांनिंदनिकथयो दासपणुंपाम्यो जेमतेत्रीजोपुत्र नीमेंमूलनेहारीने निंदाअवस्थापाम्यो तेमआत्माविषयजुव्यथको पूर्वजन्मपुण्यरूप मूल नीमेंहारीने जन्मांतरेंडुर्गतिना दुःखपाम्योथको धणुंशोचपामेढे.

हवेठठो शाकटनुं दृष्टांतकहेढे जेमकोइक गामानुवाहकसम विषम मार्गजाणतो थको पण विषममार्गे गामानेलेइगयो पढेधुसख्खांगेथके शोचकरवामांमधुं तेमइ हांपण जीवपुण्यपापादिक मार्गनेजाणतोथको पण प्रमादना परवशपणाथकी कुमार्गे चालतो कुगतीमांपदसे तेवारेंशोच पामसे.

हवेसातमुं निहुकनुं दृष्टांतकहेढे कोइकगामडीआनो रहेवासी पुरुषदालिडेंपरा जव्योथको देशांतरेंजइ निह्कामांगे पणपुण्यरहितपणाथकी निह्कानपाम्यो तेवारें फरीपोतानां घरतरफचालवानिकव्यो मार्गमांकोइकगामे पाण पाटकपाशे एकदेवजळे तेमां रात्रेजइसुतो तेदेवजमांथी एकसिद्धचित्रेलुंकामकुंनहाथमांलेइ निकव्यो पढेएक बाजुयेंउजेरही घडानेकहेवालागो हेकुंनइहांमंदिरकर एटलेतिहां मंदिरथयुं एम तिहांशय्यादिक जोगसामग्रीसर्वकीथी पढेस्त्रीसहित रात्रेजोगजोगवी प्रजातेंसर्व संहयुं तेदेखीने निह्ककेचिंतव्युं जेआजजणहुं फोकट पृथ्वीमांनम्यो हवेजोडुंएसिद्धनेसेवुंतो माहरीसर्वआश्याफळे एमचिंतवीते पाणनीसेवाकरी एकदिवशेते पाणप्रसन्नअइवोव्यो जेतुंसुमागेढे तेवारेंनिह्कुंबोव्युं जेताहरापशायथीहुंपण एहवोजोगपामुं पाणेकहुंतुजने गमेतो एकुंनलेइजा अनेगमेतो एकुंनप्रतिष्ठानी विद्यालेइजा ते वारे निह्ककबोव्यो जेहेस्वामीविद्यातो कष्टकरीसाधुं तेवारेंफळे तेमाटेविद्यासिद्धकुंनळे तेहिजमने आपो तोकष्टकिधाविनाज जोगसिद्धिपामु पढेतेपाणेधमोआप्यो हवेतेगामडीआघटलेइने घरेंआव्यो घटनेप्रतापें उज्वलघरनीपजावी विविधजोगसामग्री मेजवी पोतानासर्वकुडुंबसहित मनोवांठित विलास जोगववालागो पोताना सज्जनादिकने खेतीप्रमुख आजीविकाना उपाय सर्वमूकाव्या ढोरप्रमुखचतुष्पद सर्वठो

डोमूक्या एकदिवशे ते ग्रामीणमद्यपाने ठाकटोयइने मनमांद्दर्पधरतो तेविद्याकुंज
खानाउपरलेइने नाचवालागो मद्यपानना परवशपणाथकी घटपडीने जांगीगयो
तेथी विद्याये करेलुं वैजव सर्वमटीगयो पठेग्रामीणकुटुंबसहित आजीविकायें
ड खीथयोथको शोचकरवालागोके हाहाइतिखेदे जोमेघटसिद्धिनी विद्यालीधीहती
तोसुखीयात एरीते जेमतेग्रामिकजिहु परिअटनकरता दैववशात् कामकुंजपामिने
वलीमद्यपाननी परवशताथकी कुजजागीनाखीने विद्यानुशोचपाम्यु तेमएजीवपण
डुलेंज जिनयर्म पामिने प्रमादपरवशताथी धर्महारीने कुगतीयेगयोथको धर्मसा
मग्रीविना शोचपामे एसातदृष्टातना सबंधजाणवा तेमापहेलापाचदृष्टांततो श्रीश
तराव्ययनना सातमा अय्ययनथी तथाढोदृष्टात पाचमांअय्ययनथी अने सा
तमोदृष्टात ढाअय्ययनथी जख्युळे श्लोकमा आद्यशब्दकह्योळे तेथीबीजापण द
रिडिकुडवादिक एह्वादृष्टात घणाळे तेग्रंथांतरथी जाणवा.

पतंगचृंगेणखगाहिमीनद्विपद्विपारिप्रमुखा. प्रमादै. ॥ शोच्या
यथा स्युर्मृतिवधडु खैश्चिरायन्नावी त्वमपीति जंतो ॥ १४ ॥

अर्थ॥हवेवली ग्रंथकार प्रमादीजीवने दृष्टातेकरी जावीडु खदेखाडेढे हेआत्मा जेम
पतंगीयो तथा जमरो मृग तथा खगके० पारेवाप्रमुखपह्नी तथासर्पअने माढलो तथा
हस्तिव्याघ्रइत्यादिक सर्वजीवते प्रमादजे शब्दादिकविषय तेहनावशथकी मरणसंबं
धीडु खेकरीने शोचनीयथायळे तेमांपतंगते नेत्रनाविषयथी दीपशिखायेमोह्योथको
मृत्युपामेढे अने जमरोघ्राणोडियनाविषयथकी कमलमध्येमुझाइमरेढे मृगशब्दविष
यथी नादनुमोह्यो पाराधीथकी मरणपामेढे पह्नीशालप्रमुखकणनेलोने रसनेडियना
वशथकी जालमापमेढे सर्पकाननाविषयथी महुअरनानादनोमोह्यो बंधनपामेढे अने
मत्स बडिशनामासनीजालचे रसनेडियना वशथीमरेढे हस्तिहस्तीनामोह्यी स्प
र्शनेडियनावगे बंधनमरणादिपामेढे व्याघ्रपिजरामारहेला वोकडानामासनीजा
लचे रसनेडियनावगेमृत्यु बंधनादिकपामेढे इत्यादिकबीजापण चित्राप्रमुखना दृ
ष्टातजाणवा तेमाटेहेआत्मा तुषणतेपतंगादिकनीपरे प्रमादनावशथकी चिरकाल
ने शोचनीय थाइस ॥ १४ ॥

पुरापि पापै पतितोसि डु खराशौ पुनर्मूढ करोपि तानि ॥ मऊ
न्महापंकिलवारिपूरे शिला निजे मूर्ध्नि गले च धत्से ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादनु पापरूपपणुदेखाडी तेहनोपरिहारकरेढे हेमुखतुपूर्वपण पा

पेकरीनेजडुःखसमूहमापडयोढे अनेफरीपण तेहिजपापनेकरेढे तेथीतुंघणाकदिवस
हितजलनापूरमां बुडतोथको पोतानामस्तकनेविपे अने गलानेविपे शिजाधरेढे॥१५॥

पुनःपुनर्जीव तवोपदिश्यते विज्ञेपि दुःखात् सुखमीहसे चेत् ॥

कुरुष्व तत्किंचन येन वाञ्छितं जवेत्तवास्तेऽवसरोयमेव यत् ॥१६॥

अर्थ ॥ हवेजीवने प्रमादपरिहारनुएहिजअवसरढे तेकहेढे हेजीवतुजने फरीफ
रीने उपदेशकहुंढुं केजोतुंढुःखथीबीहेढे अनेसुखनेवांढेढे तोतुं एवुंकांइक सुकृत
करके जेथकीताहरुं वांढेलुंसुख तुजनेमिले अनेतेसुकृतकरवानो अवसर एहिजढे इ
हांफरीनेउपदेशदीधो माटेपुनरुक्तदोपनही यडुक्तं सझायजाणतवजं सहेसुउवएस
धुईपयाणोसु ॥ संतगुणकिन्तणोसु न हुंति पुणरुक्तदोसाउ ॥ १६ ॥

धनांगसौख्यस्वजनानसूनपि त्यज त्यजैकं न च धर्ममार्हतं ॥

जवंति धर्माश्च जवे जवे स्थिता न्यमून्यमीजिः पुनरेप दुर्लभः ॥१७॥

अर्थ॥हवेधर्मनीदुर्लभतादेखाडीने धर्मावसरनेज दृढकरेढे हेजीवतुं धनतथाशरीर
अनेसुख तथास्वजनकुहुंढुं तथाप्राणजे जीवितव्यपणुं तेसर्वनोल्यांगकर पणएकश्रीस
र्वज्ञप्रणीतजे धर्म तेहनेकोइवारेंपण त्यजीशनही केमकेएधनादिक सर्ववस्तुतेधर्मथकी
जतुजनेजवनवनेविपे वांछितमलगे पणधनादिकेकरी जिनोक्तधर्ममलबुं दुर्लभढे १७
दुःखं यथा बहुविधं सहसेप्यऽकामः कामं तथा सहसि चेत्करुणादिभावैः॥
अल्पीयसापि तव तेन जवांतरेस्या दात्यंतिकी सकलदुःखनिवृत्तिरेव १८

अर्थ॥हवेआत्माने अकामदुःखनासहेवाने बदले सकामदुःखसहेवुंते जलुंएमकहे
ढे हेआत्मातुंजेम अकामके० इहारहित परवशथको बहुविध सुख तृष्णा वध बंधनादि
कदुःखप्रतेसहेढे तेमज जोकरुणादिक जेमेत्री प्रमोद कारुण्य माध्यस्थ्य एपरिणामेकरी
ने सकामके० निर्झरानीबुद्धियें तुंढुःखसहनकरे तो तेवाथोडापणदुःखने सहवेकरीने
जवांतरनेविपे आत्यंतिकीके० पुनःप्राडुर्नाविरहित एहवी समस्तदुःखनी निवृत्तिते नि
श्चयथाय एटले मोक्षपद पामे ॥ १८ ॥

प्रगल्भसे कर्मसु पापकेष्वरे यदाशया शर्म न तद्विनानितं ॥

विज्ञावयंस्तच्च विनश्वरं कृतं विज्ञेपि किं दुर्गतिदुःखतो न हि॥१९॥

अर्थ ॥ हवेधर्मत्यजीने आत्मापापकर्ममां निपुणताकरेढे तेआश्रीकहेढे अरेमू
खंजीवतुं सुखनीआस्यार्येकरी पापनाउत्पादकजेकर्म तेहनेविपे प्रगल्भसेके० माहा
पणकरेढे पण ते धनस्वजनादिकनासुख तो प्राणितके० जीवतव्यविना जोगवायनही

अने ताहरो जीवतय्यतो शीघ्रके० उतावळुं विनाशशीलने एवीरीतेजाणतोथकोपण
तु डुर्गतीनाडु खथी केमवीहितोनथी ॥ १९ ॥

कर्माणि रे जीव करोपि तानि यैस्ते नवित्र्यो विपदो ह्यनन्ताः ॥

ताज्यो जिया तद्दधसे ऽधुना कि संजाविताज्योपि नृशाकुलतां ॥ २० ॥

अर्थ॥ वलीप्रकारातरेतेहिजकहेठे हेजीवजोतु तेह्वाज हिसा मृपावादादिककर्म
करेठे जेकमंकरीतुजने अततिआपदाओथागे तेवारेहमणाजते आपदाओसंनारेथके
पण अतिजेनयेकरीने आकुलताकेमपामेठे जोपापनाफलजाणतोथकोपण तुपापक
र्मकरवानेप्रवर्तेठे तेवारेवली नरकादिकनाडु खसांजलीनेसावास्ते नयपामेठे निश्वेतु
जनेतेडु खनोगवाजपडगे एमासशयसुठे एजावार्थे ॥ २० ॥

ये पालिता वृद्धिमिता सदैव स्निग्धा नृशस्नेहपद च ये ते ॥

यमेन तानप्यदयं गृहीतान् ज्ञात्वापि किं न त्वरसे हिताय ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वलीजीवने हीतार्थनेविपेप्रेरेठे हेजीवजेस्वजन मित्रादिक तथापुत्रादिक
तेपाव्यापोष्या तथाजे तुजसार्येवृद्धिपाम्या महोटाथया वलीतेताह्रा अतिशयस्नेह
पात्रथया तेहुनेपण यमराजाये निर्दयपणेश्या तेजाणीनेपणतु आत्महितकरवानेके
मज्जमालयतुनथी केमके तेहुनेजो यमेग्रस्यतो तुशीरीतेस्थिररहिस एजावार्थ ॥ २१ ॥

यैः क्लिश्यसे त्व धनबंध्वपत्य यशः प्रभुत्वादिजिराशयस्यै ॥

कियानिह प्रेत्य च तैर्गुणस्ते साध्य किमायुश्च विचारयैवं ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ ह्वेजेतुक्लेशसहेठे तेह्थीतुजने काऽगुणनथी तेकहेठे हेआत्मनतु आ
शयस्थके० केवलकटिपतमात्र एह्वाजेधन बंधु स्वजन अपत्यके० सत्तान तथा य
श कीर्ति अने प्रभुत्व स्वामिपणु इत्यादिकनिमित्तेकरी क्लिश्यसेके० कष्टजोगवेठे ते
धनस्वजनादिकरी तुजनेऽह्नवे तथा परजवे केटलुंक गुणसाधवुठेएटले ते तुजने
सुगुणकरसे अनेआकपोते केटलुंकठे एमविचारी धनादिकतु ममत्व करता करताज
आयुष पुरोयऽजासे अने नवातरेकोऽपण ताहरेकामेआवसेनही ॥ २२ ॥

किमु मुह्यसि गत्वरै पृथक् कृपणैर्वंधुवपु परिग्रहै ॥ विमृश

स्व हितोपयोगिनो ऽवसरेऽस्मिन् परलोकपाथ रे ॥ २३ ॥

अर्थ॥ हेपरलोकेजनार पथीजीव तु कृपण दीन सरणदेवाने असमर्थ एह्वा अ
ने पृथगत्वरके० जुदाजुवावेराऽजासे एह्वाजे बंधु स्वजन तथा वपुजेशरीर तथा ध
नधान्यादिक परिग्रह तेणेकरी सुमुजायठे एकोऽपण ताह्रासार्ये आवेनही एजावा

थेते माटेएधर्मकरवायोग अवसरनेविषे पोतानाहितोपयोगी परलोकना सहायनूत
एहवाजे ज्ञानादिकगुण तेहोने चित्तमांराख ॥ १३ ॥

सुखमास्से सुखं शोषे नुंहे पिवसि खेलसि ॥ न

जाने त्वग्रतः पुण्यैर्विना ते किं नविप्यति ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे हमणातुंसुखेविलशेते पण आगलताहरी सीगतिथासे तेकहेते हेआ
त्मातुं हमणापूर्वोपार्जित पुण्यफलना उपायथी सुंसुखेवेशीरहेते तथासुखेनोजनक
रेते सुखेमद्यादिकपानकरेते सुखेंधूतादिकेंरमेते पणआगल परजवें तुजनेपुण्यविना
सुंयवानुते तेसुंनथीजाणतो एटजेपुण्यविना घणुजडुखीयइस ॥ १४ ॥

शीतात्तापान्मद्विकाकतृणादि स्पर्शाद्युत्थात्कष्टतोल्पाद्विज्ञेपि ॥ ता

स्ताश्चेजिः कर्मजिः स्वीकरोपि श्वभ्रादीनां वेदना धिग् धियं ते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेथोडाकष्टथी बीहतोथको घणुकंष्टअंगीकारकरेते तेकहेते हेआत्मातुं
ताढथी तापथी तथामांखीप्रमुख तृण मानप्रमुखना स्पर्शादिकथी उपनुंजे अल्प
मात्रकष्ट तेथीबीहेते कायरथायते अनेएवापापकर्मकरीने श्वत्रके० नरकादिकना प्र
कारनीजे महावेदनाथो तेप्रतेअंगीकारकरेते तोताहरीबुद्धिने धिःकारते ॥ १५ ॥

क्वचित्कपायैः कचन प्रमादैः कदाग्रहैः कापि च मत्सराद्यैः ॥ आ

त्मानमात्मनू कलुषीकरोपि विज्ञेपि धिङ् नो नरकादधर्मा ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेते हेआत्मातुं किहांक परीपहादिकमां कपायेंकरीने वली
किहांक क्रियानुष्ठानादिकनेविषे प्रमादेकरीने वलीकिहांक उपदेशादिकमां कदाग्रहेंक
रीने किहांकगुणवंतनी अनुमोदनानेविषे मत्सरादिकेंकरीने पोतानीआत्माने मलीन
करेते पणतुंधर्मरहितथको नरकथीबीहितोनथी माटेतुजने धिःकारते ॥ १६ ॥ इति
श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे सामान्यतो वेराग्योपदेशाख्यो दशमोधिकार समाप्त.

अथधर्मशुध्युपदेशः ॥ नवेन्नवापायविनाशनाय तमङ्गधर्मं कलुषीकरोपि
किं ॥ प्रमा दमानोपधिमत्सरादिजिर्न मिश्रितं ह्यौषधमामयापहं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेधर्मशुद्धिउपदेशनामें इग्यारमो अधिकारकहेते तिहांप्रथम धर्मनीशु
द्धताज थापेते जेधर्मते नवके० संसारसंबंधी अपायजे जन्ममरणादिक तेहनो वि
नाशकरवाने समर्थथाय एहवाधर्मने हेमूर्खआत्मा प्रमादजे मद्यादिक तथामान
अहंकार उपधि कपट तथामत्सर इत्यादिकेंकरीने सुं मलीनकरेते हवेतेउपर दृष्टां
तकहेते हियस्मात्के० मिश्रितऔषध आमयापहंनस्यात् एटजे विरुद्धव्येमिश्रित

जे औपध तेकांइरोगनिवारकनहोय अनेतेमजतेऔपधनीपरे धर्मपणजोप्रमादादि के मिश्रितहोयतो ससारना अपायजे ड खतेनो निवारकनहोय ॥ १ ॥

यत ॥ शैथिल्यमात्सर्यकदाग्रदक्रुधोनुतापदंजाविधिगौरवाणि च ॥

प्रमादमानौ कुगुरु कुसंगतिः श्लाघार्थिता वा सुकृते मला इमे ॥२॥

अर्थ ॥ हवेधर्मनेविषे मलसरिखाजेटलादोषठे तेटलापूर्वाचार्यना वचनथीदेखावे ठे सुकृतजेधर्मकार्यतेमां शैथिल्यके० धर्मनेविषे अनादरता मात्सर्यके० गुणवतनेविषे वेपनुपरबु तथाकदाग्रदके० जगवचननुंहठ क्रुधके० क्रोध वली अनुतापके० सुकृतकरीनेपठे हाइतिखेदेमें फोकटदानदीयुं फोकटतपस्याकीधी इत्यादिकपश्चात्तापनुं कर बु तथादन्के० कपट अने अविधिके० शास्त्रोक्तविधिये रहित क्रियानुंकरबु तथागौरवके० हुंमहाधर्मिष्ठ इत्यादिक महोटाइनुचितवबु वलीप्रमादजे धर्ममा असावधानपणुं अने मानजेअहंकार वलीक्रुगुरुजे लोहशिलालुट्य अने कुसंगतिजे कत्सूत्र जापी एहवामिथ्यात्वी प्रमुखनोसग तथा श्लाघार्थिताके० लोकनामुखयी पोतानी कीर्तिनुंवाठबु एटलाप्रकारेकरी धर्ममलीनथाय धर्मनुयथोक्तफलनथाय ॥ २ ॥

यथा तवेष्टा स्वगुणप्रशंसा तथा परेपामिति मत्सरोक्षी ॥

तेपामिमां सतनु यत्ननेयास्ता नेष्टदानादिविनेष्टलाज ॥३॥

अर्थ ॥ हवेआत्मापोतानागुणनी प्रगसावाठेठे तेआश्रीउपदेठेठे हेआत्माजेम तुजने पोतानागुणनी प्रगसावद्वजठे तेमपरजे अन्यजन तेहनेपणपोताना गुणनीप्रशसावद्वजठे एहबुजाणीने मत्सररहितथको तेअन्यजननी इमाके० गुणनीप्रगंसाप्रतें विस्तारीनेकहे जेमतुपणतेप्रगसाप्रतेंपामे केमके कोइने वाठितदानदीयाविनापोता नेपण वाठितलाजनथाय एटलेपारकागुणनी प्रशसाकरीयेतो पोतेपण प्रशसनीययेये

जनेपु गृह्णत्सु गुणान् प्रमोदसे ततो नवित्री गुणरिक्ता तवा॥गृह्णत्सु

दोषान् परितप्यसे चरे ब्रवतु दोषास्त्वयि सुस्थिरास्तत ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकेटलाक काव्यनेविषे गुणप्रशसानीवाठायकी अवगुणदेखामेठे हे आत्माजोताहरागुण लोकेग्रहणकखाथका तुहर्षपामेठे तोतेहर्षपामवायी ताहरे गुणनी रिक्तायासे अनेजोलोके अवगुणबोलतेठते तु परितापके० खेदपामेठे तो तेखेदपामवायी ताहराविषे अवगुणते निश्चलयइरहेसे तेमाटे गुणकह्यायी हर्ष अनेदोषकह्यायी खेद एवेहुवाना तुकरीसनही ॥ ४ ॥

प्रमोदसे स्वस्य यथाऽन्यनिर्मितै स्तवैस्तथा चेत्प्रतिपंथिनामपि ॥

विगर्हणैः स्वस्य यथोपतप्यसे तथा रिपूणामपि चेत्ततोसि वित् ॥५॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं जेमलोकनामुखें पोतानागुण स्तवसांजलीने प्रमोदपामेठे तेम शत्रुनापण गुणस्तवसांजलीने जोप्रमोदपामें अने पोताने विगर्हणैः के० अवर्णवादे करीने जेमपरीतापकरेठे तेमजजो शत्रुनापण अवर्णवाद सांजलीने तुंपरीताप करे तेवारें एम जाणियेंजे तुंज्ञाताढो ॥ ५ ॥

अथवा ॥ स्तवैर्यथा स्वस्य विगर्हणैश्च प्रमोदतापौ नजसे तथा चेत् ॥

इमौ परेषामपि तैश्चतुर्ष्वप्युदासतो वासि ततोऽर्थवेदी ॥६॥ इतिवापाठः

अर्थ ॥ बली पातांतरेकरी एहिजअर्थकहेठे हेआत्मातुंजेम पोतानीस्तुतियेंकरी ने तथापोतानेविगर्हणेंकरीने प्रमोदतापौके० हर्षअनेशोकप्रतेनजेठे तेमज पोतानी स्तवना तथा निंदा अने परनीस्तवना तथा परनीनिंदा एचारेनेविषेजो उदास ताके० मध्यस्थनावनेनजे तेवारेंतुं अर्थवेदीके० परमार्थनुंजाणढो एमजाणियें एकाव्य पहेलाकाव्यनुं पातांतरजाणवुं ॥ ६ ॥

नवेन्न कोपि स्तुतिमात्रतो गुणी ख्यात्या न बव्ह्यापि हितं परत्र च ॥

तदिबुरीर्ष्यादिनिरायति ततो मुग्धानिमानग्रहिलो निहंसि किं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेआत्माकेवल एकलीस्तुतिमात्रथीज कोइगुणवंतनथाय अनेवली जग तमां ख्यातिकीर्तिजोघणीहोय तोपण तेथी कांइपरनवनुं हितनथाय तेमाटेपरलो कें हितनुंवांढक एहवुंजेतुंते सुधाके० फोकट अजिमानेकरी घहेलोथयो थको ईर्ष्या दिकेंकरीने आयतिजे उत्तरकाल तेहने सावास्ते बगाडेठे एटलेईर्ष्या करवाथी ताहरो परनवनुंहित विणसीजायठे इतिनाव ॥ ७ ॥

सृजंति के के न बहिर्मुखा जनाः प्रमादमात्सर्यकुबोधविप्लुताः ॥

दानादिधर्माणि मलीमसान्धमू न्युपेक्षशुद्धं सुकृतं चराएवपि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेदानादिककर्मने जे मलीनकरेठे तेहनेकहेठे हेआत्मा प्रमादजे मद्या दिक पांचप्रकारें तथामात्सर्य एटले पारकीसंपदानी अदेखाइ तथाकुबोधजे मि थ्यादर्शननुं दृष्टिराग तेणेकरी विप्लुतके० परानव्या एहवा बहिरमुखजे स्वचित्तक द्विपत मार्गनास्थापक कुतीर्थकलोकते मलीमसके० महाआरंजादिकें दूःषत एह वादानप्रमुख ते धर्मकार्यमां कोणकोणनथीकरता अर्थात्मिथ्यात्वीलोकपण सर्वपो

तपोताना मननीरुचिये दानप्रमुख धर्मकार्यकरेते पण तेप्रमादादिके दूषितथका य
थोक्तफलदायकनयाय तेमाटेतेमलीन धर्मकार्य उवेपीने थोमुपण शुद्धधर्मकर ॥७॥

आच्छादितानि सुकृतानि यथा दध्ते सौभाग्यमत्र न
तथा प्रकटीकृतानि ॥ ब्रीडानताननसरोजसरोजनेत्रा
वद्धस्थलानि कलितानि यथा झुकूलै ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रशंसारहितधर्मसुं विशेषफलदेखाडेते इहाश्रीजिनशासननेविपे आ
च्छादितके० प्रशसानेढाक्याथका एटलेजेप्राणी प्रशसायेरहित थका एहवाजे सुकृत
के० धर्मकार्य तेथीजेहवी सुजगतानेपामे तेहवी प्रकटितके० जेसुकृतकरीने लोक
आगलें प्रशंसाकरावे ते सुजगतानेनपामे तेहनुंदृष्टांतकहेते जेम ब्रीडाजेजळा ते
ऐकरीने नतके० नचते आननसरोजके० मुखकमलजेहनुं एहवीजे सरोजनेत्राके०
कमलनयना एटले उत्तमस्त्री तेहना वद्धस्थलजे स्तनमडलते झुकूलजे वस्त्रतेऐकरी
सहितथका जेहवी सुजगताप्रतें पामे तेहवा उघाडाथका सुजगताप्रतेंनपामे ॥९॥

स्तुतैः श्रुतैर्वाप्यपरैर्निरीक्षितैर्गुणस्तवात्मन् सुकृतैर्न कश्च न ॥
फलति नैव प्रकटीकृतैर्नवो द्रुमा हि मूलैर्निपतंत्यपि त्वध ॥१०॥

अर्थ ॥ हेआत्मा ताह्रासुकृतजे धर्मकार्य ते अन्यलोके स्तुतके० वखाणेशके
तथा अन्यलोके साजलेथके तथा अन्यलोकेदेखेथके तेथीतुजने कोइगुणनथी तेउ
परदृष्टांतकहेते जेमचूमीमाहेथी मूलप्रगटकरेते डुमजेवृद्धतेफलेनहीपण उलटाहे
वापडे तेम सुकृतपण उघाडाकस्याथका फलदायक न थाय ॥ १० ॥

तपःक्रियावश्यकदानपूजनै शिवं न गता गुणमत्सरी जनः ॥
अपथ्यभोजी न निरामयो नवेज्जसायनैरप्यतुल्यैर्यदातुरः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेगुणवतनुं मत्सरकरनुनिपेधेते गुणजेपारका तपसंयमदानादिक तेह
नेविपे मत्सरनुकरनार एहवोजे मनुष्यते तपतथाक्रिया जे आवश्यक दान तथापूजन
जे जिनविंव पुस्तकप्रमुखनीपूजा इत्यादिक सर्वप्रकारेंकरीपण मोहूपामेनही तेउपर
दृष्टांतकहेते जेम आतुरजे रोगीपुरुषते अपथ्यभोजन करतोथको अनोपम महामू
ला एहवाजे रसायन पारदादिक अपथ्य तेऐकरी रोगरहितनथाय इहां रोगीतेआ
त्मा अने तपप्रमुखते रसायण अनेगुणवतउपर मत्सरते अपथ्यभोजन तथा मुक्ति
ते निरोगता जाणवी एउपनयकहु ॥ ११ ॥

मंत्रप्रचारत्नरसायनादि निदर्शनादल्पमपीहि शुद्धं ॥ दाना
र्चनावश्यकपौषधादि महाफलं पुण्यमितोन्यथाऽन्यत् ॥१७॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरे तेहिजकहेठे इहांश्रीजिनशासनमां दान देवपूजा आवश्य
क पोसहप्रमुखजे पुण्य तेथोहुंपण शुद्ध दोपरहितकीधोहोयतो मंत्रजे जांगुलीप्र
मुख तथा रत्नजे सूर्यकांत चंडकांतादिक तथा रसायनजे पारादिक तेहनीपरं म
हाफलकारीधाय जेममंत्रथोडाअकरनुंहोय तोपण विप्रप्रहारादिकनेहरी महागुणक
रे तथासूर्यकांतादिक रत्नन्हानुंहोयतोपण महाप्रकाशकरे अने रसायणथोहुंपण म
होठारोगहरे तेमदोपरहितपुण्यजो थोहुंहोयतोपण महाफलदायकयाय अनेतेहथी
विपरीतजे अशुद्धपुण्यकार्य तेअन्यथाके० घणुंहोयतोपण अल्पफलदायकयाय ॥१८॥

दीपो यथाल्पोपि तमांसि हन्ति लवोपि रोगान् हरते सुधायाः ॥

तृणं दहत्याशु कणोपि चाग्नेर्धर्मस्य लेशोप्यमलस्तथाहः ॥१९॥

अर्थ ॥ जेमदीपक अल्पके० न्हानोहोयतोपण अंधकारटालेठे वलीजेम अमृ
तनो एकबिंदुमात्रतेपण सर्वरोगनेहरे वलीजेम अग्नीनुंएककणीयुंमात्रतेपण तृणा
नेवालीनाखे तेमनिर्मलदोषरहित एहवोधर्मनुं लेशमात्रतेपण पापनेटाले ॥ १९ ॥

जावोपयोगशून्याः कुर्वन्नावश्यकीः क्रियाः सर्वाः ॥

देहक्लेशं लज्जसे फलमाप्स्यसि नैव पुनरासां ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवेसर्वक्रियानी सफलताते जावसहितकरवाथोजहोय तेकहेठे हेअ
त्मातुं जावजे अक्षा तेहनाउपयोगेंकरी शून्यके० रहित एहवासर्वए अवश्यकरवा
योग्य जे पडिकमणुं पडिलेहणप्रमुखक्रिया तेप्रते करतोथको पणतेथीकेवल शरीरने
क्लेशमात्रउपजावुं तेहिजफलपामेठे पणतेक्रियानुं मुख्यफलजे मोक्षलक्षण तेसर्व
थानहीजपामे केमके जावथकी शून्यक्रियाजो घणीकरीतोपण निःफलयाय ॥ २० ॥
इतिश्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे धर्मशुद्ध्युपदेशाख्य एकादशोअधिकार समाप्त ॥ ११ ॥

अथ श्रीदेवगुरुधर्मशुद्धिमधिकृत्य किंचिदुपदेशः ॥

तत्त्वेषु सर्वेषु गुरुः प्रधानं हितार्थधर्मा हि तदुक्तिसाध्याः ॥

श्रयंस्तमेवेत्यपरीक्ष्य मूढ धर्मप्रयासान् कुरुपे वृथैव ॥२१॥

अर्थ ॥ हवेबारमेंअधिकारें देव गुरु धर्म एत्रणतत्वनीशुद्धिकहेसे तिहांप्रथमतो
जो शुद्धगुरुमले तोज शुद्धदेव तथाशुद्धधर्मपामियें तेमाटेप्रथम गुरुतत्वनी शुद्धि
कहेठे हेआत्मासर्वतत्वमां मुख्यतत्वते गुरुठे केमके हितार्थके० मोक्षनेअर्थ धर्म

साधवोहोयतो ते गुरुनावचनयकीसथाय तेमाटेनुं मूढयको परीक्षाकखाविनाज शु
रुने आश्रयतोयको धर्मेनेनिमित्तेजे प्रयासकरेते तेवृथाके० फोकटते ॥ १ ॥

नवी न धर्मैरविधिप्रयुक्तै र्गमी शिवं येपु गुरुर्न शुद्धः ॥

रोगी हि कल्पो न रसायनैस्ते येषां प्रयोक्ता निपगेव मूढाः ॥

अर्थ ॥ ह्वेगुरुअशुद्धहोयतोधर्मपण अशुद्धथाय तेकहेते नवीजे संसारीजीव
तेणे अविधियेकीधाएहवाजे दानादिकधर्म तेहथीजीव मोक्षगामीनथाय केमकेजे
धर्मेनेविषे शुद्धके० निर्दोषपणं नथी तेधर्मवृथाते तेउपरदृष्टात कहेते जेमरसायननुं
करनार वैद्यते गुणागुणनुं अजाणमूर्खहोयतो रोगीपुरुष ते रसायनेकरी निरोगीन
थाय तेमइहारांगी तेआत्मा औपथतेधर्म मूर्खवैद्य ते कुगुरु जाणवो ॥ १ ॥

समाश्रितस्तारकबुद्धितो यो यस्यास्त्वहो मङ्गयिता स एव ॥

ओघ तरीता विपमं कथं स तथैव जंतु कुगुरोर्नवाब्धिं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ह्वेकुगुरुअने कुतारकनुंदृष्टातकहेते जेप्राणिये तारकबुद्धियेंकरीने तार
कनेआश्रयोते अनेतेतारकज आश्रितप्राणीने बुमाडनारहोय तोतेप्राणी विपमइ
स्तर एहवो उधजे समुद्रनापाणीनो प्रवाह तेशीरीतंतरसे तेमज जेयकी तरवानीआ
शाराखिये तेहिज जेवारें बोडे तिवारें समुद्रनुं पारते केमपामिये तेमज कुगुरुथी
नवसमुद्रपण जाणवु केमके जेगुरुप्रतें तारकजाणीने ससारसमुद्र तरवानी आशा
यें तेहने आश्रयिये अनेतेगुरुतो उन्मार्गने देखाडवेकरी आश्रितप्राणीने ससारसमु
द्रमा बोडे तेवारे ते प्राणी ससारसमुद्रनो पारकेमपामे एजावार्थते ॥ ३ ॥

गजाश्वपोतोद्धरथान् यथेष्टपदास्तथे नज निजान् परान् वा ॥

नजंति विज्ञाः सुगुणान् नजैव शिवाय शुद्धान् गुरुदेवधर्मान् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेशुद्धदेवगुरुधर्मेने आदरवुतेकहेते जेमविज्ञाजे निपुणपुरुष तेवां
ठितस्थानके पहोचवानेअर्थ पोताना अथवापारका हाथी घोडा तथा वाहण उव व
जद रथ तेआपआपगोशुणोसहितसुलक्षणाजोडने आदरे केमकेजो निर्लक्षण वाहन
होयतो तेहथीवाठित स्थानकेपहोचायनही माटेहेसरजप्राणी एरीतेंतुपण मोक्षस्था
नक पामवानेअर्थ शुद्धगुणोपेत एवाजे देव गुरु धर्मतेप्रतेंनज जेयकीमोक्षपदपामे
फलावृथास्यु कुगुरूपदेशत कृताहि धर्मार्थमपीह सूद्यमा ॥

तद्वटिराग परिमुच्य नज हे गुरु विशुद्ध नज चेद्वितार्थसि ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ह्वेकुगुरुनावपदेवधर्म फलदायकनहोय तेकहेते इहांश्रीजिनशासनने

विषे कुगुरुनाउपदेशथकी धर्मनेअर्थेपणजे नजाउद्यमकरेलाहोय तेफलदायकनथाय
माटेहेनइकजोतुं मोक्षफलनोअर्थींढो तोदृष्टिरागठांमीने शुद्धपरूपकगुरुनेनज ॥५॥

न्यस्ता मुक्तिपथस्य बाहकतया श्रीवीर ये प्राक् त्वया लुं
टाकास्त्वदृतेऽनवन् बहुतरास्त्वत्तासनं ते कलौ ॥ विभ्रा
णा यतिनाम तत्तनुधियां मुष्णंति पुण्यश्रियः फूत्कुर्मः
किमराजके ह्यपि तलारह्णा न किं दस्यवः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतेकरी कुगुरुनीडृष्टताकहेढे हेश्रीमहावीर पूर्वेतुमेजे सुधर्मास्वा
मिप्रमुख मोक्षमार्गना चलावनारामूक्याहता तेपढे कलियुगमां तुजविना ताहराशा
सननेविषे पट्टपरंपरा सुविहिताचार्यथी अलगाथइने पोतानाकुमतने प्रवर्त्ताविवेकरी
ने लूटाकके० लूटारायया हवेतेहनुं लूटारापणुंकहेढे जेनणी तेयतिनामधरावताथ
का स्वल्पबुद्धिलोक जेकुगुरुनीपरिह्णाकरीसकतानथी तेहोनी पुण्यरूपजे लक्ष्मीतेप्रते
लूटेढे एहवातेउत्सूत्रनाषनार कुगुरुनीवाततो अर्थिजीव किहांजइपोकारे केमकेवि
शेषज्ञानीविना पोकारकखानुं कोइवामनथी एटले अराजकके० राजानेअजावें त
लारह्णकजे कोटवाल तेपणचोरनथायसुं एटलेराजानंहोय तेवारेजे रखवालाहोय
तेहिजचोरीकरे तेमइहाराजाते श्रीवीरपरमात्मा तेनोमार्ग प्रवर्त्तकतेसुधर्मादिकगण
धर अराजकतेकलिकाल लूटाकते कुमतना प्रवर्त्तक इत्यादिक उपनयजाणवुं ॥६॥

दमाद्यस्य शुद्धिर्गुरुदेवधर्मे धिग् दृष्टिरागेण गुणानपेक्षः ॥

अमुत्र शोचिष्यसि तत्फले तु कुपयन्नोजीव महामयार्तः ॥७॥

अर्थ ॥ हवेअशुद्धदेवगुरुधर्मपामिने हर्षधरेनहीतेकहेढे हेआत्मातुं अशुद्धदेव
गुरुधर्मप्रतेपामवाथकी गुणनीअपेक्षारहितथयोथको दृष्टिरागेकरी हर्षपामेढे तेमा
टेतुजने धिःकारढे पण जेवारें तेहनुंफल उदयआवशे तेवारेंतुंनरकादिकनेविषे घणो
शोचपामिस तेहनुंदृष्टांत कहेढे जेम महारोगीओ पुरुष स्वादना वशथकी कुपय्य
नोजन करीने पढेरोगवधेतिवारें घणु शोचकरे तेमतुंपण दृष्टिरागे करी कुगुरुकुदेव
कुधर्म सेवीने पढे दुर्गति पामेथके घणुशोचपामिस ॥ ७ ॥

नाम्नं सुसिक्तोपि ददाति निंबकः पुष्टा रसैर्वैध्यगवी पयो न च ॥

उःस्थो नृपो नैव सुसेवितः श्रियं धर्मं शिवं वा कुगुरुर्न संश्रितः ॥८॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुनीसेवा शुभफलनीदेनारीनथाय तेकहेढे जेमलिंबडोजलीपरें सी
चोथकोपण आंबातुंफलनआपे तथारसजे धीतेलप्रमुख पुष्टकारीवस्तुथकीपणवांज

लीगायकांश्च डधआपेनही वलीदेशत्रष्टविपमअवस्थानेपांम्यो जेराजातेने नलीपरेसे
व्योथकोपण लक्ष्मीनआपे तेमकुगुरुनेपण सेव्योथको धर्म अथवा मोक्षप्रतेनआपे०

कुल न जातिः पितरो गणोवा विद्या च बंधुश्च गुरुधनं वा ॥

हिताय जंतोर्न परं न किंचित् कित्वादृताः सज्जुस्त्वैयधर्माः ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसर्वपदार्थेथी देवगुरुधर्मअधिकतेते कहेते जतुके० जीवने कुजजेइ
द्ववांगकुलप्रमुख तथाजातिजे मातानुपह पितरके० पितामहप्रमुख तथागणजे स
रखासरखामित्रनीटोली तथाविद्याते पंगीप्रमुख तथाबंधुजे स्वजन वलीगुरुजे कु
लविद्यानुअव्यापक अने धनतेसुवर्णादिक तथाबीजाजेकाइ देश ग्राम मंदिरप्रमुख
तेसर्व हितायके० परलोकना हितनेअर्थेकोइयायनहीपण सत्के० शुद्धएहवा देव
गुरुअनेधर्म एत्रणनेआदखाथका परलोकनाहितने अर्थेथाय ॥ ९ ॥

माता पिता स्वः सुगुरुश्च तत्वात् प्रबोध्य यो योजति शुद्धधर्मे ॥

न तत्समोऽरिः क्षिपते नवाब्धौ यो धर्मविघ्नादिकृतेश्च जीवं ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेजेशुद्धधर्ममाजोमे तेपुरुषनीप्रशसाकरेते जेपुरुषजेहने तत्वदेखाडी प्र
तीबोधपमाडी अनेशुद्धधर्ममाजोडे तेहनेतेहिजपुरुष माता तेहिजपिता तेहिजस्वज
न अनेतेहिज गुरुजाणवु अनेजेजीव हरेकप्राणिने धर्मेनुअंतरायादिक करीने संसा
रसमुष्मानाखेतो तेसरिखोतेनोकोइ बीजो शत्रुनथी ॥ १० ॥

दाक्षिण्यलजे गुरुदेवपूजा पित्रादिजक्तिः सुकृत्तिलाप ॥

परोपकारी व्यवहारशुद्धिर्नृणामिहामुत्र च संपदे स्युः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेपुरुषने सपदानाकारण केटलाते तेकहेते दाक्षिणताजे अनुकूलता
तथालक्षा अनेदेवगुरुनीपूजा तथापितामाता काकोकाकी महोटाजाई इत्यादिकजे
कोइ गुरुस्थानकियाहोय तेहनीजक्ति तथापरनेउपकारनुं करवु तथाव्यवहारशुद्धते
जहेणादेवामा साचापणुराखवु एटलाप्रकार तेपुरुषने इहलोके अथवापरलोके प
ण सपदादेवाना कारणनूतथाय ॥ ११ ॥

जिनेष्वजक्तिर्यमिनामवज्ञा कर्मस्वनौचित्यमधर्मसंग ॥

पित्राद्युपेक्षा परवंचनं च सृजंति पुंसां विपद समतात् ॥१२॥

अर्थ ॥ हवेपूर्वोक्तप्रकारेथी विपरीतपणे प्रवर्त्तता प्राणीने आपदाहोय तेकहेते
जिननकिरहितपणु तथासाधुनीअवगणना अने कर्मजे साधुअने आवकनीक्रिया
तेहनेविषे अनुचितपणु तथा अधर्मजे धर्मरहित एहवानद्विष्ट नास्तिकप्रमुख अ

अवाविरुद्धधर्मिते मिथ्यात्वी कुमतिप्रमुख तेहनीमित्राश्ते विवाहव्यापार प्रमुखेकरी
परिचयकरवुं तथापिताप्रमुखनी अवगणना अनेपरने कुमालेख कुमानामा कुडा
माप कुडातोलप्रमुखेकरीने उगवुं एटलासर्वप्रकारेंकरी पुरुषनेआपदाउपजे ॥१२॥

नक्तयैव नार्चसि जिनं सुगुरोश्च धर्मं नाकर्णयस्यविरतं विरतिर्न धत्से ॥
सार्थं निरर्थमपि च प्रचिनोप्यघानि मूल्येन केन तदमुत्र समीहसे शं ॥१३॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरेकहेढे हेआत्मातुं नक्तियेंकरी जिनपूजाकरतोनथी अने कदा
पिपूजेढेतोपण कुलकर्मादिक परवशपणायकी पूजेढे पणनक्तिथीपूजतोनथी तथास
द्गुरुपासेथी धर्मसांजलतोनथी तथानिरंतर अठारपापस्थानक पन्नरकर्मादान प्रमु
खधीसंवरनुंकरवुं इत्यादिकविरतीपणुं तेपणनथीआदरतो तथासार्थकके पोताने अ
थवाकुटुंबादिकनेअर्थ अनेनिरर्थकके स्वार्थविनापण अपथ्य अनाचरित पापोपदेश
हिंसाप्रदान प्रमादाचरित एपांचप्रकारेंकरी कारणविना पाण्डोमेलवेढे तोपरलोकें
तुं शामूलेंकरी सुखनी वांढाकरेढे इहां मूलरूपते पुण्यजाखु ॥ १३ ॥

चतुष्पदैः सिंहइव स्वजात्यैर्मिल त्रिमांस्तारयतीहि कश्चित् ॥

सदैव तैर्मज्जति कोपि दुर्गे शृगालवच्चेत्यमिलन् वरं सः ॥१४॥

अर्थ ॥ हवेसुगुरुनेसिंहनीउपमा अनेकुगुरुने सीयालनीउपमाकहीने उपदेशेढे
पोतानीजातीनाजे चतुःपदमृगप्रमुख तेसार्थमव्या सिंहनीपरें एसंसारमांजे सद्गुरु
तेपोतानी जातीना नव्यपंचेंद्रियसंज्ञीमनुष्यइत्यादिकसार्थे मव्योयको आश्रीतजीव
नेतारे जेमसिंहनिजाश्रितचतुःपदने कूपगर्तादिकथीतारे तेमसुगुरुपण निजाश्रितन
व्यजीवने संसारसमुद्रथीतारे अनेकुगुरुतेसीयालनीपरें स्वजातीयजे मनुष्यादिक अ
नेविजातीयजे चतुःपद तेहनेसार्थेलेइजइने दुर्गेजेनरकप्रमुख वलीदुर्गेजे कूपादिकते
मांबुमाडे तेमाटेजेकुगुरुतेनमव्योयकोजसारो जेमपंचारव्यानमां कोइकवन्नमां बीजा
वाघसिंहादिकनुंनयटालवाने अर्थे सर्वचतुःपदेंमली एकबलवंतसिंहने राजाकरी
थाप्यो अनेसर्वचतुःपद तेहनीसेवाकरवालागा एकदिवसेतेवन्नमां अग्रीलागी तेवारें
तेसर्वचतुःपद सिंहनेसरणोगया तेसर्वनेसिंहेपोताने पुंढडेवलगामी एकफालेकरी को
इकमहानदी उतरीपहेलेपार पहोचाड्या वलीकेटलाकदिवसे दावानलमिटयो वन्न
नवपल्लवययुं तेवारेंतेसर्वचतुःपदने पाठापोतानेगामे पहोचाड्या एहवोते सिंहनोप
राक्रमदेखी कोइकडुबुदिसीयालेपण केटलाक हीनसत्व निर्जाग्य ससलाप्रमुखजीवने
पोतानांसेवककीधा वलीकालांतरें दवलागो तेवारे सीयाले निजाश्रित सर्वचतुःपदने

पुठडेवलगामी फालजरीनदी उत्तरवा लागो तेवारे सर्वजीवसहित पोतेपण अ
गाधजलमाबुमो इहांसिंहते सुगुरु अनेसीयाजते कुगुरु महानदीते झर्गति अने
आश्रितजीवते धर्मार्थी मनुष्य एमउपनयलेवो ॥ १४ ॥

पूर्णं तटाके तृपितः सदैव नृतेपि गेहे क्लृपित स मूढ ॥ क
ल्पद्रुमे सत्यपि ही दरिजो गुर्वादियोगेपि हि य प्रमादी ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेगुर्वादिकु योगठतेप्रमाद करवुनही तेदृष्टांतदेइनेकहेठे निश्चेकरीजे
प्राणी देवगुरुधर्मनुं योगठतेपण प्रमादवतथायठे तो हाहाइतिखेदेतेप्राणी नखातजा
वेपण सदाइतरस्योठे वली ते पुरुष सुखडी प्रमुखे नखायका घरमा पण झुरव्योठे
वली घरमाठते कपटवृद्धे पण दरिडीठे तेमाटे गुर्वादिकनो योगठते प्रमादल्यजीने
धर्मसाधनकरवु तेहिजसार्थकठे ॥ १५ ॥

न धर्मचिता गुरुदेवभक्ति र्येपां न वैराग्यलवोपि चित्ते ॥ तेपां
प्रमूक्केशफल पशूना मिवोन्नव. स्याद्धरंजरीणां ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकागतरतेहेहिजकहेठे आजमेछु धर्मकीयो अनेहवे नित्य प्रत्येशोधर्म
करवानुंठे एहवीजेने विचारणानथी यडुक्तं उत्थायोत्थाय चित्तेय किमद्य सुरुत कता॥
आयुष खंममाढाय रविरस्तमयं गत ॥ १ ॥ तथा जेने गुरुअने देवनीनक्तिनथी वली
वैरागनुंलेशमात्रपणनथी एहवाजेपेटनराप्राणी तेहोनुंजन्मते पछु छुम कुतराप्रमु
खनीपरे केवल माताने गर्जधारणादिकक्लेश करवामात्रज फलहोय ॥ १६ ॥

न देवकार्ये न च संघकार्ये येपा धनं नश्वरमाशु तेपा ॥ तदर्ज
नाद्यैर्तृजिनैर्जवांधौ पतिष्यतां कि त्वलवनं स्यात् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकारातरे सुपात्रेधनवावरवानी सफलतादेखाडेठे जेधनवतप्राणीनुं
धन देवकार्यजे प्रासादकराववा अथवाजीर्णोद्धार विवप्रतिष्ठा इत्यादिकनेविपे तथा
संघकार्यजे चतुर्विधसंघनुंपोषधु तथासाधर्मिनीवत्सलताते हीन अने दीनजे साधर्मि
कहोयतेनीचिताकरवी तथा पुस्तकलखववा इत्यादिक कार्येमाउपयोगीनहोय तेप्रा
णीनुं विनाशशील एहवुजेधन तेउपार्जनादिकनापापेकरी संसारकूपमापडताने तेधन
सुंकाइ आधारनूतथाय अर्थात्काइनथाय एठलेसुपात्रेव्ययविना अन्यथाकोइकामेना
वे॥ १ ७ ॥ इति श्रीअव्यात्मकल्पद्रुमेदेवगुरुधर्मशुद्धीनामा षादशोधिकार समाप्त॥ १ ७ ॥

ते तीर्णा नववारिधिं मुनिवरास्तेन्यो नमस्कुर्महे येषां नो विषयेषु निगृ
ध्यति मनो नो वा कषायैः प्लुतं ॥ रागद्वेषविमुग् प्रशान्तकलुषं साम्यात्
शर्माद्यं नित्यं खेलति चाप्तसंयमगुणाक्रीडि नजनावनाः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेयतिशिक्षोपदेशनामा तेरमोअधिकारकहेठे तेमांप्रथमयतिनुं स्वरूपक
हेठे जेमुनीनुंमन विषयमां आसक्तपामतुंनथी तथाक्रोधादिककषायमां व्याप्तुं
नथी एहवाजेमहानुनाव संसारसमुद्रथीतथा तेहनेनमस्कारकरियेंतैयें जेमुनिराज
रागद्वेषैरहित अइने कलुपताजे पापाचरणतेहने शान्तपमाडयोठे वलीसमतायेंकरी अ
नुपमसुखपाम्योठे एहवुंअइने पांचमहाव्रतनी पचवीसनावना तथा अनित्यादिक
बारनावनानेनजेठे वलीजिनप्रणीतजे संयमनागुण क्लृमादिकरूप उद्याननेविषे
खेलेठे एहवुंजेहनुंमनहोय तेहनेज तत्वथकी मुनिकहियें एजावार्थेठे ॥ १ ॥

स्वाध्यायमादित्ससि नो प्रमादैः शुद्धा न गुप्तीः समितीश्च धत्से ॥ त
पोद्धिधानार्जसि देहमोहादल्पे हि हेतौ दधसे कषायान् ॥२॥ प
रीसहन्नो सहसे न चोप सर्गात्त शीलांगधरोपि वाऽसि ॥ तन्मोक्षमा
णोपि नवाद्धि पारं मुने कथं यास्यविशेषमात्रात् ॥३॥ युग्मं ॥

अर्थ ॥ हवेसाधुनावेषमात्रथकीज अर्थसिद्धिनथाय तेकहेठे हेमुनितुंप्रमादैक
रीसिन्नायध्यानकरवा बांढतो नथी तथाशुद्धनिर्मल मनादिकत्रणगुप्ति अने ईर्यादि
कपांचसुमतीने धारणकरतो नथी वलीशरीरनामोहथी बाह्यअन्यंतर बेप्रकारेंतपप
ण करतो नथी तथाथोमोपण कषायनुंकारणउपनाथी कषायधरेठे ॥ २ ॥ तथाक्लृधा
दिक बावीसपरिसह अने देवता प्रमुखनाकरेला उपसर्ग तेप्रतेंनथीसहेतो तथा अ
ठारसहस्ररूप शीलांगरथने पणधरतो नथी अनेकेवल वेषमात्रथीज मोक्षनेवांढेठे प
णएरीतेंतोतुं संसारसमुद्रनोपारकेमपामीस ॥ ३ ॥ एवेकाव्यनोअर्थ एकठोठे.

आजीविकार्थमिह यद्यतिवेषमेव धत्से चरित्रममलं न तु कष्टजीरुः ॥ तद्धे
त्सि किं न न विज्ञेति जगज्जिघृक्षुर्मृत्युः कुतोपि नरकश्च न वेषमात्रात् ४

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेठे हेसाधुतुंआसंसारमां आजीविकानेअर्थें जे यतिनोवेषध
रेठे अनेकष्टकरवाथी बीहितोथको निर्मलनिरतिचार जेचारित्रतेप्रते धरतो नथी तो
तेवारेंतुं एमकांनथीजाणतो जे जगतनुंआसकरनार एहवोजेमृत्युते कोइथीबीहतोन
थी वलीसाधुनोवेषमात्र धखांथकी तो नरकपणबीहितोनथी एटले मृत्यु अने नरक
एवेवाना सर्वथा तुजनेआवशेज पण ताहाराथी डरसेनही इतिनाव ॥ ४ ॥

वेषेण मायसि यते चरण विनात्मन् पूजां च वांगसि जनाद्बुधोपाधिं च॥
मुग्धप्रतारणजवे नरके ऽसि गंता न्यायं विजिपिं तदजागलकर्तरीया॥५॥

अर्थ ॥ हेअत्मातुचारित्रविना यतिनेवेषेकरीहर्षपामेठे अनेलोकथकी बहुप्रकार
नीपूजा वदन सत्कारप्रमुख तथाउपधिजे वस्त्रपात्र पुस्तकादिकप्रतेवांगेठे पणपठेतु
एमुग्धलोकने प्रतारणके० कपटक्रियाये उगाडकरी तेहथीउपाज्योजेनरकतिहाज
रहीश तेमाटेतु अजागले कर्त्तरीना न्यायप्रतेधगेठे जेमकोइ खाटकिये एकबकरीहण
वानेअर्थे वधकरवानेस्थानकेआणी कातीयेधारचडावी सज्जकरी तेबकरीनेपासेका
तिमूकी एटलामांकोइकामनेअर्थे पोतेवरमांगयो पठवाडेबकरीये पोतानापगेकरीचू
मीखोदितेमाकातिदाटी नेविचाखुजे रखेखाटकीआवेतिवारेदेखे एमजाणीतेहनाउ
परसुती दैवयोगथी कवतलेकातीनीधारआवी तेथीगलुदबाइगु अनेमृत्युपामि तेमहे
आत्मातुपण तेबकरीनीपरे अज्ञानीअइने कातीरूपनरकने ढाकिराखेठे पणतेअवश्य
जाविपणायी उदयआव्याविना रहेसेजनही तेमाटेप्रथमथीज अज्ञानत्यजीने साव
धानरहेजे एन्यायग्रंथातरे बीजेप्रकारेपण लख्युठे ॥ ५ ॥

जानेऽस्ति संयमनपोजिरमीजिरात्मन्नस्य प्रतिग्रहजरस्य न निष्क्रियोपि ॥
किङ्कर्तौ निपतत. शरणं तवास्ते सौख्यं च दास्यति परत्र किमित्यवेदि॥६॥

अर्थ ॥ हेआत्माएलोकजरन निमित्तेजे संयमतथातप तेणेकरीने गृहस्थोपा
सेथी अहार आप्य वस्त्रपात्रादिकुंलेवुं ते तो संयमतपादिकना समूहनु वक्त्यके०
मूलपणनथयुं तेवारेतुजने डुर्गतिमापमत्ता शरणतेसुंठे अनेपरलोके सुखतें कोणआ
पसे तेविचारीजो एतोलोकोनाप्रतिग्रहनुं मूलमात्रपण ताहंसंभुतनथी माटेतुजने
नरकेपडता उद्धार अनेपरलोकनेविपे सुखतेशायकीथासे एनावार्थेठे ॥ ६ ॥

किं लोकसत्कृतिनमस्करणाचर्चनाद्यै रे मुग्ध तुष्यसि विनापि विशुद्धयोगान्
कृतन् जवाधुपतने तव यत्प्रमादो बोधिद्रुमाश्रयमिमानि करोति पर्शुन्॥७॥

अर्थ ॥ ह्वेलोकसत्कारादिकदेखी राचवुनहीतेकहेठे हेमूढआत्मा शुद्धनिर्मल
दोपरहित एहवाजे मनवचनकायानायोग तेविनालोकोनो सत्कारजे अत्युत्थाना
दिक तथानमस्कारवदना अर्चना जेनवागपूजा विलेपनादिक तेणेकरीने सुहर्षपामे
ठे केमकेएप्रमादते ताहरेससारकूपमा पडताबोधरूप वृक्षनाआलंवनने ठेदवाने ए
लोकसत्कारते कुहाडारूपे एटलेताहरोप्रमादरूपवैरीते तुजने संसाररूपकुवामां

नाखवासारुं बोधआलंबनरूपवृद्धने लोकसत्काररूप कुहाडेकरीढेदेढे एटलेहमणा
तो सत्कारपामिमनमां हर्षधरेढे पणआगले बोधपामवो दुर्लभयासे ॥ ७ ॥

गुणांस्तवाश्रित्य नमंत्यमी जना ददत्युपध्यालयनैह्यशिष्यकान् ॥

विना गुणान् वेषमृषेर्विन्नर्षि चेत् त तष्ठकानां तव ज्ञाविनी गतिः॥८॥

अर्थ॥हेसाधो धर्मार्थिलोकतो तहारागुणआश्रीने तुजनेनमेढे तथा उपधि वस्त्र
पात्रादिक आलय वस्ति नैपज अन्नपानादिक अनेशिष्य तुजनेआपेढे अनेतुंजोगुण
विनाज मात्र वेषधरेढे तेवारे ताहरीधूर्त्तनी गति याज्ञे जेमठगारा कृत्रिम नवानवा
वेष करीलोकना धनठगीलिये पढेकोइकदिवसें तेहनाविपांकथी वध बंधनादिक पा
मे तेम ताहारा हवालपण तेहनीपरे यासे ॥ ८ ॥

नाजीविकाप्रणयिनी तनयादिचिंता नो राजनीश्च जगवत्समयं च वे
त्सि॥ नो राजनीर्धरसि वाऽऽ गमपुस्तकानि इत्यपि पाठः॥शुद्धे तथा
पि चरणे यतसे न जिह्वो तत्ते प्रतिग्रहजरो नरकार्यमेव ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसाधुपणानुं सुखदेखाडेढे हेनिहुकतेंघरबारपरिग्रहतोमूक्या माटे
आजीविका तथापुत्रादिकनी चिंतानथी तेमराजासंबंधीनयपणनथी वलीजिनप्रणी
त सिद्धांतपणजाणेढे अथवाजैनसिद्धांतना पुस्तकधरेढे तोपणशुद्धचारित्रनेविषे
उद्यमकरतो नथी तेवारेताहसं वस्त्रपात्रादिकनुंलेवुं तेहनुंजारते नरकनेअर्थेंजढे ॥९॥

शास्त्रज्ञोपि दृढव्रतोपि गृहिणीपुत्रादिवंधोज्जितोप्यंगी यद्यतते
प्रमादवशगो न प्रेत्य सौख्यश्रियो॥तन्मोहद्विषतस्त्रिलोकजयिनः

काचित् परा दुष्टता बद्धायुष्कतया स वा नरपशुर्नूनं गमी दुर्गतौ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेढतेयोगेपणजीव धर्मकरतो नथी तेहनावेकारणदेखाडेढे लौकिकअ
ने लोकोत्तरशास्त्रने जाणतोथको तथा पंचमहाव्रतधारीथको तथास्त्रीपुत्रादिकना
प्रतिबंधेंरहितथको पण जेप्राणीप्रमादवशे पमथोथको परलोकनासुखनी संपदारूप ध
र्मकार्यनेविषेउद्यम करतो नथी तोतिहां त्रणलोकनुं जीपनारजे मोहरूपशत्रु तेहनी
ज कोइक अलक्ष्यमहादुष्टताजाणवी अथवाते नररूपपशुबापडो पूर्वेनरकादिकना
आयुषाना बांधवाथकी दुर्गतिमांज जनारढे एमजाणीयेंढैयें ॥ १० ॥

उच्चारयस्यनुदिनं न करोमि सर्वं सावद्यमित्यसकृदेतदथो करोषि ॥

नित्यं मृषोक्तिजिनवंचनचारिता तत्सावद्यतो नरकमेव विज्ञावये ते११

અર્થ ॥ હવેયતિનાવેપમા નિલ્યેમૃપાવાદિપણું દેખાડેઢે જેયતિબીજા લોકોને ઝગવા સારું હુંસર્વથાસાવચકરુંનહી એહબુકહીનેપઢે વારવાર સાવચકર્મ સચિતઆરજનપ્રમુ સ્વકરેઢે તેમાટેનિલ્યેમૃપાવાદેકરી જારીથયું એહબુંજે સાવચકઆરજાદિકર્મ તેહથી તુજને નરકેજબુજસંજવેઢે જીવંબોલીને સાવચકરવાથી નિશ્ચેનરકગતિથાય ॥ ૧૧ ॥

વેપોપદેશાદ્યુપધિપ્રતારિતા દદત્યનીઠાનૃજવો ધુના જના ॥

જુદ્ધે ચ શોપે ચ સુખ વિચેષ્ટસે જવાતરે જ્ઞાસ્યસિ તત્ફલં પુનઃ ॥૧૨॥

અર્થ ॥ વલીતેહિજકહેઢે હેસાધુહમણાઆનવમાતુ કાલામેલાકપમાપ્રમુખના વેષે તથાલોકરજવાપ્રમુખનેઅર્થે ઉપદેશઆપી કપટવૈરાગપોપીને ધર્મકથાકહેઢે ૬ ત્યાદિકકપટેકરી જેનોલાલોકતે તુજને વાઙિત અન્ન પાન વસ્ત્ર પાત્ર વસતિ સિશ્વા દિકઆપેઢે તેથીસુખેચાચે સુખેસુએ સુખેરમતોફિરેઢે પળતે સુખનોગવ્યાતું ફલ પરજવેં નરકાદિકનાહુ લ્હવિના બીજોકાજ્જાણીસનહી ॥ ૧૨ ॥

આર્જીવિકાદિવિવિધાર્તિનૃશાનિશાર્તી કૃત્રેણ કેપિ મદ્તૈવ સૃજતિ ધર્માન્ તેન્યોપિ નિર્દયજિઘૃક્ષસિ સર્વમિષ્ટ નો સંયમે ચ યતસે જવિતા કથં હી ૧૩

અર્થ ॥ વલીપ્રકારાતરે તેહિજકહેઢે કેટલાકઆવકો આર્જીવિકાજે ડરવૃત્તિ આદિશબ્દથી વસ્ત્ર આનરણ રાજદમ પુત્રાદિકવિવાહ ૬ત્યાદિકચિતાયેકરી સદા કાલઆકુલથકા ઘણીકપટેકરીને ધર્મજેવાનપ્રમુખ તેકરેઢે અને હેનિર્દયવેપનાધરના ર તુતેવાપાત્રેથીપણ અન્નપાનાદિક સર્વવાઙિતવસ્તુ લેવાનેવાઢેઢે અનેસયમમા ડ યમકરતોનથી માટે હાડતિચેદેતાહરી તેસીગતીયાસે ॥ ૧૩ ॥

આરાધિતો વા ગુણવાન્ સ્વયં તરન્ જવાઢિધમસ્માનપિ તારયિષ્યતિ ॥

શ્રયતિ યે ત્વામિતિ નૂરિન્નક્તિન્નિ ફલ તવૈપાં ચ કિમસ્તિ નિર્ગુણ ॥૧૪॥

અર્થ ॥ ઇણવતઢે એસયમગુણેસહિતઢે એમહાનુનાવઢે એનેઆરાધ્યોથકો પોતેસ સારસમુદતરેઢે તેમ આપણનેપણ તારસે એહવીબુદ્ધિયે ઘણીજક્તિયેકરી તેપ્રાણિયે તુ જનેઆશ્રયોઢે અનેતુતોપોતેનિર્ગુણઢો માટેતુજને અથવાતે આશ્રયકરનારને એમાશો ફલઢે એટલેતુબુદ્ધતોથકો તેપ્રાણીનેપણ બોડેઢે એનાવાર્થ ॥ ૧૪ ॥

સ્વયં પ્રમાદૌર્નિપતન્ જવાબુધૌ કથસ્વજ્નકાનપિ તારયિષ્યસિ ॥ પ્ર

તારયન્સ્વાર્થમૃજૂન્ શિવાર્થિન સ્વતોન્યતશ્રૈવ વિલુપ્યસેડ્દસા ॥૧૫॥

અર્થ ॥ હેમુનિતુપોતે પ્રમાદેકરીને બુદ્ધતોઢતો પોતાનાજકજે સેવકલોક તેને શરીરેતારીશ કેમકે પોતાને અન્નપાનાદિકમલે તેનેઅર્થે સરલજે મોક્ષાર્થિલોક તે

हनेवंचतोयको तुंफरेढे एटलेपोताना प्रमादाचरणथी अनेबीजोलोकने उगवाथी
एबनेप्रकारना पापेकरीने तुंलोपायढे ॥ १५ ॥

गृह्णासि शय्याहतिपुस्तकोपधीन् सदा परेऽन्यस्तपसस्त्वयं स्थितिः॥

तत्ते प्रमादाभ्रितात्प्रतिग्रहे कृणार्णमग्नस्य परत्र का गतिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हे वेषना धरनारयति तुं लोकोपासेथी शय्या वस्ति अहार तथापुस्तक
ज्ञानोपकरण तथाउपधि वस्त्रपात्रादिकजे नित्यलियेढे तेतो तपसीलोकनी स्थिति
ढे परंतु तुंतो प्रत्यक्षप्रमादमां मग्नयको कांस्पणतपस्यादिक करतो नथी तेमाटे प्र
तिग्रहने निग्रवेकरी नारीयथुं एहवुंजेप्रमाद तेथकीउपाज्युंजे लेणो ते लेणानेविषे
मग्नयको खुतोढोएहवुंढतो ताहरीपरनवे सौअवस्थायासे एटलेप्रथमतुं चारित्रले
इने प्रमादसेवेढे तेलेणोकरेढे तेवारपढे तपसंयमादिकविना लोकोपासेथीशय्यादि
क प्रतेंलीयेढे तेबीजोलेणो एमएवेप्रकारना लेणामांखूतोयको ताहरीसी अव
स्थायासे अर्थात् दुष्टअवस्थाज पामीस इतिनाव ॥ १६ ॥

न कापि सिद्धिर्न च तेतिशायि मुने क्रियायोगतपःश्रुतादि ॥ तथा

प्यहंकारकदर्थितस्त्वं ख्यातीच्छया ताम्यसि धिङ् मुधा किं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेतथाविधगुणविना कीर्त्तिनेसुंवांढेढे हेमुनिताहरेविपेकोइ विद्यामंत्रा
दिक सिद्धिनथी वलीवांदणा खमासमणाप्रमुख उत्कृष्टक्रियानथी तथामनवचन
कायाना योगनी शुनप्रवृत्तिनथी तथाबाह्यान्तरतपनथीकरतो तथाश्रुतज्ञान आ
दिशब्दथी प्रनाविकपणुं राजाप्रमुखनुं प्रतिबोधवुं इत्यादिकगुणतेपणनथी तोपणतुं
अहंकारे कदर्थितयको ख्यातिजे प्रसिद्धितेहनी वांढायेकरीने फोकटशोपरीतापकरे
ढे माटेतुजने धिःकारथाउताहरामां जो कोइ अतिशयगुणहोय तेवारेंतो ख्यातिनी
वांढापणयुक्तढे अनेतेविनाज प्रख्यातीनेवांढेढे माटेतुं धिक्कारवायोग्यढो ॥ १७ ॥

हीनोप्यरे नाग्यगुणैर्मुधात्मन् वांढस्तवार्चाद्यनवाप्नुवंश्च ॥

ईर्ष्यन् परेऽन्यो लज्जसेऽतितापमिहापि यातो कुगतिं परत्र ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ फरीतेहिजकहेढे अरेनिर्नाग्य निःपुण्यकआत्मातुं गुणरहितयको फो
कटस्तवनापूजाप्रमुखने वांढतो जोपूजास्तवनानथायतो वलीलोकोउपरक्रोधकरतो
यको इहलोकेपण अतिशय तापसंतापपामेढे अनेपरलोकेपणडुर्गतिर्येंजइश ॥ १८ ॥

गुणैर्विहीनोपि जनानतिस्तुति प्रतिग्रहान् यन्मुदितः प्रतीक्षसि ॥

लुलायगोश्वोष्ट्रखरादिजन्मनि विना ततस्ते नविता न निष्क्रयः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगतिमापडवाविषे उपदेशकरीने प्रतिबोधे हेयतिवेषनाधारक तु गुणरहितको पणहर्षवतथयीने लोकथी नमस्कारादिक स्तवना वस्त्रपात्रअन्नादिकलेवावाढे तेहथीतुजने लुलायजे पामोपाणीवहेवायोग्य अथवागोजेवजदीओ हल गाडा यंत्र कोल प्रमुख वहेवायोग्य अथवाअश्वते अस्वारीकरवायोग्य तथा उंट खररासज अनेकविधजारवहेवायोग्य इत्यादिकअवतार पाम्याविना तेप्रतिग्रहादिकतुं मूलनथाय केमकेगुणविनापण लोकोपासेथी प्रतिग्रहादिक कटपे तेहतुंलेणो पामाप्रमुखना अवतारपामि नारवहीनेवूटबुढे एजावार्थ ॥ १९ ॥

गुणेषु नोद्यच्छसि चेन्मुने तत प्रगीयसे यैरपि वंद्यसेऽर्च्यसे॥ जु गुप्सितां प्रेत्य गति गतोऽपि तैर्हसिष्यसे चाऽन्नविष्यसेऽपि वा॥२०॥ दानमाननुतिवदनापरै मोदसे निकृतिरंजितैर्जनै ॥ नत्वैपि सुकृतस्य चेत्स्वव कोपि सोपि तव लुठयते हितै ॥२१॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजप्रकारातरेकहेढे हेमुनिजोतुगुणनेविषे उद्यमकरतो नथी ते वारेइहजवेजे तुजने श्रावकादिक गीतनासप्रमुखेकरीगायते तथावली षादशवर्त्त वा दणायेकरीवाढे सुगंधलेपनादिकेकरीपूजेते तेतुपरजवे निंदनीक कुरूप दरिद्रतादिक पाम्याथका तेहिजताहाराउपर हससे तथानानाप्रकारनीपीडा उपजावसे एटले ते स्वामिपणे अवतरसे अनेतुदासपणेत्याइस तिहा जातो लाठीप्रमुखना प्रहारेकरी तुजनेपीडसे ॥ २० ॥ हेमुनितु कपटक्रियायेकरी लोकरीजवीने तेहोने दानसन्मान स्तवन वदनानेविषे तत्परदेखीने हर्षपामेढे पण एम नथीजाणतो जे ताहरो लेश मात्रसुकृतते तेहनेएलोकलुढेढे ॥ २१ ॥

नवेजुणी मुग्धकृतैर्न हि स्तवैर्न ख्यातिदानार्चनवदनादिभिः ॥ विना गुणान्नो नवड खसद्दय स्ततो गुणानर्जय किं स्तवादिभिः ॥२२॥ अर्थ॥हवेस्तवनादिकनी वांढासूकीने गुणनुंपोपकरबुतेकहेढे हेमुनितु विज्ञेपाविज्ञे पनाअजाण एहवामुग्धलोकनीकरेलीजे स्तुतितथाख्याति प्रशसादिक तेणेकरीगुणव तनथाय वलीगुणजे ज्ञानादिक तेहनीप्राप्तिविना संसारनोविनाश अनेमुकिनीप्राप्तिन थाय तेमाटेकेवल गुणनेजउपार्जनकर पणस्तुतिकराववाथी काइअर्थसिद्धिनथी २२ अथेपि शास्त्र सदसद्भिचित्रा लापादिभिस्ताम्यसि वा समा यै ॥येपा जनानामिह रंजनाय नवातरे ते कं मुने क्व च तं॥२३॥ अर्थ ॥ हवेजोकरीजववामाटेतु शास्त्रजणेढे पणनवातरेतुकिहां अनेरीजनारजो

ककिहां तेदेखाडेढे हेमुनितुंजे लोकरीजववानिमित्तें सत्के० नजोजिनागम तथा असत्के० विरुद्धबौद्धादिकनुंशास्त्रते प्रतेंजणेढे अनेवली कपटसहित नानाप्रकार नाआलापसंजापादिक तेणेकरीने घणुंप्रयासकरेढे पणनवांतरें तेलोककिहागतिमां जशे अनेतुं केइगतियेंजइश एटलेआनवें जावजीवशुद्धीजे जीव तें रीजव्याहशे तेपरनवेंकोइपण ताहरे कामेआवेसेनही ॥ १३ ॥

परिग्रहं त्वं व्यजहाजृहादे स्तत्किं न धर्मोपकृतिचलात् ॥

करोषि शय्योपधिपुस्तकादे र्गरोपि नामांतरतोपि हंता ॥१४॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रहजवा आश्रीउपदेशेढे हेमुनितेंपूर्वें घरप्रमुखनुंपरिग्रहठां ड्युं अनेवली धर्मोपकरणने मीसेंकरीने शय्या वस्ति उपधि वस्त्र पात्रादिक पुस्त क आदिशब्दथी पाठा चाबखी पोथी बांधणा जपमाला प्रमुखउपकरणनो परिग्रह सुंकरेढे धर्मोपकरणजेकांइ बहुमूलो ममतानावश्यकी वधारेराखियेंते परिग्रहजजा एवो केमके० गरके० विष तेहनेंनामांतरकस्यायकी एटलेनामफेरवीनाख्याथीप ण हंताके० मृत्युकारकहोयज जोविपने साकर अमृत इत्यादिककहियेंतोपण खांधु थकुं प्राणहरणकरे तेमपरिग्रहने धर्मोपकरण निमित्ते राख्योथकोपण दुर्गतिआपे परिग्रहात्स्वीकृतधर्मसाधनान्निधानमात्रात्किमु मूढ तुप्यसि ॥

न वेत्सि हेस्नाप्यतिचारिता तरी निमज्जयत्यंगिनमंबुधौ द्रुतं ॥१५॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेढे हेमूर्खसाधोतुं स्वीकृतके० प्रमाणकिंधुंढे धर्मसाधनके० धर्मोपकरण एहवुंनाममात्रजेहनुं एहवोपरिग्रह पाम्याथी सुंहर्षपामेढे हेमूर्खतुंन श्रीजाणतोजे अतिशयचारी एहवोजेसुवर्ण तेणेकरीनरी एहवीतरीजे होडी तेजेम अंगीनके० बेशनारमनुष्यने बोडेढे तेमतुजनेपण धर्मोपकरणनेमीसें मल्योएहवो जे अतिपरिग्रहतेनवसमुझ्मां बोडशे इतिनावः ॥ १५ ॥

येहः कषायकलिकर्मनिबंधनाजनं स्युः पुस्तकादिजिरपीहितधर्मसाधनैः ॥ तेषां रसायनवरैरपि सर्पदामयै रार्त्तात्मनां गदहृतेः सुखकृत्तु किं नवेत् ॥१६॥

अर्थ ॥ जेमुनियें हितके० वांढ्युंढे धर्मनुंसाधनजेथकी एहवाजे पुस्तकादिकते णेकरीनेपण अंहजेपाप तथाकषायजे क्रोधादिक तथा कलिकेकलहतेना करवा थकी कर्मेजे झानावरणियादिक तेनानिकांचित्बंधनुंजाजनथाय तेहनेबीजोकोइ सुखकार्य निवृत्तिनुंकरनारनथाय एटलेजेहनेधर्मोपकरणतेहिज ममत्वनावश्यकी परिग्रहपणे परिणम्याढे तोतेहनेअर्थे क्लेशकषायादिकने करवेकरीकर्मवृद्धिकरेढे

तो तेहने संतोपते पढे फरीबीजाशयकीयासे एजावार्थ तेहनुं दृष्टांत कहेहे जेम रसा
यनजे मृगागपारादिक तेहनो सेवन करवाथीज उलटोमांदापड्यो एटलेरसायनय
कीपण जेहने रोगवथ्यो तोपढे तेहनारोगनुं निवारकबीजो मुखकारी कोइनथी ॥२६॥

रक्षार्थ खलु संयमस्य गदिता येऽर्था यतीनां जिनै र्वासः पुस्तकपात्र
कप्रचृतयो धर्मोपकृत्यात्मकाः ॥ मूर्धन्यो हवशात् एव कुधिया संसा
रपाताय धिक् स्व स्वस्यैव वधाय शस्त्रमधियां यद्दुःप्रयुक्तं नवेत् ॥२७॥
अर्थ ॥ निश्चकरीनेजे वस्त्रपुस्तकप्रमुख पदार्थ ते श्रीजिनेश्वरे साधुने संयमनी रक्षा
ने अर्थ धर्मोपकरण स्वरूपे कह्याहे तोहाहा इति खेदे तेहिज पदार्थ कुबुद्धिनाथणीने
अतिशय मोहनावशयकी उलटा संसारमां बूडावनारनाकारण थइपडेहे तेहनुं दृष्टां
त जेम बुद्धिहीन पुरुषनुं पोतानुं अस्त्रजेखड्गादिक तेविपरीतपणे राखुं होय तोपो
ताने जवधकारीयाय तेहनीपरे जाणवुं ॥ २७ ॥

संयमोपकरणवलात्परान् नारयन् यदसि पुस्तकादिभिः ॥

गोखरोष्ट्रमहिषादिरूपचतुश्चिरं त्वमपि नारयिष्यसे ॥२८॥

अर्थ ॥ हेमुनि तुजे परप्राणी नारवाहक पोढी बलद उंटप्रमुखने संयमना उपकरण
नेमीसे करी पुस्तकादिकनुं नारवहेवरावेहे तेमाटे तेप्राणी तुजनेपण बलद उंट रास
न पामाप्रमुखना अवतारपाम्याथका चिरकाल जगे नारवहेवरावशे ॥ २८ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिनः शोचया न खलु संयमस्य सा ॥

आदिमा च ददते नव परा मुक्तिमाश्रय तदिदं यैकिका ॥२९॥

अर्थ ॥ हवेवस्त्रपात्रादिकथी संयमनी शोचानथी तेकहेहे हेमुनि वस्त्रपात्रतयाश
रीर पुस्तकइत्यादिकनी शोचाकीधेयके निश्चकरी संयमनी शोचानथाय एटलेवस्त्रादि
कनी शोचाते संयमने अशोचाकारणीहे तेमापणवली आदिमके ० पहेलीजे वस्त्रादि
कनी शोचाते नवचमणजआपे अने परके ० बीजीजे संयमनी शोचाते मोहजआपे ते
माटे जो संसारनी वाढाहोय तो वस्त्रादिकनी शोचाआदर अने जो मुक्तिनी वाढा तुजने
होय तो संयमनी शोचाआदर ॥ २९ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिनः शोचया न खलु संयमस्य सा ॥ ता तदत्र प

रिहार्थ संयमे किं यते न यतसे शिवार्थेपि ॥ इति चोत्तरार्द्धपाठ ॥३०॥

अर्थ ॥ वस्त्रपात्रेति एपाठांतर एश्लोकनुं पूर्वाह्न पूर्वनीपरे जाणवुं अने उत्तरार्द्धनी

વ્યાખ્યાકહેલે તસ્માત્કારણાત્ તેકારણમાટેહેસાધો તે વસ્ત્રાદિકની શોનાઠાંમીને જોમુક્તિનોઅર્થીઠોતો જિનપ્રણીત ચારિત્રનેવિષે કેમઉદ્યમકરતોનથી ॥ ૩૦ ॥

શીતાતપાધ્યાન્નમનાગપીહ પરીપહાશ્ચેત્ક્રમસે વિસોદું ॥

કથં તતોનારકગર્જનાસ ડુઃસ્વાનિસોઢાસિ જવાંતરે ત્વં ॥૩૧॥

અર્થ ॥ હવેપરીપહ સહેવાઆશ્રી ઉપદેશઆપેલે હેમુનિજોતું સંયમનેવિષે ટાહાડ તાપપ્રમુખ થોડાપણપરીપહ સહેવાનેસમર્થનથી અનેકાયંરથાયલે તોજવાંતરેનેવિષે નરકતથા ગર્જનાસનાડુઃસ્વ કેમ સહીસ એટલે નરકાદિકના ડુઃસ્વસહેવાથીતો પરીપ હનાડુઃસ્વતું સહેવુંજાણું ॥ ૩૧ ॥

મુને ન કિં નશ્વરમસ્વદેહ મૃતિંડમેનં સુતપોવ્રતાદ્યૈઃ ॥ નિપી

ઉચ્ચ જીતીર્જવદુઃસ્વરાશો દિત્વાત્મસાઢૈવસુખં કરોષિ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ ॥ હવેસાધુને તપપ્રમુખતું ઉદ્યમકરવુંકહેલે હેસાધુ એવિનાશશીલ તથા આ સ્વરપોતાનુંનહી એહવોજેદેહરૂપ માટિનુંપિંમ તેહને જાજિનાકાસહિત તપવ્રતપ્રમુખે કરી દમીને સંસારનાડુઃસ્વસંબંધી સર્વજન્યઠાંમીને મુક્તિસંબંધી સુખતે પોતાનેવશ કેમનથીકરતો ॥ ૩૨ ॥

યદત્ર કષ્ટં ચરણસ્ય પાલને પરત્ર તિર્યક્નરકેષુ યત્પુન ॥તયોર્મિ

થઃ સપ્રતિપક્ષતા સ્થિતા વિશેષદૃષ્ટ્યાન્યતરં જહીહિ તત્ ॥૩૩॥

અર્થ ॥ હેસાધુજેહાં શ્રીજિનશાસનેવિષે ચારિત્રપાલવાનીકષ્ટે અનેપરજવે તિર્યચનરકાદિકનેવિષેજે કષ્ટે તેબેહુકષ્ટને પરસ્પરેં પ્રતિપક્ષપણુંરહેલે એટલેજિહાં ચારિત્રકષ્ટે તિહાંતિર્યચનરકનું કષ્ટનથી અનેજિહાં તિર્યચનરકાદિકના કષ્ટે તિહાં ચારિત્ર કષ્ટનથી તેમાટેવિશેષદૃષ્ટિયેં વિચારી તેબેમાંથી એકકષ્ટનેમૂક ॥ ૩૩ ॥

શમત્ર યદ્વિહુરિવ પ્રમાદજં પરત્ર યન્નાબ્ધિરિવ દ્યુમુક્તિગં ॥ તયોર્મિ

થઃ સપ્રતિપક્ષતા સ્થિતા વિશેષદૃષ્ટ્યાન્યતરદૃઢાણ તત્ ॥૩૪॥

અર્થ ॥ હવેસુખનુંગ્રહવુંકહેલે હેસાધોહાં ચારિત્રમાંપ્રમાદકરવાથીજે સુખ તે બિંડજેટલુંજે અનેસંયમના પાલવાયકીજે દેવલોકમુક્તિનાસુખ તેસમુદ્ધસરસાલે તેબન્દેસુખને પરસ્પરપ્રતિપક્ષપણુંજે જિહાંપ્રમાદસુખતિહાં મુક્તિસુખનથી અને જિહાં મુક્તિસુખ તિહાંપ્રમાદસુખનથી માટેવિશેષેંવિચારી બેમાંથી સારજાણોતેને આદર ॥૩૪॥

अथवा॥नियंत्रणायाचरणेऽत्र तिर्यक् स्त्रीगर्जकुंजीनरकेपु या च ॥

तयोर्मिथ सप्रतिपक्षत्वाद् विशेषदृष्ट्याऽन्यतरां गृहाण ॥३५॥

अर्थ ॥ हवेगुरुपारतत्रआश्रयीकहेहे हेसाधुइहाजिनशासनमां चारित्रनेविपेजे गुरुपारतंत्र्यादिकत्रणप्रकारनो परवशपणुते अने तिर्यचनाअवतारमां तथास्त्रीनागर्ज मां तथा कुंजीतेयणोजसांकमामुखनुनारकीने उपजवानुस्थानकतेमां उपनाजेनार कीते खडोखंडययी बाहेरनिकले तेहनेविपेजे परवशतापणुते तेवेहुने परस्परेप्रति पक्षीपणुते एटले जिहाचारित्रनी नियंत्रणाहोय तिहातिर्येच स्त्रीअने नरकादिकनी नियंत्रणानहोय अनेजिहा तिर्येचस्त्रीनरकादिकनी नियंत्रणाहोय तिहां चारित्रनी नियंत्रणानहोय माटेविशेषदृष्टियेविचारिने तेवेमाथी एकनियंत्रणानेआदर ॥३५॥

सहृत्पोयमसयमयत्रणां स्ववशतासहने हि गुणो

महान्॥शिवं गुण इति वा पाठ ॥ परवशस्त्वतिचूरि स

दिष्यसे न च गुणं बहुमाप्स्यसि कं च न ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ हवेपरवशेड खसहेवाकरता पोतानावशेड खसहेहुजलुगे तेकहेहे हेसा धुतु चोथप्रमुखतप तथा नियमअजिग्रहादिक ते यम तथासत्तरनेदे सयमसबंधी एत्रण नियंत्रणाउठेतेतुंसहनकर केमके एत्रण नियंत्रणाओते पोताने स्वाधीनपणे सहनकरवीनेते महोठो गुणते तथापाठातरे एयकी शिवगुणके० मुक्तिरूपीओगुण होय अने जे अतिपरवशपणे एकेडियादिकमां पराधीनथको घणीजनियंत्रणाओ सहस तिहा अकामनिर्झरासिवाय अधिकुगुणमात्र काइपणपामीसनही ॥ ३६ ॥

अणीयसासाम्यनियंत्रणाजुवा मुनेऽत्र कष्टेन चरित्रजेन च ॥ यदि

हयो दुर्गतिगर्जवासगा सुखावलेस्तत्किमवापि नार्थित ॥ ३७ ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकातरेतेहिजकहेहे हेसाधो आजन्ममा समतारूपनियंत्रणातेसं बंधीकष्ट तथाचारित्रसंबंधीजे अल्पमात्रकष्ट तेणेकरी दुर्गति अने गर्जवाससंबंधी असुखनासमूह क्यथायते तोतेथी सुवागितपणुतुनपाम्यो अर्थात्पाम्योज ॥३७॥

त्यज स्पृहा स्व शिवशर्मलाने स्वीकृत्य तिर्यङ्नरकादि ड ख ॥

सुखाणुजिश्चेद्विपयादिजातैः सतोष्यते सयमकष्टनीरु ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादवतने.रीतेकरीकहेहे हेसाधुतु जो विषयादिकथीउपनोजे सुख नोजेश तेणेकरी सतोषपामेते अने सयमनाकष्टथीवीहेहे एरीतेतो ते तिर्येच तथा

नरकनुंडःखकबुलकरीने स्वर्गमोक्षनासुखपामवानी वांठामूकीदीधी एटलेअणुमात्र
सुख उपर राच्योथको स्वर्गमोक्षनुं अतुल्यसुखहारेठे एजावार्थेठे ॥ ३७ ॥

समग्रचिंतातिहतेरिहापि यस्मिन् सुखं स्यात्परमं रतानां ॥

परत्र चेंडादिमहोदयश्रीः प्रमाद्यसीहापि कथं चरित्रे ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेचारित्रशी इहलोकेंतथा परलोकेंसुखठे तेकहेठे चारित्रमांरक्तययला
एहवाजेजावसाधु तेहने सर्वचिंताना निवारवाथकी इहलोकेपण परमअनुपमसुख
होय अनेपरलोकेंपण इंडादिकनीसंपदा तथा मोक्षनीसंपदाहोय तोहेसाधो एहवुंजे
चारित्रतेनेविषे रह्योथकोतुं सुंप्रमादकरेठे यतः देवलोकसमाणोअ परिचाउमहेसि
णं ॥ रयाणअरयाणंच महाणरयसारिसा ॥ १ ॥ पुनः नच राजनयं नच चोरनयं न
च वृत्तिनयं न वियोगनयं ॥ इह लोकसुखं परलोकहितं श्रमणत्वमिदं रमणीयतरं ॥ २ ॥

महातपोध्यानपरीषहादि न सत्वसाध्य यदि धर्तुमीश ॥ तज्जावनाः

किं समितीश्च गुप्ती धत्से शिवार्थिन् न मनःप्रसाध्याः ॥ ४० ॥

अनित्यताद्या नज जावनाः सदा यतस्व दुःसाध्यगुणेऽपि संयमे ॥ जि

घत्सया ते त्वरते ह्ययं यमः श्रयन् प्रमादान्न नवाद्भिजेपि किं ॥ ४१ ॥

अर्थ ॥ हवेजेबहुकष्टकरीशकेनहीतोते सुखसाध्यधर्मकरे तेकहेठे हेसाधु तुं पराक्र
मवंतपुरुषने साधवायोग्य एहवाजे मासखमणप्रमुख महातप तथा प्राणायामादिक
ध्यान तथाह्नुधादिकपरिसह धरवानेसमर्थनशी तोहेमोक्षनावांठक केवलमनेकरीज
साधिसकीयेंएहवीजे अनित्यादिकजावनातेनुंसेवनकर ॥ ४० ॥ तथावलीप्रकारांत
रेकहेठे हेसाधोतुंअनित्यताप्रमुख बारजावना ने सदाजज अनेदुःखें साधवायोग्य
मूलोत्तरगुणठे जेना एहवासंयमनेविषेपण सुकुमालपणुंठांमीउद्यमकर केमके मृ
त्युते तुजने ग्रासकरवानीवांठाये उतावलुंथायठे दिनदिनप्रतें दुकहुंआवेठे मा
टेप्रमादसेवतोथकोपण मनेकरीसंसारथकी बीहितोरहेजे ॥ ४१ ॥

हंत मनस्ते कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धी

श्च सिद्धीश्च तथापि वांठन् मनोरथैरेव हहा हतोसि ॥ ४२ ॥ दग्धं

मनो मे कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धीश्च सि

द्धीश्च तथापि वांठन् मनोरथै रेव हहा विहन्ये ॥ इतिवापाठः ॥ ४३ ॥

अर्थ ॥ हवेसामग्रीविनापण महोडामहोडा मनोरथकरवा अफलठे तेकहेठे हे

साधुताहरोमनतें माताविकल्पनासमूहे विणसाडयुं अनेवचनपण मृपानापणादि
क पापेकरीविणसाडयुं वलीशरीरपण प्रमादजेमद्यादिकतेणेकरी विणसाडयुं एरीतें
मनवचनकारूप त्रणशुभिविणसाडी तोपण आमोसहीप्रमुखलब्धि तथामत्रवि
द्यादिकसिद्धिने वाढेढे माटे हाइतिखेदे मनोरथेकरीज पीडायठे जेमशाली छुध खा
मप्रमुख सामग्रीविनापण कोइमूर्खेद्वीरनाजोजननुं मनोरथधरतो अहर्निशविकटपें
ज पीडाय तेमतुपणपीडायठे ॥ ४१ ॥ तथावलीपातातरें माहूरुंमन कुविकल्पजालें
विणासुं तथा अवयके० मृपानापणादिकपापे वचनविणासुं अनेप्रमावेकरीशरीर
विणासुं तोपण लब्धि अने सिद्धि प्रतें वाढतो थको हाइतिखेदे हुं मनोरथमात्रें
ज सुपीमावडुं इत्यादिक पहेलाकाव्यनुं पातांतर काव्यजाणुं ॥ ४२ ॥

मनोवशास्ते सुखदुःखसंगमो मनो मिलेथैस्तु तदात्मकं भवेत् ॥

प्रमादचोरैरिति वार्यतां मिलहीलांगमित्रैरनुपजयानिशं ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ हवेमननेसतसंगमांजोडवु तेकहेढे हेसाधुताहरे सुखअने दु खनोजे मि
लाप तेमननेवशठे केमकेमनजेहनीसाथेमिले तेरूपीथाय जेम तैलने जेहवाफूलनो
संगमिले तेहवीवासनामयथाय माटेमननेप्रमादरूपचोरसाथेमलतो वारीने नित्ये शी
लागरथरूपजेमित्र तेनीसाथेमेजव जेथकीतुजने सर्वथासुखसाथेज मिलापथाय ॥ ४४ ॥

ध्रुव प्रमादैर्नववारिधौ मुने तव प्रपात परमत्सर पुन ॥ गले
न वक्षोरुशिलोपमोस्ति चे त्कथं तत्रोन्मज्जनमव्यवाप्स्यसि ॥ ४५ ॥

अर्थ ॥ हवेयुक्तिविशेषेकरी प्रमादनोपरिहारकहेढे हेसाधुप्रमादनाहेतुयेकरी तु
जनेसंसारमापडवुतो निश्चय थकीठे केमकेप्रमाद अनेससारने अग्निधुमादिकनीपरें
नित्यबंधठे अनेवलीजो गलेबाधिमोटी शिलासरिखुं परप्राणीउपरमत्सरतुजनेढे तेवा
रे संसारसमुद्रमांथी तरीनिकलवु केमपामिस माटेप्रमादअने मत्सरबेदुल्यज ॥ ४५ ॥

महर्षयः केपि सहत्युदीर्या प्युग्रातपादीन्यदि निर्जरार्थं ॥

कष्ट प्रसंगागतमप्यणीयोपीठन् शिवं कि सहसे न जिह्वा ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ हवेकष्टसहेवाआश्री उपदेशआपेठे केटलाकमहारूपी तेनइवाहुस्वा
मी दीक्षितचार व्यवहारीपुत्रनीपरें शीतादिक परिसहनासहनारा वली उग्रके० घ
णोकठिण आतपके० तडकाप्रमुख कष्टने उदरीनेपण निर्झरानेअर्थसहेढे तेवारेहे
साधुतुं मुक्तिनेतोवाढेढे तेवारे प्रसंगथी उदयआवुं एहवोस्वल्पमात्र कष्टप्रतेकान
थीसहेतो अनेकष्टसह्याविना मुक्तिकेमपामिस एजावार्थ ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ हवेडुर्जनचारित्रपामिने विषयप्रमादत्यजवा तेप्रकारांतरेकहेढे हेनिहू
डुर्जनएहवुंजे चारित्रतेपामिने जोपोतानावांकथीउपना एहवाजे विषयप्रमाद तेणे
करीतुंसंसारसमुद्रमांपमीश तेवारें ते अनंताकालसुधी चारगतिसंबंधीनाडुःखेकरीने
पीडाइश तेमाटेधिःकारढेतुजने जेतुंचारित्रनेविषे उजमालयातो नथी ॥ ५३ ॥

कथमपि समवाप्य बोधिरत्नं युगसमिलादिनिदर्शनादुरापं ॥

कुरु कुरु रिपुवश्यतामगच्छन् किमपि हितं लज्जसे यतोऽर्थितं शं॥५४॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतसहित बोधनुं डुर्जनपणुंकहेढे हेसाधुतुं युगसमिलादिक दशदृष्टां
तेंकरी डुर्जनएहवुं समकेतरूपरत्न तेघणोकष्टेपामिने आगजेंवद्ध्यमाण विषयादिक
शत्रु तेहनुंआधीनपणुं त्यजतुं थको कांश्कआत्मानुंहितजे संयमादिकतेकर जेथकीवां
ठितसुखपामे. चुल्लग पासग धन्ने जूए रयणोय सुमिण चक्केअ ॥ चम्मजूगे परमाणु दस
दिठंता मणुयलंजे॥१॥ एदशदृष्टांतनानामजाणवा ॥ पुवं तेहुळ्ळजुगं अवरं ते तस्स दु
ळ्ळसमिलाउ ॥ जुगठिडुंमि पवेसो इय संसइउ मणुअलंजो ॥१॥ इत्यावश्यक ॥५४॥

धिषस्त्वमे ते विषयप्रमादा असंवृता मानसदेहवाचः ॥ असं

यमाः सप्तदशापि हास्या दयश्चबिन्ध्यच्चर नित्यमेज्यः ॥५५॥

अर्थ ॥ हवेनामथकी शत्रुदेखामीने तेथीदूररहेवानो उपदेशआपेढे हेसाधो वि
षयजेशब्दादिकपांच तथाप्रमादजे मद्यादिक पांच अने असंवृतकहेतां मोकलामू
क्या एवाजे मनवचनकायानायोग तथा प्राणातिपातादिक पांचअव्रत अनेपांचेंडि
यनुं अणजीतवुं तथाक्रोधादिक चारकषायनो अपरिहार अनेमनवचनकाया एत्र
णयोगने डुःप्रवर्तियेंप्रवर्त्तावुं एसर्वमलीसत्तर असंयमनास्थानक तथावली हास्य
रति अरति जय शोक डुगळा ए हास्यषट्क एटलां ताहाराशत्रुढे तेमाटेएथकी
सदाकाल बीहीतोथको विचरजे ॥ ५५ ॥

गुरुनवाप्याप्यपहाय गेह मधीत्य शास्त्रण्यपि तत्त्ववांचि ॥

निर्वाहचिंतादिजराद्यजावे प्युषे न किं प्रेत्य हिताय यत्नः॥५६॥

अर्थ ॥ हवेसर्वसामग्री मळ्याढतांपण आत्महितकांनथीकरतो तेकहेढे हेरुषितुं
घरतांमीने गुरुजेधर्माचार्य तेहनेपामीने तथातत्त्वप्ररूपक शास्त्रजेसिद्धांत तेजणीने
पण तथानिर्वाहजेआजीविका तेहनीचिंता अनेआदिशब्दथी वस्त्रपात्र वसतिप्रमुख
नीचिंता अनेराजजय चौरजय इत्यादिकतेहनो नरजेसमूह तथावलीआदिशब्दथी
गृह राज देशांतर जलपंथ प्रमुखव्यापार तेहनो अजावढतां पण परलोकना हितने

अर्थे काउद्यमनधीकरतो एटले सकलसामग्रौने योगेपण जोआत्महितनथी साथ तो तोपठे धणोज शोचकरीश एनावार्थे ॥ ५६ ॥

विराधितै सयमसर्वयोगे पतिप्यतस्ते नवड खराशौ ॥ शास्त्राणि शिष्योपधिपुस्तकाद्या नक्ताश्च लोकाः शरणाय नालं ॥ ५७ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमग्रहीने संयमविराधनानकरवी तेकहेठे हेयतितेविराध्या एहवा जे सयमनासर्वयोग एटले मूलगुणउत्तरगुणादिकविराध्यातेहेतुयेकरीने ससारना ड खसमूहमापडतातुजने शास्त्रजेआगमादिक तथाशिष्यजे उपधीपुस्तकप्रमुख तथा वलीनक्तलोकजे श्रावकश्राविकादिक तेकोइशरणआपवाने समर्थनहीयाय पण एक संयम मात्रज अविराध्या थको शरणदाइयाजे ॥ ५७ ॥

यस्य कृणोपि सुरधामसुखानि पत्यकोटीनृणां दिनवती ह्यधिका ददाति ॥ किं हारयस्यधम संयमजीवि

त तत् हा हा प्रमत्त पुनरस्य कुतस्तवाप्तिः ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमेजीवितनुं फलदेखाडी प्रमादनीपरिहार उपदेजेठे हेसाधो संयमजीवितनुं कृणजेमुहूर्तमात्र तेपणपुरुषनेनिश्चयथी साधिक बाणोकोमिपत्योपमलगे देवलोकनासुखआपे यडुक्तं प्रतिक्रमणसूत्रवृत्तां सामास्यकुणतो समनावसावउअग्रडियडुगं ॥ आउसुरेसु बंधइ इत्तिय मित्ताइ पलियाइ ॥ १ ॥ बाणवर्कोडीउलकगुणसंछितहस्तपणवीत्ता ॥ नवसयपणवीसाए सतिहा अडनाग पलियस्त ॥ २ ॥ इति बाणुकरोड ओगणसाठलाख पचीसहजार नवसेपचीश एटलापत्योपम अनेएक पत्योपमना नवनागकरीये एहवाआठनवमाण अनेतेउपरवली एकनवमाशनी एक तृतीयाश एटलुदेवायु वेधनीना एकसामाइकथीवधाय ते आके करी लिखियेठये ए२ प९ २५ ए २५, ८१ तो हाहाइतिखेठे हेअधमनीचप्राणी तु सयमेजीवितने के महारेठे हेप्रमादवतफरीनेतुजने एसयमनीप्राप्ति क्याथीयाजे ॥ ५८ ॥

नाम्नापि यस्येति जनेऽसि पूज्य शुद्धात्ततो नेष्टमुखानि कानि ॥ तत्सयमेऽस्मिन् यतसे मुमुक्षोऽनुचूयमानोरुफलेपि किं न ॥ ५९ ॥

अर्थ ॥ हवेदारसमाप्तिना मगलनेअर्थे सयमनाशुचनफल देखाडी शिद्दाकहेठे हे मोक्षार्थीसाधु जेसयमना केवलनाममात्रथीज एटलेसंयमी एहदुनाममात्र धराव्याथीज प्रत्यह प्रकारें करी लोकनेविपे तु पूजनीकययोगे तोशुद्धनिर्मल सयमथी शाशास्वर्गमोक्षादिक वाठितसुखनहोय एटलेसयमथी अनीष्टसुख होयज तेमाटेप्र

त्यद्दृश्यमान जेहनुं महाफलअनुजवायठे एहवाए संयमनेविषे तुं कांउद्यम नथी करतो सर्वथा उद्यमकरवोज युक्तठे ॥५९॥ इति श्री अध्यात्मकल्पद्रुमे यतिशिद्धान्तिध्यानोनाम त्रयोदशोधिकारः संपूर्णः ॥

अथ सामान्यतो यतीन् विशेषधर्मस्थगृहिणश्चाश्रित्य मिथ्यात्वादिसं वरोपदेशः ॥ मिथ्यात्वयोगा विरतिप्रमादा नात्मन्सदा संवृणु सौख्य मिहन् ॥ असंवृता यन्नवतापमेते सुसंवृता मुक्तिरमां च दद्युः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे यतिने तथासम्यक्तमूलबारवृत्तधारक श्रावकने साधारण मिथ्यात्वाव्रति कषाय योग निरोधोपदेश तथा संवरोपदेश नामाचौदमो अधिकारकहेठे तिहांप्रथमकर्मबंधनाहेतुजे मिथ्यात्वादिकतेहनुंसंवरकहेठे हेआत्मातुं सुखनेवांठतो होयतोमिथ्यात्वजे अनिग्रहिकादिकपांच तेमांअनिग्रहिक तेपोतानाशास्त्रादिकनां ममत्वथी कदाग्रहकरवो तेकुतीर्थेपाखंडादिक बीजुंअनानिग्रहिक ते सर्वे देवाः सर्वे गुरुवः सर्वे धर्माश्च आराध्याः एहवोअनिप्राय जेसामान्यप्राकृतलोकोनोते त्रीजुंआनिनिवेशिक ते वस्तुनुं यथास्थित स्वरूपजाणेतके पण कोइडुष्टानिनिवेशना वशथी पोतानुं मतथा पवानेअर्थे गोष्ठीमाहिलादिकनीपेठे असत्यरूपणानुंकरवुं चोथोसांशधिक ते देवादिकतत्वनेविषे आसाचूंके आसाचूं एमसंदेहधरवो पांचमुं अनानागिकते अनानाग नावशथकी एकेंडियादिकनेविषे जीवादिकतत्वनुं अणजाणवुं ५ एपांचमिथ्यात्व तथा अशुभमनोयोगादिकत्रण अनेअविरतिते प्राणातिपातादिकपांच तथाप्रमाद जे मद्यादिक पांच एचारेनेसदाकालजगे संवरवुंकेमके एचारेने अणसंवख्यायका संसारनातापप्रत्ये आपे अने संवख्यायका मुक्तिरूपिणी लक्ष्मीनेआपे ॥ १ ॥

मनः संवृणु हे विद्वन्नसंवृतमना यतः ॥

याति तंडुलमत्स्यो जाक् सप्तमीं नरकावनीं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमथी मननुंसंवरउपदेशेठे हेपंक्तिआत्मा तुंतारामननेसंवर केमके मनने संवरे रहित एवुंजे तंडुलमत्स्य तेउतावळुं थोडाकालमांज सातमांनरकपृथ्वीयें जइअवतरे एमत्स्यसमुद्रमाहेला महोदामत्स्योनी आखनीपांपणमांहे सूक्ष्ममत्सिने गर्जे सातमीनरकथीचवीनेअवतरेठे तेमत्स्य तंडुलप्रमाणगर्जजथाय पठेतेमहामत्स्यना मुखनाफाडमा पेसतांनिकलतां एहवाअनेकन्हाना मत्स्यादिकदेखीने तेतंडुल मत्स्यएहवुंचिंतवेजे हाहाइतिखेदेजो माहारी आवडीमोहोटी कायाअइहोततो हुंआ सर्वजीवनाकोलियाकरुं पणएमांथीएकेनेजावानआपुं एवुंमहाडुर्ध्यान चिंतवतोथको अंतर्मुहूर्तप्रमाण आयुजोगवीने एकमुहूर्तने अंतरेवली सातमीनरकपृथ्वीयें जइ अ

वतरे एरीतेजीवते वचन तथाकायाये अशक्त्यकोहोयतो पण मात्र एकमननाज अ
संवरथकी तडुलमत्त्यनीपेठें दुर्गतिगामीयाय ॥ २ ॥

प्रसन्नचद्राजर्पे मन प्रसरसवरौ ॥ नरक

स्य शिवस्यापि हेतुनूतौ कृणादपि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वलीतेउपरज दृष्टातकहेठे हेप्राणि मननुंप्रसरजे दुर्ध्याननीप्रवृत्तिअने सं
वरजे दुर्ध्यानथीनिवृत्ति तेवेहु एककृणमात्रमाजेम प्रसन्नचद्राजर्पिनेनरकना अने
मुक्तिनापण कारणथया केमकेतेने मननादुर्ध्यानथी एककृणमात्रमा सातमानरकनुंद
लमेलव्युं अने तेजमनना सवरथी एककृणमा केवलज्ञानपण उपाज्युं ॥ ३ ॥

हवेसद्वेषथीतेप्रश्नचद्राजर्पिनोसंबंधलखीयेठेये क्तिप्रतिष्ठितपुरमां प्रसन्नच
द्राजा राज्यकरताहता अन्यदातिहा श्रीवीरस्वामी समोसखा प्रसन्नचद्राजा सह
परिवारे वादवाआव्यो देशनासाजली वैराग्यपाभ्यो पुत्रनेराज्येस्थापी श्रीवीरपासे
पोतेदीहाली री अनुक्रमेगीतार्थथयो अन्यदाविहारकर्तो राजगृहनगरेआव्यो ति
हांजिनकटपीनी तुल्यनानेअर्थे स्मशानमा काउसगगरीरह्योठे एटलामांश्रीवीरस्वा
मीराजगृहनगरेसमोसखाठे नगरलोकसर्व जगवतने वादवाजायठे एटलामाकोइए
क वेवणिक तेक्तिप्रतिष्ठितनगरथीआव्याठे तेमाथीएकवणिक प्रसन्नचद्राजर्पिने
जोइवोव्यो केधन्यठेआपणाराजानेजे राज्यलक्ष्मीतृणनीमाफकल्यजीने व्यानाधिरूढथ
को उग्रतपकरेठे तेसाजलीबीजोवणिकवोव्यो केअहोधि कारठेएनातपने एनुंमुखजो
वायोग्यनथी केमकेएवापडावालकपुत्रने राज्यआपी मूढथइनिकव्यो अनेपाठलतो
सीमाडेबीजाराजायेआवीनेबालकनुंराज्यहरीलेवानगरपेखुठे नगरतथादेशनालोकसर्व
अनाथथयाथका बहुतलपेठे माटेदेशजागसे घणअनर्थथाजे तेथीएतेंगुर्मआराधेठे
ते सांजजीप्रसन्नचद्राजर्पि व्यानथीचूकीने चित्तववालागो केअहोमुखवेठा माहारं
राज्यले एवोकोणठे एमरौइध्यानमा व्यासथइने मनसाथेज महासग्रामकरवामामयो
तेसमयेथ्रेणिकराजा श्रीवीरने वादवाजातामार्गमा तेकाउसगगधरसाधुदेखी नक्ति
पूर्वकवादी तेहनीउग्रतपम्याने अनुमोदतो समोसरणेपहोतो त्याश्रीवीरनेवादिनेपु
ठ्युं जेस्वामीएप्रसन्नचद्राजर्पि व्यानाधिरूढअवस्थामा मेंवाद्यो तेअवस्थाने समये
काल करतो शोणतिपामे जगवतेंकखु सातमीनरकपामें तेसाजजिथ्रेणिकसत्रातथइर
ह्यो हवेप्रसन्नचद्राजर्पियें मनथीसग्रामकरता सर्वशत्रुहया अनेएककोइमहोटा श
त्रुनीतायेहु-इकरता आधुपसर्वनष्टथयाठे त्यारेजाप्युजे माथेंलोहोतोपपदेखोठे ते
लश्नेशत्रूनेमारु एमंचितवी मायेहाथनारव्यो एटलेमस्तकतत्कालनुं लोचितमुग्देखी

ने मनमांसवेगपान्यो पश्चात्तापकरवालाग्यो हाहाध्यामेष्टुं दुःखानि चिंतयुं मित्रामिडक
 उदेवालागो एवामांफरीश्रेणीकें वीरनेपुठुं हेस्वामीआसमये राजर्षिकालकरेतोशीग
 तिपामे जगवंतेअनुत्तरविमानकहुं तेसांजलीविस्मितथइने श्रेणिकेपुठुं कहोस्वा
 मी पहेलेप्रश्नेतोतमे नरककह्यो तेएतपस्वीनेकेमसंजवे अनेएकमुहूर्तनेअंतरे अनु
 त्तरविमानकहुं तेपणअसमंजस अथवा चांतेकरीनेमें अन्यथासांजहुं तेवारेंज
 गवंते यथास्थित सर्ववृत्तांतेंकरी श्रेणिकनोसंदेह टाढ्यो एटलामां देवहुंजिनो
 नादसांजलीने श्रेणीके पुठुं हेस्वामि आमहोत्सवक्यांथायठे जगवंतेकहुंजे प्रस
 न्नचंद्रराजर्षिने केवलज्ञानउपनुं त्यांदेवता महोत्सवकरेठे एमएप्रसन्नचंद्रराजर्षिने
 एकमुहूर्तनेअंतरे मननोव्यापार नरकहेते अनेमुक्तिहेतेपणथयो ॥

मनोऽप्रवृत्तिमात्रेण ध्यानं नैकेंडियादिपु ॥ धर्म्य

शुक्लमनःस्थैर्यं नाजस्तु ध्यायिनः स्तुमः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेपवनसाधनादिकथी मननोरोधनिरर्थकठे तेकहेठे केवलमननीअप्र
 वृत्तिजे मनोव्यापाररहितपणुं तेणेकरीने एकेंडियादिकजे एकेंडिय बेंडिय तेंडिय चौ
 रेंडिय असंझिपंचेंडिय तेहनेविषेध्यानजे मनोरोध लक्ष्ण तेशुंनथी एटलेपवनसा
 धनादिक मनोरोधकरवाथी जोध्यानथायतो एकेंडियादिकनेविषेथाय केमकेतेहनेस्व
 नावथीज मननेअजावेंकरी मनोव्यापारनीप्रवृत्तिनथी तेशीपवनसाधनादिकतेकोइस
 माधिलक्ष्ण ध्याननोउपयोगीनथी श्वासरोधादिक क्लिष्टकर्मथी साहसुं मनआर्तियें
 व्याकुलथाय पणजेधर्मध्यान अनेशुक्लध्यान तेणेकरीने मननीस्थिरतानेनजे एवाजे
 ध्याननाकरनार तेनेज स्तवियेंठैयें एटलेध्यानते तेनुंजप्रमाणठे इतिनावः ॥ ४ ॥

सार्थं निरर्थकं वा यन्मनः सुध्यानयंत्रितं ॥ विरतं

डुर्विकल्पेभ्यः पारगांस्तां स्तुवे यतीन् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेध्यानेकरी जेहनुंमनसार्थकके ० सफलठे अथवानिरर्थकके ० निष्फलठे
 तोपण शुद्धध्यानेकरियंत्रित एटले सांकजूंथकुं डुर्विकल्पजे अशुद्धकार्यनामनोरथ ते
 हथीविरम्युंठेतोतेसदाध्यानजठे एहवाजे संसारनापारगामी साधुतेहने हुंस्तबुं ॥ ५

वचोऽप्रवृत्तिमात्रेण मौनं के के न बिभ्रते ॥ निर

वद्यं वचो येषां वचोगुप्तास्तु तांस्तुवे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेवचनयोगनुं संवरउपदेशेठे केवलवचननीअप्रवृत्ति एटलेमात्र वच
 ननेज अणउचरवेकरीने कोणकोणएकेंडियादिक तथा पंचेंडियमांपण रोगविशे

यथी तथामनुष्यमापण मुंगाबोबडाप्रमुखप्राणी मौनपणानेनथीधरतासुं एटलेतेसर्वमौ
नपणोजधरेठे तोतेथी तेहने वचनगुप्तिवतनकहिये पण जेहनुंवचन निरवद्यके ० पाप
रहितहोय एटलेवचनबोआनी शक्तिठतापण सर्वथासावद्यवचननबोले तेनेवचनगुप्ति
वतकहिये तेवानेहुंस्तबुबु पणमात्रमौनपणोज धखाथी वचनगुप्तिवतनकहिये ॥ ६ ॥

निरवद्य वचो ब्रूहि सावद्यवचनैर्यत. ॥ प्रया

ता नरकं घोरं वसुराजादयोद्भुतं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतेकरीने सावद्यवचननुं अनिष्टफलदेखाडेठे हेप्राणितु पापरहि
तवचनबोल केमके सावद्यवचनेकरीने वसुराजा प्रमुख ते घोररौड एहवोजे नरक
तेने पाण्या तेवसुराजानोसंव ५ श्रीहेमाचार्यकृत रामचरित्रमांथी विस्तारेजोऽलेवो ए
मजाणी असत्यवचन सावद्यवचननो परिहारकरवो ॥ ७ ॥

इहामुत्र च वैराय ऊर्वाचो नरकाय च ॥ अग्निद

ग्धा प्ररोहंति ऊर्वाग्दग्धा पुनर्नहि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेठे जेडुर्वचनो तेआनवमा अनेपरजवमापण वैरकारीथा
य अनेवलीनरकदाऽपणथाय जेमाटेअग्निजेकरीदाधाजेवृक्षादिक तेफरीनवपल्लवथा
य पण डुर्वचननादाथाजेमनुष्य तेनवपल्लवनथाय एटलेस्नेहाकुर तेनेप्रगटेनही केम
के डुरवचनथी उपनोजे वैरभाव तेजन्मातरेपणनमटे इतिभाव ॥ ८ ॥

अतएव जिना दीक्षा कालादाकेवलो भवं ॥ अव

यादिजिया ब्रूयु ज्ञानत्रयचतुतोपि न ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे दीक्षालीयापठे केवलज्ञानउपजेतिहालगे जिनजेतीर्थकरदेव
तेमति श्रुत अवधि एत्रणज्ञानना धारकठतापण अवद्यजेपाप तथाआदिशब्दथी
वचनते ध्यानविधातादिकठे एमजाणी तेहनाजयथी बोलेनही यद्यपि जगवतने ठ
अस्थपणे मनपर्यवज्ञाननी सत्ताहोय तथा पिइहात्रणज्ञानना धारककह्या तेजाणि
येठेयेजे मनपर्यवज्ञाननुंतो मात्र मननो पर्यायजाणवानुंज साम्यर्थे तेमाटेआ
चार्ये इहाकह्युनही अनेउपाध्यायश्री रत्नचङ्गणिकृत एजग्रंथनी टीकामापण एम
जलखुंठे वलीविगोपबुद्धिवतेविचारबु ॥ ९ ॥

कृपया सृष्टेः स्वांगं कूर्मा ज्ञाननिदर्शनात् ॥ सं

वृतासंवृतांगा यत् सुखं स्वान्यवाप्नुयुः ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेकायसवरकहेठे हेप्राणि तुकरुणायेकरीने कांचवानादृष्टांतनानि

दर्शनशकी पोतानीकायानेसंवर केमके कायानासंवरवंत अने असंवरवंतते अनुक्रमे सुखअनेदुःखपामे एटलेकायाना संवरवंततेसुखपामे अनेअसंवरवंतते दुःखपामे जे मबेकाचबाहता तेमांथीएकेपोताना अंगसंवख्यातो पापीशीयालयीमृत्युनपाम्यो अ ने बीजेपोतानाअंगसंवख्यानही तो पापीशीयालयी अकालमृत्युपाम्यो एट्टांत सवि स्तरपणे श्रीज्ञातासूत्रना चोथाअथ्येनथी जाणवुं ॥ १० ॥

कायस्तंजान्न के के स्यु स्तरुस्तंजादयो यतः ॥ शि

वहेतुः क्रिया येषां कायस्तांस्तु स्तुवे यतीन् ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ केवलकायने स्थिरतामात्रथीतोतरुजे वृद्ध तथा अचेतनजे स्तंजादिक ते कोणकोणसंवरवंतनथी अर्थातजेकोइ कायव्यापारना असमर्थते तेसर्वकायसंवरवं तजठे पणजेहनीक्रियाजे कायव्यापार तेमोहनेअर्थेहोय तेहने कायगुप्तिवंत कहियें ठैयें जेकायव्यापारने ठतेसामर्थे पण अशुजकायव्यापारने रुंधे अनेशुजक्रियानो स्वप करे तेहने कायगुप्तिवंतकहियें इतिजावः ॥ ११ ॥

श्रुतिसंयममात्रेण शब्दान्कान् के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेपंचेंडियनुं संवरकहेठे तेमांप्रथम श्रोत्रेंडियआश्री कहेठे केवलकानना व्यापारना निरोधशकीज कोणकोणएकेंडिय बेंडिय तेंडिय चोरेंडिय तथापंचेंडियति र्थेच अनेमनुष्यमथ्येपण बेहेराप्रमुखजे श्रोत्रेंडियेंविकल होय तेशब्दनाविषयने नथी त्यजतासुं अर्थातत्यजेजठे पणजेवारेंइष्टजे मृदंगादिवाजित्र तथास्त्रीकोयलप्रमुखना शब्द अनेअनिष्टजे खर तथाघूक प्रमुखनाशब्द नेविषे रागअनेद्वेषत्यजे तेवारेंमुनिथाय

चक्षुःसंवरमात्रात्के रूपालोकास्त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ केवलनेत्रव्यापारनेज तजवाथकी कोणकोण एकेंडिय बेंडिय तेंडिय त था अंध मनुष्यादिक तेदृष्टिविषयने नथीत्यजतासुं अर्थातत्यजेजठे पणइष्टजे स्त्रीनां कटाक्ष नाटकप्रमुख तथाअनिष्टजे अमेथ्य बीनत्सप्रमुख एवाजेएदृष्टिनाविषय तेह नेविषे राग अने द्वेषने त्यजे तेवारें ते मुनिथाय ॥ १३ ॥

ग्राणसंयममात्रेण गंधान् कान् के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ केवलनाकना व्यापाररहितपणाथी कोणकोण शुजाशुजगंधने एकेंडिय

बैड्यादिक तथाबीजापण प्राणोद्दिष्टे विकलथयेला प्राणि नथील्यजता अर्थात्तल्य जेजठे पणइष्टजे फुलप्रमुख अनेअनिष्टजे अमेध्यादिक एवाजेगंध तेहेनेविषे राग अने द्वेपल्यजे तेवारे तेमुनिथाय ॥ १४ ॥

जिव्हासयममात्रेण रसान्कान्के त्यजंति न ॥

मनसा त्यज तानिष्टान् यदीदृशसि तप फल ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ केवलजिव्हाना सवरमात्रथीज कोणकोणशुनाशुन रसने पृथ्वीकायादिक एकेद्दिष्ट तथाबीजापण जावरसनेद्दिष्टथी विकलथयेलाप्राणी ते नथील्यजतासुं अर्थात्तल्यजेजठे पणहेआत्माजो तु तपनुंफलवांढेढे तो तेजेइष्टवाढित मधुरादिकरस तेने मनसाकहेता मनोयोगपूर्वक समता परिणामेकरीनेत्यज ॥ १५ ॥

त्वचसयममात्रेण स्पर्शान् कान्के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनि ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ केवलत्वचाजे स्पर्शनेद्दिष्ट तेहनो सयमजे स्पर्शज्ञानना नलेवानी शून्यता तेणेकरीने कोणकोणप्राणी शुनाशुनस्पर्शने नथील्यजता अर्थात्तल्यजेजठे यद्यपि एकेड्यादिक सर्वजीवने स्पर्शनु विषयहोयठे तथापिकुष्टादिक रोगनावशयकी त्वचानीबहिरिनाथणीने स्पर्शनुज्ञाननजहोय एजावठे पणइष्टजेस्त्रीस्पर्शादिक तथा अनिष्टजे ताप शीत मास मसा प्रमुखनेविषे राग द्वेपनेत्यजे तेवारेजमुनिथाय ॥ १६ ॥

वस्तिसंयममात्रेण ब्रह्म के के न बिभ्रते ॥

मन सयमतो धेहि धीर चेत्तत्फलार्थसि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीस्पर्शनेद्दिष्टमा विज्ञेयकहेते वस्तिके० मूत्राशय एटलेगुह्येद्दिष्ट ते नासवरमात्रथीज ब्रह्मचर्यधारणनथीकरता सुं एटले नारकी समूर्धिमपचेद्दिष्ट प्रमुख तथा पुरुषरूपनपुसक अने स्त्रीरूपनपुसक इत्यादिक कोणकोणप्राणी मैद्युननीअश किथी शीलधारणनथीकरता एटलेतेसर्व ब्रह्मचर्यवतजठे पणपरिणामविना असक्ति थीपाळबु तेनिष्फलठे माटेहेधीरआत्मा जो तुब्रह्मव्रतनाफलनो अर्थीहोयतो मनने सवरेकरीने ठतीशके ब्रह्मव्रतधारणकर ॥ १७ ॥

विषयेद्दिष्टसयोगा ज्ञावात्के के न संयता ॥ राग

द्वेषमनोयोगज्ञावांचेतु स्तवीमि तान् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी सर्वइड्यादिक तेहनोसयोगजे एकत्रमलबुंते हनाअना वथी कोणकोणसवरवतनहोय एटलेविषयनोयोग मळाविनासर्वेसवरवतजठे पण

जेमहापुरुषते ते तो विषयादिकनो योगवतांपण रागद्वेष अने मनयोगना अजावथी
एटलेजेमनथकी रागद्वेषरहितपणे संवरवंतठे तेअनेहुंस्तबुंठे ॥ १७ ॥

कपायान् संवृणु प्राज्ञ नरकं यदसंचरात्॥

महातपस्विनोप्यापुः करटोत्करटादयः ॥१८॥

अर्थ ॥ एमइंडियआश्रित संवरकहीने हवेकपायआश्रितकहेठे प्राज्ञके० हेवि
वेकीप्राणी कपायजे क्रोधादिक तेनुंतुंसंवरकर केमकेएकपायना असंवरथकी करम
अने उक्करम प्रमुख महातपस्वी महानुनाव तेपणनरकनेपाम्या एकरड अनेउक्करड
वे ब्राह्मणमासीयाइ नाइहता ते वैराग्यथकी दीक्षालइ उग्रतपकरी अन्यदाकुणालान
गरियें कोटनाधरनाजामां चोमासुंरह्या तिहांनगरना जलप्रवाहनेपूरें साधुरखेतणा
इजाय एमजाणीदेवतायें कुणालानगरीउपर वरसादयेंजाव्यो कुणालाशिवायबीजे
सर्वत्रवर्षादिवरस्युं केटलेक दहाडे तेवातजाणी नगरलोकें ताडनातर्जनाकरी तेसाधु
नेकाढ्या तेवारें क्रोधशेखर करमबोव्यो वर्षमेघकुणलायां तेवारें उकरमबोव्यो दि
नानि दश पंच च वलीकरमबोव्यो मुशलप्रमाणधारानिः वलीउक्करमबोव्यो यथारात्रौ
तया दिवा तेवचनथी अहोरात्रमुशलधारायें कुणालानगरीउपर मेघवूठो तेहथीकु
णालानगरी लोकसहिततणाइगइ महाअनर्थथयो तेवारपठें त्रीजेवपें साकेतपूरें ते
पापनेअणआलोवेठते करमअनेउक्करडवेमरीने सातमीनरके कालनामा नरकावास
मां बत्रीससागरोपमनेआयुषें नारकीपणे अवतत्या एमजाणी कपायनोसंवरकरवो.

यस्यास्ति किंचिन्न तपोयमादि ब्रूयात् स य तत्तुदतां परान् वा ॥ य

स्यास्तिकष्टाप्तमिदं तु किं न तद्भ्रंशनीः संवृणुते स योगान् ॥१९॥

अर्थ॥हवेवलीमनोयोगादिकनो संवरकहेठे जेप्राणिनेकांइ तपसंयमादिकनथी अ
विरतिठे तेप्राणिजेमतेम असंबंधबोले तथाअन्यजीवनेपीडाकरे एटले अत्रती जेजेअ
कृत्यकरे तेतेघटेठे पणविरतिवंतप्राणितो एतपसंयमादिक घणुंजकष्टेंप्राप्तिथायठे ए
मजाणी तद्भ्रंशनीःके० रखेमहारांतपसंयमनो विनाशथाय एमबीहीतोथको मनोयो
गादिकने केमनसंवरे एटलेविरतिवंतने सर्वथासंवरकरबुंज एजावार्थठे ॥ २० ॥

नवेत्समग्रेष्वपि संवरेषु परं निदानं शिवसंपदा यः ॥ त्यजन्

कपायादिजड्विकल्पान् कुर्यान्मनःसंवरमिद्वधीस्तं ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीमननासंवरनुं आधिक्यतापणुकहेठे जेमननो संवरठे ते बीजा
जेटला संवरठे तेसर्वमां मोक्षसंपदानुं परमकारणठे ते माटे विशेषबुद्धिवंत

पुरुषतो कपायादिकथीउपनाजे कुविकटपते त्यजतोथको मननोसंवरकरे एटले सु
किंतुं मुख्यकारणजाणीने विवेकीपुरुषे प्रथममननुं सवरकरवु इतिजाव. ॥ २१ ॥

तदेवमात्मा कृतसंवर. स्थात् निःसंगताजाक् सततं सुखेन॥
नि संगतावादथ सवरस्तद्वय शिवार्थी युगपद्भजेत ॥२२॥

अर्थ॥हवे ए अधिकारनो उपसहारकहेहे तेमाटे एमपूर्वंप्रकारें रुतसंवरके० सव
रवतजे आत्मा तेसदाकाले सुखेकरीने नि सगपणानेनजे अथवा वली नि सगपणाथी
सवरथाय एटले एवेहुनो अन्योन्यकार्यकारण जावजाणवो केमके कोइकनेनि सग
पणाथी संवरआवे अनेकोइनेसवरथी नि सगतापणुआवे माटेमोह्वाथीपुरुष तेसव
र अनेनि सगता एवेनेसमकालेसेवे ॥ २२ ॥ इति श्रीअध्यात्मकटपडुमे मिथ्यात्वादि
सवरोपदेशारव्य श्रतुर्दशोअधिकार समाप्त ॥ १४ ॥

अथ शुनप्रवृत्तिशिक्षोपदेश॥आवश्यकेष्वतनु यत्नमाप्तौ दितेषु शुद्धेषु त
मोपहेषु ॥ न ह्यनुक्तं हि न चाप्यशुद्धं वैद्योक्तमप्यौपधमामयापहं॥१॥

अर्थ ॥हवेशुनप्रवृत्तिशिक्षा एहवेनामे पन्नरमोअधिकारकहेहे एअधिकारमा य
तियोग्यशिक्षा यतीनेजाणवी अनेआवकयोग्यशिक्षा आवकनेजाणवी इहाप्रथम आ
वश्यक करवायोग्यजाणीने आवश्यकआश्रयी उपदेशेकहेहे हेसाधु तथा हेआवक
तु पापनानिवारक अनेसर्वज्ञनापित एवाजेशुद्धनिर्मल आवश्यक सामायिकादिक
तथाअवश्यकरणीय पोसह उपवास आलोचनादिक तेहनेविपेउद्यमकर तेनाउपर
दृष्टातकहेहे जेम वैद्यनुकसुजेऔपध तेनखायुशकुं तथाअशुद्धजेकाचु हरितालप्रमुख
तेखायुशकुपण रोगनिवारक नथाय तेम सर्वज्ञनापित आवश्यकजाणीनेपण तेह
नीक्रियानकरीये अथवाअशुद्धक्रियाकरिये तोतेहथीकर्मकूननथाय तेमाटेदोषरहित
शुद्धक्रियायेकरी आवश्यकदिकनोउद्यमकरवो एउपनयले इहाप्रसंगथी सामायिकना
दोषलखियेठेये १ वस्त्रेतथाचुजायेकरीने पलांठीवाधे २ आसनआघुपाबुफेरवे ३
चपलपणोसर्वदिशायेजोवे ४ गृहसंबंधीसावचकर्मकरे ५ नितीस्थनादिकेओगगीवे
से ६ अगोपागमोडे ७ आलसमोडे तथाधर्मकार्यआलसकरे ८ हाथपगेकरकडा व
जाडे ९ शरीरनोमेलउतारे १० खाजिखणे ११ विसामणकरावे १२ निडाकरे ए
बारदोपकायथकीजाणवा तथा १ कुवचन कोइनुमर्मनिदादिकबोले २ सहसात्कारे
अविचारबोले ३ आर्तिमयविसस्थलवचनबोले ४ आपठेंदंबोले ५ सूत्रनणतो अ

अवानवकारगुणतो वचनसंक्षेपकरे ६ कलहविवादकरे ७ राजकथादिकविकथाकरे ८ हास्यनावचनकहे ९ संपदारहितसूत्रनणे १० जावाआववानाआदेश आपे एद शदोषवचनथीजाणवा वली १ निर्विवेकीमनेकरे २ यशकीर्तिनीवांठायेकरे ३ धनला जनेअर्थेकरे ४ गर्वथीकरे ५ जयथीकरे ६ धनपुत्रादिनेअर्थेनियाणुंकरे ७ सामायिकनाफलनो संदेहकरे ८ रीसधरीसामायिककरे ९ विनयरहितसामायिककरे १० नक्तिरहितसामायिककरे एदशदोषमनथीउपजे एम मन वचन अने कायाना मलीने वत्रीशदोषसामायिकनात्यजवा तथावांदणाना ३२ दोष अने काउसग्गना १९ दोष ते नाप्यादिक ग्रंथथी जाणीने त्यजवा ॥ १ ॥

तपांसि तन्याद्विविधानि नित्यं मुखे कटून्यायतिसुंदराणि ॥ वि
घ्रंति तान्येव कुकर्मराशिं रसायनानीव डुरामयान् यत् ॥७॥

अर्थ ॥ हवेतपप्रवृत्तिआश्रयीउपदेशेठे मुखके ० प्रथमकरतीवेलायेतो सुखतृपादि कसहेवांपडे तेमाटे कडवाठे पण आयतिके ० उत्तरकालें सुखनाकरनार एहवांजेवि विधप्रकारना ठव अठम दशमादिक तप तेनित्येंकरवां केमकेतेतपज कर्मनासमूहने निवारेठे तेउपरदृष्टांतकहेठे जेमरसायन पारो हरिताल सुवर्णादिक औषधिओ तेहिज उवरअनेह्यादिक दुष्टरोगोनेनिवारे तेम इहांपण उपनयलेवुं ॥ २ ॥

विशुद्धशीलांगसहस्रधारी भवानिशं निर्मितयोगसिद्धिः ॥

सहोपसर्गास्तनुनिर्ममः सन् भजस्व गुप्तीः समितीश्च सम्यक् ॥३॥

अर्थ ॥ हवेतपकरनार प्रायेंशीलवंतजोइयें तेमाटेशीलआश्रयीउपदेशेठे हेसाधु तुंविशुद्धनिर्मज्जएवाजे अठारसहस्र शीलांगरथतेने धरतोयको नित्यें निर्मित योग सिद्धिके ० निपजावीठे अष्टांगयोगनीसिद्धिजेणे अथवायोगजे मनोयोगादिक तेह ता दुःप्रणिधानना निवारवारूप समाधिनी सिद्धिकर एटलेशीलांगधरतोयको मनव चक्षुकायाना योगवशकर एजावार्थेठे वलीदेहनेविषे ममत्वरहितथको देवादिकनाक रेला उपसर्ग तेनेसहनकर अनेपांचसमिति तथात्रगुणगुप्ती तेहनेनज ॥ ३ ॥

स्वाध्याययोगेषु दधस्व यत्नं मध्यस्थवृत्त्यानुसरागमार्थान् ॥

अगारवो नैक्षमटाविपादी हेतौ विशुद्धे वशितेंद्रियौघः ॥४॥

अर्थ ॥ हवेशीलवंतने मनस्थिरकरवानिमित्त जेसिद्धांतादिकनुं स्वाध्याय नणवुं

जणावबु तेहंतुं योगजे मनवचनकायायेकरी नित्यअन्यास करवानेविषे उद्यमकरे वलीअगमनाजे अर्थ तेमथ्यस्थवृत्तिषे कदाग्रहरहितपणे अनुसरे एटले कदाग्रहे करीने जिनवचननाअर्थनी परुपणाजुगीनकरे वली अगारवके० रुद्धिगारव रसगा रव सातागारव तेणेरहितथकु अनेविशुद्धिनिर्मलहेतुजे मोक्षसाधन तेहनेविषे वि पादरहितथकु एटलेशुद्धक्रियाकरता अविपिन्नचित्तथकु अनेवलीवशकीधोने इत्थि नोसमूहजेणे एहबुयकु नैकेजेउचनीचकुल शुद्धमानआहारतेहनी गवेषणाकरे ॥४॥

ददस्व धर्मार्थितयैव धर्म्यान् सदोपदेशान् स्वपरादिसाम्यात् ॥

जगद्वितैपी नवजिश्च कल्पै ग्रामे कुले वा विहराप्रमत्त ॥५॥

अर्थ ॥ हवेसजायनुफलते शुनउपदेशते तेमाटेशुनोपदेशआश्रीकहेते हेसाधो तुं पोताना अनेपारकानेविषे समानपणे उपदेशकर एटले आमाहारोनकते दाताते मनाढवते एहवानेधर्मकहुं अथवा आ मिथ्यात्वी रूपणदरिडीने एहवानेउपदेशको एकहे इत्यादिककटपना त्यजी केवलधर्मार्थीपणेकरीनेज पण आहारवस्त्रादिकने अर्थेनही एप्रकारे नित्यधर्मसंबंधीयाजे उपदेशते कहेतोरहे अनेवली सर्वससारीजी वने हितवाठतोथको नवकटपेकरीने ग्रामनगरादिकनेविषे शुन उपदेशकरतोरहे त याविहारकरवानी अशक्तं कुतके० ग्रामनगरादिकनो एकप्रदेशतेनेविषे प्रमादरहित थकुं विहारकर इहाकटपते मागसिरप्रमुख आठमास जेरुतुवदकाल तेहनाआठकटप अनेआवणादिक चारमास चोमासना तेनोएकटप एरीते सर्वमलीने नवकटप जाणवा

कृताकृतं स्वस्य तपोजपादि शक्तीरशक्ती सुकृतेतरे च॥ सदा

समीक्षस्व हृदाऽथ साध्ये यतस्व हेय त्यज चाव्ययार्था ॥६॥

अर्थ ॥ हेशुनोपदेशनाकहेनारने कृत्याकृत्यनोविचारजोइये तेमाटेतेआश्रयीकहे ते हेसाधु तथाहेआवक तुपोतानुं तप जप प्रमुखजेकर्म ते कृत्याकृत्यकहेता एटलुंमेंकी धुं एटलुमेनयीकीधुं एहबुविवेचन तथाशक्ति अनेअशक्ति तथापोतानुसुरुत अनेउ कृत एटलांवाना पोतानामनसाथेसदायविचारिने तेवारपठे मोक्षार्थीयकु साध्यजे साधवायोग्य तपोनुष्ठानादिक तेहनेविषेउद्यमकर अनेवली हेयकहेता त्यजचायोग्य जेविषयकयायादिक तेहनेत्यज सत्पुरुषने चित्तरूपिणीनूभिनेविषे गुरूपदेश तेबीज वृद्धिरूपहोय पठेतेमा विचाररूप जलनासिचवाथी सुरुतरूपवृद्ध विस्तारपामेते माटे मोक्षार्थियें हेयउपादेयहेयना विचारपूर्वक धर्मोद्यमकरवो ॥ ६ ॥

परस्य पीडापरिवर्जनात्ते त्रिधा त्रियोग्यप्यमला सदाऽस्तु ॥

साम्यैकलीनं गतदुर्विकल्पं मनोवचश्चाप्यनघप्रवृत्तिः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविचारवंतहोयते त्रियोगीनिर्मलजोइयें तेमाटेतेआश्रयीकहेढे हेआत्मात्रियोगीजे मनवचनकायाना त्रयेयोगतेणोकरी सदाइनिर्मलथा एटलेसर्वजीवउपरें हितबुद्धिराखीने मनवचनकायानायोग निर्मलकर एजावार्थेढे केमके परनेपीडा वर्जवाथकी काययोगतो निर्मलथयोज अनेतेकाययोगनी निर्मलताथी मनपणसमता येलीन अनेदुर्विकल्परहितथाय तथावचनपण पापव्यवहाररहितथाय इहांआचार्यें काययोग सुगमढे माटे जुदोकरीने नकह्यो ॥ ७ ॥

मैत्रीं प्रमोदं करुणां च सम्यक् मध्यस्थतांचानय साम्यमात्मन् ॥

सद्भावनास्वात्मलयं प्रयत्नात् कृताविरामं रमयस्व चेतः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेएत्रियोगीनेनिर्मलताते मैत्र्यादिजावनाथीयाय तेमाटेतेकहेढे हेआत्मातुं मैत्रीतथाप्रमोद तथाकारुण्य अनेमध्यस्थता ए चारजावना तेआत्मानेविषे आण अनेवलीतेजावनाथेंकरी सम्यक्प्रकारें समताआण वली प्रयत्नात्के० पंमि तवीर्यफोरववाथी चित्तने आत्मलयके० ध्यानलीन अनेध्यानथी अविपिन्न एहबुं थयुं थकुं गुनजावनाजे अनित्यादिक तेहनेविषेरमाड ॥ ८ ॥

कुर्यान्न कुत्रापि ममत्वज्ञावं न च प्रजो रत्यरती कषायान् ॥ इहापि सौख्यं लज्जसेप्यनीहो ह्यनुत्तरामर्त्यसुखान्नमात्मन् ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएजावनाओते ममत्वनात्यागथीहोय तेमाटेतेआश्रयीकहेढे हेसमर्थ आत्मा जोतुंकोइवस्तुनेविषे ममत्वनकरें अनेवली रति अरति अनेकषाय नकरे ए हवोतुं वांठनारहितथको रहेतो आजवेंज अनुत्तरविमानवासी देवतानाजेबुं सुखपामें केमके अनुत्तरवासी देवतामां स्वामिसेवकनो व्यवहारनथी तेमाटे संसारिक सुख जोतां अनुत्तरविमाननो सुंखते सर्वोत्कृष्टजाणबुं ॥ ९ ॥

इति यतिवरशिद्धां योऽवधार्य व्रतस्थश्चरणकरणयो

गानेकचित्तः श्रेयत ॥ सपदि नवमहाब्धिक्लेशराशिं

सतीर्त्वा विलसति शिवसौख्यानंत्यसायुज्यमाप्य ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेएअधिकारनो उपसंहारकहेढे एप्रकारें यतिवरजे नजासाधु उपलब्ध

एषी जलाश्रावकपणलेवा तेसबंधीनीजेशिद्धा तेनेचित्तमाधरीने एकाग्रचित्तयकुं चर
एकरणयोगजे चरणसित्तरी अनेकरणसित्तरीनागुण तेनेजेसेवे तेसाधु तथा ते श्रावक
गीघ्रके० उतावजु क्लेशड खना समूहरूपजे ससारमहासमुद्र तेथकीतरीने मोहसु
खनुं अनंतपणुं तेहनु साधुज्यके० जेसहचारीपणुं तेपामीने वलीमोहनाअविनाशीसु
खनीपरे पोतेपणत्या अविनाशीजावपामी विलसतिके० सर्वदासुखनेअनुचवे ॥१०॥
इति श्रीअध्यात्मकटपडुमेऽष्टुनप्रवृत्तिशिद्धोपदेशारव्य पंचदशोअधिकारसमाप्त

अथ ग्रथोपसंहाराय साम्यसर्वस्व ॥ एव सदान्या
सवशेन सात्म्य नयस्व साम्य परमार्थवेदिन् ॥ यत
करस्था शिवसपदस्ते नवंति सद्यो नवनीतिनेतु ॥ १॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनाउपसंहारनेअर्थ साम्यसर्वस्वनामे सोलमोअधिकारकहेवे हेप
रमार्थनाजाण विवेकीपुरुष तुएमपूर्वाक्तप्रकारे अन्यासवशेकरीने साम्यजेसमता ते
हने सात्म्यकहेता आत्मासाथे ऐक्यपमाड जेसमताथी नवनीतजे ससारसबंधी
नय तेहनेजेदवावाढतो एवोजेतु तेतुजने मोहनी संपदाओ ते तत्कालमात्र करस्था
कहेता हस्तप्राप्तथाय ॥ १ ॥

त्वमेव डु खं नरकस्त्वमेव त्वमेव शर्मापि शिवं त्वमेव ॥ त्व
मेव कर्माणि मनस्त्वमेव जहीह्यवज्ञा भवधेहि चात्मन् ॥२॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने अविद्यानोपरिहार अनेसमतानुंधरजु कहेवे हेआत्मातुड
खनेकारणे प्रवर्त्यो माटे डु खतेतुजने एमआगलपण सगलीवस्तुनुं आत्माजकार
णरूपजाणजु वलीनरकनुंकारणतेपणतुजने वलीसुखपणतुने अनेमुक्तिपणतुने व
लीकर्मपणतुने अने मनोव्यापारना प्रकाशकपणाथी मनपणतुने तेकारणमाटे अथ
ज्ञाजेधर्मकार्येनेविपे अनादरकरवो एटलेहमणा धर्मेनथीयातो तोपठेकरीश इत्यादि
क कल्पना त्यजीने अवधेहिकहेता धर्मकार्येनेविपे सावधानरहे ॥ २ ॥

नि संगतामेहि सदा तदात्मन्नर्थेष्वशेष्वपि साम्यज्ञावात् ॥

अवेहि विद्वन्ममतेव मूलं शुचां सुखानां समतेव चेति ॥ ३॥

अर्थ ॥ हवेसर्वत्रपणे नि सगपणानुं प्राथ्यान्यपणुकहेवे हेआत्मा तेकारणमाटे
सकलपदार्थनेविपे समताजावथी सदाय नि सगपणाने पाम अनेवली हेनिपुणप्राणि

સકલશોકનુંમૂળ તે મમતાજઠે અનેસકલસુખનુંમૂળતે સમતાજઠે એહું જાણીને મ
મતાને ત્યજ અને સમતાને આદર ઇતિનાવઃ ॥ ૩ ॥

સ્ત્રીપુ ધૂલિષુ નિજે ચ પરે વા સંપદિ પ્રસરદાપદિ ચાત્મન્ ॥ ત
ત્વમેદિ સમતાં મમતામુક્ત્યેન શાશ્વતસુખાદ્યમેપિ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જેનિઃસંગતાતે મમત્વમુકવાથીજથાયઠે તેમાટેમમતાત્યજવાનું ઉપદેશે
ઠે હેઆત્મા તે પૂર્વોક્તકારણથી તુંમમતારહિતથકો સ્ત્રીનેવિષે અનેધૂલિનેવિષે વલી
સ્વજનનેવિષે અનેપરશત્રૂનેવિષે તથા વલિ સંપત્તિનેવિષે અને વિસ્તારપામતીઆપદાને
વિષે સમતાનેપામવેકરીને સરસ્વોપરિણામરાખજે એટલેમોક્તસુખનોનોક્તાથાશ ॥૪

તમેવ સેવસ્વ ગુરું પ્રયત્ના દધીષ્વ શાસ્ત્રાણ્યપિ તાનિ વિઘ્ન ॥ ન દે
વતત્વં પરિજ્ઞાવયાત્મન્ યેભ્યો નવેત્સામ્યસુધોપનોગઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવેસમતાતેજ સકલપદાર્થનો સારકરીનેઉપદેશેઠે હેવિઘ્ન હેઆત્મન્
તુંઉદ્યમકરીને તેહિજગુરુનેસેવ અનેગુરુસેવનાકરીનેશાસ્ત્રપણ તેહિજનણ તથાશાસ્ત્ર
જાણીને તત્ત્વરહસ્યપણ તેજચિત્તમાંચિંતવ કેજેગુરુથી અનેશાસ્ત્રથી તથાજેતત્ત્વથી સમ
તારૂપીયું જેઅમૃત તેનોઉપનોગ આસ્વાદપામે એટલેજેજેપદાર્થનેતું સમતાનુંકારણજા
ણે તેતેપદાર્થનુંસ્વરૂપકર કેમકેબીજાસર્વપદાર્થ તેનિરર્થકઠે ॥ ૫ ॥

સમગ્રસત્તાસ્ત્રમહાણેવન્યઃ સમુદ્ધૃતઃ સામ્યસુધારસોડયં ॥ નિપી
યતાં હે વિવુધા લન્નેધ્વ મિહાપિ મુક્તેઃ સુખવર્ણિકાં યત્ ॥૬॥

અર્થ ॥ હવેઆચાર્યગ્રંથને ઉપસંહરતો ગ્રંથનીઉપાદેયતાદેસ્વાડેઠે હેપંક્તિજનો
તમેસમગ્ર જ્ઞાંજે ધર્મશાસ્ત્ર તેરૂપીયો જેમહાસમુદ્ધ તેહથીઉદ્ધયુંજે એસમતારૂપિયું
સુધારસકે ૦ અમૃતરસતેપ્રત્યે તુમે પીયતાંકહેતાં આદરસહિતસાંજો તથાજાણો જે
થી તમેઆલોકેપણ મુક્તિનાસુખની વર્ણિકાકહેતાં વાનગીનેપામો કેમકેસમતારસ
મય જીવતે આલોકેપણ મુક્તિસુખને અનુભવેઠે ॥ ૬ ॥

શાંતરસજ્ઞાવનાત્મા મુનિસુંદરસૂરિન્નિઃ કૃતો ગ્રંથઃ ॥

બ્રહ્મસ્પૃહયા ધ્યેયઃ સ્વપરહિતોધ્યાત્મકલ્પતરુરેષઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવેગ્રંથનેઠેડે આચાર્યપોતાનુંનામ અનેગ્રંથનુંનામ જણાવવાકહેઠે સ્વ
અર્થ જેતાં ગ્રંથકર્તાને તથાપરજેશ્રોતાપ્રમુખ એબેદુનેહિતકારી એબોજેઆઅધ્યા

त्मकत्पद्मनामेग्रंथ तेतपगङ्गाधिराज श्रीमुनिसुंदरस्वरियेकीधो ते एग्रंथ पमितें ब्र
ह्मज्ञेज्ञान तेहनी वाढाये नणवुं अथवा ब्रह्मज्ञे मुक्ति तेहनीवाढाये चितववु ॥ ७ ॥

इममिति मतिमानधीत्य चित्ते रमयति यो विरमत्यय नवाडाक् ॥ स
च नियतमतो रमेत चास्मिन् सह नववैरिजयश्रिया शिवश्री ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेफलोपदर्शन द्वारे मंगलगर्जित उपसंहार वाक्यकहेहे जेमतिवत पुरुष
अध्यात्मकत्पद्मनामे ग्रंथनेनणि पोताना चित्तेविषेरमाडे रात्रदिवसचितवे तेपुरुष
ससारथकी थोडाकालमा विरक्तधाय अनेवलीएहनाज चितनथी तेपुरुषनेविषे स
साररूपीया शत्रुनीजे जयलक्ष्मी तेणोसहित शिवश्रीजेमोक्षलक्ष्मी तेमा रमिके ॥ आश्र
यीनेरहे एटलेतेससाररूप शत्रुनेजीतीने मोक्षरूपलक्ष्मीपामे इतिअध्यात्मकत्पद्मे
साम्यसर्वस्वनामा पोडशोधिकार समाप्त ॥ १६ ॥

ए श्रीअध्यात्मकत्पद्मनामे ग्रंथनो बालावबोधार्थ उपाध्यायश्री रत्नचङ्गणिकृत
तथाउपाध्यायश्री विद्यासागरगणिकृत एबेटीकाजोशने मे महारीबुद्धिने अनुसारे मुज
सरखा स्वत्पबुद्धिवत प्राणिना उपकारने अर्थ लेशमात्र लख्योढे तेमा अनाजोगथी
तथाअज्ञानथी तथात्रातिथी जेकाइसूत्रना तथाटीकाना अनुसारथी ओहुंअधकु
अधुक्त लखाणुंहोय तेहनुं मिठामीडकनं अथवाकिहाएक सुगमपणानेअर्थ किहांएक
साहचर्यथी किहाएकरूढिथी जेकांइ विनक्ति वचन लिंग कारक अन्वय प्रमुखनो
विपर्यास कीधो होय तेअपराध बहुश्रुत गीतार्थेखमवो तथा उपकारबुद्धे अशुद्ध
टालिने शुद्धकरवु

अथ प्रशस्ति ॥ श्रीमत्तपगणगगना गणजासनतरुणतरणिनिन ॥ श्रीराजविजयसू
रिर्बनूव छवि जूरि वितानयशा ॥ १ ॥ योल्याहीदिनव धन सुविहितानुष्टानवडादरो
लोक कोकमिव प्रबोधमनयजोनिश्च गोस्वामिवत् ॥ ठिळादीकिटदर्पमुज्वलपटाश्रके वि
शेषोज्वलान् यो वाचालितमालवेश्वरसितहृत्प्रज्जावोज्वल ॥ २ ॥ रत्नत्रयप्रथितसंय
मनूतदीय पट्टेप्वरत्नविजयाव्हयसुरिरासीत् ॥ येन प्रशातरजसा प्रशमार्णवेन रत्ना
करायितमनत्पगुणौघरनै ॥ ३ ॥ तस्यान्वये निखिलनूतलगीतकीर्ति श्रीहीररत्न
इतिस्रिवरो विरेजे ॥ स्वर्गे गतोप्यखिलनक्तसमीहितानि योधापि पूरयति नव्य इवाम
रडु ॥ ४ ॥ तत्पट्टनूपणमणिजैरत्नस्रि सर्वाग्रणीर्भुषिषु जूरिगुणाश्रयोऽनूत् ॥ श्री
नावरत्न इति नावविदा वरेण्य स्तत्पट्टनूत्कथति सप्रति स्रिराज ॥ ५ ॥ श्रीहीररत्नसूरे

मुख्याः शिष्याः सुनिर्मलानिख्याः ॥ श्रीलब्धिरत्नविबुधाः शास्त्रार्णवपारदृश्वानः ॥ ६ ॥
 श्रीसिद्धिरत्ननाम्ना पाठकवर्यास्तदन्वये तदनु ॥ श्रीहर्षरत्नवाचक, वरा वरीयोगुणैर्व
 द्याः ॥ ७ ॥ लक्ष्मीरत्नगणीशा आसन् दुर्वादिदनुजलक्ष्मीशाः ॥ श्रीज्ञानरत्नगणयस्त
 दाश्रवाः सांप्रतं जयंतु चिरं ॥ ८ ॥ तच्चरणकमलसेवा जृंगस्तत्संगसमयतरंगः ॥ सुविहि
 तकल्याणविमल गणिवरविहितार्थिनीनुन्नः ॥ ९ ॥ बालावबोधवार्त्ता मध्यात्मसुरद्रु
 माख्यशास्त्रस्य ॥ मुनिहंसरत्न एता मतनोत्तनुबुद्धिसत्वहितां ॥ १० ॥ शोध्यं सुतत्ववि
 त्त्रिग्र्यथो ऽयं धीधनैः प्रवाच्यमानश्च ॥ सन्नावसंपदाढ्यै राचंश्चार्कं चिरं जयतात् ॥ ११ ॥

इति श्रीमुनिसुंदरसूरिकृतअध्यात्म
 कल्पद्रुमो बालावबोधसहितः संपूर्णः

॥ अथ श्री सीतलनाथष्टकं ॥

वृषन्नतुल्यगतिं वृषदं सदा व्यजितदर्पकदर्पकचेदकं ॥ अमितशंखवजीतिविवर्जितं
 जिनमहं प्रणमामि सुशीतलं ॥ १ ॥ दृढरथारव्यकुजागनिनंदनं सुमतिधाम विचक्र
 एपुंगवं ॥ ठविविनिर्जितपद्मप्रन्नं वरं जिनमहं ॥ २ ॥ यमसुपार्श्वविनूषितविग्रहं
 विशदचंद्रप्रज्ञाननबंधुरं ॥ सुविधिरंजितनव्यजनव्रजं जिनं ॥ ३ ॥ विबुधमोदकशि
 तलवाग्नरं सकलश्रेयसिकामकुटोपमं ॥ सुवसुपूज्यपदं शिवदायकं जिनं ॥ ४ ॥ वि
 मलनीरजपत्रविलोचनं गृहमनतगुणस्य कृपापरं ॥ सदयधर्मप्रवृत्ति प्ररूपकं ॥
 जिनं ॥ ५ ॥ जगति शांतिविताननिपादकं धृतशमं किल कुस्थमनिंदितं ॥ विगतदो
 षमरं नविनौनिजं ॥ जिनं ॥ ६ ॥ युगकषायजयप्रतिमद्वजं कनकवर्णधरं मुनिसुव्रतं ॥
 नमत दानवमानवराजितं ॥ जिनं ॥ ७ ॥ विततधर्मरथांगकनेमिकं निखिलविष्टप
 पार्श्वमदूषणं ॥ सबलमोहविनाशनवीरकं ॥ जिनं ॥ ८ ॥ इति स्तुतः श्रीजिनशीत
 लारव्यः स्थितः पुरे रायधनानिधाने ॥ श्रीवीरचंद्रस्य मलूकचंद्र नाम्ना विनेयेन वशां
 श्रिये स्तात् ॥ ९ ॥ इति श्रीमहतीतलनाथारव्यदशमतीर्थाधिपतेरष्टकं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्री कल्याणसागरसूरिकृत, माणिक्यस्वामिस्तवनप्रारंभ ॥

नमः सिद्धेय ॥ स्वधराठंड ॥ स्वामी माणिक्यपूर्वस्त्रिचुवनतिलकश्रितितश्रीसुरादि सै
लोकोद्योतकर्ता प्रथिततरयशा श्रित्ररुद्रनाममत्र ॥ श्रीमन्नानाजिन्पान्वयगगनरवि
र्मञ्जुख्याणकाती राप्ते सदक्षिणाख्ये निरुपममहिमा ख्यातिकारिप्रताप ॥ १ ॥ हुत
विजंबितहृद ॥ प्रवरयर्मधनार्पणकामगौ स्मृतवाग्गुणरजितनागर ॥ रिपुसमूहनिवार
णसद्गटो वृषनेचिन्हितपादकुशेशय ॥ २ ॥ हरिणीठंडः ॥ शुभमतिकरश्रंङ्गादित्याधिको
त्तरनास्वर स्त्रिचुवनमणि विश्वाधारो धरेश्वरकोर्तित ॥ उपशमरसासक्तस्वांतोप्यनंत
चतुष्टयी गुणमणिरनिर्गुणरिष्टामयाधिजराव्यथ ॥ ३ ॥ पंचचामरहृद ॥ अखर्व
देहराजितो यतीश्वरो घृणाप्रशीतमानस कलाधर ॥ अनेकलब्धिमंडितो वृषाक
शिवाब्धिघृष्टिचड्मा नतासुर ॥ ४ ॥ शुभगप्रयातहृद ॥ प्रभुमार्गदेवश्रिदात्हादली
न सदाचारलीलाविलासातिशाली ॥ महामोहमातंगपंचाम्यकटो हितार्थी कलाशि
ल्पविज्ञानचापी ॥ ५ ॥ मौलिनीठंड ॥ जलधिनिजगनीर सारसाग्रघोषो जितविष
यविकारो ज्ञानबुद्धिप्रदोता ॥ खलसमिरपृदाकुर्देवदेवाधिराज समवसरणशोभासिधु
प्ररोधमेघ ॥ ६ ॥ नाराचहृद ॥ श्वेतातपत्रचामरैर्युक्तो मनोज्ञपुजल ॥ नव्यागिराशि
वदितो धर्मार्थमोक्षसाधक ॥ ७ ॥ आर्याठंड ॥ देवैर्यथो विमल सुदरवशो नृपूत्रा
त्मापि ॥ मान्य सतमजस्रं सदोदयो वरातिगयधर ॥ ८ ॥ गीतिहृद ॥ त्रैलोक्या
वाप्तविभु समस्तगुणरत्नकलितसाधुमना ॥ एनस्तमोनिगेशः सुश्लोकैर्धवलित
श आशाद ॥ ९ ॥ नगस्वरूपिणीठंड ॥ सदायर्मार्गदेशको प्यमेयजाग्यधारक ॥
प्रभूतसत्त्वपालको विवेकनीतिकारक ॥ १० ॥ माणवकहृद ॥ हु खहरो नाकिनुत स्य
कमहादोषनर ॥ पारगतस्तीर्थकर शीलशाली ज्ञानधन ॥ ११ ॥ तोटकहृद ॥ कम
जाननमोहितसच्यजन समयार्थनिरूपणरम्यसुधी ॥ नृशिलीमुखखेलनतामरस पु
रुपोत्तमपुण्यनिधिर्वरद ॥ १२ ॥ मणिमध्यहृद ॥ लक्षणपंतया सारतनु निर्जितमा
याजोचकलि ॥ आहतसाध्वाचाररति सादरदेवाधीशपति ॥ १३ ॥ चपकमाळाठंड
द ॥ केवलयुग्मालोकितलोका लोकविनाग सयमिसेव्य ॥ इडियवाणाजेदितचेता
श्रपकमाजामडितगात्र ॥ १४ ॥ हस्तीठंड ॥ प्रोक्तानदो शुवनमुकुट स्तीर्थस्वामी विस्तृत
नयन ॥ सश्रीकात्मा मुकृतनिलयो योगीशो वै विजितकपट ॥ १५ ॥ शालिनीठंड
द ॥ आदेयाख्यो मुक्तिजस्फारतीख्यो विश्वोत्तमो दुष्टकर्मारिहता ॥ चक्रेश्वराराधितो
गोमुखेश काताकारश्रोतधर्माधिकार ॥ १६ ॥ केकीरवहृद ॥ जगतीशपूज्यो जयताङ्गि

नेशः कुशलार्थवद्भोततिवारिधारः ॥ विशदावदातावलिचित्तनामा नववार्द्धिपोतः कु
लपाकनाथः ॥ १७ ॥ कुलकं॥ इन्द्रवज्राब्दः॥ एवं मया संस्तुत आदिदेवो नूयात् सदा
संघगणस्य नूत्यै ॥ हेमंकरो विश्वजगत्सुदीपः कल्याणमांगल्यकलापकोशः ॥ १८ ॥

॥ अथ सूर्यपुरीयश्रीसंज्ञवजिनस्तवनप्रारंभः ॥

वसंततिलकाब्दः ॥ कामं नमोऽस्तु सततं जिनसंज्ञवाय चंडाननाय कमलामल
लोचनाय ॥ देहप्रजास्थगितलोकचमत्कराय दुर्ध्यानपादपविजेदनसिंधुराय ॥ १ ॥
देवैः स्तुताय नवसागरपारगाय कीर्तिप्रसूनसुरजीकृतविष्टपाय ॥ सन्मूर्तिकांतिततिरं
जितमानवाय सेनांगकुक्षिवरशुक्तिकमौक्तिकाय ॥ २ ॥ अब्जोपमाय जिनशासनदीप
काय सूर्यारख्यबंदरमनोरममंडनाय ॥ नव्याब्जकाननविजासनजास्कराय नानार्थ
दानहरिचंदनसन्निनाय ॥ ३ ॥ आदेयनामकलिताय शुभाशयाय सिध्यंगनामिलनसादर
लोलुपाय ॥ राक्षांतहार्दिकथनोत्तरकोविदाय तेजःप्रजावयशसामवनीश्वराय ॥ ४ ॥
अज्ञानमोहनयसंज्वरनेपजाय सौजाग्यजाग्यगुणरत्नकरंडकाय ॥ अष्टापदान्तनुव
र्णविराजिताय निर्लोकहंसरतिखेलनमानसाय ॥ ५ ॥ आव्दानमंत्रविनिवारितपातका
य कल्याणसागरतरंगकलाधराय ॥ दुष्टारिचक्रजवणांबुधरोपमाय वाचासुधाश्रवणह
र्षितनागराय ॥ ६ ॥ सद्धर्ममार्गविधिदेशनदेशिकाय दुःखौघवारणमृगेंद्रपराक्रमाय ॥
लोकातिशायिमहिमाचलनूषणाय गंधर्वलंठनसुशोजितपत्कजाय ॥ ७ ॥ सस्यौघवृद्धि
रणाय जितेंद्रियाय शुद्धान्वयोनितिकराय कृपालयाय ॥ मिथ्यात्वतापशशिचंदनपादपा
य दुष्कर्मवायुमुञ्जगाय नरार्चिताय ॥ ८ ॥ संकल्पकल्पनविवर्जितमानसाय गांजीर्यधै
र्यमणिसंज्ञवरोहणाय ॥ सज्ञानबुद्धिवरदाय गुणाकराय कौशल्यवह्निपरिवर्द्धनमंडपा
य ॥ ९ ॥ इन्द्रवंशाब्दः ॥ स्तोत्रं चतुर्थ्यंतविजक्तिसंयुतं ध्यायंति ये संज्ञवदेवरागि
णः ॥ तिष्ठंति तद्वान्नि शुभाः समृद्धयः कल्याणसंपादनकामधेनवः ॥ १० ॥ शा
र्दूलविक्रीडितहृदः ॥ लक्ष्मीकेजिगृहं सदावलिनतं श्रीसंज्ञवारख्यं जिनं सन्मार्तेंद्रपुरा
मजाचलवरोक्षीषे नवाब्धौ तटं ॥ देवाधीशनरेशशेषपटलैः संसेवितं कामहं मुक्तिस्त्री
सुखरंगलीनमनिशं सेवे मुदा सिद्ध्ये ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीसुविधिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

५. द्रुतविजंबितहृदः ॥ सुविधिनाथजिनं नयनामृतं सुविधिनाथजिनं महिमालयं ॥
लारख्येनाथजिनं नररंजनं सुविधिनाथजिनं वरकेवलं ॥ १ ॥ सुविधिनाथजिनं कम
श्रिये स्तुतिधिनाथजिनं नवदं परं ॥ सुविधिनाथजिनं ह्यतिकीर्तिदं सुविधिनाथजिनं

सुविधिप्रदं ॥ ३ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतहवि सुविधिनाथजिनं जडतापहं ॥ सुविधिनाथजिनं मकरांकितसुविधिनाथजिनं जगदंचितं ॥ ३ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतांहित सुविधिनाथजिनं परमेश्वर ॥ सुविधिनाथजिनं श्रुतसूरिण सुविधिनाथजिन शिवपारंगं ॥ ४ ॥ सुविधिनाथजिनं शुभदर्शन सुविधिनाथजिन जनतानतं ॥ सुविधिनाथजिनं वरद विभुं सुविधिनाथजिन नमितासुर ॥ ५ ॥ अनुपपुण्ड्रं ॥ सितेतरपुराधीश सुविधिर्नवमो जिन ॥ सधम्य सुखदो नूयात् कल्याणसूरिणा स्तुत. ॥ ६ ॥

॥ अथ श्रीशांतिनाथजिनस्तवनप्रारंभः ॥

दुतविलंबितहृदं ॥ सकलदेवनरेश्वरवदित विबुधमानवसंस्तुतपूजितं ॥ कमललोचनरंजितनागरजविकपातकतामसजास्कर ॥ १ ॥ निखिलवाढितदानसुरागम विदितशास्त्रविचारनयागम ॥ कठिनकर्मदेवानलनीरद परमशांतिरदामृतशान्तिदं ॥ २ ॥ विविधलक्षणरजितसंचर सुविधिमार्गप्रकाशनतत्पर ॥ चपलमत्तमतंगजगामिन कमलकोमलमासलपाणिनं ॥ ३ ॥ दलितदन्तमहाधृतिविग्रह विहितमोहमहाबलिनिग्रहं ॥ दृढपरीपहवायुसुजगमं किञ्च शुभं युग्मनीष्टसमागमं ॥ ४ ॥ जविचकोरसुखाय कलानिधिं विनयधैर्यगुणोत्करगेवधि ॥ मुनिपडं न्हिनिवासकुशेशयं विधुसुधामधुसारतराशयं ॥ ५ ॥ कुसुमसन्निदतविराजित सुजगन्नाथसुखाकरशोजित ॥ निजसुजाबलसाधितराष्ट्रकजित विपद्गण नतराजक ॥ ६ ॥ कुशलकेलिविलाससुख पर विशदकीर्तिविकाशिदिगंत ॥ कुमतसिधुरसिधुरचैरिण सुमतिकामितसज्जितकारण ॥ ७ ॥ वरसुवर्णसवर्णसुवर्णकजितहृषीकमधर्मनिवारक ॥ हरिणसेवितपादकज जिनं हितकर स्तुतनिर्झरसज्जन ॥ ८ ॥ प्रवरवार्षिकदानगुणैर्वर हतदरिद्रपर परमेश्वर ॥ समधरीरुतमेरुसुरधुमे प्रचुरसर्वगुणादधिकोत्तमं ॥ ९ ॥ विकटदुर्जयमन्मथशकर जनकलापिघन विगतातर ॥ लपननिर्जितचक्षुस नृश विगतदोषकलि चमद्गौजस ॥ १० ॥ अशिवविघ्नघनाघनमारुत विषयतापवश जनतामत ॥ शिववधूपरिरजणलोलुप विमलकेवलि साधुकुलाधिप ॥ ११ ॥ नजतं शांतिजिन तु शिवकर कुशलसागरतटिकलाधर ॥ अतुलरूपवशीरुतमानव प्रणतसादरकिन्नरदानव ॥ १२ ॥ द्वादशजि कुलकम् ॥ मालिनीढं ॥ सुवननलिनचानो शांतिदेवस्य नर्तुर्नवजलनिधिसेतो ई खदारिद्र्यहर्तुः ॥ निजहृदयविष्णुदया स्तोत्रमेतत्पठति प्रतिदिनमपि ये ते संपद प्राप्नुवति ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीशांतिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

स्वधराढं ॥ दयाव्हीशांतिदेवो वरकनकतनु सारसारानि शश्वत्तानां नक्ति

नाजां त्रिभुवननगरे स्फारकोटीरहीरः ॥ चार्वाकारेः प्रणोता प्रणतहितकरः काम
 दो मारिवारः सर्वज्ञाख्यातनामा प्रकटितमहिमा प्रातकर्मारिपारः १ ॥ तोटकण्डः ॥
 सुरमानवपूजितपाणिकजः कमलोदयकारकधर्मधनः ॥ विगतामयदूषणजन्मततिः
 शुनसागरसोमनिनो विमलः ॥ २ ॥ इति प्रथमांतविनक्तिकाव्ययुग्मं ॥ जुजंगप्रयात
 ण्डः ॥ अजर्यं विजुं विश्वपूज्यं प्रसन्नं जिनं सत्प्रज्ञं शंकरं देवदेवं ॥ सदाज्ञानव
 क्षीततौ मेघमेकं स्तुवे शान्तिनाथं कजौ कामकुञ्जं ॥ ३ ॥ हरिणीण्डः ॥ कमलवदनं प्रा
 णानंदं नताशुचंचञ्जं गजपतिगतिं विश्वाधारं सुरेश्वरवंदितां सदयहृदयं त्यक्तातंकं वि
 निर्जितशोचनं परमपददं ज्ञाताथौघं त्रिकालविदंचितं ॥ ४ ॥ इन्द्रवंशाण्डः ॥ अर्च
 ति देवा नवपारगं जिनं कल्याणकारं मुनिवृन्दसेवितं ॥ ठत्रादिसहस्ररूपलक्षितं हि
 तावानंदसंदोहकरं सुधामयं ॥ ५ ॥ इति द्वितीयांतविनक्तिकाव्यत्रिकं ॥ शालिनीण्ड
 ण्डः ॥ प्राज्यं राज्यं चक्रवर्तिवसंगं त्यक्त्वा दत्त्वा स्वर्णरूप्यादिदानं ॥ श्रुत्वा वाक्यं ब्रह्म
 लोकांतिकानां येनावाप्तं संयमं मुक्तियोग्यं ॥ ६ ॥ द्रुतविलंबितण्डः ॥ अमितपुण्य
 वता जनतावता कुगतिवारणतत्परसज्जितः ॥ नतनरामरकिन्नरशालिना नगवता
 शुविशर्म विधायिना ॥ ७ ॥ इति तृतीयांतविनक्तिकाव्यद्वयं ॥ इन्द्रवज्राण्डः ॥ श्रीशान्तिदेवाय
 नमोऽस्तु नेत्रे विघ्नौघहर्त्रे शिवमार्गदात्रे ॥ चक्रांकहस्ताय समस्तजर्त्रे शंखेण्डहारोज्ज्व
 लशुक्लकर्त्रे ॥ ८ ॥ रथोण्डः ॥ दर्शनामृतनिजीनजंतवे विश्वशास्त्रनयनीतिहेत
 वे ॥ लोचसागरसुवेलसेतवे क्षापरावलितमिस्त्रज्ञानवे ॥ ९ ॥ इति चतुर्थीविनक्तिकाव्ययु
 ग्मं ॥ उपेण्डवज्राण्डः ॥ अधानि नश्यन्ति पुराकृतानि प्रशस्तनाम्नातिशयप्रसत्तेः ॥
 अनेकसंसारनिबंधितानि प्रगाढबंधस्थितिसंचितानि ॥ १० ॥ मालिनीण्डः ॥ नव
 ति सुखमनंतं शान्तिनाथप्रसादाक्षरिणशरणदातुर्विश्वसेनांगजातात् ॥ नतनविकज
 नानां प्रीतिराजात्प्रकामं निरवधिजिनरागे लग्नसन्मानसानां ॥ ११ ॥ इति पंचम्यं
 तविनक्तिकाव्यद्वयं ॥ शिखरिणीण्डः ॥ सदा ध्यानं शान्तेरखिलगुणधाम्नः शुनवतो
 धरन्ति श्रीकारं सुमतिमतिकारं नयहरं ॥ नरा नव्याः शक्त्या विगतमदतंज्ञाः श्रुतप
 रास्त्रिसंख्यं सद्धानं प्रबलतरजाग्योदयमतः ॥ १२ ॥ विद्युन्मालाण्डः ॥ शान्तेः शान्तेः
 गददं नत्वा नत्वा सश्रीकाः स्युः ॥ नोनोः श्राद्धायायुष्मन्तस्तुष्टधानंदं कृत्वा कृत्वा ॥
 १३ ॥ इति षष्ठीविनक्तिकाव्यद्विकं ॥ वसंततिलकाण्डः ॥ चेतोस्ति चेद्रवपयोनिधि
 ५ ॥ प्रप्राप्त तीर्थकरे जिनपतौ किञ्च शान्तिदेवे ॥ नक्ति कुरुष्व सततं विपुलामुदारां
 लारव्यप्रमादमपि कर्मविशेषजन्यं ॥ १४ ॥ दोधकण्डः ॥ दुर्गतिसागरपीतसमुद्गे नि
 श्रिये स्तात्प्रगलनमेरी ॥ शारदशुद्धसुधाकरवक्रं शंखसमाननिरंजनचित्ते ॥ १५ ॥ ना

राचहृद ॥ कारुण्यरंगरजिते कार्पण्यदोषवर्जिते ॥ देवाधिपेऽचिरासुते लोकोपकारक
मेते ॥ १६ ॥ इति सप्तमीविजक्तिकाव्यत्रिकं ॥ वशस्यहृद ॥ स्वकीयवशावरजास्कर
प्रजो विशालगंगाजलशुभ्रकीर्ति ॥ अपारसंसारजयाच्च सत्वर रुपापरस्त्वं परिरक्ष
सेवकान् ॥ १७ ॥ इति सप्तम्यनविजक्तिकाव्यमेक ॥ मठाक्राताहृद ॥ कल्याणोक्तं
कुशलजनन सर्वसंधस्य नित्य नानावृत्ते. प्रकलितमिदं स्तोत्रमेतद्विकालं॥मुक्त्वाऽऽल
स्यं नणति मनुजो जाविनाजावितात्मा गेहे लक्ष्मीर्नवति दृढता तस्य दीर्घायुष
श्च ॥ १८ ॥ शार्दूलविक्रीडितहृद ॥ कल्याणोदधिवर्धन कलिहर कौशल्यमालास्पदं
सौभाग्यौघकर, विजक्तिकलित कार्पण्यनिघ्ने पर ॥ श्रीशान्तेः स्तवन पठति जविन
सत्पुण्यपणालयास्तेषां धाम्नि शुभे निवासमनुजा कुर्वति संपन्नयः ॥ १९ ॥

॥ अथ श्रीश्रुतिरक्षपार्श्वस्तवनप्रारंभ ॥

इवज्जाहृद ॥ विश्वेश्वर विश्वजनेशपूज्यं सर्वार्थनिष्पादनकामकुर्वन् ॥ प्रख्यातिर्मेतं
महिमौघलक्ष्म्या पार्श्वे नजे संस्थितमतरिक्षे ॥ १ ॥ कल्याणमालागुहमंगिदेव विद्या
धराधीशनुताहिपद्म ॥ सर्वत्र रात्रेऽपु विशालकीर्ति पार्श्वे ॥ २ ॥ रोगाधिवितार्तिसंमू
हतापनैपज्यमाचारविचारसरि ॥ सन्नीलरत्नविभूषितांगं पार्श्वे ॥ ३ ॥ संसारसिंधौ
वरयानपात्रं मुक्त्यगनासक्तहृदं शरण्यं ॥ वामागजातं जगतीप्रदीपं पार्श्वे ॥ ४ ॥ श्री
पार्श्वयक्षाधिपमदितोयं श्रीशालिनं सेरपुरावतस ॥ वाचासुधाकर्षितसन्त्यलोक पा
श्वे ॥ ५ ॥ त्रैलोक्यकोटोरमनायनार्थं दारिद्र्यवाताहिमनतशक्ति ॥ शास्त्रार्थनैपु
ण्यनिधिं दयालु पार्श्वे ॥ ६ ॥ पद्मावतीसेवितपादयुग्म महोत्तरध्वांतदिनेशमाशु ॥
लावण्यसौभाग्यशोचिराढ्य पार्श्वे ॥ ७ ॥ ज्ञानाधिधर्माचरण वरेण्यं सद्बोधदाना
दिकमार्गपांथ आनदवल्लीततिवारिधार पार्श्वे ॥ ८ ॥ कलश ॥ स्वधराहृद
इत्थं ये देववद्यं विविधमुखकर चातरिक्षाख्यपार्श्वे नित्यं व्यायति नक्त्या हृदयरति
युजो जाग्यवतो नरोपि ॥ लक्ष्मीस्तेषां निकाय्ये वसति दृढतया सर्वदा कामकर्त्री क
ल्याणश्रेणिकर्तुर्नुवि विदिततरा सर्वसंपत्तिकाता ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीगौणिकपार्श्वष्टकप्रारंभः ॥

शार्दूलविक्रीडितहृद ॥ वामेय मरुदेगजूपणतर श्रीपार्श्वयक्षाचितं कल्याणवलिवल्लि
सिंचनधनं श्रीद्वाकुवगोज्ञ ॥ आराडाप्रसमागतर्नरवरे ससेवितं नित्यश श्रीमन्नीकर
गंडिकाजिधधर पार्श्वे सुपार्श्वे नजे ॥ १ ॥ नानासाधुजनांप्रपकजवने मार्तण्डविबाधितं वि
ग्रम्बूहनिवारकं कलिपुगे प्राप्ताप्रतापालयं ॥ विश्वस्यां प्रयितावदाना ॥ नैपपुण्यो

ज्वलं श्रीमह्नी०॥१॥संपद्मेणिसुदानकामकलशं त्रैलोक्यचिंतामणिं सदाचामृतरंजि
तामरनरं सद्भर्मबोधप्रदं ॥ सौजाग्याद्भुतकांतकीर्त्तिशशसा संपूरिताशांतरं श्रीम
ह्नी० ॥३॥ मार्गे चांतरनीतिवारिनिचिते हेमंकरं सर्वदा दारिद्र्यादिनिपातनात्तकुलि
शं चिंतार्त्तिरोगापहं ॥ दुःखत्राससमीरणौघचुजगं नागांकमंहोमयं श्रीमह्नी०॥ ४ ॥
कारुण्यांचितचारुचित्तकमलं सत्त्वेषु संसारिषु सदैयादिगुणैरलंकृततनुं लावण्यलोला
स्पदं ॥ संसारार्णवपीतवारिधिसमं मुक्तयंगनावद्वनं श्रीमह्नी० ॥ ५ ॥ त्रैलोक्ये ति
लकायितं निरुपमं नव्यैर्नृनिः पूजितं दुष्टानां निजसत्त्वदर्शनपरं क्षिप्रं सतां कामदं ॥
नाम्ना ध्वस्तसमस्तवैरिनिचयं राक्षांतनिर्देशकं श्रीमह्नी० ॥ ६ ॥ नूयिष्ठामलनक्ति
शक्तिकलितैर्देवैश्चतुर्धा नतं सर्वाशाकरैककल्पफलदं सर्वांगिचूडामणिं ॥ शिष्टानं
तचतुष्टयीवरतरं श्रीमेरुतुंगं जिनं श्रीमह्नी० ॥ ७ ॥ स्फाराकारनिराजितांगमतुलं स
दर्थहेमाकरं विश्वव्याप्ततरं प्रवाससदनं गंजीरतासागरं ॥ नासोद्योतितविश्वविश्वम
वनौ कल्याणसिंधौ विधुं श्रीमह्नी० ॥ ८ ॥ अष्टनिः कुलकं ॥ अनुष्टुप्बंदः ॥ जिन्न
माले सदाश्रेष्ठे गुणवद्भूषिते॥पुष्पमालेऽतरानिख्ये नेकवीहारसंयुते ॥ ९ ॥ श्री
मतः पार्श्वनाथस्य स्तवनं जगतोऽवनं॥कल्याणसागराधीशैः सूरिनी रचितं मुदा॥१०॥
॥ स्वग्धराबंदः ॥ ध्येयं श्रीपार्श्वदेवं नजत किल जना गोमिकग्रामराजं शश्वत्सर्वार्थ
सिद्ध्यै विहितशुनहितं विष्टपे चैत्रपूर्वे॥सानंदोद्भासलष्टाः कुशलगविबुधाः सर्वलोके
विशिष्टानिर्दोषाचारपुष्टा जिनपपतिषु रता आप्तकल्याणतुष्टाः ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीगोमीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः॥

मालिनीबंदः॥जयति जगति चंद्रः पार्श्वनामा जिनेन्द्रो विकचकमलदृष्ट्या नंदिताम
र्त्यमर्त्यः ॥ अकलितमहिमौघस्तीर्णसंसारसिंधुर्जगकलितपादः पुण्यपीयूषपुष्टः ॥ १
स्वग्धराबंदः॥ श्रीपार्श्व गोडिकारख्यं नजत नविगणे कल्पवृक्षं सुगोत्रं नानादेशेषु ल
ब्धातिशयमहितताव्यूहवारं सुमूर्तिं ॥ श्रीमंतं नीलरत्नाधिकतरवपुषं स्फारलावण्यशा
लं मोहांनोराशिकुंनोद्भवममरनुतं पार्श्वयक्षार्चितांद्भिं ॥ २ ॥ पंचचामरबंदः ॥ नमं
ति पार्श्वमंगिनो नरालसा धृतातपत्रचामरैः सुरैः स्तुतं ॥ अनंतशक्तिमालिनं गतामयं
विवेकरत्नरोहणं दयाकरं ॥ ३ ॥ वसंततिलकाबंदः ॥ करीकृतं व्रतमनुत्तरमंगिनेत्रा द
त्वा ऽशु येन वरवार्षिकदानराशिं ॥ वामोद्भवेन मुनिनायकनायकेन कल्याणकेलिनि
लयेन शुभाशयेन ॥ ४ ॥ दुतविलंबितबंदः ॥ मम नमोस्त्ववते परमात्मने जगवते
शिवशर्मविधायिने ॥ अमितशौर्यतिरस्कृतमेरवे शुनदशोरकमंडलमौलये ॥ ५ ॥ हरि

लीढं ॥ अमृतरसताधिक्यानीष्टान्नरोत्तमसंगताहुवनसुजगात्पार्श्वानिख्यादिनश्यति
पातक ॥ प्रसरति च वै कीर्त्तिर्दिङ्गु प्रसूनवड्ज्वला प्रनवति पुन शीघ्रं लीलाजयो
न्नतिवर्द्धनं ॥६॥ शार्दूलविक्रीडितहृद ॥ आकृत्या नरदेवदेवमनुषा संतुष्टिकर्तुस्सदा
चेतोवह्नजकामसार्थददत कर्मारिहर्तुर्नृशं ॥ आनदौघसर प्रवृद्धिकरणे पानीयदा
तुर्मदा पार्श्वस्यास्ति नति समृद्धिजननी कट्याणविस्तारिणी ॥७॥ तोटकहृद ॥ नरल
क्षणूपितवह्नुपुरे मुखनीरजरजितविश्वजने ॥ श्रुतदेशनदर्शितधर्मपथे जिननेतरि ति
ष्ठति ज्ञाग्यरमा ॥८॥ सुजगप्रयातहृद ॥ सुराधीशचक्रै स्तुतज्ञानसिधो जगन्नाथ नेत
रुपालोकबंधो ॥ विजो पाहि मां सर्वदा नकिजाज स्मर त चिर त्वत्पदानोज्ज्वलं
॥ ९ ॥ शार्दूलविक्रीडितहृद ॥ स्तोत्रं पार्श्वजिनेश्वरस्य सतत ये प्राणिनो जा
वत सहृदयापि पठति हृद्यमनसस्तेषा गृहे संपद ॥ स्थुर्नित्यं स्थिरज्ञावशो न
नतरा धर्म्मार्थनिष्पादिका कट्याणार्णवसूरिनिर्विरचित मागव्यमालाकर ॥ १० ॥
शिखरिणीढं ॥ सदा धार्य चित्ते स्तवनमनवद्यं जयहर नरैर्नूनं सिद्धये कुशलवन
राजौ घननिजं ॥ अवय्वं नकाना जिनगुणरतानां स्मृतिमतां समेषां नव्यानां प्रमु
दकरण कामितकर ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीदादापार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

॥ इवजाढं ॥ कट्याणगेहं गुणरत्नराज सदेहकाल्याजितनीलरत्नं ॥ स्तोत्रे
मुदाशकरमगिवद्यं दादानिधं श्रीवरपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ सद्धर्मलीनाशयमाद्यु विद्धं
कम्मोष्टदावानलवारिधार ॥ संसारपाथोनिधिकर्णधार दादा ॥ २ ॥ आचारव
ह्योततिवृद्धिनोर सत्कीर्त्तिपुष्पदुतवासिताश ॥ नानार्थराक्षातविचारदह दादा ॥
॥ ३ ॥ वैराग्यरगापितचारुचित्तं सद्बोधिदातारमनीहसेव्यं ॥ नागेऽससेवि
तपादपद्मं दादा ॥ ४ ॥ त्रैलोक्यचूडामणिमृद्धिशोच सौभाग्यजाग्यावलिपूर्ण
वेह ॥ नव्याधराजीवदिनेशमेक ॥ दादा ॥ ५ ॥ सर्वाग्निनेतारमनीष्टवाच विश्वे
श्वर रजितसच्यलोक ॥ लोकार्त्तिचित्तानयदु खवार दादा ॥ ६ ॥ ह्यारुति रुत्तजरा
पिदोष नरामरेऽं स्तुतमर्त्यसपं ॥ सन्नागचिन्हं कुशलार्थकार दादा ॥ ७ ॥ सर्वत्र वि
ख्याततरप्रताप कारुण्यसत्रं सुवि शिष्टगोत्रं ॥ अज्ञानमिष्यात्वतमिस्रदीप दादा ॥
॥ ८ ॥ अष्टनि कुजक ॥ शार्दूलविक्रीडितहृद ॥ श्रीमद्वीवटपद्मनगरे शृंगार
हारोपम कट्याणवुजजानुचक्ष्मसम वामागजातं परं ॥ दादारव्यं जिनपार्श्वदेवमन
घं ध्यायति ये नित्यशस्तेषां धाम्नि रमा निवासमनिश कुर्वति कट्याणत ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीकलिकुण्डपार्श्वपृष्ठकप्रारंभः ॥

॥ विबुधादिराजैर्नतपादपद्मं बहुजाग्यसौजाग्यलताधमेधं ॥ कमलोपसर्गाच्चल
धैर्यनिति कलिकुण्डपार्श्वं सुचिरं नजेऽहं ॥ १ ॥ कमलाप्रदाने हरिचंदनांगं
सपयोधिदेशाद्भुतलब्धकीर्तिं ॥ रुचिराकृतौ रंजितविश्वविश्वं कलिकुण्ड ॥ २ ॥
महिमावदातोत्तमनाममंत्रं समतानिरामं कमलानिनेत्रं ॥ अनिलापदं सिद्धि
विलासयंत्रं कलि ॥ ३ ॥ इरितांधकारारुणसन्निकाशं करुणाशयं दुःखवने
षु दावं ॥ नरदेवपूज्यं सुखदं सुमूर्तिं कलि ॥ ४ ॥ कनकादिदातारमनंतशक्तिं
वरनीजरत्नाधिकदेहवर्णं ॥ शिवशर्मराजं जनतानिवंद्यं कलि ॥ ५ ॥ अनघं सदा
सज्जुणकेलिपालं गुणलक्ष्णालंकृतवर्यगात्रं ॥ कुलनूषणं शत्रुतृणौघदात्रं कलि ॥
॥ ६ ॥ जगतीश्वरं कर्मविमुक्तसंगं विषमायुधालयमनःस्वरूपं ॥ धरणेऽपार्श्वार्चित
पादयुग्मं कलि ॥ ७ ॥ गुनसिंधुवृद्धौ शशिनं वरेण्यं वचसा सुधाजेन सहर्षस
न्यं ॥ श्रुतसूरिणं पुण्यविराजमानं कलि ॥ ८ ॥ अष्टनिः कुलकं ॥ इंद्वज्जातदः ॥
एवं स्तुतः श्रीकलिकुण्डपार्श्वः कल्याणनाम्ना मयका नितांतं ॥ ये प्राणिनः स्तोत्रमिदं
पठन्ति तद्भास्ति लक्ष्मीर्विलसत्यवश्यं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीरावणपार्श्वपृष्ठकप्रारंभः ॥

॥ इंद्वज्जातदः ॥ देवाधिदेवं कृतपार्श्वसेवं नागाधिराजेन नतांहिपद्मं ॥
पद्मावतीसंस्तुतनामधेयं सेवे सदा रावणपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ आनंदकंदोदय
वृद्धिमेधं मेघध्वनिध्वानविशेषराजं ॥ जितारिवृंदं विगताधिमोहं सेवे ॥ २ ॥
वामांगजातं कुलनंदिकारं ध्वस्तोपसर्गोत्कटडुष्टरोगं ॥ प्रख्यातिमंतं भुवने प्रजा
वैः सेवे ॥ ३ ॥ सन्नीलजासा हसितेजनीलं सत्कांतकांत्या रमणीयरूपं ॥ प्रावीण्यना
नातिशयैः प्रधानं सेवे ॥ ४ ॥ संजीतिहृत्तारमनंतसौख्यं विश्वेश्वरं द्योतितविश्व
लोकं ॥ पद्मार्थदाने सुररत्नवृद्धं सेवे ॥ ५ ॥ अज्ञानमिथ्यात्वतमिस्त्रजानुं नामं
मलालंकृतमौलिपृष्ठं ॥ वाणीसुधामोदितसन्धेयं सेवे ॥ ६ ॥ कौशल्यमांगल्यनिवा
सगेहं पूर्णकृताजीष्टपदार्थराशिं त्रैलोक्यदीपं वरसिद्धिनाजं सेवे ॥ ७ ॥ संसार
रत्नाकरयानपात्रं निःशेषदोषोन्नितधर्ममार्गं ॥ आदेयसौजाग्ययशःसुपात्रं सेवे ॥ ८ ॥
अष्टनिः कुलकं ॥ मालिनीतंदः ॥ अलवरपुररत्नं रावणं पार्श्वदेवं प्रणतगुणसमुद्
कामदं देवदेवं ॥ अमितगुणनिधाना ये नरः संस्तुवन्ति जगति विदितसारा ना
ग्यवन्तो नवन्ति ॥ ९ ॥

॥ अथ श्री गोडीपुरपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

रागेणगीयते॥गौडिपुरप्रक्षुपाश्वर्ममंद दर्शनदर्शनपरमानंद नमितसुरासुरवृद्ध॥१॥
 श्रीजिनशासनचारुशृंगार अंतरगरिपुट्रकुमार सकलजगदाधार॥२॥निरुपमरूपविश्र
 जितदेह विदलितनानाजनसदेह अमितगुणधनगेह॥३॥छुरितकाननचेदनदात्रं रुचि
 रलक्षणविनूपितगात्रं वारितकुमंतकुपात्रं ॥४॥ अनवजिनवरगोत्रसुगोत्रं कामकुचम
 णिनिर्जरगोत्रं संयमदृढतागोत्रं ॥५॥वेदितजवनयमरणारिष्टं प्रकटितमहिमातिशयव
 रिष्टं जगदैश्वर्यगरिष्टं ॥६॥ विहिताखिलजविजनकट्याण पालितयथाख्यातकट्याण
 वत्तमार्गणकट्याण ॥७॥ आधिबन्धवधगदहर्तार वाढितकुशलसौख्यकर्तार सुव
 नत्रयनर्तार ॥८॥ विकटकट्टनिवारणशूर आगमनयप्रकाशनसूर चारतीगंगापू
 र ॥९॥ वृत्तिकीर्तिबुद्धिलक्ष्मीगणविश्व केवलसुगलालोकिविश्व प्राप्तजनेप्सित
 विज्व ॥१०॥ सेवकमनोनीट्टदातार रजितदेवनरनेतार अनुनूतकुलत्रातार ॥११॥
 इन्नीलमणिवर्णसुवर्ण निखिलदेशविरव्यातसुवर्ण वाक्सुधासारसुवर्ण ॥१२॥ मु
 क्तिसीमतिनीसगमलुब्ध चचजविषयसुखसगालुब्ध कर्मपराविप्रलुब्ध ॥१३॥ वदि
 तामरमालिकुटीर विषमकपायदवानलनीर उत्कटपरीषहवीर ॥१४॥ अचलगणनी
 रधिसारग कीर्तिलतावर्द्धनसारगं कुर्जनशलजसारग ॥१५॥ वदेऽनतचतुष्टयिराज
 पूजितसुरपतिमानवगज प्रवरतीर्थापिराज ॥१६॥ षोडशजि कुजक ॥ शिवतातिपार्श्व
 वरदवरपाठर्व मोहतमिस्रसवितार नागराजराज त्रिचुवनपूज्य लब्धनवोदपिपार ॥
 गुनसागरनित्यप्रथितगरिमाण ये ध्यायति विभु मुदा लक्ष्मीस्तान् समुपैति सत्वर
 मतुजा सर्वार्थसिद्धिप्रदा ॥१७॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

तोटकवृद्ध ॥ नविकाबुजनासनजानुनिचं न्वतापसमावनवारिधर ॥रचितागम
 शास्त्रविचारनय जय मंगलकीर्तियशोनिचय ॥१॥ कमलामलकेजिगृह विमल
 लसदाशयमुक्षितसतमस ॥ गुनसागरवर्द्धनचन्द्रमसं सकलामरपूजितपादकज ॥२॥
 विकटोत्कटकर्ममृगेजरिपु खगनागनरेश्वरदेवनत ॥ तरसा जितमोहरिपुं विनय
 यमसंवरसंहितसाधुहित ॥३॥ शुनलक्षणलक्षितहस्तयुग गंजराजगति गतविप्र
 रुज ॥ जडतामयजेयजमोशवर दशनद्युतिद्योतितचारुमुख ॥४॥ कनकाचलधीरम
 नोत्तर रसनारसरजितसर्वसज ॥ सुवनत्रयमडलमोघतर रुचिरांकुतिमोहितदेवजन
 ॥५॥अरिहृतमनुत्तरतीर्थकर रचित वरबुद्धिधनं जिनप ॥पुरुषोत्तममस्मरमर्थनिधि धृ

तिकांतिनिकेतनमंगिनुत ॥६॥ निजवंशवतंसकमार्तिहरं रवनिर्जितमेघनदं शिवदं ॥
 दधितं क्षुवि विश्वजनीनतमं नतनूतगणं जितलोचनदं ॥ ७ ॥ शरणाश्रितपालकमु
 क्तिपदं दधतं वरशांतरसं नवमं ॥ महसेंऽमणिप्रनदेहधरं धरणेऽनिषेवितपार्श्वयुगं
 ॥८॥ अममं नुतपार्श्वजिनं सततं तपसा हृतसिद्धमनंतबलं ॥ ललनाजनसंगविरक्त
 मलं मलवर्जितमुत्तरसौख्यधरं ॥९॥ नवजिः कुलकं ॥ सुरराजखेचरनागपुरंदरधरणि
 जसुसेवितं श्रीपार्श्वजिनेश्वरं नमितसुरेश्वरपद्मावतीसंस्तुतं ॥ येऽनंतनतया विभुः श
 क्त्या संस्तुवंति जिनं मुदा शुनसागरपठनाद्भविकरमासमेतं ते जनंति सुखं सदा ॥ १० ॥

॥ अथ श्रीमदुरपार्श्वपट्टकप्रारंभः ॥

द्रुतविलंबितहृदः ॥ विबुधमानवमानसनंदनं विजवदानविधौ हरिचंदनं ॥ नि
 खिलसज्जजनैः कृतवंदनं नजतं पार्श्वजिनं मदुरानिधं ॥ १ ॥ युगलकौशिकसा
 म्यतराशयं क्षुवनजानुनिवासघनाश्रयं ॥ विषयिवारणकेसरिसन्निभं नजतं ॥ २ ॥
 अरुणकोटिविजाधिकजास्वरं कुमुदबांधवशुच्रतराननं ॥ वरगजीरगुणोत्तमसागरं
 नजतं ॥ ३ ॥ नविकपद्मविजासनजास्करं जगति जावप्रकाशनदीपकं ॥ नयनपाटव
 पावनतंत्रकं नजतं ॥ ४ ॥ रचितकामठवारिदसंचयैरखिलधैर्यसमन्वितचेतसं ॥ विकट
 कर्मसमीरणजोगिनं नजतं ॥ ५ ॥ कमठनिर्मितपांशुकदंबकैः स्थिरतरोत्कटजाव
 विराजितं ॥ जगति दुर्जनसर्पविषापहं नजतं ॥ ६ ॥ प्रशमनूषणनूपणनूधनं सुजग
 नाग्यगुणावलिमंदिरं ॥ धवलकीर्तियशोवरघासितं नजतं ॥ ७ ॥ सकलसंघसमीहि
 तकर्तृकं निचितविघ्नपराजवहर्तृकं ॥ अतिशयाद्भुतचारुचरित्रकं नजतं ॥ ८ ॥ हरि
 णीहृदः ॥ मदुरजिनपं नित्यं वंदे शिवोदधिवर्द्धनं शशिनमनिशं किएवध्वांते दिनेश
 महोदयं ॥ स्तवनजणने चिताल्हादैः कृतादरसेवकेविविधधनदं विश्वे विश्वे जिनेश
 नतानने ॥९॥ द्रुतविलंबितहृदः ॥ मदुरपार्श्वजिनेश्वरसंस्तवं पठति यः सुधियोषसि
 नित्यशः ॥ वसति तस्य गृहे कमलाऽखिला स्थिरतरासुमतां वरदायिनी ॥ १० ॥

॥ अथ सत्यपुरीय श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभः ॥

द्रुतविलंबितहृदः ॥ त्वमसि सज्जुणनंदनमंदरस्त्वमसिमेरुलतावलिमंमपः ॥
 त्वमसि खेचरनाकिनरस्तुतस्त्वमसि रूपवशीकृतविष्टपः ॥ १ ॥ त्वमसि योगिजनौ
 यशिरोमणिस्त्वमसि कांतिविकाशितदिग्गणः ॥ त्वमसि नापितरंजितनागरस्त्वम
 सि सिद्धिवशरतिमोहितः ॥ २ ॥ त्वमसि नडकरः करुणालयस्त्वमसि नक्तचकोर
 निशाकरः ॥ त्वमसि दर्शनहर्षितमानवस्त्वमसि संसृतिसागरपोतकः ॥ ३ ॥ त्वमसि
 मोहमहोरुहमुजरस्त्वमसि धर्मधनो धनकामदः ॥ त्वमसि संशयवायुक्षुजंगम

स्त्वमसि दर्शितजीवदयापथ ॥ ४ ॥ त्वमसि धारितशीजविनूषणस्त्वमसि कामि
तदामसुरद्रुम ॥ त्वमसि देवनराधिपवदितस्त्वमसि जाड्यतमिस्त्रनजोमणि ॥ ५ ॥
त्वमसि कर्मवनावनिपावकस्त्वमसि सेवकपूजितपंकज ॥ त्वमसि जन्मजरामृतिवा
रणस्त्वमसि शाश्वतमोक्षपदस्थित ॥ ६ ॥ त्वमसि मञ्जुलसत्कुलदीपकस्त्वम
सि सर्वपदार्थविशारद ॥ त्वमसि लोकनतो नतवत्सल स्त्वमसि देवशिलीमुख
पुष्कर ॥ ७ ॥ त्वमसि नाथमनोहरलक्षणस्त्वमसि समतजीवगण सदा ॥ त्वमसि
सवरमार्गविधायकस्त्वमसि दानगुणाल्पितकल्पक ॥ ८ ॥ त्वमसि चित्रकराति
शयांचितस्त्वमसि स्मरिततीश्वरसेवित ॥ त्वमसि दुःखिजनावनतत्परस्त्वमसि हारनि
ज हितिमङ्गले ॥ ९ ॥ त्वमसि शिष्टनरामरसगतस्त्वमसि लोकचमत्कृतनिर्म
म ॥ त्वमसि केवलिसाधुनतो मुदा त्वमसि कुग्रहदोषनिवारक ॥ १० ॥
त्वमसि सद्गतनारदपुत्रोपमस्त्वमसि वीतमदो विशदाशय ॥ त्वमसि तीर्थपते रु
चिराब्ध्यस्त्वमसि गुप्तिपवित्रितमानस ॥ ११ ॥ त्वमसि बुद्धिपराजितगी प
ति स्त्वमसि हाटकसन्निविद्यद ॥ त्वमसि जाग्यविनाशनिकेतनस्त्वमसिलोच
मदीधरवज्रक ॥ १२ ॥ त्वमसि सप्तजयार्णवतारकस्त्वमसि दुर्घटसत्पनयाध्व
ग ॥ त्वमसि सम्मवसंततिकारकस्त्वमसि सिद्धिकरो वरदायक ॥ १३ ॥ त्वमसि विश्व
जगद्भवनवध्नजस्त्वमसि रक्षितनूतकदुवक ॥ त्वमसि दुर्गेगडस्यहरोनिश त्वमसि वि
स्तृतलोचनरजक ॥ १४ ॥ त्वमसि विश्वपति श्रितवांधवस्त्वमसि वक्रतिरस्कृतचंद्र
मा ॥ त्वमसि वैरिसमुद्घटोद्भवस्त्वमसि तीर्थकर प्रतिबोध ॥ १५ ॥
त्वमसि जम्बुशिरांढिबलाहकस्त्वमसि बधुरमूर्तिधरोऽजर ॥ त्वमसि सर्वविशुर्विग
तातुरस्त्वमसि संयममडनमंडित ॥ १६ ॥ त्वमसि शांतरसाश्रितचेतनस्त्वमसि
पौरुषनिर्द्धितकार्मण ॥ त्वमसि दुर्ध्वजबोधिनिर्वंधनस्त्वमसि कामदुयाधिकदानद
॥ १७ ॥ त्वमसि सचित्तपुष्पनिधि परस्त्वमसि विघ्नसरीसृपगारुड ॥ त्वमसि शु
भ्रयशोचरमंदिरस्त्वमसि सघजयोल्लसिहर्षद ॥ १८ ॥ त्वमसि सत्त्वहितो मतिव
र्धनस्त्वमसि धर्मसरोजसर सम ॥ त्वमसि चक्रिनतो जविशोखरस्त्वमसि पारग
त परमेश्वर ॥ १९ ॥ त्वमसि सत्यपुरामजन्मपुणस्त्वमसि सश्रितपादमृगाधि
प ॥ त्वमसि केवलपुग्मविराजितस्त्वमसि वीरजिनो जिननायक ॥ २० ॥
त्वमसि शासनपोतनियामकस्त्वमसि साधुवयालुलजामक ॥ त्वमसि सौख्यकरस्त्रिश
लानजस्त्वमसि विश्वगुरु ह्यजसागर ॥ २१ ॥ हरिणीवृंद ॥ जयति सततं वीर श
ुर्ध्वबोधिपारगो जगति तिलक पापध्वांते गजस्तिरनुत्तर ॥ कुशलनिलयस्तीर्थसा

मी सुरासुरसंस्तुतो विदितमहिनां विश्वे विश्वेश्वरार्चितपत्कजः ॥ ११ ॥ वंशस्थहृदः ॥
 कुलावतंसं यतिधर्मदेशकं कलंदिकापारगमंगिपालकं ॥ नवीमि वीरं मतिदं हिता
 वदं मनोर्थसंपादनकामकुंजकं ॥ १२ ॥ जुगंप्रयातहृदः ॥ प्रभुं देववंद्यं जिनं वि
 श्वनाथं जगद्धारुचूडामणिं वीरनाथं ॥ स्तुवेऽहं जितारिं नतस्वर्गिनाथं सदा शान्ति
 कारं नरेंद्राधिनाथं ॥ १४ ॥ स्वधराहृदः ॥ श्रीराजं वीरदेवं प्रणतसुरमणिं देवमर्त्या
 धिराजं कल्याणांनोधिपुं विमलशशधरं चांग्यसौभाग्यकारं ॥ ये ज्ञव्याः संस्तुवं
 ति प्रतिदिनमनयं चारुनक्त्या त्रिसंध्यं प्रख्यातिं ते लज्जते त्रिभुवनविदितां कीर्तिप्रा
 ग्गजारकर्त्री ॥ १५ ॥ तुभ्यं नमः समयधर्मनिवेदकाय तुभ्यं नमस्त्रिभुवनेश्वरशेख
 राय ॥ तुभ्यं नमः सुरनरामरसेविताय तुभ्यं नमो जिनजनार्चितपत्कजाय ॥ १ ॥ तु
 भ्यं नमोऽजिलपते हरिचंदनाय तुभ्यं नमो वरकुलांबरनास्कराय ॥ तुभ्यं नमः प्रणतदे
 वनराधिपाय तुभ्यं नमः प्रवररूपमनोहराय ॥ २ ॥ तुभ्यं नमो हरिणनायकनाय
 काय तुभ्यं नमो यतिततिप्रतिपालकाय ॥ तुभ्यं नमो विकचनीरजलोचनाय तुभ्यं
 नमस्तनितनादविराजिताय ॥ ३ ॥ तुभ्यं नमः कुशलमार्गविधायकाय तुभ्यं नमो वि
 कटकटनिषेधकाय ॥ तुभ्यं नमो डुरितरोगचिकित्सकाय तुभ्यं नमस्त्रिजगतो हृदि
 नूषणाय ॥ ४ ॥ तुभ्यं नमो दलितमोहतमोनराय तुभ्यं नमः कनकसन्निभनूधना
 य ॥ तुभ्यं नमोऽप्यखिलसद्गुणमंदिराय तुभ्यं नमो मुखकलादिऽतचंद्रिकाय ॥ ५ ॥
 तुभ्यं नमोऽतिशयराजिविभूषिताय तुभ्यं नमः कुमतितापसुजंजनाय ॥ तुभ्यं न
 मो मुखपयोधिवहित्रकाय तुभ्यं नमो विगतकैतवमत्सराय ॥ ६ ॥ तुभ्यं नमो विदि
 तजव्यजनाशयाय तुभ्यं नमो निखिलसंशयवारकाय ॥ तुभ्यं नमः प्रथितकीर्तिय
 शोन्विताय तुभ्यं नमो जितहृषीकमुनीश्वराय ॥ ७ ॥ तुभ्यं नमोऽप्रमितपुञ्जनिर्मि
 ताय तुभ्यं नमः सकलवाङ्मयपारगाय ॥ तुभ्यं नमो जविकचातकनीरदाय तुभ्यं
 नमश्चरणवैनवदायकाय ॥ ८ ॥ कुलकम् ॥ वीराष्टकं पठति यः सततं त्रिसंध्यं त्य
 क्त्वा सदा प्रबलमीहजडुःप्रमादं ॥ तस्मान्नि मंहु कुरुते कमला निवासं कल्याणसा
 गरं भुवामसतामजीष्टं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीलोडणपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीकरं कष्टहर्तारं विधिवादप्रकाशकं ॥ धिया तर्जितवागीशं परमात्मानमन्वहं ॥ १ ॥
 द्दमागारं कृपापात्रं गताधिव्याधिदूषणं ॥ ठेकं तु सर्वकार्येषु श्रीप्रदं दलितामयं ॥ २ ॥
 धनधान्यकरं लोके रमाकेलिपदं परं ॥ मर्मतामदमानौवमूर्खतादोषवर्जितं ॥ ३ ॥
 ध्यातिसंतापनेत्तारं सूरिश्रेणिशिरोमणिं ॥ रिपुसारंगसारंगं मंगिनाथनिषेवितं ॥ ४ ॥

तेजसां मंदिर रम्यं वारिताशेषदुर्जनं ॥ नि सीमं सर्वगोत्राणा श्रीमतं गुणसागर ॥ ७ ॥ कथिताचारमार्गोपं कल्याणकमले विधुं ॥ प्रणताशेषदेवेश शासन कातचूष न ॥ ६ ॥ गदितागमसदोहं रसनामृतसुंदर ॥ सूराधिकप्रतापाजि रिक्षद दमितेदि य ॥ ७ ॥ नागेश्विबुधै सेव्यं लोकाना गातिकारक ॥ जडताया विठेचार नयनाब्हा दकारण ॥ ८ ॥ पालकं सर्वसत्वाना पार्श्वयक्षेण पूजित ॥ नाकिमानववद्यान्हि नाय नायं जगत्प्रजुं ॥ ९ ॥ क्रियासंततिनेतार त्रासितानेकदोषक ॥ कृतातार्थविचारकं तारतारुण्यराजित ॥ १० ॥ ससारसागरे पोत यस्मराधिविवर्जित ॥ सर्वज्ञं मेघगनी र हित विज्वम्य सर्वदा ॥ ११ ॥ तेजोनिधि मुदा पार्श्वं नवीमि लोमणाजिध ॥ क व्याणसागरारख्येन सस्तुत ह्यादिमाक्षरै ॥ १२ ॥ द्वादशनि कुजक ॥ श्रीमल्लोडण पार्श्वनायमयनौ विख्यातगोत्राजिधं ये नव्या वरनावनकिसहिता पूजति सौख्या यिन ॥ ते सत्त्वा सुखमानकीर्तिकलिता कल्याणतुगा परा जायते ध्रुवने प्रताप चिरा आदेयवाच सदा ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीसेरीशपार्थाष्टकप्रारंभः ॥

- कामौघकर्तारमशेषदेवाधिगैस्तदाचर्चितपादपद्मं ॥ कल्याणकार वरनीजवर्णं सेरी शपार्श्वं नुथ लोडणारख्य ॥ १ ॥ सत्पुण्यवल्लीवनवारिधार नि शेषनव्यावलिपूरिता श ॥ त्रैलोक्यवृत्रं ध्रुवनाधिनाथ सेरी ॥ २ ॥ सारगवाणीजितचित्तदाढ्यं सारगगनी रनिनादकांत ॥ सारगसारावकयुग्मराज सेरी ॥ ३ ॥ विश्वेषु सत्त्वेषु रूपानिधान स म्यक्त्वरत्नानरणाकितागं ॥ दु स्वागपर्शुं दजितारिवर्गं सेरी ॥ ४ ॥ अपारससारसमुद् पोतं सर्वज्ञमाचारपवित्रवशं ॥ राक्षंतशास्त्रार्थरहस्यदक्ष सेरी ॥ ५ ॥ वाणीरस्तानदितवि श्वविश्व तीर्थकर नागपुरेशपूज्यं ॥ सर्वत्र विख्यातयशोजिराम सेरी ॥ ६ ॥ तेजोनिधि कामितकामकुच सौजन्यसाहाद्विलासपात्रं ॥ कत्र्याणसूर्यादिवितानहेतु सेरी ॥ ७ ॥ आदित्यचंद्राधिकदेहनास सत्प्रातिहाय्याष्टकराजिराज ॥ स्फाराकृतौ मोहि तदेवदेव सेरी ॥ ८ ॥ कलश ॥ एव कत्र्याणवद्य त्रिध्रुवनतिलक लोडणार्द्रं सुपार्थ कृत्वेकाग्र्य स्वचिन्ते नवसफज्जुते ज्ञानसपत्तिनिक्षेप ॥ नित्य ध्यायति नव्याजिनसमय रता शुभ्रलेख्याजिरामास्तेपा हर्षात्प्रकाम नवति च सवने मज्जुपद्मानिवास ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीसज्जनवनाष्टकप्रारंभः ॥

- लावण्यगेह कजहेमवर्णं तन्मोजिन सुंदरबाहवन्ध ॥ लक्ष्मीकलापार्णवधि ण्यनाथ देवर्जनं सज्जननाथमीहे ॥ १ ॥ ज्येनागज दारुणकर्मगतो वीर वर पू तच्चरित्रशोच ॥ क्षेमास्पद सज्जुणरत्नत्वानि देवै ॥ २ ॥ इन्द्राकुचगं वरतिग्मरग्निम

राकेडुवक्रं गतवक्रमाद्यं ॥ अज्ञानवैश्वानरशांतिनीरं देवैः ॥ ३ ॥ दुःखोदधौ पीत
समुद्भिदं ॥ सत्प्रातिहार्याष्टकराजिराजं ॥ कृमानिधिं विस्तृतपुष्पमूर्तिं ॥ दे
वैः ॥ ४ ॥ नव्यैर्मुदा सेवितपादपद्मं सद्भानवज्राहतमोहनूथरं ॥ संसारदावाकुल
मर्त्यमेघं देवैः ॥ ५ ॥ सत्कीर्त्तिपात्रं दुरितारिसेव्यं जगद्भानानंदकरं शरण्यं ॥ कारुण्यसं
युक्तपवित्रचित्तं देवैः ॥ ६ ॥ कुंदार्हदंतं कजलोचनं वै वपुःश्रियातर्जितसूर्यकांतिं ॥
पापांधकारेऽमलदीपकं तं देवैः ॥ ७ ॥ प्रसादनातत्परसेवकस्येप्सितार्थदाने सुर
देववृद्धं ॥ सुखैरनेकैर्युतचारुदेहं देवैः ॥ ८ ॥ कलशः ॥ इत्यष्टकं श्रीजिनसंज्ञवस्य
पठंति ये मञ्जुजनावयुक्त्या ॥ तेषां गृहे पुण्यनिधाननव्याः कल्याणकाराश्च नवंति क
व्यः ॥ ९ ॥ इति श्रीमज्जिननायकस्य श्रीसूर्यपुरचूपणस्य श्रीसंज्ञवनाथस्याष्टकं संपूर्णं ॥

॥ अथ श्रीसूक्तमुक्तावली प्रारंभः ॥

मालिनी ठंदः ॥ सकलसुकृतवल्लीवृंदजीमूतमालां निजमनसि निधाय श्रीजि
नेडस्य मूर्तिं ॥ ललितवचनलीलालोकनाषानिबद्धैरिह कतिपयपदैः सूक्तमालां
तनोमि ॥ १ ॥ अथक्रमसंग्रहकाव्यं ॥ शार्दूलविक्रीडितठंदः ॥ तत्त्वज्ञानमनुष्य
सद्भानगुणान्यायप्रतिज्ञाकृमा चित्ताद्यं च कुलं विवेकविनयो विद्योपकारोद्यमाः ॥
दानक्रोधदयादितोषविषयाः साक्षात्प्रमादस्तथा साधुश्रावकधर्मवर्गविषये ज्ञेया
प्रसंगाह्यमी ॥ २ ॥ अथदेवतत्वविषेः मालिनीठंदः ॥ सकल करमवारी मोक्षमार्गा
धिकारी ॥ त्रिभुवनउपगारी केवलज्ञानधारी ॥ नविजन नित सेवो देव ए नक्तिजा
वे ॥ इहिज जिन नजंतां सर्व संपत्ति आवे ॥ ३ ॥ जिनवरपदसेवा सर्वसंपत्तिदा
ई ॥ निशिदिन सुखदाई कल्पवल्ली सहार्ई ॥ नमि विनमि लहीजे सर्व विद्या वडाई ॥
रूपन जिनह सेवा साधतां तेह पाई ॥ ४ ॥ अथगुरुविषेः ॥ स्वपरसमयजाणे ध
र्मवाणी वखाणे ॥ परम गुरुकह्याथी तत्व नीशंक माणे ॥ नविककज विकाशे जा
नुज्यूं तेज नासे ॥ इहज गुरु नजो जे शुद्धमार्ग प्रकाशे ॥ ५ ॥ सुगुरुवचनसंगे
निस्तरेजीवरंगे ॥ निरमल नर थाए जेम गंगाप्रसंगे ॥ सुणिय सुगुरु केशी ॥ वाणि
रायप्रदेशी ॥ लहि सुरजव वासी जे हसे मोक्षवाशी ॥ ६ ॥ अथधर्मविषे ॥ जलनि
धि जलवेला चंड्यी जेम वाधे ॥ सकल विनवलीला धर्मथी तेम साधे ॥ मनुअ
जनमकेरो सार ते धर्म जाणी ॥ नजिनजि नवि नावे धर्म ते सौख्य खाणी ॥ ७ ॥
इह धरम पसाये विक्रमे सत्य साध्यो ॥ इह धरम पसाये शालिनो साक वाध्यो ॥
जस नर गज वाजी मृत्तिकाना जिकेई ॥ रणसमय थया ते जीव साचा तिकेई ॥
॥ ८ ॥ अथज्ञानविषेः ॥ तन धन ठकुराई सर्व ए जीवनेठे ॥ पण इक इहिलूं

ज्ञान संसारमां ठे ॥ नवजलनिधि तारे सर्व जे दुःख वारे ॥ निजपरहित हेते
 ज्ञान ते कां न धारे ॥ ए ॥ यवऋषि इक गाथा बोधथी नै निवाखो ॥ इक पदधि
 चिलातीपुत्र संसार वाखो ॥ श्रुतनणत सुज्ञानी मास तुंगादि थावे ॥ श्रुतधि अज
 य हाथे रोहिण्यो चोर नावे ॥ १० ॥ अथमनुप्यजन्मविषे ॥ नवजलनधि नमतां
 कोइ वेला विशेषे ॥ मनुजजनम लायो छल्लहो रत्न लेखे ॥ सफल कर सुधर्मा ज
 न्म ते धर्मयोगे ॥ परजवसुख जेथी मोहलक्ष्मी प्रजोगे ॥ ११ ॥ मनुजजनम पा
 मी आलसे जे गमेढे ॥ शशिनृपतिपरे ते शोचनाथी नमेढे ॥ डलह दश कथा थूं
 मानुखोजन्म ए ठे ॥ जिनधरम विशेषे जोडतां सार्थ ते ठे ॥ १२ ॥ अथसज्जन
 विषे ॥ सद्यमन सदाई डु खियां जे सदाई ॥ परहित मतिदाई जास वाणी मि
 ठाई ॥ गुणकरि गहराई मेरुज्यू धीरताई ॥ सुजनजन सदाई तेह आनददाई ॥ १३ ॥
 जइ डरजन लोके दूहव्या दोष देई ॥ मनमलिन न थाए सज्जना तेह तेई ॥ डुप
 दजनकपुत्री अजना कष्टयोगे ॥ कनकजिम कशोटी ते तिसी शील जोगे ॥ १४ ॥
 अथगुणविषे ॥ गुणगहि गुण जेमां ते बहू मान पावे ॥ नर सुरजिगुणे ज्यू फूल
 शीशे चढावे ॥ गुणकरि बडु माने लोक ज्यू चडमाने ॥ अति कश जिम माने पू
 र्णने त्यों न माने ॥ १५ ॥ मलयगिरि कहे जे जवुलिवादि सोई ॥ मलयजतरु संगे
 चदना तेइ होई ॥ इम लहिय बडाइयूं कीजिये सग रगे ॥ गजशिरचडि वेठी ज्यू
 अजा सिंदसगे ॥ १६ ॥ अथन्यायविषे ॥ जग सुजस सुवासे न्यायलक्ष्मी उपासे ॥
 व्यसन डुरित नासे न्यायथी लोक वासे ॥ इम रुदय विमासी न्याय अंगी करी
 जे ॥ अनय परिहरीजे विश्वने वश्य कीजे ॥ १७ ॥ पद्य पण तस सेवे न्यायथी जे
 न चूके ॥ अनयपथ चले जे जाइ ते तास सूके ॥ कपिकुज मिलि सेव्यो रामने
 सीस नामी ॥ अनयकरि तज्यो ज्यू जाइए लकस्वामी ॥ १८ ॥ हय गय न सदाई
 युद्ध कीर्ती सदाई ॥ रिपुविजय वधाई न्याय ते धर्मदाई ॥ धरमनय धरे जे ते सुखे
 वैरि जीपे ॥ धरमनय विदूषा तेहने वैरि कोपे ॥ १९ ॥ धरमनय पसाये पामवा
 पंच तेई ॥ करि युधे जय पाम्या राज्यलीला लहेई ॥ धरमनय विदूषा कीरवा
 गर्व माता रणसमय विगृता पामवा तेह जीत्या ॥ २० ॥ अथप्रतिज्ञाविषे ॥
 अज अज्जन जिकाई आदशुं जे निवाहे ॥ रवि पण तम जोवा ब्योम जाणी
 वगाहे ॥ करिगहन तिवाहे तास निस्तत आपे ॥ मलिन तनु परवाले
 सिंधुमां सूर आपे ॥ २१ ॥ पुरुषरयण मोटा जे गणीजे धराये ॥ जिए जिम प
 दिबज्यू ते न नांहे पराये ॥ गिरिश विष धखो जे ते न अथापि नाख्यो ॥ डुर

गति नर लेई विक्रमादित्य राख्यो ॥ ११ ॥ अथ उपशमविषे: ॥ उपशम हित
 कारी सर्वदा लोकमांही ॥ उपशम धर प्राणी ए समो सौख्य नांही ॥ तप ज
 प सुर सेवा सर्व जे आदरे ठे ॥ उपशमविण जे ते वारि मंथा करे ते ॥ १३ ॥
 उपशम रस लीला जांस चित्ते विराजी ॥ किम नर नव केरी रिद्धिमां तेह रा
 जी ॥ गज मुनिवर जेहा धन्य ते ज्ञान गेहा ॥ तपकरि कृश देहा शांति पीयू
 ष मेहा ॥ १४ ॥ अथ त्रिकरणशुद्धिविषे: ॥ जग जन सुखदाई चित्त एवुं सदाई ॥
 मुखे अति मधुराई साच वाचा सुहाई ॥ वपु परहित हेते त्रएण ए शुद्ध जेने
 ॥ तप जप व्रत सेवा तीर्थ ते सर्व तेने ॥ १५ ॥ मण वच तनु त्रएण गंगज्युं
 शुद्ध जेने ॥ निज घर निवसंतां निर्जरा धर्म तेने ॥ जिम त्रिकरण शुद्धे डीप
 दी अंब वाव्यो ॥ घर सफल फलंतो शील धर्म सुहाव्यो ॥ १६ ॥ अथ कुलविषे
 सहज गुण वशे ज्युं शंखमां श्वेतताई ॥ अमृत मधुरताई चंडमां शीतलाई
 कुवलय सुरजाई इंदुमां ज्युं मिठाई ॥ कुलज मनुजकेरी त्युं सुजावे नलाई ॥
 ॥ १७ ॥ जिण घर वर विद्या जो हुवे तो न रुद्धि ॥ जिण घर ड्य ज्ञाने तो
 न सौजन्य वृद्धि ॥ सुकुल जनम योगे ते त्रणे जो लहीजे ॥ अनय कुमर ज्युं
 तो जन्म साफल्य कीजे ॥ १८ ॥ अथ विवेकविषे ॥ हृदय घर विवेके प्राणि
 जो दीप वासे ॥ सकल नव तणो तो मोह अंधार नाशे ॥ परम धरम वस्तु त
 त्व प्रत्यक्ष नासे ॥ करम नर पतंगा स्वांग तेने विधंसे ॥ १९ ॥ विकल नर
 कहीजे जे विवेके विहीना ॥ सकल गुण नखा जे ते विवेके विलीना ॥ जिम सुम
 ति पुरोधा नूमि गेहे वसंते ॥ उगति जुगति कीधी जे विवेके उगंते ॥ २० ॥
 अथ विनय विषे ॥ निशिविण शशि सोहे ज्युं न शोले कलाई ॥ विनयविण
 न सोहे त्युं न विद्या वमाई ॥ विनयवहि सदाई जेह विद्या सहाई ॥ विनय
 विण न कांई लोकमां उच्चताई ॥ २१ ॥ विनय गुण वहीजे जेहथी श्री वरीजे ॥
 सुर नर पति लीला जेह हेलां लहीजे ॥ पर तणय शरीरे पेशवा जे सुविद्या ॥
 विनय गुणयि लाधी विक्रमे तेह विद्या ॥ २२ ॥ अथ विद्याविषे ॥ अगम म
 ति प्रयुंज्ये विद्ययें कोन गंजे ॥ रिपु दल बल नंजे विद्ययें विश्व रंजे ॥ धनयि
 अखय विद्या सीख एणो तमासे ॥ गुरुमुख नणि विद्या दीपका जेम नासे
 ॥ २३ ॥ सुर नर सुप्रसंसे विद्ययें वैरि नाशे ॥ जगि सुजस सुवासे जेह वि
 द्या उपासे ॥ जिणकरि नृप रंज्यो नोज बाणो भयूरे ॥ जिणकरि कुमरिंदो
 रीजव्यो हेम सूरें ॥ २४ ॥ अथ उपकारविषे: ॥ तन धन तरुणाई आयु ए चंचला ठे ॥

परहित करि ले जे ताहरो ए समे ठे ॥ जब जनम जरा जां लागशे
 कठ साई ॥ कहि न तिण समे तो कोण थाशे सहई ॥ ३५ ॥ नहि त
 रु फल खावे ना नदी नीर पीवे ॥ जस धन परअर्थे सो नले जीव जीवे ॥
 नल कण नरिदा विक्रमा राम जेवा ॥ परहित करवा जे उद्यमी दक्ष तेवा ॥ ३६ ॥
 ॥ अथ उद्यमविषे ॥ रयण निहितरी ने उद्यमे लहि आणे ॥ गुरु नगति हरीने उ
 द्यमे शास्त्र जाणे ॥ दुख समय सहई उद्यमे ठे नलाई ॥ अति अलस तजी
 ने उद्यमे लाग नाई ॥ ३७ ॥ नृपशिर निपतंती वीज जात्कारकारी ॥ उद्यम क
 रि सुबुद्धी मत्रिण ते निवारी ॥ तिम निज सुतकेरी आवती दुर्वशाने ॥ उद्यम
 करि निवारी ज्ञानगर्ज प्रधाने ॥ ३८ ॥ अथ दानविषे ॥ धिर नहि धन राख्यो
 तेम नाख्यो न जाए ॥ इणि पर धन जोतां एव गत्या जणाए ॥ इह सुगुण सु
 पात्रे जेह दे नक्ति नावे ॥ निप्रि जिम धन आगे साथ तेहीज आवे ॥ ३९ ॥
 नल बलि हरिचदा नोज जे जे गवाए ॥ प्रह समय सदा ते दानकेरे पसाए ॥
 इम वृद्धय विमासी सर्वथा दान दीजे ॥ धन सफल करीजे जन्मनो लाहु ली
 जे ॥ ४० ॥ अथ शीलविषे ॥ अद्युन करम घाले शील शोना दिखाले ॥ गुणगण
 अजुआले आपदा सर्व टाले ॥ तस नर बहु जीवी रूप लावण्य देई ॥ परनव शि
 व होई शील पाले जिकेई ॥ ४१ ॥ इण जग जिनदास श्रेष्ठ शीले सुहायो ॥ ति
 म निरमल शीले शील गंगेव गायो ॥ कलि करण नरिदा ए समा ठे जिकेई ॥
 परनव शिव पामे शील पाले तिकेई ॥ ४२ ॥ अथ तपविषे ॥ तरणि किरणथी
 ज्युं सर्व आधार जाए ॥ तपकरि तपथी ल्युं दुख ते दूर थाए ॥ बलि मलिन य
 यूं जे कर्मचमाल तीरे ॥ किम तनु न पखाले ते तपस्वर्य नीरे ॥ ४३ ॥ तपविण
 नवि थाए नाश दु कर्म केरो ॥ तपविण न टले जे जन्म संसार फेरो ॥ तप ब
 लि लहि लब्धी गोतमे नदिखेणे ॥ तप बलि वपु कीर्युं विष्णु वैक्रीय जेणे ॥ ४४ ॥
 अथ नावविषे ॥ मनविण मिलवो ज्यु चाववो दत्तहीणे ॥ गुरुविण नणवो ज्युं
 जीमवो ज्यु अज्युणे ॥ जसविण बहु जीवी जीव ते ज्युं न सोहे ॥ तिम धरम
 न सोहे नावना जो न होहे ॥ ४५ ॥ नरत नृप इजाची जीरणश्रेष्ठि नावे ॥
 बलि बलकल चीरी केवल ज्ञान पावे ॥ बलनद हरिणो जे पचमे स्वर्ग जाए ॥
 इहज गुण पसाये तास निस्तार थाए ॥ ४६ ॥ अथ क्रोधविषे ॥ तृण दहन द
 हतो वस्तु ज्यु सर्व बाले ॥ गुण करण नरी ल्युं क्रोध काया प्रजाले ॥ प्रसम ज
 लद धारा बन्दि ते क्रोध वारो ॥ तप जप व्रत सेवा प्रीतिवल्ली बधारो ॥ ४७ ॥

धरणि परशुरामे क्रोधि निहृत्रि कीधी ॥ धरणि सुभुमराये क्रोधि निब्रह्मि सा
 धी ॥ नरकगति सहायी क्रोध ए दुःख दाई ॥ वरज वरज नाई प्रीति दे जे वधा
 ई ॥ ४७ ॥ अथ मानविषे ॥ विनय वनतणी जे मूल शाखा विमोडे ॥ सुगुण क
 नककेरी शृंगलाबंध तोडे ॥ उनमद करि दोडे मान ते मत्त हाथी ॥ निजवश
 करि ले जे अन्यथा दूर एथी ॥ ४८ ॥ विपद विष समो ए मान ते सर्प जाणो
 मनुज विकल होवे एण मंके जडाणो ॥ इह न परिहस्यो जो मान दुर्योधन तो ॥
 निज कुल विणसाड्यो मानने जे वहंतो ॥ ४९ ॥ अथ मायाविषे ॥ नितुरपणु
 निवारी हीयडे हेज धारी ॥ परिहर बल माया जे असंतोषकारी ॥ मधुर मयुर
 बोले तोहि विश्वास नाणो ॥ अहि गिलण प्रमाणे मायिने लोक जाणो ॥ ५० ॥
 म कर म कर माया दंज दोषहु बाया ॥ नरय तिरिय केरा जन्म दे जेह माया ॥
 बलि नृप बलवाने विष्णु माया वहंतां ॥ लहुयपण लह्युं जे वामनारूप लेतां
 ॥ ५१ ॥ अथ लोचविषे ॥ सुण वयण सयाणे चित्तमां लोच माणे ॥ सकल व्य
 सनकेरो मार्ग ए लोच जाणो ॥ इक खिए पण एने संग रंगे म लागे ॥ नव
 नव दुख दे ए लोचने दूर त्यागे ॥ ५२ ॥ कनकगिरि कराया लोचथी नंदराये ॥
 निज अरथ न आया ते हखा देवताये ॥ सयल निधि लही जे स्वाय ते विश्व
 कीजे ॥ मन तनह वरीजे लोच तृष्णा न ठीजे ॥ ५३ ॥ अथ दयाविषे ॥ सुकृत क
 लप वेली लब्धि विद्या सहेली ॥ विरतिरमण केली शांति राजा महेली ॥ सकल
 गुण नलेरी जे दया जीव केरी ॥ निज तृदय धरी ते साधिए मुक्ति सेरी ॥ ५४ ॥
 निज सरण परेवो जेनथी जेण राख्यो ॥ षट दशम जिने ते ए दया धर्म दा
 ख्यो ॥ तिह तृदय धरीने जो दया धर्म कीजे ॥ नवजलधि तरीजे दुःख दूरे करी
 जे ॥ ५५ ॥ अथ सत्यविषे ॥ गरल अमृत वाणी साचथी अग्नि पाणी ॥ सृज
 सम अहिराणी साच विश्वास खाणी ॥ सुपसन सुर कीजे साचथी ते तरीजे ॥
 त्रिण अलिक तजो जे साचवाणी वदीजे ॥ ५६ ॥ जग अपजश वाधे कूडवाणी
 वदंतां ॥ वसु नृपति कुगत्यें साख कूडी नरंतां ॥ असत वचन वारी साचने चि
 त्त धारी ॥ वद वचन विचारी जे सदा सौख्यकारी ॥ ५७ ॥ अथ चोरीविषे ॥ पर
 धन अपहारे स्वार्थपें चोर हारे ॥ कुल अजस वधारे बंध घातादि धारे ॥ पर धन
 तिण हेते सर्प ज्युं दूर वारी ॥ जग जन हितकारी होय संतोष धारी ॥ ५८ ॥
 निशिदिन नर पामे जेहथी दुःख कोडी ॥ तज तज धन चोरी कष्टनी जेह ओरी ॥
 पर विनव हरंतो रोहिणी चोर रंगे ॥ इह अजय कुमारे ते ग्रहो बुद्धि संगे ॥ ५९ ॥

अथ कुशीजविषे ॥ अथश पमह वागे लोकमा लीह जागे ॥ डुरजन बहु जागे
 जे कुले लाज लागे ॥ सजन पण विरागे मा रमे एण रागे ॥ परतिय रस रागे दो
 पनी कोडि जागे ॥ ६१ ॥ परतिय रसरामे नाश लकेश पायो ॥ परतिय रस त्या
 गे जीज गगेव गायो ॥ द्रुपद जनक पुत्री विश्व विश्वे विदीती ॥ सुर नर मिलि सेवी
 जीजने जे धरती ॥ ६२ ॥ अथ परिग्रहविषे ॥ शशिवदय वधे ड्यूं सिधु वेला नजेरी ॥
 धनकरि मन साए तेम वाधे घणेरी ॥ डुरित नरग सेरी तू करे ए परेरी ॥ ममकर अधि
 केरी प्रीति ए अर्थकेरी ॥ ६३ ॥ मनुज जनम द्वारे ॥ डु खनी कोडि धारे ॥ परिग्र
 ह ममता ए स्वर्गना सोख्य वारे ॥ अधिक धरणि लेवा धातकी खंन केरी ॥ सुष्ठम
 कुगति पामी चक्रिराये घणेरी ॥ ६४ ॥ अथ सतोषविषे ॥ सकल सुख नराए विश्व
 तावश्य थाए ॥ नवजलधि तराए डु ख दूरे पलाए ॥ निज जनम सुवारे आपदा
 दूर वारे ॥ निज धरम वधारे जेह सतोष धारे ॥ ६५ ॥ सकल सुखतणो ते सार
 सतोष जाणो ॥ कनक रमणिकेरी जेह ऽह्ना न आणे ॥ रजनि कपिल बाथ्यो स्व
 र्णनी लोलताए ॥ नमर कमल बाथ्यो ते असतोषताए ॥ ६६ ॥ अथ विषयविषे ॥
 शिवपद यडि वाढे जेह आनंद दाई ॥ विषयसम विषया तो ठानि दे डु खदाई ॥
 मधुर अमृत धारा दूधनी जो लहीजे ॥ अति विरस सदा तो काजिका सग्रही
 जे ॥ ६७ ॥ विषय विकल ताणी कीचके नीम नार्या ॥ दशमुख अपहारी जा
 नकी रामनार्या ॥ रति धरि रहनेमी ऋडवा नेमि नार्या ॥ जिण विषय न वज्या
 तेह जाणो अनार्या ॥ ६८ ॥ अथ इडियविषे ॥ गज मगर पनगा जेह जूंगा कुरं
 गा ॥ इरु इरु विषयार्थे ते लहे डु ख चगा ॥ जस परवश पावे तेहनुं शू कही
 जे ॥ इम ल्हदय विमासी इडि पाचे ढमीजे ॥ ६९ ॥ विषय वन चरता इडि जे
 उंटडा ए ॥ निज वश नवि राखे तेह दे डु खडा ए ॥ अवश करण-मृदू ज्यू अगुहे
 डि पामे ॥ स्ववश सुख लह्या ज्यू कुर्म गुर्नीडि नामे ॥ ७० ॥ अथ प्रमादवि
 षे ॥ सहु मन सुख वाढे डु खने को न वाढे ॥ नहि धरम विना ते सौख्य ए सपजे
 ठे ॥ इह सुखरम पामी का प्रमादे गमीजे ॥ अति अलश तजीने उद्यमे धर्म की
 जे ॥ ७१ ॥ इह दिवश गया जे तेह पाठा न आवे ॥ धरम समय आले कां प्र
 मादे गमावे ॥ धरम नवि करे जे आयु आले वहावे ॥ शशि नृपतिपरें त्यु सोच
 ना अत पावे ॥ ७२ ॥ अथ साधुधर्मविषे ॥ शार्दूल विक्रीडितवद ॥ जे पच व्रत मेरु
 नार निवहे, नि मग रगे रहे ॥ पचाचार धरे प्रमाद न करे, जे डु परिस्ता सहे ॥
 पाचे इडि तुरगमा वश करे, मोक्षार्थने सग्रहे ॥ एवो डुप्कर साधु धर्म यन ते, जे

ज्युं ग्रहे त्युं वहे ॥ ७३ ॥ मालिनीतंद ॥ मयण सरव मोमी कामिनी संग होमी ॥
 तजिय कनक कोडी मुक्तिसूं प्रीति जोडी ॥ नव नव नय वामी शुद्ध चारित्र पामी ॥
 इह जग शिवगामी ते नमो जंबु स्वामी ॥ ७४ ॥ अथ श्रावकधर्म विषे ॥ शा
 दूलविक्रीडिततंद ॥ जे सम्यक्त लही सदा व्रत धरे, सर्वज्ञ सेवा करे ॥ संध्या वश्य
 क आदरे गुरु नजे, दानादि धर्माचरे ॥ नित्ये सद्गुरु सेवना मनधरे, एवो जि
 नाधीशरे ॥ नाख्यो श्रावकधर्म दोय दशधा, जे आदरे ते तरे ॥ ७५ ॥ मालिनी
 तंद ॥ निशिदिन जिनकेरी जे करे शुद्ध सेवा ॥ अणु व्रत धरि जे ते काम आनंद
 देवा ॥ चरम जिन वरिंदे जे सुधर्मे सुवास्या ॥ समकित सतवंता श्रावका ते प्रसं
 स्या ॥ ७६ ॥ इम अरथ रसाला जे रची सूक्तमाला ॥ धरम नृपति बाला मालि
 नी तंद शाला ॥ धरम मति धरंतां ए इहां पुण्य वाथ्यो ॥ प्रथम धरम केरो सार ए
 वर्ग साथ्यो ॥ ७७ ॥ इति श्रीमत्सूक्त मुक्तावल्यां धर्मवर्गः प्रथमः समाप्तः ॥ १ ॥

॥ अथ अर्थवर्ग प्रारंभः ॥

उपेण्डवज्जातंदः ॥ अथार्थवर्गे हितचिंतनं श्रीभित्तंपचार्यस्व महीशसेवा ॥
 खलादिमैत्री व्यसनादि चैव; मिहावधार्याः कतिचित्प्रसंगाः ॥ १ ॥ अथ अर्थ
 विषेः मालिनी तंद ॥ अरथ अरजि जेणे स्वायते विश्व होवे ॥ जिण विण गु
 ण विद्या रूपने कोण जोवे ॥ अनिनव सुखकेरो सार ए अर्थ जाणी ॥ सकल
 धरम एथी साधिए चित्त आणी ॥ २ ॥ अरथ विण कवन्नो जेह वेश्याइ ना
 ख्यो ॥ अरथ विण वसिष्ठे राम जातो उवेख्यो ॥ सुकृत सुजस कारी अर्थ ते ए
 उपार्जो ॥ कुवणज उपजंतो अर्थ ते दूर वर्जो ॥ ३ ॥ अथ हित चिंतनवि
 षेः ॥ परहित करवा जे चित्त उज्जाह धारे ॥ परकृत हितहीये जे न कांई विसारे ॥
 प्रति हित परथी ते जे न वांढे कदाई ॥ पुरुष रयण सोई वंदिए सो सदाई ॥ ४ ॥
 निज दुख न गणीने पारकूं दुःख वारे ॥ तिहतणि बलिहारे जाइए कोडि वा
 रे ॥ जिम विपन्नर जेणे मंक पीडा सहिने ॥ विषधर जिनवीरे बूजव्यो ते वहीने
 ॥ ५ ॥ अथ लक्ष्मीविषेः ॥ हरि सुत रति रंगे जे रमे रात सारी ॥ शिवतनय कुमा
 रो ब्रह्म पुत्री कुमारी ॥ हितकरि दृगलीला जेहने लब्धि जोवे ॥ सकल सुख ल
 हे सो सोहि विख्यात होवे ॥ ६ ॥ लखमि बलि यशोदा नंदने विश्व मोहे ॥ ल
 खमि विण विरूपी संछु निद्रू न सोहे ॥ लखमि लहिय रांके जे शिलादित्य नां
 ज्यो ॥ लखमि लहिय शांके विक्रमे विश्व रंज्यो ॥ ७ ॥ अथ कृपणविषेः ॥ कण

कण जिम सचे कीटिका धान्यकेरो ॥ मधुकर मधु संचे जोगवे को अनेरो ॥ ति
 म धन रुपणकेरो नोपकारे दिवाये ॥ इमहि विलय जाए अन्यथा अन्य खाए ॥
 ७ ॥ रुपण पणु धरंता जे नवे नंद राया ॥ कनक गिरि कराया ते तिहां अर्थ
 नाया ॥ इम मनत करता डुख वासे वसीजे ॥ रुपण पणु तजीजे मेघज्यूं दा
 न दीजे ॥ ८ ॥ अथ याचनविपे ॥ निरमल गुण राजी त्या लगे लोक राजी ॥
 तब लग कहि जीजी त्या लगे प्रीति जाळी ॥ सुजन जन सनेही त्या लगे मि
 त्र तेही ॥ मुख थकि न कहीजे ज्या लगे देहि देही ॥ १० ॥ जइ वडपण वाठे
 मांगजे तो न काई ॥ लहु पण जिण होवे केम कीजे तिकाई ॥ जिम लघु थइ सोजे
 वीरथी दान लीधूं ॥ हरि बल नृप आगे वामना रूप कीधूं ॥ ११ ॥ अथ नि
 धनविपे ॥ धनविण निज बंधू तेहने दूर ठंडे ॥ धनविण गृह चार्या तेह सेवा न
 मंडे ॥ निरजल सरजेवो देह निर्जीव जेवो ॥ निरधन ठण जेवो लोकमे ते गणो
 वो ॥ १२ ॥ सरवर जिम सोहे नीर पूरे जरायो ॥ धन करि नर सोहे तेम नीते
 उपायो ॥ धनकरिय सुंदतो माघ जे जाण दूतो ॥ धनविण पग सूजी तेह दीगो मर
 तो ॥ १३ ॥ अथ राज सेवाविपे ॥ सुजनसु हित कीजे दुर्जना सीख दीजे ॥ जग
 जन वश कीजे चित्त वाढा वरीजे ॥ निज गुण प्रगटीजे विश्वना कार्य कीजे ॥ प्रभु
 सम विचरीजे जो प्रभूसेव कीजे ॥ १४ ॥ जगतिकरि वडानी सेव कीजे जिकाई
 ॥ अधिक फल न आपे कर्मथी ते तिकाई ॥ जलधि तरिय लंका सीत सदेस
 लावे ॥ हनुमत कर्म ते राम कडोट पावे ॥ १५ ॥ अथ खलताविपे ॥ रस विर
 स नजे ज्यूं अंभ निव प्रसंगे ॥ खज मिलण दुवे ल्युं अतरंग प्रसंगे ॥ सुण सु
 ण ससनेही जाणि ले रीति जेही ॥ खल जन निसनेही तेहगूं प्रीति केही ॥ १६
 मगर जल वसंतो ते कपीराय दीगो ॥ मधुर फल चखावी ते कखो मित्र मीगो
 ॥ कपि कलिज नखेवा मत्स खेली खलाई ॥ जलमहि कपि बुद्धी ठामि दे ते जला
 ई ॥ १७ ॥ अथ अविश्वासविपे ॥ उपजाति ठद ॥ विश्वासिसाथे न ठले रमीजे ॥ न
 वैरि विश्वास कदापि कीजे ॥ जो चित्त ए वीर गुणे धरीजे ॥ तो लडि लीजा ज
 गमा वरीजे ॥ १८ ॥ इवज्जाठद ॥ चाणायके ज्यूं निज काज साखो ॥ जे राज नागी नृप
 तेह माखो ॥ जो घूअडे काक विश्वास कीयो ॥ तो वायसे घूकने दाह दीयो ॥ १९ ॥
 अथ मैत्रीविपे ॥ मालिनीठद ॥ करि कनक सरीसी साधु मैत्री सदाई ॥ घसि कसि
 तप वेधे जास वाणी सवाई ॥ अहव करहि मैत्री चडमा सिधु जेही ॥ घट घट
 वध वाधे सारखा वे सनेही ॥ २० ॥ इह सहज सनेहे जे वधे मित्रताई ॥ रवि प

रि न चले ते काजज्युं बंधुताई ॥ हरि हलधर मैत्री कृष्णने जे ठमासे ॥ हलधर नि
 ज खंधे ले फिखो जीवि आसे ॥ ११ ॥ अथ व्यसन विषे ॥ नलिन मलिन शोभा सां
 ज्यी जेम थाए ॥ इह कुवसनथी त्यूं संपदा कीर्ति जाए ॥ कुविसन तिण हेते स
 र्वथा दूर कीजे ॥ जनम सफल कीजे कीर्ति कांता बरीजे ॥ १२ ॥ अथ द्यूतविषे ॥ दु
 तविलंबित ठंद ॥ सुगुरु देव जिहां नवि लेखवे ॥ धनविणा सहुए जिण खेलवे ॥ नव
 नवे नमवूं जिण ऊवटें ॥ कहिनि कोण रमे तिण जूवटें ॥ १३ ॥ अथ मांस नरुण
 विषे ॥ उपजातिठंद ॥ जे मांस लुब्धा नर ते न होवै ॥ ते राक्षसा मानुषरूप सोवै ॥ अथ
 चोरीविषे ॥ जे लोकमां नर्ग निवास ऊरी ॥ निवारीए ते परद्व्यचोरी ॥ १४ ॥ अथ म
 द्यविषे ॥ सुयंगप्रयातठंद ॥ सुरापानथी चित्त संच्रांत थाये ॥ गले लाज गंजीरता शी
 ल जाये ॥ जिहां ज्ञान विज्ञान सूजे न बूजे ॥ इशू मद्य जाणी न पीजे न दीजे ॥
 ॥ १५ ॥ अथ वेश्याविषे ॥ कहो कोण वेश्या तणो अंग सेवे ॥ जिणे अर्थनी लाजनी
 हाणि होवे ॥ जिणे कोश सिंहा गुफाये निवासी ॥ ठव्यो साधु ने पालग्यो कंबलासी
 ॥ १६ ॥ अथ खेटकविषे ॥ ठंद ॥ मृगयाने तज जीव घात जे ॥ सघले जीव दया सदा
 नजे ॥ मृगयाथी दुख जे लह्या नवां ॥ हरि रामादि नरेंद्र जे हवा ॥ १७ ॥
 परस्त्रीविषे ॥ चौपाईठंद ॥ स्वर्ग सौख्यनणि जो मन आशा ॥ ठांडे तो परनारि
 विलासा ॥ जेण एण निज जन्म दुःखए ॥ सर्वथा न परलोक सूखए ॥ १८ ॥
 अथ ए विषयोना उदाहरणो ॥ शार्दूलविक्रीडितठंदः ॥ जूवा खेलण पांमवा वन
 नम्या, मद्ये बली द्वारिका ॥ मांसे श्रेणिक नारकी दुख लह्या, बांध्या नरे चोरि
 का ॥ आखेटे दशरथपुत्र विरही, केवल वेश्या घरे ॥ लंकास्वामि परत्रिया रस
 रमे, जे ए तजे ते तरे ॥ १९ ॥ अथ कीर्तिविषे ॥ मालिनी ठंदः ॥ दिशिदिशि पसरं
 ती चंद्रमा ज्योति जैसी ॥ श्रवण सुणत लागे जाए मीठी सुधासी ॥ निशिदिन
 जनगाये रामराजिंद जेवी ॥ इणि कलि बहु पुण्ये पामियें कीर्ति एवी ॥ २० ॥ अथ
 प्रधानविषे ॥ सकल व्यसन वारे स्वामिसूं नक्तिधारे ॥ स्वपरहित वधारे राज्यना का
 ज सारे ॥ अनय नय विचारे हुइता दूर वारे ॥ निजसुत जिम धारे राज्य लक्ष्मी
 वधारे ॥ २१ ॥ अथ कलाविषे ॥ चतुर कर कलानो संग्रहो सौख्यकारी ॥ इण
 गुण जिण लाधी डौण संपत्ति सारी ॥ त्रिपुर विजय कर्ता जे कलाने प्रसंगे ॥ हि
 मकर मनरंगे ले धखो उत्तमांगे ॥ २२ ॥ अथ मूर्खताविषे ॥ वचन रस न जेदे मूर्ख
 वार्त्ता न वेदे ॥ तस कुवचन खेदे तेहने सीख जे दे ॥ नृपशिर रज नाखी जेण मू
 र्ख वहीने ॥ हित कहत हणीज्युं वानरे सुग्रहीने ॥ २३ ॥ अथ लज्जाविषे ॥ निज

वचन निवाहे लाज ग्युराज्य वाले ॥ व्रत नय कुलरीते मातज्यूं लाज पाले ॥ सक
ल गुण सुहावे लाजथी नावदेवे ॥ व्रत नियम लह्यो जे नाऽलज्जा प्रनावे ॥ ३४ ॥
शालिनी ठंद ॥ एवा जे जे रूयडा नाव राजे ॥ एषोविश्वे अर्थथी तेह ठाजे ॥ एवु
जाणी सार ए सौख्य केरो ॥ ते धोरा जे अर्थ अर्जे नलेरो ॥ ३५ ॥ इतिश्री सूक्त
मुक्तावल्या अर्थवर्गो द्वितीय समाप्त ॥ २ ॥

॥ अथ कामवर्ग प्रारंभ ॥

उपजाति ठंद ॥ ग्राह्या कियत किल कामवर्गे कामो नृनाथा गुणदोषजाज ॥
मुलरूपे यौगवियोगयुक्ते समातृपितृप्रमुखा प्रसंगा ॥ १ ॥ अथ कामविपे ॥
कदर्प पचानन तेज आगे ॥ कुलग जेवा जगजीव नागे ॥ स्त्रीशस्त्र लेई जग जे व
दीता ॥ तिण देवा जनवृंद जीता ॥ २ ॥ मालिनी ठंद ॥ मनमथ जगमाहे ड
जैथी जे अद्यापी ॥ त्रिभुवन सुरराजी जासशस्त्रे सतापी ॥ जलज विधि उपासे वा
दिजा विष्णु सेवे ॥ हर हिम गिरिजाने जेण अर्धांग देवे ॥ ३ ॥ शार्दूलविक्रीडित
ठंद ॥ जिल्लीनाव चव्यो महेश उमया, जे काम रागे करी ॥ पुत्री देखि चव्यो चतुर्मु
ख हरी, आहेरिका आदरी ॥ इडे गोतमनी त्रिया विलसिने, सजोग ते ओलव्या ॥
कामे एम महंत देव जग जे, ते जोलव्या रोटाव्या ॥ ४ ॥ मालिनी ठंद ॥ नल नृ
पद वदती देखि चारित्र चाळे ॥ अरह नरहनेमी ते तपम्या विटाले ॥ चरम जिन
मुनी ते चिह्नणारूप मोहे ॥ मयण सर व्यथाना एह उन्माद सोहे ॥ ५ ॥ अथ
गुणदोषोद्भावनविपे ॥ रथोद्धताठंद ॥ उत्तमा पण नरा न सजवे ॥ मय्यमा तिम
न योपिता हुवे ॥ एह उत्तमिक मय्यमी पणो ॥ वेहुमाहि गुणदोषनो गिणो ॥ ६ ॥
तत्र पुरुषगुणा यथा ॥ शार्दूलविक्रीडितठंद ॥ जे नित्ये गुण वृंद ले परतणा, दोषा
न जे दाखवे ॥ जे विश्वे उपगारिने उपकरे, वाणीसुधा जे लवे ॥ पूरा प्रनिम चढ
जेम, सुगुणा, जे धीर मेरुसमा ॥ उमा जेह गजीर सायर जित्या, ते मानवा उत्तमा
॥ ७ ॥ अनुष्टुप ठंद ॥ रूप सौजाग्य सपन्ना सत्वादिगुणशोचना ॥ ते लोके विरला
धीरा श्रीराम सदृशा नरा ॥ ८ ॥ अथ पुरुष दोषा यथा ॥ शार्दूलविक्रीडितठंद ॥
लकासामि हरति राम तजि जे, शीतातणी एवकी ॥ स्त्रीवेची हरिचद पांमय नृपे, ठ
ण्णा न राखी सकी ॥ रात्रे ठानि निज स्त्रिया नल नृपे, ए दोष मोटा नणी ॥ जोवो
उत्तम माहि दोष गणना, का वात बीजातणी ॥ ९ ॥ अथ स्त्रीगुणा यथा ॥ उपजा
तिठंद ॥ सुसीख आले प्रिय चित्त चाळे ॥ जे शीज पाले गृह चित्त टाले ॥ दाना

दि जेणे गृहधर्म होई ॥ ते गेहि नित्ये घरलळि सोई ॥ १० ॥ अथ स्त्रीदोषा यथा
 ॥ उपजातिठंद ॥ जर्ता हण्यो जे पति मारकार्यें ॥ नारव्यो नदीमां शुक्र मालिका
 र्यें ॥ सुदर्शनश्रेष्ठ सुशील राख्यो ॥ ते आल देई अनयाय दाख्यो ॥ ११ ॥ वसं
 ततिलका ठंदः ॥ माख्यो प्रदेशि सुरिकांति विषयावलीए ॥ राजा यशोधर हण्यो न
 यनावलीए ॥ दुःखी कख्यो स्वसुर नूपुर पंडिताए ॥ दोषी त्रिया इम जणी
 इण दोषताए ॥ १२ ॥ अथ सुलक्षणी स्त्रीविषेः--शार्दूलविक्रीडितठंद ॥ रुडी
 रूपवती सुशील सुगुणी, जावण्य अंगे लसे ॥ लज्जालु प्रियवादिनी प्रियतणे, चित्ते
 सदा जे वसे ॥ लीला यौवन उल्लसे उरवसी, जाणे नृलोके वशी ॥ एवी पुण्यतणे
 पसाय लहिये, रामे रमा सारशी ॥ १३ ॥ उपजातिठंदः ॥ सीता सुनडा नलराय रा
 णी ॥ जे दोषदी शीलवती वखाणी ॥ जे एहवी शीलगुणे समाणी ॥ सुलक्षणा ते
 जगमांही जाणी ॥ १४ ॥ अथसंयोगविषेः ॥ मालिनी ठंदः प्रियसखि प्रिययोगे उल्ल
 से नेत्र रंगे ॥ हसित मुख शशीज्युं सर्व रोमांच अंगे ॥ कुच इक मुळ वैरी नम्रता
 जे न दाखे ॥ प्रिय मिलण समे जे अंतरो तेह राखे ॥ १५ ॥ अथ वियोगविषेः
 दिन वरस समाणे रैणि कळपांत जाणे ॥ हिम रज कदली जे तेह जाला प्रमाणे
 ॥ शशिरसिकरसो जे सूरसो सोई लागे ॥ प्रिय विरह प्रियाने दुःख शूं शूं न जागे
 ॥ १६ ॥ अथ माताविषे ॥ इंदुवज्राठंदः ॥ जे मातनो बोल कदा न लोपे ॥ जे विश्वमां सू
 रज जेम ओपे ॥ ज्यां धर्म चर्या बहुधा परीखी ॥ त्यां मातपूजा सहुमां सरीखी
 ॥ १७ ॥ जे मात मोहें जिन एम कीधो ॥ गर्जे वसंतां व्रत नेम लीधो ॥ जे मात न
 डा वयणे प्रबुद्धो ॥ शीला तपंते अरहन्न सीधो ॥ १८ ॥ अथपिताविषेः ॥ जे बाल ना
 वे सुतने रमाडे ॥ विद्या जणावे सरसूं जमाडे ॥ ते तातनो प्रत्युपकार एही ॥ जे तेह
 नी नक्ति हिये वहेही ॥ १९ ॥ मालिनीठंदः ॥ निषध सगर राया जे हरीनड चं
 डा ॥ तिम दशरथ राया जे प्रसन्ना मुनिंडा ॥ मनक जनक जेते पुत्रने मोह ना
 खा ॥ स्वसुत हित करीते तेहना काज साखा ॥ २० ॥ अथ पुत्रविषेः ॥ स्वागताठंदः
 मात तातपद पंकज सेवा ॥ जे करे तस सुपुत्र कहेवा ॥ जेह कीर्ति कुलजाज वधा
 रे ॥ सूर्य जेम जगि तेज सधारे ॥ २१ ॥ शालिनीठंदः ॥ गंगापुत्रे विश्वमां कीर्ति
 रोपी ॥ आज्ञा जेणे तातकेरी न लोपी ॥ ते धन्या जे अंजनापुत्र जेवां ॥ जेणे की
 धी जानकी नाथ सेवा ॥ २२ ॥ तोटकठंदः ॥ इम काम विलास उलास तए ॥ र
 सरीति हृदे अनुजावतए ॥ जिमचंदन अंग विलेप तए ॥ हिय होय सदा सुख
 संपतए ॥ २३ ॥ इति श्रीसूक्त मुक्तावल्यां काम वर्गस्तृतीयः समाप्तः ॥

अथ मोक्षवर्ग प्रारंभः

उपजातिवृन्द ॥ ग्राह्या कियत. किल मोक्षवर्गे कर्मकथासयमनावनाद्या ॥ वि
वेकनिर्वेदनिजप्रबोधा इत्येवमेते प्रवरप्रसंगा ॥ १ ॥ मोक्षार्थविषे मालिनीवृ
न्द ॥ इह नव सुख हेते के प्रवर्ते नलेरा ॥ परनव सुखहेते जे प्रवर्ते अनेरा ॥ अवर
र अरथ ठेमी मुक्ति पथा अराये ॥ परम पुरुष सोई जेह मोक्षार्थ साधे ॥ २ ॥
तजिय जरत केरी जेण ठे खंड नूमी ॥ शिवपथ जिण साथ्यो सोलमे सांति सामी ॥
गजमुनि सुप्रसिद्धा जेम प्रत्येक बुद्धा ॥ अवर अर्थ ठडी धन्य ते मोक्ष बुद्धा ॥ ३ ॥
अथ कर्मविषे ॥ करम नृपति कोपे दु ख आपे घणोरा ॥ नरय तिरय केरा जन्म ज
न्मे अनेरा ॥ गुन परिणति होवे जीवने कर्म तेवे ॥ सुरनरपतिकेरी सपदा सोई
देवे ॥ ४ ॥ करम शशि कलंकी कर्म जिहू पिनाकी ॥ करम बजि नरेई प्रार्थना
विष्णुराकी ॥ करम वश विधाता इष्ट सूर्यादि होई ॥ सबल करम सोई, कर्म जेवो
न कोई ॥ ५ ॥ अथ कृमाविषे ॥ छुरित नर निवारे जे कृमा कर्म वारे ॥ सकल
तप सधारे पुन्य लक्ष्मी वधारे ॥ श्रुत सकल अराये जे कृमा मोक्ष साधे ॥
जिण निज गुण वाधे ते कृमा कां न साधे ॥ ६ ॥ सुगति लहि खिमाए स्वध
सूरीस सीसा ॥ सुगति दृढ प्रहारे क्रूरगद्गु मुनीसा ॥ गज मुनिस खिमाए मु
क्ति पथा अराये ॥ तिम सुगति खिमाए साधु मैतार्य साधे ॥ ७ ॥ अथ सयमविषे
स्वागता वृन्द ॥ पूर्व कर्म सवि सयम वारे ॥ जन्म वारिनिधि पार उतारे ॥ तेह सयम
न केम धरीजे ॥ जेण मुक्ति रमणी वश कीजे ॥ ८ ॥ तुग गेल बलदेव सुहायो ॥ जे
ण सिंह मृग बोध बतायो ॥ तेम सयम लहीय अरायो ॥ जेण पचम सुरालय पायो
॥ ९ ॥ अथ षादश जावनाविषे ॥ तत्र प्रथम अनिल्य जावना ॥ मालिनी वृन्द ॥ एण
कण तनु जीवी बीज जात्कार जेवी ॥ सुजन तरुण मैत्री स्वप्न जेवी गणोवी ॥
अहमत ममताए मूढता कांड माचे ॥ अथिर अरथ जाणी एणशं कोण राचे
॥ १० ॥ धरणि तरु गिरिदा देखिए जाव जेई ॥ सुर धनुष परे ते चंशुरा जाव तेई
इम लहदय विमासी कारमी वेह ठाया ॥ तजिय जरतराया चित्त योगे लगाया ॥ ११ ॥
द्वितीय असरण जावना ॥ परम पुरुष जेवा सहसा जे कृताते ॥ अवर सरण के
तुं लीजिये तेह अते ॥ प्रिय सुल्लद कुटवा पाश वेठा जिकोई ॥ मरण समय राखे
जीवने ते न कोई ॥ १२ ॥ सुर गण नर कोढो जे करे जास मेवा ॥ मरण जय
न नूटा तेह इष्टादि देवा ॥ जगत जन हरतो एम जाणी अनाथी ॥ त्रत ग्रहिय वि
नूटो जेह ससारमाथी ॥ १३ ॥ तृतीय ससार जावना ॥ शार्दूलविक्रीडितछन्द ॥

तिर्यचादि निगोद नारकितणी, जे योनि योनी रह्यां ॥ जीवे दुःख अनेक दुर्गति
 णा, कर्मप्रभावे लह्यां ॥ या संयोग वियोग रोग बहुधा, या जन्म जन्मे दुखी ॥ ते
 संसार असार जाणि इहवो, जे ए तजे सो सुखी ॥ १४ ॥ इंद्वज्जातंदः ॥ जे हीन
 ते उत्तम जाति जाए ॥ जे उच्च ते मथ्यम जाति थाए ॥ ज्यूं मोक्षमेतार्य
 मुनींइ जाए ॥ लूं मंगु सूरि पुरयद्ध थाए ॥ १५ ॥ चतुर्थ एकत्वनावना
 पुण्ये अकेलो जिव स्वर्ग जाए ॥ पापे अकेलो जिव नर्क जाए ॥ ए जीव जा आ
 व करेअकेलो ॥ ए जाणिने ते ममता महेलो ॥ १६ ॥ उपजाति तंदः ॥ ए एकलो जी
 व कुटंब योगे ॥ सुखी दुखी ते तस विप्रयोगे ॥ स्त्री हाथ देखी बलयो अकेलो ॥ न
 मी प्रबोध्यो तिणथी वहेलो ॥ १७ ॥ पंचम अन्यत्वनावना ॥ जो आपणो देहज ए
 न होई ॥ तो अन्यको आपण मित्त कोई ॥ जे सर्व ते अन्य इहां जणीजे ॥ केहो ति
 हां हर्ष विपाद कीजे ॥ १८ ॥ देहादि जे जीव्यकी अनेरां ॥ इयो दुःख कीजे तस
 नासकेरां ॥ ते जाणिने वाघणिने प्रबोधी ॥ सुकोसले स्वांगन सारकीधी ॥ १९ ॥ अथ
 अशुचिनावना ॥ काया महा एह अशुचिताई ॥ जिहां नव द्वार बहे सदाई ॥ कस्तू
 रिकपूर सुद्वय सोई ॥ ते काय संयोग मलीन होई ॥ २० ॥ अशुचि देही नर नारि केरी
 ॥ म राच जे ए मलमूत्र सेरी ॥ ए कारमी देह असार देखी ॥ चतुर्थ चक्रिय पण ते उवेखी
 ॥ २१ ॥ सप्तमी आश्रवनावना ॥ मालिनीतंदः ॥ इह अविरति मिथ्या योग पापादि साधे
 इण उण नव जीवा आश्रवे कर्म बांधे ॥ करम जनक जेने आश्रवा जे न रुंधे ॥ स
 मर समय आत्मा संवरी सो प्रबुद्धे ॥ २२ ॥ इंद्वज्जातंदः ॥ जेकुंडरीके व्रतठांडि दीधुं
 ॥ नाईतणूं तेवलि राज्य लीधुं ॥ तेदुःख पाभ्या नरके घणोरा ॥ तेहेतु एआश्रवदोषकेरा ॥ २३
 अष्टमी संवरनावनाजे सर्वथाआश्रवनेनिरुंधे ॥ तेसंवरी संवरनाव साधे ॥ ते नाववंदो
 गुरुवज्र स्वामी ॥ जेणे त्रिया कंचन कोडिधामी ॥ २४ ॥ नवमी निर्जरा नावना ॥ मालिनी
 तंदः ॥ दुयदस तपजेदे कर्म ए निर्जराए ॥ उत्पति स्थिति नाशे लोक नावा जराए ॥ डुरलज
 जग बोधीदुर्लजा धर्मबुद्धी ॥ नव हरणि विजावो नावना एह बुद्धी ॥ २५ ॥ उपजातितंदः ॥
 बे निर्जरा काम सकाम तेही ॥ अकाम जे ते मरुदेवि जेही ॥ ते ज्ञानथी कर्मह निर्ज
 रीजे ॥ दृढ प्रहारी परि तो तरीजे ॥ २६ ॥ दशमी लोकनावना ॥ मालिनी तंदः ॥
 जिम पुरुष विलोये ए अधो लोक तेवो ॥ तिरिय पण विराजे थाल स्योवृत्त जे
 धीरे ॥ उरध मुरज जेवो लोकनाले प्रकास्यो ॥ तिमज नवन जानूं केवली ज्ञान
 सरीतिरे ॥ २७ ॥ एकादश बोधिदुर्लजनावना ॥ स्वागतातंदः ॥ बोधि बीज लहि
 संपतए ॥ ये ॥ ते इजासुत परे शिव साधे ॥ धर्म नावन लही नवि नावो ॥ राय

सप्रति परे सुख पावो ॥ १८ ॥ अथ रागविषे ॥ इवजा ठंड ॥ रागे म राचे नव
बंध जाणी ॥ जे जाण ते राग वडो अनाणी ॥ गौरी तणे राग महेस रागी ॥ अर्धांग देवा नि
जबुद्धि जागी ॥ १९ ॥ अथ द्वेषविषे ॥ रे जीव विद्वेष मने म आणे ॥ विद्वेष ससार
निदान जाणे ॥ सासूनणदे मिलि कूड कीधू ॥ जूतं सुनडा शिर आल दीधू ॥ २० ॥
अथ संतोषविषे ॥ वसततिलका ठंड ॥ संतोष तूस जनने सुख होय जेवु ॥ ते इव
जुव्य जनने सुख नाहि तेवु ॥ सतोषवत जनने सहु लोक सेवे ॥ राजेंद्र रक सरि
खा करि जेह जोवे ॥ २१ ॥ अथ विवेकविषे ॥ उपजाति ठंड ॥ जो जेह चित्ते सुवि
वेक नासे ॥ तो मोह आधार विकार नागे ॥ विवेक विज्ञानतणे प्रमाणे ॥ जीवादि जे
वस्तु स्वभाव जाणे ॥ २२ ॥ इवजा ठंड ॥ वाला पणे सयम योग
धारी ॥ वर्षाकृते काचलि जेण तारी ॥ श्रीवीरकेरो अयमच तेई ॥ सुज्ञान पाय्यो सु
विवेक लेई ॥ २३ ॥ अथ निर्वेदविषे ॥ शार्दूलविक्रीडित ठंड ॥ जे वधूजन कर्म वधन जि
सा, नोगा जुजगा गिणे ॥ जाणतो विषसारिखी विषयता, ससारता ते हणे ॥ जे स
सारह रागहेतु जनने, संसार नावा हुवे ॥ नावो तेइ विरागवत जनने, वैराग्यता
दाखवे ॥ २४ ॥ वसततिलका ठंड ॥ निर्वेद ते प्रबल कुर्नर बंदिखाणो ॥ जे ठोडवा
मनधरे बुध तेह जाणो ॥ निर्वेदधी तजिय राज विवेक लीधो ॥ योगींद्र चतुर्हृदि म
यम योग लीगो ॥ २५ ॥ अथ आत्मबोधविषे ॥ ए मोहनींद तजि केवल बोध हेते ॥
ते व्यान शुद्ध रुदि नावनि एक चित्ते ॥ ज्युं निप्रपच निज ज्योति स्वरूप पावे ॥
निर्बाध जे अखय मोक्ष सुखार्थ आवे ॥ २६ ॥ मालिनी ठंड ॥ नवि विषयतणा जे
चचला सारख्य जाणी ॥ प्रियतम प्रिय योगा जगुग चित्त आणी ॥ करमदल खपे
ई केवल ज्ञान लेई ॥ धन धन नर तेई मोक्ष साधे जिकेई ॥ २७ ॥ इति मोक्ष
र्ग चतुर्थ समाप्त ॥

उपजाति वृत्त ॥ इत्येवमुक्ता किल सूक्तमाला विनूषिता वर्गचतुष्टयेन ॥ तनोतु
शोभा अधिक जनाना ऋत्विगता भौक्तिकमालिकेव ॥ १ ॥ शार्दूलविक्रीडित वृत्त ॥
आसीत्सनुणसिंधुपार्वणगङ्गा श्रीमत्तपागङ्गाप सूरि श्रीविजयप्रनाभिधगुरुर्बुध्या
जित स्वर्गुरु ॥ तत्पट्टोदयचूधरो प्रियपते नास्वानिवोद्यत्प्रन सूरिश्रीविजयादिर
नसुगुरुर्विद्वक्कनानदचू ॥ २ ॥ आर्यावृत्तं ॥ विख्यातास्तज्ञे, प्राज्ञा श्रीशक्तिवि
मजनामान ॥ तत्तोदग वनूतु प्राज्ञा श्रीरुनकविमलाब्हा ॥ ३ ॥ तेषामुने विनेया
प्रधान कथाणमिमल इत्याब्हा ॥ तत्तोदरो द्वितीय, केसरविमलानिधो ऽवरज ॥ ४ ॥
तेन चतुर्निर्वर्ग, रचिता जापानिबद्धरुचिरेय ॥ सूक्तानामिह माला, मनोविनोदाय

बालानां ॥ ५॥ वेदेंडियर्पि चंड, प्रमिते श्रीविक्रमाहते वर्षे ॥ अग्रंथि सूक्तमाला केसर
विमलेन विबुधेन ॥ ६ ॥ इति श्रीसूक्तमुक्तावली संपूर्ण.

॥ श्री शंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

अथ

श्री विनयविजयजी उपाध्यायकृत शांतसुधारस ग्रंथ अर्थसहित प्रारंभः

शार्दूलविक्रीडितहृदः ॥ नीरंध्रे नवकानने परिगलत्पंचाश्र
वांनोधरे नानाकर्मलतावितानगहने मोहांधकारोल्हुरे ॥
भ्रांतानामिह देहिनां स्थिरकृते कारुण्यपुण्यात्मनिस्तीर्थे
शैः प्रथितास्सुधारसकिरो रम्या गिरः पांतु वः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ प्रथमग्रंथकर्त्ता ग्रंथनेआर्दे श्रीतीर्थंकरदेवनी वाणीनी स्तुतिकरी मंग
लाचरणकरेठे हेनव्यो जेमां कोइठिइनथी एटलेनिकलवानो बारणोनथी वलीजेमां
समस्तप्रकारें पांचआश्रवरूप मेघ वरसीरह्युंठे तथानानाप्रकारना ज्ञानावरणीयादि
क कर्मोनीप्रकृतिरूप वेलियेंकरीव्याप्त अनेमोहरूप अंधकारेकरीयुक्त एहवोआसं
साररूपवन तेमांफिरनाराजे प्राणीओ तेने स्थिरकरवानेअर्थें करुणायेंकरीपवित्रठे
अंतःकरणजेहनो एहवा चतुर्विधसंघरूप तीर्थनाईश्वरजे श्रीतीर्थंकरदेव तेणोउपदे
सेली अमृतरसने वरसती एहवीरमणीयजेवाणी ते तमारुं रक्षणकरो ॥ १ ॥

द्रुतविलंबितं वृत्तत्रयं॥स्फुरति चेतसि जावनया विना न वि
डुषामपि शांतसुधारसः॥ न च सुखं कृशमप्यमुना विना
जगति मोहविषादविषाकुले ॥ २ ॥ यदि नवभ्रमखेदप
राड्मुखं यदि च चित्तमनंतसुखोन्मुखं ॥ शृणुत तत्सुधि
यः शुभ्रजावनानृतरसं मम शांतसुधारसं ॥ ३ ॥ सुम
नसो मनसि श्रुतपावना निदधतां द्व्यधिका दश जावनाः॥

यदिह रोहति मोहतिरोहिताद्भुतगतिर्विदिता समतालता॥४॥

अर्थ ॥ हवेजेशांतसुधारसते जावनाओविना स्फुरतोनथी तेकहेठे विद्वानलोको

ना अत करणमापण शातिरूपअमृतनोरस तेजावविना स्फुरतोनथी अने मोह
तथा खेद तद्रूपविपेकरीव्याप्त एहवोजेजगत तेमा शांतसुधारसविना किचित्मात्र
थोमोपणसुखनथी ॥ ३॥ माटेआशातसुधारसनामा ग्रंथसांजलवानो उपदेशकरेढे
हेबुद्धिमतो जोतमारुंमन संसारभ्रमणकरवाना खेदेंकरी पराट्मुख उपरावूं थयोहोय
अनेजेमा अथनतसुखढे एहवोजेमोक्ष तेनासुखपामवानेविपे सन्मुखथयो होय तोजेमां
मनोहरजावनानो रसनरेजोढे एवोमारो आशातसुधारसनामा ग्रंथसांजलो ॥ ३ ॥
हवे जावनाथी समताप्रगट्थायतेकहेढे हेपमितजनो आससारमा जेनुंश्रवणमा
प्रकरवाथीज पवित्रतानेकरनारी एहवीबारजावनाढे तो तेने धारणकरनारो जेजीव
तेनारुदयमा मोहजेअज्ञान तेने आह्वादितकरनारी अनेजेहनी अजुतगतिढे एहवी
प्रख्यात समतारूप वेजीप्रगट्थ्यो ॥ ४ ॥

रथोद्धतावृत्ता॥आर्तारौंउपरिणामपावक छुष्टनावुकविवेकसौष्ठवे॥
मानसे विषयलोलुपात्मनां क प्ररोदिततमां समांकुर ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतापामवाने जे अयोग्यहोयतेकहेढे जेनुंमन पाचेडियना त्रेवीस
विषयोनेविपे लोलुपढे एहवाप्राणीओने आर्त रौंड्यानेकरीने उत्पन्नथयेली एह
वीजे माठापरिणामरूप अग्नि तेणेकरीने जावनाना रसनेविपे जे चतुरगुरुपेढे तेना
विचाररूप रूडापणुं जेमाथीवलीगयुंढे एहवाप्राणीओना मनमा समतानोअंकुर
किहांथी उत्पन्नथाय अर्थातनजथाय ॥ ५ ॥

वसंततिलकावृत्त॥यस्याशयं श्रुतकृतातिशय विवेकपी
यूपवर्परमणीयरमं श्रयते ॥ सज्जावना सुरजता नदि
तस्य दूरे लोकोत्तरप्रशमसौख्यफलप्रसूति ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतापामवाने योग्यहोयतेकहेढे सिद्धातश्रवणादिकेकरीने अत्य
तपणे सपूर्णजरेला वृद्धिपामेला तथा विवेकरूप अमृतवृष्टीनी रमणीयजेकीडा ते
ऐकरीने रम्यके० मनोहर शोभायमान एहवाजेना अत करणढे तेवाअत करणो
मां सज्जावनाओ अर्थतेके० प्रवेशकरेढे तेथीतेपुरुषने लोकोत्तरजे प्रशमके० शातर
सनासुख अर्थात्मोक्षसुख तेनाफलने प्रसवनारी एहवीजे सुरजताके० कल्पजता
ते दूरनथी अर्थात् तेहने मोक्षदूरनथी ॥ ६ ॥

अनुष्ठुब्धतद्वयं॥ अनित्यताशरणते नवमेकत्वमन्यतां ॥ अशौच
माश्रवं चात्मन् संवरं परिचावय ॥७॥ कर्मणो निर्जरां धर्मं सुकृतां
लोकपद्मतिं ॥ बोधिहुर्लज्जतामेता चावयन्मुच्यसे नवात् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेवे श्लोकेंकरी आग्रंथमांजाववानी बारजावनाओनां नामकहेठे १
अनित्यजावना २ अशरणजावना ३ संसारजावना ४ एकत्वजावना ५ अ
न्यत्वजावना ६ अशुचिजावना ७ आश्रवजावना ८ संवरजावना॥हेआत्मातुं एजा
वनाओनो विचारकर ॥ ७ ॥ ए कर्मनिर्झराजावना १० धर्मजावना ११ रूडाप्रका
रनी लोकस्वरूप जावना १२ बोधिहुर्लज्ज जावना॥हेआत्मातुं एबारजावनाओ नो वि
चारकरतोयको संसारथकीमुक्तथइस ॥ ८ ॥

पुष्पिताग्रावृत्तं ॥ वपुरवपुरिदं विदभ्रलीलापरिचितमप्यतिजंगुरं नरा
णां ॥ तदतिनिष्ठुरयौवनाविनीतं नवति कथं विडुपां महोदयाय ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमअनित्यजावना जावतां शरीरनुं अनित्यपणुंदेखाडेठे देवि ६
नृजन आजगतमां अत्रलीलानीपरें कृणजंगुर अनेजेहनो जयकरवो अत्यंतकठी
णठे एहवो तरुणअवस्थायेंकरी उन्मत्त मदनजे कामदेव तेनाजेहवुं सुंदर एहवुं
जे मनुष्योनुंशरीरते विद्वान्जे पंक्षितलोक तेनापण महोटा उदयकरवानुं कारण
शरीरतेंथाय अपितुनहीजथाय ॥ ९ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयं॥ आयुर्वायुतरत्तरंगतरलं लज्जाप
दः संपदः सर्वेपीडियगोचराश्च चटुलाः संख्याभ्ररागादिवत्॥
मित्रस्त्रीस्वजनादिसंगमसुखं स्वप्नेज्जालोपमं तत्किं वस्तुन
वे नवेदिह मुदामालंबनं यत्सतां ॥ १० ॥ प्रातर्भातरिहाव
दातरुचयो ये चेतनाचेतना दृष्टा विश्वमनःप्रमोदविडुरा जा
वाः स्वतः सुंदराः॥तांस्तत्रैव दिने विपाकविरसात् हा नश्य
तः पश्यतश्चेतः प्रेतहतं जहाति न नवप्रेमानुबंधं मम॥११॥

अर्थ ॥ हवेवेकायेंकरी संसारनो अनित्यपणुंदेखामेठे हेप्राणी आसंसारमां वा
यरेंकरी चंचलथयला एहवाजे पाणीनातरंग तेहनीपरें आयुषपणचंचलठे वली
विचित्रप्रकारनी संपत्तिओठे तेपण विपत्तियेंकरीयुक्तठे अने समस्त रूपरसादिकजे

विषयते ते संध्याकालना आकाशजेवासुंदरते एतले संध्याना अत्ररागनीपरे सुंदर तोळे पण अत्ररागनीपरे थोडीवारपठि विनाशशीलते तथा मित्र स्त्री स्वजन इत्या दिकोनोजे समागम तेणेकरिने थयेलुंजेसुख तेस्वप्नसरीखु किवाइजालसरखुंते ते वारे आसंसारमा सत्पुरुषोने आश्रयकरवायोग्य कइवस्तुतेवारुं, अर्थात्कोइजनंथी सर्वविनाशशील अनित्यते इतिनाव ॥ १० ॥ वली त्रातके० हेनाई आजगतमा जे प्रजातसमये स्वह्वाकतिवान तथा अत्यंतपणें जगतने आनंद आपनारा अने स्वतासुंदरजे चेतनपदार्थ अने अचेतनपदार्थना जावदीवाहोय तेपदार्थोना काल परिपाक थयाथी तेहिजदिवसे शोचायेकरी हीन थईजायते अने नाशपामेते ए ह्वापदार्थोने जोनारो एहवो महासुं हतके० नष्टथयलु जे अंत करण ते संसार संबंधने मूकतुनथी ए कहेवी महोटी खेदनीवातते ॥ ११ ॥

॥ प्रथमजावनाष्टक रामगिरिरामेण गीयते ॥

मूढ मुह्यसि मुधा ॥ मूढ मुह्यसि मुधा ॥ ध्रुवपदं ॥ विजव
मनुचिंत्य हृदि सपरिवार ॥ कुशशिरसि नीरमिव गलद
निलकंपित ॥ विनय जानीहि जीवितमसारं ॥ मू० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीविशेषे अनित्यजावना जावतोथको संसारनुं अनित्यपणु देखाडे ते हेमूखशिष्य तु परिवारसहित पोतानीसपत्तिनुं चितनकरिने शुद्ध्यर्थमोहपामेते वायुये हलाव्योथको कंपायमानथयीने गलीजनारो एहवो दर्जेनाअग्रजागे रहेना रोजे पाणीनुं बिडुओ तेनीपरे हेविनय आ तहारांजीवितव्य असारते एमजाण एरीतें विनयविजयजीउपाध्याय पोतेपोताने प्रतिबोधकरतो बीजानेपण उपदेशकरेते ॥ १ ॥

पश्य नगुरमिदं विषयसुखसौहृदं पश्यतामेव नश्यति सदासं ॥

एतदनुहरति संसाररूपं रयाज्वलज्जलदवालिंकारुचिविलासा ॥ मू० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वलीहेमित्रतु जो के आविषयसुखते कृणंनगुरते जेमकोई हायतालीदेई ने हमताहसताज नाशीजायते तेनीपरे विषयसुखपण जोताजोताज नहता एह वाथईजायते वली आ ससारनु स्वरूपते वेगेकरीने जनारी एहवीजे बीजली तेना जबुकानी कातोनुं अनुकरण करेते एतले एससारनु स्वरूपते बीजलीनीपरे चचलते ॥ २ ॥

हृत हृतयौवनं पुत्रमिव शौवन ॥ कुटिलमति तदपि लघु दृष्टनष्टं ॥ तेन
वत परवशापरवशा हृतधिय ॥ कटुकमिह किं न कलयति कष्टम् ॥ मू० ॥ ३ ॥

અર્થ ॥ આ એકમહોટી છેદનીવાતહે કે હુટતારુણ્યપણુંતે કુતરાની પુઠડીસરિખો વાંકો અને જેહને જોતાવારજ તુરતનહીંવોચઈજાયહે અર્થાત્ નાશપામીજાયહે એહ વા તારુણ્યપણાને પરવશાકે ૦ પરાધીનથયલા હતધિયકે ૦ નષ્ટબુદ્ધિવંતજે પુરુષોહે તે સંસારમાં પરવશાકે ૦ સ્ત્રીઓ તે કષ્ટકારી કહવાફલનીઆપનારીહે એહવું જાણ તાનથી માટે બત્તિચેદે એણએકમહોટું છેદનોજ કારણહે ॥ ૩ ॥

યદપિ પિણ્યાકતામંગમિદમુપગતં ॥ યુવનહર્જયજરાપીતસારં ॥ તદપિ ગતલજ્જમુક્તિમનો નાંગિનાં વિતથમતિકુથિતમન્મથવિકારં ॥ મૂળ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જોપણ ત્રણેલોકના પ્રાણીઓ જેને જીતવાને અત્યંતઅસમર્થ એહવીજે જરાઅવસ્થા તેણેકરીને જેપુરુષનું સારકે ૦ સત્વપણું જતુરહુંહે એટલે જરાયેંકરી શરીરહીણઅઈગયુંહે એહવું એશરીર હર્બલ થયું હોય તોપણ નિર્લજ્જપ્રાણીઓનાં મન નિષ્ફળ બુદ્ધિથી ઉત્પન્નથયલા કામવિકારને મૂકતાનથી ॥ ૪ ॥

સુખમનુત્તરસુરાવધિ યદતિમેહરં ॥ કાલતસ્તદપિ કલયતિ વિરામં ॥ ક તરદિતરત્તદા વસ્તુ સાંસારિકં ॥ સ્થિરતરં યવતિ ચિંતય નિકામં ॥ મૂળ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જુઓકે પાંચઅનુત્તરવિમાનનાં ઘણાજ પુષ્ટકારીસુખહે તેનીપણ મર્યાદા હે તે પણકાલેંકરી મર્યાદાપુરીથયાથી વિરામપામેહે તો પાંચ અનુત્તરવિમાન કરતાં એવી બીજીકઈવસ્તુહે જેસંસારમાં વધારેસ્થિરીનૂતથસે એવાતનો તું મહોટોવિચારકર ૫

યૈઃ સમં ક્રીમિતા યે ચ નૃશમીમિતા યૈઃ સહાકૃષ્મદિ પ્રીતિવાદં ॥ તાન્ જનાન્વીદ્ય વત નસ્મન્નૂયંગતાન્નિર્વિશંકાઃ સ્મૃતિ ધિક્પ્રમાદં ॥ મૂળ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જેનીસાથે આપણે હરહમેસ રમતાં ખેલતાં ક્રીમાકરતાં તથા જેનીઆ પણે અત્યંત સ્તુતિકરતાં અને જેનીસાથે આપણેપ્રીતીયેંકરી બોલતાહતા તેહિજપ્રાણીને નસ્મન્નૂત અઈગયલા દેખીને પણ જોઅમેં નિશંક રહિયેંઠેયેં તો બત્તિચેદે એવોજે અમારો પ્રમાદ તેપ્રમાદને ધિઃકારહોજો ॥ ૬ ॥

અસકૃદુન્મિષ્ય નિમિષંતિ સિંધૂર્મિવચ્ચેતનાચેતનાઃ સર્વજ્ઞાવાઃ ॥ ઇંડ્રજા લોપમાઃ સ્વજનધનસંગમાસ્તેષુ રજ્યંતિ મૂઢસ્વજ્ઞાવાઃ ॥ મૂળ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેમ સમુદ્રના કલ્લોલ વારંવાર ઉત્પન્નથયીને નાશપામેહે તેમજ જગત માં સ્થાવર અને જંગમપદાર્થોનાં જાવહે એમજાણવું અને જગતમાં ઇવ્યાદિકનો જેસં બંધહે તેસર્વે ઇંડ્રજાલ સરિખોહે તો એહવા પદાર્થોંઉપર હેમૂર્ખપ્રાણીતું ગૂંરીજપામેહે ૭

કવલયન્નવિરતં જગમાજંગમ જગદહો નૈવ તૃપ્યતિ કૃતાત ॥ મુખગ
તાન્ શ્વાદતસ્તસ્ય કરતલગતૈર્ન કથમુપલપ્સ્યતેઽસ્માન્નિરંત ॥ મૂળ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી સ્થાવર અને જગમાત્મક જગતને નિરંતર નદ્દણકરનારો એહોજે ક
તાતકે ॥ યમતે તૃપ્ત્યાતોનથી એમહોટોઆશ્ચર્યઠે તોમુખમા આઘ્યાપ્રાણીનો નદ્દણક
રનારોજે કાલતેનાજહાથમા રહેનારા અમેઠૈયે તે અમારોમૃત્યુ કેવીરીતેનથાય ॥ ૬ ॥

નિત્યમેકં ચિદાનદમયમાત્મનોરૂપમનિરૂપ્યસુખમનુજવેય ॥

પ્રશમરસનવસુધાપાનવિનયોત્સવો જવતુ સતત સતામિહ જ
વેઽય ॥ ૯ ॥

ઈતિમહોપાધ્યાયશ્રીકીર્તિવિજયગણિશિષ્યોપા
ધ્યાયશ્રીવિનયવિજયગણિવિરચિતે શાંતસુધારસગેયકાવ્યે

અનિત્યજાવનાવિજાવનો નામ પ્રથમ પ્રકાશ ॥

અર્થ ॥ તેમાટે નિત્ય એકચિદાનદમય જે મહારોઆત્મા તેહનું સ્વરૂપજોઈને સુ
ખનો અનુજવ ઢુકરીશ ડહા વિનયવિજયજી ઉપાધ્યાયકહેઠેકે આ મનુષ્યજવમા
શાંતિરસરૂપજે નૂતનઅમૃત તેહનેપાનકરવાનો ડત્તાહ સત્પુરુષોને નિરંતરહોજો ॥ ૯ ॥
ઈતિશ્રીમન્મહોપાધ્યાય શ્રીકીર્તિવિજયગણિશિષ્યોપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયગણ
વિરચિતે શાંતસુધારસગેયકાવ્યે અનિત્યજાવનાવિજાવનોનામ પ્રથમ પ્રકાશ ॥

શાર્દૂલવિક્રીઢ્તં વૃત્ત ॥ યં પટ્સ્વડમહીમહીનતરસા નિર્જિત્ય વશ્રાજિરે યે ચ
સ્વર્ગજુજો જુજોર્જિતમદા મેહ્મુદામેહુરા ॥ તેપિ ક્રૂરકૃતાતવક્રરદનૈર્નિર્દ
વ્યમાના હઠાદત્રાણા શરણાય હા દશ દિશ પ્રૈક્ષત દીનાનના ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવેવીજી અશરણજાવના જાવેઠે આસસારમા મૃત્યુઆવેષકેકોઈને કો
ઈનું શરણનથી એમદેશ્વાઢેઠે હાઈતિલેદે જેપુરુષ મહોટાપરાક્રમેકરી ઠઠ્ઠમપ્રથવી
જીતિ શોજાનેપામ્યા એહવા ચક્રવર્તી તથા જેહંપંકરીપુષ્પયલા અને જેહની જુ
જાઓમા ડત્તહૃદયલઢે એટલે સ્વર્ગનાસુખનોગવીને આનદપામ્યાઢે એહવા દેવતાઓ
નેપણ જેવારે ક્રૂરહૃદયવત જે યમ તેપોતાના મુખમાલેઈ ઢાતોનાવલાત્કારેકરી ન
દ્દણકરે તેવારે તેઅશરણ થયાથકા દીનમુખકરી કોઈનુશરણલેવાનેઅર્થે દશે
દિશાયે જુએઢે તોપણતેને કાલનાદાતમાથી મૂકાવવાને કોઈ સમર્થનથાય ॥ ૧ ॥

સ્વાગતાવૃત્ત ॥ તાવદેવ મદવિશ્રમમાલી તાવદેવ ગુણગોરવશા
લી ॥ યાવદક્તમકૃતાતકટાક્ષેનૈક્લિતો વિશરણો નરકીટ ॥ ૭ ॥

अर्थ ॥ माटेजेनो रक्षणकरनार कोईनथी एहवो एमनुष्यरूपीओ कीटजेकीडो ते हनेजिहांसुधि सहनकरवाने डुर्जन एहवोजेकाल तेणे पोताना कटाक्केंकरी जोयुंन थी तिहांसुधी मदजे अहंकार तेनाविलासेकरी शोनेवे अने तिहांसुधीज गुणोनो गौरवपणुं धारणकरेवे ॥ ३ ॥

शिखरिणीवृत्तं ॥ प्रतापैर्व्यापन्नं गलितमथ तेजोऽनिरुदितैर्गतं
धैर्योद्योगैः श्लथितमथ पुष्टेन वपुषा॥प्रवृत्तं तद्रव्यग्रहणविषये
बांधवजनैर्जने कीनाशेन प्रसन्नमुपनीते निजवशं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पण जेप्राणीने जेवारें यमराजायें पोताने स्वाधीनकस्यो तेवारें तेप्राणी नो प्रतापपण नाशपाम्यो अने उदितथयजुंजेतेज हतुं तेपणगलीगयुं तथा धैर्य अ ने उद्योग पण जतुरखुं वली शरीरपुष्टहतो तेपण शिथिलथर्गयुं अनेतेपुरुषनुं एकतुं करेलुं इव्य जेवाने अर्थें बांधवजन जे नाईओ प्रमुख हता ते प्रवर्तयया ॥ ३ ॥

दीतीयजावनाष्टकं मारुणीरागेण गीयते

स्वजनजनो बहुधा हितकामं प्रीतिरसैरजिरामं॥मरणदशावशमुपगत
वंतं रक्षति कोपि न संतं ॥१॥ विनय विधीयतां रे श्रीजिनधर्मः शरणं॥
अनुसंधीयतां रे शुचितरचरणस्मरणं ॥ वि० ॥ १ ॥ ध्रुवपदं ॥

अर्थ ॥ फिरि सम्यक्दृष्टीजीवें विशेषेंकरी अशरणजावनाने आवीरीतें जाववीते कहेवे जेपोताना स्वजनलोकवे तेघणुंज हितनावांढक तथा प्रीतिनाराखनार इत्या दिकरीते घणाप्रकारें रूडावे पणतेसर्व स्वार्थनिमित्तेजाणवा ए तात्पर्यवे परंतु हेस त्पुरुषो जेवारें जीव मरणअवस्था पामवाने तैयारथयो तेवारेंतेनुं संरक्षण करना र कोईनथी ॥ १ ॥ तेमाटेग्रंथनाकर्त्ता श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहेवे के हेवि नय तुं श्रीजिनधर्मनुं शरणकर अने पवित्र एहवुंजे चारित्रतेनुं स्मरणकर ॥ १ ॥

तुरगरथेन्ननरावृत्तिकलितं दधतं बलमस्खलितं ॥ हर

ति यमो नरपतिमपि दीनं मैनिकइव लघुमीनं ॥ वि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ घोडा रथ हाथी पायदल एचतुरंगणी सेनायेंकरीयुक्त तथा पोतेंपण अस्खलित बलने धारणकरनारो एटलेकोईकालें खलनापामेनही एहवो महापरा क्रमवंत राजा तेनेपण जेरीतें मैनिकके० माळलानोमारनार जटदेईने लघुमी नके० न्हाना दीनमाळलाओने पकडीलियेवे तेरीतें यम पकमीलियेवे ॥ ३ ॥

प्रविशति वज्रमये यदि सद्ने तृणमथ घटयति वदने ॥

तदपि न मुंचति हतसमवर्ती निर्दयपौरुषपनर्ती ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ॥ जो वज्रमय एटले वज्रनाज परमाणुये बनावेला घरमाप्रवेशकरे अथवा मुखमा तृणपलाधारणकरे परंतु निर्दय अने पराक्रमेंकरी नाचनारो तथाजेहनी सर्वेनेविषे समानघातकरवानीजवृत्तिछे एहवोजेयम ते तेनेपण मूकतोन्थी ॥४॥

विद्यामंत्रमहौपधिसेवा सृजतु वशीकृतदेवां ॥ रसतु

रसायनमुपचयकरण तदपि न मुंचति मरणं ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणी जो देवतानुंसाधनकरी पोतानेसाधीनकरो अथवा महोटीम होटी विद्याओ साधनकरो मंत्रसाधनकरो तथा महोटी औपधिओसाधी शरीरपुष्टी करवानेअर्थे आरोगो तोपण मरण मूकतुनथी ॥ ५ ॥

वपुषि चिरं निरुणद्धि समीरं पतति जलधिपरतीर ॥ शिर

सि गिरिरधिरोहति तरसा तदपि स जीर्यति जरसा ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेनव्यो जो समाधीचढावी शरीरने घणाकालसुधी वायुनोरोधकरो अथवा समुद्रने पहेलाकांठे जईवेशो अथवा बलात्कारे पर्वतनाशिखरउपर चडीवेशो तोपण जराअवस्थायी ह्रीणथवु ते काईबंधथतुनथी ॥ ६ ॥

सृजतीमसितशिरोरुहललित मनुजशिरोवलिपलित ॥ को

विदधानां नृघनमरसं प्रज्वति रौद्रु जरसं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ कालाकेशेकरीने घणोजसुंदर एहवो मनुष्यनो कालोमस्तक तेने सपेतपणानी करनारी तथा शरीरना मासनोनाशकरनारी खोखरासरीखोकरी नशोनसने जूडी करीदेखाडनारी पृथ्वीउपर मेघसमान शरीरतेने गुप्ककरीनाखनारी एहवीजरा अवस्था जेवारे प्राणीने आवडो तेवारे तेनोरोधकरवाने कोण सहायचूतथसे अर्थात् कोईपण वृद्धावस्थानो रोधकरवाने समर्थनथाय ॥ ७ ॥

उद्यत उग्ररुजा जनकाय क स्यात्तत्र सहाय ॥ एकोऽ

नुजवति विधुरुपरागं विजजति कोपि न जाग ॥ वि० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मा जेवखतें ताहरुशरीर उग्ररोगेकरी व्यामथाओ तेवखतें तुजने कोणसहायथाओ' जूओ जेमघडमा एकलोपोतेज राहुना ग्रहणानी पीडानोगवेठे प

रंतु नह्वत्र अथवा ताराकोईपण तेनाडुःखमांविजागलेतानथी तेम तुजनेपण जेवारें
रोगादिक डुःखप्राप्तथगे तेवारें ताहरोकोईपण संबंधी तेडुःखमांविजागलेनारनथी ॥ ५

शरणमेकमनुसर चतुरंगं परिहर ममतासंगं ॥ विनय रचय शिव
सौख्यनिधानं शांतसुधारसपानं ॥ वि० ॥ ए ॥ इति श्रीशांतिसुधार
स गेयकाव्ये अशरणजावनाविजावनो नाम द्वितीयः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ माटे दान शील तप अने जाव एचार अंग जेहनाढे एहवाएक धर्मनुंज
तुं शरणकर अने ममत्वनो संग परिहर हेविनय तुं शिवसुखनो निधान एहवो
जे शांतसुधारस तेनुंपानकर ॥ ए ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये अशरणत्वजा
वना विजावनोनाम द्वितीयः प्रकाशः ॥

शिखरिणीवृत्तत्रयं ॥ इतो लोचः क्षोभं जनयति डुरंतो दवड्वो
ह्रसल्लान्छान्छोभिः कथमपि न शक्यः शमयितुं ॥ इतस्तृष्णाऽद्धा
णां तुदति मृगतृष्णेव विफला कथं स्वस्थैः स्थेयं विविधजन्यनी
मे नववने ॥ १ ॥ गलत्येका चिंता नवति पुनरन्या तदधिका
मनोवाक्काये हा विकृतिरतिरोषात्तरजसः ॥ विपन्नतावर्ते ऋटिति
पतयालोः प्रतिपदं न जंतोः संसारे नवति कथमप्यर्तिविरतिः ॥
॥ २ ॥ सहित्वा संतापानशुचिजननीकुट्टिकुहरे ततो जन्म प्राप्य
प्रचुरतरकष्टक्रमहतः ॥ सुखान्नासैर्यावत्स्पृशति कथमप्यर्तिवि
रतिं जरा तावत्कायं कवलयति मृत्योः सहचरी ॥ ३ ॥

॥ हवे बीजी संसारजावना जावेढे आ संसारमां डुरंतके० घणोमहोढो जेहनो
अंतनथी अनेदावानल सरिखो अर्थात् वनअग्नीसरखो एहवोजेलोच तेनेकोईपणरी
तें उदयनेपामनारो जे लोचरूप अंजोभिःके० उदकते शांतकरी शक्तीनथी पणउलढो
क्षोभने उत्पन्नकरेढे वलीइहां संसारमां मृगतृष्णा जेवीरीतेविफलढे तेवीरीतेइंझियोनी
तृष्णा प्रेरणाकरेढे तेपणविफलढे तोएहवा अनेकप्रकारना नानाविधजन्येकरी बिहा
मणा संसाररूप अरण्यमां शीरीतें स्वस्थपणे रहिशकियें ॥ १ ॥ आसंसारमां एक
चिंतामटिजायढे तोफरी तेकरतांपण अधिक बीजीचिंताआवी उत्पन्नथायढे वली म
न वचन अने कायानाव्यापारेंकरी विकारथायढे तथाअत्यंतक्रोधना योगेंकरीरजो
गुणने पामवापणुंप्राप्तथायढे एरीतेंसंसारमां विपन्नरूप खाईनापाणीनी चमरीमां

पगलेपगले पडनारा प्राणीओने कोईवागेडु खनो अतथावतोनथी ॥३॥ वली पहे
लातो अपवित्रमाताना उदरनेविपे नानाप्रकारना उदरसंबंधी सत्तापोने सहनकर
तो कष्टनीपरपरायेकरी तामनतर्जनायेयुक्तथको रहेछे अने जन्मपाम्यापछे जेटलामां
सुखाजास करवानेअर्थे कोइपणपोताने यतीपीमाओ दूरकरेछे परतु एटलामातो मृ
त्युनी सहचारिणी एहवीजे जराअवस्था ते आवीने प्राणीनादेहनो आसकरेछे ते
वारे मसारमा सुखतेसुंछे अर्थात् काईजनथी ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्त ॥ विश्रातचित्तो बत वध्रमीति पक्षीव रुद्धस्तनु
पजरेऽग्नी ॥ नुन्नो नियत्याऽतनुकर्मतनुसंदानित सन्निहिता
तकौतु ॥ ४ ॥ अनुपृवृत्त ॥ अनतान् पुञ्जलावर्ताननंतान
तरूपभृत् ॥ अनंतशो भ्रमत्येव जीवोऽनादिज्जवाणवे ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ प्रारब्धे प्रेरणाकरेलो महोटाकर्मरूप तनुयेकरी बाधेलो कालरूप विह्वा
डानीपासे वेतेलो एहवोप्राणी बतइतिखेदे शरीररूप पिज्जरामा पक्षीनीपरं रंध्योय
को त्रातिवत चित्तेकरीफिरेछे ॥ ४ ॥ एरीतेअनंतानंत शरीरोनोधारणकरनारो एजी
वअनंतीवार अनादिकालनो संसारसमुद्रमा अनता पुञ्जपरावर्त्तरूप पाणीनी त्र
मरीमा प्रतिभ्रमण करतोयको फिरेछे ॥ ५ ॥

॥ तृतीयजावनाष्टक केदारारागेण गीयते शांतसुधारसकुंमेमा एदेशी ॥

कलय ससारमतिदारुणं जन्ममरणादिजयजीत रे ॥ मो
हरिपुणेह सगलग्रह प्रतिपदं विपदमुपनीत रे ॥ क० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वलीविशेषप्रकारे ससारजावनाजावतो ससारनीवीकदेखाडेछे मोहरूप
शत्रुये गलोथोडेइने पकडछुंछे तेणेकरी पगले पगले विपत्तीनेपामेला अरेजीव आ
ससारते जन्ममरणादिकना जयेकरी अत्यतजयकरेछे एवु तु जाण ॥ १ ॥

स्वजनतनयादिपरिचयगुणैरिह मुधा वध्यसे मूढरे ॥ प्रति
पद नवनवं रनुजवे परिजवे रसकृडपगूढ रे ॥ क० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हेमूर्खेआत्मातु स्वजन अने पुत्र इत्यादिकोना परिचयगुणेकरीने शुआ
ससारमां व्यर्थेवधायेछे वली पगलेपगले नवानवा अतुजवेकरी अने नवानवा परा
जवेकरी बारवारतु आलिंगितवो एटले युक्तवो ॥ २ ॥

घटयसि कचन मदमुन्नतेः कचिदहो हीनतादीन रे ॥ प्र
तिनवं रूपमपरापरं वहसि वत कर्मणाधीन रे ॥ क० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं किहांकतो राजलक्ष्मीप्रमुख संपत्तीनामदने धारणकरेढे वलीकिहांकतो हीनतापामी रांकजेवो नीखारीथई हीनतापणाने धारणकरेढे ए वाआश्चर्य हेजीवतुं कर्माधीनथको जन्मजन्मप्रतें अपरअपरके० नवानवाज रूपध रेढे कोईनवेनीखारी कोईनवेराजा कोईनवेतिथैच कोईनवेनारकी वलीएकनवमांपण राजारंकपणुप्रमुख अनेकरूपधारणकरेढे एकेहेवो महोदो खेदनोहेतुढे ॥ ३ ॥

जातु शैशवदशापरवशो ॥ जातु तारुण्यमदमत्त रे ॥ जातु
दुर्जयजराजर्जरो ॥ जातु पितृपतिकरायत्तरे ॥ क० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अरेजीवतुं एकजन्ममांपण कोईकवारेंतो बालकअवस्थाने आधीनर हेढे अने कोईकवारेंतो तारुण्यअवस्थाना मदेकरी उन्मत्तथायढे वलीकोईकवारें दुर्जय जरा अवस्थायें करी दुःखवंतथायढे अनेकोईकवारें यमराजाना हाथमां सप डाईजायढे एहवी अवस्थाओने पामेढे ॥ ४ ॥

व्रजति तनयोपि ननु जनकतां ॥ तनयतां व्रजति पुनरेष रे ॥ जाव
यन् विकृतिमिति जवगते ॥ स्त्यजतमां नृजवशुजशेष रे ॥ क० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मा आसंसारमां कोईनवमांतो दीकरोते बापथायढे फरीकोईक नवमां बापतेदीकरो थायढे एहवी संसारी पुरुषोनी गतिओनी फजेतीजोईने मनु प्यजन्ममां जेना पुण्यशेषरह्याढे एहवो तुं आसंसारने मूकीआप ॥ ५ ॥

यत्र दुःखातिगददवलवैरनुदिनं दह्यसे जीव रे ॥ हंत
तत्रैव रज्यसि चिरं मोहमदिरामदह्नीव रे ॥ क० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अरेजीव आसंसारमां दुःख तथा आरतिजेचिंता अने रोगरूप दावान लेंकरीने तुं नित्यनित्यप्रते दाजेढे तोपणमोहरूप मदिराना मदेकरी उन्मत्तथईने तेमां जघणाकालसुधी अनुरक्तथायढे माटेवतइतिखेदे मोहनाफंदेज जीवदुःखीथायढे ॥ ६ ॥

दर्शयन् किमपि सुखवैजवं ॥ संहरंस्तदथ सहसैव रे ॥ विप्र
लंनयति शिशुमिव जनं ॥ कालवटुको ऽयमत्रैव रे ॥ क० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ अरेजीव जेमकोइलघुबालकने उगवासारुं कोईकचीजतेनाहाथमां आ पीपाढी हीनवीलइयें तेम हंतइतिखेदे आजगतमां कालरूपीओ बडुकके० चोर ते

तुजने कांइकसुख ऐश्वर्यादिक देखाडीने अकस्मात् तेसुखने जाणेनजहता तेवा
करीनाखेहे एम ठोकराने ठगवानी रीते कालरूपवटुक लोकोने ठगेहे. ॥ ७ ॥

सकल संसारजयजेदक ॥ जिनवचो मनसि निवधान रे ॥

विनय परिणामय नि श्रेयसं ॥ विहितशमरससुधापान रे ॥ ८ ॥

इति श्री शांतसुधारस गेयकाव्ये संसारजावना विजावनो
नाम तृतीय प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ तेमाटे अरेविनयतु शांतिसुधारससुंनपानकरी समस्तसंसारिकजयना
नाशकरनार एहवा जिन श्री वीतरागनावचनने मनमाधारणकर अने मोक्षपाम
एरीते विनयविजयजीउपाध्याय पोतेजपोताना आत्मानेसीखामण आपेहे ॥
इतिश्रीशांतसुधारसगेयकाव्ये संसारजावना विजावनोनाम तृतीय प्रकाश ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्ता॥ एक एव जगवानयमात्मा ज्ञानदर्शनतरंगसरंग ॥

सर्वमन्युपकल्पितमेतत् व्याकुलीकरणमेव ममत्वम् ॥ १ ॥

अर्थ॥ हवेचोथी एकत्वजावना जावेहे एरुज जगवानते आआत्माहे अने ज्ञानदर्श
न तथा चारित्ररूप तरगेकरीने सरंगके० विलासीहे पणते आत्मासिवाय बीजाजे
कांई कल्पितपुजलादिकहे तेसर्व ममतास्पदमाज व्याकुलकरनाराहे ॥ १ ॥

प्रबोधतावृत्तत्रया॥ अबुधै परजावलाजसाजसदज्ञानदशा
वशात्मनि ॥ परवस्तुपु हा स्वकीयता विषयावेशवशादि
कल्प्यते ॥ २ ॥ कृतिना दयितेति चितन परदारेपु यथा

विपत्तये॥ विविधातिजयावह तथा परजावेपु ममत्वजावना॥

३ ॥ अधुना परजावसवृत्तिं हर चेत् परितोवगुठितं॥ क्लृप्त

मालविचारचदनद्रुमवातोर्मिरसा स्पृशतु मां ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ परवस्तुउपर रहेलीअत्यंतऽज्ञाना योगेकरी उपनीजे अज्ञानअवस्थानी
आधीनता ते जेना अत करणमां व्यापीहे एहवामूर्खोने जे परकीयवस्तुउपर स्वकी
यपणुकल्पेहे तेमात्र शब्द रूप रसादिकविषयोना आवेशेंकरीजकट्योजायहे ए ए
क महोदु खेदसुंकारणहे ॥ २ ॥ पुण्यवानपुरुषे परस्त्रीने पोतानीस्त्रीकरी चितवनक
रतु तेजेमविपत्तीसुं कारणघायहे तेमज परकीयवस्तुउपर जे ममत्वकरतु तेपण
नानाप्रकारनीपीमानु अने अनेकप्रकारना जयतुं कारणघायहे ॥ ३ ॥ माटेहेआ

તમા હવે ચારેબાજુયેંવિંટેલી પરવસ્તુની સંવૃત્તિ જે આઠાદન તેનેતૂંદૂરકર અને આત્મવિ
ચારરૂપ ચંદનવૃક્ષ ઉપરના વાયુનીજહેરીનુંજે રસ તેનુંએકરૂણમાત્ર સ્પર્શકર ॥૪॥

અનુષ્ટુબ્ધ ॥ એકતાં સમતોપેતામેનામાત્મન્ વિ
જ્ઞાવય ॥ લજ્જસ્વ પરમાનંદસંપદં નમિરાજવત્ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ અરેજીવ આસમતાયેંકરીયુક્ત એહવુંજે એકત્વપણું તેને તું પોતાના આ
ત્મામાં વિચારીજોઈશતો નેમિરાજરૂપીનાજેવો પરમાનંદ સંપદાનેપામિશ ॥ ૫ ॥

॥ ચતુર્થજ્ઞાવનાષ્ટકં પરજીયારાગેણગીયતે ॥

વિનય ચિંતય વસ્તુતત્વં જગતિ નિજમિહ કસ્યકિં ॥ જ્ઞવતિ
મતિરિતિ યસ્ય હૃદયે હુરિતમુદયતિ તસ્ય કિં ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥
એક ઉત્પદ્યતે તનુમાનેક એવ વિપદ્યતે ॥ એક એવ હિ
કર્મ ચિનુતે ॥ સૈકૈકઃ ફલમશ્રુતે ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવેવલીવિશેષેં એકત્વજ્ઞાવનાજાવેઢે ઇહાંશ્રી વિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય
પોતેજ પોતાનીઆત્માને ઉપદેશેઢે કે હેવિનય તું વસ્તુતત્વજે આત્મજ્ઞાન તેનું ચિંત
વનકે૦ વિચારકર આજગતમાં કોઈનોસ્વકીયપણુંઢેકેશું એહવીબુદ્ધિ જેનારુદયમાં
ઉત્પન્નઆયઢે તેપ્રાણીને હુરિતપાપાદિક ઉદયપામેઢેસું અપિતુતેને પાપોદયપામતુંજ
નથી ॥ ૧ ॥ હેઆત્મા તાહરોજીવ એકલોજ ઉપજેઢે એકલોજ મરણપામેઢે એક
લોજ કર્મનેબાંધેઢે અને તેબંધાયલા કર્મોનાફલનેપણ એકલોજ જોગવેઢે ॥ ૨ ॥

યસ્ય યાવાન્પરપરિગ્રહઃ ॥ વિવિધમમતાવીવધઃ ॥ જલધિ
વિર્નિહતપોતયુક્ત્યા પતતિ તાવદ સાવધઃ ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥
સ્વસ્વજ્ઞાવં મદ્યમુદિતે નુવિ વિલુપ્ય વિચેષ્ટતે ॥ દૃશ્યતાં
પરજ્ઞાવઘટનાત્પતતિ વિલુઠતિ જૃંજતે ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જિહાંસુધી જેપ્રાણીનેમાથે પરપરિગ્રહઉપર નાનાપ્રકારની જે મમત્વ ત
દૂપનારપડયોઢે તિહાંસુધી તો પહરાપ્રમુખ વજનદારવસ્તુયેંજરેલો જિહાજ જેમ સમુદ્ર
નાતલિયામાં જશ્વેસેઢે તેમ તેપ્રાણીપણ સંસારરૂપ સમુદ્રના તલિયામાં પમેલોજા
ણવું ॥ ૩ ॥ જેમ મદેકરી ઝન્મત્તથયલો પુરુષ સ્વકીયસ્વજ્ઞાવ એટલે મૂલ સ્વજ્ઞા
વને લોપી જમીનઉપરપત્ની ચેષ્ટાકરેઢે તેમજ પરવસ્તુની ઘટનાયેંકરી ઝન્મત્તથયલો
પુરુષ સંસારરૂપ જમિનમાંપડેઢે લોટેઢે અને જંઞાયમાન થયોથકોરહેઢે ॥ ૪ ॥

पश्य कांचनमित्तरपुञ्जलमिलितमंचति कां दशां ॥ केवलस्य तु तस्य
रूपं विदितमेव जवाट्टशां ॥ वि० ॥ ५ ॥ एवमात्मनि कर्मवशतो जवति
रूपमनेकधा ॥ कर्म मलरहिते तु जगवति जासते कांचनविधा ॥ वि० ॥ ६ ॥
अर्थ ॥ जेमसुवर्णमा बीजाधातुनी मिश्रताथवाथी विपरीतदशानेपामेठे अने
तेसुवर्णना शुद्धस्वरूपनीतो हेजीव तहाराजेवाने खबरजठे ॥ ५ ॥ तेमजआत्मा
नेविपे कर्मरूप अन्यधातुना वशेकरी नानाप्रकारना रूपथायठे पणकर्ममलरहित
शुद्धज्ञानस्वरूपी आत्मातो सुवर्णसरखो देदीप्यमानजासेठे ॥ ६ ॥

ज्ञानदर्शनचरणपर्यवपरिच्युत परमेश्वर ॥ एक एवानुभवसदने सर
मतामविनश्वर ॥ वि० ॥ ७ ॥ इति रुचिरसमतामृतरस क्लृप्तमुदितमास्वाद
य मुदा ॥ विनय विपयातीतसुखरसरतिरुदंचतु ते सदा ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति श्री
शांतसुधारसगेयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनाम चतुर्थ प्रकाश
अर्थ ॥ तेआत्मा ज्ञान दर्शनअने चारित्रना पर्यायेकरीयुक्तएहवो अविनाशीजे एकपर
मेश्वर तेमहारा अनुभवगृहमा रम्यमाणथजो ॥ ७ ॥ माटेहेआत्मा प्राप्तथयलो एहवो अ
तिसुंदर समतारूप अमृतरस तेनोएककृष्णमात्र पण सतोपेकरी आस्वादनकर अने हे
विनय सर्वकाल विषयसुखथी अतीत एटलेजूदा एहवाजे शातिसुखरस तेनाउपरताह
रेप्रीतिहोजो ॥ ८ ॥ ६० शांतसुधारसगेयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनामचतुर्थ प्रकाश
उपजातिवृत्तं ॥ पर प्रविष्ट कुरुते विनाश लोकोक्तिरेपा न मृपेति मन्ये ॥
निर्विशयकर्माणुजिरस्य किं किं ज्ञानात्मनो नो समपादि कष्ट ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे पाचमी अन्यत्वजावना जावतोथको श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहे
ठे एकनाथरमा बीजायेप्रवेशकखो एटले पहेलानोनाशकरेठे एहवु लोकोक्तुं बोजवु
मने खोटुजागतुनथी केमके महारोआत्मा ज्ञानस्वरूपीठे तेमा कर्मरूप परमाणुये प्र
वेशकरीने आत्माने कोणकोण कष्टोनथीआपी अर्थात् सर्वकष्टोआपीजठे ॥ १ ॥

स्वागतावृत्तम् ॥ खिद्यसे ननु किमन्यकथार्त सर्वदेव ममतापरतत्र ॥

चितयस्यनुपमान्कथमात्मन्नात्मनो गुणमणीत्रि कदापि ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अरेजीवतु सर्वकाल ममताने स्वाधीनथई अन्यजे पुञ्जादिक तेनीज
गोष्टीये पीडितथको काखेदपामेठे अने जेहनीकोइउपमाजनथी एवा तारी आत्मा
ना गुणरूपजे मणीरत्न तेनुकोइवारेंपण चितन केमकरतोनथी एकेटलुं अयुक्तेश ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयम् ॥ यस्मै त्वं यतसे विज्ञेपि च यतो यत्रा
निशं मोदसे यद्यन्नोचसि यदिष्ठसि हृदा यत्प्राप्य पेप्रीयसे ॥
स्निग्धो येषु निजस्वप्नावममलं निर्लोठ्य लालप्यसे तत्सर्वं पर
कीयमेव जगवन्नात्मन् किञ्चित्तव ॥ ३ ॥ उष्टाः कष्टकदर्थनाः क
तिन ताः सोढास्त्वया संसृतौ तिर्यङ्नारकयोनिषु प्रतिहतविन्नो
विचिन्नो मुहुः ॥ सर्वं तत्परकीयदुर्विलसितं विस्मृत्य तेप्वेव हा
रज्यन्मुह्यसि मूढ तानुपचरन्नात्मन् न किं लज्जसे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं जेनेवास्ते घणीयत्नकरेठे अने जेनाथकी घणोबीहितोरहेठे
तथा जेथकी सर्वकाल आनंदपामेठे वली जेनाअर्थेघणुंशोचकरेठे अथवा जेनेतुं
ताहराकदयमां हरहमेस इठेठे वली जेनादेखवाथी अत्यंतप्रीतिपामेठे जेनेविषे तुं
घणुंस्नेहराखी पोतानानिर्मल ज्ञानादिक स्वप्नावनो नाशकरी लालनपालनकरेठे इ
त्यादिकक्रियाते सर्वपरकीयजठे पण हेआत्मस्वरूपी जगवन् एमांस्वकीय ताहरोकां
इनथी ॥ ३ ॥ अरेजीवतुंपूर्वोक्तप्रकारेंकरतोथको आसंसारमां तिर्येच अने नारकीनी
योनीमां अत्यंतदुष्ट एहवी अनेककदर्थनाओ तेंनोगवीनथीकेसुं अपितु नोगवीतोठे
ज केमके मुहुके० वारंवार नरकादिकयोनीओमां हणाणुं ठेदाणुं नेदाणुं एहवीएह
वी तहारी अवस्थाओथइ तोपणहेमूर्ख तेसर्व परकीय एटले स्वरूपविना पुजलनासंग
थी दुर्विलासथया तेनेविस्मृतकरी फरितेनाउपरज प्रेमधरीने मोहपामेठे अनेतेहतुं
ज सेवनकरतोथको केमलज्जातोनथी साटे हाइतिखेदे एपणमहोटी खेदनीजवातठे

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ ज्ञानदर्शनचारित्रकेतनाचेतनां विना ॥

सर्वमन्यधिनिश्चित्य यतस्व स्वहिताप्तये ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं ज्ञान दर्शन अने चारित्रनी आश्रयचूतजे चेतना तेविना
बीजाजे विजाविक पदार्थोठे तेसर्वने निश्चयथकी तहाराथी अन्यके० जूदाजाणीने
पोताना हितने अर्थेयत्नकर ॥ ५ ॥

॥ पंचमजावनाष्टकं श्रीरागेण गीयते ॥ तुज्जगुणपारनदिस्रअणोएदेशी ॥

विनय निजालय निजचवनं तनुधनसुतसदनस्वजनादिषु किं नि
जमिह कुगतेरवनं ॥ वि० ॥ १ ॥ येन सहाश्रयसे इतिविमोहादिदमहमि
त्यविचेदं तदपि शरीरं नियतमधीरं ॥ त्यजति जवंतं धृतखेदं ॥ वि० ॥ २ ॥

अर्थ॥ हवेविशेषें अन्यत्वज्ञावनाभावता श्रीविनयविजयजी उपाध्याय पोतानेउप
देशकरेढे के हेविनय तुतहारापोताना आत्मारूपघरने जो अने आससारमां शरीर
इव्य पुत्र घर स्वजनादिकमा कोणतुजने डुर्गतिथीरहूण करवालोढे अर्थात्कोइज
नथी एटलेतु स्वजनादिकनेअर्थें माताकर्मकरेढे तेकर्मनायोगथी जेवारे नरकादिक
डुर्गतिमाजइस तेवारे तहारोहाथपकमीने तुजने कोइडुर्गतिथी वारीराखजेनही ॥१॥
बीजातोदूररह्या पणजेनीसाथे तु अत्यंतमोहनावश्यककी ऐकपणुंकरेढे एहदुजे
शरीरतेपण निश्चयथीअधीरोढे सेवट खेडकरावी तुजने मूकीचाव्योजसे अथवा खेद
नोकरनारतुढो एहवा तुजनेमूकी चाव्योजसे ॥ २ ॥

जन्मनि जन्मनि विविधपरिग्रहमुपचिनुपे च कुटुंबं ॥ तेषु ज्वं
तं परज्वगमने नानुसरति कृशमपि सुबं ॥ वि० ॥३॥ त्यज
ममतापरितापनिदानं ॥ परपरिचयपरिणामं ॥ जज निरसंगत
या विशदीकृतमनुजवसुखरसमजिराम ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणीतु जन्म जन्मने विषे विविधप्रकारना परिग्रहने संपादनकरेढे
तेमज नानाप्रकारना कुटुंबने संपादनकरेढे परतु जन्मातरेंजाता ते पूर्वीकपरिग्रह
माथी एकदोकडो पण ताहरीसाथेंआवतोनथी ॥ ३ ॥ माटे ममतानायोगेकरी अ
त्यततीव्रतापनुं मुख्यकारण एवो परकीयवस्तुनो परिणाम तेनोत्यागकर अने नि सग
त्वपणेकरी स्वहृथयलु आट्हादनोकरनार एहदुजेअनुजवसुख तेनुसेवनकर ॥ ४॥

पथि पथि विविधपथै पथिकै सह कुरुते क प्रतिबंधं ॥
निजनिजकर्मवशै स्वजने सह कि कुरुपे ममतावधा ॥ वि० ॥ ५ ॥
प्रणयविहीने दधदन्निपगं ॥ सहते बहुसतापं ॥ लयि नि
प्रणये पुजलनिचये वहसि मुधा ममतातापं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमपथीमाणसने जूढेजूढेस्थानके मार्गमार्गमा वाटालुलोकनु मिलाप
थतोजायढे पणते वाटमार्गुनीसाथे कोइप्रतिबंधकरतोनथी तेमजपोतपोताना कर्म
नेवशे आवीमल्या एहवावाटमार्गुतुल्य जे तारास्वजनजोक तेनीसाथेतु ममत्वनो
प्रतिबंधकाकरेढे ॥ ५ ॥ जेमकोइ स्नेहशून्यपदार्थहोय अथवामनुष्यहोय तेनाउपर
स्नेहधरनाराप्राणी बहुसतापने सहनकरेढे तेमज तुपण ताहाराउपर निस्नेही ए
हवोजे पुजजनोसमुदाय एटलेपोतानुशरीर तेपणपुजजे अनेजेस्वजनादिक शरीरी

जीवते तेपणपुजलजते तथा नवविधपरिग्रह तेपणपुजलते एहवापुजलना समुदायउप
र व्यर्थ ममता रूप ताप धारण करीने संताप सहन करेते ॥ ६ ॥

त्यज संयोगं नियतवियोगं ॥ कुरु निर्मलमवधानं ॥ नहिविद
धानः कथमपि तृप्यसि ॥ मृगतृष्णाघनरसपानं ॥ वि० ॥ ७ ॥ नज
जिनपतिमसहायसहायं ॥ शिवगतिसुगमोपायं ॥ पिव गद
शमनं परिहृतवमनं ॥ शांतसुधारसमनपायं ॥ वि० ॥ ८ ॥

५० शांतसुधारसगेय काव्ये अन्यत्वज्ञावनाविज्ञावनो नाम पंचमः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटेनिश्चयेंकरी जेहनो वियोगयवानोते एहवापुजलादिकसाथे जे तें सं
योगकछुंते तेनो त्यागकर अने निर्मल एहवोजेपोतानो शुद्धात्मज्ञावतेनेविपे अवधान
के० स्वस्थथइ एकाग्रपणेलक्ष्मराख केमकेकोइपणप्राणी मृगतृष्णारूप जलनुंपानक
रीने कदापिकालें तृप्तयवानोनथी तेमतुंपण परवस्तुउपर ममत्वराखी कोइकालें
आत्मरतिमां तृप्तिपामनारनथी ॥ ७ ॥ माटेरेआत्मा तुं असहायने सहायनाकर
नार एटलेअशरणने शरणनूत एहवातीर्थीकरदेव तेनुंसेवनकर अनेनिरदोष मोक्ष
गतिमांजवानुं जे सुगमोपाय अथवा जेमांथी परिकृतके० नाशपाम्युंते वमनंके०
मोक्षनासुखनो वमवापणुं वली गदशमनके० संसाररूप रोगनो समावनार एहवो
जे शांतनामा सुधारसके० अमृतरस तेनो पिवके० पानकर ॥ ८ ॥ इतिश्रीशांतसु
धारसगेयकाव्ये अन्यत्वज्ञावनाविज्ञावनो नाम पंचमः प्रकाशः

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ सन्निधौ मदिराघटः परिगलतल्लेश
संगाशुचिः शुच्या मृद्यमृदा बहिः स बहुशो धौतोपि गंगो
दकैः ॥ नाधत्ते शुचितां यथा तनुचृतां कायो निकायो महावी
रत्सास्थिपुरीषमूत्ररजसां नायं तथा शुद्ध्यति ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेठही अशुचि जावना जावेते जेम मदिरा गालवानुंयंत्र जारीनीमाफ
कं बिडेंकरी सहितथायते तेबिडोमांथी मदिरागलावेते तेथी तेबिडोमां मदिराना
कणियां अंशरहीजायते तेजेशमात्र पण मदिरानासंगेकरीने अपवित्रथयलुं
एहवोजे मदिराना जाजननो बिड तेनेपवित्रकरवाने अर्थ बाहिरथी माटीसाथें गसी
ने पडे गंगानदीना पाणीयेंकरी घणावखत धोइधोइने साफकरवामांमियें तोपणते
मदिरागालवाना बिडो कोइवारें पवित्र थायनही तेमज मनुष्यनो अत्यंत बीजत्स

डुगडाकरवायोग्य हाम रक्त मल मूत्रनोस्थानकरूप शरीर तेने माटीयेगसवाथी
अथवा गंगादिकनापाणीये नवराव्याथी पणपूर्वोक्त दृष्टातेकोड्वारे शुद्धथातुनथी?

मंदाक्रांतावृत्ता॥स्नायं स्नायं पुनरपि पुनः स्नांति शुद्धान्निरञ्जि वा
रं वारं वत मलतनु चंदनैरचयंते ॥ मूढात्मानो वय मपमला प्री
तिमित्याश्रयंते नो शुद्ध्यते कथमवकरः शक्यते शोऽधुमेवं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ माटेजगतमा जेनुंअंत करण मूढथयुठे एहवालोके स्नानकरीने वा
रवार शरीरशुद्धि करवानेअर्थे फरिपण स्नानकरेठे तथा वारंवार मलनास्थानकरू
प शरीरने चंदनेकरीचवेंठे अने अमेंनिर्मलथया एवुकहीने प्रीतिकरेठे पण एम न
थी जाणताजे एशरीर तो किवारेपण शुद्धथातुनथी केमके खात्रनुं उकरडो तेको
इरीते शुद्ध थायकेसुं अर्थात्तनजथाय ॥ ७ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ कर्पूरादिन्निरर्चितोपि लशुनो नो
गाहते सौरभं नाजन्मोपकृतोपि हंत पिशुन सौजन्यमा
लवते ॥ देहोप्येव तथा जहाति न नृणां स्वान्नाविकी विस्त्र
तां नान्यक्तोपि विजूपितोपि बहुधा पुष्टोपि विश्वस्यते ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेमलसणमा कर्पूरादिकपदार्थोनो जेलकखो तोपण लसणकांइ सुगंधी
वत थायनही तथा जन्मपर्यंत उपकारकखोहोय तोपण दुर्जनपुरुष काइ सौजन्यता
ने धारणकरतो नथी तो हंतइतिखेदे आमनुष्यनुंशरीर तेपण स्वभावसिद्ध दुर्गंधने
मूकतुनथी आशरीरने विविधप्रकारनासुगंधीतेलेकरीमसव्यो अनेवस्त्रालंकारेकरी
जूपितकखो तथा खवरावी पीवरावीने अत्यंतपुष्टकखो तोपण विश्वासनोपात्र था
यनही एटले एशरीर हवेसारुंथयुं एहवोविश्वास कदापिआवेनही ॥ ३ ॥

उपेडवज्रावृत्तं ॥ यदीयससर्गमवाप्य सद्यो नवेच्छुचीनामशुचित्वमु
चै ॥ अमेध्योनेर्वैपुपोस्य शौचसंकल्पमोहोयमहो महीयान् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शरीरनोसंबंधपामिने पवित्रपदार्थोने पण अपवित्रतापणु आवेठे केम
के आशरीरने उत्तमजातिना चंदनादिके मर्दनकरो तो तेचंदनादिक थोडीजवारमा
पोतानुं सुगंधतापणुमूकीने दुर्गंधतानेधारणकरेठे तेमज उत्तमप्रकारनाजोजन स्व
राव्याथी तेपण तुरत नरगमय थयीजायठे एवो आ अपवित्रवस्तुने उत्पत्तिनुकार
ण जेशरीर तेनेपवित्रपणु करवाना सकटपनो मोहराखवु एमहोटीआश्चर्यकारीठे ४

स्वागतावृत्तं॥इत्यवेत्य शुचिवादमतथ्यं पथ्यमेव जगदेकपवित्रं ॥

शोधनं सकलदोषमलानां धर्ममेव हृदये निदयीयाः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एरीतें शरीरने पवित्रकरवानोवाद स्वोटोजाणीने जगतमां एकपवित्र पथ्य तो समस्तदोषरूपमलनो शोधक एहवोजेधर्म तेहनेहृदयमांधरो ॥ ५ ॥

॥ पष्टजावनाष्टकं आसावरीरागेण गीयते कागारेतनुचुनिचुनिजावे एदेशी. ॥

जावय रे वपुरिदमतिसलिनं विनय विबोधय सानसनलिनं॥

पावनमनुचितय विनुमेकं॥परमसहोमयमुदितविवेकं॥जा०॥१॥

दम्पतिरेतोरुधिरविवर्ते किं शुभमिह मलकश्मलगते॥ नृशम

पि पिहितः स्रवति विरूपं को बहुमनुतेऽवस्करकूपं ॥जा०॥१॥

अर्थ ॥ हवेविनयविजयजी उपाध्याय पोतेंपोताने उपदेशकरतो अशुचिपणुं जावेढे हेविनय आशरीरनेतुं घणुजमलीनजाणीने पोतानुंमनरूपकमल प्रफुल्लित कर वलीजे परमतेजस्वी अनेजेनाथकी उत्तमविचार उत्पन्नथाय एहवो एकपवित्र परमात्मानुं चिंतवनकर ॥ १ ॥ स्त्रीनोरक्त अने पुरुषनो रेत तेनापरिणाम स्वरूपथी उत्पन्नथयुं एहवुं मलमयजे कश्मलके० चीखलतेनी गर्ताके० खाइ रूप आ शरीर तेमांसुसारुंढे जोआशरीरने अत्यंतढाकीराखुं तोपणतेमांथी विरूपप णे माठोडुर्गंधज स्रवेढे तोएवांकचराना कूवाने कोणरुडोकरी माननारुंढे अर्थात् कोइपण उकरडारूप कचरायेंकरी नरेला कूवाने नखुंमानसेनही ॥ १ ॥

नजति सचंजं शुचि तांबूलं ॥ कर्तुं मुखमारुतमनुकूलं ॥तिष्ठ

ति सुरजि कियंतं कालं॥मुखमसुगंधि जुगुप्सितलालं॥ जा०

॥३॥असुरजिगंधवहोंतरचारी॥आवरितुं शक्यो न विकारी॥

वपुरुपजिघ्रसि वारंवारं॥हसति बुधस्तव शौचाचारं ॥जा०४॥

अर्थ ॥ सुंदरतांबूलमां कर्पूरप्रमुखनाखीने सुखसंबंधीवायु अनुकूलकरवानेअर्थें खायढे परंतु निंदाकरवायोग्य अनेघणीज डुगडाकरवायोग्यढे लालजेनी वली अप वित्रजेनोगंध एहवा तहारामुखनी सुगंधीते केटलोक वखतरहसे ॥३॥ शरीरमांचाल नारो विविधप्रकारना विकारेंकरीसहित असुरजिगंधनो वहेनारो जे ताहरामुखनो वा युतेने ढांकीमूकवाने तुंसमर्थथयोनही तोताहराअंगने सुगंधीपदार्थोनो जेपकरी वारं वार तेहनो सुवासलियेढे एतारो पवित्रतानो आचारजोइने पंडितलोकोहसेढे ॥४॥

घादश नव रघ्राणि निकामं ॥ गलदशुचीनि न यांति विरामं ॥
यत्र वपुषि तत्कलयसि पूतां ॥ मन्ये तव नूतनमाकूत ॥ जाण ॥ ५ ॥
अशितमुपरकरसंस्कृतमन्नं जगति जुगुप्सां जनयति हन्नं ॥ पुं
सवनं धैनवमपि लीढं भवति विगर्हितमति जनमीढं ॥ जाण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अतिशयेकरी जेमाथी रात्रदिवस अपवित्रवस्तुश्रवेठे पणकोड्वारे विरा
मपामतिनथी एहवास्त्रीना बारठिइ अने पुरुपनानवठिइ तेठिइकरीसहित एहवा
शरीरने तुपवित्रपणोजाणोठे माटेए ताहरोकोइ नवोज आचारजणायठे ॥ ५ ॥ ना
नाप्रकारे वगारप्रमुखना संस्कारेकरी सस्कृतकरेलुं पचावेलुं एहबुजे अन्न तेपण आ
शरीरमा आरोग्यायकी हन्नके० विष्टारूपथइजायठे तेणेकरी जगतमा जुगुप्सा
के० डगह्याउत्पन्नकरेठे वली आशरीरने वीर्यनीवृद्धिकरनारुं गायनुंडध प्राशनक
रीने फरीतेपुरुषे मूत्रितकखोयको तेपणअत्यंत निदाकरवायोग्य थइपडेठे ॥ ६ ॥

केवलमलमयपुञ्जलनिचये अशुचीकृतशुचिन्नोजनसिचये ॥ वपु
पि विचितय परमिहसारं शिवसाधनसामर्थ्यमुदार ॥ जाण ॥ ७ ॥
येन विराजितमिदमतिपुण्य तच्चितय चेतननैपुण्या ॥ विशदागमम
धिगम्य निपानं विरचय शांतसुधारसपान ॥ जाण ॥ ८ ॥ इति श्री
शांतसुधारसगेयकाव्ये अशौचज्ञावनाविज्ञावनोनाम पष्ठ प्रकाश

अर्थ ॥ माटे केवलमलरूप पुञ्जनोसमूह अने पवित्रनोजनने अपवित्रपणु आ
पनार एहवाशरीरमा मात्रएक मोहसाधन करवानुजे सामर्थ्यठे एहिजमहोदो सार
नूतजाण ॥ ७ ॥ मोहसाधनेकरी जूषितकखोयको ए शरीरपवित्रथायठे तेचेतना
नीज चातुर्यताजाणवी पणजेमा निर्मलसिद्धातरूप जलमिलेठे एहवो जलस्थान
कजोडने शांतसुधारसनोपानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये अशुचिना
वनाविज्ञावनोनाम पष्ठ प्रकाश

नुजंगप्रयात वृत्तां ॥ यथा सर्वतो निर्जरै रापतन्नि प्रपूर्येत सद्यः पयोनिस्त
टाक ॥ तथैवाश्रयै कर्मणि संनृतोगी भवेद्याकुलश्रवचल पकिलश्च ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेसातमी आश्रवचनावना जावेठे जेम सर्वबाजुथी पमता पाणीना
निजरणायेकरी तत्कालतलाव जराइजायठे पठे पाणीनातरगेंकरी चचलथायठे ते

मज कादववधेते इत्यादिके व्याकुलथायते तेम आश्रवेंकरीयुक्तप्राणी कर्मरूपपाणी
यी नरपूरथई व्याकुल अने चंचलयको पापरूपकादवें सहितथायते ॥ १ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ यावत्किंचिदिवानुजय तरसा कर्मेह
निर्जीर्यते तावच्चाश्रवशत्रवोऽनुसमयं सिंचति नूयोपि तत् ॥
हा कष्टं कथमाश्रवप्रतिजटाः शक्या निरोद्धुं मया संसा
रादतिजीषणान्मम हहा मुक्तिः कथं जाविनी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ते जेटलामां अनुजवलेऽने बलात्कारेकरी महारा अत्मांमांथी कांश्कक
र्मेने हुं शुष्ककरुं तेटलामांवली आश्रवरूपशत्रु समयसमयप्रतें कर्मोने फरी सी
चनकरेते माटे हाइतिखेदे मने एवुं कठणलागेते के हुं आश्रवरूपशत्रुने केवीरीते
जीतिशकुं अने एरीतेंतो अत्यंतजयंकर संसारथकी महारोटूटको पण सीरीतेंथसे ॥ २ ॥

प्रहर्षणीवृत्तं ॥ मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगसंज्ञाश्रत्वारः
सुकृतिजिराश्रवाः प्रदिष्टाः ॥ कर्माणि प्रतिसमयं
स्फुटैरमीजिर्बध्नंतो भ्रमवशतो भ्रमंति जीवाः ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पुण्यवंतपुरुषोए १ मिथ्यात्व २ अव्रति ३ कषाय ४ योग एचारनाम
ना चारआश्रवकह्याते ते समयसमयप्रतें एचारआश्रवना योगेकरी कर्मोने बांध
नारा जीवो ते चमेकरी चारगतिरूप संसारमांजमेते ॥ ३ ॥

रथोद्धतावृत्तं ॥ इंजियाव्रतकषाययोगजाः पंच पंच चतुरन्वितास्त्र
यः ॥ पंचविंशतिरसक्रिया इति नेत्रवेदपरिसंख्यया ऽप्यमी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पांचइंजियो तथा प्राणातिपातादिक पांचव्रत अने क्रोधादिक चारक
षाय वली मनादिक त्रणयोग तथा कायिकादिक पचीस असक्रिया एरीते सर्व
मलीने आश्रव बेतालीस प्रकारनुंते ॥ ४ ॥

इडवज्रावृत्तं ॥ इत्याश्रवाणामधिगम्य तत्वं निश्चित्य सत्वं श्रुतिसन्निधा
नात् ॥ एषां निरोधे विगलद्विरोधे सर्वात्मना जागृ यतितव्यमात्मन् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एहवुं आश्रवनुं तत्वजाणीने निश्चयथकी शास्त्रसन्निधानपणुं एटछे
आगम सिद्धांतरूप शास्त्रनुं ठतापणुं तेजेनाथकी विरोधगयुंते एहवा आश्रवरूप
शत्रुनो निरोधकरवा विषे हेआत्मातुं तुरत यत्नकर ॥ ५ ॥

સત્તમનાવનાષ્ટક ધનાશ્રીરાગેણ ગીયતે ॥ જોલીમારેહસારેવિપયનરાચિયે એદેશી ॥

પરિહરણીયા રે સુકૃતિનિરાશ્રવા હૃદિ શમતામવધાય ॥ પ્રજવં

ત્યેતં રે જૃશમુચ્છંચલા વિન્નુગુણવિન્નવવધાય ॥ પરિ ૦ ॥ ૧ ॥

કુગુરુનિયુક્તા રે કુમતિપરિપ્તુતા ॥ શિવપુરપદ્યમપદાય

પ્રયનતેડમીરે ક્રિયયા હૃદયા પ્રત્યુત શિવવિરહાય ॥ પરિ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ સુઠતવતપુરુષે હૃદયમાં સમતાધારણકરી આશ્રવનોપરિહારકરવો અને

જીવ આ લોચદના શાકલનીપરે બાધીરાચનારો જે આશ્રવ તે વિન્નુજે પરમાત્મા

તેનાગુણરૂપ એશ્વર્યતાનો નાશકરવાને સમર્થથાયઠે ॥ ૧ ॥ કુગુરુયેકરેલીપ્રિરણા

અને કુમતિયેકરી સુકથયલા હેહૃદયજીવ તુ કાથિકાદિક હૃદક્રિયાડમા પ્રવર્તે

કરી મોહપુરીયે જવાનો માર્ગમૂકીને ઝલટોમોહમાર્ગનો નાશકરવાનુજ યત્નકરેઠે ॥ ૨ ॥

અવિરતચિત્તા રે વિપયવશીકૃતા વિપદંતે વિતતાનિ ॥ ૩ ॥

પરલોકે રે કર્મવિપાકજાન્યવિરલહ. સ્વશતાનિ ॥ પરિ ૦ ॥ ૩ ॥

કરિષ્પમધુપા રે શલજનમૃગાદયો વિપયવિનોદરસેન ॥ ૪ ॥

લજ્જતે રે વિવિધા વેદના વત પરિણતિવિરસેન ॥ પરિ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જેનાચિત્તમા વેરાગ્યનથી એવા વિપયને પરાધીનથયલાપ્રાણી ૩ ॥

તથા પરલોકેપણ નિરતરપણે કર્મનાપરિણામથી ઉત્પન્નથયલા જૈકમાહ સ્વોતું

સહનકરેઠે ॥ ૩ ॥ હસ્તિ મત્સ્ય વ્રમર પતંગ અને મૃગ એવા પાંચજાતના પ્રાણીઓ

અનુક્રમેસ્પર્શ રસ ગંધ રૂપ શબ્દ એ એકેકાવિપયના વિનોદરસેકરી નાનાપ્રકારની

વેદનાઓને એવિષયોના પરિણામ જે વિરસ એટલે માઠારસ તેણેકરીપામેઠે એ મહો

દુઃખેદનુ કારણઠે ॥ ૪ ॥

ઉદિતકપાયા રે વિપયવશીકૃતા યાતિ મહાનરકેપુ પરિવ

ર્તતે રે નિયતમનતશો જન્મજરામરકેપુ ॥ પરિ ૦ ॥ ૫ ॥

મનસા વાચા રે વપુષા ચચલા હુર્જયહૃરિતજરેણ ॥ ૬ ॥

પ્યતેરે તત આશ્રવજયે યતતા કૃતમપરેણ ॥ પરિ ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જેને ક્રોધાદિક કપાય ઉદયમાઆવ્યાઠે તેપ્રાણીઓ પાંચહિંસ્રોના

વિપયોને સ્વાધીનથયલાઠે તેણેકરી મહોટા નરકમા જાયઠે અને અનતિવાર જન્મ

જરામરણકરેઠે ॥ ૫ ॥ આશ્રવેકરી ચચલ થયલા પ્રાણી મન વચન અને કાયાના

योगें दुर्जय एहबुंजेपाप तेणेकरी युक्तथायढे माटे चतुरपुरुषें आश्रवने जीतवानुं
प्रयत्नकरवुं अने नवा कर्म बांधवानही ॥ ६ ॥

शुद्धायोगा रे यदपि यतात्मनां स्रवंते शुद्धकर्माणि ॥ कांचन
निगडांस्तान्यपि जानीयात् हतनिवृत्तिशर्माणि ॥ परि० ॥ ७ ॥
मोदस्वैवं रे साश्रवपाप्मनां रोधे धियमाधाय ॥ शांतसुधारसपा
नमनारतं विनय विधाय विधाय ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतसुधा
रस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनोनाम सप्तमः प्रकाशः

अर्थ ॥ जेणेपोतानुं मनस्वाधीनकसुं तेनाशुद्धयोगजेने ते शुद्धयोग जोपण
शुद्धकर्मांनेज स्रवेढे एटले शुद्धकर्मांनीज प्राप्तिकरावेढे परंतु तेकर्मांपण मोक्षसुख
ना नाशकरवाने शोनानीवेडीसरखा जाणवा ॥७॥ माटे विनयविजयजी उपाध्याय
पोते पोतानेकहेढे के अरेविनय आवाप्रकारेंकरी आश्रवसहित जेपाप तेनोनि
रोधकरवा उपर बुद्धिराखी वारंवार शांतिसुधारसनो पानकरीकरीने आनंदपाम ॥८॥
इतिश्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनो नाम सप्तमः प्रकाशः

स्वागतावृत्तद्वयं ॥ येन येन य इहाश्रवरोधः संजवेन्नियतमौ
पयिकेन ॥ आज्ञियस्व विनयोद्यतचेतास्तत्तदांतरदृशा परिजा
व्य ॥ १ ॥ संयमेन विषयाविरतत्वे दर्शनेन वितथ्याग्निनिवे
शं॥ ध्यानमार्तमथ रौजमजस्रं चेतसः स्थिरतया च निरुंध्याः ॥२॥

अर्थ ॥ हवेआठमी संवरजावनाजावेढे अरेविनय आजगतमां जे जे उपायेंकरी
निश्चयशी आश्रवनोरोध यतोहोय ते ते उपाय ताहरी अंतरदृष्टियेंजोइ तेनेविषे
चित्त लगामीने तेनेस्वीकारकर ॥ १ ॥ एटले संयमैंकरीने विषयउपर वैरागकर
सम्यक्त दर्शनेकरीने अग्निनिवेशके० मिथ्यात्वनो आग्रहमूकीआप अने चित्तना
स्थिरपरिणाम पणे करीने आर्त तथा रौइ ए बे ध्याननुं निरंतर रुंधनकर ॥ २ ॥

शालिनीवृत्तं ॥ क्रोधं क्लान्त्या मार्दवेनाग्निमानं हन्या मायामार्जवेनो
ज्वलेन॥ लोचं वारांराशिरोजं निरुंध्याः संतोषेण प्रांगुना सेतुनेवा ॥३॥

अर्थ ॥ ह्मायेंकरी क्रोधनो जयकर मार्दवेंकरी अग्निमाननो जयकर सरलपणे
आगम ग्याजेकपट तेने हणीनाख वलीसमुडजेबो डुप्कर जे लोच तेहनो उंचो सेतु
शत्रुनो निरुंध्या तेणेकरी रोधकर ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्त॥ गुप्तिनिस्तिमृजिरेवमजग्यान् त्रीन् विजित्य तरसाऽधमयो
गान् ॥ साधुसवरपथे प्रयतेथा लप्स्यसे हितमनीहितमिदम् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ एमज मनगुप्ति वचनगुप्ति अने कायगुप्ति एत्रण गुप्तियेंकरीने जे जीत
वाने घणाजडुजेन निदनीक एहवा त्रण दुष्टयोग्य तेने जीती रुडासवर मार्गनेवि
पे यत्नकर एटले प्रकाशवत देदीप्यमान अने कोङ्कालें विनाशने न पामनारा एह
वा जे हितार्थ तेने पामीत अर्थात् मोक्षसुखने पामीत ॥ ४ ॥

मंदाक्रातावृत्तं ॥ एवं रुद्धेष्वमलहृदयैराश्रवेष्वाप्तवाक्यश्रद्धाचंच
त्सितपटपटु मुप्रतिष्ठानशाली ॥ शुद्ध्यैर्गैर्जवनपवनै प्रेरितो
जीवपोत स्रोतस्तीर्त्वा नवजलनिधेर्याति निर्वाणपुर्या ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एवाप्रकारेंकरी स्वच्छहृदयवत पुरुषे आश्रवनो रोधकरवो पठे आतके
पोतानाहितवांठक तीर्थंकरादिक पुरुषोना वाक्योत्तर जे अक्षराखवी तेजाणीये
वाहणेविषे एकमुंदर अनेउज्ज्वल वावटोचडाव्यो एहवो नूतनपीठबंध थयो थको
शुद्धमनोयोग शुद्धवचनयोग शुद्धकाययोग एत्रणयोग तेहिज जाणिये कोङ्क वेग
वानवायरो तेणोकरि पूखोथको जीवरूपीओ जहाज तेससारसमुद्रनो प्रवाह्तरी
ने सुरत मोक्षरूप नगरिये जइपहोचेने ॥ ५ ॥

॥ अष्टमजावनाष्टक नटरागेण गीयते महावीरमेरो लालन एदेशी ॥

शृणु शिवसुखसाधनसङ्पाय सङ्पायं रे सङ्पाय ॥ शृणु शिवसु
खसाधनसङ्पाय ॥ ज्ञानादिकपावनरत्नत्रयपरमाराधनमनपाय
॥ शृ० ॥ १ ॥ ॥ विषयविकारमपाकुरु दूरं क्रोधं मान सहमायं ॥
लोन रिपुंच विजित्य सहेल ॥ नज सयमगुणमकपाय ॥ शृ० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे विनय तु मोक्षसाधननो रुढोपाय साजल एकतो निर्दोषपवित्र
ज्ञानादिक रत्नत्रयमुं आराधनकर बीजो पाचेडियोना विषयसंबंधीजे रिकारोने ते
हनेदूरकर त्रीजोमायासहित क्रोध मान अनेलोनरुप शत्रुओनी हेजनाकरी सहेज
मा श्रमविना एचारेकपायने हलकटजेवा जाणी जीतीजेने कपायची शून्यथयलो
एहवो जे सयमरूप गुण तेनुसेवनकर ॥ २ ॥

उपशमरसमनुशीलय मनसा रोषदहनजलदप्रायं ॥ कलय
विरागं धृतपरन्नागं हृदि विनयं नायं नायं ॥ शृ० ॥ ३ ॥
आर्ति रौंङ ध्यानं मार्जय ॥ दह विकल्पपरचनानायं ॥
यदियमरुद्धा मानसवीथी ॥ तत्त्वविदः पंथा नायं ॥ शृ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ क्रोधरूपअग्नीने शमाववा मेघनीपरं शांतिनोकरनार एहवोजे उपशम
रस तेहने तुं मनसां धारणकर हे विनय रुदयमां धारणकरेलोजे परपुजजादिक
संबंधी जाग तेहने तहारा रुदयमांघी नीत्वानीत्वाकें० काढीकाढीने अत्यंत गुणवा
नजे वैराग्य तेने धारणकर वली आर्तिध्यान अनेरौंङ ध्यानने धारणकरीतनही ॥ ३ ॥
तथा संकल्प विकल्पनीजेजालने तेने वाली जस्मकरीनाख कारणकें मनो
योगना मार्गने रुंधी न राखवो एवोकांङ तत्व वेत्तानो मार्गनथी तत्ववेत्ता पुरुष
नेतो मनोयोग मोकलो राखवुंज नही ॥ ४ ॥

संयमयोगैरवद्वितमानसशुद्ध्या चरितार्थयकायं ॥ नानामत
रुचिगहने नुवने निश्चिनु शुद्धपथं नायं ॥ शृ० ॥ ५ ॥ ब्रह्म
व्रतमंगीकुरु विमलं विभ्राणं गुणसमवायं ॥ उदितं
गुरुवदनाउपदेशं संगृहाण शुचिमिव रायं ॥ शृ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ संयमनायोगथी थयलीजेमननीशुद्धि तेणेकरीने कांङपण कृतार्थकर
नानाप्रकारनी रुचिसहीत विचित्रप्रकारना मत्तेकरी गहन एटजेव्याप्त एहवो आज
गतमां नयरूप शुद्धमार्ग एटजे स्यादाद शैलीरूपजे जैनमार्ग तेनोशोधकर ॥ ५ ॥
वली गुणना समुदायने धरनार अत्यंतनिर्मल एहवाब्रह्मचर्यव्रत ने स्वीकारकर
अने गुरुर्येकगलाउपदेशने जेरीतें शुद्धइव्यनो संग्रहकरियें तेरीतेंसंग्रहकर ॥ ६ ॥

संयमवाङ्मयकुसुमरसरति सुरजय निजमध्यवसायं ॥ चेतन
मुपलक्ष्य कृतलक्षणज्ञानचरणगुणपर्यायं ॥ शृ० ॥ ७ ॥ वदन
मलंकुरु पावनरमनं जिनचरितं गायं गायं ॥ सविनय शांतिसु
धारसमेनं चिरं नंद पायं पायं ॥ शृ० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतिसुधा
स्यैवकाव्ये संवरजावनाविजावर्नो नाम अष्टमः प्रकाशः

अर्थ ॥ संयमना प्रतिपादन करनारा एहवा परमेश्वरनी वाणीमय जेपुष्प ते
पुष्पोना रसनीसुगंधी पोताना अथ्यवसायनेअत्यंतपणेकर अने ज्ञानादिक गुणपर्या

यरूप लक्षणनो करनारं एहवोजे तहारं चेतनठे तेने तु ओलख ॥ ७ ॥ पवित्र
अने जलारसेकरी सहित एहवु परमेश्वरनाचरित्रोनुं गायन करीकरीने पोताना सु
खने अलकृतके० शोजितकर (नूपितकर) वली विनयसहित आ शातिसुधारसनो
पान करी करीने घणाकाल सुधी आनंद मग्नमा रहे ॥ इतिश्री शातिशुधारस गेयका
व्ये संवरजावनाविजावनो नाम अष्टम प्रकाश ॥

इजवज्जावृत्ता॥यन्निर्जरा द्वादशधा निरुक्ता तत् द्वादशानां तपसां विजे
दात् ॥ हेतुप्रज्ञेदादिह कार्यज्ञेदः स्वातंत्र्यतस्त्वेकविधैव सा स्यात् ॥ १ ॥
अर्थ ॥ हवे निर्जरा जावनाजावेठे निर्जराजे बारप्रकारनी कहीठे तेबारप्रकारना
तपने जेदेकरीथाय इहा कारणनेजेदे कार्यनो जेदथाय तेणेकरी बारप्रकार कहेवाय
नहीकां स्वतंत्रपणेतो निर्जरा एकप्रकारनीजठे ॥ १ ॥

अनुष्टुप्चतुर्थ्या॥काष्ठोपलादिरूपाणां निदानानां विज्ञेदत ॥वन्द्
र्यथैकरूपोपि पृथग्रूपो विवक्ष्यते॥१॥ निर्जरापि द्वादशधा तपो
ज्ञेदेस्तथोदिता ॥ कर्मनिर्जराणां तु सैकरूपैव वस्तुत ॥ ३ ॥
अर्थ ॥ जेम कारणरूप काष्ठ अने पाखाणना जूदाजूदा जेदठे तेनाजेदेकरी यद्य
पि अग्निएकरूपठे तथापि निन्ननिन्नरूप देखायठे एटले आ अमुक काष्ठनीअग्नि
अथवा आ अमुक पाखाणनी अग्नि इत्यादिक अग्निना जेदकहेवायठे ॥ १ ॥ ते
मज तपनाजेदेकरी निर्जरा बारप्रकारनीकहीठे पण वस्तुतल्वे विचारता कर्मनिर्ज
रा स्वरूप जे ठे तेतो एक रूपजठे ॥ ३ ॥

उपेजवज्जावृत्ता॥निकाचितानामपि कर्मणां यजरीयसा नूधरुर्धराणां॥
विज्ञेदने वज्रमिवातितीव्र नमोस्तु तस्मै तपसेऽद्भुताय ॥ ४ ॥
अर्थ ॥ पर्वतजेवा दुर्धर एहवा महोटा निकाचितकर्मोनो जेदकरवाविषे वज्रनी
परं अत्यंततीव्र एहवुअद्भुतजे तप तेने महारो नमस्कार होजो ॥ ४ ॥
उपजातिवृत्तं॥किमुच्यते सत्तपस प्रज्ञाव कठोरकर्माजितकिल्बि
पोपि ॥ दृढप्रहारीव निहत्य पाप यतो ऽपवर्ग लज्जतेऽचिरेणा॥५॥
यथा सुवर्णस्यशुचि स्वरूप दीप्त कृशानु प्रकटीकरोति ॥
तथात्मन कर्मरजो निहत्य ज्योतिस्तपस्तद्विशदीकरोति ॥ ६ ॥
अर्थ ॥ तपना रूपाप्रजावनुं केटलुं बखाण करिये जेटलुं बखाणकरिये तेटलु

योमुंजळे केमके दृढप्रहारी जेवा पुरुषोए महोटा कठोर कर्म करीने अत्यंत पापोनो
संपादान कछुंहतो तेपण तपस्याना प्रजावें समस्त पापोनो नाशकरीने थोडाज का
लमां मोक्ष प्रतें पाय्या ॥ ५ ॥ जेम प्रदीप्तअग्नि सुवर्णनुं पवित्रस्वरूप प्रगटकरेळे
तेमज तपजेळे तेपण आत्मामांथी कर्मरूप रजनो नाशकरीने साक्षात् आत्मानुं
ज्योतिस्वरूप प्रगटकरेळे ॥ ६ ॥

स्त्रग्धरावृत्तं॥ बाह्येनाज्यंतरेण प्रथितबहुजिदा जीयते येन
शत्रुश्रेणी बाह्यांतरंगा नरतनृपतिवत् जावलब्धजडिम्ना॥
यस्मात्प्राडुर्नवेयुः प्रकटितविजवा लब्धयः सिद्धयश्च वं
दे स्वर्गापवर्गार्पणपटु सततं तत्तपो विश्ववन्द्यं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेना बाह्य अने अन्त्यंतर जेदेकरी घणाज्जेद प्रख्यातळे एहवा तपना
उपर विशेषजावना योगेंकरी जेहने दृढपणुं लब्धके० प्राप्तथायतो ते तपेंकरी दुस
मनादिक बाह्यशत्रु अने रागादिक अंतरंग शत्रु तेनीजि श्रेणीके० पंक्ति तेने नरत
राजानीपरें जीतीजवायळे वली जेतपथकी ऐश्वर्यताने प्रगटकरनारी अवचावीसल
ब्धीओ अने आवसिद्धिओ प्रगटथायळे तथा जे स्वर्ग अने मोक्षना सुखआपवामां
कुशल वलीजगतने पूजवायोग्य एहवोजेतप तेहनेहुं निरंतर नमस्कारकरुंहुं ॥ ७ ॥
अथनवमजावनाष्टकं सारंगरागेण गीयते ॥ जिणंदरायसरण तिहारे आयोएदेशी॥

विजावय विनय तपोमहिमानं ॥ ध्रुवपदं ॥ बहुजवसंचितञ्ज
ष्कृतममुना ॥ लज्जतेलघुलघिमानं ॥ वि० ॥ १ ॥ याति
घनापि घनाघनपटली ॥ खरपवनैन विरामं ॥ नजति त
था तपसा झुरिताली ॥ कृणजंगुरपरिणामं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ विनयविजयंजी पोताने उपदेशकरेळेके अरेविनय तुं तपनामहिमानी
जावनाकर जेनायोगथकी घणाजवनुं संचितकरेळुं पाप तुरतज हलकापणुंपामे
ळे ॥ १ ॥ जेम तीक्ष्णवायुयें करी महोटी महोटी मेवनीपंक्तिओ नाशपामेळे तेमज
तपेंकरीने महोटीमहोटी पापनीपंक्तिओ एक कृणमात्रमां नष्टयइजायळे ॥ २ ॥

वांछितमाकर्षति दूरादपि रिपुमपि व्रजति वयस्यं॥ तप इदमाश्र
य निर्मलजावादागमपरमरहस्यं॥३॥अनशनमूनोदरतां वृत्तिन्हा
सं रसपरिहारं नज सांलीन्यं कायक्लेशं तप इति बाह्यमुदारं॥४॥

અર્થે ॥ વલી જે વાઢિતાર્યે ઘણુંદૂરહોય તેનેપણ નજીકઆણીઆપેઠે તથાશત્રુ
નેપણ મિત્રકરેઠે એહવાણતપને શાસ્ત્રનુ પરમરહમ્ય જાણીને નિર્મલનાવે આદર ॥
॥ ૩ ॥ તેતપનાવારજેદઢે ૧ અનશન ૨ ડનોદરી ૩ વૃત્તિહાસ એટલે વૃત્તિસ
દ્વેષ ૪ રસપરિહાર ૫ સાલીન્યતા એટલે ઇંડિયોનોરોધતુ એકાંતેબેસતુ ૬ કાયકેશ
એટપ્રકારનુ મહોટુ વાહ્યતપઠે તેનું તુ સેવનકર ॥ ૪ ॥

પ્રાયશ્ચિત્ત વૈયાવૃત્યં સ્વાધ્યાયં વિનયં ચ ॥ કાયોત્સર્ગ શુચધ્યાનં
આન્યતરમિદમચા॥વિ૦૧૫॥શમયતિ તાપ ગમયતિ પાપ રમયતિ
માનસહસા॥હરતિ વિમોહં દૂરારોહં તપ ઇતિ વિગતાશંસં ॥વિ૦૧૬॥

અર્થે ॥ ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત ૨ વૈયાવૃત્ત ૩ સ્વાધ્યાય ૪ વિનય ૫ કાયોત્સર્ગ ૬ શુચ
ધ્યાન એટપ્રકારના આન્યંતર તપઠે તેનેસેવ ॥ ૫ ॥ એતપ અનેકપ્રકારના સંસારી
કતાપતી શાંતિકરેઠે અનેપાપનોનાશકરેઠે તથા મનરૂપહસને રમાડેઠે વલી નિ સ
ગયપણે આજગતમા હુ સ્યોનેદૂરકરવા અસમર્થે એહવોજે મોહતેનો નાશકરેઠે ॥૬॥

સંયમકમલાકાર્મણમુજ્વલશિવસુખસત્યકાર ચિતિતચિતામણિમારાધ
ય તપ ફહ વારં વાર ॥વિ૦૧૭॥કર્મગદૌપધમિદમિદમસ્ય ચ જિનપતિ
મતમનુપાના॥વિનય સમાચર સૌરખ્યનિધાનં શાંતિસુધારસપાના॥વિ૦૧૮
ઇતિશ્રીશાંતસુધારસગેયકાવ્યે નિર્જરાજાવનાવિજાવનોનામનવમ પ્રકાશ

અર્થે ॥ વલીએતપઠે ચારિત્રરૂપ જક્ષીને વગકરવાની વિદ્યાઠે તથા સુંદર મો
હના સુખઆપવાને વિગારદઢે વલી ચિંતિતાર્યે દેવાને ચિતામણીરત્નસરસોઢે એહ
વા તપને આજગતમા હેવિનય તુ વારવાર અંગીકારકર ॥ ૭ ॥ હેવિનય કર્મરૂપ
રોગનુ ઓપય અને તીર્થકરોનો જે મત તેઢે અનુપાનજેહનુ તથા સમસ્ત સુખનુ
નિધાન એહવોજે શાંતસુધારસ તેનુંતુપાનકર ॥ ૮ ॥ ઇતિશ્રીશાંતસુધારસ ગેયકાવ્યે
નિર્જરાજાવનાવિજાવનો નામ નવમ પ્રકાશ

●ઉપજાતિરુત્ત ॥ દાન ચ શીલ ચ તપશ્ચ જ્ઞાવો ધર્મશ્રતુર્થા જિનવાં
ધવેના॥નિરુપિતો યો જગતા દિતાય સ માનસે મે રમતામજસ્રા॥૧॥

અર્થે ॥ હવેદગમી ધર્મજાવના જાવેઢે તીર્થકરવેલે લોકદિતાર્યે દાનશીલ તપ શ્ર
ને જાપ દ્વારેતી ચારપ્રકારનો ધર્મકહ્યોઢે તેધર્મમારામનમાં સર્વેકાલરહો ॥ ૧ ॥

इन्द्रवज्रावृत्त त्रयं॥सत्यक्षमामार्दवशौचसंगत्यागार्जवब्रह्मविमुक्तियु
क्तः॥ यः संयमः किंच ततोपगूढश्चारित्रधर्मो दशधायमुक्तः॥ १ ॥ य
स्य प्रज्ञावादिह पुष्पदंतौ विश्वोपकाराय सदोदये ते ॥ ग्रीष्मोष्मजी
ष्मामुदितस्तप्तित्वान् काले समावासयति क्षितिं च ॥ ३ ॥ उल्लो
लकल्लोलकलाविलासैर्नाप्लावयत्यंबुनिधिः क्षितिं यत् ॥ न
घ्रंति यत् व्याघ्रमरुदवाद्या धर्मस्य सर्वोप्यनुजाव एषः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ १ सत्य २ क्षमा ३ मार्दव ४ शौच ५ तपधर्म ६ संगत्याग ७ ब्रह्मचर्य ८
विज्ञेयप्रकारें मुक्तिएटजे निर्लोचतापणं ९ संयम १० अकिंचनता तेणेकरीयुक्त ए
रीतें दसप्रकारनुं चारित्रधर्म कह्युंते ॥ १ ॥ जे धर्मनापसायेंकरी जगतमां चंद्रसूर्य
पण सर्वप्राणीमात्रने उपकारकरवाने अर्थें नित्यउदयपणुं पामेते वलीग्रीष्मऋतुमां
नी अत्यंत तप्तथयली जमीनने वर्षाऋतुमां मेघ वर्षादकरीने ठंमिकरेते ॥ ३ ॥ त
था समुद्रपोताना महोटाकल्लोलेंकरी पृथ्वीनेबुडावतोनथी अने व्याघ्र तथा बावा
नल अने पवन इत्यादिकोकोइने मारतानथी एप्रतापसर्व धर्मनोजेते ॥ ४ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयं ॥ यस्मिन्नेव पिता हिताय यतते
भ्राता च माता सुतः सैन्यं दैन्यमुपैति चापचपलं यत्रा
फलं दौर्बलं ॥ तस्मिन्कष्टदशाविपाकसमये धर्मस्तु संवार्मै
तः सज्जः सज्जन एष सर्वजगतस्त्राणाय बद्धोद्यमः ॥ ५ ॥
त्रैलोक्यं सचराचरं विजयते यस्य प्रसादादिदं योत्रामु
त्र हितावहस्तनुजृतां सर्वार्थसिद्धिप्रदः ॥ येनानर्थकदर्थ
ना निजमहःस्सामर्थ्यतो व्यर्थिता तस्मै कारुणिकाय ध
र्मविजवे जक्तिप्रणामोऽस्तु मे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेवखत पोतानाहितनेअर्थें बाप नाइ माता पुत्र अत्यंतउद्योगकरेते
तेपण धर्मनोजप्रतापजाणवो अनेवली धनुष्यनायोगेंकरी चपलथयलो जे सैन्यके
लशकर तेपण दैन्यके ० दीनपणाने पामेते तथा जेवखतपोतानी जुजाओनुंबल
निष्फलथायते एवी कष्टअवस्थाना परिणामकालें पण सज्जनएहबुंजे आधर्मरूप
मित्रते पोतानाअंगमां बरुतरजेबुंयइ जाणे एकधर्मरूप बरुतरज पहेसुंहोबनी एट

લે આંગમાં વસ્ત્રપદેશ્યા નીપરેથયીને સર્વજગતના રક્ષણાર્થે ઉદ્યોગકરેઢે ॥ ૫ ॥
વલી જેહનાપસાયથકી સ્થાવર અને જગમસહિત જગત શોચેઢે તથા જે આલોકે
પ્રાણીઓને હિતકરવાને યોગ્યથયીને સર્વઅર્થની સિદ્ધતાને પમાડેઢે જેણેપોતાના
તેજસ્વીતામયેકરી પાપરૂપવિટબનાનો નાશકરીનારહ્યુઢે એહવો જે દયાવત ધર્મરૂપ
પ્રભુ તેને મહારો નમસ્કાર હોજો ॥ ૬ ॥

મંદાક્રાતાવૃત્તં ॥ પ્રાજ્ય રાજ્ય સુનગદયિતા નંદનાનંદનાનાં રમ્યં
રૂપ સરસકવિતા ચાતુરી સુસ્વરત્વં ॥ નીરોગત્વં ગુણપરિચય
સક્કનત્વં સુબુદ્ધિ કિંતુ બ્રૂમ્ ફલપરિણતિ ધર્મકલ્પદ્રુમસ્ય ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ મહોદ્ધરાજ્ય સુંદરસ્ત્રી પુત્ર પુત્રીઓ રમણીકરૂપ ઘણીજ સરસ કવિતા
કરવાની ચતુરાઈ સુસ્વરપણું આરોગ્યતાપણું ગુણોનોપરિચય તથાસક્કનપણું અને
રૂઢીબુદ્ધિ એસર્વવાના તે ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષના ફલઢે ॥ ૭ ॥

॥ અથદશમજાવનાટકં વસંતરાગેણ ગીયતે નવિતુમેવદોરેહીરવિજયસરિરાયા એદેશી ॥

પાલય પાલય રે પાલય માં જિનધર્મ ॥ મગલકમલાકેલિનિકે
તન કરુણાકેતન ધીર ॥ શિવસુખસાધન જવજન્યવાધન જગદા
ધાર ગન્ધીર ॥ પાઠ ॥ ૧ ॥ સિચિતિ પયસા જલધરપટલીનૂતલમમૃત
મયેન ॥ સૂર્યાચઙ્ગમસાવુદયેતે તવ મહિમાતિશયેન ॥ પાઠ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હે જૈનધર્મ તુ મહારુરક્ષણકર મહારુરક્ષણકર તુ માગલિકરૂપ લક્ષ્મી
તું ક્રીમાગૃહઠો વલીકરુણાનો સ્થાનકઠો તથા મોક્ષસુખનુ સાધનઠો અને સસા
રના સમસ્તજનનો નાશકરનારઠો તેમજ જગતના જીવોને આશ્રયનૂતઠો અનેઅતિગ
નીરઠો ॥ ૧ ॥ જે મેયનો સમૂહતે પૃથ્વીતલને અમૃત સરસા પાણીયે કરીને નિચન
કરેઢે અને ચંદ્ર સૂર્ય જે નિત્ય ઝગેઢે તેસર્વે તાહરોજ મહિમાઢે ॥ ૨ ॥

નિરાલંબમિયમસદાધારા તિષ્ઠતિ વસુધા યેનાત વિશ્વસ્થિતિમૂલસ્ત
નંત સેવે વિનયેના ॥ પાઠ ॥ ૩ ॥ દાનશીલશુભજાવતપોમુખચરિતાર્થીઠ્ઠક
તલોક ॥ શરણસ્મરણકૃતામિદ્ જવિના દૂરીકૃતજન્યશોક ॥ પાઠ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ નિરાલંબ પૃથ્વીનેકોડ આધાર નઠતા જેનાઆધારથકી રહેઢે એહવો જગ
તનીસ્થિતીનો મૂલસ્તંજ જે ધર્મ તેને હુ નિર્ણયપ્રતે વિનય ઇટલે નક્કિયે કરી સેવુઢુ ॥ ૩ ॥
દાન શીલ શુભજાવ અને તપ એચારપ્રકારેકસી લોકોને ચારિત્રાર્થીનો કરનારો અને

જે પ્રાણી આ જગતમાં એ ધર્મનો સ્મરણ કરે છે તથા આશ્રય કરે છે તે પ્રાણીના જય તથા શોકને દૂર કરનારો એહવો એ ધર્મ છે ॥ ૪ ॥

ક્રમાસત્યસંતોષદયાદિકસુજગસકલપરિવારઃ ॥ દેવાસુરનરપૂજિત
શાસન કૃતબહુજવપરિહારઃ ॥ પા ૭ ॥ ૫ ॥ બંધુરબંધુજનસ્ય દિવાનિશમસ
હાયસ્ય સહાયઃ ॥ ભ્રામ્યતિ જીમે જવગહનેંગી ત્વાં બાંધવમપહાય ॥ પા ૭ ૬
અર્થ ॥ જેનો ક્રમા સત્ય સંતોષ દયા આદેવેશને સમસ્તપરિવાર સુંદર છે વલી
દેવતા વૈત્ય અને મનુષ્યો એ જેની આજ્ઞામાન્યકરી છે તથા અનેક જન્મ જરા મરણ
નો પરિહાર કરનારો તે એ ધર્મજ છે ॥ ૫ ॥ વલી છે ધર્મતું જેને કોઈ નાશ નથી તેનો ના
શ તથા જેને કોઈ સહાય નથી તેને રાત્રિવિવસ સહાયનો કરનાર બાંધવ રૂપ થો તેમ
હતા બાંધવરૂપ તુજને મૂકીને પ્રાણીઓ સંસારરૂપ અરણ્યમાં ફિરે છે ॥ ૬ ॥

ઙ્ગતિ ગહનં જલતિ કૃશાનુઃ સ્થલતિ જલધિરચિરેણ ॥ તવ કૃપયા ઽસ્થિલ
કામિતસિદ્ધિર્વહુના કિંતુ પરેણ ॥ પા ૭ ॥ ૭ ॥ હ્ય યઞસિ સુખમુદિતદશાંગં
પ્રેત્યેંજાદિપદાનિ ॥ ક્રમતોઙ્ગાનાદીનિ ચ વિતરસિ નિઃશ્રેયસસુખદાનિ ॥ ૮
અર્થ ॥ જે ધર્મરૂપમિત્ર તહારી કૃપાથી આરણ્ય તે મહોટા નગર જેવો થાય તથા
અગ્નિ તે પાણી સરસ્વી થાય અને સમુદ્ર તે સ્થલ સરસ્વો તુરંત જ જાય છે વધારે સું કહું
તહારી કૃપાથી પ્રાણીમાત્રના સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે ॥ ૭ ॥ આલોકમાં જેના
અંગને વિષે દયારૂપ ધર્મ ઉદય આવ્યો છે તો તેને હાંપણ પૂર્વોક્ત પ્રકારે સુખ આપે છે
અને પરજવે ઇંદ્રાદિક દેવતાઓની પદવી આપે છે વલી ક્રમે કરી મોક્ષસુખને આપ
નારા એહવા જ્ઞાનાદિક ગુણ આપે છે ॥ ૮ ॥

સર્વતંત્રનવનીતસનાતન સિદ્ધિસદનસોપાન ॥ જય જય વિ
નયવતાં પ્રતિલંબિતશાંતિસુધારસપાન ॥ પા ૭ ॥ ૯ ॥ ઇતિ શાંતિ
સુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમઃ પ્રકાશઃ

અર્થ ॥ સર્વશાસ્ત્રોમાં નવનીત એટલે માખણ જેવો સારચૂત અને સનાતન કે શા
શ્વંત તથા સિદ્ધિરૂપ ગૃહનો સોપાન એટલે નિસરણીરૂપ અને જે વિનયવંત શિષ્યો
ને શાંતિસુધારસ તું પાન કરાવે છે એહવો જે ધર્મ તે જય પામો જય પામો ॥ ૯ ॥

ઇતિ શ્રી શાંતિસુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમઃ પ્રકાશઃ

मालिनी वृत्तं ॥ सप्ताधोधो विस्तृता या पृथिव्यश्चक्राकारा संति रत्नप्रजा
द्या ॥ तान्निः पूर्णो योस्त्यधोलोक एतो पादौ यस्य व्यायतौ सप्तरज्जु ॥ १

अर्थ ॥ हवे इग्यारमी लोकस्वरूप जावनानावेठे सातअधोअधो एटले एकवी
जाने नीचेनीचे विस्तीर्ण चक्राकारे रत्नप्रजादिक सातपृथ्वीओठे तेणेकरी परिपू
र्ण एवा अधोलोकरूप सातरज्जुप्रमाणे जेना महोटावेपगळे ॥ १ ॥

तिर्यग्लोको विस्तृतो रज्जुमेकां पूर्णो दीपैरर्णवातैरसख्यै ॥ यस्य
ज्योतिश्चक्रकांचीकलाप मध्ये कार्श्य श्रीविचित्रं कटिच ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अने एक रज्जु प्रमाण विस्तारवत असख्याता दीपसमुद्देकरी व्याप्त एह
वो तिर्यग्लोकमां रुशपणानी शोभायेकरी युक्तवे वली ज्योतिष चक्ररूप कांचीक
लापाये युक्त जेनुं सुंदर कणदोरोठे ॥ २ ॥

लोकोऽथोर्ध्वे ब्रह्मलोके चुलोके यस्य व्याप्तौ कूर्परौ पंच रज्जु ॥ लोक
स्यांतो विस्तृतो रज्जुमेकां सिद्धज्योतिश्चित्रको यस्य मौलिः ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेना ऊर्ध्वलोके ब्रह्मनामा देवलोक पाचरज्जुप्रमाणे व्याप्त ते कोपरा स
खवो कूरपरठे अने जेनुं लोकनेअते एकरज्जुविस्तारपणे जे सिद्धशिलातेमस्तकठे ॥ ३ ॥

यो वैशाखस्थानकस्थायिपाद श्रोणीदेशे न्यस्तदस्तद्वयश्च ॥ का
लेऽनादौ शश्वदूर्ध्वदमत्वाद्भिन्नाणोपि श्रातमुजामखिन्नः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेना मथनकरवाना दडने स्थानकेपगळे एटले वासमथन करवाना दमनी
परें जेना पगपसरेलाठे जेणे पोतानी कटीउपर वेहाथ राखेलाठे एहवोथको अना
दिकालनुं निरतर ऊर्ध्वदमपणे जितेंद्रियथको शातमुद्रा धरीरह्योठे पण खिन्ननथी ॥ ४ ॥

सोय झेय पूरुपो लोकनामा पट्टव्यात्माऽकृत्रिमोनाद्यनत ॥

धर्माधर्माकाशकालात्मसङ्गैर्ज्यै पूर्णं सर्वत पुजलैश्च ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ पट्टव्यरूप जेना आत्मानु स्वरूपठे जेनेकोश्ये कखोनथी जेनो जन्म
अथवा मृत्युथयोनथी वली धर्म अयर्म आकाश काल जीव अने पुज्ज एपाचड
व्येकरी सर्वस्थले परिपूर्ण एवो आ चउदराज लोकनामा पुरुषजाणवो ॥ ५ ॥

रगस्थान पुजलाना नटाना नानारूपैर्नृत्यतामात्मना च ॥ को

लोद्योगस्वस्वजावादिनायै कर्मातोद्यैर्नतिताना नियत्या ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली जे काल उद्योग स्वस्वजावादिकजावे कर्मरूपवाजिर्ने नियतियेक

नमथायठे तथा परंपरायें अद्वैत ब्रह्मपदवी पमाडवामां जेनेकोइशत्रुनथी जेनीप्राप्ति
पामवी अत्यंतकठीणठे एहवुंजे बोधरूपरत्न तेनोहेबुद्धिमंतो तमेसेवनकरो ॥ १ ॥

जुजंगप्रयातवृत्तत्रयं॥अनादौ निगोदांधकूपे स्थितानामजस्रं जनुर्मृ
त्युहुःस्वार्दितानां॥परीणामशुद्धिः कुतस्तादृशी स्याद्यया हंत तस्माद्भि
निर्यांति जीवाः ॥ २ ॥ततो निर्गतानामपि स्थावरत्वं त्रसत्वं पुनर्दुर्लभं
देहनाजां ॥ त्रसत्वेपि पंचाक्षपर्याप्तसंज्ञिस्थिरायुष्कवत्वं दुर्लभं मानु
षत्वं ॥३॥ तदेतन्मनुष्यत्वमाप्यापि मूढो महामोहमिथ्यात्वमायोपगूढः॥
भ्रमन्दूरमग्नौ नवागाधगते पुनः क प्रपद्येत तद्वोधिरत्नं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पण अनादि कालना निगोदरूप अंधकार तद्रूप कुवामां रहेनारा निरं
तर जन्म मरणना दुःखेंकरी पीडायला प्राणीअने तेवी परिणामशुद्धि केमथाय
केमके जेथकी महोटा आनंदे सहित जीव निगोद रूप अंधकार कुवामांथी बा
हेरपडेठे ॥ २ ॥ ते निगोदमांथी नीकलीने पण स्थावरमां उपजवुंथाय केमके
प्राणीने त्रसपणुं पामवुंतो दुर्लभठे वली त्रसपणामां पण पंचेंडियपणुं पामवुं दु
र्लभठे तेमां वलीपर्याप्तिपणुं पामवुं दूर्लभठे तेमांपण संज्ञी पंचेंडियपणुं दीर्घांशु अ
ने मनुष्यपणुं पामवुंतो परमदुर्लभठे ॥३॥महामोह मिथ्यात्व तथा माया एणेकरी
युक्तथको मूर्खप्राणी आ मनुष्यपणुं पामीने संसाररूप अगाध खाडामां फिरतो
फिरतो बुडयोथको रहेठे तेप्राणीने बोधिरत्न फरीने शीरीतें प्राप्तथसे ॥ ४ ॥

शिखरिणीवृत्तं॥विचित्राः पंथानः प्रतिपदमनलपाश्र्य मतिनः कुयुक्ति
व्यासंगैर्निजनिजमतोह्लासरसिकाः ॥ न देवाः सान्निध्यं विदधति न
वा कोप्यरसिकस्तदेवं कालेऽस्मिन् य इह दृढधर्मा स सुकृती ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ धर्मोना चिन्नचिन्न मार्ग अने चिन्नचिन्न स्थानकें कुयुक्तिना व्यासंगें ए
टले अन्यासें करीने पोतपोताना मतना उदयविपेरसिक एहवा घणामतवाला आ
कालमांठे अनेजो देवतानेपूठवाजइयेंतो देव कांइ कोइपासें आवतोनथी एमजएह
वो अतिशयवालोपण कोइनथीके जेने पूठि निर्णय करीयें तो एवा आ दुष्करकाल
मां जेप्राणी धर्मउपर दृढता राखेठे तेज प्राणी पुण्यवान जाणवो ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तं॥ यावद्देहमिदं गंदेन मृदितं नोवां जराजर्जरं याव
चक्षकदवक स्वविषयज्ञानावगाहकम्॥ यावच्चायुरजंगुरं निजहिते ता
वदुर्ध्वैत्यता कासारं स्फुटिते जले प्रचलिते पालि कथं वध्यते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जिह्वासुधी आशरीर रोगाक्रांत थयोनथी तेमज जिह्वासुधी आशरीर जरायेकरी जर्जरीनूतथयोनथी तथा जिह्वासुधी आ पांचेडियनो समूह पोतपोता ना विषयो लेवाने समर्थते अने जिह्वासुधी आयुष्य क्षीणथयुनथी तिहासुधी हेजीव तु पोताना कयाणविषे यत्नकर केमके तलोफुटीने पाणी वाहेर नीकली जसे तोपठे पाजते केवी बांधीस ॥ ६ ॥

अनुष्टुप् ॥ विविधोपञ्च देहमायुश्च क्षणजंगुरं ॥

कामालव्य धृतिं मूढे स्वश्रेयसि विलंब्यते ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ आशरीर नानाप्रकारेना उपड्वेकरी युक्ते आशुप क्षणजंगुरते एमठतां कोणसूर्ख तेनाउपर संतोष राखी पोताना कव्याणथवाना कार्यमां विलंब करे॥७

॥ षादशनावनाष्टक धनश्रीरागेणगीयते ॥ ह्रीचेरेह्रीचेरेपीआहिंडोजडेएदेशी ॥

बुध्यता बुध्यतां बोधिरतिङ्गलं ॥ जलधिजलपतितसुररत्नयु-
क्त्या सम्यगाराध्यतां स्वदितमिह साध्यतां ॥ वाध्यताम-
धरगतिरात्मशक्त्या ॥ बु० ॥ १ ॥ चक्रिन्नोज्यादिरिव न-
रत्नवो ङ्गलं भ्राम्यता घोरससारकट्हे ॥ बहुनिगोटादिका-
यस्थितिव्यायते ॥ मोहमिथ्यात्वमुखचोरलट्हे ॥ बु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेम समुद्रनापाणीमां पम्नीयलु चितामणीरत्न पाठोहायमा श्रावबु
अतिङ्गर्जने तेम वोपिपामवीपण अतिङ्गर्जने माटेरुमीरीतें वोपिंतु श्रावाधनकरी
पोतानु हितसायबु अनेपोतानी शक्तीयेकरी डुर्गतिनो बाधकरवो ॥ १ ॥ घणी नि
गोदादिक कायस्थितिये करी विशाल अने मोह मिथ्यात्वप्रमुख लाखोगमे चोरटा
यें युक्त एहो आ घोरसत्तारूप अरण्यामा फिरनारा जीवोने चक्रवर्तिना जोजन
सरखो मनुष्यजन्म पामवो डुर्गर्जने ॥ २ ॥

लब्ध इह नरन्वो ऽनार्यदेशेषु य स जवति प्रत्युतानर्थकारी ॥ जी
बहिंसादिपापाश्रवण्यसनिना माघवत्यादिमार्गानुसारी ॥ ब्र० ॥ ३ ॥

आर्यदेशस्पृशामपि सुकुलजन्मनां ॥ दुर्लेखा विविदिषा धर्मतत्वे ॥ र
तपरिग्रहजयाहारसंज्ञावर्तिनि हंत मग्नं जगद्दुस्थितत्वे ॥ बु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जो आ जगतमां प्राणी अनार्यदेशमां मनुष्यजव पाम्योतो उलटो अन
र्थनुं कारणथायठे केमके जीवहिंसादिक पापाश्रवना व्यसनवाला जीवोतो माधव
ति जे सातमी नरकादिकठे तेना मार्गनुं कारण थायठे ॥ ३ ॥ रुडाकुलमां जन्म
पामेलो होय अनेवली आर्यदेशमां रहेनार होय तेनेपण धर्मतत्व जाणवानी इहा
धवीडुर्जनठे कारणके रतके० मैथुन परिग्रह जय अने अहार ए चार नामना दु
स्थितपणामां सर्वजगत बूमोपडथोठे ॥ ४ ॥

विविदिषायामपि श्रवणमतिदुर्लभं धर्मशास्त्रस्य गुरुसन्निधाने ॥ वित
थविकथादितत्तज्जसावेशतो विविधविक्षेपमलिनेऽवधाने ॥ बु० ॥
॥ ५ ॥ धर्ममाकर्ण्य संबुध्य तत्रोद्यमं कुर्वतो वैरिवर्गोऽंतरंगः राग
क्षेपश्रमालस्य निजादिको बाधते निहतसुकृतप्रसंगः ॥ बु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कदाचकोइने धर्मतत्व जाणवानी इहाहोय अने गुरुसंनिध बेगोहोय
तोपण वृथा विकथारसना आवेशथी नानाप्रकारना विक्षेपेंकरी जोतेनुं अंतःकरण
मलीन थयुं होयतो धर्मशास्त्रोनुं श्रवण दुर्लभहोय ॥ ५ ॥ वली जेप्राणी धर्मेने
सांजली धर्मेनेपाम्यो अने धर्मेनेविषे उद्योगपण करवावेतो तेवा प्राणीनेपण पुण्य
रूप प्रसंगना नाशकरनारा जे रागक्षेप श्रम आलस निजा इत्यादिक अंतरंग शत्रु
नो समूहठे तेषीडाकरेठे तेथीतेने धर्मपामवुं दुर्लभथायठे ॥ ६ ॥

चतुरशीतावहो योनिलक्ष्णेष्वियं क त्वया कर्णिता धर्मवार्ता ॥ प्राय
शो जगति जनतां मिथो विवदते रुद्धिरसशातगुरुगौरवार्ता ॥ बु० ॥ ७ ॥
एवमतिदुर्लभात्प्राप्य दुर्लभतमं बोधिरत्नं सकलगुणनिधानं ॥ कुरु गुरु
प्राज्यविनयप्रसादोदितं ॥ शांतरससरसपीयूषपानं ॥ बु० ॥ ८ ॥

इ० शांतसुधारसगेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनो नामद्वादशः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटे अहोइति आश्चर्य हेजीव चोरासीलक्ष जीवा योनीमां किहां
पण तें धर्मेनीवात सांजली हसेके अर्थात् नहीज सांजली हसे केमके धणुकरीने
आ जगतमां रुद्धिगारव रसगारव सातागारव एत्रण महोटा गारवेंकरी पीडायला
लोकोतो परस्पर एकबीजा साथे वादकरेठे पणधर्मेनी वातोसांजली धर्ममार्गे प्रव

नेतानयी ॥७॥ एम अतिदुर्जन वस्तु करता पण विशेष दुर्जन अने समस्त गुणानुं
निधानएवु जे बोधिरत्न ते पामीने गुरुनो अत्यंत विनयकस्यो तेणेकरीने प्राप्तयु ए
हवु जे शांतिसुधारस रूप जलोअमृत तेनु तु पानकर एमाकत्तिये पोतानुनाम पणसु
चव्यु ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतसुधारस गेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनोनाम द्वादश प्र
काश एरीते अनित्यादिक बारजावनाओनो अधिकार सपूर्णथयो ॥

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ सधर्मध्यानसध्यानहेतव श्रीजिनेश्वरै ॥ मैत्रीप्रचतय
प्रोक्ताश्वतस्रो जावना परा ॥ १ ॥ तथाहु ॥ मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्य
स्थानि नियोजयेत् ॥ धर्मध्यानमुपस्कृत् तद्धि तस्य रसायनं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे मैत्र्यादिक चारजावनाओ नावेढे श्रीतीर्थकरदेवे सत्यधर्मध्याननी
धारानी हेतुनूत मैत्रीआवेदेइने बीजी चारजावनाओ कहीछे ॥१॥ ते श्रीतीर्थकरदेवे
कहीछे तेमज नाविद्येठैये १ मैत्री २ प्रमोद ३ कारुण्य अने ४ माय्यस्य एचारजाव
नाते धर्मध्यानना जूपणार्थे एटले धर्मध्याननी शोचानेअर्थे योजना करीयकी व्या
वहारने चारजावनायुक्त जे धर्म ते रसायन (अंशधी) तुल्य थायछे ॥ २ ॥

उपजातिवृत्तामैत्री परेपा हितचितनं यत् नवेत्प्रमोदो गुणपक्षपातः ॥
कारुण्यमार्तागिरुजां जिहीर्षेत्युपेक्षण इष्टधियामुपेक्षा ॥ ३ ॥ सर्वत्र
मैत्रीमुपकल्पयात्मन् चित्यो जगत्पत्र न कोपि शत्रु ॥ कियद्दिन
स्थायिनि जीविते ऽस्मिन् किं सिध्यते वैरिधिया परस्मिन् ॥ ४ ॥
सर्वेप्यमीबंधुतया ऽनुज्जिता सहस्रशोऽस्मिन्भवता नवाब्धौ ॥ जी
वास्ततो बधव एव सर्वे न कोपि ते शत्रुरिति प्रतीहि ॥ ५ ॥
सर्वे पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्रागजास्त्रीजगिनीस्तुपाल ॥ जी
वा प्रपन्नावदुशस्तद्वेतत्कुटुबमेवेति परो न कश्चित् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे बीजानाहिततु चितनकरबु ते मैत्रीजावना जाणवी गुणीनो पक्षपा
तकरबु ते प्रमोदजावना जाणवी दुखीप्राणीना दुख दुरकरवानी इज्जाराखवी ते का
रुण्यजावना इष्टबुद्धीवत प्राणीउपर उपेक्षाकरवी ते उपेक्षणजावना ॥ ३ ॥ हेआ
त्मातु सर्वत्र मैत्रीतापणुकर एटले आजगतमा कोइपण महारो शत्रुने एहवो तु
ताह्मरा मनमा बीजकुज लावीतनही केमके थोडादिवस रहेनारो अल्पमात्र ताह
रो जीवतव्यपणुने तेमां बीजाउपर शत्रुबुद्धि राखीने सु दृष्ट्या खिन्नथायछे ॥ ४ ॥

हेजीव आसंसारसमुद्रमां ए समस्तप्राणीसाथें हजारोवखत तें नाइपणो अनुन
व्यो तेमाटे एसर्व ताहारा नाइओजळे पण कोइ तहारो शत्रुनथी एवीरीतें तुंजाण
॥ ५ ॥ सर्वजीवो मात्र, संसारमां माता पिता बंधु काको पुत्र पुत्री स्त्री, बहेन
ठोरानीस्त्री इत्यादिकरीतें ताहरीसाथें शेकडो वखत सगपण करीचुकाळे तेमाटे
एसर्व ताहारो कुटुंबजळे पण एमांकोइ परकीयनथी एमविचारी सर्वजंतु उपर मै
त्रिता पणुं आदर ॥ ६ ॥

इजवज्जावृत्तद्वयं॥ एकेंद्रियाद्या अपि हंत जीवा. पंचेंद्रियत्वाद्यधि
गत्य सम्यक् ॥ बोधिं समाराध्य कदा लज्जते नूयो नवभ्रांतिजियां
विरामं॥ ७ ॥ या रागरोषादिरुजो जनानां शाम्यंतु वाक्काय
मनोबुद्धस्ताः॥ सर्वेप्युदासीनरसंरसंतु सर्वत्र सर्वे सुखिनो नवंतु॥ ८ ॥
अर्थ ॥ फिरी हेजीव तुं एवो विचारकर के आ संसारमां जे एकेंद्रियादिक
जीवोळे तेपण रूडाप्रकारें पंचेंद्रियादिकपणु पामीने ज्ञानाराधनाकरी कोइकालेंप
ण संसारमां नमवारूप नयनुं अंतकरसे एवुंजाणीने तेजीवोनी साथे पण मित्रता
कर ॥ ७ ॥ वलीजे प्राणीओने रागद्वेषादिरूप पीडा मन वचन कायाना शुनयो
गोनो डोहकरेळे तेसर्वप्राणी उदाशीनतापणुं पामीने सर्वलोक सुखीयाओ एवोमै
त्रीपणुं तुं सर्वजीवो उपर राख ॥ ८ ॥

॥ अथ त्रयोदशजावनाष्टकं देशाखरागेणगीयते रेजीवजिनधर्मकीजियें एदेशी ॥
विनय विचिंतय मित्रतां ॥ त्रिजगति जनतासु ॥ कर्मविचित्रतया गतिं
विविधां गमितासु ॥ वि० ॥ १ ॥ सर्वेते प्रियबांधवा नहि रिपुरिह
कोपि ॥ माकुरु कलिकलुपं मनो निजसुकृतविलोपि ॥ विन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हेविनय आ त्रयलोकमां कर्मनी विचित्रतायेंकरी नानाप्रकारनी तिर्थ
चादिक गतिओने पामेजाप्राणी जे ठे तेसर्वप्राणीमात्रना समूहउपर तुं मित्र
ताजाव राख केमके एसर्व ताहारा परमप्रिय बांधवजळे पण एमांकोइ तहारोशत्रु
नथी माटे फोकट मनने क्लेशकरी कलुपता मकर कारणके क्रोधजेळे ते तहारा
पोतानाज पुण्यनो नाशकरनारोळे ॥ १ ॥ २ ॥ ए बेकाव्यनो अर्थेकगेळे.

यदि कोपं कुरुते परो निजकर्मवशेन ॥ अपि नवता किं नूयते
हृदि रोपवशेन ॥ वि० ॥ ३ ॥ अनुचितमिह कलहं सतां ॥ त्यज
समरसमीन ॥ नज विवेककलहंसतां ॥ गुणपरिचयपीन ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे जो बीजोकोइ पोताना कर्माधीनपणाथकी ताह्याउपर क्रोधकरे
ते तो तुपण तहाराहृदयमा तेनाउपर क्रोध शावास्ते करेते ॥ ३ ॥ अरेजीवतु स
मत्तारूप पाणीना तलावतुं मत्स्यइने सत्पुरुषोने अयोग्य एहबुजे कलह तेनेसू
कीआप अनेगुणोनो परिचय करवाने पुष्टकारी एहबुजे विवेकरूप सरोवर तेमा
रमण करवाने हंस जेवो था ॥ ४ ॥

शत्रुजना सुखिन समे मत्सरमपहाय ॥ सतु गंतुमनसोप्यमी
शिवसौख्यगृहाया॥वि०॥५॥सकृदपि यदि समतालव हृदयेन लि
हंति ॥ विदितरसास्तत इह रति स्वत एव वहति ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीवतु समस्त शत्रुलोकोनी मंमलीउपर मत्सरताजावनो त्यागकरी
ने परमसुखीथा अने मोक्षरूप सुखना घरने जाणवाने ताहं मनकर ॥ ५ ॥ जोए
कवारपण समताना जवतुं ताह्या हृदयमा आस्वादन करीस तो रसज्ञइने तस्य
कउपर पोतानी मेलेज प्रीतिकरीस ॥ ६ ॥

किमुत कुमतमदमूर्ध्नितां छरितेषु पतंति जिनवचनानि कथं ह हा
न रसाडपयंति॥वि०॥७॥ परमात्मनि विमलात्मनां परिणम्य वस
तु ॥ विनय समाश्रितपानतो जनता विलसंतु॥वि०॥८॥ इति श्री शांत
सुधारसगेयकाव्ये मैत्रीजावनाविजावनोनाम त्रयोदश प्रकाश

अर्थ ॥ हे जीवतु शावास्ते कुमतायेकरी मूर्ध्निताइने नरकमांपडेते अने शांत
रसधीज जरेला श्रीतीर्थकरदेवना वचनोतुं केम सरक्षण करतो नथी ॥ ७ ॥ निर्म
लअत करणवाला जीवोनामन परमात्माना स्वरूपनेविपेज परिणत थइ रहो
अने लोकोनासमूह ते समतारूपी अमृतना पानेकरी विनयनो विलासपामो॥८॥
इति श्री शांतसुधारस गेयकाव्ये मैत्रीजावनाविजावनो नाम त्रयोदश प्रकाश

स्वग्धरावृत्तं॥धन्यास्ते वीतरागा क्लृप्तकपथगतिक्लीणकर्मा
परागास्त्रैलोक्ये गंधनागा सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरा
गा ॥अथ्यारुह्यात्मशुध्या सकलशशिकलानिर्मलध्यानधा
रामारान्मुक्ते प्रपन्ना कृतसुकृतशतोपाजितार्ह्यलक्ष्मी
॥१॥तेषां कर्मक्षयोत्थैरतनुगुणगणैर्निर्मलात्मस्वभावैर्गायं

गायं पुनीमस्तवनपरिणतैरष्टवर्णास्पदानि ॥ धन्यां मन्ये र
सङ्गा जगति जवतस्तोत्रवाणीरसङ्गामङ्गां मन्ये तदन्यां
वितथजनकयाकार्यमौख्यमग्नां ॥ ७ ॥ निर्ग्रन्थास्तेपि ध
न्या गिरिगहनगुहागव्हरांतर्निविष्टा धर्मध्यानावधानाः
समरससुहिताः पद्ममासोपवासाः ॥ येन्येपि ज्ञानवंतः
श्रुतविततधियो दत्तधर्मोपदेशाः शांता दांता जिताङ्गा
जगति जिनपतेः शासनं चासयंति ॥ ३ ॥ दानं शीलं
तपो ये विदधति गृहिणो जावनां जावयंति धर्मं धन्या
श्रुतुर्धा श्रुतसमुपचितश्रद्धया राधयंति ॥ साध्व्यः श्राध्य
श्रु धन्याः श्रुतविदशधिया शीलमुजावयंत्यस्ता न्सर्वान्
मुक्तगर्वाः प्रतिदिनमसकृद्भाग्यभाजः स्तुवंति ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रमोद जावना जावेठे कूपकश्रेणीना मार्गमां प्रवेशकरवाने कर्म
रूपमलने जेणे क्षीणकचुंठे अने त्रणलोकमां गंधहस्तिसरखा स्वस्वजावमां रमण
करनारा सहजउदयने पामेला केवलज्ञानेकरी जागृतथचुंठे वैराग्यजेहनुं एहवा
श्रीवीतराग एटले तीर्थकरनेधन्यठे केमके जे आत्मशुद्धिकरीने पूर्ण चंद्रकलास
रिखी निर्मल जे ध्यानधारा तडूप अनंतपुण्यना समूहेंकरी संपादनकरेली तीर्थ
करनीलक्ष्मी तेनुं आराधनकरी मुक्तिनेप्राप्तथायठे ॥ १ ॥ श्रीविनयविजयजी उपा
ध्यायकहेठे के हुं ते तीर्थकरोना कर्मकृद्यकी उत्पन्नथयाजे घणा गुणना समूह
तेनी स्तुतिकरवाविषे जेहना परिणामहोयठे एवा आत्माना निर्मलस्वजावें सहित
तीर्थकरनी स्तुति करीकरीने वरणना आवस्थानकोप्रतें पवित्रकरुंतुं अने आ जग
तमां तीर्थकरोनी स्तुतिना रसने जाणनारी जिव्हाने धन्यमानुंतुं तेविना बीजीजे
निष्फल लोकवार्ता अने कार्योना वाचालपणामां वर्तनारी जिव्हाने मूर्खतुल्य
मानुंतुं ॥ २ ॥ वली पर्वतमां अरण्यमां गुफागुहिरमां निवासकरीने धर्मध्यान उ
पर एकाग्रचित्त-राखनारा तथा सम्यक्तरूप रसेकरी संतुष्टयला वली पद्म मास
विगेरेना उपवास करनारा एहवा जे निर्ग्रन्थसाधु तेनेपण धन्यठे तथा वली बी
जाजे ज्ञानीपुरुषो शास्त्रउपर पसरेली बुद्धियेंकरी धर्मोपदेशआपेठे अने शांतगुणी
दांतगुणी जितेंद्रिय एहवा महापुरुष जे जगतमां प्रवर्तताथका श्री तीर्थकरदेवना

शासनने प्रकाशितकरेते तेनेपण धन्यते ॥ ३ ॥ वलीजे गृहस्थावासमा रक्षायका
पण सुपात्रने दानआपेते शीलपालेते तपकरेते जावनाओ जावेते तथा चारप्रका
रे करी धर्मध्यानने आराधेते अने पुष्टश्रद्धाये शास्त्रतु आराधन करेते तेनेपण
धन्यते वलीजे साध्वी तथा श्राविकाओ शास्त्रयकी स्वहृथयली बुद्धिये शीलपाले
ते तेनेपण धन्यते एरीते हे जाग्यवत नव्यपुरुषो तमे सर्वथा गर्वमूकीने ए पूर्वोक्त
समस्त उत्तमपुरुषोनी नित्यप्रते निरतर स्तुतिकरो के जेथकी तमारु कव्याणथाया॥४॥

उपजातिवृत्त॥ मिथ्यादृशामप्युपकारसार सतोपसत्यादिगुणप्रसा
रं ॥ वदान्यतावैन यकप्रकार मार्गानुसारीत्यनुमोदयाम ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ए पूर्वोक्त सम्यक् दृष्टी जीवनी स्तुति करवी ते तो श्रेष्ठजते परतु अमे
मिथ्यादृष्टीनो पण उत्तम उपकार जाणीयेतये कारणके जो तेमनो सतोप सत्या
दिक गुणनो प्रसार तथा वातारपणु अने विनयना प्रकार एटजावाना मार्गानुं
सारीते तो एहवोजाणीने तेनीपण अनुमोदना करियेते ॥ ५ ॥

स्वगंधरावृत्त ॥ जिह्वे प्रव्ही नव तं सुकृतिसुचरितोच्चारणे सु
प्रसन्ना नूयास्तामन्यकीर्तिश्रुतिरसिकतया मेऽद्य कणौ सुक
णौ ॥ वीक्ष्यान्यप्रौढलक्ष्मी द्रुतमुपचिनुत लोचने रोचनल
संसारेऽस्मिन्नसारे फलमिति नवता जन्मनो मुख्यमेव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीवो जो तमे सरलगे अने पुण्यवान पुरुषोना पुण्यनो उच्चार कर
वाने प्रसन्नतो एटले आज अमारा कान बीजा पुण्यवान पुरुषोनी कीर्ति श्रवण
ना रसिकपणे करी सुकर्णरहो अने बीजानी प्रौढ ऐश्वर्यताजोऽने अमारी चक्षु
प्रकाशपणाने धारणकरो एहवा जो तमारा विचारते तो आ ससारमा एज तमारा
जन्म सफल पणानो मुख्य फलते ॥ ६ ॥

उपजातिवृत्त ॥ प्रमोदमासाद्य गुणै परेपा येपा मति सङ्गति सा
म्यसिद्धौ ॥ देदीप्यते तेषु मन प्रसादे गुणास्तथैते विशदीभवति॥७॥

अर्थ ॥ बीजाना गुणो साजली सतोपपामिने जेनीबुद्धि समतारसरूप समुद्
धी सत्त्वग्रथायते तेप्राणीना मननो प्रसाद देदीप्यमान-थायते तेमज तेना पोता
ना गुण पण सर्व स्वह थायते ॥ ७ ॥

॥ अथ चतुर्विंश जावनाष्टकं टोडीरागेणगीयते रुषनकीमेरेमनजगतिवशीरीएदेशी ॥
 विनय विज्ञावय गुणपरितोषं ॥ ध्रुवपदं ॥ निजसुकृता
 सवरेषु परेषु ॥ परिहर दूरं मत्सरदोषं ॥ वि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेविनय तूं गुणीपुरुषनागुण उपर संतोष करवुं मनमाजाव अने पो
 ताना पुण्यप्राप्तिनावखतें बीजाउपर मत्सरकरवापणाना दोषने दूरकर ॥ १ ॥

दिष्टायं वितरति बहुदानं वरमयमिह लज्जते बहुमानं ॥ किमिति
 न विमृशसि परपरमागं ॥ यद्विज्जसि तत्सुकृतविज्ञागं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अमुक मनुष्य अत्यंत दानआपेठे एबहु कव्याणकारक कामकरेठे अथ
 वा अमुकपुरुष अमुकस्थानके बहुमानपामेठे एपणधणुजरुमुंठे एहवो रूडोविचार
 तूं केमकरतोनाथी ठेकाणेठेकाणे लोकोना गुणोत्कर्ष करवा एहिज सुकृत विज्ञागठे २
 येषां मन इह विगतविकारं ॥ ये विदधति नुवि जगज्जपकारं ॥

तेषां वयमुचिताचरितानां ॥ नाम जपामो वारंवारं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ जगतमां जेना मननेविषे कोइप्रकारनो विकारनाथी एटले निर्विका
 रीठता पृथ्वीनेविषे लोकोनो उपकारकरेठे एहवा पवित्र सदाचारी पुरुषोना नाम
 अमें वारंवार जपियेंठैयें ॥ ३ ॥

अहह तितिक्षागुणमसमानं ॥ पश्यत जगवति मुक्तिनिदानं ॥ येन
 रुपा सह लसदग्निमानं ॥ ऊटिति विघटते कर्मवितानं ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनीबराबरी करवाने कोई समर्थनाथी एहवो मुक्तिनुं कारणजे ह्मा
 गुण ते श्रीतीर्थकरदेव नोजूओ के जेणेकरी क्रोधसंहित अग्निमानेकरी शोचना
 रो एहवोजे कर्मनो समूह ते तुरत नाशपामेठे ॥ ४ ॥

अदधुः केचन शीलमुदारं ॥ गृहिणोपि परिहतपरदारं ॥ यश इह
 संप्रत्यपि शुचि तेषां ॥ विलसति फलिताफलसहकारं ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेगृहस्थो परस्त्रीनुं त्यागकरी महोदुं शीलव्रतपालेठे ते हर्मणापण आ
 जगतमां पवित्र यशें फलीनूत अयायका सफल आंबाना वृद्धसरिखाशोनेठे ॥ ५ ॥

या वनिता अपि यशसा साकं कुलयुगलं विदधति सुपताकं ॥
 तासां सुचरितसंचितराकं ॥ दर्शनमपि कृतसुकृतविपाकं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीजे स्त्रीओपण शील पालीने पोताना मावित्र तथा सुसरा बन्ने कु

लोने यशनी सुपताकके० ध्वजाकरेढे एवीस्त्रीओनो पुण्य परिपाके करी प्राप्तथ
येलुं जेदर्शन ते पण पुण्यरूप धननुंज सपादकढे ॥ ६ ॥

तात्विकसात्विकमुजनवतसा ॥ केचन युक्तिविवेचनहसा ॥ अलम
कृपत किल भुवनाजोगं ॥ स्मरणमनीपां कृतशुभयोगं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ खरेखरा सत्वगुणने धारणकरनारा सज्जनलोकोना मस्तकना नूपणस
मान अने जेम हस दूध तथापाणीनो विवेचनकरेढे तेनीपरे युक्तियेकरी विवेचन
नाकरनारा एहवा जे सर्वोत्कृष्टप्राणीढे ते आ त्रणोभुवनने शोभायमान करवाने
तत्परढे तो तेवापुरुषोनुं स्मरणकरवु ते पण शुभयोगनो करनारथाय ॥ ७ ॥

इति परगुणपरिज्ञानसार ॥ सफलस्य सततं निजमवतारं ॥ कुरु

सुविहितगुणनिधिगुणगानां ॥ विरचय शांतसुधारसपानां ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति
श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदज्ञावनाविज्ञावनोनामचतुर्दशः प्रकाश
अर्थ ॥ हे आत्मा एपूर्वोत्करीते परनागुणनो विचार करवु एहिज जेमां सार
ढे एवु आ तहारो पोतानो अवतार तेने तु निरतर परनागुणो स्मरणकरीने सफ
लकर तथा शुद्धगुणोना निधि एहवाजे मनुष्यो तेना गुणोनुं गायनकर अने शां
तसुधारसनुं पानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदज्ञावना वि
ज्ञावनो नाम चतुर्दश प्रकाश ॥

मालिनीवृत्तं ॥ प्रथममशनपानप्राप्तिवांगविहस्ता स्तदनु वस
नवेदमालंकृतिव्यग्रचिन्ता ॥ परिणयनमपत्यावाप्तिमिष्टेडि
यार्थान्सततमजिलपत् स्वस्थतां कारुस्तृतिरन् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हरे कारुण्यजावना जावेढे प्रथमतो अशनपान प्राप्तिकरवानी इष्टा
ये व्याकुलथयला तदनंतर वस्त्र घर अलंकार इत्यादिकोनी प्राप्ति करवाने विषे जे
मनुचित व्यग्रययुढे तेवारपठि लग्नकरवानी इष्टा तेपठि पुत्रपुत्री प्राप्त करवानी
इष्टा अने इडियार्थे पाचइडियोना त्रेवीस विषयोतेप्रते इष्टनार एहवाजे ससार
वासी जीवो तेकेवीरीतें स्वस्थ थाय ॥ १ ॥

शिखरिणीवृत्त ॥ उपायाना लक्ष्मै कथमपि समासाद्य विजय नवा
न्यासात्तत्र ध्रुवमिति निवध्नाति हृदयां ॥ अथाकस्मादस्मिन्विकिर
ति रज क्रूरहृदयो रिपु र्वा रोगो वा जयमुत जरा मृत्युरथवा ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे प्राणी तुम्हा जगतमां लक्षावधि उपायोकरिने कोऽपणरीतें ऐश्वर्य
ता मेजवी जन्मोजन्मना अन्यासेंकरी तेहनाउपरज मनने स्थिर राखेवे पण एना
उपरतो एशीअनंतर जे अकस्मातिक क्रूर हृदयवंत शत्रु किंवा रोगप्राप्ति नय जरा
अथवा मृत्यु एटलावाना धुलनाखेवे ॥ २ ॥

स्त्रग्धरावृत्तं ॥ स्पर्धते केपि केचिद्वधति हृदि मिथो मत्सरं
क्रोधदग्धा युध्यते केरुप्यद्वा धनयुवतिपशुक्षेत्रपजादिहेतोः ॥
केचिल्लोचाल्लनते विपदमनुपदं दूरदेशानटंतः ॥ किं कुर्मः
किं वदामो नृशमरतिशतैर्व्याकुलं विश्वमेतत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ कोऽ क्रोधेकरी दग्धथयाथका द्वेषकरेवे कोऽ परस्पर हृदयमां मत्सर
धरेवे केटलाक कोऽना रुंध्यानठता स्वतंदपणे डव्य स्त्री पशु खेत्र गाम इत्यादिको ने
वास्ते लडेवे वली कोऽक लोनेंकरी विपत्तिये नोगित थयाथका दूर देशांतरोमां रटन
करीकरीने व्यामूढथायवे तो हवे सुं करियें अने सुं बोलियें आ जगत तो अत्यंत
शेकडा दुःखेकरी व्याकुलवे ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्तत्रयं ॥ स्वयं खनंतः स्वकरेण गर्तान्मध्ये स्वयं तत्र य
था पतंति ॥ तथा ततो निष्क्रमणं तु दूरे ऽधोदः प्रपातादिरमंति
नैव ॥ ४ ॥ प्रकल्पयन्नास्तिकतादिवादमिदं प्रमादं परिशीलयंतः
॥ मग्ना निगोदादिषु दोषदग्धा डुरंतडुःखानि हहा सहंते ॥ ५ ॥
शृण्वन्ति ये नैव हितोपदेशं न धर्मलेशं मनसा स्पृशन्ति ॥ रुजः
कथंकारमथापनेयास्तेषामुपायस्त्वयमेक एव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ प्राणीपोतें पोतानेहाथें खाडोखोदीने तेमां एवीरीतें पडेवेके फरीकोऽ
प्रकारें तेमांथी नीकलवुंतो दूररहुं परंतु उजटो नीचेनीचें जडपडवुं तेनुं किवारे
अंतज आवनार नथी एटलो उंडोखाडो खोदेवे ॥ ४ ॥ जे नास्तिकादिक वादक
वपीने प्रमादनो अन्यासकरनारा दोषेकरी दग्धथयीने निगोदादिकमां बुमारह्या
थका जेनोअंत घणुंजमाठो एहवा महा क्लेशकारी दुःखोने सोसेवे तो हाहा इतिखे
वे एवात केटली खेदजरेलीवे ॥ ५ ॥ जेप्राणीहितोपदेश सांजजतोनथी अने धर्म
जेश्याने तो मनेकरीपण स्पर्श करतोनथी तेप्राणीना दुःखो सीरीते दूरकरीयें तेनो
आ एकज उपायवे तेआगलना श्लोकमां कहेवे ॥ ६ ॥

અનુદ્વૃત્ત ॥ પરહુ સ્વપ્રતીકારમેવં ધ્યાયંતિ યે હૃદિ ॥

લન્તે નિર્વિકારં તે સુખમાયતિસુદરં ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેપ્રાણી પૂર્વોક્તપ્રકારે વીજાના હુ સ્વોનો પ્રતીકાર હૃદયમાં યરેઢે તેણે કરી જેના પરિણામ સુંદરથાયઢે તેને નિર્વિકારી સુખ પ્રાપ્તથાય ॥ ૭ ॥

॥ પચ્ચદશજાવનાષ્ટક રામકુજીરાગેણ ગીયતે ॥ હમારો અંબરદેહુમુરારી એવેશી ॥

સુજના જગત મુદા જગવંતં સુજનાજગત મુદા જગવત ॥ ધ્રુવપદ ॥

શરણાગતજનમિહ નિષ્કારણકરુણાવંતમવંતરે ॥ સુજ૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હેસક્કનો આ જગતમા કારણવિના દયાના પાલનારા અને જે પોતાને શરણે આવ્યો તેનીરક્ષાના કરનારા જે જગવતઢે તેને તુમે હપંકરી જજો ॥ ૧ ॥

ક્ષણમુપધાય મન સ્થિરતાયા પિવત જિનાગમસાર ॥ કા

પથઘટનાવિકૃતવિચારં ત્યજત કૃતાતમસારં રે ॥ સુજ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ એકક્ષણમાત્ર પોતાનો મનસ્થિરકરી જનાગમના સારનું પાનકરો અને જે કૃત્યોમા કુત્સિત માર્ગની ઘટનાયે કરી આપણો વિવેક વિકારવત થાયઢે એવા અસાર નિંદનિક કૃત્યનો ત્યાગકરો ॥ ૨ ॥

પરિહરણીયો ગુરુરવિવેકી ભ્રમયતિ યો મતિમદં ॥ સુગુરુવચ

સકૃદપિ પરિપીત પ્રથયતિ પરમાનંદં રે ॥ સુજ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ અવિચારિતગુરુનો સગમૂકો કેમકે જે ગુરુઓ મદબુદ્ધિવત પુરુષોને ત્રાતિ સહિત કરેઢે અને સુગુરુના વચનો જો એક વચ્ચે સાનઢ્યા તોપણપરમાનંદ ઉત્પન્નકરેઢે

કુમતતમોજરમીલિતનયનં કિમુ પૃચ્છત પથાનં ॥ દધિબુધ્યા

નર જલમયન્યા કિમુ નિદધત મથાન રે ॥ સુજ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ કુમતરૂપી અધારેકરી જેની આશ્વોઢકાઽ ગયલીઢે તેવાપ્રાણીને મોઢ્ઢ માર્ગનો રસ્તોશું પૂઢવુ હેજોકો તમે દહીની બુદ્ધિયે પાણીનેવિપે મથનિકાને કેમ નાશ્વોઢો કેમકે એ પાણીમાથી કાઽ માશ્વણ નિકલવાનુ નથી ॥ ૪ ॥

અનિરુદ્ધ મન એવ જનાના ॥ જનયતિ વિવિધાતક ॥ સપ

દિ મુસાનિ તદેવ વિધતે ॥ આત્મારામમશક રે ॥ સુજ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ પોતાનુમન પોતાને સ્વાધીન ન રાશ્વો ઠતા તેહિજ પોતાને નાનાપ્રકાર

नाडुःखो उत्पन्नकरेढे अने तेहिज मनपोताने स्वाधीन राख्योठता आत्मारामने
निशंकपणे विविध प्रकारना सुखआपेढे ॥ ५ ॥

परिहरताश्रवविकयागौरवं मदनमनादिवयस्यं ॥ क्रियतां
सांवरसाप्तपदीनं ॥ ध्रुवमिदमेव रहस्यम् रे ॥ सुज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे सज्जनो तमे आश्रव अने विकयानुंजे गौरवपणुं तथा अनादिकालनुं
मित्रजे कामदेव तेनी साथें मित्रतानो त्याग जाव करीने संवररूप सन्मित्रकरो ए
हिज एक गुप्त तत्वढे ॥ ६ ॥

सह्यत इह किं नवकांतारे ॥ गदनिकुरं वमपारं ॥ अनुस
रताहितजगदुपकारं जिनपतिमगदंकारं रे ॥ सुज० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेजीव आ संसाररूप अरण्यमां रागद्वेषादिक अपाररोगना संमूहने
तुं सोसेढे तेनो त्यागकरी ने जगतना उपकार करनार अने संसारीजीवोने राग
द्वेष मद मत्सर इत्यादिक रोगोना निवारणकरी निरोगताना आपनार एहवा श्री
तीर्थंकरदेवरूप औषधनी सेवनाकर ॥ ७ ॥

शृणुतैकं विनयोदितवचनं नियतायतिहितरचनं ॥ रचयत सुकृत
सुखशतसंधानं शांतसुधारसपानं रे ॥ सुज० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसु
धारसगेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदशः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ माटेहे नव्यो विनयविजयजीना कहेला अथवा विनयेंकरीने कहेला
आ ग्रंथमांहेला वाक्यो तेने एक नियमें करी एटले तदाकार वृत्तियें करी बराबर
ध्यानराखीने सांजलो ए वचनो सांजलवाथी उत्तरफलनी प्राप्तिथवाना कालनेविपे
हित रंजनना करनाराढे एहवुंजाणीने ए वाक्यो ते एकनियमथी सांजलो ॥ ८ ॥ इति
श्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदशः प्रकाशः ॥

पंचापि शालिनीवृत्तानि ॥ श्रान्ता यस्मिन् विश्रमं संश्रयंते रुग्णाः प्री
तिं यत्समासाद्य सद्यः ॥ लज्जं रागद्वेषविद्वेषिरोधादौदासीन्यं सर्व
दा तत्प्रियं नः ॥ १ ॥ लोके लोका जिन्नजिन्नस्वरूपा जिन्नैर्जिन्नैः कर्म
जिर्मर्मजिज्जिः ॥ रम्यारम्यैश्चेष्टितैः कस्य कस्य तद्विद्वज्जिस्तूयते रुष्यते
वा ॥ २ ॥ मिथ्याशांसन्वीरतीर्थेश्वरेण रोक्षुं शोके न स्वशिष्यो जमा
लिः ॥ अन्यः कोवा रोत्स्यते केन पापात्तस्मादौदासीन्यमेवात्मनी

न ॥ ३ ॥ अर्द्धतोपि प्राज्यशक्तिस्पृश कि धर्मोद्योग कारयेयु प्र
सह्य ॥ द्यु शुद्ध कितु धर्मोपदेश यत्कुर्वाणा दुस्तरं निस्तरति ॥ ४
तरमादौ दासीन्यपीयससार वारंवारं हत संतो लिहंतु ॥ आनदा
नामुत्तरंगतरंगैर्जीवन्निर्जुज्यते मुक्तिसौख्य ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमी माथ्यस्थ जावना जावेळे जेमकोऽप्राणीने थाकचडेलो
होयते प्राणी विश्रांतिनास्थानके विश्रांतिळे तेमज उदासीनता जेठेते संसार
रूप अरण्यामा भ्रमणकरनारा प्राणीने विश्रांतिळेवानु स्थानकळे अने जेनेजोऽ
रोगीपुरुष तत्काल प्रीतिवतथायळे एटले गमेतेवा रोगेकरी पीडितहोय तथापि
जेने उदासीनता पणु प्राप्तयुं तो तेने ते रोगनी व्याधि काऽपण जाणवामा न
आवता जलटो हर्षवयेळे वली जेनीप्राप्ति राग अने द्वेषरूप शत्रुनो रोयकरवाथी
यायने एहवीजे उदासीनता ते अमोने सर्वकाल प्रियळे ॥ १ ॥ आजगत्तमांना
लोको अंतरना आशयेकरी मर्मेनाजेळे निन्ननिन्न कर्मकरी अने रम्यारम्य व्या
पारेकरी निन्ननिन्न स्वरूपवतळे पण वधाप्राणीनी एकप्रकृति तो नधीज तिवारे
हवे विद्वानपुरुषे केनीकेनी रम्यारम्य चेष्टा उपर सतुष्टयाबु किंवा रुष्टयाबु अर्था
तु विद्वान पुरुषेतो सर्वप्राणी उपर संतुष्ट अथवा रुष्टनयता समदृष्टीज राखवी
नलीळे ॥ २ ॥ जुआके श्री वीरजगवान पोते तीर्थकर ठता मिथ्यासहित बोलना
रो पोतानो शिष्य जमाळी तेने रुधीशक्यानही तो बीजो कोण कोऽने पण पाप
थकी रुंधीराखनारळे माटे उदासीनपणुं राखवुतेहीज आत्मानु हितकारीळे एम
जाणवु ॥ ३ ॥ जुआके श्रीतीर्थकरदेव अत्यंत शकिना धरनारहता तथापिते
कोऽने बलात्कारेकरी धर्मोद्योग करवाने प्रवर्तवताहता केसु ते तो जेणेकरी न
व्यपुरुषो दुस्तर ससार समुद्रमाथी तरी पारपामे एहवो केवल शुद्धधर्मनोज उपदेश
मात्र आपताहता ॥ ४ ॥ तेकारणे हेसत्पुरुषो तमेवारवार हर्षसहित औदासीन्य
तारूप सारजूत अमृतनो आस्वादनकरो के जेथकी जीव आनदना वहेनारा मो
जायेकरी सहित मोक्षमुख जोगवे ॥ ५ ॥

॥ षोडशजावनाष्टक प्रजातिरागेण गीयते ॥ आदरजीवहूमायुणआदर ॥ एदेशी
अनुभव विनय सदासुखमनुभव ॥ औदासीन्यमुदार रे ॥ कु
शलसमागममागमसार ॥ कामितफलमदाररे ॥ अनु० ॥ १ ॥

परिहर परचिंतापरिवारं ॥ चिंतय निजमविकारं रे ॥ वदति को
पि चिनोति करीरं ॥ चिनुतेऽन्यः सहकारं रे ॥ अनु० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वली विशेषप्रकारें माथ्यस्थपणुं जावेळे हे विनयतुं सर्वकाल सुखनो
अनुभवकर जेम वांछित पदार्थो आपवामां कल्पवृक्षमुख्यते तेम वांछित मोक्षसु
खनी पमाडनारी अने सर्वशास्त्रोमां महोटी सारजूत एहवीजे उदासीनता तेनुंज
तुंसेवनकर ॥ १ ॥ अरेजीव तुं बीजा विकारीपदार्थोनी चिंतवनानो करावनारोजे
ताहरो परिवार तेनोत्यागकर अने पोताना अविकारि स्वरूपनुं चिंतनकर ॥ २ ॥

योपि न सहते हितमुपदेशं ॥ तडुपरि माकुरु कोपं रे ॥ निष्फ
लया किं परजनतृप्त्या ॥ कुरुषे निजसुखलोपं रे ॥ अनु० ३ ॥ सूत्र
मपास्य जडा चापंते ॥ केचन मतमुत्सूत्रं रे ॥ किंकुर्मस्ते प
रिहतपयसो यदि पीयंते मूत्रं रे ॥ अनु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जोपणकोइ हितकारी उपदेश सांजलतो नथी तोपण तेनाउपर क्रोधक
रीसनही निष्फल लोकोउपर संतापकरी पोताना सुखनो जोपकांकरेळे ॥ ३ ॥ केट
लाक मूर्ख सूत्र त्यजीने बोलेळे केटलाक उत्सूत्र जाणकरेळे एवीरीतना बोल
नारा जोनिर्मलपाणीने मूकी लघुनीतनुं पान करवालागा तोतेने अमेसुंकरियें ॥ ४ ॥

पश्यति किं न मनःपरिणामं निजनिजगत्यनुसारं रे ॥ येन
जनेन यथा ज्वितव्यं तन्नवता डुर्वारं रे ॥ अनु० ॥ ५ ॥

रमय हृदा हृदयंगमसमतां ॥ संवृणु मायाजालं रे ॥ वृथा
वहसि पुञ्जलपरवशतामायुःपरिमितकालं रे ॥ अनु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीव पोतपोतानी गत्यनुसारें सर्वजीवोनामननो परिणाम जूदोजूदो
ळे तेतुं केमजोतोनथी केमके जेप्राणीने जेवी ज्वितव्यताळे तेना मननो परिणाम
पण तेहवोजळे तो ते तहाराथी डुर्वारळे एटले तहाराथी वारीशकाय तेमनथी ॥ ५ ॥
माटे हृदयने आनंद आपनारीएवीजे समतातेने मनमां धारणकरी आनंदनेपाम
अने मायाजालने त्यागकर व्यर्थ पुञ्जलने परवश कांथायळे केमके तहारोआयुष प
रिमितकालळे एटले प्रमाणसहितळे तेनेत्रूटतां वारलागसेनही ॥ ६ ॥

अनुपमतीर्थमिदं स्मर चेतनमंतस्थितमजिरामं रे ॥ चिरंजीव विश
दपरिणामं ॥ लजसे सुखमविरामं रे ॥ अनु० ॥ ७ ॥ परब्रह्मपरि

ણામનિદાનં ॥ સ્ફુટકેવલવિજ્ઞાનં રે ॥ વિરચય વિનય વિવેચિત
જ્ઞાનં ॥ શાંતસુધારસપાનં રે ॥ અનુ ૭ ॥ ૮ ॥ ઇતિશ્રી શાંતસુધાર
સ ગેયકાવ્યે માધ્યસ્થ્યજાવનાવિજાવનો નામ પોઢશ પ્રકાશ . ॥

અર્થે ॥ હેજવ્યો તમે મનમાં રહેનારું આનંદનું કારણ એહવું અનોપમ ઉદા
સીનપણારૂપ તીર્થનું સ્મરણકરો અને જે કોડકાલેપણ વિરામ પામતાનથી એહવા
મોક્ષસુખપામિ ચિરકાલ સ્વસ્થપરિણામેરહો ॥ ૭ ॥ અને પરબ્રહ્મતારૂપ પરિણામોનું
જે નિદાન તડૂપ વિજ્ઞાનને જે પ્રગટકરે છે એહવું વિવેચનનુકરનારું જેમા જ્ઞાન
તે એહવા શાંતસુધારસનું પાન તે હે વિનયતુ નિરતરકર ॥ ૮ ॥ ઇતિ શ્રીશાંતસુધાર
સ ગેયકાવ્યેમાધ્યસ્થ્યજાવના વિજાવનોનામ પોઢશ પ્રકાશ ॥

સ્રગ્ધરાત્તત્ત્વયં ॥ એવ સજ્જાવનાજિ સુરજિતહૃદયા સશયાતી
તર્ગીતોઙ્ગીતસ્ફીતાત્મતત્ત્વાસ્ત્વરિતમપસરન્મોહનિજામમત્વા ॥
ગત્વા સત્ત્વા મમત્વાતિશયમનુપમા ચક્રિશક્રાધિકાનાં સૌખ્યા
નાં મંત્રુ લક્ષ્મી પરિચિતવિનયા સ્ફારકીર્તિ શ્રયતે ॥ ૧ ॥
હૃદ્યાનપ્રેતપીઠા પ્રજવતિ ન મનાક્ કાચિદંદ્રસૌખ્યસ્ફા
તિ પ્રીણાતિ ચિત્ત પ્રસરતિ પરિત સૌખ્યસૌહૃદ્યસિધુ ॥
હૃદીયતે રાગરોપપ્રજ્ઞતિરિપુજ્ઞતા સિદ્ધિસામ્રાજ્યલક્ષ્મી સ્યાદ
શ્યા યન્મહિમા વિનયશુચિધિયો જાવનાસ્તા શ્રયધ્વ ॥ ૨ ॥

અર્થે ॥ હવે શ્રીવિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય આગ્રથ સમાપ્તકરીને ઉપદેશરૂપ
પોતાના આનિપ્રાયનુ કથનકરે છે આવીરીતે પૂર્વોક્તપ્રકારે સજ્જાવનાઓની સુગધિયે
જેનાહૃદયમા સશયરહિત ગાયનકરવાથી તાર્કિકકચું છે સ્પષ્ટ આત્મતત્ત્વજેણે અને જે
નામોહ નિદા અને મમત્વ તુરત નાશપામ્યા તે એવાપ્રાણી મમતાનું અતિશય
પણ મૂઠીને ચક્રવર્તિ તથા ઇંદ્રાદિકોનાસુખોચકી પણ અધિક એવા વિનયધરનારા અ
નુપમ સુખોની પુષ્કલ કીર્તિવત લક્ષ્મીને પામે છે ॥ ૧ ॥ જેહના મહિમાયેકરી
હૃદ્યાનરૂપ પ્રેતનીપીઠા લગારમાત્રપણ થાતીનથી પણ કોડેક અપૂર્વે અંદા સૌ
ખ્યની વૃદ્ધિથાયે અને ચિત્તપ્રીતિવતથાયે અને આત્માને ચારે બાજુથી સૌખ્ય તૃ
પ્તિની નદીપસરે છે વલી રાગરોપરૂપશત્રુ હીણથજ્ઞાયે સિદ્ધિરૂપ સામ્રાજ્યલક્ષ્મી

वशथायते एह्वीजे नावनाओ तेने हे नव्य लोको तमारी विनयेंकरी पवित्रवु
द्विष्यता ते नावनाओनुं आश्रयकरो ॥ २ ॥

पथ्यावृत्तं ॥ श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ सोदरावचूतां
द्वौ ॥ श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्तिविजयाख्यौ ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ श्रीहीरविजय सूरीश्वरना शिष्यवेनाइहता तेमां एक सोमविजयवाच
क अने बीजा कीर्तिविजयवाचक ॥ ३ ॥

गीतिद्वयं ॥ तत्र च कीर्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनय
विजयेनाशांतसुधारसनामा संदृष्टो नावनाप्रबोधो ऽयं ॥ ४ ॥
शिखिनयनसिंधुशशिमितवर्पे हर्षेण गंधपुरनगरे ॥ श्री
विजयप्रज्ञसूरिप्रसादतो यत्न एव सफलो ऽभूत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेमां कीर्तिविजय वाचकना शिष्य श्रीविनयविजयजी उपाध्याय तेणे आ
शांतसुधारस नामा नावनानो प्रबोधकह्यो ॥ ४ ॥ आ प्रयत्न संवत सतरसोने
त्रेवीसना वर्षे श्रीगांधार नगरमां श्रीविजयप्रज्ञसूरिना प्रसादथकी हर्षसहित
सफलथयुं ॥ ५ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ यथा विधुः षोडशजिः कलाजिः संपूर्णतामेत्य जग
त्पुनीते ॥ ग्रंथस्तथा षोडशजिः प्रकाशैरयं समग्रैः शिवमातनोतु ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेम चंडमा सोलेकलाये पूर्णतापामी जगतने पवित्रकरेते तेम आ
ग्रंथपण सोलकलारूप सोलप्रकाशेंकरी जगतनुंकव्याणकरो एवो भहारो आशीर्वादते

इवज्जावृत्तं ॥ यावज्जगत्येव सहस्रजानुः पीयूषजानुश्च सदोदये
ते ॥ तावत्सतामेतदपि प्रमोदं ज्योतिः स्फुरद्वाङ्मयमातनोतु ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेकालपर्यंत जगतमां चंडसूर्य उगेते तिहांसुधी जेमांप्रकाशमान वा
णी मयरूप ज्योतिते एह्वो आ शास्त्र ते सत्पुरुषोने आनंद आपो ॥ ७ ॥

इति श्रीमन्महोपाध्याय श्री कीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय श्री
विनयविजयगणिविरचिते शांतसुधारसग्रंथे षोडशः प्रकाशोऽर्थस
हितः समाप्तिमगमत्.

॥ अथ श्रीजिनप्रज्ञमूरिकृतचतुर्विंशतिजिनस्तवन ॥

पात्वादिदेवो दशकल्पवृक्षा यस्मादधीत्येहितदानविद्याम् ॥ अपूपुजन् यच्चरणौ
नखाजिह्वाजेन नून नवपद्मवै स्वै ॥ १ ॥ गत्या विजित्य द्विरदं स्वसेवा चिन्ह
हृत्ताहृश्वदचीकरय ॥ यत्सोदये हव्यञ्जना नृणा वो बन्धूव नूमा ह्रुवि सोऽजि
तोऽव्यात् ॥ २ ॥ सद्य स निद्याध्रवसन्नव व श्रीशन्नवो यस्य पितुर्जितारे ॥ रा
जाधिराजत्वञ्जुपोपि सेनापतित्वमेवानिमत् बतानूत् ॥ ३ ॥ जातोपि य सवरत्
स्वय यदजीजनत् सवरमद्भुतं तत् ॥ स कीशकेतुर्जितमीनकेतुर्जितोऽजिनयादजिन
दनो व ॥ ४ ॥ सुहृत्तेजं मेघजवस्य यस्य मुक्ताफलस्येव न दर्शन कै ॥ च्छाव
दात् सुमति तमार्या सर्वश्रियामाश्रयमाश्रयध्व ॥ ५ ॥ न जेजिवान् वक्रगति क
दाचित् नचातिचार सतत च सौम्य ॥ पद्मप्रज्ञ शोणतनुप्रज्ञोपि नव्यश्रिये को
पि धरांगजन्मा ॥ ६ ॥ पृथ्व्या प्रसूत सुमनोनिरर्च्य सुपर्णकातिर्बहुकव्युपास्य ॥
श्रेय फलश्रीर्जयताडुदग्रस्कथ सुपार्थद्वरपास्तताप ॥ ७ ॥ च्छप्रज्ञोऽव्यात् वपुर
शुजाजैराजिंगितागीजनता यदीयै ॥ प्रसेननिर्वाणरमाविमुक्तकटाक्षलक्ष्मणपितेव
जाति ॥ ८ ॥ जावाहवे पुष्पशर विजित्य नश्यध्वज यो मकर गृहीत्वा ॥ आरोप
यत्नक्षपदे ध्रुव स स्वनृत्यता मे सुविधिर्विधेयात् ॥ ९ ॥ पितृगदाहप्रणमेन जाव
दाहप्रमाथेपि खलु स्वशक्ति ॥ अजिह्वपर्जनगतोपि विज्ञान् यस्तं स्तुम शीतलमह
शीज ॥ १० ॥ श्रेयान् श्रिये दौहृदि मातृरुद्रात् गर्भस्थिते यत्र महार्हतत्वात् ॥
डुर्ध्वतरीडाक् प्रणनाशमोहराजाय पूत्कर्तुमिवाहितोत्थ ॥ ११ ॥ नव्याग्निना यस्य
रुचिप्रपंचरगानि चेतासि च रजितानि ॥ स वासुपूज्यो जगदेकपूज्य सपूज्यता नि
र्जितडुर्जयारि ॥ १२ ॥ कृमान्नर धर्तुमशिक्षिताकठलेन सेवा प्रतिपद्य यस्मात् ॥
धत्ते ततस्तं स किलादिकोल कांपित्यजन्मा विमल स जीधात् ॥ १३ ॥ अन्नत
जिन्नतुरनतसौख्यप्रदोऽस्तु दोस्तनितवैरिवार ॥ यद्वाठन इयेनमपि प्रहृश्य विश्व
स्य नश्यंत्यय वर्तिकीधा ॥ १४ ॥ पापाङ्गिनिहज्जमुदीक्ष्य दीपं यत्नक्ष्ण नक्तिचिकीरु
पेत ॥ तद्भंशगकी मुहुरालुलोके शक्र स्वपाणि स धिनोतु धर्म ॥ १५ ॥ अरातिरम्ये
प्यनरातिरम्ये सन्नानियोगेऽपि दृढानियोगे ॥ चक्रे स्थिता यस्य सुख जयश्री स पातु
व पचमचक्रवर्ती ॥ १६ ॥ गग ध्वज यस्य तनौ विलोक्य तत्प्रेमतो हव्यञ्जना
ध्रुव य ॥ सर्वांगमालिंगिसुवर्णवर्णना सुपूरदनात्स मुदेऽस्तु कुधु ॥ १७ ॥ सुदर्शना

ज्ञात इति प्रसह्य ठेदं व्यधायस्तमसः खट्वत्तेः ॥ पितुः क्रमं पालयितुं किलासौ
 स्तान्नः कलासौष्टवकृज्जिनोरः ॥ १७ ॥ यस्य प्रिया नो विहितारिलोपासुडा नव
 द्यो न पर्षा नदीनं ॥ निस्तारकात्मा नयमालयस्यो नव्यः श्रिये कुंजनवः स मन्त्रिः
 ॥ १८ ॥ यस्यांगरोचिःपटलं समन्तात्प्रसूत्वरं चृंगकुलानिरामं ॥ उच्चाटनध्यानमि
 वास साक्षान्नावहिषां नंदतु सुव्रतोऽर्सा ॥ १९ ॥ यद्वोचनस्पधिविधेर्विदित्वा स्वं
 सापराधं जगदेकनाथः ॥ यो लक्ष्मलक्ष्याभरणं श्रितो डाक् नीलोत्पलेनास्तु नमः
 स नूत्यै ॥ २० ॥ यद्वक्रयोगात्सुजगं विदन् स्वं महाशयोत्पन्नतया कृतज्ञः ॥ यं कं
 बुरंक्षांकमिपात्सिषेवे तं नेमिमध्येमि यदुप्रकांडं ॥ २१ ॥ यदेहदीप्तिं तुलितेन्नील
 प्रजां चिरं चारुनिजालयंतः ॥ नैर्मव्यकोटिं घटयन्ति दृष्टेः शिष्टा अनिष्टं स पिनष्टु
 पार्श्वः ॥ २२ ॥ प्राच्यं विमोच्यास्पदमुद्रवात्प्राक् स्थानांतरे रोपितवान् हरिर्धर्म ॥
 प्राचीकसत्सजुणशालिनीयं यस्याघमस्यान्नमतां स वीरः ॥ २३ ॥ जयन्ति गर्जागम
 जन्मदीक्षा ज्ञानापवर्गोत्सववासराणि ॥ जैनानि नाकायितनूतलानि त्रैलोक्य
 लोकप्रमदप्रदानि ॥ २४ ॥ यदाह्वानः शिरसाऽजिवंद्य सुमेरुरक्षाऽजनि गोत्रमुख्यः ॥
 तीर्थाधिनाथाः प्रथयंतु सेवाहेवाकिनां ते कुपयप्रमाथं ॥ २५ ॥ कुवादिवक्त्रादिगु
 हांतरान्न प्रयोगवूकालिरलं निरेतुं ॥ यस्मिंस्तपत्यस्ततमःसमूहे श्रीवीरसिद्धांतरविः
 स जीयात् ॥ २६ ॥ व्यामोहचूपाजवरं विजित्य तस्मादुपात्तं तु सितातपत्रं ॥ य
 स्याः करे राजति पुंमरीकं सा नारती यन्नतु वांढितं वः ॥ २७ ॥ इति जिनप्रनसू
 रिनिरीडिता जिनवराश्रतुरुत्तरविंशतिः ॥ नरतवर्षनवा जुवनेश्वराः स्वरससिद्धिसु
 खं वितरंतु नः ॥ २८ ॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ श्री वीतरागायनम् ॥

॥ अथ श्री आस्तिक तथा नास्तिकनो सवाद प्रारम्भ ॥

१ नास्तिक —आ जगत अने तेमांना पदार्थों सर्व शून्यठे, एने ससलाना शीगडा, आकाशना फूल तथा वाजणीना पुत्र वगैरे जे पदार्थोंनी त्रणे कालमा सिद्ध ता थती नथी, तेवा पदार्थोंनी उपमा देवाय कदाच तैमे कहेशो के, जेम शशशृंगादिक देखाता नथी, तेम ए पदार्थों पण देखाया न जोइये, तेम तो नथी जग ततो प्रत्यक्ष देखायठे, तेने ए उपमा केम देवाय, प्रत्यक्ष प्रमाणवडे सिद्ध पदार्थ ने शून्य केम कहेवाय ? एनो उत्तर ए के, जे ए पदार्थोंने देखे ठे, ते त्रमिष्ट ठे जे पुरुषने भ्रम थयो होय, तेने एकनुं बीजुं जाओ, तेम तमने पण थयु कहेवा जे तमे ए दृष्टातोनी मर्म समजी शकता नथी, त्यारे तमारा ध्यानमा सहज आ वे एवो बीजो दृष्टात कहुं हुं ते साजजो, आ जगत स्वप्नसमान ठे जेम स्वप्न असत्य ठे, तेम जगत पण असत्य ठे अने स्वप्नना पदार्थोंनी पठे आ जगतना पदार्थों पण असत्य ठे. जे देखाय ठे ते स्वप्ननी पठे भ्रम मात्र ठे, एमा सशय नथी

आस्तिक —अरे नास्तिक, हुं तने एटलुंज पुहुं बु के तारा सिद्धांतनो कहेनार जीव ठे के अजीव ठे, एनो उत्तर ताराथी शु देवाओ ? जीव अथवा अजीव कद्याविना चाल गेज नही जो तु कहीश के ते भ्रमरूप ठे, तो ते एक रीते व्यवहार दृष्टीए योग्य कहेवाओ खरुं, केम के जे पोते भ्रमरूप होय तेने वधुं भ्रमरूप जाओ जो एम होय तो अमारो काई बाधो नथी, पण जो तारो सिद्धांती भ्रमरूप वरजो नही, तो जेवो वरजो तेवा बीजा पदार्थों पण कबूल करवा पडजो, अने कबूल कद्याविना चालनार नथी, केम के, बीजु वधुं भ्रमरूप होय अने तारो सिद्धांतीज मात्र अत्रम होय एम सचवे नही त्यारे एक सिद्धांती ने एक सिद्धांत ए वे पदार्थ मानवा जोइये ठे ए वे पदार्थ जो तु माने, तो जीव अने अजीवपणुं सिद्ध थाय ठे के नही ! एरी रीते जगतमा पण घटपटादिक जे वस्तु ठे ते वस्तुज ठे अथवस्तु नथी तेमज घट ते घट ठे, ने पट ते पट ठे घट पट नथी, ने पट घट नथी एक पदार्थमा बीजा पदार्थनो अजाव होय ठे, पण घट घटपणे जावरूपे ठे, ने पट पटपणे जावरूपे ठे इत्यादिक सर्व पदार्थोंविषे जाणी छेबु जे जावरूप होय ते सत्यज होय ठे ए रीतें आ जगत जावरूप होवाथी सत्य ठे केम के सर्व वस्तु पोतपोताना रु

પેં અનાદિ સિદ્ધ છે, અને જેનો અંત નથી તેને શશલાના શિંગડાં પ્રમુખની ઉપમા દેવી એ કેવી મૂર્ખતા છે વારુ ! માટે એ બોલવું બાલકના જેવું કહેવાય.

જો સ્વપ્નજેવું જગત માનશો, તો તમારા પોતાને મહોડે પોતે બંધાશો. સ્વપ્ન જે છે તે સ્વપ્નપણે જાવરૂપ છે અને જાગૃતપણે અજાવરૂપ છે; તેમ જાગૃત જે છે તે જાગૃતપણે જાવરૂપ છે અને સ્વપ્નપણે અજાવરૂપ છે; પણ કેવળ અજાવરૂપેં કોઈ પદાર્થ કહેવાય નહીં. જ્યારે સ્વપ્નજાવરૂપ છે ત્યારે તેના જેવો જે જગત તમે કહો છો તે કેમ અજાવરૂપ કહેવાય, અને સ્વપ્નને જો અજાવરૂપ કહેશો તો દેખાય છે કેમ ? જે અજાવરૂપ તે તો દેખાય નહીં; અને સ્વપ્ન તો રાત્રે દીતું તે રાત્રે દીતું કહેવાય છે. અને દિવસેં દીતું તે દિવસેં દીતું કહેવાય છે; માટે જે વચ્ચે સ્વપ્ન દેખાય છે તે વચ્ચે તે દેખાવારૂપે અને સંપ્રાપ્તરૂપેં સત્ય છે. અને જાગૃત અસત્ય છે. તેમજ જ્યારે જાગૃત દેખાય છે ત્યારે સ્વપ્ન અસત્ય છે એમ જાવાજાવરૂપ પદાર્થ હોય તે સાચુંત હોય છે. વળી વિશેષ એવું સમજવું જોઈયે છે કે, યદ્યપિ સ્વપ્ન તો સાચુંત છે પણ સ્વપ્નનો જે વિકલ્પ છે તે આચંતરહિત શાશ્વત છે. તેમાંથી કોઈક સમયે સ્વપ્ન ઝડપ થાય છે. માટે સ્વપ્નનું દેખવું કોઈ કાલે છે તેમજ યદ્યપિ જગતમાંના પદાર્થોને પલટવાપણે ઉત્પાદ વ્યયની અપેક્ષાએં પર્યાયપણે સાચુંત છે. તથાપિ દ્વ્યરૂપે સદા શાશ્વત ધ્રુવ છે. કેમકે પર્યાયપણે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાલ, જીવ અને પુણ્ય એ બધું દ્વ્ય શાશ્વત છે; જો પણ બેલા ત્રણ દ્વ્યના પર્યાય અશાશ્વત કહેવાય છે, તો પણ સ્વરૂપેં દ્વ્યપર્યાય સદા શાશ્વતજ છે; તેને અસત્ય કેમ કહેવાય ?

અરે ત્રિમિષ્ટ, તમે જીવને માનો છો કે નહીં ? જો ના કહેશો તો આ બોલો છે તે કોણ છે ? અને જગત અસત્ય કોણ ઠેરાવે છે ? જે પોતેજ અસત્ય હોય તે બીજાને શું સત્યાસત્ય કહેવાનો છે ? જે પોતેસત્ય હોય તે બીજાને સત્ય અથવા અસત્ય કહેવાને સમર્થ થાય. માટે જીવ પદાર્થ નથીજ એમ જો કહેશો તો તમે પોતેજ કોઈક પદાર્થ છો એ વાત તમારાથી ના કહેવાશે નહીં. અને જગતને અસત્ય માનો છો તેવારે તમે પોતે તો સત્ય ઠરશોજ; કેમકે જે પોતાથી અતિરિક્ત વસ્તુને અસત્ય માને તે પોતે તે ના જેવો અસત્ય હોતો નથી, કિંતુ તેના કરતાં વિપરીત સ્વજાવવાલો સત્ય હોય છે. તે નો આ પ્રત્યક્ષ દાખલો છે કે, જગતને તમે સ્વપ્નજેવું ગણો છો, ત્યારે તમે પોતે જાગૃત છો કે નહીં ? કેમકે તમે પોતે જાગૃત અવસ્થામાં ન હો તો સ્વપ્નને સ્વપ્ન કહો નહીં સ્વપ્નાવસ્થાનો તમે પોતે અનુભવ કરો છો, ત્યારેજ તેના વિષે કથન કરી શકો છો, તે

મજ જગતવિપે પણ તમે અનુનવ કરીને કયન કરો છો, તેથી જગતથી જુદા અનુનવ કર્તા છો માટે જીવ છો

અને જો જીવ ન હોય તો ગતાગતનાગ, નાવ, નાપા, કાર્ય તથા કારણ इत्यादિક વિષયોનો અનુનવ કરવો, પાંચ ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો, ત્રણયોગે શરીરની ચાલ ના કરવી इत्याદિક જેટલા કરનારો કોણ છે ? એ જેટલા ચૈતન્ય શક્તિથી થાય છે એથી ચેતના લક્ષણવાન જીવ જાણવો જ્યારે શરીરમાંથી ચેતના નીકળી જાય છે ત્યારે જેટલા ચેતના દીવામાં આવતી નથી, માટે તે અજીવ કહિયે એવી રીતે જીવ અને અજીવ એ બંને પદાર્થ છે એમ સિદ્ધ થાય છે

સર્વ વસ્તુના બે પ્રકાર થાય છે, એક પદ્યને બીજો પ્રતિપદ્ય જીવ પદ્ય છે અને અજીવ પ્રતિપદ્ય છે અથવા અજીવ પદ્ય છે ને જીવ પ્રતિપદ્ય છે અર્થાત્ જીવ તથા અજીવ એ બે પદાર્થો સદા શાશ્વત અવિનાશી છે, એ બે કેવલીનું વચન છે, તે અવશ્ય માન્ય કરવું જોયે દોહા, સ્વરી શીલ્પ એ માનજો, મનમાં રાખી નાવ, સદ્દહાણ જિન વચનનું, કરો ધરી ચિત્ત ચાવ. ?

૧ નાસ્તિક - જીવ અને અજીવ નહીં મનનારા મૂર્ખ છે કેમકે, જીવ તો પાંચ મહાનૂતોના સમેલનથી ઉત્પન્ન થાય છે જ્યારે પાંચ મહાનૂતોનું પ્રથમકરણ ઇટલે જુડેયવાપણું થાય છે ત્યારે જીવનો નાશ થાય છે એ વાત સાચી છે

આસ્તિક - પાંચ મહાનૂતોથી તો તમારા મતપ્રમાણે પાંચ જુદાજુદા પદાર્થોની ઉત્પત્તિ થાય છે તે આપ્રમાણે - પૃથ્વીથી અસ્થિ, જલથી રુધિર, અગ્નિથી જ્વરાગ્નિ, વાયુથી શ્વાસોશ્વાસ અને આકાશથી શૂન્યતા થાય છે એ વધારાથી જીવ તો જુદો છે, તે શાથી ઉત્પન્ન થાય છે વાહ ? ચૈતન્યને ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ કયા નૂતમાં છે ? ચૈતન્ય કયાનૂતના અસથી ઉત્પન્ન થયું ? તે કહો પાંચ મહાનૂત પોતે જડ છે, તે ચૈતન્યને કેમ કરી શકશે ? માટે એ પાંચ મહાનૂતનું સમેલન જોડની ઉત્પત્તિ કરે છે એમ તમે કહ્યું છે તે પણ સત્ય નહીં, કેમકે, સમેલન કોઈ એવો પદાર્થ નથી કે જેથી કોઈ પદાર્થ ઉત્પન્ન થઈ શકે. માટે જીવનો ઉત્પન્ન કરનારો કોઈ નથી, પણ એ તો અનાદિ પંચ મહાનૂતથી જુદો જ છે દોહા, જિનવચ નામૃત પાન કરિ, પામો અમર સ્વરૂપ, જીવ અનાદી અનુનવો, એ છે શીલ્પ અનૂપ ૧

૨ નાસ્તિક - સર્વ જાણે છે કે જીવ તે શાશ્વત પદાર્થ છે, તેની ઉત્પત્તિ કેમ સત્ય છે ? જ્યારે ઉત્પત્તિ કહેજો ત્યારે નાશ પણ થયો અને ચેતન તો ઉત્પત્તિ ત

આ નાશ રહિત છે; તો ચેતનલક્ષણવંત જીવને નૂતની ઉપનો કહિયે તે યુક્ત નથી કેમકે પાંચ મહાનૂતના અંશથી તો માત્ર શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે.

આસ્તિક:— એ વાત પણ કલ્પિત છે. યથાપિ જીવવિપે તો તારા સારા વિચાર જ ણાય છે, તથાપિ જહાંગુથી જિનોક્ત વચનજન્ય જ્ઞાન નથી થયું, તહાંગુથી સર્વ મિ થ્યા છે. એક જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી ગું થયું! કોઈ અજાણના મુખથી નવ કાર પ્રમુખ જેવા તાદૃશ્ય અદ્ધરોનો અચાનક ઉચ્ચાર થાય તેથી ગું તેને તેના ફ લની પ્રાપ્તિ થાય છે! તેમ તે જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી ગું સમ્યક્ જ્ઞાનવાન ક હેવાજો! કદી નહીં. અને શરીર પંચ મહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે; એવું જે તે કહ્યું તે અસત્ય છે. શરીરની ઉત્પત્તિ તો પુજ્જલથી થાય છે. વીજા સંવાદમાં અસ્થિા દિકની ઉત્પત્તિ મહાનૂતથી કહી છે તે પણ મિથ્યા છે; કેમકે, અસ્થિ જે છે તે પૃથ્વી નો અંશ નથી, પણ પૃથ્વીના જેવા કવળ છે; સ્થીર છે તે જલનો અંશ નથી, પણ જલ ની પથે પ્રવાહી વિંડુધારા થાય છે; જવરાગ્નિ જે છે તે અગ્નિનો અંશ નથી, પણ અગ્નીની પ થે ઉભ છે, શાશ્વોશ્વાસ જે છે તે વાયુનો અંશ નથી, પણ વાયુની પથે પુરુપનો વિકા ર છે; આકાશ તે આકાશ નાજન છે. તેમ ઠતાં શરીર પંચમહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહેશો તો એ પંચમહાનૂતોમાંના પૃથ્વી, અપ, તેજ અને વાયુ એ નાં શરીર શાયકો ઉત્પન્ન થાય છે? એ પૃથ્વીાદિકપણ જીવરૂપ છે; અને તેઓ શરીર સહિત છે. જેમ કાંચી માટી સજીવન છે માટેજ તેમાં વનસ્પતિ ઊગે છે; અને જે દ્વાર નૂનિ અજીવ છે તેમાં વનસ્પતિ ઉત્પન્ન થતી નથી. તેમજ એ પંચ મહાનૂત તે સર્વ સજીવ તથા નિર્જીવ એ બન્ને રૂપે છે, માટે જો જગત ઉપજવાનાં કારણ એ પાંચ મહાનૂતને કહેશો તો પાંચમહાનૂત શાયકો પેદા થયા કહેશો? માટે એનાથી શરીર અથવા જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં. જીવ અને જડ એ બન્ને પદાર્થોથી જગ તની પ્રવર્તિ છે એમ જાણવું. દોહા, આગમ અગમ અગાધકૃત, જ્ઞાન લહ્યો નર જે હ; બેશિ વચન જિનકલ્પતરુ, લહે ચાહ ફલ તેહ. ૩

૪ નાસ્તિક:— જીવ તો ઈશ્વરના અંશથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ જણાય છે.

આસ્તિક:— જો ઈશ્વરના અંશથી જીવ થાય છે તો ઈશ્વર પોતે અસ્વંમ રૂપ છે તે ઘટઘટપ્રતે સ્વંડસ્વંડ નાવને પામશે. ઈશ્વર નિર્લેપ છે તો કર્મલેપ સહિત કેમથાય છે? જન્મરોગ જરારોગ અને મરણરોગ રહિત છે તે જન્માદિક સહિત કેમથાય છે? નિ રાવરણ છે તે સાવરણ કેમ થાય છે? એહવો મૂઢતો જગતમાં કોઈ નથી જે પ્રધાનપદ મૂકી અધમપદ આદરે! માટે પરમેશ્વરને એવી બુદ્ધિ કેમ થઈ જે પરમેશ્વરપદ મૂકી

ને જગત વાશી જીવ થયો કેમકે સર્વ મતમતાંતર વાલા પરમપદની વાઠનાયે પો તપોતાના માર્ગની ક્રિયા કરે છે પોતાના આત્માને નિર્લેપપણું ઘાહે છે તો સ્વમેવ ઈશ્વરપદ જન્મ જરા મરણ રહિતપણું પ્રાપ્તિને વલી જન્મમરણ સહિત ઉપાધિપણું કેમઆધરે છે ? માટે એ તમારા વચન વિરુદ્ધ જણાય છે

૫ નાસ્તિક -- કાઈ નવી યુક્તિ કહાડીને બોલે છે આ બીજાઓની મતિ તો મારી ગઈ છે માટે ગમે તેમ બકે છે જીવને કોઈશાશ્વતકહે છે, ને કોઈઅશાશ્વત કહે છે વગેરે જેના મનમા જેમ આવે છે તે તેમ મહોડેથી બોલે છે પણ મર્મ કોઈ જાણતો નથી આપણે પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરેલું છે ને આંખે દેખીએ છે એ કે જીવ પદાર્થ ઉત્પત્તિવાન છે, ને કોઈક સમયે તેનો અંત પણ થાય છે સ્ત્રીપુરુષનો સંયોગ થયાથી તે ઓના રજ તથા વીર્યથી માતાના ઉદરનેવિપે શરીરરૂપ એક પિંડ બંધાય છે, ને પછી નિયમિત સમયે તેમા ચેતના શક્તિ આવે છે, તેને જીવ કહે છે વલી શરીર કાઈ રો ગાવિકને વશ મરણ પામે છે, ત્યારે જીવ પણ તેની શાયે નાશ થાય છે, એ પ્રત્યક્ષ વાત છે. હાથના કાકળને આરીઘુ શાસારુ જોયે માટે જીવ પદાર્થ કોઈકાલે ન વો પેદા થાય છે, તેથીજીવની આદિ છે એમ જણાય છે

આસ્તિક -- નાઈ, તુ તો વલી વધારીદાહ્યો દેખાય છે ! ચેતનની ઉત્પત્તિ તથા નાશ સંજવે નહીં કર્મના વજો જીવને જન્માતર થાય છે, તેથી નવું શરીર ધારણ કરે છે, પણ જીવ નવું થતું નથી વલી શરીરનો નાશ થયાથી જીવનો નાશ પણ થતો નથી જીવ તો બીજા શરીરને ધારણ કરે છે તેમ ઠતા જો વધારે આગ્રહ કરી શ, તો આ મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ કે, જીવ કઈ વસ્તુ પલટીને તેમાથી ઉત્પન્ન થાય છે ? અથવા કઈ વસ્તુનો પરિણામ છે ? કેમકે કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહીં એવો નિયમ છે, એટલું સમજાવ્યા ઠતા પણ જો નહીં માનીશ, તો તુ પોતે જીવ નથી પણ જડ ઠો એવું ઠરજો. ત્યારે જડની સાથે કોણ માધાકૂટ કરે !

૬ નાસ્તિક -- કદાચ જડ વસ્તુનો પરિણામ જીવ અને જીવનો પરિણામ જડ થાય છે, એમ કહીએ તો કાઈ દોષ આવે કે ? અષ્ટદિતઘટનાપટીયશી માયા છે, તે મા બધું સજવે છે માટે અમે તો એમ માનીએ છીએ કે, જડ વસ્તુ વડલીને તેથી જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે

આસ્તિક -- નાઈ, એ તમારું બોલવું કેવલ અવિચારનું છે, એમ તો કોઈ અજ્ઞાની પણ માનનાર નથી જે જડ વસ્તુથી જીવની ઉત્પત્તિ થાય, એક સ્વનાવવાલા પદાર્થથી બીજા સ્વનાવવાલા પદાર્થોની ઉત્પત્તિ થાય નહીં એવો નિયમ છે જેમ કે, મા

ટીના પિંમથકી પટ થાય નહીં અને તંતુના પુંજથકી ઘટ થાય નહીં. તેમ અજીવથી જીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં અને જીવથી અજીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં. જે અચેતન હોય તેને જડ કહે છે અને જે ચેતન હોય તેને જીવ કહે છે. એ બન્ને પદાર્થ પરસ્પર સ્વભાવે અમિલિત છે, તેમ ઠતાં જડ વસ્તુથી જીવની ઉત્પત્તિ કહેવી, એના જેવી બીજી મૂર્ખતા કર્ફ છે ! શું કોઈક એવો મસાલો હશે કે જો તે જડ વસ્તુમાં પડે તો તેમાંથી ચેતન પેદા થાય ? એવી કાંઈ ચીજ તમે શોધી કહાડી હોય તો અમને દેખાવો ની ! માટે એ અજ્ઞાનરૂપ અંધારું હૃદયમાંથી કહાડી નાવો, ને શુદ્ધ ધર્મને અંગીકાર કરો. દોહા શુદ્ધ ધર્મ જન જે લહે, તે પામે પદ મોક્ષ; પ્રગટ વસ્તુને મૂકિને, કાં જન ત્રમે પરોક્ષ ४

૭ નાસ્તિક:— સ્વઠંદીના જેવી મુખમુઝા કરીને બોલવા લાગ્યો કે, જીવને કર્મ લાગે છે કે નહીં ? એ વિષે વિચાર કરવો જોઈયે. અમારા મતપ્રમાણે જીવને કર્મ લાગતાં નથી.

આસ્તિક:— તમે તો વલી બધાના શિરતાજ થયા જણાઓ છો ! પણ કર્મવિના કાંઈ બનતુંજ નથી; એમ માન્યાવિના ચાલશે નહીં. કર્મને તો સર્વ અંગીકાર કરે છે, એમાં કોઈ વાંધો કહાડે એવું નથી. જો કર્મ ન હોય તો પાપપુણ્યનું ફલ થવું ન જોઈયે; તે તો પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવે છે; જેણે પાપ કહ્યું છે તે દુઃખી છે, ને જેણે પુણ્ય કહ્યું છે તે સુખી છે; વલી જો એમ હોય તો, દાન, ધ્યાન, સ્નાન તથા પૂજા પ્રમુખ જે સત્કર્મ છે, તે સર્વ મતવાલાઓ શાસારુ કરે છે ? તમારા કહ્યાપ્રમાણે તેનું ફલ તો કાંઈ થનાર નથી; પણ તે શુન કર્મ જાણીને લોકો આદરે છે. જ્યારે કર્મ નથી ત્યારે જન્મ ધારણ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? માટે જો જન્મમરણ તથા સુખદુઃખ છે, તો કર્મ પણ હોવાં જોઈયે. કર્મ છે તે જીવને રજરૂપ છે. રાગાદિકથી બંધાય છે, ને જોગવ્યાપઠી બુટે છે. જહાંલગિ કર્મ છે તહાંલગિ સંસારી જીવ કહેવાય છે, કર્મોનો ક્યથ થવાથી મુક્ત થયો કહેવાય છે. માટે તમારે નિશ્ચય માનવું જોઈયે છે કે જીવને અવશ્ય કર્મ લાગે છે. દોહા, કર્મથી જીવને, સુખ દુઃખ સઘલાં થાય; કૃત્ય શુનાશુન જેહથી, શફલ થયા કહેવાય.

૮ નાસ્તિક:—તમે કહો છો કે, જીવ નવાંતર થકી આવીને આહિંં ઉપજે છે. ત્યારે એક નવની વાત બીજા નવમાં કેમ કરતો નથી ? જો નવાંતર હોય તો તે નીસ્મૃતિ જરૂર થવી જોઈયે; તે તો કોઈને પણ થતી નથી. ત્યારે નવાંતર છે એમ શાઉપરથી સમજાય ?

આસ્તિક:—આગલા નવની સ્મૃતિ થતી નથી તે ઉપરથી નવાંતરનો અજાવ છે એ

મ જાણવું નહીં આગલા જવની વાત તો રહી, પણ આ જવમાજ મદ્યાદિક પદાર્થના યોગે, ગયા દિવસની વાત પૂઠવાથી માણસ બરાબર કહી શકતો નથી જુઓ કે, કોઈ મનુષ્ય તાઢનાદિકના યોગે સૂઠાવાન થયો હોય, કોઈ પુરુષે સુરાપાન કહું હોય, અથવા નિડાવશ થયો હોય, ત્યારે ગયા દિવસની સ્મૃતિ રહેતી નથી, તેનું કારણ મદ્યાદિક પદાર્થોનું આવરણ છે તેમ જીવને જ્ઞાનાવરણી કર્મના ઇચ્છાથી પૂર્વે જવના વાતની સ્મૃતિ થતી નથી વલી જેમ આ જવમાજ માતાના ઇદરમા નાના પ્રકારના ડુલ્લ સહન કરેલા હોય, તે વાત જન્યાપત્તી કાઈ કહી શકતો નથી, તો જવાતરની વાત કેમ કહી શકે ? માટે જવાતરની વાત તો વિશેષ જ્ઞાનીવિના બીજો કોઈ જાણી શકેજ નહીં, એમ સમજવું દોહા, જ્ઞાનાવરણી કર્મથી જ વલિસ્મૃતિ થઈ જાય, વિશેષ જ્ઞાની કહી શકે, પૂર્વે જન્મ મહિમાય ૬

૧ નાસ્તિક —અજિમાનયુક્ત મુઢા કરીને બોલે છે-તમે એમ માનો ઠો, કે જીવને કર્મનો લેપ લાગે છે ને વલી એમ પણ કહો ઠો કે, જીવ વાસ્તવિક સ્વરૂપે શુદ્ધ છે ત્યારે જે શુદ્ધ હોય તેને લેપ કેમ લાગે ? માટે જીવ શુદ્ધજ છે, તેને કોઈ કર્મનો લેપ લાગતો નથી એમ માનવું જોઈયે

આસ્તિક —ટુંકામાજ સમાધાન કરે છે કે, યદ્યપિ જીવનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શુદ્ધ છે, તથાપિ શુનાશુન કર્મને યોગે તેને લેપ લાગે છે, તેથીજ જીવ બંધ કહેવાય છે અને જેને કર્મનો લેપ નથી, તે મુક્ત કહેવાય છે મુક્તિ તો સિદ્ધતા પામ્યાવિના સજ વેનહી અને જહાસુથી મુક્તિનો અજાવ છે, તહાસુથી વંધની કટપના અવશ્ય કરવી જોઈયે તે વંધ જીવને અનાદિ કાલથી ચાલ્યો આવે છે જેમ યાનને તૂસ લાગેલાજ હોય છે તેમ જીવને કર્મ અને કર્મજન્ય શરીર લાગેલુંજ હોય છે જેમ ધાનને તૂસ લાગવાનું કારણ ઘોતરા હોય છે તેમ જીવને કર્મવંધ લાગવાનું કારણ મિથ્યાત્વ તથા રાગદેષાદિક હોય છે જેમ ધાન્યમાથી તૂસ તથા તત્સવથી ઠોતરારૂપ વંધ હેતુ પદાર્થના અજાવથી શુદ્ધ કણ દેશાય છે, તેમ જીવમાથી મિથ્યાત્વ તથા રાગ દેષાદિક કર્મવંધ હેતુનો અજાવ થયાથી શુદ્ધ નિર્મલ થાય છે જેમ અનાજનો શુદ્ધ થયલું ઘાણ ઘગે નહીં તેમ જીવપણ શુદ્ધ નિર્મલ થયાથી જન્મમરણ પામે નહીં દોહા, કર્મ લેપના યોગથી, વંધ જીવને હોય, કર્મ સ્વરૂપે મુક્તી લહે, જન્મ મરણ નહિ કોય. ૭

૧૦ નાસ્તિક —અના વિચારમા પહેલા જેવી મુઢાથી બોલવા લાગે છે કર્મ પોતે તો જડ પદાર્થ છે તેઓનો જીવનો સાથે સ્વતંત્ર સંબંધ સજવે નહીં કોઈ પણ પ્રેરક હોવો

જોયે. માટે ઈશ્વરેજ્ઞાથી જીવને કર્મ બંધ થાય છે; અને તેજ પ્રેરક છે એમ જાણવું.

આસ્તિક:— જગારેક હાસ્ય કરીને બોલે છે. ઈશ્વરે પોતાના અંશરૂપ જીવને ઉત્પન્ન કહ્યા છે તેથી જીવ ઈશ્વરનો અંશ કહેવાય, એ ઉપરથી જીવ તથા ઈશ્વરનો અંશાંશીનાવ સંબંધ તમારા કહેવા પ્રમાણે ઠરે છે. જો ઈશ્વર અંશ છે એમ માનીએ, તો ઈશ્વરના જેવો જીવ હોવો જોયે. કેમકે, અંશાંશીમાં જેદ હોતો નથી. તેથી ઈશ્વર ની પઠે જીવ પણ નિર્મલ છે, એમ માનવું જોયે. ત્યારે એવા નિર્મલસ્વરૂપી જીવને કર્મ લગાડીને મલસહિત કરવાનું કારણ શું હતું! આપણે કોઈ શુદ્ધ વસ્તુ વાપરવાને અર્થે જ્યારે લાવીએ છે, ત્યારે જહાંસુધી બને તહાંસુધી તેને મલીન કરવા દેતા નથી; અને સ્વચ્છ રાખવાનો ઘણો પ્રયત્ન કહ્યા કરીએ છે. ત્યારે પોતાના અંશરૂપ જીવને જાણી જોઈને મેલ લગાડવું એ ઈશ્વરને વિષે સંજવે નહીં. એમ તો કોઈ સાધારણ મૂર્ખ મનુષ્ય પણ કરે નહીં, ત્યારે ઈશ્વર તે તેમ કરે! અને જે પોતાના અંગનો તિરસ્કાર અથવા નાશ કરે તે આત્મઘાતી કહેવાય. તેમ ઈશ્વર પણ આત્મઘાતી કહેવાશે. કદાચ તમે એમ કહેશો કે, ઈશ્વર પોતે પણ કર્મકલંકસહિત છે ત્યારે જે પોતે કલંકસહિત હોય, તે બીજાનો કલંક શું મટાડી શકવાનો હતો! અને તે ઈશ્વર પણ જ્ઞાનો! માટે ગમે તેવી મનકલ્પના કરીને નિર્દોષી ઈશ્વરને દોષ લાગુ કરવો એ કેટલી મૂર્ખતા છે! માટે ઈશ્વરની જ્ઞાથી કાંઈ પણ થતું નથી. જે થાય છે તે કર્મથી થાય છે એમ જાણવું. દોહા, કર્મબંધ આ જીવને, ઈશ્વર જ્ઞારૂપ; કહે એમ તે મૂર્ખ છે, ઈશ અક્રીય અનૂપ. ૮

૧૧ **નાસ્તિક:—** આ જગતની જે અદ્ભુત રચના દેખાય છે, તેનો કર્તા કોઈ પણ હોવો જોયે. કેમકે, એવી કૃતિ સ્વાભાવિક થઈ શકે નહીં. તેમ કર્માદિક જડ પદાર્થોથી પણ જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં. માટે જે જગતને ઉત્પન્ન કરે છે, તેને જ ઈશ્વર કહિયે; અને એવી લોકવદંતા પણ છે, કે જગત સર્વ ઈશ્વર કૃત્ય છે.

અસ્તિક:— જગતનો કર્તા ઈશ્વર હોય, તો સર્વ પ્રાણીમાત્રનું ઈશ્વર કારણ થયું. ને સર્વ પદાર્થો ઈશ્વરના કાર્ય થયા. પિતા જેમ પુત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે તેમ ઈશ્વર સર્વ પ્રાણી માત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે. ત્યારે ઈશ્વર પિતારૂપ અને સર્વ પદાર્થો પુત્રરૂપ માનવા જોયે. પુત્રની ઉપર પિતાનો પ્યાર હોય એ સ્વાભાવિક સિદ્ધ છે. તેમ ઈશ્વર નો પણ સર્વની ઉપર પ્યાર હોવો જોયે. જો એમ હોય તો સર્વ પ્રાણીમાત્ર સુખી હોવા જોયે. તેમ તો દીઠામાં આવતું નથી. કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી, કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન, કોઈ નરકગામી, તથા કોઈ સ્વર્ગગામી વગેરે સર્વ જીવો

ની વર્તણુક જુદી જુદી દીઠામા આવે છે. એમ કેમ કીધું છે? વલી જગતના જીવોને પ્રવર્ત્તાવિનારો ઈશ્વર છે, એમ પણ તમારા કહ્યા ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે હિંદુએ ગાયત્રી પૂજા કરવી, અને મ્લેઢે તેનો વધ કરવો, એ બુદ્ધિ પણ ઈશ્વરે આપી કહેવાણે જો એવી બુદ્ધિ દેનારો ઈશ્વર માનશો નહી, તો બીજો કોઈ માનવો જોડશે કેમકે તમારા મત પ્રમાણે પ્રેરણા કરનારો કોઈ જુદોજ હોય છે, અને જે પ્રેરણા કરે છે તે ઈશ્વર છે ત્યારે તે બીજો પ્રેરણા કરનારો ઈશ્વર માનવો પડશે ઈવી રીતે ઈશ્વરનો ઈશ્વર તેનો ઈશ્વર ઇત્યાદિક માનશો તો અનવસ્થા દોષ પ્રાપ્ત થશે વલી પોતે પોતાને હુ સ્વી કોઈ પણ કરતો નથી સર્વ પોતાને સુખની ઇચ્છાના કરે છે તેમજ પોતાના સંબંધીઓવિપે પણ સુખની ઇચ્છાના કરે છે તમારા કેહેવા પ્રમાણે તો જે જીવ નરકે જાય છે તેપણ ઈશ્વરનો અશ, અને જે સ્વર્ગે જાય છે તે પણ ઈશ્વરનો જ અશ છે એટલે સુખી તથા હુ સ્વી થાય તે સર્વ ઈશ્વર પોતેજ છે એમ ઠણું એ પ્રમાણે ઈશ્વર પોતેજ સંસારમા પરિભ્રમણ કરે છે તે પોતાના સેવકના જન્મ મરણાદિક હુ સ્વ કેમ ટાલી શકે! અને જીવોને નરકથી અથવા બીજી કુગતિથી કેમ વચાવી શકે? ઇત્યાદિક વિચાર કરતા જગતનો કર્તા ઈશ્વર નથી, કિંતુ સ્વાભાવિક સિદ્ધ છે. દોહા, જગત કર્તા ઈશ્વર કહે, તે વિદ્વાન ન હોય, ઈશ્વરને કર્તવ્યનહિં, સ્વભાવ સિદ્ધ જોય એ

૧૪ નાસ્તિક — જગતની ઉત્પત્તિકર્તા જલે ઈશ્વર ન હોય, એમા હુ કશો વાધો લેતો નથી પણ ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે કે નહી?

આસ્તિક — જો ઈશ્વર સર્વવ્યાપક હોય, તો જીવ શિવાય બીજો કોઈ પદાર્થ જ હોવો ન જોયે કેમકે, ઈશ્વરતો ચેતનવત છે, તે સર્વમા વ્યાપક હોય, તો ચેતના વિના કોઈ જગા સ્વાલી ન જોડયે, કે જે ઠેકાણે બીજો પદાર્થ રહી શકે, અને જગતમા તો જીવ અજીવ પદાર્થો જુદા જુદા દીઠામા આવે છે એથી સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે કે, ઈશ્વર સર્વ વ્યાપક નથી. વલી બ્રાહ્મણ, કૃત્રિય, વૈશ્ય તથા શૂદ્ર, એ ચાર વર્ણ અનુક્રમે શ્રેષ્ઠતા તથા કનિષ્ઠતા કેમ પામ્યા છે? જેમ કે, બ્રાહ્મણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ, તેનાથી કૃત્રિય કનિષ્ઠ, કૃત્રિયથી વૈશ્ય, અને વૈશ્યથી શૂદ્ર કનિષ્ઠ છે, અને સર્વથી કનિષ્ઠ ચમ્પાલાદિક જાતિ છે, તેઓમાં શ્રેષ્ઠ કનિષ્ઠતા ન થવી જોડયે કેમકે, ઈશ્વર તો સર્વમાં એક અને સમાન છે, તેમા ઉત્તમ મધ્યમતા પ્રમુખ સજવે નહી, અને ઉત્તમ મધ્યમ તો પ્રત્યક્ષ દીઠામા આવે છે વલી બીજા પણ ઝડાહરણ અનેક છે, જેમ કે, કોઈ પુરુષ શુભ કૃત્ય કરે છે, ને કોઈ પુરુષ અશુભ કૃત્ય કરે છે, એમ ન થવું જોડયે ઈશ્વર તો વધામા વ્યાપક છે, તેથી શુભાશુભ કૃત્ય શાસ્ત્ર

रु करे ठे ? ए उपरथी एवो निश्चय थाय ठे के, ईश्वर सर्व व्यापक नथी. दोहा, व्यापक ईश्वर जे कहे, तेह न जाणे मर्म; नर्म नूच्या सर्व मत, विना एक जिनधर्म. १०

१३ नास्तिक:- ईश्वर सर्व व्यापक हो के न हो, तेनी साथे अमारे जरूर नथी; पण आ जगतनो अधिपति ईश्वर ठे; अने जगतरूप तेनुं ऐश्वर्य ठे; तेथीज ईश्वरताने पाम्यो ठे. जे ऐश्वर्यवालो होय तेने ईश्वर कहिये.

आस्तिक:- जगतनुं आधिपत्य लेवानुं ईश्वरने गुं कारण हतुं! अने जगत रूप ऐश्वर्य पण तेने शासारु जोशुं हतुं! गुं जगतनी उत्पत्तिनी पूर्वे ते ऐश्वर्य ने पाम्यो न हतो! ऐश्वर्यविना ईश्वरता संजवे नही. ए उपरथी जे जगतनी उत्पत्तिनी पूर्वे अनीश्वर हतो, ते उत्पत्ति करीने ईश्वरताने पाम्यो ठे; एवो तमारो आशय जणाय ठे नही वारु! पण ए बधुं खोटुं ठे. ईश्वरनेविषे एवी कल्पना करवीज नही जोये. जुओ के, तमारा कहेवा प्रमाणेज जेम प्रजानी अपेक्षाये राजा कहेवाय ठे, अथवा धननी अपेक्षाये धनाढ्य कहेवाय ठे; तेम जगतनी अपेक्षाये ईश्वर कहेवाय ठे. एटले जेवारे जगतने उपजावे तेवारे जगतनुं ईश्वर पणुं कहिये; एथी जगतनी पूर्वे ईश्वर न हतो एम थयुं; अने जेवारे जगतनो प्रलय थाय त्यारे ईश्वरनो पण अनाव थई जवो जोये. जो ए वात कबूल करशो तो जे कोई कालमां होय ने कोई कालमां न होय ते कृणिक कहेवाशे. जो कृणिक मानशो तो बीजा घणा दोष प्राप्त थशे; माटे ईश्वरने जगतनो एवी रीते अधिपति कहेवो ते योग्य नथी. दोहा, अधिपति जगतनो जे कहे, ईश्वरने मतवादि; ते एकांत कनिष्ठ ठे, उत्तम अनेक वादि. ११

१४ नास्तिक:- आटला संवाद थया, तेओमां ईश्वरनुं यथार्थ कारणपणुं कोइए कहुं नथी. जगतनी उत्पत्तिनी पूर्वे ईश्वरने एवो संकल्प थयो के, मारुं सामर्थ्य प्रगट करुं; ए वात वेदमां कही ठे. ते आवी रीते:- 'एकोहं बहुष्यामि' एटले एक हुं बहु रूपे थाउं: एवा कारणथी जगतनी उत्पत्ति करी ठे; तेथी ईश्वरने कारण कह्यो ठे.

आस्तिक:- पोतानुं सामर्थ्य प्रगट करवानी इहा तो तेने थाय के, जेनेविषे अज्ञान होय. ईश्वरतो सर्वज्ञ ठे, ते गुं पोतानुं सामर्थ्य जाणतो नहोतो! मा रामां केटलुं सामर्थ्य ठे, एवो जेने संशय होय, ते ईश्वर शानो! साधारण मनुष्य प्राणी पण पोतानुं सामर्थ्य जाणी शके ठे, तो ईश्वर केम न जाणी शके!

માટે એમ કહેવું તે મૂર્ખતા છે. દોહા, નિજ સમર્થને જાણવા, કશું ફેશ જગ
 એહ, કારણ વાદી જે કહે, શતમૂર્ખ છે તેહ ૧૨

૧૫ નાસ્તિક -- ફેશરે પોતાનું સામર્થ્ય બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે,
 એમ જાણવું જોઈયે

આસ્તિક -- કોને બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે? જીવ અને જડ પ
 પાર્થો તો ફેશરેજ ઉત્પન્ન કયા છે, એમ તમે કહો છો ત્યારે વીજો કોણ જગતની
 પૂર્વે હતો કે, જેને દેખાડવા સારુ ફેશરે આ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે. માટે એ
 વાત પણ અસત્ય છે. દોહા, વીજાને દેખાડવા, પોતાનું સામર્થ્ય, જગ ઉપજા
 વ્યુ ફેશરે, એમ કહે તે વ્યર્થ ૧૩

૧૬ નાસ્તિક -- જેમ માણસ સવારમા ઊઠી વસ્ત્રાદિક પહેરીને આરીસામા પોતાનું
 સ્વરૂપ દેખે છે, તે સારુ દેખાય તો આનંદિત થાય છે, તેમ ફેશર પણ પોતે પોતાનું
 સ્વરૂપ જોવાસારુ આ જગતરૂપ શૃંગાર કરી પોતાનું રૂપ વિસ્તારીને દેખે છે, એમ
 જાણવું જોઈયે

આસ્તિક -- માણસ પોતાનું રૂપ આરીસામા જુવે છે, તેનું કારણ એ કે, મારુ રૂપ
 સારુ દેખાડો નહી, તો લોકો હાશી કરડો, અથવા કોઈ સ્વોડ કાઢાડડો, તેમ ફેશરે
 વીજા કોના નયથી પોતાના રૂપનો વિસ્તાર કયો છે? ફેશરના જેવો વીજો ફેશર
 કોઈ છે નહી, ત્યારે જોનારો કોણ. માટે એ વાત પણ ખૂબી છે. દોહા, પોતે જોવા
 આપને, રચ્યો જગત આ ફેશ, કોના નયથી તે કહો, મતવાદી તજી રીશ ૧૪

૧૭ નાસ્તિક -- 'એક એવહિં જૂતાત્મા, જૂતે જૂતે વ્યવસ્થિત, એકથા બહુથા ચેવ,
 દૃશ્યતે જલ ચડ્વત્' એવી રીતે આત્મા એક ઠતા સર્વ પ્રાણીમાત્રમા જુદો જુદો
 ઠામા આવે છે, જેમ ચડ્મા એક ઠતા અનેક જલસ્થાનકોમા પ્રતિબિંબ રૂપે જુદો
 જુદો ઠામા આવે છે, તેમ ફેશર એકજ છે પણ ઘટ ઘટમા જુદો જુદો દેખાય છે
 એટલે ફેશર વિંચ છે ને સર્વ જીવ પ્રતિબિંબ છે, એમ જાણવું

આસ્તિક -- જેમ એક ચડ્માના અનેક પ્રતિબિંબો હોય છે, તે જેવો ચડ્મા
 હોય તેવા દેખાય છે તથા કાચના જુવનમા એક મનુષ્ય ઠતા અનેક પ્રતિબિંબ
 રૂપે ઠામા આવે છે તેમા મૂલ આરુતિથી જુદી આરુતિ દેખાતી નથી
 જેમકે, વીજથી તે પૂણિમાશુધી ગમે તેવી ચડ્માની આરુતિ હોય, તેયો પ્રતિબિંબ
 દેખાય છે, તથા કાચ જુવનમા મનુષ્યની જેવી આરુતિ હોય તેવીજ તાદૃશ્ય છે
 રાય છે કાણો હોય તો કાણો દેખાય, આધલો હોય તો આધલો દેખાય, વર્ગે

વિંબના જેવોજ પ્રતિવિંબ દેશાય છે. તેમ ईश्वर સર્વ પ્રાણીઓમાં સરસો દેશાતો નથી. કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી, કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન વગેરે અનેક પ્રકારે દેશાય છે. ત્યારે ईश्वરના પ્રતિવિંબ કેમ સંજવે? જે પ્રતિવિંબ હોય, તે વિંબના જેવોજ હોય છે? તેમ તો એ નથી. વલી જેમ ચંડમાનો ઉદય થતાં પ્રતિવિંબ પણ તેજ વચ્ચે ઉત્પન્ન થાય છે. અને ચંડમાં અસ્ત થયાથી પ્રતિવિંબ પણ મટી જાય છે. તેમ ईश्वર અને જીવોનેવિષે થતું નથી. ईश्वર ઉત્પત્તિ નાશ રહિત છે; તેમ જીવ પણ હોવા જોયે. ईश्वર જેમ અક્રિય છે, તેમ જીવ પણ કર્મવિના હોવા જોયે. જેવો વિંબ તેવા પ્રતિવિંબ હોવા જોયે. તેમ તો ईश्वર અને જીવ નથી; માટે ચંડવિંબ નો દૃષ્ટાંત સર્વથા અસત્ય છે; કેમકે સર્વ જીવ પોતાના કર્મોદયથી ઉત્તમ મધ્યમ પણ પામે છે. દોહા, વિંબ અને પ્રતિવિંબતા, ईश्वર જીવ પ્રમાણ; ચંડ વિંબવત એ નહીં, તેથી સત્ય ન જાણ. ૧૫

૧૬ નાસ્તિક:- જીવ વર્ણાદિકે કરી સહિત છે; એમ માનવું જોયે.

આસ્તિક:- જીવ વર્ણાદિકે કરી રહિત છે, અને ચેતન લક્ષણવંત છે; અને કાણું, રાતું, નીણું, પીણું, તથા ધોણું એ પાંચ વર્ણ; સુગંધિ તથા દુર્ગંધ એ બે ગંધ; તીક્ષ્ણ, કડવું, કશાયણું, સ્વાદુ તથા મીઠું એ પાંચ રસ; શીત, ઉષ્ણ, શ્લિષ્ઠ, લૂણું, કરકશ, મૃદુ, ગુરુ, તથા લઘુ એ આઠ ફરસ; અને પરિમંફલ, વ્રત, ત્રયાંશ, ચતુરંસ તથા આયતન એ સંસ્થાન પ્રમુખ સર્વ જડ પદાર્થના ગુણ છે; તેં ચૈતન્યમાં નથી. ચેતન નો આકાર શરીરને આશ્રયે છે. જેમ પાણીનો આકાર જલાશયથી જણાય છે તેમ ચેતનનો આકાર પુજ્જલથી જણાય છે.

૧૭ નાસ્તિક:- જીવ કર્મોને કેમ ગ્રહણ કરતો હશે વારુ?

આસ્તિક:- જેમ વસ્ત્રના તંતુ તે વસ્ત્રના અંશ છે; તેમ જીવના પ્રદેશ તે જીવ ના અંશ છે; જેમ વસ્ત્રાંતર્ગત તંતુના સૂક્ષ્મ તંતુ છે. તેમ જીવના પર્યાય છે. જેમ વસ્ત્રનો વરણ તેમ જીવનું સદ્લક્ષણ છે. જેમ વસ્ત્રને મેલ લાગવાનું કારણ, તેમ જીવને મિથ્યા ત્વાદિક હેતુએ રાગદ્વેષ આશ્રવે કર્મરૂપ મેલ લાગવાનું કારણ છે. જેમ વસ્ત્રનો મલ ટાલનાર ધોબી તેમ પોતાના અંતરનો મલ ટાલનાર આત્મા પોતે છે. જેમ વસ્ત્રને સાબુએ કરી મલ ટણે છે, તેમ જીવને શુદ્ધિધ્યાનેકરી કર્મરૂપ મલ ટણે છે. જેમ વસ્ત્રને અગ્નિ, તેમ જીવને તપસ્યા છે. શ્યાદિક કલ્યાણી કર્મનો ક્ષય થાય છે. જે જીવ કર્મ સહિત હોય તેને કર્મ લાગે, પણ કર્મરહિત હોય, તેને નવાં કર્મ લાગે નહીં. જેમ સૂત્રકા તનારી નાડી કાતે, તેમાંથી થોડી બાકી રહે, ત્યારે તેની સાથે બીજી વલગા

હે, પણ પહેલી હોયજ નહી, તો તેનીસાથે બીજો સંબંધ સાધી કરે! તેમ જીવ પણ અનાદિનો કર્મસહિત છે, અનાદિ જીવનું એહવુંજ સ્વરૂપ ચાલ્યું આવે છે, માટે જહાંશુધી કર્મ સહિત છે તહાંશુધી નવા કર્મ પણ ગ્રહણ કરે છે, પણ પ્રથમથી અમુક વચ્ચેજ જીવ નવા કર્મ ગ્રહણ કરી કર્મમલ સહિત થયો, એવી આદિ નથી.

૧૦ નાસ્તિક --જીવને કર્મ ક્યારે લાગાં છે? કર્મ લાગવાની કોઈ પણ આય જોયે જે પદાર્થનો અંત થતો હોય, તેની આદિ પણ હોવી જોયે. જ્ઞાને કરી કમોનો અંત થાય છે એમ તમેજ કહો છો ત્યારે આય પણ કબુલ કરવી પડજો, તે આદિનો સમય કહ્યો ઠેરવજો? કેમ કે, જીવ પ્રથમ નિર્મલ હોય તોજ તેને કર્મરૂપ મલ લાગ્યો કહેવાય.

આસ્તિક --એ વચન દૂષણ સહિત છે કેમકે, જીવ પ્રથમ જ્યારે નિર્મલ હતો ત્યારે તેને કર્મ લાગવાના પરિણામ કેમ થયા? જે નિર્મલ હોય તે પોતાને મલ સહિત થવાની ઇચ્છા કરે નહી તેમ ઠતા જીવે કર્મોની વાંઠા કેમ કરી? માટે જીવ અનાદિનો કર્મ સહિત છે જીવનેવિપે કર્મ સ્વચાલે અનાદિસિદ્ધ છે. દોહા, આદિ જીવ નિર્મલ હતો, પછિ વલગ્યા છે કર્મ, એમ કહે તે ના લહે, જિન વચ નોનો મર્મ ૧૬

૧૧ નાસ્તિક --સર્વમા વ્યાપક આત્મા એક છે, અને શરીરો જુદા જુદાં છે, એમ માનવું જોઈયે.

આસ્તિક --જો વધામાં આત્મા એક હોય તો માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુરુષ, નાઈ, વેન, પુત્ર, રાજા, પ્રજા, ચોર, સાદુકાર, ચમાલ, કૃત્રિય, ઝંચ, નીચ, નરક, દેવ તા, પુણ્યવાન, તથા પાપી ઇત્યાદિક નિન્ન નિન્ન કેમ દેશાય છે? સર્વમા આત્મા એક હોવાથી તેજ દેશાયું જોઈયે, અને એકે કીધેલુ પાપ સર્વને લાગવું જોઈયે, તે મજ એકે કીધેલા પુણ્યના સર્વ નાગીદાર થવા જોઈયે, એકના મુક્ત થયાથી સર્વ મુક્ત થવા જોઈયે, પ્રત્યેક માણસનું જુદું જુદું અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ થવું જોઈયે, તેમ તો થતું નથી જે કરે છે તે જોગવે છે, એ કહેવત પ્રમાણે વધા આત્મા નિન્ન નિન્ન દેશાય છે માટે સર્વમા એક આત્મા વ્યાપકપણું કહેવું તે સમીચીન નથી, એમ જાણવું. દોહા, આત્મ સર્વમા એક છે, નિન્ન નિન્ન આ દેહ, એમ કહે એકાત મત, અસત કહીજે તેહ ૧૭

૧૨ નાસ્તિક --સર્વ કાર્ય અને અકાર્ય ઈશ્વરની ઇચ્છારૂપ છે, અને ઈશ્વરની ઇચ્છાથીજ સર્વ થાય છે, એમ જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક:--જો એમ હોય, તો જન્મ ધારણ કરવામાં માતાપિતાનું શું કામ છે ? અને વિપે સ્વાધાથી મરણ થાય છે, તેમાં વિપનું સુ વાંક છે ? તેમજ જો જનથી હુધાની નિવૃત્તિ, પાણીથી તૃપાની નિવૃત્તિ, અગ્નિથી શીતનિવૃત્તિ, વલી તાપથી સ્વેદોત્પત્તિ, વર્ષાથી ધાન્યોત્પત્તિ, દેવથી વૈરોત્પત્તિ, નમ્રતાથી સ્નેહોત્પત્તિ, ચોરી કસ્યાથી તાડન, ચારી થકી નિર્લજ્જ, પાપથકી નરક, પુણ્યથકી સ્વર્ગ, इत्यादि सर्व कारणો અને કાર્યો વ્યર્થ થશે. અને સર્વ વસ્તુઓ સ્વગુણ રહિત કહેવી જોઈશે. રાગ કરનારો સ્નેહી નહી, તેમ દેવ કરનારો વૈરી નહી કહેવાશે. ઉપકાર પ્રતિ ઉપકાર કરવાની કાંઈ જરૂર રહેશે નહી. અને પાપ પુણ્ય ફલરહિત થશે. કેમ કે, સર્વ કાર્ય કરવાનું મૂળ કારણ એક ઈશ્વર હોવાથી; માટે સર્વ ઈશ્વર હોવારૂપ છે, એમ કહેવું તે સમીચીન નથી. તમારા કહેવા પ્રમાણે પુણ્ય પાપનું કર્તા પણ ઈશ્વર અને નોક્તા પણ ઈશ્વર થયો. દોહા, ઈશ્વર હોવારૂપ આ, કલ્ય સર્વ જગમાંહિ; એમ કહે ગુણતા ટલે, સારાસાર ન કાંહિ ૧૮

૧૩ નાસ્તિક:-- આત્મા પંચ જૂતો થકી થયો છે; એ વાત અસત્ય નથી, કિંતુ સાચી છે, એવું અમને જણાય છે.

આસ્તિક: - જૂત શબ્દનો અર્થ ત્રણે કાલમાં અસ્તિત્વ થાય છે. એટલે જે છે તે છે, તેને જૂત કહિયે. જૂતનો તો કોઈ કાલે હેદ થતો નથી; માટે એ અસ્તિત્વરૂપ જૂતનો અંશ તો સંજવે નહી; તેમ આકાશાદિક પંચ મહાજૂતનો અંશ પણ કહી શકાય નહી. વલી પાંચ જૂતના અંશે કરી શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે, ત્યારે જ્ઞાન અને ચેતના કહ્યા અંશથી ઉત્પન્ન થયાં ? માટે જૂત શબ્દ એ ત્રમજાલ છે. અને ચિદાનંદ જ્ઞાનરૂપ આત્મા તો શાશ્વત છે. તે કોઈ સમયે જૂનો તથા નવો થતો નથી. તે જીવ પૂર્વોપાર્જિત કર્મે કરી શરીર બાંધે છે. તે જલ પુદ્ગલનું ગ્રહણ છે. તેમાં જૂતનું કાંઈ પ્રયોજન નથી; જૂત કેવી વસ્તુ છે ? જીવ છે કે જડ છે ? રૂપી છે કે અરૂપી છે ? ઈશ્વરાશ્રિત છે કે નવા પ્રગટ થાય છે ? ઠતા રૂપ છે. કે સંયોગે થાય છે ? એ વિષે કાંઈ વિચાર કરી શકાતો નથી; માટે જૂત એ શબ્દજ વ્યર્થ છે. તે નાથી જીવની ઉત્પત્તિ કેમ મનાય ! દોહા, જીવ જપજે જૂતથી, એ મત છે ત્રમ રૂપ; જીવ ચિદાનંદ સત્ય છે, અનાદિ જાવ અનૂપ. ૧૯

૧૪ નાસ્તિક:--તમારા કહ્યા પ્રમાણે જીવને જવાંતર થાય છે. જવની પ્રાપ્તિ કર્માનુસાર છે. જેવાં કર્મો કયાં હોય તેવા જવની પ્રાપ્તિ થાય છે. શુન કર્મનું ફલ સારો જવ છે, અને અશુન કર્મનું ફલ નરશો જવ છે. તે વાત સત્ય છે, પરંતુ કો

ઈ જીવને એક સ્વંદમા શરીર મૂકીને વીજા સ્વમમા વીજી શરીર ધારણ કરવું પમે તો ઇટલો દૂર જતાં તેને કેટલો વસ્ત્ર લાગતો હશે ! અને કોઈ જીવને એક શરીર મૂકી તરત તેજ ગમમા ચપજવું હોય, તેને કાંઈ દૂર જવું પડતું નથી, તેથી કાંઈ વધારે વસ્ત્ર લાગતો નહીં હશે, પણ જેને દૂર જવું પડતું હશે તેને રસ્તામા ચાલતા વધારે વસ્ત્ર લાગતો હશે ની !

આસ્તિક — નજીક અથવા દૂર જવાતર કરવામા વધારે વસ્ત્ર લાગતો નથી, સરસોજ વસ્ત્ર લાગે છે. જેમ ઘાણી, રહેઠીઓ અથવા વારણુ ઇત્યાદિક જ્યારે ફરે છે, ત્યારે તેઓનાં માહેલા તથા બાહેરના નાગને ફરતા સરસોજ વસ્ત્ર લાગે છે. યદ્યપિ અંદરનો ક્ષેત્ર ઓડો હોય છે, ને બાહેરનો ઘણો હોય છે, તથાપિ ફરતા વસ્ત્રમા વધવટ થતી તથી વલી જેમ દીપકને શણગાવીએ તે દુળમાજ પ્રકાશ કરે છે. વચમાં કાંઈ અંતર પડતો નથી, તેમ જે વસ્ત્રને એક જ મૂકે કે લાગલોજ વીજો જવ પામે છે, તેમા લગાર પણ અવકાશ રહેતો નથી તે જવ પઠી દૂર વેશ ધારણ કરવો હોય, કે નજીક વેશમા ધારણ કરવો હોય, ગમે ત્યા જવ ધારણ કર માવામા વસ્ત્રનો વાર ફેર થતો નથી.

૧૫ નાસ્તિક — જીવને કર્મ કેવી રીતે લાગે છે

આસ્તિક — આત્માના શુભાશુભ પરિણામથી જીવને કર્મ લાગે છે. જો શુભ પરિણામ હોય, તો સારા કર્મ લાગે છે, અને અશુભ પરિણામ હોય, તો નરશા કર્મ લાગે છે. અને તેના ફલ પણ તેવા થાય છે. કર્મને કાંઈ જ્ઞાન નથી, જે આ જીવે પાપ કષ્ટ માટે હુ અને પાપરૂપ કર્મ થઈ લાગુ.

૧૬ નાસ્તિક — કર્મ તો જડ છે. તેથી તેઓમા જ્ઞાન શક્તિ નથી ત્યારે જીવે નર શા અથવા સારા કર્મો કલાથી પાપ અથવા પુણ્યરૂપ પરિણામ કેમ થાય છે ? એ પરિણામ તો જ્ઞાનવિના થાય નહીં. તેથી એવું જણાય છે કે કર્મ લાગવામા ઈશ્વર હેતુ છે. કર્મ કરવાપણુ જીવને છે, ને તેવું ફલ દેવું ઈશ્વરને છે.

આસ્તિક — કર્મ લાગવામા ઈશ્વરનું કાંઈ કામ નથી. કર્મોનો એવો સ્વનાવજ છે કે પરિણામને પામવું. જેમ કોઈ પુરુષ વિપમિશ્રિત નોજન કરે, તે મરણ પામે છે. મરણુ એ વિપનો પરિણામ છે, પણ વિપ જન્મ પદાર્થ હોવાથી તેને એવું જ્ઞાન નથી કે મને જે સ્વાય છે, તે મરીજાય છે, તેમ ઠતા તેથી તેવો પરિણામ થાય છે કે નહીં ! વલી જેમ કોઈ પુરુષ મિષ્ટાન્ન નોજન કરે, તેથી પુષ્ટ થાય છે પણ તે નોજન એમ નથી જાણતું કે, મારાચકી આ શરીરની પુષ્ટી થાય છે. તેમ ઠતા તેનો પરિણામ

तेवो थाय ठे. एतो एनो स्वभाव ठे. तेम शुजाशुज कर्मोने यद्यपि ज्ञान नथी, तोपण तेओनो एवो स्वभावज ठे, के फलरूपे पोते परिणामने पामवुं. कर्मो नो एवो स्वभावज ठे के शुज कस्याथी पुण्यकर्म बंधाईने उत्तम गतिनी प्राप्ति थाय ठे, तेमज अशुजविषे पण जाणी जेवुं. एवो कर्मो नो अनंत कालनो स्वभाव ठे. वली जेम चमक पाहाण जोहने पोतानी तरफ खेंची लिये ठे, तेनुं चमकने कांई पण ज्ञान नथी, के हुं जोहनुं आकर्षण करुंहुं; परंतु ते क्रिया स्वाभाविक थाय ठे. तेम जीव शुजाशुज परिणामना उपयोगे शुजाशुज कर्म आकर्षण करी आत्मापणो जोजीनूत करे ठे; एवो अनादि कालनो स्वभावज ठे. एमां ईश्वरनुं कांई काम नथी.

१७ नास्तिकः— जीव एवो कोई पदार्थज नथी; वधुं शून्यज ठे. त्यारे शुजाशुज कर्मो ते कोने लागवाना दता ! ए वधो जर्म ठे. जीव कोई ठेज नही.

आस्तिकः— चाई, तूं पाको बुद्धिनो देखाय ठे. जीवनेज उराडी नाख्यो एटले बधी खटपट चूकी गई के नही वारु ! अरे मूढमति विचार तो कर, के जो शरीरमां जीव न होय, तो शरीरनी चेष्टा केम थई शके ? शरीर तो जन्म ठे, तेमां चेतन शक्ति न होय तो क्रिया केम थाय ? जो आत्मा न होय तो आ शरीर, हाथ, पग, कान, नाक, जीन, आंख, मन, बुद्धि, धन, धान्य, राज्य, तथा संपत्ति प्रमुख सर्व पोताथी जुदा पदार्थोमां शरीर मारुं ठे, धन मारुं ठे, वगैरे एवो बोलनार कोण ठे ! मारुं ठे, एवुं कहेनार पदार्थथी जुदो होय ठे. एम तो कोई पण कहे तो नथी के हुं शरीर हुं, हुं मन हुं वगैरे, माटे शरीरादिक सर्व वस्तुनो निन्न व्यवहार होवाथी जीव ठे एवुं ठरे ठे. शरीरमांथी जीव नीकली गया पठी विचार करवुं, बोलवुं, तथा चालवुं वगैरे कांई पण क्रिया थई शकती नथी. तेथी शरीर थकी जीव जुदो कोईक ठे एम नकी जाणजे. वली शरीरमां ज्यारे जीव ठे त्यारे बोले ठे, ने घट पटादिक पदार्थोमां जीव नथी त्यारे बोलता नथी. तेथी जीवइ व्य ते शरीर थकी निन्न ठे एवुं शिख थयुं. तेने ठेज नही एम तूं केम माने ठे ? जो जीव न होय तो व्यवहार केम चाले ? माटे जीव अवश्य ठे एम जाणवुं.

१८ नास्तिकः— जीव समय समयनेविषे नवो थाय ठे. हमेश एक जीव रहे तो नथी.

आस्तिकः— ए वात तदन जूठी ठे. जीवत्व नवुं कोई समये थतुंज नथी. जीवना पर्याय इव्य, क्षेत्र, काल, जाव, तथा उदय जावाश्रित तो जुदा जुदा

હોય છે, પણ જીવપણું નહુ હતુ નથી જીવ સમય સમય પ્રત્યે જો નવો થ તો હોય, તો બાલપણની વાત યૌવનાવસ્થામા ગાજલવી ન જોયે. તથા ગત સમયનું શાનજેલુ, દીઠેલું, જોગવેલુ, લીધેલુ, તથા દીઠેલું પ્રમુખ કાર્ક પણ સ્મરણમા આવ્યુ ન જોયે તેની સ્મૃતિ તો થાય છે તેથી જીવ તેહિજ છે જો જીવ નવો થતો હોય તો એક જીવનું કરેલું કાર્ય વીજો જીવ કેમ જાણી શકે ? એ તો પ્રસિદ્ધ વાત છે તેથી જીવ દ્વય સદા સરચુ છે, એમા કોઈ કાલે પણ ફેર પડતો નથી, એમ જાણવું

૨૧ નાસ્તિક - જીવ જે નાના પ્રકારનાં કર્મો કરે છે, તેઓનો કરાવનાર ઈશ્વર છે ઈશ્વરની પ્રેરણા વિના જીવ થકી કર્મ થાય નહી, એમ જાણવું

આસ્તિક - જો જીવને કર્મ ઈશ્વર કરાવતો હોય, તો કર્મનો કર્તાજ ઈશ્વર ઠરજો, કેમકે જે ક્રીયાનો પ્રેરક હોય છે, તેજ કર્તા હોય છે જો ઈશ્વર કર્તા તેરા વચ્ચે તો જે કર્તા હોય છે, તેજ નોક્તા હોય છે એ રીતથી ઈશ્વરને નોક્તાપણુ પણ આવડે નોક્તા ઈશ્વર થયાથી પાપપુણ્ય ઈશ્વરનેજ લાગે છે, એમ માનવું પડજો જેમ કોઈ પુરુષ પોતાના હાથમા સ્વદ્ગ લઈને વીજાને મારે તેનું પાપ સ્વદ્ગને લાગતુ નથી, પણ તે સ્વદ્ગના મારનારને લાગે છે તેમ પુરુષે કીધેલુ પાપ પણ ઈશ્વરને લાગનાર છે કર્મનો કરનાર તો સ્વદ્ગના જેવો છે, તેને કર્મ લાગવા ન જોઈએ તેથી કર્મ ઈશ્વરને લાગે છે એમ સિદ્ધ થયુ એમ માનનારને એટલુજ પૂરવું જોયે કે, કર્મનો કર્તા તુ નથી, તેમ કર્મનો નોક્તા પણ તૂ નથી, કર્તા નોક્તા ઈશ્વર છે ત્યારે સર્વ મનુષ્યો પોતપોતાના મત પ્રમાણે ક્રિયા કરવાની બુદ્ધિ કેમ કરે છે ? મધ માગનો લ્યાગ, અને સ્નાન, સત્યા સ્ત્રોત્ર, તપ, જપ, વગેરે શાસારુ કરે છે ? પોતાને કાર્ક પાપ પ્રમુખ લાગુહોય તો તેનું નિવારણ શાસારુ કરે છે ? અકાર્ય શાસારુ કરતા નથી ? પાપ થકી શાસારુ લીધે છે ! કર્તા શો નોક્તા એમ શાસારુ કહે છે ? પોતે કરે છે, તે જોગવે છે, તેમ ઠતા વલી કહે છે કે હે પ્રજુ, મારા પાપ ટાલો પણ એમ નથી કહેતો કે પ્રજુ તમારા પાપ ટાલો જે ચોરી કરે તેને દડ થાય ને જે ઠેદ કરે તેના પ્રાણ જાય અને હિંસા કરે તે અવચ્ચ નરક ગામી થાય વગેરે એ સર્વે વ્યર્થ માનવા જોડો માટે કર્તા જીવ છે ઈશ્વર નથી એમ માનવું જોયે

૩૦ નાસ્તિક - અમે માન્ય કરેલુ ઈશ્વર સર્વજ્ઞ છે એમ જાણવું અને શાસ્ત્રોમા પણ 'સર્વજ્ઞો ઈશ્વર' એમ પણ વાક્યો દીગામા આવે છે, માટે ઈશ્વર વધુ જાણે છે

આસ્તિક-યદ્યપિ તમે કહોઠો કે ઈશ્વર સર્વજ્ઞ છે, એ વાત સત્ય છે. તથાપિ તે સર્વજ્ઞતાની રીત કાંઈક જૂઠીજ છે. જે તમે માનો ઠો તે ઈશ્વર સર્વજ્ઞ નથી. અમે એટલુંજ પૂછીએ ઠાઉ કે, જ્યારે ઈશ્વર સર્વજ્ઞ છે, ત્યારે પોતાને દુઃખ દેનારા રાવણાદિકને તેણે શા સારુ उत्पन्न કહ્યા ! જ્યારે એ રાક્ષસોની उत्पत्ति પોતે કીધી ત્યારે પોતાનેજ યુદ્ધ કરવું પડ્યું. એ ઉપરથીજ વિચાર કરો કે જો ઈશ્વર સર્વ જાણતો હોય, તો એવી નૂલ કેમ કરે ? જો એમ કહિયે, કે રાક્ષસાદિક પ્રાણીઓ ઈશ્વર થકી અજાણમાં उत्पन्न થયા જણાય છે; તો ઈશ્વરનેવિષે અજ્ઞાનરૂપ દૂષણ પ્રાપ્ત થશે. અને જો એમ કહીશું કે જાણી જોઈને उत्पन्न કહ્યા છે; તો ઈશ્વરના નક્તને પણ સંગ્રામ યોગ્ય નથી; તો ઈશ્વરને તે કેમ સંગ્રામ કાર્ય યોગ્ય થયો ? માટે એમ કહેવું તદન અસંજવિત છે.

૩૧ નાસ્તિક:-ઈશ્વર જ્યારે જગતનો સંહાર કરે છે, ત્યારે પોતે પ્રાગવદ્નાં પાંદડાંપર પહોંટે છે; અને જ્યારે જગતની उत्पत्ति કરવાનો સંજવ હોય, ત્યારે જાગૃત થાય છે; એ વાત તો સાચી છે કે ની ?

આસ્તિક:-એ વાત તે વલી જૂઠી હોય ! પણ હું તમને પૂછું તું કે તે પ્રાગવદ્ અથવા આકાશમાં રહે છે કે, પૃથ્વી ઉપર હોય છે ? તેમાં અથવા રહે છે, એમ તો તમે કબૂલ કરશો નહીં, કેમ કે તમે વલી એમ પણ માનો ઠો કે, વધું જલમય થઈ જાય છે; ને તેની ઉપર માત્ર પ્રાગવદ્ દેખાય છે; ત્યારે પૃથ્વી પણ કબૂલ કરવી પડશે. જો પાણી, પૃથ્વી, તથા પ્રાગવદ્ એ બધા પદાર્થો મહા પ્રલય થયા પછી પણ રહે છે, ત્યારે સંહાર તે શાનો કહ્યો કહેવાય ? જો એમ હોય તો સર્વ પદાર્થો શાશ્વત થયા એમ જણાય છે. ફરી જ્યારે ઈશ્વરે સૃષ્ટિ उत्पन्न કરી, તે પહેલાં કહ્યા પ્રમાણે પાંચ મહા જૂત તથા, પ્રાગવદ્ હતો ત્યારે નવું તે શું કીધું એ વગેરે વિચાર કહ્યાથી એમ જણાય છે કે, એ બધા ગપાટા છે. જેના મનમાં જેમ આવ્યું, તેણે તેમ શાસ્ત્રોમાં લખી નાખ્યું જણાય છે.

૩૨ નાસ્તિક:-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને મહેશ એ ત્રણે સર્વજ્ઞ ઈશ્વર છે; એમ અમે માનિએ છે.

આસ્તિક:-તમે ગમે તેમ માનો તેમાં અમારું શું ગયું ! અમે તો જેમ હશે તેમ માનશું. તમે કહ્યા તે ત્રણે જો સર્વજ્ઞ હોય તો અજ્ઞાનને કેમ અંગીકાર કરે ! જુવો કે, મહાદેવે પોતાના પુત્ર ગણેશનું માથું કાપી નાખ્યું તેની સ્વભાવ પોતાને કેમ ન પડી ? રાવણ સીતાનું હરણ કરી ગયો તે વખતે રામ સર્વજ્ઞ ઠતાં

પશુ, પક્ષી, તથા વૃક્ષ પ્રમુખને કેમ પૂઠતો હતો ? અને બ્રહ્મા પાસેથી રાક્ષસો વેદ કેમ ચોરી લઈ ગયા ? એ રીતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ અજ્ઞાની ઠરે છે એવા અજ્ઞાની તેને ઈશ્વર કેમ કહિયે ?

૩૩ નાસ્તિક -સર્વ યોનિઓમા મનુષ્ય યોનિ ઉત્તમ છે એવું શાસ્ત્રોમા કહ્યું છે તે સત્ય છે અને વલ્લી અનુનવ સિદ્ધ પણ છે

આસ્તિક -ના કોણે કહ્યું છે ? મનુષ્ય યોનિ તો ઉત્તમજ છે પરંતુ તેમ તેમ અત્ત કરણ પૂર્વક માનતા નથી દેશ્વાતા મહોદ્દાથીજ માત્ર કહ્યો ઠો કેમ કે તમારે તો ઈશ્વરી પણ વીજી ઉત્તમ યોનિઓ માનવી જોડ્યે છે જે યોનિને ઈશ્વરે અગીકાર કરી છે, તે યોનિ તમારે પણ સર્વોત્કૃષ્ટ માનવી જોડ્યે મદ્ધ, કદ્ધ, તથા વરાહ, પ્રમુખ યોનિઓમા ઈશ્વરે અવતાર લીધો છે, તે યોનિઓ મનુષ્ય યોનિકરતા ઉત્તમ માનવી જોડ્યે. જો મનુષ્ય યોનિજ ઉત્તમ હોય તો ઈશ્વર પોતે વીજી યોનિ કેમ ધારણ કરે ? માટે તમારા બોલવા પ્રમાણે તો મનુષ્ય યોનિ કરતા વરાહાદિક યોનિ ઉત્તમ જણાય છે. ઈશ્વર જ્યારે પશુમા અવતાર ત્રિયે છે, ત્યારે પશુમુખી, પશુવાહી, તથા પશુરૂપી હોય છે તેને દેવ માનવો તે અયોગ્ય છે આહાર, અસ્તિ, આયુધ, અસવારી, તથા આવાશ એ પાંચ પદાર્થ ઈશ્વરના જત્તને પણ ત્યાગ કરવા કહ્યું છે, તો ઈશ્વર પોતે તેનું કેમ ગ્રહણ કરે ? માટે વરાહાદિ યોનિ ધારણ કરનારો ઈશ્વર માનો, તો મનુષ્ય યોનિ કરતા તે યોનિ ઉત્તમ કહેવી જોડશે, જો તેમ નહીં કહેશે તો ઈશ્વરને અપમાન લાગશે

૩૪ નાસ્તિક -શરીરનો ત્યાગ કરીને જીવ પરલોકે ગયા પઠીપાઠો આ લોક મા કેમ આવતો નથી ? જે છે તેને તો આચ્યુ જોડ્યે

આસ્તિક -આ સસારનો સંબંધ મટી ગયા પઠી જીવનું ફરી આવવું થતું નથી, તેનું કારણ કર્મ છે જીવનું આવવું જવું કર્મથીન છે જ્યાં કર્મ લઈ જાય ત્યાં જીવ જાય છે. અને જે જે જવ પામે છે તે તે જવના કાર્ય કરે છે આ જવમા પણ હમેશાં એક રીત રહેતી નથી જેમ કે બાલપણની પ્રીતિ હોય તે કોઈ કાલે મટી જાય છે. ઘણા કાલ લક્ષ્મીનો સંબંધ હતા કોઈ કાલે તૂટી જાય છે ત્યારે દારિદ્ર્ય આવે છે કોઈ કર્મના યોગે પ્રાણી વદીલાનામાં પડે, તે વારે તેનો અત્યંત સ્નેહી હોય તે પણ પાસે આવતો નથી કોઈ પુરુષ એક સ્ત્રી ઉપર વીજી કરે ત્યારે પ્રથમ સ્ત્રીની ઉપર પ્રીતિ રહેતી નથી, અને પૂર્વનો સંબંધ પણ તૂટી ગયા જે બુધ્ધિ પાય છે તો પૂર્વ જન્મના સંબંધ તે કેમ યાદ આવે ? જ્ઞાનાવર્ણી કર્મના યો

મે બીજા નવનું સ્મરણ પણ થતું નથી. એ વિષયને મલતી પ્રદેશી રાજા અને કેશી ગુરુગી પ્રસોત્તરરૂપ ચર્ચા છે તે કહું હું.

પ્રદેશી રાજા:— મારો અધર્મી દાદો નરકમાં ગયો છે, તે તમારા મતપ્રમાણે ત્યાંથી આવીને મને અધર્મ કરતો વારે ત્યારે હું માનું, કે વાત સાચી છે.

કેશી ગુરુ:— તારી સ્ત્રીની સાથે કોઈ પુરુષને કામનોગ કરતો તને દીઠામાં આવે, ને તે તારા હાથમાં આવ્યા પછી તે તારી વીનતી કરે કે, મને થોડીક વાર રજા આપો, તો હું મારા કુટુંબને કહી આવું કે, કામનોગ કસ્યાથી આવું હું:સ્વ થાય છે તો તે વાત કબૂલ કરીને તેને તું રજા આપીશ?

રાજા:— ના તેને એક દુષ્ણ પણ બુટો મૂકું નહીં.

ગુરુ:— તેમજ તારો દોડો પણ પાપસંચી, ગુનેહગાર થઈ, નરકમાં ગયા પછી, પરમાધામી તેને કેમ મૂકે? તેથી તે આવી શકે નહીં.

રાજા:— મારી દાદી સ્વેચ્છાચારી થઈ, જૈનધર્મને અંગીકાર કરીને સ્વર્ગે ગઈ, તે પાછી કેમ કહેવા આવી નહીં; ને આવે તો તેને શું હરકત છે?

ગુરુ:— કોઈ પુરુષ સ્નાનકરી, કુશુમ તથા ધૂપ પ્રમુખ જઈ દેવની પૂજા કરવા જેતો હોય, તેને કોઈ ચાંમાલ સંમાશમાં જવાને કહે તો તે ત્યાં જાય કે? એવી કદી ઇચ્છા પણ કરે?

રાજા:— ના તે એવા સ્વરાવ સ્થલે કેમ જાય? કદી પણ જાય નહીં.

ગુરુ:— તેમ તારી દાદી સ્વર્ગલોકમાં ગઈ છે, તે સેતુવાના તુલ્ય આ મનુષ્ય લોકમાં કેમ આવે! આ લોકમાં આવવાની ઇચ્છા પણ થાય નહીં.

રાજા:— એક ચોરે ચોરી કરી, તેનો ઇન્સાફ કરીને તેને લોહાની કોઠીમાં ઘાલી દીધો. તેનું મુખ બંધ કરીને ઉપર સારી રીતે કાનઈ કરાવી. તેમાં પવન પણ પ્રવેશ કરી શકે નહીં એવું કહ્યું. પછી તે ચોર કોઠીમાં મરી ગયો. તેનો જીવ તે કોઠીના ક્યા રસ્તેથી નીકળી ગયો? તેમાં તો કોઈ ટિડ્ દીઠામાં આવ્યો નહીં. હવે જીવ તે કેમ મનાય?

ગુરુ:— મોટી શાલામાં એક પુરુષને જેરી સહિત ઘાલીને તેને ચોતરફ બંધ કરી લીધી હોય, તેમાં તે જેરી વગાડ્યાથી તેનો અવાજ બાહાર શંજલાય છે. તે ટિડ્ વિના બાહાર કેમ આવે છે? તેમ જીવ પણ ટિડ્ વિના બાહાર નીકળી જાય છે.

રાજા:— એક ચોરના કટકા કરી એક કુંજમાં મેં જરી રાખ્યાહતા. તેનું મહોડું ઉપરથી સારી રીતે બાંધી લીધું હતું, કે જેમાં પવન પણ પ્રવેશ કરી શકે નહીં. તે

કેટલાક કાલ પઠી ઝપાડી જોયું, તો તેમાં અનેક ક્રમ પહેલા ઢેઘાયાં તે ટિડ્ વિના ક્યાથી આવ્યા ?

ગુરુ - અગ્નિમા લોહનો ગોલો નાચ્યો હોય તેમા ટિડ્ વિના અગ્નિ કેમ પ્રવેશ કરે? જે વસ્તુ અગ્નિમા નાચીએ તેમા ટિડ્ નહોય, તો પણ અગ્નિ પ્રવેશ કરે તે તેમ જીવનો પ્રવેશ થવામા ટિડ્નુ કાંઈ કામ નથી

રાજા - એક ચોરને મે તે જીવતો હતો ત્યારે તોલ્યો, અને મરી ગયા પઠી પણ તોલ્યો, ત્યારે જીવ નીકલી ગયો ઠતા નારમા કાંઈ ફેર પડ્યો નહી તેનુ શુ કારણ હોવુ જોયે ?

ગુરુ - જેમ રાણી મશક તથા પવનથી ચરેલી મશક તોલી જોતા વજનમા ફેરફાર થતો નથી તેમ જીવ વાયુરૂપ હોવાથી તે શરીરમાથી નીકલી ગયા પ ઠી કાડ તોલમા ફેર પડતો નથી

રાજા - બાલક અને યૌવનના શરીરમા ફેર છે પણ જીવમા કાંઈ ફેર નથી બન્ને વાણી સરખી બોલે છે ને તેનું શબ્દ પણે કાનમા મરચી રીતે સ્વર જાય છે, તેમ ઠતાં ઉપયોગ સરખો કેમ થતો નથી ? યુવાન જે ક્રિયા કરી શકે છે તે બાલકથી થતી નથી તેનું કારણ શું તે કહો

ગુરુ - જેમ જૂનુ ધનુષ્ય હોય તેથી વાણનો ઉપયોગ જુદી રીતે થાય છે ને ન વુ ધનુષ્ય હોય તો તેથી વાણનો ઉપયોગ જુદી રીતે થાય છે, ધનુષ્યમા ફેર હોવાથી વાણની ક્રિયામા ફેર પડે છે તેમ બાલક અને યુવાનના શરીરમા ફેર હોવાથી જીવની ક્રિયા સરખી થાય નહી એટલે બલ વૈર્ય પ્રમુખમા પણ ફેર ફારથાય છે

રાજા - યુવાન અને વૃઢ માણશના શરીરમા જીવ સરખો ઠતા યુવાનની પઠે વૃઢ કેમ નાર ઝપાડી શકતો નથી ?

ગુરુ - જેમ કાવડવઢે નાર ઝપાડનારો પુરુષ સારી નવી કાવડ હોય તો વધારે નાર ઝપાડી શકે છે, ને જૂની કાવડ હોય તો કાંઈક થોડો નાર ઝપાડી શકે છે. તેમ જીવ તો તેજ છે પણ યુવાન શરીર હોય તો વધારે નાર ઝપાડી શકે. ને વૃઢ શરીર થાય તો થોમો નાર ઝપાડી શકે છે

રાજા - એક ચોરને મારીને તેના અનેક રૂપ કીટા, પણ જીવ તથા જીવના રહેવાનું વેકાણુ ઢીગમા આવ્યુ નહી, માટે જીવ કોઈ ઢેજ નહી

ગુરુ - જેમ કાષ્ટમા અગ્નિ રહી છે, તેમ શરીરમા જીવ રહ્યો છે, તે ઢેઘાય કેમ ? જો કાષ્ટમા અગ્નિ ઢેઘાય તો શરીરમા જીવ ઢેઘાય કાઠીઆરો હમેશ લાકમા

કાપે છે પણ તેને અગ્નિ કોઈ વચ્ચે પણ દીઠામાં આવતી નથી. ને તે અગ્નિનું રહેવાનું ઠેકાણું પણ દીઠામાં આવતું નથી તેમ જાણી લેવું.

રાજા:—મને પ્રત્યક્ષ જીવ દેશ્વામી આપો કે જેથી હું જીવને જાણું.

ગુરુ:—તમે બાદર વાયુ કાયના જીવને જોઈ શકશો કે? તેને પણ જોઈ શકશો નહીં તો જે અરૂપી જીવ છે તેને કેમ જોઈ શકશો?

રાજા:—હાથીમાં અને કીમીમાં જીવ કેમ સરસો હોય છે?

ગુરુ:—હાથીનું તથા કીમીનું શરીર મહોટું નાનું છે, પણ જીવમાં અધિક ન્યૂનતા નથી જીવ બન્નેમાં સરસો છે.

રાજા:—લોકમાં જીવ અને જડ એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરંતરપણે નિરાવાધ કેમ રહ્યા છે?

ગુરુ:—જેમ દૂધની નરેલી કડાઈમાં સાકર, એલચી, અને કેશર નાચી હોય તે કેમ સમાઈ જાય છે? દૂધચુઘાં ચારે વસ્તુ એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરંતરપણે કેમ રહે છે? એકજ ઠેકાણે ચારે વસ્તુ અનિન્ન નાવે રહેલી છે. એના વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરશ નિરંતર નિરાવાધપણે છે. તેમ જીવ અને જડ જગતમાં નિરંતર એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરાવાધપણે રહ્યા છે.

૩૫ નાસ્તિક:—સર્વ લોકમાં જીવ નરપૂર છે ત્યારે દેશ્વાતા કેમ નથી?

આસ્તિક:—જેમ સૂક્ષ્મ જીવ સર્વત્ર પૂર્ણ છે. તે જ્યારે દિવસે તડકો પડે ત્યારે ઘરમાંના કોઈ ટિંડ દ્વારાયે થોડો એક તડકો ઘરમાં આવે છે. તે તડકા તરફ જોતાં કેટલા એક પરમાણુ જેવા દીઠામાં આવે છે, તે બધા સૂક્ષ્મ જીવો છે. તે ઢાયનામાં તડકો આવે ત્યારે ઝડપા દેશ્વાય છે, બીજી રીતે દેશ્વાતા નથી. તેમ જીવ અને જડ સર્વ લોકમાં નરપૂર થતાં ઢદ્યસ્થને દેશ્વાય નહીં; કિંતુ કેવલ જ્ઞાનરૂપ આત્મના યોગે દેશ્વાય છે. અર્થાત્ કેવલ જ્ઞાનીજ જાણી શકે છે.

૩૬ નાસ્તિક:—ચંદ્ર, સૂર્ય, ઢાયા, આત્મ, માતા, પિતા, સ્વર્ગ, નરક, જીવ, જડ, ઘટ, પટ, સ્તંન, તથા કુંન પ્રમુખ સર્વ ઢ્રમમાત્ર છે; વસ્તુરૂપ કંઈજ નથી.

આસ્તિક:—જેમ અંધકારમાં આકાશને વિષે કોઈ પુરુષ ચાલ્યો જાય, તે નિરાવાધપણે જઈ શકે છે; પણ વચમાં જો ઢિંત આવી જાય તો આગલ ચલાતું નથી ને તે કાર્યમાં અપસંવાધક થાય છે. એ પ્રત્યક્ષ ઢ્રમ કે સત્ય છે? તથા કોઈ કોઈને મારે, કૂટે, દાનદિયે, એ વસ્તુ ગલ્યે સત્ય છે; અસત્ય અને ઢ્રમજાલ તો સ્વપ્ન અને સંકલ્પને કહિયે.

૩૪ નાસ્તિક - સર્વ જગતમા એકજ ઈશ્વર છે ઈશ્વર વિના બીજું કાંઈ નથી, એ મ જાણવું જોયે.

આસ્તિક. - જો સર્વ જગતમા એક ઈશ્વર હોય, તો દાનનો ઢેનાર પણ ઈશ્વર, અને લેનાર પણ ઈશ્વર કહિયે. લેનાર અને ઢેનારમા કાંઈ જેદ થયો નહીં ઈશ્વરે પોતે પોતાની પાણીથી દાન લિયું ત્યારે દાન દીધાનું પુણ્ય કોને થયું ? એથી દાન તથા પુણ્ય વ્યર્થ ગયા. વળી મારનાર પણ ઈશ્વર ને મરનાર પણ ઈશ્વર કહેવો જોયે, તો ઈશ્વરે ઈશ્વરને માણ્યો તેનું પાપ કોને લાગ્યું ? ધણી પણ ઈશ્વર ને ચોર પણ ઈશ્વર, તો ઈશ્વરનો માલ ઈશ્વરે ચોખ્યો કહેવાય, ત્યારે ચોરીની તપાશ શાસ્ત્રા રુ કરવી જોયે ? પુણ્યે કરી સ્વર્ગમા ગયો તે પણ ઈશ્વર, તથા પાપે કરી નરકમાં ગયો તે પણ ઈશ્વર, ત્યારે સ્વર્ગમા પુણ્યવાન જાય અને નરકમા પાપી જાય, એમ કહેવું વ્યર્થ છે. એ ઉપરથી તમારુ બોલવું અસંજવિત છે જગતમાં એકજ ઈશ્વર છે એમ જે કહેવું તે અસત્ય છે ઘટઘટપ્રત્યે જીવ જુદા જુદા છે, અને તેઓની કરણી પણ જુદી જુદી જાણવી

૩૫ નાસ્તિક - ઘટ પટાદિક સર્વ પદાર્થોમાં ઈશ્વર એકજ છે, એમ જાણવું જોયે

આસ્તિક - જો સર્વમા એક ઈશ્વર હોય તો જાત, કુલ, રાજા, તથા ચઢાલની જિજ્ઞાસા કહી ન જોયે, કોઈ શ્રેષ્ઠ તથા નષ્ટ કહેવાય નહીં એક પુણ્ય કરે તેનું ફલ સર્વને થયું જોયે, તેમજ કોઈએક પાપ કરે તેનું ફલ પણ સર્વને થયું જોયે એકે નોજન કહ્યાથી સર્વની તૃપ્તિ થવી જોયે, એક નરકગામી થયાથી સગલા ન રકે જવાજોયે, એક સ્વર્ગગામી થયાથી સર્વ સ્વર્ગમા જવા જોયે, એકનો જોગ સર્વને જોગવ્યો જોયે, કર્મ જુદા જુદા જોગવવા ન જોયે, તેમ તો દેખાતું નથી, જે કરે તે જોગવે એવું સ્પષ્ટ દેખાય છે ત્યારે સર્વમા એક ઈશ્વર કેમ કહેવાય ? માટે એમ કહેવું તે સમીચીન નથી, વધા જીવ જુદા જુદા છે, એમ કહેવું યોગ્ય છે

૩૬ નાસ્તિક - સ્વર્ગ, નરક, પુણ્ય, પાપ, ચંદ્ર, સૂર્ય, નદી, સમુદ્ર, દ્વીપ, નર, નારી, નગર, ગ્રામ, તથા માતા, પિતા ઇત્યાદિક ચોરાશી લક્ષ જીવયોનિ પ્રમુખ સર્વ અસત્ય છે, એઓમા સત્ય પદાર્થ કોઈ નથી

આસ્તિક - સર્વ પદાર્થ સત્ય છે જાતની ઘુંદ પણ અસત્ય કહેવાય નહીં, તો સ્વર્ગાદિક પદાર્થો કેમ અસત્ય કહેવાય ? જે વસ્તુ થાય ત્યારે થઈ કહેવાય છે,

અને વણગો ત્યારે નાશ થઈ કહેવાય છે. એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે સિદ્ધ છે; તે મૂઢ પણ જાણે છે તો હે નાસ્તિક તું કેમ જાણતો નથી !

૪૦ નાસ્તિક:—જગત ઈશ્વર રચિત છે.

આસ્તિક:—જો જગત ઈશ્વરકૃત હોય, તો જેટલા ઈશ્વરના નક્ત છે, તે બધા સુખી હોવા જોયે; તેમ તો દીઠામાં આવતું નથી. હિંદુ તથા મુસલમાન બધા સુખી તથા દુઃખી દેખાય છે; તેને પણ પૂંઠિયે તેવારે એમ કહે જે સદુ પોતપોતાની કરણી પ્રમાણે પામે છે, એમ કહી શકે; ત્યારે તમારા કહેવા પ્રમાણે તો સુખ તથા દુઃખનો દેનાર કર્મવિના કોઈ બીજો હોવો જોયે તેનો તો વિચાર થઈ શકે નહીં, માટે હે મૂર્ખબુદ્ધિ આ જગતનો કોઈ કરતા નથી; એ તો સ્વજ્ઞાવ સિદ્ધ છે. અને જીવ જીવી કરણી કરે, તે પ્રમાણે સુખ તથા દુઃખ જોગવે છે.

૪૧ નાસ્તિક:—સુખ દુઃખનો દેનારો ઈશ્વર છે, એમ માનવું જોયે.

આસ્તિક:—સુખદુઃખનો કર્તા આપણો આત્મા છે, તેજ સુખદુઃખનો નોક્તા જાણવો. માટે સુખદુઃખનો દેનારો બીજો કોઈ સમજવો નહીં.

૪૨ નાસ્તિક:—(પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ વાદી) પુણ્યથકી સારું થાય છે, ને પાપ થકી નરક થાય છે; તે અમને પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિ દેખાડો તો માનીએ.

આસ્તિક:—પુણ્યપાપ તો સૂક્ષ્મ પુન્નલ સમૂહરૂપ છે. જેમ શબ્દના પુન્નલ કાનપ્રત્યે આ વેત્યારે શબ્દનું જ્ઞાન થાય છે; માટે તે સત્ય છે. પણ આવતા દેખાતા નથી. તેમ સુગંધ, ડુંગંધ, પ્રમુખના પુન્નલ ઇન્દ્રિયો પ્રત્યે આવતા દેખાતા નથી; પણ તેનું જ્ઞાન થાય છે; તેથી અનુમાન પ્રમાણ વડે જણાય છે કે એ સત્ય છે. તથા શરીરમાં વાયુ અને ગરમી પ્રમુખ જે થાય છે, તે રોગના ઉદયથી જાણ્યામાં આવે છે, પણ પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવતાં નથી. તેમ પુણ્ય તથા પાપ પણ ફલ જોગવ્યાથકી જાણ્યામાં આવે છે. તેઓના પુન્નલ બદ્ધસ્થ દૃષ્ટિએ આવે નહીં.

૪૩ નાસ્તિક:—બાલ્યાવસ્થા તથા તરુણાવસ્થામાં જીવ સરખો છે. તો તે બન્ને અવસ્થામાં વિજ્ઞાન, વિદ્યા, જ્ઞાપા, તથા પરાક્રમ સરખાં કેમ નથી દેખાતાં ?

આસ્તિક:—જેમ વૃક્ષના બીમાં અનેક વૃક્ષ, ફલ, ફૂલ પ્રમુખ રહેલાં છે; પરંતુ જેવા સાધનો મળે છે, તેવી ઉદ્ભવતાને પામે છે. જેમ કે, ક્ષેત્રની જૂમિ સારી હોય ને પાણીની પણ બરાબર સાહ્યતા હોય, તો કૃષિ ફલરૂપ ધાન્યની ઉત્પત્તિ સારી થાય છે. તેમ સારા સાધનોવડે જેમ જેમ શરીરની વૃદ્ધિ થતી જાય, તેમ તેમ જ્ઞાપા પણ પ્રૌઢ તાને પામતી જાય છે; પણ અવસ્થાંતર થયાથી બુદ્ધિ બાહ્યરથી આવતી નથી. કિંતુ

શરીરની પટે બુદ્ધિનુ અવસ્થાતર થાયઠે સર્વ આત્મગુણ આત્માને વિષે સદા ન જાણે. પણ યોગ્ય સમયમા ડગ્રવ માત્ર થાયઠે કાઈ બાહેરથી નવા આવતા નથી જેમ મયૂરના શરીરમા અનેક રંગ રહેલાઠે, પણ સમય પામે પ્રગટ થાયઠે તેમ બાહ્યાવસ્થામા પણ સર્વ ગુણ સત્ત્વનાવે ઠે, પરતુ જેવી રીતે પુરુષ બલવાન ઠ તાં ધનુષ્યવિના બાણ ચલાવવામા સમર્થ થાય નહી, ગજોલા, ગોફણ, તથા સ્વદ્ગ પ્રમુખ વધા શસ્ત્ર તેઓના ઉપકરણથી ઉપયોગી થાયઠે, તે વિના થાય નહી, તેમ જીવ પણ શરીરોપકરણ અવસ્થારૂપ સામગ્રી થકી સર્વ કાર્ય સાધી શકેઠે ચેત નમા કાઈ ફેર નથી, ચેતન સદાસર્વદા સરસુંજ ઠે.

૪૪ નાસ્તિક - જગત સર્વ ईશ્વરકૃત હોવાથી સર્વ પદાર્થમા તથા સર્વ જીવમા ईશ્વરની કલા ઠે

આસ્તિક - જો એમ હોય તો ઘટ, પટ, સ્ત્રજ, કુજ, શાસ્ત્ર તથા જાપા ઇત્યાદિક અનેક વસ્તુનું જ્ઞાન કોઈ એક જીવને ઠે, ને કોઈએક જીવને નથી જે જીવને ક્ષેપ પદાર્થનું જ્ઞાન ઠે, તેને તો હે મૂઢમતિ, તૂ ईશ્વરનો અશ માનેઠે, ત્યારે શ્વાન, શૂકર, રાસજ, માજર, વ્યાગ્ર, પ્રમુખ શ્વાપદ ચૌપદ જીવોને ઘટાદિક પદાર્થોનું જ્ઞાન નથી તેથી તેઓમા શુ ईશ્વરનો અશ નથી? તમે તો જીવમાત્રને ईશ્વરનો અશ માનો ઠો તેને બાધ આવજો જે ईશ્વરનો અશ હોય તે અજ્ઞાની કેમ હોય? એથી જગત નો કર્તા ईશ્વર અવિષેકી ઠરેઠે અને સર્વમા ईશ્વરની કલા ઠે, એ બોલવુ પણ અસત્ય ઠે, કેમકે જો એમ હોય તો સર્વ સરસા જ્ઞાની હોવા જોયે તેમ તો ડેલાતુ નથી, માટે એ વાત પણ મિથ્યા ઠે તેમ સર્વ જીવ ईશ્વરના અશરૂપ ઠે, એમ જે તમે માનો ઠો, તે પણ અજ્ઞાની હોવાને લીધે માનોઠો માટે સત્યવે નહી

૪૫ નાસ્તિક - ईશ્વર નક્તવત્સલ ઠે, અને સ્વેચ્છાથી જન્મધારણ કરેઠે

આસ્તિક - જો એમ હોય, તો નક્તોને શરીર મૂકતા વેદના કેમ થાય ઠે? અ ને સ્વજનાદિકના કોલાહલ શબ્દો સાંજીને નક્તને વત્સલનાવકારી આયુષ્યવૃદ્ધિ કેમ નથી કરતો? મરણાદિક ક્રિયા તો સર્વ ईશ્વરના સ્વાધીન ઠે એ આદિ વિ ચાર કરતા તમારું બોલવુ બધું પોકલ ઠે જીવ તો કર્મને આધીન ઠે જેમ કે ફ લીધેલો પ્રાણી તેની લહેરને સ્વાધીન થઈ જાયઠે, તેમ જીવવિષે પણ જાણી લેવુ જન્મમરણ પણ કર્મધીન ઠે, તેને જે ધારણ કરે તે ईશ્વર જાનો. તે તો સસારીજ કહેવાય ईશ્વર તો કર્મથી મુક્ત હોયઠે, માટે તમારુ બોલવુ વડું વ્યર્થઠે

૪૬ નાસ્તિક - આ પચ મહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થયેલુ જે વિશ્વ, તે મહા પ્રજયના

સમયે પોતાના કારણ પંચ મહાનૂતોમાં જીન થશે; ને પંચ મહાનૂતો ઈશ્વરમાં જીન થશે.

આસ્તિક:-જો એમ હોય તો ઈશ્વર જડ મિશ્રિત થાય. અને તે સમજ તથા નિર્મલ એ બે અવસ્થાવાળો કહેવાશે. ત્યારે કેવલ જ્યોતિસ્વરૂપપણું ક્યાં ગયું ? જે પંચ મહાનૂતોથી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ કહોતો તે તો સદા શાશ્વત છે. તે ઓમાં પૃથ્વી, આપ, તેજ તથા વાયુ; એ ચારે નૂતો પોતપોતાની ક્રિયા કરે છે, કેમ કે, વનસ્પતિ અને જંગમ ત્રસની ઉત્પત્તિ કરે છે તે ક્રિયાવિના થાય નહીં. એવી રીતે તો જીવની ઠે જીવન શાશ્વત સદા કાલ છે, ત્યારે પ્રલય તે જ્ઞાનો થયો ? જો એમ કહેશે, કે પંચ મહાનૂતો જગત વિનિર્મિત ક્રિયા કરતા નથી, ત્યારે તો તે નૂતદ્વ્યરૂપ કથન માત્રજ ઠરશે. અને હરેક વસ્તુ પોતપોતાના ગુણવિના રહે નહીં એવો નિયમ છે. વળી જો કહેશે કે નૂત તો અનંત કાલના છે. ત્યારે તો સંસાર પણ અનંત કાલનો ઠરશે. તેની ઉત્પત્તિ તથા પ્રલય કેમ કહેવાય ? એ તો જેમ છે તેમ છે. વળી ઈશ્વર મનસા વાચા કર્મણા કરી રહિત છે, અને એક થી અનેક થાઉં એવી મનની ઇચ્છા થઈ ત્યારે જગતની ઉત્પત્તિ કરી. એ બે વાક્યો નો પરસ્પર વિરોધ છે; કેમ કે, પ્રથમ વાક્યપ્રમાણે ઈશ્વર ઇચ્છારહિત ઠરે છે; ને બીજા વાક્યમાં ઇચ્છાસહિત કહો તો; એવો પૂર્વાપર વચનવિરોધ હોવાથી તમારું બોલવું સર્વ અસમીચીન છે.

૪૭ નાસ્તિક:- સર્વ વસ્તુનો ઈશ્વર અધિષ્ઠાન છે. ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વ થાય છે.

આસ્તિક:- જો એમ છે તો ઘટ તે પટ કેમ થતો નથી ? પણ તેમ થાય નહીં; કેમકે, ઘટનું કારણ મૃત્તિકાનું પિંડ છે, તેમાંથી ઘટજ થાય છે. પણ પટાદિ કાર્ય નથી થતા. તેમજ પટનું કારણ તંતુ છે, તેથી પટજ થાય છે; પણ ઘટાદિ કે બીજા કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહીં. જો એમ થતું ન હોય તો કારણથી કાર્ય થાય છે, એ પ્રવૃત્તિ મિથ્યા થાય. માટે ઈશ્વરના અધિષ્ઠિતપણાતજે ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વ થાય છે એ તમારું કહેવું સર્વ વ્યર્થ છે.

૪૮ નાસ્તિક:- જીવને જવાંતર થાય છે સ્વરૂં, પણ વેદનો ભેદ થતો નથી. પુરુષ વેદ તે સ્ત્રી વેદ ન થાય, સ્ત્રીવેદ તે પુરુષવેદ ન થાય; તેમ સ્ત્રી તથા પુરુષ તે નપુંસક વેદ ન થાય; અને નપુંસકવેદ તે પુરુષ તથા સ્ત્રી વેદ ન થાય. એમ જાણવું જોયે

આસ્તિક:- પુજનના પરિણામનો નિયમ નથી. એના પુનઃ પુનઃ રૂપાંતર થયા કે

રહે માત્ર અવસ્તુપણું પામતા નથી, વસ્તુપણે ગમે તે રૂપે થઈ જાયઠે જેમ જેસ ના શિગમાથી કેલ યાયઠે, કાશથી સેરડી યાયઠે, માચીના હિંગારથી કદ લીની નાજી યાયઠે, એવી રીતે કર્મના પરિણામે ગત્યંતર યાયઠે આગામિક જન્મને વિષે કાયવેદ પલટાઈને તે નવા જન્મરૂપે પરિણમેઠે જેમ સોનીના યોગે સુવર્ણ નાના પ્રકારના ધાતુરૂપે પરિણામને પામેઠે તેમ જીવ કર્મના યોગે નાના વિધ ગતિઓ પામેઠે. તે તો રહ્યું, આ જન્મમાં પણ એકસરખી સ્થિતિ રહેતી નથી. જેમ કે, રાજા તે રક્ થઈ જાયઠે, ને, રક્ તે રાજા બની જાયઠે, સુખી તે હાસ્ય, તથા હાસ્યી તે સુખવાન થઈ જાયઠે. ઇત્યાદિક આ જન્મમાં પણ પર્યાય પલટાઈ જાયઠે, તો જવાતરમાં કેમ એકરૂપે રહે ? કર્મના બધા સાદિ ઠે, માટે જેવો કર્મનો ઉદય તેવા ફલની પ્રાપ્તિ યાયઠે, એવિષે કોઈ નિયમ થઈ શકે નહીં ગમે તે વેદ બદલી ને ગમે તે વેદ કર્મના યોગે યાયઠે એમ જાણવું.

૪૯ નાસ્તિક - એમ કહ્યું ઠે કે બ્રહ્માના સુખમાંથી બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન થયા, જુજ થકી કૃત્રિય થયા, તથા જઘા થકી વૈશ્ય થયા, માટે એ ત્રણે વર્ણો ઉત્તમ ઠે, અર્થ ને પાદથી શૂદ્ર ઉત્પન્ન થયા માટે અધમ ઠે, એમ જાણવું.

આસ્તિક - એ વાત સંજ્ઞિત નથી જીવો કે, ઊવરાના વૃક્ષમાં પેડ, દાલ, તથા પત્રને વિષે સરખાં ફલ લાગેઠે તે સર્વે ફલોતું રૂપ સરખું હોયઠે, તથા તે ઓમા રસ પણ સરખોજ હોયઠે. તેઓમાં કોઈ પ્રકારે ઉત્તમ તથા અધમતા કહેવાય નહીં તેમજ બ્રહ્માના શરીર થકી ઉત્પન્ન થયા જે ચાર વર્ણ, તે સર્વે ચેતન રૂપ હોવાથી સર્વ જીવ સરખા જાણવા ઉત્તમ મધ્યમ વર્ગે સર્વે લૌકિક કાર્ય થકી કહેવાયઠે પણ ચેતનપણે તો સર્વ સરખા ઠે એના ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહું જુ ચારે વર્ણના મનુષ્ય એક તલાવને કાઠે વેશીને પાણી પિયે ઠે, તેથી કોઈ વટલતો નથી પણ તે તલાવમાંથી પાણી જરીને પોતપોતાના વાસણોમાં લીધા પછી હલકા વર્ણના વાસણનું પાણી ઊંચા વરણવાળો માણસ પીએ તો વટલે ઠે ફરી ચારે વર્ણના જરેલા પાણીના વાસણો માનું પાણી તે તલાવમાં નાખીને પીતાં કોઈ વટલતું નથી તેનું કારણ શું ? માટે પાણીમાં વટલવાપણું નથી ને વાસણ તો સર્વના સરખા ઠે માટે વટલવું એ મનની માનીતા ઠે, અને એવીલોક મર્યાદા ઠે જ્યાં સુધી મનનો મિથ્યાજ્ઞાવ ઠે, ત્યાં સુધી જિન્ન પણ ઠે એમ જાણવું.

૫૦ નાસ્તિક - સમદૃષ્ટીને વિષે મિથ્યાજ્ઞાવ હોતો નથી, તેમ ઊતા તે જિન્ન જાવ કેમ રાગેઠે ?

आस्तिकः—लोक मर्यादा लोपवी नही ए नीति ठे तेनो लोप करवो नही. जे कार्यनी जगत निंदा करे ते कार्य करवो नही एवं श्रेष्ठोनुं वचन ठे तेनो पण लोप करवो नही. तेथीज समदृष्टि पण तेवुं आचरण करे ठे पण मनयकी स म दृष्टिने कांइ नथी.

५१ नास्तिकः— सर्व कार्यनो कर्ता ईश्वर ठे, एम मानवुं जोये के नही ?

आस्तिकः— एम मानवुं नही जोये. ए वचन प्रलाप ठे. ईश्वरविषे कर्तृत्व होयज नही. घट, पट, कृषि, संग्राम, खान, पान, दान, मान, स्नान, तप क्रिया, विनय तथा व्यावच इत्यादिक सर्व पदार्थोनां कारण काल, स्वभाव, नियत, पूर्वकृत कर्म, तथा पराक्रम ए पांच ठे. जेम के, तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्ति थवानो जे समय ते काल समजवो; तंतुना पुंजने पटनी उत्पत्ति करवानीजे योग्यता ते स्वभाव जाणवो; तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्तिनुं जे निमित्त थवुं ते पूर्व कर्म समजवुं, अने तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्ति करवानो जे उद्यम करवो ते पराक्रम जाणवो; ए पांचमाथी एक ओहुं होय तो वस्तुनी उत्पत्ति थई शके नही. ए पांचनां समुदायथी घटपटादिक सर्व कार्योनी उत्पत्ति थायठे; एगुइ मत जाणवुं.

५२ नास्तिकः— जो कुठ होता है, सो अद्वाहुतालाके हुकमसें होता है; और किसीका किया कुठ होता नही; यही बात रास्त है.

आस्तिकः— जो ऐसे होवै, तो अद्वाहुतालाने पैदा किये हुये, इमामे हसन औ हुसन, काफिरोंके हातसें कैसे मारे गये ? वे तौ खुदाके प्यारे बंदे थे, तिनकूं काफिरोंने मारे, ये बड़ी अजायबकी बात है. तिनकूं बचानेके वास्ते खुदा ना कौवत था ? इमाम किसीके गुनेहगारजी नही थे; वे क्यूं मारे गये ? इसवास्ते जो होता है, सो तकदीरसें होता है. जो जैसा करता है, सो तैसा पावता है, तामें अद्वाहुतालाका कुठ वास्ता नही है. यही बात रास्त है.

५३ नास्तिकः— अद्वाहुतालाने इमामोंका दिल देखनेके वास्ते आजाब दियाथा.

आस्तिकः— आजाब दिये शिवाय तिनोंके दिलकी बात खुदा नही जाणता था ! जो कहोगे की नही जाणताथा, तौ खुदामें खुदापना क्या रहा ! खुदा तो सब जानता है, ऐसे तुमारे कुरानेशरीफमें कहा है. एसै होके नी इमामोंकूं मारनेकी दयानत जो काफिरोंने करीथी सो खुदा जानके नी कैसे चुप रहा ! इ सवास्ते ये बात नी गलत है.

५४ नास्तिक - आदमी मरगये बाद जीकूं फिरस्त लेजाते है ये बात तो सच है की नहीं ?

आस्तिक - इस बातकू कौन छूठ कहता है ? लेकिन समजमे कुछ फरक है तुम कहेते हो की कीयामततक जीकूं एक ठिकानेमे रखते है, पीठे खुदाके पास ले जाके इन्साफ करवाते है, ऐसे नहीं होवै है लेकिन उसीवस्तु जी अपनी त गदीरके लिये अठा या बुरा फल पावता है तुमनी सुख, दुख, चेहेस्त औ दोज क तो मानते हो ! सो जैसी जीने करनी करी होवै तेसी गति उसकु मजती है

५५ नास्तिक - अल्लाहुतालाने ऐसे फरमाया है की जो किसीकूं इजा देता है सो मारने लायक है

आस्तिक - कबू मावाप ठोकरेकूं इजा देते है, आ कबु ठोकरा मावापकूं इजा देता है, कबू पीर मुर्विदकू इजा देता है, औ कबू मुर्विद पीरकूं इजा देता है, कबू नोकर खाविदकू इजा देता है, कबू खाविद नोकरकू इजा देता है, ऐसे खुदाकी खलकतमे जहांतक जी है, वे सब इजा देनेवाले होनेते जो सब मारने लायक हो वे तो खैर महिर कैसे रहेगी ! औ रहम करने लायक कोई जी नहीं रहेगा और इमामोकू जब काफरोने इजा दी, तब तिनोकूं कायके वास्ते इमामोने मारे नहीं इस वास्ते जो होवै है सो तगदिरसे होवे ऐसे जानना चाहिये

५६ नास्तिक - मासाआहारी पापिष्ट कहे ठे आ डुनीआमा जलचर, स्थलचर, तथा खेचर प्रमुख जे नाना प्रकारना जीव ठे, तेओने वेशक मारी नाखवा, अने तेओनुं मास नरुण करबु एम अमने साहेवे फरमाव्युं ठे, ते प्रमाणे करवामा शुं गुनाह तथा पाप ठे ?

आस्तिक - तमारा कहा प्रमाणे जीवने मारबु ए खुदानो हुकम ठे, ते कोई ए फेरववो जोये नहीं जो फेरवीए तो गुनेहगार वरीए, एम सिद्ध थायठे, ल्यारे कोई वाध अथवा सिद्ध प्रमुख मनुष्यनो आहार करनार जीव, तमने मारवा आ वेठे, तेथी मरीने तमे केम नाशी जाओठो ? अने ते प्राणीने नाना प्रकारना हथीआर वगैरेनी सहायता वने केम मारवा तैयार थाओठो ? अने जो ते जीव तमारा दावमा आवी जाए तो केम मारीनाखो ठो ? जेम खुदाए तमने जीव मारवाने फरमाव्युं ठे तेम तेओने पण मनुष्य मारवाने फरमाव्युं ठे ! ते प्रमाणे तेओ पोतानु कल्य करेठे, तेओने मारबु लायक नहीं जो तेओने मारवानु तमने लायक दीशतु होय, तो जे जीवोने तमे मारोठो, तेओए अथवा तेओने वा

સતે કોઈ બીજા પ્રાણીએ તમને મારવું પણ નાલાયક નથી; લાયકજ છે. માટે જેમ વાઘ વગેરે પ્રાણીઓ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છે. તેમ તમે પણ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છો. એમ તમારે કબૂલ કરવું જોઈએ. જો કબૂલ નહીં કરશો, તો ખુદાના ગુનેહગાર ઠરશો. માટે હે મહામદીયન મુસલમાનો વગેરે, જીવ મારવામાં ખુદાનો ટુકમ હોયજ નહીં. જો એમ હોય તો ખુદા રહમ વિનાનો ઠરે. ખુદા તો રહમદિન છે, એવું તમારા રસૂલિદ્વારે કુરાનેશરીફમાં ફરમાવ્યું છે: તેને વાઘ આવશે. એ ઉપરથી એવું જણાય છે કે, કોઈ એક પુરુષને કોઈ કારણને લીધે અચાનક માંસનો આહાર મંત્રી ગયાથી, તેને તેનો સ્વાદ લાગો તેથી, વ્યસન પડી ગયું, ને પછી લોકાપવાદસારુ ખુદાએ ફરમાવ્યું છે, એમ કહીને વચારા ખુદાને હિંસક ઠેરવ્યો જણાય છે. તેમાં કેટલો ગુનાહ છે! એનો વિચારતો કરો! તે પ્રાણીઓને મારવાને ખુદા ફરમાવે ત્યારે બીજી અન્નાદિક વસ્તુઓ પેદા શાવાસ્તે કરે? એ ઉપરથી સાફ જણાય છે કે, અન્નાદિક વસ્તુ સ્વાવાયોગ્ય છે, પણ માંસ સ્વાવાયોગ્ય નથી. તે મ ઠતાં જે જીનના સ્વાદને અર્થે સ્વાય છે તે રાક્ષસતુલ્ય જાણવા.

વલી મુસલમાની પ્રમુખને બીજું યુક્તિથી સમજાવે છે કે, તમારા કિતાબોમાં આ બને પાક વસ્તુ કહી છે, અને પિશાબને નાપાક વસ્તુ કહી છે, પાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે, તે પાક કહેવાય છે, અને નાપાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે તે નાપાક કહેવાય છે. જેમ કે, અન્ન વગેરે પદાર્થો જે પાણી થી પેદા થાય છે, તે પાક છે; અને પિશાબથી જે કીટકાદિક પેદા થાય છે, તે નાપાક છે. એવું તમે પણ માનો છો. પરંતુ તેમ ચાલતા નથી. કેમકે માંસાહાર કરો છો. જુઓકે પ્રાણિમાત્ર પિશાબની પેદાશ છે. તે પિશાબ જ્યારે નાપાક ત્યારે તેથી પેદા થયેલા પ્રાણીઓ કેમ પાક હોય! તે ઓના માંસને તમે પાક માનો છો, એ કેટલી બેવકૂફી છે વારુ! જો માંસને પાક માનશો તો પિશાબને નાપાક કહેવાશે નહીં; ને જો પિશાબને નાપાક માનશો તો માંસને પાક માનશો નહીં. જેવું કારણ તેવો કાર્ય એવો ડુનીયામાં નિયમ છે. જ્યારે પિશાબ જેવો માંસ છે, ત્યારે તેનો આહાર કસ્યાથી ઢોજકમાં ગયાવિના કેમ રહેશે! એનો પાકો વિચાર કરીને માંસ જઠ્ઠણ મૂકી દો; અને પાક પાણીની પેદાશ અન્ન ફળ, તથા ફૂલ વગેરે અનેક સ્વાદિષ્ટ પદાર્થોનો આહાર કરોને! પરંતુ તમે માનશો નહીં. કેમકે એતો જન્મની આદત પડી ગઈ છે. કહ્યું છે કે, તહાડ જાણે રુએને આદત જાય મુએ; તેમ તમારી આદત હમણા જનાર નથી; પણ યાદ રાખજો કે કિયા મતને દહાડે જવાબ દેવો પડશે ત્યારે આંસો, ફાટીને પડોલા થશે હો!

૫૭ નાસ્તિક - યાજ્ઞિક નાસ્તિકો પ્રશ્ન કરે છે કે, યજ્ઞનેવિપે હોમ કરવાસારુ જીવને મારવું યોગ્ય છે કેમકે એ કૃત્ય શાસ્ત્રવિદિત છે, માટે એમા પાપ નથી, પણ પુણ્ય છે. યજ્ઞનેથ્યે જે જીવ મરે છે તે સ્વર્ગમા જાય છે, માટે તે કેમ ન કરવું ?

આસ્તિક - યજ્ઞાદિકને અર્થે જે જીવની હિંમા કરવી તે યોગ્ય નથી કેમકે, હિંસાનો પરિણામ તે પુણ્ય હોયજ નહી, કિંતુ પાપ હોય છે એવો નિયમ છે જે શાસ્ત્રોમા પણ હોમવાનું કહ્યું છે, તે શાસ્ત્ર નહી પણ કુશાન્ત્ર છે અને તેની રચના કરનારા મનુષ્ય નહી પણ મનુષ્યરૂપે રાક્ષસ છે એમ નિશ્ચય જાણવું જે પાપને પુણ્ય માને તેના કરતાં બીજો પાપી કોણ ? યજ્ઞમાં હોમાયલું જીવ જો સ્વર્ગમા જતું હોય તો યજ્ઞ કરનારા તથા કરાવનારા પોતે હોમાઈને કેમ સ્વર્ગમાં જતા નથી ? પોતે એમ કરતા નથી તેથીજ જણાય છે કે, એ કલ્પિત વચન છે, યજ્ઞમા પશ્વાદિકનો હોમ શિવ, વ્રહ્મા, અને વિષ્ણુ આદિક દેવતાઓને અર્થે કરે છે અને તેનો બલી ખોગ તે દેવતાઓ લિયે છે એ વાત જો સાચી હોય, તો તે દેવતાઓ માસાહારી ઋજો દેવતાઓને જો માસ જઘ્ન કરવાની આદત હોય, તો તેઓ મનુષ્યના હાથે શાસારુ લીયે ? શું તેઓ પોતે આહારને અર્થે માસ મેલવી શક્તા નથી ? તેઓ તો મોટા સામર્થ્યવાન કહેવાય છે તે સામર્થ્ય કેમ ફોરવતા નથી ? જે જીવના માસનો વલિદાન તેઓને આપે છે, તે જીવોની ઉત્પત્તિ પણ તેઓ પોતેજ કરે છે, એમ તમે માનો છો પોતે જીવોને ઉત્પન્ન કરી તેને મનુષ્યના હાથે મરાવીને તેનો વલિદાન પોતે લેવો એ શું દેવતાઓને યોગ્ય છે ? એમ તો કોઈ સાધારણ માણસ પણ કરે નહી, તે કૃત્ય દેવતાઓને કેમ સનવે ? જો તે દેવતાઓને માસ જઘ્ન કરવાની હોસ હોય, તો પોતાને માટે જીવીજ જાતના કોઈ જીવ વિનાના એવાજ સ્વાદવાલા પદાર્થની ઉત્પત્તિ કરી તે પદાર્થનો આહાર કરવાને શું હરકત છે ? માટે એ વધી વાત મનકલ્પિત છે, ઉત્તમ દેવતાઓનેવિપે એવી કલ્પના કરવી યોગ્ય નથી જો એ વાત તમારા કહ્યા પ્રમાણે સાચી હોય, તો તે ઉત્તમ દેવ નહી, પણ અધમ કહેવાય યાજ્ઞિક લોકો હોમાદિકને અર્થે જીવઘાત કરી, તેનો વલિદાન લીધાથી પોતાને જીવ સમજે છે પણ એહવું જીવનું જઘ્ન હોય નહી, દેવજીવનું અત્ત કરણ શુદ્ધ હોય છે તેમા મલિન વાસના ઉત્પન્ન થાયજ નહી જો મલિન વાસનાવાલાને જીવ કહિયે, તો અજીવ કોને કહીશું ? માટે એવું હિંસારૂપ કૃત્ય કરનારને જીવ માનવો નહી, પણ અજીવ માનવો અને તે નિશ્ચય નરકગામી છે, એમા રચમાત્ર સશય આણવો નહી

૫૭ નાસ્તિક:— કોઈ વેદધર્મી પ્રશ્ન કરે છે કે, તમારા જૈનમતમાં જીવના સ્વરૂપા દિકને વિષે કેવી રીતે વર્ણન કરેલું છે ? તેને ઉત્તર દિયે છે કે, સર્વજ્ઞ કેવલીએ આવી રીતે કહ્યું છે:—સર્વ લોકને વિષે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય, કાલ, જીવાસ્તિકાય તથા પુજ્જાસ્તિકાય એ ઇંદ્રિય નરપૂર છે. એ ઇંદ્રિય પોતપોતાના ગુણ તથા પર્યાયે કરી પૂર્ણ છે. સદા જાવરૂપ છે. જગતની સ્થિતિ જેમ વર્તમાન કાલમાં છે, તે મજ નૂત કાલમાં હતી, અને નવિષ્ય કાલમાં પણ એવી રીતે જ જાણવી. તે મધ્યે જીવ અને પુદ્ગલ અનંત કાલ લોલુપનૂત છે. એટલે જેમ ક્ષીર તથા પાણી અને મૃત્તિકા તથા ધાતુનું મિશ્રણ થયાથી એક રૂપ બની જાય છે. તેમ જીવ તથા પુજ્જોપણ એકરૂપે રહે છે. સમય સમયને વિષે નવાં કર્મ જીવવાં છે. અને સમય સમયને વિષે પૂર્વ કર્મ નિર્જરીને તૂટી પણ જાય છે. કર્મોની ઉત્પત્તિ તથા નાશમાં ઈશ્વરનું કોઈ કારણ પણ નથી ઈશ્વર તો અકર્તા છે, તેને વિષે કર્તા પણ કલ્પાય નહીં. માટે ઈશ્વર કોઈનું કારણ નથી. કાલ, સ્વજાવ, નિયત, પૂર્વ કર્મ, તથા પુરુષાકાર એ પાંચ કારણો ઉત્પત્તિના કહ્યાં છે. એણે કરીને જ પુણ્ય પાપ જન્ય સ્વર્ગ નરકને વિષે ગમનાગમન થાય છે. અને દંડકમાં જે નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય તથા દેવતાની ચોવીશ ગતિઓ કહી છે. તે પ્રમાણે નવપરંપરાને પામે છે. અને પોતાના ઉપાર્જેલા શુભાશુભ કર્મ જોગવે છે. તે તે જવને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિક આઠ કર્મને અનુસારે વર્તે છે. જેમ માટીની નરેલી તુંબી જલમાં નાચીએ તો તે માટીના નારને લીધે ફૂલી જાય છે. પછી જેમ જેમ તે માટી, તેમાંથી ઓઢી થતી જાય તેમ તેમ તે તુંબી ઉપર આવતી જાય છે. જ્યારે બધી માટી નીકળી જાય ત્યારે પાણીની ઉપર તરતી રહે છે. પણ પાણીથી ઉપર જાય નહીં તેવી રીતે જીવ પાપ કર્મથી હેણાયો થકો અધોગતિને પામે છે. પછી જેમ જેમ તે કર્મની ન્યૂનતા થતી જાય તેમ તેમ તે ઊર્ધ્વ ગતિને પામતો જાય છે, જ્યારે બધા કર્મોનો નાશ થઈ જાય છે. ત્યારે તે જીવ લોકાગ્રને વિષે પ્રાપ્ત થાય છે; પણ તેની ઉપર અલોકમાં ગમન કરતો નથી, જેવી રીતે તુંબી જલના યોગે ઝંચી આવે છે, તેમ જીવ ધર્માસ્તિકાયના યોગે લોકાંત રૂપ ઊર્ધ્વ ગતિ પામે છે.

વાદી આશંકા કરે છે કે, મનુષ્ય શાના બલથી સાત રાજ લોક સુધી ઊર્ધ્વ ગમન કરે છે ? જીવ તો ચૌદમે ગુણગણે અયોગી થાય છે. એનો ઉત્તર દિયે છે કે, જેમ ધનુષ્યથી જે બાણ તૂટે છે. તે પૂર્વ જોરના બલથી ચાલે છે. તેને વચમાં બીજો કોઈ ચલાવનારો જોઈ તો નથી. જ્યારે ધનુષ્યમાંથી બાણ તૂટે છે, તે ક્ષણે વિષેજ નિ

યમિત ઠેકાણે પહોતો એમ સમજવું એ વિષય ઉપર વીજા પણ ત્રણ દૃષ્ટાંતો છે
કુનકારનો ચક્ર, અગ્નિનો ધૂમાડો, તથા એરડીઓ એ ચાર દૃષ્ટાંત વડે જાણી લેવું

૫૯ નાસ્તિક -કર્મકૃય યયા પઠી જીવ અલોકનેવિપે કેમ જતો નથી? જો
જાયતો વચમા તેને કોણ રોકનારો છે?

આસ્તિક -ચલન શક્તિને સહાય આપનારું જે ધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ, તેનું ત્યા
આલંબન નથી ધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ લોક પ્રમાણેજ છે તે થકી અધિક નથી. તેથી
અલોકમા જવાને જીવ તથા પુણ્નની ગતિ થતી નથી

૬૦ નાસ્તિક -કર્મોનો કૃય કરીને સિદ્ધાવસ્થાને પામેલા જે સિદ્ધ જીવો તે
સિદ્ધક્ષેત્રે સમશ્રેણીએ જાય છે પણ સ્થાનાતરનેવિપે જતા નથી તેનું કારણ શું?

આસ્તિક -તે સમયનેવિપે કોઈ પ્રેરક નથી પ્રેરણાવિના ચક્રચ્રમણ થાય
નહી, તેથી સિદ્ધના જીવો સમશ્રેણીએ સિદ્ધસિલા ઉપર જાય છે

૬૧ નાસ્તિક -સિદ્ધને શરીરનો અજાવ યાય છે ત્યારે અવગાહના કેમ કહી છે?

આસ્તિક -જેમ ઢારાનું વાસણ બનાવવાને અર્થે પ્રથમ તેના જેવો મેણનો આ
કાર કરવો પડે છે તેમા તે રસ ઓલ્યાથી તે ધાતુનો તેવો આકાર યાય છે તે
વાસણ મેણથી તૂટું કચ્છા પઠી પણ મેણનો આકાર યાય છે કદાચ મેણ ગાલી
નાચીએ તો પણ તે આકારપણુ જતું નથી, કેમકે વાસણનો આકાર જે કાયમ
રહે છે તે પણ તે મેણના આકાર જેવોજ છે, તેથી આકારપણુ કાયમ રહે છે
તેમ જીવ જે શરીરાકારે થયો છે તે શરીરનો અજાવ યયા પઠી પણ સિદ્ધ પુરુ
ષનો આત્મા તે શરીરની અવગાહનારૂપે રહે છે એટલે આઝવાને અતે જેવો સિ
દ્ધના શરીરનો આકાર રહે છે તેવોજ જીવના પ્રવેશોનો અરૂપી આકાર રહે છે

૬૨ નાસ્તિક -જેમ જલમા જલ મલે તે એકરૂપે થઈ જાય છે નિન્નતા દેખા
તી નથી, તેમ અનત સિદ્ધ એકરૂપે થઈ રહે છે કે ચેતન ઇચ્છપણુ જુડ જુડ છે

આસ્તિક - જ્યારે જલના વિંડુઓ મલીને એક જલનો પિંડ થાય, ત્યારે એક
જ જલ કહેવાય છે પણ જ્યારે જલના વિંડુ જુદા જુદા હોય ત્યારે વિંડુ કહેવા
ય છે એક જલ કહેવાય નહી તેમ સિદ્ધ પણે સર્વે એકજ છે, પરંતુ ચેતન ઇ
ચ્છે કરી સર્વે નિન્ન નિન્ન છે તે ઉપર દૃષ્ટાંત, જેમ અનેક ગીપીઓયકી ઉત્પન્ન
થઈના અનેક મોતીઓ જુદા જુદા હોય છે, તેઓમાના કેટલાએક લર્ષને એક મોટો
ટગલો કરિયે ને પઠી તેઓ વિપે પિચાર કરિયે કે એ ઢગલામા એકતા અનેકતા
શું છે? તો તરત જણાશે કે તે મોતીઓ ઝંજલતા શુણરૂપે સર્વે એક છે પણ

આકારરૂપે સર્વ જુદા છે. તેમ સિદ્ધો સર્વ સિદ્ધતારૂપે તો એક છે. પણ ચેતન દ્વ્ય રૂપે જુદા છે, એવિષે ધાન્યના પુંજ વગેરે ઘણા દૃષ્ટાંતો છે તેથી વિચારી લેવું. વળી સર્વ સિદ્ધોનું સિદ્ધરૂપપણું એક સરખું હોવાથી જાતિ વાચકપણે તેઓ એકજ કહેવાય; પણ દ્વ્યપણે અનંતા કહેવાય છે, માટેજ જગતમાં એવી વદંતા છે કે, “પ્રજુ એકમાં અનેક છે, અને અનેકમાં એક છે” કોઈ સિદ્ધમાં મોટા નાહનાપણું નથી, સર્વ સમાન છે. મોટામાં મોટાપણું તેની પોતાની અપેક્ષા એ નથી થતું પણ બીજા નાહનાની અપેક્ષા એ યાય છે, મોટો પોતાના સ્વરૂપે કરી શું મોટાપણું પામે છે, જો મોટો કહેશું તો કોઈ કાલે નાહાનો થવાનો સંજવ યશે ! અને નહાનો થયાથી સ્વરૂપમાં અપૂર્ણતા યશે, માટે સિદ્ધ બધા સરખા છે. એમ જાણવું. અને સિદ્ધ જનના કર્મના અંશ સર્વ ક્ષય થઈ ગયાથી પુનરપિ જગતમાં આગમન થતું નથી. જેમ ઝુંજેલા અન્નજના ઢાંણાને પૃથ્વીમાં વાવીએ તો તે ઝગે નહીં; તેમ સિદ્ધ પણ પાઠા સંસારી જીવ યાય નહીં. કેમકે સંસારમાં આવવું કર્મ વિના થતું નથી.

૬૩ નાસ્તિક:—ઈશ્વર પૃથ્વીનો જાર ઉતારવાને અર્થે અવતાર ધારણ કરે છે એ વાત સત્ય છે કે મિથ્યા ?

આસ્તિક:—ઈશ્વરને તો કોઈ શત્રુ મિત્ર જાવ નથી. તેમ ઠતાં દાનવને મારવાસારુ તથા દેવતાઓને નિર્જય સુખી કરવાસારુ અવતાર ધારણ કરે તો દાનવ શત્રુ અને દેવતા મિત્ર ઠયા કે ની ! જેને શત્રુ મિત્ર જાવ હોય તો તે ઈશ્વર શાનો ! અને દાનવોને પ્રથમ ઉત્પન્ન શાસારુ કયા કે જેઓને મારવાસારુ પોતાને માતાનાં ઉદરમાં આવી નાના પ્રકારની વેદનાઓ સહન કરી સંગ્રામાદિક આપત્તિ વેઠવી પડી ! વળી દાનવ અને દેવતાઓનો ઈશ્વર તો એકજ છે, સર્વમાં તેજ ઈશ્વરની કલા છે. તેમ ઠતાં દાનવની ઉત્પત્તિ કરી તેથી ઈશ્વરમાં અજ્ઞાનપણું આવશે સંસારમાં ત્રણ પ્રકારના જીવ હોય છે. એક ધર્મી, બીજા પાપી, ત્રીજા મહાપાપી. જે કોઈને મારે નહીં તે ધર્મી કહેવાય છે. જે બીજા જીવને મારે તે પાપી કહેવાય છે ને જે પોતાના જીવનો ઘાત કરે તે મહાપાપી કહેવાય છે. ઈશ્વરે દેવ તથા દાનવ વગેરેની ઉત્પત્તિ કરી તેમાં પોતે અંશરૂપે પ્રવેશ કયો ઠતાં તેઓને માણ્યાથી આત્મઘાતી ઠરશે ને તેમ ઠયાથી મહાપાપી કહેવાશે.

૬૪ નાસ્તિક:—સ્નાને કરીને શુદ્ધ થવું એ મુક્તિનું અંગ છે.

આસ્તિક:—પેટમાં રોગ હોય ને શરીરની બાહર લેપ લગાડીએ તો તે રોગ કદી મટે નહીં. તેમ આત્માના કર્મ વિકાર તે શરીર શુચિથી કોઈ કાલે જાય નહીં. એ

ઉપર દૃષ્ટાંત કહું હું જેમ કોઈ મોટી હવેલીમા બાલક મૂતશ્ચો હોય તે શુદ્ધ કરવા ને જેટલી જૂમિ વગમી હોય તેટલીજ ધોવી જાણ્યે તેમ શરીરરૂપ હવેલી કર્મે કરી મલીન થઈ હોય તેટલીજ તપસાએ કરી શુદ્ધ કરવી. પણ આશ્વા શરીરને સ્નાન, મઝ્જન, સ્વચ્છ વસ્ત્રાદિક, તથા સુગંધ્યાદિક કરવાનું કાંઈ કામ નથી, સ્નાન તો સોલ શૃંગારમાનો પ્રથમ શૃંગાર છે તે સર્વ શૃંગારનો ત્યાગ કરે ત્યારે બ્રહ્મચારી કહેવાય કર્મે નિર્જરાને અર્થે મુનિને બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલવો કહ્યો તેથી પણ સ્નાન કરું નહીં એવું સિદ્ધ થાય છે

૬૫ નાસ્તિક —યહ્ ડુનિયા સબ સુદાને પૈદા કરી હૈ

આસ્તિક —યહ્ ડુનિયા સબ સુદાની કરી હોવૈ તો જો સુદાકા બંદા હરવચત સુદાની બંદગી કરૈ, કુરાન બાચૈ, નમાજ કરે, ઔ રોજા રખૈ, તિસીકૂ ડુનીયાંની નિયામતે જૈસેકી આલ ઔલાદ ઔ પૈસા વગૈરા મિલના ચાહિયે, ઔ હિડુ વ ગૈરા સબ ફકીરકે માફક હોના ચાહિયે તૈસે તો નહીં હોતા હૈ દૂસરે જી અઠી સદતીનત વાલે આલોકે મામને મૌજૂદ હૈ. ઇત વાસ્તે યે બાત રાસ્ત નહીં હૈ જો હોવૈ હૈ સો સબ તકદીરસૈ હોવૈ હૈ

૬૬ નાસ્તિક — આ સસાર રામે ઉત્પન્ન કર્યો છે.

આસ્તિક — જો આ જગત રામનું ઉપજાવેલું હોય તો જેઓ હમેશ રામની ન કિ કરે છે પુરાણ વાંચે છે વદના કરે છે તથા એકાદશી આદિક વ્રત રાખે છે તેઓને સર્વ ઇચ્છાદિક સંપત્તિ મળવી જોયે બીજાઓને વિપત્તિ હોવી જોયે તેમ તો દીગમા આવતું નથી બીજા મુસલમાનાદિક પણ મહા સંપત્તિવાન દીગ માં આવે છે તેથી વાંતું કર્માધીન છે

૬૭ નાસ્તિક — અગદાન (કન્યાદાન) દીધાથી પુણ્ય થાય છે. કેમકે સ્ત્રીનું રૂપ હલીમલી મૈથુન ક્રિયાના સુખને પામે છે તેનું ફલ દાનદેનારાને થાય છે

આસ્તિક — જાઈ, તારા જેવો પૂર્વપદ્ધતી તો એકે મન્યો નથી તેં તો આઢો આંક વાગ્યો પણ જાઈ, મૈથુન ક્રિયા તો સર્વ થકી અશુદ્ધ છે, યવન લોકો પણ ઇમામ ના દશરાની ક્રિયા કરે છે, ત્યારે મૈથુન સેવ્યાના વસ્ત્ર પહેરીને કરતા નથી કેમકે તે વસ્ત્રને તેઓ નાપાક કહે છે તેમજ હિંદુઓ દેવપૂજામાં વ્રતને દિવસે તથા તીર્થયાત્રામાં મૈથુનનો ત્યાગ કરે છે જે મુમુક્ષુ (મુક્તિની ઇચ્છા કરતો હોય) તેણે પ્રથમ મૈથુનનો ત્યાગ કરવો એ કલ્પ નરકનો હેતુ હોવાથી સર્વથા નિવડીક છે

इति श्री आस्तिक नास्तिकनो सवाद सद्धिप्त रूपे समाप्त

॥ ૐ શ્રી જિનાય નમઃ ॥

અથ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત સમ્યક્તના
સડસઠ વોલની સજ્ઞાય પ્રારંભઃ ॥

॥ દોહા ॥ ॥ સુકૃત વલ્લિકાદંબિની । સમરી સરસતિ માત ॥ સમકિત સડ
સઠ વોલની । કહિશું મધુરી વાત ॥ ૧ ॥ સમકિત દાયક ગુરુતણો । પન્નુવચાર
ન થાય ॥ જવ કોહાકોહે કરી । કરતાં સર્વ ઉપાય ॥ ૨ ॥ દાનાદિક કિરિયા ન
દિયે । સમકિત વિણ શિવશર્મ ॥ તેમાટે સમકિત વડું । જાણો પ્રવચન મર્મ ॥ ૩ ॥
દર્શન મોહ વિનાશથી । જે નિર્મલ ગુણઠાણ ॥ તે નિશ્ચય સમકિત કહ્યો । તેહના
૫ અહિઠાણ ॥ ૪ ॥ ॥ ઢાલ ॥ દેડ દેડ દરસણ આપણૂ, એદેશી ॥ ॥ ચઝ સદ્દહણા
તિલિંગ ઢે । દશવિધ વિનય વિચારોરે ॥ ત્રિણ શુદ્ધિ પણ દૂપણ । આઠ પ્રજાવિક
ધારોરે ॥ ૫ ॥ ત્રૂટક ॥ પ્રજાવિક અડ પંચ નૂષણ । પંચ લક્ષણ જાણિયે ॥ પટ્ જયણ પટ્
આગાર જાવન । ઠવિહા મન આણિયે ॥ ૫ ॥ ષટ ઠાણ સમકિત તણા સડસઠ ।
ચેદ એહ ઉદાર ૫ ॥ એહનો તત્વ વિચાર કરતાં । લહીજે જવપાર ૫ ॥ ૬ ॥ ઢાલ ॥
ચદુ વિહ સદ્દહણા તિહાં । જીવાદિક પરમઢોરે ॥ પ્રવચનમાં જે જાણિયા । લીજે તે
નો અઢોરે ॥ ૭ ॥ ત્રૂટક ॥ તેહનો અર્થ વિચાર કરિયે । પ્રથમ સદ્દહણા સ્વરી ॥ બીજી
સદ્દહણા તેહના જે । જાણ મુનિગુણ જવહરી ॥ સંવેગ રંગ તરંગ ઝીઝે । માર્ગ શુદ્ધ
કહે બુધા ॥ તેહની સેવા કીજિયે જિમ । પીજિયે સમતા સુધા ॥ ૮ ॥ ઢાલ ॥ સમ
કેત જેણે ગ્રહી વમિઝં । નિન્દવ ને અદ્દઠંદારે ॥ પાસઢાને કુશીલિયા તે । વેષ
વિમંબક મંદારે ॥ ૯ ॥ ત્રૂટક ॥ મંદા અનાણી દૂર ઠંનો । ત્રીજી સદ્દહણા ગ્રહી ॥ પરદ
શીનીનો સંગ તજિયે । ચોથી સદ્દહણા કહી ॥ હીણાતણો જે સંગ ન તજે ।
તેહનો ગુણ નવિ રહે ॥ જ્યૂં જલધિ જલમાં નચ્યું ગંગા । નીર જૂણપણૂ લહે ॥ ૧૦ ॥
॥ ઢાલ ॥ કપૂર હોવે અતિ ઝજઝૂરે; એદેશી ॥ ॥ ત્રણ લિંગ સમકિત તણારે ।
પહિલો શ્રુતઅનિલાષ ॥ જેહથિ શ્રોતા રસ લહેરે । જેવો સાકર ડાસરે । પ્રાણી, ધરિયે
સમકિત રંગ । જિમ લહિયે સુખ અનંગ રે । પ્રાણી, ટેક ॥ ૧૧ ॥ તરુણ સુખી
સ્ત્રી પરિવસ્યોરે ચતુર સુણે સુરગીત ॥ તેહથિ રાગે અતિ ઘણો રે । ધર્મ સુણ્યાની રી
ત રે । પ્રાણી ॥ ૧૨ ॥ નૂરખ્યો અટવી ઝતસ્યો રે । જિમ દિજ ઘેવર ચંગ ॥ ૬હે
તિમ જે ધર્મને રે । તેહિજ બીજૂં લિંગ રે । પ્રાણી ॥ ૧૩ ॥ વૈયાવચ્ચ ગુરુ દેવનું

रे । त्रीजुं लिंग उदार ॥ विद्या साधक तणि परे रे । आलस नविय लगार रे ।
 प्राणी० ॥ १४ ॥ ॥ ढाल ॥ प्रथम गोवालातणे नवेजी, ए देशी ॥ ॥ अरिहंत ते जि
 न विचरता जी ॥ कर्म खपी दुआ सिद्ध ॥ चेइय जिण पडिमा कही जी । सूत्र
 सिद्धात प्रसिद्ध ॥ चतुर नर, समजो विनय प्रकार । जिम लहिये समकित सार ।
 चतुर० ॥ १५ ॥ धर्म खिमाठिक जाखेओ जी । साधु तेहना गेह ॥ आचारय आ
 चारना जी । दायक नायक जेह ॥ चतुर० ॥ १६ ॥ उपाध्याय ते शिष्यने जी ।
 सूत्र नणावण हार ॥ प्रवचन संघ वखाणिये जी । दरसण समकित सार । च
 तुर० ॥ १७ ॥ जगति बाह्य प्रतिपत्तिथी जी । हृदय प्रेम बहुमान ॥ गुण शुति
 अवगुण ढाकवा जी । आशातननी हाण । चतुर० ॥ १८ ॥ पाच चेद ए दश त
 णो जी । विनय करे अनुकूल ॥ सीचे तेह सुधारसे जी । धर्म वृद्धन मूल । चतुर० ॥
 १९ ॥ ढाल ॥ ॥ धोबीडा तू धोए मननूं धोतीयू रे ॥ ॥ एवेशी ॥ ॥ त्रण शुद्धि सम
 किततणी रे । तिहाँ पहिली मन शुद्धि रे ॥ श्री जिनने जिनमत विना रे । फुल स
 कल ए बुद्धि रे ॥ चतुर विचारो चित्तमा रे । टेक ॥ २० ॥ जिन जगते जे नवि थयु
 रे । तेबीजाधि नवि थाय रे ॥ एबु जे मुख जाखिये रे । ते वचन शुद्धि कहिवाय रे । च
 तुर० ॥ २१ ॥ ढेयो जेयो वेदना रे । जे सहतो अनेक प्रकारे ॥ जिण विण पर सुर
 नवि नमे रे । तेहनी काया शुद्ध उदाररे । चतुर० ॥ २२ ॥ ॥ ढाल ॥ मुनि जन मारगनी,
 ए देशी ॥ ॥ समकित दूषण परिहरो । तेमां पहिली ठे शका रे ॥ ते जिन वचन
 मा मत करो ॥ जेहने समनूप रका रे । समकित दूषण परि हरो ॥ टेक ॥ २३ ॥
 कखा कुमतनी वाठना । बीजूं दूषण तजिये ॥ पामी सुरतरु परगडो । किमवाकल
 नजिये ॥ समकित० ॥ २४ ॥ सशय धर्मना फलतणो । वित्तिगिह्वा नामे ॥ त्रीजुं दूषण
 परिहरो । निज गुन परिणामे ॥ समकित० ॥ २५ ॥ मिथ्यामति गुण वर्णो ।
 टालो चोयो दोष ॥ उन्मारगि शुणता हुवे । उन्मारग पोप ॥ समकित० ॥ २६ ॥
 पाचमो दोष मिथ्यामती । परिचय नवि कीजे ॥ इम गुन मति अरविदनी । न
 ली वासना लीजे ॥ समकित० ॥ २७ ॥ ॥ ढाल ॥ जोलिडा हसारे विषय न रा
 चीये, ए देशी ॥ आठ प्रजाविक प्रवचनना कहा । पाचयणी धुरि जाण ॥ व
 र्तमान श्रुतना जे अर्थनो । पार लहे गुण खाण ॥ धन धन शासन मनन सु
 निवरा । टेक० ॥ २८ ॥ धर्म कथी ते बीजो जाणिये । नदिवेण परि जेह ॥ नि
 ज उपदेगेरे रजे लोकने । नजे हृदय सदेह । धन धन० ॥ २९ ॥ वादी त्रीजोरे त
 र्क निपुण नण्यो । मलवादी परि जेह ॥ राजदारेरे जयकमला वरे । गाजतो जिम

મેહ । ધન ધન૦ ॥ ૩૦ ॥ નડ્વાહુ પરિ જેહ નિમિત્ત કહે । પરમત ઝીપણ કા
 જ ॥ તેહ નિમિત્તીરે ચોથો જાણિયે । શ્રી જિનશાસન રાજ । ધન ધન૦ ॥ ૩૧ ॥
 તપ ગુણ ઝપર રોપે ધર્મને । ગોપે નવિ જિન આણ ॥ આશ્રવ લોપેરે નવિકોપે ક
 દા । પંચમ તપસી જાણ । ધન ધન૦ ॥ ૩૨ ॥ ઠઠો વિચારે મંત્ર તણો બલિ । જિમ
 શ્રીવચર મુણિંદ ॥ સિદ્ધ સાતમોરે અંજન યોગથી । જિમ કાલિક મુનિ ચંદ । ધન
 ધન૦ ॥ ૩૩ ॥ કાવ્ય સુધારસ મધુર અર્થ નચ્યા । ધર્મ હેતુ કરિ જેહ ॥ સિદ્ધસેન
 પરિ નરપતિ રીઝવે । અઠમ વર કવિ તેહ । ધન ધન૦ ॥ ૩૪ ॥ જવ નવિ હોવે પ્ર
 નાવિક એહવા । તવ વિધિ પૂરવ અનેક ॥ જાત્રા પૂજાદિક કરણી કરે । તેહ પ્રનાવિ
 ક ઢેક । ધન ધન૦ ॥ ૩૫ ॥ ઢાલ ॥ સતીય સુનડાની । એદેશી ॥ ॥ સોદે સમકિત
 જેહથી । સચિ જિમ આનરણે દેહ ॥ નૂપણ પાંચ તે મન વસ્યાં । સચી મન વ
 સ્યાં । તેમાં નહી સંદેહ । મુઝ સમકિત રંગ અચલ હોયો । ટેક૦ ॥ ૩૬ ॥ પહિ
 લું કુશલપણું તિહાં । સચી વંદન ને પચ્ચણ ॥ કિરિયાનો વિધિ અતિ ઘણો ।
 સચી આચરે તેહ સુજાણ । મુઝ૦ ॥ ૩૭ ॥ બીજું તીરથ સેવના । સચી તીરથ
 તારે જેહ ॥ તે ગીતારથ મુનિવરા । સચી તેહસું કીજે નેહ । મુઝ૦ ॥ ૩૮ ॥ ન
 ગતિ કરે ગુરુ દેવની । સચી ત્રીજું નૂપણ હોય ॥ કિણહિ ચલાવ્યો નવિ ચલે ।
 સચિ ચોથું નૂપણ જોય । મુઝ૦ ॥ ૩૯ ॥ જિનશાસન અનુમોદના । સચી જેહ
 થી બહુ જન હુંત ॥ કીજે તેહ પ્રનાવના । સચી પાંચ નૂપણની સ્વંત । મુઝ૦
 ॥ ૪૦ ॥ ॥ ઢાલ ॥ ૬મ નવિ કીજે હો, એદેશી ॥ ॥ લક્ષણ પાંચ કહ્યાં સ
 મકિત તણા । ધુર ઉપશમ અનુકૂલ । સુગુણ નર ॥ અપરાધી સૂં પણ નવિ ચિ
 તથકી । ચિંતવિયેં પ્રતિકૂલ । સુગુણ નર । શ્રી જિનનાપિત વચન વિચારિયે । ટેક૦
 ॥ ૪૧ ॥ સુરનર સુખ જે હુઃખ કરિ લેખવે । વંઠે શિવસુખ એક ॥ સુ૦ ॥ બીજું
 લક્ષણ તે અંગીકરે । સાર સંવેગ સુંટેક । સુ૦ । શ્રીજિન૦ ॥ ૪૨ ॥ નારક ચારક સ
 મનવ ઝનગ્યો । તારક જાણિને ધર્મ । સુ૦ ॥ ચાહે નિકલવું નિર્વેદ તે । ત્રીજું લ
 ક્ષણ મર્મ । સુ૦ । શ્રી જિન૦ ॥ ૪૩ ॥ ડવ્યથકી હુઃખિયાની જે દયા । ધર્મહી
 ણાની નાવ । સુ૦ ॥ ચોથું લક્ષણ અનુકંપા કહી । નિજ શકતે મનહ્યાવ ।
 સુ૦ શ્રીજિન૦ ૪૪ ॥ જે જિન નાચ્યું તે નહિ અન્યથા । એહવો જે દૃઢ રંગ । સુ૦
 તે આસ્તિકતા લક્ષણ પાંચમું । કરે કુમતિનો એ જંગ । સુ૦ । શ્રીજિન૦ ॥ ૪૫ ॥
 ॥ ઢાલ ॥ જિન જિન પ્રતિ વંદન દિસે, એદેશી ॥ પર તીર્થી પરના સુર તેણે । ચૈ
 ત્ય ગ્રહ્યાં વલિ જેહ ॥ વંદન પ્રમુખ તિહાં નવિ કરવું । તે જયણા ષટ જેય રે ।

नविका, समकित यतना कीजे । टेक० ॥ ४६ ॥ वदन ते कर जोडन कहिये । न
मन ते शीस नमाडे । दान ६८ अन्नादिक देवू । गौरव जगति देखाडेर । नवि
का० ॥ ४७ ॥ अनुप्रदान ते तेहने कहिये । वार वार जे दान ॥ दोष कुपात्रे पात्र
मतिये । नहि अनुकषा मान रे । नविका० ॥ ४८ ॥ अण बोलावे जेह ना
खवूं । ते कहिये आलाप ॥ वार वार आलाप जे करवो । ते कहिये संलाप रे ।
नविका० ॥ ४९ ॥ ए जयणायी समकित दीपे । वलि दीपे व्यवहार ॥ एमा पण
कारणायी जयणा । तेना अनेक प्रकार रे । नविका० ॥ ५० ॥ ढाल ॥ जलना
नीदेशी ॥ शुद्ध धरमयी नवि चले । अति दृढ गुण आधार जलना ॥ तो पण
जे नवि तेहवा । तेहने एह आगार । जलना ॥ ५१ ॥ बोवु तेहवु पालिये ।
दंति दत सम बोल । जलना ॥ सङ्गनना डुर्जन तणा । कव्वप कोटिने तोल । ज
लना ॥ बो० ॥ ५२ ॥ राजा नगरादिक धणी । तस शासन अनियोग । जलना । तेहयी
कार्तिकनी परे । नहि मिथ्यात संयोग । जलना ॥ बो० ॥ ५३ ॥ मेलो जननो घण कह्यो ।
बल चोरादिक जाण । जलना ॥ पेत्रपालादिक देवता । तातादिक गुरु गण । ज
लना ॥ बो० ॥ ५४ ॥ वृत्ति डुर्जन आजिविका । ते जीखण कतार । जलना ॥ ते हेते दू
षण नही । करता अन्य आचार । जलना ॥ बो० ॥ ५५ ॥ ढाल ॥ राग मट्टहार ॥ नाविजे
रे समकित जेहयी रुझडूं ॥ ते नावना रे नावो मनकरि परवडूं ॥ जो समकित रे ताजूं
साजूं मूल रे ॥ तो व्रत तरु रे दीये शिवपद अनुकूज रे ॥ ५६ ॥ तूटका ॥ अनुकूज मू
ल रसाल समकित । तेहविण मति अथ रे ॥ जे करे किरिया गर्व जरिया । तेह
फूजो अथ रे ॥ ए प्रथम नावना गुणो रुझडी । सुणो बीजी नावना ॥ वारणू समकि
त धर्मपुरतुं । एहवीते पावना ॥ ५७ ॥ ढाल ॥ बीजी नावना रे समकित पीठ जो दृढ स
ही ॥ तो मोटो रे धर्म प्रासाद मगे नही ॥ पाइये खोटे रे मोटो ममाण न शोनी
ये ॥ तेह कारण रे समकितसू चित थोनीये ॥ ५८ ॥ तूटका ॥ थोनीये चित नित एम
जावी । चोयी नावना नाविये ॥ समकित निधान समस्त गुणनु । एहवु मन ला
विये ॥ तेह विण तूटा रत्न सरिखा । मूल उत्तर गुण सवे ॥ किम रहे ताके जेह
हरवा । चोर जोर जवे जवे ॥ ५९ ॥ ढाल ॥ नावो पचमी रे नावना सम दम सार रे
पृथवी परे रे समकित तस आधार रे ॥ ठवी नावना रे नाजन समकित जो मि
ले ॥ श्रुत शीजनो रे तो रस तेहमा नवि ढले ॥ ६० ॥ तूटका ॥ नवि ढले समकित नाव
ना रस । अभियसम सवरतणो ॥ पट नावना ए कही एहमा । करो आदर अ
ति घणो ॥ इम नावता परमार्थ जलनिधि । होइ निनु ऊकजोल ए ॥ धन पचन

पुण्य प्रमाण प्रगटे । चिदानंद कलोल ए॥६१॥ ढाला॥ जे सुनिवेश सके नवी ठंढी ए देशी॥
 ठरे जिहां समकित ते आनक । तेहना पट विध कहिये रे ॥ तिहां पहिलुं आनक
 क ठे चेतन । लक्ष्मण आतम लहिये रे ॥ खीर नीर परें पुञ्ज मिश्रित । पण
 एहथी ठे अलगो रे ॥ अनुभव हंस चंच जो लागे । तो नवि दीसे बलगो रे ॥६२॥
 बीजूं आनक नित्य आतमा । जे अनुभूत संजारे रे ॥ बालकने स्तन पान वासना
 । पूरव नव अनुसारे रे ॥ देव मनुज नरकादिक तेहना । ठे अनित्य पर्याय रे ॥
 इव्यथकी अविचलित अखंमित । निज गुण आतमराय रे ॥ ६३ ॥ त्रीजूं आन
 क चेतन कर्ता । कर्मतणो ठे योगे रे ॥ कुंजकार जिम कुंजतणो जे । दंमादि
 क संयोगे रे ॥ निश्चयथी निज गुणनो कर्ता । अनुपचरित व्यवहारे रे ॥ इव्य
 कर्मनो नगरादिकनो । ते उपचार प्रकारे रे ॥ ६४ ॥ चोथूं आनक ठे ते जोक्ता ।
 पुण्य पाप फल केरो रे ॥ व्यवहारे निश्चय नय दृष्टें । जुंजे निज गुण नेरो रे ॥ पं
 चम आनक ठे परम पद । अचल अनंत सुख वासो रे ॥ आधि व्याधि तन म
 नथी लहिये । तसु अजावे सुख खासो रे ॥ ६५ ॥ ठतुं आनक मोक्षतणू ठे । सं
 यम ज्ञान उपायो रे ॥ जोसहिजे लहिये तो सघले । कारण निःफलथायो रे ॥
 कहे ज्ञान नय ज्ञानज साचूं । ते विण जूठीकिरिया रे ॥ न लहे रूपू रूपू जाणी
 । सीप जणी जे फिरियारे ॥ ६६ ॥ कहे किरियानय किरियाविण जे । ज्ञान तेह
 सूं करजो रे ॥ जल पेसी कर पद न हलावे । तारू ते किम तरसे रे ॥ दूषण नूपण
 ठे इहां बहुला । नय एकेकने वादे रे ॥ सिद्धांति ते बेहु नय सांधे । ज्ञानवंत अ
 प्रमादे रे ॥ ६७ ॥ इणि परे सडसठ बोल विचारी । जे समकित आराहे रे ॥
 राग द्वेष टाली मन वाली । ते समसुख अवगाहे रे ॥ जेहनो मन समकितमां
 निश्चल । कोइ नही तस तोले रे ॥ श्री नय विजय विबुध पय सेवक । वाचक ज
 स इम बोले रे ॥ ६८ ॥

॥ इति श्री सम्यक्त सडसठबोल सङ्गाय समाप्तः

ॐ श्री जिनाय नम
अथ श्री शृंगारवैराग्यतरंगिणीप्रारंभ

संस्कृतटीकाना कर्ता आरजमा मगलाचरण करे

उपजातिवृत्तं ॥ श्रीपार्श्वनाथ प्रणिपत्य ज्ञतया पुरि
स्थित श्रीफलवर्द्धिकायां ॥ शृंगारवैराग्यतरंगिणी या
व्याख्याननाय्या क्रियते मया सा ॥ १ ॥

अर्थ - श्रीफलवर्द्धिकानामनी पुरीनेविषे स्थित श्रीपार्श्वनाथ जगवानने ज
क्विवडे प्रणाम करीने शृंगारवैराग्यतरंगिणी नदीनी नाविकारूप व्याख्या हु करुंतुं
अवतरण-श्रीसोमप्रजाचार्य, वैराग्यनी वासनावडे शृंगारने दूषित करनार ठ
ता आ शृंगारवैराग्यतरंगिणी नामनो अथ करवानी कामनाएकरी स्त्रीतुं रूप नि
दा करवा योग्य ठे एवु प्रतिपादन करे ॥ १ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ धर्मरामदवाग्निधूमलहरीलावण्य
लीलाजुप स्तन्वंग्या यमितान्विलोक्य तदहो वालान्किमु
त्कठसे ॥ व्यालान् दर्शनतोपि मुक्तिनगरप्रस्थानविघ्नद्व
मान् मत्वा दूरममून विमुच कुशल यद्यात्मनो वावसि ॥ २ ॥

अर्थ - अहो ! आ धर्मरूप वननेविषे दावाग्निना धुमाडानी पक्किना जेवा इया
मवर्णवाजा, सूक्ष्मअगयुक्त गरीरवाली स्त्रीओना वाधेला जे वालो ठे, तेने जोई
ने तू केम आनदने पामेठे ? जो तू पोतातुं सारु यवानी उच्चा करतो हो तो, जे
ना दर्शनेकरी मुक्तिरूप नगरीना मार्गमा विघ्न थायठे, एवा वालोने व्याल (स
र्प) रूप मानीने दूरथी त्याग कर. एणेकरी वैराग्यरस दर्शवीने शृंगारने दूषित
कथोठे, जेम सर्प लावा अने काला होयठे, तेमज स्त्रीना वाल पण लावा
अने काला होवाथी, तेथ्योतु सादृश्यपणुं कथुठे, जेम सर्पने जोताज थापणे
दूर नागी जेथे ठेये, तेम ते वालोने जोताज तेथ्योना तिरस्कार करवो जोड्ये
शकुनशास्त्रमा कथुठे के, कोई बाहेर गाम कामे जतो होय ते वखते जो मा
र्गमा साप मले तो ते काममा विघ्न पडतां ते कार्यनी सिद्धि थाय नही, तेमज

મુક્તિરૂપ નગરીના માર્ગમાં સ્ત્રીના વાલરૂપ સર્પ જો આડે આવે એટલે તેઓમાં મોહ ઉત્પન્ન થાય તો મોટો વિગ્ન થાય છે, માટે એ સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ઉપર કહ્યું કે, સ્ત્રીઓના બાંધેલા વાલને વ્યાલરૂપ જાણ; એ ટેકાણે કવિએ ચ મત્કાર રાખ્યો છે કે, વાલશબ્દમાં યકાર મત્કાથી વ્યાલશબ્દ થાય છે; માટે વાલને વ્યાલ કહેવું યોગ્ય છે. એને શ્લેષાલંકાર કહે છે.

આ વૃત્તમાં, સર્પ ચાલતી વખતે જેમ વાંકોચૂકો થઈ જાય છે; તેમ સ્ત્રીના કેશ વિંટડીઆલા હોય તેને કવિલોકો શ્રેષ્ઠ કહે છે. અને જેમ સર્પનો રંગ અતિ કાલો હોય છે, તેમ સ્ત્રીના અતિ કાલા રંગવાળા વાલ હોય, તો તે શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે. એવી રીતે વાલની જે શ્રેષ્ઠતા છે, તે વિષયક શૃંગાર રસ દર્શાવ્યો છે, અને જેમ માર્ગમાં સર્પ આમો આવે તો કાર્યસિદ્ધિ થાય નહીં; તેમ ગુણસ્થાનક નિસરણી ચડતાં પુરુષને વચમાં સ્ત્રીના કેશનો મોહ ઉત્પન્ન થયો તો તેથી શ્રેણી આરોહની સિદ્ધિ થતી નથી; એવી રીતે વાલની જે નિર્નેત્સના કીધી છે તે વિષયક વૈરાગ્ય રસ દર્શાવ્યો છે. ॥ ૧ ॥

ये केशा लसिताः सरोरुहदृशां चारित्रचंद्रप्रज्ञाभ्रंशां
चोदसहोदरास्तव सखे चेतश्चमत्कारिणः ॥ क्लेशान्मू
र्त्तिमतोऽवगम्य नियतं दूरेण तानुत्सृजेर्नोचेत् कष्टपरंप
रापरिचितः शोच्यां दशामेष्यसि ॥ ७ ॥

અર્થ:- હે સખા, કમલપત્રના જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીના દેદીપ્યમાન કેશ, ચારિત્રરૂપ ચંદ્રની જ્યોતિનો નાશ કરવાવિષે મેઘજેવા છે; અને જે તારા અંતઃકરણમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે, તેઓ મૂર્તિમાન ચતુરિંદ્રિયગમ્ય ક્લેશ છે; એમ નિશ્ચય જાણીને દૂર નાઠી દે. જો એઓનો તું ત્યાગ કરીશ નહીં, તો તું કષ્ટપરંપરાએ યુક્ત થયોથકો શોક કરવાયોગ્ય અવસ્થાને પામીશ. આ શ્લોકમાં સ્ત્રીના કેશને ક્લેશતું સાદૃશ્ય કહ્યું છે, તે આવી રીતે “લસિત” એ શબ્દ મૂલમાં છે, એનો અર્થ લકારે કરી સિત કેહેતાં યુક્ત, કેશશબ્દનો ક્લેશ શબ્દ થાય છે.

આ વૃત્તમાં, મેઘના વર્ણની સાથે સ્ત્રીના કેશની બરાબરી કરી છે. જેમ આ કાશને વિષે મેઘ અતિ શોભાયમાન દીવામાં આવે છે, તેમ સ્ત્રીના મસ્તકને વિષે કેશ અતિ લસિત એટલે દેદીપ્યમાન દીવામાં આવે છે. સ્ત્રીનાં કેશ જે ચલકતા હોય તે શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે. એ મુખ્ય કેશની શ્રેષ્ઠતાનો વિષય કહેતાં અંતરગત તે કેશ

ધારણ કરનારી સ્ત્રીના નેત્રોને કમલપત્ર જેવા કહ્યાઠે, એ બધો શૃંગાર રસ જાણ
વો અને સ્ત્રીના એવા કેશ જોઈને પુરુષના અંત કરણમા મદનાદિ વિકારરૂપ ચમ
ત્કાર ઉત્પન્ન થાયઠે, માટે તે ક્લેશરૂપ કહ્યાઠે, કેમકે, કામાદિ વિકારો ક્લેશરૂપ
કહ્યાઠે, ક્લેશો અંતરના વિષય હોવાથી ચક્ષુના વિષય નથી, તેઓએજ જાણે કેશ
રૂપ મૂર્તિ ધારણ કરી હોય ની! એવી ઉત્પ્રેક્ષા થાયઠે એ કારણથી સ્ત્રીના દેદીપ્ય
માન કેશને ક્લેશરૂપ જાણીને તેનો તુ ત્યાગ કર, એવડે વૈરાગ્ય રસ દર્શાવ્યોઠે ॥૧॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યે શુશ્રુવોધશશિખડનરાદુચંદ્રાશ્રિતં
હરંતિ તવ વક્રકચા દશાગ્યા ॥ તે નિશ્ચિત સુકૃતમર્ત્ય
વિવેકદેહનિર્દારણે નનુ નવક્રકચા સ્ફુરતિ ॥ ૩ ॥

અર્થ — દે પુરુષ, નિર્મલ જ્ઞાનરૂપ ચંદ્રું ગ્રાસન કરવાવિષે, સ્ત્રીના વાંકા કે
શ, રાદુ જેવા ક્રૂર ઠે તે તારા અંત કરણમા ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરેઠે અર્થાત્ રા
દુ જેમ ચંદ્રનો ગ્રાસ કરેઠે, તેમ એ વાંકા કેશ તારા જ્ઞાનનો નાશ કરનારા ઠે
અને તે જાણે સુકૃતરૂપ મનુષ્યના વિવેકરૂપ દેહનું વિદારણ કરવાને નવી કર્વત
જ હોયની! એ ઉત્પ્રેક્ષા ઠે એમા “વક્ર કચ” એટલે વાંકા કેશ તે “નવક્રક
ચ” એટલે નવી કરવતના જેવા ઠે એમકહ્યાથી શ્લેષરૂપ ચમત્કાર જાણવો

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના વાંકા કેશ હોય તે શ્રેષ્ઠ કહ્યાઠે સ્ત્રીના વક્રકેશ પુરુષના
મનને મોહિત કરેઠે, એથીજ અંત કરણમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરેઠે એમ કહ્યું
ઠે, માટે એ શૃંગાર રસ ઠે, અને સ્ત્રીના વાંકા કેશનું દર્શન થતાજ પુરુષનું મન
વિવદ્ધ થાયઠે, દેહની પણ શુદ્ધિ રહેતી નથી, અને જ્ઞાનનો નાશ થઈ જાયઠે
તેથી તેઓને રાદુરૂપ કહ્યાઠે તેમજ વિવેકરૂપ શરીરને કાપવાને નવી કર્વત
જેવા કહ્યાઠે, એવા જાણીને તેઓનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો ॥૩॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ અલકૃતં કુંતલનારમસ્યા વિલોક્ય લોક કુરુતે
પ્રમોદમ્ ॥ વૈરાગ્યવીરચ્છિદ્રં હરંત મમુ ન કિં પદ્યસિ કુતનારમ્ ॥ ૪ ॥

અર્થ — દે પુરુષ, પુષ્પાદિકેકરી ગુથેલા સ્ત્રીના બાંધેલા કેશોનો સમૂહ એટલે
આંબોડો જોઈને લોક આનંદને પામેઠે, પરંતુ એ વૈરાગ્યરૂપ વીરનું ઠેદન કરણા
રુ પ્રાપ્ત નામક હુ સદ્ શસ્ત્ર ઠે એમ તૂંકા જોતો તથી? અર્થાત્ સ્ત્રીના અલંકૃત
“કુંતલનાર” એટલે જે શણગારીને બાંધેલા કેશ ઠે, તે કુંતનાર એટલે પ્રાપ્ત નામ

ક શસ્ત્રજ છે એમ જાણવું. આ ટેકાણે અલંકાર એટલે લકારરહિત, કૃત એટલે કરે જો, જે કુંતલનાર શબ્દ, તેનો કુંતનાર એવો શબ્દ થાય; તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પુષ્પાદિકેકરી શૃંગારેલો સ્ત્રીના કેશોનો અંબોમો પુરુષને એવો રમણીય લાગેલો કે, તે જોઈને વૈરાગ્યવાન પુરુષનો વૈરાગ્ય પણ ઢગી જાયલો; એવી શ્રેષ્ઠતા કહીલો, તે શૃંગારરસ છે. અને તે દુઃખે કરીને પણ સહન ન થાય એવા પ્રાસ નામક શસ્ત્રરૂપ ઢતાં વૈરાગ્યનો નાશકરનારો છે; માટે તેનો ત્યાગ કર; એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૪ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કસ્તૂરિકાતિલકિતં તુલિતાષ્ઠમીંદ્ર
ચિત્તે વિચિંતયસિ સૌખ્યનિમિત્તમેકમ્ ॥ વામભ્રુવાં યદલિકં
તદહો અલીકમિત્યાખ્યયૈવ પરયા પ્રવદંતિ રૂપમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ:-હે પુરુષ, જેમાં કસ્તૂરીનો તિલક કસ્યોલો; તેથી અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવી જેની સુંદર ઝુકુટી દેખાય છે, તે અદિતીય સૌખ્યનું કારણ છે, એવું તું અંતઃકરણમાં ચિંતન કરેલો, તે વ્યર્થ છે. અહો ક્યાશ્ચર્યે! તે સ્ત્રીઓનું અલિક એટલે જે લલાટ છે, તેને પંડિત લોકો અલીક એટલે મિથ્યા કહેલો. અર્થાત્ અલિક એવાં વેરૂપ લલાટ વાચક છે; તેઓમાંના પહેલા રૂપને બીજા રૂપે કરી જાણ, એટલે લલાટને મિથ્યા જાણ; એ પણ શ્લેષજ છે.

આ વૃત્તમાં, અષ્ટમીનો ચંદ્ર અર્ધગોલાકાર ઢતાં વસ્ત્રે સૂણાએ સરસો દેખાયલો, તેના વચમાં શ્યામ વર્ણના ચાંદલાના જેવું દેખાયલો, તેથી તે અતિ શોજિત લાગેલો, તેમ સ્ત્રીનું પણ વાંકું લલાટ ઢતાં તેમાં કસ્તૂરીનો તિલક કસ્યો હોય, તો અતિ મનોહર દેખાયલો, તે જોઈને પુરુષના મનનેવિષે ઘણો આનંદ થાયલો; તે શૃંગારરસ છે. અને એ જે કસ્તૂરીના તિલક સહિત સ્ત્રીનું લલાટ અતિ શોજાયમાન દેખાયલો, તેમાં કાંઈ અર્થ નથી, કિંતુ વ્યર્થ છે; માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૫ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ ન ભૂરિયં પંકજલોચનાયાશ્રકાસ્તિ શૃંગારરસૈ
કપાત્રમ્ ॥ ૬ ॥ કિંત્વસૌ સાધુતરા પ્રસૂતે નિબંધનં મોહવિષ્ણુમસ્ય ॥ ૬ ॥

અર્થ:-હે પુરુષ, કમલપત્રના જેવાં લોચનવાળી સ્ત્રીની શોજાયમાન ઝુકુટી છે, તે જાણ શૃંગારરસનું એક પાત્રજ છે; તે અતિશય શ્રેષ્ઠ નૂમિ છે; કેમકે, અથકી મોહરૂપવિષના વૃદ્ધનો પ્રાદુર્ભાવ ઉત્પન્ન થાયલો; અર્થાત્ ચૂ એટલે ઝુકુટી, તે સાધુતરા

જૂ એટલે જૂમિ થાયઠે, એમ કહ્યું, તેમા આવી રીતે શ્લેષ ઠે.- સા એટલે પ્રસિદ્ધ, ધુતરા એટલે રેફરહિત એવો, જૂ શબ્દ જૂમિવાચક શબ્દ થયો તે યોગ્ય ઠે

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જે શોનાયમાન ત્રુકુટિ, તેને શૃંગાર રસના પાત્રરૂપે કહી ઠે, કેમકે, એને જોતાજ પુરુષને મોહ ઉત્પન્ન થાયઠે, માટે એ શૃંગાર રસ ઠે, અ ને એ ત્રુકુટિ નથી પણ મોહરૂપ વિપના વૃદ્ધને ઉત્પન્ન કરનારી સારી જૂમિ ઠે, એમ કહેવાથી વૈરાગ્ય રસ જાણવો ॥ ૬ ॥

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ નવકુવલયદામશ્યામલાન્ દૃષ્ટિપાતાન્ કૃત
પરમદનાશાન્ વિક્ષિપત્યાયતાહી ॥ ઇતિ વહસિ મુદં કિ મોહ
રાજપ્રયુક્તાન્ પ્રશમન્નટવધાર્થં વિઘ્નમૂનૃષ્ટિપાતાન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ.- હે પુરુષ, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રીના કુવલયની માલા જેવા શ્યામવર્ણવાલા, અન્યમદના નાશ કરનારા જે કટાક્ષ, તે મારા ઉપર નાખેઠે, એમ જાણીને તૂ શાસારુ હર્ષિત થાયઠે ? અરે, એ જે દૃષ્ટિપાત (કટાક્ષ) ઠે તે પ્રશમ રૂપ શરવીરનો વધ કરવા સારુ મોહ રાજાએ પ્રેરણા કરેલા કૃષ્ટિપાત એટલે તલવારના પાત (ધા) ઠે, એમ જાણ, અંદ્રી દૃષ્ટિપાતનો કૃષ્ટિપાત આવી રીતે થયો ઠે.- દૃષ્ટિપાત શબ્દનું વિશેષણ મૂલમા “ કૃતપરમદનાશાન્ ” ઠે, એનો શ્લેષ કરી આવો અર્થ થાય ઠે.- કૃત એટલે કહ્યો, પરમ એટલે અત્યંત, દનાશ એટલે દકારનો નાશ થયાથી કૃષ્ટિપાત શબ્દ થાય ઠે તે યોગ્ય ઠે

આ વૃત્તમાં, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રી કહી ઠે, એથી સ્ત્રીના વિશાલ નેત્રોને કવીઓ એ ઉત્તમ કહ્યા ઠે, એમ જાણજી, એવા વિશાલ નેત્રોના જે કટાક્ષ, તે કુવલયની માલા જેવા, અને અન્ય મદના નાશ કરનારા કહ્યા ઠે, એટલે જે પુરુષ ઉપર કુવલયની માલાના જેવા કટાક્ષ પડે તે પુરુષ વીજા ગમે તેવા મદવાલો હોય તો પણ તરત તે સ્ત્રીની ઉપર મોહિત થઈને તેના ફિકર જેવો થઈ રહેઠે, અને તે પોતાની ઉપર સ્ત્રીના કટાક્ષ પડ્યા જોઈને અતિ આનંદિત થાયઠે, માટે એ શૃંગાર રસ ઠે, અને એવો લુપ્ત થયેલો પુરુષ મોહરૂપ રાજાને વશ થયો થકો હુ સ્ત્રી પાપઠે, કેમકે, નેત્રકટાક્ષરૂપ તલવારના ધાંકરી તેના પ્રશમરૂપ શરવીરપણાનો વધ થાયઠે તેનો તું ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્ ॥ તસ્યા કોપપટ યદાનનમદ્ધોરા
ત્ર સ્મરન્નાત્મનઃ સતાપ વિતનોપિ કાનનમદ્ધો જ્ઞાતા સ

સ્વે તત્યજેઃ ॥ એતસ્મિન્ વસતા મનોઞ્નવમહાસર્પેણ દષ્ટઃ

પુમાન્ કાર્યાકાર્યવિવેકશૂન્યહૃદયઃ કસ્કો ન સંજાયતે ॥૬॥

અર્થ:-હે સખા, કોપનું સ્થાન જે સ્ત્રીનું આનન એટલે મુખ, તેનું રાત્રદિવસ સ્મરણ કરીને તું પોતાને સંતાપ કરીલે છે, અહો ઇતિ સ્વેદે ! તે આનન નથી પણ કાનન એટલે વન છે; એમ જાણીને મૂકી દે, કેમકે, એ વનમાં રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તે જે પુરુષને દંશ કરે છે, તે પુરુષનો હૃદય કાર્યાકાર્ય વિવેકથી શૂન્ય થઈ જાય છે, એવો કોણ છે, કે જે યુક્ત વિવેકશૂન્ય ન થાય ! કિંતુ સર્વ થાયજ છે. સામાન્ય સર્પનાવિષે કરીને મૂર્ખિત થાવો પુરુષ પણ શૂન્ય હૃદયવાળો થઈ જાય છે, તો જેને સર્પે દંશ કહ્યો હોય તેનું શું કહેવું ! અહીં કોપપદ આનન કાનન છે, એમ કહ્યું છે, તેથી કોપપદ એટલે કકાર છે યપપદ એટલે સમીપપદ જેનો એવો આનન શબ્દ કાનન શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે, એશ્લેષ છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું મુખ કોપાયમાન કહ્યું છે તેનું કારણ એકે, સ્ત્રીની મુખમુદ્રા યત્કિંચિત્ કોપાયમાન પુરુષને દીઠામાં આવે તો તેને કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે અથવા કોઈ કારણને લીધે સ્ત્રીને રીશ આવીને પુરુષને પોતાની મુખમુદ્રા કોપાયમાન કરી દેવાડ્યાથી તેને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને વિવિધ પ્રકારે તેને સમજ્યાવ્યાની આતુરતાને લીધે કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તે અહીં શૃંગારરસ જાણવો, અને સ્ત્રીના મુખને વન જેવું કહ્યું છે, ને તેમાં કામરૂપ સર્પ રહે છે તે દંશ કરીને પુરુષના હૃદયને શૂન્ય કરે છે એટલે સારાસાર વિવેકરહિત કરે છે; અર્થાત્ મૃતકતુ વ્ય કરે છે, તેથી તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્યરસ જાણવો. ॥ ૬ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સાકારમાલોક્ય મુખં તરુણ્યઃ કિં મુગ્ધબુદ્ધે મુદ્ધમાદધાસિ ॥ ૬ ॥ હિ ચિત્તભ્રમનાટકસ્ય વિચક્ષ્ણૈરામુખમાચચક્ષ્ણૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ:-હે રૂઢીબુદ્ધિવાન પુરુષ, તરુણ સ્ત્રીનું સાકાર એટલે સુંદર મુખ જોઈને તું શાસારુ આનંદિત થાય છે ! એ મુખને વિદ્વાન પુરુષ નિશ્ચયે કરી ચિત્ત ધ્રુમરૂપ નાટકનું આમુખ એટલે આચારંન કહે છે. અહીં સાકાર એટલે આકાર સહિત જે મુખ હોય તે આમુખ છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, તરુણ સ્ત્રીનું સુંદર મુખ કહ્યું છે, તેનું કારણ એકે મુખની સુંદરતા તારુણ્યપણામાં હોય છે. તે ગમે તેવી સારીબુદ્ધિવાળા પુરુષની બુદ્ધિને વિષ્રમ કરે છે. એટલે મોહિત કરે છે. એ શૃંગાર રસ છે. અને તરુણ સ્ત્રીનું મુખ ચિત્તવિષ્રમરૂપ

નાટકનો આધારજ છે એટલે સ્ત્રીનું મુખ જોઈને મોહનો આરજ થાય છે જેમ નાટકનો આધારજ સૂત્રધાર અને નટીપ્રમુખના ગાયનદ્વારા થાય છે, તે જાનાર પુરુષના ચિત્તને મોહ ઉત્પન્ન કરે છે તેમ એ પણ જાણવું તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૯ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કામજ્વરાતુરમતે તવ સર્વદાઽસ્યં વા
મધ્નુવાં યદિ કથંચિદવાન્નુમિચ્છા ॥ યત્નં વિનાપ્યશિલજ
ન્મપરંપરાસુ તજ્ઞાતમેવ જવતો નનુ સર્વદાસ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ - હે કામરૂપજ્વરથી પીડાયમાન થયેલી મતિવાળા પુરુષ, જો એટલે સર્વ કાલ સુંદર ત્રુકુટિવાળી સ્ત્રીનું આસ્ય એટલે મુખ, કોઈ પણ તને પ્રાપ્ત થવાની ઇચ્છા હોય, તો નિશ્ચયેકરિ યત્નશિવાય સંપૂર્ણ વિષે સર્વદાસ્ય એટલે સર્વનું દાસપણું તને થયલુંજ છે, એમ જાણવું છે તેકાળે “સર્વદાસ્ય” એ શબ્દ આવેલો છે તે વચ્ચેનો અર્થ નિન્ન નિન્ન છે તેથી અહિં યમક જાણવો

આ વૃત્તમા, સુંદર ત્રુકુટિવાળું સ્ત્રીનું મુખ કહ્યું છે, એથી જ સ્ત્રીની ત્રુકુટિ રી હોય, તે સુરૂપ દીગમા આવે છે તેનું મુખ કામી પુરુષને અતિ પ્રિય લાગે છે અને તેને જોતાજ કામીપુરુષની મતિ કામજ્વરથી પીડાયમાન થાય છે, એજ ગુંગાર રસ છે અને એવા સ્ત્રીના મુખની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા જે પુરુષ કરે છે તે જન્મને વિષે પરાધીન રહે છે માટે તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥ ૧

શાર્દૂલવિક્રીંમિત વૃત્તમ્ ॥ તસ્યા સાધુરદં વિલોક્ય વદ
નં ય સંશ્રયત્યજસા મુક્ત્વા મુક્તિપથ હૃદ્ધા પ્રવિશતિ શ્રા
ત્યા સ હર્ગ વનમ્ ॥ તચ્ચાત્યંતમચારુવદ્વસતિર્યેનાત્ર રા
ગાદિન્નિશ્ચોરૈર્ધર્મધનાપહારકરણાત્કઠ ન કિ પ્રાપ્યતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ - તે સ્ત્રીનું “સાધુ રદ” એટલે સારા દાતવાળું વદન એટલે મુખ જોને જે પુરુષ વેગે કરી તેનો આશ્રય કરે છે, એટલે તેમા લુબ્ધ થાય છે તે હા હા ઇતિ રહે છે. મુક્તિમાર્ગને સૂકીને, વસતિને અરમ્ય કરીને હા રહેકરિ એ ગમન ન થાય એવા વનને વિષે ત્રાતિએ કરિ પ્રવેશ કરે છે તે વન ત છે, તેમાં ગમન કરનારા પુરુષનું ધર્મરૂપ ધન રાગાદિક ચોરો દૂરણ કરી જ છે તેથી શુ કદાચી પ્રાપ્તિ થતી નથી? અહિં સાધુરદ વદન જે છે તે વન છે

મ કહ્યું છે. તે આમ:— સાધુરદં એ શબ્દનો પદહેદ કરિયે તો સાધુ: અદં એ વે પદ જુદા થાય છે. એમાંના અદં પદયકી દકાર રહિતપણું થાય છે, એમ વદનનું વન થાય છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સારા દાંતવાલી સ્ત્રીનું મુખ જોતાંજ પુરુષનું મન લુબ્ધ થઈ જાય છે. મુક્તિનો માર્ગ જે ધર્મધ્યાનાદિક તેને તે મૂકી દે છે. જેને વસતિ સારી જાગતી નથી, મદનને વશ થયો થકો વનાદિક એકાંત સ્થળમાં તે સ્ત્રીસહિત અથવા સ્ત્રીના આગમનની ઇજ્ઞાવાન થયો થકો વાસ કરે છે, અને તેથી મહાકષ્ટ સહન કરે છે, એવો સ્ત્રીના મુખ દર્શનનો જે પ્રનાવ તે અહિં શૃંગાર રસ છે. અને સ્ત્રીના મુખરૂપ જે વન તેમાં જે પુરુષ પ્રવેશ કરે છે તેનું ધર્મરૂપ ધન રાગાદિક ચોર જૂંટી લિયે છે. માટે તેમાં લુબ્ધ થવું નહીં. એ અહિં વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૧ ॥

પૃથ્વીવૃત્તમ્ ॥ યિયાસસિ નવોદધેર્યદિતટં તદેણીદિશામહીનમધરં
ધરં પરિહરે: પરં દૂરત: ॥ ઇહાસ્ફુલ્લનતોઽન્યથાવિશદવાસનાનો
સ્તવ વ્રજિષ્યતિ વિશીર્ણતાં ન નવિતા તતો વાંઙિતમ્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:—હે પુરુષ, જો તું આ સંસાર સમુદ્રનો પાર લેવાની ઇજ્ઞા કરતો હો, તો હરિણી જેવાં નેત્રોવાલી સ્ત્રીઓના અહીંન એટલે અમૃતાદિવંડે પરિપૂર્ણ, અધર એટલે ઓષ્ઠરૂપ ધર એટલે પર્વત જે છે તેને તું દૂર નાચી દે. તે જો તું નહીં મૂકીશ તો તે પર્વતના સંઘટનના યોગે તારી નિર્મલ વાસનારૂપ નોકા જાંગી જશે. તેથી તારું ઇજ્ઞે લું પાર પડશે નહીં. જેમ સમુદ્રમાં પર્વતના લાગવાથી વહાણ જાંગી જાય તો જવા આવવાદિક ઇષ્ટસિદ્ધિ થતી નથી. તે પ્રમાણે તું પણ આ નવ સમુદ્રને પહેલે પાર પહોંચી શકીશ નહીં. અહીં અહીંન અધર જે છે તે ધર એટલે પર્વતજ છે, એમ કહ્યું છે, તે આમ:— જે અહીંન એટલે અકારે કરિ હીન એટલે રહિત અધર શબ્દ તે ધર શબ્દ થાય છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનાં નેત્રોને હરિણીનાં નેત્રોની બરાબરી કરી છે, એટલે હરિણીનાં નેત્રો અતિ વિશાલ અને સુશોજિત હોય છે તેમ સ્ત્રીના નેત્રો પણ અતિ વિશાલ તથા સુશોજિત હોવાથી પુરુષનું મન રેંચી લિયે છે, તથા જે કામી પુરુષ છે તેને સ્ત્રીના અથરામૃતનેવિષે ઘણી પ્રીતિ હોય છે, માટે અમૃતેકરી પૂર્ણ અધર કહ્યાં છે, તે શૃંગાર રસ છે. અને તે અધર છે તે પર્વતજ છે, કેમકે, જે પુરુષ તે અથરાનેવિષે લુબ્ધ થાય છે તે સંસારથી તૂટી શકતો નથી. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૩ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ ન જાતીઠં ભ્રાત સ્ફુરદરુણરત્નોઘકિરણપ્રતા
નં તન્વગ્યાસ્તરલતરલ કુંડલયુગમ્ ॥ દમ હ્રગ્ધ પુસામિહ વિરહસ
યોગદશયોર્જ્વલત્તોકાનંગજ્વલનયુગિદ કુંડયુગલમ્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ - હે નાઈ, દેદીપ્યમાન રક્તવર્ણ રત્નોનો કિરણસમૂહ છે જેનાવિપે, તથા
“તરલ તરલ” એટલે જે અત્યંત ચચલ છે. એવા કુશાગ્રી એટલે પાતલા આગવાલી સ્ત્રી
ના જે “કુમલયુગ” એટલે જે બે કાનના કુમલ છે તે શોજતા નથી, કિંતુ વિરહદશા
અને સયોગદશામા શોક તથા કામાગ્નિએકરી યુક્ત છે એટલે વિરહાવસ્થામા શોકાવિ
ર્નાવ, તથા સ્ત્રીપુરુષની સયોગાવસ્થામા કામાગ્નિનો આવિર્ભાવ થાય છે અને આ
સંસારનેવિપે પુરુષના શાતિરૂપ દૂધને બાલવાવાલા એ કુમલયુગલ એટલે બેકુમલે એમ
જાણ અહીં કુંડલયુગ તે કુમલયુગ થાય છે તે આવી રીતે - કુમલયુગ શબ્દનું વિ
શેષણ તરલતરલં એવું છે એનો શ્લેષાર્થ આમ છે - તરલતરલ એટલે ચચલ છે લ
એટલે લકાર જેમાં એવો જે કુમલયુગ શબ્દ, તેમાનો લકાર કહાડી નાખિયે તો
કુમલયુગ શબ્દ થાય છે, અને યુગ શબ્દ થયા પછી તેના અંતમા લકાર જોડીયે તો
કુમલયુગલ શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કાનનેવિપે દેદીપ્યમાન રત્નજડિત જે બે કુમલ હોય છે, તે
સ્ત્રીના રૂપમા અતિ વૃદ્ધિ કરે છે અને ચચલ હોવાથી અતિ સુગોચિત દેખાય છે
તેમા પણ કુશાગ્રી એટલે પાતલા આગવાલી સ્ત્રીને અતિ શોને છે એ શૃંગાર છે અ
ને એ જે બે કુમલ છે તે શોજાકારક નથી પણ વિરહદશા તથા સયોગદશામા શો
ક તથા કામાગ્નિના ઉત્પન્ન કરનારા છે, એ પુરુષની શાતિરૂપ દૂધનો નાશ કરના
રા છે તેથી કુંડરૂપ છે, તેનો તૂ લ્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૧૩ ॥

અનુષ્ટુપ્વૃત્તમ્ ॥ તાડકં સસ્પૃહ તસ્યા પશ્યન્ મૂઢ પરે
જવે ॥ નરો નરકપાલેજ્યસ્તાડં કં ન સદિષ્યતે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ - હે મૂર્ખ પુરુષ, તે સ્ત્રીનું સાન્નિધ્ય “તામક” એટલે કર્ણનૃપણ અવ
લોકન કરતા આગલ આવનારા જવમધ્યે નરક પાલન કરનારા અથમ પરમાથા
મી પુરુષોની પામેથી “કતાડ” એટલે કોણ આવાત સહન કરનાર નથી? અ
પિતુ સર્વ આવાત સહન કરજો અહીં “તાડક” એ શબ્દ બે વાર આવ્યો છે તેઓ
નો અર્થ નિન્ન નિન્ન છે એ યમકાલકાર છે

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કાનના કુંડલ જોતાંજ પુરુષને એવી અનિલાષા થાય છે કે એ કુંડલેકરી શોનાયમાન સ્ત્રી મને પ્રાપ્ત થાય તો સારું. એ શૃંગાર રસ છે; અને અનિલાષા કરી સ્ત્રીનાં કુંડલોને જે પુરુષ જુએ છે તે આવતા જવમાં નરકના પાળન કરનારા પરમાધામી દેવતાઓની માર લાયક છે; માટે એનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૪ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સારં ગલં યમરવિંદવિલોચનાના
માલોક્ય ચેતસિ મુદં કલયંતિ મૂઢાઃ ॥ હા નિશ્ચિતં રચિ
તમુક્તિપુરપ્રવેશવ્યાપેધમર્ગલમમું ન વિચારયંતિ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:-- હે મૂઢ, કમલના જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીઓનો જે સાર એટલે શ્રેષ્ઠ, ગલ એટલે કંઠ અવલોકન કરીને પુરુષો અંતઃકરણમાં હર્ષ પામે છે. પરંતુ હા ઇતિ લે દે ! એ જે ગલ છે તે મુક્તિનગરીમાં પ્રવેશ કરવાને વિષે પ્રતિબંધ કરનાર હોવાથી અર્ગલ છે, એવો વિચાર કરતા નથી. અહીં સાર એટલે અરસહિત ગલ શબ્દ તે અર્ગલ શબ્દ થાય છે. તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કંઠની શ્રેષ્ઠતા કહી છે. જો સ્ત્રીનો કંઠ સારો હોય તો તે ને જોતાંજ પુરુષ આનંદિત થાય છે; અર્થાત્ કામની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે, તે આ હી શૃંગાર રસ છે; અને એવા અનિલાષી પુરુષોનો મુક્તિરૂપ નગરીમાં પ્રવેશ થતો નથી. માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૫ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ અલં પ્રાપ્ય સ્પર્શં કુચકલશયોઃ પંકજદૃશાં
પરાં પ્રીતિં શ્રાતઃ કલયસિ સુધામગ્નઃ કિમ્ ॥ અવસ્કંદં ધર્મક્ષિતિપ
પકટકે દાતુમનસા પ્રયુક્તં જાનીયાઃ કલુષવરટેન સ્પર્શમિમ્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:-- હે ગ્રાત, જેના કમલનાં પત્ર જેવાં નેત્ર છે, એવી સ્ત્રીઓના સ્તનરૂપ જે કુંજ છે, તેને અલં એટલે અત્યંત સ્પર્શ પામીને અમૃતમાં મગ્ન થઈ જનારાના જેવો જે તું તે શું ઉત્કૃષ્ટ પ્રીતિને પામે છે ? એ સ્પર્શ, ધર્મરૂપ રાજાની સૈન્યને પ્રહાર કરવાનું છે જેના મનમાં, એવા કલુષ એટલે પાપરૂપ જીલે મોકલેલો સ્પર્શ એટલે તેજાસૂદ છે; એમ તું જાણ. અહીં અલં સ્પર્શ જે છે તે સ્પર્શ છે; એમ કહ્યું. રેફ અને છે, તે ૬ એકજ હોય છે; એવો નિયમ છે. માટે અલં એટલે જેમાં રેફ નથી એવો સ્પર્શને વિષે જુએ છે તે સ્પર્શ શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે.

आ वृत्तमां, स्त्रीना स्तननी उत्कृष्टता कहीछे, एटले पुरुषने स्त्रीना स्तननो स्प
श्री यथांज अमृतनेविषे मग्न थई गएला पुरुषनी पठे आनंद उत्पन्न थायछे, ए
शृंगार रस छे, अने ए स्तन जे छे ते धर्मनो नाश करवाने अर्थे पापनो एक भा
नो जास्रद छे, माटे तेनो तु त्याग कर ए वैराग्य रस छे ॥ १६ ॥

वसततिलकावृत्तम् ॥ पीनोन्नतं स्तनतटं मृगलोचनाया आ
लोकसे नरहितं यदपूर्वमेतत् ॥ मोहांधकारनिकरक्ष्य
कारणस्य विद्यास्तदस्ततमेव विवेकज्ञानो. ॥ १७ ॥

अर्थ - मृगना जेवा लोचनवाली स्त्रीना जे पुष्ट अने उन्नत स्तनतट एटले
वे स्तनो छे, ते नरहित एटले पुरुषने हितकारक नासेछे, अने अपूर्व एटले प्र
तिक्षण पुरुषने चमत्कार उत्पन्न करे छे, तेनु तु अवलोकन करेछे, पण तेमोह
रूप अधिकारनो क्षय करवानुं कारण विवेकरूप सूर्यना अस्ततट छे अर्थात् ए
थकी ज्ञानरूप सूर्यनो अस्त थायछे आ पद्यमा स्तनतट जे छे तेने तु अस्ततट
जाए एम कछु, केमके, नरहित अने अपूर्व ए वे स्तनतटना विशेषणो छे, तेओ
मांथी आवो अर्थ निकले छे - नरहित एटले नकारेकरी रहित अने अपूर्व एटले
जेनी आद्यमा अकार छे, एम कछाथी स्तनतटनो अस्ततट शब्द थायछे ते योग्य छे.

आ वृत्तमा, मृगना जेवां लोचनवाली स्त्रीना मांसथी चरेला अने उंचा रहेला
जे वे स्तन छे, ते पुरुषने अति सुख करनारा लागेछे, अने पुरुषना मनमां कामवि
कार उत्पन्न करेछे माटे ए शृंगार रस छे अने एज स्तनोनुं विलोकन करनारा पुरु
षनो विवेकनाश थई जायछे, एटले कामविबुद्धल थयो थको तेने कांई सज्जन
थी तेथी एनो त्याग कर ए वैराग्य रस छे ॥ १७ ॥

शार्दूलविक्रीर्णितं वृत्तम् ॥ कंदर्पद्विपकुंजचारुणि कुचधंद्वे मृ
गादया मया न्यस्तो हस्त इति प्रमोदमदिरामाद्यन्मना मा
स्मन्तू. ॥ किलाजन्म यदर्जितं बहुविधामन्यस्य कष्टक्रिया
हस्तोऽय मुकृतस्य तस्य सदसाऽदारीति संचितये ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हे सरवा, कामरूप हस्तिना गमस्थल जेवा मनोह्र जे मृगादी स्त्रीना बे
स्तन छे, तेनेविषे में हस्तस्थापन कखां छे, एम जाणीने हर्षरूप मदिराएकरी मदो
न्मत्त अत करणवालो तु नही था केमके, नाना प्रकारनी तपोनुष्ठानादिरूप जे क
ष्टसाध्य क्रिया छे, तेनो अन्यास करीने जन्मेकरी सपावन करेलां जे मुकृत एटले

પુણ્ય, તેને તેં આડું હાથ દીધુઠે. જેમકે, કોઈ વાહેરથી આવનારા પુરુષને હસ્તપ્રદાનસંજ્ઞાએકરી નિપેધ કરે, તેમ કુચઘ્ઘનેવિપે હસ્તપ્રદાનેકરીને સુકૃતનો તેં નિપેધ કહ્યોઠે. એવો જે તું તે મનમાં વિચાર કર. આ પદ્યમાં સ્તન ઉપર હાથ રાખ્યું અને સુકૃતને હાથ દીધું એજ ચમત્કાર ઠે.

આ વૃત્તમાં, કામરૂપ હસ્તી કહ્યોઠે ને તેના ગંદસ્થલરૂપ સ્ત્રીના વે સ્તન કહ્યાઠે. તે જ્યારે પુરુષ હાથનેવિપે ગ્રહણ કરેઠે ત્યારે મદનાતુર થયોથકો મહાહર્ષને પામેઠે; એ શૃંગાર રસ ઠે; અને નાના પ્રકારે કષ્ટ કરીને સંપાદન કરેલાં સુકૃતનો નિપેધ કરેઠે; માટે તેનો ત્યાગકર એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ॥ ૧૬ ॥

इजवंशावृत्तम् ॥ कंठोपकंठे लुलितं विचावयेर्जुजं युवत्या
जुजगं गराजितम् ॥ एतस्य संस्पर्शवशादपि क्षणाद
शेषचैतन्यमुपैति संहयम् ॥ १७ ॥

અર્થ:-કંઠની પાછો વલેલા ગર એટલે વિપે કરીને અજિત એવા જે તરુણ સ્ત્રીના જુજ એટલે વાહુ, તે જુજગ એટલે સર્પજ ઠે; એમ તું જાણ. એ સર્પના સ્પર્શમાત્રેકરી સંપૂર્ણચૈતન્ય ક્ષણમાત્રમાં નાશને પામેઠે. જેમ સર્પના સ્પર્શકરી ચૈતન્યનો નાશ થાયઠે; તેમજ તરુણ સ્ત્રીના જુજસ્પર્શથી ચૈતન્યનાશ થાયઠે. જુજનો જુજગ આવી રીતે થાયઠે:-જુજ શબ્દનું વિશેષણ ગરાજિત ઠે, તેનો અર્થ ગકાર અક્ષરેકરી રાજિત એટલે યુક્તથયાથી જુજગ શબ્દ થાયઠે; તે યુક્ત ઠે.

આ વૃત્તમાં, કંઠની પાછો વાંકા વલેલા સ્ત્રીના વે હાથ પુરુષને અડકતાંજ પુરુષ અતિ મોહિત થયોથકો પોતાના શરીરની શુદ્ધિ પણ રહેતી નથી. એ શૃંગાર રસ ઠે; અને એ વે સ્ત્રીના હાથ ઠે તે સાક્ષાત સર્પરૂપ ઠે, કેમકે, એનો સ્પર્શ થયાથી પુરુષ વેશુઘ્ઘ થઈ જાયઠે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ॥ ૧૭ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ कंठावसक्ते कुपिते नवाहौ वरं बहिः प्राणहरे प्रमोदः ॥ विध्यस्तधर्मांतरजीविते नुः स्त्रैणे न वाहौ विडुपां स युक्तः २०

અર્થ:-વાહ્ય પ્રાણનો નાશ કરનારો ક્રોધાયમાન જે નવાહૌ એટલે નવીન સર્પ, તે પુરુષના ગલામાં સંલગ્ન થાય તે સારું; પરંતુ ધર્મરૂપ અન્યંતર જીવિત નાશ તેન્કરનારા જે સ્ત્રીસંબંધી વાહૌ એટલે જુજ, તે પુરુષના ગલામાં સંલગ્ન થયાથી જે ઠે, તે થાયઠે, તે પંમિત પુરુષને યોગ્ય નથી; કેમકે, સર્પ, કંઠસંલગ્ન થતાં વાહ્ય પ્રાણનેવિપે લુપ્ત કરેઠે; પણ સ્ત્રીઓના જે વાહુ ઠે, તે કંઠસંલગ્ન થયાથી અંતર પ્રાણ

નો નાશ કરે છે, માટે સ્ત્રીએ પોતાના હાથથી કરેલું આલિંગન સર્પ કરતાં પણ અધિક ડુંખ દેનારું છે. આ શ્લોકમાં નવાહો શબ્દ વે વચ્ચે આવ્યો છે તેનો અર્થ હુદો છે. આ વૃત્તમાં, સ્ત્રી જ્યારે પોતાની હુજાવડે પુરુષને આલિંગન કરે છે, ત્યારે પુરુષ પોતાના પ્રાણની પણ પરવા રાખતો નથી, એવો કામાતુર થાય છે, એ શૃંગારરસ છે અને સર્પ ગલામા બાળી પ્રાણ લિયે તે સારું, પણ સ્ત્રીનું આલિંગન નહુ નહીં, કેમકે, તેથી માતા કર્મ બંધાઈને અંતરાત્માનો નાશ થાય છે. માટે તેનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે ॥ ૨૦ ॥

इवशावृत्तम् ॥ कोय विवेकस्तव यन्नतत्रुवा दोषावगूढ प्रमद विगाहसे ॥ यत स्मरातकपरीतचेतसा किं सुंदरासुदरयोविवेचनं ॥ ૨૧ ॥

અર્થ - હે સાધો, આ તારો કયો વિવેક છે કે, નશ્વ છે. ટુકુટિ જેઓની એવી સ્ત્રીના દોષાવગૂઢ ઇટલે હુજાએ આલિંગિત થયો થકો તૂં ઊત્કૃષ્ટ મદને પામે છે. કેમકે, કામરૂપ રોમેકરીને જેના અંત કરણ વ્યાપ્ત થયા છે, એવા પુરુષને સારા તથા નરસાનું વિવેચન થતુ નથી. જેમ અપસ્મારાદિ (મરી) રોગવાળા પુરુષને શુ નાશુજ્ઞ જ્ઞાન હોતુ નથી, તેમ તને પણ થયું છે. અથવા તારો વિવેક દોષાવગૂઢ ઇટલે દોષેકરીને યુક્ત છે એવો અર્થ પણ થાય છે, માટે એ તારો કેવો વિવેક છે એમ કહેવું યોગ્યજ છે.

આ વૃત્તમાં, પુરુષને સ્ત્રીએ આલિંગન કરુંબતા, તે ગમે તેવો વિવેકી હોય તો પણ તે એક કોરે રહીને કામાતુર થયોથકો હર્ષિત થાય છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને સ્ત્રીના આલિંગનથી પુરુષના વિવેકનો નાશ થાય છે, અને અંત કરણમાં અવિવેક આવે છે, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૧ ॥

वसततिलकावृत्तम् ॥ दहो विलोक्य परमगदमगनाना मानदमुद्गहसि किं मदनाधबुद्धे ॥ सत्यं विवेकनिधनै कनिमित्तमेतत् मेधाविनो हि परमं गदमुजृणति ॥ ૨૨ ॥

અર્થ - હે કામેકરી અંધબુદ્ધિવાળા પુરુષ, સ્ત્રીઓના પરમગદ ઇટલે ઊત્કૃષ્ટ વાજ્ઞવધ જોઈને શુ આનંદ કરે છે? પમિત લોકો જે છે તે એ વાજ્ઞવધને જ્ઞાનનોનાશ કરનારો પરમ ઇટલે ઊત્કૃષ્ટ ગદ ઇટલે રોગ કહે છે, તે સત્ય છે કેમકે, જેમ રોગ જીવના નાશનો હેતુ છે, તેમ સ્ત્રીનો વાદુનૂપણ પણ જ્ઞાનના નાશનો હેતુ છે એ પદ્યમાં પરમગદ એ વચ્ચે આવ્યો છે, તેનો અર્થ હુદો હુદો છે, એવો ચમકરૂપ ચમત્કાર છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના બાહુનું નૂષણ જે બાજૂબંધ છે, તે પુરુષના મનને એવો મોહિત કરી લિયે છે કે પુરુષ કામાંધ થયોથકો મહાહર્ષને પામે છે. એ શૃંગાર રસ છે; અને એ જે બાજૂબંધ છે તે આનંદ કરનારો નથી, પણ જીવનો નાશ કરનારો મોટો રોગ છે; એમ જાણીને તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૧ ॥

અયં જનો વલયચરં વિલોકતે મૃગીદૃશામધિન્નુજવલ્લિબાલિશઃ॥

ન બુદ્ધ્યતે સુકૃતચમું જિગીષતઃ સમુદ્યતં બલચરમેનમેનસઃ ॥૧૩॥

અર્થ:- અયં એટલે આ પ્રત્યક્ષ મૂર્ખ જન જે છે, તે હરિણાદ્વી સ્ત્રીઓના હુંજ લતાનેવિષે વલયચરં એટલે જે કંકણસમૂહ છે તે જુવે છે. પરંતુ એ વલય જે છે તે સુકૃત જે શીલાદિક, તેઓને જીતવાની ઇચ્છાવાળો એવો પાપનો સાવધાનીનૂત બલચર એટલે સેનાસમૂહ છે; એમ જાણ. આ પદ્યમાં વલયચર જે છે, તે બલચર છે એમ કહ્યું છે; વકાર અને વકારનું એક્ય છે વલયચર શબ્દનું વિશેષણ અયં એ શબ્દ છે. એનો અર્થ અરહિત યં યાય છે; તેથી વલયચર શબ્દ, બલચર થયો તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના હાથમાં જે કંકણ હોય છે, તેને જોઈને જે મૂર્ખ જન છે તે આનંદને પામે છે, એ શૃંગાર રસ છે; અને એ જે કંકણનો સમૂહ છે, તે શીલાદિક નો નાશ કરનારો છે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૩ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યે દૃક્પથ્યે તવ પતંતિ નિતંબિનીનાં

કાંતાઃ કરા જમ્મિપલ્લવનપ્રવીણાઃ॥નો વેત્સિ તાન્ કિમપવ

ર્ગપુરપ્રયાણપ્રત્યૂહકારણતયા કરકાનવશ્યમ્ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- હે જન્મતાના પ્રકટીકરણ કરવાવિષે નિપુણ પુરુષ, નિતંબિની સ્ત્રીઓના કાંત એટલે મનોહર કર એટલે હાથ તારી દૃષ્ટિરૂપ માર્ગમાં આવે છે, તેઓને મોહરૂપ નગરી પ્રતે જતાં કરક એટલે કરાની પેઠે વિગ્ર કરનારા કેમ જાણતો નથી! બાહર જતાં જો માર્ગમાં કરાની વૃષ્ટિ થાય તો ઇચ્છેલા કાર્યની સિદ્ધિ થાય નહીં, એવું શકુનશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. આ પદ્યમાં સ્ત્રીના કર જે છે તે કરકજ એમ કહ્યું છે. તે આવી રીતે:-કરશબ્દનું વિશેષણ કાંત શબ્દ છે, એનો અર્થ ક છે જેના અંતનેવિષે એવો યાય છે; અર્થાત્ કર શબ્દના અંતે કકાર રાખિયે તો કરક થાય તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, જડતાનું પ્રકટીકરણ કરવાવિષે સ્ત્રીના હાથ નિપુણ છે, એટલે સ્ત્રીના હાથવતી પુરુષને સ્પર્શાદિ અતાંજ તે ગમે તેવો ધર્માદિકનેવિષે સાવધ હોય તો

પણ ઢિગ્મૂઢ એટલે કામને વશ થઈ જાય છે, ને તેમા તે પોતાને પરમાનન્દ માને છે; એ શૃંગાર રસ છે અને સ્ત્રીના કરસ્પર્શાદિકેકરી સ્તબ્ધ બની ગણા પુરુષને મોહનો માર્ગ જે ધર્મ, તે સૂજતો નથી, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે.

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ નીવ્યાપ્તમસ્યા હરિણેક્ષણાયા યંવીહ્ય હારં હૃદિ હર્ષમેષિ ॥ વિવેકપંકેરુહકાનનસ્ય તમેવ નીહારમુદાહરંતિ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ -નીવી એટલે વસ્ત્ર, તેની ગાઠ પર્યંત હરિણાક્ષી સ્ત્રીનો જે લંબાયમાન હાર, તેને જોઈને તું પોતાના મનમા આનંદને પામે છે, તે હારને પંક્તિલોક, જ્ઞાનરૂપ કમલના વનને નીહાર એટલે હિમ કહે છે જેમ હિમ, કમલના વનને નાશ કરનારો છે, તેમ સ્ત્રીના હૃદય ઉપરનો જે હાર તે જ્ઞાનને નાશ કરનારો છે આ પદ્યમાં હારને નીહાર કહ્યો છે, તે આમ -હારશબ્દનું વિશેષણ નીવ્યાપ્ત છે એનો અર્થ આ છે -નીશદેકરી વ્યાપ્ત એટલે જે શુકલ હારશબ્દ તે નીહારશબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના હૃદયનો જે લાલો હાર તે જોતાજ પુરુષને અતિ આનન્દ ઉત્પન્ન થાય છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે હાર જે છે તે જ્ઞાનરૂપ કમલના વનને લાલવામા હિમ જેવો છે, એટલે તે હારમાં લુબ્ધ થયેલા પુરુષનું જ્ઞાન નાશ થઈ જાય છે, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૫ ॥

વંશસ્થવૃત્તમ્ ॥ વિલોક્ય કિં સુદરમગનોદરં કરોપિ મોહ મદનજ્વરા તુરાનો ઈક્ષ્ણુસે ઊર્ગતિપાતસન્નવન્નવાંતરે નાવિનમગનોદરમ્ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ -કામજ્વરવહે પીડાને પામેલા હે પુરુષ, સુંદર અંગના એટલે સ્ત્રીનું ઉદર જોઈને તુ કાં મોહને પામે છે? અંગ એટલે હે પુરુષ, એ ઉદર નથી પણ જન્માંતરને વિષે અને નરકને વિષે પડ્યાથી ઉત્પન્ન થનારા જે દર એટલે નય, તેજ છે, એવો કાં વિચાર કરતો નથી? આ પદ્યમા અંગનોદર એ પદ બે વચ્ચે છે, તેઓનો પદ વિજાગેકરી જિજ્ઞાસુ અર્થ છે, તે અહિં યમકરૂપ ચમત્કાર જાણવો

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું ઉદર જોઈ પુરુષ મોહને પામીને કામજ્વરની પીડાને પામે છે એ શૃંગારરસ છે, અને એ ઉદર નથી પણ જન્માંતર તથા નરકમાં થનારો નય છે, એમ જાણીને તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૬ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સ્ફૂર્જન્મનોન્નવન્નુજગમપાશનાન્નીનાન્ની કુરગકદશાં દશિ યસ્ય લગ્ના ॥ નાન્નીમયં જગદશેષમુદી કૃતેઽસૌ યો યત્ર રજ્યતિ સ તન્મયમેવ પश्यેત્ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:- દેદીપ્યમાન કામરૂપ સર્પનું પાશનાની એટલે રહેવાનું સ્થાન જે હરિ
 ણાહ્લી સ્ત્રીઓની નાની એટલે અવયવવિશેષ; તેનેવિષે જે પુરુષની દૃષ્ટિ લગ્ન એટલે
 લાગેલીઠે, તે પુરુષ અનીમય એટલે નિર્નય અવલોકન કરતો નથી, જે પુરુષ જે
 ઠેકાણે અનુરક્ત થાયઠે તે પુરુષ સંપૂર્ણ તડૂપ થાયઠે. આ પદ્યમાં દૃષ્ટિ સંલગ્ન
 નાની, નાનીમય સંપૂર્ણ જુએઠે. એ શબ્દશ્લેષ ચમત્કારઠે:

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જે નાનિ ઠે તે કામને રહેવાનું સ્થાન ઠે, એટલે તે નાનિને જો
 તાંજ પુરુષને કામવિકાર ઉત્પન્ન થાયઠે, એ શૃંગાર ઠે; અને જે પુરુષ એ નાનિનેવિ
 ષે આસક્ત થાયઠે, તે અનેક નયને પામેઠે; માટે એનો તું ત્યાગ કર; એ વૈરાગ્ય ઠે ॥ ૨૭ ॥

उपेङ्गवज्जावृत्तम् ॥ जडोपयुक्तं जघनं मृगाद्व्याः समीक्ष्य किं तोपन्न
 रं तनोषि ॥ अमुं विशुंक्षाध्यवसायहंसप्रवासहेतुं घनमेव विंध्याः ॥ २८ ॥

અર્થ:- હે સરવા, જડ એટલે મૂર્ખ, તેઓને ઉપયુક્ત એટલે યોગ્ય, એવા હરિ
 ણાહ્લી સ્ત્રીના જે જઘન એટલે જાંઘ, જોઈને તું કાં આનંદ પામેઠે ? એ જઘન જે
 ઠે તે નિર્મલ ચિત્તાનિપ્રાયરૂપ હંસના પ્રવાસ ને કારણ જૂત ઘન એટલે મેઘ ઠે; એ
 મ તું જાણ. અર્થાત્ જ્યારે વર્ષા પડેઠે ત્યારે હંસ પોતાનું સ્થાન મૂકીને માનસસ
 રોવર કપર જાયઠે. એપ્રસિદ્ધ ઠે. તેમ મનુષ્યની દૃષ્ટિને વિષે સ્ત્રીની જંઘા આવેઠે,
 ત્યારે ચિત્તના નિર્મલ અનિપ્રાય મટી જાયઠે. આ પદ્યમાં જડોપયુક્ત જઘન જે ઠે
 તે ઘન ઠે, એમ કહ્યું ઠે, મ્કાર અને લકારનું સાવર્ણ્ય હોવાથી જડોપયુક્ત શબ્દ
 નો જલોપયુક્ત શબ્દ કરવો એટલે મ્કારના લોપ સહિત જે જઘન તે ઘન થાય
 ઠે, તે યોગ્યઠે. ॥ ૨૮ ॥

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જાંઘ મૂર્ખ કામી પુરુષોને અતિ પ્રિય લાગે ઠે ને તે તેમાં
 લુબ્ધ હોયઠે એ શૃંગાર રસ ઠે; અને નિર્મલ ચિત્તના અનિપ્રાયનો નાશ કરેઠે,
 અર્થાત્ સ્ત્રીની જંઘા નિરચ્છાથી પુરુષનું ચિત્ત મલિન થાયઠે, માટે ત્યાગ કરવા
 યોગ્ય ઠે એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ॥ ૨૮ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ नितंबमुल्लासिततापनोदं दिदृक्षुसे यत्कमलेक्षणाना
 म्॥सर्वात्मनाऽत्यंतकटुं विदित्वा तं निबमेव त्यज दूरतोपि ॥ २९ ॥

અર્થ:- સંતાપની પ્રેરણા કરનારા કમલનયના સ્ત્રીના જે નિતંબ, એટલે કટિ
 આઠલો નાગ, જોવાની તું ઇચ્છા કરેઠે; તે નિતંબ, પત્ર, પુષ્પ તથા ફલ ઇત્યા
 ના હાથવત્ત્વેકરી અત્યંત કડુવા જાડના જેવા ઠે, એમ જાણીને દૂર નાસ્વીદે. અર્થા

તુ નિંબતું જાડ સર્વ પ્રકારે કહવું હોયઠે, તેમ સ્ત્રીના નિતવ સર્વ પ્રકારે ગ્લાનિ કરવા યોગ્ય ઠે, તેનો તુ ત્યાગ કર આ પદ્યમાં ઉદ્ધસિત તાપનો દેનાર જે નિતવ તે નિવવૃક્ષ ઠે, એમ કહ્યું, તે આમ -ઉદ્ધસિત એટલે વિકસિત ઠે તકારનો અપ નોદ એટલે નાશ જેને વિષે, એવો નિતવ શબ્દ નિવશબ્દ થાયઠે તે યોગ્ય ઠે

આ વૃત્તમા, કમલના જેવા નેત્રોવાલી સ્ત્રીના જે વે નિતવ ઠે, તે સતાપની પ્રેર ણા કરનારાઠે, એટલે સ્ત્રીની કટિનો પાઠલો જાગ જોયાથી અત્યત મદન વિકાર ઉત્પન્ન થાયઠે, તે ઇચ્છા પૂર્ણ ન થયાથી તેના મનમા સતાપ થાયઠે, એવો તે નિ તવોનો જે પ્રનાવ ઠે, તે શૃંગાર રસ ઠે, અને સ્ત્રીઓના નિતવ નિવડાના જાડજેવા કહવા ઠે, માટે એનો તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૨૧ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્ ॥ નૂનં નૂપુરમેતદાયતદશો રાગાદિ
વિદ્ધેપિણાં ક્રીડાર્થં પુરમિત્યવેલ્ય ન દશાપ્યાલોકનીય ક
ચિત્ ॥ યેનાસ્મિન્ મુખમાત્રચંગિમગુણૈરાકૃપ્ય તૈરુલ્લવે
વંદસ્ય પ્રસન્ન ચિરાદપિ સસે મુક્તિર્નવિત્રી ન તે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ - હે સરવા, નૂન એટલે નિશ્ચયેકરી વિશાલનેત્રોવાલી સ્ત્રીઓના જે આ નૂપુર એટલે ચરણનૂપણ, રાગાદિગત્રને ક્રીડા કરવાનું પુર એટલે નગર ઠે, એમ જાણીને ક્યારે પણ નજરેકરી જોઈશ નહીં જેને પોતાનું સારું થવાની ઇચ્છા હો ય, તેણે ક્યારે પણ ગત્રનું નગર જોવું નહીં કેમકે, એ નગર પ્રસિદ્ધ, ઉદાર, ત થા મુખ્યત્વે શ્રેષ્ઠ ગુણે આકર્ષણ કરી વલાત્કારેકરી તને વાંચીલેગે, તેથી ફરી તૂ ટૂટી ગકનાર નથી અર્થાત્ તે નૂપુરમા જો તુ આસક્ત થયો તો, ફસાઈ પડ ગે, આ પદ્યમા સ્ત્રીઓના નૂપુરને ગત્રનું નગર કહ્યું, તે આમ -નૂપુરશબ્દનું વિગે પણ જે નૂન ઠે, તેનો અર્થ ન ગચ્છેરુરિ કન એટલે જે રહિત ઠે, એવું નૂપુર ઠે, એમ જાણવું આ વૃત્તમા સ્ત્રીઓના પગના નૂપુર પુરુષના મનનું હરણ કરી જિએ એ શૃંગારરસ ઠે, અને તે નૂપુર ગત્રનું નગર ઠે એમ જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ૩૦

ઉપજાતિ વૃત્તમ્ ॥ યાસ્ત્રીતિનામ્ના વિનૃતે શમાદો શસ્ત્રી પ્રવૃદ્ધેરવબુધતાં
મા ॥ એના પુરસ્કૃત્ય જગત્યનગજટાં યત પુણ્યજટ ત્રિજાતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ -જે સ્ત્રી એનું નામ તુ અતઃ કરુણમાં ધારણ કરેઠે, તે શમાદો એટલે ઉપજ માદિ ધર્મ કર્મને વિષે શસ્ત્રી એટલે એક આયુધગિરોપ ઠે, એમ સુજાણ પુરુષો એ જા

ણવું. આ સંસારનેવિષે કામરૂપ યોદો, એ સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીને આગલ કરીને ધર્મરૂપ યોદાનું નેદન કરેલે. જેમ સંગ્રામનેવિષે એક મોટો યોદો, પોતાના શસ્ત્રેકરીને પ્રતિ યોદાનું નેદન કરેલે; તેમ કામરૂપ યોદો સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીએ કરી ધર્મરૂપ યોદાનું નેદન કરેલે. આ પદ્યમાં સ્ત્રીને શસ્ત્રી કહીલે, તે આમ:—યા સ્ત્રી શમાદાં વિનૃતે, એટલે જે સ્ત્રી પ્રથમ શકાર ધારેલે, અર્થાત્ સ્ત્રીશબ્દની આથે શકાર આવ્યાથી શસ્ત્રી શબ્દ થાયલે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પ્રસિદ્ધ શૃંગારરસ નથી, પરંતુ સ્ત્રીની નિર્જર્ત્સના દ્વારા વૈરાગ્યાંતર ગત શૃંગારની પણ સૂચના કરીલે. ॥ ૩૧ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યેયં વધૂરવસિતા હૃદયે પ્રમોદસંપા
દનવ્યતિકરૈકનિબંધનં તે ॥ સા હર્ગહર્ગતિપથેન જગન્નિ
નીપોર્ધૂરેવ મન્મથરથસ્ય વિજ્ઞાવનીયા ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:— હે પુરુષ, તારાહૃદયનેવિષે હર્ષસમૂહ ઉત્પાદન કરવાનું કારણ જે વધૂ એટલે સ્ત્રી, અવસિતા એટલે આવીને રહીલે, તે સ્ત્રીને તું જે હૃદયને હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારી માનેલે, તે વધૂ, અત્યંત હર્ગમ નરકના માર્ગેકરી લેઈ જવાવિષે હઠા કરનારા કામરથની ધૂ એટલે ધુરી છે; એમ તું જાણ. અર્થાત્ એ સ્ત્રી નથી, કિંતુ નરકના માર્ગેકરી સંસારનેવિષે લઈજનારો જે કામરથ, તેની ધુરી છે. આ પદ્યમાં વધૂ કામરથની ધુરી છે, એમ કહ્યું; મૂળમાં વધૂ શબ્દનું વિશેષણ અવસિતા શબ્દ છે, એનો અર્થ વકારેકરિ સિત એટલે રહિત થયાથી વધૂ શબ્દનો ધૂ શબ્દ થાયલે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીને હર્ષસમૂહ ઉત્પાદન કરનારી, અને પુરુષના મનનેવિષે રમણ કરનારી કહીલે, એ શૃંગાર રસ છે; અને એ વધૂ નથી પણ કામદેવના રથની ધુરી છે, એમ જાણીને તું ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૨ ॥

મંદાક્રાંતાવૃત્તમ્ ॥ પ્રીતિં તન્વંત્યનલસદૃશો યાસ્તરુણ
સ્તવૈતા દેહદ્યુત્યા કનકનિજયા દ્યોતિતાશા વિવેકિન્ ॥

સત્યં તાસામનલસદૃશાં સંયમારામરાજ્યાં માનૂઃ પા
ર્થેષ્યસિ યદિ શિવાવાપ્તયે વદ્ધબુદ્ધિઃ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:— હે વિવેકવાન્ પુરુષ, જેની અનલસ એટલે આલસ્ય રહિત દૃષ્ટિ છે, અને

જેની સુવર્ણના જેવી શરીરની કાંતીએ દિશાઓ પ્રકાશિત કરીઢે, એવી તરુણ સ્ત્રીઓ તને હર્ષ ઉત્પન્ન કરેઢે, તે અનલસદૃશ એટલે અગ્નિના જેવી સ્ત્રીઓની સત્તા સંયમ એટલે ચારિત્રરૂપ વનપરપરાવિષે ઢે, એમ જાણ અર્થાત્ જેમ અગ્નિસપર્કેકરી વન દગ્ધ થાયઢે, તેમ સ્ત્રીસંપર્કેકરી ચારિત્ર દગ્ધ થાયઢે જો મોક્ષપ્રાપ્તિની બુદ્ધિ તને થઈ હોય, તો સ્ત્રીઓની સમીપ પળ જતો નહી, આ પદ્યમા અનલસદૃશ પદ બે વાર આવ્યોઢે, તેનો અર્થ નોંચો નોંચો ઢે, એ ચમત્કાર જાણવો

આ વૃત્તમા, ચચલદૃષ્ટિવાલી સ્ત્રીના શરીરનો વર્ણ સોના જેવો હોય, તો પુરુષના મનમા અતિ આનંદ ઉત્પન્ન કરેઢે. એ શૃંગાર રસ ઢે, અને સ્ત્રી અગ્નિ જેવી ઢે, તે સંયમાદિક વનપરપરાને બાલી નશ્વ કરનારી ઢે, માટે એનો તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઢે ॥ ૩૩ ॥

માલિનીવૃત્તમ ॥ ક ઇહ વિષયજોગ પુણ્યકર્માયશૂન્યં સ્પૃહ્ય
તિ વિષજોગ જાવયેસ્તત્ત્વતસ્ત્વમ્ ॥ સ્મરતિ ન કરણીયં મૂઢિ
તો યેન જંતુ પતતિ કુગતિર્ગતે નૈક્ષતે મોક્ષમાર્ગમ્ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ - આ સત્સારનેવિષે કયો પુરુષ પુણ્યકર્મનો આય એટલે લાજ, એણેકરી શૂન્ય એટલે રહિત જે વિષય જોગ એટલે પાંચ ઇન્દ્રિયા સુખની ઇચ્છા કરેઢે, કેમકે એ જે વિષયજોગ ઢે, તે વિષજોગ એટલે વિષનદ્વણ ઢે, જે વિષયજોગના યોગે મોહને પામેલો પ્રાણી, સ્મરણ કરવાયોગ્ય તે કરતો નથી, તેથી નરકરૂપ સ્વાડામા પડેઢે તે ફરી મોક્ષમાર્ગને પામતો નથી, જેમ વિષ સ્નાનારા પુરુષને સ્મરણાદિ રહેતા નથી, તેમ વિષયોપજોગ કરનારાને પણ સ્મરણાદિક રહેતા નથી. આ પદ્યમા વિષય જોગ જે ઢે તે વિષજોગ ઢે, એમ કહ્યું, તે આમ - વિષયોપજોગી પદનુ યશૂન્ય એ વિશેષણ ઢે, એનો અર્થ ચકારેકરી શૂન્ય એટલે રહિત થાયઢે, એમ ચકારરહિત જે વિષયજોગ તે વિષજોગ ઢે, તે યોગ્ય ઢે.

આ વૃત્તમા, પાંચે વિષયોનો તિરસ્કાર કહ્યો ઢે, તેઓનું મૂલ કારણ સ્ત્રી વિષય સુખ શાસ્ત્રોમા કહ્યુંઢે, તે આશ્લોકમા યદ્યપિ પ્રગટ કહ્યું નથી તથાપિ અર્થાત્ સિદ્ધ થાયઢે, તેથી એ શૃંગાર રસ ઢે, અને વિષયજોગને વિષજોગ કહ્યાઢે એ વૈરાગ્ય રસ ઢે ॥ ૩૪ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સસ્વે સુખ વૈષયિકં યદેતદાજ્ઞાસતે તન્નરકા
તમત ॥ સત્ય તદ્વત્સર્પદ્વ્યપ્રવંધનિવંધનત્વાન્નરકાતમેવ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- હે સખા, આ જે વિષયસુખ છે તે તારા અંતઃકરણમાં કાંત એટલે મ નોહર લાગે છે, તે સત્ય છે, મિથ્યા નથી, પરંતુ વિસ્તારને પામનારી જે પાપ પરંપરા, તેનું એ કારણ છે, માટે જેમો અંત નરક છે, એટલે નરકને દેનારા છે; એમ જાણ. આ પદ્યમાં પ્રથમના નર કાંત એ એ શબ્દ જિજ્ઞ છે, અને પાઠલના નરકાંત એ એ પદ એકસરખા છે, એ કાવ્યચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, વિષયસુખ જે છે, તે પુરુષના મનને ઘણા સારા લાગે છે, એમ કહ્યું છે, તે શૃંગાર રસ છે; અને એ વિષયસુખથી પાપપરંપરા વિસ્તારને પામે છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૫ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ સ્મરક્રીડાવાપ્યાં વદનકમલે પદ્મલલદશાં દૃઢાઽ
સક્તિર્યેપામધરમધુપાનં વિદધતામ્ ॥ અદૂરસ્થા બંધવ્યસનઘટના
ક્લેશમહતી વિદગ્ધાનાં તેપામિહ મધુકરાણામિવ નૃણામ્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- કામની ક્રીડારૂપ જે વાપી એટલે કુવો છે, તેને વિષે સ્ત્રીના અધરોષ્ટરૂપ મધુપુષ્પરસ પાન કરનારા જે પુરુષ છે, જેઓની સ્ત્રીના મુખકમલને વિષે દૃઢ આ સક્તિ છે; એવા મોહ પામનારા જે પુરુષ છે, તેઓને આ સ્ત્રીના મુખકમલને વિષે જનરાની પથે ક્લેશોકરી ડુઃસહ એવા બંધનોએ વ્યસન ઘટના એટલે કષ્ટરચના સમીપ વર્તિની છે; જેમ મધુપાન કરનારા જનરાઓની કમલોને વિષે દૃઢાશક્તિ બંધને કરી કષ્ટ દેનારી છે, તેમ અધરરસપાન કરનારા પુરુષોને સ્ત્રીના મુખકમલને વિષે દૃઢ જે આસક્તિ તે પ્રેમબંધને કરી કષ્ટ દેનારી છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનો અધરામૃત જનરાઓની પથે પુરુષોને અતિ પ્રેમ उत्पन्न કર નારો છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને તેથી તે જનરાની પથે બંધનને પામે છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૬ ॥

સખે સંતોષાંજઃ પિવ ચપલતામુત્સૃજ નિજાં શમારામે કામં વિર
ચય રુચિં ચિત્તહરિણ ॥ હરંત્યેતાં તૃષ્ણાં ન યુવતિનિતંબસ્થલજ્જુ
વો વિમુક્તા નીરાગૈર્વિષમશારસંપાતવિપમાઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- હે સખા, આ ચિત્ત હરિણના જેવો છે, કેમકે, જેમ હરિણ અતિચંચલ હોય છે, તેમ ચિત્ત પણ મહાચંચલ હોય છે; માટે મૃગ અને ચિત્તનું સાદૃશ્યત્વ કહ્યું છે; એવી ચપલતાને ત્યાગ કરીને સંતોષરૂપ જલનું પાન કર; અને અત્યંત શમ રૂપ વનની પ્રીતિ કર. આ જે યુવતી એટલે તરુણ સ્ત્રીઓ છે, તેઓના નિતંબ એટલે

જે કેહની પાઠલનો જાગ છે, તે સ્થજનૂમિના જેવો છે, ત્યા તારી તૃપા મટનાર નથી. એ સ્થલનૂમિ કેવી છે, નીર ઇટલે પાણી અને અગ ઇટલે વૃદ્ધ, એકરી રહિત છે. જલ અથવા વૃદ્ધની ઠાયાવડે તૃપા નિવારણ થાય છે, એ બન્નેમાંનો કોઈ એ સ્થલનૂમિને વિપે નથી. અને એ નૂમિને વિપે આધ્યાદિક હૃદય પુરુષ બાળ નાચે છે, તે વાગ્યાથી ઘણો સતાપ પામીને તારું મરણ અશે, પણ તૃપા મટવાની નથી. વળી તે નિતબ નૂમિ કેવી છે? કે રાગરહિત પુરુષોએ જેનો ત્યાગ કહ્યો છે, અને વિપમશર જે કામદેવ, તેના બાળના સપાતના યોગે બિહામણી છે. માટે યુવતીના નિતબની ડહા તુનહી કર. એવો ચિત્ત પ્રત્યે ઉપદેશ છે.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના નિતબનું વર્ણન કહ્યું છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે સ્થલનૂમિની પટે ચિત્તરૂપ ત્રમરને પીડા કરે છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્ ॥ ચેતશ્ચાપલમાકલય્ય કુટિલાકારાં કુરંગીદૃશો દૃષ્ટ્વા કુતલરાજિમજનઘનશ્યામા કિમુત્તામ્યસિ ॥ ધર્મધ્યાનમહાનિધાનમધુના સ્વીકર્તુકામસ્ય મે પ્રત્યહાર્યમુપસ્થિતેયમુરગશ્રેણીતિ સચિતયે ॥ ૩૮ ॥

અર્થ - હે ચિત્ત, કુટિલ ઇટલે વક્ર આકારવાલા મેઘના જેવા કાલા અથવા કાજલના જેવા અત્યંત શ્યામવર્ણ, જે હરિણાદ્વી સ્ત્રીના કેશની પક્તિ છે. તેને જોઈ ને તુ શાસારુ વ્યાકુલ થાય છે? એ સ્ત્રીના કેશની પક્તિ જે છે તે ધર્મચિત્તનરૂપ મહાનિધાન સ્વીકાર કરનારો તુ તેને સાપ્રત કાલને વિપે વિગ્ર કરવાસારુ. તૈયાર થઈ છે. એવી ઊરગશ્રેણિ ઇટલે સર્પપક્તિ છે, એમ જાણ. કોઈ કાર્ય કરવાસારુ યદ્યુક્ત પુરુષને સર્પદર્શન નિષિદ્ધ છે, અને નિધાન ગ્રહણના સમયે તો અત્યંત અનિદ્ર છે. માટે સ્ત્રીકેશપક્તિરૂપ સર્પિણીનું દર્શન તુ નહીં કર. કેમકે, એમ કહ્યાથી ધર્મચિત્તનરૂપ નિધાનના ગ્રહણ સમયે તને વિગ્ર આવશે નહીં.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કેશની પક્તિને સર્પપક્તિ કહી છે. અને તેની શ્યામતાને મેઘની તથા કાજલની ઉપમા દીધી છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે સર્પની પટે વિગ્રકારી હોવાથી સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૮ ॥

યાતુ યદ્યનુરુચ્યતે શિવપુરી રામાનિતંવસ્થલી મુચેદૂરમિમામનં ગકલન્નક્રીડાવિહારોચિતામ્ ॥ નેચેદ્યૌવનચડવાતવિતતવ્યામો દ્ધૂલીકણક્રામ્યદ્દિષ્ટદૃષ્ટશાશ્વતપથ. પ્રાપ્તોસિ જન્માટવીમ્ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, જો તને મુક્તિરૂપ નગરી પ્રત્યે જવાની અનિરુચિ હોય, તો તું કામરૂપ ગજશિશુને ક્રીડાને અર્થે, વિહારવિષે યોગ્ય એવા આ સ્ત્રી નિતંબરૂપ સ્થલી એટલે ચૂમિ, તેને તું દૂર મૂકીદે. જો તું એ ચૂમિને મુકીશ નહીં, તો યૌવનરૂપ પ્રવલ વાયુએ કરી વિસ્તારને પામેલા વ્યામોહરૂપ રજઃકણો તારાં નેત્રોમાં પમડે તેથી માર્ગ સૂઝનાર નથી. અર્થાત્ મોહમાર્ગ મલનાર નથી. આંસોમાં ધૂલ ગયાથી માર્ગને જોઈ શકાતું નથી. એ પ્રસિદ્ધ છે; એમ સંસારરૂપ અરણ્યમાં ઝ્રમણ કરીશ.

આ વૃત્તમાં, કામને હસ્તિનાવાલક જેવો કહ્યો છે. તેને ક્રીડા કરવાને સ્ત્રી નિતંબરૂપ પૃથવી છે, અર્થાત્ કામક્રીડાનું સ્થાન જે સ્ત્રીના નિતંબ કહ્યા છે. એ શૃંગારરસ છે; અને એ પૃથવીનેવિષે યૌવનના યોગે નેત્રોનેવિષે રજઃકણો પમડાથી માર્ગ સૂઝતો નથી; અર્થાત્ સ્ત્રી નિતંબરૂપ ચૂમિનેવિષે જે પુરુષ આવી જાય છે તે વિષયરૂપ રજઃકણોએકરી હૃદયાંધ યઈ જાય છે. માટે એ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૯ ॥

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ શમધનમપહર્તુ કામચૌરપ્રચારં વિરચયતિ
નિકામં કામિની યામિનીયમ્ ॥ સપદિ વિદધતી યા મોહ
નિઙાસમુજાં જનયતિ જનમંતઃ સર્વચૈતન્યશૂન્યમ્ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- આ કામિનીરૂપ યામિની એટલે રાત્રિ, ઉપશમરૂપ ધન હરણ કરવાને સારૂ કામરૂપ ચોરનો અત્યંત પ્રચાર પ્રગટ કરે છે; તથા મોહરૂપ નિઙાની સમૃદ્ધિ કરનારી જે એ રાત્રિ, તે જન એટલે મનુષ્યોને અંતઃકરણનેવિષે સર્વ ચૈતન્ય થકી રહિત કરે છે. જેમ રાત્રિનેવિષે સર્વ મનુષ્ય નિદ્રિત થતાં ઇચ્છ્ય હરણ કરવાસારૂ ચોર ફિરે છે તેની પટે જાણી લેવું.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીને મોહ ઉત્પન્ન કરનારી રાત્રિ કહી છે, ને કામને ચોર કહ્યો છે, અર્થાત્ સ્ત્રી કામોત્પત્તિ કરનારી છે, એ શૃંગારરસ છે; અને એ રાત્રિનેવિષે મનુષ્ય ઝ્રમણ કરે તો કામરૂપ ચોરના સપાટામાં આવી પોતાની સંપત્તિ તથા પ્રાણ પ્રમુખ સર્વ સ્વોઈ દિયે છે, માટે એનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૦ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ મૃગેક્ષ્ણા નૂનમસાવસીમા ઝીમાટવી બુદ્ધિમતામતી
ત્યા ॥ યદ્વાહુવહ્નીઞ્જિરનંગઞ્જિહ્વા બધ્વા નરાન્ લંજયતે ન મુક્તિમ્ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- જે બુદ્ધિમાન પુરુષોને અતિક્રમણ કરવા યોગ્ય નથી, જેને મર્યાદા નથી, જેના મૃગના જેવાં નેત્ર છે, એવી આ સ્ત્રી તે નયંકર વન છે; જેની બાહુલતાએ કરી,

કામરૂપ નીલ, મનુષ્યોને વાધિને ફરી ઠોડી મૂકતો નથી, અર્થાત્ વાધેલોને વાધેલો જ રહેવા દિયે છે જેમ અરણ્યમા માર્ગે ચાલનારા લોકોને ચોર, વેણિવડે વાધિને તેઓનું સર્વસ્વ હરણ કરી લીધે છે તેમજ મૃગેશ્વર સ્ત્રી પોતાની વાહુલતાએ કવને વિષે બંધન કહ્યા પછી પુરુષને મૂકતો નથી

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીને મર્યાદારહિત કહી, તેથી હાવનાવ સ્વચ્છા છે, સ્ત્રીને વનરૂપ કહી ને તેની ઞુજાને જતારૂપ કહી, એમા કોઈ પુરુષ સપડાય તો ફસી પડે છે, અર્થાત્ સ્ત્રીએ ઞુજાવડે આલિંગન કરું છતાં તેથી પુરુષ ટૂટી શકતો નથી, એ શૃંગાર રસ છે, અને એ વનમા કામરૂપ ચોરટા વગેરે તે મોહમાર્ગે જનારા પુરુષનું વર્મ ધન પ્રમુખ હરણ કરી લેનાર છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥૪૧॥

શિશ્વરિણીવૃત્તમ્ ॥ इयं वारं वारं द्युतितुलितरोलववलय न वक्र भूचक्र चलयति मृगाक्षी मम पुर ॥ कुधीकारागारापसरणमति मा स्खलयितुं प्रपचत्पचेपोर्वहति निवड लोहनिगडम् ॥ ४२ ॥

અર્થ - આ મૃગલોચના જે સ્ત્રી છે, તેનું જે વાકુ ત્રુકુટિચક્ર છે, તે જમરાઓના જેવું કાતિવાલું છે, તે મારી સાથે વારવાર ચલ કરે છે, એમ નથી, પણ નરશી શુ શિરૂપ કારાયદ્વયી દૂર નાશી જવાની ઇજ્જાવાલો જે હું શુ, તેમને નાશી જવા ન દેતા કામના પ્રપચ યુક્ત હ સદ્દ જે લોચમની વેડી ધારણ કરેલી છે અર્થાત્ જેમ ચોરને વેમી નાશીને વેડીલાનામા નાખે છે, તેમજ મને પણ વશ કરવા સારુ આ સ્ત્રી ત્રુકુટી ચક્રરૂપ કામદેવની લોચમની વેડી ધારણ કરે છે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીનું ત્રુકુટિચક્ર એવું છે કે જે પુરુષ તેના ફાસામા આવે તે ફરી ટૂટી શકતો નથી, અર્થાત્ અતિ મોહ ઉત્પન્ન કરનાર છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને સ્ત્રીનું ત્રુકુટિચક્ર કામ દેવની લોહની વેમી છે, માટે તેનો ત્યાગ કરવો જોયે એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૪૨ ॥

मदाक्राता वृत्तम् ॥ यामोन्यत्र दुततरमितो मित्र यत्कवपीठे नाय द्वारश्चकितद्वरिणीलोचनाया चकास्ति ॥ नाञ्जीरध्रे विहितवसति योस्ति कदपसर्पस्तन्मुक्तोय स्फुरति रुचिर कितु निर्मोकपट ॥ ४३ ॥

અર્થ - હે મિત્ર, આ આપણે સ્થાનકને મૂકીને જલદી વીજે ઠેકાણે જવું જોયે કે મકે ટપાવાન થયેલી દરિણીના નેત્રના જેવા જેના નેત્ર છે. એવી સ્ત્રીઓના કવમા જે

આ હાર શોને છે, તે હાર નથી; કિંતુ નાજીરૂપ રંધ્રનેવિપે રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તેણે મૂકેલું આ મનોહર નિર્મોકપટ્ટ એટલે કંચુક દીઠામાં આવેલે, તેજ આ ઠેકાણું મૂકીને બીજે ઠેકાણે જાગી જવાની સૂચના કરેલે. સર્પનું કંચુક જયનો હેતુ છે, માટે નાજીરૂપ જે કામરૂપ સર્પને રહેવાનું રાખું, અને આ હારરૂપ સર્પનું કંચુક છે, એમ જાણીને નાશી જવું યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના કંઠના હારની શોના કહીલે, તથા નાજીનું વર્ણન કરેલું છે, એ શૃંગારરસ છે; અને એ બન્ને હુઃસ્વના સાધન હોવાથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૩ ॥

વસંતતિલકા વૃત્તમ્ ॥ યઃ કામકામલવિલુપ્તવિવેકચક્તુઃ
સ્વર્ગાપવર્ગપુરમાર્ગમવીક્ષ્યમાણઃ ॥ જ્ઞાનાંજનં પ્રતિ નિરા
દરતામુપૈતિ ભ્રાતઃ પતિષ્યતિ સ ત્રીમન્નવાંધુકૂપે ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- જે પુરુષના વિવેકરૂપ ચક્તુ કામરૂપ કામલ એટલે નેત્ર રોગેકરી ગ્રસ્ત છે; તે સ્વર્ગ અને અપવર્ગ એટલે મોહરૂપ નગરનો માર્ગ જોઈ શકતો નથી; એમઠતાં જે પુરુષ જ્ઞાનરૂપ અંજનનો આદર કરતો નથી, તે પુરુષ જયંકર સંસારરૂપ અંધકૂપમાં પડેલે; જેમ કમલાના રોગેકરીને જેનાં નેત્રો ગ્રસ્ત થયલાં હોય, તે જો આંચોનેવિપે અંજન નાચવાનો અનાદર કરે તો અંધ કૂપમાં પડી જાય, તેમ જ્ઞાનાંજનનો જે નિરાદર કરેલે, તે આ સંસારરૂપ આંધલા કૂવામાં પડેલે.

આ વૃત્તમાં, કામને નેત્ર રોગના જેવો કહ્યોલે, એટલે જેને કામલો પ્રમુખ નેત્રરોગ થાયલે, તે કાંઈ જોઈ શકતો નથી, તેમ કામરૂપ નેત્ર રોગના યોગે પુરુષ નિર્જેઠ થાયલે, એવી કામની મહિમા છે, તે શૃંગારરસ છે; અને કામાંધ પુરુષ આ સંસારરૂપ આંધલા કૂવામાં પડેલે, માટે ત્યાગ કરવાયોગ્ય છે; એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૪ ॥

શિખરિણી વૃત્તમ્ ॥ જવારણ્યં મુક્ત્વા યદિ જિગમિપુર્મુક્તિનગરીં ત
દાર્ણીં માકાર્ણીર્વિષયવિપવૃક્ષેષુ વસતિમ્ ॥ યતશ્ચાયાપ્યેષાં પ્રથય
તિ મહામોહમચિરાદયં જંતુર્યસ્માત્પદમપિ ન ગંતું પ્રજવતિ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, જો તું જવાટવીને મૂકીને મુક્તિ નગરીપ્રતે જાવાની ઇચ્છા કરતો હો, તો વિષયરૂપ વિપવૃક્ષનેવિષે વસતિ નહીં કર. કેમકે, આ વૃક્ષની ઠાયા પણ મહામોહના વિસ્તારને પમાડેલે. એ વિષયવૃક્ષની ઠાયાનો સ્પર્શ પણ મો

હ કારક છે એ કારણ માટે આ પ્રાણી એક પગલું પણ ચાલવાને સમર્થ થતો નથી. જેમ વનનેવિષે વિષવૃક્ષની નીચે બેઠેલો પુરુષ, મત્ત થયેલો હોય છે, તે વચ્ચે તે વન મૂકીને નગરમાં જવાની ઇચ્છા કરે તો એક પગલું, પણ નાચી શકાતો નથી માટે મોઢીની ઇચ્છા કરનારા પુરુષે વિષયસેવન કરવાની બુદ્ધિ કરવી નહીં

આ વૃત્તમાં, વિષયના સેવન થકી પુરુષ કામાધ થઈ જાય છે, એમ કહ્યું છે તે શૃંગારરસ છે, અને તે સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એમ કહ્યું છે તે વૈરાગ્યરસ છે ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સોમપ્રજ્ઞાચાર્યમજ્ઞા ચ યન્ન પુસાં તમ પકમપાકરોતિ ॥

તદપ્યમુષ્મિન્નુપદેશલેશે નિશમ્યમાનેઽનિશમેતિ નાશમ્ ॥ ૪૬ ॥

इति श्रीशतार्थवृत्तिकारश्रीसोमप्रज्ञाचार्यविरचिता

शृंगारवैराग्यतરंगिणी समाप्ता

અર્થ - સોમપ્રજ્ઞા એટલે ચંડકાંતિ, અને અર્યમજ્ઞા એટલે સૂર્યકાંતિ જે મનુષ્યો નો તમ પક એટલે અજ્ઞાનાધિકારસમૂહ દૂર કરતા નથી, તે પણ આ અત્પ ઉપદેશ શ્રવણ કહ્યો ઠતા નાશને પામે છે, અર્થાત્ ચંડકાંતિ તથા સૂર્યકાંતિ અજ્ઞાનરૂપ અધિકારનો નાશ કરવાને સમર્થ થતી નથી, અને આ ઉપદેશ અતરનો અધિકાર મટાડવાને સમર્થ છે એથી આ ઉપદેશ અતિ ઉત્કૃષ્ટ છે આ પદ્યમાં ગ્રંથકર્તા એ પોતાનું સોમપ્રજ્ઞાચાર્ય એવું નામ ચાતુર્યે કરી ગોપન કરેલું છે, તે જ્ઞાતાઓએ જાણી લેવું ॥ ૪૬ ॥

આ ગ્રંથનું નામ ગ્રંથકર્તાએ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી રાખ્યું છે, એનો અર્થ શૃંગાર અને વૈરાગ્યરૂપ તરંગોવાલી નદી, એવો થાય છે તે નદીના ઘણે પ્રકાર નદલાલ નામના ટીકાકર્તાએ સ્પષ્ટરીતે દર્શાવ્યા છે, તેનો જ નાવ લઈને આ અમે અર્થ કહ્યો છે ગ્રંથના અંતમાં ટીકાકર્તાએ ત્રણ શ્લોક રાખ્યા છે તે આપ્રમાણે -

સંવત્સરદિપમુર્તિમિતસ્ય માસે માર્ગે ત્રયોદશમિતે દિવસે જૃગો ચ ॥ સ્વત્પા તરી વિરચિતા સુખબોધિકારવ્યા શ્લેષાઘડ્ડસ્તરતરંગિણિકાસુશાસ્ત્રે ॥ ૧ ॥ આગારાનામ્નિ નગરે નટલાલેન ધીમતા ॥ દાનવિશાલશિષ્યાનુરોધેન રૂપયા ગુરો ॥ ૨ ॥ યુગ્મમ્ ॥ સોમપ્રજ્ઞાચાર્યકૃતિ સુહર્ગમા વિવૃણ્વતા સ્વલ્પધિયા મયાઽત્ર યત્ ॥ ન્યૂનાધિકોટકન મત્પબુદ્ધિત કૃતં વિશોથ્યં કૃતિનિ રૂપાલુચિ ॥ ૩ ॥

इति श्रीशृंगारवैराग्यतरंगिणीनापातर समाप्त

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

स्वःश्रेयससरसीरुह, सूरं श्रीवीरं ऋषिवरं सेव ॥ सविशेषदर्पसरवश, सुरासुर
व्यूहसेव्याऽन्दि ॥ १ ॥ अश्वोवसीयससरः, शोपसहस्रांशुराश्रयः सहसां ॥ संसार
लालसां वो, नूयाल्लवशो वशी वीरः ॥ २ ॥ विषयाशीविषवीश्वर, हिंसारस सरसवा
रिरुहशिशिर ॥ विश्वस्य रोपशार्वर, संहाररवे शिवाय स्याः ॥ ३ ॥ आशंसवः शि
वश्री, विलासलीलां विहाय सुरयोषाः ॥ यं शिश्रियुः स्वरीशाः श्रीवीरः श्रेयसेऽसौ
वः ॥ ४ ॥ हरहासहंसशशिहा, रहारियशसोः शिवैपिसंश्रययोः ॥ ईहे वरिवस्यायै,
वीरेशस्यान्दिहारसयोः ॥ ५ ॥ शीलसरोवरलहरी, विहारशिशिरा असंवरीयो वः ॥
वीरस्य व्याहारा, न्हियासुरशरीरशौर्यहरा ॥ ६ ॥ उरुसंशयगैलस्वरु, ररिहा वीराब्द
यो वरवृषांसः ॥ अवसेयाल्लौढ्यं वा, वर्पारुहवारिवाहरवः ॥ ७ ॥ सरलाशयाः सुशी
ला, रिरंसवः श्रायसश्रिया सह ये ॥ येषां श्रीवीरेश्वर, सेवारस एव हर्षाय ॥ ८ ॥ वीर
शिवालयसरसी, वरलावर सर्वविषयविघ्नास्य ॥ संवरसारसवासर, सर्वेषां लोलवीष्यवृ
षं ॥ ९ ॥ शीलश्रियो विवाहावसरे विश्वाश्रयो रसावलये ॥ आवर्षे वसुवर्षा, वि
शां विशालैरयैरासीः ॥ १० ॥ आशंसे सहसाहं, वासवसेवार्ह शिवरसाल हरे ॥ रु
हविश्रसावसाय, व्यवसायायासविरहवरं ॥ ११ ॥ अहरुपयोर्विशरारु, श्रीसर्वस्वं
हि शशिसरोरुहयोः ॥ अशरारुस्वास्यश्री, लास्यविलासैर्विलोलयसि ॥ १२ ॥ संसा
रसज्जलराशेः, शोषे ऋषिरौर्वज्ञेयश्च वीरः ॥ सर्वाशालासियशो, राशिरहिंसारहः शा
ला ॥ १३ ॥ उरसिशयालुः श्रेयः, श्रिया असंवरसरोरुहशशीव ॥ रायाल्लयं शि
वावह, रसाविहारः स्वसेवायां ॥ १४ ॥ संदानिकं ॥ अविषह्यशिरःशूलं, विश्व
लिहो विषयवैरिवारस्य ॥ व्याहरसि वृषरहस्यं, शस्याय शरीरिविसराय ॥ १५ ॥ शैश
व एव सुसारः, स्वरहार्यशिरोविलोलसेव्यान्हे ॥ संहरसि हेजयांहः, सिंहश्च वज्ञेश्वरं
सहसा ॥ १६ ॥ शिशिरांशुशिशिरलेख्यै, रार्थव्यवहारलालसैरुषैः ॥ संश्रीयसे ऋ
षीशै, रीर्ष्यावल्लीनवासिवरैः ॥ १७ ॥ उल्लासय स्वसेवारसशीले विशि शिवावलीं वी
र ॥ अविरलविषयहंलाहल, लहरीसंहारसुशिरीष ॥ १८ ॥ अवसी वशयसि सौवै,
व्याहाररसैः सुरासुराहिविशां ॥ यैः सह रसालयाऽहा, सि हारहूरासन्नरस ॥ १९ ॥
रैहारिशरीरश्रीः, सुरासुरावार्यवीर्यशाली यः ॥ संवरवैरियशः शशि, रादुरज्ञेषश्रियां
वासः ॥ २० ॥ वरिवस्यः सूरिवरै, विहाय आशारसाविहारियशाः ॥ अंहोऽसुरवंश

हरि, सुरशेखशिलाविशालोरा. ॥ ११ ॥ शुश्रूषुशिष्यविसर, भव सुहर्परसवर्षिसंरा
व ॥ अविलयवार्यैश्वर्य, श्रीयोपाश्लेषरसविवश ॥ १२ ॥ सैषोऽसहायवीर, शिवा
रिवाराह्वेष्वसुसहेषु ॥ विश्वस्य सुरोर्वीरुह, आयुष्य श्रेयसावीर ॥ १३ ॥ संसारो
रुषिपालय, वारिविशोषोर्वह्यवाहो व ॥ अव्याह्वीलाऽलससुर, विलयाहावाऽविपय
शील ॥ १४ ॥ पचजि कुलक ॥ अन्हियोऽलसस्य शिष्या, वयवलवस्याऽयविरहवि
रसस्य ॥ श्रीवीर वीरयरया क्षेत्र्या अश्रेयसीरस्य ॥ १५ ॥ य पचवर्गपरिहारमनो
झमेतञ्चेतश्चमत्कृतिकर गुणकीर्तन ते ॥ जिह्वाग्रवर्ति वितनोति विपदिताना श्री
वीरजाग्ययुजि न प्रजवति तस्मिन् ॥ १६ ॥ इति पचवर्गपरिहारेण श्रीजिनप्रजसू
रिक्तश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीगौतमस्तवनं ॥

श्रीमत मगधेषु गौर्वर इति आमोचिरामोऽस्ति यस्तत्रोत्पन्नमसन्नचित्तमनिश श्री
वीरसेवाविधौ ॥ ज्योति सश्रयगौतमान्वयवियत्प्रद्योतनद्योमणि तापोत्तीर्णसुव
र्णवर्णवपुर्पं जज्ञयेद्भूति स्तुवे ॥ १ ॥ के नाम नाजगुरजाग्यसृष्टयै दृष्टयै सुराणा
स्पृहयति संत ॥ निमेषविघ्नोऽस्तिमाननेदुज्योत्स्ना मनोहृत्य तवापिबद्धा ॥ २ ॥
निर्जित्य नून निजरूपलक्ष्म्यात् एरीरुत पंचशरस्त्वया स ॥ इत्थ न चेत्तर्हि कुतस्त्रिने
त्रनेत्रानलस्त सहसा ददाह ॥ ३ ॥ पीत्वा गिर ते गलितामृतेष्वा सुराश्विर चक्रुरनो
ज्यमिष्ठं ॥ सुधान्ददे तत्र मुनीश मन्ये लक्ष्म्यललात् शैवलमीदृयतेऽत ॥ ४ ॥ सौ
जाग्यनग्यापि समाविदाने प्रत्येति लोक कथमेतदह ॥ यत्त्वा समग्राद्यपि लब्धिका
ता समालिलिङ्गु समकालमेव ॥ ५ ॥ त्वत्पादपीठे विलुठल्यमर्त्यास्तज्जेहनुत्या
किल कटपट्टहा ॥ तैरप्यमाहत तवोपमानोपमेयजाव कथमस्तु वस्तु ॥ ६ ॥ पदो
र्नखाली तव रोहिणीय मुदे न कस्याद्भुतरुच्चरित्रा ॥ वदारुपुता चर्व्वेडंरत प्रविष्टविं
बोपि शिवाय यस्या ॥ ७ ॥ यत्केवलज्ञानमविद्यमानमथात्मनि स्वांतिपदामंदो
स्त्व ॥ लोकोत्तरत्वे ननु तावकाना दिदमात्रमेतच्चरिताद्भुतानां ॥ ८ ॥ नवजुणानां
स्तुतयो गुणज्ञैर्विधीयमाना विबुधाधिपायै ॥ स्तुत्यातरस्तोत्रकथागणस्य समाप्त
ये वृत्करणीभवति ॥ ९ ॥ न रागवान्नो नजसेतिचार नालंबसे वक्रगतिं कदाचित्
॥ पुरस्कृते नोपि घनाघनाशी तथापि पृथ्वीतनयोति रूढ ॥ १० ॥ प्रज्ञो महावीर
मुपास्य सम्यक् त्वयाजित यत्कलकारहस्य ॥ गूढे यत्तिलेप्यनिरूपरत्नत्रयीशुभा
कीर्तिरतानि तेन ॥ ११ ॥ त्वदाणिमाधुर्यजिता पलाय्य सितोपला काचघटीं विवे

श ॥ तत्रापि नीतिं दधती शलाकाव्याजेन जग्राह तृणं नु वक्त्रे ॥ १२ ॥ श्रीवीरसेवा
 रसजालसत्वात् तदाधिनीं केवलबोधजङ्घीं ॥ अप्यायतामादरिणीं वरीतुं तृणा
 य मत्वा त्वमिव त्वमस्थाः ॥ १३ ॥ अपोढपंके कविनिर्निषेव्ये निरस्ततापे बहु
 जंगजाले ॥ विजो नवदाड्मुखगांगपूरे दुर्वादिपूगास्तृणवत्तरन्ति ॥ १४ ॥ राका
 मये दिग्बलये समन्तात् यशःशशांकेन कृते ध्रुवं ते ॥ कुहूध्वनिः केवलमेव कंठदेशं
 पिकानां शरणीचकार ॥ १५ ॥ जगत्रयोज्ञासि यशस्तवेतत् क स्पर्शतां सार्द्धमनेन च
 ङ् ॥ यस्यापराधैपि तृणस्य नैव प्रनाप्रनावो लज्जतेऽवकाशं ॥ १६ ॥ ठत्रैडुपद्मादिषु
 रूढिमात्रं त्वन्नास्ति तु श्रीर्वसतीति मुष्टिः ॥ कुतो न्यथा तज्जपदीक्षितानां पुरःपुरो नृत्य
 ति नित्यमृद्धिः ॥ १७ ॥ वसुनूतिसुतोपि कौतुकं वसुनूतेर्जनकः प्रणमुपां ॥ जगव
 न्ननवोपि वर्तसे कथमंगीकृतसर्वमंगलः ॥ १८ ॥ नाथः करोषि वृषमीश गणाधिपोपि
 धत्से सदा स यमपाशमपि प्रचेताः ॥ श्रीदोपि सूत्रितयमालयवासकेलिस्त्वं पावकोपि
 हरसे हरहेतिपातं ॥ १९ ॥ यत्तपत्यपि कलौ जिनप्रनाचार्यमंत्रमनुशीलतां स्फुरेत्
 ॥ हेतुताऽत्र खलु तत्त्वदेकताव्यानपारमितयैव गृह्यते ॥ २० ॥ मयैवं दुर्दैवं शमयितुमलं
 नूष्णमहिमा सुतस्त्वं लेशेन श्रुतरथधुरा गौतमगुरो ॥ कुरुद्योतं क्लीवदिनपतिसुधा गौत
 मसिमे प्रनो विद्यामंत्र प्रजव नवतो गौतम नमः ॥ २१ ॥ इति श्रीगौतमस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ नेमिस्तवनं क्रियागुप्तं ॥

श्रीहरिकुलहीराकर, वज्रमणिर्वज्रपाणिना प्रणतः ॥ त्वमवद्यमुक्त नेमे, प्रणमुपां
 शेमुपीमशुजां ॥ १ ॥ अवद्य ॥ मयि प्रसादप्रवणं कृपानिधे विधेहि शैवेय निजं मनस्त
 या ॥ यथा जगन्नाथ मधुव्रत व्रतं नवे नवे तारकपादपद्मयोः ॥ २ ॥ नवे ॥ नयेन नेमे यडु
 वंशमौक्तिक श्रियानिवासस्तव पादपंकजं ॥ दुःखोर्मिसंघट्टविघट्टितात्मना तेनाति
 गंजीरतमे नवांबुधौ ॥ ३ ॥ आति ॥ दुर्नेयार्णवमहातरीनिजाः स्यात्पदोपहितवस्तु
 विस्तराः ॥ पातकानि नवदीरितागिराऽजंतु जातशिवदानलालसाः ॥ ४ ॥ अजंतु ॥
 प्रेखन्नखश्रेणिमयूखलेखा निर्वासिताशावलयान्धकारं ॥ अवार्यसौंदर्यविलास गेऽहं
 तवांध्रियुग्मं शरणं प्रपद्ये ॥ ५ ॥ गे ॥ यस्त्वया ऋजुपथः सतां मतो देवस्वडितकुतीर्थि
 कवर्गः ॥ तं प्रपद्य निरवद्यमुद्यता नेदयन्ति ननु मुक्तिपुरीं डाक् ॥ ६ ॥ ऊदे ॥ वरिवस्या
 वियौ यस्ते सद्भिवेकविनाकृतः ॥ तस्याजिमुखमीक्षन्ते न जातु सुखसंपदः ॥ ७ ॥ असत् ॥
 कर्मकक्षावलीपावकं तावकं दुर्नेयाहंकृतित्रासनं शासनं ॥ ये प्रपन्ना गुणस्नेहिनो
 देहिनस्ते सुराराध्यदुःखानि सुश्रियां ॥ ८ ॥ असुः ॥ विजवराज्यकलासुररा
 जतावरमणीरमणीनिरलं मम ॥ हृदि पदांबुरुहस्मरणं चते गिरि च तथ्यगुणस्तव

न तव ॥ ९ ॥ चते ॥ जगज्जनश्रवणपुटामृतहृदा तमोपहा सुलजितरा
गपेशला ॥ उदीरयन् गिरमिलवेशनावनावरा गतामयसुखसंपदा सता ॥
॥ १० ॥ अरा ॥ जयान् जवत्रमणजीरुक्चित्तवृत्तीन् सदेशनानिरजितस्त्वसुरप्र
नाव ॥ दोषासमागमनिमीलितमज्जखडमाश्वसयेन्न किमुरश्मिनिरगुमाली ॥ ११ ॥
आव ॥ नूत्यानिनूतपुरुदूतपुरानिरामता कुर्वति संततमहोत्सवजाजमुर्वरा ॥
खड्गदनदद्युमयानि महाहृतानि ते कल्याणकानि जुवनेश विजाय्य चेतसा ॥ १२ ॥
अयानि ॥ नास्त्वया त्रमरवित्रमवर्णो हे मुनीन् वपुषि प्रचरिषु ॥ पापशात्रवनिब
र्हणकृष्ण ध्यानसततिरिवाश्रितमूर्ति ॥ १३ ॥ कहे ॥ दुर्वोध मे सपदि पदकीनूत
वास्तो पते सद्गुणश्रेणीकुवलयवनश्यामलढायकाय ॥ आकौमाराजुवनजधिनि
र्यस्य ते ब्रह्मवर्मस्वै कादवैर्न खलु मदन स्पृष्टमप्यङ्गमीष्ट ॥ १४ ॥ इय ॥ जाज्ञानो
दनिनादयादवकुलश्रीकवपीगीत्रुवन् मुक्ताहारमहारथं रतिपति निर्जित्य जैनाजिरे
॥ कीर्ति कैरवकोमलामधिगत त्वामेव देव प्रभुं श्रीमन्नेमिजिनेश्च च शरण जीरुर्न
वाराति ॥ १५ ॥ एमि ॥ सेवाहेवाकिन स्युस्तव पदयुगले येऽत्र नक्तिप्रयुक्तास्तेपा
देवा सदा पिप्रति हृतविपद संपद सुप्रसन्ना ॥ चितारत्न प्रयत्नात् करतलकलि
त कुर्वता सर्वकाल काल नेतर्नराणामटति सुघटतानो मनोराज्यसिद्धि ॥ १६ ॥ पि
प्रति ॥ जवताऽऽरि जयोदुर्येश प्रसरै शुक्लतया जगत्रय ॥ जिनसिद्धिरिति प्रसिद्धिना
क् सुखसाम्राज्यमयी महापुरी ॥ १७ ॥ आरि ॥ अवगच्छतरा स्वसेवक मा नगवन्
या च शिवस्य वर्तिनी त्वं ॥ करुणार्द्रमना कुरु प्रसाद मयि तस्या सपदि प्रकाश
नेन ॥ १८ ॥ अवक् ॥ मरकतकमनीयकातिकाय त्वमजिनतेऽ किरीटघटितान्हे ॥
चिरमिन मम चचरीकचर्या हृदय कुत्रेशयकोशमन्वजस्व ॥ १९ ॥ अय ॥ निखिलज
गता गोप्ता गुप्तक्रियास्तवसूत्रणादिति रुतनुति सानद श्रीजिनप्रनसरीनि ॥ नव
तु नवता चेत्तु नूयो नवत्रमसजव जयमजयदो नीम श्रीमद्विवातनय प्रभु ॥ २० ॥
इति श्रीनेमिजिनस्तवन क्रियागुप्त समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमानस्तवनप्रारम्भ ॥

कतारिक्रमनिर्यदापगाधाराशुद्धविराट्ठठवि ॥ उदोर्निर्विधेरधीरधी स्तोप्येऽह
चरम जिनेश्वर ॥ १ ॥ त्रैलोक्यनेतस्तव दुर्नयालीनिर्नाशन शासनमाश्रितो य ॥ त
स्येऽवजायुधमाविरस्ति इ कर्मशैलेऽनिदाविधाने ॥ २ ॥ किमेकमाश्रयकर न ते यत्
पुष्पधयोप्येव विशेषविह ॥ त्यक्तोपजातित्रमणानिजापस्त्वदगतौगय्यमनुप्रयाति
॥ ३ ॥ य सृजत्यजर सौरनसारैरुजैस्त्व पदांजुजपूजा ॥ प्रेत्य तस्य दिवि देवम्

गाढ्यः स्वागतानि निगदन्ति सरागं ॥ ४ ॥ वाजिवारणरथोद्धतानटैरुद्धटा सुनग
 जोगनंगिचतु ॥ राज्यकृद्विरूपनन्नमीति तं ननमीति तव यः पदो मुदा ॥ ५ ॥ ना
 किनिकायकरप्रहृतानां संप्रसरन् गगने मरुजानां ॥ जन्ममहे तव कस्य न जज्ञे
 दत्तमदो धकथोकृतिनादः ॥ ६ ॥ ये जक्त्यात्तन्नमरविलसिता जङ्घुः पादांबुरुहि तव
 विजो ॥ तैः श्रेयः श्रीर्मधुरमधुरसास्वादो सादात् समजनि कृतिनिः ॥ ७ ॥ तत्त्वा
 तत्वारोपलोपप्रवीणां प्रवहप्राणित्राणसंस्थाधुरीणां ॥ आङ्गां धत्ते मौजिना नव्यजं
 तुश्रेणिः श्रद्धाशालिनी तावकीनां ॥ ८ ॥ वसुधाम सुधामयवक्र विधो तव नाशित
 माड्यते शुवि यः ॥ स सुखानि सुखानिरिवोद्यमणीन् विनृते परितोऽटककीर्ति
 नरः ॥ ९ ॥ स्रग्विणी कुंडलत्राजिगह्नस्थला तारहारद्युतिद्योतिवहस्तटा ॥ राजि
 राखंमलानामखंडादरा पादपीठे लुवत्तावके पावके ॥ १० ॥ कृणादेव तेषां शिव
 श्रीजुजंगप्रयातं विवृद्धिं शुचं कर्म पुंसां ॥ नवन्नाममंत्रस्य वर्णानुपूर्वी रसज्ञाग्रव
 र्तिष्मुरापादिता यैः ॥ ११ ॥ द्रुतविलंबितमध्यरवध्वनद् विविधतूर्यमनेकमणीमयं
 ॥ कुसुमवर्षचितं तव देशनावनितलं कश्चैत्य न मोदते ॥ १२ ॥ सुकुरोज्वले ग
 एनृतां हृदये प्रमिताकुरापि बत वाक् नवतः ॥ अनियत्तया प्रतिपफाल जिनध्व
 नितोऽर्थतश्च जगदर्च्यधियां ॥ १३ ॥ जगत्प्रजो नक्तिनरादनुदिजा दिजातिवंशाद
 पहस्य कृत्यवित् ॥ नरेण्डवंशस्थमचीकरहृचीपतिर्नवंतं हरिनैगमेषिणा ॥ १४ ॥ वाचां
 ते निखिलनयाविरोधिनीनां दुर्बोधद्रुमदलने कुठारिकाणां ॥ माहात्म्यं सुवनमनः
 प्रहर्षिणीनां निर्वक्तुं कश्च यथावदस्तु शक्रः ॥ १५ ॥ सिद्धार्थराजकुलनंदनपारिजा
 त न त्राम्यति क तव कीर्तिरपारिजात ॥ वर्णेन दुग्धमधुरेण मतोजनागसिंहो
 द्धता स्थिरतया सुमनोजनाऽग ॥ १६ ॥ अति महति नवोर्मीमालिनीह त्रमंतो
 जननमरणवीच्या घातदोदूयमानाः ॥ कथमपि पृथुपुण्याः प्राणिनः प्राप्नुवंति प्रव
 हणमिव केचिन्नासनं तावकीनं ॥ १७ ॥ लवणिमतर्जितस्मरपुरंधिरूपदर्पा घटितक
 टाकूलकशरविष्कामिमर्मा ॥ कनकमणीमयाजरणरश्मिरंजितांगी व्यजयत वाणि
 नी न नवतः समाधिमुद्रां ॥ १८ ॥ प्रबोधं नव्यांनोरुहवनमधीशाधिगमयन् ह
 रन् मोहध्वातं परसमयताराः कवलयन् ॥ निविष्टः सिंहासन्यलममलनामंडलयु
 तो नवानाजातिस्मोदयशिखरिणीव द्युतिपतिः ॥ १९ ॥ अमितदमितस्रोतो मा
 द्यतुरंगमसंगमत्रिदशहरणीनेत्रो नेत्रत्रिजागविलोकितैः ॥ तव जिन मनः शोके कर्तुं
 मनागपि न स्वसाञ्जलयितुमलं किं हेमाङ्गि युगांतमहाबलाः ॥ २० ॥ दारिद्र्यापत्प
 रिनवजनुर्विस्वसामृत्युङ्खैरातीः के के न तव बलवदेवसेवां प्रपन्नाः ॥ किं स्याद्भोग

प्रशमनपटोरोषधस्योपयुक्तौ मंदाक्रांता जगति जनता इ सहेनामयेन ॥ ११ ॥ श
रुदितनिशाकराद्युप्रना जैत्रकीर्तिहटाधवलितनिखिलत्रिलोकीतलं श्रद्धयोपासते
॥ सरजसविनमत्सुराधीशचूडामणिज्योतिषामरुणितपदपीठमूर्मिनिरेष्यहविस्त्वां
प्रनो ॥ १२ ॥ बिज्राणो नखविक्रिया नयकरी धृतोन्नसदालधीरौड शब्दम
नीचकै प्रकटयन् नूयोवनीकाहत ॥ त्वङ्गत्तया नृतकोप्यवाप्य नृपता मांसादर
वर्धयन् धत्तेऽनेकपराजिदर्पदलने शार्दूलविक्रीडित ॥ १३ ॥ विद्यामंत्रैर्न कार्यं सुर
तरुनिरलं विन्नेन च मृत पर्याप्तं राज्यलक्ष्म्या कृतममरतया ह्यास्तां सुवदना ॥ स्फु
र्जत्वेका तु नक्तिस्त्वयि मम मनसि ध्वस्ताखिलमला कैवल्यश्रीर्यया स्यात् करतलनिल
या साऽन्हाय जगवन् ॥ १४ ॥ श्रीवीर सर्वदिकै कनकरुचितनूरोचिरुदीप्रदीपैर्मग
व्य सोस्तु दीपोत्सव इव जगदानदसंदर्जकंद ॥ सक्तिर्जैनप्रनीय मृदुविशदपदा स्वग्ध
राधीयमाना नव्यानां नव्यनूत्यै नवतु नवतुदे जावनाजावितानां ॥ १५ ॥ इति
श्रीवर्द्धमान स्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ चतुर्विंशतिजिनस्तवन ॥

कनककातिधनु शतपंचकोव्रितवृपाकितदेहमुपास्महे ॥ रतिपतेर्जयिनं प्रथ
मं जिनं नृवृषज वृषज वृषजजिन ॥ १ ॥ विरदलाढित वाढितदायक क्रमलुवत्रि
दशामुरनायक ॥ स्तुतिपर पुरुषो नवति क्षिता वजित राजितरा जितराग ते ॥ २ ॥ तुरग
लाढेनसजव संजवत्यहरिद जिन यत्र रसादह ॥ हृदि दधे जणितीर्गुणचूरुहा
शमहिता महितामहि तावकी ॥ ३ ॥ नवमहार्णवनिस्तरणैश्चया त्वमजिनदन
देव निषेव्यसे ॥ व्रतचृता कुगते स्मरनिग्रहप्रसजया सजया सजयात्मना ॥ ४ ॥
त्रिचुर्वेनामितकामितपूरणे सुरतरोरुपमामतिगामुक्तौ ॥ तव विजो नजते नवत
क्रमोवसुमते सुमते सुमतेर्देद ॥ ५ ॥ धरनृपात्मज पट जिनेश्वर त्वयि कृतप्रण
य क्रियते पति ॥ रजसेत प्रथितार्थिदरिद्रि तोपरमया रमया रमयान्वित ॥ ६ ॥
प्रभुमुपार्थजगव्रितयाङ्गनु पवितकाशिपुरीकवीलक्षण ॥ सुकृतिन कृतिनश्चरितं वि
डुंशुनवतो नवतो नवतोदनं ॥ ७ ॥ कुनयकाननचजनकुजरा शशिरुचे महसेन
सुत प्रनो ॥ निखिलजीवनिकायहितोक्तिनि शुनवदा नवदा नवदागमा ॥ ८ ॥
युधि विजित्य मनोजवमग्रहीन्मकरमंकमिपाद्धवजमस्य य ॥ स्तुतजना सविधि
कुदशा सुरस्तुतमेसतमस तमसस्तुत ॥ ९ ॥ दृढरथागजशीतल शीतलद्युतिकलावि
मला तव नारती ॥ मनसि कस्य न हर्षसनाथता जिन ततान ततानततायिनी ॥ १० ॥

जयति गंडकलक्ष्मणतनुर्जिनः शशिमुखोऽबुजदृक् दशमोत्तरः ॥ कनकदीप्तिरमर्पितह्रीर-
कस्तवरदो वरदो वरदोर्युगं ॥ ११ ॥ शुभमयी वसुपूज्यसुत प्रजो ज्वननेत्रमहो महि-
षांकिता ॥ तव तनुर्वितनोतु सुखं सतामरुचिरं रुचिरं रुचिरं जिता ॥ १२ ॥ सकलस-
त्वसरोजविकासने रविरुचिर्विमल त्रिजगत्पते ॥ अपि शमं नयते तव गीर्जिनामृत-
रसा तरसा तरसा तृषं ॥ १३ ॥ निजयशोऽनरनिन्दुतजान्हवीजलवलक्ष्मिर्कीर्तिरनं-
तजित् ॥ दिशतु वः कुमतासुरनिग्रहे नृशमनःशमनः शमनश्वरं ॥ १४ ॥ नवनयं
तव धर्मं धुनोतु वाक्श्रुतिपथाऽतिथितां गमिता सती ॥ किमु करोति न पितरजः शमं
वरसिता रसिता रसिताजुषा ॥ १५ ॥ जयति शान्तिजिनः स्म जगंति या नटचमूर्यु-
धि मोहमहीपतेः ॥ रणकथामपि नक्तिनरेण ते ससहसा सहसा सहसाऽमुचत्
॥ १६ ॥ अवति कुंशुजिनाधिपराज्यमाहिमवत स्त्वयि चक्रहताहितं ॥ त्रिदिवतोऽन्य-
धिका जनिर्द्विर्निर्धनरसा नरसानरसारके ॥ १७ ॥ जगदधीश सुदर्शन जूमिपान्वयपयः
सरिदीश निशामणे ॥ प्रणिदधेऽतिषदो विशदव्रता वनरतानरता नरतावकान् ॥ १८ ॥
हृदि नरस्तवमल्लिजिनस्मरन्नपि हि मूर्तिमुपैति महत्फलं ॥ निशमयन् समताकरु-
णांचितां किमुदिता मुदिता मुदितादरः ॥ १९ ॥ त्वमिन सुव्रत कल्पलाठनो जनरुचि-
र्हस्त्रिवंशविनूपणः ॥ शिवसुखाय तपःपरञ्जिताऽशुभवनो नृपते नवनोधिषां ॥ २० ॥
विरतिवर्म तटाहतिकुंठितस्मरशरः शरणीक्रियतां त्वया ॥ गुणगणस्य नमिर्बुधवर्ह-
ण व्रजनजा जनजाजन जावजक् ॥ २१ ॥ अनुमितं खलु नेमिविजो नवत्रमणतो-
मयका यदि यच्चिरं ॥ महितपादजवान् नवतः कृपाजननमानवमा वनमालिना
॥ २२ ॥ कमठशासन पार्श्वशिवंकरे रमतएव मनः प्रियधर्मेणां ॥ अपि कुतीर्थ्यज-
नेन दुरात्मना तव मतेऽवमतेऽवमतेजसः ॥ २३ ॥ त्रिजगदीक्षण केसरिलक्षण कृ-
णमपि प्रभुवीर मनोगिरौ ॥ गुणगणान् मम मास्म विरज्यतामुदयिता दयितादयि-
तावकान् ॥ २४ ॥ च्युतिजनुव्रत केवलनिर्वृतिरूपदिनाददतां मुदमार्हताः ॥ व्यरचि-
यैरुपयत्रिदशैर्दृशां नवसुधा वसुधा वसुधामनिः ॥ २५ ॥ इति जिनप्रजवोमयकांऽति-
मक्रमगतैर्यमकाऽवयवैर्नुताः ॥ बलममी वितरंतु धुरिस्थिताः शुभवतां नवतां नवतां
तिजित् ॥ २६ ॥ सङ्गपदेशकर प्रसरहिताऽखिलतमस्कतया तपनोपमाः ॥ ददतु तीर्थ-
कृतो मम निर्ममाः शमरमा मरमाऽमरमानिताः ॥ २७ ॥ जयति दुर्नयपंकजिनीवने
हिमततिर्मतिकैरवकौमुदी ॥ शमयितुं तिमिराणि जते महावृजिनजाजि न जाजिनजार-
ती ॥ २८ ॥ करकृताग्रफला पृणती जिनप्रनवतीर्थमिचारिमधिश्रिता ॥ हरतु हेमरु-
चिः सुदृशां सुखव्युपरमं परमं परमंबिका ॥ २९ ॥ इति चतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तं ॥

अथ श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभ

पराक्रमेणैव पराजितोऽय सिंह सिपेवे धृतलक्ष्मदज ॥ सुखानि व खानिरय र
माणा वैमातुरस्तीर्यकर करोतु ॥ १ ॥ सप्ताश्वतेजा करसप्तकोच्च कर्मैषसप्ता
पिरसप्तजति ॥ प्रणीतवान् सप्तशती नयाना वीर श्रिये व्यजितसप्ततत्व ॥ २ ॥
शक्रानत प्राणतकटपपुष्योत्तरात्वमाषाढवलक्ष्मपृष्ठा ॥ देवाधिदेव द्विजदारदेवा
नदोदरेऽञ्जुर्विहितावतार ॥ ३ ॥ इष्य नद्यादसिता त्रयोदशी द्यशीत्यहानत
तरमीशितस्तत ॥ सुरेशसेनापतिदेशिताध्वना ह्मात्रं कुलं यत्र पवित्रित त्वया
॥ ४ ॥ प्रनूतनूतिद्युजवन्नुवा नवङ्गनुर्महे नोऽजनि हेजिन ध्रुवम् ॥ जगत्रयीजतु
षु हर्षवर्षिणी निरुद्धरूढिर्मदनत्रयोदशी ॥ ५ ॥ त्वया स्वदेहयुतिसविजागसत्तावि
त हेम सुवर्णमासीत् ॥ तारुतु हीन त्वदनुग्रहेण ड्वर्णमित्यापदवर्णवाद ॥ ६ ॥
वात्ये विबोधाय हरं सुराडि पादाग्रनुन्नस्तव यच्चकंपे ॥ चित्रीयता त्वत्तरसा रसात
न्मूर्धनमाधूनयतिस्म नून ॥ ७ ॥ बज्रव जाग्यातिशयप्रज्ञावात् गुरुस्तवापि त्रिजग
जुरोय ॥ युक्तयैव तं मेरुगिरेर्गिरिष्ठं सिद्धार्थमप्यार्यगणा गृणति ॥ ८ ॥ कथं गु
णं प्राप्तयश पताका नारीषु नास्तु त्रिशलाशलाका ॥ यत्कुङ्किणुक्तौ विमल सुवृ
त्तो मौक्तिक्यनूस्व गुणयुक्तिहृद्य ॥ ९ ॥ दिवि प्रवृद्धं सुरमीश मुष्टिघातेन यद्वाम
नतामनैषी ॥ गर्वाङ्गिखर्वीकरणश्रम तु चकर्ष तीर्थेश्वर शैशवेन तत् ॥ १० ॥ मो
क्ष गमी य खलु लङ्गवेपि गतु कथ सोर्दति लेखशाला ॥ इतीव शक्रोऽपललाप
पित्रोरनौचिति ते विनयेन वीमान् ॥ ११ ॥ व्याकुर्वतस्ते हरये यदगम सगृह्य बु
ध्या कतिचित् गिरु लवान् ॥ अध्यापको यदिदधे तड्बच्चकैरैडं शुवि व्याकरण प्र
थामगात् ॥ १२ ॥ यस्या न कस्योदितमुक्तिमार्गमार्गस्य रुषा दशमी शमीश ॥ प्रा
ज्यं प्रजो यत्र विसृज्य राज्य श्रमण्यसाध्राज्यमुपाययास्त्व ॥ १३ ॥ शिवालये प्रो
ज्जितविग्रह यत् त्वत्पादमूले चमर निलीन ॥ जनारिदनोलियम प्रचढो नस्त्र
पुमार्प्यष्ट किमत्र चित्र ॥ १४ ॥ न बाधितु जातु दधु समर्थता मुनीड धातोरि
व नान्ववर्तिषु ॥ समाधिरुढा प्रकृतार्थसपद तवोपसर्गा व्यशिषंस्तु केवलं ॥ १५ ॥
न कौशिके रागमुपासनापरे करोपि रोप स्म न चमर्काशिके ॥ अहो उदासीनत
यैव निर्जिता चमूस्त्वया ड्विपहापि कर्मणा ॥ १६ ॥ निवर्हिदुगां सुर
चर्तुरुद्यतस्तथा तथा यो डुरचेष्टत त्वयि ॥ बहि ठत स्वर्गिसमाजसगमा

त् ससंगमः स्यान्नकथं जनंगमः ॥ १७ ॥ एकाग्रपद्मत्रिशतावसाने श्रीवीरती
 रे ऋजुवाजिकायाः ॥ तवोदगात् केवलरुदिरस्ताऽपराधराधस्य शुचौ दशम्यां
 ॥ १८ ॥ एकाहमाहुर्मुनयः कथं मामितीव कोपात् त्वदुपर्यशोकः ॥ अदीदृशत् षट्
 पदगर्जपुष्पव्याजस्फुरत्तारकदृक्सहस्रं ॥ १९ ॥ सुरैर्विकीर्णास्तव देशनावना बभ्रुः
 प्रसूनप्रकराः समंततः ॥ जयश्लथीनूतकरात्परिच्युताः शराऽवानंगजटस्य कौसुमाः
 ॥ २० ॥ स्फुटीजवन्मालककौशिकीमुखप्रशस्तरागस्तवसंस्तवोचितः ॥ प्रविश्य दि
 व्यः श्रवणाध्वनि ध्वनिर्मुदे न केपां रजयन् मृगानपि ॥ २१ ॥ स्थातुं चलच्चामर
 युग्मकैतवात् त्वदीयदंतद्युतिजान्द्वीजले ॥ ध्रुवं त्वदास्यांबुजवासिचारती युग्ये
 उपेतां कलहंसदंपती ॥ २२ ॥ स्थैर्यं हृतं यज्जवता शिशुत्वे तद्याचनाय स्फुटमे
 ष मेरुः ॥ स्वयंसमागादिति तुंगहेमसिंहासने ते करवन्ति तर्कं ॥ २३ ॥ हंतुं ह्रमो
 हं तम एकमेव तदेहि मेसर्वतमोपहृत्वं ॥ इतीव विज्ञापयितुं सिषेवे नामंडलहृद्भ
 धरो रविस्त्वां ॥ २४ ॥ दूराङ्गराजन्मनिदे जवजीः सुधासपील्य त्रिजगज्जनौधं ॥
 नूनं नदन् संसदि देवदेवैर्विव्याहृतो ङुङ्गिराजुहाव ॥ २५ ॥ मेदं प्रमाणांतरद
 शितं सन्नमंस्यते सर्व इतीव पुंसां ॥ सितातपत्रत्रितयह्वलेन रत्नत्रयं दर्शयतिस्म सा
 क्हात् ॥ २६ ॥ सुपर्वसंचारितहेमपंकजापदेशतश्चक्रमणकूपे किल ॥ गतस्पृहस्या
 पि गुणैर्वशंवदाः पदोस्तले ते निधयो नवालुवन् ॥ २७ ॥ त्रैलोक्यसंयुक्तनिरंकुशश्चि
 प्राकाररेखात्रयवेष्टितांगं ॥ नैकृतं धन्याः कतिनाम रक्षायंत्रोपमं त्वां सुमनोर्चनीयं
 ॥ २८ ॥ त्वत्प्रातिहार्यश्रियमित्यवेक्ष्य चेतो न यस्येश चमच्चकार ॥ स केवली चेन्न
 तदा ऽस्तु तस्य नरब्रुवस्याजननिर्जगत्यां ॥ २९ ॥ अनिंद्यविद्यावदनैर्दुदर्पणा गणा
 धिपास्ते यदसूत्रयन् श्रुतं ॥ गिरस्तवैव त्रिपदीसुधाकिरः सतां मनःस्वप्रथितेन गौ
 रवं ॥ ३० ॥ अज्ञोपज्ञापपरिणाममंजुलं विचित्रसंदेहविषांतवज्जलं ॥ स्तुवे वच
 स्ते नयनिर्विरोधता विधायि संबोधविधौ निबंधनं ॥ ३१ ॥ तप्त्वा तपः षष्ठमपास्तन
 व्यलोकार्तिकः कार्तिकदर्शरात्रौ ॥ अपापमापुः पदमीश पापा पुण्यां दियुग्मसत
 तिवत्सरायुः ॥ ३२ ॥ स्वे यत्र बुद्धे सति फट्पुनीषु जाले स्मरोऽनून्मृतकल्पमानी
 तद्विश्ववन्द्योत्तरफट्पुनीषु बभूव कल्याणकपंचकं ते ॥ ३३ ॥ जुवनाधिपतेरनंतया
 जवत. स्वातिगतेऽत्र नाधिपे ॥ उदयाद्युचितं घनाघनोदकयोगान्नवमौक्तिकशि
 या ॥ ३४ ॥ ज्ञातेद्देवाकुकुलप्रदीप जगवन् वंदारुवृदारकश्रेणीरत्नकिरीटकांतिलहरी
 संस्लाप्यमानान्दह्ये ॥ मोहोर्वीपतिगर्वपर्वतनिदि व्याधामधामश्रियामश्रांतं जिनसिं
 हसूरिमहित श्रीवीर तुभ्यं नमः ॥ ३५ ॥ इतिस्तुतिपरायणो त्रिजगदेकचूडामणो प्रसीद

परमेश्वर स्वरसज्जितनिधे मयि ॥ जवेन्मम जवेजवे जवदुपासनावासना जिनप्रजवस
विदा वरद पूर्णमेतावता ॥ ३ ॥ इति पञ्चकव्याणिकमय श्रीमहावीरस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीमत्रस्तवनप्रारंभः ॥

स्व श्रिय श्रीमदहंत सिद्धा सिद्धिपुरीपद ॥ आचार्या पञ्चधाऽऽचार वाचका
वाचनावरा ॥ १ ॥ साधव सिद्धिसाहाय्यं वितन्वतु विवेकिना ॥ मंगलाना च सर्वेषा
मायं जवति मगलं ॥ २ ॥ अहमित्यहं माया बीज च प्रणवाहुर ॥ एन नानास्व
रूप च ध्येय यायंति योगिन ॥ ३ ॥ हृत्पद्मपोडशदलस्थापित पोडशाहुर ॥ पर
मेष्टितुतेर्बीज ध्यायेदहंरुदं मुदा ॥ ४ ॥ मत्राणामादिम मत्र तत्रं विघ्नौघनिग्रहे ॥
ये स्मरति सदैवेन ते जवति जिनप्रजा ॥ ५ ॥ इति श्रीजिनप्रजविरचित मत्रस्तवन
समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमानस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीवर्द्धमान सुखवृद्धयेऽस्तु यश प्रतापैरजिवर्द्धमान ॥ सिद्धायिका रक्षति यस्य
तीर्थं विघ्नौघत सततमेव देवी ॥ १ ॥ जिनेऽ नेडा अपि तावकीना स्तोतु गुणान्
शक्तिजुपस्तथापि ॥ नक्तयेरितस्तान् कतिचिन्नवीमि नाह स्वमात्रा विविनक्ति वीर
॥ २ ॥ नयाध्वना नाथ कृतैकमत्यैरश्रातमेकातहितोपदेशै ॥ करैरिवोन्नयति
ना तमिस्त्रास्त्वया नताना जवनीर्निरासि ॥ ३ ॥ प्रणीयतेऽस्माद्भुतरत्नचित्रै स
म विमानैस्त्रिदशागमेन ॥ कल्याणकैर्नूवलयं त्वदीयैस्त्रिविष्टपान्यूनमनूनरुद्धि ॥ ४ ॥
जवतमीज जजतोऽनुजातु दु खान्यल कानि च नापि तापै ॥ पाणिस्थचित्तामणिमग
जाज का निर्दुति पीडयितु शशाक ॥ ५ ॥ सूर्यप्रजा मोहतम समूहव्यापादने मशयव
ह्विदात्री ॥ त्वदेशनावाग् जयति त्रिलोकीलोकस्य कर्णामृतवृष्टितुल्या ॥ ६ ॥ रिपून्
विजित्यातरगानगाधवीर्येण सत्तुहानरमा निवेश्य ॥ कर्यकार्पाणिन मुक्तिपुर्या सा
भ्राज्यमज्यानि सुखोत्करेण ॥ ७ ॥ जिस्सेव पीयूषज्जुजा जनस्य मथ्नाति मिथ्यात्व
विशोर्मिपूर ॥ तव प्रजा नेत्रपुटैर्निपीता कृतस्थितिर्वर्ष्मणि नि कलंके ॥ ८ ॥ वृत्ताष्ट
काद्यह्वरनामधेयैस्तदत्यवर्णाहितनामकेऽन्दि ॥ इय स्तुतिर्वीरजिनस्य दृष्टा करोतु क
व्याणमनुत्तर व ॥ ९ ॥ इति जिनप्रजसूरिकृत श्रीवर्द्धमानस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वस्तवनप्रारंभः ॥

पार्श्व प्रभु शश्वदकोपमान दकोपमानं जववन्दिशतौ ॥ आराधता दत्तनिरतरा
य निरतराय पदमासुमीडे ॥ १ ॥ वीक्षे जगन्नेत्र महान यत्र महानयत्रस्य तवाहि

युग्मं ॥ पुण्यः स एवाऽवसरोऽमराली सरो मरालीव निषेवते यत् ॥ १ ॥ प्रणोमुपां
पूर्णसमस्तकामं समस्तकामं सकृदप्यधीश ॥ जवंतमानम्य विमानमाया विमानमा
याः प्रजवो जवंति ॥ ३ ॥ नयाढ्यमुद्यजमनंगमाल मनंगमालक्षितसर्वजावं ॥ कैर्ना
म धीमद्भिरमानि शांतं रमानिशांतं न वचस्त्वदीयं ॥ ४ ॥ नित्यं प्रमादेनविना शि
तामं विनाशितामंगलमंगजाजां ॥ त्वन्नाम धन्यः स्मरतीश सारं रतीशसारंगमृगेंड
नादं ॥ ५ ॥ नृत्योपि योत्राऽवृजिनप्रजावे जिनप्रजावैकरसस्त्वयि स्यात् ॥ सरूपवा
न्नीरगजाश्वसेने गजाश्वसेनेश्वरतामुपैति ॥ ६ ॥ नूयान्नमो नीलतमाऽलकाय तमाल
कायप्रज तुन्यमेव ॥ जवात्त्वदन्यः कतमोऽविता न तमोवितानह्निडुरोऽर्क एव ॥ ७ ॥
त्वदुक्तकृत्येष्वविरामवामे विराम वामेय मयि प्रसीद ॥ नव्यान् स्तवः पातु जिन प्रजोऽयं
जिनप्रजो यं विदधे यतींऽ ॥ ८ ॥ इति जिनप्रजसूरिविरचितं श्रीपार्श्वस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्वपादानतनागराज प्रोत्सर्पदेनःकफनागराज ॥ सतां हृताऽसत्परिणामरामं
त्वां संस्तुमः स्थैर्यगुणाऽमराऽगं ॥ १ ॥ ये मर्त्यदेवासुरमाननीयं पश्यन्ति ते श्रीज
रमाननीयं ॥ सद्यस्त्रिलोकीतिलकाऽमितानि सिध्यन्ति तेषामिह कामितानि ॥ २ ॥
दृशोर्दयं पद्मदलानुकारं नाशिश्रयन्ते कमलानुकाऽरं ॥ कुतोऽन्यथा त्वन्नतिदीक्षितेषु स
र्वश्रियां प्रेम तदीक्षितेषु ॥ ३ ॥ अन्यर्हितं नव्यकदंबकानां हर्षप्रकर्षाद्वसदंबकानां ॥
सेवन्ति ये त्वां विधिवद्वज्रंते निर्वाणसौख्यं बुधवद्वज्रं ते ॥ ४ ॥ रतेरहंकृत्यपनायिका
नि र्वपुःश्रिया ते सुरनायिकाभिः ॥ नाहोनि चेतः परजावलीनमचित्यविस्तारि शु
जावलीनं ॥ ५ ॥ प्रजो तवाऽस्तस्मरराजमाने नखांशुजालेन विराजमाने ॥ क्रमांबु
जे लक्ष्मिगृहे रसेनशक्रार्चनीय स्तुमहे रसेन ॥ ६ ॥ आकांक्षिता बहुविधं जनतानि
रामाऽस्पृष्टामहोदयपुरी ध्रुवतानिरामा ॥ अप्यध्वरश्रुतितपःसवनादृते न पुंसाऽऽ
प्यते जिन तव स्तवनादृतेन ॥ ७ ॥ इत्थं फणींऽ सततश्रितपार्श्व नाऽथ स्त्री वा स्तवं
पठति यस्तव पार्श्वनाथ ॥ तस्मै स्पृष्टहामवृजिनप्रजवाय नव्या लक्ष्मी विनर्ति सुमनःस
मवायनव्या ॥ ८ ॥ इति जिनप्रजसूरिविरचितं श्रीपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीनंदीश्वरकल्पप्रारंभः ॥

आराध्य श्रीजिनाधीशान् सुराधीशार्चितक्रमान् ॥ कल्पं नंदीश्वर द्वीपस्याचक्षेवि
श्वपावनं ॥ १ ॥ अस्ति नंदीश्वरोनाम्नाऽष्टमोद्वीपो द्युसंनिजः ॥ तत्परिक्षेपिणा नं
दीश्वरेणांनोधिना युतः ॥ २ ॥ एतद्वलयविष्कंजे लक्षांशीतिश्रतुर्युता ॥ योजना

नां त्रिपष्टिश्च कोट्य कोटीशत तथा ॥ ३ ॥ असौ विविधविन्यासोद्यानवान् देव
जोगन् ॥ जिनेऽपूजासंसकसुरसंपातसुंदर ॥ ४ ॥ अस्य मध्यप्रदेशे तु क्रमात्
पूर्वादिदिक् च ॥ अजनवर्णाश्रितारस्तिष्ठत्यंजनपर्वता ॥ ५ ॥ दशयोजनसहस्रा
तिरिक्तविस्तृतास्तले ॥ सहस्रयोजनाश्चार्द्धं कृष्णमेरूयाश्च ते ॥ ६ ॥ तत्र प्राक्
देवरमणो नित्योद्योतश्च दक्षिण ॥ स्वयंप्रज प्रतीयस्तु रमणीय उदक्स्थित ॥ ७ ॥
शतयोजनायतानि तदर्थं विस्तृतानि च ॥ विसप्ततियोजनोच्चान्यर्द्धचैत्यानि तेषु च ॥
॥ ८ ॥ पृथक् द्वादिणि चत्वार्युच्चानि षोडश योजनी ॥ प्रवेशे योजनान्यष्ट विस्तार
रेष्यष्ट तेषु तु ॥ ९ ॥ तानि देवासुरनागसुपर्णानां दिवौकसा ॥ समाश्रयादेव तेषां
नामर्जिर्विश्रुतानि च ॥ १० ॥ षोडशयोजनायामा स्तावन्मात्राश्च विस्तृता ॥ अष्ट
योजनकोत्सेधास्तन्मध्ये मणिपीठिका ॥ ११ ॥ सर्वरत्नमया देवहृंदका पीठिकोप
रि ॥ पीठिकान्योऽधिकायामोत्रयजाजस्तु तेषु च ॥ १२ ॥ कृष्णा वर्द्धमाना च त
था चक्षाननापि च ॥ वारिषेणाचेति नाम्ना पर्यकासनसंस्थिता ॥ १३ ॥ रत्नमद्योयु
ता स्वस्वपरिवारेण हारिणा ॥ शाश्वताहृतप्रतिमा प्रत्येकमष्टोत्तर शतं ॥ १४ ॥
दे दे नागजतकुंडजत् प्रतिमे पृथक् पृथक् ॥ प्रतिमाना पृष्टतस्तु उत्रजृत् प्रतिमैकिका
॥ १५ ॥ तेषु धूपवटीदामर्षटाष्टमगलध्वजा ॥ उत्रतोरणचगेर्य पटलान्यास
नानि च ॥ १६ ॥ षोडश पूर्णकलशादीन्यलंकरणानि च ॥ सुवर्णरुचिररजो वालु
कास्तत्र जूमय ॥ १७ ॥ आयतनप्रमाणेन रुचिरा मुखमण्डपा ॥ प्रेक्षार्थमण्डपा
अद्भुताटिकामणिपीठिका ॥ १८ ॥ रम्याश्च स्तूपप्रतिमाश्चैत्यवृक्षाश्च सुंदरा ॥ १९ ॥
ध्वजा पुष्करिण्यो दिव्या संति यथाक्रम ॥ २० ॥ प्रतिमा षोडश चतुर्दशस्तु
पेषु सर्वत ॥ शतं चतुर्विंशमेव ता साष्टशततद्युता ॥ २१ ॥ प्रत्येकमजनाडीणा
ककुब्जु चतसृष्वपि ॥ गते लङ्के योजनाना निर्मत्स्यस्वहवारय ॥ २२ ॥ सहस्र
योजनो देहा विष्कने लक्षयोजना ॥ पुष्करिण्य संति तासा क्रमांजामानि पो
मृग ॥ २३ ॥ नदिषेणा चाप्यमोघा गोस्तूपाऽथ सुदर्शना ॥ तथा नदोत्तरानदा सु
नदा नदिवर्धना ॥ २४ ॥ नडा विंशाला कुमुदा पुडरीकिणिका तथा ॥ विजया व
जयती च जयती चापराजिता ॥ २५ ॥ प्रत्येक योजन पंच पचशत्या परत्रच ॥ यो
जनाना पचशति यावद्विस्तारजाजि तु ॥ २६ ॥ लक्षयोजनदीर्घाणि महो
द्यानानि तानि तु ॥ अशोकसप्तदश चूतं चपकसङ्गाया ॥ २७ ॥ मध्ये पु
ष्करिणीना च स्फटिका पत्यमूर्तये ॥ जलामवोदुयानादिचिन्हा दधिमुखाऽ
य ॥ २८ ॥ चतु पष्टिसहस्रोच्चा सहस्रं चावगाहिन ॥ सहस्राणि दशा

धस्तादुपरिष्ठाञ्च विस्तृताः ॥ १८ ॥ अंतरे पुष्करिणीनां द्वौ द्वौ रतिकराचलौ ॥ त
तो नवंति द्वात्रिंशदेते रतिकराचलाः ॥ १९ ॥ शैलेषु दधिमुखेषु तथा रतिकरादि
षु ॥ तद्भाभ्यतार्हच्चैत्यानि संत्यंजनगिरिष्विव ॥ २० ॥ चत्वारो द्वीपविदिक्तु तथा
रतिकराचलाः ॥ दशयोजनसहस्रायामविष्कंजशालिनः ॥ २१ ॥ योजनानां स
हस्रं तु यावदुत्थशोनिताः ॥ सर्वरत्नमयादिव्या ऊर्ध्वार्थाकारधारिणः ॥ २२ ॥ त
त्र द्वयो रतिकराचलयोर्दक्षिणस्थयोः ॥ शक्रस्थेशानस्य पुनरुत्तरस्थितयोः पृथक्
॥ २३ ॥ अष्टानां महादेवीनां राजधान्योऽष्टदिक्तु ताः ॥ लक्षाबाधा लक्षमाना जिना
यतननूपिताः ॥ २४ ॥ सुजाता सौमनसा चार्चिमाली च प्रजाकरा ॥ पद्मा शिवा तथा
शुच्यंजने नूतावतंसिका ॥ २५ ॥ गोस्तूपासुदर्शने अप्यमलाप्सरसौ तथा ॥ रोहिणी
नवमी चाथ रत्ना रत्नोच्चयापि च ॥ २६ ॥ सर्वरत्नसंचया च सुवसुर्वसुमित्रिका ॥ व
सुनागादि च वसुंधरानंदोत्तरे अपि ॥ २७ ॥ नंदोत्तरकुरुर्देवकुरुः कृष्णा ततो
पि च ॥ कृष्णराजी रामरामा रक्षिता प्राक् क्रमादमूः २८ ॥ सर्वैर्यस्तासु देवाः कुर्व
ते सपरिहृदाः ॥ चैत्येष्वष्टाहिकापुण्यतिथिषु श्रीमदर्हतां ॥ २९ ॥ प्राच्येऽजन
गिरौ शक्रः कुरुतेऽष्टाहिकोत्सवं ॥ प्रतिमानां शाश्वतीनां चतुर्दशे जिनालये ॥ ३० ॥
तस्य चादेश्वतुर्दिकस्य महावापीवितर्दिषु ॥ स्फाटिकेषु दधिमुखपरितेषु चतुर्ध्वपि
॥ ३१ ॥ चैत्येष्वर्हत्प्रतिमानां शाश्वतीनां यथाविधि ॥ चत्वारः शक्रदिग्पालाः कुर्वते
ष्टाहिकोत्सवं ॥ ३२ ॥ ईशानेऽस्त्वोत्तरार्हेऽजनाद्द्वौ विदधाति तं ॥ तद्वोकपालास्त द्वापी
दध्यास्यादिषु कुर्वते ॥ ३३ ॥ चमरेऽंशे दक्षिणात्येऽजनाद्वावुत्सवं सृजेत् ॥ तद्वाप्यंत
र्दधिमुखेष्वस्य दिग्पतयः पुनः ॥ ३४ ॥ पश्चिमेऽजनशैले तु बलीऽः कुरुते महं ॥ तदि
ग्पालास्तु तद्वाप्यंतर्गदधिमुखादिषु ॥ ३५ ॥ वर्षे दीपदिनारब्धानुपवासान् कुहू
तिथौ ॥ कुर्वन्नंदीश्वरोपास्त्यै श्रायसीं श्रियमाश्रयेत् ॥ ३६ ॥ नक्त्या चैत्यानि वंदा
रुस्तत्स्तोत्रस्तुतिपाठनाक् ॥ नंदीश्वरमुपासीनोऽनुपूर्वाहस्तरेत्तरां ॥ ३७ ॥ प्रायः पू
र्वाचार्य ग्रथितैरेवायमाचितः श्लोकैः ॥ श्रीनंदीश्वरकल्पो लिखित इति श्रीजिन
प्रजाचार्यैः ॥ ३८ ॥ इति श्रीजिनप्रजाचार्यविरचितनंदीश्वरकल्पः समाप्तः ॥

॥ अथ श्रीशारदास्तवनप्रारंभः ॥

वाग्देवते नक्तिमतां स्वशक्तिकलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ बोधं विभुं नवती
विधत्तां कलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ १ ॥ अकंप्रवीणाकलहंसपत्राकृतस्मरेणानमतां
निहंतुं ॥ अकंप्रवीणा कलहंसपत्रा सरस्वती शश्वदपोहता ६ः ॥ २ ॥ ब्राह्मी विजे

षीष्ट विनिष्कुदप्रज्ञावदाता घनगर्जितस्य ॥ स्वरेण जैत्री क्तुना स्वकीयप्रज्ञा
वदाता घनगर्जितस्य ॥ ३ ॥ मुक्ताङ्गमालालसदौपधीशाऽनिशृङ्खला नाति करे त्व
दीये ॥ मुक्ताङ्गमाला लसदौपधीशा या प्रेक्ष्य जेजे मुनयोपि हर्ष ॥ ४ ॥ ज्ञान
प्रदातु प्रवणा ममातिशया लुनाना नवपातकानि ॥ त्व नेमुषा चारति पुडरीक
शयालुनानानवपातकानि ॥ ५ ॥ प्रौढप्रज्ञावा समपुस्तके न ध्याता सि येनांवि विरा
जिहस्ता ॥ प्रौढप्रज्ञावा समपुस्तकेन विद्या सुधाधूरमदूरदुखा ॥ ६ ॥ तुन्य प्र
णाम क्रियते नयेन मरालयेन प्रमदेन मात ॥ कीर्तिप्रतापौ लुवि तस्य नम्रमरालयेन
प्रमदेन मात ॥ ७ ॥ रुच्यारविदन्नमद करोति वेज यदीयोर्चति तेऽन्दिद्युग्म ॥ रु
च्यारवि दन्नमद करोति स स्वस्य गोष्ठी विडुपा प्रविश्य ॥ ८ ॥ पादप्रसादान्नव रू
पसप्त लेखाजिरामोदितमानवेश ॥ नवेन्नर सूक्तिनिरव चित्रोद्धेखानिरासीदि
तमानवेश ॥ ९ ॥ सिताशुका ते नयनानिरामा मूर्ति समाराध्य नवेन्मनुष्य ॥
सिताशुकाते नयनानिरामाधकारसूर्य क्तिपावतंस ॥ १० ॥ येन स्थितं त्वामनु
सर्वतीर्थ सजाजिता मानतमस्तकेन ॥ दुर्वादिना निर्दलित नरेऽसजाजितामानत
मस्तकेन ॥ ११ ॥ सर्वज्ञ वक्रवरतामरसाकलीनामाली प्रती प्रणयमथरया दृशे
व ॥ सर्वज्ञवक्रवरतामरसाकलीना प्रीणातु विश्रुतयशा श्रुतदेवता न ॥ १२ ॥
क्लृप्तस्तुतिर्निबिडनक्तिजमत्वष्टैर्गुर्गिरामिति गिरामधिदेवता सा ॥ बालोऽनुकप्य इ
ति रोपयतु प्रसादस्मेरा दृश मयि जिनप्रजस्रविर्णा ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रजसूरि
रुतश्रीशारदास्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजिनसिंहसूरिस्तवनप्रारम्भ ॥

प्रभु प्रदद्यान्मुनिपक्षिपक्तेर्नागारिरागोपचितिं सदान ॥ समुद्बहन् श्रीजिनसिंह
सूरिर्नागारिरागोपचिति सदा न ॥ १ ॥ कव्याण गोत्रायितमोहरेणो चमानिजेन
स्थिरतागुणेन ॥ कव्याणगोत्रायि तमोहरेणोन्नत्य त्वयैवार्हतशासनस्य ॥ २ ॥ स्वा
मिन् मनोन्वेति न ते मृगाङ्गी मनोजवाना चतुरगमाना ॥ बोधेन कूर्द्धीर्न कुजं गजा
ना मनोजवाना च तुरगमाना ॥ ३ ॥ कदर्पकातारविज्ञावसूना प्राप्ते त्वयीशान्यमृ
पि तप श्री ॥ कदर्पकातारविज्ञावसूनां निधिर्गुणाना लुवि यत्त्वमेव ॥ ४ ॥ ज
गद्धनानोजवने गुणीयवक्रारविद नविना कृतोह ॥ वदे त्वदीय सकलोरुपस्य व
क्रारविद नविनाकृतोह ॥ ५ ॥ सर्व कषायानलमेघवारिमोहाय सूक्त शृणु त विजेतु ॥ स
र्व कषायानलमेघवारिवृत्त स्मर श्रीजिनसिंहसूरे ॥ ६ ॥ मुदे न कस्यास्तु धुरि स्थि

ता ते सरस्वती कुड्वशीकराणां ॥ माधुर्यशैत्याङ्गयिनी तरिर्नी सरस्वती कुड्वशीक
 राणां ॥ ७ ॥ सदोदिताबोधमपूरुषा अप्यानंदितावागमृतं श्रवोन्म्यां ॥ सदोदिताबो
 धमपूरुषा अप्युपाशमंस्तेन मुनीषु तेषां ॥ ८ ॥ व्यामोहबाणासुरदर्पमाथ पद्मावरो
 दीर्णतमोवितानः ॥ त्वमेधि सन्मंत्रजपानिराऽ पद्मावरो दीर्णतमोवितानः ॥ ९ ॥
 योगेन धीरोचित माननीय श्रियस्तवोचे शशिनोपमानं ॥ योगेनधीरोचित माननीय
 प्रख्यातमूर्खं तमुदाहरामः ॥ १० ॥ स्मराद्युगानां हृदि मैंगिमर्माविधामरेशास्त्र निधेहि
 तानि ॥ तत्वानि सूरिंश्च मदांन्हिजेदविधाऽमरेशाऽस्त्रनिधे हितानि ॥ ११ ॥ जिनप्र
 नाचार्यमनासमानावबोधमव्याः कविमात्मशिष्यं ॥ जिनप्रना चार्यमनासमाना प्र
 नो स्फुरत्वस्य तव प्रसादात् ॥ १२ ॥ श्रीमङ्गिनेश्वरयतीश्वरपादपद्मशृंगारचुंगकरणि
 र्जिनसिंहसूरिः ॥ इत्थं स्तुतोस्तु यमकैः शमकैरवेंडुरानंदकंदलनडुर्ललितो नतानां
 ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रनसूरिकृतयमकस्तवकितश्रीजिनसिंहसूरिस्तवनं समाप्तं ॥

॥ अथ श्रीपंचनमस्कृतिस्तवनप्रारंभः ॥

प्रतिष्ठितं तमः पारे पारेवाग्वर्त्तिवैजवं ॥ प्रपंचं वेदसः पंच नमस्कारमनिष्ठुमः
 ॥ १ ॥ अहो पंचनमस्कारः कोप्युदारो जगत्सु यः ॥ संपदोऽष्टौ स्वयं धत्ते दत्तेऽनंता
 स्तु ताः सतां ॥ २ ॥ दत्तेऽनुकूलएवान्यो भुक्तिमात्रमपि प्रभुः ॥ एष पंच नमस्कारः प्रा
 तिलोभ्येपि मुक्तिदः ॥ ३ ॥ नमस्कारनरेंद्रस्य किमपि प्राप्नवं स्तुमः ॥ यदीयकूल्कतेना
 पि विड्वंति द्विषः कृणात् ॥ ४ ॥ सिद्धयोप्यणिमाद्यास्ता नमस्कारमधिष्ठिताः ॥
 अष्टापष्टयक्षरात्मापि यदसौ प्रणवेऽविशत् ॥ ५ ॥ शिरःकादिधियाधीरैः स्वांगदेशनि
 वेशिता ॥ नमस्कृतेर्नवपदी कटरे वज्रपंजरः ॥ ६ ॥ वर्ण्यतां श्रीनमस्कारान् कार्मणं
 किमतोधिकं ॥ यत्संप्रयोगतः पांशुरपि संवनयेज्जगत् ॥ ७ ॥ नमस्कारं नुमः सिद्धं
 यत्पदस्पर्शपूतया ॥ पद्माब्जादितसर्वांगः शांतिमासादयेऽऽवरी ॥ ८ ॥ नववर्णी नम
 स्कृत्याः कृती प्रतिपदं जपन् ॥ विधत्ते विविधानिघ्नविघ्नावग्रहनिग्रहं ॥ ९ ॥ कर्णिका
 षट्पदादये हृत्पुंडरीके निवेश्य यः ॥ ध्यायेत्पंच नमस्कारं संसारं स तरेत्तरां ॥ १० ॥ अष्टौ
 कोष्टे पदेष्वस्य वर्णानालिख्य तावतः ॥ कुड्यादावर्चयन् सम्यगेति शांतेर्निशांततां
 ॥ ११ ॥ आद्याद्वराण्यपीष्टार्थसिध्यै स्युः परमेष्ठिनां ॥ बिंदुरप्यामृतः किं न नाशयेद्विषवि
 क्रियां ॥ १२ ॥ करांगुलीषु विन्यस्याहंदादीन् ध्यानमानयन् ॥ प्रत्यूहपन्नगव्यूहव्यपोहे
 वैनतेयति ॥ १३ ॥ गुरुन् पंच क्रमात् ध्यायन् मुड्या परमेष्ठिनां ॥ गूढप्ररूढ मचिरात्
 कर्मग्रंथि विमोचयेत् ॥ १४ ॥ षोडशाक्षरगान् श्रद्धापरमः परमेष्ठिनः ॥ प्राणी प्रणि

दधानोप्यौपवस्तुफलमेधते ॥ १५ ॥ विद्युङ्गलाग्निचूपाज्जालचौरारिमारिज ॥
 नयवचयते पच नमस्कारस्य सस्मरन् ॥ १६ ॥ आराध्य विधिवत्पंच नमस्कारमु
 दारधी ॥ लङ्कापापेन पापेन मुक्तमार्हल्यमश्रुते ॥ १७ ॥ ऐहिकं फलमीप्सुनामष्ट
 कर्मप्रसाधिनी ॥ मुक्त्यर्थिना च स्यादैषैवाष्टकर्मनिपेधिनी ॥ १८ ॥ विषदामनि
 चारस्योपादानस्याखिलश्रिया ॥ स्मर्ता नमस्कृते स्वर्गिवर्गेण वरिवस्यते ॥ १९ ॥
 चतुर्दशाना पूर्वाणामेवैवोपनिषत्परा ॥ आद्या सकलविद्यानां बीजाना प्रकृति
 परा ॥ २० ॥ इयं पथ्योदन पथ्य परलोकाध्वयायिना ॥ परमास्त्र नृणा मोक्षराज
 युद्धाय सङ्कतां ॥ २१ ॥ प्राणी प्राणप्रयाणस्य रूपे ध्यायन्नमस्क्रियां ॥ लज्जते सु
 गति नैकान् पाप्मन रुतपूर्व्यपि ॥ २२ ॥ नमस्कृतिं कृपावित् ओत्रयो प्राप्नुती
 रुतां ॥ स्वीकृत्य पुण्यसद्भ्यंचस्तिर्यचोपि ययुर्विव ॥ २३ ॥ त्रिदंडिन निगृह्याऽसिय
 ष्टिना श्रेष्ठिनंदन ॥ नमस्कारस्य महासाऽसाधय त्वर्णपूरुषं ॥ २४ ॥ स्मृत्वा पच
 नमस्कार प्रविष्टायास्तमोगृह ॥ घटन्यस्तो महासत्या पन्नग पुष्पमाव्यनूत् ॥ २५ ॥
 नमस्कारेण संबोध्य मातुलिगवनामर ॥ प्राणत्राण स्वपरयोर्व्यधत् आक्षुपुगव ॥
 २६ ॥ यद्गता दुंडिक प्रापत् सुकुल चडपिगल ॥ इतस्तादृक् गुणस्फीति सुदर्श
 न सुदर्शने ॥ २७ ॥ एष माता पिता स्वामी गुरुर्नेत्रं निपक् सखा ॥ प्राणत्राण
 गतिर्दीप शान्ति पुष्टिर्मेहन्मह ॥ २८ ॥ निधय संनिधौ कामपेनुरप्यनुगामिका ॥
 नूतनो नृतकास्तस्य यस्य नेप हृदो हिरुक् ॥ २९ ॥ नास्येयत्ता प्रजावाणा क्रमवर्ति
 तया गिरा ॥ मितायुष्माञ्च सर्वोपि न्यक्षेण जणितु ह्रम ॥ ३० ॥ सर्वावस्थोचित
 सर्वश्रुतसार सनातन ॥ परमेष्ठिमहामंत्रं जक्तितत्रमुपास्महे ॥ ३१ ॥ उच्चैर्व्योजन
 लङ्कमानविदितो विन्नत्सुवर्णात्मता नव्यानदननऽशालमहिमा रोचिष्मचूलाचि
 त ॥ अस्तु श्रीजिनगेहनास्वरुचिस्थान लसन्निर्जर सोय व परमेष्ठिपचकनम
 स्कार सुमेरु श्रिये ॥ ३२ ॥ सान्नायावयवा जिनप्रजगुर्स्या सन्नयामासिवान् दि
 व्या पचनमस्कृतिस्तुतिमिमामानदनंदनमना ॥ यत्स्यैवाचति कवसीमनि सदा मुक्ता
 लताविभ्रम त सुचल्यचिरेण विघ्ननिचया श्लिष्यंति च श्रीनरा ॥ ३३ ॥ इति
 श्रीपचनमस्कृतिस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारम्भः ॥

श्रीवर्धमान परिपूरितनम्रकाम चामीकरप्रन जिनप्रजसृतिरेतं ॥ सोसूत्रयते त
 व जगज्जनहर्षवर्षदीपोत्तवस्तवलय यमकावदातं ॥ १ ॥ श्रितास्त्वा कमलाह

म्य कल्पपाद पयोज ये ॥ करौ तान् प्रति विश्वैककल्पपादपयोजये ॥ ३ ॥ क
 स्ते नति न सद्बोधसिंधुरारातिलक्षणे ॥ रंके च तुल्यचित्ताय सिंधुरारातिलक्षणे
 ॥ ३ ॥ हित्वेश देहं दर्शे त्वां शिवशंकार्तिके विदः ॥ नान्यतीर्थ्या यत्र लुप्ता शिवशंका
 र्तिकेविदः ॥ ४ ॥ रुद्रान्यपवर्णानामादानं दीपालिका सतां ॥ कोटिं परां यत्र तेऽनू
 दानंदी पालिका सतां ॥ ५ ॥ कुट्टशां शुश्रुवे तेंऽत्यदेशनाशितदर्पका ॥ धन्यैरेवेश वैरा
 ग्यदेशनाशितदर्पका ॥ ६ ॥ त्वन्मुक्त्याऽसीत्तमो हंतुं तरसा दह्म पावनी ॥ पूः पापा
 पापपद्माऽपेतरसादह्मपाऽवनी ॥ ७ ॥ त्वत्सेवायां हृषीकेनहस्तिपाऽलस्यहीनता ॥
 कैर्न नाम तदा राज्ञो हस्तिपालस्य हीनता ॥ ८ ॥ दधानाऽघोरगेषूक्तस्वातिरेकाविराज
 तां ॥ रुक्मेषु जात त्वन्मोक्षो स्वातिरेका विराजतां ॥ ९ ॥ त्वन्निर्याणेन करणं ना
 गसंज्ञमरंजयत् ॥ एनांसि नगवन् कं ना नागसंज्ञमरंजयत् ॥ १० ॥ मूर्धगत
 स्येन्द्रियार्थममता विषपानतः ॥ नाथोपचर्यां कुर्यास्त्वं मम ताविषपानतः ॥ ११ ॥
 तावकं या पिबत्युच्चै रमायाननसारसं ॥ दृष्टिर्विदति सौरस्य रमाया न न सारसं
 ॥ १२ ॥ स्तूयासमन्वहमहं नवतः पृथिव्यां सिद्धार्थनंदनयशोनिमतं समस्याः ॥
 सिद्धार्थनंदनयशोनि मतं समस्याः सर्वश्रियां जिन निजं हृदि रोप्यतां मे ॥ १३ ॥
 इति श्री जिनप्रज्ञसूरिविरचितश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीआदिजिनादिस्तवनप्रारंभः ॥

प्रणम्यादिजिनं प्राणी मरुदेवांगजायते ॥ हरणे पापरेणूनां मरुदेवांग जायते
 ॥ १ ॥ गर्वमैदवमब्जावमाननस्यप्रचोरुणः ॥ सौंदर्येणाजितस्त्वेर माननस्य प्रचोरु
 णः ॥ २ ॥ मोहस्यानापतंस्त्राणं शंजवेश मिता रये ॥ यस्मै विश्वं नमश्चक्रे शं
 जवेशमितारये ॥ ३ ॥ मुदे ऽजिनंदनः सूतो राजसंवरदेहतः ॥ यत्पादाब्जे नृणां
 नावं राजसं वरदे हतः ॥ ४ ॥ दुःस्थानां सुमते दौस्थ्यं साध्वसागदवालनं ॥
 ध्यायंस्त्वां च स नीरोगः साध्वसागद वालनं ॥ ५ ॥ कः पद्मप्रज्ञ शक्तीस्ते प्रजावद
 मिता हिताः ॥ संख्यातुमीष्टे चंडार्कप्रजावदमिता हि ताः ॥ ६ ॥ मोहराजं सुपार्थ
 त्वं नुतमायामलोलुपः ॥ नक्तौ तेऽतः कोस्तु विद्वानुतमायामलोलुपः ॥ ७ ॥
 तव चंडप्रनोत्पन्नमहसे नक्षमेनतः ॥ न सेवाविरहं सोढुं महसेनक्षमेनतः ॥ ८ ॥
 मयि बिभ्रत्तनुं चंडजावलक्षप्रनोदयां ॥ तन्यास्त्वं सुविधेः सर्वजावलक्ष प्रनो दयां
 ॥ ९ ॥ शीतलास्तु श्रियोधाम्ना रविकल्पमनामयाः ॥ त्वां प्रत्यात्मा कृतो नर्तरवि
 कल्पमना मया ॥ १० ॥ त्वन्मते रमते श्रेयन् कमलायतनेत्र या ॥ सा धीप्रिया
 मेऽस्तु कृतं कमलायतनेत्रया ॥ ११ ॥ वासुपूज्य सविज्ञास्त बंधूकारुण्ययोगतः ॥

शरण त्वक्रमौ विश्वबंशूकारुण्ययोगत ॥ १२ ॥ श्रेयस शरण नव्य त्व गङ्गा
विमजंरुते ॥ त्वदि देहि च नक्त्यादिकृत्व गङ्गाविमलंरुते ॥ १३ ॥ य ख्यातस्त्रि
जगत्कार्य सदानुननयोऽनिश ॥ हत्वर्कवन्मोहमयी सदानुतनयोनिश ॥ १४ ॥
त्वत्पादाङ्गेऽलिनो हर्षाद मल पटता पद ॥ शाते मोह जित मन्ये दमलपटता
पद ॥ १५ ॥ सुश्रीकुशु प्रतिप्रव्हा यमलार्जन नजना ॥ यास्तावीदैरागरोपयम
लार्जननजना ॥ १६ ॥ सोढुं समर्था नूद्यस्य नतमामवनिर्वल ॥ सोरत्वमर्हञ्च
क्रीडनत मामव निर्वल ॥ १७ ॥ शक्ति नवावधेरुद्धर्तु मतिमल्लीनदेहिन ॥ पुण्य
धातर्जने नक्तिर्मतिमल्लीन देहि न ॥ १८ ॥ यस्या विलासास्त्रेलोक्य पद्मानदनचा
नव ॥ मा तु सुव्रत सा शक्या पद्मानदनचा न व ॥ १९ ॥ यत्र नाहिदृषी ते वा न
मे रुचिरकोमला ॥ तत्र राजेप्यनीताना नमेरुचिरकोमला ॥ २० ॥ नेमे नमस्ते
दोषज्ञ रजन प्रनविष्ये ॥ कर्मासुरवधायोच्चैरजनप्रनविष्ये ॥ २१ ॥ तापाग्नौ
जुहुवे पार्श्वे नवता पचसायक ॥ अतोऽतस्त्व जनो मोहनवताप च सायक ॥
२२ ॥ नाऽलुन्य कामसांख्या लोकनेतरणीयसा ॥ तेन वीर जगत्कर्मा लोकने त
रणीयसे ॥ २३ ॥ तवार्हन् पचकट्याणी दया लोकामदायिन ॥ पायास्त्रिजगते दत्तो
दयालो कामदुर्धन ॥ २४ ॥ त्रातु जीववीधा सविदह्मा मानव तामिता ॥ जिने
ष्टा पातु कर्तुं दह्मा मानवतामिता ॥ २५ ॥ यदाराप्यति गीर्वाणव्रजाऽनयदशा
सन ॥ तत् प्रज्ञा शरण नक्ता व्रजानयदशासन ॥ २६ ॥ यस्या नेशजिरा जैन्या सुत
रामघवासना ॥ हत्वापद सुसंघम्यासुतरा मघवासना ॥ २७ ॥ लह्न्यारुष्टिकर जिनेऽ
मनयं नडावलीमदिर वदे तस्य गिर नतत्रमतम सूर्य धिया कारण ॥ सार्वीयप्रथित
प्रजावमखिलारिष्टौघहानिप्रद दनव्यालमृणि वरेण्यसमय रगजुण बोधिद ॥ २८ ॥
इति श्रीयमकयुक्त आदिजिनादिस्तवन संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वप्रातिहार्यस्तवनप्रारम्भ ॥

त्वा विनुत्य महिमश्रियामह पन्नगाकमवदर्पकोपिण ॥ स्वा पुनामि किमपीनर
क्षितापन्नगा कमवदर्पकोपिण ॥ १ ॥ कोनुरज्यति देशेनौकसि डागशोकतरुणा वि
नासिते ॥ रत्नहेमरुचिनि क्षितोत्तसडागशोकतरुणाग्निनासिते ॥ २ ॥ देहदीप्ति
तिरस्कृतो दयत्तारजा सुमनस सदानवा ॥ देशना लुवि किरति ते स्फुरत्सारजा
सुमनस सदानवा ॥ ३ ॥ ताड्य श्रवणतस्तयोत्तमा कारकाय वरदेशनाध्वने ॥
प्रस्थित कडव पाप्मना निराकारकायवरदेशनाध्वने ॥ ४ ॥ नाकिनायकयुगेन सादर
चामरर्विपदजाग वीज्यसे ॥ त्व न कैर्नवसुखायमुक्तये चामरर्विपदजागवीज्यसे ॥ ५ ॥

वीक्षितुर्नयनयोर्निराकृता शंसनासुरमणीपजावतः ॥ आतनोति कृतसिंहविष्टरं शंस
नासुर मणीपजावतः ॥ ६ ॥ इष्टुरर्पयति कीर्तिशुचिता शांतजावलयमर्यमोहदं ॥
दीप्यमानमनुमौलि तावकं शांतजावलयमर्यमोहदं ॥ ७ ॥ व्योम्नि गर्जि निनदः पु
रस्तवामानवैरिमुदिरो महर्षिनिः ॥ कैर्न कुंडुनिरवः श्रुतस्तनौ मानवैरिमुदि रोमहर्षि
निः ॥ ८ ॥ श्रेमुषीषु कुपथानि मौक्तिकन्यास हृदयरुचितानि चायितुः ॥ त्रीणि ते
जिन शितोष्णवारणं न्यासहृदयरुचितानिचायितुः ॥ ९ ॥ प्रातिहार्यमहिमालयस्तवः
श्रीजिनप्रज विति स्तुतो मया ॥ पार्श्वकामितफलाय कल्पतां कल्पपादप इवेप
नेमुपां ॥ १० ॥ इति जिनप्रजसूरिकृतश्रीपार्श्वप्रातिहार्यस्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीकल्याणपंचकस्तवनप्रारंभः ॥

निजिंपलोकायित नूतलं श्रिया नयन्मुदं नैरयिकानपि कृणं ॥ त्रिलोकलोकस्य
रतैः प्रपंचकं जिनेन्द्र कल्याणकपंचकं स्तुमः ॥ १ ॥ निवेदितः प्रीतिप्रैरः पुरंदरैश्चतुर्द
श स्वप्रविनावितोदयः ॥ महानिधानागम चारुरर्हतां तनोतु गन्धीवतरोत्सवः शिवं
॥ २ ॥ कुकुक्षुमारीकृतसूतिसंस्क्रियं सुपर्वसंपादितमङ्गलकृणं ॥ सृजंतमुद्योतम
यं जगत्रयं जनुर्महं संस्तुमहे नवद्रुहं ॥ ३ ॥ सुरोपनीतैः परिवत्सुः धनैर्यथाजिना
पं परितोपितार्थिने ॥ जिनाधिपानां निखिलांगिरक्षिणे नमस्तपः तिपत्तिपर्वणे
॥ ४ ॥ अमर्त्यनिर्वर्तितदेशनाऽवनीकृताद्भुतः कैवल्यैजवोद्भवः ॥ मंदनांदीरवपू
रितांबरः करोतु जैनः शुभजाजनं जनं ॥ ५ ॥ पुरंदरकंदितसंच्रमचर्मत्सुरोघमालि
गितमुक्तिवद्वचनं ॥ जिनस्य निर्वाणदिनं दिगंतरस्फुरत्तमः सत्तमशर्मणेऽस्तु नः ॥ ६
महर्षयो नूतनवद्भविष्यताममुत्र कल्याणकपंचकेऽर्हतां ॥ विना विदेहान् देशकर्मनू
मिषु स्मरन्ति मासर्हतिथीन् सनातनान् ॥ ७ ॥ इत्यादृतस्त्रिचुवनप्रभुसत्क पंचक
व्याणवज्रकवचं हृदि यो विनर्त्ति ॥ शस्त्राणि ते जिततराण्यपि मोहराजः सौभाग्य
चाग्ययुजि न प्रजवंति तस्मिन् ॥ ८ ॥ इति श्रीकल्याणपंचकस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ लक्षणप्रयोगमयश्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

निस्तीर्णविस्तीर्णचवार्णवं द्वैरुत्कर्णमाकर्णितवर्णवादं ॥ सुपर्णमंहोहि दमे सु
पर्ण श्रीपर्णवर्णं विनुवामि वीरं ॥ १ ॥ यैर्व्याप्यतां प्राप्यत तावकीनं क्रमांबुजं नाथ
नमस्करोतेः ॥ संसारचक्रमणानिधस्य गणम्य ते वृत्करणं गृणन्ति ॥ २ ॥ तुल्येपि ने
त्रामृतवर्षिणावे कलंकपंकच्युतिसंयुतिन्यां ॥ प्रधानशिष्टं वदनं त्वदीयं मन्यामहे
ऽन्वाचयशिष्टमिडं ॥ ३ ॥ द्विगोरिव त्वत्प्रणतस्य संख्या पूर्वा प्रवृत्तिर्न कुतीर्थिका

नां ॥ विनो बहुव्रीहिसमासवत्वमन्यार्थ एवोपधासि वृत्ति ॥ ४ ॥ विनक्तिमुक्तं पुरु
 पैरसंख्यै समाश्रितं धातुविकारहीनं ॥ अपूर्वमेतत्कटकृत्यनिष्ठाप्रधानमाख्यात
 मिन त्वदीय ॥ ५ ॥ यस्मिन्न सधिर्न च वर्णलोपो न सस्तुतिर्विग्रहकारकाणा ॥
 नवा विकल्प कचन प्रयोगेष्वहो नव व्याकरण तवेद ॥ ६ ॥ ध्यात्वा हृदा त्वा फ
 लमेति जव्यो दृष्टापि साह्यान्न ठतीत्वजव्य ॥ तत्सत्यमेतद्वहिरगतो यत् स्यादतर
 गोत्रविधिर्वलीयान् ॥ ७ ॥ एतावतैव प्रतिज्ञाति विश्वविलक्षण वीर नवच्चरित्रं ॥
 नात्नेन युष्मत्पदसप्रयोगेष्वलंजि लोकस्य यदुत्तमत्व ॥ ८ ॥ एकत्र धातावुपस
 र्गपचकप्रयोग इष्ट. कविजिर्निरतर ॥ त्वद्धानधातावुपसर्गविशति सुर प्रयोक्ता न
 कथं कुलक्षण ॥ ९ ॥ प्रनो महच्चित्रमिदं कदंबके कुतीर्थिकाणामपि कर्म धारये ॥
 यन्मोहराजप्रधनेषु पुवन्नावो न कश्चित् परिपोस्फुरीति ॥ १० ॥ शुद्धयोर्वरद नावकर्म
 णोर्दशीयन् विकरणस्थिति पदे ॥ निर्विजिन्ति समुदाहरन् पद साधुलक्षणविचक्षणो न
 वान् ॥ ११ ॥ अनुपधातिनमेव किलागम प्रणिगदति जिनेश्वर शाब्दिका ॥ असुमतामुपधा
 तैरैर स्पृशत् कथमिवागमता स कृत परै ॥ १२ ॥ योपादानं नश्यत पापपूगम्यासि व्या
 प्य वदतेर्वासवाना ॥ आधार श्रीसंपदा सप्रदानं त्रैलोक्यस्य स्तोत्ररत्नोपदाया ॥ १३ ॥
 बेडावश्च मुशतां मोहवार्धि तरीतु कर्ता जातेर्दिरदरदनवेदशोर्निर्यशोनि ॥
 नव्यानां यस्त्वमसि सुपथप्रस्थितो हेतुकर्ता तस्मै तुभ्यं जिन मम शिरो नम्रताकघ्नम
 स्तु ॥ १४ ॥ अंतस्थास्तव शासनस्य यशसा कुदावदातत्विषां गत्तते शुवि सप्र
 सारणविधौ मर्त्या न तत्कौतुक ॥ यत्ते नित्यमनामिनोपि कुगुरौ ध्रुवचदेवेषु च प्रा
 जते गुणवृद्धिजाजनतया ब्रूमस्तदत्यजुतं ॥ १५ ॥ तात त्रातरिदं नपुसकमपि स्वांतं
 मदीयं नवन्माहात्म्यस्तुतिसुंदरीं प्रणयत पाणौ करोत्वेकदा ॥ तत्सश्लेषसुखानु
 नाववशत क्लैष्य विधूय कृणात तत्रोत्पादयिता ॥ १६ ॥ इत्यंकारमिजारि लक्षणर सक्षरूपप्रक्रियाचित्रं स्तोत्रमिदं विद्वजहृदयो
 जिह्वाग्रजाग्रतम ॥ कुर्वाण स्मरबाणकुर्वनकलानिष्ठाततानर्तकी नाट्याचार्य
 जिनप्रनेष्ट पदवीसाम्राज्यमासादयेत् ॥ १७ ॥ इति श्रीजिनप्रज विरचितलक्षणप्र
 योगमयश्रीवीरस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीतरागस्तवनप्रारंभ ॥

जपति पादा जिननायकस्य दोषापहा ध्वस्ततमोविकारा ॥ रवेरिवाश्चर्यमतापका
 श्र न कौशिकक्लेशकरा खराश्र ॥ १ ॥ वाग्ज्ञानपूजानिरपायरूपाश्रत्वार एतेऽतिशया
 स्तवैव ॥ देवाधिदेवत्वमजिष्टवतश्चतु कथायद्वतये तु नाथ ॥ २ ॥ शुद्धप्रयोगस्तवसं

स्तवेन कृतार्थतामेति कृती कृतीश ॥ न वाच्यतां याति कदापि लोके यथा यथार्थस्तव
 काव्यकर्ता ॥ ३ ॥ त्वमेव चेत्तसि जागरूको जंतोरसि श्रीजिनराजमहः ॥ नवेन्न किं
 सस्त्रिजगन्महद्वः प्रपात्यते किं नहि मोहमहः ॥ ४ ॥ त्वमेव देवस्त्रिविधेन येषां जगत्र
 यीवद्यपदो हि पादैः ॥ धात्री पवित्रीक्रियते किमत्रचित्रं तदीयस्त्रिजगत्पवित्रैः ॥ ५ ॥
 उपाधियोगान्महतो लघुत्वं लघोरपि प्राज्यगुरुत्वमेव ॥ आदर्शके देव यथा द्विपस्य प्रदी
 पदीतौ तु तनून्तः स्यात् ॥ ६ ॥ कश्चिज्जुणानां हि लवोपि लोके यो दृश्यते सोपि विनोः
 प्रभावः ॥ अद्वैतकल्याणनिधेर्जिनेऽप्योविना पद्मविता नवृद्धः ॥ ७ ॥ नातः परं देव
 जडत्वमंतः प्रत्यक्षलक्षोपि नवान्नबुद्धः ॥ सर्वज्ञताप्यस्ति विनो न चान्या त्वमेव दे
 वो विदितो यदीह ॥ ८ ॥ विदंति सर्वेऽप्यपरानधीशान् नतान्नतास्ते प्रवदंति सर्वान् ॥
 जगज्जगन्नाथ यथास्थितं हि त्वं वेत्सिहि त्वांतु न वेत्ति चित्रं ॥ ९ ॥ बहिःस्थितं
 वेत्ति परस्वरूपं न स्वस्थितं देव तव स्वरूपं ॥ चक्षुर्यथा पश्यति बाह्यरूपं नचात्मरू
 पं तु कदापि लोके ॥ १० ॥ सदात्मविज्ञानविहीनधीर्जिने ज्ञायते नाथ विनोः
 स्वरूपं ॥ स्वशीर्षपश्चात्प्रविजागसम्यङ्निरीक्षणे कोपि न बाह्यहेतुः ॥ ११ ॥ मध्य
 स्थनावोपि जिन त्वयीह गुणकृतेः स्याज्जुणिनो नितांतं ॥ यथाऽगुणप्रत्यय एषधातोः
 कर्मण्यथो कोऽत्र विचारहेतुः ॥ १२ ॥ त्वज्जिनावोप्ययथार्थ एव नवत्प्रणीतार्थ
 विपर्ययेण ॥ विधीयते सर्वहितोपसर्गवर्गेण धात्वर्थेऽवान्यथा हि ॥ १३ ॥ दो
 दूयते यः स्वयमेव रागद्वेषादिलुंटाकनटैर्यथेष्टं ॥ संस्तूयते सोपि हि देवबुद्ध्या हहा
 महामोहविजृम्भितं तत् ॥ १४ ॥ अचिंत्यमाहात्म्यनिधिं प्रसन्नं जगत्तरणं जगतोपि
 पूज्यं ॥ त्वमेव देव प्रविवेत्सि हि त्वां प्रकाशतेऽन्येन किमु प्रदीपः ॥ १५ ॥ किम
 स्तिनास्तिति विवेकपक्षा रागादिपक्षकृतिलब्धदक्षाः ॥ ये श्रीजगन्नाथ जिनप्रनस्ते
 त्वामेव देवं जिनमाश्रयन्ति ॥ १६ ॥ इति श्रीवीतरागस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचंडप्रज्ञस्वामिस्तवनप्रारंभः ॥

देवैर्यःस्तुष्टुवे तुष्टैः सोमलांभितविग्रहः ॥ दद्याच्चंडप्रज्ञः प्रीतिं सोमलांभितविग्रहः
 ॥ १ ॥ येषां पूजाविधिः कर्माजनहृत्कमलालयः ॥ ते जिनाः पांतु वोऽन्यजनहृत्
 कमलालयः ॥ २ ॥ कुतीर्थिसार्थेन डुरासदं जोज्ञानिरंजनं ॥ श्रुतं सेवेत मोहाग्नि
 सदंनो ज्ञानिरंजनं ॥ ३ ॥ पातु गीर्वाः कृताविद्योपरमा कमलासना ॥ यत् प्रज्ञो वा ज
 नैर्लेजे परमा कमलासना ॥ ४ ॥ इति श्रीचंडप्रज्ञस्वामिस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीरूपपञ्चदेवस्तवनप्रारंभः ॥

संस्कृतजापा

निरवधिरुचिरज्ञान दोषत्रयविजयिन सता थ्येयम् ॥ जगदवबोधनिबंधनमादि
जिनेऽं नवीमि मुदा ॥ १ ॥ कस्तवमिति द्विपोलं वदितु परितो गुणान् गुरुनिजो
पि ॥ चुलुकै प्रमिमासति वा कश्च जल वरमनीरनिधे ॥ २ ॥ तदपि त्वङ्गक्तिनर
प्रतरलितो वञ्चि तावकगुणाणुं ॥ चापलनुन्नो स्फुटमपि लपन् शिष्टुर्वा निरपवा
द ॥ ३ ॥ ज्ञानप्रदीपजमिव स्निग्धाजनमुपहित चरणलङ्घ्या ॥ सद्ग्यानदृगंजि
ताय चिकुरचयस्ते स यो रुरुचे ॥ ४ ॥

प्राकृतजापा

तमकसिए सप्पखयमो,र मोरउल्लाहुते किलिम्मति ॥ तुह सासणापिधं जे कुण
ति विविहे तव किलेसो ॥ ५ ॥ तङ्गिय कल्लाणसिरि, पिदे वकल्लाणसिरिविज्जासगि
ह ॥ तुह वदे देहमह विलसिरमोहपि हयमोह ॥ ६ ॥ युग्म ॥ तुह सुहरन्नासयला,
रविदलङ्गी मरट्ठफुसण्ण ॥ ज विजितु हिमरस्सी नियकती निवहसुहडेहि ॥ ७ ॥
असइ तमनि जवजर सुसिरिउं पहू ससकोसो ॥ डुग्ग खुर इय घणपरि,हिदंजउ
परनिसेह्हा ॥ ८ ॥

मागधी जापा

तुह गुस्तिदैवजाव, स्त गदपञ्जे शमयपथमचञ्जे ॥ ते यिए कुमदलभकशव,शि
मिश्रादिस्टी पददि नवे ॥ ९ ॥ तमवय्यवय्यिदमिध, आचिरिकद शुस्तु मोरुकपुल
ग्ग ॥ काला चिष्टामि हगे, हलिशनले पिस्किड धञ्जे ॥ १० ॥ केलीहलाहगुए
हलिञ्जकशवस्टलायि किलणाह ॥ तुह अपुलनवत्तिलस, वदामु हगे शर्ल
॥ ११ ॥ सयणिदधञ्जकमले, ये पण्कालिदमहंदपकमले ॥ धिदपलमहि
ययड नव शे शदा कोहे ॥ १२ ॥

॥ रुपा २

पैशाची जापा

विबुधान राचित्रानत, अन्नञ्ज सामञ्ज वुञ्ज तिसपञ्जं ॥ रतून हिततां सदा ॥ ३ ॥
कीकुतुबिनी पनय ॥ १३ ॥ नत्तिनरातो दूरे चिष्टति यो तुह रमियते
चरणसुधा विहितसिनातो न सो जोति ॥ १४ ॥ युम्हातिसेवि तेनवेज्यया ॥ १५ ॥
वे सतय्येवाकीरतिनो येन रत्तीस कथं वपते सुकतबीज ॥ १५ ॥
नवव तिष्ठे तुम मिमलरूपा ॥ विलसिर पमतङ्गीजल, परकालिद मां सदरगवि ॥

॥ मुरजबंध ॥

गीरतारजतारद्वणे धीरता स्थिरतारसा ॥ सारतारश्रुताबंध्या सुरता जन तावकीद

॥ गोमूत्रिका ॥

ये पश्यन्ति तवेहास्यारविंदं नक्तिबंधुराः ॥ न पतन्ति नवे शस्यास्ते विदो नगवन्नराः ॥ ७ ॥

॥ सर्वतोन्नज ॥

नमासररसामान मारिताद्वृत्तारिमा ॥ साता म या यामतासा रक्ष्याममयाद्वरं

॥ रथपदं ॥

तिर्यङ्नरसुराकीर्णा नासते ननते सजा ॥

त्वन्माहात्म्यात् कृताश्चर्यं याश्रिता ततता श्रिया ॥ ए ॥

॥ द्व्यक्षरपाद ॥

रैगोरांगोरुगीर्गंगा गौरीगुरुरोगरुक् ॥ गोरंगा गाररोगारि रैरिरोरैगुरुं गिरिं ॥ १ ॥

॥ एकाक्षरपाद ॥

जालजालोललीलालं ततताततितातते ॥ ममाममामममुमा ननानेनोननानन ॥ १ ॥

॥ एकाक्षर १ लोक ॥

काकंकि काककंकौकः केकाकोकककेकिक ॥

कककाकुककोकैक ककुःकौकौककांककं ॥ १ ॥

॥ असंयोग ॥

मरुचूमौ तपकृताविव चारुसरोवरं ॥

कुतः सुकृतहीनानां सुलजं तव शासनं ॥ १ ॥ युग्मं ॥

॥ द्वात्र्यां खड्गसंदानितकं ॥

सारणिः पुण्यवन्ध्याया न्यायमौक्तिकशुक्तिका ॥ कामधेनुर्नयविदां बंधोद्धासन
जालसा ॥ १ ॥ सारं स्याद्वादमुद्रायास्त्रिपदी नवतोंजसा ॥ सा मेऽस्तु हृदि कां
तैका खिलेन रहितेन सा ॥ १ ॥

॥ मुसलं ॥

श्रीसिद्धार्यकुलव्योमदिवाकर निरंजन ॥

कक्षतेकांतवा मतं तीर्थंकर तवाश्रिताः ॥ १ ॥

॥ त्रिशूल ॥

शुक्ता या त्वयि नव्याली धन्या धनेस्म चेत्तसा ॥

सामता तामसाकाममकासारगसागर ॥ १७ ॥

॥ हलं ॥

त्रिशलाकुक्षिपाथोजराजहस्त जगदिनो ॥

नोगास्तृणमिव त्यक्तास्त्वयामुक्ति दिदृक्षुया ॥ १८ ॥

॥ धनु ॥

सुरासुर नमस्तुन्यं नमम्यति जिनोत्तम ॥

मन प्रसादसदर्जदलिता गुञ्जवासना ॥ १९ ॥

॥ शर ॥

कथं कर्तुं जनो मोहव्यपोहमद्दह्म ॥

मनसा सादर यस्त्वा न स्तोति तिमिरापह ॥ २० ॥

॥ शक्ति ॥

बाव्यो मरुशिर कंसपत्प्रयितविक्रम ॥

मनोजानोकहव्याल मम स्वामी नवानव ॥ २१ ॥

॥ अष्ट दलकमल ॥

मानितार्थक्रमामार रमामाकंड माधव ॥

वधमार्गे ममाकास सकामार्थी प्रतानि मा ॥ २२ ॥

॥ षोडशदल कमल ॥

वनप्या न घनस्वान ध्यानमौन कनक्षन ॥

ज्ञानस्थान जिनश्रीनघनमेनस्खन स्व न ॥ २३ ॥

॥ रतुल्यनामगर्ज वीजपूर ॥

जय हेमवपु श्रीक जगन्मोहापहारक ॥

जराहिचीन सिंहाक जन्मनीरधि नाविक ॥ २४ ॥

॥ दरा ॥

तुल्यं नमोस्तुलनयस्थितिकाय जीतिवन्यासुपावक सुरस्तुत वीर नेत ॥

विद्याल ताविपुलमडपहेमरूप कल्याणप्रीकरणदह नतेदमीन ॥ २५ ॥

॥ कविकाव्यनामांकं चक्रं. ॥

जग्राकृत्यपथो जिनेश्वरवरो जग्याजमित्रः क्रियादिष्टं तत्त्वविगानदोपरहितः सूक्तैः
श्रवस्तर्पणः जन्माचिंत्यसुखप्रदः सुरचितारिष्टहृयो वः सदा दाता शोचनवादिधीः क
जलदं यामेक्ष्णः संविदा ॥ १६ ॥

॥ चामरबंधः ॥

श्रीमद्वाम समग्रविग्रह मया चित्रस्तवेनामुना नूतस्त्वं पुरुदूतपूजित विजो सयः
प्रसृद्यैधिमे ॥ ख्यातज्ञातकुलावतंस सकलत्रैलोक्यकजृप्तांतरः स्फारकूरतरज्वरस्मरज
रः संरब्धरक्षारतः ॥ १७ ॥ इति श्रीमहावीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजीरापद्मिपार्श्वस्तवनं ॥

जीरिकापुरपतिं सदैवतं दैवतं परमहं स्तुवे जिनं ॥ यम्य नाम जगतो वशंकरं
शंकरं जपति मंत्रवज्जनः ॥ १ ॥ नाथ तत्तव मुखेणुदर्शनं दर्शनं च नयनामृतं
स्तुवे ॥ येन मेडुरिततापहारिणा हारिणा लसति पुण्यवारिधिः ॥ २ ॥ विश्वविस्तृत
महाप्रभाव ते जावतेज इह मातिनो युगे ॥ उज्जते दिनकरे हि नासुरे नासुरेश्वरपुर
स्य किं नवेत् ॥ ३ ॥ अर्बुदस्य नवता व्यजावि या जावियात्रिकजनेष्वचीतिद ॥
पश्यतोहरनृतापि सारसा सारसाधुनिचिता नवत्तरां ॥ ४ ॥ ग्राममात्रमपिजीरप
द्विका पद्विकाननसहोदरीव या ॥ त्वत्पदस्थितिबलेन साधुना साधुनायकपुरीवजा
सते ॥ ५ ॥ त्वां नमत्यशिववार्धितारकं तारकंकणसुमैः प्रपूज्य यः ॥ प्राप्य चिन्म
यमनेनसं पदं संपदं ससमुपैति शाश्वतीं ॥ ६ ॥ त्वत्पुरः प्रकुरुते प्रभावनां जावनां
जिन निधाय यो हृदि ॥ निश्चितं स लज्जते न दुर्गती दुर्गतीर्णनवसागर प्रजो ॥ ७ ॥
यो दधाति हृदि तैऽन्धिपंकजं पंकजं मलमधः करोति सः ॥ तत्तयेपि न नवंति पा
र्श्वतः पार्श्वतस्यतु नवोद्भवत्रमाः ॥ ८ ॥ त्वत्स्मृतेरपि जना निरामया रामया चरमया
निरामया ॥ योगिचूपण नवंति चूपिता चूपिताः किल सुधाशनाश्च ॥ ९ ॥ त्वत्प्रण
तिलालसादरं सादरं दधति जातुनाध्वनिं ॥ यत्र यांति ननु जानुजानवो जानवोद
य नमस्तु तत्र किं ॥ १० ॥ अंतरंगरिपवोऽकृपापराः पापराशिहर पीमयंति मां ॥
सत्यपि त्वयि विजो कृपालये पालयेश शरणागतं ततः ॥ ११ ॥ त्वन्मयं जगति
यस्य मानसं मानसं यमनतस्य दुर्हराः ॥ तस्करानलपयः करेणवो रेणवो जिन न
वंति तत्क्षणात् ॥ १२ ॥ देवशाखिमणिधेनुदेवता देव तावदिह वांछितप्रदाः ॥ या
वदेव तव धामनामजं नाम जंतुमनसि प्रदीव्यति ॥ १३ ॥ ज्ञानिनं जगदिनं निरंजनं

रंजनं त्रिजगत पुरातनं ॥ त्वां स्मरामि सकलंच निष्कलं निष्कलंकमचलं महाबलं ॥ १४ ॥ इदं य प्रयत. स्तवीति सततं श्रीजीरपल्लीपुरीवासं पार्श्वजिनप्रभुं प्रकटित प्रौढप्रतापोदयं ॥ सोवश्यं सुजग नविस्मुरधिकं धर्मार्थकामामृतश्रीनि स्त्रीनिशिव स्वयं गुणगणाश्लिष्टानिराश्लिष्यते ॥ १५ ॥ इति श्रीजीरपल्लीपार्श्वस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीफलवर्द्धिजिनपार्श्वस्तवनं ॥

सयलाहिवाहिजलहर, समूहसहरणचढपवमाण ॥ फलवर्द्धिपासनाह सधुणि मो फणय इच्छफलं ॥ १ ॥ विदुयास विदुयास, विदुयासं पंचमनिधुणति तुम ॥ अम यरया अमयरया, अमयरया पुणइखमवयण ॥ २ ॥ समणाण समणाण, समणा ण लंघिंठं फुरइ सत्ती ॥ विणयाण विणयाण, विणयाणढणजयाहि मुदे ॥ ३ ॥ अ हिरन्ना अहिरन्ना, अहिरन्ना विणियमंति कयपूया ॥ सवाही सवाही, सवाहीणा तुह य नत्ता ॥ ४ ॥ गयवाहा गयवाहा, गयवाहा अरहियापइपसन्ने ॥ परमहिया परमहिया, परमहिया सह न दुति नरा ॥ ५ ॥ सववणा सववणा, सववणामयरि क हवति जणा ॥ सुहयगया सुहयगया, सुहयगया तुह पसाएण ॥ ६ ॥ कणयाउं कणयाउं, कणयाउं रक्कसी तुम नवण ॥ नदवओ नदवओ, नदवओ रिद्धिसिरिया ण ॥ ७ ॥ नाएण नाएण, नाएण चियति लोहसुहउंति ॥ नयराई नयराई, नयरा ई सुगुणपोराण ॥ ८ ॥ फलवर्द्धी फलवर्द्धी, फलवर्द्धी दाइणा तुमे विहिया ॥ सन्न यरी सन्नयरी, सन्नयरीणतयाइजया ॥ ९ ॥ समणाली समणाली, समणाली ण तहागमे धन्ना ॥ चरणरया चरणरया, चरणरया जाइचत्तसिरी ॥ १० ॥ निदप्पहस्स निद, प्पहस्स, निदप्पहस्स मोहदले ॥ रयणायर रयणायर, रयणायर शुद्धि तुम्ह नमो ॥ ११ ॥ इत्थं शुउंति सिरिपास जगन्निवास सिगारहारफलवर्द्धिपुरीसिरीए ॥ बुद्धीयराकयजिणप्पहस्सरिवाणी थूयच्चमे वियर अंतररोगमुखं ॥ १२ ॥

॥ इति श्रीफलवर्द्धिपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचण्डप्रज्ञस्वामिस्तवनं ॥

॥ संस्कृतं ॥

नमो महत्सेननरैस्तनूज जगज्जनलोचनचूंगसरोज ॥ शरन्नवसोमसमयुतिकाय दयामय तुभ्यमनतमुखाय ॥ १ ॥ सुखीकृतसादरसेवकलह विनिर्जितडुर्जपनाव विपह ॥ सुरासुरवृदनमस्कृत नद महोदय कटपमहीरुहकद ॥ २ ॥

॥ प्राकृत ॥

जय निरसिय तिहुयणजतु चंति जय मोहमहीरुहदजनदति ॥ जयकुवक

लियसमदंतयंति जयजय चंदप्पह्वंदकंति ॥ ३ ॥ जय पण्यपाणिगणकप्परु
रुक्क जय जगडिय अपयमकसयपरुक्क ॥ जय निम्मलकेवलनाणगेह, जयजयजिणिं
द अप्पडिमदेह ॥ ४ ॥

॥ शौरसेनी ॥

विगदडुहहेडु मोहारिकेदूदयं दलिदगुरुडुरिदमध विहिदकुंमदरकयं ॥
नाथतं नमदिजोसदटनदवत्सलंलहदिनिच्चदि गतिं सोददं निम्मलं ॥ ५ ॥

॥ मागधी ॥

असुलसुलविसलनलनाय सेविवपदे नमिल जय जंतुतुदि दिन्नसिवपुलपदे ॥
चलनपुलनिलद संसालिसलसीलुदे, देहि महसामितंसाजि सासदपदे ॥ ६ ॥

॥ पैशाचिकं ॥

तलिताखिलतोस्तया सतनं मदनानलनीलमनानगुणं ॥
नलिनारुणपाततलानमते जिननो इधतं सशिवं लज्जते ॥ ७ ॥

॥ चूलिका पैशाचिकं ॥

कलनालिकनातुलतप्पहलं चलनीकल चालुयशप्पसलं ॥
लज्जनाचनकीतकुनंलुचिलं चिनलावमहंसमलामिचिलं ॥ ८ ॥

॥ अपभ्रंश ॥

सासयसुक्ख निहाणुनाहनदिष्ठो जेहिं तउं पुन्नविहूणउजाणु निफलजम्मु तिहं
नरपसुहं ॥ ९ ॥ निम्मल तुह मुहचंडजे पडुपिक्खुइं पसरिसिउं इयनिरुवमआणंडु ति
ह मुनिसामी विप्फुरइ ॥ १० ॥

॥ ध्यं समसंस्कृतं ॥

हारिहारहरहासकुंदसुंदरदेहानय केवलकमलाकेलिनिलय मंजुलगुणगणमय ॥
कमलारुणकरचरणचरणनरधरणधवल बलसिद्धिरमणिसंगमविलासलालसमलम
वदल ॥ ११ ॥ नवनवदवजलवाहविमलमंगलकुलमंदिर वामकामकरिकेलिहरण
हरिवरगुणबंधुर ॥ मंदरगिरीगुरुसारसबलकलिचूरुहकुंजर देहिमहोदयमेव देव म
म केवलिकुंजर ॥ १२ ॥ इति जगदनिनंदन जनहृदि चंदन चंडप्रन जिनचंडवर ॥
पड्नापानिष्ठुत मम मंगलयुतसिद्धिसुखानि विजो वितर ॥ १३ ॥

इति श्रीजिनप्रनसूरिकृतचंडप्रनस्वामिसक्तं पड्नापास्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमाननिर्वाणकल्याणकस्तवनप्रारंभ ॥

श्रीतिष्ठार्थनरेश्वशकमलाशंगारचूडामणेर्यव्याना दुरपोहमोहतिमिरप्रोक्तासने
 ऽहर्मणे ॥ कुर्वे किंचन काचनोज्वलरुचेर्निर्वाणकल्याणकस्तोत्रं गोत्रजिदर्वनीयचर
 णानोजस्य वीरप्रजो ॥ १ ॥ प्राप्य देव शरदादिसप्तति शीतगौ पवनदेवतर्द्धगे ॥
 तामुपायत रसेन कार्तिकाऽमावसीनिशि शिवश्रियं नवान् ॥ २ ॥ हस्तिपालकनृ
 पालपालिता पूर्न पूरयतु मन्मन शुचा ॥ यत्र दर्शंश्च चक्ष्मा नवानस्तमाप नवताप
 हा पुन ॥ ३ ॥ ऊर्जदर्शनिशि दर्शितर्द्धयस्तत्रपुर्ध्वखिलवर्णजा. प्रजा ॥ तन्महोदयमही
 तथाऽधुनाऽप्युत्सव विदयतेऽनुवत्सर ॥ ४ ॥ यैर्ध्वनिस्तव पपे श्रव पुटै पोडशप्रहरदे
 शनाविधौ ॥ तान्निवेश्य धुरि धन्यताजुषा रेखया न खलु सुप्यतेऽन्यत ॥ ५ ॥ पुष्पपाप
 फलपाकवर्णनामध्यमध्ययनपक्तियुक्शत ॥ व्याकृता स्फुटमष्टपट्ठकृतिव्याकृतीश्च
 परिपद्पुरस्तदा ॥ ६ ॥ जीवति त्वयि जिनेऽनूतिना त्वत्प्रणामविधिजंगीरुणा ॥ नून
 मेष्यत न देव केवलज्ञानसपदनुरागजागपि ॥ ७ ॥ यद्विधेयमुपदिश्य गौतम प्रैपि
 नक्तिनृदपि त्वयाऽन्यत ॥ रोगिण कटुकजायुपानवज्जयायसेऽस्य चरुपे गुणाय तत्
 ॥ ८ ॥ त्वद्विद्वद्वचनतत्सुरावली या न देहमणिनूपणाशुचि ॥ सा कुहूरजनि र
 स्ततामसा पूर्णिमानिशमुपाहसदध्रुव ॥ ९ ॥ निर्वृते त्वयि विजोक्त्य विष्टप ध्वातपूरपरि
 पूरितोदर ॥ रोदयत इव रोदसी प्रतिश्रुजरेण रुरुड पुरदरा ॥ १० ॥ वन्दिह्वायुजलदेव
 रै सुरैस्तैलपर्णिककृतागसंस्मृते ॥ नूतिमात्रमपि नूतिधाम ते ऽपस्मृशन् बत न तान् र
 जोऽस्मृशत् ॥ ११ ॥ नक्तितो महितुमीशवासवास्तावकीनहनसग्रह व्यधु ॥ नूनमहविज
 याय तावकानुग्रहेण हनुमत्वमिहव ॥ १२ ॥ कुग्रहा न तव जातु शासन वीर बाधितुम
 लजविभव ॥ एकक स खलु नस्मकग्रहो बाधते नवदुपेक्षितस्तदा ॥ १३ ॥ जग्मुपि त्व
 यि शिव नराधिपास्तद्वहण गृहमणीनबोधयन् ॥ ये बभू कुनयकाननप्रुपस्त्वत्प्रताप
 शिखिन कणा इव ॥ १४ ॥ यन्न कश्चन मुनिस्त्वया समं युक्ति मैयतिरैर्जनैरिव ॥
 दुपमा समयजावलिगिना व्यंजितेन गुरुनिर्व्यपेक्षिता ॥ १५ ॥ प्रस्थिते त्वयि
 शिवाय तद्वहण संमुमूर्तुरगिष्टध्वि कुयव ॥ कृदजीववदुलामत पर सूचयत इव
 नाविनीं मही ॥ १६ ॥ यत्र यत्र चरणौ त्वयाऽर्पिता तत्तदास्पदमगाढमापता ॥ ए
 कया पुनरपापया पुरापापयाऽजनि सुरोक्तिनामत ॥ १७ ॥ यत्र मुक्तिमगम शम
 दुमावाप पापतुहिनार्कतापतत् ॥ प्रीतिमीति तरकुजजजने नाग नागकरण करो
 तु न ॥ १८ ॥ य पतत्यश्वधीस्तव वीरस्तोत्रमेतद्वधानसमेत ॥ तत्रजावरिपुरा

जि रयश्रीनाजि न प्रजवति प्रबलापि ॥ १९ ॥ इति श्रीवर्धमाननिर्वाणकव्याण
कस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीअरिनाथस्तवनप्रारंभः ॥

जय शरदशकलदशहयवदन जय हृतजगदसहनमदमदन ॥ जय नतशमगतश
मनजकदन जयजगवदरपरमपदसदन ॥ १ ॥ गतमलकमलसकलकरचरण
जननमरणजवनयजरहरण ॥ रचय चरणरसनशबलस्वन मनवमसनवमरसरम
वचन ॥ २ ॥ नवरचनरतदशशतनयन नयवनजलदजलजदलनयन ॥ फलद
कलकलयजयकरयजन नमदशमपहरशममनजजन ॥ ३ ॥ अमरफलदपदहर
पदकमल गजकरसरलसबलकरयमल ॥ जनयसनयमतनतजनसकल मतफ
लमपमलकलमलमकल ॥ ४ ॥ नयमयवचनपवनसमवमत परमतजलदपट
लमनसमत ॥ शमदमयमसरसरमसमय जवपतनजजयमज मम शमय ॥ ५ ॥
धनखकनकशकलधनवरज मदकलकरणकलजजयशरज ॥ शरणदचरणनरकदर
शमन सदयमदयमफलजगजगमन ॥ ६ ॥ नतशतमखतमखलजनमदर ग
मयपरमपदमजयदसदर ॥ नवनवजवनजवदशमगम शकलनगजकलगलदन
वगम ॥ ७ ॥ तमचयमपनयतपमहतपन परसमयजरजहरपदजपन ॥ समज
नदमनकमनगजकरट दलनसबलतमहतमदचरट ॥ ८ ॥ मदनयनगमशरणन
रशरण गतरणसदवतरणवरकरण ॥ परसहचरसमरसजगदवन समवसरण
रमदहमहजवन ॥ ९ ॥ सततमचरचरजगदवगमक मननजनकथनतरतमशम
क ॥ परपदनगरगमनरणरणक मफलदशमसफलपथजणक ॥ १० ॥ रसनर
लसदनलसनमदमन जवनपवनचरनरयतसमर ॥ दलयबहलमलमरवरवशत
मतरतनरशतगतपरवशत ॥ ११ ॥ कपटशकटजलशयसमनवक जनमवगमय
समयरसमवक ॥ गदगजरणफणधरदकदहन धनहरमरकजदरहरमहन ॥ १२ ॥
समतसतमहपरमतकलस गणधरगणधरशमरसकलस ॥ जवदजवदपदलयलस
दवम वनमवनमयसहनमहनवम ॥ १३ ॥ एवं श्रीअरतीर्थराज तव यो दुःक
र्मरोगहृदि कामः केवलवर्णसंस्तवंसुधास्वादं विधत्ते सुधीः ॥ श्रेयो वा न जरामर
त्वपदवीसौख्यानि बाह्यंतरा मित्राली जय सुंदरः स नियतं शिश्रीयते मानवः ॥ १४ ॥
इति केवलाक्षरमयं श्रीअरिनाथस्तवनं संपूर्णं ॥

॥ શ્રીવીતરાગાય નમઃ ॥

॥ અર્થ શ્રીવશોવિજયજી ઉપાધ્યાયેકૃત અધ્યાત્મમતપરીક્ષાપ્રાર્ણ ॥

॥ આર્યા દત્ત ॥ પણમિય પાસંજિણંદં, વંદિઅ સિરિવિજયદેવસૂ
રિદં ॥ અન્નપ્પમયપરિક્ક, જદ્વોદ્ધમિમં કરિસ્સામિ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા - સર્વ કલ્યાણની સિદ્ધિને અર્થે, શ્રીપાર્શ્વનાથને પ્રણામ કરીને, તથા
સપ્રતિ વિજયમાન તપાગહાધિરાજ જે શ્રીવિજયદેવસૂરી તેમની વદના કરીને, પો
તાના વોધને અનુસારે, આ અધ્યાત્મમતપરીક્ષાનામનું પ્રકરણ હું કરું છું

ઉપોદાત - કોઈ આગંકા કરે કે, શુદ્ધ તત્ત્વનો જે અંગીકાર તેને અધ્યાત્મ
કહેછે તેમાં કોઈ વિવાદ નથી, ત્યારે પરીક્ષા તે ગાની કરવી ? જે વસ્તુમા સદેહ
પમે તેની પરીક્ષા કરાય છે, નિસ્સંદેહ વસ્તુની શી પરીક્ષા ? માટે આ અધ્યાત્મમત
પરીક્ષાનામનું પ્રકરણ કરવાનું કોઈ પ્રયોજન લીગમા આવતું નથી તેને કહેછે ॥૧॥

અન્નપ્પં ણામાઈ, ચત્તવિદ્ધ ચત્તવિદ્ધા ય તથતા ॥

તથ ઇમે અપ્પુત્તિય, ણામેણન્નપ્પિઆ ણેઆ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા - અધ્યાત્મના ચાર પ્રકાર છે એક નામઅધ્યાત્મ, બીજો સ્થાપનાઅ
ધ્યાત્મ, ત્રીજો દ્વિઅધ્યાત્મ અને ચોથો જાવઅધ્યાત્મ ચેતન તથા અચેતન એ
ત્રેમાની કોઈ પણ વસ્તુનું અધ્યાત્મ એવું નામ રાખેલું હોય તે નામઅધ્યાત્મ, અ
ધ્યાત્મવત યતિના આકારનું ચિત્ર કહાડ્યું હોય તે સ્થાપનાઅધ્યાત્મ, અને જેથ
કી જાવઅધ્યાત્મ ઉત્પન્ન થાય, જેવા કે, પ્રતિમાદર્શન, સજુરુસેવા, અને અધ્યા
ત્મશાસ્ત્રાન્યાસ, એ ત્રણે જાવાધ્યાત્મના કારણ છે, માટે તે દ્વિઅધ્યાત્મ, તથા આ
ત્માના જે શુદ્ધ પરિણામતે જાવ અધ્યાત્મ કહિયે તેમ અધ્યાત્મીના પણ પૂર્વોક્ત
રીતે ચાર પ્રકાર છે તેઓમા ઇહા જેઓના મતનો વિચાર કર્તવ્ય છે, તે નામઅધ્યાત્મ
વત છે. તેઓના મતની આશંકાનું નિવારણ કરવું, તે આ ગ્રંથનું પ્રયોજન છે. ॥૨॥

ઉ૦ - પૂર્વોક્ત ચાર પ્રકારના અધ્યાત્મમાનો જાવઅધ્યાત્મ મોક્ષનું કારણ છે
માટે તેનું વિશેષકરી સ્વરૂપ કહેછે -

જા ચલુ સદ્ધાવસિદ્ધા, કિરિઆ અપ્પાણમેવ અદ્ધિગિવ ॥

જણુઈ પરમક્ષણં, સા ઢસણ નાણ ચરણમ્મા ॥ ૩ ॥

વ્યા૦ - જહાંશુધી કપાય તથા ઇન્દ્રિયને વશ થયોયકો સત્સારનેવિષે આત્મા

ફરે છે, તહાંશુધી આત્માનેવિષે કર્મનો અધિકાર છે; સ્વતઃ આત્માનો અધિકાર નથી. કેમકે, આત્મસ્વનાવનું આહ્વાદન થાણું છે. જેમ મલદ્વ્યના યોગે સુવર્ણનું આહ્વાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી. તેમ કર્મના યોગે આત્માનું આહ્વાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, તથા અમૂર્તતા દિ સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી. અને નામકર્મ તે આત્મસ્વનાવને પલટાવીને નર, તિર્યંચ, નારકી, તથા દેવતાપ્રમુખના પર્યાયરૂપ પોતાના સ્વનાવને પ્રગટકરે છે. જેમ તીવ્ર અગ્નિમાં સુવર્ણને નાચ્યાથી તે મલ જ્યારે બલી જાય ત્યારે સુવર્ણનો શુદ્ધતાદિસ્વનાવ પ્રગટ થાય છે. તેમ શુનપરિણામ પૂર્વક તપશ્ચર્યાપ્રમુખ થી જ્યારે કર્મનો દ્વય થઈ જાય છે, ત્યારે આત્માનો જ્ઞાનાદિરૂપ સ્વનાવ પ્રગટ થાય છે. એટલે કર્મનો અધિકાર ટલીને સ્વતઃ આત્માનો અધિકાર પ્રવર્તે છે, એ અધિકારની જે ક્રિયા તેને નાવઅધ્યાત્મ કહિયે. તે આત્મ જ્ઞાનરૂપ એક વસ્તુ હોવાથી બોધરૂપ છે માટે જ્ઞાન કહિયે; તેમજ રુચિરૂપ હોવાથી સમ્યક્ત દર્શન કહિયે; તથા પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવનિરોધરૂપ હોવાથી ચારિત્ર કહિયે. યતઃ “આત્માનમાત્મનોવેત્તિ, મોહ્યાગાદ્યઆત્મનિ॥ તદેવ તસ્ય ચારિત્રં, તજ્ઞાનં તચ્ચ દર્શનં.”

૩૦ કોઈ આશંકા કરે કે, નાવાધ્યાત્મ તથા શુદ્ધોપયોગ એ બે શબ્દોનો અર્થ એક છે. જેમ ઉપાધિરહિત સ્ફટિકનો નિર્મલ સ્વનાવ છે. તેમ પરદ્વ્યસંગરહિત જીવનો નિર્મલ સ્વનાવ છે. તેનેજ શુદ્ધોપયોગ કહે છે. અને એનેજ ચારિત્ર કહે છે. પરદ્વ્યસંગે જીવનો જે મલિન સ્વનાવ થાય છે, તેને અશુદ્ધોપયોગ કહે છે એના બે જોડ છે:—એક શુનોપયોગ બીજો અશુનોપયોગ. દેવ ગુરુ તથા ધર્માદિક ઉપર જે પ્રશસ્ત રાગ હોય છે, તેને શુનોપયોગ કહે છે. જેમ રાતા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો રાતો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું. અને જે અપ્રશસ્ત રાગ તથા ઢેષ હોય છે, તેને અશુનોપયોગ કહે છે. જેમ કાલા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો કાલો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું. એ બન્ને મૂલ સ્વનાવને ઢાંકી લિયે છે, તેથી અશુદ્ધોપયોગ કહે છે. એનેજ શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્રના ઢેડ કહે છે: એનાં આયતન પરદ્વ્ય છે ત્યારે શ્વેતાંબરનેવિષે ચંદ્ર ઉપકરણરૂપ પરદ્વ્યનો સંગ હતા અધ્યાત્મ કેમ પ્રગટ થાય? તેને ઉત્તર કહે છે. ॥ ૩ ॥

एविना रागद्वोसो, अक्षप्परसेहि किंचि पडिकूलं ॥

परद्वं उवगरणं, किंपुण देहुव धम्मं ॥ ४ ॥

व्या० मात्र रागद्वेषविना बीजूं कोई पण परद्वय ते शुद्धोपयोगरूप अध्यात्म ने प्रतिकूल नहीं। एम जो अंगीकार नहीं करशो तो लोकमा सर्वत्र धर्मास्तिका यादिक परद्वय जखा ठे, ते वधा प्रतिकूल कहेवासे तेम तो मंजवे नहीं, माटे शुद्धोपयोगरूप अध्यात्मने राग द्वेषज प्रतिकूल ठे, एविनाबीछु कोई परद्वय प्रतिकूल नहीं। एम जाणवु जो एम कहेशो के परिग्रहीत परद्वय अध्यात्मनुं विरोधीज ठे, पण अपरिग्रहीत परद्वय अध्यात्मनुं विरोधी नहीं। ल्यारे शरीर रूपद्वय परिग्रहीत उतां केम अध्यात्म उत्पन्न थायठे? जो एम कहेशो के, शरीर धर्मनुं कारण ठे तेथी अध्यात्मनो विरोधी नहीं। ल्यारे धर्मोपकरण पण धर्मना साधन होवाथी अध्यात्मना विरोधी थाय नहीं। एसामान्यपणे उत्तर कवु उ० कोई एवी आशंका करे के ज्याशुधी उपधि होय त्या शुधी सर्वथा अध्यात्मनी सिद्धि थाय नहीं तेनुं मत दूषित करेठे - ॥ ४ ॥

उपधिसहितो ए सिद्धि, सतुसा जह तंडुला न सिञ्चति ॥
इय वयण पक्षितं, दूरे दिष्ठतवेसम्मा ॥ ५ ॥

व्या० - उपधिसहित जीव सिद्धताने पामे नहीं जेम तूससहित चोखो सीजे नहीं, तेम जाणवु. जेम चोखाने तूस दोषरूप ठे, तेम उपधि जीवने दोषरूप ठे एवं वचन अमरचद नामना दिगंबरनुं जुडंज नाख्यु ठे, माटे ए दृष्टांत स मीचीन नहीं। केमके, चोखाने तूसरूप दोष ते स्वरूपयकी ठे, अने जीवने उपधिरूप दोष स्वरूपयकी नहीं। जीवने उपधिरूप दोष जो स्वरूपयकी होय, तो रूपकश्रेणीए चढेला यतिना स्कंधउपर वस्त्र नाखिये तो तेने केवलज्ञान उत्पन्नयवु न जोये अने तूससहित वस्तु सीजे नहीं। ए पण सर्वथा सज्जित नहीं। केमके, मुग प्रमुख तूससहित सीजता दीगमा आवेठे माटे ए पण एकांत नहीं, अनेकांत ठे उ० - परवादी जे दोष उपधिनेविपे कहेठे, ते दोष शरीरनेविपे पण सज्जे ठे, ते देखडावे ठे - ॥ ५ ॥

जा उपगरणे मुञ्जा, आरंजो वा असंजमो तस्स ॥
तह परद्वम्मि रई, सा किण तुह सररीरेवि ॥ ६ ॥

व्या० - जो एम कहेशो के, उपधि राख्याथी मूर्ता थायठे ल्यारे शरीरउपर केम मूर्ता यती नहीं। उपधिनी मूर्ता तो शरीर मूर्तानिमित्त ठे. तेथी शरीरने

अधिक मूर्छा संजवे. एतुं समाधान जो आवी गीते करिये के, मूर्छा ना वे जेद ठे:- एक मारुं मारुं एवो ममत्वपरिणाम, अने बीजो पामेली वस्तुउपर अवि योगनो अध्यवसाय; ए आर्त्तध्याननो जेद ठे. तेओमांती पहेली जे शरीरविषे ममत्वपरिणामरूप मूर्छा कहौठे, ते तो सम्यक्दृष्टिने पण थाय नही; केमके, ते ज्ञानी ठे. अने ममत्वपरिणाम तो अज्ञाननिमित्त ठे. एथीज सम्यक्दृष्टि विषयादिकनुं सेवन करतो ठतां पण तेने परमार्थथी विषयसेवनरहित कह्यो ठे; त्यारे यत्तिनेविषे ते गुं कहेवुं! अर्थात् यति तो सर्वथा विषयसेवनरहित ठे. अने बीजो आर्त्तध्यानरूप जे मूर्छा ठे ते धर्मध्यानना प्रजावेकरी शरीरविषे था य नही. एज समाधान उपकरणनेविषे पण जाणी जेवुं. जो एम कहेशो के, उपकरण राख्याथी तेना ग्रहण तथा त्यागथी आरंज थायठे., ए वात पण असं जवित ठे. केमके, आरंज तो शरीरना करचरणादिनी क्रिया कखाथी पण थाय ठे. जो कहेशो के शरीरना करचरणादिकनी क्रिया जयणाएकरी थायठे. तो जय णाएकरी धर्मोपकरण जेतां तथा मूकतां पण आरंज थतुं नथी. जो एम कहे शो के, धर्मोपकरणथकी शुद्धात्मपरिणाम जंगरूप हिंसा थायठे. त्यारे शरीरथ की केम हिंसा थती नथी? ज्यारे मूर्छाविना शरीरथकी हिंसानो संजव थतो न थी, त्यारे मूर्छाविना धर्मोपकरणनो पण संजव केम थजो! जो एम कहेशोके, धर्मोपकरणथकी परद्व्यनेविषे रति होवाथी आत्मद्व्यमां रति थती नथी. त्यारे शरीरथकी पण द्व्यरति केम नथाय? किंतु थवीज जोइये एनो विचार करो.

उ०:- परद्व्यरतिने वे विकल्पेकरी दूषित करेठे:- ॥ ६ ॥

तह परद्व्यमि रई, परिणामो रक्खणाणुबंधो वा ॥

उहओ तणु सममुवहिं, पासंतो किं ए लजेसि ॥ ७ ॥

व्या०:- परद्व्यरति ते गुं काययोगना परिणामरूप ठे के, संरक्षणानुबंधी रौद्ध्यानरूप ठे? जो प्रथम काययोग परिणाम कहेशो तो गुनकाययोगे दोष केम लागे? अर्थात् एम तो संजवे नही. अने जो संरक्षणानुबंधी रौद्ध्यानरूप कहेशो तो ते पण संजवजो नही. केमके, घोरादिकथकी सर्व प्रकारे जे वस्त्रा दिकनुं बचाववुं, तेने संरक्षण कहेठे, ने तेनुं जे निरंतर चिंतन करवुं, तेने अनुबंध कहेठे. एतुं रौद्ध्याननो जेद जो उपधियकी थाय तो शरीरथकी पण थवुं जोइये. केमके, सर्प, चोर, तथा कंटकप्रमुख थकी शरीरनी रक्षा करवाना थ

अवसाय पण घणानेविषे दीगमां आवेढे. एने तो रौडध्यान कहेता नथी । जो एम कदेशो के, यतिने शरीरनेविषे राग नथी होतो, तेम ठता सर्पादिकथी शरीर नीरह्तां तो धर्मसाधनने अर्थे करेढे तेथी तेना अथ्यवसाय अशुच होता नथी एम पण सजवे नही । केमके, यतिने शरीरनी पढे यमोपकरणउपर पण राग हो तो नथी तेम ठता तेनीरह्ता पण धर्मसाधनने अर्थे करेढे एवी रीते शरीरना जे वाज धर्मोपकरण ठरेढे तेम ठता तेओनी उद्यापना करतां तमने शरम थती नथी ।
उ० - कोई आगका करे के, उपकरण जे ठे ते ध्यानना विरोधी ठे केमके, तेओना प्रतिक्षेखनादि बाह्यव्यापारना योगे अतर आत्मतत्त्वनेविषे चित्त एकाग्र तारूपध्यानमां विघ्न थायढे. एम कहेनाराने उत्तर दिये ठे ॥ ७ ॥

जो किर जयणापुढो, वावारो सोण जाण पडिवस्को ॥

सोचेव होइ जाण, जुगवं मण वयण कायाणं ॥ ८ ॥

व्या० - आवश्यक पडिलेहणाप्रमुख जे जयणाएकरी व्यापार थायढे ते प ए ध्याननो विरोधी होवोजोये, एने तो कोई विरोधी कहेतो नथी किंतु एतो ए क कालाश्रित मन, वचन, तथा कायासबंधी ध्यानरूप होयढे जेमके, शुचयो गे करीमन एकाग्र होयढे, एनेज मन संबंधी ध्यान कहेढे, निरवद्य वचन बोला यढे, अने सावद्य वचननो त्याग थायढे, एनेज वचनसंबंधी ध्यान कहेढे, अने शुचयोगनेविषे यत्नेकरी कायानी दृढता थायढे, एने कायसंबंधी ध्यान क हेढे जो तमे एम कदेशो के, जगवते एकसमयनेविषे वे क्रियानो निषेध कह्योढे, तेम ठता एकसमयाश्रित मन, वचन तथा काया संबंधी ध्यान केम सजवे ? ए नो उत्तर आमढे - जगवते जे एकसमयनेविषे वे क्रियानो निषेध कह्योढे ते निन्न विषयविषे ठे, एक विषयविषे निषेध नथी कह्यो जेमके, वांदणाना आवर्त्तननेवि पे त्रण योगनी क्रिया एकज समयनेविषे थायढे यत “ निन्नविषये णिसिद्ध, किरि या दुग्गमेगयाण एगम्मि, जोग तिगस्स विज्जगिय, सुत्ते किरिया जउ जणिया ”

उ० - कोई आगका करे के, ध्यान जे ठे ते योगनो परिणाम नथी के जेनी प्रवृत्ति बाह्य व्यापार करता थाय. जो योगना परिणामरूप ध्यान होय, तो लेइया अने ध्यान एक कहेवाय एओमा काई न्यूनाधिकता होय नही तेम तो नथी देखातु लेइयाओनु रूप पण जुडुंढे, ने ध्यानतुं रूप पण शास्त्रोमा जुडं कथुंढे वली जो योगपरिणामरूप ध्यान होय तो चौदमे अयोगिकेवल गुण

સ્થાનકે શુદ્ધધ્યાનનો સંજવ કેમ થાય ! એ તો યોગની પરિણતિરૂપ નથી. કેમ કે, ધ્યાનતો આત્મસ્વજ્ઞાવ સમવસ્થાનરૂપ છે. અને તેની उत्पत्ति આવીરીતે થાય છે:— સુખની તૃષ્ણાએકરી મોહનીયકર્મને વશ થયો થકો જીવ પરદ્વ્યનેવિપે પ્રવૃત્તિ કરે છે, જ્યારે મોહનીયકર્મની ન્યૂનતા થાય છે, ત્યારે પરદ્વ્યનેવિપે પ્રવૃત્તિ થતી નથી. એમથયાથી વિપયનેવિપે વૈરાગ્ય થાય છે. કેમકે, વિપયનેવિપે જે રાગ હોય છે, તે વિષય પ્રાપ્તિપૂર્વક હોય છે. અને રાગના અજ્ઞાવે વૈરાગ્ય હોય છે. વૈરાગ્યથી મનનો રોધ થાય છે. કેમકે, મનની પ્રવૃત્તિ વિષયવિના થતી નથી. જેમ તૃણરહિત સ્થાનકનેવિપે પહેલી અગ્નિ પોતાની મેલેજ નાશને પામે છે. તેમ વિષય વિના મન પોતાની મેલેજ સ્થિરતાને પામે છે. મનનો નિરોધ થયાથી ચંચલતા મટી જાય છે. અને પછી મન એકાગ્ર થઈને આત્માનેવિપે પ્રવૃત્તિ થાય છે. એ આત્મસ્વજ્ઞાવને ધ્યાન કહે છે. યતઃ “જો સ્વવિદમોહકલુસો, વિષયવિરત્તો મણેણ સંજિતા; સમવચ્છિદો સહાવે, સો અપ્પાણે દવદિજા હા.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એવું સદ્દેશ ચેતન સ્વજ્ઞાવરૂપ જે ધ્યાન તે, બાહ્ય વ્યાપાર કરતાં, તથા પરદ્વ્ય અધિકરણ ક્રિયાઠતાં કેમ પ્રગટ થાય ? એનો નિર્ણય કરે છે. ॥ ૬ ॥

જાણ તિકરણ પયત્તો, એ સહાવો તેણ જેણ સિદ્ધસ્સ ॥

इह एठाणविजागो, कह सुक्कशाणनेअ्राणं ॥ ६ ॥

આજ મન વચન તથા કાર્યારૂપ ત્રિકરણ એટલે ત્રણ યોગનો પ્રયત્ન કહ્યાથી ધ્યાનની સિદ્ધિ થાય છે ; માટે યોગપરિણામરૂપ ધ્યાન છે ; પરંતુ ઉપયોગરૂપજ ધ્યાન નથી. અને લેશ્યા પણ યોગપરિણામરૂપ છે. તેથી યોગપરિણામપણે તો ધ્યાન તથા લેશ્યા એ બન્ને સરખા છે ; પરંતુ બન્નેનાં લક્ષણો જુદાં જુદાં છે. લેશ્યા જે છે તે યોગનો ચલાચલ પરિણામ છે, અને ધ્યાન જે છે તે યોગનો નિશ્ચલ પરિણામ છે. અયોગીને યદ્યપિ કરણવ્યાપાર નથી, તથાપિ ઠતા મન વચન તથા કાર્યના નિરોધરૂપ પ્રયત્ન કરે છે તે પ્રયત્ને કરીને જે ત્રણે યોગનો નિરોધ થાય છે, તેનેજ ધ્યાન કહે છે. અને આંહી જો આત્મસ્વજ્ઞાવ સમવસ્થાનરૂપ ધ્યાન લડ્યે તો સિદ્ધને પણ ધ્યાનનું કર્તૃત્વ ઠરશે. શાસ્ત્રોમાં તો સિદ્ધનેવિપે ધ્યાનપ્રજ્ઞતિ સર્વ ક્રિયાનો અજ્ઞાવ કહ્યો છે. જો એમ કહિયે કે, સિદ્ધને વ્યાવહારિક ધ્યાન તો નથી, પણ આત્મસ્વજ્ઞાવરૂપ નૈશ્વર્યિક ધ્યાન તો છે. જો એમ હોય તો યોગનો નિરોધ કહ્યા વિના પૂર્વકોન્નિપર્થેત કેવલીને ધ્યાનનો નિષેધ કેમ કહ્યો છે ? આત્મસ્વજ્ઞાવ સમ

વસ્થાન તો કેવલીને સર્વથકી અધિક છે. એ કારણ માટે અયોગીને તો યોગનિ રોધરૂપ ધ્યાન છે, અને ઉચ્ચસ્થાને કરણના દૃઢવ્યાપારૂપ ધ્યાન છે. એવી રીતે શુન યોગેકરી પ્રવર્તનીય જે ધ્યાન, તેમા વાદ વિવાદ શાનો હોય !

ઉપર કોઈ આશંકા કરે કે, જો ઉપકરણ હોય તો રાગ પણ હોય, માટે ઉપ કરણ સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, તેમ જો ન કરિયે તો ઉત્સર્ગમાર્ગ કેમ રહે ? એપ્રશ્નનો ઉત્તર દિયે છે. — ॥ ૧૯ ॥

જાં સ્વલુ સરાગચરિઆ, સાવિય ઉસ્સગ્ગમગ્ગસંલગ્ગં ॥

માતુ અવવાયપય, અડ્ડપ્પસગ્ગી પરવિસેસો ॥ ૧૯ ॥

વ્યાખ્યા — જે સ્થિવિરકત્પરૂપ સરાગચર્યા કહેતા સરાગમાર્ગ છે તે પણ ઉત્સર્ગમાર્ગને લાગેલોજ છે. અર્થાત્ અપવાદ માર્ગ અને ઉત્સર્ગ માર્ગ નિકટ સંબંધી છે. યદ્યપિ સ્થિવિરકત્પી પણ અપવાદનો તો ત્યાગ કરે છે, તથાપિ કોઈ કારણ ને લીધે તેને ગ્રહણ પણ કરવું જોયે છે. અને જિનકત્પી તો કદાપિ અપવાદનું ગ્રહણ કરેજ નહીં. એવી રીતે સ્થિવિરકત્પી તથા જિનકત્પીના અપવાદ તથા ઉત્સર્ગમાર્ગમા અત્પ અતરાય છે. એટલે અપવાદમાર્ગ થકી ઉત્સર્ગમાર્ગની કાંઈક ઉત્કૃષ્ટતા છે, તેથીજ વે જેટ થયા છે. અને જિનકત્પની અપેક્ષાએ સ્થિવિર કત્પ કહ્યો છે તેમજ ઉત્સર્ગમાર્ગની અપેક્ષાએ અપવાદ માર્ગ કહ્યો છે. જો ઉત્સર્ગ માર્ગ થકી કાંઈક ન્યૂનતા વાલો અપવાદ માર્ગ, તથા અપવાદમાર્ગથી કાંઈક અધિકતાવાલો ઉત્સર્ગ ન કહેશું તો ચૌદમા ગુણસ્થાનકના અતના સમયસુધી ઉત્સર્ગમાર્ગનો સત્ત્વ થશે નહીં. કેમકે સર્વોત્કૃષ્ટ સ્વર તિહાજ છે. માટે જે ઠેકાણે જે માર્ગ ઉત્કૃષ્ટ કહ્યો હોય તે ઠેકાણે તેજ ઉત્સર્ગમાર્ગ છે. જેમકે સ્થિવિરકત્પને વિષે ચૌદ ઉપકરણજ ઉત્કૃષ્ટ હોવાથી તે ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. ॥ ૧૯ ॥

ઉપર મૂલ ગાથાવડે પૂર્વપક્ષી આશંકા કરે છે —

નણુ વક્ષંતં સાદણ, મવવાત્તં અંતરંગમુસ્સગ્ગો ॥ જા પુણ સરાગ
ચરિયા, સમુચ્છિયા એવ સિદ્ધા ॥ ૨૦ ॥ પહિસેવણો પુણણો, અવવા
ત્તં ફુહો અણાયારો ॥ તા વહ્વાઈ ગંથો, ણો ઉસ્સગ્ગો ણ અવવાત્તં ॥ ૨૧ ॥

વ્યાખ્યા — પરદ્વ્યમાત્રની જે નિવૃત્તિ, એટલે પરદ્વ્યનો કાંઈ પણ પરિગ્રહ રહ્યો ન હોય, માત્ર આત્મદ્વ્યનોજ પ્રતિબંધ હોય, તેજ સયમનું અંતરંગ કારણ છે;

એને ઉત્સર્ગમાર્ગ કહેહે. એવી સામગ્રીની પ્રાપ્તિવિના શુદ્ધોપયોગજૂમિકાએ ચઢી શકાતું નથી, ત્યારે તેની સાહ્યતા કરનારી જે ઉપધિ હોય તેનું ધારણ કરવું તેને અપવાદ કહેહે. તે ઉપધિ બંધનો હેતુ નથી, માટે નિપેધ નથી કહી. કેમકે, એ ઉપધિ સંયમરહિત પુરુષના ઉપયોગમાં આવતી નથી. કિંતુ સંયતીનેજ ઉપયોગી છે. અને મૂર્ખાનો હેતુ થતી નથી. યતઃ “ અસ્મિકુહં ઓવહિં, અપહ્વણિજં અસં જદ જણોહિં; મુઠ્ઠાદિજણણરહિદં, ગેહ્લહસમણોયજદિ વિઅપ્યંતે. ” તે ઉપધિ આ છે:— એક તો યથાજાતલિંગ પુજન, એટલે જેવો માતાના ડરમાંથી નીકળ્યો હોય તેવો આકાર ધારણ કરવો, બીજો વચનપુજન, એટલે જેથી શુદ્ધાત્મતત્ત્વનો બોધ થાય છે; તેનું ગ્રહણ કરવું; ત્રીજું શુર્વાદિક વિનયરૂપ મનના પુજનનું ધારણ કરવું; અને ચોથું સૂત્રાધ્યયનના પુજનને ધારણ કરવું. યતઃ “ ઓવયરણં જિણમ ગ્ગો, લિંગં જહ જાદરૂપમિદિ જણિદં; શુરુવયણંપિ અ વિણઠં, સુન્નઅયણં ચ પ ન્નતં ” એવો જે અપવાદમાર્ગ તેને સરાગચર્યા કહેહે. અર્થાત્ શુદ્ધોપયોગની ન્યૂ નતાને લીધે અપવાદમાર્ગ કહેવાય છે. પણ જે વસ્તુ પ્રતિપિદ્ધ એટલે સેવન કરવા યોગ્ય ન હોયને તેનું જે સેવન કરવું તેને અપવાદ કહતા નથી. તેને તો પ્રગટ અ નાચારજ કહેહે. તેમજ સંયતીને વસ્ત્રાદિક સેવન કરવાયોગ્ય નથી કેમકે, એ અનાચાર છે. માટે એ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોયે. વસ્ત્રાદિક પરિગ્રહનું જે ગ્રહણ કરવું તે ઉત્સર્ગ પણ નથી ને અપવાદ પણ નથી; કિંતુ અનાચાર છે, તે કેમ કરવો? એહવું જે કહેહે તેને ઉત્તર આપી તેનો સમાધાન કરેહે:— ॥ ૧ ૧ ॥ ૧ ૧ ॥

ઓવકુણ્ણ જહ સરીરં, સુહુવન્નં તહેવમુવગરણં ॥

જમ્હા તઠં મુણીણં, સુએ અણેગે ગુણા જણિઆ ॥ ૧ ૩ ॥

વ્યાખ્યા:—જેમ શરીર પરિવ્યથિત શુદ્ધોપયોગનું સાહ્યકારિ છે; તેથી પરિગ્રહ કહેવાય નહીં. તેમજ ઉપકરણ પણ શુદ્ધોપયોગનાં સાહ્યકારી હોવાથી પરિગ્રહ કહેવાય નહીં. કેમકે, એ વાત, સિદ્ધાંતોને વિષે પણ ધર્મોપકરણના અનેક ગુણ કહ્યા છે તેથી સિદ્ધ થાય છે. જેમકે, રાત્રીયેં ચંડકાલેં કાલ ગ્રહલેતાં વસ્ત્રે કરી યતીને શીત ની પીડાટલે છે. ને જો વસ્ત્ર ન હોય તો શીતની પીડાને લીધે અગ્નિનાં તાપ પ્રમુખ ની ચિંતના થાય તેથી આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન થાય છે. વસ્ત્રેકરી સચિત્ત ધૃષ્ટિ વીં, ધૂંહરી ઓસ, વૃષ્ટિ, તથા હિરમજ પ્રમુખની રક્ષા થાય છે. ને જો વસ્ત્ર ન હોય અને ઓઠાશું શરીર હોય, તો શરીરની ગરમીની બાપથકી તે જીવોને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે

सपातिमरजरेणु प्रमार्जवाने अर्थे मुहपती राखवी, लेवादेवा प्रमुखनी क्रियाए पूर्वं प्रमार्जवाने अर्थे तथा जैनलिंगने अर्थे उंगो राखवो तथा पुरुष वेदनीयोदयादिक वर्जने अर्थे चोपपट राखवो इत्यादिक वस्त्रना गुण कल्याणे अनानोगे लीधेला जे ससक्त गोरसादिक, ते पात्रेकरीने विविध परताई शकायठे पात्रविना हाथमाज लीधा होय तो योग्य ठेकाणे केम परतवी शकाय ? तथा हाथमा सरस वस्तु लीधाथी तेनो विडु जो नीचे पडे, तो तेथकी कीडीओप्रमुख अनेक ज तुओनी विराधना थाय गृहस्थ नाजनने अर्थे उपनोगेपण पश्चात्कर्मादिक दोष उपजे, अने जो पात्र होय तो तेणे करी ग्लान अथवा दुर्बलने पथ्यादिक लाव वाने अर्थे उपयोगी होवाथी उपकार थायठे अलब्धिवत् तथा लब्धिवत् अस मर्थ तथा समर्थ प्रादुणाने वास्तव्य पात्र होय तो अन्नपानादिकने आपणी उपकार करे अन्यथा केम करे ? इत्यादिक वस्त्र तथा पात्रनेविषे अनेक गुणजाणी शरीरनी, पठे धर्महेतु होवाथी तेमां परिग्रहपणानी आशका करवी नही ॥१३॥

उ - उपहासयुक्त पूर्वपद्धतीनी मूल गाथा वडे आशका करे ठे -

ज५ उवहिनारगहणं, इ६ दुष्माणवज्जणणिमित्तं ॥

तो सेयं श्रीगहण, मेदुणसणाणिराह६ ॥ १४ ॥

व्या० - शीत तथा तापप्रमुखनी पीडाए करी आर्त्तध्यान उपजे नही, ते सारुं तमे एटलो बधो उपधिनो नार वेगो गो, त्यारे मैथुन सझानिमित्त आर्त्तध्यान नो त्याग करवासारु एक स्त्रीनो परिग्रह पण शासारु राखता नथी ? ज्यारे जीर्णादिक वस्त्र राखवाथी मूर्ख थती नथी, त्यारे अग्नजग थएली तथा कुरूप स्त्री राखवाथी मूर्ख केम थाय ? ॥ १४ ॥

उ० - ए आशंकानो उत्तर दियेठे -

एय वि दूसगाण, वयण मयणंधवयणमिव मोहा ॥

अस्सुह समोवहासो, देहाद्वाराग्गहणेवि ॥ १५ ॥

व्या० - तमारु बोलवु जाड (मस्करा) ना जेवु नासेठे जेम होलीना दाहा डांमा कामी पुरुषो गमे तेम बक्या करेठे अने कामने वश थया थका लाज उप जावे एवा वचनो बोल्या करे ठे तेम तमे पण मिथ्यात्वना परवगेकरी अज्ञानने लीधे मस्करिना वचन बोलो गो ते वचनोथी अमने तो फाई थवावु नथी, पण तमे पोते तेवा ठेखाई थावो गो. केमके, तमे पोते पण चूखनी पीडा टालवासारुं

સ્વાવાને ન મહેતો આર્તિધ્યાન થાય તેને ટાલવાસારું, તથા શરીરને જીવતું રાખવાસારું આહાર લેવાનું માનોઢો, તેમ સ્ત્રીપરિગ્રહ શાસારું માનતા નથી? માટે જેમ આહારમાં ગુણ છે, દોષ નથી. તેમ ધર્મોપકરણમાં પણ ગુણ છે, દોષ નથી. એ રૂઠું સમાધાન છે. એ કારણથી ધર્મનાં સાધનોનેવિષે જે રાગ થાય છે, તે પ્રશસ્ત જાણીને તેનેપરિગ્રહરૂપ દોષ જાણવો નહીં. ॥ ૧૫ ॥

૩૦:- સમ્યક્જ્ઞાન થવાસારું રાગ પ્રશસ્ત છે અને દેષ અપ્રશસ્ત છે તે કહેઢે:-

રાગસ્સ વ દોસસ્સવ, ઉદ્ધિસ્સ સુહાસુહે સુહાસુહયા ॥

જઇ પુણ વિસયાવેક્કા, કહ્ હોજ્જા તો વિજાગોસિ ॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા:- સારા ઉદ્દેશોકરી અરિહંતાદિકનેવિષે જે રાગ કરવો, તે પ્રશસ્ત રાગ કહેવાયઢે. યતઃ “ અરિહંતે સુયરાગો, રાગો સારીસુ બંજયારીસુ ; એસ પસઢો રાગો, અક્કસ રાગાણ સાહૂણ ” ઇતિ આવશ્યકે. અશુચને તજવાસારું જે દેષ કરવો પઢે તેને પ્રશસ્ત દેષ કહિયે. જેમ કે, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, તથા અવિરતિ પ્રમુખઞપર જે દેષ થાય ઢે, તે પ્રશસ્ત દેષ કહેવાયઢે. કેમકે, તેઓવિષે જો દેષ ન થાય તો તેઓનો ત્યાગ કેમ થાય! કેવલ વિષયની અપેક્ષાએજ દેષ થાયઢે એમ ન માનવું. જો માત્ર વિષયનેઅર્થેજ દેષ થતો હોય તો તેના પ્રશસ્ત તથા અપ્રશસ્ત એ બે વિજાગ થઈ શકે નહીં. તેમજ ઉત્તમયતીનેવિષે તથા ઉત્તમ ધર્મનેવિષે પણ જે આ લોકાદિકને અર્થે રાગ થાયઢે તે અપ્રશસ્ત કહેવાયઢે. કોઈ કહેશે કે, રાગના ઞપર કહેલા બે વિજાગ થઈ શકેઢે કેમકે, તેના સંક્લેશ તથા વિશુદ્ધ એ બે અંગઢે. તેમ દેષના એ બે વિજાગ થઈ શકે નહીં; કેમકે, તે નો બીજો વિશુદ્ધ અંગ નથી. માત્ર સંક્લેશરૂપ હોવાથી અપ્રશસ્ત ઢે. યતઃ “ પરિણામો દો અંધો, પરિણામો રાગ દોસ મોહ જુદો; અશુચો મોહ ય દોસો, સુહોવ અસુહો હવદિ રાગો. ” ઇતિ પ્રવચનસારે. એમ કહેનારાને એમ કહેવું કે, તમ ને સામાયકનેવિષે પાપ ગર્હાના અધ્યવસાય કેમ થાયઢે? જે વસ્તુવિષે દેષ ન થાય તેને ત્યાગ કરવાના પરિણામ થાય નહીં. તેવા પરિણામો તો થાયઢે તે શું અપ્રશસ્ત દેષ કહેવાય? કિંતુ પ્રશસ્ત દેષજ કહેવાય. કેમકે, પરને તાપ કરવો તે ક્રોધનો અંશ ઢે, માટે ક્રોધરૂપ જે દેષ તે પણ રાગની પઢે બે પ્રકારે હોયઢે.

૩૦:- ચાર નિરૂપાણ કરી રાગ તથા દેષનું વિવરણ કરે ઢે:- ॥ ૧૬ ॥

ણામં ઠવણાં દવિ એ, રાગો દોસો અ જાવ ચઠ્ઠેયા ॥ કમ્મં જોગ્ગં
વદ્ધં, વદ્ધંતં મુદીરણોવગયં ॥ ૨૭ ॥ ણો કમ્મ દવરાઠે, ણાયવો
વીસ સાપ ઠંગા ય ॥ સંજાઈ કુસુંજાઈ, દોસો હઠ્ઠવણાઈઓ ॥ ૨૮ ॥
જ રાગ દોસ કમ્મં, સમુદ્ધં જે તઓ અપરિણામા ॥ તે જાવરાગ
દોસા, વોઢમિદ્દ ણય સમોચાર ॥ ૨૯ ॥ કોહો માણો દોસો, માયા
લોજો અ રાગ પજાયા ॥ સંગહણયમયમેય, દોસો માયા અવિ
વહારા ॥ ૩૦ ॥ ઝઙ્ગમુ અસ્સય કોહો, દોસો સેસેસુ ણઠિ એ
ગંતો ॥ કોહોચિય લોહોચિય, માણો માયાવ સદસ્સ ॥ ૩૧ ॥

વ્યા૦ રાગ તથા દેપના નામ, સ્થાપના, ડ્વ્ય તથા જાવ એ ચાર ચાર પ્રકાર
હોવાથી વત્તેના ચાર ચાર જેદ થાયઠે જેમ કે, નામરાગ, સ્થાપનારાગ, ડ્વ્ય
રાગ, તથા જાવરાગ એ ચાર જેદ રાગના થાયઠે તેમજ નામદેપ, સ્થાપનાદેપ,
ડ્વ્યદેપ, તથા જાવદેપ એ ચાર જેદ દેપના થાયઠે જેનું રાગ એવું નામ હોય તે
નામરાગ કહેવાય, રાગવાનનું જે ચિત્ર કહાડેલું હોય તે સ્થાપનારાગ કહેવાય
ડ્વ્યરાગના વે પ્રકાર ઠે - એક કર્મડ્વ્યરાગ, વીજો નોકર્મડ્વ્યરાગ, એમાના કર્મ
ડ્વ્યરાગના ચાર પ્રકાર ઠે - એક યોગ વીજો વદ્ધમાન, ત્રીજો વદ્ધ, અને ચોથો
ઠદીરણપ્રાપ્ત જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલવંધ પરિણામને અનિમુલ્લ થયા હોય તે
યોગકર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલવંધ ક્રિયાના પરિણામને
પામ્યા હોય તે વદ્ધમાન કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ વંધ
પરિણામની નિષ્ઠાને પામ્યા હોય તેવદ્ધકર્મ ડ્વ્યરાગ કહેવાય અને જે મોહનીય
કર્મના પુજ્જલ ઠદયને પામ્યા હોય તે ઠદીરણપ્રાપ્ત કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાયઠે
તેમ નોકર્મડ્વ્યરાગના વે પ્રકાર ઠે - એક વિશ્રસા, વીજો પ્રયોગ જે સધ્યારાગ પ્ર
મુલ્લ દેખાયઠે તે વિશ્રસાનો કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય, અને જે વત્ત્રાદિકનેવિપે કુ
સુનાદિક રાગ દેખાયઠે તે પ્રયોગનો કર્મડ્વ્યરાગ કહેવાય, અને જાવરાગના
પણ વે પ્રકાર ઠે - એક ઠદયપ્રાપ્ત, વીજો પરિણામ મોહનીયકર્મનો ઠદય
થાય તે ઠદયપ્રાપ્ત જાવરાગ કહેવાય અને મોહનીયકર્મ પરિણામને પામે તે
પરિણામજાવરાગ કહેવાયઠે - - -

જેનું દેપ એવું નામ હોય તે નામદેપ કહેવાય દેપવાનનું જે ચિત્ર કહાડેલું

હોય તે સ્થાપનાદેષ કહેવાય. ડ્વ્યદેષના બે પ્રકાર છે:—એક કર્મડ્વ્યદેષ; બીજો નોકર્મડ્વ્યદેષ. એમાંના કર્મડ્વ્યદેષના ચાર પ્રકાર છે:—એક યોગ, બીજો બદ્ધમાન, ત્રીજો બદ્ધ અને ચોથો ઉદીરણપ્રાપ્ત. જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધ પરિણામને અનિમુખ થયા હોય તે યોગકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય; જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધક્રિયાના પરિણામને પામ્યા હોય તે બદ્ધમાનકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય; જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધપરિણામની નિષ્ઠાને પામ્યા હોય તે બદ્ધકર્મ ડ્વ્યદેષકહેવાય; અને જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ ઉદયને પામ્યા હોય તે ઉદીરણપ્રાપ્તકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય છે. તેમ નોકર્મડ્વ્યદેષના બે પ્રકાર છે:—એક વિશ્રાન્તિ, બીજો પ્રયોગ. જે સંધ્યારાગ પ્રમુખ દેશાય છે, તે વિશ્રાન્તિનો કર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય; તથા જે વસ્ત્રાદિકને વિષે કુસુંનાદિક રાગ દેશાય છે તે પ્રયોગનો કર્મ ડ્વ્યદેષ કહેવાય છે. અને જાવદેષના પણ બે પ્રકાર છે:—એક ઉદયપ્રાપ્ત, બીજો પરિણામ. મોહનીયકર્મનો જે ઉદય થાય તે ઉદયપ્રાપ્તજાવદેષ કહેવાય; અને મોહનીયકર્મપરિણામને પામે તે પરિણામજાવદેષ કહેવાય છે.

હવે નયેકરી રાગદેષનું વિવરણ કરે છે:—સંગ્રહ નયની રીતિએ ક્રોધ તથા માન એ બન્ને અપ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી દેષ કહેવાય છે; અને માયા તથા લોભ એ બન્ને પ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી રાગ કહેવાય છે. વ્યવહારનયની રીતિએ માયાની યોજના પરના ઉપધાતને અર્થે થાય છે માટે ત્રીજી માયા પણ દેષજ કહેવાય. અને ન્યાયોપાત્ત ડ્વ્યપ્રમુખને વિષે જે લોભ થાય છે તે રાગ કહેવાય છે. પરંતુ અન્યાયોપાર્જિત ડ્વ્યાદિકને વિષે જે લોભ થાય છે તે રાગ કહેવાય નહીં કેમ કે, એથી કષાયાદિકની ઉત્પત્તિ થાય છે. ક્રુજુસૂત્રનયની રીતિએ ક્રોધ જે છે તે અપ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી એકાંત દેષ કહેવાય છે. બાકીના ત્રણ જે માન, માયા ને લોભ તે એકાંત દેષ કહેવાય નહીં કિંતુ અનેકાંત કહેવાય; કેમ કે, માન જ્યારે સ્વોત્કર્ષ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે રાગ કહેવાય છે, અને જ્યારે પરનિંદાપરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે દેષ કહેવાય છે. તેમજ માયા તથા લોભ પણ જ્યારે પૂર્વ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે રાગ કહેવાય છે; અને જ્યારે પરહોદ્ધ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે દેષ કહેવાય છે. અને શબ્દનયની રીતિએ ક્રોધ તથા લોભ એ બે કષાયરૂપ હોવાથી એમાંના માન તથા માયા અપ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે ક્રોધમાં આવીને મલી જાય ત્યારે તે દેષ કહેવાય છે; અને પ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે લોભમાં આવી મલી જાય ત્યારે રાગ કહેવાય છે. ॥૧૧॥

परद्वंमि पविती, ए मोहजाणिया व मोहजाणावा ॥

जोगकयाहु पविती, फलकखा रागदोसकया ॥ ११ ॥

व्या० - परद्वयनेविषे जे प्रवृत्ति थाय ठे तेतुं निश्चयथी मोहं कारण नथी केमके, प्रवृत्ति तो मन वचन तथा काय योगथी थायठे, अने फलनी इच्छा राग द्वेषथी थायठे. माटे फलनी इच्छाविना यतिजो धर्मोपकरण धारण करे तो तेथी अयोग्य शु थयु कहेवाय ? केमके, फलनी इच्छाविना राग तथा द्वेष थता नथी ॥ ११ ॥

वत्ताइणेवगंथो, मुणीण मुठ विणेव गहणाउ ॥ तह

देहपालणघा, जह आहाला तुह वि इठो ॥ १२ ॥

व्या० - यतिने वस्त्रादिकनो ग्रंथ थतो नथी केमके, मात्र शरीरनी रक्षा कर वासारु ग्रहण करेठे. तेमा मूर्ठा रचमात्र पण होती नथी जेम शरीरनी रक्षाने अर्थे यति निरवद्य आहारतुं ग्रहण करेठे पण तेमा मूर्ठा होती नथी तेम धर्मोपकरणोविषे पण जाली लेवु ॥ १२ ॥

जह देहपालणघा, जुत्ताहारो विराहगो ए मुणी ॥

जह जुत्तवत्तपत्ता, विराहगो एव णिदिठो ॥ १४ ॥

व्या० - जेम शरीरतुं पालन करवाने अर्थे निरवद्य आहार लेता यतिने विराधक कह्यो नथी तेम निरवद्य वस्त्र पात्र राख्याथी पण विराधक न कहेवाय किंतु आराधकज कहेवाय. कोई एम कहे के, शुद्धोपयोग जे ठे ते प्रदीप जेवो ठे, अने नोजन तथा शरीर संचलन जे ठे ते तेलपूरण तथा वाटसचार जेवो ठे एतो योग्य ठे पण उपधि अयोग्य ठे एवु अमरचटुतुं बोलवु असमीचीन ठे केमके, धर्मोपकरण धारण करवा ते प्रदीपने निर्वर्तस्थले राखवा जेवा ठे माटे योग्यठे

अणसण सहावजोगा, जह असणं अणसणं तिजुत्त

मिण ॥ जुत्तं तह वत्ताई, सहावउ तप्परिणयस्स ॥ १५ ॥

व्या० - जेम सर्व नोजननी तृप्ताथकी रहित ठता अतरंग आत्मस्वभावनी जावना करता तेना उपपन्नने अर्थे आहारतु जे ग्रहण करवु ते परमार्थे अनाहार ज कहेवाय यत “जस्त अणेतणमप्पा, तपि तत्रो तप्पडिच्चगसमणा, अण निक्कमणे सण, मधतेसमणाअणाहारा ” इति प्रवचनसारे तेमज सकल परि

ग्रहरहित ठतां आत्मस्वजावनी जावना करतां तेना उपष्टंजने अर्थे वस्त्रादिक रा
खतां पण परमार्थे वस्त्रादिकरहित कहेवाय. ते युक्तज ठे. ॥ १५ ॥

एवंच सचेलाणं, कहुं सुतं जवे अचेलतं ॥ १६ ॥

पन्नणंतस्स तुहं, को णिअघररस्को वाउ ॥ १६ ॥

व्या०:- एवीरीते सूत्रमां कहेलुं जे सचेल यतिने अचेलपणुं ते केम संजवे;
एम कहेतां तमने पोतानुं संजालतां कवण थई पड्गे. केमके, तमारा शास्त्रमा
ज यतीने आहार करतां अनाहारी कह्याठे. त्यारे मूर्खारहित सचेलने पण अचे
ल कहेतां शुं अघटित थाय ! ॥ १६ ॥

जइ चेल जोगमेत्ता, ए जिया चेलय परीसहो सा

हू ॥ जुंजंतो अजिअ खुहा, परीसहो तो तुमंपत्तो ॥ १७ ॥

व्या०:- जो एम कदेशो के वस्त्र वापस्याथी अचेल परीसह जीताय नही. त्या
रे आहार कस्याथी कुधापरीसह केम जीताय ! जो एम कदेशो के, तीव्र कुधा जा
गी होय तोपण यतीए अनेपणी आहार लेवो नही. किंतु जो शुद्ध आहार मले
तो ज आत्माने उपग्रह करवो. एवीरीते कुधापरीसह जीतायठे. तेमज शीतादिक
वडे घणी वेदना थती होय तोपण यतिए सदोष वस्त्र लेवुं नही; किंतु निर्दोष
वस्त्र मले तो ज आत्माने उपग्रह करवुं, एवीरीते अचेलपरीसह पण जीतायठे.
एम निश्चयथी अचेलपणुं जाणवुं. ॥ १७ ॥

उ० व्यवहारथी अचेलपणुं दर्शावे ठे:-

जह जलमवगाहंतो, नणई चेलरहित सचेलोवि ॥

तहवडोजुण कुठिय, चेलावि अचेलया साहू ॥ १८ ॥

व्या०:- जेम कोई माणस पोतीजं पहेरीने तलावप्रमुखना पाणीमां स्नान क
रवासारु पेजे ते पोतिजं ठतां लोकमां नग्न कहेवाय. तेम यति जीर्णवस्त्रने धार
ण करे ते अचेलज कहेवाय. ॥ १८ ॥

उवयारेण अचेल्ला, सेसयुणी सब्हा जिणंदाय ॥

स्वंधान देवदूसं, चवई तउं चैव आरञ्ज ॥ १९ ॥

व्या०:- तीर्थकर विना बीजा यति उपचारे अचेल्ला कहेवाय. केमके, तेउं व
स्त्र ठतां पण अवस्त्र गणोठे. जेम कोटी धनवान ठतां तेनो अनिमान न होय.

तो ते निर्धन जेवौज होय ठे एम सचेल साधुविपे पण जाणी लेवुं सर्वथा अ
चेल तो ज्यारे स्कंध ऊपरशी देवडुप्य वस्त्र पडे त्यारे तीर्थकर कहेवायठे ॥१९॥

एएण जइ अचेला, जिणद जिणकप्पिआइआ सुमु
णी॥ ता एसोच्चिय मग्गो, एस्सोत्ति पराकयं वयणं ॥३०॥

व्या० - एणेकरी, जिनतीर्थकर तथा जिनकटिप्रमुख अचेलाठे, तेथी एज
मार्ग उत्तमठे, अने स्थिविरकटपनो मार्ग उत्तम नथी, एम कहेनारानुं निराकरण
कलुं कारणके, जे जिनकटपीठे ते पण एकाते अचेला नथी. केमके, जे जिनकटपीने
पात्रनी लब्धि होय, हाथ विहरहित थया होय, किंतु वस्त्रनी लब्धि न होय ते
ओमाना कोइकने रजोहरण, मुहपति, तथा एक कटपक ए त्रण उपधि होय
ठे, कोइकने रजोहरण, मुहपति, तथा बे कटपक मली चार उपधि होयठे, को
इकने रजोहरण, मुहपति, तथा त्रण कटपक मली पाच उपधि होयठे, जेने व
स्त्रनी लब्धि होय, किंतु पात्रनी लब्धि न होय तेने सप्तविध पात्रनियोग, रजोह
रण, तथा मुहपती मली नव उपधि होयठे, जेने वस्त्रे लब्धिमांनी एके लब्धि
न होय तेओमाना कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपती तथा एक कटपक
मली दश उपधि होयठे, कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपति तथा बे कटप
क मली अग्यार उपधि होयठे, अने कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपति,
तथा त्रण कटपक मली बार उपधि होय अर्थात् पोतानी शक्तिने अनुसारे उप
धि होयठे. अने जेने वस्त्रे लब्धिओ होय तेने पण रजोहरण तथा मुहपति ए
बे उपधि तो निश्चयशी होयठे एवो नियमठे ॥ ३० ॥

जिणकम्मेव य कम्म, जइ कायव तउं तुहं इहय ॥

उवएस सिरुस दिस्का, गुरुवयणाईहि कि कज्जं ॥ ३१ ॥

व्या० - जो तमे कदेशो के. जे कार्य जिनेश्वरे नथी कलुं ते अमारे पण क
रवु नथी. त्यारे धर्मोपदेश, शिष्य, दीक्षा, तथा गुरुवचनादिकुं तमारे गुं उप
योग ठे. जेम जगवते ज्ञान उपना पठी धर्मोपदेश दीधो ठे, किंतु केवलज्ञाननी पूर्वे
कोईने उपदेश कखो नथी. तेम तमारे पण केवलज्ञान उत्पन्न थाय त्यारेज उपदेश
करवो जोये तेनी पूर्वे काई पण धर्मोपदेश प्रमुख करवु जोईये नही वारु ॥ ३१ ॥

णिरतिसयाण कप्पो, येराणहिउं विउं अ तठेव ॥

पन्निवज्जउं जिणकप्पं, पचहि तुलणाइ जुत्तो तो ॥ ३२ ॥

વ્યાખ્યા:- જે સાધુ લબ્ધિરહિત હોય, તેને સ્થિરિકલ્પ માર્ગજ હિતકારી છે. તે સમયે જિનકલ્પ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. જ્યારે આત્મજ્ઞાન થાય ત્યારે જિનકલ્પ આદરવો. પરંતુ અસમર્થ થતાં ઉત્કૃષ્ટ માર્ગનો જે આદર કરવો તે કેવલ આર્તધ્યાનનો હેતુ થાય છે. યત: “અકાલૌ ત્સુખ્યસ્ય તત્વતઃ આર્તધ્યાનરૂપત્વાત્ ધર્મવિદો” ॥૩૨॥

વેજુવદિઠં ઝસહ, મિવ જિણકહિયં હિચ્છં તઝ મગ્ગં ॥ સેવં

તો હોઈ સુહી, ફહરા વિવરીઅફલજાગી ॥ ૩૩ ॥

વ્યાખ્યા:- માટે જગવંતે કહેલા માર્ગને જે જજે તે સુખી થાય; અને જગવંતે જે મ કહ્યું છે તેમ જે કરવા માંડે તે વિપરીત ફલને લાયક થાય. જેમ રોગી વૈદે કહેલી ઔષધી જો સેવે, તો રોગરહિત થાય પણ વૈદના કહ્યા પ્રમાણે ન કરે તો અપચ્ચ સેવન કરતો થતાં જેમ અકાલે નાશ પામે. તેમ એ પણ જાણી લેવું. ॥૩૩॥

અણગૂહિંતો સત્તિં, ઝુજંતોવિ જહ્ ણો ચયઈ મગ્ગં ॥

અણગૂહિંતો સત્તિં, તહ ઝવગરણં ધરંતોવિ ॥ ૩૪ ॥

વ્યાખ્યા:- સકલ આત્મશક્તિને ફોરવનારો યતિ સંયમાદિકને અર્થે, જેમ આહાર કરતો થતાં જિનમાર્ગનો ત્યાગ કરતો નથી; તેમ સ્વાધ્યાયાદિકને અર્થેપણ તે યતિએ ધર્મોપકરણનો ત્યાગ કરવો નહીં. યત: “તિહિં ણણેહિં વત્થંધરેક્કા, તં જહા, હરિવત્તિચ્છં, ડુગંઠવત્તિચ્છં પરીસહવત્તિચ્છં” ઇતિ. લક્ષ્ણ અથવા ડુગંઠા મટા ડવાને તથા સંયમને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવાં જોયે. જો વસ્ત્ર ન હોય ને નગ્ર હોય તો લક્ષ્ણાયાય, અને સંયમ પાલે નહીં; જો વસ્ત્ર ન હોયતો લોક નિંદા કરે કે, એ ધર્મ સારો નથી કેમકે જેમાં સાધુ ઝઘાડા ફરે છે. તે ટાલવાને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવા; જો વસ્ત્ર ન હોય તો ટાઢ તથા તાપપ્રમુખ લાગે તેથી ચારિત્રજંગમરૂપ આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન થાય તે મટાડવાને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવાં. એમ કારણીક વસ્ત્ર હોવાથી અમે સાહસવંત થતાં કેમ ધારણ કરિયે; એમ જો કહેશો તો આહાર પણ કારણીક કહ્યું થતાં તેપણ તમારે કરવો ન જોયે. યત: “ઠહિં ણણેહિં સમણેણિગ્ગંથે આહાર માહારે માણેઈ કમઈ તં વેયણ વેયાવચ્ચે ઇરિયઠાણે અસંયમઠ્ઠણે તહ પાણ પત્તિઆણે ઠઠં પુણ ધમ્મચિંતાણે” ઇત્યાદિ કારણને લીધે યતિ આહાર કરે તેથી આજ્ઞાનું અતિક્રમણ થાય નહીં. તેના કારણ આ છે:- કુધાની વેદનાને મટાડવાને અર્થે, વેયાવચ્ચ કરવાને અર્થે ઈર્યાશોધવાને અર્થે, સંયમ પાલવાને અર્થે, પ્રાણધારવાને અર્થે, તથા સ્વાધ્યા

यप्रमुख धर्मेचिताने अर्थे साधु आहार करे ठे पण बल तथा रूपादिकने अर्थे करतो नथी, तेमज वस्त्र पण कारणने लीधे धारण करे ठे तेनो त्याग करवानुं कारण शु ! आहार लेवो अने वस्त्र मूकवा ! एम करवाने तमारो शु अजिप्राय ठे ते जाणतु नथी ॥ ३४ ॥

अविजिय हिरिकुन्नाणं जइ नूणं संजमेण अहिगारो ॥
ता कइ अजिय डुगंगा तप्पाणं तच्च अहिगारो ॥ ३५ ॥

व्या०.— जो एम कहेसो के जेणे लाज तथा डुगंगा प्रमुख जीत्यां न होय ते ने चारित्रनो अधिकार नथी ल्यारे जेणे क्रुधा तथा तृषा जीत्यां न होय तेने चारित्रनो अधिकार केम कहेवाय ? ज्यारे क्रुधा तथा तृषा मूलगुणनां घातक नथी ल्यारे लज्जा तथा डुगंगा पण मूल गुणघातक केम कहेवाय ? माटे अही तमारो अजिनिवेशविना बीजू कांई कारण दीगमा आवतु नथी ॥ ३५ ॥

अहं हिरि कुन्ना हिसया हिरि कुच्च सदाव जावणो णोचेत् ॥
एहा बुद्धादि ताकह तय जाव सदाव सबुद्धी ॥ ३६ ॥

व्या० — जो कहेसो के, यतिने लज्जा तथा डुगंगा होय तो तेथी विपरीत जे अलज्जा तथा अडुगंगारूप आत्मस्वजावनी जावना ते न थाय ल्यारे क्रुधा तथा तृषा वतां तेथकी विपरित जे अक्रुधा तथा अतृषारूप आत्मस्वजावनी जावना ते यतिने केम थाय । माटे शांत दांत प्रमुख श्रेष्ठ गुणयुक्त जे यति ठे, तेनुं मन शुद्ध होयठे तेनावलथी आत्मस्वजावजावना टलती नथी ए समाधान आहार अने उपकरण ए बन्नेनेविषे जागु पडेठे ॥ ३६ ॥

उत्सग्गववायाणं मित्तीए अहण जोअणं डुढं ॥ ३
स्सग्गववायाणं मित्तीइ तदेव उवगरणं ॥ ३७ ॥

व्या० — जो एम कहेसो के, उत्तर्ग तथा अपवाद ए बन्ने मार्गनेविषे सापेक्ष ताएकरी जोजन करवु ते अयोग्य कहेवाय नही, ल्यारे सापेक्षताएकरी उपकरण धारण करवामा शु अयोग्यता ठे ? ॥ ३७ ॥

ए पमुवगरणेण पच्चरक्काणस्स दव्वठं जगो ॥ इयकप्प
णावि विहवा जोवणमिव पिप्फला एअ्या ॥ ३८ ॥

व्या०:- जो एम कहेशो के, उपकरण जे ठे ते जावथी तो मूर्धारहित ठे पण इव्ययकी परिग्रहरूप ठे. तेथी पञ्चखाणनो जंग थायठे. केमके इव्य, क्षेत्र, काल तथा जाव ए चार प्रकारे जे पञ्चस्काण ठे तेमांनो प्रथम इव्यपञ्चस्काण उपकरण ठतां संजवे नही. एवी जे अध्यात्मनी कल्पना ठे ते विधवायौवननी पठे निष्फल ठे. केमके, इव्यादिक चार प्रकारे सर्व मूर्धनो जे त्याग करवो तेज सिद्धांतोनो परमार्थ ठे. एम जो न मानीए तो शरीर पण इव्यपरिग्रह ठे, तेनो त्याग केम थाय ! अने पञ्चस्काणना जे चार प्रकार कह्या ठे ते तो सर्व जाव पञ्चखाणनो विस्तार ठे, एम जाणवु. यतः “अपरिग्रहिआसुते, तिजाय मुष्ठा प रिग्रहोनिमउ; सबद्धेसु एसा, कायवा सुत्तसप्पावो,” इति विशेषावश्यक. ॥३७॥

सिद्धंत सिद्धरणं उवगरणं तं मुणीण सुहकरणं ॥

अह होइ पावहरणं इय अम्हं विंति आयरिया ॥३८॥

व्या०:- एवीरीते सिद्धांतनेविषे उपकरण धारण करवानुं कह्युं ठे, तेजयणाएकरी राख्वाथी यतिने सुखकारक थाय ठे, तथा पापनुं हरण करेठे एम उत्तराध्ययन बृहदृत्तिप्रमुखनेविषे अमारा पूर्वाचार्ये कह्युं ठे, ते अवश्य मान्य करवुं जोये ॥३८॥

पुष्ठा दिअंवरणं केवलमश्रुपिआण उवहासो ॥

अम्हाणं पुण दूहइ दोहू विवहि आरवावारो ॥ ४० ॥

व्या०:- आग्रंथनेविषे दिगंवरीओए जे प्रश्न कस्यां ठे, तथा अध्यात्मीओए जे हांसीनां वचनो कह्यांठे, ए बन्नेनो अमारे प्रतिकार करवानो अधिकार ठे. एवीरीते धर्मोपकरण तथा जावअध्यात्म ए बन्नेनुं पोतपोतामां अविरोधपणुं बताव्युं. ॥४०॥

उ०:- अध्यात्मनी प्राप्ति केम थाय ते कहेठे:-

पंच समितु तिगुत्तो सुविहिय ववहार किरिअ परिक
काम्मो ॥ पावइ परमश्रुणं साहू विजिइंदिअप्पसरो ॥ ४१ ॥

रवो व्या०:- जेपांच समिति तथात्रणश्रुतिए करि सहित होय, आलय, विहार, तं वा, तथा विनयप्रमुख विविधप्रकारे क्रिया पाजतो होय, तथा इंदियो नीति ताए ते साधुने उत्कृष्ट अध्यात्मनी प्राप्ति थाय ठे. ॥ ४१ ॥

नही. तन्नपइ वल्लं किरियं जो खलु आहच्च जाव कहणेणं ॥

अर्थे ईयांशे एणइ बोहिवीअं नुम्मग्गपरुवणं कानुं ॥ ४२ ॥

व्या०.— कोई एम कहे के, व्यवहाररूप बाह्य क्रियाथी अर्थ सिद्ध थाय एवो नियम नथी, केमके, क्रिया कल्याविना जरत चक्रवर्तिने काच सुवनमा अनित्य जावना जावतां केबल ज्ञान उत्पन्न थयुं अने बाह्य क्रिया करता रौड ध्यानना योगे प्रसन्नचड़े अशुच प्रकृति बांधि लीथी. माटे व्यवहार क्रिया करवी नही, किंतु निश्चय क्रियानो अंगीकार करवो एम कहेनारा उन्मार्गनी प्ररूपणा करीने पोताना बोधबीजनो नाश करेवे. माटे ते वचन मान्य करवा नही केमके, जरता दिकतुं स्वरूप कदाचित्त जावमा कहेवाय एटले एवु कदाचित्तज बनेवे, पण नियमथी एमज थायवे एवु कोईनाथी कहेवाय नही अने व्यवहार पंथमां तो व्यवहारक्रियाविना निश्चय क्रिया सजवेज नही अने ए कारण माटे एक निश्चय अंगीकार करिने क्रिया मूकीदेवी नही किंतु बन्ने अवश्य करवी ॥ ४१ ॥

सर्व सहावसज्जं णित्तं पणपरकय च ववदारा ॥ ए
गंते मिच्चंत उजय णयमय पुण वयाणं ॥ ४३ ॥

व्या० — निश्चयनयनी रीति ए सर्व वस्तु स्वजावे उत्पन्न थायवे, विशिष्ट वस्तु परिणामने स्वजाव कहेवे ज्यारे बीजने अंकुरपरणे उत्पन्न थवानो परिणाम थायवे, त्यारे बीजपर्याय टलीने अंकुरपर्याय उत्पन्न थायवे. पण तेने बीजा कारणनी अपेक्षा होती नथी. अही कोई आशका करे के, जो बीजा कारणनी अपेक्षा न होय तो कोठामा पडेला बीजनो केम अंकुररूपे परिणाम थतो नथी ? एनो जवाब — कोठामा पडेला बीजने अंकुररूप परिणाम थवानां बीजां कारणो जोयेवे, माटे व्यवहारनय पण अंगीकार करवो जोये वे. तेने सामग्री कहेवे, ते सामग्री मव्याविना बीजनो अंकुररूपे परिणाम थाय नही किंतु सामग्रीना योगे ते परिणाम थाय वे. कोई आशका करे के जो सामग्रीबीज कार्यनी उत्पत्ति थती होय तो तेने परिणाम एवु नाम राखवानुं कारण शु ? किंतु सामग्रीथ की कार्यनी उत्पत्ति थायवे, एवो अंगीकार करवो जोइये एनो जवाब के, सामग्रीथी कार्यनी उत्पत्ति थायवे एम मानिये तो व्यवहारनय सिद्ध थाय पण निश्चयनय उमी जाय तेथी एकातपणुं थाय ते मिथ्यात्व कहेवाय. माटे बन्ने नयतुं मत प्रमाणनूत मानवु जो एकलो निश्चय नय अंगीकार करिये ने व्यवहारनय अंगीकार नही करिये तो सामग्री थकी परिणामविशेषनी उत्पत्ति मनाय नही, अने एकज वस्तु कारण तथा अकारण ए बन्ने जावे कहेवावे त्यारे

અકારણ વસ્તુથી પરિણામરૂપ કાર્યની ઉત્પત્તિનો સંજવ કેમ થશે. કાર્યની ઉત્પત્તિ તો કારણથી આવશે પણ અકારણથી આવે નહીં, इत्यादिक सूक्ष्म विचार कखा थी बन्ने पक्ष अंगीकार करवा योग्य ठे एवुं सहज जणाई आवशे. ॥ ४३ ॥

अप्रंतर ब्रह्माणं बलिजाबलितएति जइ बुद्धि ॥ नएण कयरं अबलतं वेचितंवा विवेसम्मं ॥ ४४ ॥ एण्णत्तीव फलं अण्णचयजोगो फलेण वा सिद्धं ॥ पढमे समसावग्गी वि ति ए वावार वेसम्मं ॥ ४५ ॥ तति ए दोण विसमया सउह पस्को पुणो असिद्धोति ॥ तेण समावेस्काणं दोस्स विसमयत्ति बहुठिई ॥ ४६ ॥

व्या०:- कोई कहे के, कर्मरूप अंतरंग हेतु जे ठे ते बलवान ठे. अने उद्यमदिरूप बाह्यहेतु जे ठे, तेनिबल ठे. एम कहेनारा नयवादीने एम पूढवुं के, कर्मरूप अंतरंग हेतु केवी रीते बलवान ठे ? जो कहेशो के एक जातनो उद्यम करनारा पुरुषोने कर्मनी विचित्रताने लीधे सुखदुःखनी अधिक न्यूनता दीशेठे, तेथी कर्मरूप अंतर हेतुनुं बल सिद्ध आयठे. तो ते कर्म शायी अया ठे ? एनो विचार कखाथी पूर्व जवना उद्यमथी अयांठे एम ठरशे. एथी उद्यमनी विचित्रताने लीधेज कर्मनी विचित्रता ठे. ॥ ४४ ॥ जो कहेशो के, सुखनां कारण ठतां पण अशातावेदनीयकर्मना उदये जीवने दुःख ऊपजेठे, ए कर्मनुं बलवंतपणु जाणवुं; अहीं दृष्टांत ए के, जेम कोइक मनुष्य ने दूधना पानथी पण दुःख आयठे. ए वचनपण समर्थ नथी अहीं पण जवांतरना उद्यमनी अपेक्षा ठे, केमके, दुग्धपानादिके करी पण पितादिकना योगे तित्तरसादिक नुं उद्धोधन अयाथी दुःख ऊपजेठे. ॥ ४५ ॥ जो कहेशो के, कर्म पोताना जोगने अर्थे बाह्य कारणने लियेठे, ते बल ठे. तो जन्मांतरनो उद्यम जन्मांतरना फलजोगने अर्थे, अंतराजे कारण कर्मादिक कारण उत्पन्न करेठे एम पण कहेवाई शकायठे. जो कहेशो के, कचित् बाह्यकारणविना कर्मनी उत्पत्ति आयठे; पण अंतरंगकारणविना कोइ कर्मनी उत्पत्ति आयज नही; ए बलजाणवुंतो एम पण संजवे नही; केमके, साक्षात् अथवा बाह्यकारणथीज कर्मनी उत्पत्ति आयठे, ते विना कार्य आयज नही. किंबहुना कालादिक बाह्य कारणविना कोई कर्मनी उत्पत्तिज अती नथी. माटे परमार्थताए बाह्य तथा अंतरंग ए बन्नेकारण सरखांज ठे. ए वस्तुस्थिति कहेतां वे नयने अनुरोधे प्रमाणमार्ग ठे. ॥ ४६ ॥

अ० निश्चयनयनुं मत कहे ठे:-

ણિચિય ંસકહંચિય સંવં ણો પરકય હવઙ્ વહું ॥

પરિણામા બંઝતા ણયવંઝં દાણ દરણાઈ ॥ ૪૭ ॥

બ્યા૦ - નિશ્ચયનયથી સર્વે વસ્તુ આત્મપરિણામથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ પરથી પરવસ્તુની ઉત્પત્તિ થતી નથી કેવલ પુણ્ય પાપકર્મના વિપાકને અવસરે પાત્રો આવેલા જે અંગના સર્પાદિક વાહ્ય અર્થે તે નિમિત્ત માત્ર છે તેને વ્યવહાર બદ્ધ મૂઢ જીવ કારણ કરી માને છે. વ્યવહારવાદી કહે છે કે, જ્યારે પરકારણત્વ નથી, ત્યારે સાધુને દાન દીધાથી શુભફલ અને પરિણામ હરણ કહ્યાથી અશુભ ફલ કેમ થાય છે ? નિશ્ચયવાદી સમાધાન કરે છે કે, નિર્દોષ આહાર સાધુને દેતા તે દેનરાના જે શુભ પરિણામ હોય છે, તેથી શુભફલ થાય છે, પરંતુ અન્નાદિક પુણ્યરૂપ હોવાથી, તેથી ફલ થતું નથી કેમકે, પુણ્ય ઇચ્છાથી પુણ્ય પરિણામ થાય છે, પરંતુ આત્મપરિણામ નથી થતો તેમજ પરિણામ હરણ કહ્યાથી જે અશુભ ફલ થાય છે, તે પણ આત્માના અશુભ પરિણામે કરી થાય છે, પરંતુ ઇચ્છારૂપ પુણ્ય થકી નથી થતું ॥ ૪૭ ॥

અ૦ - નિશ્ચય થકી દાન પણ આત્મપરિણામરૂપ છે, પુણ્ય પરિણામરૂપ નથી એમ કહે છે -

દિતો વહરંતો વા ણય કિચિ પરસ્સ દેઙ્ અવહરંઈ ॥

દેઙ્ સુદ્ પરિણામં હરં વત્ત અપ્પણોચેવ ॥ ૪૮ ॥

બ્યા૦ - નિશ્ચયથી તો સાધુને નિર્દોષ આહાર દેતા તથા પરિણામ હરણ કરતાં તે દાન દેનાર તથા ઇચ્છા હરણ કરનારને વિષે કોઈ દેવ, તથા લેવું વાંચી નથી. કોઈ કોઈને દાન દેતો નથી, તથા કોઈ કોઈનું ઇચ્છા હરણ કરતો નથી સાધુને આહારાદિકનું દાન દેતા દેનારો પોતે પોતાનેજ પરાનુગ્રહ બુદ્ધિરૂપ શુભ પરિણામ દિયે છે, તથા પરંતુ ઇચ્છા હરણ કરતા તે હરણ કરનારો જીવ ઘાત બુદ્ધિ કરી પોતેજ પોતાના શુભ પરિણામનું હરણ કરે છે પરંતુ પરને વિષે કોઈ વેવું લેવું સનવે નહીં ॥ ૪૮ ॥

ણય ધમ્માવ સુદ્ વા પરસ્સ દેયં ણયા વિદ્ધરણિજ્ઞ ॥

કયણાસા કયન્નોગ, પ્પમુદ્દા દોસા ફુમાદ્ દરા ॥ ૪૯ ॥

બ્યા૦ - જો પરિણામ પરને દેતો હોય તો પોતાનો ધર્મ તથા પોતાનું સુખ બીજાને દેવાઈ શકાય છે, અને જો પરનો આત્મા પરંતુ હરણ કરતો હોય તો

બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતે લેવાઈ શકાય છે. એ બંને પદ્ધતિમાં કૃતનાશ અને અકૃતાગમ દોષ પ્રાપ્ત થાય છે; કેમકે, જો પોતાનો ધર્મ તથા પોતાનું સુખ બીજાને દેવાઈ શકાતું હોય તો પોતે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને લેનારને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય. કેમકે, તેને ન કરેલો ધર્મ તથા તેનું ફલ જે સુખ, તેની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેહના ફલનો નાશ થાય છે, તે કૃતનાશ કહેવાય છે. તેમજ બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતાથી લેવાઈ શકાતું હોય તો તેણે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને પોતાને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય; કેમકે, પોતાને નહીં કરેલો ધર્મ તથા તેના ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેના ફલનો નાશ થાય છે, તે કૃતનાશ કહેવાય છે. ॥ ૪૯ ॥

નત્તાઈ પોગ્ગલાણવિ ણં દાણં હરણાઈ હોઈ જીવસ્સ ॥

જઈ તં સંચિય હુજ્જા તો દિજ્જા વા અવહરિજ્જા ॥ ૫૦ ॥

વ્યાખ્યાન:-નક્તપ્રમુખ પુજનનું દેવું તથા લેવું જીવને વિષે થાય નહીં, કેમકે, જે વસ્તુ પોતાની હોય તેનું દેવું તથા લેવું થાય છે; પરંતુ વસ્તુનું લેવું દેવું થતું નથી, ને પરવસ્તુનું લેવું દેવું તો પ્રત્યક્ષ કરિયે થાયે તે કેમ બને? જ્યારે પુજન હવ્ય આપણું નથી ત્યારે લેવું દેવું કેમ કરાય છે? ॥ ૫૦ ॥

જોગવસેણુવણીઆ ઇઠાણિઠા ય પોગ્ગલા જેહુ ॥

અસ્માણે જીવાઉં જીવો અસ્મો અતેહિંતો ॥ ૫૧ ॥

વ્યાખ્યાન:- નામકર્મના પરિણામ જે મન વચન તથા કાયના યોગ છે; તેના વડે પુજનનું ગ્રહણ થાય છે; જેમ કે, સુગંધ તથા ડુંગળીનું ગ્રહણ કરતાં કાય યોગના વડે કરી પુજનનું ગ્રહણ થાય છે; તે આત્મતત્ત્વના જ્ઞાનથી જીવને રાગદ્વેષના કારણ થાય છે; પણ તે આત્માથી અન્ય છે. અને આત્મા તેથી અન્ય છે. કેમકે, પુજન ગ્રહણ ગુણ છે; અને આત્મા ઉપયોગ ગુણ છે. ॥ ૫૧ ॥

તમ્હાસ પરિવિનાગો પોગ્ગલદવંમિ ણહિ ણિહયત્ત ॥

નોગાનોગવિસેસો વવહારાચેવ સપસસ્તં ॥ ૫૨ ॥

વ્યાખ્યાન:- માટે નિશ્ચયનથી એટલો વિશેષ છે કે, જે આપણને નોગ આવે છે, તેમાંનું ન્યાયોપાર્જિત વિત્ત હોય તે આપણું; ને જે પરને નોગ આવે તે પરનું જાણવું. ॥ ૫૨ ॥

पुष्पपंखडीए उदये जोगो जोगांतराय विलएणं ॥ ज
इ णिअचित्तेणचिअ, तो जोगो किण कि विणाण ॥ ५३॥

व्या० - सातावेदनीयप्रमुख पुण्यप्रकृतीना उदयथी जोगांतरायकर्मनो विल
य थया पढी पण जो जीवने जोग थता होय तो रुपणने पण जोगनी प्राप्ति थ
वी जोइये, तेम-तो नथी थतु, केमके, रुपणने पण जाजांतरायकर्मना क्योप
शमयकी इव्यनी प्राप्ति तो थायठे, परतु जोगांतराय कर्मना वशथी जोगवी शकतो
नथी. माटे जे थापणने जोगवायोग्य होय ते स्वइव्य कहेवाय, ने बीजुं बधुं परइ
व्य ठे एम जाणवु एवी रीते व्यवहार नयना मते पण एकांत नथी, माटे ए सर्व
पुज्ज इव्यने परकरी जाणवु जोइये ॥ ५३ ॥

अ० आ सर्व पुज्ज इव्य परकीय ठे एम जे जाणे नही तेने आत्मस्वभावनी
प्राप्ति न थाय ते कहे ठे

जो परदवमि पुणो करेइ मूढो ममत्त संकणो ॥ सो
कह्आय सहायं गिओ विसएसु उवलहई ॥ ५४ ॥

व्या० -- व्यवहारमूढ जीव परइव्यनी उपर ममत्वसकल्प करेठे, ते विषय
जोलुप थयो थको आत्मस्वभावने पामतो नथी केमके, शरीरादिकनेविषे 'हुं मा
तेजो हुं, हु दूबलो तु, हु गोरो हुं तथा हु कालो तु' इत्यादिक अहकार जीवने
उत्पन्न थायठे, तथा 'मारु शरीर, मारुं कुटुब, इत्यादिक ममकार उत्पन्न थायठे,
तेथी विषयोनेविषे दृढप्रवृत्ति थायठे, अने विषयना अन्यासे तेथोनेविषे दृढ जाव
थायठे, एवी परंपराए करी अज्ञाननी वृद्धि थई गयाथी आत्मज्ञान केम थाय ॥५४॥

णाह होमि परेसि ए मे परे णञ्चि मञ्चमिहकिंची ॥
इय अण्णनावणाए राग होसा विलज्जंति ॥ ५५ ॥

व्या० -- हुं बीजा कोईनो संबंधी नथी, तेम मारो कोई बीजो संबंधी नथी, आ
जगतनेविषे मारुं काई नथी, केमके, परइव्यनु अस्तित्व निन्न ठे, अने मारा आ
त्मइव्यनुं अस्तित्व निन्न ठे, शरीर कुटुंबादिक कर्मना योगे सयोग लक्षण जावठे,
तेमां मारु काई लागतु वलगतु नथी, केमके, तेथोनो वियोग पण थायठे, जेनो
कोई काले सयोग तथा कोई काले वियोग थतो होय ते पोतानु इव्य कहेवाय नही
जेनो कोई काले वियोग थाय नही ते पोतानु इव्य कहेवाय ठे, एवो तो आत्मस्व

જાવ છે, જેનો આત્માથી વિયોગ થતો નથી; જેમ જ્ઞાન દર્શનનાદિક સ્વજાવોરું
કોઈ કાલે આત્માથી વિયોગ થતો નથી. એવી રીતે શાસ્ત્રોક્તમર્યાદા કરી આ
ત્મજાવના કસ્યાથી રાગ દેશનો નાશ થાય છે. ॥ ૫૫ ॥

તો પરિણામાઝઞ્ચિય બંધો મોસ્કો વ ણિહયણયસ્સ ॥

ણિગિતિયા અણઞ્ચં તિયા પુણો બાહિરો જોગો ॥ ૫૬ ॥

વ્યાખ્યાન:-માટે જીવને બંધ અથવામોક્ષ નિશ્ચયનયથી આત્મપરિણામથીજ થાય
છે. અજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી બંધ થાય છે, અને આત્મજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી મોક્ષ
થાય છે. જેમ હિમથી થયેલી જે શીતની વેદના તે અગ્નિના તાપથી નિવૃત્ત થાય
છે, તેમ આત્માના અજ્ઞાનથી થયેલો જે કર્મબંધ, તે આત્મજ્ઞાનથી નિવૃત્ત થા
ય છે. કેમકે, એમ સિદ્ધાંતોમાં પણ કહ્યું છે કે, તપથી હુશીરું કર્મનો ક્ષય થાય છે
તે પણ જ્ઞાનના સંયોગથીજ ફલ થાય છે. કેમકે, અજ્ઞાની કોમાકોડી વર્ષેકરી જે
કર્મનો ક્ષય કરે, તે કર્મનો ક્ષય જ્ઞાની એક ઝડપમાં કરે છે. બાહ્ય યોગ પ્રાણાતિ
પાતાદિક, તથા ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિક એકાંતિક નથી, તેમ આત્મ્યંતિક પણ નથી. કે
મકે, બાહ્ય હિંસાવિના મનના ક્ષિપ્ત પરિણામે કરી, તંડુલમહં, સાતમી નરક પૃથ્વી
નેવિષે ઉત્પન્ન થાય છે. અને અપ્રમત્ત યતિને જયણાં ચાલતાં અનાજોગે જીવધા
તથી પણ તે પ્રત્યયિક કર્મનો બંધ થતો નથી. તથાવિધ ક્રિયાનુષ્ઠાનવિના પણ
કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. ને અજન્ય જીવ યતિને લિંગે ઉત્કૃષ્ટ બાહ્ય ક્રિયા પા
છે છે તેના બદલે તે નવમાં ગ્રૈવેયકસુધી જાય છે. તો પણ શુદ્ધ પરિણામવિના સંસારનો
પાર પામતા નથી ॥ ૫૬ ॥

સિદ્ધી ણિહયઝઞ્ચિય દોહં સંજોગઠ અવેયતં ॥ ક

હૃદ કહ્વઈ દોહ્વિ ઉવઁગો તુલ્લવંચેવ ॥ ૫૭ ॥

વ્યાખ્યાન:- સંસારપાર ગમન સિદ્ધલક્ષણ નિશ્ચય ક્રિયાથીજ થાય છે: એમાં પણ આ
ટલી વિશેષતા છે કે, ઘણાને વ્યવહારથીજ નિશ્ચય આવે છે. અને કોઈક જરૂરતાદિ
કને પૂર્વ ચારિત્રાન્યાસેકરી તથા જન્યત્વનાં પરિપાકેકરી સહજે પણ થાય છે. ક
પણ કહેતાં યોગ્યપણું તે નિશ્ચય તથા વ્યવહાર એ બન્નેના સંયોગ થીજ થાય છે.
એવિધે સિદ્ધાંતમાં ચાર જાંગા કહ્યા છે. પહેલો જે રૂપું સારું નહીં ને ઠાપ પણ સા
રીનહી, તેની પછે એ જાંગો ચરકપરિવ્રાજકપ્રમુખનેવિષે છે. કેમકે, તે રૂપાના

જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી, તથા ઢાપના જેવો વેપ પણ નથી માટે તેઓના અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી, ને તે વદન કરવાયોગ્ય પણ નથી વીજો રૂપું સ્વોદું, હોય ને ઢાપ સ્વરી હોય એ જાગો, પાસત્યા, ડસન્ના, પ્રમુખનેવિપે થાય છે, પ્રમુખ શબ્દકરી દિગ્વરાદિક પણ લેવા. કેમકે, તેઓને રૂપાના જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી માત્ર ઢાપની પટે વેપ તેવો છે પણ પરિણામવિના તેઓના અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી વેપ તેવો છે માટે જહાંસુધી દોષ જાણ્યા ન હોય તદ્વાસુધી વદના કરવાયોગ્ય છે, પરંતુ દોષ જાણ્યા પછી જો વદના કરિયે તો માહા દોષ લાગે થત “જહ વેલ બગલિંગ, જાણ તસ્સ અમઝં ધુવ દોસો, ણિદ્દંદસત્તિણાક, ણ વદમાણો ધુવદોસો” ઇત્યા વચ્ચેકે એનો અર્થ — જેમ કોઈ જાહે યતિનો વેપ લીધો હોય તેને જાણીને વદન કરતા નિશ્ચયેકરી દોષ લાગે છે તિમ નિર્વેદસ જાણી વેપ માત્ર જોડને વદના કરતા ધુવ દોષ લાગે ત્રીજો રૂપ ચોસુ હોય પણ ઢાપ સ્વરી ન હોય એ જાગો પ્રત્યેક બુદ્ધને લાગુ થાય છે કેમકે, તેઓ અન્યલિંગે પણ હોય તથાપિ તેઓને રૂપાની પટે જાવચારિત્રતો છે, તેથી પોતાના આત્માનો અર્થ તો સિદ્ધ કરે છે, પરંતુ સાધુના પથ્યવિના વદન કરવા યોગ્ય નથી ચોથો જાગો રૂપ પણ ચોસું તથા ઢાપ પણ ચોસી હોય તેની પટે સર્વ શુદ્ધ જાણવું જે મહાનુજાવ આલય વિદ્યારાદિક સર્વ શુદ્ધ, યતિની સમાચારી પાલે, અને વિશુદ્ધ ચારિત્રવત હોય, એને રૂપાની પટે શુદ્ધ પરિણામ છે, તેથી આત્માનો અર્થ સિદ્ધ કરે છે, તથા સાધુનું પથ્ય છે, માટે વદવા યોગ્ય તથા પૂજવાયોગ્ય પણ છે એવીરીતે એવા ઠેકાણે શુદ્ધ પરિણામરૂપ નિશ્ચય બલવત છે સાધુ વેપાદિરૂપ ઉપચરિતા સન્નત વ્યવહાર તે નિર્વલ છે તથાકોઈક ઠેકાણે વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ બન્નેનો સરસવો ઉપયોગ છે અહીં જ્ઞાન અને ક્રિયાનું ઉદાહરણ લેવું જ્ઞાનનયની રીતિએ આમ કહ્યું છે કે, જ્ઞાનવિના ક્રિયામાત્રથી ફલની સિદ્ધિ થતી નથી કેમકે, મિથ્યાજ્ઞાનેકરી સીપનેવિપે રૂપાની બુદ્ધિ પ્રવર્તે છે ને તેની પ્રાપ્તિ તો થતી નથી માટે મિથ્યાજ્ઞાનજન્ય જે ક્રિયા, તેથી ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી, કિંતુ સત્યજ્ઞાનજન્યક્રિયાથી ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે પરંતુ ક્રિયા તો જ્ઞાનેકરીનેજ થાય છે, તેમાં મિથ્યાજ્ઞાનજન્યક્રિયા નિષ્ફળ થાય છે ને સત્ય જ્ઞાનજન્યક્રિયા સફળ થાય છે, એવીરીતે ક્રિયાનું કારણ જ્ઞાન હોવાથી પ્રધાન છે. અને જ્ઞાનનું કાર્ય ક્રિયા હોવાથી અપ્રધાન છે, તે મજ ક્રિયાનયની અપેક્ષાએ એમ કહ્યું છે — જ્ઞાનજન્યક્રિયા કરીને સપાદન કરેલું જે ફલ, તે કોઈ કારણને લીધે ક્ષીણ થઈ જાય તો તે પાતું ક્રિયાથી પ્રાપ્ત થાય છે, માટે ક્રિયા પ્રધાન છે અને જ્ઞાન અપ્રધાન છે જુવો કે, જ્ઞાનવાન ઠતાં

ક્રિયા ન કરે તો તે જ્ઞાનમાત્રથકી ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી. અહીં દૃષ્ટાંતો કહે છે:— જેમ કોઈ પુરુષને માર્ગનું જ્ઞાન સારી પઠે હોય, પણ જો ચલનક્રિયા ન કરે તો વાંઘિત નગર પ્રત્યે પહોંચી શકે નહીં; જેમ કોઈ પુરુષને નૃત્યકલાનું સારું જ્ઞાન હોય પણ જો નૃત્ય અગ્નિનય ક્રિયા ન કરે તો જોનારા લોકનું મનરંજન કરી શકે નહીં; તથા તેને કોઈ ઇચ્છાની પ્રાપ્તિ થાય નહીં તથા જેમ કોઈ પુરુષ તરી જાણતો હોય એટલે જલતરણજ્ઞાનવાન હોય, પણ જો હસ્તપાદચલનરૂપક્રિયા ન કરે તો ઇચ્છિતસ્થળે ન પોહોચતાં વચ્ચેજ બૂડી મરે, એવી રીતે જ્ઞાનનય તથા ક્રિયાનય નો પરસ્પર વિવાદ છે; તેને એકકોરે મૂકીને માત્ર સારાંશનો વિચાર જો કયો હોય તો પરમાર્થદૃષ્ટિએ ફલસિદ્ધિને વિષે બન્ને સમાન બલવંત છે. કેમકે, શૈલેશીઞ્ચ સ્થાનેવિષે કેવલજ્ઞાનરૂપ જ્ઞાન, તથા સંવરરૂપ ક્રિયા એ બન્ને યોગથી મુક્તિ આપે છે પણ એ બન્નેમાંનું કોઈ એક ન હોય તો મુક્તિ આપ નહીં, એ પ્રમાણ પદ્ધતિ છે: ॥ ૫૭ ॥

અઃ નિશ્ચયનયની અપેક્ષા કહે છે:—

તુલ્લતમવેસ્કાએ ણિયમાસમુદાય જોગમહિ ગિચ્ચ ॥

કિરિચ્ચા વિસસ્સએ પુણ નાણાઁ સુએ જઞ્ઞં ઞણિચ્ચં ॥ ૫૮ ॥

જમ્હા દંસણ નાણં સંપુત્તફલં ન દિંતિ પત્તેચ્ચં ॥ ચા

રિત્તજુચ્ચા દિંતિદુ વિસસ્સએ તેણ ચારિત્તં ॥ ૫૯ ॥

વ્યાઃ:— ચત્થપિ કાર્ય કરવાની અપેક્ષાએ જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બન્નેનું સરખું બ લે છે; તથાપિ જ્ઞાન કરતાં ક્રિયાને આટલી વિશેષતા છે:— જ્યારે શુદ્ધક્રિયા હોય છે ત્યારે પદ્ધતિગુણસ્થાનકે નિયમે શુદ્ધજ્ઞાન હોય છે. પણ જ્યારે શુદ્ધજ્ઞાન હોય, ત્યારે શુદ્ધક્રિયાનો નિયમ નથી. કેમકે, ચતુર્થગુણસ્થાનકે સમ્યક્તના પ્રતાપે કરી શુદ્ધ જ્ઞાન તો હોય છે, પરંતુ અવિરતિ હોવાને લીધે શુદ્ધક્રિયા હોતી નથી. એવિષે આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં કહ્યું છે કે, જેમાટે દર્શન તથા જ્ઞાન એ પ્રત્યેકે સંપૂર્ણ ફલ દર્શી શકતા નથી, પણ જ્યારે ચારિત્રનેવિષે એકતા મળે છે. ત્યારે સંપૂર્ણ ફલ દિયે છે. તેમાટે દર્શન તથા જ્ઞાન કરતાં ચારિત્રશ્રેષ્ઠ છે ॥ ૫૮ ॥ ૫૯ ॥

એવં વવહારાઁ વલ્લવંતો ણિત્તં ઞણેયવો ॥ એગ

મયં વવહારો સવ્વમયં ણિત્તં વત્તિ ॥ ૬૦ ॥

વ્યાઃ:— એવી રીતે વ્યવહારથકી નિશ્ચયનું બલ અધિક કહ્યું તથા આવીરીતે પણ નિશ્ચયની વિશેષતા છે:— જે એકનયનું મત તે વ્યવહાર, અને સર્વનયનું મત

તે નિશ્ચય કહિયે, યથા જૂતપદાર્થનું જે કયન તે નિશ્ચયનય કહેવાય છે, ને એ જૂતા ર્થનય પણ કહેવાય છે, નિશ્ચયનયનો વિષય જાવ જે છે તે સર્વ સમાન છે યત “સત્વણયા જાવમિહ્નિ” ઇતિ વિશેષાવશ્યકે ॥ ૬૦ ॥

અ ૦ એવુનિશ્ચયનયનુમત સાજલીને સિદ્ધાવલોકનન્યાયે વ્યવહારવાદી બોલે છે -

અદિઆ જહ્ તુહ્ કિરિઆ અદિઆ નાણ વિ તસ્સ હેવત્તિ ॥

કારણગુણાણુરૂવા કજ્જગુણાણેવ વિવરીઆ ॥ ૬૧ ॥

વ્યા ૦ - પૂર્વે કહેલી રીતિએ જ્યારે તુ ક્રિયાને અધિક માને છે, ત્યારે જ્ઞાનને પણ અધિક માનવું જોયે છે કેમકે, જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે કારણના ગુણ જેવાજ કાર્યના ગુણ હોય છે, તેથી વિપરીત હોતા નથી જેમાટે જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે, તેમાટે તેના ગુણે કરીને ક્રિયાને કાર્ય પણાની પ્રધાનતા છે, તેથી જ્ઞાન અત્યંત પ્રધાન છે, જો કહેશોકે, મોઢુરૂપ કાર્ય ક્રિયાયકી ધાય છે માટે ક્રિયા અધિક છે, તો તેમ પણ સંજવે નહીં. કેમકે, જ્યારે ક્રિયા જ્ઞાનનું કાર્ય છે ત્યારે ક્રિયાનું કાર્ય જે મોઢુ, તેપણ પરપરાએ જ્ઞાનનુજ કાર્ય જાણવું યત “દાસેણ મે સ્વરો કીઝ, દાસોવિ મે સ્વરોવિ મે” એટલે મારા દાસે સ્વર વેચાતો લીધો, તે દાસ પણ મારો અને સ્વર પણ મારો છે, એમ સિદ્ધાંતોક્તન્યાયથી જાણી લેવું ॥ ૬૧ ॥

અહ્ જહ્ સવ્ણયમય વણિત્તિં ઇગમયં ચ વવહારો ॥

સોસા સયલાદેસા વિગલાદેસા કહં હોઠં ॥ ૬૨ ॥

વ્યા ૦ પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે નિશ્ચયનય જે છે તે સર્વ નયનુ મત છે, જો એમ હોય તો તે સર્વ જાગાનુ ગ્રહણ કરનાર સકલાદેશ પ્રમાણરૂપ માનવો જોઈશે ત્યારે તે નયરૂપ વિકલાદેશ કેમ માનશે ? ॥ ૬૨ ॥

અ ૦ એવીરીતે વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એ વસ્ત્રેનય પરસ્પર વાદ કરતા જોઈને મધ્યસ્થપણે પ્રમાણવાદી કહે છે -

મુકામુક્કવિજાગો ઇઠામેત્તેણ ણત્તિ એગતો ॥ જ ૬

અત્તિ તો વિનાણે ચરણ સારોત્તિ ત મુક્ક ॥ ૬૩ ॥

વ્યા ૦ વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એવસ્ત્રે નયોના મુખ્ય તથા અમુખ્ય એ વે વિજાગ પોતપો તાની ઇઠાએ થઈ શકે છે, કોઈક ગુણને લઈને નિશ્ચયની મુખ્યતા કહેવાય છે, અને કોઈક ગુણને લઈને વ્યવહારની મુખ્યતા કહેવાય છે પરંતુ એઓને વિષે એકાતપણ સજ

વે નહી; કિંતુ અનેકાંતપણું સંજવેહે. કેમ કે, નિશ્ચય તથા વ્યવહારના મુખ્ય તથા અમુખ્ય વિજ્ઞાન સ્વચાવિકર્મરૂપ નથી; કિંતુ આપેક્ષિક છે. જેમ આમલક બદરની અપેક્ષાએ દીર્ઘ કહેવાય; અને ઘટાદિકની અપેક્ષાએ ન્દુર્ય કહેવાય છે. તેમ એ બન્ને નયો એક બીજાની અપેક્ષાએ મુખ્ય તથા અમુખ્ય કહેવાય છે, એમ ઠતાં પણ જો વ્યવહારનયવાદી પોતાના મતનું મુખ્યપણું પ્રકાશવાનું માંની ન વાળે તો તેણે વલી આ યુક્તિયેકરીને પોતાના મનનું સમાધાન કરી હેવું જોયે કે વ્યવહારનું જે મુખ્યપણું છે તે માત્ર કહેવાનું છે, અને નિશ્ચયનું મુખ્યપણું તો કાર્યનો ઉપયોગી છે; કેમ કે, સામાયક આદિદર્શને ચૌદ પૂર્વપર્યંત જ્ઞાનનું સાર તે ચારિત્ર કહ્યું છે, યતઃ “સામાશ્ચમાર્શ્યં, સુઅનાણં જાવ વિંડુસારાઝં; તસ્સ વિ સારો ચરણ, સ્સારો ચરણસ્સ નિદ્વાણં” ઇતિ આવશ્યકે. ॥ ૬૩ ॥

સવણયમયત્તં પુણ સવેસિં સમ્મત્તજત્તં વિસત્ત ॥

ણયણિહયસ્સ તેણં સયલ દિસત્ત મેગસ્સ ॥ ૬૪ ॥

વ્યાખ્યા: નિશ્ચયનયને સર્વનયમય પણું જે પૂર્વે કહ્યું તે સર્વનય સમ્મત અર્થ માનેહે તેમાટે કહ્યું એમ જાણ્યાથી એકલા નિશ્ચયનયને સર્વનયસમૂહરૂપ પ્રમાણાત્મક સકલ દેશપણું પણ દોષનું કરનાર અજો નહી. ॥ ૬૪ ॥

જેણં સયલા દેસો અન્નેય વિત્તીઃ ણિહયાધીણો ॥

તેણેવ સોપમાણં ણ પમાણં હોઃ વવહારો ॥ ૬૫ ॥

વ્યાખ્યા: જિહાં એક ધર્મની ધારાએ સર્વ ધર્મ જે સકલાદેશનેવિષે પ્રતિપાદન કરાય છે, તિહાં અસ્તિત્વાદિક એક ધર્મની સાથે બીજા સકલ ધર્મોનું અન્નેદપણું જે જાણવું તે નિશ્ચયનયને આયત છે, એવી અપેક્ષાએકરી નિશ્ચયનયને પ્રમાણ કહ્યો છે; અને વ્યવહારનયને અપ્રમાણ કહ્યો છે; પરંતુ એકાંત નિશ્ચયનય પ્રમાણ કહ્યો નથી. ॥ ૬૫ ॥

જમ ણુવયારોવિ ચલં કાસઃ ણેગંતિઅં હવે તંપિ ॥ એગ

સ્સ મુક્કજાવે ણિયમા અવરોવયારોત્તિ ॥ ૬૬ ॥

વ્યાખ્યા: કોઈ એમ કહેહે કે નિશ્ચયનય પરમાર્થગ્રાહી છે તેમાં કોઈ ઉપચાર ન હોવાથી તે બલવાન છે, અને વ્યવહાર નય પરમાર્થગ્રાહી નથી, તેમાં ઘણા અર્થ હોવાથી તે નિર્બલ છે, એવળે એકાંત નથી; કેમકે, બન્નેનય વસ્તુગ્રાહી છે, પણ નિશ્ચય અંશગ્રાહી છે, તેમાં જ્યારે નિશ્ચયનયની મુખ્યતા વિવક્ષિત ત્યારે નિશ્ચય

નયન પણ ઉપચારસહિત થાયઁ, इहां कोई विशेषता नहीं, यत् “अर्पितानर्पितसिद्धे तत्त्वार्थे” शब्देकरी नयनी प्रधानतानी जे विवक्षा करवी ते अर्पित कहिये, अने नयातरनी अपेक्षाए तेनी अप्रधानतानी जे विवक्षा करवी ते अनर्पित कहिये, एवन्ने प्रकारनी विवक्षाथी जे पदार्थनी सिद्धि थायઁ, ते तत्त्वार्थ सिद्धि कहवायઁ ॥ ६६ ॥

णिष्ठयण्यस्स विसयं जावंचिय जे पमाण माहसु ॥

तेसि विणेव हेणं कळप्पत्तीइ कामेरा ॥ ६७ ॥

व्या० कोईक ग्राम मानेઁ કે, निश्चयनयનો વિષય જે જાવ ઁ તેજ પ્રમાણ ઁ, તો તે જાવનો હેતુ ઇચ્છ ઁ, ઇચ્છવિના જાવની ઉત્પત્તિ થાય નહીં જો ઇચ્છવિના જાવની ઉત્પત્તિ અંગીકાર કરીયે તો મર્યાદા રહે નહીં અને કારણવિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થતી નથી એવો નિયમ ઁ તેનો જગ થશે! જો એમ કહેશો કે, ઇચ્છા ક્રિયા સંતારમાં અનતવાર પ્રાપ્ત થાણી ઁ, માટે તે અપ્રધાન ઁ, તો જાવ પણ અપ્રશસ્ત અનતવાર પ્રાપ્ત થાણો ઁ તે કેમ પ્રધાન કહેવાય? જો કહેશો કે, શુદ્ધ જાવ અપૂર્વ ઁ, તો શુદ્ધ ઇચ્છા પણ અપૂર્વજ ઁ, તે શાસારુ નહીં માનવુ જોયે! ॥ ૬૭ ॥

खाण्वसमिगजावे सुखो हेऊ सुहरस्स खइअस्स ॥ त

प्रावेण कया पुण किरिआ तप्राववुद्धि करी ॥ ६८ ॥

व्या० ह्यायोपशमिक जावे कीधेली जे क्रिया तेज ह्यायोपशमिक जावनीवृद्धि करनारी ઁ, માટે શુદ્ધજાવથી ક્રિયા અવશ્ય કરવી યોગ્ય ઁ, અને તેમ ન કલાથી જાવની હાણી થઈ જાય ॥ ૬૮ ॥

धिइ सक्षा सुह विविइस विस्सत्ती तत्त धम्म जोणित्ती॥

तल्लधधम्मजावा वहुई जावतत्तणं तत्तो ॥ ६९ ॥

एव पवहुजावो कमेण गुणठाणंसिद्धिमारुहिय ॥

परकीणघाइकम्मो कयकिच्चो केवली होइ ॥ ७० ॥

વ્યા० ધૃતિ, શ્રદ્ધા, શુશ્રૂષા, વિવિદિપા, તથા વિઙ્ગપ્પિ એ પાંચ પદાર્થ ધર્મનાં કારણ ઁ, એવિપે પતંજલિપ્રમુખ ગ્રંથોમાં પણ કહેલું ઁ, ઉદેગાદિનો ત્યાગ કરીને ચિત્ત સ્વસ્થ કરવુ તે ધૃતિ કહિયે, ચિત્ત સ્વસ્થ થયાથી માર્ગાનુસારિણી રુચિ ઉત્પન્ન થાય ઁ તે શ્રદ્ધા કહિયે, માર્ગાનુસારિણી બુદ્ધિ થયાથી હ્યાયોપશમ જાવ

ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે જેમ સર્પ બાહેર આમો તિહો ચાલે પણ જ્યારે રાફડામાં પે
સેઠે ત્યારે પાંસરો થઈ જાય છે તેમ શ્રવણાદિકને વિષે બુદ્ધિની જે સરજા થવી તે શુશ્રૂ
પા કહિયે, શ્રવણાદિક કહ્યાથી જેમ જેમ બુદ્ધિ શુદ્ધ થતી જાય છે, તેમ તેમ આ
ત્મતત્ત્વચિંતનની ઉત્પત્તિ થતી જાય છે તે વિવિદિષા કહિયે, આત્મતત્ત્વચિંતનથી
કી શુશ્રૂપા જે છે તે શ્રવણાદિગુણરૂપ થાય છે, તેવિના તે આનાસમાત્ર કહેવાય ;
પણ ગુણ કહેવાય નહીં, આત્મતત્ત્વચિંતન વડે શ્રવણાદિક ગુણ ઉત્પન્ન થયાથી સમ્ય
ક્તની ઉત્પત્તિ થાય છે, તે સમ્યક્તના પાંચ લિંગ શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, તથા
આસ્તિક્યતા ; એવો આત્માનો જે શુદ્ધ પરિણામ તેને પરમતને વિષે વિજ્ઞાપિત કહે છે, આ
ત્માના શુદ્ધપરિણામથી ધર્મનો નાવ ઉત્પન્ન થાય છે ; તેણે કરી નાવાંતરની વૃ
દ્ધિ થાય છે, એમ ઉત્તરોત્તર, નાવવૃદ્ધિકરી અવિરતિ દેશવિરત્યાદિક ગુણસ્થાન શ્રે
ણીચઢી ઘાતીકર્મનો ક્ષયકરી કૃતકૃત્ય કેવલીયાય એનો સારી રીતે વિચાર કરી
જુવો એટલે સદ્ગતિ જણાઈ આવે છે ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥

અ. એવું શુક્તિપૂર્વક વચન સાંજનીને પીઠિતકર્ણ થયો થકો પરવાદી બોલ્યો:-

નણુ જય સો કયકિચ્છો અઢારસદોસવિરહિત દેવો ॥

તા બુહતહા નાવા જુઝઙ્ઙ કમ્મા કવલનોજી ॥ ૭૧ ॥

આ. દેવ તો અઢારદોષરહિત છે ; અને કૃતકૃત્ય છે ; એ સર્વ માન્ય છે. ને
તમે પણ જો એમજ માનતા હોતો તેને કવલાહાર કરનારો કેમ કહો છો ? કવ
લાહાર અંગીકાર કહ્યાથી ક્રુધા તૃપ્તા પણ અંગીકાર કરવા જોઈશે. કેમ કે,
ક્રુધા તૃપ્તાવિના કવલાહાર સંજવે નહીં. જો ક્રુધા તૃપ્તાને પણ અંગીકાર કરશો
તો પરમેશ્વરને અઢારદોષરહિત કેમ કહી શકશો ? કેમ કે, ક્રુધા અને તૃપ્તા એ
બે દોષ તો કવલાહારના ગ્રહણથી સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે શું કેવલી સોલદોષરહિત
છે, જો એમ માનશો તો આગમવચનનો અપમાન થશે. યતઃ “ક્રુત્પિપાસા જરાતંક,
જન્માંતકનયસ્મયાઃ ॥ ન રાગદેષમોહાશ્ચ, યસ્યાત્તઃ સ પ્રકીર્ત્યતે.” ઇતિ દિગંબરગ્રં
થાંતરગત ઉપાસકાધ્યયને ક્રુધા, તૃપ્તા, જરા, ક્ષય, જન્મ, યમ, સ્થૂળોકાદિનય, અ
હંકાર, રાગ, દેષ, મોહ, ચિંતા, અરતિ, નિદ્રા, વિસ્મય, વિપાદ, સ્વેદ, તથા સ્વેદ ;
એ અઢાર દોષ કેવલીને નથી એમ કહ્યું છે. તેઓમાના ક્રુધા તથા તૃપ્તા એ બે દોષ
ઘટાં કૃતકૃત્યતા કેમ સંજવે ? માટે કેવલીને જો કવલાહારી કહો તો બે દોષ
અંગીકાર કરો. ॥ ૭૧ ॥

अ० ए आशंकानो उत्तर कहे थे --

तो सकावुत्तु जे बुहतह्लाई जिणस्स किरदोसो ॥ जइ

तं दूसेज गुण साहावियमण्णो कि वि ॥ ७१ ॥

दूसइ अवावाहं इय जइ तुह सम्मठं तयं दोसो ॥

मणुयत्त ए वि दोसो ता सिद्धत्तस्स दूसणठं ॥ ७३ ॥

व्या० कृधा अने तृपा ए बे दोष अडार दोषमा गणीने, कृतकृत्य जे केवली तेनेविषे ते बे दोषनो ते जे अजाव कह्यो, ते वचन ताराज मतानुयायिमा कहेता शोचाप्रद थे, परंतु पतितोनी पर्षदामां शोचाने पामे नही, किंतु मूयविना ना कहे वाय केमके, कृधा अने तृपा ए बन्ने दोषमा ल्यारे गणी शकाय, के ज्यारे कोई स्वाभाविकआत्माना गुणने दूषण लागतु होय, तेम तो काई थतु नथी, केम के, ए जाव वेदनीयकर्मना करेला थे, ते केवलज्ञानने दूषित करी न शके के मके, केवलज्ञानने दूषण करनार ज्ञानावरणीय कर्म थे तेम केवलदर्शनेने दूषित करनारं दर्शनावरणीय कर्म थे, तेम सम्यक्तचारित्रने दूषित करी शके नही केमके, सम्यक्तचारित्रने दूषित करनारं मोहनीयकर्म थे तेमज दानादिक पा च लब्धिने पण दूषित करी शके नही, केमके, लब्धिअने दूषित करनारं अतराय कर्म थे ए कारण माटे कृधा अने तृपा ए बे दोष कहेवाय नही अहि को ई आशंका करणे के जेम कृधा तथा तृपावमे उच्चस्थने ईर्या समिति श्रुतान्यासा दिकनो जग दीगामा आवेथे, तेम केवलीने पण चारित्रज्ञानमा प्रतिबंधरूप शा सारू न थाय ? एनो उत्तर आ थे यद्यपि कृधा तथा तृपा ए बे बहिरिंद्रिय वृत्तिनी ग्लानि करवाने लीथे एकेंद्रिय ज्ञानादिकना विरोधी थायथे तथापि अतींद्रिय ज्ञाननो घात करी शकता नथी, कोई एवी आशंका करे के, जीवनो अ व्याबाध गुण थे एटले निराकुलत्वरूप जे जीव, तेने दूषित करनारी कृधा तथा तृपा थे. केमके, ते आकुलता परिणामरूप थे जे आकुलतानी कृधावमे निवृत्ति थायथे, तेकृधानी परिणामक थे. ने कृधा तेनो परिणाम थे, अने जे आकुलतानी तृपावडे निवृत्ति थायथे, ते तृपानो परिणामक थे ने तृपा तेनो परिणाम थे तेने एम कहेथु के, केवलीनो सिद्धत्व गुण थे, तेने दूषित करनारं मनुष्यपणं पण दोषरूप केम न कहेवाय ? इत्यादिक विचार करी पोतानी कल्पना मूकीने धातिकर्मना करेला अमार दोष जेवीरीते पूर्वाचार्ये कह्याथे, तेवी रीतेज मानवा

જોડ્યેઠે, યતઃ “અંતરાયા દાનલાન, વીર્યનોગોપનોગનાઃ ॥ હાસોરત્યરતી નીતિ, જુ
ગુપ્સા શોક એવ ચ ॥ ૧ ॥ કામોમિથ્યાત્વમજ્ઞાનં, નિદ્રા ચાવિરતિસ્તથા ॥ રાગોદો
ષશ્ચ નો દોષા, કેપામષ્ટાદશાપ્યમી ॥ ૨ ॥ ” જ્ઞાનગુણનો ઘાત કરનારું અજ્ઞાન,
દર્શનગુણનો ઘાત કરનારી નિદ્રા, સમ્યક્તગુણનો ઘાત કરનારું મિથ્યાત્વ, ચારિ
ત્રગુણનો ઘાત કરનારાં હાસ્ય, રતિ, અરતિ, નય શોક, ડગંઠા, કામ, અવિરતિ,
રાગ, તથા દેષ; અને દાનાદિ લબ્ધિરૂપવીર્યગુણના ઘાત કરનારા દાનાંતરાય,
લાજાંતરાય, નોગાંતરાય, ઉપનોગાંતરાય, તથા વીર્યાંતરાય; એ અઢારદોષ ઘાતિ
કર્મના કહ્યાઠે, પરંતુ કેવલીને ઘાતીકર્મોનો ક્લય થઈ જાયઠે, માટે તે નિર્દોષ ક
હેવાયઠે. તેમ ઠતાં ક્રુધા અને તૃપાને અઢારદોષોમાં જે ગણેઠે તે યુક્તાયુક્ત વિ
ચાર નકરતાં કેવલ સ્વમતનું પોષણ કરેઠે; ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥

અહ જહ જિણસ્સ સ્વહઅં સુક્કં ડુક્કં વિરુક્કણે તેણં ॥

તો સામણાજાવે વિસેસજુત્તા કહં સત્તા ॥ ૭૪ ॥

વ્યાખ્યાન:- કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ કેવલીને ક્ષાયિક જ્ઞાનાદિક ઠે, તેમ ક્ષા
યિક સુખ પણ ઠે, તિહાં ડુઃખનોલેશ પણ નથી, તો ક્રુધા તૃપા કેમલાગેઠે ? ॥ ૭૪ ॥

તો વેયણિજ્જકમ્મં ઉદયપ્પત્તં કહં હવે તસ્સ ॥ ૭૫ ॥

સોપદેસઉદનં સમયમ્મિ વિવાગ નણણાનં ॥ ૭૫ ॥

વ્યાખ્યાન:- ઉપલી આશંકાનું ઉત્તર દિયેઠે કે, કેવલીને જો ક્ષાયિક સુખ માન
તા હોતો સિદ્ધાંતનેવિષે કેવલીને વેદનીયકર્મનો ઉદય કહ્યોઠે, તે શાસારુ ન મા
નવો ! અર્થાત્ માનવો જોઈશે. જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ઉદય ઠતાં ક્ષાયિક
જ્ઞાન થતું નથી, તેમ વેદનીયકર્મનો ઉદય ઠતાં ક્ષાયિક સુખ પણ થતું નથી,
કોઈ શંકા કરેકે, કેવલીને એવા વેદનીયકર્મનો ઉદય હોયઠે કે, જેના પ્રદેશ
આત્મપ્રદેશની સાથે મળેઠે, તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહીને ક્ષીણ થઈ જાયઠે. પરંતુ કે
વલીને તેની આકુલતા થતી નથી. એનું ઉત્તર એકે, યદ્યપિ એવો પ્રદેશોદય અમ
ને પણ માન્ય ઠે; તો કેવલીને ક્ષાયિક સુખ સંજવે નહી. તેમ ઠતાં અન્યુચ્ચયતા
થી અમારે કહેવું જોયેઠે કે, કેવલીને વેદનીયકર્મનો પ્રદેશોદય ઠેજ નહી. કિં
તુ સિદ્ધાંતોમાં વિપાકોદય કહ્યોઠે. ॥ ૭૫ ॥

આવસ્સયણિજ્જત્તી પયહિપસહોદનંવણેણં ॥ ૭૬ ॥

જહ તા સુહાયાનં અસુહપહિવસ્કવયણેણં ॥ ૭૬ ॥

व्या० - आवश्यक निर्युक्तिनेविषे प्रकृतिनो प्रशस्त उदय कह्यो ठे, तथा दिग बरना प्रवचनसारनामक ग्रंथमा पण “ पुष्पफला अरिहंता ’ इत्यादिक वचनो कहाळे, एवी रीते अस्वखना प्रतिपक्ष वचनथी केवलीने सुखनो विपाक ठे ॥ ७६ ॥

अ० कोई आशंका करे के, जे कारण माटे सुखविपाक ठे, तेथीज ड सुखवि पाक नथी ? तेनुं समाधान करेठे. ॥ ७६ ॥

तत्तद्वसुत्तज्जणिआ एकारसहा परीसहा य जिणे ॥ तेह

वि बुद्धतह्लाई खइअस्स सुहस्स पडिकूल ॥ ७७ ॥

व्या० - अमारा श्रीनगवतीसूत्रनेविषे केवलीने अग्यार परीसह कहाळे तद्यथा “ एकविहबंधगस्तण जते सजोगि जवच्च केवलस्स कइ परीसहा पसु ता ? गोयमा, एकारस परीसहा पसुत्ता, एव पुणवेण तिन्ने ’ तथा वेहुने “ ए कादश जिने ” एवीरीते श्रीतत्त्वार्थसूत्रमां अग्यार परीसह कहाळे, एणेकरी के वलीने रुधा तथातृपा प्राप्त थईठता ह्याधिक सुखनी हानि थती नथी एवु वरेठे अही उक्त “ एकादशजिने ’ ए सूत्रनो अर्थ केटलाएक पोतानुं मत पोपण कर वाना हेतुथी एवु करेठे के “ एकेनाधिकानदश ” एटले एकअधिक दश न थाय, अर्थात् अग्यार परीसह नही ए अपव्याख्यान जाणवु, केमके, एवो समास सं जवे नही. वली केटलाएक सर्वार्थसिद्धिप्रमुख “ नसंति ’ एवु बाहेरथी वाक्य लियेठे, तेतो जाणे पोतानु उतसूत्रनापणज प्रगट करतो होयनी ! परतु तेओए आवो विचार करवो जोये के, परीसहनास्वामी चित्ताना अधिकारनेविषे प्रसिद्ध ठता तेनो अज्ञाव केम थगे । जे धनरहित होय ते धननो स्वामी कहेवाय नही वली केटलाएक आवीरीते व्याख्यान करेठे के, केवलीने वेदनीयकर्म होवाथी कारण कार्योपचारेकरीने अग्यार परीसह कहाळे ए व्याख्यान पण नदीमा वूडता घास नो आश्रय लेगजेवु ठे, केमके, स्वामित्वचिताए उपचार सजवे नही, जो उप चार मानिये तो ठता मोहनीयकर्मना होवाथी उपशात मोहगुणस्थानकनेविषे पण बावीस परीसह कहा जोईगे, ए प्रकारे करी सूत्रना घणा अपव्याख्यानो नो त्याग करीने परमार्थनो विचार करवो जोये. ॥ ७७ ॥

अस्साय वेयणिक बुद्धतह्लाईण कारण जाण ॥ पळ

तिसतित्तुदय जलिअतरजलणटिताण ॥ ७८ ॥

व्या० - आहार पर्यातिनामकर्म तथा असांता वेदनीयकर्म ए वनेना उदय

થી પ્રજ્વલિત થયેલો જે જલરાગિ, તેણે કરીને જીવને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા લાગેલે, તે બધાં કારણ કેવલીનેવિપે ઠતાં છે તેને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા કેમ ન લાગે? તેકહો ॥૭૫॥

અ ૦ વાદી આશંકા કરેલે:—

નણુ બુદ્ધ તહ્ણા તહ્ણા મોહુદગ્ગ પતિયારિરંસવ્વ ॥

નમ્મિદ્દ અપ્પા તહ્ણા અપ્પદુરુક્કં તયદ્ધંતિ ॥ ૭૫ ॥

વ્યા ૦:— ક્રુધા તથા તૃષ્ણા એ મૈથુનની ઇજ્ઞાની પઠે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી તે મોહનીયકર્મથીકી ઉત્પન્ન થાયલે. માટે કેવલીનેવિપે એ સંનવે નહી. કેમકે, કેવલી એ તો મોહનીયકર્મનો પ્રથમજ નાશ કસ્યોલે. એનો ઉત્તર આવીરીતે છે:— તૃષ્ણા અને દુઃખમાં ઘણી નિન્નતા છે, તૃષ્ણાનેજ દુઃખ કહેવાય નહી. પરંતુ સંસારીને તૃષ્ણાથીકી દુઃખની ઉત્પત્તિ થાયલે. ॥ ૭૫ ॥

અ ૦ તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થવાનો પ્રકાર કહેલે:—

મોહાનિણિવેસેણં ચત્તહિં વિ ઉમકોઠયાદ્દ હેઝહિં ॥

પગરિસ પત્તાતહ્ણા જાયદ્દ આહારસમ્પત્તિ ॥ ૭૬ ॥

વ્યા ૦:— મોહનીય કર્મ અનિનિવેગે ચાર કારણથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાયલે. તે ઉત્કર્ષ પામ્યાને લીધે તૃષ્ણા કહેવાયલે. તે ચાર પ્રકાર શ્રીઘાણાંગમાં કહ્યાલે; યત: “ચત્તહિં તણેહિં આહારસમ્પા સમુપ્પક્કદ્દ; ઉમકોઠયાદ્દ, બુદ્ધાવેદહિણિ ક્કસસણં કમ્મસ્સ ઉદ્દણં, મત્તીદ્દ, તદ્દઘોવત્તેણં,” એનો અર્થ:— ચાર કારણેકરી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાયલે. કોઠોવાલી થયાથી, ક્રુધાવેદનીયકર્મના ઉદયથી, આહારાદિકની કથાનું શ્રવણ કસ્યાથી, તથા વારંવાર આહારનો ઉપયોગ કસ્યાથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાયલે. અર્થાત્ એ ચાર કારણ મળ્યાથી મોહનીય કર્મના બલે આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાયલે. અતઃવ ગોમઠ સારટીકાપ્રમુખનેવિપે પણ આહારસંજ્ઞા આહારાનિજાપરૂપ કહીલે. તે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી યતિને એ વિના અશનપાનાદિકનેવિપે પ્રવૃત્તિ છે તે કહેલે:— ॥ ૭૬ ॥

અસણાદ્દમ્મિ પવિત્તી એત્તોચ્ચિય તં વિણા સુસાહૂણં ॥ ૭૭ ॥

હુત્ત વિદ્ધવિદ્ધાણો અદ્દઆરો હંદિ ણિદ્દિઘે ॥ ૭૮ ॥

વ્યા ૦ એ હેતુથીજ યતિને પણ આહારસંજ્ઞાવિના અશનાદિકનેવિપે પ્રવૃત્તિલે. કેમ કે, વિધિ પાલતાં યતિને અતિચાર કહ્યા નથી; અને આહારસંજ્ઞા તો અતિ

ચારમાં છે માટે જે એમ કહે છે કે આહારસંજ્ઞાવિના યતીએ આહાર કરવો નહીં તેને આચારમા પણ અતિચાર કહ્યા છે ॥ ૬૧ ॥

એય વિણા એનુત્તી મેહુણસમ્મં વિણા જહ્ અવંચં ॥ ૬

ય વયણં પિ પરેસિ એણ પરાકયં એઞ્ચં ॥ ૬૨ ॥

વ્યા૦ જેમ મૈથુનસંજ્ઞાવિના અન્નહ્યવર્ચ ન થાય, તેમ આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને શુક્તિ થાય નહીં એવા પરવાદીના વચનનું આવીરીતે નિરાકરણ કહ્યું છે - જેમ યતીએ આહારસંજ્ઞાવિના આહાર કરવો યોગ્ય છે, તેમ કેવળીનેવિષે પણ માની લેવું જોઈએ ॥ ૬૨ ॥

એહુ સાહુ ચિય પવિત્તી એવય સુપસઠ્ઠાણહેવત્તિ ॥ આ

હારોચ્ચ અવચ્ચ અસ્મહ તુહ હોઈ ણિહોસં ॥ ૬૩ ॥

વ્યા૦ આહાર અવર્જનીય હોવાથી યોગ્ય છે, તથા ઠગ્યસ્થ યતીને પ્રશસ્ત ધ્યાનનું કારણ છે માટે આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને આહાર લેવો સંજવે છે અને મૈથુન વર્જનીય હોવાથી અનુચિત છે, તથા હ્યર્થાનનું કારણ છે માટે મૈથુના દિક અનુચિતપ્રવૃત્તિ અપ્રશસ્ત રાગદેશવિના કેવળીને થાય નહીં એવા અર્થનો વિચાર કરીને તેનું ગ્રહણ કરવું જોયે ॥ ૬૩ ॥

આહારચિત્તણુપ્પવ મેયં આહારસમ્માસક્ક ॥

વુદ્ધઈ અદ્ધક્ષાણ ઇદ્ધા લોન્નેણ મૂઢાણ ॥ ૬૪ ॥

વ્યા૦ આહારના ચિત્તનશ્ચકી જે આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે, તેનેવિષે મોહિત થયલા મૂઢજીવને જો તે આહારરૂપદૃષ્ટવસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે વસ્તુ ક્યારે પ્રાપ્ત થશે એવા ચિત્તનરૂપ આર્તધ્યાન કરે છે પરંતુ તે અનિલાપા મટતી નથી ૬૪

તત્તો માણસહ્કં લહ્હઈ જિઠ્ઠ કદણાઈ કુવંતો ॥

લહ્હુ વિ ઇદ્ધવિસય રઈઈ ચિંતેઈ અવિયોગં ॥ ૬૫ ॥

વ્યા૦ ચાર પઠી પૂર્વોક્ત રીતિએ જો તેને આહારાદિક દૃષ્ટવસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે જીવ ક્રુદ્ધેદનીયના ઉદયથી પ્રજ્વલિત થયેલા ઉદરાનલના યોગે શરીરહુલ્લ પામે છે અને પઠી કંદન રોદનાદિક કલ્યાણી અરતિમોહનીયકર્મના ઉદયને લીધે ગાઢ ચિત્તોપતાપરૂપ માનસહુલ્લ પામે છે કદાચ પુણ્યપ્રકૃતિના પરિપાકે દૃષ્ટવસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય તો પણ રતિમોહનીયકર્મના ઉદયથી તે વસ્તુ

ના અવિયોગની ઇચ્છા કસ્યાકરે, તેણે કરી તે વસ્તુ ઉપર ગાઠાનુરાગેકરી આત્મ
ધ્યાનના વશ થયો થકો જીવ દુઃખજ પામે છે, માટે મોહમૂઢ જે જીવ છે તેને
પરમાર્થથકી કદી પણ સુખ નથી. ॥ ૬૫ ॥

તો મોહણિજ્ઞસ્વયં તપ્તવદુઃખાણુવંધિ વિલેપણં ॥

લહૈં સુહં સવહ્ન ચણો પુણ તુહં ચણં ॥ ૬૬ ॥

વ્યાખ્યા:- મોહનીયકર્મના ક્લેશથી જીવને આહાર કરવાની રતિ તથા અરતિ
ઉત્પન્ન થાય છે, ને મોહનીયકર્મના ઉદયથી જીવને માનસ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે.
તે દુઃખ કેવલીને મટી જાય છે; પણ અસાતાવેદનીયકર્મના ઉદયથી કેવલીને
જે ક્રુધા તૃપ્તા લાગે છે; તેનો તે ત્યાગ કરી શકે નહીં. ॥ ૬૬ ॥

ઘાઈવ વેયણીઅં ઇય જઈ મોહં વિણા ણ દુઃખયરં ॥

પયડં પઢિરૂવાનં તા અણ્ણાનં વિપયડીનં ॥ ૬૭ ॥

વ્યાખ્યા:- પૂર્વપક્ષી કહે છે કે, વેદનીયકર્મ ઘાતી કર્મના જેવું છે, માટે મોહનીય
કર્મવિના તે દુઃખદાયક થાય નહીં. ઉક્તંચ. “ ઘાદીવવેદણીયં; મોહસ્સુદણ
ઘાદદે જીવં; ” ઇતિ કર્મકાંદે. તેનું સમાધાન આમ છે:- જો તમારા કહ્યા પ્રમાણે
હોય તો અસાતાવેદનીયની પઠે કેવલીને બીજી પ્રકૃતિઓ પણ મોહનીય કર્મવિ
ના પોતાના કાર્યની કરનારી હોવી જોયે. અને તમે વેદનીયકર્મની સાથે ઘાતીકર્મની
તુલ્યના કેવીરીતે કરો છો? ઘાતીઆના રસના જેવો તેનો રસ હોય છે એમ સરસ
પણું કરો છો, કે સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષાપણું કલ્પો છો; કે અ
થવા દોષનું હેતુપણું કહો છો, ? જો કહેશો કે ઘાતીઆના રસના જેવો રસ હોવો
જોયે તો અઘાતીકર્મ પ્રકૃતિ ઘાતીના જેવી હોવી જોયે. કેમકે, જ્યારે અઘાતીની
પ્રકૃતિ સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિની સાથે વેઈયે ત્યારે તે સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિનો વિપાક
દેખાડે, તથા જ્યારે દેશ ઘાતિનીનો વિપાક દેખાડે, અને એકલી વેઈયે ત્યારે મા
ત્ર તે એકલો પોતાનો જ વિપાક દેખાડે છે; માટે પક્ષ સંજવતો નથી. જો કહેશો
કે, સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષા હોવી જોયે છે, તો નામકર્મ પણ પૂ
ર્વે મોહનીયકર્મની અપેક્ષા કરતું ઠતાં જેમ કેવલીને મોહવિના આપણુ કાર્ય
કરે છે; તેમ વેદનીય કર્મ પણ મોહનીયકર્મની અપેક્ષાવિના કાર્ય કરે છે. માટે
બીજો પક્ષ પણ સંજવે નહીં. જો કહેશો કે વેદનીયકર્મથી દોષ લાગે છે, તો તે

પણ મનાય નહીં, કેમકે, ક્રુધા અને તૃપ્તાનેવિષે દોષપણાતું પૂર્વેજ સ્વહન કહ્યું છે, એવીરીતે સ્વબુદ્ધિપ્રકારી સારી પઠે વિચાર કરીને જુઓ ॥ ૬૭ ॥

અણુકૂલં પટિકૂલં ચ વેયણં લક્ષણ સુહૃદ્દાણ ॥ ૬૮ ॥
તુ એસો એગતો અપમત્તજઈસુ તયન્નાવા ॥ ૬૯ ॥

વ્યા૦ ઔદયિક સુખ ઠતા અનુકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે રાગરૂપ ઠે અને ઔદયિક હ્રુદય ઠતા પ્રતિકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે દ્વેષરૂપ ઠે, માટે કેવલીને ઔદયિક સુખ તથા હ્રુદય એ વસ્ત્રે હોતા નથી, કિંતુ દ્વાયિક સુખજ હોયઠે એમ કેટલાએક કહેઠે, તે યોગ્ય નથી કેમ કે, જેમ અપ્રમત્તયત્તીને ઔદયિક સુખ તથા હ્રુદય એ વસ્ત્રે હોયઠે. પણ રાગ તથા દ્વેષ એ વે હોતા નથી, તેમ કેવલીને વિષે પણ જાણી લેવું એમા એકાંતપણું ન માનવું ॥ ૬૮ ॥

અધુવાણ સુહૃદ્દાણં ઞોગો ઞોગેણ કમ્મવંધો ય ॥

તુ એસો એગતો અપમત્તજઈસુ તયન્નાવા ॥ ૬૯ ॥

વ્યા૦ સુખ તથા હ્રુદય એ વસ્ત્રે પદાર્થ શાશ્વત નથી, કિંતુ અશાશ્વત ઠે તે ઓનો એવો નિયમ ઠે કે, અવશ્ય ઞોગને દિયેઠે કહ્યુંઠે કે, “નાસ્તુકં ક્ષીયતે કર્મ” ઇત્યાદિ અને ઞોગચક્રી કર્મવંધ થાયઠે. એ કારણ માટે કેવલીનેવિષે તે સંજવે નહીં કેમકે, સુખ તથા હ્રુદય એ વસ્ત્રે પદાર્થો અધુવ ઠે. એમ કેટલાએક કહેઠે, તે પણ યોગ્ય નથી કેમકે, સુખ તથા હ્રુદય અધુવ ઠતા અપ્રમત્તયત્તી ને હોયઠે, તો પણ તેનાથી કર્મવંધ થતો નથી, તેમ કેવલીવિષે પણ જાણવું જોઈયે અહીં પણ એકાંત નથી ॥ ૬૯ ॥

અન્નાણજં તુ હ્રુક્ક નાણાવરણક્કણ સ્વયમેહ ॥

તત્તો સુદ્ધમકલંકિય કેવલનાણા પુદ્ગલ ॥ ૭૦ ॥

વ્યા૦ - જ્યારે હરેક પદાર્થનો સ્પર્શ અર્થ જાણ્યામાં આવતો નથી, ત્યારે જીવને મહાહ્રુદય વસ્ત્ર થાયઠે. કેમકે, ચતુર્થવસ્તુ જાણવાની ઇચ્છા પ્રમાણે જાણ્યામાં ન આવે તો તેથી જીવને આકૃષ્ટતા થાયઠે તેજ હ્રુદય જાણવું. એ હ્રુદય વસ્તુનો સ્પર્શ અર્થ ન જાણ્યાચક્રી થાયઠે, માટે અજ્ઞાનરૂપજ ઠે. અજ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્રયથી નાશ થાય ઠે, તે હ્રુદયનોજ નાશ જાણવો કેવલીને જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્રય થઈ જવાથી હ્રુદયરૂપ અજ્ઞાનનો ભેગ પણ

ના અવિયોગની ઇચ્છા કચાકરે, તેણે કરી તે વસ્તુ ઉપર ગાઠાનુરાગેકરી આત્મ
ધ્યાનના વશ થયો ચકો જીવ હઃસ્વજ પામે છે, માટે મોહમૂઢ જે જીવ છે તેને
પરમાર્થથી કદી પણ સુખ નથી. ॥ ૮૫ ॥

તો મોહણિજ્ઞસ્વયં તપ્રવહસ્કાણુવંધિ વિલેપણં ॥

લહૈર્મુહં સવહ્ન ચણો પુણ બુહં ચણં ॥ ૮૬ ॥

વ્યાખ્યાન:- મોહનીયકર્મના ક્લેશથી જીવને આહાર કરવાની રતિ તથા અરતિ
ઉત્પન્ન થાય છે, ને મોહનીયકર્મના ઉદયથી જીવને માનસ હઃસ્વ ઉત્પન્ન થાય છે.
તે હઃસ્વ કેવળીને મટી જાય છે; પણ અસાતાવેદનીયકર્મના ઉદયથી કેવળીને
જે ક્રુધા તૃપ્તા લાગે છે; તેનો તે ત્યાગ કરી શકે નહીં. ॥ ૮૬ ॥

ઘાઈવ વેયણીઅં ઇય જઈ મોહં વિણા ણ હસ્કયરં ॥

પયડં પઢિરૂવાનં તા અણાનં વિપયડીનં ॥ ૮૭ ॥

વ્યાખ્યાન:- પૂર્વપક્ષી કહે છે કે, વેદનીયકર્મ ઘાતી કર્મના જેવું છે, માટે મોહનીય
કર્મવિના તે હઃસ્વદાયક થાય નહીં. ઉક્તંચ. “ ઘાદીવવેદણીયં; મોહસ્સુદણ
ઘાદદે જીવં; ” ઇતિ કર્મકાંદે. તેનું સમાધાન આમ છે:- જો તમારા કહ્યા પ્રમાણે
હોય તો અસાતાવેદનીયની પદે કેવળીને બીજી પ્રકૃતિઓ પણ મોહનીય કર્મવિ
ના પોતાના કાર્યની કરનારી હોવી જોયે. અને તમે વેદનીયકર્મની સાથે ઘાતીકર્મની
તુલ્યના કેવીરીતે કરો છો? ઘાતીઆના રસના જેવો તેનો રસ હોય છે એમ સરસ
પણું કરો છો, કે સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષાપણું કલ્પો છો; કે અ
થવા દોષનું હેતુપણું કહો છો, ? જો કહેશો કે ઘાતીઆના રસના જેવો રસ હોવો
જોયે તો અઘાતીકર્મ પ્રકૃતિ ઘાતીના જેવી હોવી જોયે. કેમકે, જ્યારે અઘાતીની
પ્રકૃતિ સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિની સાથે વેઈયે ત્યારે તે સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિનો વિપાક
દેખાડે, તથા જ્યારે દેશ ઘાતિનીનો વિપાક દેખાડે, અને એકલી વેઈયે ત્યારે મા
ત્ર તે એકલો પોતાનો જ વિપાક દેખાડે છે; માટે પક્ષ સંજવતો નથી. જો કહેશો
કે, સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષા હોવી જોયે છે, તો નાસકર્મ પણ પૂ
ર્વે મોહનીયકર્મની અપેક્ષા કરતું બતાવે કેમ કેવળીને મોહવિના આપણું કાર્ય
કરે છે; તેમ વેદનીય કર્મ પણ મોહનીયકર્મની અપેક્ષાવિના કાર્ય કરે છે. માટે
બીજો પક્ષ પણ સંજવે નહીં. જો કહેશો કે વેદનીયકર્મથી દોષ લાગે છે, તો તે

પણ મનાય નહી, કેમકે, ક્રુધા અને તૃષ્ણાનેવિષે દોષપણાનું પૂર્વેજ સ્વંદન કહ્યું છે, એવીરીતે સ્વબુદ્ધિએકરી સારી પઠે વિચાર કરીને જીવો ॥ ૫૩ ॥

અણુકૂલં પટિકૂલ ચ વેયણ લક્ષણ સુહૃદ્દાણ ॥ ૫૪ ॥
હુ એસો એગતો અપમત્તજઈસુ તયજાવા ॥ ૫૫ ॥

વ્યા૦ ઔદયિક સુખ ઠતા અણુકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે રાગરૂપ ઠે અને ઔદયિક હ્રુત્વ ઠતા પ્રતિકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે દેષરૂપ ઠે, માટે કેવલીને ઔદયિક સુખ તથા હ્રુત્વ એ બન્ને હોતા નથી, કિંતુ દ્વાયિક સુખજ હોયઠે એમ કેટલાએક કહેઠે, તે યોગ્ય નથી કેમ કે, જેમ અપ્રમત્તયતીને ઔદયિક સુખ તથા હ્રુત્વ એ બન્ને હોયઠે પણ રાગ તથા દેષ એ બે હોતા નથી, તેમ કેવલીને વિષે પણ જાણી લેવું એમા એકાતપણું ન માનવું ॥ ૫૫ ॥

અધુવાણ સુહૃદ્દાણં જોગો જોગેણ કમ્મવંધો ય ॥
પણુ એસો એગતો અપમત્તજઈસુ તયજાવા ॥ ૫૬ ॥

વ્યા૦ સુખ તથા હ્રુત્વ એ બન્ને પદાર્થ શાશ્વત નથી, કિંતુ અશાશ્વત ઠે તે ઔનો એવો નિયમ ઠે કે, અવશ્ય જોગને દિયેઠે કહ્યુંઠે કે, “નાશ્તક ક્ષીયતે કર્મ” શ્લોકાદિ અને જોગથકી કર્મવંધ થાયઠે એ કારણ માટે કેવલીનેવિષે તે સત્યવે નહી કેમકે, સુખ તથા હ્રુત્વ એ બન્ને પદાર્થો અધ્રુવ ઠે એમ કેટલાએક કહેઠે, તે પણ યોગ્ય નથી કેમકે, સુખ તથા હ્રુત્વ અધ્રુવ ઠતા અપ્રમત્તયતી ને હોયઠે, તો પણ તેનાથી કર્મવંધ થતો નથી, તેમ કેવલીવિષે પણ જાણવું જોઈયે અહીં પણ એકાત નથી ॥ ૫૬ ॥

અન્નાણજ તુ હ્રુત્ત નાણાવરણસ્કણ સ્વયમેદ ॥
તત્તો સુદ્ધમકલકિય કેવલનાણા પુદ્ગલ ॥ ૫૭ ॥

વ્યા૦ - જ્યારે હરેક પદાર્થનો સૂક્ષ્મ અર્થ જાણ્યામા આવતો નથી, ત્યારે જીવને મહાહ્રુત્વ ઉત્પન્ન થાયઠે કેમકે, યથાર્થવસ્તુ જાણવાની ડહા પ્રમાણે જાણ્યામા ન આવે તો તેથી જીવને આકૂલતા થાયઠે તેજ હ્રુત્વ જાણવું એ હ્રુત્વ વસ્તુનો સૂક્ષ્મ અર્થ ન જાણ્યાથકી થાયઠે, માટે અજ્ઞાનરૂપજ ઠે અજ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી નાશ થાય ઠે, તે હ્રુત્વનોજ નાશ જાણવો કેવલીને જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્ષય થઈ જવાથી હ્રુત્વરૂપ અજ્ઞાનનો લેશ પણ

રહ્યો નથી અને કેવલ જ્ઞાનનો ઉદય થયો છે તે સર્વ સુખરૂપ છે. તે સુખ કેવલ જ્ઞાનથી પ્રથક્કૃત નથી. કેમકે, કેવલ જ્ઞાન જે છે તે સ્વનાવના પ્રતિયાતરહિત હોવાથી અનાકૂલતારૂપ છે; ત્યાં આકુલતા ઝેજ નહીં, જ્યારે આકુલતા નથી ત્યારે તદ્દન્ય જે દુઃખ તે ક્યાંથી હોય! અને દુઃખ નથી ત્યારે પરમ સુખજ છે. એવી રીતે “જં કેવલિત્તિનાણં, તં સોક્કં પરણ સંચસોચેવ ॥ સ્વેદો તસ્સ નણીદો, જમ્હાયાદીચયં જાદા ” એ પ્રવચનસારનાં વચન અસંજવિત છે. તોપણ આટલો વિશેષ છે:-- કેવલ જ્ઞાન ક્ષાયિકસુખપ્રક્રિયા સંજવે નહીં; કેમકે, ક્ષાયિક સુખ તો વેદનીયકર્મનાક્રયથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૯૦ ॥

एष सुखं दुःखं वा देहगतं इदमुप्रवं सर्वं ॥ अ
त्राण मोह कळे पमाणसिद्धेउ संकोए ॥ ९१ ॥

વ્યા. ડિગંબર એમ કહે છે:--કે શરીરગત સુખ દુઃખ સર્વેંદ્રિયથીજ ઉત્પન્ન થાય છે કેમ કે, ભગ્નસ્થને જે સુખ તથા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે તે એવી રીતેજ થાય છે. પ્રથમ પરીક્ષાજ્ઞાનના કારણથી ઇંદ્રિયોની ઉપર મૈત્રી પ્રવર્તે છે, ઇંદ્રિયોની મૈત્રી થકી વિષયોનેવિષે તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ અગ્નિથી તાપેલો લોહનો ગોલો હોય છે; તેમ વિષયોની તૃષ્ણાએકરી ઇંદ્રિયો તત્ત્વ હોય છે. તે મહાવ્યાધિસ્થાનીય છે. અને તૃષ્ણા ટાળવાને અર્થે વિષયનું સેવન થાય છે; તે વ્યાધીના ઔષધસ્થાનીય છે. તે યદ્યપિ વ્યવહાર દૃષ્ટિએ તો સુખ કહેવાય છે, તથાપિ પરમાર્થતાએ દુઃખરૂપ છે. ઇત્યંત. “પપ્પાઈદે વસા, ફાસેહિ સમાસ દેસ હાવેણ; પરિણમમાણોઅપ્પા, સયમેવ સુહુ ણયવદિરેહોત્તિ.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એ કારણ માટે દેહગત સુખ એંદ્રિયક છે. તેમજ દુઃખપણ એંદ્રિયક છે. એવા એંદ્રિયક વિષયોના ક્ષેપથી દુઃખ જ પડે છે. માટે દેહગત સુખ તથા દુઃખ કેવલીનેવિષે નથી. તેથીજ કેવલી અતીંદ્રિય થયા છે. ઇત્યંત. “સોક્કંવા પુણ દુક્કં, કેવલનાણિસ્સ નહિ દેહગયં; જમ્હા અદિંદિઅત્તં, જાવં તમ્હા હતંણેયંતિ.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એનું સમાધાન કરે છે:--દેહગત સર્વ સુખ તથા દુઃખ ઇંદ્રિયાધીન નથી કેમ કે, ઇંદ્રિયોની પરાધીનતાથી જે અજ્ઞાન તથા મોહથીજ સુખ તથા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, તેઓનેજ ઇંદ્રિયોની અપેક્ષા છે, પરંતુ અપ્રમત્તયતીને જે માનસ સુખ થાય છે, તથા સાતાદિકકર્મના ઉદયથી કુલાદિક દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાં ઇંદ્રિયોની અપેક્ષાનો નિયમ નથી, જો એમ ન માનીયે ને ઇંદ્રિયાધીનજ સુખ તથા દુઃખ માનીયે તો રતિમોહનીયકર્મ તથા અરતિ

मोहनीयकर्मणुं नामातरज वेदनीयकर्मणा उदयथी असाता वेदनीय कर्म थाय ठे एम उरज्ञे ल्यारे वेदनीयकर्म जुड कहेवाज्ञे नही जो वेदनीयकर्म मोहनीयसाथे मानीये तो सातज कर्म उरज्ञे आठ कर्मनो सजव थज्ञे नही एम करता सर्व जैन प्रकृतिनो उछेद थज्ञे वली देहगत सुख जो केवलीने न मानीये तो तीर्थकरनाम कर्मनो विपाक केम सजवे। जो एम कहिये के तीर्थकरनामकर्म जीव विपाकी ठे, माटे तेथी जीवगत सुखतो कपजेठे, परतु देहगत कुधादिक डु ख सजवे नही तो जेम सुखने पण देहनी अपेक्षा ठे, तेम डु खने पण देहनी अपेक्षा ठे, माटे देहगत तज मानवा योग्यठे, इत्यादिक सूक्ष्मविचार करी मध्यस्यबुद्धिये न्याय करो ॥९१॥

एतोच्चिअ बहु डु ख, स्कएण तेसि बुद्धाश्चेयणिय ॥

णिवरस लवुव पए अप्पंति जणंति समय विऊ ॥ ९२ ॥

व्या० केवलीने अज्ञानादि जघन्य घणा डु ख मटीगया ठे, मात्र एक कुधावे दनीय रहु ठे, ते पण घातीकर्मनी साथे मलेला जेवो पोतानो विपाक देखाडे ठे केम के, केवलीने पुणप्रकृतिनो विपाक प्रबल ठे यत “अस्तायमाइआओ, जाविअ असुहा ह्वनि पयडीठ, णिवुरस णिवुवपणु ए हुंति ता असुह यात स्त” ए आवदयकगाथामा तीर्थकरने असाता प्रकृति डु खदायिनी यती नथी. जेम दूधना घडामा निवना रसनो बिडु नारव्याथी कटुता थाय नही, एम श्रीजड बाहु स्वामीए कसु ठे, जेम तेने प्रबल पुणपरानव करेठे परतु तेथी कुधादिक कप जे नही एम न जाणवु, एवो जाव जणायठे पत्ती विज्ञेपार्थ तो बहुश्रुत जाणे ॥९३॥

एय त कवलाजोग्गं वेयणिय अगणिमदयाभावा ॥

एय दमुरज्जुकप्प वेअणिअ द्दट्ठि सुअसिद्ध ॥ ९४ ॥

व्या० - केवलीनुं वेदनीयकर्म कवलाहार योग्य थाय नही एम न कहेवु केमके, केवलीने अग्निमदपणु नथी आहारपर्याप्तनामकर्मनो उदय अने वे दनीयकर्मनो उदय होवाने लीधे उदराग्नि प्रज्वलित थायठे ए वन्ने कारणो हो वाथी केवलीने वेदनीय कर्म कवलाहारयोग्य थायठे जो कोई कहेगे के, वेदनी य कर्म दोरडीना जेवु ठे, तेथी केवलीने व्यावाध करीशके नही तेने आवो ज वात्र देवो के, ए वचन प्रघोपनु ठे, शास्त्रनु नथी केमके, श्रीसुयगडागनी टीकामा आम कसुठे के, “यद्यपि दग्धरज्जुस्थानकत्वमुच्यते वेदनीयस्य तदप्यना

गमिकमयुक्तिसंगतं वागमेह्यत्वंतोदयः सातस्य केवलिन्यनिधीयते. युक्तिरपि वा
 तिकर्मकृयाद्ज्ञानादयस्तस्या अचूवन् वेदनीयोऽज्ञवायाः क्लृप्तः किमायातं येनासौ न न
 वति न तपोह्यायातपयोरिव सहानवस्थानलक्षणो विरोधो नापि नावाजावयो
 रिव परस्परपरिहारेण लक्षणकचिद्विरोधोस्तीति सातासातयोश्चांतमुद्धूतपरि
 वर्तमानतया यथा सातोदय एवमसातोदयोपीति अनंतवीर्यत्वं सत्यपि शरीरव
 लापचयक्लृप्तेदनीयोऽज्ञवा पीडा च नवत्येव नचाहारग्रहणे किंचित्क्षीयते. के
 वल महोपुरुषिकामात्रमेवेति पंचाशीतिर्जरद्वस्त्रप्रायाः शेषासयोगिनि. ”
 एवं जे गुणस्थानकक्रमारोहमां कह्युं, ते तो थोडी स्थितिनी अपेक्षाए जा
 एवुं ; पण रसनी अपेक्षाए न जाएवुं. केमके, सत्तानी प्रकृति तो एवी
 कहीठे, पण उदयनी प्रकृति एवी कही नथी. उलटो तीर्थकरनामप्रमुखनो प्र
 बल उदयज कह्युं. एम जाणीने “अतएव दग्धरज्जुकल्पेन नवोपग्राहिकल्पेना
 पि सता केवलिनोपि न मुक्तिमासादयेयुः ” ए आवश्यकबृहद्वृत्तिनुं वचन ठे, ते
 जोईने पण व्यामोह करवो नही. तैटला माटेज इहां पण स्थितिनी अपेक्षाएज
 केवलीने कर्म दोरडीना जेवां कह्यां. “अतएव नवोपग्राहित्वाल्पग्राहित्वविशेषणं”
 कह्यां. एवं अमने प्रतिजासे. वली विशेष गीतार्थनेविषे जेम पूर्वापरविरोध न
 थाय, तेम विचारवुं. केटला एक प्रमेयकमलमार्त्तमना अनिप्रायने अनुसरिने
 आवीरीते कहेठे के, अपूर्वकरणगुणठाणाए पापप्रकृतिनो रस कह्युं, मा
 टे केवलीने तथाविध सातोदय थाय नही. मोहसापेक्षप्रकृति थाय. तेनो मोह
 ना घातथी अवश्य घात थायठे. अन्यथा पराघातनामकर्मना उदयथी केवली
 परहननादिक केम न करे ! ए बोलवुं पण डुराग्रहनुं जाएवुं, केमके, जेम रसनो
 घात थायठे, तेम स्थितिनो पण घात थायठे. माटे जो रस ओठो थतो होय तो
 स्थिति पण ओठी थवी जोये. जेम बद्धमानकर्मनी स्थिति घटी जायठे तेम ब
 द्धमान कर्मनो रस पण घटी जायठे, एज समाधानठे. तथा पराघातनामकर्म
 नुं फल केवलीने थायजठे, अने परहनन तो मोहविना थाय नही. केटलाएक
 एम कहेठे के वेदनीय कर्म केवलीनेविषे हतवीर्य ठे, माटे तेनेविषे क्लृप्तादिक परी
 सह गयारूप ठे. एम जे केवलीनेविषे कहेठे तेणे श्वेतांबरनी प्रक्रिया जाणी नथी, ए
 म जाएवुं. केटलाएक कहेठे के, केवलीनेविषे उदीरणाविना प्रचुर पुजल आवता
 नथी, माटे असातावेदनीयोदय बली दोरडीना जेवोज ठे. एबोलवुं पण अविचार
 रूप ठे. केमके, एवीरीते तो सातावेदनीयोदय पण मंद होवो जोये. इत्यादिक

મતનો વિચાર કરતાં વાસ્તવિક અર્થ સહજ દેખાઈ આવશે. માટે સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિવડે તે અર્થનું શોધન કરો ॥ ૯૩ ॥

ણય કેવલનાણાઈ બુદ્ધાઈપડિવધગ જિણંદસ્સ ॥

દાહસ્સિવ મતાઈ ઇય જુત્ત તંતજુત્તીણ ॥ ૯૪ ॥

વ્યાખ્યા - જેમ દાહના પ્રતિબંધક મત્રાદિક છે, તેમ ક્રુધાદિકનું પ્રતિબંધક કે વલજ્ઞાન છે. એ વચન પણ શાસ્ત્રાનુસાર નથી. કેમકે, જેમ હાથનેવિપે મત્રેલો અગ્નિ રાખ્યો ઠતા હાથ વલતો નથી એવું પ્રત્યક્ષ દીગમા આવે છે, તેથીજ મત્રાદિક જે છે તે દાહના પ્રતિબંધક છે, એવી કલ્પના કરાય છે, તેમ જો કેવલીનેવિપે વે વનીયાદિક કર્મોદયરૂપ કારણ ઠતા ક્રુધાદિક ઝનય ઝત્પન્ન થતા નથી એમ જો સમ્મતશાસ્ત્રમા કહ્યું હોય તો એવી કલ્પના થઈ શકે, તેવિના બોલતું બ્યર્થ છે, માટે શાસ્ત્રની યુક્તિ એ જિમપૂર્વે કહ્યું છે તેમ આદરવું યોગ્ય છે ॥ ૯૪ ॥

ચિત્તં વલ બુદ્ધાણય ત જુજ્જં અણંતવિરિઆણં ॥

ઇય જુત્ત પિણ સુત્ત વલવિરિયાણં જત્ત જેત્ત ॥ ૯૫ ॥

વ્યાખ્યા - કેવલીને જો નૂચ લાગતી હોય તો વલની દાણી થાય તે તો તેને વિપે સનવે નહીં. કેમકે, વીર્યાતિરાયકર્મના ફળને લીધે કેવલી અનતવીર્યવત્ત છે. એ વચન પણ અયોગ્ય છે. કેમકે, વલ અને વીર્યમા જેદ છે. શરીરનો જે પરાક્રમ તે વલ કહેવાય છે, અને અંતરંગ જે શક્તિવિશેષ તે વીર્ય કહેવાય છે. તેમ ઠતા ક્રુધાદિકરી શરીરનું વલ ઘટે છે, એવિપે અમે મા કહેતા નથી. એ યોગપ્રત્યય છે, યોગ જે છે તે શરીરનામકર્મપરિણતિવિશેષરૂપ છે. અને નામકર્મ તો જગવતનેવિપે ફીણ થયું નથી. ॥ ૯૫ ॥ અખ્યા પૂર્વપદ્ધી આશા કરો -

વંધો પરપરિણામા સો પુણ નાણાણ વીયમોદ્દાણ ॥ જો

ગકયા પિદ્ધ કિરિયા તો તેસિ હોડ ણિવીઆ ॥ ૯૬ ॥

વ્યાખ્યા - ગ્રહણ તથા મોચનાદિક પરપરિણામથી જીવને કર્મવધ થાય છે તે પરિણામ વીતરાગને જ્ઞાનના પ્રતાપે થાય નહીં. ઝક્ક “ગેહ્લદિ એવ ણ સુચદિ, ણ પર પરિણમદિ કેવલી જગવ, પેહ્લદિ સમતદોસો, જાણદિ સવં નિરવતેસ” ઇતિ પ્રવચનસારે. કેવલીને તો યોગની ક્રિયા પણ નથી, ત્યારે નોજનની શી કથા અર્થાત્ કેવલીનેવિપે નોજન પણ સનવે નહીં. જો નોજનક્રિયા કેવલીનેવિપે મા

નિયે તો તેથી યોગક્રિયા સિદ્ધ થશે. તે તો કેવલીનેવિષે સંજવે નહીં. જુવો કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિક્રિયા પણ કેવલીને થતી નથી, ત્યારે નોજનક્રિયા તે કેમ થાય ! જો કહેશે કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિક્રિયા કેવલીને પ્રત્યક્ષ વિદ્યમાન હતાં ના કેમ કહેવાય ? તો તે ક્રિયા યદ્યપિ છે, તથાપિ પ્રયત્નપૂર્વક નથી. કેમકે, પ્રયત્ન રાગદેષ વિના થતું નથી. તેતો કેવલીનેવિષે નથી, માટે એ ક્રિયા સ્વજાવસિદ્ધ છે. જેમ આકાશનેવિષે વાદલા સમયવિગ્રેપે સ્વજાવેજ સંચાર કરેછે, રહેછે, ગર્જના કરેછે, તથા વર્ષા કરેછે. તેમ કેવલીને પણ સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર તથા ધર્મોપદેશાદિક સ્વજાવેજ થાયછે. યત્તંચ “ગાણણિસેક્ક વિહારો, ધમ્મુવદેસો અણિયદિણા તેસિં ; અરિહંતાણં કાલે, માયાચારોવ્વ ઇત્થીણં” ઇતિ પ્રવચનસારે. અતએવ કેવલીને જે ઔદયિકી ક્રિયા છે, તેનેવિષે મોહ નહીં હોવાને લીધે પરદૃશ્ય પરિણામના વિરહથી ક્ષાયિકીજ જાણવી. યત્ત. “પુસ્સપલા અરિહંતા, તેસિં કિરિયા પુણોહિ ઔદયિગી ; મોહાદિદે વિરહિયા, તમ્હા સારવાઽ ગતિમદત્તિ ” ॥ ૯૬ ॥

અઃ એવી પૂર્વપક્ષીની આશંકાનું ઉત્તર આપેછે:-

જોગં વિણાવિ કિરિઆ ઉવક્કાઽ કહં એ તસ્સોવિ ॥

તુલ્લં કિરિવેચિત્તં તદ્ તુલ્લં મબુદ્ધિપુવત્તં ॥ ૯૭ ॥

વ્યાખ્યા:- કેવલીનેવિષે સ્થાનનિષદ્યાદિક્રિયા જો સ્વજાવેજ થતી હોય તો પ્રયત્ન નિરર્થક થાય. એમ તો કાંઈ દીઠામાં આવતું નથી. પ્રયત્ન સાર્થકજ હોયછે. કેમકે, પ્રયત્નવિના ચેષ્ટા થતીજ નથી. માટે કેવલીનેવિષે પ્રયત્નનો સંજવ થાયછે, માત્ર સ્વાજાવિકતાનોજ ઉપયોગ કરવો નહીં. જો કહેશે કે, કેવલીનેવિષે પ્રયત્ન જન્ય ચેષ્ટા નથી કિંતુ તેથી વિલક્ષણ છે. અર્થાત્ કેવલીની ચેષ્ટા પ્રયત્નવિનાજ થાયછે. તો જેમ ચેષ્ટા વિલક્ષણ છે, તેમજ પ્રયત્ન પણ શાસારૂ વિલક્ષણ ન માનિયે ? અને જેમ વિલક્ષણ ચેષ્ટા મોહવિના થાયછે, તેમ વિલક્ષણ પ્રયત્ન પણ મોહ વિના થવું જોયે. જો કહેશે કે, કેવલીની ચેષ્ટા મનઃપૂર્વક નથી, તો તે પ્રમાણે પ્રયત્ન પણ મનઃપૂર્વક નથી એમ શાસારૂ ન માનો એવીરીતે સર્વ ઠેકાણે સરહું સ માધાન જાણી લેવું. ॥ ૯૭ ॥

એવં સહાવવાણી કહ્ જુત્તા જેણિ તેસિ વયજોગો ॥

હેઝ દવ્વ સુઅસ્સા વરુઅણં કમ્મસ્થવણાય ॥ ૯૮ ॥

व्या० - पूर्वे कहेला हेतुए करीज दिगबरो कहेठे के, केवलीने राग नथी होतो तेथी तेनेविपे वचनव्यापार संचवे नही तेम ठता जे वचनव्यापार थायठे ते स्वजावेज मस्तकमाथी ध्वनि नीकले ठे एम जाणवो, पण अक्षररूप वाणी सचवे नही ए शंका पण अयुक्त ठे केमके, केवलीने केवलस्थनी पूर्वे जेवीरीते वचन योग हतो, तेमज केवलज्ञान थया पढी पण जाणवो अने केवलीने रागविना पण क्रियानु सामर्थ्य ठता अक्षररूप वाणी केम न सचवे ? कोई आशका करेके, केवली कृतकृत्य ठे त्यारे ते उपदेश शासारू करेठे ? तेनुं समाधान ए के तीर्थेकरनामकर्मनो विपाक एवीरीतेज जोगवायठे तेथीज केवली उपदेश करेठे ए केवलीनो स्वजावज ठे जो कदेशो के, केवली पदेकरी एकाते कृतकृत्यठे ? तो तेम पण न समजवु. यत एोगतेण कयडो, जेणे विन्न जिणदणामसे, तदवज फलं तस्त य खवणो वाउं अमवेजउ, इति विशेषावश्यके जो कदेशो के, परोप कारनी इहाविना उपदेश देवो सचवे नही, अने इहा तेज राग कहेवायठे अने रागतो वीतरागनेविपे सचवे नही. एवो व्यामोह पण न करवो केमके एव। इहा ते रुपा कहेवाय ठे, पण तेने राग न समजवु ॥ ९८ ॥

एय वयणपयत्तेण खेअस्सोदीरणा जिणदस्स ॥ इह

रा सुहस्स पावइ त एय वा अस्सपयनीण ॥ ९९ ॥

व्या० - जो कदेशो के, वचन बोलवाना प्रयत्नेकरी जीवने खेद थयानी उ दीरणा थायठे तो ते सचवे नही केमके, मनुष्यना आउखामा साताअसाता वे दनीयकर्मनी उदीरणा प्रमादपरवशेकरीनेज होयठे, प्रमादविना बीजा कारणो ठता उदीरणा थाय नही जो एम नकहिये अने बीजा कारणोथी उदीरणा थाय ठे एम कहिये, तो काययोगनेविपे सातावेदनीयनी उदीरणा, पण तेने केम थाय ? केमके, उदीरणानुं तो आबु लक्ष्ण कसुठे - जे स्थितिना दलिक, उदयावलिका थो बाहेर वर्त्ते, तेने कपायसहित योगनामना वीर्येकरी आकर्षण करीने ते उदयावलिकानेविपे जे प्रहेपन करवु, ते उदीरणा कहेवायठे ॥ ९९ ॥

एय त विरिअविरहिय जायड अपवत्तणञ्च करणति ॥

केवलसहावपक्क सुगयस्स मयमणुमय जाण ॥ १०० ॥

व्या० - जो कदेशो के ते उदीरणा वीर्येविना थायठे, तो ते सचवे नही के मके, उदीरणा जेठे ते अपवर्त्तनानी परीकरण विशेषठे एटले स्थानातर कराववा

નું કારણ છે; અને કારણ જેઠે તે પ્રયત્નરૂપ છે, એમ નમાનતાં જો કેવલ સ્વચાવ
વાદ માનિયે તો બોધનું મત અનુમત થાય, માટે પ્રયત્ન પણ અંગીકાર કરવુંજોયે.

સ્વેન ણાર્ફરિજ્ઞઃ કેવલજોગેહિ તો વિણુ પમાયં ॥ ૧૦૦ ॥
દયહેનપન્નવો દીસઃ પુણ સો વિ તત્તુલ્લો ॥ ૧૦૧ ॥

વ્યાખ્યા:- કેવલી યોગ પ્રમાદવિના સ્વેદ ઉદીરતો નથી, પરંતુ ઉદયના હેતુ તે
હાં ઉદીરણાસરસા દીઠામાં આવેઠે, તેથી સ્વેદ જેઠે તે ઉદીરિતના જેવો જણાયઠે
પણ પરમાર્થતાએ તે ઉદીરણા કહેવાય નહીં ॥ ૧૦૧ ॥

નુત્તીઃ સુહપત્તી તં પુણ જોગાહુદીરિયં હુજ્ઞા ॥ એસા
પરજુત્તિલયા એણ પકંપિઆ એઆ ॥ ૧૦૨ ॥

વ્યાખ્યા:- શુક્તિ કહેતાં જે કવલાહારઠે. તેણેકરી કેવલીને જે સુખ ઉત્પન્ન થા
યઠે; તે યોગથી ઉદીર્યું, અને કેવલીને તો યોગની ઉદીરણા સંજવે નહીં. કેમકે,
તેને વેદનીયની ઉદીરણા હોતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર સંજવે નહીં. એ
વી જે પરશુકિરૂપ વેલી તે આવીરીતે કપાઈ ગઈઠે. કે પ્રમાદવિના ઉદીરણા થા
યજ નહીં. એમ નિશ્ચયે જાણવું ॥ ૧૦૨ ॥

ણય હુપ્પણિહાણં પિદુ, કેવલજોગાણ હોઃ નુત્તીએ ॥
તં રાગદોસકયં, તે પુણ તેસિં વિલીણત્તિ ॥ ૧૦૩ ॥
ઇય સત્તમાઃ ફાસગ, કોહિન્નાઈણ કવલનોઈએ ॥ એવય
હુપ્પણિહાણં, સુપ્પણિહાણસ્સ માહપ્પા ॥ ૧૦૪ ॥

વ્યાખ્યા:- આહારેકરી કેવલીના યોગને હુઃપ્રણિધાન થાય નહીં. કેમકે, યોગહુઃપ્ર
ણિધાન તે રાગદોષવડે થાયઠે. તે રાગદોષ તો કેવલીનેવિષે નથી. અતઃ સત્ત
માદિ ગુણગણે ચડેલા જે કોહિન્નાદિમહર્ષિ, તેઓને આહાર કરતાં પણ હુઃપ્રણિધા
ન યોગ નથી થતો. વિધિએકરિ આહાર કરતાં તેઓને આત્મલીનતાના માહાત્મ્યથી
પ્રમાદ થતો નથી. કિંતુ અપ્રમાદજ રહેઠે. સાતમા ગુણગણાનેવિષે નવા વ્યાપારનો
આરંભ થતો નથી. પણ પૂર્વે આરંભેલા વ્યાપારની નિષ્ઠા હોયઠે. જેમ દેવતાના
આઝ્વાના બંધનો આરંભ થતો નથી. પણ ઠઠે ગુણગણે બાંધવા માંડ્યો જે દેવ
તાનો આઝ્વો, તે બાંધતા થકા પણ સાતમે ગુણગણે અવાયઠે. માટે નવા આરં

नना अग्निप्रायेज “इत्येतस्मिन् गुणस्थानानि संख्यावश्यानि पट्” एवु गुणस्थान
क्रमारोहनेविपे कसुठे ते सजवितठे ॥ १०३ ॥ १०४ ॥

हेऊ पमत्तयाए आहारकह्व एव आहारो ॥ होऊ

जइ एइआरो असुहती एव तेणावि ॥ १०५ ॥

व्या० - आहारनी कथा करता साधु प्रमत्त थायठे त्यारे आहार करतां के
म प्रमत्त न थाय ? एवु प्रनावे कहेठे ते अयुक्त जाणवु केमके, आहारकथा
प्रमादनु कारण नथी तेम ठता जो बन्ने सरखा कहिये तो जेम आहारकथा
करता अतिचार थायठे तेम आहार करतांपण यतीने अतिचार थवो जोये ॥ १०५ ॥

णिदाविण एण हेउ चुत्ती सहयारमेत्त ओत्तीए ॥ जेण

सुए णिदिठा पयडी सा दसणावरणी ॥ १०६ ॥

व्या० - जो केवली आहार करतो होय तो तेने निडा होवी जोश्ये. एम
जे कहेठे ते पण अप्रमाण जाणवु केमके, निडानु कारण आहार नथी आ
हार तो मात्र निडानो सहचारी ठे सिद्धातोनेविपे निडाने दर्शनावरणीयकर्म
नी प्रकृति कहीठे केमके, आहार करता पण केवलीने दर्शनावरणीयकर्मनो
अज्ञाव ठे माटे केवलीने निडा होती नथी. ॥ १०६ ॥

एय तरस्स थोवयाए जेण अणुस्सा तउ तउ डुठो ॥

णिद्व डुठयाजं णिद्वाइ पसंगउ तरस्स ॥ १०७ ॥

व्या० - शास्त्रोमां कसु ठे के थोडो आहार करवो, माटे आहार डुष्ट ठे, ए
म कहेवु पण अयोग्य ठे, केमके, घणो आहार कखाथी दर्शनावरणीयकर्म
ना विपाकनो उदय थायठे एटला माटे घणो आहार करवो डुष्ट कह्योठे प
ण स्वनावे आहार डुष्ट नथी ॥ १०७ ॥

आहारो ए पमाउं नन्नइ अववाडुत्तिकाऊण ॥

अववाया वोलीणा वीयजयाणं जिणाण जउं ॥ १०८ ॥

व्या० - आहार अपवादमार्गने प्रतिबंध करनारो होवाथी प्रमादरूप ठे, ए
म नकहेवु केमके, वीतजय तीर्थिकरने कोई अपवाद नथी अपवाद तो जे उ
त्तर्गमार्ग करी शके नही, अने चारित्रना त्यागथी बीहे, तेने ठे जिनने तो ते
नहोय ए केवल पोतानी कल्पना नथी, केमके, धर्मविडुनेविपे निरपेक्षपतिथ
र्मना अधिकारे अपवादत्यागसूत्र कसुठे, ए गीतार्थे यथा सूत्र विचारवो ॥ १०८ ॥

પતં મમત્તદેઝ જુતં વોતું પુણો ણ દેહુવ ॥ ૨૦૯ ॥
મમન્નાવો જિણાણ કહ પાણિપત્તાણં ॥ ૨૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:- આહાર કરનારને પાત્ર રાખવાં જોઈએ, તે પાત્રતો મમત્વનું કારણ છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, પાત્ર તો શરીરની પઠે ધર્મસાધન છે. જો એમ ન માનિયે ને મમત્વનું કારણ માનિયે તો તીર્થંકરપ્રમુખ જે પાણિપાત્રી છે તેઓનેવિષે નિર્મમત્વપણું કેમ સંજવે? જો કહેશે કે, બાહ્ય પાત્ર મમત્વનું કારણ છે, તો તે પણ અસમીચીન છે. કેમકે, જેટલું પુજલ ઇચ્છ્ય છે તે સર્વ આત્માથી બાહ્ય છે, માટે શું તે મમત્વનું કારણ થાય? ॥ ૨૦૯ ॥

જાણં તવોવધાતુ આહારેણંતિ તે મઈ મિઢા ॥
જાણં સેલેસીણ તવો અણિવિસસ્સ તેસિંતિ ॥ ૨૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:- જો કહેશે કે, આહારેકરી કેવલીના ધ્યાન તથા તપનો વ્યાધાત થાય, માટે આહાર લેવો અયોગ્ય છે. તો એવું જે તારી મતિમાં જાણે છે તે પણ મિથ્યા છે. કેમકે, ધ્યાન તો શૈલેશીયે છે. પણ પૂર્વે ઉત્કર્ષતાથી દેશેઝળી પૂર્વકોડી સુધી નથી. અને વિશેષેકરી કેવલીને કોઈ તપ પણ નથી. ગાણાંગનેવિષે કેવલીને જે અણુત્તર તપ કહ્યું છે, તે પણ શૈલેશ્યાવસ્થાજાવ ધ્યાનરૂપ કહ્યું છે. અને સોમિલના પ્રશ્નના અધિકારે શ્રીજગવતીમાં “કિં જંતે જત્તા સોમિલા, જંમે તવણિયમ સંયમ સસ્યાય સસ્યાણવસ્સયમાઈસુ જોણસુ જયણા” એવું કહ્યું છે તેમાં પણ તપનું ફલ છે. તેમાટે ઉપચારે તપ કહ્યું છે. ॥ ૨૧૦ ॥

ઝરાલિયદેહસ્સ ય ઈઈ અવુઠ્ઠીય ણો વિણાહારં ॥
તેણં પિઅ કેવલિણો કવલાહારિત્તણં જુતં ॥ ૨૧૧ ॥

વ્યાખ્યા:- ઔદારિકશરીરની સ્થિતિ, તથા તેની વૃદ્ધિ આહારવિના થતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર યુક્ત છે. ॥ ૨૧૧ ॥

પરમોરાલિઅદેહો કેવલિણં નણુ હવેજ્જ મોહસ્વણ ॥
રુહિરાઈધાનરહિત્તે તેઅમત્ત અપ્પપડલુવો ॥ ૨૧૨ ॥

વ્યાખ્યા:-પૂર્વપક્ષી શંકા કરે છે કે, મોહનીયકર્મના ક્ષયથી કેવલીને પરમૌદારિક શરીર થાય છે. તે રુધિરાદિક સપ્તધાતુરહિત પરમ પવિત્ર હોય છે. જોડલ

ના પડતી પટે કેવલ તેજમય હોય છે એવા શરીરને કવલાહારની અપેક્ષા નથી ॥ ૧૧૨ ॥
અર્થ - ડપલી આશકાનું સમાધાન કરે છે.

સઘયણામપગડું કેવલિદેહસ્સ ધાતુરહિયત્તે ॥

પોગ્ગલવિવાગિણી કહ્ અતારિસે પોગ્ગલે હોઝુ ॥ ૧૧૩ ॥

વ્યાખ્યા - કેવલીનું શરીર જો સપ્તધાતુરહિત કહિયે તો તેને વજ્રરૂપનનારાચ સઘયણ નામકર્મ પ્રકૃતિનો ડડય કેમ થાય કેમકે, તે પ્રકૃતિ તો પુજ્જલ વિપાકની છે. તે અસ્થિ પુજ્જલને વિપેજ વિપાક દેશ્વામે છે જો દૃઢ સંસ્થાનમાત્ર પુજ્જલને વિપે તે વિપાકને દેશ્વાડતી હોય તો દેવતાને પણ વજ્રરૂપનનારાચ સઘયણ કહેવું જોયે. ૧૧૩

મોહવિલણ નાણ ણામુદયાચેવ તસ્સ પારમ્મં ॥

તો વણ્ણાવિસેસો તં હોઝુણ ધાતુરહિયત્તં ॥ ૧૧૪ ॥

વ્યાખ્યા - મોહનીયકર્મના વિલયથી કેવલીને કેવલ જ્ઞાન ડપજે છે. પણ શરીરને વિપે કાંઈ વિશેષપણું થતું નથી શરીરનામકર્મના ડડયથી જ શરીરને વિપે વિશેષતા થાય છે માટે કેવલીના શરીરને વિપે પુણ્યપ્રકૃતિના માહાત્મ્યથી વર્ણગતિ સારસત્તાદિકની વિશેષતા યુક્તજ છે પરંતુ ધાતુરહિતપણું થાય નહીં અતઃ એ વ શાસ્ત્રોને વિપે કહ્યું છે કે, “સઘયણરૂવ સત્તા, એ વજ્રગડ્ડ સારસત્ત કસાસા, એ મા ઇણુત્તરાડ્ડ, હવતિ ણામુદયા તસ્સ ” એમ ઠતા જે કેવલીના શરીરને વિપે અસ્થ્યાદિ પુજ્જલ પલટીને અન્યવિપેજ પુજ્જલ ડત્પન્ન થાય છે એવી કટ્પના કરવી તે દૃષ્ટિવિપરીત હોવાથી અયોગ્ય છે કેમકે, પુણ્યપ્રકૃતિનો ડડય થયાથી તથા વિધ લઙ્ઘિવડે શરીરવર્ણાદિકવિશેષ દૃઢ હોય છે એમ જાણવું. ॥ ૧૧૪ ॥

ઓરાલિપત્તણેણ તહ પરમોરાલિઅવિ કેવલિણો ॥

કવલાહારાવેસ્ક ઠિડ્ડ ચ વુઠ્ઠિ ચ પાઠણ્ણં ॥ ૧૧૫ ॥

વ્યાખ્યા - તીર્થકરનું શરીર જો પરમૌદારિક હોય તો પણ તેને કવલાહાર સા પેહ્જ સ્થિતિ તથા દૃઢિનો અનુનવ થાય કેમકે સામાન્યપણે ઔદારિકશરીર ને વિપે એવો નિયમ થયો છે કે, આહારવિના શરીરની સ્થિતિ હોયજ નહીં ॥ ૧૧૫ ॥

ણય મહ્ણાણપસત્તી, કવલાહારેણ હોડ્ડ કેવલિણો ॥

પુપ્પાઈઅ વિસય, અણ્ણ દયાણાડ્ડ ગિહ્ણિજ્ઞા ॥ ૧૧૬ ॥

વ્યા - જો કેવલી આહાર કરે તો તેના આસ્વાદથી રસનાનું મતિજ્ઞાન થાય

નહી; જો એમ માનિયે તો સમવરણનૂમિકાનેવિષે ગૂઠણપ્રમાણ ફૂલ પાથરેલાં હોવાથી, તેના પરિમલથી ગ્રાણેન્દ્રિયનું મતિજ્ઞાન કેમ ન થાય? આસ્વાદ વિના તૃપ્તિ થાય નહી, એમ પણ ન કહેવું. કેમકે, રતિરૂપ તૃપ્તિ થતી ન હોય તો તે અમારે પણ ઇષ્ટ છે. પરંતુ ક્રુધાનાશરૂપ તૃપ્તિ તો આહારવિના થાયજ નહીં. ॥૧૧૬॥

ઈરિચ્છા વહિચ્છા કિરિચ્છા, કવલાહારેણ જડ ણ કેવલિણો ॥

ગમણાઈણા વિનહવે, સા કિં તુહ પાણ પિહિયત્તિ ॥ ૧૧૭ ॥

વ્યાખ્યાનો જો કહેશે કે, કેવલીને કવલાહાર કરતાં ઈરિચ્છાવહિકી ક્રિયા લાગે છે. તો ગમનાગમનાદિક ક્રિયાએ કરી કેવલીને ઈરિચ્છાવહિચ્છા ક્રિયા કેમ ન લાગે? માટે જેમ કેવલીને ગમનાદિક ક્રિયા છે, તેમ જોજન ક્રિયા પણ જાણવી, એવું પ્રથમજ કહ્યું છે. ॥ ૧૧૭ ॥

ણય પરુવચારહાણી તેણ સયા જોગ્ગસમયણિયણ ॥

ણય વાહિસમુપ્પત્તી હિઅમિઅચ્છાહારગહણાઉ ॥ ૧૧૮ ॥

વ્યાખ્યાનો:- કેવલી જો કવલાહાર કરે તો ધર્મોપદેશમાં અંતરાય પડે, તેથી પરાં પકારની હાનિ થાય, એમ કહેવું ન જોઈયે. કેમકે, તે તૃતીયપ્રહરનેવિષે મુહૂર્ત માત્ર નિયતસમયેજ આહાર કરે છે. તેથી બાકીનો સર્વ કાલ ઉપદેશને અર્થે રહે છે. જો કહેશે કે, કેવલી આહાર કરેતો શૂલાદિક વ્યાધિ ઉત્પન્ન થવાનો સંજવ થાય, તો એ કલ્પના પણ વ્યર્થ છે. કેમકે, તે સારી રીતે જાણીને અનિષ્ઠ્વં ગપરિણામરહિત હિત મિતાહારજ કરે છે. માટે તેનેવિષે શૂલાદિકનો સંજવ થાય નહીં. અને એથી તેનેવિષે રાગની કલ્પના પણ થાય નહીં. ॥ ૧૧૮ ॥

ણ પુરીસાઈ ડુગંઠિય મેસિં ણિદ્દમ્મુ મોહવીઆણં ॥

અઈસય ડેય પરેસિં વિવિત્તદેસેવિહાણાય ॥ ૧૧૯ ॥

વ્યાખ્યાનો:- જો કહેશે કે, કેવલી આહાર કરે તો તેથી વહિનીત પ્રમુખ કરવું જોઈયે, તેતો ડુગંઠાનું કારણ છે; એમ પણ કહેવું નહીં. કેમકે, ડુગંઠાનું મૂળ મોહનીય કર્મ છે. તેનું તો પ્રથમજ ઉન્મૂલન કરેલું છે. અને તીર્થકરનો એવો અતિશય છે કે, તેનાં આહાર તથા નિહારની વિધિને કોઈ દેખી શકે નહીં. એ કારણ માટે બીજાને પણ ડુગંઠા ઉત્પન્ન થાય નહીં. વલી સામાન્ય કેવલી એકાંતે નિહાર કરે છે તેથી પણ બીજા કોઈને ડુગંઠા ઉત્પન્ન થાય નહીં. પૂર્વપક્ષી કહે છે કે, તીર્થ કરને પૂર્વે પણ નિહાર હોય નહીં તો પછી તે કેમ સંજવે? યત: “તિહય

रा तप्यिरो, हलधर चक्रीय वासुदेवाय ; मणुआण नोगनूमी, आहारो एञ्चि एी हारो. ” ए तो कोई अपूर्व मतवे केमके, शास्त्रोनेविपे एवो कोई अतिशय क ह्यो नथी, तेम एवी उदराग्रि पण नथी के जेथी निहारनो अनाव थाय तेम ठतां जो ए वातसाची मानिये तो नस्मकव्याधिनी पठे ते दोपरुप यशे खल रसीकृत आहार मात्र जो नस्म थाय तो पूर्वे केम न थाय ? माटे ते केवल आप रुचिमात्र ठे ॥ ११ए ॥

जो पुण नृत्तिअज्ञावो केवलिणो अइसउत्ति जंपेई ॥

सो वायामित्तेण साहेऊ सुह खउं पुप्फं ॥ ११० ॥

व्या० - जो कदेशो के, केवलीने जे झुकिनो अनाव ठे ते अतिशय जाण वो तो एम कल्याथी तमे पोते पोताना वचने अबतीवस्तुने ठती करो ठो त्या रे आकाशना पुप्प पण ठे एम कदेशो तो कोण ना कहेनारो ठे । पण ए वच नो सप्रमाण न कहेवाय ॥ ११० ॥

एव कवलाहारो जुत्तीइ समन्विउं जिणवराण ॥

पुवायरिएहि जहा तहेव लेसेण उवइओ ॥ १११ ॥

व्या० - एम जे प्रकारे पूर्वाचार्य केवलीने विपे कवलाहारनी समर्थना करी ठे ते प्रकारेज आ ठेकाणे अमे लेशमात्र कछुठे ॥ १११ ॥

तेण केवलनाणी कयकिञ्चो चैव कवलनोईण ॥

नाणाईण गुणाण पणिघायाजावउं सिद्धो ॥ ११२ ॥

व्या० - माटे केवली कवलाहार करता ठतां पण कृतकृत्यज ठे केमके, ज्ञान दर्शन चरित्र तथा वीर्यगुणनो स्वभावपरावृत्ति एटले पाठज हटवारुप प्रतिपात नथी ज्ञानादिक गुण सपूर्ण सिद्धज होयठे माटे ते सर्वथा कृतकृत्य तो सिद्धज ठे एम कहेवु जोइये तथापि ज्ञानादिगुणचतुष्टयनी विद्युद्धताने लीधे केवलीने देश कृतकृत्य कहेतां पण काई विरोध आवे नही ॥ ११२ ॥

नाणस्स विसुद्धीए अप्पा एगतउं ए ससुद्धो ॥

जम्हा नाण अप्पा अप्पा नाण तअप्प वा ॥ ११३ ॥

व्या० - जो कदेशो के, आत्मा ज्ञानरुप ठे. तेथी ज्ञाननी एकांत शुद्धताने लीधे आत्मा पण एकांत शुद्ध थाय ठे एम न कहेवु केमके, ज्ञान ते आत्म

રૂપજ હોયઠે. કેમકે, આત્માવિના જ્ઞાનનું રહેવું નથી. અને આત્મા જે ઠે તે જ્ઞાનસ્વરૂપ પણ હોયઠે. ને તદન્યસ્વરૂપ પણ હોયઠે; એ હેતુથી કેવલી જ્ઞાનાદિગુણને સ્વનાવેકરી શુદ્ધ પણ ઠે. અને અવ્યાવાધાદિગુણના સ્વનાવે અ શુદ્ધ પણ ઠે. એમ જાણવું. ॥ ૧૨૩ ॥

एवं परमपत्तं नाणाड्डवारगं मुणेअवं ॥

सबह परमपत्तं सिद्धाणं चेव संसिद्धं ॥ १२४ ॥

વ્યાખ્યા:- એવી રીતે કેવલીને પરમાત્માપણું જ્ઞાનાદિકગુણોકરી દેશથીજ જાણ વું; સર્વથા પરમાત્મા તે સિદ્ધજ કહેવાય. માટે આઠ દોષના વિરહથી આઠ ગુણ તેનેજ પ્રગટ થાયઠે. આત્મા ત્રણ પ્રકારનો હોયઠે. એક બાહ્યાત્મા, બીજો અંતરાત્મા, અને ત્રીજો પરમાત્મા, આત્મબુદ્ધિયકી જે કાયાદિકનું ગ્રહણ થાયઠે, તે બાહ્યાત્મા કહિયે. શરીરાદિકનો અધિષ્ઠાયક જે ચેતન તે અંતરાત્મા કહિયે; અને જે સર્વ વપાધિરહિત શુદ્ધ આનંદમય હોય તે પરમાત્મા કહિયે. યતઃ “આત્મધિયા સમુપાત્તકાયાદિઃ કીર્ત્યતે અત્ર બહિરાત્મા કાયાદેશમધિષ્ઠાયકો નવત્યંતરાત્મા તુ ચિદ્રૂપાનંદમયો નિઃશેષોપાધિવર્જિતઃ શુદ્ધઃ અપ્રત્યક્ષોનંતગુણઃ પરમાત્માકીર્તિતસ્તદ્ગૈરિતિ યોગશાસ્ત્રે. “ કેટલાએક એમ કહેઠે કે, જે મિથ્યાત્વાદિ પરિણામવાન હોય તે બાહ્યાત્મા કહિયે; જે સમ્યક્તાદિ પરિણામવાન હોય તે અંતરાત્મા કહિયે; અને જે કેવલ જ્ઞાનનિધાન હોય તે પરમાત્મા કહિયે. મિથ્યાત્વાદિ ત્રણ ગુણગાણા સુધી બાહ્યાત્મા કહેવાયઠે; અવિરતિસમ્યગ્દૃષ્ટિનામના ચોથા ગુણગાણાથી જઈને ક્ષીણમોહનામના ચારમા ગુણગાણાસુધી અંતરાત્મા કહેવાયઠે; માટે મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ નિશ્ચયથી સમ્યગ્દર્શન તથા કેવલ જ્ઞાન ઠે. તે શક્તિએકરી અંતરાત્મતા તથા પરમાત્મતાને પામેઠે. કેમકે, અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટ્યાદિકને પણ નિશ્ચયથી કેવલ જ્ઞાન ઠે. અને બાહ્યાત્મા તે નૂતનપૂર્વનયે કરી કહેવાયઠે. કેમકે. તેને મિથ્યાદર્શન પર્યાય પૂર્વે થયાઠે. જેમ મધુથી જ રેલા ઘટમાંથી મધુ કહાડી લીધા પછી પણ મધુઘટ કહેવાયઠે. તે ન્યાય અહિં પણ જાણવો. વ્યક્તે પરમાત્માતે બાહ્યાત્મા તથા અંતરાત્મા પૂર્વનૂતનયથી કહેવાય ઠે. કેમકે, તેને મિથ્યાદર્શન તથા સમ્યગ્દૃષ્ટ્યાદિ એ બન્ને પર્યાય પૂર્વે થયાઠે. ॥ ૧૨૪ ॥

तस्स य सहावसिद्धा, किरिआ गुण करण जोग अहिगिब ॥

कम्मुगुणी आविहवे, जुंजणकरणं तु अहिगिच्च ॥ १२५ ॥

व्या० - ते केवलीने गुणकरण आश्री स्वभावसिद्ध किया होयते तेने केवली ज्ञानादि गुणपर्याय उपजता आत्माश्री अन्यकर्मादिकारणनी अपेक्षा नथी कालस्वभावादिके तेना कारणपणे सर्व आत्मातरनूत ठे मनोवाक्कारूप युंज ना कारण आश्रीने केवलीने कर्मोपनीतकिया पण थायते माटे ते अंशेकरी केवल स्वभावसिद्ध कियाज नथी ॥ ११५ ॥

अह सो सेलेसीए, जाणानलदडूसयलकम्ममलो ॥

कणगंव सबह चिय, लक्षसदावो हवइ सिद्धो ॥ ११६ ॥

व्या० - हवे केवली जे ठे ते, शैलेसीअवस्थानेविषे शुक्लध्यानरूप अग्रिएकरी सर्वकर्मरूपमलने दग्ध करीने अग्रिएकरी निर्मल किधेला सुवर्णनी पते सवथा लब्धस्वभाव अर्हने सिद्धत्वपर्यायनो नजनार थायते ॥ ११६ ॥

तस्स वर नाण दंसण, वर सुह सम्मत्त चरण निच्चठिई ॥

अवगाहणा अणता, मुत्ताण अई अवरियं च ॥ ११७ ॥

व्या० - ज्ञानावरणीयादिक आत्मकर्मशी जीवने अज्ञानादिक दोष होयते ते नाश पाम्यापटी सिद्धने आ आठ गुण प्राप्त थायते - पहेलो ज्ञानावरणीयकर्मना ह्यथी अनत केवलज्ञान उत्पन्न थायते, बीजो दर्शनावरणीयकर्मना ह्यथी अनत केवलदर्शन उत्पन्न थायते, त्रीजो वेदनीयकर्मना ह्यथी द्वायिक सम्यक्त उत्पन्न थायते चोथो चारित्रमोहनीयकर्मना ह्यथी द्वायिक चारित्र उत्पन्न थायते, पाचमो आशु कर्मना ह्यथी अह्य स्थिति उत्पन्न थायते; षष्ठो नामकर्म तथा गोत्रकर्म ए वनेनो ह्यथी एक सिद्धावगाहक स्थाननेविषे क्षीरशर्करानी पठे अनत सिद्धावगाहना उत्पन्न थायते, अर्हो मोहनीयकर्मना ह्यथी वे गुण उत्पन्न थायते एम कहु, तथा नाम अने गोत्र एवे कर्मना ह्यथी एक ज गुण उत्पन्न थायते एम कहुते, ए ठेकाणे स्वपरिज्ञापाज शरण ठे ॥ ११७ ॥

थिरयावग्गहणात्तं, पत्तेअ नामगोत्तकम्मखए ॥

चरणविअ मोहखए, इअ अह गुणति विति परे ॥ ११८ ॥

व्या० - केटलाएक मोहनीयकर्मना ह्यथी एकज चारित्रगुणमानेते, तथा नामकर्मना ह्यथी आत्मप्रवेशस्थिरतारूप गुण कहेते, तेमज गोत्रकर्मना

હયથી અવગાહના ગુણ માનેછે. ॥ ૧૨૭ ॥ અઃ જે આચાર્ય સિદ્ધને ચારિત્ર ગુણ નથી માનતા, તે સૂત્રનું અવલંબન કરીને પૂર્વ પદ્ધતિ કરેછે:-

નણુ સિદ્ધાંતે સિદ્ધો, ણો ચારિત્તી અ ણો અચારિત્તી ॥

નણિત વવહારણયા, ણિતિત હોઈ ચારિત્તી ॥ ૧૨૮ ॥

વ્યાઃ:- “ સિદ્ધે ણો ચારિત્તી ણો અચારિત્તી ” એ સૂત્રનેવિષે સિદ્ધને ચારિત્રી નો અચારિત્રી કહ્યોછે, એવું વચન તો ચારિત્ર ન હોય તો સંજવે, જેમ નવ્યત્વ ન હી હોવાથી નવ્યત્વને ટેકાણે અનવ્યત્વ કહેવાયછે, તેમ ઠતાં સિદ્ધના ગુણોમાં ચારિત્રની ગણના કેમ કીધીછે ? ॥ ૧૨૯ ॥ અઃ કોઈએક એ સૂત્રનું સમાધાન કરેછે:-

નણુ ઇહ દેસણિસેહે, ણો સદ્ધો તેણ તરુસ દેસરુસ ॥

અહુ ણિસેહો કિરિયા, રૂવરુસ ણ સત્તિરૂવરુસ ॥ ૧૩૦ ॥

વ્યાઃ:- “ ણો ચારિત્રી ણો અચારિત્રી ” એ વાક્યમાંના “ નો ” શબ્દથી દેશ નો નિપેધ થાયછે. એટલે ચારિત્ર વે પ્રકારનું હોય છે, એક ક્રિયારૂપ ને બીજો પરિણામરૂપ છે. તેઓમાંનાં ક્રિયારૂપચારિત્રનો સિદ્ધનેવિષે નિપેધ છે ; પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્રનો નિપેધ નથી ; એમ જાણવું. ॥ ૧૩૦ ॥ અઃ કેવલીનેવિષે ક્રિયારૂપ ચારિત્ર છે, પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્ર નથી એમ કહેવું નહીં તે કહેછે:-

જહ કિરિયારૂવં ચિઅ, ચારિત્તં એવ ણાયપરિણામો ॥

તો કિરિયારૂવં ચિઅ, સમ્મત્તં ણાયપરિણામો ॥ ૧૩૧ ॥

વ્યાઃ:- જે પ્રેક્ષોત્પ્રેક્ષાદિક્રિયાછે, તે ચારિત્ર કહિયે ; અને તદુપયોગરૂપ ચારિત્ર તે જાવચારિત્ર કહિયે, જાવચારિત્ર જ્ઞાનરૂપજ છે. ત્યારે નિશંકતાદ્યાચારરૂપ જે ક્રિયા ; તેજ સમ્યક્ત કહિયે, અને શ્રદ્ધાનપરિણામ તે જ્ઞાન કહિયે, એમ નિર્ણય કરતાં જ્ઞાન તથા દર્શનનો ખેદ થાય નહીં, જ્યારે આત્મગુણરૂપ સમ્યક્ત છે ત્યારે ચારિત્ર પણ આત્મગુણરૂપ કેમ ન કહિયે ! અતઃવ મરુદેવાદિકને બાહ્યાચાર વિના પણ ચારિત્ર સંજવેછે. ॥ ૧૩૧ ॥ અઃ “ ઇહ જવિએ જંતે, ચરિત્તે પરજવિએ ચરિત્તે ” એવાં જગવતી સૂત્રનાં વચનોએ કરી ચારિત્ર જવાનનુગામી કહ્યુંછે. વેપે ચારિત્ર સંજવે નહીં, એમ જે કહેછે, તેનું સમાધાન આવીરીતે છે:-

જં પુણ તં હહ નવિઅ, તં કિરિયારૂપમેવ ણેયથ ॥

અહવા નવો ણ મુક્કો, ણો તસ્મિ નવે હઅં અહવા ॥ ૧૩૬ ॥

બ્યા-“ જે ચારિત્ર હહ નવિક કહ્યુઠે, તે ક્રિયારૂપ જાણવું, અંને બીજું જે મોહનીયકર્મના ક્લેશથી ઉત્પન્ન થાયઠે તે ચારિત્ર મોહનેવિપે હોયઠે, તેની અમે પણ ના કહેતા નથી, અથવા મોહના નવમા વિવક્ષા કરી નથી માટે હહ નવિક ચારિત્ર કહ્યુઠે, અથવા મોહનેવિપે ચારિત્ર તો ઠે, પરતુ કર્મનિર્જરાકરૂપ પ્રયોજન તિહા નથી, તેથીજ હહ નવિક કહ્યુઠે ॥ ૧૩૬ ॥

ણય મોક્કસુદ્ધે લધે, તયણુઘણસ્સ હંદિ વેફલ્લં ॥

તકારણસ્સ હહરા, નાણસ્સ વિ હોહ વેફલ્લં ॥ ૧૩૭ ॥

બ્યા-“ ચારિત્રનું ફલ મોહુ ઠે, તે પામ્યા પઠી ચારિત્ર રહેતું નથી એમ કહેતું નહીં અન્યથા જ્ઞાનનું ફલ વિરતિ ઠે, તે પામ્યા પઠી ચારિત્ર રહેતું નથી, એમ કહેતું નહીં, અન્યથા જ્ઞાનનું ફલ વિરતિ ઠે, તે પામ્યા પઠી જ્ઞાનપણ સત્યવે નહીં. જ્યારે સિદ્ધને જ્ઞાનનું ફલ નિશ્ચયથી લોકાલોકપ્રકાશરૂપ ઠે, ત્યારે ચારિત્રનું ફલ પણ નિશ્ચયથી શુદ્ધાત્મસ્વજ્ઞાવાનુનવલક્ષણ શાસારૂ ન હોય ॥ ૧૩૭ ॥

ણેવ પદ્ધાનગો, અહિયાવહિ પૂરણમિ ચરણસ્સ ॥

સાવા કિરિયારૂવે, સુઅકરણે જ કરેમિત્તિ ॥ ૧૩૮ ॥

બ્યા-“ સિદ્ધને જો ચારિત્ર માનિયે તો યાવજ્જીવતાની પ્રતિજ્ઞાનો જગ થયો એમ પણ ન કહેતું કેમકે, ઓઠા કાલે પ્રતિજ્ઞાનો જગ થાય ઠે, પણ અધિક કાલે પ્રતિજ્ઞાનો જગ ન થાય અથવા તે પ્રતિજ્ઞા ક્રિયારૂપચારિત્રનીયજ જાણવી કેમકે, “ કરેમિ જતે ” એસત્ર શ્રુતકરણાર્થ કહ્યુઠે તે શ્રુતકરણ યુજનાકરણ રૂપ ચારિત્રજ અવલંબીને પ્રવર્તે ઠે ગુણરૂપ ચારિત્ર તે આત્મસ્વરૂપ ઠે મોહવિરહથી તેનો આવિર્ભાવ માત્ર થાયઠે ॥ ૧૩૮ ॥

અહ ચરણ મનુઘાણ, ત ણ સરીર વિણત્તિ જહ્ વુદ્ધી ॥

તેણ વિણા નાણાઈ, તા તસ્સ હેઠ્ઠઅ પત્ત ॥ ૧૩૯ ॥

બ્યા-“ જો ચારિત્ર અનુષ્ઠાનરૂપઠે, તે શરીરવિના સિદ્ધનેવિપે સત્યવે નહીં એમ જો કહિયે તો શરીરવિના જ્ઞાનાદિક પણ સિદ્ધનેવિપે કેમ સત્યવે! પૂર્વાવસ્થામાં શરીરથી ઉત્પન્ન થયેલા જ્ઞાનાદિકના નાશના કારણવિના સિદ્ધને ધ્રુવ કહિયેંઠે ॥ ૧૩૯ ॥

કિરિયા ફલતંદયિગી, સ્વદ્વચ્ચં ચરણં વિ દોહ્લ મહ જ્ઞેઽ ॥
સાતેણ વજ્રચરણં, વજ્રંતરિયં તુ પરિણામા ॥ ૧૩૬ ॥

વ્યા૦ બીજું ક્રિયા છે તે શરીરનામકર્મના ઉદયથી છે; શરીરવિના ક્રિયા થાય નહીં. શરીરવડે ચારિત્રરૂપ ક્રિયા થાય છે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય છે. એવા બાહ્યચારિત્રરૂપ શુદ્ધ જૈનસમાચારીરૂપ ક્રિયાનું સેવન કરીને અનવ્ય જીવ પણ ન વમાં ઐવયકસુધી જાય છે, એવો બાહ્ય ચારિત્રનો મહિમા છે. અને કેવલીને તો દ્વાયિક ચારિત્ર કહ્યું છે. માટે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય નહીં; કિંતુ તે શુદ્ધ આત્મપરિણામરૂપ હોવાથી એ અંતરંગ ચારિત્રજ કહેવાય ॥ ૧૩૬ ॥

આયા સ્વલુ સામાઈય, આયા સામાઈઅસ્સ અઘોત્તિ ॥
તેણેવ ઇમં સુત્તં, જ્ઞાસઈ તં આયપરિણામં ॥ ૧૩૭ ॥

વ્યા૦ “ આયા સામાઈએ આયા સામાઈઅસ્સ અઘે ” એ સૂત્ર પણ ચારિત્રને આત્મપરિણામરૂપજ કહે છે. પરંતુ બાહ્યક્રિયારૂપ નથી કહેતા ॥ ૧૩૭ ॥

ણય સ્વદ્વચ્ચં વિચરિત્તં, જોગિણિરોહેણ તં વિલયમેઈ ॥
અસુહ વિહલં પત્તો, વિરહો ચારિત્તમોહસ્સ ॥ ૧૩૮ ॥

વ્યા૦ કેવલીને જે દ્વાયિક ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, તે જ્યારે યોગનો નિરોધ કરીને મોહનેવિષે ગમન કરે છે, તેના પ્રથમસમયમાં નાશ થાય છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, દ્વાયિકજાવનો નાશ થતોજ નથી. જો એમ ન માનિયે અને દ્વાયિકજાવનો નાશ માનિયે તો ચારિત્રમોહનીયકર્મનો નાશ કહેવાશે નહીં. તેમ ઠતાં બલેકરી નાશ અંગીકાર કર્યું તો પણ તે નિર્થક થશે. કેમકે, ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશથી દ્વાયિક જાવતો ઉત્પન્ન થયોનહીં ત્યારે એ નાશપણું શું કામનું? જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના નાશનું ફલ કેવલ જ્ઞાન છે; તેમ ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશનું ફલ યથાસ્થિત ચારિત્ર છે. તે જો સિદ્ધનેવિષે ન હોય, તો મોહનીયનો નાશ નિષ્ફલ કહેવાશે ॥ ૧૩૮ ॥

તેણં સુહુવત્તે, ચરણં નાણાનુ દંસણં વત્તં ॥

કારણકજ્જવિજાગા, સંતંતમિય કિં ન સિદ્ધેસુ ॥ ૧૩૯ ॥

વ્યા૦ તે કારણ માટે શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર યદ્યપિ ઉપયોગરૂપતાજ્ઞાનથી અન્યથા છે, તથાપિ તેઓમાં કારણકાર્યજાવજેદ છે. જ્ઞાન ચારિત્રનું કારણ

हे, तेम चारित्र ज्ञानतुं कारण ठे, जेम सम्यक्त तथा ज्ञानना विषयोमा जेद न थी, अर्थात् बन्नेनो एकज विषय ठे, तथापि तत्त्वरोचकरूप ते ज्ञान कहेवायठे, तथा तत्त्वरुचिरूप ते सम्यक्त कहेवायठे एवो बन्नेनो जेद ठे तेम ज्ञान अने चारित्रनो पण जेद जाणवो तेमज ज्ञानावरणीयादिक कर्मोनो जेद पण संजवे ठे एवी रीते ज्ञानथी अन्य चारित्र उपयोगरूपने ज्ञानथी अनन्य अनेकातस्वरूप सिद्धनेविषे केम न थाय ॥ १३७ ॥ अ० ए प्रमाणे सिद्धनेविषे चारित्रनी समर्थना करी, ते उपर सिद्धांतपद्धते अवलंबीने पूर्वपक्षी समाधान करेते.

एतु समाहाणविही, जो मूलगुणेषु दुज्ज थिरजावे ॥

सो परिणामा किरिआ, जुंजणकरण पडिचंतो ॥ १४० ॥

व्या० मूलगुणनेविषे जे स्थिर जावरूप ठे, तेज चारित्र क्रियारूप कहेतुं के मके, ते मनोवाक्काययोगरूप युजनाकरणनी अपेक्षा करेते कोई पृष्ठे के, एम कह्याथी वीर्यरूप चारित्र थाय ते सजवे नही जेम ज्ञानाचारादिकथी ज्ञानादिक अन्य ठे, तेम चारित्राचारथी चारित्र पण अन्यज सजवे तेने एम कहेतु के, जो एम कहिये तो वीर्याचारथी वीर्य पण का अन्य न कहिये। जो कहेसो के, योगरूप चारित्र होय तो ते उपशमिक जावे केम थाय। केमके' योग ते नामकर्मना उदधिकजावे वर्र्तेते उपशमिक जाव तो मोहविना अन्य कर्मनो था यज नही। एम पण न कहेतु, केमके, योगपरिणामविशेष पण चारित्रमोह नीयकर्मना उपशमादिकनी नियमेकरी अपेक्षा करेते ते उपशमादिक जावेज कहिये, केमके, प्रधाननी अपेक्षाए व्यवहार होयठे अतएव इन्द्रियपर्याप्ति उदयजघन्य पण इन्द्रियप्रधाननी अपेक्षाए शास्त्रमा द्वायोपशमिक कहेवायठे ॥ १४०

असुह वक्कजडाण, चंभाण चमरुदपन्नईण ॥

वेणसिया चारित्तं, सुष्ठुवत्तं गोत्ति काऊण ॥ १४१ ॥

व्या० जो योगस्थैर्यरूप चारित्र न कहिये, अने शुद्धोपयोगरूप चारित्र क हिये, तो वक्क जमने चारित्र केम संजवे? केमके, तेने तथाविध माया ते अ शुद्धोपयोगरूप ठे अने ते तो शुद्धोपयोगनो जेद ठे, तथा क्रोधमोहनीयक र्मना परवशे जे चमरुदाचार्यादिक सहजे कोपनशील ठे, तेने पण चारित्र केम सजवे? केमके, तेने पण अशुद्धोपयोग ठे मूलगुणनेविषे योगस्थैर्य ते तेने पण सजवे. जेम वज्ज अग्निएकरी कल थाय, तो पण वज्जपण मूके नही. जे

મ યથાવિધ કષાયથી અસ્થિરતા પણ કષાયપરિણતિ પ્રમાદરૂપ તેને થયો, તો પણ યોગસ્થૈર્યનો ઘાત થાય નહીં. જો યોગક્રિયારૂપ ચારિત્ર કહિયે તો તે મરુદેવાદિકને કેમ સંજવે? એવો સંદેહ પણ ન કરવો. કેમકે, મરુદેવાદિકને પણ સંસારનિવૃત્તિરૂપ મનોયોગપરિણતિયુક્ત છે. યુક્તંચ. “નગવદર્શીનાનંદ, યોગસ્થૈર્યમુપેયુષી, કેવલજ્ઞાનમમ્જ્ઞાન, માસસાદ તથૈવ સા.” ઇતિ યોગશાસ્ત્ર વૃત્તૌ ॥૧૪૧॥

ચરણં જહ્ ઉવતંગો, જિણાણ તા હંતિ તિન્નિ ઉવતંગો ॥

દોસુ અ અંતપ્રાવે, તં તિઅસ્સ પકપ્પણા મોહા ॥૧૪૨॥

વ્યાખ જો શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર કહિયે, તો કેવલીને આ ત્રણ ઉપયોગ હોવા જોઈએ. જ્ઞાનોપયોગ, દર્શનોપયોગ, તથા ચારિત્રોપયોગ. હમ સામાન્યથી પણ તેર ઉપયોગ થવા જોઈએ. અને શાસ્ત્રોનેવિષે તો બાર ઉપયોગ કહ્યા છે. જ્ઞાન તથા દર્શનમાંજ ચારિત્ર જેલિયે તો ત્રીજું કયું ચારિત્ર કહીશું. જે કહિયે તે પ્રયાસમાત્ર થાય. જો સાકારોપયોગ ચારિત્ર જેલિયે તો સાકારોપયોગના આઠ જેદ પણ સંજવે. ઉપયોગરૂપ ચારિત્ર માન્યાથી ઇત્યાદિક અનેક દૂષણ થાય. ॥૧૪૩॥

૩૦ જો વીર્યરૂપ ચારિત્ર કહિયે તો પણ શૈલેશી અવસ્થાનેવિષે તે કેમ સંજવે! કેમકે, તે સમયનેવિષે પ્રવૃત્તિરૂપ વીર્ય નથી. એમ જે કહે છે, તેનું સમાધાન કરે છે.

સૈલેસીએ જત્તો, ણિવિત્તિરૂવો સચેવ ધિરજ્ઞાવો ॥

ણય સો સિદ્ધાણં પિય, જં તેસિં વીરિઅં ણહિ ॥ ૧૪૩ ॥

વ્યાખ શૈલેશીઅવસ્થાનેવિષે યદ્યપિ રૂપ યત્ન નથી, તથાપિ યોગનિરોધથી નિવૃત્તિરૂપ યત્ન છેજ, તેજ પરમ સ્થિરજ્ઞાવરૂપ ચારિત્ર છે, તે સ્થિરજ્ઞાવ સિદ્ધને નથી, કેમકે તેનો વીર્ય નથી, માટે ચારિત્રને દાનાદિક પાંચ લબ્ધિએ ક્ષાધિક જાવ સાદિસાંત કહ્યા છે, તથા સૂત્રમાં પણ સિદ્ધ અવીર્ય કહ્યા છે. ॥ ૧૪૩ ॥

૩૦ જો ચારિત્ર ક્રિયારૂપ કહિયે, તો અક્રિયા મોહકારણ કહી કેમ સંજવે? યતઃ “સાણં જંતે અકિરિઆ કિં ફલા; ગોયમા, સિદ્ધગમણપજ્જવસાણફલા પત્તતા” એહવું જે કહે છે, તેનું સમાધાન કરે છે:—

અંતે અ અંતકિરિઆ, સૈલેસી અકિરિયત્તિ એગઠા ॥

નાણકિરિઆહિ મોરકો, એત્તો ચિઅ જુજ્જએ એવં ॥૧૪૪॥

વ્યાખ અંતક્રિયા, શૈલેશી તથા અક્રિયા એ સર્વ શબ્દ એકાર્થક કહ્યા છે. અંતક્રિયા એટલે સકલકર્મધ્વંસરૂપ બેહું પ્રયોજન; જેથી કોઈ અન્ય ક્રિયા બાકી રહે

नही ते, शैलेश एटले मेरुपर्वत, तेनी पठे जे निश्चल अवस्था ते शैलेशी कहेवाय, अने जे अवस्थानेविषे प्रवृत्तिरूपक्रिया न होय ते अक्रिया कहेवायठे अतएव “ज्ञानक्रियान्या मोक्ष” ए वचन युक्त ठे केमके, सर्व सवररूपक्रिया अक्रिया रूपज ठे. ॥ १४४ ॥ उ० कोइ आशंका करेठे

नण जोग निरोद्धेण, चारितं सासयं परं होऊ ॥

असुह तेण ए मोरको, उग्रव काले असतेण ॥ १४५ ॥

व्या० परमार्थताथी चारित्रनो प्रतिपद्धी यद्यपि चारित्रमोहनीयकर्म ठे, तथा पि जेम चोरनी साथे रहनेनारो अचोर पण कर्मांकित थायठे, तेम मोहना सहचारथी योग पण चारित्रना विरोधी ठे माटे योगना निरोधेकरी परम यथाख्यातचारित्र शैलेशीने चरमसमये ऊपजे ते शाश्वतचारित्र सिद्धने पण होयठे जो ते चारित्र ते समयनेविषे उत्पन्न थईने आगल मोक्ष थवाना समये नाश पामतु होय तो ते उत्पन्न थवानुं प्रयोजन शुं? तथा जो कार्यना समये कारण न होय तो कार्यनी उत्पत्तिपण केम थाय? ॥ १४५ ॥

केई विति मुणीण, सहावसमवधिई हवे चरणं ॥

त लक्षसहावाणं, सिद्धाण सासय जुतं ॥ १४६ ॥

व्या० केटलाएक कहेठे के, पूर्वोक्त दोपने लीधे शुद्धोपयोगरूप चारित्र थाय नही स्वनावसमवस्थानरूप चारित्र होयठे ते आत्मस्वनाव अविरल्यादि दशा ए आत्तादन करी लीधु ठे ज्यारे चारित्रमोहनीयकर्मनो विलय थायठे, त्यारे ते आत्मस्वनाव प्रगटेठे ते लब्धस्वनाव सिद्धने शाश्वतरूप चारित्र युक्त ठे ॥ १४६ ॥

उ० ए कहेला परमतनुं समाधान करेठे -

चरणरिणो ए जोगा, अहसमाएण सवसवरण ॥

सिद्धे तस्मि सहावे, समवघाणंति सिद्धतो ॥ १४७ ॥

व्या० जो एम कहिये के, योगचारित्रना विरोधी ठे, तेथी योगनो निरोध कखा थकी परम चारित्र ऊपजे ठे ए कहेवु योग्य नथी केमके जो सहचारथी योग चारित्रना विरोधी थाय, तो दर्शनना पण विरोधी थवा जोये तेम तो न कहेवाय ज्यारे शैलेशीअवस्थानेविषे सर्व सवर कहेवाय ठे, त्यारे तेज समयनेविषे सकल कर्मनिर्जरा कारण चारित्र ठे, एवा अज्ञिप्राये स्वनावसमवस्थानरूप चारित्र पणसिद्धने कहेवु जोये के जो योगपरिणामथीनिन्नस्वनाववान चारित्र सिद्धहोय ॥ १४७ ॥

उज्जुसुएण मएणं, सैलेसीचरमसमय जावित्ति ॥

अंतसमउं चिय जहो, हेऊ हेऊस्स कज्जम्मि ॥ १४८ ॥

व्या० एम जे कह्युंठे के, सैलेसीना ठेजा समयनेविषे चारित्र उपजेठे, ते रुज्जु सूत्रनयनामते क्खणपर्याय जंगुरठे. तथा कारणनो अंत्यसमयज कार्यनो हेतु ठे. ए अनिप्रायेकरी मोहना क्खयथीज सादिसांत क्खायिकनावरूप बीजुं चारित्र उ पजे ठे. ॥ १४८ ॥

एय चरणमोहबंधो, सिद्धाणं अ चरणाण संताणं ॥

अविरय पच्चइउं सो अइप्पसंगो ह्वे इहरा ॥ १४९ ॥

व्या० सिद्धने चारित्र नही होय तो तेने चारित्रमोहनीयकर्मनो बंध थवो जोये; माटे एम न केहेवुं केमके विरति अने अविरति ए वे स्वतंत्र परिणाम ठे. ॥ १४९ ॥

जंच जिअलस्कणं ते उवइदं तव लस्कणं लिंगं ॥

तेण विणा सो जुज्जइ धूमेण विणा दुआ सुव ॥ १५० ॥

व्या० “नाणं च दंसणं चैव, चरित्तं च तवो तथा; वीरिअं उवउंगो य, एयं जीअस्स लस्कणं” एवीरीते श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनी गाथाएकरी जीवतुं लक्खण चा रित्र कह्युंठे. माटे ते सिद्धने पण होवुं जोये. एम कहेवुं नही. केमके चारित्र जे ठे ते उपयोगनी पठे यावत् इव्यजावि लक्खण नथी. आंही लक्खणशब्दनो अ र्थे लिंग जाणवो. जेम धूम अग्निनो लिंग ठे. तेम चारित्र जीवनो लिंग कह्युंठे. जेम धूमविना अग्नि तप्त लोहनेविषे होयठे, तेम चारित्रविना जीवपण होयठे. एमां कांई विरोध नथी, अतएव अंतरंग लक्खण कहીने बाह्य लक्खण कहेवाने अ र्थे उपर कहेली गाथा उत्तराध्ययनबृहद्वृत्तिनेविषे अवतरण करेली ठे. ॥ १५० ॥

एय णिब्बयस्स नाणे अजेयवित्ती कहं चरणविरहे ॥

संतं चिअ पन्निवज्जइ फलेण जं सोय संतं वि ॥ १५१ ॥

व्या० जो सिद्धनेविषे चारित्र न होय तो ज्ञानमां चारित्रनी अजेद वृत्ति केम संनवे? केमके, सकलादेशे ठतांज सर्व धर्म एक धर्मवाचक शब्दे बोले एवी आ शंका पण न करवी, केमके, ते समयमां चारित्र नथी तो पण चारित्रतुं फल ठे. माटे चारित्र ठे एम मनायठे, ए नयना मते चारित्रना फलविना ठतें चारित्र प ण अठतुं माने. ॥ १५१ ॥

एवि आयाचरणं चिअ आया सामाइयंति वयणेण ॥

दवियाया नयणाए चरणाया सव्वथोकुत्ति ॥ १५२ ॥

व्या० “आया समाईए, आया सामाईअस्त अठे” ए सूत्रनेविषे आत्मपर्यायरूप जे चारित्र्ये, ते इव्यार्थिक नयना आदेशे आत्मरूप कछुठे, माटे ते चारित्र यावत् इव्यन्तरी आत्मस्वभावरूप न जाणवु केमके, इव्यात्मा, ते नजनाए चारित्रात्मा कछुठे, तथाहि “जस्त दविआया तस्त चरिताया नयणाएत्ति” एवी रीते जगवतीसूत्रमा कछुठे, तथा आत्माना जे आठ चेद कहा ठे, तेओमा चारित्रात्माने सर्वस्तोक कछुठे, माटे आत्मा तेज चारित्र एम न कहेवु ॥ १५२ ॥

एतो चिय सिद्धाण, खइअम्मि नाणदसणगाहसु ॥

सम्मत्तजाडगहण, वढूण दोसा ए संकंती ॥ १५३ ॥

व्या० वली सिद्धनेविषे चारित्र नथी, ते माटेज सिद्धने द्वाइकनावमा ज्ञान तथा दर्शन एवेज कहाठे जो कोई कहेजे के, सम्यक्समान चारित्र्ये तेथी सम्यकना ग्रहणथी चारित्र्यपण ग्रहण थायठे एम कहेवु नही केमके, शुद्धोपयोगरूप चारित्र्यनो पूर्वज निषेध कछोठे अने योगस्थैर्यरूप तेदनीज व्यवस्थापना करीठे ॥ १५३ ॥

अम्ह एाजिणिवेसा, सिद्धाणं अ चरणस्स पक्कम्मि ॥

तह वि जणिमो रतीरइ, ज जिणमयमन्न हाकाउ ॥ १५४ ॥

व्या० सिद्धने चारित्र नथी, ए पक्कमा यद्यपि अमने अनिनिवेश नथी, तथा पि आटवु व्यवस्थापन आटलासारु करिये हैये के, श्रीवीतरागना वचन अन्यथा न थाय ॥ १५४ ॥ अ० एवीरीते सिद्धने चारित्र नथी, एवी समर्थना करी, त्यारे सिद्धना गुणोमा चारित्रनी गणना केम करीठे ? एवा पूर्वपद्धतुं समाधान करेठे -

जइवि जइमो सिद्धतो, इह केसिवि तहवि सूरीण ॥

सिद्धाण चारित्त, तेसिमए त मए मिहिअ ॥ १५५ ॥

व्या० यद्यपि सिद्धने चारित्र नथी, एवो सिद्धात ठे, तथापि केटलाएक आचार्यो चारित्र मानेठे, यत “अन्येनु दानादिलब्धिपचक चारित्र च सिद्धस्यापीष्ठति, तदाचरणस्य तत्राप्यजावात्, आचरणान्नावेपि च तदसत्त्वे ह्रीणमोहादि प्वपि तदसत्त्व प्रसंगात् ॥ ततस्तन्मते नचारित्रजावना सिद्धावस्थायामपि सद्भावेनापर्यवसति तत्वादकस्मिन् द्वितीयजग एव द्वाधिको जावो न ज्ञेयेषु त्रिष्वपि” इति विज्ञेपावश्यक

ટીકાયાં ” એ આચાર્યના મતેકરી અમે સિદ્ધના ગુણોમાં ચારિત્રની ગણના કરીએ. એ મત જે છે તે પૂર્વમતથી વિરુદ્ધ છે માટે અપ્રમાણજ છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, અવિહિન્નપરંપરાએ આવેલાં જે એ વે મત, તે અનતિશય પુરુષયકો નિવારણ થાય નહીં. જો કદેશો કે, એક એકની યુક્તિની સમર્થના કરતાં પ્રત્યેકમાં દોષ આવશે, એવો વિચાર પણ ન કરવો. કેમકે, જિનવચનક્રમ પર અરુચિ થયાવિના સમ્યક્તનો ત્રંશ થતો નથી. ॥ ૧૫૫ ॥

તેસિં સઘા કિરિઆ, સદ્વાસિદ્ધા પણઠ કમ્માણં ॥

ઠહંપિ કારગાણં, એગઠેજં સમાવેસો ॥ ૧૫૬ ॥

વ્યાખ્યા તે સિદ્ધને સર્વ ક્રિયા સ્વજ્ઞાવસિદ્ધ છે, એક પણ વિજ્ઞાવ ક્રિયાનથી. કેમકે, કર્મરહિત સિદ્ધને ઠ કારક એક અર્થે વિશ્રાંતિ પામે છે. તે કહે છે:— કથંચિત્ત જ્ઞાનથી અન્યથા અત્માક્ષિત્તિક્રિયા સ્વતંત્રપણે કરે છે. માટે આત્મા જે છે તેજ કર્તા છે, એ પહેલું કર્તાનામા કારક ક્ષિત્તિક્રિયા સ્વતંત્ર આત્માનેવિપે પ્રાપ્તમાણ છે, માટે તેજ આત્મરૂપ કર્મ છે; એ બીજું કર્મનામા કારક જેણે કરીને જ્ઞાનસ્વજ્ઞાવથી તથા ક્ષિત્તિસ્વજ્ઞાવે આત્મા ક્રિયા કરે છે, તેજ આત્મરૂપ કરણ હોવાથી આત્માજ કર્તા છે એમ જાણવું. એ ત્રીજું કરણનામા કારક જે સ્વાનુફલવેદ્યને અર્થે આત્મા ક્ષિત્તિક્રિયા કરે છે, તેજ આત્મરૂપ સંપ્રદાન છે; એ ચોથું સંપ્રદાનનામા કારક જે પૂર્વજ્ઞેયાકારને વિશ્લેષે ઉત્તરજ્ઞેયાકારમિશ્રિત જ્ઞાનસ્વજ્ઞાવ આત્મા નજે છે, તેજ આત્મસ્વજ્ઞાવરૂપ અપાદાન છે. એ પાંચમું અપાદાનનામા કારક તથા જે જ્ઞાનરૂપગુણવું નાજન જે આત્માનામે ઇવ્ય તેજ આધાર છે એમ જાણવું; એ ઠહું આધારનામા કારક કહ્યું એ જ્ઞાન આશ્રી ઠ કારક કહ્યા, એમજ સર્વ બીજા ધર્મો આશ્રી જાણી લેવું. ॥ ૫૫૬ ॥

તે પુણ પનરસ નેઆ, તિઠાતિઠાય સિદ્ધનેણં ॥

તઠ ઇચ્છીણં સિદ્ધિં, એ સ્વમહ સ્વવણો અન્નિણિવેસી ॥ ૧૫૭ ॥

વ્યાખ્યા તે સિદ્ધના પંદર નેદ કહ્યા છે, યતઃ તીર્થસિદ્ધ, અતીર્થસિદ્ધ, તીર્થકર સિદ્ધ, અતીર્થકરસિદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધિસિદ્ધ, પ્રત્યેકબુદ્ધિસિદ્ધ, બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ, સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ, પુરુષલિંગસિદ્ધ, નપુંસકલિંગસિદ્ધ, સ્વલિંગસિદ્ધ, અન્યલિંગસિદ્ધ, ગૃહલિંગસિદ્ધ, એકસિદ્ધ, તથા અનેકસિદ્ધ. હવે એનો અર્થ કરે છે તીર્થ એટલે જે ચતુર્વિધ સંઘ, અથવા પ્રથમ ગણધર ઉત્પન્ન થયા પછી જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થસિદ્ધ; તીર્થની ઉત્પ

नि यथा पहेला अथवा तीर्थनो विभेद यथा पठी जे सिद्ध यथा ते अतीर्थसिद्ध, तीर्थकरपदवी जोगवीने जे सिद्ध यथा ते तीर्थकरसिद्ध, सामान्य केवली ठतां जे सिद्ध यथा ते अतीर्थकरसिद्ध, बाह्य कारण दीगविना जे पोतेज जातिस्मरणा दिकथी प्रतिबोध पामीने सिद्ध यथा ते स्वयंबुद्धिसिद्ध, प्रत्येक बाह्य कारण वृ पनादि देखी प्रतिबोध पामीने जे सिद्ध यथा ते प्रत्येकबुद्धिसिद्ध, बुद्धजे गुर्वादिकथकी बोध पामीने सिद्ध यथा ते बुद्धबोधितसिद्ध, स्त्रीलिंगना त्रण प्रकार ठे वेद, शरीरनिवृत्ति, तथा पथ्य, ए त्रणमा अत्रे शरीरनिवृत्तिनो अधि कार लेवो वेद तथा पथ्यनो अधिकार नथी केमके, ए बे प्रकार मोहना अंग नथी माटे शरीरेकरी वर्तमान ठता जे सिद्ध यथा ते स्त्रीलिंगसिद्ध, पुरुष शरीरे करी वर्तमान ठता जे सिद्ध यथा ते पुरुषलिंगसिद्ध, नपुसकलिंगे करी वर्तमान ठता जे सिद्ध यथा ते नपुसकलिंगसिद्ध, रजोहरणादिकस्वलिंगनेविपे व्यवस्थित ठतां जे सिद्ध यथा ते स्वलिंगसिद्ध, परिव्राजकादिक चार अन्यलिंगनेविपे जे सिद्ध यथा ते परलिंगसिद्ध, गृहस्थलिंगनेविपे वर्तमान ठतां जे सिद्ध यथा ते गृहस्थजिगसिद्ध, जे एकला सिद्ध यथा ते एकसिद्ध, अने जे अनेकनी साथे सिद्ध थाय ते अनेकसिद्ध कहेवायठे ए पदर जेदमाना स्त्रीलिंगसिद्धने अजिनिवेशने वश यथा अका दिगंबरीओ मानता नथी ॥ १५४ ॥

तस्सम्मयथीसिद्धा, जे पुवि चेव स्त्रीणथीवेआ ॥

एवं पुरिस एपुंसा, थी पक्काएण णो सिद्धी ॥१५५॥

चरणविरहेण हीण, तणेण पाव पयडीण बाहुल्ला ॥

मणपगरिसविरहाठ, सघयणाजावठ चेव ॥ १५६ ॥

आ० ते दिगंबरीओनु आबु मत ठे के, स्त्रीलिंगसिद्ध तो कहिये के जो पूर्वे स्त्रीवेदनो क्य करी अने पठी बने वेदनो क्य करी सिद्ध यथा होय, तेमज न पुसकसिद्ध पण तो मानिये के जो प्रथम नपुसकवेदनो तथा पठी बने वेदनो क्य करी सिद्ध यथा होय, शरीरे करितो पुरुषज सिद्ध थायठे, परंतु स्त्रीना प र्याये करी सिद्धताने पमातु नथी केमके स्त्रीने चारित्र होतु नथी चारित्र जे ठे ते शुद्धोपयोगरूप आचेलक्पमूलगुणमयठे, अने स्त्रीतो अचेलक थायज नही त था पुरुष थकी स्त्रीहीन होवाथी पण तेने सिद्धतानो सजव नथी नपुसकत्व तथा स्त्रीत्व महापापे करीने अजायठे, एम पापप्रकृतिनी बाहुल्यताने जीधे पण स्त्रीने

મુક્તિ થાય નહીં. તથા જેમ સ્ત્રીને સાતમી નરક ધૃત્વિએ જવાયોગ્ય તીવ્ર અશુભ મ નપરિણામ થતા નથી; તેમ મુક્તિ પામવાયોગ્ય તીવ્ર શુભમનપરિણામ પણ સ્ત્રીને થતા નથી. માટે સ્ત્રી સિદ્ધ થાયજ નહીં. અને સાતમી નરકધૃત્વિએ સ્ત્રીથી જવાતું નથી, માટે તેને વજ્રરૂપનનારાચ સંઘયણ નહીં હોવાથી પણ સ્ત્રીને મુક્તિનો સંજવ નથી. ॥ ૧૫૮ ॥ ૧૫૯ ॥

એવી દિગંબરીઓની યુક્તિને ગ્રંથકર્તા દૂષણ દિયેઢે:-

તમિહા વેયસ્વત્, સરીરણિવત્તિ ણિયમણિયત્તિ ॥

ચરણવિરહાઙ્ગા પુણ, સઘે તુહ્ હોઙ્ગા સિદ્ધા ॥ ૧૬૦ ॥

વ્યાખ્યાન દિગંબરીઓ સ્ત્રીસિદ્ધાદિકના પ્રસિદ્ધ અર્થને મૂકીને જે અન્ય અર્થ કરેઢે તે સંજવિત નથી. કેમકે, જેને સ્ત્રીવેદાદિકનો પૂર્વેજ ક્લય ઢે, એવા નપુંસકાદિક શરીરેકરી વર્તતાં શ્રેણી કરે તેનેવિપે ઢે, માટે “ વીસણપુંસગવેયા ” ઇત્યાદિક સ્વ શાસ્ત્રવચન સમર્થવાને અર્થે એ કલ્પના કેવલ કદાચદ્વરૂપ જણાયઢે; જો એમ કહિયે કે, ઝડીણાં વેદનોજ પૂર્વે ક્લય કરવો તો તેનેવિપે પણ શાસ્ત્રોક્ત વ્યવસ્થા સંજવે નહીં. શાસ્ત્રોમાં તો એમ કહ્યુંઢે કે, જો પુરુષ શ્રેણીનો આરંજ કરે તો તેણે પૂર્વે નપુંસકવેદનો ક્લય કરવો, પઢી સ્ત્રીવેદનો, પઢી હાસ્યાદિક ઠ પ્રકૃતિનો, અને પઢી પુરુષવેદના ત્રણ સ્વંમ કરી તેમાંના વે સ્વંમનો એકવાર ક્લય કરવો, અ ને ત્રીજો સ્વંમ સંજ્વલન ક્રોધ માન સ્વપાવવો. જો સ્ત્રીએ ક્લપકશ્રેણીનો આરંજ કર વો હોય તો તેણે પૂર્વે નપુંસક વેદનો ક્લય કરવો, પઢી પુરુષ વેદનો, પઢી હાસ્યાદિ ક ઠ પ્રકૃતિનો અને ઢેવટ સ્ત્રીવેદનો ક્લય કરવો જોયે. અને જો નપુંસકે ક્લપક શ્રેણીનો આરંજ કરવો હોય તો તેણે પૂર્વે સ્ત્રીવેદનો ક્લય કરવો, પઢી પુરુષવેદ નો, પઢી હાસ્યાદિક ઠ પ્રકૃતિનો, અને સરસેવટે નપુંસકવેદનો ક્લય કરવો જોયે ઇત્યાદિક રીતિ જાણી લેવી. ॥ ૧૬૦ ॥

અખ્યાન સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધ થવાતું નથી, તેમાં ચારિત્રવિરહાદિક જે હેતુ કહ્યાઢે, તે અસિદ્ધઢે, એમ કહેઢે:-

એગંતિ યમિહીણં, હુદ્ધત્તં સંજમો ચિયા લજ્જા ॥

તાસિં ચરિત્તવિરહે, ચાઝવણો કહં સંઘો ॥ ૧૬૧ ॥

વ્યાખ્યાન સ્ત્રીને ચારિત્ર ન હોય તેમાં કારણ શું ઢે? સ્ત્રીનેવિપે જે હુઃશીલાદિક દોષ હોયઢે તે એકાંત નથી; કેમકે, પરમશીલવાન જે સુશીલસાદિક શ્રાવિકાઝ થઈ ઢે તે

ડની જગવતે પોતે પ્રશંસા કરીઠે વલ્લભી જેમ કેટલાએક પુરુષ હુટઠે તેમ પળ મહારન મહાપરિગ્રહી દેખાયઠે, માટે સ્ત્રીનુ હુટત્વ કાઈ એકાતે નથી જો કહેશો કે, સ્ત્રીને લજ્જા મટતી નથી, માટે ચારિત્ર થાય નહીં, એમ પણ ન કહેવું, કેમકે, નમ્રતાજ ચારિત્રાગ નથી, બિધિ કરીને ધર્મોપકરણોનુ ધારણ કરતા ચારિત્રનો જગ થતો નથી જો કહેશો કે, સ્ત્રીનું શરીર હિસાયતન ઠે, માટે તેને હિસા નથી; એક હેતુ પણ અસન્યપણાનું ઠે કેમકે, અશક્યપરિહારસ્વલનેવિપે હિસા થાય નહીં પ્રમાદના યોગે હિસા થાય ઠે, પ્રમાદનું જે વ્યપરોપણ તેજ હિસા કહિયે વલ્લભી જો સ્ત્રીને ચારિત્ર ન માનિયે તો ચાર પ્રકારનો સઘ કેમ સજવે? જો વેપધારિણી શ્રા વિકાજ સાધ્વી કહિયે તો ચારિત્ર જાણ્યાવિના જે વેપધારણ કરવું એ તો મોટી વિટવના કહેવાય! જો કહેશો કે, ચારિત્રલેશ સ્ત્રીને થાય ઠે, તો તેમા અમે પણ ના કહેતા નથી, પણ જો કહેશો કે, સ્ત્રીને ચારિત્ર મોક્ષનું કારણ થાય નહીં તો તે કદાગ્રહ માત્ર જાણવું કેમકે, અવ્યવસાયવિગ્રેપેકરી પુરુષની પઠે સ્ત્રીને પણ ચારિત્રનો ઉત્કર્ષ હોયઠે, એમા કાઈ વિરોધતા નથી ॥ ૧૬૧ ॥

હીણતં પુણ માણં, લઙ્ઘિનશ્ચિ વલં ચ અદ્વિગિચ્ચ ॥

પો પઢિકૂલમસિદ્ધ, તિરિયણસારમ્મિ સતમ્મિ ॥ ૧૬૨ ॥

બ્યા૦ સ્ત્રીને જે પુરુષથી હીનપણુ કહ્યુઠે, તે જો વિગિષ્ટ પૂર્વજ્ઞાનની અપેક્ષા એ કહિયે તો તે પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે કેમકે, તથાવિધ જ્ઞાનવિના પણ ગુરુપરતત્રતાએ માપતુપાદિક ચારિત્રના પાલણાર થયાઠે જો લઙ્ઘિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે, કેમકે, તથાવિધ લઙ્ઘિ વિના પણ માનુષ્યાદિક ઠુત્થલ્ય થયાઠે, જો રૂઢિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી કિતુ અનુકૂલજ ઠે અન્યથા તીર્થકરાદિકની અપેક્ષા અમહર્દિક ગણધરાદિક ઠે, તેને મુક્તિનો સજવ કેમ થાય? સ્ત્રી પુરુષને અવચ ઠે, માટે તે ચારિત્ર રૂઢિ કરી હીન હોવી જોયે, એવી આશકા પણ ન કરવી, અન્યથા શિષ્યાદિક આચાર્યાદિકને અવચ ઠે, તેપણ ચારિત્રરૂઢિ કરી હીન હોવા જોયે, જો વલની અપેક્ષા કહિયે તો તેપણ પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે, કેમકે, સ્ત્રી કરતાં નિર્વલ જે પયુગ્રમુખ તે પણ અવ્યવસાયવિગ્રેપે મુક્તિ પામેઠે, જો કહેશો કે, હીનવલને વિગિષ્ટારૂપ ચારિત્ર કેમ થાય! એમપણ ન કહેવું, કેમકે, ચારિત્ર તે યથાશક્તિ આચરણારૂપ ઠે, માટે તે સ્ત્રીને પણ સજવે ઠે, ઉક્તચ “વાદિવિ

કુર્વણત્વાદિલબ્ધિવિરહે શ્રુતે કનીયસિ ચ જિનકલ્પમનઃપર્યયવિરહેપિ ન સિદ્ધિરહોસ્તી ” એણેકરી અનુપસ્યાપ્યપારાચિંતક પ્રાયચિત્તના અનુપદેશથી સ્ત્રીને પણ હીનપણું છે, એ અસંબદ્ધ જાણવું, કેમકે, યોગ્યતાની અપેક્ષાએ શાસ્ત્રનેવિષે વિચિત્રતપનો ઉપદેશ છે. ઉક્તંચ “ સંવરનિર્જરારૂપો बहुप्रकारस्तपोविधिशास्त्रे योगचिकित्साविधिरिव कस्यापि कथंचिदुपकारीति ” ॥ ૧૬૨ ॥

પાવાણં પયડીણં સ્ત્રીણિવત્તીઽ બંધજણણીણં ॥

સમ્મત્તેણેવ પણ્ણો તાસિં પાવવહુલત્તં ॥ ૧૬૩ ॥

વ્યાખ્ય સ્ત્રીને જે પાપની બાહુલ્યતા કહીએ, તે વચન પણ મિથ્યાએ, કેમકે, જે વારે સ્ત્રીપણું બાંધ્યું છે, તેવારે યદ્યપિ બહુલ પાપપ્રકૃતિ મિથ્યાત્વાદિરૂપ તે છે, તથાપિ તે પ્રકૃતિ જેવારે તથાજનવ્યત્વને પરિપાકે સમ્યક્ત ગુણ પામીને ક્ષય કરે છે તેવારે સ્ત્રીને પાપની બાહુલ્યતા નથી. જહાંસુધી સ્ત્રીશરીર હોય, તહાંસુધી જો તેનાં બંધકારણ મિથ્યાત્વાદિક રહે તો સ્ત્રીએ સમ્યક્ત પણ ન પામ્યું જોયે. જો કહેશે કે, પુરુષથી તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય છે, માટે નપુંસકની પઠે સ્ત્રી મુક્તિ પામે નહીં, એમ પણ ન કહેવું. કેમકે, તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય વિશેષ પામે છે ; માટે તે મુક્તિનેવિષે વિઘ્નકારક નહીં હોવાથી એ હેતુ અપ્રયોજક જાણવો અન્યથા સ્ત્રી મુક્તિ પામે. કેમકે, તે નપુંસકથી હીનકામએ, માટે તેને પુરુષની પઠે જાણવી. એ હેતુ પણ અત્રે જાણુ યાયએ. ॥ ૧૬૩ ॥

ણય તાસિં મણ વિરિચ્ચં અસુહં ચ સુહં વિણેવ ઉક્કિદં ॥

તારિસણિયમાજ્ઞાવા તેણ હન્તં ચરમહેઝ્ઞવિ ॥ ૧૬૪ ॥

વ્યાખ્ય જો કહેશેકે, જેમ સાતમી નરક ધૃત્વિએ જવાયોગ્ય સ્ત્રીને અશુંજ મનોવીર્ય નથી, માટે તેને મુક્તિનેવિષે જવાનો પણ તથાવિધ મનોવીર્ય થાય નહીં. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, એવો નિયમ નથી, કે, જેટલો અધોગતિ જવાનો અધ્યવસાય થાય તેટલોજ ઉર્ધ્વગતિ જવાનો અધ્યવસાય થાય. કેમકે, જુજપરી સર્પ બીજી ધૃત્વિસુધી ઉત્કર્ષથી અધોગતિએ જાયએ, પહીં ત્રીજી ધૃત્વિસુધી જાયએ. ચતુષ્પદ ચોથી ધૃત્વિસુધી જાયએ. ઝરગ પાંચમી ધૃત્વિસુધી જાયએ. સ્ત્રી ઠઠી નરક ધૃત્વિસુધી જાયએ ; પુરુષ અને મહા સાતમી નરક ધૃત્વિસુધી જાયએ, એ સ્ત્રી તથા પુરુષવિના બીજા પૂર્વોક્ત સર્વે પ્રાણીઓ ઉત્કર્ષથી સહશ્રાર આત્માં દેવલોકસુધી ઉર્ધ્વગમન કરેએ. એવી રીતે યદ્યપિ સ્ત્રી સાતમી નરક

पृथ्वीसुधी जती नथी, तथापि तेने मोक्षसुखनी प्राप्ति थायठे एमा कोई विरोध नथी केटलाएक कहेठे के, अधोगतिने परमोत्कर्ष होयठे, ते एकाततायी सजवे नही केमके, जेवी कारणनो उत्कर्षता होय, तेवीज कार्यनी उत्कर्षता कहेवा यठे, एवो नियमठे परतु एथी अन्य कोई नियम नथी स्त्रीनेविषे जो बुद्धादिक महारजरूप कारणनो सजव होय तो सातमी नरक पृथ्वीसुधी जवाय, तेनु कोई कारण नही होवाने लीधे स्त्रीयकी त्यासुधी जवातु नथी, किंतु उर्वीसुधीज जवायठे, अने पुरुष तथा मत्स्यनेविषे तेवा कारण होवाथी तेओथी सातमी नर क पृथ्वीसुधी जवायठे एवी रीते अधोगतिनेविषे जवासारू पुरुष अने स्त्रीना कारणोनी विलक्षणता होवाथी सरखु गमन थतु नथी परतु ऊर्ध्वगतिनेविषे जवासारू बन्नेना कारणो सरखा होवाथी सरखु गमन थवानो अवश्य सजव ठे जेम पुरुषनेविषे शीलादिक गुणरूप ऊर्ध्वगमनना कारण होयठे तेम स्त्रीनेविषे पण होयठे ए हेतुथीज स्त्रीने वज्ररूपजनाराचसययणनो सजव ठे एम न मानवामा कोई युक्ति नथी ए प्रकारे स्त्रीना निर्वाणना निरोधनेविषे दिगबरीओ ना हेतुनो निपेध कखो, हवे स्त्रीनो निर्वाण थवामा अनुमान कहेठे—हरेक वस्तुना अनुमानमा पद्, साथ्य, हेतु तथा दृष्टांत ए चार प्रकार होयठे एटले ए चार पदार्थोए करी सिद्ध थएली वस्तुने अनुमित कहेठे, अने एचार पदार्थोए करी सिद्ध थवा योग्य वस्तुने अनुमेय कहेठे जेम के, अग्नियुक्त पर्वत सिद्ध कर वो होय, ते अनुमेय कहेवायठे, अने एज पद् कहेवायठे अनुमान करती वखते “पर्वतमपद्मीठल्य, बन्दिहमत्वसाध्यते, धूमत्वात् इतिहेतु, पाकगृहवत्, य त्रयत्रधूम तत्रतत्र बन्दिह” पर्वतनो पद् करीने तेने अग्नियुक्त सिद्ध करेठे, एमा हेतु पर्वतउपर नीकलतु धूमाडुं ठे, जेम रसोई करवाना गृहमा अग्नि होवा थी धूमाडु नीकलेठे, केमके, ज्या ज्या धूमाडु होय त्या त्या अग्नि होयठे, ए दृष्टांत ठे. तेम “काचित्स्त्रीव्यक्तिं पद्मीठल्य, मोक्षाविकलकारणता साध्यते, दीक्षाधि कारत्वात्, पुरुषवत्, येये दीक्षाधिकारिण ते ते मोक्षाविकलकारिण” कोईए क स्त्रीनी व्यक्तीने पद्प करीने तेने मोक्षना अविकलकारणवत् सिद्ध करेठे, एमा दीक्षानो अधिकार हेतु ठे, अने पुरुषजातिनी पठे ए दृष्टांत ठे, केमके जे जे दीक्षानो अधिकारी होय ते ते मोक्षना अविकलकारणवत् होयठे ॥ १६४ ॥

કીવસ્સ કપિઅસ્સ વ ઇઠીએ કપિઆઇ સિદ્ધી વિ ॥ એ
વિણા વિસિઠ ચરિઅં તાસિં તુ વિસિઠકમ્મસ્વત્તં ॥ ૧૬૫ ॥
પાવં તહ્ ઇઠિતં એય સુખ્ખફલાણ કેવલીણ હવે ॥ પરમા
સુહનૂઆણં એય પરમોરાજિત્તં દેહો ॥ ૧૬૬ ॥

વ્યાખ્યાનો કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ જાતિનપુંસકને મુક્તિ થાય નહીં, તેમ સ્ત્રીને પણ મુક્તિ થતી નથી. એમ ઠતાં જો કહેશો કે, જેમ કૃત્રિમનપુંસકને મુક્તિ થાય છે તેમ વિદ્યાપ્રયોગાદિકેકરી યુક્ત સ્ત્રીને મુક્તિ થાય છે; તો તેમ પણ ન સંજવે; કેમકે, સ્ત્રીને વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાન હોતું નથી; વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાનવિના વિશિષ્ટકર્મ નો ફલ થાય નહીં. અને વિશિષ્ટ કર્મનો ફલ થયાવિના મુક્તિ થતી નથી. તથા સ્ત્રીપણું જે છે તે પાપપ્રકૃતિરૂપ નદીનું જરણું છે; તે પુણ્યરૂપ સુરતરુના કેવલજ્ઞાનરૂપફલને સેવન કરનારા કેવલીનેવિષે કેમ સંજવે! અર્થાત્ પાપપ્રકૃતિરૂપસ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન સંજવે નહીં. તથા સ્ત્રી પરમ અશુચિ છે, તેને પરમોદારિક શરીર પણ સંજવે નહીં. કેવલીનું શરીર તો પરમોદારિક હોય છે. તેવું તો સ્ત્રીનું શરીર કહેવાય નહીં, માટે સ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન કેમ સંજવે? ॥ ૧૬૫ ॥ ૧૬૬ ॥

અખ્યાન આશંકાને યુક્તિવડે દૂષિત કરે છે:—

એય મયુત્તં જમ્હા વિચિત્તજ્ઞાવા વિચિત્તકમ્મસ્વત્તં ॥ એ
ય ઇઠિતં પ્રાવં જિણાણ પાણેણ ઇત્તિ ॥ ૧૬૭ ॥

વ્યાખ્યાનો સ્ત્રીને ક્રિયાવિશિષ્ટવિના વિશિષ્ટ નિર્જરા ન થાય, એમ જે વાદિએ કહ્યું તે અયુક્ત છે. કેમકે, જ્ઞાવવિશેષે ફલવિશેષ છે. ક્રિયાવિશેષવિના જ્ઞાવવિશેષ ન થાય; એમાં એકાંતતા નથી. કેમકે, જો શક્તિનો નિગ્રહ કરીને ક્રિયા કરિયે તો જ જ્ઞાવની હાનિ થાય છે, અન્યથા જ્ઞાવની હાનિ થતી નથી. તથા સ્ત્રી પણું પાપરૂપ છે, એમાં પણ એકાંતતા નથી, કેમકે, સમ્યક્તનાં બલથી મિથ્યાત્વાદિક પાપ નો ફલ થાય છે. એમ પૂર્વેકહી આવ્યા હૈયે: ઘણુંકરીને તીર્થકરનેવિષે સ્ત્રીપણું નથી હોતું, એટલે બહુધા સ્ત્રી તીર્થકર થતી દીઠામાં આવતી નથી તેથી સ્ત્રીપણું પાપરૂપ છે એમ જો કહિયે તો વિપ્રત્વાદિક પણ તેવાંજ કહેવા જોયે કેમકે, બહુધા તીર્થકરનેવિષે વિપ્રત્વાદિકનો પણ અજાવ હોય છે; અર્થાત્ ઘણુંકરીને કૃત્રિયાદિક તીર્થકર થએલા દીઠામાં આવે છે. તેથી શું વિપ્રાદિકને મોક્ષનો સંજવ ન

થી અને પરમૌદારિક શરીરનો તો પૂર્વેજ નિપેદ્ય કહ્યો છે, માટે તે હોય કે ન હોય તેની શાસારૂ ચર્ચા કરવી । ॥ ૧૬૪ ॥

ઇય ઇત્થીણ સિદ્ધી સિદ્ધા સિદ્ધતમૂલજુત્તીદિ ॥ ૬૩

અસદ્દત્તા ચિક્ષણકમ્મા મુણેઅવા ॥ ૧૬૫ ॥

વ્યા० એવી રીતે સિદ્ધાતમૂલયુક્તિએ કરીને સ્ત્રીને મુક્તિ થાય છે એવું સિદ્ધ કહ્યું તેમ ઠતા જે હઠેકરીને એ અર્થની સદ્દહણા કરતા નથી, તે ચિક્ષણા કર્મવાજ્ઞા જાણવા એવા પ્રકારે સ્ત્રીને વિષે મુક્તિની વ્યવસ્થાપન કહ્યાથી સિદ્ધના પદર જેદની વ્યવસ્થા થઈ તેથી સપ્રસંગ સર્વ સિદ્ધનું સ્વરૂપ કહ્યું સિદ્ધસ્વરૂપના વર્ણનથી પરમ જાવાધ્યાત્મનું નિરૂપણ થયું અને જાવાધ્યાત્મના નિરૂપણથી ગ્રંથાર્થ પૂર્ણ થયો ૧૬૫

અ० હવે ગ્રંથાર્થનું પરમ રહસ્ય કહે છે -

ઇયં પરમરહસ્યં એસો અક્ષપ્પકણગકસવદ્દો ॥ એસા

ય પરા આણા સયમજોગેસુ જો જત્તો ॥ ૧૬૬ ॥

વ્યા० સંયમયોગનો જે ઇદમ કરવો, તેજ સર્વ શાસ્ત્રના નયવિસ્તાર જાણવાનું ફલ છે, અને એજ પરમ રહસ્યનૂત છે. યત “સંઘેસિ પિણ યાણં, બદ્ધુવિહવત્તવ યણિ સામિત્તા, ત સવણયવિસુદ્ધં, જ ચરણગુણઠિતં સાદૂ ” ઇત્યાવશ્યકાદૌ તથા આશ્રવો નવદેહુ સ્યાત્ સરો મોદ્ધકારણં, ઇતીયમાર્હતી મુદિ, રદનમ્યાપ્રપચનમ્, એનો અર્થ - પ્રાણાતિપાતાદિક જે આશ્રવ છે, તે સસારનું કારણ છે પ્રાણાતિપાતાદિકથકી વિરમવારૂપ જે સવર તે મોદ્ધનું કારણ છે, એ પરમાર્થને વિસ્તારેકરી જાણવાસારૂજ સર્વ શાસ્ત્ર છે માટે જેણે એ અર્થ જાણ્યો છે તે પરમાર્થતાથી સર્વ શાસ્ત્રજ છે એમ જાણવું અતેવ ઉપશમ વિવેક સંવર એ પદનો અર્થ જાણીને ચિલાતીપુત્રે નિજઅર્થ સાધ્યો તથા સયમયોગનો જે ઇદમ કરવો તેજ અધ્યાત્મરૂપ સોનાની કમોટી છે, જેમ કમોટીએ કરી સોનાની પરીક્ષા થાય છે, તેમ ક્રિયાનુષ્ઠાને કરી અધ્યાત્મની પરીક્ષા થાય છે તે અધ્યાત્મેકરી જે ત્રિશુદ્ધિ થાય છે, તે બાહ્યકારણનું આલસ્ય કરે નહીં યત “સયમયોગેસુ સયા, જે પુણ સત્ત વિરિઆ વિસી યંતિ, કહતે વિસુદ્ધચરણા, વાહિરકરણાલસા દુતિ ” ઇત્યાવશ્યકે તથા એજ શ્રી વીતરાગની પરમચાજ્ઞા છે કે, સયમયોગને વિષે યત્ન કરવો જેણે એ યત્ન કહ્યો, તેણે ચૈત્ય કુલ ગણાદિક સર્વનું કાર્ય કહ્યું, એમ જાણવું યત “ચેડઅ કુજ ગણ સયે, આયરિઆણં ચ પવયણસુએ અ, સંઘેસુ વિ તેણ કય, તવ સયમમુક્કમ્મતો

अ० कोईक कहेणे के, ज्यां सुधी जीवने नव्यत्वनो संदेह होय त्यांसुधी चारित्रनेविषे ते केम प्रवृत्ते ? केमके, अनव्य अनेक क्रियाकरे तेथी तेने कष्टमात्र थाय परंतु परमार्थेथी तेने कोई फलनी प्राप्ति यती नथी, एतुं समाधान करेते:-

आसन्नसिद्धिआणं जीवाणं लक्षणं इमं चेव ॥

तेण ए पवित्तिरोहो नवानवत्तसंकाए ॥ १७० ॥

व्या० जे जीव थोडा नवे मुक्ति पामनार होय तेनुं एज लक्षणवे के, ते विषयनेविषे वैराग्य धारण करीने धर्ममां प्रवृत्ते. यतः “आसन्नकालनवसि, दिअस्स जीवस्स लक्षणं इणमो ; विसयसुहेसु ए रज्जइ, सव्वहामेण उज्ज, मई.” इत्युपदेशमा लायां. माटे चारित्रनेविषे प्रवृत्ति थाय, त्यारे जीवे पोताने आसन्नसिद्धकपणुं जाणुंकहेवाय, पठी ते नव्यानव्यत्वनी शंकाएकरी गुनप्रवृत्तिनो बाधक केम थाय ? किंतु साधकज थाय. अने हुं नव्यहुं के अनव्यहुं ? एवी जेने शंका उत्पन्न थायते, ते जीव निश्चये करीने नव्यज जाणवो. यतः “अनव्यस्यहि नव्य नव्यत्वशंकाया अनावादित्याचारांगटीकायां.” ए आशंका तो उलटी चारित्रप्रवृत्तिनो अंग ठे ; माटे तेथी कांइ बाधा यती नथी. ॥ १७० ॥

अ० केटलाएक परवादी एम कहेते के, मोहोपायनेविषे प्रवृत्ति वैराग्यथीज थायते, ते वैराग्य अचुक्तजोगनेविषे संजवेते ; माटे जोगजोगव्या पठी तेनो त्याग करीने जो योगमां प्रवृत्ति करिये तो ते सुखथी थई शकेते ; एम कहेनाराने शिक्षा ने अर्थे कहेते:-

जो पुण जोए जोतुं इठोइ ततो अ संयमं काउं ॥ ज

लणम्मि पज्जलित्ता इठइ पठा सणिच्चाउं ॥ १७१ ॥

व्या० जे पुरुष जोग जागवीने पठी संयम पालवानी इहा करेते, ते इहा प्रथम अग्निमां पनी बलीने पठी शीतलता पामवानी पठे ठे. केमके, जोग जोग व्याथी तेनी इहा मटती नथी ; किंतु अधिक थायते. यतः “नजातु कामः कामाना, सुपजोगेन शाम्यति ; हविषा कृष्णवर्त्मं व, पुनरेव प्रवर्द्धते. ” जे सुख जीव जोगवेते, ते सुख यद्यपि अनंतवार जोगवाई गया ठे ; तथापि मोहनीयक र्मना दोषने लीधे एम जासेते के, में ए सुख पूर्वे कोई समयनेविषे जोगव्यां नथी यतः “पत्ता य कामजोगा, कालमणंतं इहं स उवजोगो ; अपुवं पिव मन्नई, त हविय जीवो मणे सुक्कं” इत्युपदेशमालायां. ॥ १७१ ॥

अ० बली जोगनेविषे प्रवृत्ति करतां एवो सदेह रहेछे के रखेने जोगनो नाश थई जाय, ते योग्य ठे, केमके, जोग स्थिर नथी, किंतु अस्थिर ठे. अथवा जोग जोगवता आशुष्यनो अत आवी जाय तो पण जोग जोगवाता नथी एवा जोग जोगववानेविषे प्रवृत्ति यता अविरति जीवने प्रतिदूषणे कर्मबंध थायठे ए मा रचमात्र संशय नथी माटे जे विवेकी पुरुष ठे ते स्वप्ननेविषे पण जोगनेविषे प्रवृत्तिनी अनिलापा करता नथी स्वो उपदेश करेछे ॥ १७१ ॥

कोवा जिअवीसासो विङ्गुलया चचलम्मि आउम्मि ॥

सङ्को पिरुज्जमो जइ जराज्जिन्नूतं कहं होही ॥ १७२ ॥

व्या० हे जीव, तने जीवितव्यनो शो विश्वास ठे? केमके, जेम विजलीनी ल ता इटले जात्कार कृष्णजगुर ठे, एटले कृष्णमा देखाय ठे ने कृष्णमा नाश थई जायठे, तेम जीवितव्य इककृष्णमा प्रत्यक्ष देखातो ठता कोई रोगादिकना उद यथी बीजी कृष्णमा नाश यता वार लागती नथी माटे ज्यासुधी शरीर निरोगी ठे त्यासुधी जो तू धर्मकार्य करीश तो करी शकीश ॥ १७३ ॥

अ० कोई कहेछे के, जो जीव रोगेकरीने ग्रसेलो होय, अथवा कायबलेकरी हीण थएलो होय, ते चारित्र मार्गनेविषे केम प्रवृत्ति करी शके, तेने उत्तर दियेछे देहबल जइ ए दह्म तद्वि मणोधिइवलेण जइअथं ॥

तिसिउ पत्ताजावे करेण कि णो जलं पिवई ॥ १७३ ॥

व्या० जो रोगादिके करी शरीर निर्वल थई गयुं होय तो मनबुद्ध्यादिकना ब ले करीने योग धारण करवो जेम पुरुषने ज्यारे तृपा लागेछे त्यारे तेनीपासे जो पा णी पीवासु पात्र न होय तो हाथेकरी पाणी पीएछे, पण तरम्यो रहेतो नथी तेम तथाविध कालबल न ठता पण जेने मोक्षनी अनिलापा होय तेणे मनोव लेंकरी योगमार्गनेविषे प्रवृत्ति करवी ॥ १७३ ॥

अ० जे पुरुष बलना समयनी शोचनाएकरी बलरहितसमयमा नविष्यका ल उपर जरोसो राखी आलस करीने वेशी रहे ते अति दु ख पामेछे, एम कहेछे बलकालसोअणाए अलसा चिठ्ठति जे अकयपुन्ना ॥

ते पठिता वि लहु सोइति सुह अपावता ॥ १७४ ॥

जह एाम कोइ पुरिसो ए धनह्मा पिअणो वि उज्जमई ॥

मोहाइ यवणाए सो पुण सोएइ अण्णाण ॥ १७५ ॥

व्या० जे पुरुष एवी शोचना करे के, हमणा मारामां बल नथी, माटे आगल धर्माचरण करीश. अथवा हमणा मारो अवसर नथी, माटे आगल जतां धर्माचरण करीश. एम जाणीने आलस करी वेशी रहे ते अकृतपुण्य थका आगल घणी प्रार्थना कस्यथी पण पुण्यविना सुखने पामे नही, त्यारे घणो शोच करेते. जेम कोइ निर्वन पुरुष प्रथम आलस करीने धन अर्जवानो उद्यमन करे ने पढी गाली इहा करीने धनविना दुःखने पामेते त्यारे पोताना आत्मानेविषे घणोज शोच करेते. माटे प्राप्त थएलो धर्म मूकीने आगल धर्मप्रार्थना करीये तो गाली प्रार्थना कहेवाय. यतः “लद्धिद्विअं च बोहिं, अकिरंतो णागयंगपव्वित्तो; आणंदाइं बोहिं, लप्पसि कयरेण सुह्वेण.” ॥ १७४ ॥ १७५ ॥ अ० कोई कहेते के, पापनी निंदाथीज पाप टलेते, त्यारे विशेष अनुष्ठान करवानुं कारण गुं? एविषे कहेते:-

जो पावं गरहंतो तं चेव णिसेवए पुणो पावं ॥ तरस्स

गरहा वि मिहा अतहकारो हि मिहत्तं ॥ १७६ ॥

व्या० जे पाप करी मिहामि डुकडं दर्शने फरी पाप करे तेनी पापनिंदा मिथ्या ठे. केमके, जेवुं बोलिए तेवुं जो पालिए नही तो तेज मिथ्यात्व ठे. यतः “जो जह वायण कुणई, मिहदिही तउहुको अन्नो; वढेइ अमिहत्तं, परस्स संकं जणे माणे.” इत्युपदेशमालायां. हवे मिहामि डुकडं ए शब्दनो अर्थ कहेते:-मि कहेतां कायथी तथा जावथी मूड अइ, हा कहेता असंयमरूप दोषनुं अहादन करीने, मि कहेता चारित्रनी मर्यादामां रह्यो थको, ड कहेतां डुकृत कार्यनो करनार जे आत्मा तेने हुं निंडुं, क कहेता में जे पाप कयांते, तेनुं डं कहेतां उपशम पामी ने उल्लंघन करुं. एवो अर्थ जाणीने मिहामि डुकडं दीधा पढी फरी पाप न करुं, ते पापनी साची निंदा कहेवायते. तेम न करता पढी जे पाप करवुं तेथी तो उलटुं माया मृषावादादि पाप लागेते. यतः “जं डुकडंति मिहा । तं चेव णिसेवए पुणो पावं, पच्चस्कमुसावाई, मायानिवडी पसंगोअ ” इति ॥ १७६ ॥

अ० ए कारण माटे चारित्र लईने जो ते सारा जावथी पालिए तोज तेथी महाफलनी प्राप्ति थायते, अन्यथा आजीविकाने अर्थे चारित्र लीधा करतां गृह स्थधर्मज सारो ठे एम कहेते.

चुअधम्मानं मुणिणो सुहुअरं किर सुसावगंत पि ॥ प

डिअं पि फलं सेयं तरुपडणानं एअंपि ॥ १७७ ॥

અધ્યાત્મમતપરીક્ષા.

વ્યા० વેપધારી ચારિત્રરહિત જે સુ શ્રાવક છે, તે અરિહંતની ધુની સેવા કરે, દૃઢાચારીપણું પાલે, ઇત્યાદિક ધર્માચરણ કરેછે, ધારી હોય તે ગૃહી ધર્મ તથા યતિધર્મ એ બન્નેથી ત્રુટ થાયછે. ણિકાયદયા, વિવક્ષિતેષેવ દિસ્કિતં એ ગિહી, જશ્વમ્માતં ચુક્તો, ધમ્માતં, ઇત્યુપદેશમાલાયા. વેપધારી ચારિત્રિયાને મૂલગુણકિંતુ ફલ થતુ નથી. ઇતંચ “મહાવય અણુજ્ઞયાઽ, ઠ હેવં જો સો અન્નાણી મૂઢો, નાવાબુઢો મુણેઅવો.” માટે કેવલ વેપધાર્મ સારો છે. દૃષ્ટાંત - ફલની અનિલાપાથી વૃક્ષ ઉપર ચઢી, ના પડી ન જતા તે ફલ મેલવાઈ શકાય તો સારું, પણ જો ફલ તાં નીચે પડી જવાય તો ઝલટુ શરીરને લાગે તેથી હુ સ્વની પ્રાણી રતા વૃક્ષની નીચે બેસીનેજ પહેલું ફલ ગ્રહણ કરિયે તે સારું.

સંયમયોગે અપ્રુ, ટિઅસ્સ સચત્તવશ્સજોગસ્સ રેણ કિંચિ કલ્લં આયસહાવેણ ચિઠ્ઠસ્સ ॥

વ્યા० સંયમના યોગે જે આનંદ થાયછે તે કેવલ આત્મસ્વસ્થિત છે તેને પરતું શું કામ છે. માટે જેને ચારિત્ર પરિણમ્યુ દરપ્રતિબંધ મૂકીને આત્મહ્યમાત્રના પ્રતિબંધે પ્રવર્તેલું ॥ ૧૭૮ ॥ હ્યમાત્રનેવિપે પ્રવર્ત્યાથી બીજાને ઉપદેશ કેમ દેવાશે, એવિપે

સંવિગ્ગો ગીયઢો વોદ્દેઝ પરપરાઽ કરુણાએ ॥

પુણ તુસણીઠિ પુવ્વ વોદ્દેઝ અપ્પાણ ॥ ૧૭૯ ॥

વ્યા० જે મહાનુભાવી સવેગી ગીતાર્થી હોયછે, તે પોતે તો કૃતારતુ બીજાની ઉપર પરમ કરુણાએ કરીને તેને પ્રતિબોધ કરે તો તેને છે પરતુ જે એવો ન હોય તેણે બીજાને ઉપદેશ કરવાનું માંમીવાલ આત્માનેજ બોધ કરવો જોયેછે. જે પોતે પ્રતિબોધ પામ્યા વિના કરેછે તે કેવલ નાટકીઆની પદે નાટક કરી દેશ્વામનારોએ એમ

અ० એવી રીતે જ્યારે પરપ્રતિબંધ સારો નથી, કિંતુ એકાકી માટે ગત્ત પણ પ્રતિબંધરૂપ છે. માટે જે જાણે છે તેને એવું કરવું

વ્યા૦ ગહ્નમાં ઠતાં ઇવ્યથી જે અનેકતા યાયઢે, તેજ નાવથી એકતા યાયઢે. અન્યથા ગુર્વાજ્ઞાદિક અંકુશવિના ચિત્તરૂપ હસ્તિ સંસારરૂપ વનમાં ફરતાં એકત્વ નાવ નારૂપ વેલીનું ઝનમૂલન કરી નાખે. અતઃજ નગવંતે “એકસ્સ અઘિ ધમ્મો” ઇત્યાદિક પ્રવંધે કરી એકાકી વિહારનો નિષેધ કહ્યોઢે. શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્રનેવિષે પ એ આમ કહ્યુંઢે “નયા લનિજ્ઞા નિઝણં સયાયં ગુણાહિ અં વા ગુણં સમંવા; ઇકોવિ પાવાઃ વિવક્ષ્યંતો, વિહરેજ્ઞ કામેસુ અસજ્ઞમાણો. આ ગાથામાં આમ કહ્યુંઢે કે, જ્યારે પોતાયકી અધિક ગુણવાલો અથવા સમાન ગુણવાલો મળે નહીં, ત્યારે એકાકી વિહાર કરવો, તે ગીતાર્થ આશ્રી જાણવું. કેમકે, તે પાપને વર્જીને કામનેવિષે અસંગ કરેઢે માટે તેને એમ કહ્યુંઢે. અને અગીતાર્થ તો ગીતાર્થની નિશ્રાવિના પાપ વર્જી શકે નહીં. તેમ કામાસંગપણ બાલી શકે નહીં. અતઃજ “ગીયઢો અવિહારો, બીઝં ગીયઢ મીસિઝં જણિઝં ॥ ઇત્તો તસ્ય વિહારો, નાણુંનાઝં જિણવરેહિં” એ ગાથામાં ખુલીરીતે અગીતાર્થને એકાકી વિહારનો નિષેધ કહ્યોઢે. માટે ગહ્નમાં રહી, ગુરુકુલવાસ સેવી, શુનાદિકનો અન્યાસ કરી, અને સાધુસંગ ઠતાં પણ અંતરંગ નિર્લેપ રહીને જો અધ્યાત્મનાવના નાવિયે તો પરમાનંદની પ્રાપ્તિ યાયઢે. ॥ ૧૮૦ ॥

કિં બહુણા ઇહ જહ જહ રાગદોસા લહું વિલજ્ઞંતિ ॥ ત

હ તહ પયદ્વિઅવં એસા આણા જિણંદાણં ॥ ૧૮૧ ॥

વ્યા૦ ઘણુ ઘું કહિયે, જેજે પ્રકારે રાગદોષ વિલય યાય તેવી રીતે પ્રવર્તવું. એ જ શ્રીવીતરાગદેવની આજ્ઞા ઢે. ॥ ૧૮૧ ॥

અશ્નપ્પમયપરિસ્સા એસા જુત્તીહિં પૂરિયા જુત્તા ॥ સોહિં

તુ પસાયપરા તં ગીયઢા વિસેસ વિઝ ॥ ૧૮૨ ॥

વ્યા૦ આ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા યુક્તિએકરી પૂરી કીધી, તદૂપ જે આ ગ્રંથ ઢે, તેનું વિશેષજ્ઞ જેગીતાર્થ ઢે તે મજઝપર કૃપા કરીને શોધન કરો એ વિજ્ઞાપનાઢે. ૧૮૨

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તં ॥ યસ્યાસન્ ગુરવોઽત્ર જીતવીજયપ્રાજ્ઞાઃ પ્રકૃષ્ટાજ્ઞયા
ત્રાજંતે સનયાનયાદિ વિજયપ્રાજ્ઞાશ્ચ વિદ્યાપ્રદાઃ ॥ કેન્સ્વા યસ્યચ સદ્મ પદ્મ વિજ
યો જાતઃ સુંધીઃ સોદરઃ સોયં તત્ત્વમિદં યશોવિજયઃ ॥ ઇત્યાખ્યાનૃદારખ્યાતવાન્ ॥ ૧ ॥

ઇતિ પંક્તિ યશોવિજયજી ઝપાધ્યાયકૃત શ્રી અ
ધ્યાત્મમતપરીક્ષાગ્રંથો બાજ્ઞાવબોધસહિતઃ સમાપ્તઃ

ॐ श्रीजिनायनम

अथ श्रीसमयसार नाटक बनारसीदास कृत गुजराती

जापामा अर्थ सहित प्रारंभ

उपोदात्त

आ ग्रथनी दिगवरी बनारसीदासे शुद्ध हिडुस्थानी जापामा पद्यात्मक ग्रथरूप रचना करीजे ए ग्रथकर्त्ता पोते महापणित तथा कवीश्वर होवाथी विविध प्रकारनी उंदरचना करीने तेणे पोतानी श्रेष्ठ रुति देखाडी आपीजे पदलालित्यता तथा अर्थ गौरवतादिक जे काव्यना सारा गुण वर्णन कखाजे, ते आ ग्रथनी क वित्तामा सारी रीते दीठामा आवेजे अलंकारवडे कविता सारीरीते चूपित करीजे आ ग्रथ अत्यात्मिक विषयवालो होवाथी आमा मात्र शात रसज मुख्यजे पण प्रसंगानुसारे वाकीना रस पण कचित दीठामा आवेजे जोपण आ ग्रथ उपर क ह्या प्रमाणे नन्हवादिक्कमा गणायला दिगवरीनो रचेलोजे, तोपण एनो विषय आत्यात्मिक होवाथी ते सर्वने उपयोगीजे, माटे आ पुस्तकमा अमे नाख्योजे ए ग्रथनी व्याख्या कोई रूपचदजी नामना पणिते करीजे, ते पण हिडुस्थानी जापामा हो वाथी सर्व जनने समज्यामा आवे नही, माटे तेनो आश्रय लईने अमे गुजराती जापामा व्याख्या करीजे व्याख्या करताए आदिमा मगलाचरणनो दोहरो कखोजे ते आप्रमाणे -

दोहा - श्रीजिन वचन समुझको, कौजगि होइ बखान, रूपचद तौदू लिखै, अपनी मति अनुमान. ॥ १ ॥

अर्थ - व्याख्याकर्त्ता रूपचदजी कहेजे के, श्री जिनवचनरूप समुझनो कहाणु धी व्याख्यान थाय, तोपण हु मारी मतीन अनुमाने लखी जणावुट ॥ १ ॥

हवे ग्रथकर्त्ता आरजमा मगलाचरणरूप श्रीपार्श्वनाथ स्वामीनी स्तुति करेजे

कविता, उक्ततासर्व हस्ताक्षर - करम जरम जग तिमिर हरन खग, उरग लखन पग शिव मग दरति, निरखत नयन नविक जल वरखत, हरखत अमितनविक जन सरति, मदन कदन जित परम वरम हित, सुमिरत नगत जग

તસવ મરસિ; સજલ જલદ તન મુકુટ સપત ફન, કમઠ દલન જિન નમત
બનરસિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:— જગતમાં જે આઠ કર્મરૂપ તિમિર ઇટલે અંધકારઠે તેનું હરણ
કરવાને સ્વર્ગ ઇટલે સૂર્યરૂપ ઠે. જેના ચરણનેવિષે સર્પનું ચિન્હ ઠે. જે મોક્ષના
માર્ગને દેખાડનારા ઠે. જેનેનેત્રે કરી નિરસ્વતાં કલ્યાણરૂપ જલ વર્ષેઠે, તેણે
કરી અમિત કેળ પ્રમાણવિના નવ્યલોકરૂપ સરોવર મહા હર્ષને પામેઠે.
જેમાટે કામદેવના ક્લેષ કરનાર ઠે, અને જેનું ઉત્કૃષ્ટ સહજ સુખરૂપ ધર્મને અર્થે
નક્તજન સ્મરણ કરી રહ્યાઠે. તેથી તેનું સર્વ દરસિકેળ સાત નયરૂપ જે શીત ઠે,
તે નાશી જાયઠે. જેનું શરીર જલસહિત મેઘના જેવું નીલવર્ણ ઠે. જેના મુકુટનેવિષે
સાત ફણ ઠે. જેણે કમઠ નામે અસુરનું માન નંજન કચુંઠે. એવા જિનકેળ શ્રીપા
ર્શ્વનાથ નગવાન, તેને બનારસીદાસ નમસ્કાર કરેઠે ॥ ૧ ॥

ફરીથી વિશેષે શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેઠે.

સર્વ લઘુ સ્વરાંત અક્ષર યુક્ત ટપ્પય ટંદ. એને ચિત્રકાવ્ય પણ કહેઠે:— સકલ
કરમ સ્વલ દલન, કમઠ સઠ પવન કનક નગ; ધવલ પરમ પદ રમન, જગત જ
ન અમલ કમલ સ્વર્ગ; પર મત જલધર પવન, સજલ ઘન સમ તન સમકર; પર
અદ્ય રજ હર જલદ, સકલ જન નત નવ નય હર; યમ દલન નરક પદ
ઠય કરન, અગમ અતટ નવ જલ તરન; વર સબલ મદન વન હર દહન,
જય જય પરમ અનય કરન. ॥ ૨ ॥

અર્થ:— સર્વ કર્મરૂપ સ્વલકેળ ડુષ્ટ વૈરીને દલવાવાળા ઠો. કમઠ નામના મ
હા મૂર્ધ્વ અસુર તેરૂપ પવન આગલ મેરુ પર્વતની પરેં અમ્ભ ઠો. ધવલકેળ નિર્મ
લ સિન્ધુ સ્થાનકનેવિષે રમનારા ઠો. જગતના લોકોરૂપી ઉજ્જ્વલ કમલને વિક
શ્વર કરવાનેઅર્થે સ્વર્ગકેળ સૂર્ય જેવા ઠો એકાંત નય વાદી જે પર મત, તેરૂપ મેઘ
ને મટાડવાને અર્થે પવનના જેવા ઠો. જલ સહિત મેઘ ઘટાના જેવો સ્યામ જે
નો શરીર ઠે. સમકરકેળ ઉપશમના કરનાર ઠો. પરકેળ શત્રુરૂપ અગકેળ પાપ
રજને હરણ કરવાને મેઘ જેવા ઠો જેને સકલ લોક નમે ઠે, અર્થાત્ ત્રિચુવન પૂ
જ્ય ઠો. જન્મ મરણરૂપ જે નવ નય તેને હરણ કરનાર ઠો. લોકોના મૃત્યુને દ
લવાવાળા ઠો. નવ્ય પ્રાણીઓને નરક પદના ક્લેષ કરનાર ઠો. અગમ ઇટલે અ
શ્વાહ અને અતટકેળ અપાર એવો જે સંસારરૂપ સમુદ્ર તેને તરવાવાળા ઠો. સર્વ
દોષોમાં વરકેળ પ્રધાન અને બલવાન જે કંદર્પવન, તેને બાલવાને હરકેળ રુડના

नेत्रनी अग्नि जेवा हे जगवान तमे जयवता थाओ. वली तमे परम अजय पद ना करनार ठो, एटले जय जजन ठो ॥ २ ॥ आ ठप्पय ठद वडे परमेश्वरनी महिमानु वर्णन कछु अने पोतातु काव्य चातुर्य दर्शाव्यु ठे

आ ग्रंथना कर्त्ता बनारसीदास कहेठे के जेना प्रसादथी परगसेन पिताने पेर मारुं जन्म थयु एवो हुं श्री पार्श्वनाथ जगवाननी स्तुति करुंठु

सवैया इकतीसा - जिन्हके वचन उर धारत जुगल नाग, जये धरनिद पद मावति पलकमें, जाके नाम महिमासो कुधातु कनक करै, पारस पाषाण नामी जयो है खलकमें, जिनकी जनमपुरी नामके प्रभाव हम, अपनो स्वरूप लख्यो जानसो जलकमे, तेई प्रभु पारस महारसके दाता अब, दीजे मोहि साता दृग लीलाके ललकमे ॥ ३ ॥

अर्थ - ज्यारे श्री पार्श्वनाथ जगवाननी कुमारावस्थाहती त्वारे कोई एक सम ये श्री बनारसी नगरीविषे एक तापसीनी साथे अज्ञानतपश्चर्यानी निर्जलसना पूर्वक वाद थयो, ते प्रसंगे ते तापसीनी धूणीमाना लाकडामा नाग ठे एवी रीते श्री पार्श्वनाथ जगवाने कबु, ते वातने पैला तापसीए गणकारी नही, तेथी ते लाकडाफोमीने ते नागने बाहेर कहाडयो, पण ते अधबळ्यो थयो हतो ते थी तमफडवा लाग्यो, तेना अतना समयमा श्री पार्श्वनाथ जगवाने तेने “ॐ असीआ उताय नम ” ए मंत्र सजलाव्यो ते वचन तेणे सारी रीते हृदयमां धारी लींठुं एटलामां तेना शरीरनी शांति थई गई तेना अतना सारा परिणामोने लींठे ते धरणेइ थयो. तेनी स्त्री पद्मावती हती, ए कथा श्री पार्श्वनाथ चरित्र नाप्रसिद्ध ठे ते अद्भुत महिमाने दर्शावता ठतां ग्रंथकर्त्ता उपमा लकारवडे पारसमणि अने श्री पार्श्वनाथना ए गुणनी सादृश्यता देखाडेठे -

जेना वचन हृदयनेविषे धारण करीने नाग अने नागणी ए बन्ने पलकमा धरणे इ अने पद्मावतीरूपे थया आही नाग अने नागणी कहेवाथी दिगंबरीनु मत जा एवु श्वेतावरी तो एक नाग नेज कहेठे वली पार्श्वपाखान खलक एटले डुनिया मां प्रसिद्ध ठे एटले पारस मणी नामना पाषाणनुं स्पर्श थताज लोखन नामनी कु धातु सोनु थायठे तो ए पाषाणमा एवी महिमा किहाथी उत्पन्न थई तेनु उ त्तर कहेठे - पार्श्व एवु नाम श्री पार्श्वनाथने तुल्य ठे तेनी महिमा थकी ए टले मात्र पार्श्व एवु नाम ठे ते नामनीज महिमाथकी ते पार्श्वरूप पाषाणमा ए वो गुण थयोठे वली जेनी जन्म पुरीनु नाम बनारसी नगरी ठे, अने ग्रंथकर्त्ता कहे

हे के, मारुं नाम पण बनारसी हुं पाम्यो. ते मात्र नामना प्रजावथी में मारुं आत्मस्वरूप जाणी लीधुं. ते केवी रीतें जेम प्रजात समयमां सूर्य पोताना रूपने जलक मां स्वह प्रकाशे ठे, तेनीपरे मारुं रूप पण प्रकाशी रखुं ठे. ए पण श्री पार्श्वनाथ जगवाननी महिमानो प्रताप ठे. तेज श्री पार्श्वनाथ जगवान महा शांत रसने देवावाला ठे, ते हवे दृग लीलाकी जलकमेंके ० आंख मीचीने उघाडीए अर्थात् ए क पलक मात्रनी सत्तामां मुजने आत्म समाधिरूप शाता आपो. एथी निवृत्ति सुखनी सूचना करी ठे. ॥ ३ ॥

सिद्ध जगवाननी स्तुति करेठे:-

अडिद्ध बंद:-आविनाशी अविकार, परम रसधाम है; समाधान सरवंग, सहज अनिरामहै; शुद्ध बुद्ध अविरुद्ध अनादि अनंत है; जगत शिरोमणि सिद्ध सदा जयवंत है ॥ ४ ॥

अर्थ:- जेनोविनाश नथी, अने जेने कोई विकार लागे नही. एवो परम रस एटले कोई केवलीगम्य जे सहजानंद उत्कृष्ट सांतरस, तेना जे धाम एटले घर ठे; माटे सरवंगने विषे सहजनी जे अनंत सुखरूप समाधी तेणोकरी जे आराम एटले अति मनोज्ञ ठे. चौदराजलोकनी उपर विराजमान होवाथी ठे; इरी थी रहित शुद्ध ठे. सर्वज्ञता पाम्याथी बुद्ध ठे. अने सर्वना ईश्वर माटे शरक पद एहवी अवस्थाए करी ते अनादि अनंत ठे. अने चउद राजलोकना दहन, जमान ठे तेथी जगतना शिरोमणि ठे एवा जे श्रीसिद्ध जगवान ते सदा जयवंत थाओ ॥ ४ ॥

साधुरूप जगवाननी स्तुति करेठे:-

सवैया इकतिसा:-ज्ञानके उजागर सहज सुख सागर सुगुण रतनागर वैराग्य रस नखो है; सरनकी रीत हरै मरनको जैन करै करनसों पीठ दे चरण अनुसखो है; धरमको मंढन नरमको विहंढन जु, परम नरम वहै के करमसों लखो है; ऐसो मुनिराज बुद्ध लोकमें विराजमान निरखि बनारसी नमस्कार कखो है ॥ ५ ॥

अर्थ:- जे ज्ञाननो उद्योत करनार ठे. आत्मइव्यनुं जे सहजसुख तेना जे समुद्ध ठे. अने सुगुनजे ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप रत्नत्रयीनी आकर एटले जे खाण ठे. पांच इंद्रियोना विषयनेविषे जे वैराग्य ते रूप रसेकरी जे परिपूर्ण थयाठे. कोई परिसह आवीने प्राप्तथयाथी गृहस्थनीपरे शरणनी रीति राखे नही. आत्माने शाश्वतइव्य जाणीने जेणे मरणनो नयमुकी दीधो ठे. पांच इंद्रियोने

पूठ आपी तेना विपयोथी विमुख थयाथकीजे चारित्रने अनुसखा ठे, वली जेनो आश्रय लेवार्थी धर्मपदार्थ बिराजमान थाय माटे धर्मेना ममन करनारा ठे मिथ्यामतिरूप जे जरम तेनुं विगोपेकरीने जे खमन करनारा ठे, जे परम दयावान थईने कर्मोनीसाथे युद्ध करेठे दयावानने युद्धकरवु संजवे नही तेम ठता कछु ते माटे विरोधात्मक जाणी लेवो एवी विगोपताने लीधे जे मुनिराज एटले रूपी श्वर लुअलोकमा पिसतालीश लाख मनुष्य क्षेत्रनेविपे विराजमान ठे तेने हृदय कमलथी जोईने बनारसीदास नमस्कार करेठे ॥ ५ ॥

हवे पाच अनुव्रत लीया ठे जेमणे एवा समकित्तीनी स्तुति करेठे

सवैया तेईसा -- जेव विज्ञान जग्यो जिनके घट, शीतल चित्त जयो जिम चदन, केटि करै शिव मारगमे जगमाहि जिनेश्वरके लघु नदन, सत्य स्वरूप सदा जिन्हके प्रगटयो अवदात मिथ्यात निकटन, सत दशा तिन्हके पहिचान करै कर जोरि बनारसि बंदन ॥ ६ ॥

अर्थ -- जे मदबुद्धि ठे ते जीव अने शरीरने एक करी जाणेठे, जेव जाओ नथी पण जेणे समकित पाम्यो ठे, तेना हृदयमा जड अने चेतननुं निन्न तेजसाके थयु ठे, एवु तेने जेवविज्ञान जागृत थयो, तेथी तेनु चित्त चदननी पठे शीथी तमफरे जे मुक्ति मारगमा केलि करे एटले खेल करी रह्या ठे, आ जगतमा असीआ रना जे न्हाना पुत्रठे अने साधुजे ठे ते सर्वज्ञपुत्र कहेवायठे माटे ते मोधारी ली वली आत्मा सदा निश्चयेकरी सत्यरूपमाज ठे, पण मिथ्यातवडे मलि लीधे गेयोठे ते फरी सत्यस्वरूप जेनु निर्मल प्रगटताने पाम्युठे, अने मिथ्यात्वनु म्फदन थयुठे, एटले मिथ्यात्व रखु नथी चार अनतानुबंधीनी जड तुटी गईठे एवी तेमनी छुद्धशा उलखीने बनारसीदास बने हाथजोडी वदना करेठे ए सवे पामा सम्यक्तनी वृद्धता बतावीठे ॥ ६ ॥

पूर्ण सम्यक्तता दर्शाववानेअर्थे फरी तेनीज स्तुति करेठे

सवैया इकतीसा -- स्वारथके साचे परमारथके साचे चित्त साचे साचे बैन कहै साचे जेनमतीहै, काहूके विरोधी नाहि परजायबुद्धि नाहि, आतम गवेपी न ग्रहस्पह न यती हैं, सिद्धि रिद्धि वृद्धि दीसै घटमें प्रगट सदा, अंतरकी लक्ष्मीं अजाची लक्ष्मपती है, दाम जगवतके उदास रहै जगतसो, सुखिया सदीव ऐसे जीव समकित्तीहै ॥ ७ ॥

अर्थ -- जेनी स्वार्थ एटले आत्मा पदार्थनेविपे माची प्रतीति ठे तथा परमार्थ ते मोक्ष पदार्थनेविपे साची प्रतीति ठे जेनु चित्त निर्मल ठे जे सत्यवचनना बोल

નારા છે. જે સાચા જિનમતને ગ્રહણ કરી રહ્યાં છે. જેનું મન કલ્પના કરતું નથી. કેમ કે, તે સાતે નયનું શુદ્ધસ્વરૂપ જાણે છે તેથી કોઈના દર્શનના વિરોધી નથી. જેમ વૌધ મતાનુસારી પર્યાય બુદ્ધિવાળા છે પણ ઇવ્ય બુદ્ધિવાળા નથી. તેથી જીવને ક્ષણજંતુર માને છે. તેમ સમકિતીપર્યાય બુદ્ધિવંત નથી. પણ આત્મઇવ્યની ગવેપના કરનાર છે તેથી તેને પર વસ્તુમાં મોહ નથી. માટે ગૃહસ્થ પણ નથી. અને મહા વ્રત લીધા નથી, તેથી યતિ પણ નથી. પોતાના ઘટનેવિષે શુદ્ધ આત્મ ઇવ્યને સિદ્ધસમાન જ જુએ છે. તેથી ઘટમાં જ પ્રગટ સિદ્ધિ દેખે છે. અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ સિદ્ધિની વૃદ્ધિ જેના ઘટમાં સદા પ્રગટ દેખાય છે. જે અંતર પરમાત્મા દેવ છે તેનું જેને લક્ષ્ય થયું છે, તેથી અયાચી એટલે કોઈની પાસે કાંઈ માગે નહીં. એવા લક્ષ્યપતિ છે. ઘલીજે એ પૂર્વોક્ત પ્રકારના પ્રગટ સ્વરૂપને પામેલા શ્રી વીતરાગ જગવંતને પામીને તેના દાસ થયા છે; અને જગતથી ઉદાસ રહે છે. જે આર્ત અને રોડ એ બે આનથી વિમુક્ત થયા છે, તેથી સદીવ સુખની સન્મુખ થયા છે, એવા સમકિતી જીવ મહા સુખમયી છે. ॥ ૭ ॥

ફરી પોતાના ઉદ્ધાસથી સમકિતીની સ્તુતિ કરે છે:—

સવૈયા ઇકતીસા:— જાકે ઘટ પ્રગટ વિવેક ગનધરકોસો, હિરદે હરખ મહા મોહકોં હરતુ હૈ; સાચો સુખ માને નિજ મહિમા અમોલ જાને, અપુહીમેં આપનો સુજાવલે ધરતુ હૈ. જૈસે જલ કર્દમ કતક ફલ નિન્ન કરૈ, તૈસે જીવ અજીવ વિલઘન કરતુ હૈ; આત્મ સગતિ સાથે જ્ઞાનકો ઉદૌ આરાધૈ, સોઈ સમકિતી નવસાગર તરતુ હૈ ॥ ૮ ॥

અર્થ:— એવી રીતે “ઉપ્પનેવા, વિગમેવા, ધૂવેવા,” એ ત્રણ પદ સાંજલીને ગણ ધરના હૃદયમાં પ્રગટ વિવેક ઉત્પન્ન થાય છે; અને અર્થનેવિષે કોઈ સંદેહ રહે નહીં. તેવી રીતે જ સમકિતીના ઘટમાં વિવેક પ્રગટ થયો છે, તેણે કરી સ્વસ્થ થઈ પોતાના હૃદયમાં આનંદને પામી મહા મોહને હરણ કરે છે. પોતાનું મિષ્ટાત દૂર કરી ને સમ્યક્ત કરે છે. હવે સમ્યક્તની વ્યવસ્થા કહે છે:— જે વિષય સુખ છે તે તો અનિત્ય છે, માટે છૂટા છે, અને સહજ સમાધિ સુખ જે છે તે શાશ્વત છે તેથી તે સુખને જ સાચું માને છે. અને પોતાની જ્ઞાતારૂપ મહિમા અમોલ જાણે છે. તથા જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર જે છે તે પોતાનો સ્વજાવ છે, તેને પોતામાં જ ધારે છે. પહેલાં જીવ મિષ્ટાત્વદશામાં જીવ અને શરીરને એક કરી જાણતો હતો, અને હમણા જીવ અને અજીવને નિન્નનિન્ન લક્ષણે કરી જાણે છે. જેમ પાણી અને ચીકલ એકઠાં થઈ ગયાં હોય, તેને કતકફલનિર્મલીનું ચૂર્ણ નાખવાથી પાણી તથા કાદવને તે રેણુ નિન્નનિન્ન કરી નાખે છે, તેમ જીવ અને અજીવને જુદો જુદો જ

શેઠે ચારિત્રમા આત્માની શક્તિને સાથે, અને મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાનનો ઉદય થવાની ઇચ્છા કરેઠે મતિઅજ્ઞાન તથા શ્રુતઅજ્ઞાનને ગમાવી દિયેઠે તે સમકિતી જીવ જયસમુદ્ધનો તરનાર કહેવાયઠે, એ રહસ્ય ઠે ॥ ૬ ॥

હવે સમકેત પામ્યા ઠતા મિથ્યાત્વટ્ટિમાજ રહેઠે, તેનું વર્ણન કરેઠે
સર્વેયા ફકતીસા - ધરમ ન જાનત બચાનત નરમરૂપ, ઘૈર ઘૈર ઘાનત લરાઈ પઞ્ચપાતકી, જૂઝ્યો અચિમાનમે ન પાઝ ધરે ધરનીમેં, હિરદમે કરની વિચારે ઠતપા તકી, ફિરેમાવામોલસો કરમકે કલોલનમે, વૈરહી અવસ્થાસો બધૂલાકેસે પાત કો, જાકી ઠાતી તાતી કારી કુટિલ કુબાતી નારી, એસો બ્રહ્મઘાતી હૈ મિથ્યાતી મહાપાતકી ॥ ૭ ॥

અર્થ - જે વસ્તુના સ્વભાવરૂપ ધર્મને જાણે નહીં, અને નર્મરૂપ મિથ્યાવાણીને વચ્ચાણે, તથા ઠેકાણે ઠેકાણે, પોતાનુ મત સ્થાપવાને પદ્ધપાતની લડાઈ કરે અને પો તાના અચિમાને જૂઝ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ રાખે નહીં, પોતાનેજ તત્ત્વવેત્તા જાણે, એમા અધર પગવડેકરી ઉત્પ્રેક્ષાલંકાર જાણવો અને હુડ્યામા જેથી ઠત પાત ઉપજે એવીજ કરણીનો વિચાર કરે, અને આ સતારરૂપ સમુદ્ધનેવિપે કર્મરૂપ, કજોજોના ધકાયે કરી ચારે ગતિમા મામામોલ કરતો ફરેઠે, જેમ વટોલિયા વા યુમા આવીગણુ પાનહું આકાશમા કઢીને નમ્યા કરેઠે, પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થિર થઈ રહેતુ નથી, તેવીજ એની અવસ્થા થઈ રહીઠે જેની ઠાતી રાગદેવવર્મે તત્ત્વ થઈ રહેઠે, તે તાપે કરી કાલી ઇટલે માયા તેને રાખવાથી કુટિલ થઈ રહેઠે અને કુ વાતી ઇટલે જે માઠી વાતોનુંજ ચિતવનકરી રહેઠે, તથા પાપેકરી નરેલી ઠે માટે નારી જાણવી એવી જેની ઠાતી ઠે, એહવો બ્રહ્મઘાતી ઇટલે આત્મઘાતનો કરનાર મિથ્યાત્વી જીવ મહાપાતકયુક્ત ઠે ॥ ૮ ॥

દોહરા - વદો શિવ અવગાહના, અરુ વદોં શિવપથ, જસુ પ્રસાદ નાપા કરો, નાટક નામે ગરથ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ - જિહ્વા સિન્ધનો અવગાહ થઈ રહ્યોઠે, તે ક્ષેત્રને હું વદન કરુહુ, અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ મોહનો પથકે ૦ માર્ગ ઠે, તેને હુ વદન કરુહું એ મગ લાચરણ કરી હવે પોતાનુ પ્રયોજન કહેઠે - જેના પ્રસાદ થકી સમય સાર નાટ ક ગ્રથ સસ્કૃતમા હતો તે પ્રાઠત નાપારૂપ કરુહુ એ પ્રયોજન કહ્યો ॥ ૧૦ ॥

હવે આ ગ્રથના અધિકારી વનારસીદાસ પોતેજ ઠે, અને એમા કહેવા લાયક પોતાનુ આત્મદ્વ્ય ઠે તેનુ વર્ણન કરેઠે - કવિવર્ણન

सवैया तेवीसा-- चेतनरूप अरूप अमूरति सिद्ध समान सदा पद मेरो ; मोह महातम आतम अंग कियो परसंग महातम घेरो ; ज्ञानकला उपजी अब मोहि कहाँ गुननाटक आगम केरो. जासु प्रसाद सधै शिवमारग वेग मिटे घटवास वसेरो ॥ ११ ॥

अर्थ:- बाह्यात्मामां अंतरात्माने अने अंतरात्मां परमात्माना स्वरूपने जोईये, ए मारो निश्चयरूप पद कहेवा योग्य आयते. ते चेतनरूपी अनूपम अमूर्तिक सिद्ध समान ठे. जो ते निश्चयरूप पद एवो ठे तो पठी ते प्रगट केम जणा तु नथी? तेनो उत्तर एम ठे के, मोहकर्मनुं कोई एहनुं महात्म्य ठे ते प्रसंगथी आत्मअंगके आत्म प्रवेशनविषे महाअंधकारनो घेरो ठे तेथी प्रगट लखातुं नथी. हमणा कोई ज्ञान कला मुजने उपनी ठे ते कलानो अंश प्रगट थयोठे. तेथी नाटक सिद्धांत गुणनुं व्याख्यान करुं. जे आगमना प्रसादवडे मोहमार्ग सिद्ध थाय अने जलदीथी शरीरमां वास वसवानुं मटी जाय. एटले अशरीरपणुं सिद्ध थाय. ॥ ११ ॥

हवे आ ग्रंथनुं गौरवपणुं बतावीने कविराज पोतानी बुद्धिनुं मंदपणुं देखामी लघुता जाणवे ठे:- लघुता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जेसै कोउ मूरख महासमुद्र तरिवेको लुजानिसों उद्यत नयो है तजि नावरो; जेसै गिरिउपरि विरपफल तोरिवेकों बावन पुरुष कोउमंग उतावरो; जेसे जलकुंममें निरखी शशि प्रतिबिंब ताके गहिवेकों कर नीचो करे मावरो; तैसें मै अलपबुद्धि नाटिक आरंज कीनो गुनीमोहि हसंगे कहंगे कोउ बावरो ॥ १२ ॥

अर्थ:- जेम कोई मूरख मनुष्य महासागरने तरवा चाहै अने बाहाणने ठोडी हाथवमे तरवानो उद्यम करे, तो कार्य केमबने; जेम कोई वामन पुरुष होय अने पहाड उपर वृद्ध होय तेनां फलतोडवाने उतावलो यको उमंग करे, ते कार्य केवी रीते बनी शके? वली एक त्रीजो दृष्टांत कहेठे के, जेम पाणीना कुंममां चंडुं प्रतिबिंब पड़ेनुं जोईने कोई नादान तेने साचो चंड समजी हाथ नीचो करे तो तेना हाथमां चंडमां केवी रीते आवे? तेमज हुं अल्पबुद्धि हुं, अने आवा नाटकग्रंथनो आरंज मे कीधोठे, ते मारोआरंज सफल नही यज्ञे तेवारे बीजा गुणवान पुरुषो कहेशेके, जुउ आ ग्रंथनो आरंज करेठे एवुं कहीने गुणीजनो मने बावरो जाणी हशी काडशे ॥ १२ ॥

वली ए कार्य करवाने साहस करेठे पुनः

सवैया इकतीसा:- जेसै कोउ रतनसों वीथ्यो है रतन कोउ, तामें सूत रेशमकी दोरी पोइ गई है, तैसे बुद्धीटीका करीनाटिक सुगम कीनो तापरि अलप बुद्धि सुद्धि

परिनिर्द्ध है, जैसे काहु देसके पुरुष जैसी जाषा कहै, तैसी तिनदूके बालकनी सिखीलई है, तैसी ज्यो गरथको अरथ कह्यो गुरु त्यो हमारी मति कहिवेको सावधान नई है॥ १३

जेम कोई हीरानी कणीवडे कोई कठण रतनने आगलथी वीथी राख्युं होय, ने ते पठी तेमा पटुवो रेशिमनी दोरी परोवे ते सुगम चालीजाय तो तेम आ कार्य पण थरो केमके सुनि अमृतचंद अने पामेराजमल जेवा पमिती थया तेमणे आ ग्रंथनी टीका बालबोधमा करीने आ नाटकग्रंथने सुगम कखोवे, तो तेउपर माहरी अत्प बुद्धि ठे तोपण आ ग्रंथमा सुधी रीते परणमी गईं ठे, तेथी आ कार्य नेविपे महारी समर्थानो दृष्टात देखाहुं तुं - जेम कोई देशनो बसनारो पुरुष पोतानी देशनापामा बोले अने तेनुं बालक होय तेपण तेनीपासे रहेतोथको ते जापा शीखी ले ठे, तेमज आ कार्य पण ठे केमके मारा गुरुए आ ग्रंथनो अर्थ मने कह्योठे, तेज प्रमाणे आ ग्रंथनो अर्थ केहेवाने मारी बुद्धि समाधिवत थईं ठे एटले आगल कहेलो पश्चाताप मट्यो ॥ १३ ॥

हवे पोताना सामर्थ्यनुं कारण बतावेते

सवैया इकतीसा - कबहो सुमति वहै कुमतिको बिनाश करै, कबहो विमल ज्यो तिअतर जगति है, कबहो दया वहै चित्त करत दयालरूप, कबहो सुजाजसा वहै लोचन लगति है, कबहो कि आरती वहै प्रभु सनमुख आवे, कबहो सुजारती वहै बाहरि बगति है, धर दसा जैसी तब करै रीति तैसी ऐसी हिरदे हमारे जगवतकी जगति है १४

अर्थ - अमारा हृदयमा जगवतनी जगती रहीं ठे, ते क्यारेकतो सुमतीरूप थईंने कुमतीनो नाश करेठे, क्यारेक अतरविपे ते जगती विमल ज्योतीरूप थईं, ने जागृत थायठे, अर्थात् सम्यक्त चेतना तेज जगवतनी नक्ति ठे, क्यारेक तेज नक्ति दयारूप थईंने चित्तने दयालरूप करेठे, अने क्यारेक ते नक्ति पोताना आत्मईश्वरने जोवानी लालसा के० लगन थकी एटले लयलागवामा लोचनोने स्थिर करेठे अने क्यारेक तो ते नकिना रति के० अति रगेकरी प्रभु सनमुख थईंरेहेठे (बीजेअरथे प्रभु सनमुख आरती करेठे ते) अने क्यारेक तो ते जगति सुजारती के० जली वाणीरूप थईंने बाहार बगति के० शब्द करी रहेठे जेवी जेवी दशा धारेठे ते वारे तेवी तेवी रीतनी करनारी ठे, ते एवी जगवतनी नक्ति अमारा हृदयमा वसी रहीं ठे तेथी आ नाटकग्रंथ रचनारूप कार्यमा पण एक जगवतनी नक्तिज कारण ठे एतात्पर्यार्थ ठे ॥ १४ ॥

समयसारनाटक.

हवे आ ग्रंथनो महिमा वर्णवेठे. अथ नाटक वर्णनः—

सवैया इकतीसाः— मोख चलवेकों सोन करमको करै बोन, जाको रस जौन बुधलौन ज्यों घुलति है; गुनको गरंथ निरगुनको सुगम पंथ, जाको जस कहत सु रेश अकुलित है; याहीके जु पढी सो उडत ज्ञान गगनमेंऽ याहीके विपढी जग जालमें रुलत है; हाटकसो विमल विराटकसो विसतार, नाटक सुनत हीय फाटक खुलत है ॥ १५ ॥

अर्थः— जेम जला सुकनवडे कार्य सिद्धि थायठे, तेम आ ग्रंथपण मोक्षमार्गें चालनारने कार्यसिद्धिनो करनार ठे; तथा आ ग्रंथ कर्मरूप केफनी जाल काढवाने वमन करवानुं औषध ठे; अने जैन ग्रंथनो रस ठे ते रस जौन के० पामिने तेमां पंथित लोक लौननीपरे गर्क यईरह्याठे वली जेमां गुणजे ज्ञान दर्शन चारित्र तेनी ग्रंथ के० रचनाठे, परमतिनी अपेक्षाये निर्गुण जे मोक्षपद तेनो सुगम पंथ ठे ते निर्गुण कहेवो ठे, जेनो यश अक्षय सुख ठे; जेने कहेवाने इइ पण अकलायठे अने आ ग्रंथनो जेणे पढ़ लीधो ठे, ते तो आ ग्रंथरूप पांखना प्रजावथी ज्ञानरूप आकाशमां पढ़ीनी परे उडी रह्याठे अने जे आ ग्रंथना विपद्धिउ ठे ते पांखरहित पढ़ीनी परें जगतरूप पाराधीनी जालमां रुली रह्याठे तेमाटे आ नाटकनामा ग्रंथ ते हाटक एटले सुवर्णसमान ठे अने जेम गीता ग्रंथमां श्रीकृष्णो वैराटरूप महोटा विस्तारें करी देखाड्युं तेवो आ ग्रंथ पण विस्तारवंत ठे एवा आ नाटक ग्रंथने अवण क रतामां हैयाना कमाड ते फाटक के० खुली जायठे ॥ १५ ॥

दोहराः— कहां शुद्ध निहचैं कथा, कहां शुद्ध विवहार; मुक्ति पंथ कारन क हों, अनुजौको अधिकार ॥ १६ ॥

अर्थः— जे शुद्ध निश्चयरूप कथाठे ते कहीश. अने शुद्ध व्यवहार जे ठे ते पण कहीश अने मुक्ति पंथनुं कारण जे ठे ते पण कहीश अने अनुनवनो जे अधिकार ठे ते पण हुं कहीश ॥ १६ ॥

अनुनव पदार्थनुं लक्षण कहेठेः— अनुनव वर्णनं

॥ दोहा ॥ वस्तुविचारत ध्यावतै, मन पावै विश्राम; रस स्वादन सुख ऊपजे, अनुजौ याको नाम ॥ १७ ॥

अर्थः— अजाणीवस्तु जाणवाने मनमां विचार कखाथी तथा तेनुं चिंतन कखाथी एम खोजतां खोजतां ज्यारे मनमां ठीक ठरे त्यारे सत्य समज्याना रसनो स्वाद प्राप्त थाय ने तेथी सुख उपजे तेनुं नाम अनुनव ठे ॥ १७ ॥

દોહરા - અનુજૌ ચિતામનિ રતન, અનુજૌ હૈ રસકૂપ, અનુજૌ મારગ મો
 ચકો, અનુજૌ મોચ સરૂપ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ અનુજવ જેઠે તેજ ચિતામની રત્ન ઢે, અને તેજ અનુજવ રસાયનની
 કુપી ઢે, અનુજવ તેજ મોહનો મારગ ઢે અને અનુજવજ મોહ સરૂપ ઢે ॥ ૧૮ ॥

અનુજવ મહિમા

સવૈયા ઇકતીસા - અનુજૌકે રસકૌ રસાયન કહત જગ, અનુજૌ અન્યા
 સ યહૈ તીરથકી ઠૌર હૈ, અનુજૌકી જો રસા કહાવૈ સોઈ પોરસા સુ, અનુ
 જૌ અધોરસા સુ ઝરથકી દૌર હૈ, અનુજૌકી કેલી યહૈ કામધેનુ ચિત્રાવેલી,
 અનુજૌકો સ્વાદ પચ અમૃતકા કૌર હૈ, અનુજૌ કરમ તોરૈ પરમસૌ પ્રીતિ જો
 રૈ અનુજૌ સમાન ન ધરમ કોઝ ઔર હૈ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ - જગતવાસી લોક અનુજવના રસને રસાયન કહેઢે, કેમકે જેમ રસાય
 ન લોઢાનુ સુવર્ણ કરેઢે, તેમ અનુજવ જેઢે તે મિષ્ટાત્વને ફેડીને સમ્યક્તિ કરે
 ઢે, જેમ તીરથની ઠોર જવાથી અપાવન હોય તે પાવન યાયઢે તેમ ગ્રંથવિપે અનુ
 જવનો અન્યાસ તે અજાણને જાણ કરેઢે. અને અનુજવની જે રસા કે ૦ ધૃત્વની તે
 હજ સુવર્ણ પોરસા ઢે, એટલે અનુજવની ઉત્પત્તિ ઢે તે સોવન પોરસાની પરે વૃદ્ધિ
 પામેઢે અને અધોરસા કે ૦ પાતાલ લોક, તે પણ અનુજવ રૂપમા ઢે, અને ઉર્ધ્વ
 લોકની દોર તે પણ અનુજવરૂપમાજ ઢે, એટલે અનુજવમાજ સ્વર્ગ નરક ઢે, અને અ
 નુજવની કેલી કે ૦ રમત તે કામધેનુરૂપ ઢે, તે આપણી ક્ષતિને વધારનારી ઢે, અને
 તે અનુજવની જે કેલી ઢે તે અદ્વય ક્ષતિ કરવાને ચિત્રાવેલી ઢે, અને અનુજવનોસ્વા
 દ તે પચામૃતના કૌર કે ૦ ગ્રાસ જેવો ઢે અનુજવ કરમને તોઢે, ને પરમાત્માની
 પ્રાપ્તિ જોઢે ઢે, એટલે અનુજવથી સ્વોજતા પરમાત્માની પ્રાપ્તિ યાયઢે, તેથી સર્વ ધર્મ
 ધારણ કરવામા અનુજવ જેવો વીજો કોઈ ધર્મ નથી એટલે અનુજવ જ્ઞાન જાણ
 વાથીજ મોહ માર્ગ નજીક ઢે ॥ ૧૯ ॥

હવે અનુજવ સાધવાને ઠ ઇચ્છુ વર્ણન કરેઢે તેમાં પ્રથમ જીવ ઇચ્છ વર્ણન -
 દોહરા ॥ ચેતનવત અનત ગુન, પર્યય સકતિ અનત, અલચ અલચિત
 સર્વગત, જીવ દરવિરત ॥ ૨૦ ॥

અર્થ - જાણવા માત્રને ચેતન કહેઢે તહૂપ શક્તિવાન ઢે, જેના અનત ગુણ
 ઢે જેમા પર્યાય કે ૦ નામાતરપણ પામવાની અનત શક્તિ ઢે, ઇચ્છિય અગોચર

હે, તેથી અલક્ષ્ય હે, દેહના સ્વંન શ્યાય પણ આત્મા અસ્વંનિત હે, સર્વ લોકમાં નશ્વો હે તેથી સર્વ ગત હે, એવું જીવ ડ્વ્યનું સ્વરૂપ હે. તે કહ્યો. ॥ ૨૦ ॥

હવે પુજ્જલ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. અથ પુજ્જલ ડ્વ્ય યથા:—

દોહરા:— ફરસ વર્ન રસ ગંધમય, નરદ ફાસ સંઘાણ; અનુરૂપી પુજ્જલ દરબ, નન પ્રદેશ પરવાન ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—સ્પર્શ વર્ણ રસ ગંધ એ ગુણમય સદા રહે, નરદ જે સોગથીરૂપ રાગ તેના પાસા માં સૂક્ષ્મ, વૃત્ત, અસ્ત્ર, ચતુરસ્ત્ર, આયત એ પાંચ સંસ્થાન હે; તેથી એનું નામ સંસ્થાન હે. પોત પોતાની વર્ગણા યોગ્યરૂપ ગ્રહણ કરે, તેથી એ પુજ્જલ ડ્વ્ય અનુરૂપી અથવા પર માણુરૂપી હે. જેમ આકાશ પ્રદેશ અનંત હે, તેમ એ પણ અનંત પ્રમાણ હે ॥ ૨૧ ॥

હવે ધર્મ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. ધર્મ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— જૈસૈ સલિલ સમૂહમેં, કરૈ મીન ગતિ કર્મ; તૈસૈ પુજ્જલ જીવકો, ચલ ન સહાઈ ધર્મ. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:—જેમ પાણીના નરાવમાં માઠલું ગમન ક્રિયા કરેહે, તહાં ક્રિયાનો કર્તા માઠલું હે, અને સલિલ સમૂહ જે પાણીનો નરાવ તે ક્રિયાનો સાધક હે તેમ પુજ્જલ ડ્વ્યની તથા જીવ ડ્વ્યની ચલન ક્રિયાનો સાધક ધર્માસ્તિકાય ડ્વ્ય હે. ॥ ૨૨ ॥

હવે અધર્માસ્તિકાય ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. અધર્મ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— જ્યોં પંથિક ગ્રીપમસમેં, બૈઠે ઠાયા માહિં; ત્યોં અધર્મકો નૂમિમેં, જ ડ ચેતન ઠહરાંહિ. ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:— જેમ કોઈ વટેમાર્ગુ બેસવાની ક્રિયાનો કર્તા હે, ને ક્રિયાની સાધક ઠાયા હે, તેમ અધર્માસ્તિકાયની નૂમી કેળવગાહના તેમાં જડ જે પુજ્જલ ને ચેતન જે જીવ તે બને સ્થિર શ્યાય હે, તેથી અધર્માસ્તિકાય ડ્વ્ય સ્થિરતાનું કારણ હે. ॥ ૨૩ ॥

હવે આકાશ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. આકાશ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— સંતત જાકે ડદરમેં, સકલ પદારથ વાસ; જો નાજન સબ જગત કો, સોડ દરબ આકાશ. ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:— સંતત કેળવ નિરંતર જેના ડદરમાં સમસ્ત પદાર્થ વસી રહ્યા હે, અને જે સર્વ જગતનું નાજન કેળવ આધારનૂત હે, તે આકાશ ડ્વ્ય જાણવું. ॥ ૨૪ ॥

હવે કાલ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. કાલ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— જો નવકરિ જીરન કરૈ, સકલ વસ્તુ યિતિ ઠાન, પરાવર્તવર્તન કરૈ, કાલ દરબ સો જાન. ॥ ૨૫ ॥

અર્થ -- જે દ્રવ્ય વડે સઘળા વસ્તુની સ્થિતિ બંધાય એટલે પેલા સંકલે વસ્તુને નવી બતાવે, ને પઠવાડેથી તે સઘળીને જીતી કરી દેવાડે, અને ઝલટ પાલટ વર્તી વવાની દશાધરે તે કાલદ્રવ્ય જાણુ ॥ ૨૫ ॥

હવે આ ગ્રંથમા કહેવા લાયક નવ તત્વ છે તેનું વર્ણન કરેલે -- તેમા પ્રથમ જીવતત્વની સમજ પાડેલે નવતત્વ વર્ણન, જીવતત્વ યથા

દોહરા -- સમતા રમતા ઝરધતા, જ્ઞાયકતા સુખનાસ, વેદકતા ચૈતન્યતા, એ સઘ જીવ વિલાસ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ -- સર્વ જીવ બરાબર છે એ સમતા, ઘટઘટમા રમી રેહેલે એ રમતા, કધ્વે દિશે ગમન કરવું એ ઝરધતા, સર્વ પદાર્થનો જાણનાર તે જ્ઞાયકતા સુખમય નાસે છે તેથી સુખનાસ, સુખહ સ્વ વેદે એ વેદકતા, અને ચેતના ગુણથી ચૈતન્યતા એ સઘ જીવ તત્વનો વિલાસ છે ॥ ૨૬ ॥

અથ અજીવતત્વ યથા

દોહરા -- તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સંમેલ, જધુતા ગુરુતા ગમનતા, એ અજીવકે खेल ॥ ૨૭ ॥

અર્થ -- શરીરપણું, મનપણું, વચનપણું, જડવસ્તુમા શેલનેલ થવાપણું, જધુ પણું, ગુરુપણું, ગમનપણું એ સર્વ અજીવતત્વના खेल છે ॥ ૨૭ ॥

અથ પુન્યતત્વ યથા

દોહરા -- જો વિશુદ્ધ જાવનિ વધે, અરુ કરધ મુખ હોય, જો સુખદાયક જ ગતમેં, પુન્ય પદાર્થ સોય. ॥ ૨૮ ॥

અર્થ -- જે પદાર્થ વિશુદ્ધ પરિણામથી વધે, અને જેનું કધ્વેમુખ છે, કધ્વેગતિ એજ ચહેલે, જે પદાર્થ જગતમા સુખદાયક છે, તે પુન્ય પદાર્થ જાણવો ॥ ૨૮ ॥

અથ પાપ તત્વ યથા

દોહરા -- સકિલેસિ જાવનિ વધે, સહિજ અધોમુખ હોય, હું સુખદાયક સસારમેં, પાપ પદાર્થ સોય ॥ ૨૯ ॥

અર્થ -- જે પદાર્થ સકલેશ જાવ વડે કપાયનીવૃદ્ધીથી વધે, સેહજે જેની ગતી નીચી છે અધોમુખ છે, અને જગતમા હું સુખદાયક છે તેજ પાપ પદાર્થ કેવાય છે ૨૯

અથ આશ્રવ તત્વ યથા

દોહરા -- જોઈ કરમ ઝયોત ધરિ, હોઈ ક્રિયા રસ રત્ન, કરપે નૂતન કરમ કોં, સોઈ આશ્રવ તત્ત ॥ ૩૦ ॥

अर्थः-- जे कर्मनों उदय धरीने शुच तथा अशुच क्रियाना रसमां रत अई रहे, त्यारे नवां करमनुं करखे के० खेचवुं करे ते आश्रव तत्व केवाय. ॥ ३० ॥

अथ संवर तत्व यथा.

दोहाः-- जो उपयोग सरूप धरि, वरतै जोग विरक्त; रौके आवत करमकों, सो है संवर तत्त. ॥ ३१ ॥

अर्थः-- जे शुद्ध उपयोग स्वरूपने धारीने मन वचन काया जोगथी विरक्त थको वर्त्ते अने नवां करम आवताने रोकी राखे ते संवर तत्व कहियें. ॥ ३१ ॥

अथ निर्झरा तत्व यथा.

दोहाः-- जो पूरव सत्ता करम, करि धिति पूरण आउ, खिरवैकों उद्यत नयो, सो निर्झरा लखाउ. ॥ ३२ ॥

अर्थः-- जे पूर्व कालनेविषे आयुविना सात कर्म सत्तारूप हतां अने आयु कर्म वर्त्तमान कालमां सत्तारूप ठे तेनी स्थिति पूर्ण करीने पढी नीरस कर्मने विखेरवामां जे जीव उद्यमवंत थयो ए निर्जरानुं लक्षण जाणवुं. ॥ ३२ ॥

अथ बंध तत्व यथा.

दोहाः--जो नव कर्म पुरानसों, मिलें गंठि मिठ होइ; सकति बढावै वंसकी, बंध पदारथ सोइ. ॥ ३३ ॥

अर्थः-- जे नवां कर्म जूना कर्म साथे आवी मले, अने तेनी गांठ दृढ बंधाय, अने आगल जतां ते कर्मना वंसनी शक्ती चढती थाय, ते बंध पदारथ केवाय. ३३

अथ मोक्ष तत्व यथा.

दोहाः--धिति पूरण करि जो करम, धिरे बंध पद जानि; हंस अंस उज्ज्वल करै, मोक्ष तत्व सो जानि. ॥ ३४ ॥

अर्थः-- जे कर्मनी स्थितिने पूर्ण करीने कर्मने खेरे के० ह्यकरी नाखे अने बंध पद के० सत्तावन प्रकारें बंधस्थान तेने जानि के० जांगीने हंस के० परमात्माना अंसने क्रमे उज्ज्वल करे तेज मोक्ष तत्व जाणवुं. ॥ ३४ ॥

हवे कवित्त ठंदमां पदार्थनी नाममालां एटले प्रयोजनवाला नामनी नाम माला लखी जणावेठे:

अथ नाम माला सूचनिका मात्र लिख्यते अथ समुच्चय वस्तुके नाम.

दोहराः--नाव पदारथ समय धन, तत्व वित्त वसु दर्व; इविन अर्थ इत्यादि बहु, वस्तु नाम ए सर्व. ॥ ३५ ॥

अर्थ-प्रथम सामान्यपणे वस्तुना नाम कहेते जाव, पदार्थ, समय, धन, तत्व, वित्त, वस्तु, इव्य, इविण, अर्थ, इत्यादि घणा वस्तुना नाम ठे ॥ ३५ ॥

अथ शुद्ध जीव इव्यके नाम -

सवेया इकतीसा -परमपुरुष परमेश्वर परमज्योति, परब्रह्म पूरन परम प्रधान है, अनादि अनंत अविगत अविनाशि अज, निरुद्ध मुक्त मुकुट अमलान है, निराबाध निगम निरजन निरविकार, निराकार ससार सिरोमनि सुजान है, सरव दरसी सरवज्ञ सिद्ध साई शिव, धनी नाथ ईश जगदीश जगवान है ॥ ३६ ॥

अर्थ -परमपुरुष, परमेश्वर, परमज्योति, परब्रह्म, पूर्ण, परमप्रधान, अनादिअनंत, अव्यक्त, अविनाशी, अज, निर्द्वंद्व, मुक्ति, मुकुट, अमलान, निराबाध, निगम, निरजन, निर्विकार, निराकार, संसारसिरोमनि, सुजान, सर्वदर्शी, सर्वज्ञ, सिद्ध, स्वामी, शिव, धनी, नाथ, ईश, जगदीश, जगवान, कहीये ॥ ३६ ॥

हवे कर्म व्याप्त अशुद्ध जीव इव्यना नाम कहेते --संसारी जीव इव्यके नाम

चिदानंद चेतन अलख जीव समसार, बुद्धरूप अबुद्ध अशुद्ध उपयोगी है, चिद्धरूप स्वयंभू चिन्मूर्ति धर्मवत, प्रानवत प्राणि जंतु जूत नव जोगी है, गुणधारी कलाधारी ज्ञेयधारी विद्याधारी, अगधारी संगधारी जोगधारी जोगी है, चिन्मय अखंड हस्त अपर आत्मराम, कर्मको करतार परम विजोगी है ॥ ३७ ॥

अर्थ -चिदानंद, चेतन, अलख, जीव, समसार, बुद्धरूप, अबुद्ध, अशुद्धोपयोगी, चिद्धूप, स्वयंभू, चिन्मूर्ति, धर्मवत, प्राणवत, प्राणी, जंतु, जूत, नवजोगी, गुणधारी, कलाधारी, ज्ञेयधारी, विद्याधारी, अगधारी, संगधारी, योगधारी, योगी, चिन्मय अखंड, हस्त, अक्षर, आत्मराम, कर्मकर्ता, परमवियोगी कहिये. ॥ ३७ ॥

अथ आकाशके नाम -

बोहरा - पं विहाय अवर गगन, अंतरिक्ष जगधाम, व्योम वियत नज मेघपथ, ए आकाशके नाम ॥ ३८ ॥

अर्थ -ख, विहाय, अवर, गगन, अंतरिक्ष, जगधाम, व्योम, वियत, नज, मेघपथ, ए आकाशनां नाम. ॥ ३८ ॥

अथ कालके नाम

बोहा -यम, कृतांत, अतक, त्रिदस, आवर्त्ती मृतयान, प्रानहरन, आदित तनय, कालनाम परमान ॥ ३९ ॥

अर्थः--यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्तीक, मृतस्थान, प्राणहरण, आदित्य तनय, एवं कालनां नाम ठे. ॥ ३९ ॥

पुण्यके नाम यथा.

दोहाः--पुण्य सुकृत करधवदन, अकर रोग शुच कर्म; सुखदायक संसारफल, नागबहिर्मुख धर्म. ॥ ४० ॥

अर्थः--पुण्य, सुकृत, उर्ध्ववदन, अकररोग, शुचकर्म, सुखदायक, संसार फल, नाग, बहिर्मुख, धर्म, ए पुण्यनां नाम ठे. ॥ ४० ॥

अथ पापके नाम यथा.

दोहाः--पाप अधोमुख एन अध, कंप रोग दुःखधाम; कलिल कलुष किलविष डुरित, अशुच कर्मके नाम ॥ ४१ ॥

अर्थः--पाप, अधोमुख, एन, अध, कंप, रोग, दुःखधाम, कलिल, कलुष. किल्विष, अने डुरित, ए अशुच कर्मनां नाम जाणवां. ॥ ४१ ॥

अथ मोक्षके नाम.

दोहाः--सिद्धक्षेत्र त्रिभुवन मुकुट, शिवमग अविचल स्थान; मोक्षमुगति वैकुण्ठ शिव, पंचम गति निरवान ॥ ४२ ॥

अर्थः--सिद्धक्षेत्र, त्रिभुवनमुकुट, शिवमार्ग, अविचलस्थान, मोक्ष, मुक्ति, वैकुण्ठ, शिव, पंचमगति, अने निर्वाण ॥ ४२ ॥

अथ बुद्धिके नाम यथा.

दोहाः--प्रज्ञा धिषना सेमुखी, धी मेधा मति बुद्धि; सुरति मनीषा चेतना, आ य अंसविशुद्धि. ॥ ४३ ॥

अर्थः--प्रज्ञा, धिषना, सेमुखी, धी, मेधा, मति, बुद्धि, सुरति, मनीषा, चेतना, आसय, अंसविशुद्धि कहिये ॥ ४३ ॥

अथ विचक्षण पुरुषके नामः--

दोहाः--निपुण विचक्षण विबुध बुध, विद्याधर विद्वान्; पटु प्रवीण पंडित चतुर, सुधी सुजन मतिमान्. ॥ ४४ ॥ कलावंत कोविद कुशल, सुमन दक्ष धीमंत; ज्ञाता सज्जन ब्रह्मविद, तज्ञ गुणीजन संत. ॥ ४५ ॥

अर्थः--निपुण, विचक्षण, विबुध, बुध, विद्याधर, विद्वान्, पटु, प्रवीण, पंडित, चतुर, सुधी, सुजन अने मतिमान् ॥ ४४ ॥ कलावान, कोविद, कुशल, सुमन, दक्ष, धीमंत, ज्ञाता, सज्जन, ब्रह्मविद, तज्ञ, गुणीजन अने संत. ॥ ४५ ॥

अथ मुनीश्वरके नाम -

दोहा -मुनि महत् तापस तपी, निरुक्त चारित्रधाम, यती तपोधन संयमी,
व्रती साधु रिपि नाम ॥ ४६ ॥

अर्थ -मुनी, महत्, तापस, तपी, निरुक्त, चारित्रधाम, यति, तपोधन, संयमी, व्रती, साधु ए रुपिना नाम जाणवा ॥ ४६ ॥

दरसनके नाम -

दोहा -दरस विलोकन देखनो, अवलोकन झिगचाल, लखन दृष्टि निरखन छु
वन, चितवन चाहन जाल ॥ ४७ ॥

अर्थ -दर्शन, विलोकन, देखबु, अवलोकन झिगचालन, लखबु, दृष्टी, निरख
ण, जोबु, चितवन, चाहन, ने जालबु ॥ ४७ ॥

अथ ज्ञान तथा चारित्रके नाम -

दोहा -ज्ञान बोध अवगम मनन, जगतज्ञान जगजान, सयम चारित आ
चरण, चरन वृत्ति धिरवान ॥ ४८ ॥

अर्थ -ज्ञान, बोध, अवगम, मनन, जगजान, जगजान, सयम, चारित्र, आच
रण, चरण, वृत्ती, धैर्यवान ॥ ४८ ॥

अथ साचके नाम -

दोहा -सम्यक् सत्य अमोघ सत्, निसदेह निरधार, ठीक अथारथ उचित तथ,
मिथ्या आदिअकार ॥ ४९ ॥

अर्थ -सम्यक्, सत्य, अमोघ, सत्, नि सदेह, निर्धार, ठीक, यथार्थ, उचित, त
थ्य, मिथ्या शब्दने आदि अकार लगाडीने बोलीये तो अमिथ्या शब्दथाय ते प
ण एनु नाम जाणबु ॥ ४९ ॥

अथ जूवके नाम -

दोहा -अजथारथ मिथ्या मृपा, वृथा असत्य अलीक, मुधा मोघ निष्फल
वितथ, अनुचित असत् अठीक ॥ ५० ॥

अर्थ -अजथार्थ, मिथ्या, मृपा, वृथा, असत्य, अलीक, मुधा, मोघ, निष्फल
वितथ, अनुचित असत्य, अने, अठीक ॥ ५० ॥ इति नाममाता समाप्ता

अथ समयसारके द्वादश द्वार वर्णन -

सवेया इकतीसा -जीव निरजीव करता करम पुण्य पाप, आश्रय सवर निरज
रा बंध मोघ है, सरव विगुडि स्यादवाद साधिसाधक दुआसद दुवार धरे समैसा

र कोप है; दरवानुयोग दरवानुयोग दूरि करै, निगमको नाटक परम रस पोष है, ऐसो परमागम बनारसी बखाने यामें, ज्ञानको निदान शुद्ध चारितकी चोप है॥५१॥

अर्थ:— जीवद्वार, अजीवद्वार, कर्त्ता कर्म क्रियाद्वार, पुन्यपाप द्वार, आश्रवद्वार, संवरद्वार, निर्जराद्वार, बंधद्वार, मोक्षद्वार, सर्व विशुद्धिद्वार, स्याद्वाद्वार, साध्य साधकद्वार, आसमय सारना ए वारद्वाररूप कोप के० कोठार ठे; आ ग्रंथमां इ व्यानुयोग के० इव्यनो विचारकरवो, पढी इव्यानुयोग दूर करवो, ने शुद्ध आत्म सत्तानोज विचार करवानुं अने निगमके० परमात्मानुं नाटक एमां परम शांतरसनों पोष ठे, ए परम सिद्धांतने वणारम्मीदास बखाणेठे. वली आ ग्रंथमां ज्ञाननुं निदानके० मूलविवरो तथा शुद्ध चारित्रनी चोख के० चोखी क्रिया कही बताववानीठे॥५१॥

अथ ग्रंथारंजको नमस्कार मंगलाचरण रूप.

दोहरा:— शोणित निजअनुनूतियुत, चिदानंद जगवान; सार पंथारथ आत मा, सकल पदारथ जान ॥ ५२ ॥

अर्थ:— जे पदार्थ पोताना अनुभव युक्त शोणित ठे, चितके० चेतना अने आनंदित तेचिदानंद कहियें, तथा जगवान के० ज्ञानवंत ठे, एवो साररूप पदार्थ संसारमां आत्मा ठे, जे समस्त पदार्थनो जाणनार महोठो ज्ञाता ठे ॥ ५२ ॥

अथ आत्मानुं वर्णन करी नमस्कार करेठे:—

सवैया:— तेईसा:— जो अपनी छुति आपु विराजत, है परधान पदारथ नामी; चेतन अंक सदा निकलंक महासुखसागरको विसरामी; जीव अजीव जिते जगमें तिनको गुन ज्ञायक अंतरजामी; सो शिवरूप वसै शिवथानक, ताहि बिजो कनमें शिवगामी ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ जे पोतानी छुतिवडेज पोते विराजमान ठे, एटले पोताथी पोते नासी रह्यो ठे, पण बीजा पदार्थवडे जेनो नास यतो नथी एवो कोई प्रधान पदार्थ नामी प्रसिद्ध ठे. जेनुं चेतनरूप अंक के० लक्षण ठे ते सदा निकलंक ठे, निरंजन ठे, महोटा सुखसमुद्रमां जेनो विश्राम थई रह्योठे, एटले एकाग्रचित्तें जे सहेजे समाधिसुखमां रमी रह्योठे, जगतमां जेटला जीव अजीव पदार्थ ठे, ते सर्वना गुणनो ग्राहक ठे. अने अंतरजामी ठे, जे घटघटमां विराजमान ठे. तेहज शिवरूप के० सिद्धस्वरूप थयो थको लोकाग्रजागे सिद्धावस्थामां वसेठे; जेने ज्ञान दृष्टिवडे जोईने मुक्ति गामी जीव नमस्कार करेठे ॥ ५३ ॥

हवे जगवाननी वाणीने नमस्कार करेते अथ जिनवाणी वर्णन
 सवेया तेइसा -जोग धरं रहि जोगसुं जिन्न अनत गुनातम केवल ज्ञानी, तासहवे
 इहसो निकसी सरिता सम व्हे श्रुत सिधु समानी यातें अनत नयातम लज्जन, सत्य
 सरूप सिद्धात बखानी, बुद्धलखै न लखै डुरबुद्धि सदा जगमाहि जगे जिनवानी ५४
 अर्थ - जे त्रण योगने वारेते तथापि ते मन वचन कायना जोगथी प्रथक
 रहे अजित रहेते, अने अनत गुण प्रगटताने लीधे जेनो आत्मा कोई केवल ज्ञा
 नी पुरुष ते ते केवल ज्ञानीना रुदय रूप इह ते, तेमाथी जे नदीरूप थईने निक
 ली ते शास्त्ररूप समुद्रमा जई जली ते, ज्याथी अनता नय स्वरूप लक्षण सत्य
 स्वरूपे जिनजीयें सिद्धातमा बखाणी ते, एवी जे वाणी ते तो बुद्धिवत तत्व दर्शी
 होय तेज लखे, अने डुरबुद्धि मिथ्यामति होय ते लखे नहीं, जाणे नहीं, एवी
 जिनेश्वरनी वाणी जगतमा सदा जागृत थई रही ते ॥ ५४ ॥

हवे जीव द्वारनु विचार लखेते ते जीव कवीश्वर पोतेज ते माटे पोतानी व्य
 वस्था कहेते अथ जीव द्वार कवि व्यवस्था कथन -

ठप्पय ठढ -- हो निहचे तिहु काल, शुद्ध चेतनमय मूरति, पर परिणति सं
 योग, जई जडता विस्फुरति, मोह कर्म पर हेतु, पाइ चेतन पर रश्मि, ज्यो धनूर
 रस पान, करत नर बहु विध नय, अब समय सार वर्नन करत, परम शुद्धता
 होठ मुकु, अनयास बनारसि दास कहि, मिठो सहज भ्रमकी थरुण ॥ ५५ ॥

अर्थ - शुद्ध निश्चयनयवमे अतीत अनागत वर्तमान कालमां हुं शुद्ध चेत
 नामय पिम तु, एहिज मारी मुरति ते, ते एवी ते तारे शुद्ध स्वभाव ठामीने वि
 जावमा केम परिणम्यो ते ? एनो उत्तर कहेते जे, कर्मादिक परवस्तु ते तेनुं अ
 र्हां परिणमन थयु तेथी तेनी जडता अर्हां विस्फुरति थई एटले जडता फेली
 शिष्य पृष्ठे ते के, एवो शुद्ध स्वभाव हतो ल्यारे परपरिणति केम ग्रहण करी ?
 तेनो उत्तर, मोह कर्म राग द्वेष रूप जे ते तेज परहेतु उत्कृष्ट कारण पामीने चे
 तन आत्मा परनी साथे मोहित थयो ते, तेनो इष्टात कहेते - जेम धनुरानो रस
 पान करी माणस तरेवार रीते नाचवा लागे, तेम अनादीनो मोह कारण पामीने
 चेतन जे ते ते पोतानो शुद्ध स्वभाव ठामीने विजावथी मूर्ता पामी रह्योते
 हवे समयसार के० आत्मानु वर्णन करताज मुकुने परम शुद्धताना स्वभावनी
 श्रोतग्वणार्थ एटले शुद्ध स्वभावनी खबर पमी तेथी विजावपणु नाश पाम्यु
 तेथी अनायास के० घणा अथ वाचवानो प्रयास कीया विनाज वणागसी दास

ज्ञाता कहेते. के सहज के० आत्माने संगे अनादीशी चमनी अरुज ते मिथ्या मत मग्नता लागी रहीते ते मारी मिथ्यामत मटी जाओ. ॥ ५५ ॥

हवे आ जीवनी शुद्धता ते आगमशी पामीये माटे आगम वर्णवे ते अथ आगम व्यवस्था कथन.

सवैया इकतीसा:- निहचैमें रूप एक विवहारमें अनेक, याही नै विरोधमें जगत नरमायो है; जगके विवाद नासिबेकों जिन आगम है, जामें स्यादवाद नाम लब्धन सुहायो है; दरसन मोह जाको गयो है सहजरूप, आगम प्रवान जाके हिरदेमें आयो है; अनैसो अखंडित अनूतन अनंत तेज, ऐसो पद पूरन तुरत तिन पायो है. ॥ ५६ ॥

अर्थ:- सर्व आगम ज्ञानरूप निश्चयनयमां एकरूप देखाय ते, अने व्यवहार नयनी अपेक्षावडे अनेक रूप देखाय ते; पण व्यवहार नयमां नयनो विरोध म होतो ते, एज नय विरोधमां जगत नरमायुं ते, अने एज नरमवडे जगतमां वा द विवाद उपज्यो ते, माटे जगतनो विवाद मटामवाने वचमां प्रमाणिक साही रूप जिनेश्वरनो आगम ते; जे आगममां स्यादाद नाम लेवाशी सर्वपदार्थनुं लक्षण सर्वने सोहावे ते; स्यात् एटले किवारेक इव्य इष्टीए देखीए ल्यारे ए नय सा चो ने केवारेक पर्याय दृष्टीए जोइये ल्यारे ए नय साचो; एवुं कहे थके शिष्य पुढेते के एवो स्यादाद सहित जिन आगम प्रमाण ते, ल्यारे सर्वना हश्यामां केम आव तो नथी? जे पुरुषनो अनादि कालनो मिथ्या दर्शन मोह गयो ते, तेना हश्या मां ए जिन आगम प्रमाणरूप आच्योते, पण मिथ्या दर्शन मोह वालाना रुदय मां ए आवे नही; हवे स्यादादना जाणनारने केवुं फल मजे ते केहेते:- जे पद न य रहित ते, एटले नयनी पते नथी, केमके, नयतो एकांत ग्राही ते, ते पूर्ण पदने केम ग्रहण करी शके? अने पूर्ण पद अखंडितते, ने ते वली अनादि कालशी ते, माटे अनूतन के० पुरातन ते एवुं अनंत तेजवालुं पूर्ण पद तेने ते तुरत पाय्यो ते ५६

हवे निश्चय अने व्यवहार नयने लोधे आगम कह्यो तेवारे शिष्य पुढेते के ए वे नयमां कार्य सिद्धिकारी नय कयो ते? तेनो उत्तर गुरु आपे ते.

अथ निश्चय व्यवहार कथन.

सवैया तेईसा:- ज्यों नर कोउ गिरै गिरिसों तिहि, सोइ हितू जु गहै दिठ बां ही; ल्यों बुधकों विवहार नलो तबलों जबलों शिव प्रापति नांही; यद्यपि यों पर बान तथापि सधै परमारथ चेतनमांही; जीव अव्यापक है परसों विवहार सु तौ परकी परठांही ॥ ५७ ॥

अर्थ :- जेम कोई पुरुष पाहाडनी उपरथी नीचे पडतो होय ने बीजो पुरुष तेनो हाथ मजबुत जाली रही तेने पडतो अटकावी राखे, ते तेनो हीत करनार केहेवाय, तेम पंक्तिने ज्या सुधी शिवसुखनी प्राप्ति नथी थई, तहा सुधी व्यवहार नलो ठे, एटले चोथा गुणवाणाथी लईने चौदमा सैलेसीकरण गुणवाणसुधी व्यवहारनु आलवन ठे, यद्यपि ए रीते व्यवहार आलवन प्रमाण ठे त थापि पर्माथी ज्ञान दर्शन चारित्रनु शुद्धपणुं चेतन माज सधाय, बीजाथी न सधाय, अने जीव जे ठे ते पोताना गुणमयी ठे, पोताना गुणमा व्यापी रह्योठे, परंतु पर के० कर्मादिक जडजीव सत्ताथी न्यारा, ते साथे जीव अव्यापक ठे अने व्यवहार ठे तेतो परनी ठायामा रहेठे, एटले परनी निश्चाविना व्यवहार न होय माटे व्यवहार करता निश्चयनय शुद्ध ठे ॥ ५३ ॥

हवे शुद्धनिश्चयनयथी जे सम्यक् दर्शन प्रगटे ठे तेनी व्यवस्था विशेषपणे जा एवाने अर्थे कहेठे अथ सम्यक दर्शन व्यवस्था कथन

सवैया इकतीसा - शुद्ध नय निहचै अकेलो आपु चिदानंद, अपनेही गुण पर जायकों गहतु है, पूरन विज्ञान घन सोहै विवहार माहि, नवतत्वरूपी पंच इव्यमे रहतु है, पंच इव्यनवतत्वं न्यारे जीव न्यारो लखै, सम्यक दरस यहै उर तैनंग रहतु है, सम्यक दरस जोई आत्मस्वरूप सोई, मेरे घट प्रगट्यो बनारसी कहतु है ॥ ५४ ॥

अर्थ - शुद्ध निश्चय नयनी अपेक्षा लेवाथी चेतनामय जे पदार्थ ठे, ते पोतानी सत्ताये पोते एकलोज ठे, अने पोतानाज ज्ञानादिक गुणना पर्यायना अ वस्था जेदने ते ग्रही रह्योठे अने तेज सामान्य ज्ञानने शोधो जे षट इव्यादिक विशेष ज्ञान तेने विज्ञान कह्योये, अने तेनु पूर्ण घन के० पिम ते ए व्यवहार नय माज देखायठे, अने एज व्यवहार नयथी नवतत्वरूप लई धर्मादिक पांच इव्य मा एकत्र थई रहेठे अने एवाज व्यवहारमा शुद्ध निश्चय केवलना पांच इव्य न्यारा ठे एम जाणवु अने नवतत्वेने पण न्यारा जाणवा, एवी इव्य दृष्टीथी अन्य उपाधिनी आश्रय ग्रहण करे नही, तेनेज सम्यक्दर्शनी कह्योये, अने जे सम्यक् दर्शन ठे, तेज आत्मस्वरूप मारा घटमा प्रगट्यु एवु वणारसीदास कहेठे ॥ ५४ ॥

शिव्ये पुठ्यु के जीव इव्यथी नव तत्व अने पंच इव्य जुदा केम जाणीए तेनो उत्तर गुरु कहेठे - अथ जीवइव्य व्यवस्था अग्नि दृष्टात

सवैया इकतीसा - जैसे तृण काठ बास आरने इत्यादि और, इधन अनक विध

पावकमें दहिये ; आकृति बिलोकत कहावै आगि नानारूप, दीशै एक दाहक सुजाउ जब गहिये ; तैसे नव तत्वमें जयो है बहु जेखी जीव, शुद्धरूप मिश्रित अशुद्धरूप कहिये ; जाही ठिन चेतना शक्तिको विचार कीजै, ताही ठिन अलख अनेदरूप लहिये. ॥ ५९ ॥

जेम अग्निमां तृण, काठ, वांस अने आरने के० वननो बीजो कचरो इत्यादिक अने क तरेना इंधण बालीये ठइये ने जेवी जेवी इंधणनी आकृतीएटले (आकार) तेवी तेवी आकृतीनो अग्नी देखाय; एरीते अग्नी नाना प्रकारनारूपनी कहेवायठे; पण ते बधा अग्नीनो स्वभाव एक सरखो दाहक ठे; एम जो ग्रहण करिये तो बधो अग्नी एकरूप ठे. तेमज नव तत्वमां जीव जेठे ते जातजातनो जेष धारी रह्यो ठे, माटे जीव पण बहु वेशी के० नाना प्रकारनो ययो एटले शुद्धरूप जीव ठे, ते मिश्रित ययो, त्यारे ए जीवने अशुद्धरूप कह्यो एनुं नाम व्यवहार नय ठे; अने जे कृणमां नवे तत्वमां एक चेतना शक्ति विचारिये, ते वखते शुद्ध निश्चयनये केवलीवडे नव तत्वनो प्रपंच अमुख्य राखीने अलङ्काररूप जीव ठे, ते सर्वत्र अनेदरूप पामिये शुद्ध निश्चय नय जाणवुं ॥ ५९ ॥

फरी बीजीरीते शुद्ध जीव व्यवस्था कहेठे अथ जीव व्यवस्था बनवारी दृष्टांतः—
सवैया इकतीसाः—जैसे बनवारीमें कुधातुके मिलाप हेम, नाना जांति जयो पै तथापि एक नाम है, कसिके कसोटी लोक निरखै सराफ तांही, बानके प्रमान करि छेतु देतु दाम है; तैसेही अनादि पुजलसों संयोगी जीव, नव तत्वरूपमें अरूपी महा धाम है; दीशे उनमानसौ उद्योत बान ठोर ठौर, दूसरो न और एक आतमाहि राम है ॥ ६० ॥

अर्थः—जेम सोनानी मूसमां चोखुं सोनुं गाढ्युं अने सोनाथी हीण धातु ते कुधातु कहिये, तेनां नाम कहेठेः—रूपुं, त्रांबुं, सीसुं, जसत, कथीर, इत्यादि वस्तुनो जुदोजु दो हेमनी साथे मिलाप ययो तेथी जुदी जुदी जातनुं सोनुं थयुं, ते ठतां एक सोनाने नामे ओलखायठे; अने तेअशुद्ध सोनाने सराफ कसोटी पथ्यर उपर कसीने तेनी लकीर जुये ने तेउपरथी सोनुं केवुं ठे ते प्रमाण करे, जेम आ दस रुपीयाना जाव नुं ठे ने आ अगीयार रुपीयाना जावनुं ठे, ने ते माफक तेना दाम आपे लिए ठे. तेमज अनादि कालथी ए जीव पुजल इव्यनो संयोगी माटे ए जीवे नव तत्वरूप व्यवस्था धारी, गतीपणे स्थितिपणे जाजनपणे वर्त्तमानपणे, आधारपणे, ए पांचे इव्य ग्रहण कीधां अने नवतत्वरूप धारण कखा पण एमां कोई अरूपी महा तेजवंत इव्य ठे ते तो कोई प्रत्यक्ष प्रमाणे ग्रहण थतुं नथी, अने अनुमान

बड़े लइये ठइये, तेवारे शिष्ये पुठगुके, अनुमान केबु करीये ठइये? त्यारे गुरु कहेठे गेरगोर उद्योतवान प्रकाशवान इव्य देखाय, तेतो बीजु कोई इव्य नही पण एक आत्मारामज जाणवो, ए अशुद्ध निश्चय नयथी जीव कह्यो ॥ ६० ॥

हवे एवी रीते जे खोजना करीने परिचय पामिये तेने अनुभव कहिये, ते अनुभवतुं स्वरूप केनी-रीते ठे? एवु शिष्ये प्रथे थके गुरु सूर्यना दृष्टाते कहेठे -

अथ अनुभव व्यवस्था सूर्य दृष्टात

सर्वैया इकतीसा - जैसै रविममलके उदै महिममलमे, आतप अटल तम पटल बिलातु है, तैसै परमात्माको अनुजो रहत जो जो, तो जो कहूं डविधा न कहूं पञ्च पातु है, नयको न लेश परवानकोन परवेश, निठेपके वसको विधस होतु जातु है, जे जे वस्तु साधक है तेउ तहा बाधक है, बाकी रागदोषकी दशाकी कौन बातु हं? ॥

अर्थ - जेम सूर्यममलना उदयथी पृथ्वीममलमा आतप के० तावरो अटल थई जाय, अने तमके० अंधकारना पमलनासी जाय, प्रकाश उद्योत थाय, तेमज शुद्ध निश्चयनयना बलबड़े ज्यासुधी अंतरात्मानेविषे परमात्मानो अनुभव रहेठे, त्या सुधी काई पण द्विविधता न देखाय, पोतपोताना मतनो पक्षपात न रहे अने अही नय नो लेश के० अश न पामिये नय तो ते ठे के, जेणेकरीने वस्तुनु साधन कराय अने अनुभव तो सिद्ध वस्तुनो होय माटे अही अनुभवमा नयनो लेश नथी अने एमा प्रत्यक्ष परोक्षादिक प्रमाणनो पण प्रवेश नथी, केमके जे प्रमाण होय ते तो असिद्धनु साधन करे पण सिद्ध वस्तुने सुं साधजो? अने नाम स्थापना इव्य जाव ए चार निहेपा ठे, तेपण असिद्ध वस्तुनु साधन करे ठे, ते तो जेवारें परमात्मानो अनुभव सिद्ध थयो त्यारे निहेपाना वसनो विध्वंसज थयो जेम सूर्यना प्रकाशवमे अधिकारनो नाश थायठे, तेम ए सर्व विलय थाय ठे आ परमात्माने नयप्रमाण निहेपादिक वस्तु जे जे साधक ठे ते सर्व वस्तु परमात्माना अनुभवमा बाधक ठे, ज्यासुधी नयप्रमाण अने निहेपानो परिवार होय त्या सुधी शुद्ध अनुभव न होय एटलासारु ए बाधक ठे बाकी राग द्वेष दशानीयु बात केवी' तिहा तो नयाठिक कहेवाज जोइये ॥ ६१ ॥

हवे अनुभवमा शुद्ध रूप जीवज लख्यो तेनी व्यवस्था वचन गोचर जेवी होय तेवी केहेठे - अथ जीव व्यवस्था विवरन द्वार

अद्वित उद - आदि अत पूरन सुनाव सयुक्त है, पर स्वरूप परजोग कल्पना मुक्त है, सदा एक रस प्रगट कही है जनमें, शुद्ध नयातमवस्तु विराजे वनमें ॥ ६२ ॥

અર્થ:- આદિ નિગોદ અને અંત સિદ્ધ અવસ્થા, તેની વચે ચેતના રૂપ પોતાના પૂર્ણ સ્વજાવેકરી સંયુક્ત છે ; અને એ ચેતનામાં પર સ્વરૂપ જે જમ સ્વરૂપ, અને પર જોગ જે પુઞ્જ સંયોગ, તેની દશા કલ્પના વિચારણા તેણેકરી મુક્ત છે આદિ અંત સુધી એકજ સ્વજાવ છે સદા એક ચેતના રસમય પ્રગટ વસ્તુ છે ; તે શુદ્ધ નિશ્ચય નયનું આલંબન હર્ષને જૈન આગમમાં કહી ને જેવી કહી તેવી વચન વ્યવહાર માં પણ વિરાજમાન છે. ॥ ૬૨ ॥

હવે એવુંજ સ્વરૂપ વચન ધારવડે ગુરુ હિતોપદેશ રૂપ કહેહે:-અથ હિતોપદેશ. કવિત ભંદ:- સતગુરુ કહે જવ્ય જીવનિસાં, તોરહુ તુરત મોહકી જેલ; સમકિત રૂપ ગહો અપનો ગુન, કરહુ શુદ્ધ અનુજવનો ખેલ ; પુદગલ પિંમ જાવ રાગાદિક, ૬ નસાં નહી તુમારો મેલ ; એ જડ પ્રગટ ગુપત તુમ ચેતન, જૈસૈ નિન્ન તોય અરુ તેલ ૬૩

અર્થ:- અહો જવ્યલોક વેલા યાઝ, મોહનો બંધ તોડો, અને તમારો પોતાનો સમકિત ગુણ છે, તે ગ્રહણ કરો ; અને તે હર્ષને પોતાના શુદ્ધ અનુજવનો ખેલ ખેલો. અને દેખવામાં જે આ શરીર છે તે પુદગલ પિંમ છે. અને કર્મ પણ પુદગલ પિંમ છે. અને આ પુદગલ પિંમનો રાગ દેવાદિક જાવ તે સ્વજાવ છે, પણ એ વસ્તુ સાથે તમારો મિલાપ નથી. કેમકે, એ વસ્તુ તો જડ છે, ને પ્રગટ છે, ઇટલે દેખવામાં આવે છે, ને તમે તો ચેતન છો તથા ગુપ્ત છો. ત્યારે તે પુદગલ પિંમની ને તમારી નિન્નતા ઠેરી ; જેમ પાણીને તેલ નિન્ન છે, તેનીપરે જાણી લેવું. ॥ ૬૩ ॥

હવે એવો ઉપદેશ સાંજલીને તે જ્ઞાતા પુરુષ યયો તેનો વિલાસ કહેહે અથ જ્ઞાતાવિલાસ.

સવૈયા શ્કતીસા:- કોઝ બુદ્ધિવંત નર નિરખૈ શરીર ઘર, જેદ જ્ઞાન ડિષ્ટિસોં વિચારૈ વસ્તુ વાસતો; અતીત અનાગત વરતમાન મોહરસ, નિગ્યો ચિદાનંદ જલૈ બંધમેં વિલાસતો; બંધકો બિમારિ મહા મોહકો સુજાઝ મારિ, આતમકો ધ્યાન કરી દેખો પર ગાસતો; કરમ કલંક પંક રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અવાધિત વિલોકૈ દેવ સાસતો. ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:-કોઈ બુદ્ધિવંત સમ્યક્દૃષ્ટિ મનુષ્ય હોય તે પોતાના શરીરમાં ઘરને જુએ; અને જડ ચેતનનો નિન્ન નિન્ન સ્વજાવ જાણવો તે જેદ જ્ઞાન કહ્યો; તેમાં દૃષ્ટી આપીને વસ્તુ વાસતો કંઈ વસ્તુ સ્વજાવનો વિચાર કરે. અતીતકાલ અનાગતકાલ ને વર્તમાન કાલમાં મોહરસવિષે જીનો ચકો, કર્મબંધમાં વિલાસ કરતો ચકો પોતાના ચિદાનંદ પરમાત્માને જલે. તે પછી ક્રમેક્રમે બંધને વિદારતોજ જાય. એવું કાર્યકરી મોહ

ना स्वभावने मूकतो जाय अने पोताना आत्मानु ध्यान करे, अने अनुभवमा प्रकाशरूप देखे तारे कर्म कलक तेहिज पक के० कादव तेथी रहित प्रगटरूप अचल अबाधित सर्व बाध रहित एवो शाश्वत निरजन देव परमात्मा पोते ठे, एवु देखे.

अथ गुन गुनी अनेद कथन व्यवस्था

सवेया तेईसा - शुद्ध नयातम आत्मकी अनुभूति विज्ञान विभूतिहि सोई, वस्तु विचारत एक पदार्थ नामक जेद कहावत दोई, या सरवग सदा लखि आपुहि, आत्मध्यान करे जब कोई, मेढि अशुद्धि विजावदशा तब सिद्ध सरूपकि प्रापतिहोई ॥ ६५ ॥

अर्थ - हवे शुद्ध अनुभव जे ठे ते गुण ठे, एक आत्मा गुणी ठे, तेनु जेवु अनेद स्वरूप ठे तेवी अनेद अवस्था कही बतावेठे - शुद्ध निश्चय स्वरूपी आत्मानो अनुभूतिके० जे अनुभव ठे, तेज विज्ञान विभूतिके० विशेष रूप ज्ञान सपदा ठे अर्ही आत्मा गुणी ठे ने अनुभवज्ञान गुण ठे हवे ए वे वस्तु शुद्ध ठे? एवो जो विचार करीये तो एकज आत्म पदार्थ जासेठे एकज पदार्थमा आ गुण अने आ गुणी एवावे नाम ठे तेज जेद केवायठे एम सरवग के० सर्व प्रकारे पोतानेज गुणगुणी रूप लखीने जारे कोई आत्मध्यान करे, तारे अशुद्धविजाव दशा मटीने सिद्धस्वरूपनी प्राप्ति पाय ॥ ६५ ॥

अथ ज्ञाता चितवन स्वरूप कथन

सवेया इकतीसा - अपनेही गुन परजायसो प्रवाहरूप, परिणयो तिहु काल अथ ने आधारसो, अंतर बाहिर परकासवान एक रस, खिन्नता न गहे निन्न रहे जी विकार सो, चेतनाके रस सरवग जरि रह्यो जीव, जैसे लौन काकर नयो ह रस ठारसो, पूरन सरूप अति उज्ज्वल विज्ञान घन, मोकों होहु प्रगट निगोप निरवारसो ॥ ६६ ॥

अर्थ - हवे एज वातने जेम ज्ञाता लोक पोताना चित्तमा चितये तेवुज स्वरूप कही देखाडे ठे - आ जे कोई आत्मा केवायठे, ते तो विज्ञान घन ठे, विशेष ज्ञानमय एक पिण्ड ठे, ते अतीत अनागत ने वर्तमान ए त्रये कालमा प्रवाहरूप कखाथी अविच्छिन्न धाराये पोतानाज गुण पर्याये करीने पोतानाज ज्ञानादिक गुणनी अवस्था जेदने लीधे अने पोताना आधारथी परना आश्रयविना परिणम्यो रहे ठे अने ए विज्ञान घननी एवी महिमा ठे के तेथी माहे अने बाहिर एक चित्त चेतना रसवडे प्रकाशवान थयो जे पोताने जाणे ते अंतर प्रकाश अने बाह्य वस्तुने जाणे ते बाहिर प्रकाश एवा कार्यमा खिन्नता ग्रहण न करे, अने जब विकारथी न्यारो रही सर्व प्रदेशविषे चेतनना रसे करी जीव जरपूर थई रह्यो

હે. એ ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેમ લુણના કાંકરા સ્વાર રસથી જરેલા છે, તેમ ચેતના રસથી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એવું પૂર્ણ સ્વરૂપ તે અસ્ખંભિત ઘણુંજ ઝજ્જલ જે વિજ્ઞાન ઘન પૂર્વે વચાણું તે મને પ્રગટ થાઓ. નિરોષ નિરવાર તે સમ વિજ્ઞાવ દશાનું નિવારણ કરીને પઠી એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષ મનમાં ચિંતવે અને એ માંજ સ્થિર રહે ॥ ૬૬ ॥

અથ ડ્વ્ય પર્યાય અજેદ કથન વ્યવસ્થા.

કવિત્ત ભંદ:- જહૈં ધ્રુવ ધર્મ કર્મ થય લહન, સિદ્ધ સમાધિ સાધ્ય પદ સો ડ; સુધોપયોગ જોગ મહિ મંમિત, સાધક તાહિ કહે સબ કોડ; યોં પરતહ પરોહ સ્વરૂપ સુ, સાધક સાધ્ય અવસ્થા દોડ; હુકો એક જ્ઞાન સંચય કરિ, સેવૈ શિવ વંઠક થિર હોડ. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:- વિજ્ઞાન ઘન છે તે ડ્વ્ય છે, અને જ્ઞાતા કેવાય તે પર્યાય છે, એમ વિ જ્ઞાન અને જ્ઞાતા એકજ છે, તેથી ડ્વ્ય પર્યાયનું અજેદપણું બતાવે છે:- જહાં સક લ કર્મનો ક્લય લખિયે એવો ધ્રુવ ધર્મ જે નિશ્ચલ સ્વજાવ છે, એવું કોડક સિદ્ધ પણાનું થવું તે તો પદ સાધ્ય કેવાય છે, અને શુદ્ધ ઉપયોગ લેતા થકા એ મન વ ચન કાય યોગમાં મંમિત થકા તિર્થંકર સાધુ પ્રમુખ પર્યાય લઈ રહ્યા છે; તેમને સહુ કોઈ સાધુ કહેશે. એવું સાધુપણું તે પ્રત્યક્ સ્વરૂપ છે; અને સાધ્યપણું તે પ રોહ સ્વરૂપ છે. એ બન્ને અવસ્થા લઈને એક વિજ્ઞાન ઘન છે. મોક્ષને ઇન્હનાર સાધ સાધ્ય બન્નેને એક જ્ઞાન સંચયવડે સેવે, તે બન્ને પદમાં વિજ્ઞાન ઘન એક છે; અને એ બન્ને પદની સેવામાં સ્થિર થઈ રહેશે ॥ ૬૭ ॥

અથ ડ્વ્ય ગુણ પર્યાય જેદ વ્યવસ્થા કથન.

કવિત્ત ભંદ:- દર્શન જ્ઞાન ચરન ત્રિગુનાતમ, સમલ રૂપ કહિયે વિવહાર; નિ હ્વે દૃષ્ટિ એકરસ ચેતન, જેદ રહિત અવિચલ અવિકાર; સમ્યક્ દશા પ્રમાણ ઝ નૈ નય, નિર્મલ સમલ એકહી બાર; યોં સમકાલ જીવકી પરિનતિ, કહે જિનંદ ગહે ગનધાર. ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:- શિષ્ય પૂછે છે કે સ્વામી તમે અજેદ વ્યવસ્થા કહી તે કયા નયના બ લ બડે કહી? ગુરુ કહેશે કે વ્યવહાર નય વડે ડ્વ્ય ગુણ પર્યાયની જેદ અવસ્થા છે તે કહું છું:- જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ ત્રણે આત્માના ગુણ છે; એ સ્વરૂપથી જે વ્ય વહાર કહીએ તે સમલ રૂપ છે; અને એજ નિશ્ચય દૃષ્ટીથી જોડ્યે તો દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર એક ચેતના રસમય દેખાય છે, અને ચેતનાજ ચેતન છે, તેણે કરીને જેદરહિ

त अविचल अविकार निर्मल रूप ठे निश्चय नय ने व्यवहार नय ए बने ठे ते सम्यक् दशामा प्रमाण ठे, जे नय ठे ते तो अजिप्राय विशेष ठे, माटे एकज अ व्यक्त रूप निर्मल तथा समल रूप जाणिये. एम समकाले निर्मल अने समल जीवनी परिणति थई रही ठे, ते श्री जिन देव कहे ठे अने गणधर देव सर्वदे ठे ॥६८॥

अथ व्यवहार कथन.

दोहरा - एक रूप आत्म दरब, ज्ञान चरन दृग तीन, जेद जाव परिणाम सो, विवहारे सु मलीन. ॥ ६९ ॥

अर्थ - हवे ज्ञान दर्शन चारित्रनो त्रिक ठे ते व्यवहार नयनी थाय ठे, ते क हे ठे -आत्म इय जे ठे ते एकरूप ठे, ने ज्ञान दर्शन चारित्र ए त्रण जे ठे ते जे द जाव परिणाम ठे, स्यारे एकविपे त्रण जेद थया तेथी ए व्यवहार नयवडे समल रूप थयुं ॥ ६९ ॥

अथ निहचै स्वरूप कथन

दोहरा -- यदपि समल विवहारसो, पर्यय शक्ति अनेक, तदपि नियत नय देखिये, शुद्ध निरंजन एक ॥ ७० ॥

अर्थ - निश्चयनयेकरी निर्मल स्वरूपमांज थावबु जलु ठे ते केहेठे --यद्यपि व्यवहारनयनी अपेक्षाथी आत्मानेविपे अनेक शक्ति अनेक पर्याय देखायठे, माटे ते समल ठे, तोपण निश्चय नयनी अपेक्षाथी शुद्ध निरंजन एकज जाण्यमा आवेठे ७०

अथ शुद्ध कथन

दोहरा -- एक देखिये जानिये, रमि रहिये इक ठौर, समल विमल न विचारिये, यहै सिद्धि नहि और ॥ ७१ ॥

अर्थ - हवे शुद्धरूपीज उपादेय ठे एबु केहेठे - जे एक शुद्ध चेतनामय रूप देखबु ते दर्शन, तेमज जाणबु ते ज्ञान, अने तेमां जे रमि रहेबुं ते चारित्र ठे, ते नयनी अपेक्षावडे समल अथवा विमल रूप विचारबु नही. एहिज सिद्ध कहिये, पण बीजा स्वरूपमा सिद्ध नथी ॥ ७१ ॥

अथ शुद्ध अलुनव प्रशस्ता.

सवैया इकतीसा - जाके पद सोहत सुलहन अनत ज्ञान, विमल विकासव त ज्योति लहलही है, यद्यपि त्रिविध रूप व्यवहारमे तथापि, एकता न तजै यों नियत अंग कही है, सो है जीव कैसीहू जुगतिके सदीव ताके, ध्यान करिवेको

मेरी मनसा उमही है; जाते अविचल सिद्धि होतु और नांति सिद्धि, नांहि नांहि नांहि यामें धोखो नांहि सही है. ॥ ७२ ॥

अर्थः— हवे एवा स्वरूपनो अनुभव स्थिर रहेवो ते दुर्जन ठे, माटे सर्व ज्ञाता एनो मनोरथ करे ठे. जेनेविषे अनंत ज्ञानरूप सुलक्षण शोनेठे, अने विमल वि काशवंत के० पोतानो तथा परतुं जाणवुं एवी ज्योति जेनेविषे लहलही ठे. अ ने यद्यपि व्यवहारनयमां बाह्यात्मा, अंतरात्मा, तथा परमात्मा ए त्रिविध रूप ठे, तथापि निश्चयनयनी अपेक्षाशी एकताने त्यजे नही एवं एकरूपी कह्युं ठे : ते एवो पदार्थतो जीव ठे. हवे ते युक्तिशी करी आगल केहेरो. ते युक्तियेकरी निरं तर तेनुं ध्यान करवाने मारी होंस मनमां उमंगी रहीठे. जेना ध्यानशी पोता नी ज्ञान दर्शन चारित्ररूप रुद्धि अविचल थायठे, एज रीते सिद्ध ठे पण बीजे कोई प्रकारे सिद्धि नथी. एमां कई धोखो नथी एटजे फूतुं नथी एज वात साची ठे अथ ज्ञाताकी व्यवस्था वर्णन.

सवैया तेईसाः-- के अपनो पद आपु संचारत, के गुरुके मुखकी सुनि बानी ; जेद विज्ञान जग्यो जिनके प्रगटे सु विवेक कला रज धानी ; नाव अनंत नये प्रतिबिंबत, जीवन मोष दशा ठहरानी ; ते नर दर्पनज्यों अविकार रहै थिर रूप सदा सुखदानी ॥ ७३ ॥

अर्थः-- हवे जेद विज्ञानवडे एनो अनुभव थाय ठे तेथी मुक्ति मले तेज पर मर्थ कहेठेः— कोई तो पोतानुं पद जे पोतानुं निराजंब स्वरूप, ते पोतेज संचारी ने पोतावडे ग्रंथी जेदकरी पोताने उलखेठे. कोई तो गुरुना मुखनी वाणी शान्जली ने पोताने उलखेठे : अने जेना घटमां जड चेतननुं जेद विज्ञान जाग्युं, तेणे करी पोताना चेतन रूपनी जे न्यारी कला ठे, तेनी राजधानी जे तेनुं ईश्वरपणुं जेना घटमां प्रगटयुं ; अने एज राजधानीमां अनंत नाव पदार्थ प्रतिबिंबित थयां तेना ज्ञायक थया एटले जीवता थकाज मोह दशा ठरी मुक्त स्वरूपी थया. अने एमां अनंतनाव प्रतिबिंबित थया तोषण समलरूप न थया, तेथी ते मनुष्य दर्पण एट ले आरीसानीपरें विकार रहित थया, स्थिररूप थया, अने सुखदायक थयाठे ७३ अथ जेद ज्ञान प्रशंसा कथन.

सवैया इकतीसाः-- याही वर्तमान समै नव्यनिको मिटयो मोह, लग्यो है अ नादिको पग्यो है कर्म मलसों ; उदो करै जेदज्ञान महारुचिको निधान, उरको उजारो नारो न्यारो डुंद दलसों ; याते थिर रहै अनुनौ विलास गहै फिरि कबहों

अपनपो न कहै पुदगलसों, यहै करतूति यों छुदाइ करै जगतसो, पावकज्यो जि
त्र करै कंचन उपलसों ॥ ७४ ॥

अर्थ - हवे जेदविज्ञाननी उत्पत्ति अने महिमा कहेते - आ वर्त्तमानकाल
विषे नव्यलोकनो मोह त्रम टली जाय जे मोह कर्म आत्माने अनादिकालथी
लाग्यु ठे, अने कर्ममलमा व्यापी रह्योठे, ते मोह त्रम मटवाथी जेद विज्ञाननो
उदय थाय, ते जेद विज्ञान केबुठे ? महारुचिनु निधान ठे ए जेद विज्ञानमा
महोटी रुचि पामीये ठिये एटले महारुचिनु कारण ठे जेद विज्ञानथी गरिष्ट उर
नु अजवाबु प्रगट थायठे, ते अजवाबु केबुठे ?

एटले महा घाम घुमथी न्यारोठे ६६ दशाथी नीकली स्थिरतामा रहे, अने
पोताना अनुभवनो विलास ग्रहण करे, पोताने सत्यार्थ परो जाणे, पठी ए जेद
विज्ञान पाम्या थकी शरीर कर्मादि पुजल रूपी जाणीने पोतानुं न कहे आत्मारू
प न कहे करतूति के० ए जे जेदविज्ञाननी क्रिया तेज जगतथी छुदाईने करे, पा
च इव्यथी छुदाई करे, अर्थां दृष्टात बतावेठे - जेम अग्री माटी पापाएने कचन
थी छुदा करे ठे तेम जाणी लेबु ॥ ७४ ॥

अथ परमार्थ शिक्षा कथन

सवैया इकतीसा - वानारसी कहै नैया नव्य सुनो मेरी शीख, केहू नाति कै
सेहूके एसो काज कीजिए, एकहू सुदूरत मिथ्यातको विध्वस होइ, ज्ञानको ज
गाइ अंस हस खोजि लीजिये, वाहीको विचार वाको ध्यान यहै कोतुहल, यों
ही जरि जनम परम रस पीजिए, तजी नववासकी विलास सविकासरूप, अंतक
रि मोहको अनंत काल जीजिए ॥ ७५ ॥

अर्थ - हवे शुद्ध जीवइव्यमा रहेबु तेज परमार्थ ठे तेनी शिक्षा कहेते -- व
णारसीदास केहेते - अहो नाई नव्य जीवो, मारी शीक्षा साजलो केवी पण रीते
थी कोई इव्य क्षेत्र काल जाय पामोने एबु काम करबु के जेरो करीने एक सुदुर्तमा
त्रमा मिथ्यात मोहनो विध्वस थाय अने ज्ञाननो अस जगावी लेवो, अने सोह हसो
एवी ध्वनि करतो हस जे आत्मा तेने खोजी लइयें पठी तेनु लक्षण विचारबु
पठी तेने ओलखीने तेनु ध्यान करबु एवी एनी कला खोजीने कुतोहल जे
खेल ते कया करियें, अने तेज जनम परियत परम रस पीवो एरीते सविकार रु
पपी फेजी रह्यो एवो नववासनो विलास तेने तजीने तथा मोहनो अत आ
णीने अनंत कालसुधी जीवीए एटला प्रकारे सिद्ध थवायठे ॥ ७५ ॥

અથ તીર્થંકરકી સ્તુતિ બાહ્યરૂપ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:-જાકી દેહકૃતિસોં દસો દિશા પવિત્ર નઈ, જાકે તેજ આગે સબ તેજવંત રુકે હૈં; જાકો રૂપ નિરખી ચકિત મહારૂપવંત, જાકી વપુવાસસોં સુવાસ ઓર લુકે હૈં; જાકી દિવ્ય ધુની સુનિ શ્રવનકોં સુખ હોત, જાકે તન લ હન અનેક આઈ દૂકે હૈં; તેઈ જિનરાજ જાકે કહે વિવહાર ગુન, નિહચૈ નિરખિ સુદ્ધ ચેતનસોં ચુકે હૈં ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- હવે ચેતન મહિમાવાન થયાથી પુજલપણ મહિમાવાન થાય માટે ક વિરાજ તીર્થંકરના બાહ્ય શરીરરૂપ પુજલનો મહિમા કહેઠે:- જેની દેહની યુતિ એવી પસરી રહીઠે કે જેથી દસે દિશા પવિત્ર થઈ જાયઠે; એટલે શોભાયમાન થાયઠે. અને જેના તેજ આગલ સર્વ તેજવાલા બુપી જાયઠે એટલે સર્વ દેવતા મંદ તેજવંત થાયઠે. અને જેનું રૂપ જોઈને મહારૂપવંત પંચ અનુતરવાસી દેવતા પણ ચકિત થઈ રહેઠે અને જેના શરીરની સુવાસથી અન્ય સુવાસી વસ્તુ સર્વ લુકી જાયઠે. અને જેની દિવ્ય ધ્વનિ સાંજલીને શ્રવણને સુખ થાયઠે. એટલે જન્ય અજન્ય સર્વને તે વાણી મીઠી લાગેઠે અને જેના શરીરમાં અનેક શુભ લક્ષણ આવી ઢુકી રહ્યાઠે એવા શ્રી જિન રાજ દેવ ઠે તેમના એટલા ગુણ કહ્યા તે અશુદ્ધ વ્યવહાર નયનો આશ્રય લઈને કહ્યા પણ, નિશ્ચયનયથી એ કહેલા ગુણ સર્વ શુદ્ધ ચેતનની જિન્નતા દર્શાવેઠે. ૭૬

અથ જિન સ્તુતિ વ્યવહારરૂપ પુન:-

સવૈયા શ્કતીસા:-જામેં બાલપનો તરુનપો વૃદ્ધપનો નાંહિ, આયુ પરજંત મહા રૂપ મહા બલ હૈ; બિનાહિ જનત જાકે તનમેં અનેક ગુન, અતિસૈ વિરાજમાન કાયા નિરમલ હૈ; જૈસૈ વિનુપવન સમુદ્ધ અવિચલરૂપ, તૈસૈ જાકો મન અરુ આસન અચલહૈ, એસો જિનરાજ જયવંત હોત જગતમેં, જાકી શુભગતિ મહા સુકૃતિકો ફલ હૈ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-હવે ફરી વ્યવહારનય વડે જિન સ્તુતિ કરેઠે:- જેમાં જન્મથી માં મીને મર્ણ પર્યંત મહારૂપ અને મહાબલ સમાન રહેઠે; પણ બાલપણું ત રૂણપણું વૃદ્ધપણું એ ત્રણ જે અવસ્થાના જ્ઞેદ તેમાં રૂપમાં અને બલમાં જ્ઞેદ ન પામે, જેના સહજ સ્વજાવે જતનવિના શરીરમાં અનેક ગુણ આવી રહેઠે; અને જેનેવિષે ચોત્રીસ અતિશય ગુણ વિરાજમાન થઈ રહ્યાઠે; અને જેની કાયા પ્રસ્વેદરહિત નિર્મલ રહેઠે. જેમ પવનની ઢહેર વિના સમુદ્ધ અચલરૂપ થઈ રહેઠે તેમ જેનું મન અચલ ઠે, ને આસનપણ અચલ ઠે; અહીં ગતિની અપેક્ષાવિના આસ

न अचल कद्युठे, पण निरतर अचल आसन संजवे नही एवा जिनराजदेव जग
तमा जयवत थाओ जेनी रूडी नकि करवाथी महामुक्ति फलनी प्राप्ती थायठे
यथार्थ कथन -

दोहरा - जिन पद नाहि शरीरकों, जिन पद चेतन मांहि, जिन वर्नन कहु
और है, यह जिन वर्नन नांहि ॥ ७८ ॥

अर्थ - एटली व्यवहार स्तुति करीने हवे सत्यार्थ वात कहे ठे -- एजे जिन नाम
ठे ते जीव विपाकी ठे पण पुज्ज विपाकी नथी, तेथी जिनपद ते शरीरनो नथी, जि
नपद तो चेतननो ठे, तेथी जिनेश्वरनी स्तुति कोई औरज ठे पण पूर्वे जे जिनेश्वर
नी स्तुति करी ते जिन स्तुति नथी इहा शरीर जड ठे अने आत्मा चेतन ठे ए वने
भाव निन्न स्वभावमा ठे तेनुं दृष्टांत आपेठे ॥ ७८ ॥

अथ जड चेतन निन्नभाव दृष्टांत कथन --

सवैया इकतीसा - उंचे उंचे गढके कगुरे यो विराजत है, मानो नन लोक ली
लवेकों दात दियो है, सोहे चिहोंउर उपवनकी सघनताई, घेरा करि मानो नू
मि लोक घेरि लियो है, गहरी गनीर खाई ताकी उपमा बनाई, नीचो करि आ
नन पताल जल पियो है, ऐसो है नगर यामे नृपको न अगकोउ, योही चिदान
दसो शरीर निन्न कियो है ॥ ७९ ॥

अर्थ - जेम कोई गढना उंचा उचाकागरा वीराजे ठे (अहि कवि उत्प्रेक्षणा क
रे ठे) पण ते कागरा नथी पण मातुं तुं जे आ नगरमा स्वर्गलोकने गली ज
वाने दात आप्या ठे, एटले जाणे स्वर्ग लोकने गली जज्ञे अने एनी चारे तरफ
उपवन एटले बाग वाडीनी सघनता एवी शोनी रही ठे के जाणे नूमिलोक एट
ले मनुष्य लोक तेणे घेरी लीयो ठे अने ए नगरनी चारे बाछुए उमी खाही
बनी ते जाणे नीचु आनन एटले मुख करीने पातालज पाणी पातो होयनी
ए रीते जेणे त्रणे लोक जीव्या ठे एवु नगरनु वर्णन कीयु पण ए नगरमा कोई
राजाना अगनु कोई वर्णन कीयुं नथी मतलब के चिदानंदयकी शरीरने निन्न
करी बताव्यु ॥ ७९ ॥

अथ तिर्थकरकी निहर्व स्तुति सरूप कथन वस्तु वर्णन

सवैया इकतीसा - जामें लोकाजोके सुजाउ प्रतिर्जासे सत्र, जगी ज्ञान सग
ति बिमज्जंसी आरसी, दर्शन उदोत जियो अतराय अतकीउं, गयो महामोह जयो
परम महारसी, सन्यासी सहज जोगी जोगतो उदासी जामें, प्ररुति पंचाशी ल

ગિ રહિ જરિ ઠારસી ; સોહૈ ઘટમંદિરમેં ચેતન પ્રગટરૂપ, એસો જિન રાજ તાંહિ બંદત બનારશી ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:- હવે તીર્થંકરપદને લેઈ રહેલી જે વસ્તુ છે તેના સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે:- જેમાં લોક અને અલોકનો સ્વનાવ એટલે સ્વટ દ્વ્ય નાવ પ્રતિજાસી રહે, એવી જ્ઞાન શક્તિ નિર્મલ પ્રગટી છે. જેમ આરીસામાં પદાર્થના નાવ નાસે છે; એવી રીતે જેના જ્ઞાનમાં સર્વ નાવ નાસે છે; એટલે જ્ઞાનાવરણ ગયું, અને દર્શનાવરણના નાશ થવાથી કેવલ દર્શન ઉદ્યોત થયું. અને અંતરાય નાશ કયો, તેથી અનંતવીર્ય ધૈર્યવંત થયો; અને મહા મોહ કર્મ જે છે તે નાશ પામ્યો; તેથી પરમ ઉત્કૃષ્ટ મહારૂપી થયો; તેણે કરી યથારહ્યાત ચારિત્રનો સંન્યાસ એટલે તેનો ધારણ કરનાર જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર આદિ જે સહજયોગ છે તેનો ધરનાર, મન વચન કાયના યોગથી ઉદાસ થઈને અઘાતિક ચાર કર્મની પંચાસી પ્રકૃતી સત્તાયે રહિ છે, તે પણ બલીને સ્વાસ્થ્યે વી થઈ રહી છે; અને જેના ઘટમંદિરમાં ચેતન દેવ છે તે પ્રગટપણે શાક્ષી રહ્યો છે. એવા શ્રી જિન રાજ દેવ તેને વણારસીદાસ વંદન કરે છે. એ નિશ્ચય સ્તુતિ કહી ॥ ૮૦ ॥

હવે એવા શુદ્ધ ચેતનની સ્તુતિનું દૃષ્ટાંત દેખાડીને હવે નિશ્ચય વ્યવહારનો નિર્ણય કરે છે. અથ શ્રી નિશ્ચય વ્યવહાર તીર્થંકર સ્તુતિ કથન:-

કવિત્ત ઠંદ:-તનુ ચેતન વિવહાર એકસેં, નિહ્ચે જિન્ન જિન્ન હૈ દોઃ ; તનુ સુતી વિવહાર જીવ શુતિ, નિયત દૃષ્ટિ મિથ્યા શુતિ સોઃ ; જિન સો જીવ જીવ સો જિનવર, તનુ જિન એક ન માનૈ કોઃ ; તા કારન તનંકી અસ્તુતિસોં, જિનવર કીઅસ્તુતિ નહિ હોઃ ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:-શરીર અને આત્મા એ બંને વ્યવહારમાં એક સરખા છે; અને નિશ્ચયથી જોડાયે તો બંને જુદા જુદા છે. એમાટે તનની સ્તુતિ કરતાં જીવની સ્તુતિ કરિયેં એ વ્યવહાર છે. અને નિશ્ચે દૃષ્ટીથી જોતાં તે મિથ્યા સ્તુતિ છે. જિનપદ કર્મ જે છે તે જીવ વિપાકી છે, પણ પુજન વિપાકી નથી, તેથી જિન તે જીવ છે, અને જીવ તે જિન છે; પણ શરીર અને જિન એક કરી ન માનીએ; તે કારણે તનની સ્તુતિ કરી તે જિનવરની સ્તુતિ થઈ નહી. ॥ ૮૧ ॥

અથ વસ્તુ સ્વરૂપ કથન દૃષ્ટાંત કરી ડિઠાડયતુ હૈ:-

સવૈયા તેઈસા:- જ્યોં ચિરંકાલ ગડી વસુંધા મહિ, નૂરિ મહાનિધિ અંતર ગૂંજી; કોઝ ઝરવારિ ધરૈ મહિ ઝપરિ, જો દગવંત તિન્હૈ સબ સૂંજી ; ત્યોં યહ આતમકી

अनुनूति पगी जड नाव अनादि अरूजी, नैजुगतागम साधि कही गुरु, लह्नन वेदि विचह्नन वूजी ॥ ८१ ॥

अर्थ - शिष्य पुढेठे के एवो अनूपम महिमानो धारक जीव आ शरीरमा केम पामिये ? त्यारे गुरु दृष्टात आपी न्यारी अद्भुत स्वरूप वस्तु आ शरीरमा दृढावे ठे - जेम कोई महानिधी घणा काल सूधी धरतीनी अंदर दटाई रही होय, ते अतर गुप्त थई रहेली लह्नीने कोई खोदी काढी जमीन उपर मूके त्यारे जे नेत्रवत पुरुष ठे तेने बधी देखाई आवेठे तेम आ आत्मानो अनुजव अनादि कालथी जड ए टले पुजल इव्यमा दटाई रह्यो ठे, तेने नयसहित आगम जे सिक्षात तेणेकरी गुरु साध्य एटले साधने करी सिद्ध करी दीधायी विचक्षण पुरुष तेने सारी पठे जाणी लियेठे ॥ ८१ ॥

हवे तेनो जेद ज्ञान पास्याथी उपादेय वस्तुनुं उपादान करवाथी आवे ते उ पर धोबीनुं दृष्टात बतावे ठे - अथ जेदज्ञान स्वरूप कथन धोबीको दृष्टात - सवैया इकतीसा - जैसे कोउ जन गयो धोबीके सदन तिन्ह, पहिखो परायो वस्त्र मेरो मानि रह्यो है, धनी देखि कह्यो नैया यहु तो हमारो वस्त्र, चीन्ह्यो पहि चानतही त्याग नाव लह्यो है, तैसेही अनादि पुढगलसो सयोगी जीव, सगके ममत्वसो बिजावतामे बह्यो है, जेद ज्ञान जयो जब आपो पर जाय्यो तब, न्या रो परनावसों स्वभाव निज गह्यो है ॥ ८२ ॥

अर्थ - जेम कोई मनुष्य धोबीने घेर गयो अने पारकु वस्त्र पोतानु मानी नू लमा लईने पेहेखु, एटलामा ते वस्त्रनो खरो मालक मय्यो, तेणे जोईने कष्ट के, नाई, आ वस्त्र जे ते पेहेखु ठे, ते महारो ठे ते वस्त्रते पेला मनुष्ये ते वस्त्र जोयु ने परायुज ठे एवु जाणुं, तेवारे ते वस्त्रनो त्याग नाव उपज्यो, ने तेणे ते वस्त्र तेना धणीने हवाले कीधुं तेमज जीवने अनादि कालथी पुजलनो सयोग थयो ठे, एटले शरीर तथा कर्मनो सयोगी जीव अनादि कालनो ठे, ते सगना ममत्वथी बिजावता एटले उलटा नावमा वही रह्यो हतो ते ज्यारे जड चेतननी निजतानु ज्ञान थयु त्यारे ते पोताना स्वरूपने तथा परना स्वरूपने समज्यो, अने ते पर रूपथी जुदो थयो ने पोताना स्वरूपनुं ग्रहण कीधुं ॥ ८३ ॥

ज्यारे निश्चय पोतानु स्वरूप जाणु त्यारे ज्ञाता एवो विचार करवा लागे ते कहेठे -

अथ निश्चय स्वरूप कथन --

अमित उद - कहै विचह्नन पुरुष सदा हो एकहो, अपने रससो जखो आ

पनी टेकहों; मोह कर्म मम नाहि नाहि त्रम कूप है; शुद्ध चेतना सिंधु ह मारो रूप है. ॥ ८४ ॥

अर्थः-- विचक्षण पुरुष केहेते के, हुं सदा एक पणे रहुं तुं; चेतना रस वडे न रपूर तुं; अने पोताना आधारथी रहुं तुं, मने बीजानो आश्रय नथी, अने जे जात जातनो मोह कर्मनो प्रपंच ते ते महारुं स्वरूप नथी, ए त्रम रूप कूप ते ते मारुं स्वरूप नथी; पण शुद्ध चेतनानो सिंधु के समुद्र ते मारुं रूप ते. ॥ ८४ ॥

हवे एवा पोताना स्वरूपने जाण्यायकी केवी अवस्था प्राप्त थई ते केहेतेः-

अथ ज्ञान व्यवस्था कथनः-

सवैया इकतीसाः-- तत्वकी प्रतीतिसों लख्यो है निज पर गुन, दृग ज्ञान चर न त्रिविध परिनयो है; विसद विवेक आयो आठो विसराम पायो, आपुहीमें आ पनो सहारो सोधि लयो है; कहत बनारसी गहत पुरुषार्थकों, सहज सुजाउ सों विजाउ मिटि गयो है; पन्नाके पकाय जैसै कंचन विमल होतु, तैसै शुद्ध चेतन प्रकाश रूप जयो है. ॥ ८५ ॥

एवी जीव तत्वनी प्रतीति थई तेणे करीने ज्ञानादिक निजगुण अने परगुण ते बी जा डव्यना गुण जे गति, स्थिति, अवगाह, वर्तना, वर्णादिक ए सर्व लखीने दर्शन, ज्ञान अने चारित्र ए त्रणे गुणनेविषे परिणमी रह्यो ते; निर्मल विवेक आव्याथी सारो विश्राम पाम्यो ते स्थिरता पामीने पोताने विषेज पोतानो सहज स्वभाव सो धी लीधो. अहीं वणारसीदास केहेते के त्यारे आ पुरुषार्थ ते आत्मस्वरूप अर्थ तेनुं ग्रहण करीने सहज स्वभावमां राग द्वेष मोहरूपी विभाव जे अनादिकालनो हतो ते मटी गयो. अहीं दृष्टांत कहेतेः--जेम पाकी इंटनी नगीमां गालवाथी सुवर्ण निर्मल आयते, तेम शुद्ध चेतन निर्मलरूप थईने प्रकाश रूप थयोते. ॥ ८५ ॥

हवे विभाव हूटवाथी निज स्वरूप प्रगटताने पामे तेउपर नटी जे नाचनारी स्त्री, तेनुं दृष्टांत कही देखाडे तेः--अथ वस्तु स्वरूप कथन पातरको दृष्टांतः-

सवैया इकतीसाः--जैसै कोउ पातर बनाय वस्त्र आनरण, आवति अखारे निशि आडो पट करिके; डूह उर दीवटि संवारि पट दूरि कीजे, सकल सजाके लो क देखै दृष्टि धरिके; तैसै ज्ञान सागर मिथ्यात ग्रंथि जेद करि, उमग्यो प्रगट रह्यो तिहुं लोक नरिके; ऐसो उपदेस सुनि चाहिये जगत जीव, सुद्धता संजारे जग जालसों निकरिके. ॥ ८६ ॥

अर्थः--जेम कोई नाचनारी स्त्री आडो पट करीने तथा वस्त्रा नूषणवडे पोतानो

वेष मनोहर बनावीने रातना बखते अखाडामा आवी ऊनी रहे, ते आडा पटथी रा
त्रीनेविषे देखाय नही, ने जारे अंतरपट दूर करी वेहु तरफ हाथमा काकडा सलगावी
परिचय दूर करे ल्यारे सर्व सजाना लोक दृष्टी धरीने तेना रूप सणगार वगेरेनी शो
जा प्रगट जोई रीके ठे, तेम ज्ञाननो सागर एवो जे आत्मा, ते मिथ्यातरूप आडा
पटथी प्रवन्न रह्यो हतो, ते कोई समे मिथ्यात ग्रंथी रूप पटने चेदीने प्रगट थ
यो, ते ज्ञान समुद्र त्रण लोके नरी रह्यो ठे, एटले त्रणे लोक ए आत्माने
विषे नासी रह्या ठे हवे गुरु केहेवे के अहो जगतवासी जीव, मे जे पूर्वे उपदे
श दीधो एवा उपदेशनुं श्रवण करवु तारे जरूरनु ठे, ते सांजली जगत जाल
माथी निकजीने तारी शुद्ध दशाने सचारी लेईस ॥ ८६ ॥

इति श्रीनाटिक समयसारना प्रथम जीव द्वारुं निरूपण बालबोध सहित समाप्त थयु

दोहरा -जीव तत्व अधिकार यह, कह्यो प्रगट समुजाइ, अब अधिकार अ
जीवको, सुनो चतुर मन लाइ ॥ ८७ ॥

अर्थ -जीवतत्वनु जेवु स्वरूप ठे तेनो ए अधिकार एटले स्वरूप, लक्षण, गु
ण, प्रगट समजाव्यो हवे बीजो जे अजीवद्वारठे, तेमा अजीवनो अधिकार
मुख्यपणे करीने कहुहुं, ते चतुर लोको चित्त दर्शने साजलजो ॥ ८७ ॥

हवे अजीवने पण ज्ञानवडेज जाणवानु बनेठे अने आ ग्रंथमा अनिश्चय ज्ञानठे
माटे सपूर्ण ज्ञाननी अवस्था निरूपण करेठे -अथ ज्ञानकी व्यवस्था कथन -

सवैया इकतीसा -परम प्रतीति उपजाइ गनधरकीसी, अंतर अनादिकी विजा
वता बिदारी है, जेदज्ञान दृष्टिसों विवेककी सकति साधि, चेतन अचेतनकी
दशा निरवारी है, करमको नासकरी अनुजौ अन्यास धारी, हियेमें हरख निज
शुद्धता सचारी है, अतराय नास गयो शुद्ध परकास जयो, ज्ञानको विलास ता
कों बंदना हमारी है ॥ ८८ ॥

अर्थ -प्रथमथी जे ज्ञानवडे नव्य लोकना आत्मामा गणधरनी माफक तत्व
नी परम प्रतीति उपजावी, अने समकालपणे अतरात्मानेविषे अतरनी जे अना
दीनी विजावता (मूढता) तेने विमारीठे, अने जड चेतन ए बने निन्न ठे एवु
जेदज्ञान प्रगटयु तेनी दृष्टी तेज विवेकनी शक्ति ते साधि एटले जुदा जुदा गुण
पर्याय जाण्यो, अने जुदा जुदा जाणीने चेतन तथा जड तेनी दशा ठीक की
थी, ते पठी गुण श्रेणीने धरीने रूपेरूपे कर्मनी निर्जरा करवा लाग्यो, ते करी

અનુજવ અન્યાસ કીધો, એટલે સત્ય પ્રત્યયમાં પેળો, અને હૃદયાનેવિષે હર્ષ પામ્યો; અને પોતાની શક્તિ ઉત્કૃષ્ટ કીધી. એ કાર્ય થતાં અંતરાય કર્મ જાગ્યું, અને કેવલ રૂપ પ્રકાશ પામ્યું; એવો કોઈ ક્રમે ક્રમે કરી જ્ઞાનનો વિલાસ ઉત્પન્ન થયો, તે ને અમારી વંદનાઢે. ॥ ૬૬ ॥

શિષ્ય પૂઢે ઢે કે સ્વામી, તમે જે જ્ઞાન વિલાસ કહ્યો, તેતો તેવોજ ઢે; પણ તે પામવું દૂર્લભ ઢે; તે ઉપર ગુરુ પરમાર્થની શિક્ષા દિયે ઢે:-- અથ પરમાર્થ શિક્ષા કથન:--

સવૈયાં શક્તીસા:-- જૈયા જગવાસી તું ઉદાસી વ્હૈકે જગતસોં, એક ઠ મહીના ઉ પદેસ મેરો માનુ રે; ઓર સંકલપ વિકલપકે વિકાર તજિ, બૈઠકે એકંત મન એક ઓર આનુ રે; તેરો ઘટ સર તામેં તુંહી હૈ કમલ તાકોં તુંહી મધુકર હૈ સુવાસ પહચાનુ રે; પ્રાપતિ ન વ્હૈ હૈ કબુ એસો તું વિચારતુ હૈ સહી વ્હૈ હૈ પ્રાપતિ સરૂપયાહી જાનુરે ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:-- અરે જીવ જગતવાસી જાઈ તું જગત કેળ જવ ધ્રમણા તેનુ કારણ (શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસને ગંધ,) એને આચારાંગ સૂત્રના વચનથી જગત કહિયેં તેથી ઉદાસ થઈને, એક ઠ મહિના સૂધી અસ્વંન ધારાએ મારો ઉપદેશ શાંતિલ એટલે માન્ય કર. એમાં ઠ મહીના કહ્યા તે ઉપલક્ષણથી જાણવા; પણ નિયમ નથી; અને આર્તિરૌંધ્યાનથી અજ્ઞાન દશામાં સંકલ્પ વિકલ્પ ઘણા ઝઢે ઢે; તેથી આત્માનેવિષે વિકાર ઉપજે ઢે; માટે તેના વિકારને તજીદે; અને એકાંત આસને બે સી મનને એક ઢેકાણે પરિણામથી રાખ, તારો ઘટ કેળ શરીર તેનેજ સરોવર જે વો દેખ; અને તેમાં એક ઝજ્વલ કમલ જોડ્યેં. તે કમલ તૂંજ ઢે. અને તૂંજ ઝજ્વલ રૂપને લીધે મધુકર રૂપે થા; એમ કરવાથી તું સહસ્ર દલ કમલમાં વિલાસ કર; એ પિંદસ્થ ધ્યાન લગાવ્યું એટલું કાર્ય કરવાથી પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ ન થશે એવું તું ક્યારે પણ વિચારીશ નહી. એવા પ્રાણાયામવડે કમલ કોષ ખુલશે ને પોતાના રૂપની પ્રાપ્તિ થશે; એજ રીતે ગુણજ્ઞાન ખુલશે ॥ ૬૮ ॥

હવે જીવને અજીવ એક સરસા થઈ રહ્યાઢે, તે જુદા જુદા લક્ષણવડે દેસાડેઢે.

અથ વસ્તુ વ્યવસ્થા વર્ણન:--

દોહરા:-- ચેતનવંત અનંત ગુણ, સહિત સુ આત્મરામ; યાતે અનમિલ ઓર સબ, પુજલકે પરિણામ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:-- ચેતનાવંત ઢે અને અનંત ગુણસહિત જે પદાર્થ ઢે તે તો આત્મારામ

जाणवो, अने जे एटला लक्ष्मणोथी मलेला नथी ते सर्व अपर पुजलना परिणाम जाणवा ॥ ९० ॥

हवे एवी पिठान अनुजवविना न होय माटे अनुजवनी प्रशंसा कहेते -

अथ अनुजव प्रशंसा -

कवित्त ठंद - जब चेतन संचारि निज पौरुष, निरखै निज दृगसों निज मर्म, तब सुखरूप विमल अविनाशक, जानै जगत शिरोमनि धर्म, अनुजौ करै शुद्ध चेतनको, रमै सुजाउ व मै सब कर्म, इहि विधि सधै मुक्तिको मारग, अरु समीप आवै शिव सर्म ॥ ९१ ॥

अर्थ - ए चेतन जे ठे, ते जारे पोतानुं पुरुष के० पराक्रम संचारे, ने पठे पोतानी दृष्टी करी पोतानुं मर्म जे चेतनपणु ठे ते निरखे, त्यारे पोतानो धर्म के० स्वभाव सुख रूप जे निर्मल पणुं, अविनाशी पणुं, जगत शिरोमणी पणु, सहज स्वरूप तेने जाणे एज अनुजव एटले जे नि सदेह यथार्थ ज्ञान ठे तेज चेतनने शुद्ध करेते, अने एज अनुजव जे ठे ते पोताना स्वभावमा रमे अने सर्व कर्मने दूर करे, एरीते अनुजववडे मुक्ति मार्ग सिद्ध थायते, अने शिवशर्म के० मोक्षनु सुखते पामेते ॥ ९१ ॥

हवे ए अनुजवयकी चेतनविषे पोतानुं अस्तित्व साधीने परनुं नास्तित्व साधेते -

अथ अनुजव प्रशंसा -

दोहरा - बरनादिक रागादि जड, रूप हमारो नाहि, एक ब्रह्म नहि दूसरो, दीसे अनुजव माहि ॥ ९२ ॥

अर्थ - आ गरीरमां जे वर्ण गंध रस स्पर्श राग द्वेषादिक पदार्थनेविषे मोह ठे ते मारुं आत्मरूप नथी, अने अनुजवविषे पोतानुं एकज जाणपणानुं रूप अमे जोइये ठइये पण बीजु रूप जोता नथी ॥ ९२ ॥

हवे जीव अजीव एक द्वैत्रावगाही यथा ते छुदा केम केहेवाय ? ते उपर दृष्टांत केहेते - अथ वस्तु विचार -

दोहरा - खांमो कहिये कनकको, कनक म्यान सयोग, न्यारो निरखत म्यान सों, लोह कहै सब लोग ॥ ९३ ॥

अर्थ - जे सोनानी म्यानमा राखेली तलवार लोक जापामां सोनेरी केहे वायते, ते सोनेरीनो योगतो म्यान उपर ठे, जारे तरवारने सोनेरी म्यानमांथी बार काहाडी जोइये त्यारे तरवार लोढानी जणाय, पण सोनेरी नही जणाय तेम अंतरात्मा माहे जाणवो ॥ ९३ ॥

હવે વ્યવહાર નય વઢે બાહ્યાત્મા અને અંતરાત્મા કેહેવાય છે; પણ એમાંજ નિશ્ચય નયથી પરમાત્મા છે; એવો વસ્તુનો વિચાર કહી સમજાવે છે. અથ નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ વસ્તુ વિચાર કથન:--

દોહરા:-- બરનાદિક પુદગલ દશા, ધરે જીવ બહુ રૂપ; વસ્તુ વિચારત કરમ સોં, નિન્ન એક ચિદ્રૂપ. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:-- વર્ણાદિક તે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શરૂપ એ પુદગલ સ્વનાવ છે, તેને નવી નવી રીતે જીવ ધારણ કરે છે. તેથી જીવ બહુ રૂપ ધારી કેહેવાય છે. અને પુદગલ જે છે તે તો કર્મ છે, પણ વસ્તુનો વિચાર કરવાથી એ કર્મ અજીવ છે. અને ચિદ્રૂપ ચિદાનંદ છે તે તો સર્વત્ર એક સ્વરૂપ છે, ને તે એ અજીવથી નિન્ન છે. ૯૪

હવે એ વ્યવહારનો દૃષ્ટાંત બતાવે છે:-- અથ વ્યવહાર દૃષ્ટાંત કથન:--

દોહરા:-- જ્યોં ઘટ કહિયે ધીઝકોં, ઘટકો રૂપ ન ધીઝ; ત્યોં બરનાદિક નામ સોં, જમતા લહે ન જીઝ ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:-- વ્યવહારમાં માટીનો ઘડો કેહેવાય છે, તેમ ઘૂતનો પણ ઘમો કેવાય છે; પણ ઘડાનું રૂપ જેવું માટી છે તેવું ઘૂત નથી. તેમજ વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ પ્રમુખ નામ કર્મ અજીવ રૂપ જડ છે, તેના સંયોગથી જીવ જડપણું પામે નહીં. ॥ ૯૫ ॥

હવે પ્રત્યક્ષ પણે નિરાણું ચેતનનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત દેખાડી કહે છે:--

અથ ચેતનકો સાક્ષાત સ્વરૂપ કથન:--

દોહરા:-- નિરાબાધ ચેતન અલક્ષ, જાને સહજ સુકીઝ, અચલ અનાદિ અનંત નિત, પ્રગટ જગતમેં જીઝ. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:-- જેની કોઈ પણ રીતે સ્વમના થતી નથી તેથી નિરાબાધ એહવો ચેતન પુરુષ છે; અને વલી ઇંદ્રિય જ્ઞાનવડે લક્ષ્યો ન જાય; તેથી અલક્ષ છે; અને સ્વકીય જે પોતાનો સહજ સ્વનાવ જ્ઞાતાપણું તેને પોતેજ જાણે પણ બીજા અન્ય જ્ઞાનાંતરવડે ન જણાય એવા અચલ સ્વરૂપને લીધે અનાદિ અનંત નિત્ય શાશ્વત એવો જીવ જગતમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે જીવ પોતાનો અનુનવ પોતેજ કરે છે પણ મિમાંસક નૈયાયિક પ્રમુખ જેમ બીજાથી કહે છે તેમ નથી તે સમજાવે છે:-- અથ અનુનવ વિધાન કથન:--

સવૈયા ઇકતીસા:-- રૂપ રસવંત મૂરતીક એક પુદગલ, રૂપ બિન ઓર યું અજીવ દર્વ હયા હૈ; ચારિ હૈં અમૂરતિક જીવની અમૂરતિક, યાહિતેં અમૂરતિક વસ્તુ ધ્યાન મુધા હૈ; ઓરસોં ન કબહૂ પ્રગટ આપુ આપહીસોં, એસો ચિર ચેતન સુનાવ

शुद्ध सुधा है, चेतनको अनुजो आराधै जग तेई जीव, जिन्हके अखंड रस चाखिवे की बुधा है ॥ ९७ ॥

अर्थ -- जेम रूपवत तथा रसवत कहेवाय ठे तेम गंधवत तथा स्पर्शवत ए लक्षण जाणवाथी मूर्तिक एटले मुरतीवत ते एक पुदगल इव्य जाएवु, अने रूपादिक विना बीजा अमूर्तिक चार इव्य ठे, ए रीते अजीव इव्यते वे प्रकारनुं ठे - हवे ए अजीव इव्यमा धर्म अधर्म आकाश काल ए चार अमूर्तिक ठे, अने जीव इव्य पण अमूर्तिक ठे, तेथी कोई अमूर्तिक वस्तुनुं ध्यान करवाथी मुक्ति ठे ए म केनारा मूर्ख ठे एथी कोई अन्य धर्मनुं आलंबन लई आत्मा इव्य प्रगट न थाय एवो स्थिर चेतननो स्वभाव ठे एज शुद्ध सुधा के० निर्दोष अमृत रस तेज चेतनने प्रगट करे ठे एवो जे जगतने विषे चेतना स्वभाव ठे ते चेतननो अनुभव के० यथार्थ ज्ञान आराधै तेज शुद्ध जीव इव्यना आधारक ठे अने जे अखंड रस ना कुधावत ठे ते एना आधारक ठे ॥ ९७ ॥

हवे कोई कहे ठे के, जीव अगुष्ट प्रमाण ठे, तड्डल प्रमाण ठे इत्यादि कहिने जे जीवने मूर्तिमान थापेठे, तेनी मूढता बतावेठे अथ मूर्तिवर्नन --

सवैया तेईसा - चेतन जीव अजीव अचेतन, लब्धन जेद उजै पद न्यारे, सम्यक दृष्टि उद्योत विचक्षण, निन्न लखै लखिके निरधारे, जे जगमाहि अनादि अखंजित, मोह महामदके मतवारे, ते जड चेतन एक कहै तिन्हकी फिरि टेक टरै नहि टारे ॥ ९८ ॥

अर्थ - जीवनु लक्षण चेतन ठे, ने अजीवनु लक्षण अचेतन ठे, एटले जड ता ठे, ए लक्षण जेदथी उन्नय पदार्थ जुदा जुदा ठे, पण जेना घटमा समक्ति त दृष्टिनुं अजवाबु पड्युं ठे, तेज विचक्षण पुरुष ए बेदुने निन्न निन्न जाणे ठे अने जीव अजीव जुदा निरधार करेठे अने जे जगतनेविषे अनादि कालना अखंजित मूर्ख अने महामोहमदवडे मतवाला ठे, ते लोक जड चेतनने एक कहे ठे अने जीवने मूर्तिमान मानेठे ते मिथ्यादृष्टिने लीधे माने ठे, तेमनी टेक टालवाथी टले नही एवी होयठे ॥ ९८ ॥

हवे अजीव पुज्जमा जीवविलास जूदोज ठे, पण अविवेकी पुरुष ते जाणतो नथी, अने जे ज्ञानी होय ते जाणे ते कहे ठे -- अथ ज्ञाता विलास --

सवैया तेईसा - या घटमे, चमरूप अनादि विलास महा अविवेक अखारो, तामहि उर सरूप न दीसत, पुज्ज नृत्य करै अति नारो, फेरत जेप दिखावत

कोतुक. सो जलिये बरनादि पसारो; मोहगुं निन्न जुदो जडसों चिन, मूरति ना टक देखनहारो ॥ एए ॥

अर्थ:- आ घटमां अनादि कालनो विस्तारवंत ब्रमरूप महा अविवेकनो अखाडो मंमाई रह्यो ठे. ते अखाडामां बीजो कोई शुद्ध स्वरूप तो देखातो नथी; अने पुञ्ज इव्य जे ठे ते अत्यंत महोदो नृत्य करी रह्योठे, एज अविवेकनी आ झा ते अजीव पुञ्ज इव्य ठे. तेहिज एकेंडियादिकना वेपमां जेवरावी फेरवी फेरवी वर्णादिकना पसारनी सामग्री जेवरावी कांतुक देखाडी रह्यो ठे. हवे इहां विवेकरूप जे ठे ते मोहथी जे पुञ्ज जड तेथी जूदो ठे. तेहिज चिन्मूर्ति एटले चेतन राजाठे ते तो इहां नाटिकनो देखनारो ठे ॥ एए ॥

हवे जे जीव अने अजीवनुं एकतापणुं मिथ्या ज्ञानमां नासेठे, तेतो ज्ञानवृद्धि थी निन्न निन्न रूप देखायठे, ते कहेठे:-अथ ज्ञान विलास कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसे करवत एक काठ वीचि खंभ करै. जैसे राजहंस निरवारे दूध जलकों; तैसे जेदज्ञान निज जेदक शक्तिसेंति, निन्न निन्न करै चिदानंद पुदंग लकों; अवधिकों ध्यावै मनपर्यंकी अवस्था पावै, उमगिके आवै परमावधि केवलकों; याही जांति पूरन सरूपको उद्योत धरै, करै प्रतिबिंबत पदारथ सकलकों ॥ १०० ॥

अर्थ:- जेम एक लाकडाने करवती वेहेरीने वे जाग करेठे. ने जेम राजहंस दूधने पाणी एकठा होय तेने जुदा जुदा करी नाखे ठे. तेम जेने जवितव्य परिपा के जेदज्ञान प्रगटे ते पोतानी जेदक शक्तिवडे चिदानंद तथा पुंज एकमेक होय तेने जुदा जुदा करेठे. अने तेज जेदज्ञान पोताना कृपोपशम माफक पोतानी अवधिने ध्यावे एटले पोतानी अवधि ज्ञानरूप पर्यायने पामे, पठी तेहिज जेद ज्ञानथी विशुद्ध थयेलुं मनपर्याय अवस्थाने पामे; अने तेथी विशुद्ध थईने परमावधि सुधी पोचे; एम वधते वधते जेदज्ञान थकी पोतानुं पूर्ण स्वरूप उद्योतवंत धारण करे, एटले केवल अवस्था धारे; अने सर्व पदार्थने प्रतिबिंबित करे ॥ १०० ॥

इती श्री समयसार नाटकनो बीजो अजीवद्वार बालावबोध सहित समाप्त थयो.

दोहरा:- यह अजीव अधिकारको, प्रगट बखान्यो मर्म; अब सुनु जीव अजीव के, करता किरिया कर्म. ॥ १०१ ॥

अर्थ:-अजीव द्वार एरीते समजावीने कह्यो अने एनुं रहस्य ए ठे के अजीव पदार्थ जाणीने तेथकी जीव पदार्थ जुदो जाएवो; तेनुं वर्णन कयुंठे. हवे जीव

नेविषे कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार अने अजीवनेविषे पण कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार गुरु कहेछे ने शिष्य शानलेछे ॥ १०१ ॥

हवे कर्त्तापणामा जीवनी मिथ्या दृष्टि ठे ते चेदज्ञानथी बुटे, माटे चेदज्ञाननु माहात्म्य कहेछे -अथ चेद ज्ञान माहात्म्य बर्नन -

सर्वथा इकतीसा --प्रथम अज्ञानी जीव कहै मे सदीव एक, दूसरो न और मे ही करता करमको, अतर विवेक आयो आपापर चेद पायो, जयो बोऽ गयो मिटी जारत जरमको, नासे ठहो दरबके गुण परजाय सब, नासे डख लख्यो मुख पूर न परमको, करमको करतार मान्यो पुद्गल पिम, आपु करतार जयो आत्म धरम को ॥ १ ॥ जाहि समै जीव देहबुद्धिको विकार तजे, वेदत सरूप निज चेदत न रमको, महा परचम मति ममन अखम रस, अनुनौ अन्यास परकासत परम को, ताही समै घटमे न रहै विपरीत जाव, जैसै तम नासै जानु प्रगट धरमको, ऐसी दशा आवै जब साधक कहावै तब, करता व्है कैसै करै पुजल करमको ॥ ३ ॥

अर्थ --प्रथमथी अज्ञानी जीव जे ठे, ते पोताना रूपनी नूनवडे एमज कहेछे के निरतर कर्मनो कर्त्ता हुंज तुं, बीजो कोई नथी एरीते जीवनी अपेक्षा लईने कर्मनो कर्त्ता बनेछे पढी जारे घटमा विवेक प्राप्त थाय, त्यारे निजरूपनो चेद स मज्यो एटले बोध थयो, अने त्रम के० मिथ्यातनो खेल मटी गयो, ने त्रम नाश थता ठए इव्यना गुण पर्याय आत्मानेविषे जासवा लाग्या, कृण कृण अवस्था चेद ते पर्याय कहिए अने पूर्णपुरुष जे ठे तेतुं मुख दीतुं, तेणे करीने कर्मनो कर्त्ता पुजलपिम मान्यो अने पोते अकर्त्ता थयो अने आत्मिक धर्म जे ज्ञायकता, वेदकता, तथा चेतनता इत्यादिक स्वभावनो हु पोते कर्त्ता तु एम मान्यु, एटले कर्मनो अकर्त्ता अने पोताना स्वभावनो कर्त्ता एम केहेवा लाग्यो ॥ १ ॥

जे प्रस्तावे जीव ठे, ते श्रेणीनु आरोहण करे, अप्रमत्तता पामे, देहबुद्धिनो विकार तजे, एटले बाह्यात्माने पोतापणे जाणवो ए विकार ठाने, ने पोतानुं स्व रूप जुडंज वेदे, अने त्रमनो चेद करे, घणी तीक्ष्णबुद्धिनी शोचानु करनार, अने जेनो रस अखम ठे, पूर्ण रसस्वाद ठे, एवो जे शुद्धात्मानो अनुभव ठे, तेनो अन्यास करी अंतं परमात्मानो प्रकाश करे तेज प्रस्तावे घटपिममा विपरीत जाव रहे नही, एटले अहबुद्धि वडे जे अकर्त्ताने कर्मनो कर्त्ता करी मान्यो ए विपरीत जाव हतो ते रहे नही ते उपर दृष्टात कहेछे --जेम जानुर्म के० सूर्यना ती कृण तेजना प्रकाशवाथी तम जे अधिकार ते सर्व नाश पामेछे, तेम एवी अप्र

मत्त दशा ज्यारे प्राप्त थाय, त्यारे ते आत्मस्वजावनो साधक थयो; ते वखत कर्म नो कर्त्ता केम थाय ! अने पुद्गलरूपी कर्मने केवी रीते करे ! एनो अहीं उपयोग नथी. ॥ ३ ॥

हवे अहीं प्रथम आत्माने कर्मनो कर्त्ता मानीने पढी तेने अकर्त्ता मानवो ते ज्ञानना सामर्थ्य वडे बनेवे ते कहेवे:-अथ ज्ञानसामर्थ्यवर्णनः--

सवैया इकतीसा:- जगमें अनादिको अज्ञानी कहै मेरो कर्म, करता में याको किरियाको प्रतिपाखी है; अंतर सुमति नासी जोगसों नयो उदासी, ममता मिटाय परजाय बुद्धि नाखी है; निर्जै सुचाउ जीनो अनुजौके रस जीनो, कीनो व्यवहार दृष्टि निहचैमें राखी है; नरमकी दोरी तोरी धरमको नयो धोरी, परमसों प्रीति जोरी करमको साखी है ॥ ४ ॥

अर्थ:- संसारनेविषे जीव अनादिकालधी अज्ञानीज ठे, ते कहेवे के गुन अने अगुन कर्मनो कर्त्ता हुंज हुं क्रियानो प्रतिपद्धी के० कर्मनी क्रियानो पहराख नारो हुं, पढी ज्यारे अंतरमां सुमतीनो नास थयो, अने मन वचन तथा काया ना योगथी उदास थयो, एढले ए योगने पररूप समज्यो, तथा ए योगनी ममता मटी गई. अने परजाय बुद्धि के० मन वचन अने कायाना योगनी जे बुद्धि ते ना खी दीधी; अने इव्यबुद्धि राखीने आत्मानो जे निर्जय स्वजाव ठे, तेनुं ग्रहण कीधुं अने ए स्वजावनो जे अनुनव रस तेमां जीनो के० मग्न थई रह्यो. अने सर्व व्यवहारमां प्रवृत्ति करी रह्योवे; पण दृष्टिमां श्रद्धा तो निश्चयमां राखी ठे, एम करतां नर मनी दोरी तोडी नाखी, एवुं ढग्नस्थपणुं सूकी दीधुं, अने आत्मिक धर्म जे पोतानो स्वजाव तेनो धोरी के० धरनारो थयो; परम साथे प्रीति जोडी, एढले सिद्धपदमां प्रीति राखीने कर्मनो साखी थयो; एढले पुजलकर्मने करे तेनो साह्मी थयो ठे. ॥४॥

शिष्य पूछेवे के, चेतन तथा अचेतन एकक्षेत्रमां रहेवे, अने कर्म करेवे, त हां चेतनने कर्मनो अकर्त्ता केम मनाय ? गुरु कहेवे के, ज्ञानशक्तिवडे अकर्त्ता मनाय. ते कहेवे:- अथ जेदज्ञानको सामर्थ्यपनो कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसो जो दरब ताके तैसै गुन परजाय, ताहुसों मिलत पैं मिले न काहु आनसों; जीव वस्तु चेतन करम जड जाति जेद, अमिल मिलाप ज्यों नितंब जुंरे कानसों; एसो सुविवेक जाके हिरदे प्रगट नयो, ताको चम गयो ज्यों तिमिर नग्यो जानसों; सोइ जीव करमको करतासौ दीसे पैं अकरता कह्योहै शुद्धताके परवानसों. ॥ ५ ॥

અર્થ - જે જેવું ઇચ્છ્ય હોય તેના તેવા ગુણપર્યાયિ હોય છે, તે તેજ ઇચ્છ્યાથે મલેહે, પણ બીજા ઇચ્છ્યાથે મલતા નથી, જેમ કોઈ સ્નિગ્ધગુણવડે ધૃતાદિક ઇચ્છ્ય પોતાના પર્યાયથી સ્નિગ્ધ ગુણવાલા ઇચ્છ્યાથે મલે, પણ રુદ્ધ ગુણવાલાસાથે મલે નહીં, તેમ એ જીવ વસ્તુ ચેતનજાતિ છે, અને કર્મ જે છે તે જડજાતિ છે, એવો જાતિનેદ છે તેથી ચેતન તથા જડને અમિલનતા છે, પણ કાર્ક યુક્તિ મિલાવ નથી. જેમ કેડના નાગની નીચે પશ્ચિમ પ્રદેશ નિતવ છે, તે ઉપર રહેલા કાનસાથે કેમ મલે? એવો ગુણપર્યાયનો વિવેક જેના હૈયામા પ્રગટ થયો, તેના હૈયામા પૂર્વનો ઉપજેલો ભ્રમ નાશ પામ્યો, તે ઉપર દૃષ્ટાત કેહે છે કે, જેમ સૂર્યનો ઉદય થવાથી અધકાર નાસે, તેમ નાશ પામે, એવા વિવેકવાલો જીવ જે છે તે કર્મનો કર્તા તો દેખાય છે પણ શુદ્ધતા જે પોતપોતાના ઇચ્છ્યની ગુણ પરિણતિ તેના પ્રમાણથી જીવને કર્મનો અકર્તાજ કહ્યો ॥ ૫ ॥

હવે જીવ અને પુજ્જના લક્ષણના નેદ દેખાડીને એજ વાત દઢ કરે -

અથ જીવપુજ્જલક્ષણનેદકથન -

ઉપય ઠદ - જીવ જ્ઞાનગુણસહિત, આપગુણ પરગુણ જ્ઞાયક, આપા પરગુણ ન લાંચે, નાંહિ પુજ્જ હિં લાયક, જીવરૂપ ચિદ્રૂપ, સહજ પુદગલ અચેત જડ, જીવ અમૂરતિ મૂરતીક પુદગલ અતર વડ, જવલગ ન હોઈ અનુજો પ્રગટ, તવલગુ મિથ્યામતિ લસે, કરતાર જીવ જડ કરમકો, સુબુધિ વિકાશક ભ્રમ નસે ॥ ૬ ॥

અર્થ - જીવજે છે તે જ્ઞાનગુણસહિત છે, અને જેમ પોતાના ગુણનો ગ્રાહક છે તેમજ પારકા ગુણનો પણ ગ્રાહક છે અને એજ ગુણના નેદ કરીને પોતાને તથા પરને લાંચે કે જુએ, એવી કલા શક્તિ લાયક પુજ્જ ક્યારે પણ બની શકે નહીં જીવનું સ્વરૂપ ચિદ્રૂપ કે ચેતનારૂપ છે, અને પુજ્જતો સેહેજ નાવે અચેતનારૂપ છે, એટલે જડ છે વલી જીવ અમૂર્તિ છે અને પુજ્જ મૂર્તિ છે, એ મોટું અતર એ બને વચ્ચે જ્યાંસુધી શુદ્ધચેતનનો અનુનવ પ્રગટ ન થાય ત્યાંહાંસુધી મિથ્યામતિ લસે કે દીક્ષિત હોય છે અને જડસ્વરૂપી કર્મનો કર્તા જીવ છે, તે ભ્રમબુદિ છે, પણ એ અનાદિકાલનો ભ્રમ તે સુબુદિના વિકાશ થવાથી નાશ પામે ॥ ૬ ॥

હવે કર્તા કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે સ્વરૂપ કહે - અથ કર્તાકર્મક્રિયાસ્વરૂપકથન -

દોહરા - કરતા પરિનામી દરવ, કરમરૂપ પરિનામ, કિરિયા પરજેકી ફિરનિ, વસ્તુ એક ત્રય નામ. ॥ ૭ ॥

અર્થ - રૂપાંતરને જજે તે પરિનામી કેહેવાય, એવું જે ઇચ્છ્ય, તે કર્તા કહિયે, રૂપાં

तर यावुं ते परिणाम, अने कर्मनुं स्वरूप कहिये; अने पर्यायनुं क्रमे क्रमे फरवुं तेने क्रिया कहिये. ए रीते कर्त्ता कर्मने क्रिया एवां त्रण नाम ठे पण वस्तु तो एकज ठे. ७

हवे कर्त्ता, कर्म, ने क्रिया ते केहेवामां नाम निन्न निन्न ठे पण वस्तु एकज ठे ते कहेवे:-अथ कर्त्ताकर्मक्रियैकत्वकथन:-

दोहरा:-कर्त्ता कर्म क्रिया करै, क्रिया कर्म करतार; नाउ जेद बहु विधि जयो, वस्तु एक निरधार ॥ ८ ॥

अर्थ:-कर्त्ता त्यारे केहेवाय के ज्यारे क्रिया करे, अने क्रिया त्यारे केहेवाय के ज्यारे कर्म करे, एम नाम जेद जातजातनो पड्यो पण करवाथी कर्त्ता, करवाथी कर्म ने करवाथी क्रिया ए त्रणे एकज वस्तु ठे. ॥ ८ ॥

हवे एक कर्म क्रियानो कर्त्ता एकज होयठे, ते स्थापन करेवे:-अथ कर्त्ता कर्मक्रियाप्रतिस्थापना:-

दोहा:-एक कर्म कर्तव्यता, करै न कर्त्ता दोय; दुधा दरब सत्ता सुतो, एक नाव क्यों होय. ॥ ९ ॥

अर्थ:-ए वात तो खुद्वी ठे के, एक कर्मनी कर्तव्यता के० क्रिया ते एकज होयठे. अने तेनो कर्त्ता पण एकज होयठे, पण बे कर्त्ता एकज क्रियाना करनार न होय. अही चेतन इव्यसत्ता अने पुजलइव्यसत्ता ते तो दुधा के० बे प्रकारें जुदी जुदी ठे, ते माटे एक नाव एक कर्म केम बने ? ॥ ९ ॥

हवे कर्त्ता कर्म ने क्रियानो विचार कहेवे. अथ कर्त्ताकर्मक्रियाविवरण:-
सवैया इकतीसा:- एक परिणामके न करता दरब दोय, दोय परिणाम एक दर्ब न धरतु है; एक करतूति दोइ दर्ब कबहों न करै, दोई करतूति एक दर्ब न करतु है; जीव पुदगल एक खेत अवगाही दोई, अपने अपने रूप कोउ न टरतु है; जड परिणामनिको करता है पुदगल, चिदानंद चेतन सुजाउ आचरतु है ॥ १० ॥

अर्थ:-एक परिणामना बे इव्य कर्त्ता न होय, अने एक इव्य जे ठे ते बे परिणाम धारण करे नही; ए रीते बे इव्य मज्जीने एक करतूती के० क्रिया क्यारे पण नज करे. तेमज एक इव्य बे क्रिया पण नहीज करे; ए व्यवस्था बुद्धि कहे वा लायक कहेवे के, जीव अने पुदगल एकमेक थई रह्यां ठे; तेशी ए बंने एक क्षेत्रावगाही थया पण पोत पोताना स्वजावथी कोई टले नही; तेशी पुजल जे ठे ते जड ठे ते जडपरिणामनोज कर्त्ता थाय; अने चिदानंद चेतन ठे ते चेतन स्व जावने आचरे ॥ १० ॥

हवे सम्यक्तत्त्वस्थानां कर्मनो अकर्ता अने मिथ्यात्वस्थानेविषे कर्मनो कर्ता ठे एमं कहेवे - अथ सम्यक्तमिथ्याकथन -

सर्वैया इकतीसा - महा ठीठ डखको वसीठ पर दर्वरूप, अध कूप काडुपे निवाखो नहि गयो है, ऐसो मिथ्याजाव लग्यो, जीवको अनादिहीको, याही अहं बुद्धि लिये नाना जाति नयो है, काहू समै काहूको मिथ्यात अधकार चेद, मम ता ठेदि शुद्ध जाव परिनयो है, तिनही विवेक धारि बंधको विलास मारि, आत्म सकतिसों जगत जीति लयो है ॥ ११ ॥

अर्थ -- महाधृष्ट अने डखनो पढु आत्मइव्य ते परइव्य के० पुञ्जइव्य जेनुं रूप ठे, पिम ठे, अने जेमा सत्य दृष्टि पोची शकती नथी, तेमाटे अधकूप समान ठे, अने कोईथी निवारण नथी थतो, एवो मिथ्याजाव जे मिथ्यात्व मोह कर्म ते जीवने अनादि काल थकी जागेलु ठे, एथी परइव्य तरफ जीवनी अहंबुद्धि लागी, तेथी जीव नाना प्रकारनो थयो. अने कोई समये यथाप्रवृत्तिकरणना वखते कोई जव्यजीवनो मिथ्यात अधकार चेदायो, ते मिथ्यात्वग्रंथि चेदीने अने सर्वे कार्यनेविषे जे अहंबुद्धिवडे रहेली ममता हती, तेने ठेदीने शुद्ध चिदानन्द जावमाज परिणामी रह्यो, ते समये ते जव्यजीव चेदविज्ञान के० जड चे तननो विवेक धारण करीने अविरति, कपाय, योग तथा प्रमाद ए जे बंधनाहेतु हता, तेनो विलास ठोडीने आत्मशक्तिवडे एटले पोताना वीर्यबलवडे जगतने जीति लीयेठे, जगतथी निरालो थाय ठे ॥ ११ ॥

हवे जेम कर्मनो कर्ता आत्मा नथी तेम ए कर्म आत्माना करेला नथी, अने कर्ता ने कर्म एक रूपज ठे ते केहेवे - अथ यथा कर्म तथा कर्ता एकरूपकथन -

सर्वैया इकतीसा - शुद्धजाव चेतन अशुद्धजाव चेतन डहूको करतार जीव और नही मानीये, कर्मपिम्को विलास वर्न रस गंध फास, करता डहूको पुदगल पर मानिये, ताते वरनादि गुन ज्ञानावरजादि कर्म, नाना परकार पुञ्जरूप जानिये, समल विमल परिणाम जे जे चेतनके, ते ते सब अलख पुरुष यों वखानिये १२

अर्थ -- चेतनानेविषे शुद्ध जाव तथा अशुद्ध जाव जे जाणवामा आवेठे, ते तो परिणामरूप कर्म ठे, तेथी ते वनेनो कर्ता जीवज ठे बीजो कोई कर्ता मानवो नही अने ज्ञानने ढाकबु दर्शनने ढाकबु इत्यादि कर्म पिम्नो विलास ठे, अने वर्ण गंध रस स्पर्श इत्यादि जे कार्य अने कर्म ठे, ए वनेनो कर्ता पुदगलइव्यनेज प्रमाण राखिये, तेणे करीने वर्णादि के० वर्ण रस गंध स्पर्श गुण ठे ते

अने ज्ञानावरण दर्शनावरण प्रमुख जे कर्म ठे ते सर्व नाना प्रकारना पुञ्जरूप जाणवा; जेम कह्युं ठे के, जोगापयमिपयेसा के० जोगवडे प्रकृतिप्रदेशबंध थाय ने तेनेविषे चेतनना समलपरिणाम के० अशुद्ध परिणाम अने विमलपरिणाम के० शुद्ध परिणाम ए जे कर्मरूपक ठे ते ते सर्व अलक्ष पुरुषरूप ठे, माटे कर्त्ता कर्मने एकज वखाणीए. ॥ १२ ॥

हवे ए वातना रहस्यने मिथ्यादृष्टि जाणे नही, तेना उपर हस्तिनो दृष्टांत:-

अथ मिथ्यादृष्टि बर्ननं हस्तिको दृष्टांत:-

सवैया इकतीसा:-जैसै गजराज नाज घासके गरास करि, नहत सुजाय नहि निन्न रस लियो है; जैसै मतवारो नहि जानै सिखरनि स्वाद, जुंगमें मगन कहै गऊ दूध पियो है; तैसै मिथ्यामति जीव ज्ञान रूपी है सदीव, पग्यो पाप पुन्य सों सहज सुन्न हियो है; चेतन अचेतन डूहूकों मिश्र पिंम लखि, एकमेक मानै न विवेक कबु कियो है. ॥ १३ ॥

अर्थ:-जेम हाथीने अनाज साथे घास जेलवीने घास आपेठे ते खायठे हाथीनो खजाव एवोठे के, घासने अनाजनो जुदो स्वाद लेतो नथी. वली कोई माणस मद्य पीने मतवारो थयो होयने तेने दहीने खांमथी बनेलुं शीखरण जमवाने आपीये ने पुठीये के एनो स्वाद केवोठे तो ते केहेसो के गायनुं दूध पीये तेवोठे. पण तेने दारूनी जुममां जुदा स्वादनी खबर पडती नथी, तेम जीव मिथ्यामतिवालो थईने जोपण अनादि कालनो ज्ञानरूपी ठे एटले ज्ञानमय ठे तो पण पापकर्म अने पुन्यकर्ममां लीन थई रह्योठे, माटे सहज जावे शून्यहृदय थयोठे त्यारे चेतन अने अचेतन जे पुञ्ज ते बेउने मिश्र के० एक पिंम जोईने एकमेक मानेठे; पुञ्जना जेलथी चेतनने पण पुञ्जकर्मनो कर्त्ता मानेठे पण कदी विवेकनी नजरथी जोतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे जीवने कर्मनो कर्त्ता मानवो ए त्रमवडे मनायठे; ते उपर दृष्टांत आपेठे

अथ त्रमस्वरूपकथनदृष्टांत:-

सवैया इकतीसा:-जैसै महाधूपकी तपतिमें तिसीयो मृग, जरमसों मिथ्याजल पीवनकों धायो है; जैसै अंधकारमांहि जेवरी निरखी नर, जरमसों मरपी सरप मानि आयो है; अपने सुजाय जैसै सागर सुथिर सदा, पवन संजोगसों उठरि अकुलायो है, तैसै जीव जडसों अव्यापक सहजरूप, जरमसों करमको करता कहायो है. ॥ १४ ॥

अर्थ - जेम वैशाक ने जैवना घणा संख्त तापनी गरमीवडे मृग तरस्यो थईने मृग तृपाने जोई तेने जल नरेखुं तलाव मानी ते मिथ्या जलने पीवाने दोडेढे, त या जेम अंधारे पडेली दोरडीने जोईने कोई मनुष्य नरमवडे तेने साप जाणी मरी जायते, वली जेम समुद्रनो स्वभाव स्थिर ठे पण पवनना संजोग थकी उठलतो देखायते, तेम जीव निश्चय थकी जोता जड वस्तुथी अव्यापक ठे, पण अनादि का जनो सहज रूपी भ्रम तेणे करीने ते जीवने कर्मनो कर्ता कहेते ॥ १४ ॥

हवे जे सम्यक् दृष्टि थाय ते सम्यक् स्वभावे करीने भ्रम दूर करे, अने जु दो जुदोज नाव जाणे, ते उपर राजहंसपक्षीनो दृष्टात आपेते अथ सम्यक् दृष्टिस्वभाववर्णन, राजहंसके दृष्टात -

सवैया इकतीसा - जैसै राजहंसके वदनके संपरसत, देखिये प्रगट न्यारो ठी र न्यारो नीर है, तैसै समकितीकी सुदृष्टिमे सहजरूप, न्यारो जीव न्यारो कर्म न्यारोई शरीर है, जब कुछ चेतनाको अनुजो अन्यासे तब, नासै आपु अचल न दूजो उर सीरहै, पूरव करम उदै आइके दिखाई देहि, करता न होइ तिन्हको तमासगीर है ॥ १५ ॥

अर्थ - जेम राजहंसनुं वदन के० सुखनी अदरनी जीन, तेना अडकवाथी दूधने पाणी एकमेक होय ते फाटीने डूध जुडुं ने पाणी जुडुं थाय ठे, तेमज सम्यक्दृष्टिवडे सहजरूपे जीव ठे ते जुदोज जणाय ने कर्म पण जुडुंज जणाय, अने शरीर पण जुडुंज जणाय, एटले बाह्यात्मा, अंतरात्मा ने परमात्मा एत्रणे जुदा जणाय ज्यारे कुछ चेतन अनुभवनो अन्यास करे ल्यारे पोतेज देखाय कर्मादिकनो बीजा कोई साथे जेल नथी पूर्व संचित कर्म जे ठे ते निज स्थिति पूर्ण थये अथवा उदीरणा करी के० कर्म उदै आव्याथी देखाय, पण जीव का ई कर्मनो कर्ता नथी, पण ते कर्मना उदयनो तमासो जुएते ॥ १५ ॥

हवे शिष्य पूछे ठे के, हे स्वामी जीव तथा पुजल एकमेक थई रह्या ठे, ल्यारे ते उनेविषे एवो जुदो जुदो स्वभाव केम जाणीये ? ल्यारे गुरु तेनो उत्तर आपता पाणि तुं तथा शाकुंतु दृष्टांत आपेते अथ कर्तृत्व स्वभाव तमोदक तथा व्यजनको दृष्टात

सवैया इकतीसा - जैसै वसनोदकमें उदक सुनाउ सीरो, आगिकी उसनते फरस ज्ञान लखिये, जैसै स्वाद व्यजनमे बीसत विविध रूप, जोनको सवाद खारो जीन ज्ञान चखिये, तैसै याहि पिममे विजावता अज्ञानरूप, ज्ञानरूप जी

વ જેદ જ્ઞાનસોં પરશિયે, જરમસોં કરમકો કરતા હૈ ચિદાનંદ, દરવ વિચાર ક રતાર જાવ નશિયે. ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- જેમ ઝાલોદક કે ૦ ઝનું પાણી તે પાણીનો પોતાનો સ્વજાવ તો સીરો કે ૦ શીતજ જ છે, પણ તેનો સ્પર્શ કરતા ગરમ લાગે છે. તે ગરમી આગની છે; અને સ્વાદિષ્ટ વ્યંજન કે ૦ શાકમાં જાત જાતનો સ્વાદ હોય છે અને લોન કે ૦ નિમક નો સ્વાદ જુદો જણાય છે, તે જીજ્ઞાસા વડે જણાય છે; તેમજ ઘટપિંડમાં વિજ્ઞાવતા જે કર્મની સાથે ચેતનનું મલબું તેતો જેમ મેં આ કીધું એમ માનવું એતો અ જ્ઞાનરૂપ છે. અને જીવ છે તે શુદ્ધ જ્ઞાનરૂપી છે, એનેતો શુદ્ધ જાણવો એજ એનું કાર્ય છે એ વાત જેદજ્ઞાન વડે જણાય છે. એ ચિદાનંદ જે છે તેને કર્મનો કર્તા માનવો તે ધ્રુમવમે મનાય છે! પણ ઇચ્છાનો વિચાર કરતાં એનો કર્તા જાવ બને નહીં પણ જ્ઞાતા જાવજ બને એ રહસ્ય છે. ॥ ૧૬ ॥

હવે નિશ્ચય પ્રમાણવડે જે જેનો કર્તા છે તેને જુદો બતાવે છે. અથ કર્તૃત્વવિવરન:

દોહા:- જ્ઞાનજાવ જ્ઞાની કરૈ, અજ્ઞાની અજ્ઞાન; દરવ કરમ પુદગલ કરૈ, યહ નિહચૈ પરવાન. ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- જ્ઞાની હોય તેતો જ્ઞાનજાવ કરે એટલે જાણવારૂપજે કાર્ય છે તે કરે છે; અને અજ્ઞાની હોય તે હું કર્તા હું એમ માની અજ્ઞાનજાવ કરે છે; ઇચ્છારૂપજે કર્મ છે તેને પુજજ કરે છે, નિશ્ચેપ્રમાણમાં એવું સ્પષ્ટ છે. ॥ ૧૭ ॥

શિષ્ય પૂછે છે કે હે સ્વામી જ્ઞાનજાવ જ્ઞાની કરે એ વાત કેહેતાં જ્ઞાનનો કર્તા જીવ ઠરે છે, તે કયા નયથી ઠરે છે? તેનો ઉત્તર ગુરુ આપે છે:- અથ વ્યવહાર કર્તૃત્વકથન.

દોહા:- જ્ઞાનસરૂપી આત્મા, કરે જ્ઞાન નહિ ઝર; દર્વ કર્મ ચેતન કરૈ, યહ વિવહારી દૌર. ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપી છે માટે જ્ઞાનને તો તેજ કરે, પણ બીજો નહીં. એ નિશ્ચય. અને જે એમ કહે છે કે, ઇચ્છાકર્મનો કરતા પણ ચેતન છે તેતો વ્યવહારમાં કહેવાય. ॥ ૧૮ ॥

હવે શિષ્ય પ્રશ્ન:- કર્તૃત્વકથન:-

સવૈયા તેઈસા:- પુદગલ કર્મ કરૈ નહિ જીવ કહી તુમ મેં સમુજી નહિ તૈસી; કૌન કરૈ યહુ રૂપ કહો અવ, કો કરતા કરની કહુ કૈસી; આપુહિ આપુ મિલૈ બિબુરૈ જહ ક્યોં કરિ મોમન સંશય એસી; શિષ્ય સંદેહ નિવારન કારન વાત ક હૈ ગુરુ હૈ કહુ જૈસી. ॥ ૧૯ ॥

अर्थ --हवे शिष्य पूछे ठे के, जीवने निश्चयनयथी ज्ञाननो कर्त्ता कह्यो ने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो, तेनुं शु कारण ? हे गुरु पुज्ज इव्यरूप कर्मने जीव करे नही एवी जे वात तमे कही, ते वात हुं यथार्थी समज्यो नही ए पुज्जनरूपी कर्मनो स्वचाव करे ? इहा कर्त्ता तो उरावता नथी अने तेनी क्रिया केवी ठे ते कह्यो. वली पुज्ज कर्मनो कर्त्ता पुज्जनेज बनावोठो त्यारे कर्त्ता कर्म वंने जड थया, ते पोतानी मेले मज्जु तूटा थाबु केम बनी शके ? ए मारा मनमा सदेह ठे. शिष्यना संदेह निवारवाने आ प्रश्ननो यथार्थी उत्तर गुरु हवे कहेठे:- ॥ ११ ए ॥

अथ गुरु उत्तर कथन -

गोहा - पुदगल परिणामी दरव, सदा परिणमै सोय, याते पुदगल करमको, पुदगल कर्त्ता होय ॥ २० ॥

अर्थ - हे शिष्य, पुदगल जे ठे ते परिणामी इव्य ठे कृण कृणमा तरेहवार बनी जायठे तेमाटे सदा परिणमी रह्यो ठे ते युक्तिथी पुज्जलिक कर्मनो कर्त्ता पुज्जज थई शकेठे. ॥ २० ॥

अथ पुन शिष्य प्रश्न -

अडिल ठंठ - ज्ञानवतको जोग निर्जरा हेतु है, अज्ञानीको जोग बंध फल हेतु है, यह अचरजकी बात हिये नहि आवही, वूजै कोऊ शिष्य गुरु समुजावही ॥ २१ ॥

अर्थ -हवे शिष्य पूछेठे के, ज्ञानचाव ज्ञानी करे एवु कहेवाथी जोग निर्जरारूपी थाय ठे ते केम ? ज्ञानी जोग जोगवे ते कर्मनी निर्जरा करेठे, त्यारे तो ज्ञानीनो जोग निर्जरानो हेतु ठे अने अज्ञानी जे जोग जोगवे ते कर्म बधन करेठे, त्यारे तो अज्ञानीनेज जोग बध फलदाई कह्यो एतो अचरजनी बातठे, केमके जोग जोगववा मां समान होय ने एकनो जोग निर्जरानो कारक अने बीजानो जोग बंधनो कारक एम केम वने ? अने ए वात हृदयमा उस्तती नथी आबु शिष्यनु केहेबु सा जलीने गुरु तेनो उत्तर कहेठे - ॥ २१ ॥

अथ गुरु उत्तर कथन -

सर्वपा इकतीसा - दया दान पूजादिक विषय कपायादिक, दोहु कर्म जोग पे डूहूको एक खेतु है, ज्ञानी मूढ करम करत दीसे एकसे पे, परिणाम जेद न्यारो न्यारो फल हेतु है, ज्ञानवत करनी कर पै उदासीन रूप, ममता न धर ताते निर्जराको हेतु है, वहे करतूति मूढ कर पै मगन रूप, अथ जयो ममता सो बध फल हेतु है ॥ २२ ॥

અર્થ:--દયા પાત્રવી, દાન દેવું, પૂજા પ્રમુખ કરવી, એક એવી રીતના કર્મહે, અને પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયનું સેવન કરવું, કપાયનું સેવન કરવું; એક એવી રીતના કર્મ હે, એ બંને કર્મનો સંસારમાં જોગ હે, પણ ક્ષેત્ર એક હે, તેથી બંને બંધરૂપ હે. અને જ્ઞાની પણ એ વે કર્મ કરે હે, તથા અજ્ઞાની પણ કરે હે, અને એ કર્મ કરતાં તો જ્ઞાની અજ્ઞાની એક સરસાજ દેશવાય હે, પણ એના પરિણામ નેદ જુદાં જુદાં હે માટે એ કર્મનું ફલ જુદો જુદો આપે હે. જ્ઞાનવાન જે કર્મ ક્રિયા કરેહે, તે ઉદાસીન રૂપ થઈને કરે હે, એટલે એની મેલે ઉદય આવેલું કર્મ કરેહે, પણ મમતા ધરતો નથી; એ માટે નિર્જરાનો હેતુ હે. અને એજ કર્મ ક્રિયા મૂઢ કરે હે, પણ એ ક્રિયા કરવામાં આનંદ રૂપ રહે હે; ને નિજાત્મ શુદ્ધીને વિસરી જાય હે; એટલે અંધ જેવો બની જાય હે, અને મમતા ધારણ કરે હે, તેથી બંધ ફલને લિયે હે; એજ માટે અજ્ઞાની અજ્ઞાનનો કરતા ઠરે હે. ॥ ૨૨ ॥

હવે કુંજારનું દૃષ્ટાંત આપીને મૂઢનું કર્તાપણું શિઠ કરેહે:—

અથ મૂઢ કર્તૃત્વ કથન કુંજાર દૃષ્ટાંત:—

ઠપ્પય ઠંદ:—જ્યોં માટીમહિ કલસ, હોનકી શક્તિ રહે ધ્રુવ; દંમ ચક્ર ચીવર કુંજાર બાહિજ નિમિત્ત હુવ; ત્યોં પુદગલ પરવાનુ, પુંજ બરગના નેપ ધરિ; જ્ઞાની બરનાદિક સરૂપ બિચરંત વિવિધ પરિ; બાહિજ નિમિત્ત બહિરાતમા, ગહિ સંસૈ અજ્ઞાન મતિ; જગમાંહિ અહંકૃત જાવસોં, કરમ રૂપ વહે પરિનમતિ. ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:—જેમ કલસરૂપ કાર્ય થવામાં માટી ડ્રવ્યની શક્તિ ધ્રુવ કે ૦ નિશ્ચય હે. અને તે કાર્યનેવિષે તેને ફેરવવાનો દંમ અને ચક્ર કે ૦ ચાકને ચીવર ઉતારવાની દોરી ને કુંજાર એ સર્વ બાહ્ય નિમિત્ત થયા. તેમ પરમાણુ પુજ્જલનો પુંજ તે બંધપણું ધરીને કાર્મણવર્ગણાનો નેપ ધરીને જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, મોહનીય આઝણો નામકર્મ ગોત્રકર્મ અંતરાય એ સ્વરૂપે વિવિધ કે ૦ જાત જાતનો પુજ્જલ સ્વંધ વિચર્યો અહીં બહિરાતમા એટલે દેવ મનુષ્યાદિરૂપી બાહ્યાત્મા બાહ્યનિમિત્ત થઈને; જ્ઞમ રૂપી અજ્ઞાન ગ્રહીને અંહી કારણ બન્યો; ત્યારે જગતમાં અહંકારબુદ્ધિની સંગતિ તેહિજ પુજ્જલસ્વંધ કર્મરૂપ બનીને પરિણમ્યો હે. ॥ ૨૩ ॥

હવે નિશ્ચે જીવનું અકર્તાપણું માનીને એના અનુજવમાં રહેવું તેનું માહાત્મ્ય કહેહે:—

અથ શુદ્ધાનુજવ મહાત્મ્ય કથન:—

સવૈયા તેઈસા:— જે ન કરે નયપદ્ધિ વિવાદ ધરે ન વિષાદ અત્તીક ન જાસૈ; જે ઉદવેગ તજે ઘટ અંતર, શીતજનાવ નિરંતર રાસૈ; જે ન ગુની ગુન નેદ બિચારત,

आकुञ्जता मनकी सब नाखे, ते जगमें धरि आत्ममध्यान अखेहित ज्ञानसुधारस चारखे
 अर्थ —जेम मिथ्याती लोक पोतपोताना नयनों पढ़ धरीने पोतपोताना विवाद क
 रेते तेम न करता जे सहज आनदमारहेते, ने विवाद धरता नथी, अने ऊठुं बोल
 ता नथी, अने झुट ध्यान धरता नथी एटले उदवेगनो त्याग करेते, अने हमेश
 पोताना हृदयनेविपे गीतल जाव राखेते, ने एवा शुद्ध आत्माना अनुभवमां मलेते
 जेथी आत्मा गुणी ठे ने ज्ञानगुण ठे, एवो जेने जेद विचार रह्योज नथी, अने
 विकल्प के० व्याकुञ्जताने मनमाथी काढी नाखे, एवा जे शुद्ध अनुभवी थाय, तेज
 आत्ममध्यान धरीने जगतनेविपे सपूर्ण केवल ज्ञानरूप अमृत रस तेने चाखेते १४

हवे निश्चय नय थकी अकर्तापणानी स्थापना अने व्यवहार नयवडे कर्ताप
 णानी स्थापना प्रमाण करी बतावे ठे —अथ निश्चय व्यवहारनय प्रमाण स्थापना -
 सर्वथा इकतीसा — विवहार दृष्टिसौं विलोकित बंध्योसो दीसे, निहचे निहार
 त न बांध्यो यह किनही, एक पक्ष बंध्यो एक पक्षसो अवध सदा, दोउ पक्ष अपने
 अनादि धरे इनही, कोउ कहै समल विमल रूप कोउ कहै, चिदानन्द तसोई व
 खान्यो जसो जिनही, बंध्यो माने खुयो माने इहुनको जेद जानै, सोई ज्ञानवत
 जीव तत्व पायो तिनही ॥ १५ ॥

अर्थ — चतुर्गतिरूप संसारमा भ्रमण करवानो आत्मानो व्यवहार जोइए तो
 आत्मा कर्ताज देखाय ने बंधमा पण जणाय, अने निश्चयनयवने ज्ञाननोज क
 तां अने ज्ञानस्वरूपी जोइये तो एज आत्मा कशामां बंधायलो नही जणाय, तेथी
 एकजो व्यवहार पढ़ ग्रहीये तो आत्मा बंधमा ठे, ने एकजो निश्चयपढ़ ग्रही
 ये तो आत्मा सदा अवध जणाय, एवा बंधे पढ़ अनादिकालना ग्रहण कीया ठे.
 कोई व्यवहारनयवाजो होय ते जीउने समल कहेते, ने कोई निश्चयनयवालो होय
 ते एने विमल कहेते पण जेणे जेबु पोतानी बुझिथी चिदानन्दने बखान्यो तेवोज
 चिदानन्दने हवे जे सम्यक्दृष्टि होय तेतो आत्माने बंधायलो पण माने, अने
 अवधपण माने, पण ए मानवामां वेहुनयनो जेद जे जाणे तेज ज्ञानी केहेवाय,
 अने तेवोज जीव तत्वनु स्वरूप उजग्युते ॥ १६ ॥

हवे बेउ नयने समान राखीने समकित राखेथी समरस जावमां रह तेनी प्र
 शमा करेते —अथ समरसी जाय प्रगसा कथन —

सर्वथा इकतीसा — प्रथम नियत नय दूजो विवहार नय, इहुकां फजायत अ
 नत जेद फलई, ज्यो ज्यो नय फलै त्यो त्यो मनरे रुजोउ फलै, चवज सुनाय

लोका लोकजों उठलै हैं; ऐसी नय कहु ताको पहु तजि ज्ञानी जीव, समरसी नये एकतासों नही टलै है; महा मोह नासै शुद्ध अनुजो अन्यासै निज, बल परगा सै सुख रासि माहिं रलै है ॥ ३६ ॥

अर्थ:-पहेलोतो निश्चय नय ठे, अने बीजो व्यवहार नय ठे; ए बेउ नयने एक एक डव्य साथे फलाविये ल्यारे अनंत डव्यनी अपेक्षाने लीधे नयना अनंत जेद फले ठे. हवे ए नयना अनंत जेद मननाज विचारथी फले ठे, तेथी जे म जेम नयनुं फलाव थाय तेम तेम मनना तरंग पण अनंत जेदे फलेठे, अने म नना कलोल जेटला होय तेटला चंचल स्वभावमनना थई जाय, एनुं प्रमाण पट गुणी हानी वृद्धि लेखे लोका लोक प्रदेश परिमाण होय एवी जे नय कहु के० नय ने अंगीकार करी तेनो पहुपात ल्यजीने जे ज्ञानी जीव समरसी जावमां रह्या अने सयला नयना विस्तारमां चेतनानी एकता होय तेथी टले नही ते तो समरसी जा व वाला महा मोह के० नमनो नाश करीने अने शुद्ध चिदानंदना अनुभवनो अ न्यास करीने, एटले कृपकश्रेणी आरोहण करीने परमात्मानुं जे बल ठे तेनो प्र काश करीने सुख राशी जे मोहु पद ठे तेनेविषे मली जायठे ॥ ३६ ॥

हवे निश्चय व्यवहार बतावीने पोतपोतानुं जे सत्य स्वरूप लक्षण ठे ते हिज कहेठे:-अथ सम्यक् स्वरूप लक्षण कथन:-

सवैया इकतीसा:-जैसे काहु बाजीगर चौहटे बजाई ढोल, नाना रूप धरी के जगल विद्या गानी है; तैसे में अनादिको मिथ्यातके तरंगनिसों नरममें धाई बहु काइ निज मानी है; अब ज्ञान कला जागी नरमकी दृष्टि जागी, अपनी प राई सबसों जु पहिचानी है; जाके उदे होत परवान एसी जांति नई, निहचे ह मारी ज्योति सोई हम जानी है. ॥ ३७ ॥

अर्थ:-जेम कोई बाजीगर चोटामां ढोल वगाडीने जात जातना रूप धरीने पोतानी जगल विद्या प्रसारे ठे, ने तेने लोको साची मानेठे, ते रीते हुं अनादी कालथी मिथ्यात तरंग के० दहेरोमां मगन बनी रह्यो तेथी जगलविद्या जो नाराने न्याये नर्ममां धायो थको घणी कायाउ पामीने पोतानी मानी लीधी हती, ते हाल मने ज्ञान कला प्राप्त थवाथी नरमनी दृष्टि दूर थई गई, ल्यारे पोतानी त था पारकी सोंज के० सामग्री ते सर्वने ओलखी लीधी, जे ज्ञान कलाना उदय थवाथी वस्तुनुं परमाण थायठे एवी रीत थई तेथी पोतानी परंपरानी शुद्धि आवी, एवा निश्चयथी अमारी ज्योति जे अमारुं स्वरूप तेने अमे ओलखी लीधुं ३७

हवे जे ज्ञाता होय ते सम्यक् स्वरूपने शुद्ध अनुभवनेविषे विचारि लिये, ते कहे ठे -अथ शुद्धानुभव वितन ज्ञान विलास -

सवैया इकतीसा -जैसे महा रतनकी ज्योतिमें लहरि उठे, जलकी तरंग जैसे लीन होइ जलमे, तैसे शुद्ध आत्म दरवपरजाय करी, उपजे बिनसे थिर रहे निज थल में, ऐसे अविकलपी अजलपी आनंद रूपी, अनादि अनंत गहि लीजे एक पलमे, ताको अनुभव कीजे परम पिकप पीजे, बंधको विलास मारि दीजे पुद्गलमे॥ १७॥

अर्थ -जेम हीरा, लाल पद्मा अने रत्ननी ज्योतिमा लहरी उठे, ने ज्योतिमाज समाई जायते, वली जेम पाणीना मोजा पाणीमाज समाई जाय, तेम शुद्ध आत्म इव्य ना जे ज्ञान प्रमुख गुणना पर्यायते ते समये समये उपजे ठे ने वणसेठे, अने इव्य पोताना इव्य स्थानने विपेज रहेठे उपजबु ने वणसबु ए विकल्प पर्यायने आश्रये थाय ठे, पण इव्यमां तो थिरता रही ठे इव्यमा विकल्प नथी माटे जे अवि कल्पक अने अजल्पी के० स्थिरठे सर्वथा वचन गोचर नथी, अने आनंदरूपी ठे, तेथी सहज समाधि मईठे, एबु कोई आत्म इव्यठे तेनुं अनादि अनंत काल सुधी एक रूपमा ग्रहण करबु, अने तेज इव्यनो अनुभव करवो, एटले तेने विपेज उपयो ग राखवो, ए अनुभवमां परम पिकप के० परम अमृतरस उपजे ठे ते पीवो. अ ने जे आश्रव बंधनो विलास आत्मामा ठे तेने पुज्जनी सामग्रीमां नाखी देवो, एटले पुज्जरूप जूड़ज ठे ॥ १७ ॥

हवे आत्मानो शुद्ध अनुभव परमपदार्थ ठे, तेनी प्रशंसा करेठे -अथ अनुभव प्रशंसा -

सवैया इकतीसा -दरवकी नय परजाय नय दोव नय, श्रुत ज्ञानरूप श्रुतज्ञान तो परोप है, शुद्ध परमात्मको अनुनौ प्रगट ताते, अनुनौ विराजमान अनुनौ अदोष है, अनुनौ प्रवान जगवान पुरुष पुरान, ज्ञान औ विज्ञानघन महासुखपोष है, परम पवित्र यौही अनुनौ अनंत नाम, अनुनोविना न कहीं उर उर मोष है॥ १८॥

अर्थ -पदार्थने उलखवाने वेज नय प्रवर्तें ठे, एक इव्यार्थिक नय वडे इव्यनो विवरो अने पर्यायार्थिक नयवडे पर्यायनो विवरो थाय ठे, ए वने नय श्रुतज्ञानरूप ठे, अने श्रुतज्ञान जे ठे ते परोक्ष ज्ञान ठे, अने शुद्ध परमात्मानो अनुभव जे ठे तेतो प्रगट के० प्रत्यक्ष प्रमाणमा आवेठे, तेथी अनुभवज महा बलवान थको विराजमान थई रह्योठे, एथी अनुभव ते अदोष के० शुद्ध ठे हवे अनुभवना नाम कहे ठे अनुभव कहियें प्रमाण कहियें जगवान कहिये, एनेज पुराण पुरुष कहिये, एनेज ज्ञान कहिये, एनेज विज्ञानघन कहिये, एनेज महा सुखनुं पोष कहिये, अने एनेज प

रम पवित्र कहिये, एवां अनुभवना अनंत नाम ठे. अने ए शुद्ध अनुभव शिवा य बीजे कोई स्थानके मोक्ष नथी ॥ ३९ ॥

हवे शुद्ध अनुभवविना संसारमां जमे अने शुद्ध अनुभव प्राप्त थये मोक्ष पामे ते कहे ठे. अथ अनुभव साम्यर्थे जलको दृष्टांतः--

सवैया इकतीसाः-- जैसे एक जल नाना रूप दरवानुयोग, नयो बहु जांति प हिचान्यो न परतु है; फिरि काल पाई दरवानुयोग दूरि होतु, अपने सहज नीचे मारग ढरतु है; तैसे यह चेतन पदारथ विजावतासों, गति योनि जेप नव जावर नरतु है; सम्यक सुजाइ पाइ अनुजौके पंथ धाइ, बंधकी जुगती जानि मुगति करतु है ॥ ३० ॥

अर्थः-- जेम पाणी एक रूप ठे तथापि तेनेविषे नाना प्रकारनी माटी प्रमुख इव्यनो मिलाप थये पाणी पण तरेवार जातनुं आय ठे, हवे देखवामां तो माटी प्रमुख देखाय ठे पण पाणी ओलखातो नथी. फरी कोई औपधादिकथी ते इव्य नो मिलाप दूर थयो अने पाणी तरी आबुं त्यारे पोतानुं सहज रूप लईने नी चाण तरफ ढलवा लागुं; ते रीते जे चेतन पदार्थ ठे ते विजावतासों के० पो तानी जुल थकी चार गतीमां चोरासी लाख जीव योनिनेविषे जेप के० एक क्रोड साडासत्ताणुंलाखं कुलकोडीमां जांतजांतना नवकरतो जावरी के० फरी रेहे ठे, एज जीव कोई अवसर सम्यक् जाव पामीने पोताना अनुभवना मारगमां दोडीने अने बंधनना विजासने तोडीने कर्मनी मुक्ति करे ठे. ॥ ३० ॥

हवे मिथ्यादृष्टि होय ते अनुभव शिवाय कर्मनो कर्त्ता होयज ते कहे ठेः-- अ थ मिथ्यादृष्टि कर्तृत्व कथनः--

दोहाः--निशिदिन मिथ्या जाव बहु, धरै मिथ्याती जीव; ताते जावित कर मको, करता कह्यो सदीव. ॥ ३१ ॥

अर्थः-- रात ने दिवस पोतानी जूलनेविषे मिथ्याती जीव होय ते फलाणुं में कीधुं में लीधुं अमहारो इत्यादिक मिथ्या जाव धारे ते माटे अशुद्ध चेतनाजेठे ते विजावित कर्मठे तेनो कर्त्ता सदीव के० निरंतर कह्यो. ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानी अने मूढ करम करे ठे, ते एक सरखा देखाय ठे, तथापि मूढ जीवने कर्मनो कर्त्ता कह्यो ने ज्ञानी जीवने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो तेनुं कारण कहे ठेः--अथ मूढ कर्मको कर्त्ता ज्ञाता अकर्त्ता यहु कथनः--

चोपाईः-- करै करम सोई करतारा; जो जानै सो जाननहारा; जो कर्त्ता न हि जानै सोई; जानै सो करता नहि होई. ॥ ३२ ॥

अर्थ -- जे कर्मने करे तेज कर्त्ता केवाय अने जे जाणोवे तेने तो जाणनार कहीये जे कर्त्ता ठे तेज जाणनार नथी अने जे जाणनार ठे ते कर्त्ता नथी ॥ ३१ ॥
 हवे जे जाणनार ठे ते अकर्त्ता ठे ते समजावे ठे -- अथ ज्ञाता अकर्त्ता कथन --
 सोरठा -- ज्ञान मिथ्यात न एक, नहि रागादिक ज्ञानमहि, ज्ञान करम अतिरेक, जो ज्ञाता करता नही ॥ ३२ ॥

अर्थ -- ज्ञान जाव अने मिथ्यात जाव एक केवाय नही, अने रागादिक जे राग हे प मोह इत्यादिक जाव ज्ञानमा होय नही, एथी ज्ञान जे ठे ते कर्मथी अतिरेक के छुटो ठे, तेमाटे जे ज्ञाता होय ते कर्त्ता न होय ॥ ३३ ॥

हवे जे मिथ्यात्वी जीव ठे ते पुज्जइव्य रूप कर्मनो अकर्त्ताज ठे अने जाव कर्मनो कर्त्ता ठे ते कहेवे -- अथ जीवइव्य कर्मको अकर्त्ता यहु कथन --
 षण्णयठंढ -- करम पिम अरु राग, जाव मिलि एक होहि नहि, दोक निज स्वरूप, वसहि दोक न जीवमहि, करम पिम पुज्ज विजाव रागादि मूढ भ्रम, अलख एक पुगल अनंत किम धरहि प्रकृति सम, निज निज विलास छुत जगत महि, जया सहज परिणमहि तिम, करतार जीवजम करमको, मोह विकल जन कहहि इम ॥ ३४ ॥

अर्थ -- पुज्ज इव्य रूप कर्म पिम अने राग हेपादिक जाव ए बने मजीने एक रूप थाय नही, ए बने जाव निज स्वरूपमा ठे, पण ए वेव जाव जीवमा रेंता नथी एनो विवरो कहेवे -- कर्मपिम ठे तेतो पुज्जरूपी ठे अने जे रागादिक विजाव ठे तेतो मूढ जीवनो भ्रम ठे अलख जीव ठे तेतो एकता लीधो रह्यो ठे अने पुज्ज अनतताने लेई रह्यावे तो कर्मनु कर्त्तापणु एवी सम प्रकृति वेव केम धारण करजे. जगतमा सर्व कोई पोतपोताना स्वजाव विलासमा युक्त थई रह्यावे, जेवो पोतानो सहज स्वजाव ठे तेवोज परिणामी रह्यो ठे ए न्यायनी वात ठे, तेथी जड रूपी कर्मनो कर्त्ता जीव ठे, एवु वचन जे जीव मोहथी विकल होय ठे ते केहेवे ॥ ३४ ॥

हवे सम्यक् प्रकारे करीने सिद्धांत समजावे ठे अथ सम्यक्त प्रजाव कथन --
 षण्णयठंढ -- जीव मिथ्यात न करै, जाव नहि धरै जरम मल, ज्ञान ज्ञान रस रमे, होइ करमादिक पुज्ज, असंख्यात परदेश, सकति जगमें प्रगटे अति, चिद विलास गंजीर, वीर थिर रहै विमल मति, जब लगि प्रबोध घटमहि उदित, तब लग अनय न पेखिये, जिम धरमराज वरतांतपुर, जहु तह नीति परेखिये ॥ ३५ ॥

अर्थ -- जीव ठे ते मिथ्यारूपी कर्म करे नही, एनो हेतु कहेवे के, भ्रम मलरू

पी जे नार ठे तेने ए जीव धारण करे नही. अने ज्ञान ज्ञाननाज रसमां रमे ए टले ज्ञाता पणामां रहे. अने कर्मादिक जे ज्ञानावरणादिक रागद्वेषादिक तेतो पुज लसामग्रीठे. अने ए जीवना तो असंख्यात प्रदेशनेविषे एवी शक्ति अति प्रगट पणे जगमगी रही ठे. ते कहिये ठश्ये के, चिदविलास के० ज्ञान विलासनेविषे गंजीरठे धीरने विमल मतिवंत थको स्थिरता थई रह्यो ठे; एवुं प्रबोध सम्यक् ज्ञान जां सुधी घट पिंममां प्रकाशमान थई रह्यो ठे त्यांसुधी अनय के० अन्याय स्वरूपने दे खीये नही, ते उपर दृष्टांत केहेठे जेम पुर नगरमां धर्मराज वर्तता थका जहां त हां नीतीज जोवामां आवे ॥ ३५ ॥

इति श्री नाटक समैसार कर्त्ता कर्म क्रिया द्वार तृतीय बालबोध सहित समाप्तं

दोहरा:-- करता किरिया करमको, प्रगट बखान्यो मूल; अब बरनों अधिकार यह, पाप पुन्य समतूल ॥ ३६ ॥

अर्थ:-- कर्त्ता क्रिया अने कर्म एउनुं मूल के० रहस्य ते प्रगट करी बखाण्युं हवे पाप अने पुन्य ए बने बराबर ठे तेनो अधिकार वर्णन करुं तुं ॥ ३६ ॥

हवे पाप पुन्य द्वार विषे प्रथम ज्ञान चंडनी कलाने नमस्कार करेठे:--

अथ ज्ञानचंड कला वर्णन:--

कवित्तबंद:--जाके उदै होत घटअंतर, विनसै मोह महातम रोक; सुज अरु अशु न करमकी डुबिधा, मिटे सहज दीसे इक थोक; जाकी कला होतु संपूरन, प्रतिनासै सब लोक अलोक; सो प्रबोध शशि निरखि बनारसि, सीश नमाइ देतु पग धोका।

अर्थ:-- जे प्रबोध चंडना प्रकाशवाथी समान घटमां जे मोहरूप महातम के० घोर अंधकारनुं रोक जे अटकाव ते नाश पामे, अने जेम अंधकार गयाथी एक कर्म शुन अने एक कर्म अशुन एवी जे कर्मने विषे द्विविधा ठे ते मटी जाय, अने सहज जावे कर्म बंधरूप ठे एवुं एक थोक देखाय अने जेने प्रबोध चंडनी सर्व संपूर्ण कला प्रगट थयेथके सर्व लोका लोकनु प्रतिनास थाय ते प्रबोधरूपी चंडकला ने निरखीने बनारसीदास माथुं नमावीने पगधोकदेतुहे के० प्रणाम करेठे. ॥ ३७ ॥

हवे मोहेमां शुन अशुन कर्मनी द्विविधता देखायठे ते एक रूप पणे देखाडेठे:--

अथ शुनाशुन एकत्वी करन:--

सवैया इक्तीसा:-- जैसे काहु चंमाली जुगल पुत्र जने तिन्ह, एक दियो बामन कूँ एक घर राख्यो है; बामन कहायो तिन्ह मद्य मांस त्याग कीनो, चंडाल क

हायो तिन मय मास चाख्यो है, तैसे एक वेदनी करमके जुगल पुत्र, एक पाप ए क पुण्य नाउ निन्न चाख्यो है, इहाँ माहि दोरधूप दोउ कर्म बंधरूप, याते ज्ञान वतने न कोउ अजिजाराख्यो है ॥ ३८ ॥

अर्थ - जेम कोई चमालनी स्त्री जुगल पुत्र के० वे पुत्र जणे ने पठी एक ठो करो ब्राह्मणने आपे.ने एक ठोकरो पोताना घरमा राखे, हवे जे ठोकरो ब्राह्मणना घरमा उठरे ते ब्राह्मण केहेवाय, ने ते मय मासतो त्याग करे, जे चमालना घरमा रहे ते चमाल केहेवाय, ने ते मय मास पण चाखे, ते रीते एक वेदनीय कर्मना वे पुत्र ठे, एक पाप ने बीजो पुण्य, एवा जुदा जुदा नाम कहावे, पण बनेनो स्वभाव एक ठे एटले वेउने विपे दोरधूप के० वेदवानी सत्ता ठे एटले खेदसंताप ठे वली पापने पुण्य ए वेउ कर्म बंधरूप ठे, एटला वासते ज्ञानीजने ए वेउमाथी कोइनो पण अजिजाप कीयो नथी ॥ ३८ ॥

हवे पाप तथा पुण्य ए वेउने समान कहा तेउपर शिष्य प्रश्न पूछे -

अथ शिष्य प्रश्न -

चोपाई -- कोऊ शिष्य कहै गुरु पाही, पाप पुण्य दोऊ सम नाही, कारन रस सुनाव फल न्यारे, एक अनिष्ट लगै इक प्यारे ॥ ३९ ॥

अर्थ - कोई शिष्य गुरुनी पासे आबी कहे के, स्वामी पाप ने पुण्य ए वेने समान कहा पण ते समान देखाता नथी केमके, ए वेना कारण रस स्वभाव तथा फल ते तो जुदा जुदा ठे वली एमाथी एक प्रिय लागे ठे ने एक अप्रिय लागे ठे ॥ ३९ ॥

हवे शिष्य ए वेउना कारण प्रमुख जुदा जुदा कहे ठे -- अथ शिष्य कथन - सर्वेया इकतीसा -- सकिलेस परिणामनिसो पाप बध होइ, विगुहसों पुन्य बधु हेतु जेद मानिये, पापके उदे असाता ताको है कटुक स्वाद, पुन्य उवे साता मिष्ट रस जेद जानिये, पाप सकिलेस रूप पुन्यहि विगुह रूप, इहूको सुजाउ निन्न जेद यो बखानिये, पापसो कुगति होय पुन्यसो सुगति होय, ऐसो फल जे द परतष्ठ परवानिये ॥ ४० ॥

अर्थ - तीत्र कपायमय जे परिणामठे तेनु नाम सक्लेश परिणाम, तेणे करी ने पापनु बध थायवे, अने कपायनु जे मदपणु तेने विगुह कहिये, तेउमे पुन्य नो बध थाय, एवा हेतु एटले कारण जेद मानिये उइये अने पापना उदयथी अगाता थाय ठे. तेनो स्वादतो कटुक होय ठे ने पुन्यना उदयउहे गाता उपजे ठे तेनो मिष्ट स्वाद होय ठे एटले पाप ने पुन्य ए वेउने विपे रसजेद थयो, गजी

પાપકર્મ ક્લેશ રૂપ છે, તીવ્ર કપાયરૂપ છે; અને પુણ્ય કર્મ વિશુદ્ધ રૂપ છે, મંદ કપાયરૂપ છે; એ બંને કર્મનો જિન્ન જિન્ન સ્વનાવ થયો, તે એજ ઉપરથી એ બંને કર્મનો જેદ વચાણીયે ઠડ્યે; અને પાપથી કુગતિ કે ૦ નર્ક ગતી તિથેચ ગતી થાય છે, અને પુણ્યવ્રમે મનુષ્યગતિ દેવગતિ એવી સુગતિ થાય છે; એ રીતે પાપ પુણ્યરૂપ કર્મ નેવિપે ફલનો જેદ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી છે. ॥ ૪૦ ॥

હવે શિષ્યના પ્રશ્નનો ગુરુ ઉત્તર કરે છે:-- અથ ગુરુ ઉત્તર વચન યથા:--

સવૈયા શ્કતીસા:-- પાપ બંધ પુણ્ય બંધ હૂમ્મે સુગતિ નાંહિ, કટુક મધુર સ્વાદ પુગ્ગલકો પેશિયે; સંકિલેસ વિશુદ્ધિ સહજ દોઝ કર્મ ચાલિ, કુગતિ સુગતિ જગ જાલમેં વિશેશિયે; કારનાદિ જેદ તોહિ સૂજત મિથ્યાતમાંહિ, એસો દૈત જાવ જ્ઞાન દૃષ્ટિમેં ન લેશિયે; દોઝ મહા અંધકૂપ દોઝ કર્મ બંધ રૂપ, હૂમ્મ કો વિનાસ મોપ મારગમેં લેશિયે. ॥ ૪૧ ॥

અર્થ: - પાપનો પણ બંધ થાય ને પુણ્યનો પણ બંધ થાય છે; ને જ્યાં બંધ હોય ત્યાં મુક્તિ ન હોય, એટલે બેઝથી મુક્તિ નહીં તે માટે બેઝ સમાન છે; અને જે કટુક રસમાં પાપ છે ને મધુર રસમાં પુણ્ય છે એ બેઝ રસ પુદગલના છે તેથી પાપને પુણ્ય સમાનજ છે. વળી જે સંક્લેશ સ્વજાવને લીધે પાપ છે, ને વિશુદ્ધ સ્વજાવથી પુણ્ય છે; પણ એ બેઝ સ્વજાવ જે છે તે કર્મની ચાલ છે. અને કુગતિ તથા સુગતિ તે પાપ પુણ્યનાં ફલ છે, તે જેદવડે જગત જાલની વિશેષ તા છે, તેથી પાપ પુણ્ય સમાનજ છે. અરે શિષ્ય તને જે પાપ પુણ્યના કારણાદિ જેદ તેણે કરીને પાપ પુણ્યનો દૈત જાવ કે ૦ દિવિધ જાવ સૂજે છે, તે તો મિથ્યામતિમાં સૂજે છે; પણ જ્ઞાન દૃષ્ટિ કરી જો તાં તો એ દૈતજાવ દેશાશે નહીં. એ બેનેવિપે આત્માનું અવલોકન નથી. તેથી એ બેઝ મહા અંધકૂપ છે, અને એ બેઝ કર્મ છે; તે બંધરૂપ છે અને મોક્ષમાર્ગને વિષે એ બેઝનો વિનાશ લેશીયેં છે, તેથી એ બેઝ સમાન છે ॥ ૪૧ ॥

હવે મોક્ષ માર્ગનેવિષે બેઝનો વિનાશ બતાવે છે:-- અથ મોક્ષ પદ્ધતિ કથન:--

સવૈયા શ્કતીસા:-- સીલ તપ સંજમ વિરતિ દાન પૂજાદિક, અથવા અસંજમ કપાય વિષે જોગ હૈ; કોઝ શુનરૂપ કોઝ અશુન સરૂપ મૂલ, વસ્તુકે વિચારત હવિધ કર્મ રોગ હૈ; એસી બંધ પદ્ધતિ બચાની વીતરાગ દેવ, આતમ ધરમમેં કરમ ત્યાગ જોગ હૈ; જોજલ તરૈયા રાગ દોષકો હરૈયા મહા મોપકો કરૈયા એક શુદ્ધ ઉપયોગ હૈ. ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:-- બ્રહ્મચર્ય તપ, પંચેન્દ્રિય નિગ્રહ, સંવર દાન પૂજાપ્રમુખ ક્રિયા; એ પુણ્ય બંધ

ना कारण कर्म ठे अथवा पापना कारण असंयम कषाय अने विषय जो ग ठे ए वेउमा कोई शुनरूप कार्य ठे, अने कोई अशुनरूप कार्य ठे, पण वस्तुन मूल विचारता तो वेउएकर्म रोग ठे, एटले वेउ प्रकारनो कर्म रोग ठे, एवी बंधनी पद्धति के० एक मंडी ते वीतराग देवे बखाणी, पण आत्मिक धर्ममा एटले आत्मानो स्वभाव जोता कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे, एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने जवजल ने तरनार, राग देपने हरनार तथा महा मोहूनो करनार एक शुद्ध उपयोग उपदेश ठे ॥ ४२ ॥

हवे अर्था सवयामा शिष्य प्रश्न करेते, ने अर्था सवैयामा गुरु तेनो उत्तर वालेते - अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन -

सवैया इकतीसा - शिष्य कहै स्वामी तुम करनी शुन अशुन, कीनी है निषिद्ध मेरे संतो मनमाहि है, मोपके संधया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निरावलव नाहि है, कहै गुरु करमको न्यास अनुजो अन्यास ऐसो अवलव उ न्हहीको उनमाहि है, निरुपाधि आत्म समाधि सोइ शिवरूप, आर दौर धूप पु दगल परठाहि है ॥ ४३ ॥

अर्थ.-शिष्य पूछेते है स्वामी, तमे तो मोह मार्गमां शुनने अशुन करणी वेउ नो निषेध कीयो, तेनो मारा मनमा संवेह पड़ेते, केमके मोहमार्गना साधक ज्ञाता देश विरती पंचम गुण स्थान वार्त्ति थया अने मुनीश के० पए सप्तम गुणस्था नवार्त्ति सर्व विरती थया, तेमनी अवस्था तो निरालंबननथी एटलेपोतपोतानी शुद्ध क्रियाना आलव ने लेईने देश विरती सर्व विरती केवायते, त्यारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेते - जेवो अह्नरनो न्यास मामघो तेवो श्रुत ज्ञाननुं आलंब न होय तेम शुन कर्मनो न्यास तेतो जोवामा ठे पण ते अनुजवनोज अन्यासते ते अनुजव अन्यासरूप आलंबन ते तो ज्ञातानु ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमा निरुपाधि के० रागदेष कषाय इज्जादिकविना आत्मानो जे समाधीते, एटले जे पर रूपने विषे निरुपयोगीपणे रहेवु तेज शिवरूप, के० मोहूरुपते अने जे दौरधूप के० खेद सतापजेते ते तो पुज्जनी परिठाही के० ठांयाते ॥ ४३ ॥

हवे एज शुन क्रियाविषे बय अने एज शुन क्रियाविषे मोह ए वेउ स्वरूप कही बतावेते - अथ बंध मोह स्वरूप कथन -

सर्वया तेईसा - मोठसरूप सदा चिनभूरति बधमई करतूति कही है, जावतकाल वसं जह चेतन, तावत सो रसरीति गही है, आत्मको अनुजो जवलो तवलो शिव

रूप दसा निवही है; अंध जयो करनी जब ठानत, बंधविष्या तब फेलि रही है ४४

अर्थः--चिन्मूर्ति के० चिदानंद ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करतूती के० क्रिया तेतो सदा बंधमय ठे. यावत् काल के० जेटला काल सुधी चेतन जहां वसे तावतकाल के० तेटला काल सुधी तेज रसरिति ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां रहे ठे; एटले ज्यांसुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां सुधी गुन क्रिया करतां ठतां शिवपद दशा निवही एटले मोक्ष स्वरूपमां रहे. अग्रमतता के हेवाय; अने पोतानुं स्वरूप जुलीने अंध थयो थको ज्यारे करणीनोज रस ठरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४

हवे मोक्षप्राप्तिनुं कारण कहे ठेः-- अथ मोक्ष मार्ग निरूपणः-

सोरठाः--अंतर दृष्टि लखाउ, अरु स्वरूपको आचरण; ए परमा तमजाउ, शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थः--बाह्य दृष्टि ठांमीने अंतर दृष्टि आपीने अलक्षनो जापकरवो. अने तेना स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान दर्शन चारित्रने आचरिये, तेथकी परमात्मा जावसिद्ध थाय, सदाकालनेविषे एज मोक्षनुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हवे बाह्य दृष्टिवडे बंध पक्षति थाय ते कहे ठेः--अथ बंध मार्ग निरूपणः-

सोरठाः--करम गुनागुन दोइ, पुज्ज पिंग विजाव मल; इनसां सुगति न होइ, नांही केवल पाइए ॥ ४६ ॥

अर्थः--गुनकर्म ते पुन्य ने अगुन कर्म ते पाप ए वेउ कर्म ठे पुंजलना पिंग ठे, अने विजाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए वेउनेविषे दृष्टि रहेवाथी सुक्ति थाय नही, अने केवलज्ञाननुं पद पामीये नही ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठेः-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथनः-

सवैया इकतीसाः-- कोउ शिष्य कहै स्वामी अगुन क्रिया अगुद्ध. गुन क्रिया गुद्ध तुम ऐसी क्यों न बरनी? गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै, तबलों चपल उपयोग योग धरनी; थिरता न आवै तोलों गुद्ध अनुनो न होइ, याते दोऊ क्रिया मोप पंथकी कतरनी; बंधकी करैया दोऊ डूहूमें न जली कोऊ, बाधक विचारमें निषिद्ध कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थः--कोई शिष्य पूछे ठे के हे स्वामी, तमे एवुं वर्णन केम करता नथी के अगुन क्रिया जे हिंसादिक ते अगुद्ध ठे अने गुन क्रिया जे दया दानादिक ते गुद्ध ठे त्यारे गुरु उत्तर आपे ठे के अहो शिष्य, ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां

सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवत आत्मा चंचल रहे ठे - ज्यासु
धी क्रियामा उपयोग रहे त्यांसुधी आत्मानि स्थिरता थाय नही, अने आत्मानो
शुद्ध अनुभव होय नही, ए उपरथी ए पुण्य पापनी बेउ क्रिया ठे ते मोक्षमार्ग
नी कतरणी समान ठे बधनी करनारठे एथी बेउ क्रियामा एक पण नली नथी
ज्या मुक्तिमार्गनो बाधक विचारे त्या बेउ क्रिया निषिद्ध कीधी ठे ॥ ४४ ॥

हवे मात्र ज्ञान मोक्षनो मार्ग ठे ते कहे ठे - अथ ज्ञान मोक्ष मार्ग यह कथन -

सर्वथा श्रुतीसा - मुक्तिके साधकको बाधक करम सब, आतमा अनादिको
करममाहि लुक्को है, एते परि कहै जो कि पाप बुरो पुण्य नलो, सोइ महा
मूढ मोठमारगसो चुक्को है, सम्यक् सुजाउ लिये हियेमें प्रगट्यो ज्ञान, उरध
उमगि चलो काहूपे न रुक्को है, आरसीतो उज्ज्वल बनारसी कहत आपु, कारन
सरूप वडैके कारजकों दुक्को है ॥ ४५ ॥

अर्थ - जे आत्मा मुक्तिनो साधक ठे, तेने सर्व कर्म बाधक ठे, एथीज अनादि
कालनो आत्मा कर्ममा लुक्को एटले दवाई रह्यो ठे, एम ठता पण जो कोई एवु कहे
के, पाप कर्म नगरुं ठे, ने पुण्य कर्म सारु ठे, तेने महा मूढ जाणवो, ने ते मोक्ष
मार्गथी चुक्को ठे, एम जाणवु एवामा कोईने जवत्त परिपाक थकी सम्यक् स्वभाव
नी प्राप्ति यइ तेवारे हीयामा ज्ञान प्रगट्यु तो ते उर्ध्व दशा तरफ उमगे करीने
चाल्यो, पण कोई कर्मथी रोकायो रह्यो नही ते आरीसाना पठे उज्ज्वल यईने
निज ज्ञानोपयोगी पणो कारण सुरुपी यईने पोताना मुक्तिरूप कार्यने पोतेज दुके ठे
एवुं बनारसी दास कहे ठे ॥ ४६ ॥

हवे ज्ञाननो तथा कर्मनो विवरु बतावेठे -- अथ ज्ञान तथा कर्म विवरन -

सर्वथा श्रुतीसा -- जोलों अष्ट कर्मको विनास नाही सरवथा, तोलों अंत
रातमामें धारा दोई वरनी, एक ज्ञानधारा एक शुभाशुन कर्मधारा, डहूकी प्र
कृति न्यारी न्यारी न्यारी धरनी, ग्यान धारा मोठरूप मोठकी करन हार, दोपकी
हरन हार जो समुद्र तरनी, इतनो विगेष छु करमधारा बधरूप, पराधीन सकति
पिविय बय करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ - ज्या सुधी आठ कर्मनो सर्वथा विनाश यतो नथी एटलासुगी मुक्ति न
होय त्यासुधी अतरात्मा थकी वे धारा वहेठे, तैमा एक ज्ञाननी धाराने बीजी
शुभाशुन कर्मनी धारा ए बनेनी प्रकृती खुदी खुदी ठे, अने धरनी के० क्षेत्र ते
पण जुड जुड ठे एमां एटलु विगेष ठे के जे कर्मधारा ठे ते बंधरूप ठे, अने ज

હપણાને લીધે એની શક્તિ પરાધીનરૂપે અને પ્રકૃતિબંધ સ્થિતિબંધ તથા રસબંધ એવા જ્ઞાત જ્ઞાતના બંધની કરનારી છે અને જ્ઞાનધારા મોહસ્વરૂપ છે મોહની કરનારી છે ને દોષ માત્રની હરનારી છે અને જવસમુદ્ધ તરવાને તરની કેળાવ સમાન છે. ॥૪૯॥

હવે મોહ કર્તા જે જ્ઞાન ક્રિયા એવો જે સ્યાદાદ તેની પ્રશંસા કરે છે:--

અથ સ્યાદાદ પ્રશંસા:—

સવૈયા શ્લોકીસા:— સમુજેન જ્ઞાન કહે કરમ કિયેસોં મોહ, એસે જીવ વિકલ મિથ્યાતકી ગહલમેં; જ્ઞાન પઠ ગહે કહે આતમા અબંધ સદા, વરતે સુઠંદ તેઝ બૂઢે હૈ ચહલમેં; જથાજોગ કરમ કરે પેં મમતાન ધરે, રહે સાવધાન જ્ઞાન ધ્યાનકી ટહલમેં; તેઈ જવસાગરકે ઉપર વહે તરે જીવ, જિન્હકો નિવાસ સ્યાદાદકે મહલમેં. ॥૫૦॥

અર્થ:—ક્રિયાવાદી કહે છે કે, “ન જ્ઞાન શ્રેય” એનો અર્થ એ છે કે જ્ઞાન જનું નથી જેમાં સંશય ઉપજે છે. અને સંશય થયા થકી જીવ અહીંનો નહીં ને તહીંનો પણ નહીં એવો થાય છે માટે ક્રિયા કર્મ કરવાથી જ મોહ છે એમ વિકલ થયેલો જીવ મિથ્યાતની ગહલમાં કહે છે. હવે જે જ્ઞાનવાદી સાંખ્યમતી છે તે જ્ઞાનનો જ પદ્ધતિ ગ્રહીને રહે છે ને એવું કહે છે કે બંધને મોહ પ્રકૃતિને વિષેજ છે પણ આત્મા તો સદા અબંધ પણે વર્તે છે; એવી શ્રદ્ધાવડે સ્વઠંદ કેળાવવાની મરજીમાં આવે તેમ ચાલે છે તેજ ચહલ કેળાવ કર્મમાં બૂઢેલા છે. અને જે સ્યાદાદી છે તે કોઈનો વિરોધી નથી, તેથી યથાયોગ્ય એટલે ગુણ ઠાણા માફક કર્મ ક્રિયા કરે છે, પણ કર્મને ઉદય દશામાં રાખે છે, અને મમતાને ધરતા નથી, જ્ઞાન ધ્યાનની સેવામાં સાવધાન રહે છે, એવા સ્યાદાદી જીવ ઉપર અજ્ઞાન થકા જવસાગર તરે છે, જેનો નિવાસ સ્યાદાદ રૂપ મહેલમાં છે. ॥૫૦॥ હવે મૂઢની તથા વિચક્ષણની ક્રિયાનું વર્ણન કરે છે:—અથ મૂઢવિચક્ષણ ક્રિયા વર્ણન:—

સવૈયા શ્લોકીસા:—જેસે મતવારો કોઝ કહે ઔર કરે ઔર તેસે મૂઢ પ્રાની વિપરીતતા ધરતુ હૈ; અશુન કરમ બંધ કારન બચાવે માને, મુગતિકે હેતુ શુન રીતિ આચરતુ હૈ; અંતર સુદૃષ્ટિ નઈ મૂઢતા બિસરિ ગઈ, જ્ઞાનકો ઉદ્યોત ઝમ તિમિર હરતુ હૈ; કરન સોં નિન્ન રહે આતમ સરૂપ ગહે, અનુજો આરંજિ રસ કૌતુક કરતુ હૈ. ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ મતવારો પુરુષ કહે કંઈ અને કરે કંઈ તેમ મૂઢ પ્રાણી ઝડપે જાવ ધારે છે, એટલે અશુન કર્મને બંધનું કારણ સમજે અને મુક્તિનો હેતુ શુનરીત કેળાવ ક્રિયાને આચરે છે. હવે જ્ઞાનીને અંતર સુદૃષ્ટિ થઈ તેથી મૂઢતા મટી ગઈ ને જ્ઞાનનો ઉદ્યોત થયો તેણે કરીને ઝમરૂપ તિમિરનો નાશ થયો, ત્યારે મુક્તિનું

કારણ, જે શુન ક્રિયાઠે તેથી તે જ્ઞાની નિન્ન રહે, મમતાન ધરે, અને આત્માનુજ સ્વ રૂપ ગ્રહી અત્માના અનુનવના આરજના રસતું કૌતુક કરે ઠે ॥ ૫૧ ॥

इति श्री नाटक समयसारको पुन्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थे द्वार संपूर्णे

દોહરા - પુન્ય પાપકી એકતા, વરની અગમ અનૂપ, અવ આશ્રવ અધિકાર કબુ, કહ્યો અધ્યાતમ રૂપ ॥ ૫૨ ॥

अर्थ - પાપ પુણ્યની એકતા તો અગમ ઠે અને અનુપમ ઠે તેતું વર્ણન કીધું, હવે કશક આશ્રવનો અધિકારઠે તે કહુંબુ અને અધ્યાત્મનુ સ્વરૂપ કહુંબુ ॥ ૫૨ ॥

આશ્રવ સુનટનોનાશકરનારજ્ઞાનસુનટનેનમસ્કારકરેઠે - અથજ્ઞાન બલ વર્ણન -
સર્વેયા શક્તીસા - જે જે જગવાસી જીવ થાવર જગમ રૂપ, તે તે નિજ વસ ક રી રાખે બલ તોરિકે, મહા અનિમાની એસો આશ્રવ અગાધ જોયો રોપિ રનથન ઠા ઢો નયો મૂઠ મોરિકે, આયો તિહિ યાનક અચાનક પરમધામ, જ્ઞાન નામ સુનટ સવાયો બલ ફોરિકે, આશ્રવ પઠાર્યો રનથન તોરિ માર્યો તાહિ, નિરખી વનારસી નમત કર જોરિકે ॥ ૫૩ ॥

अर्थ - જે જે થાવર જગમરૂપ જગતવાસી જીવ ઠે, તેના સહજબલ ને તોડીને તે તે જીવોને આશ્રવ જોધાઈ પોતાને વસ કરી રાખ્યાઠે એવું મહા અનિમાની જગતમા આશ્રવરૂપી અગાધ જોડો રહેઠે, તે રણથન રોપીને મૂઠમરોડીને ઘાઠો થયો ઠે તે એમ કહેઠે કે, જગતમા મને જીતે એવો કોડ નથી તે સ્થલે અચાનક પરમ ધામ કે ૦ અતી તેજસ્વી જ્ઞાન નામનો સુનટ ડપલા આશ્રવ જોડાનો પ્રતિપક્ષી તે સવાયોબલ ફોરવીને લડવા ને આવ્યો તેણે આશ્રવ સુનટને પઠાડ્યો અને તે નો રણથન તોડી નાખ્યો એવા જ્ઞાન સુનટને નિરખીને વનારસી ઘાસ હાથ જોડી નમસ્કાર કરેઠે ॥ ૫૩ ॥

હવે ડ્યયરૂપી આશ્રવ અને જાવરૂપી આશ્રવના લક્ષણ કહેઠે - અને સમ્યક્ જ્ઞાનનુ લક્ષણ પણ કહેઠે - અથ દિવિધ આશ્રવ જનન તથા જ્ઞાન જનન વર્ણન -
સર્વેયા તેજસા - દર્વિત આશ્રવ સો કહિયે જહિ પુજ્જ જીવ પ્રદેસ ગરાસે, જા વિત આશ્રવ સો કહિયે જહિ રાગ વિરોધ વિમોહ વિકાસે, સમ્યકપદ્ધતિ સો ક હિયે જહિ દર્વિત જાવિત આશ્રવ નાસે, જ્ઞાનકેજા પ્રગટ તિહિ યાનક, અતર બાહરિ આર ન જાસે ॥ ૫૪ ॥

अर्थ - જાહા પુજ્જ ડ્યય ઠે તે જીવના સર્વ પ્રદેશને ગ્રાસેઠે કે ૦ ગલી જાયઠે, તે

इवित आश्रव जाणीये. अने जांहां इवित आश्रवना प्रसंग थकी आत्मानेविषे रा गदप विमोहनो विकाश थाय त्यां जावित आश्रव कहीये, अने ज्यां आत्मानेविषे सम्यक् पद्धति के० सम्यक् स्वरूप कहिये तांहां तेने इवित आश्रव अने जावित आश्रवनो नाश थाय, एटले सम्यक् पद्धतिनेविषे ज्ञान कला प्रगटे तेथी अंतरजा वाश्रवमां बाहिर इव्याश्रवमां बीजूं नासे नही, सम्यक्ज दीगमां आवे ॥ ५४ ॥

हवे सम्यक् स्वरूपनो धणी जे ज्ञाता तेनुं लक्षण कहेवे. अथ ज्ञाता लक्षण.

चोपाई ठंदः--जो दरवाश्रवरूप न होई, जह जावाश्रव जाव न कोई; जाकी दशा ज्ञानमय लहिये, सो ज्ञातार निराश्रव कहिये ॥ ५५ ॥

अर्थः--जे इव्याश्रवना स्वरूपमां होय नही, अने जांहां जावाश्रवतुं पण जाव कोई नथी, अने जेनी दशा ज्ञानमय होय, तेज जीव ज्ञानी अने आश्रवरहित कहिये हवे ज्ञातानी समर्थीथी निराश्रवपणुं देखाडे ठेः--अथ ज्ञाताकोसमर्थपणोवर्णनः--

सवैया इकतीसाः--जेते मन गोचर प्रगट बुद्धि पूरवक, तिन परिनात्मनकी ममता हरतु है; मनसा अगोचर अबुद्धि पूरवक जाव, तिन्हिके विनासवेको उद्यम धरतु है; याहि नांति परपरिनतिको पतन करे, मोखको जतन करै नौजल तरतु है; ऐ सै ज्ञानवंत ते निराश्रव कहावै सदा जिन्हको सुजस सु विचक्षण करतु है ॥ ५६ ॥

अर्थः--जेटला परिणाम प्रगट मनगोचर ठे, एटला जिन परिणामने मनमां संनारेवे जाणे ठे, अने बुद्धिपूर्वक के० पोतानी अहं बुद्धिवडे जे अशुद्ध परिणाम उपजेवे, ते परिणामनी ममता ठांमे ठे; अने जे जाव मनथी अगोचर के० जेनुं स्वरूप मनवडे देखाय नही, अने अबुद्धि पूर्वक के० जेने बुद्धिनो प्रचार लागे न ही, एवा अनागत कालना जे अशुद्ध परिणाम, तेनो विनाश करवाने उद्यम करे ठे, ए रीते परपरिनति के० पर वस्तुनो जे परिणाम जे अतीत कालमां थयो ठे वर्तमान कालमां ठे, अनागत कालमां थयो, तेनुं पतन करे. अने मोक्ष के० तेथी बुटवुं तेनुं जतन करे ते नवसागरथी तरे, एवा जे ज्ञानवान प्राणी ठे तेतो सदा निराश्रव केवाय जेनो सुजस ने स्तुती ते पंक्ति पुरुषो गायठे ॥ ५६ ॥

ज्ञानीने निराश्रव कहा तेउपर शिष्य प्रश्न करेठेः--अथ शिष्य प्रश्न कथनः--

सवैया इकतीसाः--ज्यों जगमें विचरै मतिमंद सुठंद सदा वरतै बुध तैसे; चंचलचित्त असंजत बैन सरीर सनेह जथावत जैसे; नोग सँजोग परिग्रह संग्रह मोह वि लास करै जहाँ ऐसे, पूढत शिष्य आचारजसों यह, सम्यकवंत निराश्रव कैसे? ५७

अर्थ - जेम मतिमद के० अज्ञानी जन जगतमा स्वठंद के० मरजी मुजब वत्ते, तेम पक्षित पण सदा तेवीरीते वत्ते, ते आवीरीते चचल चित्तवाला रहे, असजत वेन के० विचारविना वचन बोले, अने गरीर स्नेहने प्रवर्त्तावे, अने अज्ञानीनी माफक जोगसयोग राखे, परिग्रहनों संग्रह करे, अने ज्ञान अवस्थामा मोहविलास एवोज करे, ए रीते अज्ञानीनी अने ज्ञानीनी एक सरस्वी रीति जोईने शिष्य आचार्यने पूठेठे के, एने सम्यक्वत निराश्रव केम कहिये ? ॥ ५३ ॥

हवे ए प्रश्नु उत्तर गुरु आपेठे - अथ गुरु उत्तर कथन -

सवैया इकतीसा - पूरव अवस्था जे करमबंध कीने अव, तेई उठै आई नाना जाँति रस देत है, केई शुज शाता केई अशुज असातारूप, डुहुसो न राग न विरोध सम चेत है, यथायोग किया करै फलकी न इहा धरै, जीवन मुगतिकी विरुद गहिलेत है, याते ज्ञानवतको न आश्रव कहत कोउ, सुद्धतासो न्यारे नये सुद्धता समेत है ॥ ५४ ॥

अर्थ - पूर्वकालमा अज्ञानअवस्थानेविषे जे जे कर्मबंध कीयेला होय तेज कर्मो वर्त्तमानकालमा उदय आवीने नाना प्रकारनो रस आपेठे तेमा केटला एक शुजकर्म ते शातारूप ठे, अने केटला एक अशुज कर्म अशातारूप ठे; एवा वेउ जातना कर्मनेविषेज्ञानीने राग अने विरोध नथी, एही ज्ञानी समचित्त ठे अने यथायोग्य के० उदयमाफक किया करे, पण फलनी इहा राखे नही ने जीवता ज मुक्त थयावे, तेथी जीवन्मुक्तिकी विरुद धाग्ये, ए रीते ज्ञानवत मनुष्यने कोई आश्रव केहेतु नथी ते मूढतायी न्यारो ययो अने शुद्धता समेत ठे ॥ ५४ ॥

हवे राग द्वेष मोह अने ज्ञानना लक्षण कहेठे - अथ राग द्वेष मोहज्ञान लक्षण - दोहरा - जो हितजाव सु राग है, अनहितजाव विरोध, ग्रामकजाव विमोह है, निर्मलजाव सु बोध ॥ ५५ ॥

अर्थ - जे हितजाव ठे ते राग ठे, अने अनहितजाव ते विरोध ठे, अने ग्राम कजाव ठे तेने विमोह कहिये, अने निर्मलजाव ते बोध एटले ज्ञान कहिये ॥ ५५ ॥

हवे राग द्वेषनु स्वरूप कहेठे - अथ राग द्वेष कथन -

दोहरा - राग विरोध विमोह मल, ई आश्रव मूल, ई कर्म बढाइके, करै धरमकी नूल ॥ ५६ ॥

अर्थ - राग द्वेष ने विमोह जे ठे ते आत्माने मल ठे, अने एज दोष आश्रवना मूल ठे अने एज रागद्वेष अने मोह ठे ते करमने वधारिने धरमने जुलावी दिएठे ५६
हवे ज्ञाताने निराश्रव कहेठे - अथ ज्ञातानिराश्रव कथन -

दोहा:-- जहां न रागादिक दसा, सो सम्यक परिनाम; यातें सम्यकवंतको, क
ह्यो निराश्रव नाम ॥ ६१ ॥

अर्थ:-- जहां राग द्वेष मोहनी दशा न मले तेने सम्यक परिणाम कहिये, ए
उपरथी सम्यकवंत पुरुषने निराश्रवी नामे आप्युं ॥ ६१ ॥

हवे ज्ञाता जे ठे ते निराश्रवणामां विजास करेढे:--अथ ज्ञाता कथन:--
सवैया इकतीसा:-- जे कोई निकट नव्य रासी जगवासी जीव, मिथ्या मतज्ञेद
ज्ञान जाव परिनये हैं; जिन्हकी सुदिष्टिमें न राग दोष मोह कहूं, विमल विलो
कनिमें तीनो जीति लये हैं; तजि परमाद घट सोधि जे निरोधि जोग, शुद्ध उपयो
गकी दशामें मिलिगये हैं; तेई बंध पद्धति विमारि पर संग मारि आपुमें मगन
वहैके आपरूप नये हैं ॥ ६२ ॥

अर्थ:-- जे कोई नव्य रासीमां जगतवासी जीव ठे, ते नव्यत्व परिपाकने लीधे
निकट केण पासे थया; ने मिथ्यामतिने जेदीने पोतानुं स्वरूप जे ज्ञान जाव ते
नेविषे परिणामी रहेढे; जेनी ज्ञानरूपी दृष्टिमां राग द्वेषने मोह कई पासिये न
ही; अने निर्मल निज स्वजावनी विलोकतामां राग द्वेषने मोह एत्रणेने जीती ली
धाढे; अने पांचे प्रमाद तजी पोताना शरीरने साधीने मन वचन अने कायाने
शैलेशीकरणमां निरोध करीने शुद्ध उपयोग दशा जे केवल दशा तेनेविषे मली
गया. तेवा ज्ञानी बंधनो मार्ग विमारी अने परवस्तुनो संग ढोडीने आत्मानेविषे
मगन थई आपरूपें थया ॥ ६२ ॥

शिष्य पूछेढे के, एम ज्ञातानेविषे निराश्रवणुं थजे तो आयुष्यपर्यंत ज्ञाता निरा
श्रवी थजे. गुरु उत्तर आपेढे के, ज्ञातापणुं तो उपशमजावने क्योपशम जाव
वडे चंचल ठे ते कहेढे:--अथ उपशमी क्योपशमी व्यवस्था कथन:--

सवैया इकतीसा:--जेते जीव पंक्ति खयोपशमी उपशमी, तिन्हकी अवस्था
ज्यों लुहारकी संभासी है; बिन आगमांहि बिन पानिमांहि तैसे एउ, बिनमें मि
थ्यात बिनु ज्ञान कजा नासी है; जोलों ज्ञान रहै तोलों सिथिल चरन मोह
जैसे कीलेनगकी संगति गति नासी है; आवत मिथ्यात तब नानारूप बंध करै
जो उकीले नागकी प्रकृति परगासी है ॥ ६३ ॥

अर्थ:--मिथ्यात्वनी गांठजेद कीधा पठा जे मिथ्यात्वनो अंश उदय आवेढे ते
जेनो खपीजाय अने मिथ्यातपुंज उपशम्यो रहे ते जीव क्योपशमी कहिये
अने जेने अंतर मुहूर्तलगी उपशम्योज रहे तेने उपशमी कहिये एवा बेउ जाव

તે જે જીવ પમિત છે તેની અવસ્થા તે હુદારની સાણસી સમાન છે, જેમ સાણસી ઘડીમા લોહને ગ્રહણ કરી આગમા હોય છે, ને ઘડીમા તેહજ સાણસી લોહખંને ઉમો કરવા સારુ પાણીનેવિપે હોય છે, તેમ એ કૃપ્યોપશમી અને ઉપશમી જીવ કૃણ એકમા મિથ્યાત જાવમા આવે ને કૃણનેવિપે જ્ઞાનકલાના પ્રકાશમા રહે છે એવી અવસ્થાનેવિપે જાહાસુચી જ્ઞાનકલા રહે છે તાસુચી ચારિત્ર મોહનીની પચીસ પ્રકૃતિ શિથિલ કે ૦ ઢીલી થઈ રહે છે, જેમ મત્રની જઢીએ કરીને સર્પની શક્તિ ગતિ શિથિલ થઈ જાય છે તેમ એ પણ જાણવું, હવે એ જીવને ફરી મિથ્યાત્વ ઉદય આ વે છે ત્યારે તો નાના પ્રકારના કર્મબંધ કરે છે, જેમ નાગની ઝકીલની કરવાથી નાગની પોતાની પ્રકૃતિ ફરીથી પ્રગટે તે રીતે જાણવું ॥ ૬૩ ॥

હવે જ્ઞાનના શુદ્ધપણાની પ્રશાસા કહે છે - અથ શુદ્ધનય પ્રશાસા -

દોહા -યહ નિચોર યા ગ્રથકો, કહૈ પરમ રસ પોપ, તજૈ શુદ્ધનય બંધ હૈ, ગહૈ શુદ્ધનય મોપ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ -આ સમયસારગ્રંથનુ રહસ્ય એજ છે અને એજ ઉલ્લેખ રસનો પોષક છે જે શુદ્ધતાની નયરીતી ઠામી તો બંધ છે અને શુદ્ધતાની નયરીતિ ગ્રહી તો મોહ છે ૬૪ હવે વે નયનેવિપે જીવનો વિલાસ કહી બતાવે છે - અથ જીવ વિલાસ વર્નન - સવૈયા ફકતીસા - કરમકે ચક્રમે ફિરત જગવાસી જીવ, વહૈ રહ્યો બહિર મુખ વ્યાપત વિપમતા, અંતર સુમતિ આઈ વિમલ વઢાઈ પાઈ, પુજ્જલસોં પ્રીતિ ટૂટી ટૂટી માયા મમતા, સુદૈ નૈ નિવાસ કીન્હો અનુજા અન્યાસ લીન્હો, વ્રમજાવ ઠાં મિદીનો જિનો ચિત્ત સમતા, અનાદિ અનત અવિકલપ અચલ એસો, પદ અવલબી અવલોકે રામ રમતા ॥ ૬૫ ॥

અર્થ -ચૌદરાજલોકમા કર્મનું ચક્ર કે ૦ કટક ફરી રહ્યું છે, તેમાં જગતવાસી જીવ પણ ફરી રહ્યો છે, અને એ ફરવામા જીવ વિપમતાએ યુક્ત થયો થકો ક્યારે શ્વ સયોગી ને ક્યારે અનિષ્ઠ સયોગી થઈ ને તેમા બહિર્મુખ થઈ રહ્યો, એટલે વાહ્ય વિષય જોગનોજ ગ્રાહક થયો, અને અંતરદૃષ્ટિથી આત્મા ન જાણ્યો એટલામાં અંતરનેવિપે સુમતિ ઉપજી, તેણે કરીને પોતાની નિર્મલ પ્રજ્ઞતાને પામ્યો, ત્યારે પરવ સ્તુ જે પુજ્જ તેની પ્રીતિ ટૂટી એટલા કાલસુધી પુજ્જની માયા મમતા જે નહી ટૂટી હતી તે ટૂટી જેમ શુદ્ધનયવડે આત્માનુ સ્વરૂપ કહ્યું, તેવા શુદ્ધનયમાં પોતે નિવાસ કીધો, અને આત્મસ્વરૂપમા ઉપયોગ રાહીને અનુનવનો અન્યાસ લીધો એથી વ્રમજાવનો ત્યાગ થયો અને મન જે છે તે સમાધિનેવિપે લીન થયું ત્યા

रथी अनादि अनंत कालसुधी जे स्वरूपमां कई बीजां विकल्प न पामिये एवुं पोतानुं अचल पद अवलंबीने पोतानुं जे रमता रामपणुं ठे तेने अवलोके ॥ ६५ ॥

हवे आत्मानु शुद्धपणुं सम्यक दर्शन ठे, तेनी प्रशंसा करेठे:--अथसम्यक्तप्रशंसा सवैया इकतीसा:-- जाके परगासमें न दीसे राग दोष मोह, आश्रव मिटत न हि बंधको तरस है; तिहुं काल जामें प्रतिबिंबित अनंतरूप, आपु हू अनंत सत्ता नंततें सरस है; जाव श्रुत ज्ञान परवान जो विचारि वस्तु, अनुजो करे जहां न बानीको परस है; अतुल अखंड अविचल अविनासी धाम, चिदानंद नाम ऐ सो सम्यक दरस है ॥ ६६ ॥

अर्थ:-- जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां राग द्वेष मोह न देखाय, अने आश्रव न होय, तेमां बंधनो तरस के० लागवुं ते पण न होय, अने जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां त्रणे काले अनंतरूप प्रतिबिंबित आय ठे; अने निजस्वरूप पण अनंत ठे, अने सत्तानंतमां सरस ठे, ते सत्तास्वरूपी अनंत पदार्थ ठे, तेथी सरस ठे, एटले जेना अनंतपर्याय सर्व तेहिज धर्म कहे, अने जावश्रुत ज्ञानने प्रमाण करी वस्तु नो विचार अनुजव करे, अने जाहां वाणीनो स्पर्श नही, एटले जे वचन गोचर नथी, अनहूरूपनो अनुजव पोते करे, ए संयोगीगुणस्थानकनी दशा ठे. जेनी तुलना नथी एटले अतुल; वली जेनी खंडना नथी माटे अखंड, एवुं अचल ने अविनाशी धाम के० तेजोमय तेहिज चिदानंद स्वरूप ठे; एवुं ईश्वररूप सम्यक् दर्शननुं स्वरूप कहिये ॥ ६६ ॥

इतीश्री नाटक समयसारविषे बालाबोधरूप आश्रवद्वार पंचम संपूर्ण.

दोहा:-- आश्रवको अधिकार यह, कह्यो यथावत जेम; अब संवर वरनन करों, सुनौ नविक धरि प्रेम. ॥ ६७ ॥

अर्थ:-- ए रीते आश्रवनो अधिकार कह्यो हवे संवरतत्वनुं वर्णन करुनुं; अहो नविक के० नव्य प्राणीउ प्रेम धरीने ते सांजलो. ॥ ६७ ॥

हवे संवरनु आदी ज्ञानवस्तु तेने नमस्कार करेठे:--अथ ज्ञान वर्णन:--

सवैया इकतीसा:--आत्मको अहित अध्यात्मरहित ऐसो, आश्रव महात्म अखंड अमवत है; ताको विसतार गिलिबेकों परगट नयो, ब्रह्ममंडको विकासी ब्रह्ममंडवत है; जामें सबरूप जो सबमें सबरूपसो पैं सबनि सों अलिप्त अकाशखंडवत है; सौ है ज्ञान जानु शुद्ध संवरको नेप धरे, ताकी रुचि रेखको अमारे दमवत है ६८

अर्थ:-- आत्मानुं अहित करता अने अध्यात्मस्वरूपथी रहित एवुं आश्रव

રૂપ મહાત્મ કે ૦ મહા અંધકાર અસ્વમપણે અમવત કે ૦ સર્વ લોકને ઢાંકી રહ્યો છે, તેનો વિસ્તાર ગણવાને જે જ્ઞાનસૂર્ય પ્રગટ થયો તે બ્રહ્મામ જેવો સર્વ લોકો લોકને વિકાશનો કરનારો થયો, અને બ્રહ્મામનુ મનન જેયકી થાય છે, અને જેને વિષે સર્વ રૂપ જાણે છે, અને જે સર્વરૂપે સર્વમા પામિયે છે, અને જે સર્વ મૂર્તિક વસ્તુથી આકાશચતુર્મુખી પરે અલિપ્ત છે, તે જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય તથા જે શુદ્ધ સવરનો જેપ ધરી રહ્યા છે, તેની રુચિ રેલાને દૃષ્ટિએ તેના ઉદયને અમારો અમવત કે ૦ નમસ્કાર છે ૬૭

હવે જહ ચેતનના જેદજ્ઞાનથીજ સવરરૂપી પરમાત્માને ડાલવાય છે, તે સમ જાવે છે - અથ ચેદજ્ઞાન મહિમા કથન -

સવેયા તેજ્ઞા - શુદ્ધ સુષ્કેદ અજેદ અવાધિત, જેદ વિજ્ઞાન સુ તીઝન આરા; અંતર જેદ સુજાણ વિજાણ કરે જહ ચેતનરૂપ હુફારા, સો જિન્દ્હેકે ઝરમે ઝપ જ્યો ન રુચે તિન્દ્હકોં પરસગ સહારા, આતમકો અનુજો કરિ તે હરખે પરખે પ રમાતમ ધારા ॥ ૬૯ ॥

અર્થ - શુદ્ધપણે સુષ્કેદ કે ૦ પોતપોતાના ન્યારા સ્વરૂપને વતાવનાર અજેદ કે ૦ એક સ્વરૂપ અવાધિત દૃષ્ટિએ કોઈ પ્રમાણાતરે અસ્વમિત એવું જેદજ્ઞાન તે તીઝણ સુજાણ છે, તે સુજાણથી અંતરાત્મામા જેદન કરીને સ્વજાણ અને વિજાણને છુદા છુદા કરે ને જમરૂપ તથા ચેતનરૂપને હુફાર કે ૦ ન્યારા કરી વતાવે એવું જેદજ્ઞાન જેના રુદયનેવિષે ઝપજ્યુ છે, તેજ જીવને પરવસ્તુનો સગ તે સહારા કે ૦ રુચે નહીં અને તેજ જીવ પોતાના સ્વરૂપનો અનુજવ કરી યથાર્થપણે અંતરાત્માનેવિષે જે પરમાત્માની ધારા છે તેને પારખે ॥ ૬૯ ॥

હવે જેદવિજ્ઞાન જે છે, તે સમ્યક્ જ્ઞાન છે, તેની સમર્થાઈ થકી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે કહે છે. - અથ સમ્યક્ સામર્થતા કથન. -

સવેયા તેજ્ઞા - જો કબહૂં યહ જીવ પદારથ, ઓસર પાડ મિથ્યાત મિટાવે, સમ્યકે ધાર પ્રવાહ વહે ગુન જ્ઞાન ઝડે મુલ્ક કરથ ધાવે, તો અનિચ્છંતર દર્વિત જાવિત કર્મ કે લેશ પ્રવેશ ન પાવે, આતમ સાધિ અવ્યાતમકો પથ પૂરણ વહે પરબ્રહ્મકહાવે ॥ ૭૦ ॥

અર્થ - જો કોઈ આ જીવ પદાર્થ છે, તે યથાપ્રવૃત્તિકરણરૂપ અવસર પામી ને મિથ્યાત્વથી જેદીને મિથ્યાત્વને મિટાવે શુદ્ધ સમ્યક્ અને સ્વરૂપ જલધારાનો પ્રવાહ વહે અને જ્ઞાનગુણના ઉદય વહે ઝડે મુલ્ક થઈને મુક્તિ સનમુલ્ક દોઢે ત્યારે અન્યંતર જે ક્ષયિત કર્મ અને જાવિત કર્મ તેના ક્ષેત્રનો પ્રવેશ તે ન

थाय. जे प्रकृति प्रदेशरूप कर्म ते इवित कर्म अने राग द्वेषादिक ते नावित कर्म ए बंने प्रवेश नही करी शके, अने अर्थात्मना पंथ सेलीमां ध्यावीने आत्मा ने साधीने पोताना रूपमां पूर्ण अर्शने परब्रह्म केहेवाय ॥ ७० ॥

हवे संवरनुं कारण सम्यक दृष्टि, तेनो महिमां कहे ठे:—अथ सम्यक दृष्टि महिमा:—

सवैया तेइसा:—जेद मिथ्यात सु वेद महारस जेद विज्ञान कला जिन पाई; जो अपनी महिमा अवधारत, त्याग करे उरसों ज पराई; उद्वतरीति वसे जिनके घट हो तु निरंतर ज्योति सवाई; ते मतिमान सुवर्ण समान लगे तिनकों न शुजाशुनकाई. ७१

अर्थ:—मिथ्यातग्रंथि जेदीने तथा उपशमरूप महारस वेदीने जे बुद्धिवंते जेद विज्ञानकी कला पामीठे, अने जे ए जेदविज्ञान बडे पोताना स्वरूपनी प्राप्ति करीने पोताना ज्ञान दर्शन चारित्ररूप महिमाने अवधारे, उर के० हैया थकी पराई सोज के० सामग्री तेनो त्याग करे अने जेना घटमां उद्वतरीति के० देशविरति तथा सर्व विरतीनी रीत फुरी अने निरंतर तप थकी जेनी सवाई ज्योति थाय ठे तेने बुद्धिमान कहिये ते सुवर्णसमान ठे तेमने शुजाशुन कर्मरूप कट लागी शकतो नथी ॥ ७१ ॥

हवे संवरनुं मूल जेदविज्ञान ठे ते मोक्षनुं कारण कही समजावेठे:—

अथ जेदज्ञान महिमा कथन:—

अडिछ बंद:—जेदज्ञान—संवरनिदान निरदोष है; संवरसो निरजरा अनु क्रम मोष है; जेदज्ञान शिवमूल जगतमहि मानिये, यदपि हेय है तदपि उपादय जानिये ॥ ७२ ॥

अर्थ:—जेदज्ञान जेठे ते निरदोष संवरनुं निदान के० मूलकारण ठे अने निर्जरांनुं कारण संवर ठे अने निर्जराजेठे ते मोक्षनुं कारण ठे. ए अनुक्रम प्रमाणे मोक्षनुं कारण परंपराथी जेदविज्ञानज ठे. अगर जो शुद्धस्वरूपनी अपेक्षाने लीधे जेदज्ञान त्याग जोगठे तो पण नयोनं उपादेय ते आदरवा जोग्य जानिये. ॥ ७२ ॥

हवे स्वरूपनी प्राप्ति थया पढी जेदज्ञाननुं हेयपणुं देखाडेठे:—स्वरूप कथन:—

दोहा:—जेदज्ञान तबजों नजो, जबजों मुक्ति न होय; परम ज्योति परगट जहां, तहां विकल्प न कोय ॥ ७३ ॥

अर्थ:—जेदज्ञान त्यांसुधी नलुंठे ज्यांसुधी मुक्ति अई नथी. जहां परम ज्योति प्रगट थाय त्यां विकल्प कोई रहे नही तो जेदज्ञान केम करीने रही शके ॥ ७३ ॥

जेदज्ञान मुक्तिनो उपाय ठे ते कहेठे:—अथ जेदज्ञानमहिमा कथन:—

चोपाई - जेदज्ञान सवर जिन्ह पायो, सो चेतन शिवरूप कहायो, जेदज्ञान जिनके घट नाही, ते जडजीव बंधे घटमाही ॥ ७४ ॥

अर्थ - जे जीवने जेदज्ञानरूप संवरनी प्राप्ति आई तेज चेतन शिवरूप कहिये जेना हयनेविषे जेदज्ञान नथी ते मूर्ख घटपिम्हनेविषे बंधायलो रहेवे ॥ ७४ ॥

हवे जेदविज्ञानवडे आत्मानो महिमा वधेवे ते कहेवे - अथ जेदज्ञानकी महात्म्य - दोहरा - जेदज्ञान साबू जयो, समरस निर्मल नीर, धोबी अतर आत्मा, धोवे नीज गुने चीर ॥ ७५ ॥

अर्थ - जेदज्ञान जे वे ते साबुरूप जाणवु, अने उपशम रस ते निर्मल पाणी वे ने अतर आत्माने धोबी मानवो, ते धोबी पोताना गुणरूपवस्त्रने धुवेवे ॥ ७५ ॥

हवे जेदविज्ञाननी जे क्रिया वे ते कहेवे - अथ जेदज्ञानकी कर्तव्यता महात्म्य -

सवैया इकतीसा - जैसै रजसोधा रज सोधिके दरब काढे, पावक कनक काढी दाहृत उपलको, पकके गरजमे ज्यों मारिये कतक फल, नीर करे उज्ज्वल नितारि मारे मलको, दधिको मथैया मथि काढे जैसै माखनको, राजहस जैसै दूध पीवे त्यागि जलको, तैसै ज्ञानवत जेदज्ञानकी सकति साधि, वेदे निज संपति उठेवे परदलको ॥ ७६ ॥

अर्थ - जेम कोई रज सोधा के० जोनारो रजने सोधीने एटले सोना रूपा प्रसु ख इव्यने काढवाने पावक के० अग्निने लगाडेवे, ने सोनु काढीजई पथरा धूल वगेरेने वाली नाखेवे वली जेम कतकफलने पकना गर्जनेविषे नाखीये तो ते फल जलने मेलथी जूड करेवे, वली जेम दधीनु मथनहार दधीनु मथन करी माखणने जूड करेवे ने राजहस पाणी दूध जेगा होय तेमाथी मात्र दूध पीई जायवे पाणीने जूड करेवे तेम ज्ञानवत प्राणी जेदविज्ञाननी शक्ति साधीने पो तानी ज्ञानसपत्तिने वेदे अने परदल के० पुजजनुं कटक जे राग देपादिक तेने कापी नाखेवे ॥ ७६ ॥

अथ जेदज्ञान मोक्षमूल यहु कथन -

उपप्य उंद - प्रगट जेद विज्ञान, आपगुण परगुणजानै, परपरिनति परि त्या गि, शुद्ध अनुभव यिति गनै, करि अनुभव अन्यास, सहज सवर परगारै, आश्रव द्वार निरोद्ध, कर्म घनतिमिर विनासै, तय करिविज्ञाव समचाव जजि, निरविकल्पनिज पद गहै, निर्मल विशुद्ध सासुत सुथिर, परम अतिंशिय सुख लहै ७७

अर्थः-- जेद ज्ञान जे ठे ते प्रगटपणे पोताना तेम पारका गुणने जाणेठे, तेथी परवस्तुमां जे परिमन ठे तेनुं ज्ञान करे, पोताना शुद्ध अनुभवनो ठराव राखे, ने ते अनुभवनो अन्यास करीने सहज संकरना रूपनो प्रकाश करे, आश्रव द्वारनो विरोध करीने कर्मरूप मेव अंधकारनो नाश करे; अने विज्ञाव के० मोह दशानो ह्य करीने समजाव के० समाधिने नजे, तेणे करीने जहां कांई विकल्प नथी एवुं पोतानुं निर्विकल्प पद तेने पामे एटले जे सुखनेविषे मज नथी ए उपरथी ते विशुद्ध अनंत कालसुधी एकरूप तेथी शाश्वत स्थिर एवुं अतींद्रिय के० इंद्रियगोचर नही एवुं सुख पामे ॥ ७७ ॥

इति श्री नाटक समयसारको बालाबोधरूप संवर द्वार ठगो संपूर्ण.

दोहाः-- बरनी संवरकी दसा, जथा जुगति परमान; मुक्ति वितरनी निर्जरा सुनहु नविक धरि कान ॥ ७८ ॥

अर्थः--संवररूपनी दशा कही ते युक्ति तथा प्रमाणे करी कहीठे; हवे मुक्ति नी वितरणी के० आपनारी एवी जे निर्जरा ठे तेनुं वर्णन करुं:-- ते अहो नव्य लोको तमे कान दर्शने शान्तो. ॥ ७८ ॥

हवे निर्जरानुं स्वरूप ठे ते कहेठे:-- अथ निर्जरास्वरूप कथनः--

चौपाईः-- जो संवत्सरे अनंदे; जो पूर्व कृत कर्म निकंदे; जो अफंद व्है बहुरि न फंदे; सो निरजरा बनारसि बंदे. ॥ ७९ ॥

अर्थः--पोतानुं जे शुद्ध स्वरूप राखुं तेनुं नाम संवर कहिये; तेनुं पद पामीने संवर आनंद करे; अने पूर्व कालनेविषे जे कर्म कीयांठे, तेने जडथी उखेडी नाखे; अने जे पूर्व कर्मना फंद तेथकी बूटीने पाबुं ते फंदमां सपमाय नही तेनुं नाम आत्मानी निर्जरा कहिये. ते निर्जराने बनारसीदास वंदन करेठे. ॥ ७९ ॥

निर्जरानुं कारण सम्यक्त ठे माटे सम्यक्तनो महिमा बखाणे ठे:--

अथ सम्यक्त महिमा कथनः--

दोहाः-- महिमा सम्यक् ज्ञानकी, अरु विराग बल जोइ; क्रिया करत फल जुंजते, करमबंध नहि होइ. ॥ ८० ॥

अर्थः-- जे कर्म बूटे तेनुं फरीने बंधन अई शके नही ए सम्यक् ज्ञाननो महिमा ठे. बली ए सम्यक्ज्ञान साथे वैराग बलनो जोग ठे, तेथी शुजाशुन क्रिया करता थका ने तेनुं फल जोगता थका शृंखला बंधनवा कर्मनो बंध थतो नथी. ॥ ८० ॥

हवे सम्यक्नी महिमामा क्रिया करताज कर्मनी निर्जरा थाय ठे ते दृष्टाते कहेछे --

सवैया इकतीसा — जैसे नूप कौतुक सरूप करै नीच कर्म, कौतुकी कहावै तासो
कौन कहै रक है, जैसे विजचारिनी विचारै विजचार वाको, जेरिहीसों प्रेम नर
तासो चित्त वक है, जैसे धाड़ बालक चुघाड़ करै लालि पालि, जानै ताहि औरको
जदपि वाके अक है, तैसे ज्ञानवत नानाजाति करतूति गनै, किरियाको निन्न
मानै याते निकलक है ॥ ७१ ॥

पुन — जैसे निशिवासर कमल रहै पंकहिमें, पंकज कहावै पै न याके ढिग पक है,
जैसे मत्रवादी विपधरसो गहावै गात, मत्रकी सकति वाके विना विपमंक है, जैसे जी
न गहै चिकनाइ रहै रूख अंग, पानीमे कनक जैसे काइसो अटक है, तैसे ज्ञान
वत नानाजाति करतूति गनै, किरियाको निन्न मानै याते निकलक है ॥ ७२ ॥

अर्थ — जेम कोई नूप के० राजा होय ने ते पोताना कौतुके करीने गमे तेनु
नीच कर्म करे ते क्रिया करवाने लोथे ते कौतुकी केहेवाय पण कोई ते रा
जाने रक नही कहे, जेम कोई कुजटा व्यजचारिणी स्त्री होय ते यद्यपि पोताना
धणीनी साथे रहे खरी, तोपण धणीनी साथे तेनु चित्त लुब्ध होतु नबी, चित्तने
विपे तो व्यजचारनोज विचार थाय, के जो बखत मले तो नीकली जाउ ने यारने
मलु, जेम कोई याव होय ने ते पारका बालकने ववरावे, अने रमाडे लाल
न पालन करे, अने अक के० पोताना खोलामा लईने वेसे यद्यपि एवी क्रिया
तो करे खरी, पण मनमा एम जाणैठे के आ बालक पारकु ठे, तेवीज रीते जे स
म्यक् ज्ञानी ठे ते नाना प्रकारनी खुजाखुज क्रिया, राजा श्रेणिक तथा नरत चक्र
वर्त्ति अने बीजा साधुनी माफक करे ठे, पण ए क्रियाने पुज्जल रूप जाणैठे, पो
ताना स्वरूपथी निन्न मानैठे एथी बंधननु कलक लागतु नथी ॥ ७१ ॥

एज उपर बीजा दृष्टात कहेछे के, जेम कमल ठे ते रात्र दिवस पक के० क
र्वमनेविपे रहे ठे तेथकीज उत्पन थयुठे, तेथी पकज केवाय ठे, तोपण कमलने
पकनो स्पर्श नथी होतो जेम कोई गारूडी मत्रवादी होय ते पोता
ना गात के० शरीरने सर्प पासे पकडावे करडावे पण ते मत्रवादीना मत्रनी श
क्तिवडे सर्पनो मुख विपसजोगरहित होयठे, जेम जिब्हा इडिय धी दही प्रमु
खनी चीरुणार्द्र ग्रहण करैठे, पण पोताना अगने ते चिकागनो लेश रेवा देती
नथी, किंतु नूखीज रहेछे जेम सोनु पाणीनेविपे रेहेता थका काटवालु थतु नथी

તેવી રીતે જ્ઞાનવંત પ્રાણી નાના પ્રકારની ક્રિયા કરે છે, પણ ક્રિયાને પુજ્ય સંયોગ વાલી જાણી આત્મસ્વરૂપથી જિન માને છે તેથીજ કર્મ બંધ કલંકથી જુદો રહે છે ૫૨

હવે વિષય જોગવતા થકા કર્મ બંધ ન થાય એવી જ્ઞાનવૈરાગ્યની શક્તિ બતાવે છે:— અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ વર્ણન:—

સોરઠા:— પૂર્વે ઉદય સંબંધ, વિષય જોગવૈસમકિતી; કરૈ ન જૂતન બંધ, મહિમા જ્ઞાન વિરાગકી ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— પૂર્વે સંચિત કર્મ ઉદય આવ્યાથી તેના સંબંધે સમ્યક્તી જીવ વિષય જોગ જોગવે છે, પણ નવાં કર્મબંધ કરતો નથી, એ સમ્યક્ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યની શક્તિ છે ૫૩

હવે જે જ્ઞાતા હોય છે તે સમ્યક્ જ્ઞાન અને વિષયની અરુચી એ વેગને સાધે છે તે કહે છે:— અથ જ્ઞાતાકી વ્યવસ્થા કથન:—

સવૈયા તેજસા:— સમ્યક્વંત સદા ઝર અંતર, જ્ઞાન વિરાગ ઝનૈ ગુન ધારૈ; જા સુ પ્રજાવ લક્ષે નિજ લલ્લન, જીવ અજીવ દશા નિરવારૈ; આતમકો અનુજો કરિ વહે ધિર, આપુ તરૈ અરુ ઔરનિ તારૈ; સાધિ સુદર્વ લહે શિવસર્મ સુકર્મ ઉપાધિ વ્યથા વમિમારૈ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— જે સમકિતી હોય તે સદા પોતાના અંતઃકરણને વિષે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બે ગુણને ધારે જે ગુણના પ્રજાવવડે પોતાનું જ્ઞાતાપણું લક્ષણ જોડેને જીવ અજીવ દશા એટલે જીવ અજીવનું સ્વરૂપ નિરવારે કે જે જુડું જુડું જાણે, તે પછી આત્માને યથાર્થપણે વેદીને આત્મિક સ્વજાવમાં સ્થિરતા થઈ રહે છે; તે પોતે પણ તરે અને સત્યઉપદેશ આપી બીજાને પણ તારે છે; એ રીતે પોતાના આત્મકાવ્યને સાધીને મોક્ષમુખને પામે, અને કર્મઉપાધિ સહિત જે વ્યથા તેનું વમન કરે છે ॥ ૫૪ ॥

હવે વિષયની અરુચિવિના જ્ઞાનનું બલ નિષ્ફળ છે, અને એવા જ્ઞાનીને એકાંત પદ્ધતિને વિષે રહેવાથી મિથ્યા દૃષ્ટિ ઠેરાવે છે:— અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા કથન:—

સવૈયા તેજસા:— જો નર સમ્યક્વંત કહાવત, સમ્યક્ જ્ઞાન કલા નહિ જાગી; આતમઅંગ અબંધ વિચારત, ધારત સંગ કહે હમ ત્યાગી; નેષ ધરૈ મુનિરાજ પટં તર, મોહ મહાનલ અંતર ઢાગી; સૂન્ય હિયે કરતૂતિ કરૈ પરિ, સો સઠ જીવ ન હોઈ વિરાગી. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— જે મનુષ્ય પોતે સમ્યક્વંત કહેવાય અને સમ્યક્ જ્ઞાનની કલા ન જાગી, એટલે સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ તેથી આત્માના અંગવિષે બંધવિચારે નહીં, આત્મા અબંધ છે એમ માને; ને તેથી તે અન્યંતર સંયોગ ધારે છે. વળી કોઈ નિ

अथ नयनो पद्म लईने पोते त्यागी ठे एम कहे, मुनिराजनी पठे पदंतर के० जेप धरे, पण अंतरनेविषे मोहमहानज के० मोहरूप अग्नि शलगी रही होय, विषय थकी वैरागी न थयो, तेथी हिया सून्य थको मुनिराजनी पठे किया करे, पण ते जीव मूर्खज केहेवायठे पण वेरागी कहेवाय नही ॥ ८५ ॥

हवे जे सर्व किया करता थका पण मूढ केवाय ठे ते कहे ठे.-

अथ मूढ किया वर्णनः--

सवैया तेइसा- ग्रंथ रचै चरचै शुच पंथ लखै जगमें व्यवहार सुपत्ता, सा धि संतोष आराधि निरंजन, देइ सुसीख न लेइ अदत्ता, नंग धरग फिरै तजि संग ठके सरवग सुधारस मत्ता, ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आतम सत्ता ॥ ८६ ॥ ध्यान धरै करि इडिय निग्रह, विग्रहसों न गिनै निज नत्ता, त्यागि विनूति विनूति मिटै तन जोग गहै नवजोग विरत्ता, मौन रहै लहि मद कषाय सहै बध बंधन होइ न तत्ता, ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आतम सत्ता ॥ ८७ ॥

अर्थ - ग्रंथ रचना करे, जला मार्गनी चरचा करे, जला मार्गने लखे, जगतमा व्यवहार मार्गमा प्राप्तिथको रहे, संतोषी थईने निरंजनने आराधे, लोकोने सा री शीखामण आपे, अदत्तदान ले नही, परिग्रह सग त्यागीने नग धरग फिरे के० दिगबर थई फरे, अने मुधा के० सुग्धपणे पोताना रसमां मातो थको सर्वांगे ठक्यो रहे, एवी एवी किया मूर्ख होय ते करेठे पण अनातम सत्ता के० आत्माथी पृथक जे मोहनी गहलता ठे तेने, अने आत्मसत्ता के० शुद्ध जाणपणानी जे सत्ता ठे, तेने जुदी जुदी जाणे नही तेमने मूर्ख केहेवा ॥ ८६ ॥

वली मूढनी किया केहेठे के, ध्यान धरे, इडिय दमन करे, विग्रह करेठे ते श रीरनी साथे पोताना आत्मानो संबंध गणे नही. विनूतिके० सपत्तिनो त्याग क री विनूतिके० नस्म शरीर उपर लगाडे, योग मार्ग ग्रहे, अने संसारना जोगथी विरक्त रहे, मौनपणे रहे, कषायनु मदपणुं समजे, बध बंधन सहेतो थको पण तातो नही थाय, क्रोधादिक न करे, एवी किया सठ मूढ होय ते करे ठे, पण अ नातम सत्ता एटले कर्मादिक प्रजावनी सत्ता अने आत्मसत्ता एटले आत्मानुं सत्य स्वरूप तेने समजे नही माटे तेने मूर्ख समजवो ॥ ८७ ॥

हवे फरी मूढपणानु स्वरूप बतावेठे - पुन मूढ वर्णन -

चौपाई - जो विनुज्ञान किया अवगाहै, जो विनु किया मोख पद चाहै, जो बिनु मोख कहै में सुखिया, सो अज्ञान मूढनिमें सुखिया ॥ ८८ ॥

अर्थः-- जे जन ज्ञानविना क्रिया अवगाहे अने क्रियाविना मोह पद वांछे, वली जे मोह पास्या शिवाय कहे के हुं सुखी हुं, तेने अजाण मूर्खनो गिरोमणी जाणवो. ॥ ८८ ॥

हवे जेने कर्मसत्ता तथा आत्मसत्तानी निन्नता नासती नथी. तेने महामूढ कहिये तेनुं विवेचन करेछेः-- अथ महामूढ व्यवस्थाकथनः--

सवैया श्कतीसाः-- जगवासी जीवनिसों गुरु उपदेश कहै, तुम्हे इहां सोवत अनंत काल बीते हैं; जागो व्है सुचेत चित समता समेत सुनो, केवल वचन जामें अक्षर सजीते हैं; आज मेरे निकट बताउं मैं तुम्हारे गुन, परम सुरस नरे करमसों रीते हैं; ऐसे बैन कहै गुरु तउ ते न धरै उर, मित्रकेसे पुत्र किधों चित्रकेसे चीते हैं. ॥ ८९ ॥

अर्थः-- सर्व जगवासी जीवना हित वाढ्यने अर्थे गुरु एवो उपदेश करेछे के, अहो नव्य प्राणी जीव तमे आ जगतमां मोहनिष्ठानेविषे सूता रह्या थकाज अनादि अनंतकाल तमोने वीख्यो छे, माटे हवे तो चित्तमां सचेत यईने जागो; अने समता सहित थका केवलीना वचन सांजलो, जे केवलीना वचनमां अक्षर रस के० इंडियना विषय रस तेने जीतेला छे; अने तमे मारी पासे आवो तो तमारा गुण बतावुं; ते गुण केवा छे, परम एटले उत्कृष्ट सुरसे करी नरेला छे; अने कर्मथकी रीते के० न्यारा छे; एवा वचन गुरु कहेछे ते जे प्राणी हैयामां धरता नथी ते मित्रना पुत्र जेवाछे, केमके मित्रना पुत्रवडे पोतानुं घर उधावुं रेनुं नथी. अने तेने शीखामण शी देवी! अने चित्रामण जेवा छे कारण के चित्रामण थकी कांई सत्य क्रिया थती नथी. ॥ ९० ॥

दोहाः-- एते पर बहुरों सुगुरु, बोलै बचन रसाल; सैन दशा जागृत दशा, कहै डुहूँकी चाल. ॥ ९० ॥

अर्थः-- ए प्रमाणे सज्जु छे ते फरी सरस वचन बोले छे, के जीवने एक सय नदशा ने बीजी जागृतदशा एवी बे दशा छे तेनी चाल शानजो. ॥ ९० ॥

हवे सैन दशानुं वर्णन करेछेः-- अथ शयन दशा वर्णनः--

सवैया श्कतीसाः-- काया चित्र सारीमें करम परजंक नारी, मायाकी सँवारी से ज चादर कलपना; सैन करै चेतन अचेतनता नींद लिए, मोहकी मरोर यहै जो चनको छपना; उदै बलजोर यहै श्वासको सबद घोर, विषे सुख कारजकी दोर यहै सुपना; ऐसी मूढ दसामें मगन रहै तिहू काल, धावै चमजालमें न पावै रूप अपना.

અર્થ - કાયારૂપ ચિત્ર સારી છે, તેમાં કર્મરૂપ પર્યંક છે, તેપર માયાની સેજ સંવારી છે, કટપના કે ૦ મનની વિકટપનારૂપ ચાદર છે, અચેતનાની કંથ.લ ફેને એવી સામગ્રીમાં ચેતન શયન કરી રહ્યો છે, મોહની મરોમ તેણે કરીને લોચન ઢંકાયા છે, ઇદય બલ જોર જે છે, તે શ્વાસનો ધોર શબ્દ છે, અને વિષય સુખ કાર્ય ની દોડ એટલે કરણી કરવી તે સ્વપ્નાવસ્થા છે, અને એનુજ નામ મૂઢદશા તથા શયન દશા કહિયે અને એ દશાનેવિષે જે મૂઢ જન હોય, તે ત્રણે કાલ મગન થકો ધાવે છે, એટલે ત્રમજાલમા દોડે છે, પણ પોતાનું રૂપ પામતો નથી ॥ ૯૧ ॥

હવે જીવની જાગૃતદશાનું વર્ણન કરે છે - અથ જાગૃતદશા વર્ણન -

સવૈયા ફકતીલા - ચિત્ર સારી ન્યારી પરજક ન્યારો સેજ ન્યારી, ચાદર ની ન્યારી ફાટા ઝૂલી મેરી થપના, અતીત અવસ્થા સૈન નિડા વહી કોઝ પૈન વિદ્યમાન પલક ન યામેં અવ ઠપના, શ્વાસ ઓ સુપન દોઝ નિડાકી અલગ બૂજે, સૂજે સબ અંગ લલિ આતમ દરપના, ત્યાગી નયો ચેતન અચેતનતા નાવ આગી, નાલે દૃષ્ટિ સ્વોલિકે સનાલે રૂપ અપના ॥ ૯૨ ॥

અર્થ - આત્મજ્ઞાન પામ્યાશ્રમી કાયારૂપ ચિત્રસારી જુદી જુદી, અને કર્મરૂપ પલકને પણ ન્યારો દેખે, માયારૂપ સેજ પણ જુદી જુદી, કટપનારૂપ ચાદરને ન્યારી જુદી, મતલબકે એ ટેકાણે મારી સ્થાપના ઝૂલી છે એમ સમજે. અતીત અવસ્થાનેવિષે એટલે સયનદશામા નિડા લેનાર પણ કોઈ બીજા રૂપે હુજતુ, વિદ્યમાન કાલમા તે અવસ્થા નથી, હવે પલકમાત્ર પણ આ અવસ્થામા મારો અનાવ થનાર નથી શ્વાસ અને સ્વપ્ન એ બે નિડાની અલગના સયોગે બૂજે, અને આત્મારૂપ આરિતામાં આત્માનું સર્વ અંગ સૂજે એવી રીતે અચેતનતારૂપ નિડાનો ત્યાગ કરીને ચેતન ત્યાગી થયો ત્યારે પોતાની દૃષ્ટિ સ્વોલીને જુદી, અને પોતાનું રૂપ સંજાલે ॥ ૯૨ ॥

વલી સદગુરુ શિક્ષાનાં વચન કહે છે - અથ પુન સદગુરુ શિક્ષા કથન -

દોહા - હિ વિધિ જે જાગે પુરુષ, તે શિવરૂપ સદીવ, જે સોવહિ સસારમે, તે જગવાસી જીવ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ - એ રીતે જે પુરુષ જાગે છે, તેતો સર્વ કાલનેવિષે શિવરૂપ કે ૦ મોહરૂપ જાણવા અને જેટલા સસારનેવિષે સૂતા છે, તેટલા તો જગતવાસી જીવ સમજવા ॥ ૯૩ ॥

હવે મોહપદ ઉપાદેયરૂપ કહીને સ્તુતિ કરે છે - અથ આત્મદેવ્ય સ્તુતિકથન દોહા - જો પદ નોપદ નય હરે, સોપદ સોઝ અનૂપ, જિહિ પદ પરસત ઓર પદ, લગે આપદારૂપ ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:-જે પદ કે જે સ્થાનક નવસ્થાનકનો નય હરે છે, તેનેજ પદ કહે
 હું, તથા અનૂપ સ્થાનક કહેહું, અને જે પદનો સ્પર્શ થતાંજ અન્ય પદ જે કર્મ પ
 દ છે, તે આપદારૂપ લાગે છે ॥ ૯૪ ॥

હવે નવ જે સંસાર પદ તેનો નય બતાવે છે:-અર્થ સંસાર વર્નન:-

સવૈયા શ્કતીસા:-જબ જીવ સોવે તબ સમુજે સુપન સત્ય, વહિ જૂઠ લાગે
 જબ જાગે નીંદ સ્વોફે; જાગે કહૈં યહ મેરો તન યહ મેરી સોંજ તાહૂ જૂઠ
 માનત મરણથિતિ જોફે; જાને નિજ મરમ મરન તબ સૂજે જૂઠ, બૂજે જબ
 ઔર અવતારરૂપ હોફે; વાહુ અવતારકી દશામેં ફિરિ યહે પેચ, યાહિ
 જાંતિ જૂઠો જગ દેરવ્યો હમ ઢોફે. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:-જ્યારે જીવ સયન દશામાં સૂતો હોય છે, ત્યારે સ્વપ્નને સત્ય કરી માને
 છે. અને તેજ સ્વપ્ન રૂપને જ્યારે નિદ્રા મૂકી જાગીને જુએ છે, ત્યારે જૂઠું જાણે છે,
 જાગીને કહે કે આ મારું શરીર તો આંઈ છે, આ સોંજ કે સામગ્રી સર્વ મારી છે; ને
 જ્યારે પોતાની મર્ણ સ્થિતિનો વિચાર કરે છે, ત્યારે તો વર્તમાન શરીર તથા સામ
 ગ્રી સર્વને જૂઠી માને છે, અને જ્યારે પોતાના મર્મની વાત જાણે એટલે પોતાના સ્વ
 રૂપની વાતને જાણે, ત્યારે તો મરણને પણ જૂઠું જાણે; એમજ વલી બીજો અવતા
 ર છે ત્યારે બીજા રૂપે થઈને બીજી વાત જાણે; ફરી તેજ અવતારમાં સૂતા જાગા
 જૂઠા સાચાનું પેચ આગલીજ રીતે લાગો રહે. એ રીતે વારે વારે અવતાર લેવા ને
 વલી સામગ્રીને પોતાની સમજવી ને વલી મરવું; એ રીતે સર્વ સંસારને ઢોઈ કે વે
 રીને અમે સર્વ સંસારને જૂઠોજ જાણ્યો ॥ ૯૫ ॥

હવે જ્ઞાતા કેવી ક્રિયા કરે તે સમજાવે છે:- અર્થ જ્ઞાતાકી ક્રિયા કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- પંક્તિ વિવેક લહિ એકતાકી ટેક ગહિ હંદજ અવસ્થાકી
 અનેકતા હરતુ હૈ; મતિ શ્રુત અવધિ ઇત્યાદિ વિકલ્પ મેટી, નિરવિકલ્પ જ્ઞાન મ
 નમેં ધરતુ હૈ; ઇંદ્રિયજનિત સુખ ડુઃખસોં વિમુક્ષ વ્હૈકે, પરમકો રૂપ વ્હૈ કરમ
 નિર્જરતુ હૈ; સહજ સમાધિ સાધિ ત્યાગી પરકી ઝપાધિ, આતમ આરાધિ પરમા
 તમ કરતુ હૈ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:-જે પંક્તિ જન હોય તે વિવેકનો ખેદ એટલે વિજ્ઞાન લહીને પોતાની એક
 તાની ટેક રાખીને પ્રથમની ઇંદ્રિય અવસ્થા જે ત્રમ અવસ્થામાં અનેકતા હતી તેને હ
 રે છે. અને મતિ શ્રુતિ અવધિ ઇત્યાદિ જ્ઞાનસ્વરૂપના વિકલ્પને મટાડીને નિ
 વિકલ્પ જ્ઞાન જે કેવલ જ્ઞાન તેને મનમાં ધરે છે. અને ઇંદ્રિયજનિત જે સુખ ડુઃ

ख तेथी विमुख थई परमात्मारूप थईने कर्मनी निर्जरा करे ठे, एटले निर्जरा थायठे तेथी पोतानी सहज समाधिसाधिने पर जे कर्मपुञ्जादिकनी उपाधि जे राग वेषादिक, तेनो त्याग करीने आत्माने आराधी परमात्मा पणु करेठे ॥६॥

हवे जे ज्ञान समुद्र परमात्मानी प्राप्ति थाय ठे, ते ज्ञाननी प्रशंसा करेठे -

अथ ज्ञान समुद्रवर्णन -

सर्वथा इकतीसा - जाके उरअतर निरतर अनंत दर्व, जाव नासि रहे पें सुजाउ न टरतु है, निर्मलसौ निर्मल सु जीवन प्रगट जाके, घटमें अघट रस कौतुक करतु है, जानें पति श्रुत औधि मनपर्यै केवल सु, पंचधा तरंगनि उमग उठरतु है; सो है ज्ञानउदाधि नार महिमा अपार, निराधार एकमे अनेकता धरतु है ॥७॥

अर्थ - जे ज्ञान नार महिमा अपार, निराधार एकमे अनेकता धरतु है ॥७॥
रह्या ठे, पण ते इच्छा नार मध्यजागनेविषे निरतर अनंत इव्य पदार्थ नासी वन के० जीवितव्य अने समुद्र पोते पामतो नथी, निर्मलमां निर्मल एवु सुजी घटमे के० हृदयनेविषे अघट के० सुजीवन के० पाणी ते, जेनु प्रगटठे, अने रस तेनुज कुतोहल करे ठे, एटले ए रस कौतुक के० सत्यार्थ वेदननुं जे मोहा - समुद्रनेविषे मतिज्ञान श्रुतज्ञान विषे रस कुतोहल घणा ठे, अने जे ज्ञान तरंगरूप ठे. उमग के० मनपर्यवज्ञान ने केवल सहेज ज्ञानसमुद्र ते उदार प्रधान ठे, एनो अज्ञाने ठेकाणे प्रगट थई रह्या ठे एवो कला नेते निराधार अने एक स्वरूप उता है, एनेविषे सर्व पदार्थ जासे ठे तेथी पण ज्ञानातना क्रियावडेज मोक्षनी प्राप्तिहोमा ठे, एनेविषे सर्व पदार्थ हवे ज्ञानविना मात्र आत्मी सेहजेदमार्ग अप्राप्ति कामा अनेकता धरे ठे ॥८॥

अथ मात्पन वचन थने -

सर्वथा इकतीसा - केई कूर कष्ट तरंग करवाथी सतिने धुधपान करै अथो मुख व्हेके फूले है, केई महा व्रत गद्दे क्रियाम नि नारमे पयारकेसे पूले है; इत्यादिक जीवनकों सर्वथा मुगति नाहि, फगननी प्रशंसा थों चयारके बधू लेहै, जिनके हियेमें ज्ञान तिन्हहीको निरवान, करमके करत नरममें चूले है ॥९॥

अर्थ - कोई अज्ञानी कूर कष्ट सहन करेठे अने पचाग्रि प्रमुख तप करीने शरीरने बालेठे, कोई अज्ञानी अग्रिना धुमाडातुं पान करेठे, नीचु मुख राखी उचा पग करीने फूलेठे केटला अज्ञानी जैन लिंग लईने पांच महाव्रत इव्यथी ग्रहण करेठे, अने क्रियामा मग्न रहेठे, एरीतें मुनिराज पणानो नार बहेठे, पण ते पयारना जेवा पूलेठे, देश नापायें पयार एटले पलाज, जेना फूलनेविषे कण

ते जीव पुनीत के० पवित्र थईने शिवपदने पामेठे, ने चतुर्गतिनो जे वास तेने दहन करेठे; एटले देवगति, मनुष्यगति, तिर्यैचगति ने नरकगति ए चारे गतिना वास ने वाली नाखेठे. अनुजवी जननी रीत एठे के ते आशा धरीने क्रिया मांमे नही. नूतन बंध के० नवा कर्मना बंधने निरोधीने संवर धारण करे, तथा पूर्वकृत कर्म ने विहंमी नाखीने तेनी निर्जरा करेठे, तेना विकारने अहो जय्य जीव तुं गणीस नही, अने तेना अतिचारने तुं गणीस नही, अने तेना जयने पण गणीस नही, जेना हृदयमां अनुजवरूपी चिंतामणीरत्न प्रकाशी रह्युंठे ॥ ५ ॥

हवे अनुजवीनी ज्ञानदृष्टीनु सामर्थ्य वखाणेठे:- अथ ज्ञानदृष्टि सामर्थ्य कथन:-

सवैया इक्तीसा:-जिनके हियेमें सत्य सूरज उद्योत जयो, फेलि मति किरन मिथ्यात तम नष्ट है; जिनकी सुदृष्टिमें न परचै विषमतासों समतासों प्रीति ममतासों लष्ट पुष्ट है; जिन्हके कटावमें सहज मोप पथ सधै, साधन निरोध जाके तनको न कष्ट है; तिन्हिकों करमकी किलोज यह है समाधि, मोले यह जोगासन बोले यह मष्ट है ॥ ६ ॥

अर्थ:- जेना हियानेविषे सत्य सूर्यनो उद्योत थई इह्योठे, अने सत्य सूर्यना मतिरूप किर्ण फेली रह्याठे, तेथी मिथ्यात रूप अंधकार ते नाश पाम्यो. वली जे जीवनी सुदृष्टिमां विषमतानो परिचय नथी, एटले समतासाथे प्रीति बंधाणी ठे, ने ममतासाथे तथा मोहसाथे लष्ट पुष्ट के० चित्तविनानी प्रीति राखेठे, ने जेना कटावनेविषे एटले थोडा विजोकनमां सहज स्वजावे मोहमार्ग सिद्ध थायठे. साधन के० मनोयोगादिक त्रण योगनो निरोध एटले निग्रह कख्योठे अने जेना शरीरने कष्ट नथी, एवा ज्ञानधारीने जे कर्म लहेर आवेठे तेने गणतीमां समाधी जावज जाणेठे; जो कदी गती कर्मना उदयवदने मोलेठे तोपण ते जोगासन धारीठे अने जो बोलेठे तोपण मष्ट के० मौनव्रतिठे ॥ ६ ॥

हवे ज्ञानीने परवस्तुनो त्याग कह्यो अने विशेषपणे तेनोज त्याग वखाणेठे:-

अथ परवस्तुको त्याग ताको विशेष वर्नन:-

सवैया इक्तीसा:- आतम सुजाउ परजाउकी न सुधि ताकों, जाको मन गमन परिग्रहमें रह्यो है; ऐसो अविवेकको निधान परिग्रह राग, ताको त्याग इहांलों समुच्चैरूप कह्यो है; अब निज परे भ्रम दूरि करिबेके काजु बहुरो सुगुरु उपदेशको उमह्यो है; परिग्रह अरु परिग्रहको विशेष अंग, कहिवेको उद्यम उदीरि लह लह्यो है ॥ ७ ॥

अर्थ - जेतुं मन परिग्रहनेविषे मगन थई रहू ठे, ते जीवने पोताना. तथा पारका स्वभावनी शुद्धता थती नथी परिग्रहनों राग तेतो अविवेकनुं निधान क हू ठे, जे परिग्रहना रागनेविषे पोताना ने पारका स्वभावनी शुद्धता नथी, ते परिग्रह रागने त्याग, अहीसुधी सामान्य मात्र कह्यो हवे निजस्वरूपनो भ्रम ने परस्वरूपनो भ्रम तेने दूर करवाना कार्यने घणा प्रकारे सदगुरु उपदेश करवाने उ वंगवत थया ठे हवे इहा परिग्रह तथा ते परिग्रहनु विशेष अग केहेवाने सदगुरु जे ठे ते उद्यम उदीरणा करीने जह जह्यो के० सचेत थया ठे ॥ ७ ॥

हवे सामान्यरूप परिग्रहनों राग अने विशेषरूप परिग्रहनों राग तेनो विवरो कहे ठे - अथ सामान्यविशेष कथन -

दोहा - त्याग जोग परवस्तु सब, यह सामान्य विचार, विविध वस्तु नाना विरति, यह विशेष विस्तार ॥ ८ ॥

अर्थ - जेटली परवस्तु ठे तेदली वधी त्याग जोग ठे. एतो सामान्यपणे परिग्रहना त्यागनो विचार जाणीये, अने ते परवस्तु जात जातनी ठे, अने तेना उपर विचार पण जातजातनो ठे एने विशेषपणे परिग्रह त्यागनो विस्तार जाणवो ८ हवे परिग्रह ठतां ज्ञातानी परिग्रह उपर अलिप्त दशा कहे ठे -

अथ ज्ञाता अलिप्त कथन -

चोपाई - पूरव कर्म उदै रस जुजे, ज्ञान मगन ममता न प्रयुंजे, उरमे उदासीनता लहिये, यो बुध परिग्रह वत न कहिये ॥ ९ ॥

अर्थ - पूर्व कर्मना उदययुक्ती जे शुजाशुन रस उपजे ते नोगवे पण ते रस नो गनेविषे ममता प्रयुजे नही, मात्र ज्ञाननेविषेज मग्न रहे, पण परिग्रहना सयोग वियोगनेविषे हर्ष विषाद उपजे नही, एवीरीतें जेना मनमा उदासीनता पामीये ठइयें एवा बुध के० पणितने परिग्रहवत कहेवाय नही ॥ ९ ॥

हवे ज्ञानीनी निस्पृह दशा वखाणे ठे - अथ ज्ञानी अवांठक कथन -

सर्वथा इकतीता - जे जे मनवठित विलास नोग जगतमें, तेते विनासिक सब राखे न रहत हैं, और जे जे नोग अनिलाप चित्त परिणाम, तेते विनासीक धर्मरूप बह बहत हैं, एकता न छहो माहि ताते वांठा फुरे नाही, ऐसे भ्रम कारजको मूरखवदत हैं, सतत रहे सचेत परसो न करे हेत याते ज्ञानवतकों अचठक कहत हैं ॥ १० ॥

अर्थ - मनना मानी ली मेला जे जे जगतना नोग विलास ठे, ते ते नाश रूप ठे, आपणा राख्या रेहेता नथी बली जे जे नोग अनिजापरूप चित्त परिणाम रहेते

ते ते चित्त परिणाम चंचलपणे विनासी धर्म रूपने विपे थई रह्या ठे. एवा जोग नेविपे तथा जोग अनिलापनेविपे अनेकता ठे, पण एकता नथी. वली विनश्वर पणुं ठे तेथी एनां उपर ज्ञानीनी वांठा फुरती नथी. एवा त्रम कार्यने मूर्ख होय तेज चाहे ठे, जे सतत के० निरंतर सावधान रहे अने परवस्तु साथे हेत करे नही, एज माटे ज्ञानवंतने अवंचक निस्पृही कहेठे. ॥ १० ॥

हवे परिग्रहमां रेहेता ठतां ज्ञाताने अलिप्तपणुं केवी रीते केहेवाय ते दृष्टांत आपीने समजावे ठे:— अथ ज्ञाता अलिप्त दृष्टांत कथनं:—

सवैया इकतीसा:— जैसे फिटकडी लोड हरडेकी पुटविना स्वेत वस्त्र मारिये मजीठ रंग नीरमें; जीग्यो रहै चिरकाल सर्वथा न होइ लाल, जेदे नही अंतर स पेती रहे चीरमें; तैसे समकितवंत राग दोष मोह बिनु, रहे निशिवासर परिग्रहकी नीरमें; पूरव करम हरे नूतन न बंध करे जाचे न जगत सुख राचे न शरीरमें॥ ११ ॥

अर्थ:— जेम कोई स्वेत वस्त्र होय तेने फटकडी लोडर तथा हरडानी पुट के० पट दीधा शिवाय मजीठना लाल रंगना पाणीमां चिरकाल के० घणाकाल सुधी नी नावी राखे तोपण ते वस्त्र सर्वथा प्रकारे लाल थाय नही; अंतर रंग जेदे नही. तेथी ते चीरमां सफेती रहेज; तेमज समकितवंत जे जीव होय ते राग दोष मोह ना पटविना निशिवासर के० रात दिवस परिग्रहनी चीडमां रहेठे. तोपण पूर्व कर्मना जोगनी निर्जरा करेठे, अने नवां कर्मनुं बंधन करे नही, अने जगतना सु खने जाचे नही. वली शरीरने जोईने राचे नही. ॥ ११ ॥

हवे परिग्रहने विपे रेहता ठता ज्ञाताने उद्वेग रहितपणुं होय ठे ते दृष्टांत वडे दृढ करावे ठे:— अथ ज्ञाता अनुद्वेग कथनं:—

सवैया इकतीसा:— जैसे काहु देसको वसैया बलवंत नर, जंगलमें जाई मधु ठत्ताकों गहतु है; वाकों लपटाय चहु और मधुमक्षिका पे, कंबलीकी उंटसों अमंकित रहतु है; तैसे समकित शिव सत्ताको सरूप साथे, उदेकी उपाधिकों समाधिसी क हतु है; पहिरे सहज को सनाह मनमें उठाह, ठाने सुखराह उद्वेग न लहतु है. १२

अर्थ:— जेम कोईक देशनो रेहेवासी नील वगेरे बलवंत नर जंगलमां जईने म धपुडाने ग्रहण करे ठे, ते वखत ते पुरुषने चारे तरफ मधु मक्षिका के० मध माखीउ लपटाई जाय ठे, पण ते पुरुषना शरीर पर कांमली होयठे, तेथी अमं कित के० मंखविना अमंख रहेठे; तेमज समकित जीव शिव के० परमात्मानी सत्ता के० सत्नूतपणुं तेनुं स्वरूप जे एक विज्ञानधनपणुं तेने साथे ठे, अने कर्म

ઝડપની જે આત્માને ઝપાધિ લાગી રહી છે, તેને તે સમાધિ કરી જાણે છે સહજ ગુણ જે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તદ્દ્રૂપ જે સનાહ કે ૦ વચ્ચે તે પેઢેરી રાખે છે, અને એ રીતે જે કર્મનિર્જરા તેનો ઝઘાહ મનમા ધારણ કરે એવા અનત સુખના રાહ કે ૦ માર્ગને વિષે રહેતો થકો ઝઘેગ દશાને પામતો નથી. ॥ ૧૨ ॥

હવે એ રીતમા જ્ઞાતાનો અબંધકપણું બતાવે છે -- અથ જ્ઞાતા અબંધ કથન --
 દોહરા -- જ્ઞાની જ્ઞાન મગન રહે, રાગાદિક મલ ખોડ, ચિત ઝડાસ કરની કરે, કરમ બધ નહિ હોડ ॥ ૧૩ ॥ મોહ મહાતમ મલ હરે, ધરે સુમતિ પરગા સ, મુગતિ પથ પરગટ કરે, દીપક જ્ઞાન વિલાસ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ -- જ્ઞાની પુરુષ તો જ્ઞાનમા મગન રહે છે, અને રમે છે, અને રાગ દેષ મોહરૂપી જે મલ છે, તેને ખોડ દિણે, અને જે ક્રિયા કરે છે તે પણ ઝડાસીનરૂપ કરે છે, માટે એવા જ્ઞાનીને કર્મ બંધન થતો નથી ॥ ૧૩ ॥ વલી મોહરૂપી મહાતમ કે ૦ ધોર અધકારરૂપ જે મલ તેને હરે, અને સુમતિના પ્રકાશનાર દીપકને ધરે, એ રીતે મુક્તિ પથને પ્રગટ કરી બતાવે, એવો જ્ઞાનનો વિલાસ તે દીપકરૂપ જાણવો ॥ ૧૪ ॥

હવે જ્ઞાનદીપકનું સ્વરૂપ કહી દેવાડે છે - અથ જ્ઞાન દીપક વર્નન -

સવૈયા ફકતીસા - જામે ધૂમકો ન હોસ બાતકો ન પરવેસ, કરમ પતંગનિકો નાશ કરે પલમે, દસાકો ન જોગ ન સનેહકો સંયોગ જામે, મોહ અધકારકો વિજોગ જાકે જલમે, જામે નતતાડ નહી રાગરક તાડ રચ, લહ લહે સમતા સ માધિ જોગ જલમે, એસી જ્ઞાનદીપકી સિલા જગી અજગરૂપ, નિરાધાર ફુરી પે હરી હૈ પુદગલમે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ -- જે જ્ઞાન દીપકમા ધુમાડાનો લેશ નથી ને જેમા વાયુનો પણ પ્રવેશ નથી અને જે કર્મરૂપી પતંગ જીવનો પલકમા નાશ કરે છે, ને જેમા દશા કે ૦ દીવેટનો જોગ નથી, વીજો અર્થ -- કોઈ વિકટપ દશા નથી અને જેને સનેહ કે ૦ ધૂત તેલનો સયોગ નથી વલી જેના પ્રકાશમા મોહરૂપ અધકારનો વિયોગ થયુ છે વલી જે દીપકમા તત્ત્વાપણુ નથી, વલી જેમા લાલરંગની રચમાત્ર લાલા શ નથી, અને જે સમતા સમાધિનો જોગ તે રૂપ જે જલ તેને વિષે લહલહાયમા ન થઈ રહ્યો છે, એવો જે જ્ઞાનદીપક છે, તેની શિલા સદા અજગરૂપ જાગી રહી છે, અને એ શિલા સર્વ પદાર્થનું જ્ઞાન કરવાની આધાર છે, અને પોતે નિરાધાર ફુરી રહી છે, અને પુજામાં હરી કે ૦ ભુપી રહી છે ॥ ૧૫ ॥

हवे ज्ञानना स्वभावमां खंमना नथी ते उपर दृष्टांत आपेठे:-

अथ ज्ञान स्वभाव अखंमित दृष्टांत कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसो जो दरब तामें तैसोही सुजाउ सधे, कोउ दर्व काहु को सुजाउ न गहतु है; जैसे संख उज्ज्वल विविध वर्ण माटी नखे, माटीसो न दी से नित उज्ज्वल रहतु है; तैसे ज्ञानवंत नाना जोग परिगह जोग, करत विजास न अज्ञानता जहतु है; ज्ञानकला दूनी होइ उंददशा सूनी होइ, ऊनी होइ नौ स्थिति बनारसी कहतु है ॥ १६ ॥

अर्थ:- जे जेबुं इव्य ठे, तेमां तेवोज स्वभाव सिद्ध ठे, पण कोई इव्य अन्य इव्यनो स्वभाव ग्रहण करे नही. जेम कोई जलाशयमां संख वेइंड़ीजीव होय ते सरूपमां उज्ज्वल होय ठे, पण जात जातनी माटी खाय ठे, तेमठतां माटीनो रंग तेना स्वरूपमां देखातो नथी, तेतो नित्य उज्ज्वलज देखाय ठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी परिग्रहना जोगथकी नाना प्रकारना जोग जोगवतो ठता अने विजास कर तो ठतां अज्ञानता पामतो नथी. अने ज्ञाननी कला बमणी थाय ठे, अने ६६ दशा के० त्रमदशा ते शूनी थाय ठे, अने नवस्थिति के० संसार स्थिति ते उणी के० उठी थाय ठे, एवी रीते बनारसीदासनं केहेबुं ठे ॥ १६ ॥

हवे सम्यक् ज्ञाननी साथे सम्यक् क्रिया स्याद्वाद मतने आश्रयी कहे ठे:-

अथ स्याद्वाद प्ररूपन कथन:-

सवैया इकतीसा:- जोलों ज्ञानको उद्योत तोलों नही बंध होतु, वरते मि प्यात तब नाना बंध होहि है; ऐसो जेद सुनिके लग्यो तूं विपै जोगनिसों, जोग निसों उद्यमकी रीतितें विठोहि है; सुनो जैया संतत कहे में समकितवंत, यहु तो एकंत परमेसरकी दोहि है; विषेसों विमुख होइ अनुजो दशा आरोहि, मोख सुख ढोहि ऐसी तोहि मति सोहि है ॥ १७ ॥

अर्थ:- ज्यां सुधी ज्ञाननो उद्योत ठे, त्यांसुंधी बंध थतो नथी, अने ज्यारे मि प्यात्व दशावंत ठे, ल्यारे तो नाना प्रकारनो बंध थाय ठे, कोई एकंतवादीयें एवो ज्ञान माहात्म्यनो जेद सांजलीने एबुं कहुं के तूं विषय जोगववा लाग्यो ठे, अने म न वचन कायाना योगथकी उद्यमनी रीति जे क्रिया, तेने तें ठोडी दीधी ठे, तेने क हेठे के हे सतपुरुष सांजल तुं जे कहे ठे, के हुं समकितवंत तुं, पण ए एकंतमत जे ठे ते परमेश्वर परमात्मानी दोही के० झोह करनारी ठे, माटे तूं विषयथी विमुख थ

इने अनुभव दशामा गुणश्रेणी धरी आरोहण करी अने मोहना सुखने ढोही के० जो, तो एवीज बुद्धी यकी शोने ठे ॥ १७ ॥

हवे ज्ञाननु तथा विषय विमुखतानुं सहचारपणु बतावेढे -

अथ ज्ञान वैराग्य युगपत् वर्णन -

चौपाई - ज्ञानकला जिनके घट जागी, ते जगमाहि सहज वैरागी, ज्ञानी मगन विषे सुखमाही, यहु विपरीत संजवै नाही ॥ १८ ॥ दोहा - ज्ञान सहित वैराग्य बल, शिव साधै समकाल, ज्यो लोचन न्यारे रहै, निरखै दोऊ नाल ॥ १९ ॥

अर्थ - जेना घटनेविषे ज्ञानरूपी कला जागी ठे, तेतो जगतनेविषे सहेजे वैरागी रहै ठे ज्ञानी यईने विषयसुखमा मग्न होय ए विपरीत बात सनवती नथी ॥ १८ ॥ वली ज्ञाननी सगति ने वैरागनी सगति ए बने चीज समकाल मलीने मोहने साधे, जेम वे आखो जुड़ी रहीठे, पण नाल के० साथे बेउ नेत्र पदार्थने जुएठे ॥ १९ ॥

हवे मूर्खने कर्मनु कर्त्तापणु अने ज्ञानीने निर्जराकु कर्त्तापणुं ए बेनु स्वरूप क हेठे - अथ मूढ कर्त्ता कर्मको यह कथन -

चौपाई - मूढ कर्मको कर्त्ता होवै, फलअजिलाप धरै फल जोवै, ज्ञानी क्रिया करै फल सूनी, लगै न लेप निर्जरा दूनी ॥ २० ॥ दोहा - बधे कर्मसो मूढज्यो, पाट कीट तन पेम, खुजै कर्मसो समकिती, गोरख धधा जेम ॥ २१ ॥

अर्थ - मूढ जे ठे ते कर्मनो कर्त्ता बने ठे, केमके ते क्रियाना फलनो अजिलाप धरे ठे, अने फलने जोई रहेठे, ने जे ज्ञानी होय ते क्रिया तो करे पण फल शून्य करे, तेथी ज्ञानीने कर्मनो लेप लागतो नथी, एथी बमणी निर्जरा थायठे ॥

वली जे मूढ ठे ते कर्मनेविषे बंधाई रहेठे, जेम रेशिमनो किडो पोताना शरीर ना प्रेमवडे पोतानी जालथकी पोतेज बधायठे अने जे समकिती होय तेतो कर्मनी जालथी खुलेलो रहे ठे, कोनी पठे ? जेम गोरखधधो पोतानी जालथी खुली जायठे तेम जाणवु ॥ २१ ॥

हवे ज्ञानी जीवने कर्मनु अकर्त्तापणुं तथा निर्जरारूप ठरावे ठे -

अथ ज्ञानीको अकर्तृत्व कथन -

सवैया तेईसा - जे निज पूरव कर्म उर्द सुख चुजत जोग उदास रहेंगे; जे झुगमे न विलाप करै निरवैर द्विये तन ताप सहेगे, है जिनके दृढ आत्म ज्ञान क्रिया करिके फलकों न चहेंगे, ते सुविचछन ज्ञायक है तिनकों करता हम तो न कहेंगे ॥ २२ ॥

अर्थः— जे जीव पोताना पूर्व संचित शुभ कर्मना उदय वडे सुख नोगवतो थको पण नोगथी उदास रहे ठे, अने जे जीवने असाता वेदनीयना उदयथी दुःख उप जे तो पण विलाप करे नही, अरतिनो विनाग करे नही, अंतरमां कोई चिंता न ही राखे; अने शरीरनो संताप सहन करे, वली जेनीपासे आत्मज्ञान ठे, तेतो क्रिया करीने फलने इहे नही, तेज उत्कृष्ट विचक्षण ज्ञानी केहवायठे, अने तेने कर्म करता थका कर्मना कर्ता एम तो अमे कही सकशुं नही ॥ ११ ॥

हवे एवा ज्ञानीनी व्यवस्था कहे ठे. ज्ञाता वर्णनः—

सवैया इकतीसाः— जिनकी सुदृष्टिमें अनिष्ट इष्ट दोउ सम, जिनको आचार सु विचार सुज ध्यान है; स्वारथको त्यागी जे लहेंगे परमारथकों, जिनके वनिजमें नफा न है न ज्यान है; जिनकी समुजमें शरीर ऐसो मानीयतु, धानकोसो ठीजक कृपानकोसो म्यान है; पारखी पदारथके साखी भ्रम नारथके तेई साधु ति नहीको जथारथ ज्ञान है ॥ १३ ॥

अर्थः— जे ज्ञातानी सुदृष्टि एवी ठे के, जेनेविषे इष्ट वस्तु तथा अनिष्ट वस्तु बेउ बराबर ठे, अने जेनो आचार एवो ठे के जे जला विचारथी शुभ ध्यानमांज रहे, अ ने विषय सुख प्रमुख स्वार्थने त्यागीने जे अध्यात्मरूप परमार्थ तेनेविषे लागी रहे ठे, वली जेनां वचन एवां ठे के, जेमां नफो नथी तेम टोटो पण नथी, एटले कोई ने सुसीख किंवा कुसीख देता नथी. मौन वृत्तिज रहेठे. वली जेनी समज एवी हो य के शरीरने धाननी ठीज के० तुस जेवुं अने कृपान के० तरवार तेना म्यान जे वुं माने ठे, मतलब के आत्माने शरीरथी जुदो जाणो ठे. वली जे जेवो पदार्थ होय तेवी तेनी परिक्षा करे ठे, अने जेम नय ज्ञानविना पांच दर्शनमां जे भ्रम नुं नारथ चाली रह्युं ठे, तेनो साह्मी ठे, पूढवानुं ध्यानक ठे, तेहिज साधु केवाय ठे, अने तेने यथार्थ ज्ञानी कहिये ॥ १३ ॥

हवे समकितनुं साहसपणुं वर्णन करेठेः— अथ सम्यक्वंतको साहसकथनः—

सवैया इकतीसाः— जमकोसो ज्ञाता दुःखदाता है असाता कर्म, ताके उदै मू रख न साहस गहतु है; सुरग निवासी भूमिवासी औ पतालवासी, सबहीको तन मन कंपत रहतु है; उरको उजारो न्यारो देखिये सपत जेसों, मोलतु निशंक न यो आनंद लहतु है; सहज सुवीर जाको सासुतो शरीर ऐसो, ज्ञानी जीव आर ज आचारज कहतु है ॥ १४ ॥

अर्थः— अहिं संसारनेविषे जे असाता वेदनीय कर्म ठे, ते केवां दुःखदाता ठे?

अहि उत्प्रेक्षा करे ठे - जमकोसो त्राता के० यमना जाई ठे, तेनो उदय यता मूर
रख जन जे ठे, तेतो साहस ग्रही शके नही सुरगनिवासी के० देवता जूमि
वासी के० मनुष्य तिर्यच अने पातालवासी देवता नारकी एवा सर्व त्रिलोकवा
सी जीवोना तन मन असातावेदनीय थकी कापता रहेठे, हवे ज्ञानी जीवना उ
रनुं अजवाबु जे ठे ते अतरना चादरणा जेवु ठे, ते केवु ठे ? ते समजावे ठे के,
ते सात जय थकी जुहुज ठे, जे अजवालाथी साते जय प्राप्त यता नथी, अने ए
प्रजावथी नि शक थई मोछे ठे, अने आनद पामे ठे. सहज सुवीर के० महोदो
साहसीक सुनट, जेनुं ज्ञानरूपी शरीर शाश्वत ठे, एवा ज्ञानी जीवो आचार्य के०
महा पुरुष पूज्य जाएवा, एवु आचार्य कहेठे ॥ १४ ॥

हवे साते जयना नाम कहेठे -- अथ सप्त जयनाम --

दोहा.-- इह जव जय परलोक जय, मरन वेदना जात, अनरक्षा अनगुप्त
जय, अकस्मात् जय सात ॥ १५ ॥

अर्थ -- आ जवतुं जय, परलोकनु जय, मर्ण जय, वेदना उपजवानुं जय, अ
नरक्षानुं जय, अनगुप्त जय, अने अकस्मात् जय ए सात जय जाएवा ॥ १५ ॥
हवे साते जयना लक्षण कही जुदा जुदा उलखावेठे -- अथ सप्त जय लक्षण कथनं --

सवैया इक्तीसा -- दसवा परिग्रह वियोगचिता इह जव, दुर्गति गमन परलोक
जय मानिये, प्राननिको हरन मरन नै कहावै सोई, रोगादिक कष्ट यह वेदना वखा
निये, रक्षक हमारो कोउ नाही अनरक्षा जय, चौर नै विचार अनगुप्त मन आनिये
अनचिख्यो अवहि अचानक कहाथो होइ, ऐसो जय अकस्मात् जगतमे जानिये १६

अर्थ -- शास्त्रमा जे दस जातिनो परिग्रह कह्यो ठे तेना विजोगनी चिता रहे ते
ज आ जवतु जय जाएवु दुर्गतिगमननु जे जय ते परलोकनु जय कहिये, प्राण तू
टवानु जे जय ते मर्ण जय, रोग प्रमुखथकी जे कष्ट उपजे ते वेदना जय वखा
णिये, अमारी रक्षा करनार कोई नथी देखातो ए अनरक्षा जय, चोर अथवा ड
श्मण आब्याथी दुष्ट यत्न करी शकीश एवो जे जय तेने अनगुप्त जाणिये अणचिख्य
हु थजे एवु जे जय मननेविपे रहे तेनु नाम अकस्मात् जय जाएवु ॥ १६ ॥

हवे आ जवतु जय निवारण रूप मत्र कहेठे -- अथ इह जव जय निवारण कथन -
ठप्पय ठद -- नख शिख मित परवान, ज्ञान अवगाह निरस्कत, आतम अ
ग अजग, सग परधन इम अस्कत ; विनजगुर ससार, विनव परिवार नारज सु,

જહાં ઉત્પત્તિ તહાં પ્રલય, જાસું સંયોગ વિરહ તસુ; પરિગ્રહ પ્રપંચ પરગટ પરસ્થિ,
 હ્ર નવ જય ઉપજે ન ચિત; જ્ઞાની નિશંક નિકલંક નિજ; જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ૧૭

અર્થ:-પગના નચથી તે માથાની સિંચાસુધી એટલે સર્વ શરીર પ્રમાણ આત્માનો
 ગુણ જે જ્ઞાન તે અવગાહ કેળવ્યાપ્તિ તેને જુએ, એવાં નચ સિંચ સહિત જ્ઞાનમય
 આત્માનું અંગ અજંગ રહે, તેની સાથે જે પુજાલે તેને પરધન કેળવ પરદ્રવ્ય કહેલે, અને
 સર્વ સંસાર ક્ષણજંતુર છે, ને તેનેવિષે જે વિજય પરિવારરૂપ જાર છે, તે પણ ક્ષણજં
 તુર છે, અને જેની ઉત્પત્તિ તેનું વિનાશ છે, જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ પણ થાયલે,
 એવો પરિગ્રહનો પ્રપંચ પ્રગટ પરસ્થીએં તો આ જવનું જય ચિત્તમાં ઉપજે નહીં. એરી
 તે જે જ્ઞાની હોય તે પરિગ્રહના વિયોગની ચિંતા ન રાખે, ને નિસંકર રહે, પોતાનું નિ
 સ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનમય સદા જુએ. ॥ ૧૭ ॥

હવે પરલોકજય નિવારણનું મંત્ર કહેલે:- અથ પરલોક જય નિવારણ મંત્ર:-

ઠપ્પયઠંદ:- જ્ઞાન ચક્ર મમ લોક, જાસુ અવલોક મોચ સુચ; સ્તરલોક મ
 મ નાંહિ, નાંહિ જિસમાંહિ દોષ હુચ; પુન્ર સુગતિ દાતાર, પાપ હુરગતિ પદ દા
 યક; દો સ્વંમિત સ્વાનિમેં, અસ્વંમિત હૈ શિવનાયક; હ્ર વિધિ વિચાર પરલોક જય,
 નહિ વ્યાર્પક વરતે સુચિત; જ્ઞાની નિસંકનિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- જ્ઞાન ચક્ર કેળવ્યાપ્તિ વિસ્તાર તેતો મમલોક કેળવ્યો મારો લોક છે, મહારો
 પ્રચાર છે, તેને પ્રત્યક્ષ જોવો, અને મોક્ષ સુચ બન્ને રૂપ છે, અને સ્તર લોક
 કેળવ્યો તેવિના અન્ય લોક તે મારો નથી, મહારો જ્ઞાનલોક મારી સાથે છે, જેનેવિષે
 દોષ હુચ નથી. પરલોકમાં સુગતિનું દેનાર પુન્ય છે, અને પરલોકમાં કુગતિનું આ
 પનાર પાપ છે. એ બે પુન્ય પાપ આત્માની સ્વંમનાની સ્વાણી છે. અને હું અસ્વંમિત રૂપ
 હું. શિવનાયક કેળવ્યાપ્તિ સિદ્ધરૂપી હું. એવા વિચારથી પરલોક જય વ્યાપે નહીં; અને
 સુચિત કેળવ્યો સદા સુચવંત વર્તે; એ પ્રમાણે પરલોક જય ઠાંમિને જ્ઞાની પુરુષ નિ
 સંક યકો નિકલંક એવું જે નિજજ્ઞાનરૂપ તેને સદા નિરખે ॥ ૧૮ ॥

હવે મરણજય નિવારણનો મંત્ર કહેલે:- અથ મરણ જય નિવારણ મંત્ર:-

ઠપ્પયઠંદ:- ફરસ જીન નાશિકા, નૈન અરુ શ્રવન અક્ષ સ્તિ; મન વચ તન
 બલ તીન, સાસ ઝસ્સાસ આઝ ધિતિ; એદસ પ્રાણવિનાશ, તાહિ જગ મરણ કહી
 જે; જ્ઞાન પ્રાણ સંયુક્ત, જીવ તિહુ કાલ ન હીજે; યહ ચિંત કરત નહિ મરણ જય,
 નય પ્રમાણ જિનવર કથિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:-સ્પર્શ, રસના, ગ્રાણ, ચક્ષુ, શ્રોત્ર, એ પાંચે ઇન્દ્રિય; મનોબલ, વચનબલ, ને

कायबल ए त्रण, स्वासोस्वास आयुस्थिति, एदस प्राण आदिनो विनाश थाय, तेने जगतमा मर्णजय कहे ठे, पण जीव पदार्थ ठे ते ज्ञानरूपी जाव प्राण सयुक्त ठे, तेतो जीवने ज्ञान प्राण त्रणे कालनेविषे त्रूटे नही, एवो विचार मनमा करवाथी मर्णजय उपजे नही नय प्रमाण वडे एवु जिनेश्वरनु कथन ठे, ज्ञानी लोक नि सक पणे पोताना निकलक स्वरूप ज्ञानरूपने सदा निरतर निरखत के० सत्यपणे जुए ठे ॥ २९ ॥

हवे वेदना जय निवारणरूप मंत्र कहे ठे -- अथ वेदना जय निवारण मंत्र --
उपप्य तंद -- वेदनवारो जीव, जाहि वेदत सोउ जिय, यह वेदना अचंग, सुतो मम अंग नाहि व्यय, करम वेदना द्विविध, एक सुखमय दुतीय दुख, दोऊ मोह विकार, पुज्जाकार बहिरमुख, जब यह विवेक मनमहि धरत, तब न वेद ना जय विदित, ज्ञानी निसक निकलंक निज, ज्ञानरूप निरखत नित ॥ ३० ॥

अर्थ -- वेदनावारो एटले जाणनारो तेतो जीव ठे, अने जेने जाणवु ठे, तेपण जीवज ठे एटले वेदनावत ते ज्ञानी जीवए ज्ञानरूप वेदन जे अचंग रूप ठे तेतो मारु अंग ठे, अने कर्म वेदना जे ठे ते मारी नथी अने ते कर्मरूप वेदना वे प्रकारनी ठे, एक सुखमय वेदना ने बीजी दु खमय वेदना ठे, ए वेउ मोह विकार ठे, ए बी सुख दु खनी वेदना पुज्जाकार ठे, पुज्जलनी ठायी बाह्यरूप ठे, ज्यारे एवो वि वेक विचार मनमा धरे ठे, ज्यारे वेदानु जय वेदी सकतु नथी ज्ञानी लोक दो य तेतो वेदना जयथी निसक रहे अने निकलंक एवु पोतानुं ज्ञान स्वरूप ते ने सदा जोतो रहे ॥ ३० ॥

हवे अनरुद्धजय निवारणरूप मंत्र कहे ठे -- अथ अनरुद्धा जय निवारण मंत्र --
उपप्य तंद -- जो स्ववस्तु सत्ता सरूप जगमहि त्रिकाल गत, तास विनास न होइ, सहज निहच प्रमाण मत, सो मम आतम द्रव, सरवथा नहि सहाय धर, तिहि कारन रक्षक न, होइ नष्टक न कोइ पर, जब यहि प्रकार निरधार किय, तब अनरुद्धा जय नसित, ज्ञानी निसक निकलंक निज, ज्ञानरूप निरखत नित ॥ ३१ ॥

अर्थ -- स्ववस्तु के० निज आत्मरूप वस्तु, सत्तास्वरूप के० इव्यपणे ठु केहेवा य ते जगतमा त्रणे कालनेविषे पामियें, तेनो क्यारे पण विनाश नथी थतो, एवुं सहज स्वरूप निश्चयनयना प्रमाणवडे जाणवु, एज मारु आत्मइव्य जे ठे, तेतो सर्वथा प्रकारे कोईनो सहाय धरतु नथी, तेमाटे ए आत्मइव्यनो कोई रक्ष क नथी तेमज कोई पर के० बीजो एनो ञ्छक पण नथी जेवारें एवो विचार

હૃદયમાં નકી કરી રાखे, ત્યારે અનરક્ષા જય નાશ પામે, એવા જ્ઞાની હોય તે અનરક્ષા જયથી નિસંક થકો પોતાના નિકલંક જ્ઞાનસ્વરૂપને સદા નિરખે છે. ॥૩૧॥

હવે ચૌરજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:-- અથ ચૌરજય નિવારણ મંત્ર:--

ઠપ્પય ઠંદ:- પરમ રૂપ પરતઢ, જાસુ લઢન ચિન મંદિત; પર પ્રવેશ તહાં નાં હિ, માહિં મહિ અગમ અસ્વંમિત; સો મમ રૂપ અનૂપ, અકૃત અનમિત અકૂટ ધન; તાંહિ ચોર કિમ ગહે, ઠૌર નહિ લહે ઔર જન; ચિતવંત એમ ધરિ ધ્યાનજવ, તવ અગુપ્ત જય ઉપસમિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંત નિત.

અર્થ:- જે પરમ સ્વરૂપ કેહેવાય છે, અને માન સન્માનવડે પ્રત્યક્ષ છે, ચિનમંદિત કે ૦ ચિન્મય એવું જેનું લક્ષણ છે, અને જેના સ્વરૂપને વિષે પરસ્વરૂપનો પ્રવેશ નથી; માંહિમહી કે ૦ પૃથ્વીના વચમાં અગમ્ય છે, અને અસ્વંમિત છે, એવું તો અનૂપમ મારું રૂપ છે, તે કોઈનું કીધેલું નથી, અનમિત કે ૦ પ્રમાણવિના, એવું અકૂટ ધન છે, તે ધનને ચોર કેમ હરી શકે! અને ઔર કે ૦ બીજા કોઈ લોક તેની જ ગા પામી શકે નહી. જ્યારે ધ્યાન ધરીને એવું ચિંતવન કરે ત્યારે અગુપ્ત જય કે ૦ ઝઘાડા ધનનું જે જય તે ઉપશમી જાય. અને એવા જ્ઞાની હોય તે અગુપ્ત જયથી નિસંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાન સ્વરૂપને સદા નિરખતા રહે છે. ॥ ૩૨ ॥

હવે અકસ્માતજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:-અવ અકસ્માતજય નિવારણ મંત્ર:-

ઠપ્પય ઠંદ:- શુદ્ધ બુદ્ધ અવિરુદ્ધ, સહજ સુ સમૂદ્ધ સિદ્ધ સમ; અલખ અનાદિ અનંત, અતુલ અવિચલ સરૂપ મમ; ચિદ વિજ્ઞાસ પરગાસ, વીત વિકલપ સુખ યાનક; જહાં હુવિધા નહિ કોઈ, હોઈ તહાં કબુ ન અચાનક; જવ યહ વિચાર ઉપજંત તવ, અકસ્માત જય નહિ ઉદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાન રૂપ નિરખંત નિત. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:- જે વસ્તુ શુદ્ધ છે, કેવલ પોતાના સ્વરૂપને વિષે જ છે, બુદ્ધ કે ૦ જ્ઞાનમય અવિરોધી છે, સિદ્ધસમાન રુદ્ધિવંત છે, અલક્ષ્ય છે, આદિરહિત છે, અને અંતરહિત છે, જેની તુલના કોઈથી ન થાય માટે અતુલ છે, એવું અવિચલ મારું રૂપ છે. ચિદવિજ્ઞાસ કે ૦ જ્ઞાનવિજ્ઞાસનો જેને પ્રકાશ છે. વીતવિકલપ કે ૦ અવસ્થા જેદરહિત છે, અને સમાધિ સુખનું યાનક છે. જ્યાં કોઈ વિજાતીય ન પામિયે ત્યાં કોઈ અણચિંતવ્યો અચાનક જય શોક કાંઈ ઉપજે નહી, આવો વિવેક વિચાર હૃદયમાં જ્યારે ઉપજે છે, ત્યારે અકસ્માત જય જે છે, તે ઉદય થતું નથી. જે જ્ઞાની હો

य ते ते अकस्मात् जयथी निशंक यको पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा जोतो रहेते ॥ ३३ ॥

हवे निर्जराना करनार ज्ञानीनी व्यवस्था कहेते -- अथ ज्ञानी व्यवस्था कथन --
उपपद्य ठढ -- जो परगुन त्यागत, शुद्ध निजगुन गहंत ध्रुव, विमल ज्ञान अं
कूर, जासु घट महि प्रकास ध्रुव, जो पूरव कृतकर्म, निर्जरा धार वहावत, जो न
व बंध निरोध, मोप मारग मुख यावत, नि सकतादि जस अष्ट गुन, अष्ट कर्म
अरि संहरत, सो पुरुष विचछन तासु पद, वनारसी वंदन करत ॥ ३४ ॥

अर्थ -- जे कोई पुजलादि गुणनो त्याग करे, अने ध्रुव के० निश्चयरूप एवा शुद्ध
पोताना गुणनुं ग्रहण करे, निर्मल ज्ञाननो अंकुर के० उदय जेना घटमा प्रका
शित थयो, अने जे पूर्वकृत कर्मने निर्जरानी धर के० श्रेणिविपे वहावि दिये वली
जे नवा बंधनो निरोध करीने एटले निराश्रव थईने मोक्षमार्गने सन्मुख दोडेते,
गुण श्रेणिमा दोडेते, निगकित प्रमुख जेना आठ गुण ठे, ते आठे कर्मरूप
शत्रुनो सहार करे, तेज विचक्षण पुरुष केहेवाय, अने तेना चरनकमलने वणारसी
दास वदन करेते ॥ ३४ ॥

हवे आठ अंगना नाम कहेते -- अथ अष्टांगके नाम कथन --

सौरा -- प्रथम निससेजानि, डुतिय अवठित पग्नमन, तृतीय अंग अ
गिलान, निर्मल दृष्टि चतुर्थ गुन ॥ ३५ ॥ पंच अकथ परदोष, थिरी करन ठछम
सहज, सत्तम वल्ल पोप, अष्ठम अंग प्रजावन ॥ ३६ ॥

अर्थ -- पेलु निर्शय के० नि शकित, बीजु समकितनो गुण जे अवाठक प
णारूप मननो परिणाम, त्रीजु अंग अग्लान, चौथु गुण निर्मल दृष्टि एटले मूढ दृ
ष्टि नही ते, ॥ ३५ ॥ पाचमुं परदोष अकथन, ठतु अंग समकित स्थिर करवाना
स्वभावरूप, सातमुं सर्व साथे वाठलपणुं अघ्यात्मक पोपक, अने आठमुं अंग
प्रजावना गुणरूप ॥ ३६ ॥

हवे अंगना लक्षण कहे ते -- अथ अंग लक्षण --

सर्वया इकतीता -- धर्ममें न सत गुनकर्म फलकी न इच्छा, अशुनको देखि न
गिलानि थाने चित्तमें, सावि दृष्टि राखे काहू प्राणीको न दोष नाखे, चचलता ना
नि थिति ठाने बोध चित्तमें, प्यारे निजरूपसो उठाहके तरंग ठवे, एइ आठो अंग
जब जागे समकितमें, ताहि समकितको धरे सो समकितवत, वहे मोपपावे उ
न आर्य फिर इतमें ॥ ३७ ॥

अर्थः— धर्मनेविषे संदेह न होय ते निःशंकित गुण, शुभ कर्मना फलनी इ
हा न होय ते निस्पृही गुण, अनिष्ट वस्तुने जोशने चित्तमां ग्लानी न लाववी ते
अग्लान गुण, कोईना मगाव्या मगवुं नही ने साचनेविषे दृष्टि राखवी ते अमूढ
दृष्टिगुण, कोई प्राणीनो दोष केहेवो नही ते दोषाकथन गुण ; चंचलता त्यागीने
ज्ञानरूप चित्तनेविषे स्थिरता राखवी ते थिरीकरण गुण ; आत्म स्वरूपमां प्रेम
राखवो ते बढल गुण ; अने आत्मस्वरूप साधननेविषे उवाह लहरी के० तरंग
उठवापणुं लीधो रहे ते प्रजावना गुण, एम एक समकेतना आठे अंग ज्यारे
जागे, अने ते आठ गुणे सहित सम्यक्तनुं धारण करे, ते समकितवंत केहेवाय ने
तेवाज समकित्ती मोक्ष पामे, ने फरीथी आ संसारमां आवे नही ॥ ३४ ॥

हवे निर्जराधारी चैतन्यनुं नाटक कहे ठेः-- अथ चैतन्य नाटक कथनः--

सवैया इक्कीसाः-- पूर्व बंध नासे सोतो संगित कला प्रकाशे, नव बंध रुंधी ता
ल तोरत उठरिके; निसंकित आदि अष्ट अंग संग सखा जोरी, समता अलाप चारि
करे सुख जरिके; निरजरा नाद गाजे ध्यान मिरदिंग वाजे, ठक्यो महानंदमें स
माधि रीजि करिके; सत्तारंग नूमिमें मुक्त नयो तिहूं काल, नाचे शुद्ध दृष्टि नट
ज्ञान स्वांग धरिके ॥ ३५ ॥

अर्थः— जेम पूर्वकालनेविषे उत्कृष्ट स्थितिथकी बंध करतो हतो तेवी रीते
न करता अनुत्कृष्ट स्थितिथकी करवो एम पूर्व बंध नासे, तेतो संगित कला
आलाप चारी प्रकाशे, अने नवा बंधने रोधवुं ते रूपताल उठले ठे तालतोर ठे, निशं
कित प्रमुख जे समकितना आठ अंग कहां, ते सहाय जोडी समता समाधि धा
री तद्रूप स्वर बांधीने आलाप करे ठे, अंही कर्मनी निर्जरा हेतु ठे, एटले कर्मना
स करवारूप कार्यनुं निर्जरा कारण ठे, ते ध्याननेविषे एक स्वरूपनाद गाजे ठे, अने
सोहं धुनी ठे तेरूप मृदंग वाजे ठे, अंही जे महानंदमय अईने ठाक्यो तेतो सु
खी थयो, ते जाणिये रीजि अई, ने पोतानी आत्मसत्ता तेज कोई रंगनूमि ठे
एटले रंग मंरुप थयो, तेनेविषे त्रणे कालमां शुद्ध दृष्टीसहित ज्ञानरूप वेष स्वांग
पहेरी धरीने नटरूप चैतन्य मुक्त अईने नाचे ठे ॥ ३५ ॥

इतीश्री समयसार नाटकविषे बालबोधरूप निर्जराद्वार सप्तम संपूर्ण.

दोहाः— कही निर्जराकी कथा, शिवपथ साधनहार; अब कबु बंध प्रबंधको,
कहुं अल्प विस्तार ॥ ३६ ॥

अर्थ - मोह मार्गनी साधनकार जे निर्जरा तेनी कथा हती ते कही, हवे जे बंध थाय ठे तेना अधिकारनो अत्प विचार कहेते ॥ ३९ ॥

हवे बंध जे ठे ते ठामवा योग्य ठे, माटे ते बधनो विदारणहार जे समकित तेने नमस्कार करेते - अथ बंध विदारन सम्यक्त वर्णन -

सवेया इकतीसा - मोह मद पाई जिन संसारी विकल कीने, याहिते अजानु बाहु विरद बहनु है, ऐसो बंध वीर विकराल महाजाल सम, ज्ञान मद करे चद राहु ज्यो गहतु है; ताको बल जजिवेको घटमे प्रगट नयो, उद्धत उदार जाको उ बेस महतु है, सो है समकित सूर आनद अकूर ताही, निरखी बनारसी नमो नमो कहतु है ॥ ४० ॥

अर्थ - जे बंधरूप सुनट ठे ते मोहरूप मदिरा पाईने सर्व संसारी जीवने विकल करेते, एथी ए बंधरूप वीर ठे ते अजानुबाहुनुं वीरुद बहावेते के० सार्व जोम थई रहेला ठे, एवो विकराल ए बंधरूप वीर सुनट ठे, बली ए महाजाल स मान ठे, अने एज ज्ञान प्रकाशने मद करेते, कोनी पठे जेम राहु चइने मद करेते तेनी पठे जाणी लेबु, हवे एवा बंधरूप वीरनो प्रतिपद्दी जे ठे, ते एनुं बल तोड वाने घटनेविपेज प्रगट थयो ठे, जेनो उद्यम उद्धत ठे, एटले कोईथी रोक्वो रेहे एवो नथी, अने उदार ठे के० श्रेष्ठ ठे. तथा महत के० मोटो ठे, तेतो समकितरूप शूरवीर जाणवो, ते आनद अकूर जईने उदय थयो ठे, ते सम्यक्त शूरवीरने जो ईने पोताना अंग उल्लसित थको बनारसीवास नमो नमो कहेते ॥ ४० ॥

हवे चेतनाविना कर्म बंध नथी थता, माटे ज्ञानचेतना तथा कर्म चेतना ए बेउनी समज पाडेते - अथ कर्मचेतना ज्ञानचेतना वर्णन -

सवेया इकतीसा - जहा परमात्म कलाको परगास तहा, धरम धरामें सत्य सूरजको धूप है, जहा अजुन अजुन करमको गढास तहा, मोहके विलासमें महा अधेर कूप है, फेली फिरै ठटासी घटासी घट घन बीच, चेतनकी चेतना डहोथा गुपचूप है, बुद्धिसो न गही जाय बेनसीं न कही जाय, पानीकी तरंग जैसे पानीमें गुहूप है ॥ ४१ ॥

अर्थ - जे चेतनामां परमात्मानी कलानो प्रकाश थाय ठे, ते धर्म धरती ठे, ते धरतीमां सत्यरूप सूर्यनो तडको ठे, एटले उजली जगा ठे बली जे चेतना नेविषे अजुन अजुन कर्मना रसनी गढास ठे, एटले अजुनाअजुन कर्मना रस बडे जे चेतना घोलाइ रही ठे, त्यां मोहराजा विलास करे ठे, तेतो घोर अधकार ठे,

ए रीते चेतन पुरुषनी जे चेतना के० संज्ञा ठे, तेतो घटाघनबीच के० शरीररूप मे घवचे ठटानी माफक फेली रही ठे, अने घटानी माफक फेलीयकी फरे ठे, अने ए चेतना ते परमात्मानी कलाना प्रकाशमां तथा मोहविलासमां ए वेउ तरफ गुपचुप ठे, एटले चुप थई रही ठे; एवी ए चेतना वे तरफ प्रवेश करे ठे, ए वात बुझीयी ग्रहण थाय ठे; पण वचनयी कही जाय एवी नथी; जेम पाणीना तरंग पाणीमां गुरुप्प ठे तेम चेतना वेउ तरफ गुरुप्प ठे. ॥ ४१ ॥

हवे बंधारनेविपे बंधनो हेतु कहे ठे:- अथ बंधनिदान कथन:-

सवैया इकतीसा:- कर्मजाल वर्गनासों जगमें न बंधे जीव, बंधे न कदापि मन वच काय जोगसों; चेतन अचेतनकी हिंसासों न बंधे जीव, बंधे न अलख पंचविपे विखरोगसों; कर्मसों अबंध सिद्ध जोगसों अबंध जिन हिंसासों अबंध साधु ज्ञाता विपे जोगसों; इत्यादिक वस्तुके मिलापसों न बंधे जीव, बंधे एक रागादि अशुद्ध उपजोगसों ॥ ४२ ॥

अर्थ:- कोई कहे ठे के कर्मजाल वर्गणा थकी जगतमां जीव बंधाय ठे, ते वात खोटी एटले कर्म वर्गना जीवना बंधनो हेतु नथी, एवी रीतें कदाचित्त मनव चन कायाना योगयी पण जीव बंधातो नथी; चेतन तथा अचेतननी हिंसाय की पण जीवने बंध थतो नथी. अलक्ष पती ठे, तथा अलक्षरूपी ठे, ते पंचें डियना विषयरूप विपरोग वडे पण बंधातो नथी. कर्म वर्गनाथी सिद्धना जीव बंधाता नथी, वली जिनेश्वर देव ठे तेतो त्रणे योगमां ठे तोपण अबंध ठे, साधुजे ठे, ते अनाजोग पणे हिंसा करे ठे, तोपण अबंध ठे, ज्ञाता विषय जोगवेठे, तो पण ते अबंध ठे, एरीते कर्म वर्गना प्रमुख वस्तुना मिलापयी जीव बंधातो नथी. पण मात्र एक राग द्वेषने मोह अने जीव बंधरूप अशुद्ध उपयोग थीज जीव बंधाय ठे ॥ ४३ ॥

हवे राग द्वेष अने मोहनेज दृढपणे बंधना हेतु उरावे ठे:-

अथ बंधनिदानदृष्टी करन व्यवस्था:-

सवैया इकतीसा:- कर्मजाल वर्गनाको वास लोकाकाश माहिं, मन वच का याको निवास गति आउमें; चेतन अचेतनकी हिंसा वसै पुजलमें, विपे जोग वरते उदेके उरजाउमें; रागादिक शुद्धता अशुद्धता है अलखकी. यह उपादान हेतु बंधके बढाउमें; याहिते विचठन अबंध कह्यो तिहू काल, राग दोष मोहनादि सम्यक् सुजाउमें; ॥ ४३ ॥

અર્થ.—કર્મ જાલ વર્ગીણાનો વાસ તો લોકાકાશમાંજ છે, કેવલ કર્મ વર્ગીણા કારણ થકીજ જો અમૂર્તિ ચેતનદ્વય બંધનાવને પામે, તો લોકાકાશનો બંધ કેમ નહીં થાય? તેમજ મન વચન અને કાયાના યોગનો વાસ તો ચારે ગતિનેવિષે છે, અને ચારે આ ઁષામાં છે, ત્યારે યોગ તે આત્માના બંધના હેતુ કેમ થાય? ચેતનના પ્રાણ હર્ણથી હિસા થાય છે, તે પુજ્જલ બંધરૂપ પ્રાણમાંજ હિસા થાય છે, એમજ અચેતનની હિસા પણ પુજ્જલમાં છે, તે આત્માસાથે સ્પર્શીતી નથી, તો બંધ કેમ થાય? અને વિષય જોગ જે વરતે છે, તેતો કર્મના ઉદયમાં છે, અરુજી રહ્યા છે, અને આત્મા તો તેથી નિરાલો છે, તે બંધાય કેમ? માટે રાગ દેષને મોહ્યકી જે શુદ્ધતા કે ૦ મુગ્ધતા થાય ને પરવસ્તુનૈ પોતાની કરી માનવી તે અલક્ષ પુરુષની અશુદ્ધતા છે અને એજ અશુદ્ધતા બંધને વધારે છે, એ માટે વિચરુણ પુરુષને ત્રણ કાલવિષે અબંધ કહ્યો, કેમકે, તેને સમ્યક્ સ્વનાવમાં રાગ દેષ અને મોહ નથી ॥ ૪૩ ॥

હવે જ્ઞાતાને અબધ કહ્યો તોપણ ઉદયમી થઈને ક્રિયા કરવી તે સમજાવે છે —

અથ ઉદયમ પ્રશંસા —

સવૈયા શક્તીસા — કર્મજાલ જોગ હિસા જોગસોં ન વધે પૈ તથાપિ જ્ઞાતા ઉદયમી બચાવ્યો જિન બૈનમે, જ્ઞાનદૃષ્ટિ હેતુ વિષે જોગનિસોં હેતુ ઢોઝ, ક્રિયા એક સેત યોં તો બૈન નાંહિ જૈનમે, ઉદૈ બલ ઉદયમ ગૈ પૈ ફલકો ન ચહે નિરદૈ દસા ન હોઈ હિરદેકે નૈનમે, આલસ નિરુદયમકી જૂમિકા મિથ્યાત માંહિ, જહા ન સંજ રૈ જીવ મોહનીદ સૈનમે ॥ ૪૪ ॥

અર્થ — જીવ છે તે કદાપી કર્મજાલથી બંધાય નહીં, અને જોગથકી પણ બંધાય નહીં, અને હિસાથકી પણ ન વધાય, જોગવડે ન બંધાય, તોપણ જિનેશ્વરના વચનથકી જ્ઞાતા જીવને ઉદયમીજ વચાવ્યું છે જ્ઞાનનેવિષે દૃષ્ટિ પણ આપે છે, અને વિષયજોગમાં પ્યાર પણ રાહે છે, એવી બે ક્રિયા એક સેત કે ૦ એક આત્માવિષે એક સ્થાનકવિષે કરે છે, એવું તો જૈનવાસીમાં બને નહીં, અને જે જ્ઞાની હોય તે એટલું તો કરેકે જે સંહનન કે ૦ સંયયણ પ્રમુખ કર્મનો ઉદય બલ છે, તેથી યથાયોગ્ય તે ક્રિયાવિષે ઉદયમવત થાય, અને તેના ફલને શ્બે નહીં, ને હૃદયરૂપ નેત્રનેવિષે નિર્દય દશાવત ન થાય, અને આલસ નિરુદયમ તો મિથ્યાત્વમાંજ પામિયે, એથી આલસ ને નિરુદયમની મિથ્યાત્વ જૂમિકા છે, જે જૂમિકાનેવિષે જીવ મોહનિદા લેતો થકો સયનદિશામાં રહે છે, અને પોતાના સ્વરૂપને સત્તારતો નથી ॥ ૪૪ ॥

હવે જે ઉદય માફક ક્રિયા કહી તેથી ઉદય બલની વ્યવસ્થા કહેઃ—

અથ ઉદૈ વ્યવસ્થા વર્ણન:—

દોહા:— જબ જાકો જૈસે ઉદૈ, તબ સો હૈ તિહિ યાન ! સકતિ મરોરૈ જીવકી, ઉદૈ મહા બલવાન ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:— જે કાલનેવિપે જેનો જેવો ઉદય થાય તે કાલનેવિપે તે સ્થાન કે જે તે સ્વરૂપમાં જીવ રહે છે, તે જીવની શક્તિ મરોડીને પોતાની શક્તિ પ્રગટ કરે, એથી કર્મ ઉદય મહા બલવાન છે ॥ ૪૫ ॥

હવે ઉદય બલ ઉપર દૃષ્ટાંત આપેઃ—અથ ઉદૈ બલ વર્ણન:—

સવૈયા ફકતીસા:—જૈસે ગજરાજ પશ્યો કર્દમકે કુંમવીચ ઉદયમ અદૂટૈ ન પૈતૂ ટૈ હુ:સ્વ ઇંદસોં; જૈસે લોહ કંટકકી કોરસોં ઝરાત્યો મીન, ચેતન અસાતા લહે સાતા લહે સંદસોં; જૈસે મહાતાપ સિરવાહિસોં ગરાસ્યો નર, તકૈ નિજકાજ ઝઠી સ કૈ ન સુઠંદસોં; તૈસે જ્ઞાનવંત સબ જાનૈ ન વસાઈ કહુ, બંધ્યો ફિરૈ પૂરવ કરમ ફલ ફંદસોં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:— જેમ હાથી કર્દમના કુંમમાં પડ્યો પછે તેમાંથી નિકલવાને ઉદયમ અદૂટૈકે કરે છે, પણ તે હુ:સ્વદંડથી ટૂટી શક્તો નથી, જેમ હૃદયમાં લોહ કંટકી કે લોઢાના કાંટાની અણીમાં નરાયો એવો મહા ટૂટો થઈ શક્તો નથી, તેથી મત્સરું ચેતન અસાતા પામે, અને સંદ કે ટૂટે તો શાતા લહે પણ ટૂટે નહીં, વલી કોઈ માણસ તાપજ્વર અને માથાના દરદથી હેરાન થતો પથારીમાં પડી રહ્યો હોય અને તે મનુષ્ય પોતાના કાર્ય કરવાને વાસ્તે તેમાંથી ઝઠવાના અનેક ઉપાય કરતો ઢતાં પોતાના સ્વહંદથી ઝઠી શક્તો નથી, તેમજ જ્ઞાનવંત જીવતો સર્વ હેય ઉપાદેય જાણે છે પણ કોઈ પોતાનું બલ ચાલે નહીં પૂર્વ સંચિત કર્મના ફલના ફંદથી ઇટલે કર્મના ઉદયથી બાંધ્યો ફિરે છે ॥ ૪૬ ॥

હવે આલસીને નિરુદ્યમીની જેવી અવસ્થા છે તેવી બતાવે ઃ—અથ યથાવસ્થા વર્ણન:—

ચૌપાઈ:—જે જિય મોહનીંદમેં સોવૈ, તે આલસી નિરુદ્યમિ હોવૈ; દૃષ્ટિસ્થો જિ જે જગૈ પ્રવીના; તિન્હિ આલસ તજિ ઉદયમ કીના ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:— જે જીવ મોહરૂપ નિદ્રાનેવિપે સુઈ રહ્યા છે, તે જીવને આલસુ કહીને તેજ નિરુદ્યમી કહેવાય. અને જે પ્રવીણ જીવ જ્ઞાનદૃષ્ટિ સ્થોલી જાગૃત છે, તે આલસ તજીને ઉદયમ કરે છે ॥ ૪૭ ॥

હવે આલસુ ને ઉદયમીની ક્રિયાનું વર્ણન કરે ઃ—અથ યથાવસ્થાતથા ક્રિયા કથન:—

सर्वेया इकतीसा - काच बाधे सिरसों सुमनी बाधे पायनिसों, जानै न गवार कैसी मनी कैसे काच है, योंही मूढ जूवमें मगन जूवहिको दौरे, जूव बात माने पै न जानै कहा साच है, मनीकों परखि जानै जोहरी जगत माहि, साचकी समु जी ज्ञान लोचनकी जाच है, जहाको छु वासी सो तो तहाको मरम जानै, जाको जैसो स्वाग ताको तैसेरूप नाच हैं ॥ ४८ ॥

अर्थ - काचने माथाउपर बाधे अने मणीने पगे बाधे, एवा गमार लोकने खबर नथी होती के काचशी वस्तु ठे, अने मणीशी वस्तु ठे, एम मूढ अज्ञानी जीव फूठी वातमा मग्न रहे, फूठा कार्यमां दोढे, अने फूठी वात माने, पण एम न जाणे के एमां साच केटलुं ठे, मणी रत्ननी तो जे ऊवरी होय तेज जगतमा परिह्ता करीशके, तेमज साचानी समझ पण तेनेज पड़े, जेने ज्ञानरूपी लोचननी उत्पत्ति थई होय केमके, जे जिहानो वासी होय ते तिहांनो मरम जाणे, एटले मिथ्यात नूमिकानो वासी मिथ्यातनेज ग्रहे अने सम्यक्त नूमीकानो वासी ते समकितनेज साबु माने, मतलब जे जेवो वेप धरी आवे ते तेवोज नाच नाचेठे ॥ ४८ ॥

हवे जे जेवी क्रियाकरे ते तेवु फल पामे ते कहेवे -- अथ यथाक्रिया तथा फलकथनं दोहा - बंध वधावे अंध बहै, ते आलसी अज्ञान, मुक्ति हेतु करनी करै, ते नर उद्यमवान ॥ ४९ ॥

अर्थ - जे जाव अंध अईने बंधने वधारे, ते अज्ञान आलसी केहेवायठे अने जे मुक्ति हेतुने अर्थ क्रिया करेठे, ते मनुष्य उद्यमवत केहेवाय ठे ॥ ४९ ॥

हवे जो ज्ञानहोय तो वैराग्यपण होय अने जो वैराग्य न होयतो ज्ञान पण न होय तेथी ज्ञानवैराग्यनु सहचारपणु कहेवे - अथज्ञानवैराग्य सहचारत्ववर्णनं - सर्वेया इकतीसा - जवलगु जीव छुऽ वस्तुकों विचारै ध्यावै तवलगु नोगसो उदासी सरबंग है; नोगमें मगन तब ज्ञानकी जगन नाहि, नोग अनिजापकी दशा मिथ्यात अंग है, तातें विपै नोगमें मगन सो मिथ्याति जीव, नोगसों उदासि सो समकिति अचग है, ऐसी जानि नोगसों उदासि बहै मुगति साथै, यहै मन चग तो कठोत माहि गग है ॥ ५० ॥

अर्थ - जाहासुधी जीव छुऽ वस्तुना विचारमा दोडतो होय, ताहांसुधी सर्व अगनेविपै नोगथी उदासीनपणु जोयामां आवे, अने ज्यारे नोगमा मगन रहेतो होय, त्यारे तो ज्ञाननी जगन के० जागृती न होय, केमके नोग अनिलापनी दशामा वर्चवु तेतो मिथ्यातनु अंग ठे, तेथी विषयनोगमा मगन रहे ते जीव मिथ्या

તી કેહેવાય, અને જે વિષય નોગથી ડાસી રહે તે તો અજંગ સમકેતી છે. એવું જાણીને અહો નંબ્યલોકો નોગથી ડાસ થઈ, ને મુક્તિને સાધો તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેનું મન ચંગું છે તેને કથરોટમાં જ ગંગા છે, મતલબ કે કથરોટમાં નાતાં થકા ગંગા સ્નાનનું ફલ પામે છે. ॥ ૫૦ ॥

હવે મોક્ષના અધિકારને વિષે ચાર પદાર્થનું સ્વરૂપ કહે છે:—

અથ પદાર્થ ચતુષ્ક કથન:—

દોહા:— ધરમ અરથ અરુ કામ સિવ, પુરુષારથ ચતુરંગ ; કુધી કલ્પના ગદિ રહે, સુધી ગહે સરવંગ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:— ધર્મ, અર્થ, કામ, ને મોક્ષ, પુરુષાર્થના એ ચાર અંગ છે, એ પુરુષાર્થ વિષે કુધી કે ૦ કુમતિવાલો પોતાની મતિ કલ્પનાને જાલીને વેસે છે, અને સુધી કે ૦ પંમિત પુરુષ છે તે સર્વોગનું ગ્રહણ કરે છે ॥ ૫૧ ॥

હવે ચારે પદાર્થની ન્યારી ન્યારી વ્યવસ્થા સુમતિ અને કુમતિના મન આશ્રી કહે છે:— અથ પદાર્થ વ્યવસ્થા કથન—

સવૈયા શ્કતીસા:— કુલકો આચાર તાહિ મૂર્ખ ધરમ કહે, પંમિત ધરમ કહે વસ્તુકે સુજાઝકો ; સ્વેદકો સ્વજાનો તાહિ અજ્ઞાની અરથ કહે, જ્ઞાની કહે અરથ દરવ દરસાઝકો ; દંપતિકો નોગ તાહિ હરબુદિ કામ કહે, સુધી કામ કહે અનિલાષ ચિત આઝકો, ઇંડલોક યાનકો અજાન લોક કહે મોક્ષ, મતિમાન મોક્ષ કહે બંધકે અજાઝકો ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જે મૂર્ખ જન હોય તે પોતાના કુલના આચારને ધર્મ કહે છે, અને પંડિતજન તો વસ્તુનાં સ્વજાવને ધર્મ કહે છે, અજ્ઞાની જન હોય તે સ્વેદના સ્વજાના જે સોનું રુપું જવાહિર વગેરે છે તેને અર્થ કે ૦ હવ્ય કહિ બતાવે છે, અને જ્ઞાની જન હોય તે હવ્યના દરશાવને અર્થ કહે છે ; એટલે ષટ્હવ્યને અર્થ કહે છે. હરબુદિ જન સ્ત્રી નરતારના નોગ સંયોગને કામ કહે છે, પણ સુધી કે ૦ પંમિત જન તો ચિત્તની શ્બા અનિલાષને કામ કહે છે, અને જે ઇંડનો સ્થાનક છે, તેને અજાણ લોક મોક્ષ કહે છે, અને જે મતિમાન એટલે પંમિત લોક છે તેતોજે થકી બંધનો અજાવ થાય છે, એટલે બંધના નાશને મોક્ષ કહે છે ॥ ૫૨ ॥

હવે ચારે પુરુષાર્થને અધ્યાત્મરૂપ કહે છે:— અથ પુરુષાર્થ ચતુષ્ક અધ્યાત્મરૂપકથન:—

સવૈયા શ્કતીસા:— ધરમકો સાધન જી વસ્તુકો સુજાઝ સાધે, અરથકો સાધન વિલેઢ દર્વે ષટમેં ; યદૈ કામ સાધના જી સંગહે નિરાસ પદ, સહજ સ્વરૂપ મોષ સુ

दत्ता प्रगटमे, अतर सुदृष्टिओं निरतर विलोकै बुध, धरम अरथ काम मोठ निज घटमें,
साधन आराधनकी सोज रहै जाके सग, नूलो फिरै मूरख मिथ्यातकी अजटमें॥५३॥
अर्थ - धर्मतुं साधन तो तेने कहीये के जे वस्तुना स्वभावने साधवो एटले व
स्तुना स्वभावने यथार्थ जाणवो, अर्थतुं साधन तेने कहीये के जे पद इत्यने वि
लक्षण के० छुदा छुदा जाणवां, काम साधन तेतुं नाम ठे के, जे निरास पदनों
संग्रह करवो, एटले निस्पृह दशामा रेहेबु, मोक्षनु साधन ते ठे, के जेवडे पोता
नी सहज स्वरूप शुद्धता प्रगट जावमा करवी, ए रीते अतरदृष्टि वडे एटले ज्ञान
दृष्टि थकी बुद्धिमान पुरुष धर्म अर्थ काम ने मोक्ष ए चारपुरुषार्थने निरतर पो
ताना घटमां देखे, एम चारे पुरुषार्थ साधवानी जेना सघाते सोज के० सा
मग्री रहे ठे, तोपण मूर्ख जे ठे ते मिथ्यातनी अटलमां नूत्या फिरै ठे ॥५३॥
हवे शुद्ध व्यवहार नये करी वस्तुतुं सत्य स्वरूप कहेबे -

अथ शुद्ध नय वस्तु स्वरूप कथन -

सवैया इकतीसा - तिहूँ लोकमाहि तिहूँ काल सब जीवनि को, पूरव करम
उदै आइ रस देतु है, कोउ दीरघाउ धरै कोउ अजपाउ मरै, कोउ डखी कोउ सु
खी कोउ समचेतु है, याहीमे जीवायो याही माखो याहि सुखी कखो डखी कखो
एसी मूढ आपु मानी जेतु है, याही अह बुद्धिसो न विलसै नरम मूल यहै
मिथ्या धरम करम बंध हेतु है ॥ ५४ ॥

अर्थ - त्रणे लोक तथा त्रणे काल तेनेविषे जगतवासी सर्व जीवने पूर्व सं
चित कर्म उदय आवेठे, ने ते पोतानो कडवो तथा मीठो रस आपेठे, तेणो करी
ने कोई दीर्घ आयुष्य जोगवी मरेठे, ने कोई अल्प आयुष्यमांज मरेठे, कोई डखी
ठे, अने कोई सुखी होयठे, कोई समचित के० सम जावमां रहेठे, एम पोत पो
तानी कमाईथी सर्व जीव सुखी अथवा डखी ठे तेने मूढ प्राणी जे ठे ते पोताना
साधन मानेठे के, जो में फलाणाने जीवाड्यो, फलाणाने मारी नाख्यो, फलाणाने
डखी कीयो, ने फलाणाने सुख आयुष्य एवो मूढ अह बुद्धीथी नर्ममां छुट्यो फरेठे,
अने ए नूल एनी मटती नथी, एज मिथ्या धर्म मूढने कर्मवधनो हेतु थायठे॥५४॥
हवे फरी मूढनीज व्यवस्था कहेबे - अथ मूढता कथन -

सवैया इकतीसा - जहाजों जगतके निवासी जीव जगतमें, सबै असहाय
कोक काडुको न धनी है, जैसी जैसी पूरव करम सत्ता बाधि जिन, तैसी तैसी उदैमै
अवस्था आइ बनी है, एते परि जो कोउ कहै कि में जीवावो मारों इत्यादि अने

ક વિકલપ વાત ઘની છે ; સો તો અહં બુદ્ધિસોં વિકલ જયો તિહૂં કાલ, મોલે નિ જ આતમ સકતિ તિન્હ હની છે. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જાંહાંસુધી જીવ જગતમાં નિવાસ કરેઠે તાંહાંસુધી એક બીજાને અસહાય પણે રહેઠે, કોઈ કોઈનો સહાયકારી નથી, તેમ કોઈ કોઈનો ધણી નથી, અને જે વી જેવી પૂર્વ કાલનેવિષે કર્મસત્તા બાંધી રાखીઠે, તેવી તેવી ઉદય કાલનેવિષે જી વની અવસ્થા બનેઠે; ઇટલા ઉપર જે કોઈ કહે કે મેં આને જીવાડ્યો ને અને મા ર્યો, ઇત્યાદિ અનેક મનના વિકલ્પની વાતો ધણી ઠે, તે સઘલી અહંબુદ્ધિ થકી યાય ઠે, અને તે જીવ ત્રણે કાલને વિષે અહંકાર બુદ્ધિમાં મોલે ઠે, તેણે શુદ્ધ જ્ઞાનશક્તી ને હણી ઠે, અને તે જીવની એ મૂઢ અવસ્થા કેહેવાય ઠે એ રહસ્ય ઠે ॥ ૫૫ ॥

હવે ચાર પ્રકારે કરીને જીવની વ્યવસ્થા ઉપર ચાર દૃષ્ટાંત આપેઠે:-

અથ ચાર પ્રકાર જીવ વ્યવસ્થા કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- ઉત્તમ પુરુષકી દશા જ્યોં કિસમિસ ડાઘ, બાહિજ અન્નિંતર વિરાગી મૂઢ અંગ હૈ; મધ્યમ પુરુષ નારીયર કેસી નાંતિ લિયે, બાહિજ કઠિન હિ ય કોમલ તરંગ હૈ; અધમ પુરુષ બદરીફલ સમાન જાકે બાહિરસોં દિસૈ નરમાઈ દિલ સંગ હૈ; અધમસોં અધમ પુરુષ પુંગીફલ સમ, અંતરંગ બાહિર કઠોર સરવંગ હૈ॥

અર્થ:- ઉત્તમ પુરુષની દશા કિસમિસ ડાઘ જેવી ઠે, જેમ કિસમિસ ડાઘ બા હિરથી ને અંદરથી કોમલ ઠે, તેમજ ઉત્તમ પુરુષ બાહ્ય વ્યવહાર અને અન્યંતર વ્યવહારમાં પણ મૂઢ અંગ કે ૦ કોમલ ઠે, મધ્યમ પુરુષ નારીયલ સરીખો ઠે, જેમ નારીયલ બાહ્ય વ્યવહારમાં કઠોર અને અન્યંતર કોમલ ઠે, તેમ મધ્યમ પુરુષ પણ બાહારથી કઠણ અને હૈયામાં કોમલ હોય ઠે, અધમ પુરુષ બોર સમાન ઠે, જે મ બોર બાહ્ય વ્યવહારનેવિષે નરમ દેખાયઠે, ને માંહેથી કઠોર ઠે, તેમ અધમ પુરુ પ બાહાર નરમાઈ રાખે પણ અંતરમાં સંગ કે ૦ પાષાણ જેવો કઠણ હોયઠે, અને અધમાધમ પુરુષ પુંગી ફલ કે ૦ સોપારી જેવોઠે, જેમ સોપારી બાહરને અંદર સર્વી ગમાં કઠોર ઠે, તેમ અધમાધમ પુરુષ માંહે અને બાહાર સઘલે કઠોર હોયઠે ॥ ૫૬ ॥

હવે ઉત્તમ પુરુષની દશા કહી બતાવેઠે:- અથ ઉત્તમ પુરુષ કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- કીચસો કનક જાકે નીચસો નરેસપદ, મીચસી મિત્તાઈ ગરવાઈ જાકે ગારસી; જહરસી જોગ જાનિ કહરસી કરામાતિ હહરસી હૌંસ પુદ ગલ ઠબિ ઠારસી; જાલસો જગ વિલાસ જાલસો શુવન વાસ, કાલસો કુટંબ કા

ज लोक लाज लारसी, सीठसो सुजस जानै वीठसो वखत मानै, ऐसी जाकी रीति ताही वदत बनारसी ॥ ५४ ॥

अर्थ — जे पोताना हैयानेविपे सुवर्णने कादव सरखुं जाणे, अने नरेश पद के० राज्य गादीने नीच सरखी जाणे, मित्राईने मीचसी के० मर्ण जेवी जाणे, ने गरवाई के० वडाई ते लीपवानी गार जेवी जाणे, रमायन प्रमुख इव्यजोगनी जा तीने ते णेर सरिखी जाणे, मत्र शक्तीवडे जे करामत थाय तेने कहर सरखी जाणे, देशी जापानेविपे हहर के० अनर्थ ते सरखी होस ठे, अने पुदगलनी ठवी ते राख समान जाणे, माया रूप जाल तथा जगतनो विलास तेने जाल जेवो जाणे, चुवनवास के० घरवास ने तीरना जाल समान जाणे, कुटुब कार्यने का ल समान करी जाणेठे, लोकलाज राखवी ते मोहडानी जाल जेवी जाणेठे, सु यशने सीठ के० नाकना मेल समान जाणे, नाग्योदयने विद्यासमान जाणे, एवी जेनी रीत होय तेने बनारसीदास वदना करेठे ॥ ५४ ॥

हवे मध्यम पुरुषनी दशा बतावे ठे — अथ मध्यम पुरुष यथा —

सवैया इकतीसा — जैसे कोउ सुजट सुजाय उग मूरखाय, चेरा जयो उगनीके घेरामे रहतु है, उगोरी उतरि गई तब ताहि सुधि नई, पखो परवस नाना सकट सहतु है तैसेही अनादिको मिथ्याति जीव जगतमे, मोलै आठो जाम बिसराम न गहतु है, ज्ञान कला जाली जयो अतर उदासी पे तथापी उठै व्याधिसो समाधि न सहतु है ॥ ५५ ॥

अर्थ — जेम कोई स्वजावे सुजट होय ने तेने कोई उग मले ने ते सुजटने को ई जडी मूली खचरावे, तेथी ते सुजट उगनो चेलो थई जाय, अने उगना घेरामा पडयो रहे, पठी ते सुजटे जे मूली खाधेली तेनी अतर नीकली जाय ने पाठो पो तानी छुदिमा आवे, तेवारे ते उगने डुर्जन करी जाणे, पण पोते परवश पडयो ते थी नाना प्रकारना सकट सहन कया करे ठे, तेम अनादि कालनो मिथ्यात्वी जीव परवस पडेलो नाना प्रकारना सकट सहन करेठे, ने आठ प्रहर ससारमा वि कल थई ने मोले, पण विश्राम लिये नही, एटलामा ज्ञान कलानो जास थयो, तेवारे अतरमा उदासी थयो तो पण कर्मना उदयरूप व्याधी वडे समाधि लहेतो नथी, आश्रवमाज रहेठे ॥ ५५ ॥

हवे अधम पुरुषनी दशा दृष्टात दर्शने दृढावे ठे — अथ अधम पुरुष यथा —

सवैया इकतीसा — जैसे रांक पुरुषके जाये कानी कोडी धन, उजूवाके जाय

जैसे संजाई बिहान है; कूकरके नाये ज्यों पिमोर जिरवानी मठा, सूकरके नाये ज्यों पुरीष पकवान है; वायसके नाये जैसे नांबकी निबोरी दाख, बालकके नाये दंत कथा ज्यों पुरान है; हिंसकके नाये जैसे हिंसामें धरम तैसे, मूरखके नाये सुन बंध निरवान है ॥ ५९ ॥

अर्थ:— जेम रांक पुरुषने काणी कोडी ठे तेहीज धन मनाय ठे, अने जेम घु वडने संध्याकाल प्रजात मनाय ठे, अने कुकडाने पिमोर जीरवानी के० गाय जें सनुं पाणी ते दहीनो थडो मनाय ठे, अने सूकर के० सूअरने पुरीष के० विष्टा तेज पकवान मनाय ठे, अने कागडाने लांबोमी तेज झाड़ु जेवी मनाय ठे, अने बालकने दंत कथा के० लोकनी कथा ठे तेज पुराण मनाय ठे, ने हिंसकने हिंसा मांज धरम मनाय ठे. तेमज मूरखने पुन्यबंध ते निरवाण के० मोक्षपद मनाय ठे, ए अधम पुरुषनी दशा जाएवी ॥ ५९ ॥

हवे अधमाधम पुरुषनी दशा दृष्टांतेकरी दृढावेठे:—अथ अधमाधम पुरुष यथा:—

सवैया इकतीसा:— कुंजरकों देखि जैसे रोष करी चुंसे स्वान, रोष करै निर्धन बिलोकि धनवंतकों; रैनके जगैयाकों बिलोकि चोर रोष करै मिष्यमति रोस करै सुनत सिद्धंतकों; हंसकों बिलोकी जैसे काग मनि रोष करे, अजिमानी रोष करै देखत महंतकों; सुकविकों देखि ज्यों कुकवि मन रोष करै ल्योंही डुरजन रोष करै देखि संतकों ॥ ६० ॥

अर्थ:— जेम हाथी जोईने कुतरा रीशे नराईने चुंकेठे, जेम निर्धन पुरुष धनवा नने जोईने रीशे नराय ठे, जेम राते जागनार पुरुषने जोईने चोर रीशे नराय ठे, जेम मिष्याती सिद्धांतने शान्जली रीशे नराय ठे, जेम हंसने जोईने कागडो री शे नराय ठे, जेम महंतने जोईने अजिमानी रीश करे ठे, जेम सुकवि के० सारा क विने जोईने कुकवि के० नठारो कवि रीशे बले ठे. तेम अधमाधम पुरुष साधुने जो ईने डुष्ट मन वडे रीशे नराय ठे ॥ ६० ॥

हवे बली अधमाधम पुरुषनी चाल कहेठे:—अथ पुनः अधमाधम पुरुष वर्णन:—

सवैया इकतीसा:—सरलकों सठ कहै वकताकों धीठ कहै, बिनो करे तासों कहै धनको अधीन है; ठमीको निबल कहै दमीकों अदत्ती कहै, मधुर वचन बोलै ता सों कहै दीन है; धरमीकों दंजी निसपट्टीकों गुमानी कहै, तिशना घटावै तासों कहै नागहीन है; जहां साधु गुण देखै तिन्हकों लगावै दोष, ऐसो कबु डुर्जनको हि रदो मलीन है. ॥ ६१ ॥

अर्थ - सरल चित्तवालाने शठ के० मूर्ख कहे, वक्ता के० कथा कीर्तन वाच नारने धीठ कहे, विनय करनारने कहेके एतो धननी आधीनतायी करेठे, ह्रमाव तने निरबल कहे, इक्षि वमन करनारने अदाता कहे, अने मधुर नापण करना रने कहे एतो गरीब बीहामणो ठे, धरमीने दंजी कहे, अने निस्पहीने अहकारी कहे ठे, तृप्ता ठोडनारने नाग्यहीन कहे, ज्यां एवा सरलतादिक गुण देखे त्या दूषण लगाडे, एवु दुर्जननु हश्यु मलीन के० मेलु होय ठे अने एवा दुर्जननेज अधमाधम पुरुषनी प्रकृति जाणवी ॥ ६१ ॥

हवे मिथ्यादृष्टीनी अहबुद्धिनुं वर्णन करे ठे - अथ मिथ्यादृष्टी वर्णन -
चोपाई - मे करता मे कीन्ही कैसी, अब यो करो कहौ जो ऐसी, ए विपरीत नाव है जामे, सो वरतै मिथ्यात दसामे ॥ ६२ ॥ दोहरा - अह बुद्धि मिथ्या दसा, यै सु मिथ्यावत, विकल जयो ससारमे, करै विलाप अनत ॥ ६३ ॥

अर्थ - हु कर्ता तु, आ वर्तमान कालमा केवी वात करुहुं, नविष्य कालमा जेवी कहीस तेवी करीश, एवी अह बुद्धि ए विपरीत नाव ठे, अने ए नाव मिथ्या त दशाना ठे ॥ ६२ ॥ जे एवी अहबुद्धि ठे तेज मिथ्यात दशा ठे, अने ए मिथ्यातद शाने वारण करे, तेज मिथ्यावत केहेवाय ठे, अने एवा पुरुषोज ससारनेविपे वि कल थका ससारमा नटकता डु ख सहता अनत विलाप करेठे ॥ ६३ ॥

हवे मूढ प्राणीनी व्यवस्था कही देखाडे ठे - अथ मूढ व्यवस्था कथन -
सवैया इकतीसा - रविके उदोत अस्तहोत दिनदिन प्रति, अजुलीके जीवन ज्यो जीवन घटतु है, कालके असत तिनठिन होत तीन तन, औरके चलत मानो कातसो क टतु है, एते परि मूरखन खोजै परमारथको, स्वारथके हेतु भ्रम नारथ वटतु है, लग्यो फिरै लोगनिसो पग्यो परजोगनिसो, विपे रस जोगनिसो नेकुन हटतु है ॥ ६४ ॥
जैसे मृग मत्त वृषादित्यकी तपतिमाहि तृषावत मृषा जल कारण अटतु है, तैसे नववासी मायाहीसो हित मानिमानि गनिगामि भ्रमचूमि नाटक नटतु है, आगे को ठुकरत धाय पाठे बठरा चराय, जैसे दृग हीन नर जेवरी वटतु है, तैसे मूढ चेतन सुरुत करतूति करै, रोवत हसत फल खोवत खटतु है ॥ ६५ ॥

अर्थ - सूर्यना उदययी ते अस्तसुधीमा अजुलीना प्राणीनी परे आयुष्य घटतु जायठे, अने कृण कृणविपे काल जे ठे ते शरीरने ग्रासेठे, तेथी शरीर ह्रीण थायठे, एरीते तन आर के० शरीर तरफ काल गती रहोठे, एटले जेम शस्त्र कोई वस्तुने कापे ठे तेम कालरूपी शस्त्र शरीरने कापेठे एवु कार्य थई रखठे तोपण मूर्खजन जे ठे

તે પરમાર્થને સ્વોજતો નથી, પણ પોતાના સ્વાર્થને માટેજ ધ્રમના ખારથને સેંચી રહે છે; જોગ કે ૦ પરવસ્તુ જે કામ ક્રોધાદિક તે સાથે લાગો ફિરેઠે, અને પરપુજાજોગ તેથી પગ્યો કે ૦ હાલિ મલી રહેઠે, તેથી વિષયરસને જોગવતાં જરા પણ હટતો નથી.

અર્થ:—વલી જેમ કોઈ જબરો મૃગ હોયઠે તે વૃષાદિત્ય કે ૦ વૃષસંક્રાંતનો સૂર્ય ઇટલેજે ઇમાસ તેના તાપનેવિષે અતી તૃષાવંત થયો થકો મૃષા કે ૦ જૂઠી ઇલા થકી પાણીને માટે અટતુ હે કે ૦ નટકેઠે, તેવી રીતે સંસારી જીવ પરસ્વરૂપ માયાજાલનેવિષે હેત રાખીને ઇટલે તેને હિતકારી માનીને ધ્રમરૂપી નૂમીનેવિષે ઠરાવ કરી નટની પેઠે નાચી રહ્યો છે. તે કેહેવો છે તો જેવો કોઈ દુગહીન કે ૦ આંખવિનાનો પુરુષ હોય ને તે દોરી વાટતો હોય ત્યાં પાસે વાઢું હોય તે દોરીને ચાવી નાખતો હોય તેને તે જાણી શકતો નથી તેથી તેની મેહનત વ્યર્થ જાયઠે. તેમ મૂઢ પ્રાણી જે છે તે સુકૃતની ક્રિયા કરેઠે ત્યારે રોવત હસત કે ૦ અરતિ અને રતિયેં કરી ક્રિયાકરેઠે તેથી તે કરેલી ક્રિયાના પરમ ફલને સ્વોઈ દેયઠે. ॥ ૬૫ ॥

હવે ફરી બંધના કરનાર મૂઢ વિષયિની અવસ્થા કહેઠે:—અથ મૂઢ વિષયી વર્નન:— સવૈયા ઇક્તીસા:-- લિયે ડિઠ પેચ ફિરે લોટન કબૂતરસો, ઝલટો અનાદિકો ન કહો શુલટતુ હૈ, જાકો ફલ ડુઃખ તાહી સાતાસો કહત સુખ, સહિત લપેટી અસી ધારાસી ચટતુ હૈ; એસે મૂઢ જન નિજ સંપતી ન લખે ક્યોંહી, મેરી મેરી નિશિવાસર રટતુ હૈ; યાહી મમતાસોં પરમારથ વિનસી જાઈ, કાંજીકો ફર સ પાઈ દૂધ જ્યોં ફટતુ હૈ. ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:—જેમ લોટણ સ્વબુતર હોય તે જો પાંચ બંધ કરીને પેચ લાગ્યો તેથી ઝલટ પાલટ ફરેઠે, તેમ મૂઢ પ્રાણી અનાદિ કાલના કર્મબંધ પેચમાં પડેલોઠે માટે અવલો માર્ગ ધરેઠે, પણ કોઈ રીતે સવલો માર્ગ ધરતો નથી. અને જેનું ફલ ડુઃખ છે એવા વિષય જોગવડે જે કંઈક સાતા ઝપજે, તેને સુખ માનેઠે, જેમ કોઈ મધે લ પેટી તરવારની ધારને ચાટે, જેમાં મધની મીઠાસ ઓડી હોય ને તરવારની ધાર તે મીઠાસ ચાખવા જતાં જીજને ઢેદી નાખે તેનું ડુઃખ બહુ થાય, તેમ મૂર્ખ પ્રાણી પોતાની જ્ઞાનાદિક સંપત્તીને કદી ઓલખતો નથી, પણ પરવસ્તુને રાત દિવસ મારી મારી માની રહ્યોઠે, એજ જૂઠી મમતાવડે પરમાર્થ જાણવાનું વિનાસ થઈ જાયઠે; જેમ કાંજીના પાણીના સ્પર્શથી દૂધ ફાટી જાયઠે, તેમ મમતાથી પરમારથ બગડી જાયઠે. ॥ ૬૬ ॥

હવે મૂઢની અહંબુદ્ધિની વ્યવસ્થા કહી બતાવેઠે:—અથ પુનઃ મૂઢ વ્યવસ્થા:—

સવૈયા ઇક્તીસા -રૂપકી ન ઝાંક હિયે કરમકો માક પિયે, જ્ઞાન દલિ રહ્યો મિર
ગાક જૈસે ધનમે, લોચનકી ઢાંકસોં ન માનૈ સદગુરુ હાંક, મોલૈ પરાધીન મૂઢ
રાક તિહૂ પનમે, ટાંક ઇક માંસકી મજીસી તામે ત્રીન ફાક, ત્રીન કોસો
અક લિખિ રાખ્યો કાઢુ તનમે, તાસોં કહૈ નાક તાકે રાખિવેકો કરે કાક,
લાકસો સ્વરગ બાંધિ વાક ધરૈ મનમે ॥ ૬૭ ॥

અર્થ -આત્માનું રૂપ હૃદયમા નથી લીધું, તેથી કર્મનો માક પીધો, એટલે કર્મ
નો રસ વ્યાપી ગયો, તેણે કરી આત્માનું સ્વરૂપ જે શુદ્ધ જ્ઞાન તે દર્શાવે રહ્યું, કોની
પેઠે જેમ ધન કે ૦ મેઘરૂપ વાદલાનેવિષે ચડ્ ઢંકાર્ફ રહેલે તેમ તથા જ્ઞાનરૂપ લોચન
ઉપર મિથ્યાતત્ત્વની ઢાક પડી તેથી સદગુરુની હાંક કે ૦ આજ્ઞા તેને માનતો નથી,
અને મૂર્ખ પરાધિન થકો રાક વચન બોલેલે, અને ત્રણે કાલનેવિષે નિશક રહેલે
હવે મૂઢતા પ્રગટ કરી બતાવેલે જે નાકલે તે ટાંક કે ૦ એક માસની સીમરી છે તે
નેવિષે ત્રણ ફાક છે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે દેખિયે થાયે, તે ત્રણ ફાક કેવા દેખાયલે
તે કહેલે, તે જાણે ત્રણનો આંક ત્રણ ફાકવાલો કોણ શરીરમાજ લખી રાખ્યોલે,
તે ઔદારિક અવયવને નાક કહેલે, અને તે નાકને રાખવાને કાક કે ૦ લડાઈ
કરે ને વિચારે જે મરીજઈશ તો પણ નાક તો રહેસે એવા વિચારથી લડાઈ કરેલે સ્વ
ધરેલે અને મનમા વાક ધરીજ રાખેલે ॥ ૬૭ ॥

હવે મૂઢના વિષય રાગીપણાની દશા કહે છે - અથ મૂઢ વિષય વરનન -

સવૈયા ઇક્તીસા -જૈસે કોઝ કૂકર કુધિત સૂકે હામ ચાવે, હાડનિકી કોર ચિહૂ
ઝર ચુજે મુખમે, ગાલ તાજૂ રસ માસ મૂઢનિકો માસ ફાટે ચાટે નિજ રુધિર મગન
સ્વાદમુખમે, તૈસે મૂઢ વિષયી પુરુષ રતિ રીત ઠાને, તામે ચિત્ત સારે હિત માને સ્વેદ ડ
સ્વમે, વેલે પરતઠ બલ હાની મજ મૂત સારો ગદે ન ગિલાનિ પગી રહે રાગરુ સ્વમે ॥ ૬૮ ॥

અર્થ - જેમ કોઈ કુતરો શુભ્યો થકો હાડકાને ચાવે છે, તે હાડકું સૂકું હોય
છે, તો પણ તેને ચારે તરફ ફેરવીને તે ચાટે છે, ને તેમ ચાટતા તેના ગાલ જીજને
તાલવાની ચામડી ફાટે છે, અને તેથી લોહી નીકળે છે ને તેજ પોતાના લોહી
ના સ્વાદથી મગન થઈ જાય છે, તેમજ જે મૂઢ વિષયી પુરુષ છે, તે રત્તી કે ૦
સ્ત્રી પુરુષ સયોગની રીતિ જે શ્રૃંગાર રસ તેનેવિષે મગન રહે છે, અને તેથી સ્વેદ ડ
સ્વ થપજે છે, તો પણ તેમાં સુખ માને છે, અને તે કાર્યથી પ્રત્યક્ષ પણે બલની
હાણી થતી જાણે છે, તથા તેને મજ મૂત્રની સાથે છુદે છે તેમ ઠતાં તેમાં નિ

जानपणुं ग्रहण करतो नथी, डुगंठा पामतो नथी, अने रागरूप रुख के० वृक्षमां मली रहेते, तेनो शोक आणतो नथी, उलटो तेमां चित लगावी आनंद मानेते ॥ ६७ ॥

हवे संसारीनी विकलता कहीने साधु जननी व्यवस्था कहे ते:

अथ संसारी तथा मुनी व्यवस्था कथनः—

अफिन्न ठंडः— सदा करमसों निन्न सहज चेतन कह्यो; मोह विकलता मानि मिथ्याती व्हे रह्यो; करै विकल्प अनंत, अहंमति धारिके; सो मुनि जो थिर होइ ममत्त निवारि के ॥ ६८ ॥

अर्थः— निश्चयनय वडे सहजरूपे चेतन ठे, ते सदा कर्मथी निन्न कह्युं ठे, पण व्यवहारमां पडीने मोहनुं विकलपणुं मानीने मिथ्यामती थई रह्यो ठे, तेथी मन मां अनंत विकल्प धरीने अहंबुद्धि धारी रह्यो ठे, अने जेणे ममत्व निवारण कीयुं ने स्थिरता पाम्यो तेज साधु थयो ॥ ६८ ॥

हवे मिथ्यात जावथकी व्यवहारनुं असंख्यातपणुं कहे तेः—

अथ मिथ्यात्वजाव व्यवहार एकत्व कथनः—

सवैया इकतीताः— असंख्यात लोक परवान जो मिथ्यात जाव तेई, व्यवहार जाव केवली उक्त है; जिन्हके मिथ्यात गयो सम्यक दरस जयो, ते नियत लीन विवहारसों मुक्त हैं; निरविकल्प निरुपाधि आत्म समाधि, साधि जे सगुन मो ठ पंथकों हुक्त है, तेई जीव परम दशामें थिररूप व्हे के, धरममें हुके न करम सों रुक्त है ॥ ७० ॥

अर्थः— एक लोकाकाश ठे, तेनी असंख्यातपणे कल्पना करीयें, तेना प्रदेश असंख्यात ठे, तेप्रमाणेज मिथ्यात जाव ठे. जीवना अथ्यवसाय स्थान ठे, ए व्यवहारजावें केवलीनुं केहेवुं ठे, अने जेनुं मिथ्यात गयुं सम्यक् दर्शन थयुं निश्चय लीन थयो, अने व्यवहारथी मुक्त थाय. जेमां विकल्प नथी ते निरविकल्प, अने जेमां उपाधि नही ते निरुपाधि, एवी समाधिथी जे सगुण थईने एटले ज्ञानादिक गुणमय थईने मोह मार्गेने जुए ठे. ते जीव परम दशामां स्थिर रूप थईने आत्मिक धर्ममां हुके पण कर्मथी रोकाय नही ॥ ७० ॥

हवे गुरुने शिष्य प्रश्न पूठे तेः— अथ शिष्य प्रश्न कथनः—

कवित्तंडः— जे जे मोह करमकी परिनति, बंध निदान कही तुम सब; संतत निन्न शुद्ध चेतनसों, तिन्हको मूल हेतु कहु अब्ब; कै यह सहज जीवको कौतुक, कै निमित्त है पुजज दव; सीस नवाइ शिष्य इम पूठत, कहै सुगुरु उत्तर सुनु नवा ॥ ७१ ॥

अर्थ - मोह कर्मनी जे जे परिनति ठे, एटले राग देषादिक ठे, ते तो तमे स
र्व बंधनुं निदान कयु, अने एतो निरतर शुद्ध चेतन थकी जित्त ठे, ते माटे ए वं
धनो हवे मूल हेतु कदो, ए बंध थाय ठे ते शु जीवने सहज कौतुक ठे, के ए
ने पुज्जल इव्य निमित्त ठे ते कदो एम शिष्य माथुं नमावीने गुरुने पूठे ठे हवे
गुरु उत्तर आपे ठे के हे जय्य प्राणी एनु उत्तर शाजलो ॥ ७१ ॥

अथ गुरु वचन -

सवैया इकतीसा - जैसे नाना वरन पुरी बनाइ दीजे हेवि उज्जल विमल म
नु सूरज कराति है, उज्जलता नासे जब वस्तुको विचार कीजे, पुरीकी ऊजकसो
वरन जाति जाति है, तैसे जीव दरवको पुग्गल निमित्त रूप, ताकी ममता सो
मोह मदिराकी माति है, जेद ज्ञान दृष्टिसो सुनाव साधि लोजे तहा, साचि शुद्ध
चेतना अवाची सुख शाति है ॥ ७२ ॥

अर्थ - जेम सूर्यकाति मणी ठे तेम बीजो काश्मिरी पापाण तेवोज ठे, ने ते
महा उज्जल ठे, ने तेनी नीचे तरेतरेना रगनी पुरी बनावी आपिये त्यारे तेमां
जात जातनो रग देखाय, पण जारे ते सूर्यकाति मणीना स्वजावनो विचार करि
ये, तारे तो तेनी काति जे उज्जल ठे, तेज मनमा आवे, अने दीगमा तो नीचेनी
बनावेली रगनी पुरणीनी जलक पडेठे तेथीज तरेवार रग वरण देखायठे, तेरीते
जीव इव्यनी अशुद्ध दशानु निमित्त कारण पुज्जल इव्य ठे, तेनी ममताथी मोह
रूप मदिरानुं उन्मत्तपणुं ठे, अने ज्यारे जन्म चेतननी जेद ज्ञान दृष्टीवने चेतन
नो स्वजाव साधीये, त्यारे साचीशुद्ध चेतनाज नासे अने अवाच के वचन गोचर
नहीं, एवी रीतनी सुख शाति ठे तेज नासे ॥ ७२ ॥

हवे वस्तुना सयोगथी स्वजावमा जेद पडेठे, ते उपर दृष्टात आपेठे -

अथ संयोगिका स्वजाव वर्णन -

सवैया इकतीसा - जैसे महिममजमे नदीको प्रवाह एक ताहीमें अनेक जाति
नीरकी ढरनि है, पाथरको जोर तहा धारकी मरोरि होति काकरिकी खानि तहा
जांगकी ऊरनि है, पौनकी ऊकोर तहा चचल तरंग उठे, जूमिकी निधानि तहा
जौरकी परनि है, तैसे एक आतमा अनत रस पुदगल डुहूकी सयोगमे विजाव
की नरनि है. ॥ ७३ ॥

अर्थ - जेम पृथ्वी मंमज उपर नदीनो प्रवाह एकरूप ठे, अने तेज नदीना
प्रवाहमां पाणीनु व्हेवु अनेक तरेनु ठे, जे ठेकाणे नदीना प्रवाहमां मोटा मोटा

પથરા આવી અડેલા હોય ત્યાં ધાર મરડાઈને પડે છે, અને જાંઘાં કાંકરી ઘણી હોય ત્યાં જાગની ઝરની કે જે જાગ એટલે પાણીના જરા જનકી ઊઠે છે. અને જાંઘાં પવનની ઝકોર ચાલતી હોય ત્યાં ચંચલ તરંગ ઊઠે છે, અને જે ટેકાણે જમીન નીચી હોય છે ત્યાં જોર પડે છે વમલ થાય છે, તેમ આત્મદ્રવ્ય છે, તેને પુણ્ય દ્રવ્યનો સંયોગ છે અને રસ જે છે તે પટ ગુણી હાની વૃદ્ધિથી અનંત છે, તેનો સંયોગ થયે આત્માને વિષે વિનાવની જરૂરી થાય છે. ॥ ૭૩ ॥

હવે આત્મા અને શરીર એક મેક બંધાઈ રહ્યા છે પણ લક્ષણ જેવું જુદા જુદા છે તે બતાવે છે:-- અથ આત્મશરીર લક્ષણ નિમ્ન કથન:--

દોહરા:-- ચેતન લક્ષણ આત્મા, જડ લક્ષણ તન જાલ; તનની મમતા ત્યાગિ કે, લીજે ચેતન ચાલ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:-- આત્માનું ચેતન લક્ષણ છે. શરીરનું જડ લક્ષણ છે, તેથી શરીરની મમતા ટોળીને ચેતનનું શુદ્ધ જ્ઞાનપણું તેનું ગ્રહણ કરી લેવું. ॥ ૭૪ ॥

હવે નિઃકેવલ આત્માની શુદ્ધ ચાલ કહે છે:-- અથ આત્મા યથા:--

સવૈયા તેઈસા:-- જો જગતની કરની સબ ઠાનત, જો જગ જાનત જોવત જોઈ; દેહ પ્રમાણ પે દેહનું દૂસરો દેહ અચેતન ચેતન સોઈ; દેહ ધરે પ્રજા દેહનું નિમ્ન રહે પર ઠાન લાઈ નહિ કોઈ; લક્ષણ વેદિ વિચરન જૂઠત અઠનિસોં પરતઠ ન હોઈ. ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:-- જે પદાર્થ સર્વ જગતની કરણી કરે છે, એટલે ચતુર્ગતિ ગમન કરે છે, અને જે જગતને જાણે છે, અને જોવત કે જે દેખે છે, પોતાની દેહને પ્રમાણે છે, પણ દેહથી તે જુદો છે. દેહ અચેતન પિંડ છે, અને આત્મા ચેતનપિંડ છે. દેહધારી છે, પ્રજા છે પણ દેહથી મિત્ર છે. દેહને વિષે પ્રથમ કે જે ઢંકાઈ રહ્યો છે, એને કોઈ લાગતો નથી, પણ એના જે લક્ષણ છે તેને વેદી કે જે જાણીને વિચક્ષણ પુરુષ એને ઓળખે છે. એવો એ આત્મા અક્ષ કે જે ઇંદ્રિયથી પ્રત્યક્ષ નથી. ॥ ૭૫ ॥

હવે દેહની ચાલી કહે છે:-- અથ દેહ યથા:--

સવૈયા તેઈસા:-- દેહ અચેતન પ્રેત દરી રજ રેત જરી મલ સ્વેતકી ક્યારી; વ્યાધિકી પોટ અરાધિકી ઝંટ ઝપાધિકી જોટ સમાધિસોં ન્યારી; રે જિય દેહ કરે સુખ દાનિ રેતે પરિ તોહિ તુ લાગત પ્યારી; દેહ તુ તોહિ તજેગિ નિદાન પિ તૂંહિ ત જે ક્યું ન દેહકિ યારી. ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:-- દેહ અચેતન છે, પ્રેત દરી કે જે જન્મતારૂપ પ્રેતની ગુંફા છે. રજ કે જે લોહી, રેત કે જે વીર્ય તે થકી જરેલી છે, અને મલરૂપ સ્વેતરની ક્યારી છે. વ્યાધી

रोगनी पोट ठे, आराध के० आत्माने बुपावाने उठ ठे अने उपाधिनी जोट के०
मेलारूप ठे, एने विषे असमाधिज रहेठे, समाधि रेती नथी माटे अरे जीव ए
देह ते सुखनो नाश करे ठे एवी ठे, तोपण तने ए देह प्यारी लागेठे अरे जीव
तुं समज के ए देह निदान तनेज तजशे पण तु ए देहनी यारीनो त्याग करतो नथी
दोहरा - सुनु प्राणी सदगुरु कहै, देह खेहकी खानि, धरै सहज डख दोष
को, करै मोठकी हानि ॥ ७७ ॥

अर्थ -- सदगुरु कहेठे के अरे प्राणी साजलो देह ठे ते खेह के० धुलनी खा
ए ठे. एनो सहज स्वभाव वात पित्त कफ रूप ड ख दोषने धरनारो ठे अने मोह
नी हाणी करे ठे ॥ ७७ ॥

हवे देहनुं वर्णन करेठे -- अथ देह वर्णन --

सवैया इकतीसा - रेतकीसी गढी कियो मढी है मसान केसी अंदर अधेरी
जैसी कदरा है सैलकी, ऊपरकी चमक दमक पट नूखनकी, धोखे लागे जली जैसी
कली है कनैलकी, औगुनकी ओमी महा नोमी मोहकी कनोडी, मायाकी मसर
ति है मूरति है मैलकी, ऐसी देह याहिके सनेह याकी सगतिसो व्है रही हम
री मति कोऊ केसे बैलकी ॥ ७८ ॥ गैर गैर रक्तके कुम केसनिके फुंफ, हाम नि
सों नरी जैसे थरी है चुरेलकी, थोरसे धकाके लगे ऐसे फट जाइ मानो, कागदकी
पुरी कियो चादर है चैलकी, सूचै भ्रम वानि गानि मूढनिसो पहिचानि करै सुखहा
नि अरुखानि बदफैलकी, ऐसी देह याहिके सनेह याकी सगतिसो व्है रही ह
मारी मति कोऊ केसे बैलकी ॥ ७९ ॥

अर्थ - जाणे रेतीनी गढी बाधी होय के मसाणनी मढी एटले अपवित्र ठेका
णे हाड मासनुं एक थबु कछु होय, बली जेनी अंदर सैल के० पहाडनी कदर के० गुफा
जेबु अधारुं ठे, एवा अपवित्र देहरूप स्थानठे तेउपर नूपणना चमक दमकथी शो
ने ठे, धोखे के० जूता जनकाथी देह जली लागे ठे ते उपर दृष्टात ठे के, जेम
कनेरनी कली उपरथी सुंदर देखाय ठे, पण तेमा अंदर बिलकुज सुवास होती
नथी, तेथी उचाटकारी लागे ठे, अवगुणनी उरमी ठे महासुमी ठे, अने मो
हनी कनोडी के० मोहनी काणी आख ठे, तेथी सजतु नथी, अने मायानी मसर
रति के० मायानो समुदाय ठे, एवी मेलनी मूरती ए देह ठे, एना स्नेहथी अने सग
तथी अमारी मति शेलडी पीजवानु कोल्हु तेना बलद सरखी बनी गई ठे ॥ ७८ ॥

बली ए देहनेविषे ठेकाणे ठेकाणे लोहीना कुमजा ठे, ने अपवित्र केशनी फुंफ

हे, तेमां हामकां नरेलां ठे. जेम चुडेल व्यंतरीनुं स्थानक होय तेवी ए देह ठे. थोडो धको लागवाथी ए देह एवी फुटी जाय ठे के, जेम कागलनी पुडी अने जुं नी मेली चादर ठे, ते जेम जरा टकोराथी फाटी जाय, तेम देह फाटी जाय ठे, एवी ए देहनी ममताथी चम वाणी के० मिथ्यावाणी सुचे के० कहे, अने मूढ लोक एनी पिढान राखे ठे, अने ए देह सुखनी हानी करता ठे, अने बदफेलीनी खाण ठे. एवी ए देहना स्नेह तथा एनी सोबत थकी अमारी बुद्धि शेजडी पीलवा ना कोल्हाना बलदनी गति जेवी थई गई ठे. ॥ ७९ ॥

हवे कोल्हुना बलदनी अवस्था अने तेनी बराबर संसारी जीवनी गती ठे, एवं स्पष्ट करी बतावे ठे, अथ कोल्हुका बैलकी अरु संसारी जीव समानरूप कथनः—

सवैया इक्तीसाः—पाटी बंधे लोचनसों संकुचै दबोचनिसों कोचनिकोसोचसोनि वेदे खेद तनको; धाड़वोही धंधा अरु कंधा माहि लग्यो जोत, वार वार आरस है कायर है मनको; नूखसहे प्यास सहे दुर्जनको त्रास सहे, थिरता न गहे न उ सास लहे बिनको; पराधीन धूमै जैसो कोल्हुको कमेरो बेल तेसोइ स्वभाव नै या जगवासी जनको ॥ ८० ॥

अर्थः—जेनी आंख उपर पाटी बांधी ठे. दबोच के० पगथी ठेलवुं, तेथी संको चाय ठे, अने परोणानी आरना धोंच वागे ठे, तेनी सोचनांथी शरीरने खंचवा दे न ही, ने दोडतो फिरे पोताना धंधामा धावतोज रहे, ने खांधे जोतर लागो रहे ठे, वार वार आरनो मार पडे ठे, ते सहन कखां करे, अने मननो कायर ठे, नूखने पण वेठे ठे, अने दुर्जननो त्रासपण खमे ठे, अने स्थिरता पकडतो नथी, कृण वार पण सुखे मोडैथी स्वास लई शकतो नथी, एरीतें पराधीन थको जेम कोल्हुनो कमेरो, के० काम करनारो बलद धूमेठे, तेम जगत वासी लोक धूमे ठे, अर्थात् हे जाई कोल्हुना बलद सरखो तेमनो पण स्वभाव ठे ॥ ८० ॥

हवे जगतवासी जीवनी व्यवस्था कहे ठेः— अथ जगतवासी यथाः—

सवैया इक्तीसाः—जगतमें मोले जगतवासी नर रूप धरी, प्रेतकैसे दीप कि धों रेत कैसे धुहे है, दीसे पटनूखन आमंबरसों निके फिरे फीके बिनमांजि सांजी अंबर ज्यों सुहे है; मोह के अनल दगे मायाकी मनीसों पगे दानकी अनीसों लगे ऊसकेसे फुहे है, धरमकी बुझि नाही उरजे नरम माहि नाचि नाचि मर जाहि मरीकेसे चुहे है ॥ ८१ ॥

अर्थः—जगतवासी जीव मनुष्यरूप धरीने डोली रह्या ठे; ए केवा ठे जाणियें

પ્રેતના દીપ છે, તે જેમ જલદી મટી જાય છે, તેમ એ પણ સમજવા વલી રેતિ ના ધુમાડા જેવા છે, તથા વસ્ત્ર નૂપણના આંબરથી શોનાયમાન દેશાય છે, અને ક્ષણેકમા ફીકા થઈ જાય છે, જેમ સાજ સમ આકાશમા વાદલ રંગ વદલે છે, તેમ જાણવા વલી મોહની અગનીથી ઢાળે છે, ને માયાની મની કેળ પોતાપણ તેથી પગે કેળ વ્યાપી રહ્યા છે, જાણિયે ઢાનની અણીવપર લાગેલા પાણીના વિદુ સર खा છે, ઠારના વિદુ જેવા છે ધરમની ઓલચાણ જેને નથી અને ધ્રમનેવિષે અરુણી રહ્યા છે, જેમ મરી ઊતપાદના ડરડાં નાચી નાચી ને મરી જાય છે તેમ એ સ સારી જીવ નાચી નાચીને મરણ પામે છે ॥ ૫૧ ॥

હવે જગતવાસીની મોહ વ્યવસ્થા કહે છે - અથ જગત વ્યવસ્થા કથન -

સવૈયા ફકતીસા - જાસો તૂ કહત યહ સંપદા હમારી સોતો, સાધનિ અમારી એસે જૈસે નાક સિનકી, જાસો તૂ કહત હમ પુન્ય જોગ પાઈ સોતો, નરકકી સાઈ હૈ વમાઈ દેઢ દિનકી, ઘેરા માહિ પર્યો તૂ વિચારે સુખ આશિન્દિકો, માશિ નકે ચૂંટત મિઠાઈ જૈસે જિનકી, એતે પરિ હોહિ ન ડદાસી જગવાસી જીવ, જગમે અસાતા હૈ ન સાતા એક ઝિનકી ॥ ૫૨ ॥

અર્થ - અરે પ્રાણી જેને તું કહે છે કે આ મારી સપત્તિ છે, તેને તો સાધુ લોકે એવી રીતે નાચી દીધી છે, કે જેમ નાકના મેલને નાચી દેય છે અને જે બડાઈને તુ કહે છે કે પુન્યના જોગથી હું પામ્યો છું તે તો નરકની સહાયી છે, જે રાજાદિકની સાહેબી છે તે દોઢ દિવસની છે એ પરીવારના ઘેરામાં તુ પડ્યો થકો આશ્વજી સુખ સમજે છે, પણ તે મિઠાઈની ઊપર માશીની પેટે ટોલાનો જાણજણાટ થઈ રહે તેમ પરીવારનો ઘેરો છે એવું ઠતા જગવાસી જીવ ડદાસ થતો નથી સાચુ જો જોડ્યે તો જગતનેવિષે અસાતાજ છે, એક ક્ષણમાત્ર પણ જાતા નથી ॥ ૫૩ ॥

દોહરા.- યહ જગવાસી યહ જગત, ઇનસો તોહિ ન કાજ, તેરે ઘટમે જગ વ સૈ, તામે તેરો રાજ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ - એ જે પૂર્વે વચાળ્યા એવા જગતવાસી લોક છે, અને એ લોકોનો જ્યા વાસ છે, તેને જગત જાણવું, એ સાથે સબધ રાશ્વવાતું તારું કામ નથી, પણ તારા ઘટનેવિષેજ જગતનો વાસ છે, અને તે જગતમા તારું રાજ્ય છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જે પિત્રે તે બ્રહ્માને એ વાત સાચી છે, એવું સિદ્ધ કરી આપે છે -

અથ પિત્ર બ્રહ્માન વર્નન -

સવૈયા ફકતીસા - યાહી નર પિત્રમે વિરાજે ત્રિચુવન ચિતિ, યાહિમે ત્રિવિધ પ

रिणाम रूप शृष्टि है; याहिमें करमकी उपाधि दुःख दावानल, याहिमें समाधि सुख बारिदकी वृष्टि है; यामें करनार करतूति याहिमें विजृति, यामें जोग याहिमें वियोग यामें घृष्टि है, याहिमें विलास सब गर्भित गुपतरूप, ताहिकों प्रगट जाके अंतर सु दृष्टि है ॥ ८४ ॥

अर्थः—मनुष्य पिंमनेविषे कटीनी नीचे पाताल लोकठे, नाजि ते तिर्यक लोकठे, ते उपर उर्ध्व लोकठे, एवी त्रिचुवननी स्थिति जाएवी, अने एनेविषेज कर्क परिणाम उपजे ठे, ने कर्क नाश पामे ठे, ने कर्क स्थिर ठे, एवी त्रिविध शृष्टि बनी रही ठे; अने एज पिंममां आत्माने कर्मनी उपाधि वलगी ठे, तेज दुखकारी दावानल के० अग्निनो समुह लाग्यो ठे; अने एज पिंममां कोईवारें समाधि सुख आवेठे तेज वादलनी वृष्टी जाएवी, ते दावानल उपर मेघनी वृष्टी ठे, एज पिंममां कर्मनो कर्ता पुरुष ठे, एज पिंममां कर्तानी क्रिया ठे; ए पिंममांज विजृति के० ज्ञानादिक संपत्ति ठे, एज पिंममां कर्मने कर्मनो वियोग ठे, अने एज पिंममां आत्मानुं घृष्ट के० दलन जे जैसो कोणुणोमां घसडाई रहेवुं ते ठे; एरीते ए पिंममां गर्भित के० मध्यनागमां व विलास ठे. पण जेना अंतरमां सुदृष्टीनो प्रकाश ठे, तेने सर्व पाटी बांधी ठे. पण जणाय ठे ॥ ८४ ॥

हवे ए वातनो उपदेश धोंच वागे ठे:— अथ गुरुपदेश कथनः—

सवैया तेईसा:— रे रुचिवंत धाम्यचारि कहै गुरु, तूं अपनो पद बूझत नांही; खोज हिये निज चेतन लखन है निजमें निज गूझत नांही; सिद्ध सुबंद सदा अति उज्जल, मायके फंद विलोपित नांही; तोर सरूप न उंदकि दोहिमें तोहिमें है तुहि सूझत नांही ॥ ८५ ॥

अर्थः—पचारी के० बोल. गुरु कहे ठे, के रे रुचिवंत जग्य, तूं पोतावुं पद के० स्थान तेने जाएतो नथी. पोतावुं चेतन लक्षण दृश्यामां खोज, ए पोतावुं लक्षण पोताने विषे बेने गूझत के० गुप्त नथी; तारूं स्वरूप सिद्ध समान ठे स्वबंद के० निज आधीन ठे, ज्ञान अति निर्मल ठे, पण मायानी जालना फंदमां पडवुं ठे, तेमांथी बूटी शकती नथी; तारूं स्वरूप वंदनेविषे नथी एटले त्रम जालनी द्विविध दशामां नथी, तारामांज ठे, पण तने सूझतूं नथी ॥ ८५ ॥

हवे ज्ञानना प्रकाश वडे ईश्वरताने पमाय ते समजावे ठे:—

अथ ज्ञान माहात्म्य कथनः—

सवैया तेईसा:— केइ उदास रहै प्रभु कारन, केइ कहीं उठि जाहि कहींके; के

इ प्रनाम करै गढि मूरति, केइ पद्धार चढे चढि ठीके, केइ कहे असमान केँ ऊपरि,
केइ कहे प्रभु देवि जमीके, मेरो धनी नहि दूरदिशातर मोमहि है सुहि सृजतनीके
अर्थ - कोई पोताना परमेश्वरने उलखवाने उदासी अई बेसी रहे ठे, कोई क
ई क्षेत्रनेविपे जतो रहे ठे, कोई परमेश्वरनी घडेली मूरतिने प्रणाम करे ठे, कोई
परमेश्वरने पामवाने ठीकामा बेसी पर्वतने उपर चढे ठे, कोई परमेश्वरने आस्मा
न उपर ठे एवु कहे ठे, कोई कहे ठे के, परमेश्वर जमीननी नीचे ठे, ए कुरान
वालानी श्रद्धा ठे, पण एविपे मारो निश्चय तो ए ठे के मारो धणी तो काई दूर
वेश नथी, पण माराविपेज ठे एम अनुचवथी मने सारुं मालम पड़े ठे ॥ ८६ ॥

दोहरा - कहै सुगुरु जो समकिती, परम उदासी होइ, सुथिर चित्त अनुजौ
करै, यह पद परसै सोइ ॥ ८७ ॥

अर्थ - सदगुरु कहे ठे के जे समकिती होय ते परम उदासी रूप अई चित्त
ने स्थिर राखीने निज अनुचव अन्यासथी पोताना पढ़ने पामे ॥ ८७ ॥

हवे मननी चचलता दर्शावी तेने स्थिर केम राखवु ते उपदेशे ठे -

अथ मन स्वरूप कथन -

सवैया इकतीसा - तिनमें प्रवीन तिनहीमे मायासों मलीन, तिनकमे दीन तिन
माहि जेसो शक्र है, लिये दोर धूप तिन तिनमे अनतरूप कोलाहल गानत मथान
कोसो तक है, नट कोसो थार कियों दार है रहट कोसो नदी कोसो चौर कि
कुनार कोसो चक्र है, ऐसो मन त्रामक सुथिर आछु केसो होइ ओरहिको चच
ल अनादिहीको वक्र है. ॥ ८८ ॥ धायो सदा काल पै न पायो कहु साचो सुख
रूपसो विमुख छव कूपवास वसा है, धरमको घाती अधरमको सघाती महा, कु
राफाती जाकी सनिपातीफीसी दसा है, मायाकों ऊपटि गहै कायासो लपटि र
है, जूझ्यो त्रम नीरमें बहीरकोसो ससा है, ऐसो मन चचल पताका कोसो अ
चल सु ज्ञानके जगेसे निरवान पथ धसा है ॥ ८९ ॥

अर्थ - आ मन कृणमा प्रवीण थायठे, कृणमा मायानेविपे मलीन थायठे,
कृणमा दीन दशा धरेठे, कृणमा शक्र के ० इइ जेवु वनेठे, कृणमा दोड धाम
करेठे, कृणमा अनतरूप धरे ठे, जेम दहीने वलोवता कुलाहल थायठे, तेवु कु
लाहल ए मन करेठे, वली नट जे नाचनार घुमेतबु, के अरहटनी माला घुमे ते
बु, के नदीनो वमल घुमेठे तेबु, अथवा कुनारनु चक्र फरेठे तेबु कहुं, एवो सदा
काल मननो त्रामक स्वभाव ठे, एवु ए मन आज केम स्थिर थाय? जाते चच

ल अने अनादि कालची वाकुं चालनारुं मन ठे. वली केवुं ठे ? ॥ ८८ ॥ हमेशा दोडतुं फरेठे, पण एने किहांय साचुं सुख प्राप्त थतुं नथी, पोताना समाधिसुखची विमु ख थयुंठे, अने दुःखरूप कूप वासमां वस्थुं ठे, वली ए मन धर्मनुं घाती ठे, अ ने अधर्मनुं संघाती ठे, एवुं महा कुराफाती ठे, ए मननी दशा तो जेम कोई पुरु षने सनेपात थयो होय तेना सरखी ठे. झोह तथा वंचनाने जट ग्रही लिये ने कायाना मोहथी मगन रहे, ने त्रम जालमां पमी छुयुंज फरे, जेम कटकनी नी ममां ससजुं आवी पडे ने जमतुं फरे, तेवुं मन ठे. ने पताका के० ध्वजा तेना अं चल के० ठेडानी पठे जाणवुं. ते ज्यारे ज्ञान प्रगटे त्यारे निरवाण के० मोक्ष मार्ग तेने विषे गमन करे एवुं ठे ॥ ८९ ॥

दोहरा.— जो मन विषय कषायमें, वरते चंचल सोइ; जो मन ध्यान विचार सों, रुके सु अविचल होइ ॥ ९० ॥ ताते विषय कषायसों, फेरि सु मनकी वा नि; शुद्धात्म अनुजोविषे, कीजे अविचल आनि ॥ ९१ ॥

अर्थ:— जो मन विषय कषायरूप राग द्वेषमां वर्त्त तो चंचल जाणवुं. अने जो ए मन राग द्वेष ठांमी ध्यान विचारची रोक्क्युं रहे तो अविचल जाणवुं ॥ ९० ॥ माटे विषय कषायमां मननी लागणीठे तेने काडी निज शुद्धात्मना अनुभवमां लगाडीने आ मनने अविचल करियें. ॥ ९१ ॥

हवे मन स्थिर करवाने आत्मानो विचार करवो ते कहेठे:—

अथ विचार शिक्षा कथनं:—

सवैया इकतीसा:—अलख अमूरति अरूपी अविनासी अज, निराधार निगम निरंजन निरंध है; नानारूप जेप धरे जेप को न लेस धरे, चेतन प्रदेश धरे चेतनाको पंध है; मोह धरे मोहीसो विराजे तोमें तोहीसो न तोहिसो न मोहीसो निरागी निरबंध है; ऐसो चिदानंद याही घटमें निकट तेरे, ताही तूं विचार मन और सर्व धंध है. ॥ ९२ ॥

अर्थ:— ए आत्मा अलक्ष्य ठे, अमूरति ठे, अरूपी ठे, अविनाशीठे अज के० ज न्म्यो नही एवो ठे, अने जेने कोईनो आधार नही, ज्ञानरूपी ठे, तथा रंगविनानो ठे, ने ठिड् विनानो ठे, व्यवहारमां जोईये तो नाना प्रकारना वेष धरनारो ठे, निश्चयमां जोईये तो वेषनो लेश धरे नही मात्र चेतनाना प्रदेशनुं धारण करनारो ठे, अने चेतना नो पंध के० पुंजरूप ठे, ए उपदेश मनने बाह्यात्मानो ठे, ते बाह्यात्मा मनने कहे ठे के, ए चिदानंद जेठे ते राजाठे, ने आ पिंमनो मोह धरेठे, अने हे मन ए चिदानंद

तारामां ताराजेवो विराजे ठे, पण निश्चैनयथकी तारेविपे ने मारेविपे एने मोह नथी, एवु निरागी निरबंध ठे, एवो जे चिदानंद जगवान ठे, ते अरे मन जे घट मांहे जिहां तु वसेठे तेज घटमा ते पण वसेठे माटे ते ईश्वरनोज विचार तु कर, बीजो विचार सर्व दंड रूपठे. ॥ ९२ ॥

हने ए चिदानंदनो जे रीते शुद्धानुभव आय, ते रीते मनने उपदेश करेठे -

अथ शुद्धानुभव शिक्षा कथन.-

सवैया इकतीसा - प्रथम सु दृष्टिस्तो शरीररूप कीजे निन्न तामे और स्रष्टम शरीर निन्न मानिये, अष्ट कर्मजावकी उपाधि सोई किजे निन्न ताहुमें सुबुद्धिको विलास निन्न जानिये, तामे प्रभु चेतन विराजित अखमरूप, वहे श्रुत ज्ञानके प्रवान ठीक आनिये, बाहिको विचार करि बाहिमे मगन हुजे, बाको पद साधि बेकों ऐसी विधि ठानिये. ॥ ९३ ॥

अर्थ - प्रथम सम्यक् दृष्टिवडे शरीररूप बाह्यात्मा निन्न राखवो, ते बाह्यात्मा नेविपे बीजु सूक्ष्म शरीर कर्म सबधी अंतरात्मा ठे ते पण निन्न जाणवो, ते अत रात्माथी परमात्माना ज्ञान दर्शननु आह्वादन आयठे, एवु अष्ट प्रकारतुं कर्म तेना जावनी उपाधि ते पण निन्न जाणवी, अने ते अतरात्मानेविपे सुबुद्धिनो विलास जे जेद ज्ञानादिक ते पण निन्न जाणविये, अने ते सुबुद्धि विलासमा चेतनरूपी प्रभु जे ठे ते अखमरूपे विराजेठे, अने ते चेतन श्रुत ज्ञानना प्रमाणथी हृदयमा सारीपठे उराविये, ए रीते हे मन तु तेनाज विचारमां मग्न रेजे, ने ते चेतनतुं पद साधवाने एटले मोक्ष मार्ग ग्रहवाने एज विधी युक्त ठे एम जाणजे ॥ ९३ ॥

हवे ज्ञाता जीवतुं स्वरूप वर्णवे ठे - अथ ज्ञानी जीव कथन -

चोपाई - इहि विधि वस्तु व्यवस्था जाने, रागादिक निजरूप न माने, तातें ज्ञानवत जगमाही, कर्म बंधको करता नाही ॥ ९४ ॥

अर्थ - ए रीते वस्तुनी व्यवस्था जाणे अने राग द्वेषादिक जे जाव ठे, तेने पोतातुं रूप न माने, तेणे करीने ज्ञानवतने जगतमा कर्म बंधनो कर्त्ता कह्यो नथी आठ कर्म तेने बंध करी शकता नथी ॥ ९४ ॥

हवे ज्ञातानी क्रिया कहे ठे - अथ ज्ञाताकी क्रिया कथन -

सवैया इकतीसा - ज्ञानी जेद ज्ञानसों विलेठि पुदगल कर्म, आतमाके धर्मसों निराजो करि मानतो, ताको मूल कारन अशुद्ध राग जाव ताके, नासिवेको शुद्ध अनुजो अज्यास गनतो, याही अनुक्रम पररूप निन्न बंध त्यागि, आपुमाहि अ

પનો સુનાઉ ગહિ આનતો; સાધિ શિવચાલ નિરબંધ હોતુ તિહૂ કાલ, કેવલ વિલોક પાઈ લોકાલોક જાનતો. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:— જ્ઞાતા હોય તે જેદ જ્ઞાનવડે પુદગલિક કર્મનું વિલક્ષણ કેમ કરે તે કહે છે, આત્મિક ધર્મથી પુદગલિક ધર્મને જૂદો કરી જાણે, એમ વિલક્ષણ કરે, અને તે પુદગલ ધર્મનું મૂલ કારણ અશુદ્ધ રાગદેષાદિક જાવ છે, તેનો નાશ કરવાને શુદ્ધ અનુજવ અન્યાસ જે રીતે પૂર્વે કહ્યો તે પ્રમાણે અવસ્થા देखी अन्यास राखे, એ રીતે અનુક્રમે પ્રથમ સુદૃષ્ટિથી શરીરરૂપ નિન્ન કરવું, એ અનુક્રમે પૂર્વ સંબંધથી અનાદિ કર્મ બંધને ત્યાગીને પોતાને વિષે પોતાનો જ જ્ઞાનાદિક સ્વજાવ ગ્રહણ કરે, એમ શિવ પદની સાધના કરીને ત્રણે કાલ નિર્બંધ થાય, તેવો થઈ કેવલ જ્ઞાન પામીને લોકાલોકને જાણનાર થાય. ॥ ૯૫ ॥

હવે સમ્યક્ત ધારીનું પરાક્રમ કહી બતાવે છે:—અથ સમ્યક્તધારી વૈજવ વર્ણન:—

સવૈયા ઇકતીસા:— જૈસે કોઝ હિંસક અજાન મહા બલવાન, સ્વોદિ મૂલ વિર સ્વ ઝસ્વારે ગહિ બાહુસોં; તૈસે મતિમાન દર્વકર્મ જાવકર્મ ત્યાગિ, વઢૈ રહૈ અતીત મતિ જ્ઞાનકી દસાહુસોં; યાહિ ક્રિયા અનુસાર મિટે મોહ અંધકાર, જગે જ્યોતિ કેવલ પ્રધાન સવિ તાહુસોં; ચુકે ન સકતિસોં લુકે ન પુદગલમાંહિ, ઢુકે મોપથ લકોં રુકે ન ફિરિ કાહુસોં. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— જેમ હિંસક પુરુષ નીલ પ્રમુખ જે હિંસાના ફલથી અજાણ છે, અને મહા બલવાન છે, તે વૃદ્ધના મૂલને સ્વોદીને પઠી પોતાના છુજના બલે કરી તે ને ઝસ્વારી નાખે છે, તેમ મતિમાન કે જે સમ્યક્તી પંક્તિત જે છે, તે પુદગલ સ્વરૂપી દ્વિય કર્મને, અને જ્ઞાનાવરણી દર્શનાવરણી ઇત્યાદિ આઠ જાવ કર્મને ત્યાગીને જ્ઞાન દશાવડે અતીત કે જે કર્મરહિત થઈ રહ્યો છે, અને ક્ષણ ક્ષણમાં એ ક્રિયાના અનુસારે મોહ અંધકારને મટાવે છે, અને તેથી કેવલ જ્ઞાનની જ્યોતિ ઝડય થાય, તે જ્યોતિ મતિ જ્ઞાન પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનોમાં પ્રધાન છે, અને એથી અનંત વીર્ય પ્રગટે, ને ફિરિ એ શક્તિ તે ચુકે નહી, અને મોક્ષ સ્થાનને જઈ ઢુકે, અને કોઈથી રોકાય નહી. ॥ ૯૬ ॥

इति श्री नाटक समयसारविषे बंधार बालावबोध रूप अष्टम समाप्तः

દોહરા:— બંધ દાર પૂરન જયો, જો હુલ દોષ નિદાન; અબ વરનોં સંઠેપસોં, મોક્ષ દાર સુલસાન ॥ ૯૭ ॥

अर्थ— सुखने दोपनु निदान जे बंध तेनो द्वार संपूर्ण थयु हवे सुखनु स्था
न जे मोक्ष तेनो द्वार संक्षेपस्थी वरणनु हुं ॥ ९७ ॥
हवे मोक्ष द्वारने आदि ज्ञान विलासने नमस्कार करे ठे

सवैया इकतीसा — जेद ज्ञान अरासो डफारा करै ज्ञानी जीव, आत्म करम
धारा निन्न निन्न चरचै, अनुनौ अन्यास जहै परम धरम गहै, करम जरमको
खजानो खोलि खरचै, योही मोखमुख धावै केवल निकट आवै, पूरन समाधि
जहै पूरनके परचै, नयो निरदोर याहि करनो न कहु और, ऐसो विश्वनाथ ता
हि बनारसी अरचै ॥ ९८ ॥

अर्थ — जेम कोई परिह्वानुं करनार पुरुष मुझ प्रमुख इव्यने सुजाकनी आर
वडे जेटी सुधातु ठे, के कुधातु ठे, तेनो निश्चय करे ठे, तेम ज्ञानी जीव ठे, ते
जेद ज्ञानरूपी आर वडे आत्मा तथा कर्म ए बेउने जुदा करे ठे, अने ते बेउने
जुदा जुदा चरचे के० तेमा आत्मिक धारानेविपे तो अनुनवनो अन्यास धारण करे,
तेथी परम धरम के० छुट समाधि तेनु ग्रहण करे, अने कर्मजाजने जुटी जा
एी ठे, तेने सत्ता कर्मरूप खजानो खोलि खरचै के० विखेरी नाखे, तिहा निर्जरा
थाय, एवी कृपक श्रेणीने लीधे मोक्षना सुखने धाय, त्या केवल ज्ञान ठुकडो आ
वे, अने पूर्ण आत्म स्वरूपना परिचय थकी पूर्ण समाधि पामे, पठी नव भ्रमण
नी दोर ठानीने निरदोर थाय ते पठी तेने कइ बीछुल्य करवानु बाकी रहे नही,
ने तेथी ते विश्वनो नाथ थयो, तेने बनारसी दास पूजे ठे ॥ ९९ ॥
हवे सुबुद्धि विलास वडे आत्मस्वरूप सधाय ते अधिकार कहेठे —

अथ सुबुद्धि विलास वर्नन —
सवैया इकतीसा — काहु एक जेनी सावधान व्है परम पैनी, ऐसी बुद्धि ठैनी
घटमाहि मारि दीनी है, पैनी नाँ करम जेदि दरब करम ठेदि, सुनाव विनाव ता
की सधि सोधि जीनी है, तहा मथ्य पाती दोइ लाखी तिन्हि धारा दोइ, एक सु
धामई एक सुधारस जीनी है, सुधासों विरचि सुधा सिधूमे मगन नई, ए ती सब
क्रिया एक समे बीच कीनी है ॥ १०० ॥ दोहरा — जैसी ठैनी लोहकी, करै एक
सो दोइ, जड चेतनकी निन्नता, त्यो सुबुद्धिसो होइ ॥ १०० ॥

अर्थ — कोई एक जैनी जैन आगमना जाणनारे सावधान थईने परमपैनी के०
अति तीक्ष्ण एवी बुद्धिरूप वैनी के० सोनीनी ठीणी ते शस्त्र विशेष, पोताना
घटमा नाखी दीयी, पठी ते सुबुद्धिरूप ठीनी नाँ कर्म के० आत्म प्रदेशनेविपे

શ્લેષ્મ રૂપ જે રાગ દેષ પરિણામ છે, તે નૌ કરમના જેદ તેના પુજ્જલરૂપી ડ્વ્ય કર્મ ને ઢેદીને સ્વનાવ અને વિનાવતાની સંધી સોધી લીધી છે, તદ્દાં સાંધનેવિષે મધ્ય પાતી કેળ ત્રિહાર્ત બનીને તે પુરુષે બે ધારા લખી, તેમાં એક તો મુધામડ કેળ અ જ્ઞાન મય છે, ને બીજી સુધારસ જીની કે અમૃત રસ જીની જ્ઞાન સમાધિમય છે, અહીં રાગ દેષાદિકની દશા છે, તે મુધા દશા છે, તેથી વિરચિ કેળ વૈરાગ ધારીને સુધા સિંધુમાં મગ્ન થવું, જ્ઞાન સમાધિરૂપ સુધા સમુદમાં મગ્ન રેવું, એ જે ક્રિયા ક હી તે સર્વ ક્રિયાનો વિચાર એક સમયમાં કરે ॥ એણ ॥ જેમ લોઢાની ઢીણી એક ના બે જાગ કરે છે, તેમ જડ ચેતનની એકતા જાંગીને જિન્નતા કરવી તે સુબુદ્ધિ કીજ યાય છે. ॥ ૩૦૦ ॥

હવે જેવું સુબુદ્ધિનું વિલાસ છે, તેવું કહે છે:- અથ સુબુદ્ધિ વિલાસ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- (સર્વ હ્રસ્વદ્ધર ચિત્રાલંકાર) ધરતિ ધરમ ફલહરતિ કર મ મલ, મન વચ તન બલ કરત સમરપન; જરવતિ અસન સિત ચરવતિ રસન રિત, જરવતિ અમિત વિત કરિ ચિત દરપન; કહતિ મરમ ધુર દહતિ જરમપુર, ગ હતિ પરમ ગુર ગર ઉપસરપન; રહતિ જગત હતિ લહતિ જંગતિ રતિ, ચહતિ અગ તિ ગતિ યહ મતિ પરપન ॥ ૧ ॥

અર્થ:-સુબુદ્ધિ જે છે તે ધરમ રૂપ ફલને ધારે છે, કર્મરૂપ મલને હરે છે, અને એ ક્રિયા નેવિષે મન બલ વચનબલ અને કાયાનું બલ તેને સમરપણ કરે એટલે એ ત્રણે બલ તે ક્રિયામાં કામે લગાડે. જરવતિ કેળ રવાય છે, સિત કેળ શીતલ જોજન તે ર સનરિત કેળ જીજનના સ્વાદવિના જોજન જમે, અમિત વિતકેળ પરિમાણ વિનાનું પોતાનું જ્ઞાનાદિક ધન ચિત્તરૂપ દર્પણ વડે જુએ, મર્મ ધુર કેળ મર્મની વાત જે જીવનું સ્વરૂપ તે કહે, જમ પુર કેળ મિથ્યા નગર તેને બાલે, અને અંતરનેવિષે ઉ ત્કૃષ્ટ ગુરુના વચનને ગ્રહણ કરે, અને હૃદયનેવિષે ઉપસરપન કેળ સ્થિરતા ધારે અને જગતનો હિતકારી થકો રહે, ત્રણે લોકની જક્તિ અને રતિ કેળ સુખ તેને લહે, એટલે સર્વ લોકને પૂજનીક યાય. હોઈ અગતિ ગતિ કેળ જેનેવિષે બીજા સા માન્યની ગતિ થતી નથી, તેવી મોક્ષગતિ ચાહે, એવો સુમતિનો ઉત્કૃષ્ટ વિલાસ છે.

હવે જ્ઞાતાનો વિલાસ કહે છે:- અથ જ્ઞાતા વર્નન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- (સર્વ ગુરુ અદ્ધર ચિત્રાલંકાર) રાનાકોસો બાના લીને આપા સાધે યાના ચીને, દાના અંગી નાનારંગી રવાના જંગી જોધા હૈ; માયા વેલી જેતી તેતી રેતેમેં ધારેતી સેતી, ફંદાહીકો કંદા રોદે રેતીકોસો લોધા હૈ; બાધા

सेती हाता जोरे राधासेती तांता जोरे बादी सेती नाता तोरै चांदी कोसो सोधा है, जानै जाही ताही नीके माने राही पाही पीके, गनै बाते माही ऐसो धारावाही बोधा है ॥ १ ॥

अर्थ - जे बुध के० ज्ञानी ठे, ते राणा के० राजा जे पातसाहनुं स्वांग जेतो थको रहे ठे जेम राजा पोताना आत्मानुं साधन करे, अने पोताना ममलनो साज राखे, पोताना थाणाने चीन्हे के० नीयेबानी राखे, दानाइ राखे पण नादाना नही राखे, ए चारे उपाय वडे नाना रंग करे, खाना जगी के० लडाईने विपे जोडा थई रहे, तेम ज्ञानी पुरुष आत्म साधन करे, गुणगणा चिन्हे अने त्यागी थको कर्म निर्जराने विपे ना ना प्रकारना रंग धारे, राग द्वेष दुर्जन साथे लमी हटावी देय, एवी रीते एक पद ना वे अर्थ थाय ठे, जेम जुहार रेतरमी वडे जोढाने घसी नाखे ठे तेम जेटली जेटली माया वेली के० कर्मजाटा तथा गजवेल जे क्रोध तेने मेधा के० सुबुद्धि ते रूप रेतरमी वडे घसी नाखे, अने फदना कदने खोदेठे जेम लोधा के० खेडुत खेतर नी धरतीने कद के० मूलथी खोदी नाखे ठे, तेम बाधा के० कर्मवध तेथी हा ताजोरे के० जुदाई करे, अने रागा के० सुबुद्धि ते साथे नातो जोडे, बादीके० कुबुद्धि तेनो नातो के० संबध ते तोडे, जेम सोना रूपानी चांदी सोधनार वस्तु उ ज्वल करेठे, तेम जे जेने तेने जाणे, हेय जे ठामवा योग्य वस्तु अने उपादेय जे आ दरवा योग्य वस्तु तेने पण नीके के० ठीक जाणे, पण हैयाने राहीपाही के० फुल समान पीरुसमान जाणे चीनासथी खीलावेठे, ए रीते माही वातो उरावे एवो सम्यक्त वारानो वेहेनार अबोध के० पमित ने ज्ञानी कहाये ॥ १ ॥

हवे ज्ञाताने चक्रवर्त्ति समान कहा वतावेठे - अथ ज्ञाता चक्रवर्त्ति समान कथन - संवैया इकतीसा - जिन्हिके दरब मिति साधत ठ खम धिति, विनस्त विजाव अरिपकति पतन है, जिन्हिके जगतिको विधान पर्जनो निधान, त्रिगुणके जेदमान चौदह रतन है, जिन्हिके सुबुद्धि रानी चूरि महा मोह वज्र, पूरे मगलीक जे जे मोखके जतन है, जिन्हिके प्रमान अग सोहै चमू चतुरंग, तेई चक्रवर्त्ति तनु परै पै अतन है ॥ ३ ॥

अर्थ - जेणे ठए इव्य प्रमाण करी साध्या तेज जाणे ठये खम साधी लीया, अने जेना रागद्वेषादि विजावदिशा वणसी जाए तेज जाणिये शत्रुनी पक्तिनुं प तन के० नाश थयो, अने तेने नव प्रकारनी नक्तिनु विधान के० करबु तेज तेने नव निधान ठे, ज्ञान दर्शन ने चारित्ररूप जे त्रण गुण ठे, अने तेना दूयोपशम

માફક જે જેડે ઉપજેડે, તે જેના ચૌદ રતન પ્રગટમાન છે, અને જેમ ચક્રવર્તિને સ્ત્રી રત્ન હોયડે, તે તેના ઠે સ્વંમ સાધવાના રાજ્યાનિષેક સમય હોય ત્યારે વજ્ર રત્ન હાથવડે ચૂરીને, મુખ આગલ મંગલીક પૂરે તેમ જેને સુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી રત્ન છે, તે મહા મોહરૂપ વજ્રને ચૂરીને મોહના જતનને માટે મંગલીક પૂરે છે, એટલે મંગલ કાર્ય કરે; અને જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરીને અર્થનું ગ્રહણ કરેડે, તથા પરોક્ષ પ્રમાણે કરીને પણ અર્થને ગ્રહેડે, એવા જેના પ્રમાણરૂપ અંગ છે, તેજ તેની ચતુરંગી સેના થઈ એમ જાણવું, એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષે ચક્રવર્તિની દેહ ધારી છે, તેમ ઠતા પણ જ્ઞાતા અતનકે ૦ અશરીરી જેવું છે. ॥ ૩ ॥

પૂર્વે કહી જે નવધા નક્તિ તેનું હવે વર્ણન કરેડે:—અથ નવધા નક્તિ વર્ણન:—

દોહા:— શ્રવન કીરતન ચિંતવન, સેવન વંદન ધ્યાન; લઘુતા સમતા એકતા, નૌધા નક્તિ પ્રમાન. ॥ ૪ ॥

અર્થ:— ડપાદેય સ્વરૂપને શાંતલવું, કીરતન કરવું, ચિંતવન કરવું, સેવા પૂજા કરવી, વંદન સ્તુતિ કરવી, ધ્યાન ધરવું, તન્મયતા કરવી, સમાધિ કરવી, એકમેકપણું, એ નૌધા કે ૦ નવ જેડવડે નક્તિ પ્રમાણ યાયડે. ॥ ૪ ॥

હવે જે જ્ઞાતા મોક્ષ સન્મુખ થયો તેની અનુનવ દશા કહે છે:—

અથ અનુનવી વચન:—

સવૈયા ડકતીસા:— કોઈ અનુનવી જીવ કહે મેરે અનુનૌમેં, લઠન વિજેડ નિન્ન કરમકો જાલ હૈ; જાનૈ આપ આપુકોં જુ આપુ કરી આપુવિષે, ઉત્પતિ નાસ ધ્રુવ ધારા અસરાલ હૈ; સારે વિકલપ મોસોં ન્યારે સરવથા મેરો નિહચૈ સુજાઝ યહ વિવહાર ચાલ હૈ; મૈં તો શુદ્ધ ચેતન અનંત ચિન મુડા ધારી, પ્રચુતા હમારી એક રૂપ તિહૂ કાલ હૈ ॥ ૫ ॥

અર્થ:— જે આત્માનો અનુનવ પામ્યો તેજ અનુનવી જીવ એવું કહે છે, કે મારા અનુનવમાં લક્ષણ જેડથકી કર્મ જાલ હવે નિન્ન ડીસવા લાગી. અને આત્માજ કર્તા કારક આત્માજ કરણ કારક આત્માજ આધાર કારકવિષે આત્માજ કર્મ કારકને જાણે. અને અહીં કોઈ પર્યાયની ઉત્પત્તિ અને નાશ છે, અને ડ વ્ય ધ્રુવતા પણ છે, એ ત્રણે ધારા અહીં અસરાલ પણે વહી રહી છે, તો પણ એ ત્રણે ધારા વિકલ્પરૂપ છે, અને મારેથી તો સર્વ વિકલ્પ સર્વથા જુડાજ છે, વિકલ્પમાં તો કંઈ નિશ્ચય નથી. અને મારો તો ચેતના સ્વરૂપ નિશ્ચે સ્વજાવ છે, અને આગલ કહી જે ત્રણ ધારા તેતો વ્યવહાર નયની ચાલમાં છે. આ જે સિદ્ધાંત વચન

कहुं बु तेरो करीने हुंतो शुद्ध चेतना स्वरूपी हुं, अनंत चिन मुझा धारी के० अने त ज्ञाननो धरवा वालो बु, एहवी महारी प्रभुता त्रणे काजने विपे एक रूपेठे॥५॥
हवे चेतनानुंज स्वरूप बतावे ठे - अथ चेतना वर्णन -

सर्वैया इकतीसा - निराकार चेतना कहावे दरसन गुन साकार चेतना शुद्ध ज्ञान गुण सार है, चेतना अद्वैत दोष चेतन दरबमाहि, सामान विशेष सत्ताही को विसतारहे, कोउ कहै चेतना चिनह नाही आत्मामे, चेतनाके नास होत त्रि विध विकार है, लठनको नास सत्ता नास मूल वस्तु नास, तातें जीव दरबको चेतना आधार है॥ ६ ॥ दोहरा - चेतन लठन आतमा, आतम सत्ता माहि, सत्ता परिमित वस्तु है, जेद तिहूमे नाहि ॥ ७ ॥

अर्थ - आत्मानो दर्शन गुण जे निराकार कहीये उइये तेतो निराकार चेत ना थई, अने जे आत्माने शुद्ध ज्ञान गुण सारजूत कहीये उइये तेतो साकार चेतना थई, विशेषताने लीधो रह्यो ठे माटे साकार कहिये, एरीते निराकार अने साकार पणो दर्शन तथा ज्ञाननेविपे द्वैत जाव थयो, पण चेतनानेविपे तो अद्वैत जाव ज रह्यो ठे, अने चेतनागुण थकी चेतन इव्य ठे, तेथी चेतन इव्यमा बेच समार्ई गया वली निराकार ने साकारपण सामान्य ने विशेषपणाथकी ठे, ते तो सामान्यता अने विशेषता चेतना इव्यनी सत्तानो विस्तार ठे, कोई मूढमति वैशिष्टिक प्रमुख दर्शन वाला कहे ठे, के, आत्मानेविपे चेतन चिन्ह नथी, चेतना लक्षण नथी, तेने केतु के, अरे मूढ, जो चेतन चिन्ह न कहिये तो चेतनानो नाश थवाथी त्रिविध विकार उपजशे, ते कया तो मन वचन ने कायाना विकार जाणवा, माटे लक्षणनो नाश थवाथी वस्तुनी सत्तानो नाश थशे अने वस्तुनी सत्तानो नाश थवाथी मूल रूप वस्तुनो पण नाश थशे, माटे जीवने जाणवानो तो एक आधार चेतनानोजे ॥६॥ आत्मानुं चेतना लक्षण ठे, सत्ता धर्मविना आत्मा ठरे नही तेथी आत्मा सत्ताने विपेज ठे, अने पोतपोतानी सत्ता प्रमाणेज सर्व वस्तु ठे, वस्तु इव्य विचारी जोइये त्यारे उत्पादादि त्रणे वस्तुमा जेद कोई नथी ॥ ७ ॥

हवे चेतना लक्षणनु शाश्वत तथा अविनाशीपणु दृढ करावेठे -

अथ चेतना अविनासी यह कथन -

सर्वैया तेईसा - ज्यों कलधौत सुनारकि सगति, नूपन नांव कहे सब कोई, क चनता न मिटी तिहिं हेतु वहं फिर औटि तु कचन होई, त्यों यह जीव अजीव सयोग नयो बहु रूप नयो नहि दोई, चेतनता न गई कबहु तिहि, कारन ब्रह्म

કહાવત સોઈ. ॥ ૭ ॥ देखु सखी यह आपु विराजत याकि दसा सब याहिकुँ सोहै ; एकमें एक अनेक अनेकमें, ६६ लिये डुविधामहि दो है ; आपु सँजारि लखै अपनो पद, आपु विसारकैं आपुहि मोहै ; व्यापक रूप यहै घट अंतर, ज्ञान में कौन अज्ञानुमें कोहै ! ॥ ८ ॥ ज्यों नट एक धरै बहु जेप कला प्रगटे जग कौ तुक देखै ; आपु लखै अपनी करतूति वहै नट निन्न विलोकत पखै ; त्यों घटमें नट चेतन राउ विजाउ दसा धरि रूप विसेखै ; खोलि सुदृष्टि लखै अपनो पद, डंड विचार दसा नहि लेखै ; ॥ १० ॥

અર્થ:— જેમ કલધોત કે ૭ સોનું તેને સોની ઘડીને નૂષણ બનાવેઢે, ત્યારે તે ઘાટના સંયોગથી લોકો તેને નૂષણ કેહેવા લાગેઢે. પણ મૂલ વસ્તુ જે કંચન તે કાંઈ જતું રહ્યું નથી, કેમકે, જ્યારે તે ઘાટને અગ્નીમાં ગાલી નાખે ત્યારે પાતું તે સોનું કેવાય, તેમ આ જીવ જે ઢે, તે અજીવરૂપ કર્મ પુદગલ ઇત્યાદિક બીજા પણ પુજ્જ લના સંયોગથી એક કોડી શાડી સંતાણું લાખ કુલ કોડીમાં બહુરૂપે થયો, તો પણ દિવિધ નથી થયો, કેમકે, ચેતનતા કંઈ ગઈ નથી; તેમાટે તે સ્વરૂપમાં જીવ બ્રહ્મજ કેવાય ઢે, જેનો વિસ્તાર મોટો તેને બ્રહ્મ કહીયે. ॥ ૭ ॥ આત્માની અનુનૂતિ તે સુબુદ્ધિ સચ્ચીને કહેઢે, હે સચ્ચી, જો આ આપણો ઈશ્વર વિરાજે ઢે, અને એ ઈશ્વરની દશા સર્વ એનેજ શોનેઢે, એવી વિરુદ્ધતા બીજે ઢેકાણે ન શોને. લક્ષણ વડે એકતામાં જોઈયે તો એક રૂપ ઢે, અને અપર સંતાણે દેખીયે તો અનેકરૂપ ઢે, અને ૬૬ દશામાં દેખીયે એટલે અજ્ઞાન દશામાં દેખીયે અને જ્ઞાન દશામાં દેખીયે તો દિવિધ રૂપ ઢે, તે દિવિધપણું કહેઢે:— ક્યારે તો પોતાનું પદ જે પોતાનું સ્વરૂપ તે ને સંજારીને જુએ, અને ક્યારેક તો પોતાને વિસરીને પોતે મોહમાં પડે. હે સચ્ચી, એહિજ ઈશ્વર ઘટને અંતર વ્યાપક રૂપ ઢે, તેથી જે જે અવસ્થામાં વ્યાપે ઢે. તેવારે જ્ઞાનનેવિષે પણ બીજો કોઈ નથી અને અજ્ઞાનનેવિષે પણ બીજો કોઈ નથી. ॥ ૮ ॥ હવે એ ના ઉપર દૃષ્ટાંત કહેઢે:—જેમ કોઈ નટ હોય તે બહુ વેપ ધરેઢે, ને તેતે વેપની કલા પ્રગટ કરેઢે, ત્યારે જગત તેને કુતુહલ સમજે, પણ નટ પોતે પોતાની ક્રિયા જાણેઢે, ને તેણે ધરેલા વેપથી પોતે જુદોઢે, એવું જાણેઢે. તેમ ઘટનેવિષે ચેતન રાજા રૂપ નટ ઢે, તે વિજાવ દશા ધરીને રૂપ વિશેષ કરેઢે, પણ જ્યારે સુદૃષ્ટિ સ્વોત્તી જુએ ત્યારે તો પોતાનું પદ ઝંલે અને ૬૬ વિચારની દશાને પોતે લેખામાં ગણે નહી. ॥ ૧૦ ॥ હવે ચેતન નટની સઘલી ચેતના એક ઢે, તે કહેઢે:—અથ ચેતનાઉપાદેય યહ કથન:— અહિંન ટંદ:— જાકે ચેતનજાવ ચિદાત્મ સોઈ હૈ; ઔર જાવ જો ધરે સુ ઔરે

कोई है, यों चिनमन्ति जाव; उपादे जानते, त्याग जोग परजाव पराये मानते ॥
अर्थ—जेनेविषे चेतन जाव ठे, तेने चिदात्मा अथवाचिद्रूप कहिये ठे, अने ए

चेतनानावथी बीजो जाव जे धारेठे, तेतो कोई बीजो ठे, एथी चेतना मन्ति जे
जाव ठे तेतो उपादेय रूप जाणवो, अर्थात् पोतानो करी जाणवो, अने चेतना जा
वथी जे परजाव ठे, ते सधलो त्यागवा योग्यठे ने तेने पारको करी मानी लेवो ॥ ११ ॥
हवे जे सम्यक् दृष्टि चेतना उपादेय राखीने मोक्ष मार्गना साधक थया तेनी
अवस्था कहेठे — अथ सम्यक्दृष्टि मोठ मारगको साधक कथन —

सर्वथा इकतीसा — जिन्हके सुमति जागी जोगसों जये विरागी, परसग त्यागी
जे पुरुष त्रिभुवनमें, रागादिक जावनिसों जिन्हकी रहनि न्यारी, कबहु मगन
वहे न रहै धाम धनमें, जे सदीव आपको विचारै सरवग सुख, जिन्हके विकल
ता न व्यापै कब मनमें, तेई मोक्ष मारगके साधक कहावैं जीव, जावै रहो मदि
रमें जावै रहो वनमें ॥ १२ ॥

अर्थ — जेना हश्यामा सुबुद्धि जागी, अने विषय जोगथी जे विरागी थया, अने
जे रागद्वेषादिक परजाव ठे, तेनो सेवना सग के० त्रण लोकनेविषे तेनो त्यागी जे
पुरुष ठे, अने जे रागद्वेषादिक जाव पदार्थ ठे ते थकी जेनी रेहेणी न्यारी ठे, तेथी
धाम के० पर अने धन तेनेविषे मग्न थई न रहे, अने जे सदा निश्चय दृष्टीए देखीने
आत्माने सर्वांग सुख विचारे ठे, तेथी जेना मननेविषे विकलता नही व्यापे, एवो
दशा लईने जे जीव रह्या ठे, तेज जीव मोक्ष मार्गना साधक केहेवाय, पठी ते
जावै तो मदिरमा रहे, ने जावै तो वनमा रहे, पण तेनी दशा सर्व स्थानके
जावै तो मदि रमें ॥ १३ ॥

सर्वथा तेईसा — चेतन मन्ति अग अखन्ति सुख पवित्र पदार्थ मेरो, राग
विरोध विमोक्ष दशा समुजे त्रम नाटिक पुगल केरो, जोग संयोग वियोग थया
अविलोकि कहै यह कर्मज पेरो, है जिन्हकों अनुजो इहि जाति सदा तिन्हकों
परमारथ नेरो ॥ १४ ॥

अर्थ — जे परमात्मानेविषे दृष्टि देने एवो विचार करे के, जे मारो पदार्थ ठे, ते
चेतन मन्ति ठे, अने अखन्ति ठे, अनेय ठे, अनेय ठे, अने सुख ठे, पवित्र ठे,
अने एथी सुखी जे राग द्वेषने मोहनी दशा थई गहीठे, तेने तो त्रमरूप मिथ्याजाल
पुवगलनु नाटक करी समजे ठे, अने पचेंदियना जोगसंयोग ने वियोग एवी वाद्या

त्माने विषे व्यथा अवलोकी ने एवुं कहे के. एतो कर्मनो वेरो ठे, कर्मनो उदय ठे, एवो अनुनव जेने नित्य रहे, तेने परमार्थरूप मोक्ष ते सदा नेरो के० नजीकठे. १३
हवे जे मोक्षथी दूर ते चोर, ने मोक्षथी निकट ते साहुकार एवुं कहेठे:-

अब चोर तथा साहुकार वर्णन:-

दोहरा:- जो पुमान परधन हरै, सो अपराधी अझ; जो अपनो धन विवहरै, सो धनपति धरमझ. ॥ १४ ॥ परकी संगति जो रचै, बंध बडावे सोइ; जो निजस तामें मगन, सहज मुक्त सो होइ. ॥ १५ ॥

अर्थ:- जे पुमान के० पुरुष परधनने हरे, ते अपराधी जीव अझ के० अजाण कहीये, ने जे पोतानाज धननो व्यवहार राखे, ते धनपती कहिये, धर्मझ के० धर्मेने जाणनार कहियें. ॥ १४ ॥ तेम जे परवस्तुनी संगतीए राखे ते चोर केहेवाय, ने तेज पोताना बंधने वधारे, अने पोतानी सत्तामां सदाकाल मगन रहे तेज मुक्तरूप आय. ॥ १५ ॥

हवे वस्तु कोने कहिये अने सत्ता कोने कहियें ते बतावेठे:- अथवस्तुसत्तावर्णन
दोहरा:- उपजे विनसे थिर रहे, यह तो वस्तु बखान; जो मरजादा वस्तुकी, सो सत्ता परवान. ॥ १६ ॥

अर्थ:- उत्पत्तिवंत, विनाशवंत, स्थिरतावंत एतो वस्तुनुं बखान ठे, अने जे वस्तुनी मरयादा जे परिमाण ते धर्म ने सत्ता कहीये, ए अनुनव प्रमाण ग्राह्य ठे. १६
हवे केवा केवा इव्यनी केवी केवी सत्ता ठे ते कहेठे:-

अथ सत्ता व्यवस्था वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- लोकालोक मान एक सत्ता है आकाश दर्व, धर्म दर्व एक सत्ता लोक परिमिति है; लोक परवान एक सत्ता है अधर्म दर्व, कालके अणु असंख सत्ता अगनिति है; पुदगल शुद्ध परवानकी अनंत सत्ता, जीवकी अनंत सत्ता न्यारी न्यारी थिति है; कोउ सत्ता काहुसों न मिलै एकमेक होई, सबे अस हाय यों अनादिहीकी थिति है. ॥ १७ ॥

अर्थ:- आकाश इव्यनी मर्यादा लोकालोक लगे एक ठे, तेथी आकाश इव्यनी एक सत्ता ठे, अने धर्मास्तिकाय इव्य लोकप्रमाण एक रूप ठे तेथी धर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने अधर्मास्तिकाय इव्य पण लोक प्रमाण एक रूप ठे तेथी अधर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने कालना इव्यना अणु ठे ते लोकालोक प्रदेश परिमाणे असंख्यात ठे, तेथी काल अणुनी असंख्यात सत्ता ठे ए कहेवुं दिगंबर संप्रदायनुं

हे, अने योग शास्त्रमा पण कसु ठे, अने लोकविषे पुजलरूपी शुद्ध परमाणुनी पण अनंत सत्ता ठे, अने लोकविषे जीव अनंत ठे, तेथी जीवनी पण अनंत सत्ता ठे, तेथीज जीवाजीवनी जुदी जुदी क्षेत्रावगाहना ठे, जे इव्यनी जे सत्ता होय ते बीजी कोई इव्यनी सत्ता साथे मले नही, जो एकमेक थई जाय तो सर्व सत्ता असहाय पणे वर्ते, माटे एकमेक न थाय एवी अनादि कालनी स्थितिठे ॥ १७ ॥

हवे चेतन इव्यनी सत्तानुं वर्णन करेठे - अथ चेतन सत्ता वर्णन -

सवेया इक्तीसा - एइ ठहो इव्य इन्हहीको हे जगतजाल, तामे पांच जड एक चेतन सुजान है, काहुकी अनंत सत्ता काहुतो न मिले कोई, एक एक सत्ता मे अनंत गुन गान है, एक एक सत्तामे अनंत परजाय फिरे, एकमें अनेक इह जाति परवान है, यहै स्यादवाद यहै सतनिकी मरजाद, यहै सुख पोष यहै मोहको निदान है ॥ १८ ॥

अर्थ - ए ठए इव्ये करी एथीज जगतजाल वर्तेठे, ते ठनेविषे पांच इव्य जडरूपी ठे, ने एक चेतनरूपी इव्य ठे ते जाणनार ठे, अंही पुढगलनी अनंत सत्ता कही, अने जीवनी अनंत सत्ता कही, एवा अनंतपणे करीने कोईनी सत्ता कोई साथे मले नही, एटले जुदी जुदी अनंत सत्ता ठे, अने प्रत्येक सत्तामा अनंत गुणानु ज्ञान ठे, अने एक एक सत्तामा अनंत पर्याय अनंत अवस्था नेदफिरे तेथी जे पूर्वे एकमा अनेक कसु ते एरिते ठे, स्यादाद मतमा ए वात प्रमाण ठे, अने सतपुरुषता वचननी पण एज मरियादा ठे, तथा एज मत सुखनु पोषण क रनार ठे, अने मोहनु निदान एटले मूल कारण ठे ॥ १८ ॥

हवे ए वचन थकी जे वस्तुनो धर्म ग्रहो जाय तेज सत्ताधर्म कहीये तेथी एक जीव इव्यनी सत्ता कहेठे - अथ एक जीव इव्यसत्ता वर्णन -

सवेया इक्तीसा - साधि दधि मथनि अराधि रसपथनिमें, जहा तहा ग्रथ निमे सत्ताहीको सोर है, ज्ञान जानु सत्तामे सुधा निधान सत्ताहीमे सत्ताकी डर नि साफि सत्तामुख जोर है, सत्ताको सरूप मोख सत्ता जूले यहै दोष, सत्ताके उ लंघै धूम धाम चिहू और है, सत्ताकी समाधिमे विराजि रहे सोई साहु सत्ताते निकसि और गहे सोई चोर है ॥ १९ ॥

अर्थ - जे वस्तुनेविषे ठती देखाय, जेम दहीना मथनमां घीनी सत्ता साधिये, जे थो पधमां मधुर रस ठे, तो तेथी वस्तु नोपजे ठे, माटे रस मार्गमां सत्ताविना सिद्ध नथी जे वस्तुमां ठतापणुठे तेने सत्ता कहिये, शास्त्रमा ज्या त्या ग्रथोनेविषे सत्तानोजसोरके ॥

શબ્દ છે જ્ઞાન રૂપી જ્ઞાનનો ઉદય જીવની સત્તામાં નિપજે, વળી સુધા કે ૦ અમૃત તે પણ સત્તામાંજ પામિયે, નિધાન પણ સત્તામાંજ પામિયે જે સત્તાનું ડુરનિ કે ૦ હુપાવવું તે સંધ્યા રૂપ છે, અને જે સત્તાની મુખ્યતા છે તેજ જોર કે ૦ પ્રજાત રૂપ છે. જીવની સત્તાનું જે સ્વરૂપ છે તેજ મોહ છે, અને સત્તાને જીવી જવું એજ દોષરૂપ છે. સત્તાનું ઝલંબ ન કરવાથી ચીહોર કે ૦ ચારે તરફ ધામધુમ નીપજે, જે પોતાની સત્તા સંપૂર્ણ છે, તેમાં બિરાજમાન થઈ રહે તેને સાદુકાર કહિયે, અને જે પોતાની સત્તાથી નીકળીને અન્યની સત્તાને ગ્રહે તેને ચોર કહીયે. ॥ ૧૯ ॥

હવે સત્તાની સમાધિનું વર્ણન કરે છે:—અથ સમાધિ વર્ણન:—

સવૈયા શક્તીસા:— જામેં જોક વેદ નાંહિ થાપના ઉઠેદ નાંહિ પાપ પુન્ય સ્વેદ નાંહિ ક્રિયા નાંહિ કરની; જામેં રાગ દોષ નાંહિ જામેં બંધ મોષ નાંહિ, જામેં પ્રજુ દાસ ન આકાસ નાંહિ ધરની; જામેં કુલરીત નાંહિ જામેં હારજીત નાંહિ જામેં ગુરુ શિશુ નાંહિ વિપ નાંહિ જરની; આશ્રમ વરન નાંહિ કાઢુકી સરનિ નાંહિ એસી સુઠ સત્તાકી સમાધિ જૂમિ વરની. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— જેમાં લૌકિક વેદનું નથી, અને જેમાં સ્થાપનાનો ઉઠેદ નથી, જેમાં પાપ પુન્યનો સ્વેદ નથી, જેમાં કોઈ ક્રિયા કરણી નથી, જેમાં રાગ દોષ નથી, જેમાં બંધ મોહ નથી, જેમાં પ્રજુતાને દાસપણું નથી, જેમાં આકાશ અને ધરતી નથી, જેમાં કુલની રીત નથી, જેમાં હારને જીત નથી, જેમાં ગુરુ અને શિષ્ય નથી, જેમાં વિપ જરની એટલે ચાલવું હાલવું નથી, જેમાં કોઈ આશ્રમ વ્યવહાર નથી, તથા વર્ણ વ્યવહાર નથી, જે કોઈની શરણ રૂપ નથી. એવી શુદ્ધ સત્તાની જુમી તે સમાધિરૂપ વરણવી છે. એટલે સ્વરૂપની શુદ્ધ સમાધિને વિષેજ શુદ્ધ સત્તા પામીયે. ૨૦

હવે મિથ્યાદૃષ્ટિને ચોર અને અપરાધી કહી દેખાડાવે છે:—

અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ અપરાધિ યહ કથન:—

દોહરા:— જાકે ઘટ સમતા નહી. મમતા મગન સદીવ; રમતા રામ ન જાન હી, સો અપરાધી જીવ ॥ ૨૧ ॥ અપરાધી મિથ્યામતી, નિરદૈ હિરદૈ અંધ; પં રકોં માને આત્મા, કરે કરમકો બંધ ॥ ૨૨ ॥ જૂઠી કરની આચરે, જૂઠે સુખકી આસ; જૂઠી જગતી હિય ધરે, જૂઠો પ્રજુકો દાસ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:— જેને કેવલ જાણપણું જે સમતાને સમાધિ તે નથી. અને જે સદા પર વસ્તુની મમતાવિષે મગન થઈ રહે, ને નિજ ઘટ અથવા સ્વરૂપને વિષે રમી રહ્યો એ વો જે આત્મરામ તેને જેણે જાણ્યો નથી તેનેજ અપરાધી ચોર જીવ કહીયે ॥ ૨૧ ॥

અર્થ - જે પર વસ્તુ લેય તે અપરાધી ને તેજ મિથ્યામતિ, તેજ નિરદય ને તેજ હૈયાનો અધકહિયે, એટલે જે પરરૂપ પુજ્જને આત્મા માને તે કર્મનો બંધ કરે છે ૨૨

જાહાસુધી પોતાની વસ્તુને ન જાણે ત્યાસુધી તો જે ક્રિયા આચરે તે સર્વ જૂઠી છે, અને તેને જે મોહ સુખની આશા છે, તે સર્વ જૂઠી છે પોતાના પ્રયત્ન જાણ્યા વિનાનો જે જ્ઞાતિ દિયામા ધરે છે, તે સર્વ જૂઠી જાણવી, અને પરમેશ્વરને ડાહ્યાવિના દાસપણું રાખવું તે પણ સઘળું જૂઠું છે ॥ ૨૩ ॥

હવે મૂઢ લોકના જૂઠપણની વ્યવસ્થા કહે છે - અથ મૂઢ વ્યવસ્થા યથા -

સવૈયા ઇકતીસા - માટી ચૂમી સૈલકી સુ સંપદા વચ્ચાને નિજ, કર્મમે અમૃત જાને જ્ઞાનમે જહર હૈ, અપનોન રૂપ ગૈ આરહીસો આપુ કહે, સાતા તો સમાધિ જાકે અસાતા કહર હૈ, કોપકો રૂપાન લિયે માન મદપાન કિયે, માયાકી મરોરિ દિયે લોનકી જહર હૈ, યાહી જાતિ ચેતન અચેતનકી સગતિસો, સાચસો વિમુક્ત નયો જૂઠમે વહર હૈ ॥ ૨૪ ॥ ત્રીન કાલ અતીત અનાગત વરતમાન, જગમે અસ્થિત પ્રવાહકો મહર હૈ, તાસો કહે યહ મેરો દિન યહ મેરી ધરી, યહ મેરોઈ પરોઈ મેરોઈ પહર હૈ, પેહકો રવજાનો જોરે તાસો કહે મેરો ગેહ, જહા વસે તાસો કહે મેરોઈ સહર હૈ, યાહી જાતિ ચેતન અચેતનકી સગતિસો, સાચસો વિમુક્ત ને જૂઠમે વહર હૈ ॥ ૨૫ ॥

- સાત ધાતુ જે છે પહાડની ધરતીની માટી જેવી છે, તેને સપત્તિ કરી વ

દોતાની અશુદ્ધ ક્રિયામા અમૃત જાણે છે, અને જ્ઞાનમા જેર સમજે છે,

માયાની સિદ્ધિ જાણે, ને જ્ઞાન થકી નહી જાણે જે પોતાનું ચિદાનંદ

- નહી, પણ શરીરાદિક જે છે તેને આત્મારૂપ જાણે છે અને જે

જે છે તેને તો સમાધિ કરી જાણે છે, અસાતા વેદનીયને કહર

ને છે, કોપનુ રૂપાન જે સ્વદ્ગ તે લડીને રહે છે, માન ને અહકાર

પીડને રહે છે, હૈયાનેવિપે માયાનો મરોડ રાખે છે, લોનની ફેર ચાયા કરે

છે, એવી રીતે અચેતનની સગતી થકી એટલે જહ પુજ્જની સગતીથી સાચ થકી

વિમુક્ત થયો છે, ને જૂઠમા વહર હૈ કેતત્પર અર્થ રહ્યો છે, ॥૨૪॥ અર્થ સ્પષ્ટ ૨૫

હવે સમ્યક્ દષ્ટિ સાદુકારની વ્યવસ્થા કહે છે - અથ સમ્યક્દષ્ટિ વ્યવસ્થાકથન -

દોહરા - જિન્હકે મિથ્યા મતિ નહી, જ્ઞાન કલા ઘટમાહિ, પરચે આત્મ રામ

સોં, તે અપરાધી નાહિ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:- જેની મિથ્યામતિ નાશ પામીને ઘટનેવિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટી છે, જેણે આત્મારામને ઝલચ્ચો છે, તે લોક અપરાધી નથી સાદુકાર છે ॥ ૨૬ ॥

હવે જ્ઞાનીની વ્યવસ્થા કહે છે:- અથ જ્ઞાની યથા:-

સવૈયા ઇકતીસા:- જિન્હકે ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ નયો, સંસે મોહ વિચ્રમ વિરપ તીન્યો વઢે હૈં; જિન્હકી ચિર્તાનિ આગે ડદે સ્વાન નૂસિ નાગે લાગે ન કરમરજ જ્ઞાન ગજ વઢે હૈં; જિન્હકી સમુજ્જિકી તરંગ અંગ અગમમેં, આગમમેં નિપુન અથ્યા તમમેં કઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે વહે પાઢ પઢે હૈં ॥ ૨૭ ॥ જિન્હકી ચિદુંટી ચિમટાસી ગુન ચૂનવેકોં કુકયાકે સુનવેકોં ઢોઝ કાન મઢે હૈં; જિન્હકો સરલ ચિત કોમલ વચન બોલે, સોમ દૃષ્ટિ લિયે મોલે મોમ કેસે ગઢે હૈં; જિન્હકે સગતિ જગિ અલચ્ચ અરાધિવેકોં પરમ સમાધિ સાધિવેગો મન વઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે વહે પાઢ પઢે હૈં ૨૮

અર્થ:- જેના હૈયામાં ધર્મ ધ્યાનરૂપ પાવક કે ૦ અગ્નિ પ્રગટ થયો, તેથી સંશય મોહ અને વિચ્રમ એ ત્રણે વૃદ્ધરૂપ છે, તે વઢે કે ૦ બલી ગયા છે, જેની ચિત્તોની કે ૦ જ્ઞાનદૃષ્ટિ આગલ ડદયરૂપ કુતરો નસીને નાગી જાય છે, અને જ્ઞાનરૂપી ગજરાજ ઉપર ચઢી રહે છે, તેથી કર્મરૂપ રજ લાગતી નથી, વીજાનું જે અગમ અંગ છે, તેમાં જેની સમજના તરંગ ઝઠી રહ્યા છે એવા આગમ કે ૦ જૈન વાણીમાં નિપુણ થયો, જેને અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં પૂર્ણ થયો છે, તેનેજ સમ્યક્દૃષ્ટિ કહિયે, પરમાર્થને નથી, તે પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થયો જાણવો. આત્મારામના અનુજવ રસમાં ગઢે કે ૦ સંપૂર્ણ મગ્ન થઈ, એજ પાઠ પઢે છે, એટલે નણે છે, ॥ ૨૭ ॥ સત્તા પામીયે. ૨૦ મટી કે ૦ હાથની ચિમટી અથવા ચિપીયો તેવડે કઈ નાની વસ્તુને ઝે:- યે, તેમ પારકા ગુણ ઝુંટી લેવાને જેની એવી ચપટી છે, અને વિકાર બને કાનને બંધ કરી રાખે છે, જેનું ચિત્ત સરલ ને નિષ્કપટી છે, જેને જ્ઞાન કોમલ વચન બોલે છે કામ ક્રોધાદિક વિકારવિના સૌમ્ય દૃષ્ટી રાખે છે, વલી ન જાન કેસેગઢેહૈં કે ૦ મીણના ઘડાજેવું હૃદય કોમલ રાખે છે, અને પોતાના અલચ્ચ સમાધિ સ્વરૂપને સાધવાને જેની સુમતિ જાગી છે, અયોગી અવસ્થામાં જેની પરમ સમાધિ થઈ છે, તેને સાધવાને જેનો મન વધ્યો છે તેજ સમ્યક્ દૃષ્ટિ પરમાર્થના પામનાર પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થઈ રહ્યા છે, ને તેજ આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ હોર દૃઢ મગ્ન થઈ એજ પાઠ પઢે છે. ॥ ૨૮ ॥

हवे समाधिनुं स्वरूप कहे ठे -- अथ समाधि वर्णन -

दोहरा - राम रसिक अरु रामरस, कहन सुननकों दोइ, जब समाधि परग
ट जई, तब डुविधा नहि कोइ ॥ ३९ ॥ नदन वदन धुति करन, श्रवण चितवन जाप;
पढन पढावन उपदिसन, बहुविध क्रिया कलाप ॥ ४० ॥ शुद्धात्म अमुनौ जहा,
सुनाचार तिहि नाहि, करम करम मारगविशे, शिव मारग शिवमाहि ॥ ४१ ॥

अर्थ - आत्माराम जे ठे ते रसिक के० रस जोका ठे, अने राम के० रमबु ते
रसरूप ठे, केवाने साजलवाने रसिकने रस बेउ ठे, पण जेवारे एनेविपे समाधि प्र
गट थाय ठे त्यारे वे पणु नथी रेनु त्यारे तो रसिक अने रस ए वे एकज व
स्तुठे ॥ ३९ ॥ राम के० रसिक अवस्था धारतो एटली क्रिया करे ठे के, नदन के० आ
नद पामे ठे, वदन के० प्रणाम करे, धुती के० जात जातना गुणनी स्तुती करे ठे,
अने एवाज गुण साजली एनुंज चितवन करे, एनोज जाप जपे ठे, जणे नणावे
उपदेशे, एवी रीतें रसिक अवस्थामा जात जातना क्रिया कलाप ठे ॥ ४० ॥

पूर्वें कही जे क्रिया तेने करता करता जहा शुद्ध आत्मानो अनुभव थाय त
हां शुनाचार बुटीजाय, कृत कृत्यपणे ते अयोगी दशामा ठे, कर्म जे ठे ते कर्म
मार्गमांज रहे, एटले सत्तार मार्गनेविपेज रहे, शुन कर्म पण सत्तार मार्गमा ठे
अने शिव मार्ग ते शिवमांहे एटले शुद्ध आत्माने विपेज ठे. ॥ ४१ ॥

गोपाई - इहि विध वस्तु व्यवस्था जैसी, कही जिनिद कही मैं तैसी, जे प्र
ति मुनि राजा, तिन्हिको शुनाचारसो काजा ॥ ४२ ॥ जहा प्रमाद द
ख्ये, तहाँ अवलब आपनो आपे, ता कारन प्रमाद उतपाती, प्रगट
पाती ॥ ४३ ॥ जे प्रमाद संयुक्त गुसाई, कबहि गिरिहि गिडककी
जे उदत होही, तिन्हिको मोप निकट दृग सोही ॥ ४४ ॥
वताई, पराधीन प्राणी तबताई, जब प्रमादकी प्रभुता नासै
अमुनो परगासे ॥ ४५ ॥

अर्थ - ए रीते श्री जिनेइ देवे वस्तुनी व्यवस्था कही ठे, ने तेबीज आझा
प्रमाणथी मे पण कही ठे, अने जे मुनिराज प्रमाद दशामा ठे, तेने तो शुनाचार
एटले शुन क्रियानु आलवन लोधाथीज कार्य सिद्धि थाय ॥ ४२ ॥

अने जे मुनिराजने आत्माना अधिक वीर्याशने लीधे प्रमाद दशा न व्यापे
व्या पोतानु आलवन पोते लिये, तेमाटे प्रमाद तो उतपाती ठे, अने प्रगट रीते मो
ह मार्गनो घात करनार ठे, अने अतरायनो करनार ठे ॥ ४३ ॥

ગુસાંઈ દેશી જાપાનો શબ્દ છે, એનો અર્થ મુનિરાજ થાય છે, જે મુનિરાજ પ્રમાદ સંયુક્ત છે, તે તો ગિહુક કે ૦ દડાની રીતે ઝટે છે, ને પડે છે, પણ સ્વમ્થતાને પામે નહીં અને જે પ્રમાદ ઠોડીને અપ્રમાદપણે ઝટીને ઝના રહે છે, તેને પોતાની દૃષ્ટી નજીક મોકલે છે. ॥ ૩૪ ॥ જાંહાં સુધી ઘટમાં પ્રમાદ છે, ત્યાંસુધી તે પરાધી ન છે, અને જ્યારે આત્માની શક્તી જાગે છે, ત્યારે પ્રમાદની પ્રચુતા નાશ પામે છે, ત્યારે તો પોતાના પ્રધાન અનુનવનો પ્રકાશ થાય છે. ॥ ૩૫ ॥

દોહરા:- તા કારન જગ પંથ હત, ઝત શિવ મારગ જોર; પરમાદી જગકોં દૂકે, અપરમાદ સિવ ઓર ॥ ૩૬ ॥ જે પરમાદી આલસી, જિનકે વિકલપ ચૂરિ; હોહિ સિથિલ અનુનૌવિપે, તિન્હિકો સિવપથ દૂરિ ॥ ૩૭ ॥ જે અવિકલપી અનુનવી, શુદ્ધ ચેતના યુક્ત; તે મુનિવર લઘુ કાલમેં, હોહિ કરમસોં મુક્ત ॥ ૩૮ ॥ જે પરમાદી આલસી, તે અનિમાની જીવ; જે અવિકલપી અનુનવી, તે સમરસી સદીવા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:- તેમાટે જગતનો માર્ગ પ્રમાદીની તરફ છે, અને અપ્રમાદીની તરફ મોકલે માર્ગ છે, કેમકે, જે પ્રમાદી હોય તે જગતને જુએ અને અપ્રમાદી મુક્તી તરફ જુએ છે ॥ ૩૬ ॥ જે પ્રમાદી છે, તે આલસી છે. તેને ચૂરિ કે ૦ ઘણા વિકલ્પ ઝટે છે, અને પોતાના અનુનવમાં તેને શિથિલપણું રહે છે, અને તેને મુક્તિ માર્ગરૂપ સ્વરૂપાચરણ દૂર છે ॥ ૩૭ ॥ અને જે વિકલ્પવિના અનુનવમાં વસે છે, ને શુદ્ધ ચેતના યુક્ત છે, તે મુનીશ્વર થોડા કાલમાં કર્મથી મુક્ત થાય છે ॥ ૩૮ ॥ જે પરમાદી અને આલસી છે. તેને અહંબુદ્ધિથી અનિમાની કહિયે. ને જે વિદ્યુત નથી, તો પોતાના અનુનવમાં છે, તેને તો સદાય સમરસી કહિયે ॥ ૩૯ ॥ નો જુમી તે સ

હવે અનિમાની તથા જ્ઞાનીની અવસ્થા ઉપર દૃષ્ટાંત અસત્તા પામીયે. ૨૦

અથ અનિમાની તથા જ્ઞાની વ્યવસ્થા કથન:-

કવિત્ત બંદ:-જૈસેં પુરુષ લખે પહાર અઢિ, નૂચર પુરુષ તાંહિ લ
રુષ લખે તાકોં લઘુ, ઝતર મિલે હુકુકો ત્રમ જગ, તૈસેં અનિમાની

અર્થ:- જેમ કોઈ માણસ પહાડ ઉપર ચડ્યો હોય તેને નૂચર કે ૦ તલોટીપરના માણસો ન્હાનો છે એમ જુએ, અને તલોટી વાલા માણસને પહાડ ઉપર ચડેલો ન્હાનો જુએ, અને પછી પહાડ ઉપર ચડેલો હેઠે ઝતરી તલોટી વાલાને મહેલે ત્યારે વેડનો ત્રમ નાના પણાનો દૂર થાય, તેમ અનિમાની પુરુષ ઝંચી ગરદન રાખનારો અન્ય જીવને નાના જુએ, તુઠ જાણે, અને બીજા પુરુષો તે અનિમાની પુરુષને તુઠ જાણે,

एम् अरपरस विचारमा विषमता रहे ठे ते ज्यारे ज्ञान जागे ल्यारे वेचना मनमां विषमता मटीने समपणुं आवी जाय ॥ ४० ॥

हवे एकला अजिमाानीनी व्यवस्था कहे ठे - अथ अजिमाानी यथा -

सवैया इकतीसा - करमके जारी समुजेन गुनको मरम, परम अनीति अधरम रीति गहे है, होहि न नरम चितगरम धरमहुते, चरमकी दृष्टिसो जरम जूली रहै है, आसन न खोले मुख वचन न बोले सिरनाएहू न मोले मानो पाथरके चहे है, देखनके हाउ जव पथके बटाउ ऐसे, मायाके खटाउ अजिमाानी जीव कहे है ४१

अर्थ - जे करम बंधी अती जारी ठे देखने गुण जाणोठे, पण गुणनो मर्म जाणतो नथी अने परम अन्याय तथा अधर्मनी रीत ग्रही राखेठे चित्तने विषे नरमा स तथा दया परिणाम नथी देखनो अती बर्म ताप ठे, तेथी गरम रहेठे, ज्ञान दृष्टी नथी अने चर्मरूप दृष्टीवडे जरममा जूयो फरे ठे कोई विकट आसन बाधे तेने खोले नही, ने मोडेथी वचन बोले नही, मौन ब्रती रहे, तेने ज्ञानी महा पुरुष जाणीने कोई माधु नमावे, तो तेनो सत्कार ने अग चेष्टा पण न करे, जाणि ये पथर थवानीज इग करतो होय नीवली जेम बालकने मराववाने हाउ कहीये बड़े तेम लोकोने मराववाने वेप धरी हाउ वनीने वेसे, अने जव भ्रमणना मा र्गमा बटाउना सरखो चाले, एरीते माया जालना खाटनारा अजिमाानी जीवने ये ॥ ४१ ॥

हवे ज्ञानी जीवनी व्यवस्था कहे ठे - अथ ज्ञानी यथा -

सवैया इकतीसा - धीरके धैर्या जवनीरके तरैया जवनीरके हरैया वर वीर धीरके धैर्या सुवीचारके करैया सुख डारके धैरैया गुनजोसो लह जाके धैर्या सवनीके समुजैया सबहीके लघुनैया सबके कुबोल सहे है उदामके दमैया ऐसे रामके रमैया नर ज्ञानी जीव कहे है ॥ ४२ ॥

अर्थ - धीरने धरनार, ससार सागरने तरनार, जवजीडने हरनार, मोटा सूर पोताने साह्य आपवाने उमगी रह्याठे, कदपने मारनार, जला विचारनु करनार, सुख समाधिना ढालामा ढजनार, आत्माना गुणनो लव एटले अस् तेमा लहजिहि रह्या ठे, आत्मरूपना रीजनार, सर्व नयना सारनो रस समजनार, निर हकारी पणे सर्वना नाना जाई थई रह्याठे क्मावतपणे सर्वना डुट वचन सहेठे बाम के० स्त्रीने वमैया के० ठोडनार, डखनो परपराना दमनार, एवा आत्मा मने विषे रमनारा मनुष्यने ज्ञानी जीव कहीये ॥ ४२ ॥

હવે શુદ્ધાત્મના અનુનવની પ્રશંસા કરેઢે:-અથ શુદ્ધાત્મ અનુનવ પ્રસંસા:-

ચોપાઈ:- જે સમકિતી જીવ સમચેતી; તિન્હિકો કથા કહોં તુમસેતી; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ; નિર્વિકલ્પ અનુનૌ પદ સોઈ. ॥૪૩॥ પરગ્રિહ ત્યાગ જોગ ધિર તીનો; કરમ બંધ નહિ હોઈ નવીનો; જહાં ન રાગ દોષ રસ મોહે; પ્રગટ મો પમારગ મુખ સોહે. ॥ ૪૪ ॥ પૂરવ બંધ ઉદે નહિ વ્યાપે, જહાં ન જેદ પુત્ર અરુ પાપે; દરબ જાવ ગુન નિર્મલ ધારા, બોધવિધાન વિવિધ વિસ્તારા. ॥ ૪૫ ॥ જિ ન્હિકે સહજ અવસ્થા એસી; તિન્હિકે હિરદે ડુવિધા કેસી; જે મુનિપિપક શ્રેણિ ચઢિ ધાયે; તે કેવલિ જગવાન કહાયે. ॥૪૬॥ દોહરા:- સ્ત્રિવિધિ જે પૂરન જયે, અષ્ટ કરમ વનદાહિ; તિન્હિકી મહિમા જો લખે, નમે બનારસિ તાહિ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- જે સમકિતી જીવ ઢે તે સમચેતી કે ૦ વીતરાગપણે સમતાવંત ઢે, અ હો જવ્ય પ્રાણી, તેની કથા હું તમને કહુઢું. જાંહાં કોઈ પ્રમાદની ક્રિયા નથી, તેને નિર્વિકાર નિર્વિકલ્પ અનુનવ પદ કહીયે, ઇટલે અનુનવમાં વિકલ્પ નથી. ॥૪૩॥ જહાં પરિગ્રહનો ત્યાગ ઢે, અને ત્રણે જોગ સ્થિર ઢે, ત્યાં નવીન કર્મનો બંધ નથી થતો, વલી જહાં જીવને રાગ દોષ રસ મોહ નથી, તેજ પ્રગટપણે મોહ માર્ગનું મુખ કે ૦ પ્રારંભ ઢે. ॥૪૪॥ વલી જહાં પુર્વે જે કર્મબંધ ઢે, તેનો ઉદય નથી, અને જાંહાં પુન્ય પાપના જેદનો વિચાર નથી, અને જાંહાં સાધુના સતાવીસ ગુણ દ્વ્યપ્તિ પો જાવપણે નિર્મલ ધારાયે વહી રહ્યા ઢે, વલી જાંહાં બોધવિધાન કે ૦ જ્ઞાન, જે કાર જાત જાતના વિસ્તારમાં ઢે. ॥૪૫॥ જેની એવી સહજ અવસ્થા અર્થ નથી, ત હૃદયમાં આત્મ ઓલખવાની ડુવિધા કેમ રહે! અને એજ અવસ્થામાં જુમી તે સ જ કૃપક શ્રેણી ચઢી ઊર્ધ્વ મુખ ધાયે તેતો કેવલી જગવંત જાણતા પામીયે. ૨૦

અર્થ:- એ રીતે કરી અષ્ટ કર્મરૂપ વનને બાલીને પૂર્ણ આત્મા:-
અને તેના મહિમાને જે સત્ પુરુષ હોય તેહિજ જુએ, ઇટલે સ તેને વણારસીદાસ નમસ્કાર કરેઢે ॥ ૪૭ ॥

હવે મોહ પદાર્થની ઉત્પત્તિનો ક્રમ કહેઢે:- અથ મોહ ઉત્પત્તિ વનન પ
ઠપ્પય ઢંદ:-જયો શુદ્ધ અંકુર, ગયો મિથ્યાત્ મૂર નશિ; ક્રમક્રમ હોત ઉદોત,
સહજ જિમ શુક્લપદ્મ શશિ; કેવલ રૂપ પ્રકાસિ, જાસિ સુખ રાસિ ધરમ ધુવ; કરિ પૂર
ન થિતિ આઝ, ત્યાગિ ગતનાવ પરમ દુવ; સ્ત્રિ વિધિ અનન્ય પ્રજુતા ધરત, પ્રગટિ બુંદ
સાગર જયો; અવિચલ અસ્વંદ અનનય અસ્વય, જીવ દરબ જગમહિ જયો. ॥૪૮॥

અર્થ:-શુદ્ધતાનો અંકુર પ્રગટ થતાં મિથ્યાત્ મૂલથી નાશ પામ્યું, તેવારે જેમ અ

जवालीया पखवाडीयामा चड्मा क्रमे क्रमे उद्योतवत आयते, एरीते आत्मापण क्रमे क्रमे उद्योत यता केवल ज्ञान रूपनो प्रकाश थाय, अने आत्मानो निश्चल ध्रुव धर्मे सुख समुह ते जाते, ते पठी आयुष्य कर्मनी स्थिती पूर्ण करीने अने मनुष्य गतिनो जाव गोडीने परमात्मारूपे थाय, एरीते अनन्य प्रचुता एटले सर्वथी श्रेष्ठ ता धारण करे, कोनी पेठे तो जेम पाणीनी बुंद बुंद एकठी मली समुद्र थायते तेम आत्मा गुणना अस क्रमे क्रमे प्रगट करतो पूर्ण थयो, ते पठी अविचल अखंड अनन्य ने अक्षय एवु जीव इव्य जगतनेविपे सदा जयवत थायते. ॥ ४८ ॥

हवे अष्ट कर्मनो नाश थयेथी जे आत्माना सहज आव गुण प्रगट थायते ते कहेते - अथ अष्ट कर्म नाशते अष्ट गुण प्रकाश वर्तनं -

सर्वथा इकतीसा - ज्ञानावरनीके गये जानिये जु है सु सब, दसनावरनके गयेते सब देखिये, वेदनी करमकं गयेते निराबाध रस, मोहनीके गये शुद्ध चारित विसेखिये, आठ कर्म गये अवगाहन अटल होइ, नाम कर्म गयेते अमूर्ती क पेखिये, अगुरुलअगुरुप होई गोत कर्म गये, अतराय गयेते अनत बल लेखिये ॥ ४९ ॥

अर्थ - ज्ञानावरणीय कर्म नाश यता लोकालोकमांजे वस्तु ठे, ते सर्व जणाय, एटले, केवल ज्ञान प्रकाश थाय, अने दर्शनावरणीय कर्मनो ह्य थवाथी लोकालोकना जाव मान्यपणे जोईये, एटले केवल दर्शनगुण प्रगट थाय, अने वेदनीय कर्मना ह्य

गद्य रस उपजे एटले आत्मा बाधपणाथी मुक्त थाय, ते अबाधपणे अन मांये गुण उपजे, वली मोहनीय कर्मनो नाश थयेथी विशेषपणे शुद्ध चारित्र (विशेष) यथाख्यात चारित्र स्पष्ट गुण होय, आयु कर्मनाश थयेथी अव प्रनत स्थिति थाय, (आयु कर्मगत निश्चला स्थितिर्नवति) नाम कर्म निष्कपण जीवतु शुद्ध स्वरूप उपजे, गोत्र कर्मनो ह्य थयेथी उपजे, जेथी जीवमा लघुपणु तथा गुरुपणु न होय, अने अतराय थयेथी अनत बल उपजे, एटले अनत वीर्यपणानो गुण उपजे ठे ए गुण उपजे ॥ ४९ ॥

इति श्री नाटक समयसारनो बालबोधरूप नवमो मोह द्वार समाप्त

बोहरा - इति श्री नाटक ग्रंथमें, कह्यो मोह अधिकार, अथ वरनों संक्षेपसों, सब विद्युद्दीवार ॥ ५० ॥

टले वस्तुनो स्वभाव विचारीने परभावने त्यागीने पोताना सहज स्वभावमां आवे
ठे, तेथी सुखी दुःखी इत्यादि विकल्पविना कर्म संयोगरूप उपाधिविना, एवा आ
त्माने आराधीने ज्ञान दर्शन चारित्ररूप जोगनी जुगति साधी समाधि एटले स
हज स्वरूपमां समायठे. ॥ ५६ ॥

हवे अज्ञोक्ता जीवनी अवस्थानुं वर्णन करेठे:—अथ जीव अज्ञोक्ता वर्णन:—

सवैया इकतीसा:— चिनमुडा धारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन, रतन चंमारि अप
हारी कर्म रोगको; प्यारो पंढितनिको दुस्यारो मोख मारगमें न्यारो पुद्गलसों उ
जियारो उपयोगको; जाने निजपर तत्त रहे जगमें विरक्त गहे न ममत्त मन वच
काय जोगको; ता कारन ज्ञानी ज्ञानावरनादि करमको, करता न होइ जोगता
न होइ जोगको. ॥ ५७ ॥ दोहरा:— निरजिलाष करनी करे, जोग अरुचि घट
मांदि; तातें साधक सिद्ध सम, करता जुगता नांदि. ॥ ५८ ॥

अर्थ:— चेतना चिन्हनो धरनार, निश्चल स्वभाव ज्ञातापणुं तेनो अधिकारी,
ज्ञानादिक गुणरूप रत्नना चंमारनो चंमारी ठे, कर्मरूप रोगनो विनाश करनार,
पंढितनो प्यारो एटले तत्व ज्ञानीने वद्वजन, मोक्षमार्गमां दुशीयार के० सावधा
न, पुज्जलिक धर्मथो जुदो रेनार, मतिश्रुत प्रमुख उपयोगनुं अजवालुं जेना हृदय
मां थयुंठे, पोताना अने परका सर्व तत्वनो जाणनार, जगतमां विरक्तपणे रेनार,
एटले वेरागी, मन वचन ने कायाना योगनी ममता नही राखनार माटे ज्ञानी जीव
ज्ञानावरणी प्रमुख कर्मनो कर्त्तापण नथी, अने दुःख सुखना जोगनो ज्ञोक्तापण नथी.
॥ ५७ ॥ इठाविना क्रिया करवी, अने घटपिंढमां जोगनी रुची नही राखवी, तेथी
मुक्तिनो साधक पुरुष सिद्ध समान कह्यो, अने ते कर्त्ता तथा ज्ञोक्ता नथी. ॥ ५८ ॥

हवे अहंबुद्धि थकी कर्त्तापणु थायठे ते कहेठे:— अथ अहंबुद्धि वर्णन:—

कवित्तंड:— ज्यों हिय अंध विकल मिथ्यात धर मृषा सकल विकल्प उपजा
वत; गहि एकंत पठ आतमको, करता मानि अधोमुख धावत; त्यों जिनमती द
ख चारित कर, करनी करि करतार कहावत; वंठित मुक्ति तथापि मूढमति,
विनु समकित नवपार न पावत. ॥ ५९ ॥ चोपाई:— चेतन अंक जीव लखि
लीन्हा, पुद्गल करम अचेतन चीन्हा; वासी एक खेतके दोऊ; यदपि तथापि
मिले नहि कोऊ. ॥ ६० ॥ दोहरा:— निजनिज जाउ क्रिया सहित, व्यापक
व्यापि न कोइ; करता पुद्गल करमको, जीव कहांसों होइ. ॥ ६१ ॥

अर्थ:— जेम कोइ हृदय अंधपुरुष विकल मिथ्याधारीने हैयामां विकल्प उप

जावे, ते सर्व फूला ठे ते क्रियावादीनो एकांत पद्वी ग्रहीने आत्माने कर्ता मानीने
अथोमुख के० नीची गतीने पकडी रह्योठे, एवो जे जिनमती ठे ते नाव चारित्र
विना अने इव्य चारित्र्युक्त करणी करेठे, ने क्रिया करण एटले गुन क्रियानो
कर्ता पोते केहेवायठे, ते मुक्तिने वाळे तोपण मूढमतिठे, नवनो पार समकित
विना पामतो नथी ॥ ५९ ॥ अने जीवनो अक के० चिन्ह चेतना जाणवी,
अने पुज्ज तथा कर्म ए वेउने जड जाणवा चेतन अने अचेतन वेउ एक क्षेत्र
वगाहीठे एटले एक क्षेत्रवासी ठे, तथापि कोई कोईथी मळे एवा नथी ॥ ६० ॥
जे पदार्थ ठे ते पोतपोताना नावनी क्रिया सहित रहे ठे, जेमा व्यापी रहे ते
वस्तुने व्याप्य कहीये अने व्यापी रहेनार पदार्थने व्यापक कहीये तेथी पुज्ज व्या
प्यमा जीवतुं व्यापकपणु नथी, माटे पुज्जकी कर्मनो कर्ता जीव क्याथी थाय
अर्थात् न ज थाय ॥ ६१ ॥

हवे व्यवहारमा जे रीतें जीवतुं कर्तापणुं ठरेठे ते जाणवेठे—अथ कर्ता कथन —

सवैया इकतीता—जीव अरु पुज्ज करम रहे एक खेत, जयपि तथापि सत्ता
न्यारी न्यारी कही है, लठन सरूप गुन परजे प्रकृति नेद, डूढमें अनादिहीकी
इविधा व्हेरही है, एते परि निन्नता न जाते जीव करमकी, जौलों मिथ्या जाउ
तोला ओधी वाउ वही है, ज्ञानके उदोत होत ऐसी सूधी दृष्टि नई, जीव कर्म
पिरुको अकरतार सही है ॥ ६२ ॥ दोहरा.— एक वस्तु जेसी छु है, तासों
मिले न आन, जीव अकर्ता करमको, यह अनुजो परवान. ॥ ६३ ॥

अर्थ — जेम आकाश प्रदेशमा पुदगल कर्म अवगाहि रहे ठे, तेज आकाश
प्रदेशमा जीव प्रदेश पण अवगाहि रहे ठे. एम जीव अने पुज्ज एक क्षेत्रना
वासी ठे, तथापि चेतननी सत्ता अने जडनी सत्ता ए वे छुदी ठे अनादि काल
नी लक्षण नेदवडे स्वरूप नेदवडे गुणपर्यायवडे ने प्रकृति नेदवडे ए वेउनेविषे
द्विविधता चाली आवेठे तेम उता लक्षण प्रमुखनी निन्नता मिथ्यात्व नावने लीधे
जीव अने कर्मनी ज्या सुधी जाते नही, त्या सुधी उंयोवायु वहे ठे एटले जीवने
कर्ता मानीये ठेये अने ज्ञाननु उद्योत थवाथी सम्यक्तनी एवी शुद्धता थई के ते
थी कर्म पिरुनो अकर्ता जीव सही थयो ठे एम जाणु ॥ ६२ ॥ जे वस्तु जेवीरी
ते ठे ते साये आनके० बीजा स्वरूप वाली वस्तु मलती नथी एकमेक थती नथी
एथी जीव कर्मनो अकर्ता ठे ए अर्थ अनुजव प्रमाणथी समजाय ठे ॥ ६३ ॥

हवे मूढ जीव कर्मनो कर्त्ता मानी लेय ठे ते कहे ठे:-अथ मूढकर्त्तायहकथन:-
 चोपाई:- जेडुरमती विकल अज्ञानी; जिन्हि सुरीति पररीति न जानी; माया
 मगन नरमके नरता; ते जिय नाव करमके करता ॥ ६४ ॥ दोहरा:- जे मि
 थ्यामति तिमरसों, लखे न जीव अजीव; तेई नावित करमके, करता होइ सदीव
 ॥ ६५ ॥ जे अशुद्ध परिनति धरे, करे अहं परवान; ते अशुद्ध परिनाम के, क
 रता होइ अजान ॥ ६६ ॥

अर्थ:- जे जीव डुष्ट बुद्धिवडे विकल ठे, अज्ञानी ठे, जे पोतानी ने पारकी
 रीत जाणता नथी माया जालमां मग्न ठे, घमनानरता के० धणी ठे, ते जीव
 नाव कर्मना करनारा ठे ॥ ६४ ॥ जे जीव मिथ्यामति अंधकारथी जीव अजीव
 ने जिन पणे जाणता नथी, ते जीव सदाकाल नावित कर्मना कर्त्ता ठे, एटले
 पोतपोताना कर्मनो जे स्वनाव तेनेज नावित कर्म कहिये ॥ ६५ ॥ जे जीव अ
 शुद्ध परिणतिने धरेठे, सर्व क्रियामां अहंकार बुद्धिथी अहं कर्त्ता एवुं प्रमाण क
 रठे, ते जीव अजाण थका अशुद्ध परिणामना कर्त्ता थायठे ॥ ६६ ॥

अथ शिष्य प्रश्न:-

दोहरा:- शिष्य कहै प्रभु तुह्य कह्यो, डुविध करमको सु; दर्व कर्म पुदगल
 मई, नाव कर्म चिद्रूप ॥ ६७ ॥ करता दरबित करमको, जीवन होइ त्रिकाल;
 अब इह नावित करम तुम, कहो कौनकी चाल ॥ ६८ ॥ करता याको कौन है,
 कौन करै फल नोग; के पुदगल के आत्मा, के डुहुको संयोग ॥ ६९ ॥

अर्थ:- हवे शिष्य प्रश्न पुठे ठे के, हे प्रभु तमे कह्युं ठे के, कर्मनुं स्वरूप वे
 प्रकारनुं ठे; एकतो पुदगलमय ते पुदगल पिंमरूप इव्य कर्म ठे, अने बीजुं ना
 व कर्म ठे ते चिद्रूप के० चेतनाविकार रूप ठे: ॥ ६७ ॥ बली स्वामी तमे एवुं कह्युं के
 इव्य कर्मनो करनार जीव त्रणे कालमां नथी, त्यारे नावित कर्म तमे कोनी चा
 ल कहो ठो? ॥ ६८ ॥ ए नावित कर्मनो कर्त्ता कोण ठे, ने एना कर्म फलनो
 नोक्ता कोण ठे? पुजल कर्त्ता नोक्ता ठे? के आत्मा कर्त्ता, नोक्ता ठे? किंवा पुज
 ल अने आत्मा ए बेहुनो संयोग कर्त्ता नोक्ता ठे ॥ ६९ ॥

हवे आ प्रश्ननो गुरु उत्तर आपेठे:- अथ गुरु उत्तर कथन:-

दोहरा:- क्रिया एक करता जुगल, यों न जिनागम मांहि; अथवा करनी
 औरकी, और करै यों नाहि ॥ ७० ॥ करे और फल नोगवे, और बने नहि एम;

जो करतासो जोगता, यहै यथावत जेम् ॥७१॥ जाव कर्म कर्त्तव्यता, स्वयं सिद्ध न
हि होइ, जो जगकी करनी करे, जग वासी जिय सोइ ॥७२॥ जिय करता जिय जो
गता, जाव कर्म जिय चालि, पुद्गल करे न जोगवे, दुविधा मिथ्या जालि ॥७३॥ ताते
जावित कर्मको, करे मिथ्याती जीव, सुख दुख आपद सपदा, नूजे सहजसदीवा ॥७४॥

अर्थ - क्रिया करणी एक होय अने तेना करनारा जुगल के० वे एवी वात
जिनेश्वरना आगममा नथी कह्यो, तेम पुद्गल अने जीव ए वेठ एक क्रिया करे
नही, अथवा बीजानी क्रिया ठे अने करनार बली बीजोज ठे, एबु पण ठे नही,
एटले पुद्गलनी क्रिया जीव न करे अने जीवनी क्रिया पुद्गल न करे ॥७०॥ एरीते क
रे एक अने तेनु फल जोगवनार बीजोज होय एबु बने नही, एबु जिनेश्वरना आग
ममा नथी कह्यो, एटले पुद्गलनी क्रियानु फल जीव जोगवे नही, केमके जे कर्त्ता
तेहिज जोगता, जे कर्म करे तेज फल जोगवे, ए वात केवत प्रमाणे खरीठे ॥७१॥

जाव कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रिया तेतो स्वयं सिद्ध न थाय, एटले जाव कर्म
पोतानी मेले सिद्ध नही थाय तेथी एबु ठरे ठे के जे जगतनी क्रिया करे ते जा
व कर्मनो कर्त्ता ठे, एटले गमनागमन क्रिया करे तेज जाव कर्मनो कर्त्ता जगत
वासी जीव ठे ॥७२॥ जीवज कर्त्ता अने जीवज जोक्ता ठे, जीवनी चल विचलताथी
जाव कर्म उपजे ठे, एथी जावित कर्म जीवनी चाल ठे. ए जावित कर्मने पुज्ज
करे नही, तेम जोगवे पण नही, एमा जे अद्वैत मतवाला विधा राखे ठे ते मि
थ्या जाल ठे ॥ ७३ ॥ तेमाटे जे मिथ्याती जीव ठे, ते जावित कर्मने करे ठे
तेणे करी सुख दुख आपदा सपदा सदा सहजे जोगवे ठे ॥ ७४ ॥

हवे एकांत वादिसांख्यमतना वचननु वर्णन करे ठे - अथ एकांत वादी वर्णन -
सवैया इकतीसा - केई मूढ विकल एकत पठ गहै कहै आत्मा अकरतार
पूरन परम है, तिन्हसों जु कोउकहै जीव करता है तासो, फेरी कहै करमको क
रता करम है, ऐसे मिथ्यामगन मिथ्याती ब्रह्म घाती जीव, जिन्हेके हिये अना
दि मोहको जरम है, तिन्हको मिथ्यात दूरि करिवेको कहै गुरु स्यादवाद परवान
आतम धरम है ॥ ७५ ॥

अर्थ - कोई मोह मूढ जीव ज्ञानबडे विकल एकांत पद्ध ग्रहीने एम कहे ठे
के, आत्मा अकर्त्ता ठे, परम पूर्ण ठे, ते एकांत वादीने कोई एबु कहे के, आत्मा
कर्त्ता ठे, तेने सांख्यमति प्रमुख एकांत वादी कहे ठे के, कर्मनु कर्त्ता कर्मज ठे.
एवा मिथ्यातमा मग्न मिथ्याती जीव ब्रह्म घाती ठे तेमना हैयामा अनादि का

लथी मोह कर्म लाग्युं रहे ठे, ते मिथ्याती जीवतुं मिथ्यात दूर करवाने स्यादाद रूप जे आत्म धर्म ठे. ते धर्मज बधी रीत प्रमाण करी कहे ठे ॥ ७५ ॥

हवे जेम स्यादाद वस्तु स्वरूप ठे तेम कहे ठे:-अथ स्यादाद कथन:-

दोहा:- चेतन करता नोगता, मिथ्या मगन अजान; नहि करता नहि नोग ता, निहचे सम्यकवान ॥ ७६ ॥ सवैया इकतीसा:- जैसे सांख्यमति कहै अलख अकरता है सर्वथा प्रकार करता न होइ कब ही; तैसें जिनमति गुरु मुख एक पद सुनि, याही जाति मानै सो एकंत तजो अबही, जोलों डुरमति तौलों करमको करता है, सुमती सदा अकरतार कह्यो सब ही; जाके घट ज्ञायक सुजाउ जग्यो जब ही सो, सोतो जग जालसों निरालो नयो तबही ॥ ७७ ॥

अर्थ:- मिथ्यातमां मग्न अजाण थको चेतन कर्त्ता ठे. अने नोगता पण ठे अने समकेति जीव निश्चेथी कर्त्ता पण नथी अने नोक्ता पण नथी ॥ ७६ ॥

जेम सांख्यमति पोताना मतमां एवी प्ररूपणा करेठे के, जे अलक्षरूप ठे ते सर्वथा अकर्त्ता ठे, पण क्यारे कर्त्ता थतो नथी, अने सत्त्व रज तम गुण प्रकृति कर्त्ता ठे, एरीते जे सांख्यमतिवाला कहे ठे, तेम कोई जिनमती पण कोई गुरुना मुखथी निश्चे नयनो एक पद सांजलीने एमज माने, एटले जीवने अकर्त्ता माने ठे. पण श्री जिनेश्वरना मतमां स्यादाद पद ठे. ते एवुं ठरावे ठे के जाहां सुधी छष्ट बुद्धि मिथ्यामती अहं बुद्धिमां ठे, तांहां सुधी जीव कर्मनो कर्त्ता ठे; अने सुमती आवेथी सदा अकर्त्ता ठे, जेवुं ठे तेवुंज अकर्त्ता कह्यो, जेना घटमां पोतानो ज्ञायक स्वजाव ज्यारे जाग्यो ते वखतथीज ते जगजालथी निरालो थयो, तेणे अर्थ पुज्ज परावर्त्तमां संसार लावी मुक्यो ॥ ७७ ॥

हवे एकांत वादी बोधमतीनि बुद्धितुं वर्णन करेठे:-अथ बोध मति वर्णन

दोहरा:- बोध ठिनक वादी कहै, ठिनु जंगुर तनुमांहि; प्रथम समे जो जीव है, दुतिय समे सो नांहि ॥ ७८ ॥ ताते मेरे मतविषे, करे करमजो कोइ; सो न नोग वे सरवथा, और नोगता होइ ॥ ७९ ॥

अर्थ:- बोध क्लृप्तिक वादी ठे, ते एवुं कहे ठे के शरीरमां रहेनारो जे पदार्थ ठे ते क्लृप्तजंगुर ठे एटले प्रथम समयमां जे जीव पदार्थ शरीरने विषे ठे, ते बीजा समयमां न पामियें, एथी सर्व क्लृप्तजंगुर ठे ॥ ७८ ॥ वली बोध कहे ठे के मारा मनमां एवी श्रद्धा ठरी ठे, के जे कोई कर्म करेठे, ते तो कर्मना फलनो नो गता नथी. क्लृप्तजंगुर पणाने लीधे बीजोज नोगता थाय ठे ॥ ७९ ॥

हवे एकांत वादी बोधमतीना खमननो उपदेश करठे - अथ मतखमन उपदेश -
 दोहरा - यह एकत मिथ्यात पप, दूरि करनके काज, चिद विलास अविचल
 कथा, जायै श्री जिनराज ॥ ८० ॥ बालापन काहू पुरुष, देख्यो पुर कइ कोइ,
 तरुन नये फिरिके लख्यो, कहे नगर यह सोइ ॥ ८१ ॥ जो डुहु पनमे एक
 थो, तो तिन्हि सुमिरन कीय, और पुरुषको अनुजब्यो, और न जाने जीय
 ॥ ८२ ॥ जब यह वचन प्रगट सुन्यो, सुन्यो जैनमत बुझ, तब इकांत वादी
 पुरुष, जैन नयो प्रति बुझ ॥ ८३ ॥

अर्थ - ए जे एकांत कृष्णजंशुरपणुं ते मिथ्यात पढ़ ठे, तेने दूर करवाने चि
 दविलास अविचल कथा के० जीवना अचल पदनी वात सामान्य केवलीना रा
 जा श्री जिनेश्वर देव कहेठे. ॥ ८० ॥ कोईक पुरुषे वाव्यावस्थामा एक नगर दी
 तुं होय ने ते पढी ज्यारे जुवानीमा आव्यो त्यारे फरीथी तेज नगरने तेणे जोयु
 त्यारे तेने रेता रेता स्मृती आवीके, आ नगर तो में बालपणामा जोयु हतु तेज
 ठे ॥ ८१ ॥ हवे अंधी जीवना अचलपणानो संजव देखाडेठे - के, वेहु काल
 मा जो ते एकज हतो, तेवारे ते पुरुषे बालपणामा ते नगर जोयु हतु त्यारे तेने
 जुवानीमा तेनु स्मरण थयु ए वात सत्य ठे, एटले बने वखतमा नगर तेज खरु
 ठे, तेम एक पुरुषनो अनुजव के० जोगवेलु कार्य तेने बीजो पुरुष जाणी शके
 नही. ॥ ८२ ॥ ज्यारे आ वात प्रगट सांजली अने जैनना बुझ मतनी वात सा
 नली त्यारे एकांतवादी पुरुषे प्रतिबोध पामीने जैनमत ग्रहण कीयो अने बोधम
 तने छोडी दीयो ॥ ८३ ॥

हवे बोधमतीना कृष्णजंशुरपणामा सद्वहणा केम थई ते कहे ठे -

अथ बोध मतीकी सद्वहना कथन -

सवैया इक्कीसा - एक परजाय एक समैमे विनसि जाइ, दूजी परजाय दूजै
 समै उपजति है, ताको बल पकरिके बोध कहै समै समै, नवो जीव उपजे
 पुरातनकी पति है, ताते मानै करमको करता है और जीव, जोगता है और
 बाके हिए ऐसी मति है, परजै प्रवानको सरवथा दरब जाने, ऐसे डुरबुद्धिको
 अवश्य डुरगति है ॥ ८४ ॥

अर्थ - हर कोई इव्यनो एक समयमा जे एक पर्याय ठे, इव्य क्षेत्र काल ना
 बने लीधे अवस्था जेद ठे, तेतो पर्याय ते समयमाज विनाश पामे ठे, अने
 बीजा समवर्मा बीजो पर्याय उपजे ठे, एवी जैननी वाणी ठे ते वातनेज बोध

मतीवाला निश्चलपणे पकडी राखीने कहे ठे के, समय समय नवो नवो जीव उपजे ठे, अने पाठला जूना जीवनी हाणी थायठे; वली आम मानेठे के कर्मनो कर्ता कोई बीजो जीवठे अने कर्मनो जोगता कोई बीजोज जीव ठे. एम बोधमति क हेठे; इव्यना पर्यायतो समयमां फरे ठे, तेने बोधमति पर्याय प्रमाणने सर्वथा प्रकारे इव्यज जाणे ठे. एवा डुर्बुद्धिने अवश्य डुर्गतीज प्राप्त थाय ठे. ॥ ८४ ॥

हवे डुर्बुद्धि अने डुर्गतीनु लक्षण कहे ठे:-अथ डुर्गति स्थिति लक्षण:-

दोहरा:- डुर्बुद्धी मिथ्यामती, डुर्गति मिथ्या चाल; गहि एकंत डुर्बुद्धिसों, मुगति न होइ त्रिकाल ॥ ८५ ॥ कहे अनात्मकी कथा, चहै न आत्म शुद्धि, रहै अध्यात्मसों विमुख, डुराराधि डुर्बुद्धि ॥ ८६ ॥ सवैया इकतीसा:- कायासैं विचारि प्रीति मायाहिमें हारि जीति, लिये हठरीति जैसे हारिलकी लकरी; चुंगुल के जोर जैसे गोह गहि रहै नूमि, त्याहि पाई गाडे पैं न ठाडे टेक पकरी; मोहकी मरोरसों नरमको न ठोर पावे, धावै चिहु और ज्यों बढावै जाल मकरी; ऐसी डुर्बुद्धि नूलि जूठके जरोखे जूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी. ॥ ८७ ॥ बात सुनि चौक उठे बातहिसों चौकी उठे, बातसों नरम होइ बातहींसो अकरी; निंदा करे साधुकी प्रशंसा करे हिंसककी, साता माने प्रभुता असाता माने फकरी; मोख न सुहाइ दोख देखै तहां पैठि जाई, कालसो मराई जैसे नाहरसों बकरी; ए सी डुरबुद्धि नूली जूठके जरोखे जूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी ॥ ८८ ॥

अर्थ:- मिथ्यामतिने डुर्बुद्धि कहियें, अने मिथ्या चालने डुर्गति कहियें, जे इष्ट बुद्धि ठे, ते एकांत मतीने ग्रहणकरी रहेठे, तेने त्रणे कालमां मुक्ति न थाय. ॥ ८५ ॥ हवे डुर्बुद्धिनी व्यवस्था कहेठे:- जे आत्माथी निन्न होय ते अनात्मा कहिये. तेअनात्मानी कथा करे आत्मानी शुद्धता न जाणे, अने जे आत्मने आश्रय विचार ठे तेने अध्यात्म कहियें, ते तेनाथी डुराराध्य के० दुःखे समजायो जाय तेनाथी डुर्बुद्धि जीव विमुख रहे ठे ॥ ८६ ॥ डुर्बुद्धिनो विचार कहेठे:-कायासाथे प्रीति विचारे हारं जीत करी मायामां गही रहे, हठ पकडी रहे, जेम हारल पही पोताना पगमां लाकमी पकमीज राखे ठोडे नही. वली बीजो दृष्टांत एक ठे; जेम कोई एक चोर चुंगलीना बंध देई करी गोहने मेहल अथवा हवेली उपर चढावे ठे, ते बंधना जोरथी गोह चुमीने पकमी राखे, ने त्यां पोताना पग घटी राखे, पण जे टेक पकमी ते मूके नही, तेम मोह कर्मनी मरोड लागी तेथी त्रमनुं ठेकाणुं पामे नही, एटले त्रम ठोडे नही. जेम मकमी जाल वधारती पसार

ती चारे तरफ दोडे ठे, तेम चारे तरफ दोडतो फरे, ए रीते डुर्बुद्धिये नूली जुवने ऊरुखे फुजी रहेते, ने ममतारूप डुर्बुद्धिना जजीरनी वेडीने जकमी रह्यो ठे, ॥८७॥

वली एवाने कोई अथात्मनी बात कहे ल्यारे चोकी उठे, ने जो जो करी उठे, क दाग्रह करे अने पोताना मनने रुचती बातथी नरम थाय ने मनमानती बात न थाय तो प्रकृति आकरी करे, मोहमार्गना साधकनी निदा करे, अने जे हिसक अधर्म कहेते, तेनी प्रशंसा करे, पोतानी मोटाईने साता सुख समजे असाताने फ कीरी जाणे, मोहनी बात सुहाय नही, ज्या कोई दोष जुए त्या चतुराईनुं अजिमान बतावे, अने मृत्युथी एवो मरे के, जेम नाहीरथी बकरी मरे, ए रीते मरतो रहे एम डुर्बुद्धि जीव नूयो फरेते, ने जूवने ऊरुखे जुजतो ममतारूप वेडीमा बंधाई रह्योते ८८ हवे एकात पद्धीना मतनी स्थापनाउपर अनेकांत स्या दादी मतनी प्रशंसा करेते -

अथ अनेकात श्लाघा कथन -

कवित्त वंद - केई कहै जीव ठिन जगुर, केई कहै करम करतार, केई कर्म र हित नित जपहि, नय अनत नाना परकार, जे एकत गहै ते मूरख, पमित अने कात पखधार, जैसे निन्न निन्न मुगतागन, गुनसो गहत कहावे हार ॥ ८९ ॥

दोहरा - जथा सतसंग्रहविना, मुक्तमाल नहि होई, तथा स्यादादी विना मोख न सधे कोई. ॥ ९० ॥

अर्थ - कोई बोध मती जेवा तो जीवने कृण जगुर कहेते, कोई मीमांसक सर खा कर्मने कर्ता मानेते, कोई साख्यमती सरखा तो सदा जीवने कर्मरहित कहेते, एरीते अनत नय नाना प्रकार कहेते, एमाथी जे एकात पद्धज ग्रही रहेते ते तो मूर्खे ठे अने पमित जन जे ठे, ते अनेकात पद्ध ग्रहेते, जेम एक माला मा मोतीनो समुदाय आपणी आपणी सत्तामा सउ छुदा छुदा ठे पण ते सुतर मा परोव्याथी सर्वनु एक हार नाम पडेते, ॥८९॥ तेवो अनेकात मत ठे, केम के, सूतरना सगविना मोतीनी माला बने नही, तेम स्यादादमत धारण कीधा शिवाय मोहूनो साधनहार थाय नही ॥ ९० ॥

हवे मत नेदनु कारण पाच नय ठे तेनुं वर्णन करेते - अथ पच नय वर्णन - दोहरा - पढ सुजाउ पूरवउदे, निहचे उद्दिम काल, पद्धपात मिथ्यात, पथ, सरबंगी सिव चाल ॥ ९१ ॥

अर्थ - कोई पद वस्तु स्वभाव माने कोई पूर्व कर्मनो उदय माने, कोई निश्चय

नी संगतीथी उलट पालट थई रह्योठे, जाणे नटनी बाजीनो खेल करतो होय नी तेम खेल करेठे. ॥ ९५ ॥

अथ अनुभव व्यवस्था कथन.

दोहरा:— नट बाजी विकल्प दसा, नाही अनुजो जोग; केवल अनुजो करन को, निर विकल्प उपयोग. ॥ ९६ ॥

अर्थ:— अनुभवमां आत्मइव्यनी जे अवस्था पामिये ते कहेठे. पूर्वे कही जे नट सरखी जीवनी उलट पालट बाजी ठे, ते तो विकल्प दशा ठे. ए दशा अनुभवमां योग्य नथी नि:केवल अनुभव करवाने निर्विकल्प उपयोग आपवो तेज सत्य ठे. ॥ ९६ ॥

हवे अनुभवमां निर्विकल्प उपयोग आपवुं तेनु दृष्टांत कहेठे:—

अथ अनुजो दृष्टांत कथन:—

सवैया इकतीसा:— जेसे काहु चतुर संवारी हे सुगतमाल मालाकी क्रियामें ना ना नांतिको विज्ञान है; क्रियाको विकल्प न देखे पहिरन वालो, मोतीनकी शोभमें मगन सुखवान हैं; तेसैं न करे न जुजे अथवा करे सु जुजे, ओर करे ओर जुजे सब नै प्रवान है; यद्यपि तथापि विकल्प विधि त्याग जोग निरविकल्प अनुजो अमृत पान है. ॥ ९७ ॥

अर्थ:— जेम कोई चतुर पुरुष मोतीनी माला समारीने बनावी ने तेमां जात जातनुं विज्ञान ठे, पण ते मालानो पहेरनारो तेनी क्रियानो विकल्प जोतो नथी, पण मोतीनी शोभाथी मगन ने सुखवान थई रहे ठे, जेम मोतीनी मालामां अनेक विज्ञान ठे, तेम अही पण अनेक विकल्प ठे, आत्मा कर्ता नथी, जोक्ता नथी, अथवा कर्ता ठे, जोक्ता ठे, अथवा राग द्वेषादिक करनारा बीजा ठे, अने जो गवनारा बीजा ठे; ए सर्व नय प्रमाण ठे. यद्यपि ए सर्व नय प्रमाण ठे, तथापि ए सर्व विकल्प विधि त्यागवा योग्य ठे. केमके अनुभव जे ठे तेतो निर्विकल्प ठे अने अमृतपान समान ठे उपादेय ठे. ॥ ९७ ॥

हवे स्यादादी आत्माने कर्मनो कर्ता जे नयथी मानेठे ते कहेठे:—अथ कर्ताकथन:—

दोहरा:— दरब करम करता अलख, यहु विवहार कहाउ; निहचे जोजे सो दरब, तेसो ताको जाउ. ॥ ९८ ॥

अर्थ:— पुदगल इव्यरूप कर्मनो कर्ता अलख पुरुष आत्मा ठे, ए व्यवहार

मां केवाईं शके ठे, निश्चय नयमा तो ए वात ठे के जेबु जे इव्य होय तेबु तेनुं नाव स्वरूप होय, एथी पुदगल इव्यनी क्रिया पुज्जवहेज बनेठे ॥ ९८ ॥

हवे जेबु विपरीतपणुं बुद्धिमा जासेठे, तेबु कहेठे - अथ विपरीत बुद्धिकथन - सवैया इकतीसा - ज्ञानको सहज ज्ञेयाकाररूप परिणमे यद्यपि तथापि ज्ञान ज्ञान रूप कह्यो है, ज्ञेयज्ञय रूप यो अनादिहीकी मरजाद, काहु वस्तु काहुको सुनाउ नहि गह्यो है, एते परि कोउ मिथ्या मति कहे ज्ञेयाकार प्रति जासनितो ज्ञान अशुद्ध ब्रह्म रह्यो है, याहि डरबुद्धिसो विकल जयो मोलत है समुजेन धरम यो नर्ममाहि बह्यो है ॥ ९९ ॥

अर्थ - ज्ञाननो ए सहज स्वभाव ठे के, घट पट प्रमुख ज्ञेय के जाणवाजोग जे पदार्थ ठे, तेनो जे आकार ठे, तेजरूपे आत्मानु ज्ञान परिणमे, यद्यपि ए वात प्रमाण ठे तो पण ज्ञान जे ठे, ते ज्ञानरूपज कहेवाय पण ज्ञेयरूप न कहेवाय अने जे ज्ञय पदार्थ ठे ते ज्ञानमा परिणम्यो ठे तोपण ज्ञेयरूपज केवाय, पण ज्ञानरूप न केवाय एवी अनादि कालनी मर्यादा ठे, कोई वस्तु बीजी वस्तुनो स्वभाव ग्रहण करे नही, तेम छुदो छुदो स्वभावपण धारण करे नही, एवी मर्यादा बंध वातठे, तेम ठता कोई वैज्ञेयिक प्रमुख मिथ्यामति कहेठे के ज्ञेय पदार्थना आकार प्रति जासे ठे, तेथी ज्ञान पदार्थ अशुद्ध ब्रह्म रह्योठे, ज्यारे ए अशुद्धपण मटी जगो तारे मुक्तियगो, एज डेष्ट बुद्धिथी मिथ्यात्व मोहनो विकल्प थयो, तेथी अहि तहि विकल थईने मोलेठे, अने यर्मके वस्तुनो स्वभाव जाणतो नथी तेथी भ्रममां बह्यो फिरे ठे एए हवे सर्व पदार्थ पोताना स्वभावमा व्यापीरह्योठे ते कहेठे - अथ व्यापकताकथन -

चोपाई - सकल वस्तु जगमे असुद्धाई, वस्तु वस्तुसो मिले न काई, जीव वस्तु जाने जग जेती, सोक निन्न रहे सबसेती ॥ १०० ॥

अर्थ - जगतनेविषे सर्व जाव असहाय पणे वनें ठे कोई कोईनो सहाय का री नथी, एज अर्थ प्रगट पणे कहे ठे, के एक वस्तु बीजी विलक्षण वस्तु साथे मले नही जगतमां जेटली वस्तु ठे, तेटलीने जीव जाणे ठे एटले सर्व ज्ञेय वस्तु जीवना ज्ञानमा परिणमेठे, तोपण जीव सर्व वस्तुथी छुदोज रहे ठे, एम पोतपोता ना छुदा लक्षण ठे तेथी छुदा रहेठे ॥ १०० ॥

हवे व्यवहारनी केवत देखाडेठे - अथ व्यवहार कथन -
दोहरा - करम करै फल जोगवे, जीव अज्ञानी कोइ, यह कथनी व्यवहार की वस्तु स्वरूप न होइ ॥ १०१ ॥

અર્થ:-- કોઈ અજ્ઞાની જીવ છે, તે કર્મને કરે છે અને તેનું ફલ પણ જોગવે છે, એ કેવલ વ્યવહારમાં છે. પણ જેવું વસ્તુનું સ્વરૂપ છે, તેવી કેવલ નથી ॥ ૪૦૧ ॥

હવે વ્યવહારને પ્રમાણ કરે એવી વિપરીત બુદ્ધિનું વર્ણન કરે છે:—

અથ વિપરીત બુદ્ધિ વર્નન:—

કવિત્ત ટંદ:— જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનની પરિણતિ, પૈં વહ જ્ઞાન જ્ઞેય નહિ હોઈ; જ્ઞેય રૂપ ટૂંક દરવ નિન્ન પદ, જ્ઞાનરૂપ આત્મપદસોઈ; જાને જેવું જાણ સુવિચરન ગુન જલન સમ્યક દૃગ જોઈ; મૂર્ખ કહે જ્ઞાન મહિ આકૃતિ, પ્રગટ કલંક જલે નહિકોઈ.

અર્થ:— જેવો જ્ઞેય વસ્તુનો આકાર છે, તેવી જ્ઞાનની પરિણતિ છે. એટલે જ્ઞાન ઘટ પટાદિક જ્ઞેયના આકાર પરિણામ છે, પણ જ્ઞાન છે તે જ્ઞેય રૂપ ન થાય. જગતમાં જે જ્ઞેય વસ્તુ છે તે ટૂંક છે તેતો નિન્ન પદ કે જે જૂદા જૂદા સ્વભાવથી કેવા યોગ્ય છે, અને જે આત્માપણું કહિયે તેતો જ્ઞાનરૂપ છે એવો જાવનો જેવું છે, તે ગુણ જલ્પણ ઝંજીરીને જે જલો વિચરણ અધ્યાત્મનો વેત્તા સમ્યક દૃષ્ટી હોય તેજ જાણે. પણ વૈશેષિક મતિ જેવો મૂર્ખ હોય તે જ્ઞાનમાં આકાર વિ કલ્પ જોઈને કહે અહો આ જ્ઞાનમાં આકાર જાણે છે તેતો પ્રગટ કલંક છે. તેને કોઈ કેમ જલે નહી ॥ ૨ ॥

હવે મિથ્યામતિ જીવ પોતાની મતીને દૃઢ કરે છે:— અથ મિથ્યામતિ કથન:—

ચોપાઈ:—નિરાકાર જો બ્રહ્મ કહાવે; સો સાકાર નામ ક્યો પાવે; જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન જલતાઈ; પૂરન બ્રહ્મ નહિ તલતાઈ ॥૩॥ જ્ઞેયાકાર બ્રહ્મ મલ માને; નાસ કરનકો ઝડિમ ગાને; વસ્તુ સુજાણ મિટે નહિ ક્યોંહી; તાતે પેદ કરે સત્યોહી ॥૪॥ દોહરા:— મૂઢ મરમ જાને નહી, ગહે ઇકાંત કુપદ્ધ; સ્યાદવાદ સરવંગમેં, માને દક્ષ પ્રત્યક્ષ.

અર્થ:— બ્રહ્મતો નિરાકારજ છે, તે સાકાર નામ કેમ ધારણ કરે, જો બ્રહ્મને આકાર માનીયે તો સાકાર કેવું જોયે, તે કેમ બને, જાંસુંધી જ્ઞેયનો આકાર જ્ઞાનમાં પ્રતિ જાણે છે, ત્યાં સુધી પૂર્ણ બ્રહ્મ ન કેવાય ॥૩॥ જ્ઞેય વસ્તુનો જે આકાર કે પ્રતિ જાણે તે બ્રહ્મને મલરૂપ માને છે, તે મલનો નાશ કરવાને ઝડપ કરે, જે વસ્તુનો જેવો સ્વભાવ હોય તેવોજ રહે પણ કદી મટે નહી, તેથી મૂર્ખજે સઠ લોકે તે અમથો જૂવો દેપ કરે છે ॥૪॥ જે મૂર્ખ છે તે મર્મની વાતને ન ઓળખે ને એકાંત પદ્ધતિ જે કુપદ્ધતિ છે તેનેય છે અને જે માહ્યો પુરુષ છે, તે સ્યાદવાદ મતના આશ્રયથી સર્વાંગમય પ્રત્યક્ષ પણ માને, એટલે નિરાકાર સાકાર સર્વ નય માને ॥ ૫ ॥

હવે સ્યાદાદને ગ્રહણ કરનાર જે સમ્યક્તિ છે તેની સ્તુતી કરે છે — અથ સમ્યક્ સ્તુતી —
 દોહરા — શુદ્ધ દરબ અનુનાં કરે, શુદ્ધ દૃષ્ટિ ઘટમાંહિ, તાતે સમ્યક્ વતનર,
 સહજ ઝઠેદક નાહિ ॥ ૬ ॥

અર્થ — સમ્યક્તિના હૃદયમાં જે અનુનવ છે, તેજ શુદ્ધ ડ્યુને શુદ્ધ કરે છે કે
 મકે, હૃદયમાં વસ્તુ સ્વનાવ જાણવાથી શુદ્ધ દૃષ્ટી છે, તેથી જે સમ્યક્તવત પુરુષ છે,
 તે સહજ સ્વનાવનો ઝઠેદક થતો નથી, એટલે સહજ જાવનો ઝઠેદ માનતો નથી
 હવે પરવસ્તુમાં પરડ્યનું અવ્યાપક પણ દૃષ્ટાંતવડે દૃઢ કરે છે —

અથ અવ્યાપક ડ્યુ કથન —

સવૈયા ડક્તીસા — જૈસે ચદકીરન પ્રગટિ જૂમિ સેત કરે, જૂમિસીત હોતિ સદા
 જોતિસી રહતી હૈ, તૈસે જ્ઞાન સક્તિ પ્રકાસે હૈય ઝપાદેય, હોયાકાર દીસે પેન હો
 યકોં ગહતી હૈ; શુદ્ધ વસ્તુ શુદ્ધ પરજાયરૂપ પરિનર્મ, સત્તા પરવાન માંહિ ઢાહે ન
 ઢહતી હૈ, સોતો ઔરરૂપ કવહો ન હોઈ સરવ થા નિહચે અનાદિ જિનવા
 ની યો કહતી હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ — જેમ શરદપુનમની રાત્રી સમે ચંદ્રના કિરણ પ્રકાશ વડે પૃથ્વીને શ્વેત
 રૂપ કરે છે, પણ તે ચંદ્રમાની જ્યોતી કઈ પૃથ્વી વનતી નથી, સદા જ્યોતીરૂપ ર
 હે છે, તેમ જ્ઞાન શક્તિ એહવી છે કે જે હૈય ઝપાદેય વસ્તુને પ્રકાશે ત્યારે જ્ઞાન,
 હોય વસ્તુને આકારે વેચાય છે પણ જ્ઞય વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે નહીં કેમકે,
 જે શુદ્ધ વસ્તુ છે તે શુદ્ધ પર્યાયરૂપ પણ પરિણમે અને જેની પોતાની સત્તા છે તે જેટ
 લામાં વસ્તુનું સંકૂળ પણ છે, તેટલા પ્રમાણ માંહે શુદ્ધ પર્યાયનેજ પરિણમે છે, પ
 ણ એ વસ્તુનું સ્વરૂપ ઢાક્યું રહે નહીં, તેતો શુદ્ધ વસ્તુ કોઈની સગતીથી સર્વ પ્રકારે
 બીજે રૂપે ન થાય એ વાત નિશ્ચયમાં છે, એવી અનાદિ કાલની જિનવાણી કહે છે ॥ ૭ ॥

હવે વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ કહે છે — અથ જથા સ્વરૂપ કથન —

સર્વયા તેઈસા — રાગ વિરોધ ઝઠે તવજોં જવજોં યહ જીવ ઝપા મગ ધાવે;
 જ્ઞાન જગ્યો જવ ચેતનકો તવ કર્મ દશા પરરૂપ કહાવે, કર્મ વિલેઠિ કરે અનુ
 જો તવ મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવે, મોહ ગયે ઝપજે સુખ કેવલ સિદ્ધ નયો
 જગમાંહિ ન આવે ॥ ૮ ॥

અર્થ — જ્યાસુધી થા જીવ મિથ્યાત માર્ગમાં વોહે છે ત્યાં સુધી રાગ દેપનો
 ઝડ્ય છે, અને તેથી સત્ય માર્ગને પામતો નથી જ્યારે શુદ્ધ ચેતન વસ્તુનું જ્ઞાન જા
 ગ્યો ત્યારે તો કર્મ દશા જે છે તે પરરૂપ જણાય, અને આત્મા તેથી છુદો જીવામાં

आवे. ज्यां चेतननो अनुभव ठे त्यां सत्यार्थ पणे जाणवुं होय ते कर्मनुं विलक्षण पणुं करे. एटले नेद विज्ञानवडे जिन लक्षण पणे जाणे, अने त्यां मोहरूप मिथ्या त प्रवेश करी शके नही. मोह गयाथी सुख समाधिमां केवल ज्ञान प्रगटे अने त्यारे जीव सिद्ध थाय अने फरीथी जगतने विपे आवे नही ॥ ८ ॥

हवे जेम अनुक्रमें वस्तु स्वरूपने प्रगट पणे स्वभावने वधारे ते कहेठे:-

अथ अनुक्रम वस्तु स्वरूप वर्धमानता कथन:-

उपय ठंद:- जीव करम संयोग, सहज मिथ्यात रूप धर; राग दोष परिणति, प्रभाव जाने न आपापर; तम मिथ्यात मिटिगयो, जयो समकित उदोत स सि; राग दोष कबु वस्तु, नाहि ठिनु माहि गये नसि; अनुजो अन्यासि सुखराशी रमि, जयो निपुन तारन तरन, पूरन प्रकाशनिहचलि निरखी, बनारसी बंदत चरन ॥ ९ ॥

अर्थ:- अनादि कालनो जीवने कर्म साथे संयोग ठे. तेथी सहज संबंधे मिथ्यात स्थिति रूपी धारी जीव ठे, अने क्यारेक जीव रागमां परिणम्यो रहेठे, अने क्यारेक द्वेषनी परिणतिना प्रभावथी पोताने तथा परने जाणतो नथी. एवामां क्यारेक मिथ्यातरूप अंधकार मटी गथुं ने समकितरूप चंडमानो प्रकाश थयो तेथी खबर पमीके रागद्वेष कइ वस्तु नथी, एटले जली वस्तु नथी, एम जाणी एना अनादरथी राग द्वेष कृणमां नाश पास्या अने ते पढी पोताना अनुभवनो अन्यास कीधो तिवारे तो सहज समाधिरूप सुखराशीमां रमी रह्यो. एरीते निपुण सर्व ज्ञानी, तरण तारण समर्थ प्रभु थयो हवे ए पूर्ण प्रकाश अनंत काल लगी निश्चल थयो तेना ध्यानने निरखी बनारसी दास ते प्रभुना चरणने नित्य प्रतें वंदेठे. ॥ ९ ॥

रागद्वेषना हेतुनुं शिष्य प्रश्न करे. गुरु उत्तर आपेठे:-अथ प्रश्नोत्तर कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ शिष्य कहे स्वामी राग दोष परिणाम ताको मूल प्रेरक कहहु तुम कोनहै; पुगल करमजोग किधों इंद्रिनिको जोग; किधों धन किधों परिजन किधों जोन है; गुरु कहे ठहों दर्व अपने अपनेरूप, सबनिको सदा असहाई परीनोन है; कोउ दर्व काहु को न प्रेरक कदाचि ताते, राग दोष मोह मृषामदिरा अचोन है ॥ १० ॥

अर्थ:- कोइ शिष्य आचार्यने विनय पुर्वक पुठवा लाग्यो के अहो स्वामी, आत्माने राग द्वेष परिणाम उपजे ठे. तेनो प्रेरक निश्चय पणे तमे कांने ठेरावो ठे. एटले आत्माने पुजलिक कर्मनो योग ठे, तेज इहां हेतु ठे, के पंचेंद्रियनो जोग

हेतु के धन हेतु ठे, के परिवार हेतु ठे, अथवा मदीर हेतु ठे ? इत्यादिकोमांथी राग द्वेप परिणामनो हेतु कोण ठे, ते कहो गुरु कहे ठे, हे शिष्य ए पुजल संबंध हेतु नथी, तेम इव्य इडिय ठे, तेतो पोतपोताने रूपे पोतपोतानी सत्तामा रहे ठे, अने सर्व इव्योतुं परिणमन सदा असहाई ठे, कोई कोईतु सहाय करतु नथी तेथी कोई काले कोई इव्य कोईतुं प्रेरक नथी एटले हेतु नथी, माटे राग द्वेप परिणामनो हेतु तो मिथ्यात्व मोहकर्मरूप मदिरानी अचौन के उद्धतपणुं ठे ॥ १० ॥

हवे कोई मूर्ख राग द्वेप परिणामतुं प्रेरक पुजजतुं बल ठे एम कहेठे, तेने गुरु समजावे ठे - अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन -

दोहरा - कोक मूरख यो कहै, राग द्वेप परिणाम, पुगलकी जोरावरी, वरते आतम राम ॥ ११ ॥ ज्यो ज्यो पुगल बल करे, धरि धरि कर्मज नेप, राग दो पको परिणमन, ल्यों ल्यों होइ विशेष ॥ १२ ॥ इहविधि जो विपरीत पख, गहे स बहे कोई, सो नर राग विरोधसों, कबहू निन्न न होइ ॥ १३ ॥ सुगुरु कहै जगमे रहे, पुगल संग सदीव; सहज शुद्ध परिणमनको, आसुर लहे न जीव ॥ १४ ॥ ताते चि द्वावनेविपे, समरथ चेतन राउ, राग विरोध मिथ्यातमे, सम्यकमेंसिव जाव ॥ १५ ॥

अर्थ - कोई - मूर्ख लोक - एम कहेठे के, आत्मारामविपे जे राग द्वेप परिणाम ठे, ते पुजजनी जोरावरीथी ठे, एटले एज पुजजतुं जोर ठे ॥ ११ ॥ जेम जेम कर्म नेख धारीने एटले कर्म वर्गनारूप धारीने पुजज इव्य आपणुं बल विस्तारेठे, तेम तेम रागद्वेपतु परिणाम विशेषरूपे थाय ठे, एम आत्मानेवि पे देखाय ठे, ए साख्यमतिनुं केहेवु ठे ॥ १२ ॥ ए रीते जे साख्यमतिवाला आतुं विपरीत ग्रहण करेठे, अने सर्वहेठे, ते पुरुष राग द्वेपथी एवी श्रद्धावडे पण कदी छुदो थाय नही ॥ १३ ॥ हवे सतगुरु कहेठे, अरे प्राणी जगतमा पुजजना स गमा जीव सदा रहेठे अनादीथी ए पुजजने जीवतु सश्लेषपणु ठे, तेथी सहज शुद्ध परिणामवालो जीव अवसर न पामे, एटले पोतानु शुद्ध परिणाम ग्रहि शके नही ॥ १४ ॥ चेतनराउ जे ठे ते चिद्वावने विपे एटले ज्ञान नावविपे समरथ-ठे, एटले जाणपणाना कार्यमां समर्थ ठे. अने मिथ्यामति निमग्रताथी जाणपणामा राग द्वेप परिणाम देखाय ठे, अने जीव सम्प्रक्त नावमा रहेठे, ल्यारे शिव नाव उपजेठे ॥ १५ ॥

हवे ज्ञान नावमां पुजजानो नाव व्यापी शकतो नथी तेथी परजावतुं अव्याप क पणु कहेठे - अथ अव्यापकता कथन -

દોહરા:— જ્યોં દીપક રજની સમૈ, ચિદુ દિસિ કરે ડોત; પ્રગટે ઘટ પટ રૂપ મેં, ઘટ પટ રૂપ ન હોત ॥ ૧૬ ॥ ત્યોં સુ જ્ઞાન જાને સકલ, જ્ઞેય વસ્તુકો મર્મ; જ્ઞેયાકૃતિ પરિનમન પે, તજે ન આતમ ધર્મ ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મ અવિચલ સદા, ગદે વિકાર ન કોઈ; રાગ વિરોધ વિમોહ મય, કબહૂ ચૂલિ ન હોઈ ॥ ૧૮ ॥ એસી મહિમા જ્ઞાનકી, નિહચે હૈ ઘટમાંહિ; મૂરખ મિથ્યા દૃષ્ટિસોં, સહજ વિ જોકે નાંહિ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— જેમ દીવો રાત્રે ચારે દિશાને પ્રકાશમાન કરે છે, અને તેથી ઘટપટાદિક પદાર્થ પ્રગટે છે, પણ દીપકનો પ્રકાશ ઘટપટરૂપ થતો નથી. ॥ ૧૬ ॥ તેમ સુજ્ઞાન જે છે, તે સર્વ જ્ઞેય વસ્તુનો મર્મ જાણે છે, તેના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય પદાર્થનો આકાર પણ પરિણમે છે તો પણ જ્ઞાન જે છે તે આત્મ ધર્મ શુદ્ધ પણું ઠામતું નથી. ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મથી જાણપણું તે સદા અવિચલ છે. એ જાણપણામાં કોઈ વિકાર પ્રવેશ કરે નહીં. રાગ દેશમોહમાં જીવ વહે છે સ્વરો, તો પણ જાણપણાને કહીં ચૂલ તો નથી. ॥ ૧૮ ॥ એવો જ્ઞાનનો મહિમા નિશ્ચે સ્વરૂપે ઘટમાં છે. પણ મૂરખ મિથ્યા દૃષ્ટિથી સહજ સ્વરૂપને વિલોકિતો નથી. ॥ ૧૯ ॥

હવે અનાદિકાલથી જીવનો મૂઢ સ્વજ્ઞાવ છે તે કહે છે:— અથ મૂઢ સ્વજ્ઞાવ કયન:

દોહરા:— પરસુજ્ઞાવમેં મગન વૈ, ઠાને રાગ વિરોધ; ધરૈ પરિગ્રહ ધારના, કરે ન આતમ સોધ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— શુદ્ધ ચેતન સ્વજ્ઞાવથી બીજા સ્વજ્ઞાવ જે છે તે પર સ્વજ્ઞાવ છે, તેમાં મગ્ન થઈને રાગ દેશમાં ઠેરી રહ્યો છે, અને એજ રાગ દેશથી પરિગ્રહની ધારણા ધરે છે પણ આત્મશુદ્ધિનો સોધ કરે નહીં. ॥ ૨૦ ॥

હવે મૂઢને કુબુદ્ધિ અને પંમિતને સુબુદ્ધિ હોય તે કહે છે:— અથ કુબુદ્ધિ તથા સુબુદ્ધિ વિવરન:—

ચોપાઈ:— મૂરખકે ઘટ ડુરમતિ જાસી; પંમિત હિંએ સુમતિ પરગાસી; ડુરમતિ કુબજા કરમ કમાવે; સુમતિ રાધિકા રામ રમાવે ॥ ૨૧ ॥ દોહરા:— કુબજા કારી કૂબરી, કરે જગતમેં સેદ; અલખ અરાધે રાધિકા, જાને નિજ પર જેદ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:— મૂર્ખ પ્રાણીના ઘટમાં ડુરમતિ જાસી રહી છે, અને પંમિતના હૈયામાં સુબુદ્ધિ પ્રકાશ થઈ રહી છે. કુબુદ્ધિ જે છે તે કંસરાજાની દાસી જે કુબજા તેના સરસ્વી છે તે કર્મની કમાઈ કરે છે; અને સુબુદ્ધિ જે છે તે રાધિકા સરસ્વી છે. તે આત્મારામ નાથકને રમાડનારી છે. ॥ ૨૧ ॥ કુબજા દાસી કાલી અને કુબડી છે, તે જગતમાં સેદ પ્રયાસ ઉપજાવે એવા કામ કરનારી છે, અને સુબુદ્ધિ રાધિકા

जे ठे, तेतो अलख नायकनेज आराधे ठे अने एज माहारो श्रेष्ठ इष्ट नायक ठे, अने बीजा सर्व पर ठे, एवो जेद जाणो ठे ॥ १२ ॥

हवे कुबुद्धि अने कुबजाजुं एकसरखु वर्णन करेठे - अथ कुबुद्धि यथा -

सवैया इकतीसा - कुटिल कुरूप अंग लगी है पराए सग, अपनो प्रवान करि आपुहि विकारि है, गहे गति अधकीसी सकती कमधकीसी, बधको बढाव करे अथहीमें धारि है, रामकीसी रीतिलि ए माम कीसी मतवारी साम ज्यो सुठंद मोले जानकीसी जाई हे, घरको न जाने जेद करे पराधिन खेद, याते डुबुद्धि दासी कुबजा कहाई है ॥ १३ ॥

अर्थ - जे कुबुद्धि ठे ते मायायी कुटील ठे, तेज कुबजा कुरूप अंग वाली ठे, अने कुबुद्धि पारका सगमां लागी रहेठे, तेम कुबजा पण एवी ठे कुबुद्धि पोताना अशुद्ध प्रमाण वडे पोतेज परवस थईठे, अने कुबजा पण तेम वेचाईठे कबंध एटले म स्तकविना जडाई करे तेनी शक्ती बेफाम होयठे, ते आधलानी माफक गति जई मोलतो फिरेठे तेम कुबुद्धिने कुबजापण माया विनानी फिरेठे अने डुबुद्धि ठे ते कर्मना बंधने वधारेठे, ने धंध के० राग देप विग्रहमां दोडेठे, तेम दासी पण पारका घर धधामा दोडती फरेठे कुबुद्धि पोताना नायकने अलखती नथी, तेथी राम जेवी रीती राखेठे, तेम दासीपण नायकविना रामनी रीतेठे वली सोदागननी रीते मतवारी थकी फरेठे. जेम सांढ जनावर स्वठंद मोलेठे, अने जाननी ठोकरा लाज विनानी होयठे, तेवी ए कुबजा दासी ठे जेम कुबुद्धि पोताना घरनो जेद जे ज्ञानादिक विन्न ठे ते जाणो नही, तेम दासी पण घरनो जेद जाणो नही, ने प राधीन थकी खेद कखा करे माटे डुबुद्धिरूप दासी ते कुबजा दासी सरखीठे ॥ १३ ॥ हवे सुबुद्धि अने राधिका ए वेनु एक स्वरूप कही देखाडेठे - अथ सुबुद्धि यथा -

सवैया इकतीसा - रूपकी रसीली भ्रम कुलफकी कीली सील सुधाके समुद्ध जीली सीली सुखदाई है, प्राची ज्ञान जानकी अजाची है निदानकी सुराची नरवा ची गोर साची ठकुराई है, धामकी खबर दार रामकी रमन द्वार राधा रस पंथ निमें ग्रथनि मेगाई है, संतनिकी मानी निरवानी नूरकी निसानी याते सदबुद्धि रानी राधिका कहाई है. ॥ १४ ॥ दोहरा - वह कुबजा वह राधिका, दोठ गती मति मान, वह अधिकारनि करमकी, यह विवेककी खान. ॥ १५ ॥ दरब करम पुजत दसा, जाय कर्म मति वक्र, जो सुज्ञानको परि नमन, सो विवेक गुनचक्र १६ अर्थ - सुबुद्धि आत्मारूपनी रसीली ठे, अने राधा पण रूपनी रसीली ठे, अने

અમરૂપ તાલાને સ્વોલવાની કુંચી છે. સુંબુદ્ધિ શીલ રૂપ સુધા સમુદ્ધમાં ઝલી રહેલે અને રાધા પણ તેવી છે, એમ એ બેજ શીલ પ્રકૃતીયેંકરી મહા સુખદાયી છે, જ્ઞાનરૂપ જાનુનો ઝડપ કરવાને પ્રાચી કે ૦ પૂર્વ દિશા જેવી છે, નિદાનની જાચનારી નથી, એટલે નિસ્ને હીપણે સુંબુદ્ધિ અને રાધિકા છે. નિરવાચી કે ૦ વચન ગોચર નથી, એવે ટેકાણે રાચી રહેલે, જેની સાચી ઈશ્વરતા છે ધામ કે ૦ જે પોતાનું આત્મ ઘર તેની સ્વચરદાર છે, જેની સાથે રમી રહી છે તે રામ એટલે પોતાના ઇષ્ટની સાથે રમનારી છે રાધા રસ પંથ એટલે રાધાવદ્ધનીના માર્ગના રસગ્રંથમાં રાધાનામે ઈશ્વરની પ્યારી છે, તેવીજ સુંબુદ્ધિ પણ છે એવી સંતજનની માનેતી છે અને સ્વસ્થપણે રેનારી અને નૂર કે ૦ શોજાની નિશાણી છે એવી સુંબુદ્ધિ વર્તે છે, માટે સુંબુદ્ધિને રાધિકા રાણી કહેવી. ॥ ૩૪ ॥ એ રીતે કુંબુદ્ધિ કુંબજા થઈ અને સુંબુદ્ધિ રાધિકા થઈ એ બે પોતપોતાની ગતિ અને મતિ લીધી રહેલે તે કુંબુદ્ધિ જે કુંબજા તેતો કરમ બંધની અધિકારણી છે, અને સુંબુદ્ધિ રાધિકા તો વિવેકની સ્વાણ છે. ॥ ૩૫ ॥ જ્ઞાનાવરણીય આદિક દ્વ્ય કર્મ છે, તે પુદ્ગલરૂપ છે અને મતિની વ્રતતા છે તે જાવ કર્મ જાણીએ, જે સુજ્ઞાનનો પરિણમન હોય તેને વિવેક ગુણનું ચક્ર કહીએ. ॥ ૩૬ ॥

હવે જાવ કર્મના ચક્રની ઉપર દૃષ્ટાંત કહેલે:— અથ કર્મ ચક્ર યથા:—

કવિત્ત ઠંદ:— જૈસે નર સ્વેલાર ચોપરકો, લાજ વિચાર કરૈ ચિત્ત ચાઝ; ધરિ સવારિ સા બુઢી બલસોં, પાસાકો કુંબુ પરે સુદાઝ; તૈસેં જગત જીવ સ્વાસ્થકો કરિ ઝયમ ચિંતવે ઝપાઝ; લિખ્યો લલાટ હોઈ સર્ઈ ફલ, કર્મ ચક્રકો યહી સુજાઝ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ ચોપટનો સ્વેલ કરે, તે પુરુષ ચિત્તમાં લાજ વિચારી સ્વેલવાનો ચાહ રાખે, એટલે હૌસ રાખે, પોતાની બુદ્ધિ બલને જુગ પ્રમુખનો યત્ન રાખીને ત્રિક ચોક પ્રમુખ દાવ ઉપર સારી સંજાલ રાખીને રમે, પણ દાવ તો પાસાને આધીન છે. તેમ જગતનો જીવ ઝયમ કરીને પોતાના સ્વાસ્થનો ઉપાય ચિંતવે, પણ પોતાના લલાટમાં લખ્યું હોય તેજ ફલ થાય, કર્મ ચક્ર ઝડપ માફક થાય એનો એજ સ્વજાવ છે ૩૭

હવે વિવેક ચક્ર ઉપર દૃષ્ટાંત કહેલે:— અથ વિવેક ચક્ર યથા:—

કવિત્ત ઠંદ:— જૈસે નર સ્વેલાર સતરંજકો, સમુજે સબ સતરંજકી ઘાત; ચલે ચાલ નિરસૈ દોઝ દલ, મોહ રાગ ન વિચારે માત, તૈસે સાધુ નિપુન શિવ પથમેં લક્ષ્મ લલે તજે ઝતપાત; સાથે પુન્ય ચિંતવે અજૈ પદ, યહ સુવિવેક ચક્રકી વાત ॥ ૩૮ ॥

દોહરા:— સતરંજ સ્વેલે રાધિકા, કુંબજા સ્વેલે સારિ; યાકે નિસિદિન

जीतवो, बाके नितिदिन हारि ॥ १९ ॥ दोहरा - जाके उर कुवजा वसे, सोई अलख अजान, जाके हिरदे राखिका, सो बुध मन्थक वान ॥ ३० ॥

अर्थ - जेम कोईमाणस सेतरजनो रमनार सेतरजना खेलनी सर्व धात के० युक्ति अने दाव समजेठे पोताना पराया दल उपर नजर राखी चाल चाले, पोताना पारका बजीर हाथी प्रमुख मोहोरा गणतिमा राखी मनमा परने मात करवो विचारेठे तेम साधु लोक पन्ति ठे, ते मोह मार्गमा खेले. लक्षणथी वस्तुने जोय तेमां उत्पातरूप कार्य होय ते ठामी दे, अने पोतानु साधन करे, चित्तमां अनेद पद विचारे ए विवेक चक्रनी वात ठे ॥ १९ ॥ सुबुद्धि राखिका ते सेतरज खेली रही ठे, अने कुमति कुवजा पासा सरखो खेल खेलेठे तेमा आ सुमती राधिका तेनुं विवेक चक्रमा रातदिन जीतवु थायठे अने कुमति कुवजा ते कर्म चक्रमां रातदिन हारेठे ॥ १९ ॥ जेना हैयामा कुमति कुवजा वसे, तेतो अलख आत्माना अजाण ठे. अने जेना हैयामा सुमति राधिका वसेठे. तेज समकेतवत बुद्ध कहेतां ज्ञाता कहिये ॥ ३० ॥

हवे ज्या शुद्धज्ञान ठे त्या शुद्धक्रिया थाय ते कहेठे - अथ ज्ञानक्रिया सहकार कथन सवेया इक्तीसा - जहा शुद्ध ज्ञानकी कला उद्योत दीसे तहा शुद्ध परवान शुद्ध चारित्रको अस् है, ता कारन ज्ञानी सब जाने ज्ञेय वस्तु मर्म, वैराग विज्ञास धर्म वाको सरवस है, राग दोष मोहकी दसासों निन्न रहे याते, सर्वथा त्रि काल कर्मजाजको विध्वस है, निरुपाधि आत्म समाधिमें विराजे ताते, कहिये प्र गट पूरन परमहस है, ॥ ३१ ॥ दोहरा - ज्ञायक जाव जहा तहा, शुद्ध वरनकी चाल, ताते ज्ञान विराग मल, सिव साधे सम काल ॥ ३१ ॥

अर्थ - जे प्राणीविषे जे शुद्ध ज्ञानकी कलानो उद्योत देखायठे, ते प्राणीवि पे तेज वखतमा आत्मानी शुद्धता प्रमाण करीले शुद्ध चारित्रनो पण अंस थाय ते कारणथी जे ज्ञाता होय तेतो ज्ञेय के० हेय उपादेयरूप सर्व जाणवा योग्य वस्तुनो मर्म जाणो, त्वारे ते हेयने ठामे अने उपादेय रूप सर्व जाणवु तेने ग्रहे ठे, एवो वैराग्यना विज्ञासनो स्वभाव सर्व अंसे करी प्रगट थाय अने वैराग्य आ व्याधी राग दोष मोहनी दशाथी प्राणी निन्न रहेठे, तेथी पूर्वकृत कर्मनी निर्जरा थायठे, अने वर्तमानकालमा कर्म न बाधे, जे प्रकृति बुटी गई ते आगामिक काल मां बाधे नही, एम सर्वथाप्रकारे कर्मजाजनो विध्वस थाय तेवारे राग देशादिक उपाधि रहित आत्म समाधिमा विराजे तेथी तेने पूरण परमहस प्रगटपणे क

हिये ॥ ३१ ॥ जिहां ज्ञायक जाव ठे तिहां शुद्ध चारित्रनी चाल पामियें तेथी ज्ञान अने वैराग्य मलीने समकालें शिवमार्ग साधेठे ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानक्रिया उपर अंध पंगुनुं दृष्टांत देठे:— अथ ज्ञान क्रियाको दृष्टांत:—

दोहरा:— यथा अंधके कंध परि, चढै पंगु नर कोइ; वाके दृग वाके चरण, होहि पथिक मिलि दोइ, ॥ ३२ ॥ जहां ज्ञान किरिया मिले, तहां मोक्ष मग सोइ; वह जानै पदको मरम, वह पदमें थिर होइ. ॥ ३४ ॥

अर्थ:— कोई पांगलो नर जेम कोई आंधलाना खन्ना उपर चढवाथी, पांगला नी आंख अने ते आंधलाना पगथी चाले, ल्यारे पंथ मार्ग होय तो बनेना मल वा थो गमन थाय हालवुं चालवुं बने, तेम ज्ञान वैराग्य मलेथी मोक्षमार्गें चलाय ३३ ज्यां ज्ञान अने क्रिया ए बे एकठा थई रहे त्यां मोक्षनो मार्ग थाय. एटले ज्ञानथी वस्तुनो मर्म जाणे अने क्रियाथी पोताना वस्तुखनावमां स्थिर थाय ॥ ३४ ॥

हवे ज्ञान अने क्रियानुं जेवुं स्वरूप ठे तेवुं कहेठे:— अथ ज्ञानक्रियाको स्वरूप

दोहरा:— ज्ञान जीवकी सजगता, करम जीवकी जूल; ज्ञान मोक्ष अंकुर है, करम जगतको मूल. ॥ ३५ ॥ ज्ञान चेतनाके जगे, प्रगटे केवल राम; कर्म चेत नामें वसे, कर्म बंध परिनाम. ॥ ३६ ॥

अर्थ:— ज्ञान ठे ते जीवनी सजगत्ता ठे एटले जीवने जगावे ठे, कर्म केव क्रिया कार्य करवो ते जीवनी जूल ठे, त्यां ज्ञान ठे ते मोक्षनो अंकुर ठे, एटले मोक्षनो हेतु ठे, क्रिया कार्य करवो तेतो नवत्रमणनुं मूल ठे ॥ ३५ ॥ चेतना बे प्रकारनी पूर्वे कही ठे, तेमां ज्ञानचेतनाना जागवाथी केवल राम प्रगटे ते शुद्ध पर मात्मा प्रगटे ठे, अने बीजी कर्मचेतना कहिए तेमां आत्मानो बंधपरिणाम उपजेठे.

हवे ज्ञाननो प्रजाव अने क्रियानो प्रजाव निन्न निन्न कही देखाडे ठे:—

अथ ज्ञानक्रियाको प्रजाव निन्न कथन:—

चोपाई:— जबलग ज्ञान चेतना जारी, तब लगु जीव विकल संसारी, जब घट ज्ञान चेतना जागी, तब समकिती सहज वैरागी. ॥ ३७ ॥ सिद्ध समान रूप नि ज जाने; पर संजोग जाव परमाने, सुधातम अनुनो अन्यासे, त्रिविध करमकी ममता नासे. ॥ ३८ ॥

अर्थ:— ज्यालगी क्रियां परिणामे करीने ज्ञान चेतना जारी थई एटले चेतना कर्मरूप थई, त्यालगी तो संसारी जीव विकलरूप थई रह्योठे अने ज्यारे घटमां ज्ञान चेतना जागृतरूप थई, ल्यारे ते समकिती कहेवायठे; तेने सहज वैरागी

कहिए ॥३७॥ अने ज्ञान चेतनाना जाणवाची पोताना रूपने निश्चय सिद्धसमान जाणो, अने पर पुज्यना सयोगची जे जाव उपजे, तेने तो पररूप माने, शुद्धात्म ना अनुभवनो अन्त्यास राखे, इव्यकर्म, नावकर्म, नोकर्म, एवी त्रण जातिना कर्मनी ममता गमावे ॥ ३७ ॥

हवे ज्ञाता थईने जे पूर्वकालविषे कर्म कीगंठे तेनी आलोचनाले, अने पोतानी विगतवार कहेते - अथ ज्ञाता पूर्व कृत कर्म आलोचन कथन.-

बोद्धा - ज्ञानवत अपनी कथा, कहै आपसो आप, मे मिथ्यात दसाविषे, कीने बहु विधि पाप ॥३८॥ सवैया इकतीता - हिरदे हमारे महा मोहकी विकलताही ताते हम करुना न कीनी जीव घातकी, आप पाप कीने ओरनको उपदेश दीने हूती अनमोदना हमारे याही बातकी, मन वच कायमे मगन व्है कमाए कर्म, धाए त्रम जालमे कहाए हम पातकी; ज्ञानके उठे नए हमारी दशा ऐसी नई, जेसी जान नासत अवस्था होत प्रातकी ॥ ४० ॥

अर्थ - ज्ञान चेतना जागे ते ज्ञानवत पोतानी कथा पोतानी मेले करे, के मे पूर्वकालमा मिथ्यात दशामा बहु जातना पाप कीया ठे ॥ ३८ ॥ हमारा हैया मा पूर्वकालविषे महामोहनी विकलता थई, तेथी अमे जीव घातनी करुणा न कीनी, ने निर्दयदशा राखी, पोतानी कायाची तो पोतेज पाप कीया अने बीजा ने वचने करी पापनो उपदेश दीयो, अथवा कोईने पाप करतो देखीने मे तेनी अनुमोदना करी एवी रीते मन वचन कायाना अशुद्ध व्यवहारमा मगन थईने कर्मनी कमाणी करी मिथ्या जालमा एवी रीते दोडया, तेथी अमे पातकी के हेवाइए ठैये; हवे ज्ञाननो उदययता हमारी दिशा एवी थई के जेम सूर्यना नास वापी प्रजात कालनी अवस्था उद्योतवत थाय, तेम हमारी पण एवी अवस्था थई ४०

हवे ज्ञाता ज्ञानना प्रजावची जेवी आपणी अवस्था जाणो तेवी कहेते

अथ ज्ञाता ज्ञान प्रजाव कथन -

सर्वया इकतीता - ज्ञान जान नासत प्रवान ज्ञानवान कहे, करुना निधान अमलान मेरो रूप है, कालसों अतीत कर्म चाजसों अजीत जोग जालसों अ जीत जाकी महिमा अनूप है, मोहको विलास यह जगतको वास मँतो जगत सो शुन्य पाप पुन्य अध कूप है, पाप किन कियो कौन करे करिहें सु कौन, क्रि याको विचार सुपनेकी धोर धूप है. ॥ ४१ ॥

अर्थ - ज्ञानरूप सूर्यनो प्रकाश होवाची प्रमाण ज्ञानवान के ज्ञाता पुरुष एम

कहेते के, माहारुं स्वरूप करुणा निधान ठे. तथा सर्वनो पोतानाजेबुंस्वरूप जाणीने सर्वनो हित वत्सल ठे. अने अम्लान कहेता निर्मल ठे कालने वश नथी एटले शाश्वत ठे. कर्म चालनो तेने नय नथी, एटले कर्म जेना स्वभावनो नाश करी शके नही, मन वचन अने कायना योगनी जाल तेथी अजीत ठे, अने आ जगतनो वा स ठे, तेतो मोहनो विलास ठे, पण माहागे विलास नथी, जगत कहीए नव चमण तेथी हुं शून्य बुं, गति कर्म जगत करेते, तेतो मारा स्वरूपमां पाप पुंन्य अंधकूप समान ठे, एथी पाप कोणे कीधुं, हवे कोण करेते, आगल कोण क र्शे, आ जे क्रियानोविचार दीठामां आवेते तेतो स्वप्नानी दोरधाव समान मिथ्या व्यवहार ठे ॥ ४१ ॥

हवे मिथ्या परिणामनुं वरणन करेते:- अथ मिथ्यात परिणाम वर्णन:-
दोहरा:- मैं यौं कीनौ यौं करौं, अब यह मेरो काम, मन वच कायामें वसे,
ए मिथ्यात परिणाम, ॥ ४२ ॥ मन वच काया करम फल, करम दशा जड अंग ;
दरवित पुजल पिंममें, जावित नरम तरंग ॥ ४३ ॥ तांते जावित धरमसो, करम
सुनाउ अपूठ ; कौन करावे को करे, कोसर लहे सब जूठ ॥ ४४ ॥

अर्थ:- मैं आबुं कीधुं आम करुंबुं, हवे आ माहारुं काम ठे, ते कहुबुं, एरीते
ज्ञान चेतना जाग्याविना मन वचन कायामां मिथ्या परिणाम वसेते, ॥ ४२ ॥ आ जे
मन वचन कायाना जोग ठे, ते कर्मनुं फल ठे, अने कर्मनी दशा जडरूप अंग ठे,
ए जे मन वचन काया ठे, ते पुजल इव्यनो पिंम ठे, तेथी आ मिथ्या तरंग जाव
उपजेते, ॥ ४३ ॥ तेमाटे आत्मानो जावित धर्म एटले शुद्ध जाणपणुं, तेथी मि
थ्या तरंगरूप कर्म स्वभाव विपरीत ठे, तेने करावे कोण अने करे कोण ? अने
सरल कोण ठे, एटले अनुमोदे कोण ए प्रपंच सर्व जुतेते, ॥ ४४ ॥

हवे आ जोगथी क्रिया होय तेनी निंदा करेते:- अथ क्रियाकी निंदा कथन:-
दोहरा:- करनी हित हरनी सदा, मुक्ति वितरनी नाहि ; गनी बंध पद्धति
विषे, सनी महा डप मांहि, ॥ ४५ ॥ सवैया इकतीसा:- करनीकी धरनीमें माहा
मोह राजा वसे, करनी अज्ञानजाव राकसकी पुरीहै, करनी करम काया पुगल
की प्रती ठाया करनी प्रगट, माया मिसरीकी बुरी है, करनीके जालमें उरजि रह्यो
चिदानंद करनीकी उट ज्ञान जान दुति डुरी है; आचारज कहै करनीसों विवहारी
जीव करनी सदीव निहचै सरूप बुरी हैं. ॥ ४६ ॥

अर्थ:- करणी जे क्रिया ठे ते सदा अहितनी करनारी ठे, मुक्तिने देवा वात्री

नथी, आ क्रियाने आगममां तो बंध पद्धतिमांज गणी ठे, तेथी क्रिया महा डख सहित ठे ॥ ४५ ॥ क्रियानी जूमिमां महा मोह राजा वसेठे, अने क्रिया ठे ते तो अज्ञान नाव राक्षसनी नगरी ठे एटले क्रियामा अज्ञान राक्षस रही शकेठे, अने ए क्रिया ठे ते तो कर्मनो पढवायो ठे, अने काय योगनो पढवायो ठे अने पुजलनो पढवायो ठे क्रिया ठे ते प्रगट माया जाल ठे, तथा ते साकरनी ठरी ठे, मीठास आपो मारेठे. आ करणीनी जालमां चिदानंद परमात्मा उरजो केण मग्न थई रह्यो ठे, अने क्रियाना ओये ज्ञानरूप सूर्यनी ज्योति ठपी रही ठे श्री आचार्य कहेठे के क्रिया करतो थको जीव व्यवहारीज कहिए. पण निश्चल रूप देखवाथी क्रिया सदा सर्वदा बुरी ठे, एटले खोटी ठे ॥ ४६ ॥

हवे पोतानी समज पामे तेने ज्ञाता कहेठे - अथ ज्ञाता कथन -

चोपाई.- सृषा मोहकी परिनति फेळी, तातें करम चेतना मैली; ज्ञान होत हम समुज्जी एतो, जीव सदीव निन्न परसेतो ॥ ४७ ॥ दोहरा - जीव अनादि स्वरूप मम, करम रहित निरुपाधि, अविनाशी अशरन सदा, सुखमय सिद्ध समाधि ॥ ४८ ॥

अर्थ - अमारामां पहेला मिथ्या मोहनी परिनति फेलाई ठे, एटले मोहथी अशुद्ध थई, त्यारे फेलाणी तेनो उदय गाढो थयो, तेथी चेतना शुद्ध होती पण अशुद्ध थई, कर्मसहित चेतना मलीन थई हवे ज्ञान चेतना प्रगट थता अमे एटली वात जाणी, के जे जीव ठे ते निश्चे परजोगथी न्यारो ठे ॥ ४७ ॥ अनादि कालथी जे जीव प्राणवारी केहेवायठे ते मारुं स्वरूप ठे ते स्वरूप केबु ठे ते कहेठे कर्म रहित ठे अने सयोगादिक उपाधि रहित ठे वली विनाश न पामे, सदा ईश्वर ठे; कोईनु शरण न राखे, अने आ स्वरूप सिद्धसमाधिना सुखमय ठे ॥ ४८ ॥

हवे ज्ञानस्वरूप कर्म उपाधिथी निन्नठे ते कहेठे - अथ ज्ञान स्वरूपी कथन -

चोपाई - में त्रिकाल करणीसों न्यारा, चिदविलास पद जगत वज्यारा; राग विरोध मोह मम नाही, मेरो अवलंबन मुजमांही ॥ ४९ ॥ सवेया तेइसा - सम्यक्वत कहे अपने गुनमे नित राग विरोधसुं रीतो, में करतूति करों निरव ठक, मोह विपे रस लागत तीतो, सुद्ध सुचेतनको अनुजी करि, मे जग मोह महा नड जीतो, मोय समीप जयो अब मो कहुं काल अनत इही विधि बीतो ॥ ५० ॥ दोहरा - कहे विचठन मे सदा, रह्यो ज्ञान रस राचि, सुद्धात्म अनुजृति सों, खलित न होइ कदाचि ॥ ५१ ॥ पूर्व करम विष तरु जए, उदे जोग फल फुल, में इन्हको नहि जोगता, सहज होहुं निरमूल ॥ ५२ ॥

અર્થ:- હું ત્રણે કાલમાં ક્રિયા કરણીથી ન્યારો હું. માહારે કર્મથી સંગનથી તો ક્રીયાથી સંગ કેમ થાય માહારું પદ કે ૦ સ્વરૂપ, ચિદવિલાસ કે ૦ જ્ઞાનવિલાસ છે, તે જગતમાં અજવાલુ છે. અને રાગ દેષ મોહનાવ વર્તે છે. તેતો માહારું સ્વરૂપ નથી. માહારો અવલંબ આધાર માહારા સ્વરૂપમાં છે ॥ ૪૯ ॥ સમકેતી જીવ પોતાના ગુણ કહે છે. હું નિત્ય પ્રત્યે રાગ દેષ મોહથી, રીતો કે ૦ રક્ત એટલે રહિત હું. હું જે ક્રિયા કરું તે રાગ દેષ વિના વાંઘારહિત કરું. અને જે એ વિષય રસ છે તે, મોહતીતો કે ૦ મને તિલ્ત લાગે છે એટલે કડવાં લાગે છે. શુદ્ધ પોતાની ચેતનાનો અનુભવ કરીને હું જગતમાં મોહરૂપ મહાસુનટ જીત્યો, માહારું એવું સ્વરૂપ પામીને હું મોહને સન્મુખ થયો, હવે મને એવી રીતથીજ અનંત કાલ વીતો એટલે અનંત કાલ લગે એવોજ રહું એ આશંસા છે ॥ ૫૦ ॥ વિચક્ષણ જ્ઞાની પુરુષ આશંસા કરીને કહે કે હું સદા જ્ઞાન રસમાં રાત્રી રહું અને હું શુદ્ધ આત્માના અનુભવથી કોઈ પણ કાલમાં સ્થિત ન થાઉં એ આશંસા છે ॥ ૫૧ ॥ એ પૂર્વ કૃત પુન્યપાપરૂપ જે કર્મ છે, તે વિષ વૃક્ષ જાણવા અને તે કર્મના ઉદય નો જે જોગ છે તે વિષ વૃક્ષના ફલ ફુલ છે. હું આ ઉદય જોગનો જોક્તા નથી. રાગ દેષથી રહિત હું અનાદિકાલના સાથે લાગેલા વિષય જોગ છે તેસહજ નિર્મૂલશાય ૫૨ હવે ઉદાસીનતાને વૈરાગ્ય કહિયે તેનો મહિમા કહે છે:- અથ વૈરાગ્યમહિમાકથન:-

દોહરા:- જો પૂર્વ કૃત કર્મ ફલ, રુચિસોં હુંજે નાહિ; મગન રહે આઠો પદુર, શુદ્ધાત્મ પદમાંહિ. ॥ ૫૩ ॥ સો બુદ્ધ કર્મદસા રહિત, પાવે મોષ તુરંત; હુંજે પરમ સમાધિ સુખ, આગમ કાલ અનંત. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- જે પૂર્વકાલમાં કર્મ કયું. તેનું ફલ ઉદય થયું તે ફલથી રુચિ લગાડી જોગવે નહીં અને આઠ પ્રહર શુદ્ધ આત્મપદમાં મગન રહે. ॥ ૫૩ ॥ તેજ પંક્તિ કર્મદશા રહિત થઈને તરત મોક્ષપદ પામે, તે પછી આગમિક કાલમાં અનંત કાલ લગે પરમ સમાધિનું સુખ જોગવે. ॥ ૫૪ ॥

હવે જ્ઞાનિ પુરુષનો ક્રમે ક્રમે મહિમા વધે તે કહે છે:- જ્ઞાની પુરુષ મહિમા કથન:-

ઠપ્પય ટંદ:- જો પૂર્વ કૃતકર્મ, વિરષ વિષ ફલ નહિ હુંજે, જોગ જુગતિકારજ કરંત મમતા ન પ્રહુંજે; રાગ વિરોધ, નિરોધ સંગ વિકલપ સંભિ ટંમે, શુદ્ધાત્મ અનુજો અન્યાસિ સિવ નાટક મંમે, જો જ્ઞાનવંત હ્રમગ ચલત, પૂરન વહે કેવલ લહે; સો પરમ અર્તીંડિય સુખવિષે, મગન રૂપ સંતત રહે. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જો જ્ઞાતા થઈને પૂર્વ કૃતકર્મ રૂપ વૃક્ષના વિષ ફલને જોગવે નહીં

एटले इष्ट फलथी रतिन उपजे अनिष्ट फलथी अरति न उपजे एवो ज्ञाता जे ठे
ते मन वचन कायाना योगे करी युक्त ठे तेथी जोगनी गति के० प्रवृत्तिये कार्य
करेठे, पण कार्यविषे ममता प्रयुजे नही एरीते राग द्वेषनो विरोध करीने योग
ना संगथी जे विकल्प ठेठे, ते सर्व ठामे, शुद्ध आत्माना अनुभवनो अन्यास
करीने शिवनाटक के० जे थकी जीवन्मुक्ति होय एवो नाटक मांने जो ज्ञानवत
पुरुष एहिज मार्गे चाले तो पूरण स्वभाव पामीने केवल ज्ञान पामे पढी केवल
ज्ञान पामीने उच्छ्रुत अतीन्द्रिय सुखनेविषे निरंतर मगन रहे ॥ ५५ ॥
हवे शुद्ध आत्मा इव्य ठे तेनुं वर्णन करेठे - अथ शुद्ध आत्मदर्शवर्णन -
सौया इकतीसा - निरनै निराकुल निगम वेद निरज्जेद, जाके परगासमे जग

त माईयतु है, रूप रस गंध फास पुदगलको विलास, तासा उदवश जाको ज
श गाईयतु है, विग्रहसो विरत परिग्रहसे न्यारो सदा, जामे जोग निग्रहको चिन्ह
पाईयतु है, सो हे ज्ञान परवान चेतन निधान ताहि, अविनाशी ईश मानी
सोस नाईयतु है, ॥ ५६ ॥ जैसो नर जेदरूप निहचे अतीत हुंतो, तेसो नि
रज्जेद अव जेदको न गहैगो, दीसे कर्म रहित सहित सुख समाधान, पायो नि
ज थान फिरि बाहिर न वहेगो, कबहु कदाचि अपनो सुजाव त्यागि करि, राग
रस राचिके न परवस्तु गहैगो, अमलान ज्ञान विद्यमान परगट नयो, याही
जाति आगम अनत काल रहेगो ॥ ५७ ॥ जबहिते चेतन विजावसो उल
टि आपु समौ पाइ अपनो सुजाव गहि लीनो है, तबहीते जोजो जेन जोग
सो से सब लीनो, जो जो त्याग जोग सो सो सब ठांनि दीनो है, लेवेकौ न र
ही गोर त्यागिवेको नाही और, बाकी कहा उबखो छु कारज नवीनो है, सग त्यागि
अग त्यागि वचन तरंग त्यागि, मन त्यागि बुद्धि त्यागि आपा सुद्ध कीनो है ॥ ५८ ॥
अर्थ - जे निर्जय केवाय ठे, निराकुल केवाय ठे निगम के० उच्छ्रुत अर्थ के
हेवाय ठे वेद के० ज्ञानरूप केहेवाय ठे जेनो जेद नथी एवो प्रकाशवत पदा
र्थ ठे जेमां सर्व जगत समाय ठे अने जे ए रूप रस गंध स्पर्श जे विनाशी पदा
थी ठे, तेतो पुजजनो विलास ठे, तेना उदवस के० तेथी रहित जे ठे तेनो जसगा
इए ठे वजी जे विग्रह के० शरीर तेथी विरत के० रहित अने इव्यभावरूप प
रिग्रह तेथी छुदो ठे जेमां सदाय त्रणे योगथी रहित पणानुं चिन्ह के० लक्ष
ण पामीए ठे एवु पदार्थ तो ज्यां ज्ञान ठे त्यां ते पदार्थ ठे तेथी ज्ञान प्रमा
ण ठे. अने चेतनानो निधान ठे तेने अविनाशी ईश्वर मानीने मुक्तक नमावीए

हे. ॥५६॥ हवे बीजुं पण शुद्धात्म इव्य सिद्धनुं वर्णन करेढे:- अतीत कालमां पण शुद्धात्म इव्य निश्चय नयथी अनेद रूप हतो अने व्यहारनयें नेदरूप हतो हवे केवल रूप पामिने निर्जेद के० नेद रहित जाणीए. हवे एवी दशमां कोण मूर्ख नेद उरावसे. नैयायिक लोक जे पोतानी परूपणामां समाधि योग आत्माने कर्म रहित मानीने फरी संसारमां अवतार मानीने ते तेने नमस्कार करेढे पण जे कर्म रहित थयो सुख समाधान सहित थयो. पोतानुं स्थानक पाम्यो ते पाठो बाह्य संकटमां केम पडरो. जेम धरतीनो चार उतारवा ईश्वर अवतार लेइने दुःख पामेढे एवुं मिथ्यादृष्टिनी केवतमांढे पण जीव शुद्ध थईने फरी राग रसमां राचि ने कोई कालमां आपणु स्वभाव त्याग करीने पर वस्तुने ग्रहे नही. केमके अम्लान ज्ञान के० जे ज्ञान फरी करमाय नही एवुं ज्ञान विद्यमान कालविषे प्रगट थयुं तेतो आगमिक कालमां अनंत काल लगी रहेरो. ॥ ५७ ॥ हवे फरीथी अवतार लेवाना कारणनो अभाव कहेढे:- अनादिकालथी चेतन मिथ्यात जावरूप विजावमां रमि रह्यो हतो ते समयप्रस्ताव पामीने, विजावथी उपराठो थई पोतानो शुद्ध स्वभाव हतो ते पोतेज लइ लीधो, तेथी ज्ञान दर्शनादिक जाव लेवा योग्य हतो ते लीधो, अने राग द्वेषादिक जाव त्यागवाजोग हतो ते सर्व त्यागी दीधो ते लेवानुं बीजुं ठेकाणुं रह्युं नही, अने त्यागवानुं पण बीजुं ठेकाणुं रह्युं नही हवे इहां बाकी नहुं कार्य करवानुं क्यो रह्योढे जे कार्य करवाने फरी अवतार लेवुं पडे जे उपाधिसंग हतो तेतो सर्व त्यजीने एटले अंग त्याग के० काय योग त्यागिने वचन तरंग त्याग के० वचन योग त्यागीने तथा मनो योग त्यागिने बुद्धि त्याग के० विकल्प त्यागीने आत्माने शुद्ध करी लीधो ॥ ५८ ॥

हवे बाह्य जेष धरवो ते इव्यजिंग कहिए ते एकांतपणे मोहनुं कारण नथी ते कहेढे:- अथ एकांत इव्यलिंगीकी निंदा:-

दोहरा:- शुद्ध ज्ञानके देह नहिं, मुझा जेष न कोइ; ताते कारन मोषको, दर वजिंगि नहि होइ ॥ ५९ ॥ इव्य लिंग न्यारो प्रगट, कला वचन विन्यान; अष्ट महारिधि अष्ट सिधि, एक होहि न ज्ञान ॥ ६० ॥

अर्थ:-आत्मा तो शुद्ध ज्ञानमय हे. अने शुद्ध ज्ञानने देह नथी, अने ज्यारे देह नथी त्यारे ज्ञान ने मुझा जेष पण कोइ नथी. तेथी मोहनुंकारण इव्य जिंगहोय नही. एटले जेष लीधे मुक्ति नथी ॥ ५९ ॥ ज्ञानथी इव्यलिंग तो प्रगट पणे जुदोज हे. कलाविज्ञान, वचन विज्ञान, ते ज्ञानथी न्यारो हे. तथा आचार, श्रुत शरीर,

वचन, वाचना, बुद्धि, उपयोग, संग्रह संलीनता, ए अष्ट महा रिद्धि ठे अने अणिमा, महिमा, गरिमा, लघिमा, प्राप्ति, प्रकाम्य, इशित्व, वशित्व, ए अष्टमहा सिद्धि ठे ते पण ज्ञान नथी ॥ ६० ॥

हवे एटला महिमावत स्थानक ठे, सो पण ए ज्ञानना स्थानक नथी ते कहेवे-

अथ ज्ञान अज्ञाव स्थानक कथन -

सवैया इकतीसा - जेपमें न ज्ञान नहि ज्ञान गुरु वर्तनमे, मत्र जत्र तंत्रमें न ज्ञानकी कहानी है, ग्रंथमें न ज्ञान नहि ज्ञान कवि चातुरीमें वातनिमे ज्ञान नही ज्ञान कहा वानी है, ताते जेप गुरुता कवित्त ग्रंथ मंत्र वात, इनतें अतीत ज्ञान चेतना निसानी है, ज्ञानहीमे ज्ञाननही ज्ञान उरगोर कहू, जाके घट ज्ञान सोइ ज्ञानको निदानी है ॥ ६१ ॥

अर्थ - जेपमा ज्ञान न पामीए अने गुरुवाई के० गर्वपणुं महोटाइ पणुं ते मां पण ज्ञाननु स्थानक नथी अने मत्र तंत्र यत्रमां ज्ञाननी कहेणी नथी तथा ग्रंथ शास्त्र पढवाथी पण ज्ञान प्राप्त थतु नथी कवितामां चातुर्यतामां ज्ञान नथी वातनी चतुराइमां ज्ञान नथी अने जे वाणी ठे ते सु ज्ञान ठे, अर्थात् वाणी पण ज्ञान नथी माटे जेख गुरु वाइ कविताई, ग्रंथ मत्र यंत्र तंत्र वात ए सर्वथी अतीत के० जुडोज ज्ञान वस्तु ठे, ते चेतननी सहिनाणी ठे. ज्ञानतो क्यारे जा एतु के जे अष्टाद पणे होय तेतो ज्ञान न कहेवाय, माटे पूवे जे स्थानक कहा तेथी जूडोज कोइ ज्ञान वस्तु ठे माटे जेना घटमां ज्ञान प्रगटयुं, तेज ज्ञाननु मूलकारण ठे ॥ ६१ ॥

हवे जे पूर्व जेप प्रमुखना धारक कहा तेनी मूढता कहि देखावे ठे -

अथ जेपादि धारक मूढ यहु कथन -

सवैया इकतीसा - जेप धरे लोगनिको वचे सो धरम उग, गुरुसो कहावे गुरु वाई जाते चहियें, मत्र तत्र साधक कहावे गुनी जादूगर, पंथित कहावे पंथिताई जामें नहिये, कवित्तकी कजामे प्रवीन सो कहावे कवि, वात कही जाने सो पवार गीर कहिये, ए सो सब विपेके निखारी मायाधारी जीव, इन्हकों बिलोकिक दयाल रूप रहिये ॥ ६२ ॥

अर्थ - जेप धरीने लोकोने, उगे जरमावे ते धर्म उग कहेवाय, एटले तेने गुरुतानी चाहना होय ते गुरु केवाय मत्र यंत्र तंत्रादिक गुणयुं जे साधक होय ते जादूगर केवाय अने जेमा पंथिताई रही ठे ते पंथित केवाय, कवित्त चातुरिनी

कलामां जे प्रवीण होय तेतो कवि केवाय, वातो बनावी बनावीने कही जाणे ते पवारगर केवाय एटली अवस्थाना धरनारा ठे. ते सर्व इंडियविषयना याच क मायाधारी जीव ठे. तेने जोईने मनमां एवुं विचारिये के अहो इति आश्चर्य ए बापडा केम पोतानो स्वार्थ खोयठे. एवी रीते तेना उपर दयालरूप अई ग्हेवुं हवे जीवना अनुजवनी योग्य दशा कहे ठे:— अथ अनुजो जोगता कथन:— दोहरा:— जो दयालता जाव सो, प्रगट ज्ञानको अंग; पैं तथापि अनुजो दशा, वरतै विगत तरंग ॥ ६३ ॥ दरशन ज्ञान चरण दशा, करे एक जो कोइ, थिर व्है साधे मोप मग, सुधी अनुजवनी सोइ ॥ ६४ ॥

अर्थ:— जे आत्माने शुद्ध दयालता जाव प्रगटेठे. तेतो ज्ञाननुं अंग प्रगट अयुं एम जाणीए. पण अनुजव दशा जे ठे. ते तो विगततरंग के० विकल्प रहित वर्तै ॥ ६३ ॥ वली दर्शन ज्ञान चारितनी दशाने विकल्प रहित एकपणे आत्माने जुएठे, एज रीते स्थिररूप अईने मोक्ष मार्गने साधे ठे तेनेज सुधी के० सुबुद्धिवंत अनुजववंत केहियें ॥ ६४ ॥

हवे निःसंदेह शुद्ध स्वरूप पामवुं तेनो महिमां कहे ठे:—अथ अनुजो महिमाकथन:— सवैया ईकतीसा:— जोइ दृग ज्ञान चरणातममें ठटि ठोर नयो, निरदोर परवस्तुकों न परसे; शुद्धता विचारे ध्यावे शुद्धतामें केलि करे, शुद्धतामें थिर व्है अमृत धारा वरसै; त्यागी तन कष्ट व्है सपष्ट अष्ट करमकों, करे थान नष्ट नष्ट करे और करसे; सोई विकल्प विजई अल्प कालमांहि, त्यागि जो विधान निरवान पद दरसे ॥ ६५ ॥

अर्थ:— जे कोई दर्शन ज्ञान चारित्ररूपी आत्मानेविषे ज्ञानने ठेकाणे ठेरावीने वाट बांधे, त्यां निरदोर के० संशय रहित अईने परवस्तुनो स्पर्श न करे त्यां निश्चेनय ग्रहण करीने शुद्धताज विचारे, शुद्धताज ध्यावे अप्रमादि अईने शुद्धतामां केलि करे शुद्ध ध्यानना प्रथम पायामां प्रवेशकरी शुद्धतामां थिर अईने महा आनंदरूप अमृतनी धारा वरणावे, आंही अवयवरूप लक्षण ठे. तेथी शरीरना कष्टने त्यागेठे. जीनताथी शरीर कष्ट न जाणे त्यारे स्पष्ट अईने एटले वीर्य फोरवीने आठे कर्मनो स्थान नष्ट करे एटले कर्मोने सत्ता थकी चलायमान करे अने नष्ट करे के० निर्जरा करे ऐसे औरहुंकैसे के० ते जीव कर्मोने आकर्षिने निर्जरावे ते जीव विकल्प जालनो विजय करीने अल्प कालमांज विधान के० नवे श्रेणि ने त्यागी मोक्ष पद देखे एटले पामे ॥ ६५ ॥

हवे शिष्य पुत्रे ठे के ए अनुजव पामवो महा विपम ठे ते उपर गुरु शिक्षादे ठे -

अथ अनुजो गिह्या कथन -

चोपाई - गुन परजमें दृष्टि न बीजे, निरविकल्प अनुजो रस पीजे, आप समास आपमें लीजे, तनपा मेढि अपनपो कीजे ॥ ६६ ॥ दोहरा - तजि विनाव दुइजे मगन, सुधातम पदमाहि; एक मोप मारग येहे, और दूसरो नाहि ॥ ६७ ॥

अर्थ - आत्माना गुण पर्याय अनेक ठे पण तेमा दृष्टि न देवी मात्र निर्विकल्प इव्यनो अनुजव रस पीवो आत्मा आधारमा आत्मानो समास करी लेवो एटले जय लगाडवो, एटले आपणे शरीर धारी ठोए, ते दशानो काय योग पणु ठे ते मटावी आत्म स्वरूप करीए ॥ ६६ ॥ आत्माना मूल स्वभाव विना बीजो सर्व विनाव पणु ठे, तेहने लज्जिने, शुद्ध आत्माना चिदानंद स्वभावमाज मगन यइ ये, एक अद्वितीय मोहनो मार्ग एज ठे तेथी बीजो कोइ मोहनो मार्ग नथी ॥ ६७ ॥ हवे शुद्ध आत्मस्वरूपना अनुजवविना महाव्रत्तिपण इव्यलिगी जाणवा ते कहेठे -

अथ इव्यलिगी व्यवस्था कथन -

सवेया इकतीसा - कइ मिथ्या दृष्टि जीव धारे जिन मुझा जेप, क्रियामें मगन रहे कहे हम जती है, अतुल अखंड मजरहित सदा उदीत, ऐसे ज्ञान नावसो विमुख मूढमति है, आगम सनाले दोष टाले विवहार नाले, पाले वृत्त यद्यपि तथापि अविरती है, आपुको कहवे मोप मारगके अधिकारी मोपसों सदी वरुष्ट छुट छुगति हे ॥ ६८ ॥ दोहरा - जे विवहारी मूढ नर, परजे बुद्धी जीव, तिनको बाहिज क्रीयको, हे अवलंब सदीव ॥ ६९ ॥

अर्थ - कैक जीव मिथ्या दृष्टि ठे अने आचार्य उपदेश रसथी जिन मुझा जेप धारी ठे अने साधुनी क्रियामा मगन रहेठे, अने पोताना मनथी अथवा कोईना पूठवाथी अमे जती ठश्ये एम कहेठे एटले महाव्रत्ति ठैये अने जेनी तुलना नथी एवु अखंड के० संपूर्ण विनाव मजरहित सदा प्रकाशवत पोतानु अनुजवरूप जे ज्ञान नाव ठे तेथी विमुख ठे माटे मूढमती ठे जोपण ते क्रिया करेठे आगम सिद्धांत संनारेठे अने आह्वारादिकना दोष टाली व्यवहारमां दृष्टि राखेठे एं म जद्यपि महावृत्त पाले ठे तो पण निश्चे नयथी ए अविरतीज कहीए एवा जे जीवठे ते पोते मोह मार्गना अधिकारी लोकमा कहेवायठे पण मोहूथी ए सदा स्वराज रहेठे एटले अजब्यने पण क्रिया केवल नवमा भैव्यकण्ठुदि गति कही ठे पाठो ए छुट छुगतिमा पडेठे ॥ ६८ ॥ जे कोइ मूर्ख मनुष्य व्यवहार

माज रहे अने जे जीव पर्याय बुद्धिवंत ठे ते सुजगतियो जीव होय तो जलो एवी पर्याय बुद्धि धारेठे तेने तो बाह्य क्रियानो अवलंबन सदाय कह्योठे ॥६९॥

हवे व्यवहारे महामूढ ठे तेनुं वर्णन करेठे:- अथ महामूढ वर्णन:-

चोपाई:-जेसे मुग्ध धान पहिचाने; तुष तंडुलको जेद न जाने; तैसे मूढमती व्यवहारी; लखे न बंध मोष विधि न्यारी. ॥७०॥ दोहरा:-कुमती बाहिज दिष्टिसों, बाहिज क्रिया करंत, माने मोष परंपरा, मनमें हरष धरंत. ॥ ७१ ॥ शुद्धात्तम अनुनो कथा, कहे समकित्ती कोइ, सो सुनिके तासों कहे, यह सिवपंथन होइ ७२

अर्थ:-जेम कोइ मननो जोलो पुरुष ठे ते धानने तो ओलखे पण तूस अने तंडुल मां निन्नता ठे ते न जाणे तेम जे व्यवहारी मूढमती ठे तेतो बंधविधि अने मोक्षविधि जूदी जूदी लखी शके नही केवल विधिज जाणे. ॥७०॥ जे कुमती होय ते पर्याय बुद्धिशी शाता वेदनी पणे समाधि सुख जाणीने बाह्य इष्टिशी तेनी हेतुरूप बाह्यक्रिया करे अने बाह्यक्रियामां मगन होय तो तेथी तेने निजेरा मा

नीने मोक्ष परंपरा माने अने मनमां आनंद पामे. ॥ ७१ ॥ ते मूढने कोइ सम कित्ती जीव शुद्ध आत्मानी अनुभव दशाने मोक्षनुं कारण कहे तो तेनुं वचन सांजलीने तेने एबुं कहे के ए रीतेतो मोक्षमार्ग थाय नही. ॥ ७२ ॥

हवे मूढ तथा झानीनुं लक्षण कहेठे:-अथ मूढ तथा झानी लक्षण कथन:-

कवित:- जिन्हके देह बुद्धि घट अंतर, मुनि मुझा धरि क्रिया प्रवानहि; ते हि य अंध बंधके करता, परम तत्वको जेद न जानहि; जिन्हके हिये सुमतिकी कनि का, बाहिज क्रिया जेष परमानहि; ते समकित्ती मोष मारग मुष, करि प्रस्थान नव स्थिति जानहि. ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेना हीयामां देह बुद्धि रहेठे एटले देहधारी ने पण निन्नपणे जाण तो नथी अने मुनीश्वरनी मुझा धारिने क्रियानेज प्रमाण करेठे. तेतो हीयानो अंध ठे अने बंधनो करनार ठे अने परम तत्वके० मोक्ष तत्वना जेद ने जाणतो नथी अने जेना हीयामां सम्यग दृष्टिने लीधे सुबुद्धिनी करणीका जागी तेतो बाह्य क्रियाने जेष रूप प्रमाण करेठे. तेनेतो समकित्ती कहीए ते जीव मोक्ष मार्ग ने सन्मुख प्रस्थान के० प्रयाण करी करीने नवस्थितिने निश्चैजांजे ठे. ॥ ७३ ॥

हवे संक्षेपशी निःकेवल उपादेयरूप मोक्ष मार्गनो उपदेश दे ठे:-

अथ मोक्षको उपदेश संक्षेप मात्र कथन:-

सवैया इकतीसा:- आचारिज कहे जिन वचनको विसतार, अगम अपार है

कहेंगे हम कितनो ! बहुत बोलवैसों न मकसुद चुप नली, बोलीए सु वचन प्रयोजन है जितनो, नानारूप जलपसों नाना विकल्प उठे, ताते जेतो कारिज कथन नलो तितनो; शुद्ध परमात्मको अनुजो अन्यास कीजे, यहै मोष पंथ परमारथ है इतनो ॥ ७४ ॥ दोहरा— सुझातम अनुजोक्रिया, सुझ ज्ञान दृगद्वार, सु कति पथ साधन वहै, वाग जाल सब ओर ॥ ७५ ॥

अर्थ— आचार्यजी शिष्यने कहे थे अहो शिष्य जिनेश्वरना वचननो विस्तार तो नय प्रमाण करीने अगम अपार थे अमे केटलोक कहीए, आही बहुत बोलवु ते अमारे मकसुद नथी तेथी चुप रहेवु तेज ठीक थे, अने जेटलुं प्रयोजन थे. तेटलुंज बोलवु पण नाना प्रकारनु जटप के० बोलवु कहिये तो नाना प्रकारना विकल्प उठेते तेथी जे एक कार्ये थे तेपुरतुज बोलवु बस थे, शुद्ध परमात्म इव्यना अनुभव योगनु अन्यास करीए एज मोक्ष मार्ग जाणीए, बंधी वातमा एटलोज परमार्थे थे ॥ ७४ ॥ जे क्रियाथी शुद्ध आत्मानो अनुभव थाय तेज क्रियावे अने शुद्ध ज्ञान दृष्टिनी दोर तेज मुक्ति पथनु कारण थे बीजु सर्व वचनामवरते ॥ ७५ ॥

हवे शुद्ध जीव इव्यनु वर्णन करेते— अथ शुद्ध जीव इव्य वर्णन—

दोहरा— जगत चक्रु आनंदमय, ज्ञान चेतना जात, निर्विकल्प साश्वत सुधिर, कीजे अनुजो तात ॥ ७६ ॥ अचल अखणित ज्ञानमय, पूरन वीत ममत्व, ज्ञानगम्य बाधा रहित, सो है आत्म तत्व ॥ ७७ ॥

अर्थ— जे पदार्थ जगतमां चकूजेवु थे अने आनंदमय थे जेनी ज्योति ज्ञान अने चेतना थे जेमा कोई विकल्प नथी चेद नथी अने शाश्वतो थे तथा स्थिर थे. जे पदार्थनो अनुभव करीए तो मुक्ति पामीए ॥ ७६ ॥ जे कोईकाले पोताना स्वभावथी चलायमान थाय नही एवो अखणित ज्ञानमयते, सपूर्ण समाधिवत अने ममत्व रहित, इन्द्रिय ग्राह्य नही तेथी ज्ञान गम्य थे अने अद्वैत अनेयपणा थी बाधा रहित थे तेज आत्म तत्व कहीए ॥ ७७ ॥

इति श्री नाटक समयसार ग्रंथनो दशम सरव विमुक्ति नामा द्वार बालाबोधरूप सपूर्ण थयो

दोहरा—सरव विमुक्ति द्वार यह, कह्यो प्रगट शिवपथ; कुंद कुंद मुनिराजरुत, पूरन जयो गरथ ॥ ७८ ॥

अर्थ— जे द्वारमा आत्मानी सर्व विमुक्ति पामिये तेज द्वार कह्यो ते प्रगटप

एो मोक्षनो मार्ग कह्यो ठे, श्री मंधर स्वामीनी वाणी सांजलीने श्री कुंदकुंदाचार्ये आ ग्रंथ कीधो. एवी संप्रदाय वातठे, ते ग्रंथ संपूर्ण थयो. ॥ ७८ ॥

हवे ग्रंथ कर्तानुं नाम अने ग्रंथनो महिमा कहेठे:— अथ ग्रंथ व्यवस्था कथन:—

चोपाई:— कुंद कुंद मुनिराज प्रवीना; तिन्ह यह ग्रंथ इहालों कीना; गाथा बद्ध सु प्राकृतबानी; गुरु परंपरा रीति बखानी. ॥ ७९ ॥ जयो ग्रंथ जगमें विख्याता; सुनत महा सुख पावहि ज्ञाता; जे नव रस जगमांहि बखाने; ते सब रसमें सार समाने. ॥ ८० ॥ दोहरा:— प्रगट रूप संसारमें, नव रस नाटक होइ; नव रस गर्जित ज्ञानमें, विरला जानै कोइ ॥ ८१ ॥

अर्थ:— कुंद कुंद नामे मुनिराज ते अध्यात्ममां प्रवीण थया, ते आचार्ये आ सर्व विशुद्धिनामा द्वार लगि आ ग्रंथ कीधो. ते ग्रंथ प्राकृत गाथाबद्ध नलीवाणी प्रकाशी आ वाणीने गुरु संप्रदायश्री अमृत चंद आचार्ये बखाणी ॥ ७९ ॥ आ ग्रंथनी टीका व्याख्यान करवाथी कुंद कुंदाचार्यनो करेलो ग्रंथ जगतमां विख्यात थयो, तेने सांजली ज्ञाता होय ते महा सुख पामे, जगतमां जे नव रस बखाएया ठे, ते सर्व रसमां सार रस ते ए समयसार नाटकमां समाई रह्याठे. ॥ ८० ॥ संसारमा ए वात प्रगट ठे के जे नाटक होय ते नव रसमय होय, पण शांतर समां जे ज्ञान ठे. तेमां नवे रस गर्जित ठे. तेने तो कोई विरलाज जाणेठे. ॥ ८१ ॥ हवे नव रसनुं वर्णन करतां नव रसनां नाम कहेठे:—अथ प्रथम नव रसके नाम कवित्त बंद:—प्रथम शृंगार वीर दूजो रस, करुणा तृतीय जगत सुखदायक; हास्य चतुर्थ रुद्र रस पंचम, बळम सुरस बिज्ज विनायक; सत्तम जय अष्टम रस अद्वुत, नवमो शांत रसनिको नायक; ए नव रस एई नव नाटक, जो जहाँ मगन सोइ तहाँ लायक ८२

अर्थ:— प्रथम शृंगार रस, बीजो वीर रस, त्रीजो करुणा रस, ते जगत मां सुखदायक ठे. चौथो हास्य रस, पांचमो रौद्र रस, बळो बिज्ज रस, ते विनायक कहेतां चित्तनो जंग करनार ठे. सातमो जय रस, आठमो अद्वुत रस, नवमो शांत रस ठे, ते सर्व रसनो नायक ठे, ए नव रस कहिए. ते नव रस नाटक रूप होय. जे प्राणी जे रसमां मगन थई रह्यो ठे तेने ते रस लायक ठे. ॥ ८२ ॥

हवे नव रसना स्थाई नाव कहेठे:— अथ रस व्यवस्था कथन:—

सवैया इकतीसा:— सोनामें सिंगार बसै वीर पुरुषारथमें, हियेमें कोमल करुणा रस बखानिये; आनंदमें हास्य रस मुंममें विराजे रुद्र, बीजठ तहां जहां गि जान मन आनिये; चिंतामें जयानक अथाहतामें अद्वुत, मायाकी अरुचि ता

में शांत रस मानिये, -ई नव रस नवरूप ई जावरूप, इन्हको विलेखन सुट्टि जग जानिये. ॥ ५३ ॥

अर्थ - शोचामा शृंगार रसनो निवास ठे अर्थ साधन रूप पुरुषार्थमा वीर रसनो वास ठे हृदयना कोमलता पणामां करुणा रसनो वास ठे. आनंदनी प्राप्तिमा हास्य रसनो वास ठे रण सग्राममा रंम मूंमपडेजां होय, त्या रौड रस नो वास ठे कोई सुगामणु स्थानक जोई मनमा ग्लानी आवे, त्या विजत्स रस नो वास ठे चितामा जय रसनो वास ठे जे कोई अथाग अघटमान वस्तु जा णिए त्यां अद्भुत रसनो वास ठे. ज्या मायानी अरुचि होय तहा शांत रसनो वा स प्रमाण कहिए ए नव रस ठे ते नवरूप के० संसार रूप पण ठे, अने एहिज नव रस जाव के० उत्तम जावरूप पण ठे, ए नव रसनो विलेखन के० विवेक जे ठे ते तो जगतमा सुट्टिपथी जाणीए ॥ ५३ ॥

हवे एज नव रस जावरूप ज्ञानमा गर्जित ठे ते एकज ठेकाणे ठेखाडे ठे -

अथ नव रस ज्ञान गर्जित एकीनूत कथन -

उपय ठद - गुन विचार सिंगार, वीर उद्दिम उदार रूप, करुना सम रसरी ति, हासहिरेदे उवाह सुख, अष्ट करम दल मजन, रुड वरते तिहि थानक, तन विलेख बीनठ, इंद डखदसा जयानक, अदभुत अनंत बल चितवत, शांत सहज वै राग धुव, नव रस विलास परगास तब, जब सुबोध घट प्रगट हुव ॥ ५४ ॥

अर्थ -- ज्ञानादिक गुणोकरा आत्म विनूषित देखिये त्यातो शृंगार रस उप ज्यो १ अने आत्मानेविषे निर्जरा प्रमुखनो उद्यम देखिये त्यातो उदार प्रधान वीर रस ठे २, ज्यारे आत्माने उपशम रसनी रीते देखिये त्यारे करुणा रस जा णीए ३, ज्यारे एने अनुनवमा उत्साह अने सुखउपजे ठे ते तो हैयामां हास्य रस उपजे ठे ४, महा बलवान् आठ कर्मना अनंत प्रदक्षी दल ठे तेनो दलन करतां देखीए तो तहा आत्मा रौड रसमधि रई रह्यो ठे ५, ज्यारे पुञ्जजु स्वरूप विचारीये ठीए त्यारे विजत्स रस ठे ६, ज्यारे आत्मा पोतानुं स्वरूप न जाणे अने इंद ड खदशामां पड्यो ठे, त्यारे तो जय रसमा देखीए ७, अनंत वीर्यनुं ज्यारे चितवन करीए त्यारे तो आत्मा अदभुत रस पामे ८, ज्यारे राग डेप निवारिने स हज वैराग्यने धुव के० निश्चल धारे ठे, त्यारे आत्मा शांत रसमय पामीए ९, ए नव प्रकारना जाव रसना विलास नो प्रकाशतो ज्यारे घटमां सुबुद्धि प्रगट थाय त्यारेज थाय. ॥ ५४ ॥

हवे कुंद कुंदाचार्यकृत आ ग्रंथ ठे तेनी स्तुति करेठे:- अथ ग्रंथ स्तुति:-

चोपाई:- जब सुबोध घटमें परगासे, तब रस विरस विषमता नासे, नव रस लखे एक रसमांही, तातें विरस नाव मिटि जांही. ॥७५॥ दोहरा-सब रस गर्जित मूल रस, नाटक नाम गरंथ; जाके सुनत प्रवान जिय, समुजे पंथ कुपंथ. ॥७६॥

चोपाई:- वरते ग्रंथ जगत हित काजा, प्रगटे अमृतचंद मुनि राजा, तब तिन्ह ग्रंथ जानि अति नीका, रची बनाइ संस्कृत टीका ॥७७॥ दोहरा:- सर्व विद्युद्धि द्वारलौं, आए करत बखान; तब आचारज नक्तिसौं, करे ग्रंथ गुन ज्ञान. ॥७८॥

चोपाई:- अदभुत ग्रंथ अथ्यातम बांनी, समुजे कोऊ विरला ज्ञानी, यामें स्या द्रवाद अधिकारा, ताको जो कीजे विसतारा ॥७९॥ तो गरंथ अति शोभा पावे वह मंदिर यह कलस कहावे, तबचित अमृत वचन गढखोले, अमृत चंद आचारज बोले ॥८०॥ दोहरा:- कुंदकुंद नाटकविपे, कह्यो दरव अधिकार, स्यादवादनें सा धि में, कहों अवस्था द्वार ॥ ८१ ॥ कहों मुक्ति पदकी कथा, कहों मुक्तिको पंथ, जैसे घृत कारज जहां, तहाँ कारन दधिपंथ ॥ ८२ ॥ अर्थ स्पष्ट ॥

चोपाई:- अमृत चंद बोले मृडबानी, स्यादवादकी सुनो कहानी, कोऊ कहै जीव जगमांहीं, कोऊ कहै जीव है नाहीं ॥ ८३ ॥ दोहरा:- एक रूप कोऊ कहै, कोऊ अगनित अंग; बिन जंगुर कोऊ कहै, कोऊ कहै अजंग ॥ ८४ ॥ नय अनं त इह विधि कही, मिले न काहू कोइ, जो सब नय साधन करे, स्यादवाद है सोइ ॥ ८५ ॥ स्यादवाद अधिकार अब, कहों जैनको मूल, जाके जाने जगत जन, लहै जगत जल कूल ॥ ८६ ॥

अर्थ:- हवे संगतनी बात कहेठे:- ज्यारे घटमां सुबोध प्रकाशे ठे, त्यारे ए रसस हित ठे अने ए विरस ठे. एवो विषय ममता नाव ठे ते सर्व नाश पामेठे एनो हेतु ए ठे के जे नव रस ठे तेने एक नाव रसमांज लखे के० जुवे, तेथी विरस नाव मटीने एकज रसमां आत्मानुं रहेवुं आय. ॥७५॥ एम सर्व रसोमां गर्जित एक रसमय थयलुं एवुं आ समयसार नाटक नामे ग्रंथ श्री कुंद कुंदा चार्यजीए कह्यो, जेना अर्थ नावने सांजलता प्रमाणिक जीव ठे ते मारग कुंमा रगनो विचार समजे. ॥७६॥ प्रथम जगत वासी जीवोने हितकारी कार्यनो ग्रंथ प्रवर्त्त मान थयो ते पठी अमृतचंद नामा आचार्य प्रगट्या तेणे आ ग्रंथ अति श्रेष्ठ जाणीने आ ग्रंथनी टीका बनावी, गाथानुं रहस्य लइने काव्य बंध कह्यो ते कहीए ठीए. ॥७७॥ श्री अमृतचंदजी एज ग्रंथनुं व्याख्यान करतां सर्व विद्युद्धि द्वार

सुधी आध्या. आही ग्रंथ सपूर्ण थयो जाणी श्री अमृतचंद्र आचार्य नकिना वश
थी ग्रंथनुं गुण ज्ञान करे ठे. ॥ ८८ ॥ आ ग्रंथ अध्यात्म वाणीमा अद्भुत थ
यो, पण आ ग्रंथने कोई विरला ज्ञानवत पुरुष समजे, आ ग्रंथमा स्यादादनो
अधिकार ठे ते अल्प बुद्धि स्थूलमतिने समजवो मुशकेल ठे तेथी ते स्यादाद
नो जो विस्तार करीये तो सारु ॥ ८९ ॥ जेथकी आ ग्रंथ अति शोभा पामे
एम विचारी आ ग्रंथरूप मंदिर तेना उपर स्यादादनो विस्तार करियें तो ते कल
शरूप थाय. त्यारे महारा चित्तां अमृत जेवा वचन गद्दी के० धारण यझे खुले ए
म दोष रहितनी परे श्री अमृतचंद्र आचार्य बोले ठे के ॥ ९० ॥ श्री कुंद कु
दाचार्यना करेला नाटक ग्रंथमा जीव अजीव इव्यनो अधिकार कसो. हवे हुं
स्यादाद नयनो अवस्थानो द्वार कहुवु. अने साध्य वस्तुनी अवस्थानो द्वार कहुवु
॥ ९१ ॥ बाणुमां दोहरानो अर्थ सुजन ठे ॥ ९२ ॥ अमृतचंद्र आचार्य एवी
कोमल वाणी बोझा के अहो शिष्य स्यादादनी कथा हु कहुवु ते सांज
लो कोई अस्तिवादि तो एम कहे ठे के जगतमा जीव-वस्तु ठे, अने कोई
नास्तिवादी कहे ठे के, जगतमा जीव वस्तु नथी ॥ ९३ ॥ कोई अद्वैत
वादी ब्रह्मने एकरूप कहेठे कोई नैयायिक वैशेषिक जीवने अगणितपणे कहेठे
कोई वीर्य मतीने जीवने जीवने कृष्णगुर कहेठे, कोई साख्य मतीने जीवने जीवने
अजगज कहेठे ॥ ९४ ॥ अर्थ समजवाना मार्गने नय कहिए, ते समजवाना
मार्ग अनत ठे; तेने जीवने नय पण अनत कहिये, तेमां कोई नय कोई नयने
मजे नही, विरोधी ठे हवे आही जे सर्व नयनुं साधन करे, एटले सर्व नयने साचा
साधने देखावे, तेने स्यादादि जाणीए ॥ ९५ ॥ ते स्यादादनो अधिकार हवे हु
सर्व कहुवु एज स्यादाद आगमनु मूल ठे जे स्यादादना जाण प्रवीण जग
तवासी लोक ठे ते सत्तार जलधिना कागो पामेठे ॥ ९६ ॥

हवे नयजालथी शिष्यने सदेह उपज्यो त्यारे प्रश्न करेठे:- अथ शिष्यप्रश्न
गुरु उत्तर कथन -

संबंधा इकतीता - शिष्य कहे स्वामी जीव स्वाधीन के पराधीन, जीव एक है
किथो अनेक मानि लीजिये, जीव है सदीव किथो नाहि है जगतमाहि? जीव अवि
नस्वर के नस्वर कहौजिये, सतगुरु कहे जीव है सदीव निजाधीन, एक अवि
नस्वर दरव दृष्टि दीजिये, जीव पराधीन विन जगुर अनेकरूप, नाहि तदां जहां
परने प्रवान कीजीए. ॥ ९७ ॥

અર્થ:- પ્રથમ શિષ્ય પુછેહે, સ્વામી જીવ સ્વાધિન છે કે પરાધિન છે? જીવ એ ક છે કે ગણતિમાં અનેક છે? એ કેમ મનમાં જાણવું. અને જીવ કહેવાય છે તો જગતમાં સદાય છે કે નથી, એ અસ્તિપણાનો સંદેહ છે, અને જીવ અસ્તિ કે અવિનાશી છે કે વિનાશી છે. હવે આવી રીતના પ્રશ્ન ઉપર સજુરુ કહેહે. કે હે શિષ્ય જીવ વસ્તુ જગતમાં છે, પણ નાસ્તિ ન કહીએ, અને તે જીવ આપણે સ્વાધિન છે. અને એક છે યદ્યપિ ગિણતીયેં અનેક છે, તો પણ જનકુળથી એક છે. અવિનાશી ડ્વ્ય ડ્વિ દીજે તો એમજ છે, અને જો પર્યાય નય પ્રમાણ કરીયે તો જીવ પરાધીન છે, કર્માધીન છે. અને અવચિત મરણ દેખતાં ક્ષણજંતુર છે. ગત્યાદિક દેખતાં અનેકરૂપ છે. વળી અજીવ પદાર્થ સ્થાપનાની અપેક્ષાએ નથી. અને જ્યાં પર્યાય પ્રમાણ છે ત્યાં એ. ॥ ૯૭ ॥

હવે ડ્વ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવેં કરીને સર્વ વસ્તુનું અસ્તિનાસ્તિપણું કહેહે:-

અથ દરવ ક્ષેત્ર કાલ જાવ અસ્તિનાસ્તિ કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:-દર્વ ક્ષેત્ર કાલ જાવ ચારો જેદ વસ્તુહીમેં, અપને ચતુષ્ક વસ્તુ અસ્તિરૂપ માનિયેં, પરકે ચતુષ્ક વસ્તુ નાસતિ નિયત અંગ, તાકો જેદ દર્વ પરજાય મધ્ય જાનિયે, દરવતો વસ્તુ ક્ષેત્ર સત્તા જૂમિકાલ ચાલ, સુજાવ સહજ મૂલ સકતિ બઝાનિયે, યાહી જાંતી પરવિકલપ બુદ્ધિ કલપના, વિવહાર દૃષ્ટિ અંશજેદ પરવાનિયે. ॥ ૯૮ ॥ દોહરા:- હે નાહી નાહી સુ હૈ, હે હૈ નાહી નાહિ; યહ સરવંગી નયધની, સબમાને સબ માંહિ. ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:-ડ્વ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવ એ ચારેં જેદ વસ્તુમાં વિચારીએ, આંહી આપણે વસ્તુ છે, તે અસ્તિરૂપ માનીએ, એટલે સ્વડ્વ્ય સ્વક્ષેત્ર સ્વકાલ સ્વજાવથી વિચારીએ ત્યાં રે તો સર્વ વસ્તુ અસ્તિરૂપેં છે, અને જો પરવસ્તુથી એ ચારને વિચારિયેં તો વસ્તુનું નાસ્તિસ્વરૂપ નીપજે છે. એટલે પરડ્વ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ પરજાવથી સર્વ વસ્તુ નાસ્તિરૂપે છે. નિયત અંગ કે. નિશ્ચેનયથી. અસ્તિ છે તેનો જેદ ડ્વ્ય પર્યાયથી જાણવો. એ ચાર જેદમાં ડ્વ્યથી વસ્તુ કહીએ, વસ્તુની સત્તાની જૂમિને ક્ષેત્ર કહિયેં, વસ્તુની પરિણામ ચાલથી કાલ કહીએ, સહજની મૂલશક્તિને સ્વજાવ કહીએ. એ રીતે બુદ્ધિની કલ્પના કરીને પરડ્વ્ય ક્ષેત્રાદિકના જો વિકલ્પ ગ્રહણ કરિયેં જેમ કે ઘટ વસ્તુ ગ્રહણ કરવાથી પરડ્વ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ પરજાવની કલ્પનાથી નાસ્તિ છે. એ વ્યવહાર દૃષ્ટિથી વસ્તુના અંશ જેદ પ્રમાણ થાય. ॥ ૯૮ ॥ અને એ નથી એવું કહેવામાં સ્વડ્વ્યાદિકનું અસ્તિપણું લઈને પરડ્વ્યાદિકથી નાસ્તિપણું લઈએ તથા નહીં તે છે એમ

कहेवामां प्रथम परडव्यादिकतुं अस्तिपणु ग्रहीए, ठे अने नधीज एम केहेवामा फरी परडव्यादिकतुं केवल नास्तिपणुज ग्रहण करिये ठे, एथी सात नांगा उपजे ठे, आही सर्वांग नयना धणी स्यादादी सर्व वस्तुमा सर्व नागा माने ठे ॥ ९९ ॥

हवे चौद नयना जेदथी एकेक जेदे एकात पद्मीनी जेवी केहेणी ठे तेवी कहेवे.-

अथ चतुर्दश नय जेद एकात पद्म कथन नाम स्थापन -

सर्वैया इकतीसा - ज्ञानको कारन होय आतमा त्रिलोक मेय, होयसो अनेक ज्ञान मेल होय ठांही है, जोलों होय तोलों ज्ञान सर्व दर्बमे विनाहोय ठे त्र ज्ञान जीव वस्तु नाही है, देह नसे जीव नसे देह उपजत जसे, आतमा अचेतन है सत्ताअसमाही है, जीव तिन जंगुर अज्ञायक स्वरूपी ज्ञान, ऐसी ऐसी एकत अवस्था मूढ पाही है ॥ ५०० ॥

अर्थ - प्रथम चउद नयना नाम स्थापना कहेवे - जे होय वस्तुमा ज्ञान उपजेवे, तेथी ज्ञाननु कारण होय ठे ए नाम ठे, १ त्रण लोक प्रमाणे आत्मा ठे, तेथी त्रिलोकमय एवु नाम ठे, २ जेम अनेक होय ठे, तेम ज्ञान पण अनेक ठे ते अनेक ज्ञान ए नामठे ३ ज्ञानमा होयनी ठाया ठे ते मेलवु ठे तेथी मेलन होय ए नाम ठे ४ ज्या सुधी होय ठे त्या सुधी ज्ञान ठे होय उपरांत ज्ञान नथी तेथी ज्या लगी होय ए नामठे ५ सर्व दर्ब मयी विज्ञान ठे तेनु तेज नामठे ६ होय क्षेत्रने प्रमाणे ज्ञान ठे, तेथी होय क्षेत्रमान ए नाम ठे ७ जीव वस्तु जगतमा नथी तेथी नास्ति जीव ए नामठे, ८ देहनो नाश थवाथी जीवनो पण नाश, तेथी जीव नाश ए नामठे ९, देह उपजवाथी जीव विराजे ठे, तेथी देह त्या जीवोत्पाद ए नामठे १० आत्मा ठे ते अचेतन पदार्थ ठे तेथी अचेतन ज्ञाता ए नाम ठे ११ सत्ताना अस ते जीव कहिए ठे, पण आत्मा अस मात्र ठे ए नाम ठे १२ जीव ठे, ते क्षणजगुर ठे तेथी एज नामठे १३, ज्ञान ठे ते ज्ञायक स्वरूपमा नथी तेथी अज्ञायक ज्ञान ए नाम ठे १४ एवी एवी एकात अवस्था मूढ लोको पामे ठे, ए नयना जेद जाणवा ॥ ५०० ॥

हवे ज्ञानतुं कारण होय. एजे प्रथम नय कलुं तेनो प्रपच करी देखाडेवे -

अथ ज्ञानको कारन होय प्रथम नय यहु कथन.-

सर्वैया इकतीसा - कोउ मूढ कहै जैसे प्रथम समारि नीति, पीठे ताके उपर सु चित्र आगे लेखिये, तैसे मूल कारन प्रगट घट पट जैसो, तैसो तद्वा ज्ञान रूप कारज विज्ञेयिये, ज्ञानी कहे जैसी वस्तु तैसोई सुजाव ताको, ताते ज्ञान होय चित्र

નિન્ન પદ પેષિયે; કારન કારજ દોઝ એકહીમેં નિહચે પેં, તેરો મત સાચો વિવહાર
દૃષ્ટિ દેખીયે ॥ ૫૦૧ ॥

અર્થ:- કોઈ મૂઠ મીમાંસક તે શિષ્ય લોકને એમ સમજાવે છે કે, જેમ પ્રથમ
નિંતને સમારી હોય તોપથી તેના ઉપર ચિત્ર સારું થાય, અને નરસી ઉપર નરસું
ચિત્ર થાય; તેમ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિનું કારણ મન છે, પણ જેવો ઘટપટ પ્રમુખ પદાર્થ હો
ય તેવુંજ તિહાંજ્ઞાનરૂપ કાર્ય વિશેષ થાય છે, જો ઘટપદાર્થ જાણવા યોગ્ય
હોય તો ઘટ જ્ઞાન હોય, અને પટ પદાર્થમાં પટ જ્ઞાન હોય, તેથી જ્ઞાનનું કારણ
જ્ઞેય છે, હવે તેને સ્યાદાદ જ્ઞાની એમ કહે છે કે, અહો નાઈ, જે જેવી વસ્તુ છે
તેનો સ્વનાવ પણ તેવોજ છે, જે જ્ઞાનપદાર્થ છે તેનો સ્વનાવ જાણવાનોજ છે, અને જે
જ્ઞેયપદાર્થ છે તે જાણવા યોગ્યજ છે, આ અર્થે નેદથી જ્ઞાન અને જ્ઞેય એ બને જુદા
પદ જાણવા. અહીં જે જ્ઞેય કારણ પણે કહ્યો તેજ જ્ઞાન વિકલ્પે કહ્યું, તેથી ઘટપટાદિ
જગત છે તે જડ પદાર્થ દૂર રહ્યા, અને જ્ઞાન છે તેજ સામાન્ય પણે છે. તેથી નિશ્ચે નયથી
તો જ્ઞાનમાં જ્ઞેય પામિયે, પણ વ્યવહાર દૃષ્ટિ આપતાં તો તાહારું મત પણ સાચું છે ૫૦૧

હવે બીજા એકાંત નય આત્મા ત્રિલોકમય છે તેનો પ્રપંચ દેખાડે છે:-

અથ હુતિય નય આત્મા ત્રિલોક પ્રમાનયદુ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- કોઝ મિથ્યામતિ લોકાલોક વ્યાપિ જ્ઞાન માનિ, સમુજે ત્રિ
લોક પિંમ આતમ દરવ હૈ; યાહિતેં સુઠંદ નયો મોલે મુષ દૂ ન બોલે કહે યાજ
ગતમેં હમારોઈ સ્વરબ હૈ; તાસોં જ્ઞાતા કહે જીવ જગતસોં નિન્ન પૈ જગતકો
વિકાસી તોહિ યાહીતે ગરવ હૈ; જો વસ્તુ સો વસ્તુ પરરૂપસોં નિરાલી સદા,
નિહચે પ્રમાન સ્યાદવાદમેં સરવ હૈ; ॥ ૫૦૨ ॥

અર્થ:- કોઈ નૈયાયિક વૈજ્ઞેપિક મિથ્યાતિ છે. તે જ્ઞાનને લોકાલોક વ્યાપી મા
નીને એવું સમજે છે કે જીવ છે તે વિજ્ઞાનનો પિંમ છે. અને વિજ્ઞાન છે તે લોકાલોક
વ્યાપી છે. તેથી આત્મદ્વય ત્રણ લોક પ્રમાણ છે. તેથી પોતાને સર્વ વ્યાપી ईશ્વર
માનીને સ્વઠંદ થયો મોલે છે અનિમાનમાં ચઢ્યો થકો બીજાને મૂર્ખ માનીને કોઈ
ની સાથે મુશ્કથી ન બોલે. જો બોલે તો એમ કહે કે આ જગતમાં હમારીજ સ્વરબ કે
સર્વ રચના છે. હવે તેને સાદાદ જ્ઞાની કહે છે કે અહો નાઈ જીવ જે છે તે જગતથી
નિન્ન છે પણ તેના જ્ઞાનમાં જગતનો વિકાસ છે તેથી ईશ્વરપણાનો ગર્વ ચઢ્યો છે પણ
જે વસ્તુ છે તેતો પોતાના સ્વરૂપમાંજ રહે છે અને પરસ્વરૂપથી સદા જુદી રહે છે તેથી
જગત અને આત્માને નિશ્ચે નયના પ્રમાણથી સ્યાદાદમાં સર્વથા વિવરોધ પામિયે. ૫૦૨

हवे त्रीजो एकात नय ते ज्ञेयथी ज्ञाननो अनेक प्रपंच कहि देखाडेते -

अथ त्रितीय ज्ञेयसो अनेक ज्ञान कथन -

सवैया श्कतीसा - कोठ पशु ज्ञानकी अनंत विचित्राई देखे, ज्ञेयको आकार नाना रूप विसतर्यो है, ताहीको विचारी कहे ज्ञानकी अनेक सत्ता, गहिके एकंत पद लोकनिर्माण लयों है, ताको भ्रम भंजवेको ज्ञानवत कहे ज्ञान, अगम अगाध निराबाध रस ज्यों है, ज्ञायक सु नाई परजाईसों अनेक ज्यों, जद्यपि तथापि एकतासो नहि टर्यो है, ॥ ५०३ ॥

अर्थ.- कोई पशु के० मूर्ख ज्ञाननी अनंत विचित्रता देखेते तेनो हेतु कहे ठे. जगतमा ज्ञेय वस्तु अनंत ठे, तेना आकार अनंत ठे ते ज्ञानमा परणमे ठे तेथी ज्ञानपण नानाप्रकारथी विस्तरे ठे, अने तेना नाना रूप विस्तारने विचारीने ज्ञाननी अनंत सत्ता माने ठे एवो एकात पद लईने प्रतिवादी लोकथी लडे ठे हवे स्यादादी ज्ञानवत ते एकान्तपट्टीना भ्रम नाजवाने एम कहेते के, अहो नाई तु ज्ञानने ज्ञेयनो आकार परणम्यो जाणीने केम जूले ठे ? ज्ञान ठे ते अगम्य वस्तु ठे निराबाध रसथी ज्यों ठे ज्ञाननो ज्ञायक स्वभाव ठे, तेथी यद्यपि पर्याय शक्तिथी ज्ञान अनेकरूप थयु ठे तथापि ज्ञायक स्वभावथी ज्ञाननी एकताज ठे. पण ते एकताथी ज्ञान टलतुं नथी ॥ ५०३ ॥

हवे चोथा नयमा ज्ञाननेविषे ज्ञेयनी ठायानो प्रपंच देखाने ठे.-

अथ चतुर्थ ज्ञेय ठायो यह कथन -

सवैया श्कतीसा - कोठ कुथी कहे ज्ञानमाहि ज्ञेयको आकार, प्रतिजासि रह्यो हे कलंक ताहि धोइए, जब ध्यान जलसों पखारिके धवल कीजे, सब निराकार शुद्ध ज्ञानमई होइए, तासों स्यादादी कहे ज्ञानको सुजाव यह, ज्ञेयको आकार वस्तु नाहि कहा खोइए, जैसे नाना रूप प्रतिबिम्बकी ऊलक दीसे, जद्यपि तथापि आरसी विमल जोइए. ॥ ५०४ ॥

अर्थ - कोई कुथी के० कुबुद्धि वैज्ञानिक मतवालों एम कहे ठे के, जो जगत वासी जीवना ज्ञानमांज ज्ञेयनो आकार प्रतिजासे ठे, ते आकार तो निराकार ज्ञानतुं कलंक उपजेते तेने धोई नाखवो जोइए, तेथी निराकारनु ध्यान लगाइतु तेतो जल थयु, ते जलथी प्रह्लादीने ते ज्ञानने उज्ज्वल करिये तेवारें निराकार शुद्ध ज्ञानमय प्रकाश ठे, हवे आदी स्यादादी तेने कहे ठे अरे नाई ज्ञाननो एज स्वभाव ठे,

કે જ્ઞેયનો આકાર વસ્તુમાં જાણે તો આંહી આકાર ગમાવી નાચવાની શું મતલબ છે. જેમ આરસીમાં નાના રૂપ પ્રતિ વિંબનો ઝલકાટ દેખાય છે તો પણ આરસી નિર્મલ જોઈ પણ તેને પ્રતિવિંબનું કલંક કોઈ ન કહે. ॥ ૫૦૪ ॥

હવે પાંચમો એકાંતનય તે જ્યાં જાણે જ્ઞેય ત્યાં જાણે જ્ઞાન તેનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે

અથ પંચમ જોણે જ્ઞેય તોણે જ્ઞાન યહ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- કોણ અજ્ઞ કહે જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન પરિણામ જોણે વિદ્યમા ન તોણે જ્ઞાન પરગટ છે; જ્ઞેયકે વિનાશ હોત જ્ઞાનકો વિનાશ હોઈ, એસી વાકે હિરદે મિથ્યાતકી અલટ છે; તાસોં સમકિતવંત કહે અનુજો કહાન. પરજે પ્રવા ન જ્ઞાન નાનાકાર નટ છે; નિરવિકલપ અવિનસ્વર દરવ રૂપ, જ્ઞાનજ્ઞેય વસ્તુસોં અવ્યાપક અઘટ છે. ॥ ૫૦૫ ॥

અર્થ:- કોઈ અજાણ પુરુષ એવું કહે છે કે જેવો જ્ઞેયનો આકાર તેવું જ્ઞાનનું પરિણામ થાય છે, તેથી જ્ઞેય વિદ્યમાન જ્યાં જાણી હોય, ત્યાં જાણી જ્ઞાન પ્રગટ રહે છે અને જ્ઞેયનો વિનાશ થયે જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાય છે, એવી વાત મિથ્યામતીના હૃદયમાં મિથ્યાની અલટ લાગી રહે છે; હવે તેનાથી સમ્યકવંત સ્યાદાદી અનુજવ ની કથા કહે છે. અરે નાઈ, જેમ કોઈ નટ પુરુષ છે તે નાના પ્રકારના જેપ ધારી ને નાના પ્રકારનાં નામ ધરાવે છે, તેમ જ્ઞાનરૂપ નટ છે, તે નાના આકાર ધરીને પર્યાય પ્રમાણે બહુરૂપી થાય છે પણ જેવું નટ ઈચ્છ્ય એક છે તેવું જ્ઞાન વસ્તુ પણ નિર્વિકલ્પ એક છે, ઈચ્છ્યપણે અવિનસ્વર છે. અને જ્ઞાન વસ્તુ તે જ્ઞેય વસ્તુથી અવ્યાપક છે, એટલે જ્ઞેયવસ્તુ જ્ઞાન વસ્તુમાં એક મેક ન થાય તેથી જ્ઞાન જ્ઞેયની એકતા અઘટતી છે ॥ ૫૦૫ ॥

હવે ષષ્ઠા એકાંતનય સર્વ ઈચ્છ્યમયી આત્માનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:-

અથ ષષ્ઠમ સર્વ દર્શનમય આત્મા યહ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- કોણ મંદ કહે ધર્મ અધર્મ આકાશ કાલ, પુદ્ગલ જીવ સ બ મેરો રૂપ જગમેં; જાણે ન મરમ નિજ માનેં આપા પરવસ્તુ બંધે દિઠ કરમ ધરમ યોગે મગમેં; સમકિતી જીવ સુદ અનુજો અન્યાસે તાતેં પરકો મમત્વ ત્યાગ કરે પગ પગમેં; અપને સુજાવમેં મગન રહે આઠોં જામ, ધારા વાહી પંથિક કરાવે મો પ મગમેં ॥ ૫૦૬ ॥

અર્થ:- કોઈ મૂર્ખ બ્રહ્માદૈતવાંદી એવું કહે છે કે જો કોઈનાં મતમાં ધર્મ અધર્મ આકાશ કાલ જીવ પુદ્ગલ એ ઈચ્છ્ય કહેવાય છે તે સર્વ બ્રહ્મ છે. તેથી મારું પણ સર્વ જગતમાં વિસ્તરિ રહ્યું છે. બીજો પદાર્થ કોઈ નથી. આંહી ગુરુ શિ

अने कहे थे. अहो शिष्य एतो ब्रह्माद्वैतवादी मूढ मती थे, ते पोतानो मर्म जाण तो नथी, अने पर वस्तु थे तेने आत्मा जाणो थे एवा मिथ्यात्वथी ए दृढ कर्म वा धे थे अने जगतमा पोतानो धर्म खोवे थे पोतानो स्वभाव गमावे थे. जे सम केती जीव होय तेतो सोहं चीजना ध्यानथी शुद्ध अनुभवनो अन्यास करे, तेथी आत्मतत्व छुडज पामे अने पगले पगले परवस्तुनो त्याग करे, अने पोताना शुद्ध स्वभावमा आठे प्रहर मगन रहे, तेथी ज्ञान धारामां वहेनारो मोक्ष मार्गमा चालनारो कहेवाय थे ॥ ५०६ ॥

हवे सातमो एकांत नय जे क्षेत्र प्रमाण ज्ञान तेनो प्रपंच कहि देखाडेते
अथ सप्तम क्षेत्र प्रमाण ज्ञान यह कथन -

सवैया ५कतीता - कोउ सठ कहे जेतो क्षेत्ररूप परवान, तेतो ज्ञान ता तें कहु अधिक न आर है, तिहुं काल पर छेत्र व्यापी परनयो माने, आपा न पि ठाने ऐसी मिथ्या दृग दार है, जैन मती कहे जीव सत्ता परवान ज्ञान, क्षेत्रों अ व्यापक जगत सिर मोर है, ज्ञानकी प्रज्ञामे प्रतिबिंबित विविध क्षेत्र, जदपि तथा पि थिति न्यारी न्यारी वार है ॥ ५०७ ॥

॥ अर्थ - कोई मुख्य एम कहे थे के जेटलु क्षेत्र वस्तुनो आकाररूपनु प्रमाण थे एटले क्षेत्रनो जेटलुं एक नादानुं मोहोदुं प्रमाण थे तेदलु ज्ञाननुं प्रमाण थे तेथी कोई वधारे बीजो प्रमाण नथी एम ज्ञानने त्रणे कालमा परछेत्र व्यापी अ ने पर वस्तुथी परिणम्यो, एटले क्षेत्रथी एक सेक थयो ज्ञानने माने थे पण ज्ञानने आत्मारूप जाणे नहीं, एवी मिथ्या दृष्टिनी दोर थे. हवे तेने जैनमती स्यादादी कहे थे अहो जाई, जेटला आकाश क्षेत्रमा जीव सत्ता थे तेदलाज प्रमाण ज्ञान थे अने ज्ञान थे ते घट पटादिक क्षेत्र पदार्थथी अव्यापक थे एज जगतना मस्तके मुगट समान थे जो पण ए ज्ञाननी प्रज्ञामां नाना प्रकारना क्षेत्र पदार्थ प्रतिबिंबित थई रह्याते, तोपण ज्ञाननी स्थिति जूदीज थे अने क्षेत्रनी स्थिति पण जुदीज थे अने ज्ञाननुवेकाणु आत्मा थे ते पण जुदोज थे, अने ज्ञाना एथिवी प्रमुख जे ठेकाणा थे ते पण जुदाज थे ॥ ५०८ ॥

हवे आठमो नय नास्तिकवादी एम कहे थे के वस्तु नथी एज एकांत नय थे तेनो प्रपंच कही देखाडे थे - अथ अष्टम नास्तिकवादी वस्तु नाही यह कथन -
सवैया ५कतीता - कोउ शून्यवादी कहे क्षेत्रके विनाश होत, ज्ञानको विनाश होइ कहो केसे जीजियें, तातें जीवितव्यताकी थिरता निमित्त अथ, ज्ञायाकार परि

नामनिको नास कीजियें; सत्यवादी कहे जैया दूजें नाही पेद खिनझेयसों विरचि ज्ञान जिन्न मानी लीजियें; ज्ञानकी शकती साधि अनुजो दशा थराधि, करमकों त्यागिके परम रस पीजियें ॥ ८ ॥

अर्थः—कोई बौध मतिनो चेद गुन्यवादी एम कहे ठे के, ज्ञेय ठते ज्ञान उपजे ठे, अने ज्ञेयनो विनाश यए ज्ञाननो पण विनाश आय ठे. अहो प्रतिवादी तमेज कहोठो के ज्ञान ते जीवतुं रूप ठे. तो ज्ञाननो विनाश यएथी जीव पण विणसी जाय. तो जीवतुं केम होय? तेनो उत्तर के जीवितव्यनी स्थिरताने कारण एटछे शाश्वत जीव राखवा निमित्त ज्ञानमां जे ज्ञायाकार परिणाम उपजे ठे, तेतुं नाश करियें तो जीवनी स्थिरता आय, हवे ते उपर सत्यवादी जैनी कहे ठे. अहो जाई एम खेदमां खिन्न के० आकुलव्याकुल न थातुं. ज्ञेयथी विरचिने उदासीन थईने ज्ञान वस्तु जिन्नज मानी लइयें. ए ज्ञाननी ज्ञायक शकती ठे ते शक्तिनुं साधन करीने अनुजव दशामां ए ज्ञायकने आराधिने कर्मने त्यागी परम रस पीजीए ॥ ८ ॥

हवे नवमो एकांत नय देहनो नाश थातां जीवनो नाश तेनो प्रपंच कही देखाडेठे

अथ नवम देहके नाश होत जीवको नाश यह कथनः—

सवै इकतीसाः—कोउ कूर कहे काया जीव दोउ एक पिंम, जब देह नसे नी तबहीं जीव मरेगो; ठायाको सो ठल किथों मायाकोसो परपंच, कायामे स माइ फिरि कायाकों न धरेगो; सुधी कहे देहसों अव्यापक सदीव जीव, समोपाइ परको ममत्व परिहरेगो; अपने सुजाउ आइ धारना धरामे धाइ, आपुमें मगन वहेके आपा शुद्ध करेगो. ॥ ९ ॥ दोहराः—ज्यों तन कंचुकि त्यागसों, विनसे नांहि जुयंग; त्यों शरीरके नासतें, अलख अखंमित अंग. ॥ १० ॥

अर्थः—कोई चारवाक मती कूर एम कहे ठे के, काया अने जीव बने एक पिंम ठे, तेथी ज्यारे देह नाश पामसे त्यारे जीव पण नाश पामजे. जेम वृद्धनो विनास यये तेनी ठाया पण विनाश पामे ठे, तेम काया अने जीवनी ठायानो ठल बनी रह्यो ठे. अथवा इंड जालनी मायानो प्रपंच बनी रह्यो ठे, तेथी ते कायामां समाइने एटछे दीपकनी परे थोलवाइने पाठो कायाने धरजे नही. हवे तेने सुधि के० पंमित स्यादादी कहेठे. अहो जाई जीव ठे ते देहथी सदा अव्यापक ठे. एटछे जीव देह पणे परिणम्यो नथी. आ जीव पोतानो समय प्रस्ताव पामीने परनो ममत्व ठोडजे. त्यारे पोताना शुद्ध स्वभावमां आवीने, धारनाधरामेंधाइके एटछे स्थिरता रूप नूमिमां रहीने आप स्वरूपमां आपज मगन थईने आत्मानी शु

હતા કરશે. ॥ ૯ ॥ જેમ સર્પના શરીર ઉપર કાંચલી આવે, તે કાંચલીનાં ત જવાથી જીવંગ વિણશે નહીં. તેમજ શરીરનો ત્યાગ થાતા અલપ જીવ છે તે અલ્પ મિત અંગે રહેશે પણ જીવનું વિનાશ થતું નથી. ॥ ૧૦ ॥

હવે દશમો એકાંત નય દેહ ઉપજવાથી જીવ ઉપજે તેનો પ્રપચ કહી દેલાડે છે -

અથ દશમ દેહ ઉપજત જીવ ઉપજે યહ કથન -

સવૈયા ફકતીસા - કોઇ હુલુદિ કહે પહિલે ન દૂતો જીવ, દેહ ઉપજત ઓપજ્યો હે અથ આફકે, જોડો દેહ તોડો દેહધારી ફિર દેહ નસે, રહેગો અલપ જ્યોતિ જ્યોતિમેં સમાફકે, સદ્બુદ્ધિ કહે જીવ અનાદિકો દેહ ધારી, જવ જ્ઞાન, હોઈગો કવહીં કાલ પાફકે, તવહીં સો પર તજિ અપનો સરૂપ નજિ, પાવેગો પરમ પદ કરમ નસાફકે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ - કોઈ હુલુદિ ધરનાર એક સમત્વ વાલો એમ કહે છે કે, પેહેલો જીવ દૂતો નહીં અને ઇશ્વરી, જલ, તેજ, વાયુ, એ ચાર જૂતના મિલાપથી દેહ ઉપજ્યો તે માં જ્ઞાન શક્તિરૂપ જીવ પણ આવી ઉપજ્યો હવે જ્યાંસુધી દેહ વર્તે ત્યાંસુધી દેહ ધારી નામ ધરાવે છે અને પાઠો દેહનો નાશ થશે ત્યારે અલપ પુરુષ જ્યોતિ રૂપો છે, તે જ્યોતિમાં સમાઈ જાશે હવે સદ્બુદ્ધિ સ્યાદાદી કહે છે, અહીં નાઈ જીવ અનાદિ કાલથી દેહ ધારી મૂર્તિક છે એટલે નવો ઉપનું નથી અને એ જીવ કોઈ કાલે કાલ લબ્ધી પામીને જ્ઞાની થાશે ત્યારે દેહાદિક પર વસ્તુને ત્યાગિને પોતાના સ્વરૂપને ખજસે. પઠી કર્મોનો નાશ કરીને પરમ પદને પામશે ॥ ૧૧ ॥

હવે અગ્યારમો એકાંત નય આત્મા અચેતન તેનો પ્રપચ વિસ્તારથી કહે છે -

અથ એકાદશમ આત્મા અચેતન યહ કથન -

સવૈયા ફકતીસા - કોઇ પદ્મપાતી જીવ કહે જ્યેકે આકાર પરિનયો જ્ઞાન તા તેં ચેતના અસત હે, જ્યેકે નસત ચેતનાકો નાસ તા કારન, આત્મા અચેતન ત્રિકાલ મેરે મત હે, પમિત કહત જ્ઞાન સદ્જ અલ્પમિત હે, જ્યેકો આકાર ધરે જ્યેસોં વિરત હે, ચેતનાકે નાશ હોત સત્તાકો વિનાશ હોય, યાતે જ્ઞાન ચેતના પ્રવાન જીવ તત હે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ - કોઈ પદ્મપાતી હૃદવાદી જીવ કહે છે જ્ઞાન છે તે જ્યેનો આકાર પરિણમ્યો હોય, અને આકાર પરિણામ અસત છે, તેથી ચેતના પણ અસત છે. તેનો હેતુ કહે છે, જુઓ જ્યેનો નાશ થાય તેવારે ચેતનાનો નાશ થાય છે. જે સત્ વસ્તુ હોય તેનો તો વિનાશ કિવારે પણ ન થાય તે કારણથી ચેતના અસત્ થઈ તેથી

ત્રણે કાલમાં આત્મા અચેતન થયો, એવું માહારો મત છે. હવે પંક્તિ સ્યાદાદી કહે છે અહો નાઈ જ્ઞાન વસ્તુ સહજ સ્વનાવે અસ્ખંભિત છે, અને જ્ઞેયનો આકાર ધરે છે તોપણ જ્ઞેયથી વિરક્ત છે. જેમ આરસીમાં આકાર નાસે તોપણ તે આકારરૂપ આરસી ન થાય, જો ચેતના લક્ષણનોપણ નાશ માનીએ તો જીવની સત્તાનો પણ નાશ થાય, ત્યારે જીવ વસ્તુ પણ અસત્ થાય, તેથી જીવ તત્વ જે છે તે જ્ઞાન ચેતનાના પ્રમાણથીજ માનીએ ॥ ૧૨ ॥

હવે બારમો એકાંત નય અંસપ્રમાણ જીવ સત્તાનો પ્રપંચ કહી બતાવે છે:-

અથ દ્વાદશમ અંસ પ્રમાણ સત્તા યહ કથન:-

સવૈયા ઇકતીસા:- કોઝ મહા મૂર્ખ કહત એક પિંમમાંહિ, જહાંજોં અચિત્ત ચિત્ત અંગ લહલહે છે; જોગરૂપ જોગ રૂપ નાના કાર જ્ઞેય રૂપ, જેતે જેદ કરમ કે તેતે જીવ કહે છે; મતિમાન કહે એક પિંમમાંહિ એક જીવ, તાહીકે અનંત નાવ અંસ ફેલી રહે છે; પુગલસોં નિન્ન કર્મ જોગસોં અચિન્ન સદા, ડપજે વિન સે ચિરતા સુનાવ ગહે છે. ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:-કોઈ બૌદ્ધમતી મહા મૂર્ખ એમ કહે છે કે, એક શરીરમાં જ્યાં લગી અચિત્ત ચિત્ત અંગ કે ઘટપટાદિક અચેતન વિકલ્પ અથવા નર અમર તિર્યંચાદિ ચેતન અંગ તે સચિત્ત વિકલ્પ ચક્રચકી રહ્યા છે, યોગપરિણામથી યોગરૂપ જોગપરિણામથી જોગરૂપ એમ જ્ઞેયનાં નાનાપ્રકાર રૂપ જેટલાં કર્મ કે ક્રિયાના જેદ થાય છે. તે ટલાને જીવ સંખ્યા કહે છે, એટલે જીવ સત્તા અંસ પ્રમાણ થઈ, હવે બુદ્ધિવંત સ્યાદાદી એમ કહે છે કે, અહો નાઈ એક પિંમમાં એક જીવ છે અને તે જીવના જ્ઞાન પરિણામે કરીને અનંત નાવ નાસનરૂપ અંસ ફેલી રહ્યા છે. પણ જીવ છે તે પુદ્ગલથી નિન્ન છે, અને કર્મયોગથી અચિન્ન કે નિરાકુલ છે, તેમાં નાવ અંસ અનંત ડપજે છે. અને અનંત વિણસે છે પણ જીવતો સ્થિરતારૂપજ ગ્રહી રહ્યો છે ॥ ૧૩ ॥

હવે તેરમો એકાંતનય દ્વણંજુર જીવનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:-

અથ ત્રયોદશમ ટિનંજુર જીવ યહ કથન:-

સવૈયા ઇકતીસા:- કોઝ એક ટિનવાદી કહે એક પિંમમાંહિ, એક જીવ ડપજત એક વિનસતુ છે; જાહી સમૈ અંતર નવીન ડતપતિ દુઝ તાહી સમૈ પ્રથમ પુરાતન વસતુ છે; સરવંગ વાદી કહે જેસે જલવસ્તુ એક, સોઝ જલવિવિધ તરંગનિ લસતુ છે તેસેં એક આતમ દરવ ગુનપરજેસોં અનેક નયો પેં એક રૂપ દરસતુ છે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- કોઈ એક દ્વણવાદી બૌદ્ધ એમ કહે છે કે એક પિંમમાં એક જીવ ડપજે

हे एक जीव विणसे ठे जे समे पिममां नवा जीवनी उत्पत्ति न थाय ते समे पे हलो पुराणो जीव ठे ते बसे ठे; पठी ते विणसे ठे एम शृंखला बंध उपजे विणसे ठे, तेने सर्वांगवादी जैनमती एम कहे ठे के अहो नाई, जेम तलाव - प्रमुख ज लाश्रयमां जल वस्तु एक ठे तेज जल विविध तरंगे करी लसित के० निन्न निन्न देखाय ठे, तेम एक आत्मा इच्च ठे ते गुण पर्यायधी अनेक रूप थयो ठे तोपण इष्वाधिक नये एक रूपेज देखीए ठे ॥ १४ ॥

हवे चउदमो एकातनय ज्ञायक अज्ञायकनो प्रपंच कही बतावे ठे -

अथ चतुर्दशम अज्ञायक ज्ञायक नय यह कथन -

सवैया इकतीसा - कोउ बाल बुद्धि कहे ज्ञायक सकति जोलों, तोलों ज्ञान अशुद्ध जगत मथ्य जानिये, ज्ञायक सकति काल पाई मिटि जाई जब, तब अ विरोध बोध विमल वखांनिये, परम प्रवीन कहे ऐसी तो न बने वाही, जेसे विनु परगास सूरजन मानिये, तेसे विनु ज्ञायक सकति न कहावे ज्ञान, यह तो न पठ परतह परवानिये ॥ १५ ॥

अर्थ - जेनी बालकना जेवी तुच्छ बुद्धि ठे एवो कोई शुन्य वादी तथागत कहे ठे के, ज्या लगे ज्ञानमा ज्ञायक शक्ति ठे, त्या लगे जगतमा ज्ञान अशुद्ध कहे वायठे, तेनो एज परमार्थ ठे, के जे ज्ञायकपण ठे ते विकटपरूप ठे अने विकटप थी ज्ञान अशुद्ध थाय ठे, तेथी निर्विकटप ज्ञान शुद्ध ठे ज्यारे जवितव्यताने व शथी पोतानो समय प्रस्ताव पामीने ज्ञायक शक्ति ठे ते मटी जाय, त्यारेज विक टपना विरोधथी रहित एवु बोध के० ज्ञान ते विमल के० शुद्ध बखाणीए हवे एने परम प्रवीण स्यादादी कहे ठे - अरे नाई जे तु ज्ञायक एकतामां विकल्प मानीनें शका पामेठे, अने ज्ञायक पण अशुद्ध मानेठे, एवात बने नही जेम प्रका शविना सूर्य मान्यो न जाय, अने प्रकाशथीज सूर्य मान्यो जाय, तेम ज्ञायक श क्तिविना ज्ञानपण कहेवाय नही, जो तमे अनुमानप्रमाणथी तमारो पद्द साधन करता नथी, तो प्रत्यह प्रमाणथी पण तमारो पद्द प्रमाण कीवो न जाय, तेथी तमारो पद्द ठे ते पद्दनास ठे. ॥ १५ ॥

हवे जेणे चउद एकात नय हटावी दीवा एवो जे स्यादाद तेनी सुतिकरेठे -

अथ स्यादवाद प्रज्ञासा कथन -

बोहरा - इह विधि आत्म ज्ञान हित, स्यादवाद परवान, जाके वचन वि चारसो, मूरख होई सुजान ॥ १६ ॥ स्यादवाद आत्म सदा, ता कारन बज

વાન, શિવ સાધક બાધા રહિત, અર્થે અસ્વંમિત આન ॥૧૭॥ સ્યાદવાદ અધિકાર
યહ, કહ્યો અલપ વિસતાર, અમૃત ચંદ મુનિવર કહે, સાધક સાધિ હુવાર ॥૧૮॥

અર્થ:- આવી રીતે આત્માના જ્ઞાનનો હિતકારી સ્યાદાદ મત છે, તેજ પ્રમા
ણ જાણવો. જે સ્યાદાદની વચન યુક્તિમાં પૂર્વે મૂર્ખ હોય તે સુજાણ થાય. ॥૧૬॥
જે સ્યાદાદ સ્વરૂપ છે તેજ આત્માની દશા છે. તે કારણથી સ્યાદાદ છે તે મહા
બલવાન છે. મોક્ષનું સાધક છે, અને કોઈ યુક્તિથી જાંગે નહી, તેથી તે બાધા રહિત
છે અદ્વય છે. અને સર્વ નયમાં ફેલિ રહ્યો છે તેથી અસ્વંમિત એની આણ છે ॥૧૭॥
શ્રી આચાર્ય એમ કહે છે કે, આ કંઈક સ્યાદાદનો અધિકાર અલ્પવિસ્તારથી કહ્યો
હવે શ્રી અમૃતચંદ આચાર્ય બારમો સાધ્ય સાધક દાર કહે છે. ॥૧૮॥

इति श्री नाटक समयसारना इग्यारमां स्यादाद नामा दारनो अधिकार
बालाबोध सहित समाप्तः ॥ ॥ ॥ ॥

હવે સાધ્ય વસ્તુ અને સાધક વસ્તુનું સ્વરૂપ દેખાડે છે:-

अथ श्री साध्य साधक स्वरूप कथन-

सवैया इकतीसा:-जोइ जीव वस्तु अस्ति प्रमेय अगुरु लघु, अजोगी अमूर्तिक पर
देशवंत हे; उत्पत्तिरूप नाशरूप अविचल रूप, रतनत्रयादि गुण जेदसों अनंत हे;
सोई जीव दरब प्रवान सदा एकरूप, ऐसो शुद्ध निहचें सुजाउ विरतंत हे; स्यादवाद
मांहि साधि पद अधिकार कह्यो, अब आगे कहिवेकों साधक सिधांत हे ॥ १९ ॥

दोहरा:- साधि शुद्ध केवल दशा, अथवा सिद्ध महंत; साधक अविरत आ
दिबुध, ठीन मोह परजंत. ॥ २० ॥

અર્થ:- જે કોઈ જીવ વસ્તુ છે તે ઇચ્છ્યથી અસ્તિપણે પ્રમેયપણે અગુરુ લઘુ પ
ણે અજોગીપણે અમૂર્તિક પણે, પ્રદેશવંત પણે; પ્રવર્તે છે, તેમાં જે નાસ્તિપણું
નહી તે અસ્તિપણું જાણવું, અને પ્રમાણ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે, તેથી પ્રમેયપણું છે
અપ્રદગલીક પણાથી અગુરુ લઘુપણું છે, ઇત્યાદિ ધર્મ છે. ઉત્પત્તિરૂપ પર્યાયથી વિ
નાશ રૂપ પર્યાયથી અવિચલરૂપથી જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રત્નત્રય કહિએ. ઇત્યાદિ
ક ગુણોના જોડથી અનંત પણું લીધો વર્તે છે. તેજ જીવેચ્છ્ય એકરૂપજ સદા પ્ર
માણ છે. તે એકરૂપને અસ્તિત્વ પ્રમેયત્વાદિક ધર્મે કરી આગલ કહ્યો તેજ શુદ્ધ
નિશ્ચયનયથી એનો એવો સ્વજાવ વૃત્તાંત છે તેજ સાધ્ય પદ કહ્યું એટલે સાધવાલા
યક-વસ્તુ તે સ્યાદાદ અધિકારમાં કહ્યું. હવે આગલ એને સાધવાનું સિદ્ધાંત સાધક છે

॥ ૧૯ ॥ સુદ-કેવલીની દશાને સાથ વસ્તુ કહીએ અથવા મહત્ત સિદ્ધપણું તે સાથ વસ્તુ છે. અને ચોથા અવિરત ગુણગણાથી માંનીને બારમાં ક્ષીણ મોહ ગુણગણા પર્યંત નવ ગુણગણાના ધણી જે બુધ કે ૦ પમિત છે, તે સર્વેને સાથ કહીએ ૨૦

હવે અવિરત્યાદિ સાધકની વ્યવસ્થા કહેવે - અથ સાધક વ્યવસ્થા કથન -

સવેયા ઇકતીસા - જાકો અધો અપૂરવ અનવર્તિ કરનકો, નયો લાજ નઈ ગુરુ વચનની બોહની, જાકે અનંતાનુબંધ ક્રોધ માન માયા લોજ, અનાદિ મિથ્યાત મિશ્ર સમકિત મોહની, સાતોં પરકિતિ સ્વપી કિવા ઉપસમી જાકે, જગી વરમાહી સમકિત કલા સોહની, સોડ મોહ સાધક કહાયો તાકે સરવગ, પ્રગટી શગતિગુન ધાનક આરોહની ॥ ૨૧ ॥ સોરગ - જાકો મુગતિ સમીપ, નઈ નવ સ્થિતિ ઘટ ગઈ; તાકી મનસા સીપ, સુગુરુ મેઘ મુક્તા વચન. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ - જે જીવને અધો કે ૦ યથાપ્રવર્તિ કરણનો અને અપૂર્વ કરણનો તથા અનિવૃત્ત કરણનો લાજ થયો, એટલે એ સમ્યક્ પ્રાપ્તિના ત્રણ કરણ છે તેનો લાજ થયો, અને જેને ગુરુ વચનની બોહની થઈ એટલે ગુરુ ઉપદેશનો લાજ થયો, તેથી અનંતાનુબંધી ક્રોધ માન માયા અને લોજ, તથા અનાદિકાલની મિથ્યાત મોહની, મિશ્રમોહની અને સમ્યક્ મોહની, એ સાત પ્રકૃતિ જેની ક્યય થઈ, અથવા ઉપશમી અથવા સાતેમા કડ સ્વપી કડ ઉપશમી, એવી જેના હૈયામા સુદામણી સમકિતની કલા જાગી તેજ જીવ મોહનો સાધનારો કહેવાય તેના સર્વ અગમાં એટલે બાહ્ય અન્યતર અગમા ગુણસ્થાનક આરોહણી કે ૦ ચંદ્રવાની શક્તિ પ્રગટી ॥ ૨૧ ॥ જેને નવસ્થિતિના પરિપાકથી મુક્તિ સમીપ થઈ, અને સસારની સ્થિત ઘટી ગઈ, તે ગુરુપની મનસા સીપ સમાન થઈ, ત્યા સદગુરુ તે મેઘ સમાન થયો, તે સદગુરુના વચન તેની મનસારૂપ સીપમા અમૌલિક મોતી જેવા થયાં થકા રુચે છે ॥ ૨૨ ॥

હવે સદગુરુને મેઘની ઉપમા કહીને સ્તવે છે - અથ ગુરુ પ્રશંસા -

દોહરા - જ્યોં વરપે વરપા સમે, મેઘ અસ્થિતિ ખાર, ત્યોં સદગુરુ વાની સિરેં, જગત જીવ હિતકાર ॥ ૨૩ ॥

અર્થ - જેમ વરસાદ કાલમાં મેઘ અસ્થિતિ ધારાયેં વરસે તેમજ સદગુરુ હોય તે જગતવાસી જીવને હિત કારક અમૃત વાણી સેવે છે ॥ ૨૩ ॥

હવે સદગુરુના ઉપદેશ આદેષણી ધર્મ કથા કહે છે - અથ ઉપદેશ કથન -

સવેયા તેઈસા - ચેતનજી તુમજાગિ વિલોકહું લાગ રહે કહોં માયાકિ તાઈ, આય કહોંતું કહોં તુમ જાગયે માયા રહેગિ જહાકિ તહાઈ, માયા તુહારિ

न जाति न पाति न वंसकि वेली न अंसकि जाई; दासि किए बिनु जातनि मारत,
 एसि अनीति न कीजे गुसाई ॥ १४ ॥ दोहरा:- माया ठाया एक हे, घटे बढे
 ठिनमांहि; इन्हकी संगति जे लगे, तिनहिं कहुं सुख नांहि ॥ १५ ॥ सवैया तेईसा:-
 लोगनिसों कहु नांतों न तेरों न तोसों कतू इह लोगकों नांतो; ए तों रहेरमि
 स्वारथके रस, तूं परमारथके रस मातो; ए तनसों तनमें तनसे जड, चेतन तूं त
 नसों नित हांतो; होहि सुखी अपनो बल तोरिकें राग विराग विरोधकों तांतो.
 ॥ १६ ॥ सोरठा:- जे डुरबुडीजीव, ते उतंग पदवी चहे; जे समरसी सदीव,
 तिन्हकों कतू न चाहिए ॥ १७ ॥ सवैया इकतीसा:- हांसीमें विपाद बसे विद्यामें
 विवाद बसे, कायामें मरन गुरुवर्त्तनमें हीनता; सुचिमें गिलान बसे प्रापतिमें हानि
 वसे, जैमें हारि सुंदर दशामें ठबि ठीनता; रोग बसे जोगमें संयोगमें वियोग बसे, गु
 नमें गरव बसे सेवामांहि दीनता; और जगरीति जेती गर्जित असाता सेती, साताकी
 सहेली है अकेली उदासीनता ॥ १८ ॥ दोहरा:- जिहि उतंग चढि फिरि पतन,
 नहि उतंग बहिकूप; जिहि सुख अंतर नयवसे, सो सुख है डुरवरूप ॥ १९ ॥
 जो विलसे सुष संपदा, गये ताहि डुर होइ; जो धरती बहु त्रिणवती, जरे अगनि
 सों सोई ॥ २० ॥ इति गुरुउपदेस समाप्त: दोहरा:- सबदमांहि सतगुरु कहै,
 प्रगटरूप जिन धर्म; सुनत विचक्षण सद्वै. मूढन जानै मर्म ॥ २१ ॥

अर्थ.- अहो जीव चेतन, तमे मोह निझा तजीने जागो, अने सत्य स्वरूप दे
 खीने मायारूप संपदाने गुं वलगी रह्याओ; पृथिवी प्रमुख अठार नारादीक जे ठे
 तेमां तमें क्यांथी आव्या ठो? अने कही दशामां जाशो? अने जेनी सा
 थे तमे राची रह्याओ, तेतो मायाजाल संपदा ज्यांनी त्यां रहेओ. ए मायाजाल तमा
 री जाती नथी, तथा पाती नथी अने माया तमारा वंसनी वेली नथी, अने तमा
 रा अंश केण एक देशनी पण कांई नथी, तेथी तमारे अने मायाने संबंध तो को
 ई पण नथी. अने तमे पोतानी करीने जाणोओ. तेथी ए कहेवत साची करो ठो, के
 दासी कयी वगर जात मारो ठो, तेथी उतपात आओ. माटे हे महंत पुरुषो एवी
 अनीति न करवी ॥ १४ ॥ माया अने ठाया एक सरखीज ठे. कृणमां वधे ठे अने
 कृणमां घटे ठे. तेथी ए मायानी संगते जे लागी रहेओ. तेने क्यारे पण सुख
 थातुं नथी ॥ १५ ॥ आजे पुत्र कलत्रादिक तुं पोताना जाणो ठे. तेतो पारका
 लोको जेवा ठे, ए लोकोनी साथे तारो कांई नातो नथी. अने ए लोकोने पण ता
 हारी साथे कोई प्रकारनो नातो नथी. ए जे पुत्रकलत्रादि लोको ठे तेतो पोता

ना स्वारथना रसथी ताहरी साथे रमी रह्या ठे, अने अरे चेतन तु तो पोतानी चे
तना रूप परमारथना रसमां राची रह्यो हुं वली ए जे लोको ठे ते तारा तनथी
तनमय थई रह्या ठे, एटले ताद्वारा शरीरथी मोहीत ठे, अने ए शरीर तो जम ठे
अने तु तो चेतन ठे. तेथी ते जडथी ताहारी सदा निन्नता ठे माटे राग अने द्वेष
रूप मोह कर्मनो नातो तोमी पोतानुं वल फोरवीने सुखी था ॥ २६ ॥ जे जीव
राग द्वेषथी डुष्ट बुद्धि थई रह्यो ठे तेतो इष्टादिकनी उची पदवी चाहे ठे, अने
जे जीव सदाई समरसी जावमा रहे ठे तेने कोई उंच पदवीनी चाहना थाती न
थी ॥ २७ ॥ हांतीने सारी मानीए ठे पण तेमा विपवाद वसे ठे, विद्याने सारी
जाणीए ठीए पण तेमा विवाद जगडो वसे ठे, कायाने सारी जाणीए ठीए पण ते
मा मरणदोष ठे, गुरुताई के वडाईने सारी जाणीए ठीए, पण तेमा कोईकवारे हीण
ता ठे, पवित्राई सारी जाणीए ठीए, पण एने आदि के अत्ये डगड्या उपजे ठे, प्राप्ति
सारी जाणीए ठीए पण तेनी साथे हाणी लागी रही ठे, जीतबु नहुं ठे पण
तेनी साथे हारबु जाग्युज ठे, ज्ञानीनी सुदर दशा जली ठे पण अते काती हीण
थई जाय ठे, जोगतुं सुख सारुं ठे, पण तेमा रोगनी उत्पत्ति ठे, इष्ट सयोग जलो ठे
पण तेनी साथे वियोगपण तैयार थई रहे ठे, प्रीती जली ठे पण तेनी साथे अग्रि
ति पण उपजे ठे, आदर्यादिक गुणमां गर्व अहंकार वसे ठे, राज सेवा सारी ठे, पण
तेमां दीन पण वसे ठे, अने बीजी जेटली जगतवासी जीवोनी रीत सारी जाणी
ए ठे, तेतो सर्व अंतर गर्हित अशाता सहित ठे तेथी एकली उदासीनताज शा
तानी साहेली ठे. माटे समरस जावज श्रेष्ठ ठे ॥ २८ ॥ जे उंचे ठेकाणे चढी
ने पठी नीचे पडबु थाय, ते उतग ठेकाणु न कहेवाय पण ते ठेकाणु कुवा जेडु
कहेवाय, तेम जे सुखना अदर ड ख वसे ठे ते सुख पण ड खरूप कहेवाय ठे ॥ २९ ॥
केमके सुख सपदा विलसे ठे पण पठी तेना नाशथी ड ख थाय ठे जेम तृणोवाली ध
रती अग्रिथी वली जाय ठे पण तृणविनानी धरती कोई रीते वलती नथी, ए दृष्टा
ते जाणी लेबु ॥ ३० ॥ एरीते गुरु उपदेश सुचनी कामात्र सपूर्ण थयु, सदगुरु जे ठे
ते जिनधर्मेने प्रगट रूप शब्दमाज कहे ठे. एटले वचनमा बखाणे ठे. ते जिन धर्मेने
सांजली विचकण पुरुष होय ते सदैव ठे, अने मूर्ख होय ते तेनो मर्म जाणे नही ३१
हवे कोईकने उपदेशनी रुचि ठे, अने कोईकने नथी तेतुं स्वरूप कहे ठे. -

अथ उपदेश रुचि अरुचि कथन -

सवैया तेइसा - जेसे काहु नगरके वासी द्वे पुरुष जूले, तामें एक नर सुष्ट ए

क डुष्ट उरको; दोउ फिरे पुरके समीप परे कुवटमें, काहू ओर पंथिककों पूठे पं
थ पुरको; सोतो कहे तुम्हारो नगर हे तुमारे ढिग, मारग दिखावे समुजावे खोजपुर
को; एते पर सुष्ट पहिचाने पै न माने डुष्ट, हिरदे प्रवान तेसे उपदेश गुरुको ॥ ३१ ॥
सवैया इकतीसा:- जेसे काहू जंगलमें पावसको समो पाई अपने सुनाई महा
मेघ बरषतु हे; आमल कपाय कटु तीषन मधूर पार, तेसो रस वाढे जहां जेसो
दरषतु है; तेसो ज्ञानवंत नर ज्ञानको बखान करे, रसको उमाहो है न काहू परप
तु है; वहे धुनि सुनि कोउ गहै कोउ रहै सोई, काहूकों विषाद होई कोउ हरषतु
है ॥ ३२ ॥ दोहरा:- गुरु उपदेश कहा करे, डुराराधि संसार; वसे सदा जाके
उदर, जीव पंच परकार ॥ ३४ ॥

अर्थ:- जेम कोई नगरना वासी वे पुरुष नगरमांथी निकलीने दिशा चूली गया,
ते वे पुरुषमां एक तो सुष्ट के० हैयाना सरल स्वभावनो हतो, अने एक हैयानो
डुष्ट हतो, पढी ते बने पुरुष नगरनी समीपज फरवा लाग्या पढी कोई बीजा
वाटमार्गने नगरनो मारग पूठवा लाग्या, त्यारे ते कहेवा लागो जे तमारुं गाम
तो तमारी समीप ठे, एम कही ते बेनेने मारग देखावे, अने रुडी रीते पुर के० नग
रने खोज करी समजावे, पग बतावे तेमां जे सरल हैयानो ठे, तेतो साचुं माने,
पण डुष्ट हैयानो ठे ते माने नही, तेम गुरुनो उपदेश ठे तेपण पुरुषना हैया प्र
माणे ठे ॥ ३३ ॥ जेम कोई अरण्यामां वरसाद पोतानो समय पामीने स्वभावथी
महा मेघ वरषे ठे. त्यारे आंबली प्रमुख खाटा रसवाला तथा बावल प्रमुख कसा
एल रसवाला, अने लिंबडा प्रमुख कडवा रसवाला, जाल प्रमुख नीब रसवाला,
जेठी मध प्रमुख मधुर रसवाला, अने लोण प्रमुख द्वार रस-वालां जाडोमां तेउ
ना गुण प्रमाणे रस वृद्धि आय ठे, तेम ज्ञानी आचार्य प्रमुख पोताना वचन
वर्गणा वचन योगे खिरे के० प्रकारो ठे, ते ज्ञाननुं बखाण करतां पोताना अनुज
व रसमां उमग अई रह्या ठे, पण ते बखते कोई योग्य अयोग्य श्रोतानी परिह्रा
करता नथी, पढी ते श्रोता पुरुषोमां ते ज्ञाननी ध्वनि सांजलीने कोई तेनी वा
णीने ग्रहे ठे, कोई सुई रहेवे, निडा करे ठे, कोई मिथ्यादृष्टिने विषादपण आय ठे,
अने कोई सम्यक् दृष्टि ठे ते हर्ष पण पामे ठे ॥ ३३ ॥ माटे गुरुनो उपदेश शृं
करे आ संसारी लोक डुराराध्य ठे, समजाववा कठण ठे, जे संसारना उदरमां
पांच प्रकारनी श्रद्धावाला जीवो ठे, ते सदा वसीज रह्या ठे ॥ ३४ ॥

હવે પાંચ પ્રકારનાં જીવનાં નામ કહે છે - અથ પંચ પ્રકાર યથા -
 બોહરા - મૂંઘા પ્રજા ચૂંપા ચતુર, સૂંપા રોચક સુઘ, ઠંપા ડરબુદી વિકલ, પૂંપા
 ધોર અબુઘ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ - એક તો મૂંઘા તેતો પ્રજા સ્વામી છે, બીજા ચૂંપા કે ૦ ચતુર છે, ત્રીજા સું
 ધા કે ૦ રુચિવત છે, ચોથો ઠંપાકે ૦ હુટ ડરબુદિ છે, અને વિકલ છે પાંચમા પૂંપા
 કે ૦ ધોર કુબુદિ છે ॥ ૩૫ ॥

હવે મૂંઘાનું લક્ષણ કહે છે - અથ મૂંઘા યથા -
 બોહરા - જાકી પરમ દશાવિપે, કરમ કલંક ન હોઈ, મૂંઘા અગમ અગાધ પદ,
 વચન અગોચર સોઈ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ - જેની ઉત્કૃષ્ટ દશા વર્ણવેલી છે, જેમા કોઈ કર્મરૂપ કાંઈક દેખાય નહી,
 એવો જે અગમ તથા અગાધ પદ છે એટલે સિદ્ધ પદ છે જે વચનનો વિષય થઈ
 શકે નહી તેને મૂંઘા કહિયે ॥ ૩૬ ॥

હવે ચૂંપાનું લક્ષણ કહે છે - અથ ચૂંપા યથા -
 બોહરા - જે ઉદાસ બૈ જગતસોં, ગદે પરમ રસ પેમે, સો ચૂંપા ગુરુકે વચન,
 ચૂંપે વાલક જેમ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ - જે જીવ જગતથી ઉદાસી થઈ રહે છે, અને જે પરમ દશામાં રહી તેના
 પ્રેમ સવાદને ગ્રહે છે. એટલે ઉત્કૃષ્ટ દશા જાણે છે, તેતો ગુરુના વચનને વાલકની
 પેરે ચૂંપે છે અને પુષ્ટ થાય છે, તે ચૂંપા કહેવાય છે. ॥ ૩૭ ॥

હવે સૂંપાનું લક્ષણ કહે છે - અથ સૂંપા યથા -
 બોહરા - જો સુ વચન રુચિસો સુને, હિંદુ હટતા નાંહિ, પરમારથ સમુજે નહી,
 સો સૂંપા જગમાંહિ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ - જે રુચિયે કરી આગમના અગ જે સુ વચન તેને સાંજે છે. જેના હૃદયમાં
 હટતા નથી, પણ સૂક્ષ્મ તત્ત્વને સમજે નહી તેને જગતમાં સૂંપા પુરુષ કહીયે ॥ ૩૮ ॥

હવે ઠંપાનું લક્ષણ કહે છે - અથ ઠંપા યથા -
 બોહરા - જાકો વિકથા હિત જગે, આગમ અગ અનિષ્ટ, સો ઠંપા ગિર્ષિ વિક
 લ, હુટ રિષ્ટ પાપિષ્ટ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ - જેને વિકથાનાં વચન હિતકારી લાગે છે, અને આગમ અગ અનિષ્ટ લાગે
 છે. તેતો વિકલ વિષયી જીવ ઠંપા કહેવાય, વોચવત રોસવત પાપકર્મી થઈ રહે છે.

हवे धूंधानुं लक्षण कहेहे.— अथ धूंधा यथा:—

दोहरा:— जाके श्रवण वचन नही, नहि मन सुरति विराम; जडता सो जड वत जयो, धूंधा ताको नाम. ॥ ४० ॥ चोपाई:— धूंधा सिद्ध कहे सब कोऊ; धूंधा मूरख दोउ; धूंधा घोर विकल संसारी; धूंधा जीव मोष अधिकारी. ॥ ४१ ॥ दोहरा:— धूंधा साधक मोषको, करे दोष दुःख नाश; जहे पोष संतोष सों, वर नों लबन तास. ॥ ४२ ॥

अर्थ:— जेने वचन नथी एटले एकेंद्रिय ठे अने जेने श्रवण नथी एटले वैरिंद्रिय तेरिंद्रिय, चोरिंद्रिय ठे. अने जेने मननी सुरता नथी एटले असंझी ठे, वली जे विराम के० विरती नथी. अज्ञानरूप जडताथी जडरूप थई रह्या ठे. तेने धूंधा कहीए. ॥ ४० ॥ धूंधा पुरुषने तो सहु कोई सिद्ध कहे ठे, धूंधा अने ऊधा ए बने मूरख ठे, अने धूंधा होय तेतो अघोर अंधारामां विकल संसारी जीव ठे. अने धूंधा जीव ठे तेतो मोक्षना अधिकारी होय, अने मोक्षना बांढक होय ॥ ४१ ॥ धूंधो ठे तेतो मोक्षनो साधक ठे, दोष अने दुःखनो नाश करे ठे, अने संतोषथी पुष्ट ता पामे ठे, तेनुं लक्षण वरणुं ठे. ॥ ४२ ॥

हवे मोक्ष साधननुं उदाहरण कहेहे:— अथ साधक लक्षण:—

दोहरा:— रुपा प्रसम संवेग दम, अस्ति नाव वैराग; ए लबन जाके हिये, सप्त व्यसनको त्याग. ॥ ४३ ॥

अर्थ:—रुपा जे दया, तथा जे कपायना उदयनुं दबाववुं ते, प्रसम अने संवेग ते मोक्षना अनिलाषनु पद के० स्थानक ठे, तथा दम ते इंद्रियदमन, अस्ति एटले जिनोक्त वचन उपर श्रद्धा, एहवो वैरागीनाव ठे. एटला लक्षण जेना हृदयमां रहे ठे. अने सात व्यसननुं त्याग करे तेज साधक होय. ॥ ४३ ॥

हवे साते व्यवसनना नाम कहेहे:— अथ सप्त व्यसन नाम:—

चोपाई:— जूवा आमिष मदिरा दारी; आपेटक चोरी परनारी; एई सात व्यसन दुख दाई; डुरित मूल डुर्गतिके जाई. ॥ ४४ ॥ दोहरा:—दर्वित ए सातों व्यसन, डुरा चार दुख धाम; जावित अंतर कलपना, मृषा मोह परिनाम. ॥ ४५ ॥

अर्थ:— जुगार १, मांस नक्षण २, मदिरापान ३, वेश्या गमन ४ आखेटक के० शिकार खेलवो ५, चोरी करवी ६, परस्त्री गमन ७, ए सात व्यसन कहेवाय ठे, ते संसारमां दुःखदाई ठे. पापना मूल ठे अने डुर्गतिनां जाई ठे. ॥ ४४ ॥ ए जे क्रियारूप साते व्यसन ठे ते इव्यरूप ठे. ए दुष्ट आचाररूप दुःख धाम

के० छुं खनुं घरटे अने जेना अंतरमा वृथा के० पूजा मोह परिणामनी कल्पना
के० विचारणा ध्यावना चाय ठे. ते जावित व्यसन कहिए ॥४५॥
हवे जावित सात व्यसननी व्यवस्था कहेठे - अथ जावित व्यसन व्यवस्था कथन -

सर्वथा इकतीसा - अथुनमे हारि शुन जीति यहें दूत कर्म देहकी मगनताई
यहे मास नखिवो, मोहकी गहजसों अजाने यहें सुरापान, कुमतिकी रीति गनिका
को रस, चाखिवो, निरदे वहे प्राण घात करिवो यहें सिकार, परनारी सग परबु
द्धिको परखिवो, प्यारसों पराई सोंज, गह्वीवेकी चाह चोरी, एई सातों व्यसन वि
मारि ब्रह्म लखिवो ॥ ४६ ॥

अर्थ - अथुन कर्मना उदयथी हार मानिये अने शुन कर्मना उदयथी जीत
मानिये तेतो जुगार खेलवो ठे, देह उपर मगनता रहे तेतो मास नक्षण जाण
वो, मोह कर्मथी मूर्खित थई रह्यथी अजाण थई रह्यो होय तेज सुरापान
व्यसन ठे, कुबुद्धिनी रीते चालवु तेतो वेइयाना रसनु चाखवु ठे, निर्दय परिणा
म राखीने प्राणघात करवो, तेज शिकार खेलवो ठे पररूप जे पुज्जादिक तेनी
बुद्धिने परखवी तेतो परनारी सेवा व्यसन ठे, पारकी सोंज सामग्री उपर प्री
त राखीने प्यार मेलववानो चाह राखे तेज चोरी ठे, ए जावित सात व्यसन
तु विदारण करवाथी ब्रह्म लख्यो जाय ठे ॥ ४६ ॥

हवे मोहना साधकनी व्यवस्था कहेठे - अथ साधक व्यवस्था -
बोहरा - विसन जाव जामे नही, पोरुप अगम अपार, किये प्रगट घट सिधु
मथि, चौदह रतन उदार ॥ ४७ ॥

अर्थ - जेना चित्तमा व्यसनजाव पामिए नही, अने अगम अपार पुरुषातन
पामिए, तेणे घटरूप समुद्र मयन करीने उदार के० असुख चौदे रत्न प्रगट कीथां ४७
हवे जावित चौद रत्ननु वर्णन करेठे - अथ जावित चौद रत्नको वरनन -
सर्वथा इकतीसा - लज्मी, सुबुद्धि, अनूत्तति, कवस्तुनमनि, वराग कलपट्टक,
संत सुवचन है, ऐरावत उधिम प्रतीतिरजा, उदैविष कामधेनु निर्जरा सुधा प्रमो
द घन है, ध्यान चाप प्रेमरीति मदिरा विवेक वैद्य शुद्धनाव चडमा तुरगरूप मन है,
चौदह रतन ए प्रगट होइ जहा तहा, ज्ञानके उदोत घट सिधुको मयन है ॥ ४७ ॥
बोहरा - किए अवस्थामें प्रगट, चौदह रतन रत्नाज, कहु त्यागे कहु समर्थ, विधि
निपेथकी चाज ॥ ४८ ॥

अर्थ - सुबुद्धि अपनी तेतो लक्ष्मी अपनी १, आत्मानो अनुभव उपरु तेतो

કૌસ્તુભમણિ ઉપનું ૨, વૈરાગ્ય ઉપજ્યો તેતો કલ્પવૃક્ષ ઝગ્યું ૩, જાપા સુમતિ ઉપ
જી તેતો સંઘ ઉપજ્યો ૪, ઝડમ ઉપજ્યો તેતો ઐરાવત હાથી ઉપજ્યો ૫, પ્રતીત
ઉપજી તેતો રંજા ઉપજી ૬, કર્મનો ઝડય તેતો વિષય ઉપજ્યું ૭, કર્મ નિર્જરા થઈ
તેતો કામધેનું ઉપજી. ૮, આનંદ ઉપજ્યો તેતો અમૃતધન ઉપજ્યું. ૯, ધ્યાન ઉપજ્યું
તેતો ચાપ કે ૦ સારંગ ધનુષ ઉપજ્યું. ૧૦, પ્રેમરીત કે ૦ પ્રેમની લય ઉપની તેતો
મદીરા ઉપની. ૧૧, વિવેક ઉપનો તેતો ધનવંતરિ વૈદ્ય ઉપનું. ૧૨, શુંઠનાવ ઉપ
નો તેતો ચંડમાં ઉપનું. ૧૩, મન શુંઠ થયું તેતો સાત મુખો અશ્વ ઉપનું. ૧૪, એવ
ઝડ રત્નતો ત્યાં પ્રગટ થાય છે જ્યાં જ્ઞાનનો ઝડય થવાથી પોતાના જ્ઞાનરૂપ ઘટ
સમુંડનું મંથન થાય છે તિહાં ઉપજે છે એમ જાણવું ॥ ૪૮ ॥ સાધની અવસ્થામાં
એ ચૌદે રત્ન રસાલ હતાં તે પ્રગટ કીધા, એ ચૌદ રત્નમાં વિધિ નિપેદની ચાલમાં
ઐટલે હેય, ઉપાદેયની ચાલમાં કંઈક ત્યાગે છે અને કંઈક સંગ્રહ કરે છે ॥ ૪૯ ॥
હવે જાવિત ચંડ રત્ન તેમાં આઠ રત્ન ત્યાગવા યોગ્ય છે અને ઠ રત્ન ગ્રહણ કર
વા યોગ્ય છે તે કહે છે:— અથ અષ્ટ રતનષ્ટ ઉપાદેય કથન:—

દોહરા:— રમા, સંપ વિષ ધનુ સુરા, વેદ ધેનું હય હેય, નતિ રંજા ગજ કલ્પત
રુ, સુધા સોમ આદેય ॥ ૫૦ ॥ ૬૬ વિધિજો પરનાવ વિષ, વમે રમે નિજરૂપ, સો
સાધક શિવપંથકો, ચિદવિવેક ચિહ્ન, ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:— રમાકે ૦ લક્ષ્મી તેતો સુબુદ્ધિ ૧ સુવચનશંષ ૨, ઝડય વિષય, ૩ ધ્યાન
ધનુષ, ૪ પ્રેમ રીત મદિરા, ૫ વિવેક વૈદ્ય ૬ નિર્જરા કામ ધેનું, ૭ મન શુંઠ તે
ઘોડો, ૮ એ આઠ અધિર છે તેમાટે ઠાંમવા યોગ્ય છે અને અનુચવ મણિ, ૧ પ્રતિ
તિ રંજા, ૨ ઝડમહાથી, ૩ વૈરાગ્ય કલ્પવૃક્ષ, ૪ આનંદ સુધા, ૫ શુંઠ નાવ ચં
ડમાં, ૬ એ ઠ રત્ન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. ॥ ૫૦ ॥ આ રીતિથી પરરૂપ જે ક
ર્માદિક નાવ છે. તેજ વિષ થયું. તેનો જે વમન કરે છે. અને પોતાના સ્વરૂપમાં
રમે છે. તેજ પુરુષ મોહ મર્ગનો સાધક જાણીયે જે જ્ઞાન નાવનો જાણનાર અને
જ્ઞાન સ્વરૂપી તેજ સાધક કહીએ ॥ ૫૧ ॥

હવે મોહપદના સાધકની અવસ્થા કહે છે:— અથ સાધક અવસ્થા કથન:—

કવિત્ત ટંદ:— જ્ઞાનદૃષ્ટિ જિન્હકે ઘટ અંતર નિરખેદરવ સુગુન પરજાઈ, જિન્હકે સ
હજરૂપ દિન દિન પ્રતિ, સ્યાદવાદ સાધન અધિકાઈ, જે કેવલ પ્રતીત મારગ મુષવિતે
ચરન રાખે ઠહરાઈ, તે પ્રવિણ કરિબિન મોહ મલ અવિચલ દોઈ પરમપદ પાઈ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જેને ઘટ અંતરમાં જ્ઞાનની દૃષ્ટિ જાગી તેથી ઇચ્છને દેખે જાણે તે ઇ

व्यना गुण जाणो गुणना पर्याय जाणो अने जेने सहज रूपेज एटले जवतव्यताना प रिपाकधी दिन दिन प्रत्ये स्या दादलुं साधन अधिक थई रह्यो ठे अने जे केवलीना कहे ला मारगने सन्मुख थई रहे एज चित राखे अने एज मारगविपे चरण ठरावी राखे, ते प्रवीण पुरुष मोहरूप मलने क्षीण करी परम पद पामी अविचल थायठे ॥ ५१ ॥

हवे सम्यक् दृष्टिनी व्यवस्था अने मिथ्यात्व दृष्टिनी व्यवस्था कहेठे. —

अथ सम्यक् दृष्टि मिथ्या दृष्टि व्यवस्था --

सवैया इकतीसा — चाकसो फिरत जाको ससार निकट आयो, पायो जिनि सम्यक मिथ्यात नाश करिके, निरडुंद मनसा सुजुमि साधि लीनी जिनि, कीनी मोप कारन अवस्था ध्यान धरिके, सोई शुद्ध अनुनौ अन्यासी अविनाशी नयो, गयो ताको करम नरम रोग गरिके; मिथ्यामति आपनो सरूप न पिढाने तामे, मोले जग जालमें अनत काल जरिके ॥ ५३ ॥

अर्थ — जेम रात्रिनेविपे चकवो फिरतो फरतो रहे ठे, तेम ससारमा फिरतां फिरता जेनो अंत निकट आव्यो, सम्यक पाम्यो, मिथ्यात्वनो नाश करिने राग दे पादिक रहित एवी मनसारूप जली जूमिका जेणे साधि लीधी, अने ध्यान धरिने पोतानी अवस्था मोक्षपदना कारणरूपी कीधी, तेज सम्यक दृष्टि शुद्ध अनुनवनो अन्यासी थयो, एम कर्म रोगने गमावीने अविनासी थयो एटले जन्म मरण टव्यो सिद्ध थयो, एवी सम्यक दृष्टि पाम्याविना मिथ्याती पोतानु स्वरूप ओलखे नही तेथी अनतकाल जरिके के० लगी जगतनी जालमा मोले ॥ ५३ ॥

हवे जे आत्मानो अनुनव पाम्यो तेनो विलास कहेठे — अथ अनुनव विलास —

सवैया इकतीसा — जे जीव दरवरूप तथा परजायरूप, दोउ नै प्रवान वस्तु सुद्धता गहत है, जे अशुद्धजावनिके त्यागी नए सरवथा विपेसों विमुप व्है वि रागता चहत है, जो ब्राह्मजाव त्यागजाव डूहू जावनिको, अनुनौ अन्या सविपे एकता कहत है, तेई ज्ञान क्रियाके आराधक सहज मोप, मारगके सा धक अबाधक महत है. ॥ ५४ ॥

अर्थ — जे कोई जीव इय्यार्थिक अने पर्यायार्थिक ए वे नय प्रमाण करिने वस्तुनी सुद्धताने गहेठे, जे जीव राग द्वेष मोहथी आत्मामा जे अशुद्ध जाव ठे तेना सर्वथा त्यागी थया ठे, तेथी पाच इडियोना त्रिपयथी विमुख थईने वैरागतामा वर्त्तवा लागेठे, अने जे जावित चौदे रत्नमा ठ जाव रत्न ग्रहण करवा योग्य ठे अने आठ जाव रत्न त्यागवा योग्य ठे, एटले आठ हेयने ठ उपादेश ठे, ते अ

नुनवना अन्यासविषे बंने जावनी एकता करेवे, एटले जे डव्यमां दृष्टि रहे अने पर्यायमां दृष्टी न रहे, तेने एकता कहेवे. ते जीव ज्ञान क्रिया जे मोक्ष मार्गनुं कारण कह्युं ठे तेना आराधक यथा. अने सहजरूपमां मोक्ष मार्गना साधक यथा; फरी तेने कर्म बाधा न होय, तेथी अबाधक यथा महिमावंत यथा पुजनीक यथा. ॥ ४ ॥ हवे जे ज्ञान अने क्रियाने चिन्नजावे माने ठे तेने एनी एकता कही देखाडे ठे:-

अथ ज्ञान क्रिया एकता कथनः--

दोहरा:-विनसि अनादि अशुद्धता, होइ शुद्धता पोष; ता परनतिकों बुध कहे, ज्ञान क्रियासों मोष. ॥ ५५ ॥

अर्थ:- अनादि कालनी जे अशुद्धता ठे तेनुं जिहां विनाश आयठे त्यां शुद्ध तांनुं पोषण आयठे. एवी जे आत्मानी परिणति आय तेज ज्ञाननी क्रिया कहे वायठे तेने बुधके ० पंडित पुरुष एवुं कहेवे के ए ज्ञान क्रियाथी मोक्ष आय, आं ही ज्ञान तथा क्रियानी जे डुविधा लखेवे ते शब्दनयथी जाएवी. ॥ ५५ ॥

हवे ज्ञाननी व्यवहार नयथी आपना देखाडे ठे:- अथ ज्ञान डव्य स्थापना:

दोहरा:- जगी शुद्ध समकित कला, वगी मोषमग जोइ; वहे करम चूरन करै, क्रम क्रम पूरन होइ ॥ ५६ ॥ जाके घट ऐसी दशा, साधक ताको नाम; जेसे दीपक जो धरे, सो उजियारो धाम. ॥ ५७ ॥

अर्थ:- जेणे शुद्ध समकेतनी कला जाणी अने जे कला मोक्षना मुख मां जावा लागी. ते पुरुष कर्मने चूरण करीने क्रमं क्रमं पूरण आय ॥ ५६ ॥ जेना घटमां एवी दशा थई रही ठे. ते पुरुषनुं साधक नाम केहेवाय जेम दीवानुं अजवाळुं थएथी घरमां पण अजवाळुं आय, तेम ज्ञानक्रिया तो मोक्ष साधक ठे, पण ज्ञानक्रियाने धरतां पुरुष पण साधक आय ॥ ५७ ॥

हवे ज्ञाननुं फल कहेवे:- अथ ज्ञानकला वर्ननः-

सवैया इकतीसा:- जाके घट अंतर मिथ्यात अंधकार गयो, नयो परगास सुं शुद्ध समकित ज्ञानको; जाकी मोक्ष निडा घटी ममता पलक फटी, जान्यो जिन मरम अवाची जगवानको; जाको ज्ञान तेज वग्यो उदिस उदार जग्यो, लग्यो सु प पोष समरस सुधा पानको; ताही सु विचक्षण को संसार निकट आयो, पायो तिनि मारग सुगम निरवानको ॥ ५८ ॥ जाके हिरदेमें स्यादवाद साधना करत, शुद्ध आत्माको अनुजौ प्रगट नयो हे; जाकों संकलप विकलपके विकार मिटि, सदा काल एकी जाव रस परिनयो है; जिनि बंध विधि परिहार मोष अंगी

कार, ऐसो सुविचार पठ सोउ ठामि द्यो है, जाकी ज्ञानमहिमा उद्योत दिनदिन प्रति, सोइ नवसागर उलंघि पार गयो है ॥ ५९ ॥

अर्थ - जेना घटमा अनादिकालनो मिथ्यात अंधकार हतो ते गयो, अने शुद्ध सम्यक् रूप सूर्यनो प्रकाश थयो राग द्वेष मोह निद्रा जेनी घटी गई, ममत्ता रूप पलक लागी हती ते फिटि गई तेथी जिन अवाची जगवाननो एटले सिद्ध स्वरूपनो मर्म पाम्यो, जेनुं ज्ञान तेज वधु एटले प्रकाश थयु प्रधान उद्यम जाग्यो अने उपशम रस रूप अमृत पानना सुखनो पोष थयो, ते सु विचक्षण पुरुषने संसार निकट आय्यो तेणे तो सुगम वातमा मुक्तिनो मारग पाम्यो ॥ ५७ ॥

जेना हृदयमा म्यादाद स्वरूपनी साधनाथी शुद्ध आत्मानो अनुभव प्रगट थयो अने जेने संकल्प विकल्पनो विकार बहु जातनो हतो ते मटीने सदा कालमां एक चेतना रस जे एकी जावपणुं ठे ते पणें परिणम्यो, तेणे करीने बंध विधिनो परिहार जे संवरनु धरवो ते थयुठे अने निस्पृह दशाथी मोक्षनो जे अंगीकार तेना विचारनो पक्ष धार्यो ठे ते पक्ष ठामि दीधोठे, जेना ज्ञाननो महिमा दिन दिन प्रते उद्योत थयोठे तेन जीव नव समुद्र उत्तरीने पार पड्योच्यो एम जाणवु ॥ ५९ ॥ हवे अनुभवनी व्यवस्था तेज उपादेय ठे ते कहे ठे - अथ अनुनो व्यवस्था कथन

सवैया इक्षतीता - अस्तिरूप नासति अनेक एक थिररूप, अथिर इत्यादि नानारूप जीव कहिये, कीसे एक नैकी प्रतिकृती अपर दूजी नैकों नै दिपाव वाद विवादमें रहिये, थिरता न होइ विकल्पकी तरगनिमें, चंचलता बढे अनुजो दशा न लहिये, तातें जीव अचल अबाधित अप्रम एक, ऐसो पद साधिके समाधि सुख गहिये ॥ ६० ॥

अर्थ - कोई नयथी अस्तिरूप ठे, कोई नयथी नास्तिरूप ठे कोई नयथी अनेक कोई नयथी एक, कोई नयथी स्थिररूप कोई नयथी अस्थिररूप, इत्यादि नाना प्रकार स्वरूपथी जीव कह्यो अहीन एक नय जे स्वरूप सावे ठे, त्या ते नयनो प्रतिपक्षी के० उलटी रीते बीजो नय देखाव ठे, तेतो पैला नयथी विपरीत पणुं साधे ठे, तेथी जो एकांतनयपणुज ग्रहीए अने ते उपर बीजो नय नदेखामीये तो वादविवाद रई जाय तेथी नय नेद करणीथी कुविकल्पना तरग उठेते तरगथी चे तन स्थिर न थाय, अने चंचलतापणु वधे तेथी अनुभव दशाग्रही न जाय माटे नय पक्ष तजीने अनुभव अन्यासने कारणे जीव इव्य अचल ठे. अबाधित ठे, अप्रम ठे, एक ठे एवा स्वरूपनो स्थानक साधिने समाधि सुख ग्रहण करिये ॥ ६० ॥

हवे इव्य क्षेत्र काल नावे करीने आत्मानुं अखंमितिपणुं कहे ठे:-

अथ इव्य क्षेत्र काल नाव कथन:-

सवैया इकतीसा:-जेसे एक पाको आंबफल ताके चारि अंस, रसजाली गुठली ठीजक जब मानियें; यों तो न बनें पैं एसें बने जेसें दहेफल रूपरस गंध फास अपंम प्रवानिये; तेसें एक जीवकों दरव पेत्र कालनाव, अंस जेद करि निन्न निन्न न वषानि ये; दर्व रूप पेत्ररूप कालरूप नावरूप, चारों रूप अलख अखंम सत्ता मानिये॥६१

अर्थ:- शिष्य कहेठे. हे स्वामी इव्य क्षेत्र काल नावरूप वस्तुना चार अंशत मे कहो ठो, त्यां एवुं दृष्टांत आपवुं के, एक आंबफल ठे तेना रस, जाली एट ले रेसो गोठली अने ठाल ए चार अंस ठे, तेमज वस्तुना इव्य क्षेत्र काल नाव ए अंश होय के न होय, हवे गुरु कहे ठे. हे शिष्य आहीं तुं अंशके ० खंम समज्यो ते थी ए दृष्टांत दीधुं. तेतो बने नही पण आंही अखंमपणामां चार अंस लाववा तेनुं दृष्टांत ए ठे. के तेज आंबफल ठे तेमां रूप, रस, गंध ने स्पर्श ए चारे अखंमपणे प्रमाण करिए ए चार रस ठे, तेम एक जीवनुं इव्य क्षेत्र काल नावरूप अंस जेद करीने रस जाली गोठलीने ठाल ए खंम खंम वखाणीये नहीं. आंही जे साध्यरूप आत्म सत्ता ठे ते इव्यथी अखंमितिपणे, आत्मा इव्यरूप ठे. अने क्षेत्रथी अखंमपणे असंख्यात प्रदेशावगाहपणे ठे, कालथी अखंम त्रिकाल वर्तिठे ना वथी अखंम ज्ञायक नावपणे ठे; एम जीवना चार अंश अखंमपणे मानीये॥६१॥

हवे साध्यपदमां ज्ञान ज्ञेयनुं विशेष पणुं अने अविशेष पणुं कहेठे:-

अथ ज्ञान ज्ञेय विशेष कथन:-

सवैया इकतीसा:-कोउ ज्ञान वान कहे ज्ञान तो हमारो रूप, ज्ञेय षटदर्व सो हमारो रूप नांही हे; एक नै प्रवान एसें दूजी अब कहीं जेसें, सरस्वती अक्षर अरथ एक ठांही है; तेसे ज्ञाता मेरो नाम ज्ञान चेतना विराम, ज्ञेयरूप सकति अनंत मुक्त पाही है; ताकारण वचनके जेद जेद कहीं कोउ, ज्ञाता ज्ञान ज्ञेयको विजास सत्ता मांही हे ॥ ६२ ॥ चोपाई:-स्वपर प्रकाशक सकति हमारी; तार्थे वचन जेद त्रम नारी; ज्ञेय दसा द्विविधा परगासी; निज रूपा पररूपा नासी, ॥ ६३ ॥ दोहरा:- निजरूपा आत्म सकति, पररूपा परवस्त, जिनि लिख लीनो पेच यह, तिनि लिख लियो समस्त ॥ ६४ ॥

अर्थ:- कोई ज्ञानवंत प्राणी पोताना अनुभव प्रमाणथी एम कहेठे के जे ज्ञान ठे तेतो अमारुं रूप ठे. अने जे षट इव्य ज्ञेयठे तेतो अमारुं रूप नथी तेथी

ज्ञान अने ज्ञेय विगोप पणामा ठे गुरु कहे ठे, एतो एकज नय प्रमाण ठे. ह वे बीजा नयथी जेम अविगोप पणु थाय ठे तेम कहु तु जेम सरस्वती के० विद्यारूप अर्थ ठे तेम अक्षर के० विद्यारूप अर्थ एको रहे, तेम ज्ञाता ते तो माहारु नाम थयु अने जे ज्ञान ठे तेतो चेतनानो विराम के० प्रकार ठे. अने जे ज्ञान ज्ञेय पणे परिणम्यो ठे. ते तो ज्ञेयरूप शक्ति ठे एवी अतत शक्ति माहारीज पासे ठे. ते कारणथी वचन जेद करीने ज्ञान अने ज्ञेयनो जेद कोई नजे कहो पण बीजा नय देखवाथी ज्ञाननो ने ज्ञेयनो विलास आत्म सत्तामाज ठे तेथी अविगोप पणु ठे ॥ ६२ ॥ जेथी हमारी शक्ति एवी ठे जे पोतानो प्रकाश करे अने परनो पण प्रकाश करे तेथी स्व पर प्रकाशक ठे, तेथी ज्ञान अने ज्ञेय ए वचन जे दे जे जेद ठे, तेज नारी भ्रम उपजावेठे पण वस्तु एक ठे. ज्ञेय के० जे जाणवा योग्य तेतो दशा वे प्रकारे करीने कही एक तो निजरूपा बीजा पररूपा कही ठे ॥ ६३ ॥ आही जे निजरूप ज्ञेय दशा कहीए ते तो स्वरूप प्रकाशक आत्म शक्ति ठे, अने जे बीजा पररूप ज्ञेय दशा ते परवस्तु ठे जेणे एवातनो पेच जाणु तेणे तो समस्त जाणु ६४ हवे एज पेच स्यादादमा जोडए ते स्यादादरूप वस्तुं वर्णन करेठे -

अथ स्यादाद रूप वस्तु वर्णन

सर्वेया इकतीता -- करम अवस्थामें अशुद्धसो विलोकियत, करम कलंकसों रहित शुद्ध अंग हे, उज्जे नै प्रवान समकाल सुखासुद्धरूप, एसो परजाइ धारी जीव नाना रंग हे, एकही समेमें त्रिधारूप पें तथापि याकी, अस्वमित्त चेतना सकृति सरवग हे, यह स्यादाद याको जेद स्यादादी जार्न, भूरप न माने जाको हियो दृग जग हे ॥ ६५ ॥ निहचे दरव डिष्टि दीजें तव एकरूप, गुन परनति जेद नाय सों बहुत हे, अक्षय प्रदेश सयुगत सत्ता परवान, ज्ञानकी प्रजासों लोकालोकमां न छुन हे, पज्जे तरगनिके अंग तिनजगुर हे, चेतना सकृति सो अस्वमित्त अचुत हे, सोहे जीव जगति विनायक जगत साग, जाकी मांज महिमा अपार अदृष्ट हे, ॥ ६६ ॥ विनाय सकृति परिनतिसों प्रिकुज दीगे, सुद्ध चेतना विचारतें सद्गज सत हे, करम नयोग मों कहावे गतिको निवासी निहचे सरूप सदा सुकृत महत्त हे ज्ञायक सुजाय धरे लोकाजोक परगासी सत्ता परवा न सत्ता परगास वत हे, सोहे जीव जानत जहां न कोनुको महान जाके कीरति कहान अनादि अतत हे ॥ ६७ ॥

अर्थ - कार्मेण शरीर सहित आत्मानो कर्म अवस्थामां दृष्टि दर्शए तो आत्माने अशुद्ध देखीए ठीण अने कर्म कजक रहित केवल आत्मांज दृष्टि द

इए तो जो शुद्ध अंग ठे. अने ए बेचनय समकालेज प्रमाण करीए तो शुद्धाशुद्ध रूप कह्युं जाय. एमां पर्यायनी धारायें करीने जीवना विचित्र प्रकार ठे. शुद्ध अशुद्ध अने शुद्धाशुद्ध ए त्रणरूप आत्माना एकज समे पामीए, यद्यपि एम ठे तथा पि त्रणेरूपमां आत्माना अखंमित चेतना शक्ति सर्व अंगमां जरि रहि ठे, तेज स्यादाद कह्यो, तेनो जेद जे स्यादादी होय, तेज जाणे पण जेनुं हश्युं दृग्नंग के० सम्यक दृष्टि रहित ठे. ते मूर्ख एनो जेद न जाणे. ॥ ६५ ॥ निश्चयनयथी इव्य उपर दृष्टी आपियें तो आत्म इव्य एकरूप ठे अने ए आत्म इव्यना गुण परिणतिरूप जेद जावथी जोइयें तो आत्मा बहुरूपे ठे अने आत्माना सत्ता अ संख्यात आकाश प्रदेश संयुक्त ठे, अने ते सत्ताने प्रमाण आत्मा कह्यो जायठे. अने ज्ञाननी प्रज्ञा विचारीएतो लोकालोक प्रमाण क्षेत्रथी संयुक्त आत्मा कह्यो जायठे, तथा कृणकृणमां पर्याय रूप तरंगना अंग विचारीएतो जीव कृणनंगुरज कहेवाय ठे, अने तेने चेतना शक्तिथी विचारीए तो सदा सर्वदा अखंमज कहेवाय, अने अच्युत कहेवाय ठे. तेज जीव जगतनो विनायक के० धणी अने जगत मां सारजूत पदार्थ ठे. जेनी मोज अने महिमा अपार ठे अने अद्भूत ठे ॥ ६६ ॥ हवे बीजुं पण स्यादवाद कहेठे:--रागद्वेषादिक विभाव शक्तिथी परिणम्यो देखीए तो आत्मा विकल देखाय ठे, अने तेनी शुद्ध चेतनाज विचारीएतो सहज संतरूप दीसे ठे, कर्म संजोग सहित आत्मा विचारीये तो चारे गतिनो वासी अने चोरा सी लाख योनीनो वासी कहेवाय ठे, अने निश्चयनयथी एनुं स्वरूप जो विचारी ए तो सदा सर्वदा मुक्तिरूप महंत ठे, अने जो एने ज्ञायक स्वभाव धारी विचारीए तो लोकालोक प्रकाशक अमेय कहेवाय, अने जोए आत्माना प्रकाशवंत सत्ता विचारियें तो पोतानी सत्ता प्रमाण आत्मा होय, ते जीव वस्तु साध्य ठे. जे जहांन के० जगतने जाणेठे, जे महोदो कौतुकी पुरुष ठे, जेनी कीर्ति अने कथा अनादि अनंत काल लगी एवीज चालती आवेठे ॥ ६७ ॥

हवे साध्यरूप केवल दशानुं वर्णन करे ठे:— अथ केवल दशा वर्णन:—

सवैया इकतीसा:— पंच परकार ज्ञानावरनको नास करि, प्रगटी प्रसिद्ध जग मांहि जगमगी है; ज्ञायक प्रज्ञामें नाना ज्ञेयकी अवस्था धरि, अनेक नई पैं एकता में रसपगी है; याही जांति रहेगी अनंत काल परजंत, अनंत शक्ति फोरि अनंत सों लगी है; नरदेह देवलमें केवलमें सरूप शुद्ध, ऐसी ज्ञान ज्योतिकी सि पा समाधि जगी है ॥ ६८ ॥

अर्थ— मति ज्ञानावरण प्रमुख पांच प्रकारना ज्ञानावरणीय कर्मनो नाश करीने प्रसिद्ध के० प्रत्यक्षपणे प्रगटी एवी जे ज्ञान ज्योतिनी शिषा जगतमा जग मगी रही ठे ते ज्ञान ज्योतिनी शिषा पोताना ज्ञायकपणारूप प्रज्ञामा ना ना प्रकारना ज्ञेयनी अवस्था धरीनें अनेकरूप थई ठे, तेपण ज्ञायक पणानी जे एकता ठे तेना रसथी मली रही ठे तेज रीते अनंत काल पर्यंत रहेरो अने अनंत वीर्य फोरवीने अनंत पदथी लागी रहेजे जेवारे मनुष्यना देहरूप देवलमां शुद्ध केवल ज्ञान स्वरूपे एवी ज्ञान ज्योतिनी सिखा जेवी समाधि ठे, ते जागृत थई एटले सर्व विषमता जाव मटि गयो ॥ ६७ ॥

हवे अमृतचंद्र आचार्य ठे ते चंद्रमा ठे अने तेनी कलारूपि त्रण धारा ठे, तेतुं छुटा छुटा अर्थथी वर्णन करे ठे—अथ अमृत चंद्र कलाके तीन अर्थ कथन —

सवैया इकतीसा — अक्षर अर्थमें मगन रहै सदा काल, महा सुख देवा जै सी सेवा काम गविकी, अमल अवाहित अलप गुन गावना है, पावना परम शुद्ध जावना है नविकी, मिथ्यात तिमर अपहार वर्द्धमान धारा, जैसी उजे जाम लों किरन दीपे रविकी, ऐसी है अमृत चंद्रकला त्रिधारुप धरे, अनुजो दशा गरथ टीका बुद्धि कविकी ॥ ६८ ॥ दोहरा — नाम साधि साधक कह्यो, द्वार द्वार शम ठीक, समय सार नाटक सकल, पूरन जयो सटीक ॥ ७० ॥

अर्थ— अमृतचंदनी अनुजव दशारूप कला ठे तेतो अक्षर अर्थमा के० मोक्ष पदार्थमा सदाकाज मगन रहे ठे, अने जेवी कामवेनुनी सेवा सुखदायक थाय तेवी सुखदायक ठे, अने अमृत चंदनीग्रथ टीकारूप कला ठे तेज पाठला वर्ण ने करी सुकठे, अने अमृतचंद्र कविनी बुद्धि ठे, तेतो अक्षर अर्थ के० शब्दार्थ तेमा मगन रहे ठे, आगल बीजु वर्णन पूर्वजी रीते जेम अमृत चंदनी अनुजव दशानी कला अने ग्रंथनी टीकानी कला अने कवीकला ए त्रणे कला अमल ठे, अवाहित ठे, अलख पुरुषना गुणनो गायन करतीज रहे ठे तेथी पावन ठे, नव्य त्व पणानी परम शुद्ध जावना ठे, अने ए त्रणेकला, मिथ्यात्वरूप अधकारनी अ पहरण करनार ठे, अने चढते परिणामे ठे, जेम चढता वे पोहोर लगी सूर्यना किरण चढता चढता दीपे ठे, तेम ए कलापण वधती वधती दीपे ठे, एवी अमृत चंद्र आचार्यनी कला ठे ते त्रण प्रकारनु रूप धारण करे ठे, एक तो अनुजव दशा बीजी ग्रंथनी टीका करी ते अने बीजी काव्य बंध करतां कविकला कीवी ॥ ६९ ॥

साध्य साधीक नामे बारमों द्वार ठीक कह्यो, अमृतचंद आचार्यनुं करेलुं कलस रूप समयसार नाटक ग्रंथ टीका समेत संपूर्ण थयुं ॥ ७० ॥

इतिश्री नाटक समयसारनो साध्य साधकनामा बारमु द्वार बालाबोधरूप संपूर्ण थयो. ग्रंथाग्रंथ ८००० मान ठे.

हवे ग्रंथनी अंते अमृतचंद आचार्य कवि आलोचनाकरेठे:-अथ कविआलोचन:-

दोहरा:- अब कविजन पूरव दशा, कहै आपसों आप ; सहज हरप मनमें धरै, करै न पढाताप. ॥७१॥ सवैया इकतिसा:- जो में आप ठांमि दीनो पररूप गही लीनो, कीनो न वसेरो तहां जहां मेरो थल है; जोगनिको जोगी रहि करमको कर्ता नयो, हिरदे हमारे राग दोष मोह मल है; ऐसी विपरीति चाल नई जो अतीत काल, सो तो मेरी क्रियाकी ममताताको फल है; ज्ञान दृष्टि नासी नयो क्रिया सों उदासी वह, मिथ्या मोह निझामें सुपनको सो ठल है. ॥७२॥ दोहरा:- अमृतचंदमुनिराज कृत, पूरन नयो गरंथ; समयसार नाटक प्रगट, पंचमगतिकोपंथ. ७३

अर्थ:- हवे कलसनो करनार कविठे ते पोतानेज पोतानी पूर्वदशा कहेठे. पोताना मर्म जाण्वाथी सहज हर्ष उपज्यो ठे ते आलोचनामां धारे ठे, पण पस्तावो करतो नथी. ॥७१॥ अतीत काले जे महारुं आत्मानुं स्वभाव हतो ते में ठांमि दीयो, अने पर जे कर्मादिक पररूप हतो ते में लई लीयो, अने ज्यां समाधिविषे माहारो निवास हतो, त्यां में वास न कीयो. पांच इंडियोना विषय जोगनो जोगी थईने कर्मनो कर्ता थयो, अमारा हैयामां राग द्वेषरूप महा मोह मल हतो. एवी उलटी चाले चाल्यो तेतो अतीत कालमां वात बीती. एवुं जे कार्य थयुं तेतो मारी क्रियामां ममता राखी तेनुं फल थयुं. हवे तो ज्ञान दृष्टि नासी तेथी क्रियाथी उदासी थयो, अने जे अतीत कालमां अवस्था थई तेतो मोह मिथ्यात निझामां स्वपना जेवो खेल थयो. ॥७२॥ अमृतचंद आचार्यनो करेलो ग्रंथ संपूर्ण थयो, आ समयसार नाटक जे ग्रंथ ठे ते प्रगट पण पंचम गतिके ० मुक्तिनो पंथ ठे. ॥७३॥ इति श्री समयसार नाटक ग्रंथ अमृतचंद आचार्यकृत संपूर्णम् ॥

हवे बणारसीदाश कहेठे:- दोहरा:- जाकी जगति प्रजावसो, कीनो ग्रंथ निवाहि; जिन प्रतिमा जिन सारणी, नमे बनारसी ताहि. ॥ ७४ ॥

अर्थ:- जेनी जक्तिना प्रजावे करीने गहनार्थ ग्रंथहतो ते निर्वाहकीधो. एवी आ कालमां जिन प्रतिमा ठे ते श्रीजिनेश्वर सरणी ठे. तेने बणारसीदास नमेठे.

हवे जेवा श्री जिनेश्वर देव महात्म्यवत ठे, तेवी जिन प्रतिमा पण महात्म्यवत ठे ते कहेवे - अथ जिन प्रतिमा महात्म्य कथन -

सर्वथा इकतीसा - जाके मुख दरससो जगतके नैननिको थिरताकी वानी चढी चचलता विनसी, मुझा देखे केवलीकी मुझा यादि आवे जहा, जाके आगे इंडकी विनूति दिसे तिनसी, जाको जस जपत प्रकास जगे हिरदेमे, सोई मुझ मती होई हुती जो मलिनसी, कहत बनारसी सु महिमा प्रगट जाकी, सोहे जिनकी सबी हे विद्यमान जिनसी ॥ ४५ ॥

अर्थ - श्री जिन प्रतिमाना मुख दर्शन थवाथी जे तेना नक्तजन ठे तेना नयनने कइ आगल सम्यक् दशा के० सवर दिशा पामेली होय तेनी स्थिरतानी वाणी वधे, अने जे नाचपदार्थमा चचलता होय तेनो नाश थाय अने पद्मासन स्थित मुझा आकार ज्या देखे, त्या केवलीनी मुझा याद आवे ठे ते केवलीनी मुझा एम सं नारवामा आवे ठे के. जेनी आगल इंडनी सपदा ठे ते त्रण समान देखायठे, एटले चोसठ इड महिमा करेठे, अने ते दशा साजलवामा आवे तेवारे त्या जे के वलीना जश कहेवायठे, तेना गुणनो प्रकाश हयामा जागेठे, अने त्या जे पहेली मति सम्यक् दशामा मेली जेवी हती ते मुझ थई, तेथी वणारसीदास कहेठे के जिन प्रतिमाना एवी प्रगट महिमा ठे के ते विद्यमानजिनेश्वर समानज मानवी ॥ ४५ ॥

हवे जिन प्रतिमानो नक्तिवत ठे तेनु वर्णन करेठे - अथ प्रतिमा माने ताको वर्णन

सर्वथा इकतीसा - जाके उर अंतर मुट्टिकी लहरि लसी, विनमी मिथ्यात मोह निडाकी समारपी, सैली जिन सासनकी फैली जाके घट नयो, गरवको त्यागी पट दरवकों पारपी, आगमके अक्षर परे हे जाके श्रवणमे, हिरदे नम्रारमे समानी वानी आरपी, कहत बनारसी अलप नवस्थिति जाकी, सोई जिन प्रतिमा प्रवाने जिन सारपी ॥ ४६ ॥

अर्थ - जेना दीपामा सम्यक् दर्शननी लेहेर विराजमान थई रही ठे अने मिथ्यात मोहनीय रूप निडानी मुर्छा ते विनास पामी ठे, तथा जेना घटमाथी जिन सासननी सैली के० तत्व समजवामा अने तत्व समझणमा अह बुद्धिरूप अनिमाननो त्याग थयोठे, अने जे ठ ए इव्यने परखनारो ठे जेना श्रवणमा आगमना अक्षर पडे ठे एटले सिद्धांत साजले ठे, वली रूपेरिय आर्प आर्पित रूपि संबंधी वाणी ते जिनवाणी कहिये, ते जेना हृदयरूप नम्रारमा समाणी ठे.

ઘટલે જરી છે, વણારસી દાસ કહે છે કે જેની જવસ્થિતિ અલ્પ આવી રહી છે, તેજ પુરુષ જિન પ્રતિમાને જિન સરિષી પ્રમાણ કરે છે ॥ ૭૬ ॥

હવે વણારસી દાસ પોતાની કથની કહે છે:— અથ વણારસી કથન:—

ચોપાઈ:— જિન પ્રતિમા જન દોષ નિકંદે; સીસ નમાઈ વનારસિવંદે; ફિરિ મ નમાંહિ વિચારે એસા; નાટક ગ્રંથ પરમ પદ જૈસા ॥ ૭૭ ॥ પરમ તત્વ પરચેડ સમાંહી; ગુન ધ્યાનકની રચના નાંહી; ચામેં ગુનધ્યાનક રસ આવે; તો ગ્રંથ અતિ શોના પાવે ॥ ૭૮ ॥ દોહરા:— ચહ વિચારિ સંદેપસોં, ગુનધ્યાનક રસ યોજ, વરનન કરે વનારસી, કારન સિવ પથ સ્વોજ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:— જિન પ્રતિમા છે તેજ મનુષ્યના રાગ દેષ મિથ્યાતનું નિકંદન કરનાર છે, તેથી વણારસીદાસ મસ્તક નમાવીને તેને વંદે છે. પઠી વનારસીદાસ મનમાં એમ વિચારે છે કે, આ નાટક ગ્રંથમાં જેવું પરમપદ છે તેવું આદીં કહે છે ॥ ૭૭ ॥

આ ગ્રંથમાં ઉપાદેયરૂપ પરમ તત્વ, આત્મ તત્વનો પરિચય છે. પણ ગુણસ્થાનકની રચના આ ગ્રંથમાં નથી. હવે જો આ ગ્રંથમાં ગુણસ્થાનકનો રસ આવે તો આ ગ્રંથ સારી શોના પામે ॥ ૭૮ ॥ એ પ્રમાણે વિચારીને સંદેપ માત્ર ગુણસ્થાનકના રસની યોજનો વણારસી દાસ વર્ણન કરે છે. તે વર્ણન શિવપંથનું કારણ છે અને શિવપંથની સ્વોજના છે. ॥ ૭૯ ॥

હવે ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ છે તેવું કહે છે:— અથ ગુનધ્યાનક સરૂપ કથન:—

દોહરા:— નિયત એક વિવહારસોં, જીવ ચતુર્દશ જેદ; રંગ જોગ બહુ વિધિ જયો, જ્યું પટ સહજ સુપેદ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:— નિશ્ચે જીવ એકરૂપ છે. અને વ્યવહારનયથી જીવ ચૌદ જેદે છે. આ હીં દૃષ્ટાંત આપે છે, જેમ વસ્ત્ર સહજ રંગમાં સફેદ છે. પણ રંગના જોગથી વિચિત્ર પ્રકારના રંગનો આય તેમ ગુણસ્થાનકથી જીવનો તેવો જેદ છે. ॥ ૮૦ ॥

હવે ચૌદ ગુણ સ્થાનનાં નામ કહે છે:— અથ ચતુર્દશ ગુનધ્યાનક કથન:—

સવૈયા ફકતીલા:— પ્રથમ મિથ્યાત દૂજો સાસાદન તીજો મિશ્ર, ચતુરથો અવ્રત પંચમો વ્રતરંચ હૈ; ઠઠો પરમત્ત સાતમો અપરમતનામ, આઠમો અપૂરવ કરન સુખ સંચ હૈ; નૌમો અનિવર્તનાવ દશમો સૂઠમલોજ, એકાદશમો સુ ઉપસંત મોહ વંચ હૈ; દ્વાદશમો ઢીન મોહ તેરહોં સજોગી જિન, ચૌદહોં અજોગી જાકી યિતિ અંક પંચ હૈ. ॥ ૮૧ ॥ દોહરા:— વરને સબ ગુન ધ્યાનકે, નામ ચતુર્દશ સાર; અબ વરનોં મિથ્યાતકે, જેદ પંચ પરકાર. ॥ ૮૨ ॥

अर्थ— प्रथम मिथ्यात, बीजो सास्वादन, त्रीजो मिश्र, चोथो अविरत, पाचमो रच मात्र व्रत एटले देशव्रती, ठगो प्रमत्त, सातमो अप्रमत्त, एवा नाम ठे. आठमो अपूर्वकरण अथवा निवृत्ति वादर, ए वे नाम ठे ते आही सुखनो संघ के० मिलाप ठे, नवमो अनिवृत्ति वादर, दशमो सूक्ष्म लोच, अग्यारमो उपसांत मोह, आही मोहनी वचना ठे एटले मोहणी तुटवु ठे बारमो ह्रीण मोह क हीए, तेरमो सयोगी जिन, ते केवली थयो, चौदमो अजोगी जिन, जेनी स्थिति अ इ व क ल ए न्हस्व पांच अक्षर जेटली ठे ॥ ५१ ॥ एम सर्व चउदे गुण स्थान ना नामनु सत्यार्थ वर्णन कीउ ते शोचे ठे हवे अनुक्रमे पहेला मिथ्यात गुणवाणाना पाच प्रकारथी पाच जेट ठे ते कहुंहुं ॥ ५२ ॥

हवे पाच मिथ्यात्वना नाम कहेते — अथ पंच मिथ्यातके नाम कथन —

सवैया इकतीसा — प्रथम एकत नाम मिथ्यात अनिग्रहीक, दूजो विपरित अ निनिवेसिक गोत हूँ, तीजो विन मिथ्यात अनाजिग्रह नाम जाको, चोथो ससे जहा चित जोरकोसो पोत हे, पचमो अज्ञान अनाजोगिक गहलरूप, जाके उदे चेतन अचेतनसो होत हूँ, ए पाचो मिथ्यात भ्रमावे जीवको जगतमें, इन्हके विनास समकितको उदोत हे ॥ ५३ ॥

अर्थ — पाच मिथ्यात्वमा पहेलो एकात पक्षना आही अनिग्रहिक नामे मिथ्यात्व ठे. बीजो मिथ्यात पहेला मिथ्यातथी विपरित ठे तेनु अनिनिवेसिक एवु गोत के० नाम ठे, त्रीजो विनय मिथ्यात सर्वनो पूजनार ठे जेनु नाम अनाजिग्रहिक ठे, चोथो ससयिक मिथ्यात ज्या चित ठे ते भ्रमण करतु रहे नमराना वचानी माफक, पाचमो अज्ञान मिथ्यात, ए अनाजोगीक पणाथी अज्ञापणणे एकेडिया दिकमा गहलरूपी ठे निज्ञानी ठाकनु स्वरूपी ठे जेना वदयथी चेतन ठे ते अचेतन थई रहुठे जेना नाम लीया ते एज पाचे मिथ्यात जीवने जगतमा जमा वेते ए पाचे मिथ्यात्वनुं विनाश थएथी समकेतनो उद्योत थायठे ॥ ५३ ॥

हवे एकातवादी अनिग्रहीक मिथ्यातनुं लक्षण कहेते — अथ एकांत यथा —

दोहरा — जो इकत नय पक्ष गहि, ठके करावे दक्ष, सो इकत वादी पुरुष, मृगवत् परतक्ष. ॥ ५४ ॥

अर्थ — सातेनयमां हर कोई एक नयनो पक्ष ग्रहीने पोताना जाणपणामां ठकी जायते, थाने दक्ष के० तत्त्ववेत्ता कहेवाय, ते एकांत मतनो स्थापक मीमांसक नीयायक प्रमुख पुरुष ठे ते प्रत्यक्षपणे अनिग्रहीक मिथ्यातो ठे ॥ ५४ ॥

હવે જાણપણામાં તો કાઈક અનેકાંતપણું છે. પણ હવથકી વિપરીત કહેશે માટે તેનું લક્ષણ કહેશે:— અથ વિપરીત યથા:—

દોહરા:— ગ્રંથ ડકતિ પથ ડહપે, આપે કુમત સુકીય, સુજસ હેત ગુરુતા ગ્ર હે, સો વિપરીતી જીય ॥ ૮૫ ॥

અર્થ:— ગ્રંથમાં જે કહ્યો એવો માર્ગ તેને ડયાપીને નન્હવાદિક પોતાની કુમતિ આપે પોતાની પ્રસિદ્ધિ યવાને માટે ગુરુતા કે ૦ આચાર્યપણો ગ્રહેશે, તે જીવ અનેકાંતતાથી વિપરીત યયો તેને આનિનિવેસિક મિથ્યામતી કહીએ ॥ ૮૫ ॥

હવે જેનો વિનય મિથ્યાત છે એવા અનનિગ્રહિક મિથ્યાતીનું લક્ષણ કહેશે અથ વિનય મિથ્યાત યથા:—

દોહરા:— દેવ કુદેવ સુ ગુરુ કુ ગુરુ, ગિનેં સમાન જુ કોડ; નમેં જગતિસોં સવ નિકોં, વિનય મિથ્યાતી સોડ ॥ ૮૬ ॥

અર્થ:— સુ દેવને અને કુદેવને સુ ગુરુને અને કુ ગુરુને જે કોડ સમાનજ ગણે છે, અને તામલી તાપસનીપરેં પરિણામ પ્રવજ્યાં લેડને નક્તિયી સર્વને નમેશે, પણ ગુણદોષની સ્વર ન હોય તે વિનય મિથ્યાત્વ કહિયેં ॥ ૮૬ ॥

હવે જેના જાણપણામાં સંદેહ છે, તે સંશય મિથ્યાતી કહિયેં તેનું લક્ષણ કહેશે અથ સંસય યથા:—

દોહરા:— જો નાના વિકલ્પ ગહે, રહે હિએ હેરાન; ધિર ઠહે તત્વ ન સદહે, સો જિય સંસયવાન ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:— જે અપાર નય જાલ દેશિને જીવમાં સંશય રાશે, નાનાપ્રકારના ચિત્ત વિકલ્પ ગ્રહે અને હેરાન યઈ રહેશે. સ્થિરતા રાશીને તત્વને સર્વેં નહીં તેજ જીવ સંશયવંત મિથ્યાતી કહીયે ॥ ૮૭ ॥

હવે પાંચમા અજ્ઞાન મિથ્યાતીનું લક્ષણ કહેશે:— અથ અજ્ઞાન યથા:—

દોહરા:— જાકો તન ડુપ દહજસોં, સુરતિ હોતિ નહિં રંચ; ગહજ રૂપ વરતે સદા, સો અજ્ઞાન તિરયંચ ॥ ૮૮ ॥ પંચ જેદ મિથ્યાતકે, કહે જિનાગમ-જોડ; સાદિ અનાદિ સરૂપ અવ, કહોં અવસ્થા દોડ ॥ ૮૯ ॥

અર્થ:— શરીરમાં ડુઃખના દહેજથી જેને હેય ડપાદેયની, રંચમાત્ર સુરતા રેતી નથી, સુર્થિત રૂપે જે સદા વર્તે છે તે એકંડિયાદિક તિર્યંચ અજ્ઞાન મિથ્યાતી કહિયે ॥ ૮૮ ॥ શ્રી જિનેશ્વરના આગમ સિદ્ધાંત જોડેને મિથ્યાતના પાંચ જેદ કહેશે:— જે

नी आदि पामीए तेतो आदि मिथ्यात्व कहीए, अने जेनी आदि न पामीए तेतो अनादि मिथ्यात्व कहिये, एवी एवी मिथ्यात्वनी अवस्थानुं स्वरूप हवे कहेते ॥ ८९ ॥

प्रथम सादि मिथ्यात्वनु लक्षण कहेते - अथ सादि यथा -

दोहरा - जो मिथ्या दल उपसमे, ग्रंथ जेद बुद्धि होइ,

फिरि आवे मिथ्यातमें, सादि मिथ्याती सोइ ॥ ९० ॥

अर्थ - जे मिथ्यात मोहनीयता दलने उपसमावीने मिथ्यात्व ग्रंथी जेदीने ज्ञाता समकेती थईने पाठा मिथ्यातमां आवे ते सादि मिथ्यात्व कहीए एना मिथ्यातमा हवे आदि थई तेथी सादि मिथ्याती कहिये ॥ ९० ॥

हवे बीजो अनादि मिथ्यातनुं लक्षण कहेते - अथ अनादि यथा कथन -

दोहरा - जिनि गरथि जेदी नही, ममता मगन सदीव, सो अनादि मिथ्या मती, विकल बहिर्मुख जीव ॥ ९१ ॥

अर्थ - जे जीवे मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी नथी अने सदासर्वदा काल लगण ममता मांज मगन रहे, ते जीव अनादि मिथ्याती कहीए, अने जे बहिर्मुख रहे जेने परमात्मा इव्यनी दृष्टि नथी, ते बहिर्मुख जीव कहीए ॥ ९१ ॥ इति श्री वणार सीदास कृत नाटक समयसारनेविषे प्रथम गुणस्थानकनो अधिकार संपूर्ण थयो

दोहरा - कह्यो प्रथम गुण धान यह, मिथ्या मत अज्ञिग्रान, थलप रूप अ ब वरनबु, सासादन गुण धान ॥ ९२ ॥ - सर्वथा इकतीसा - जैसे कोउ बुधित पुरुष खाइ खीर खान, बोन करे पीठे के लगार स्वाद पावे हे, तेसे चढि चोथे पा चण्के ठवे गुणधान काहु उपसमीको कपाइ उवे आवे हे, ताहि समे तहा गि रे परधान दशा त्यागी, मिथ्यात अवस्थाओं अयोमुख व्है धावे हे, बीच एक स मे वा ठ आवली प्रमान रहे, सोइ सासादन गुणस्थानक कहावे हे. ॥ ९३ ॥

अर्थ - जेतु मिथ्यात एवु नाम ठे, ते पेहेलु गुणस्थानक सूचना मात्र कस्य, हवे संक्षेप मात्र सासादन गुण स्थाननुं स्वरूप कहुवु. ॥ ९२ ॥

अर्थ - जेम कोइ कुधावत पुरुष ठे ते खीरखान खाय पठी तेने वमन करेते ते वमननी पठी पण खीरखानना नोजननो लगारेऊ स्वाद पामेते तेम कोइ जीव उपशम सम्यक पामीने चोथे अविरत गुणस्थाने रह्यो ठे अथवा उपशम सम्यक पामताज सरखो समान पाचमा गुणगणो अथवा ठवे गुणगणो चढ्यो त्या समकेतनी उच्चजाता न थई, अने अनतानुंचरी उपशमि कपाय हतो ते उदय थयो, ते समयमा ते त्रणे गुण गणावली ते उपशम सम्यक्ती प्रधान

દશા જે શ્રેષ્ઠ દશા તેને ત્યાગીને ફરી મિથ્યાત દશાને બંધે મુખે ઝગટો રહેશે, એટલે મિથ્યાત્વ પામતામાં અને સમ્યક્ત તૂટતામાં વચ્ચે એક સમયકાલ પ્રમાણે અથવા ઉત્કૃષ્ટ ઠ ધ્યાવલિકા પ્રમાણે જે સમ્યક્ અંશ રહેશે તેનેજ સાસ્વાદન ગુન સ્થાનક કહિએ. ॥ ૯૩ ॥ ઇતિ દ્વિતીય ગુન ધ્યાનક સમાપ્ત:

દોહરા:— સાસાદન ગુન ધ્યાન ચહ, જયો સમાપત વીચ; મિશ્ર નામ ગુન ધ્યાન અથ, બરનન કરો ત્રિતીય. ॥ ૯૪ ॥ સર્વેયા ઇકતીસા:— ડપસમી સમકિતી કેતો સાદિ મિથ્યામતી, હૂનિકો મિશ્રિત મિથ્યાત આઠ ગદે હે: અનંતાનુ બંધી ચોકરીકો ડદે નાંહી જામે, મિથ્યાત સમે પ્રકૃતિ મિથ્યાત ન રહેહે: જહાં સદહન સત્યાસત્યરૂપ સમકાલ, જ્ઞાન જાવ મિથ્યા જાવ મિશ્ર ધાગ વહે હે: જાકી ધિતિ અંતર મુહૂરત વા એક સમે, એસો મિશ્ર ગુન ધ્યાન આચારજ કહે હે:

અર્થ:— આ વીજો સાસાદન નામે ગુણસ્થાન સંપૂર્ણ થયું હવે ત્રીજું મિશ્ર ગુન ધ્યાનનું વર્ણન કરું. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:— ડપશમ સમ્યક્તિ મિથ્યાત મિશ્ર અને સમ્યક્ત રૂપ ત્રણ પુંજ કરીને જ્યારે મિશ્ર પુંજમાં જીવ વર્તે, અથવા સમ્યક્તથી પડીને ફરી મિથ્યાત્વમાં આવી સાદિ મિથ્યાત્વી થઈને મિશ્ર પુંજ ડદય થયાથી મિશ્રમાં વર્તે, એવેડને મિશ્ર ગુણ સ્થાનક કહિયે, કેમકે મિથ્યાત્વ સમ્યક્ત થકો વર્તે છે. જેથી સંસાર અનંતો વધે તે અનંતાનુબંધીની ચોકમી કહિએ, તેનો જેમાં ડદય નથી અને મિથ્યાતપણું શમે તથા ડપશમે, ત્યાં મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિનો ડદય રહેતો નથી. જ્યાં સમકાલે સત્યા સત્ય રૂપ શ્રદ્ધા છે. એટલે શ્રદ્ધામાં સાચું સ્વોટું વેડ છે તિહાં જ્ઞાન જાવ છે, તે મિશ્ર ધારામાં વહે છે. અને મિથ્યાત્વ જાવ પણ સમ્યક્ત ધારાથી મિશ્રિત ધારા થકી વહે છે. જેની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિત અંતર્મુહૂર્ત કાલની છે, અથવા જઘન્ય એક સમયની છે એનું નામ ત્રીજું મિશ્ર નામે ગુણગણું આચાર્યજી કહે છે. ઇતિ તૃતીય ગુણસ્થાન સમાપ્ત: ૯૫ ॥

દોહરા:— મિશ્ર દશા પૂરન નઈ, કહી યથા મતિ જાણિ; અથ ચતુર્થ ગુન ધ્યાન વિધિ, કહોં જિનાગમ સાપિ, ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— મિશ્ર ગુણગણાની જેવી દશા છે, તે જેવી પોતાની બુદ્ધિ છે તેવી રીતે જાણારૂપ કહી તે સંપૂર્ણ થઈ, હવે શ્રી જિનાગમની શાંષ લઈને ચોથા સમ્યક્ત ગુણ ગણાની વિધિ કહું. ॥ ૯૬ ॥

હવે ચોથા સમ્યક્ત ગુણગણાનું વર્ણન કરે:— અથ સમ્યક્ વર્ણન:— સર્વેયા ઇકતીસા:— કેઈ જીવ સમકિત પાડ અર્થ પુદગલ, પરાવર્ત કાલ તાંઈ

चोखे होई चित्तके, कोई एक अंतर मुहूर्तमे ग्रंथि जेदि, मारग उलंघि सुख वेदे मोप वितके, तातें अंतरमुहूर्तसो अर्ध पुञ्जलो, जेते समे होही तेते जेद समकितके, जाही समे जाको जब समकित होई सोई, तबहीसो गुन गहे दो प दहे इतके ॥ ९४ ॥ दोहरा - अथ अपूर्व अनवर्त्ति त्रिक, करन करे जो कोइ, मिथ्या ग्रंथि विदार गुन, प्रगटे समकित सोइ ॥ ९५ ॥

अर्थ - सम्यक्त पामीने चित्तनो चोखो धरने अर्ध पुदगल परावर्त्त काल ल गण सत्तारमा रहेते, अने कोईक जीव तो एकज अतमुहूर्त कालमा मिथ्यात ग्रंथी जेदी समक्त पामीने चारे गतिनो मार्ग उलंघन करी मोहरूप वित्तना सुख वेदे, पण सत्तारमा रहे नही तेथी सम्यक्त पामीने जघन्य संसार स्थित एक अंतर मुहूर्तनी ठे अने उत्कृष्ट सत्तार स्थित अर्ध पुदगल परावर्त्तनी थायते, हवे एटली सत्तार स्थितिनी वचमा एक एक समयनी वृद्धि करता जेटला ते स्थितिना जेद थाय तेटला सम्यक्तना जेद पामीए ए रीते सम्यक्तना घणा जेद पामिये, जे समे जेने सम्यक्तनु उदय होय ते समे ते जीव त्यारथी पोताना गुण ग्रहेते, अने ५ तके के० ते सत्तार अवस्थाना दोपतुं दहन करेते ॥ ९४ ॥ अथ के० यथाप्रवृत्ति करण, अपूर्व करण, अनिवृत्ति करण ते त्रणे करण जे कोई नव्यजीव करे ते त्या कोईक वखते एक, आधुकर्मविना शाते कर्मनी स्थिति अंत कोडा को नी सागरोपम प्रमाण रहे, त्यारे यथाप्रवृत्ति करण थाय पठी मिथ्यात ग्रंथी जे दवाथी अपूर्वकरण थाय, अने सम्यक्त प्रगटवाथी अनिवृत्तिकरण थाय, जे कोई ए त्रणे करणे करी मिथ्यात ग्रंथी विदारीने सम्यक्त स्वरूप पामे तेज सम्यक्त कहिये हवे अष्ट प्रकारथी सम्यक्त विवरण करे ते - अथ अष्टरूप कथन -

दोहरा - समकित उत्पत्ति चिन्ह गुन, जूपन दोष विनास, अतीचार छत अष्ट विधि, वरनों विवरन तास ॥ ९६ ॥

अर्थ - सम्यक्तनुं सरूप, १ सम्यक्तनी उत्पत्ति, २ सम्यक्तनु चिन्ह, ३ सम्यक्त नो गुण, ४ सम्यक्तनुं जूपण, ५ सम्यक्तना दोष, ६ सम्यक्तनो विनास, ७ सम्यक्तना अविचार, ८ ए सर्व आठ प्रकार थया, तेनो विवरो कस्तु ॥ ९६ ॥

हवे प्रथम सम्यक्तनुं सरूप कहेते - अथ सम्यक्त यथा -

चोपाई - सत्य प्रतीति अवस्था जाकी, दिन दिन रीति गहे समताकी, तिन तिन करे सत्यको साको, समकित नाच कहावे ताको ॥ ९७ ॥

अर्थ - सत्यमां जेनी प्रतीति ठे ते साचानेज सरदहेते, एवी जेनी थवस्थाते

અને દિવસે દિવસે વધતી વધતી ક્રમા નિર્જોનતા પ્રમુખ સમતાની ગીત ગ્રહણ કરેલે. એવું સત્ય કાર્ય પહેલાં કદીન કર્યું, તેથી હવે ક્ષણ ક્ષણમાં સત્યનો સા કો કે ૦ મહા કાર્ય કરેલે. તે જાવનું નામ સમ્યક્ત કહીએ ॥ ૬૦૦ ॥

હવે સમ્યક્તની ઉત્પત્તિ કહેલે:— અથ ઉત્પત્તિ યથા:—

દોહરા:— કેતો સહજ સુનાચકો, ઉપદેશે ગુરુ કોઈ; ચિદું ગતિસેંતી જીવકો, સમ્યક્ દરશન હોઈ, ॥ ૬૦૧ ॥

અર્થ:— નદીને કિનારે ઝાપા પાણીના કણોન આવતા જાતાના ન્યાયથી એટલે સરિહપલ ધોલના ન્યાયથી કોઈને સહજ સ્વજાવમાંજ સમકિત ઉપજે, કોઈ ગુરુના ઉપદેશ થકી સમ્યક્ત ઉપજે, જે જીવ ચારે ગતિમાં સયન નિદ્રા કરી રહ્યો હતો તેને જે સમ્યક્ત ઉપજે છે તે એવા એવા પ્રકારથી ઉપજેલે ॥ ૬૦૧ ॥

હવે જેથી સમ્યક્ત ઉપજ્યું જાણીએ તે સમ્યક્તનાં લક્ષણ કહેલે:—અથ લક્ષણ યથા
દોહરા:— આપા પર પરચેવિપે, ઉપજે નહિં સંદેહ; સહજ પ્રપંચ રહિત દશા સમકિત લક્ષણ એહ ॥ ૬૦૨ ॥

અર્થ:— આત્મા અને આત્માથી વીજાં જે કર્મદિકના પુંજલ છે, એટલે વીજા પાંચે ઇવ્ય તેના પરિચય પ્રતીતિમાં, સંદેહ ઉપજે નહીં અને સહજ સજાવમાં આત્મદશા તે માયાની પ્રપંચ રહિતથાય એ સમ્યક્તના લક્ષણ કહિયે ॥ ૬૦૨ ॥

હવે સમ્યક્તના ગુણ કહેલે:— અથ ગુણ યથા:—

દોહરા:— કરુના વઢલ સુજનતા, આતમનિંદા પાઠ; સમતા જગતિ વિરાગતા, ધરમ રાગ ગુણ આઠ ॥ ૬૦૩ ॥

અર્થ:— દયા તથા સર્વનું હિત વાંઠક પણું સર્વ સાથે મૈત્રી જાવ રાખવું આત્મનિંદાનું પઠન કરવું, ઇષ્ટ અનિષ્ટ ઉપર સમજાવેં રહેવો, દેવ ગુરુની નક્તિ, વૈરાગરસમાંજ નિજ્યો થકો રહેવું ધર્મથી રાગ રાખવો. એ સમ્યક્તના આઠ ગુણ છે ॥ ૬૦૩ ॥

હવે સમ્યક્તનાં પાંચ નૂપણ કહેલે:— અથ પંચ નૂપણ યથા:—

દોહરા:— ચિત પ્રજાવના જાવજુત, હેય ઉપાદયવાનિ; ધીરજ હરપ પ્રવીનતા નૂપણ પંચ વરવાનિ ॥ ૬૦૪ ॥

અર્થ:— ચિત કે ૦ જ્ઞાન એટલે જિન શાસનનો જેવી રીતે પ્રજાવ વધે તેવા જાવમાં રહેવું હેય ઉપાદેયનું જ્ઞાનવંત થઈ, ધૈર્યમાં રહેવું, સમ્યક્તપામીને હર્ષ રાખવું, તત્ત્વવિચારમાં પ્રવીણતા રાખવી, એ પાંચ સમ્યક્તનાં નૂપણ વરવાણિ ॥ ૬૦૪ ॥

हवे सम्यक्तना पचीस दोष कहेते - अथ पंचवीस दोष यथा -
 दोहरा - अष्ट माहामद अष्ट मल, पट आयतन विशेष, तीन मूढता संजुगत,
 दोष पचीसी एष. ॥ ६०५ ॥

अर्थ - अष्ट माहामद ठे, अने आठ मल ठे, ८ आयतन विशेष ठे, अने
 त्रण मूढता ठे, ए सर्व एकठा करीए तो पचीस दोष थाय. ॥ ६०५ ॥

हवे आठ जातिना मद कहेते - अथ अष्ट मद यथा -

दोहरा - जाति लान कुल रूप तप, बल विद्या अधिकार; इन्हको गरव जु
 कीजिये, यह मद अष्ट प्रकार ॥ ६०६ ॥

अर्थ - जातिमद, लानमद, कुलमद, रूपमद, तपमद, बलमद, विद्यामद,
 तथा अधिकार के० ऐश्वर्यमद ए आठ वस्तुनो जे गर्व करवो तेज आठ प्रकारना
 मद कहाते ॥ ६०६ ॥

हवे आठ प्रकारना मल कहे ते - अथ अष्ट मल कथनः-

चोपाई - आसका अस्थिरता वाढा, ममता दृष्टि दशा डुरगता, वत्सल रहि
 त दोष परनापे, चित्त प्रनावना माहि न रापे ॥ ७ ॥

अर्थ - धर्म उपर अने जिनशासन वचन उपर गका राखे, धर्ममा स्थिरता
 नही स्वर्गादिकनी वाढा धरे, कुटुंबादिकविषे ममत्व जाव राखे, ए धर्म म
 लीन ठे एवी डुरगता करे, स्वामी वत्सल न करे, पारका दोष प्रकाजे, ज्ञान प्रमु
 ख विविध प्रकारनी प्रनावनामा चित्त न राखे ए आठ मल जाणवा ॥ ७ ॥

हवे ८ आयतन दोष कहेते ते ८ स्थान मिथ्यात्वना कहेते - अथ पडायतनयथा -

दोहरा - कुगुरु कुदेव कुधर्म धर, कुगुरु कुदेव कुधर्म, इनकी करे सराहना,
 यह पडायतन कर्म ॥ ८ ॥

अर्थ - कुगुरुने माननार, कुदेवने सेवनार, कुधर्मने माननार, कुगुरु प्रशंसा,
 कुदेव प्रशंसा, कुधर्म प्रशंसा, ए ठानी प्रशंसा करे ते आयतन कर्म दोष ठे ॥ ८ ॥

हवे त्रण मूढता दोष कहेते - अथ मूढत्रय यथा कथन -

दोहरा - वेव मूढ गुरु मूढता, धर्म मूढता पोप, आठ आठ पट तीनि मिलि,
 ए पचीस सब दोष ॥ ९ ॥

अर्थ - सुदेव समजे नही ए पेसी मूढता, सुगुरुने समजे नही ए बीजी गुरु
 मूढता सुधर्मने समजे नही ए बीजी धर्म मूढता ए अविद्यानो पोपक ठे ए
 रीत आठ मद, आठ मल, ८ आयतन, त्रण मूढता, सर्व मजी पचीस दोष थाय. ९

હવે પાંચ પ્રકાર સમ્યક્તનો નાશ કરે તે કહેઠે:-- અથ નાશ પંચક યથા:--

દોહરા:-- જ્ઞાન ગર્વ મતિમંદતા, નિતુર વચન ઉદગાર; રુઝનાવ આલસ દ સા, નાસ પંચ પરકાર. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-- જ્ઞાનના ગર્વથી, બુદ્ધિની મંદતાથી, કઠણ વચનના ઉદગાર કે ૦ કહેવાથી, રુઝનાવ ધરવાથી, આલસ પાળાથી, એવી રીતે પાંચ પ્રકારે સમ્યક્તનો નાશ થાયઠે. હવે દિગંબર સંપ્રદાયથી સમ્યક્તના પાંચ અતિચાર કહેઠે:-- અથ અતીચારપંચક યથા:--

દોહરા:-- લોગ હાસ નય નોગ રુચિ, અગ્રસોચ યિતિ ચેવ; મિથ્યા આગમકી નગતિ, મૂષા દરસની સેવા ॥ ૧૧ ॥ ચોપાઈ:-- અતીચાર એ પંચ પ્રકારા; સમલ કરહિ સ મકિતકી ધારા; દૂષન નૂષન ગતિ અનુસરની; દસા આઠ સમકિતકી વરની ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:-- સમ્યક્તની ક્રિયાથી મને લોક હસસે એવો મનમાં નય રાખે; પાંચ ઇં ડિયના વિષયનોગની રુચિ રાખે, આગલ માહારું શું યાશે એવી પોતાની સ્થિતિનું ચિન્તન કરતો રહે, મિથ્યાત દર્શનના જે આગમ સિદ્ધાંત ઠે તેની નક્તિ કરે, પાંચ મું મિથ્યા દર્શનની સેવા કરે ॥ ૧૧ ॥ એ પાંચ પ્રકારના અતીચાર તે સમ્યક્ત ની ઝજ્જલ ધારાને મલ સહિત કરેઠે, એવી દૂષણ ગતિની પાઠલ લાગી અને નૂષ એ ગતિને પાઠલ લાગી રહે એ સમકિતની આઠ દશાને વરણી ॥ ૧૨ ॥

હવે જે સાત પ્રકૃતિના ક્ય અથવા ઉપશમથી સમ્યક્ત ઉપજે તે કહેઠે:--

અથ સમ પ્રકૃતિ યથા:--

દોહરા:-- પ્રકૃતિ સાત અવ મોહકી, કહોં જિનાગમ જોઈ; જિન્હકો ઉદૈ નિ વારિકે, સમ્યક દરશન હોઈ ॥ ૧૩ ॥ સવૈયા ઇકતીસા:-- ચારિત મોહકી ચારિ મિથ્યાતકી તીનિ તામેં, પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનુબંધી મોહની; બીજી મહામાન રસ નીજી માયા નઈ તીજી, ચોથી મહાલોન દસા પરિગહ પોહની; પાંચઈ મિથ્યાત મ તિ ઠઠી મિશ્ર પરનેતિ, સાતઈ સમેં પ્રકૃતિ સમકિત મોહની; ઈઈ પટ વિંગવનિ તાસી એક કુતિયાસી, સાતો મોહપ્રકૃતિ કહાવે સત્તા મોહની ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-- હવે મોહનીયની સાત પ્રકૃતિ શ્રી જિનેશ્વરનો આગમ જોઈ કહુંબું. જે સાત પ્રકૃતિનો ઉદય નિવારવાથી સમ્યક્ત દર્શન પ્રગટ થાયઠે ॥ ૧૩ ॥ મોહની કર્મના બે જેદ ઠે:-- એકતો ચારિત્ર મોહના, બીજી મિથ્યાદર્શન મોહની, તેમાં ચારિત્ર મોહનીયની ચાર પ્રકૃતિ, અને મિથ્યા દર્શન મોહનીની ત્રણ પ્રકૃતિ મલી સાત પ્રકૃતિ ઠે; તેમાં પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનું બંધી મોહની કે ૦ ક્રોધની, બીજી પ્રકૃતિ મ હા અનિમાનના રસમાં નીનો થકો રહે તે અનંતાનુબંધી માન, અને ત્રીજી પ્ર

કૃતિ મહામાયામય તે અનંતાનુબંધી માયા, ચોથી પ્રકૃતિ મહાલોન દશામા પ
રિગ્રહની પોષણ કરનાર એ અનંતાનુબંધી લોન, પાંચમી પ્રકૃતિ મિથ્યાત મોહ
ની, ઠગી પ્રકૃતિ મિશ્રપરિણામ એટલે મિશ્ર મોહની, સાતમી પ્રકૃતિ જે છે તે
પહેલી ઠગ પ્રકૃતિનું સમ થયો એટલે દબાઈ ગઈ તે સાતમી સમ્યક્ મોહની જાણ
વી, એમા ધુરલી ઠ પ્રકૃતિતો વિગવનિતાસી કે વાવણી જેવી છે એની ગૈલ લાગી તો
કાંઈ ટૂટતી નથી, અને એક સાતમી પ્રકૃતિ કૃતિયાસી કે કુનાર્યા જેવી છે તેનોપણ
નરોસો નથી એ સાતે મોહનીયની પ્રકૃતિ તે જીવના સદ્જાવની રોકનાર છે ॥ ૧૪ ॥

હવે સાતે પ્રકૃતિથી સમ્યક્ના જેદ ઉપજે તે કહે છે - અથ સમ્યક્ જેદ કથન
ઉપ્પય ઉદ - સાત પ્રકૃતિ ઉપસમહિ, જાણુ સો ઉપસમ મમ્મિત, સાત પ્રકૃતિ
ઠય કરન, હાર ઠાયકી અસ્થમિત, સાતમાહિ કબુ પિપહિ, કબુક ઉપસમ કરિ રસ્કે,
સો ઠય ઉપસમવત, મિશ્ર સમકિત રસ ચસ્કે, પટ પ્રકૃતિ ઉપશમડ વા પિપડ, અથ
વા ઠય ઉપશમ કરે, સાતઈ પ્રકૃતિ જાકે ઉદય, સો વેદક સમકિત વરે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ - જેને એ સાત પ્રકૃતિ ઉપસમી જાય તેતો ઉપસમી, પંક્તિ કે જ્ઞાતા હોય તેનું
નામ ઉપશમ સમ્યક્ કહીએ, અને જે એ સાતે પ્રકૃતિનો ક્ય કરનાર હોય તેને ક્ષા
યકી કહીએ, તે અસ્થમિત જ્ઞાયક સમ્યક્ હોય, વળી એ સાતે પ્રકૃતિમા કઈં ખપાવે,
કઈં ઉપશમાવી રાખે, તેતો ઉપશમ લક્ષણ સહિત, તેમા મિશ્રરૂપ સમ્યક્ રસને ચા
ખે, એ સાતો પ્રકૃતિમા ઠ પ્રકૃતિ ઉપશમે અને સાતમી સમ્યક્ મોહનીય તો પ્રકૃતિ ક
દય આવી વેદે છે અથવા ઠ પ્રકૃતિ ક્ય થઈ છે અને સાતમી વેદે છે અથવા ઠ પ્ર
કૃતિમા કોઈં પ્રકૃતિનો ક્ય થયો છે અને કોઈનો ઉપશમ થયો છે, અને સા
તમી પ્રકૃતિ વેદે છે તે વેદક સમ્યક્ ધારી કહીએ ॥ ૧૫ ॥

હવે સર્વે સમ્યક્ના નવ જેદ કહે છે - અથ નવવિધિ સમ્યક્ વર્નનં
દોહરા - ઠય ઉપસમ વરતે ત્રિવિધ, વેદક ચાર પ્રકાર, ઠાયક ઉપશમ જુગ
લગુત, નાંધા સમકિત ધાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ - ક્યોપશમસમકિત ત્રણ પ્રકારનો વર્તે છે. વેદક સમ્યક્ના ચાર પ્રકાર
છે, ક્ષાયક સમ્યક્નો એક પ્રકાર છે અને ઉપશમ સમ્યક્નો એક પ્રકાર, એ ક્ષાયકને
ઉપશમ વેદુના મલવાથી સર્વ મલી નવ પ્રકારનો સમ્યક્ધારી થાય ॥ ૧૬ ॥

હવે ક્યોપશમ સમ્યક્ના ત્રણ પ્રકાર કહે છે - અથ ક્યોપશમ ત્રઈં યયા -
દોહરા - ચારિ પિપહિ ત્રય ઉપસમહિ, પણ પય ઉપસમ દોડ, પૈ પટ ઉપસમ
એક યો, પય ઉપસમ ત્રિક દોડ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:-સાતે પ્રકૃતિમાં અનંતાનુબંધીની ચોકડી રખી ગઈ છે, અને ત્રણ દર્શન મોહની ઉપસમી છે, તેને કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ. અથવા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ કૃય ગઈ છે, અને બે ઉપશમી છે, તેને પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, અથવા મિશ્ર મોહની જગણ ઠ પ્રકૃતિ કૃય ગઈ, અને સાતમી ઉપશમાવી છે, તો પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, એમ ત્રણ પ્રકારે કૃયોપશમ સમ્યક્ત થાય. હવે કૃયોપશમ સહિત સમ્યક્ત મોહની વેદવાચી જે કૃયોપશમ વેદક નીપજે છે તે ના બે પ્રકાર છે:- અથ કૃયોપશમ વેદક દ્વિતીય કથા કથન:-

દોહરા:- જહાં ચારિ પ્રકરતી પિપહિં, હે ઉપસમ ઇક વેદ : ષય ઉપસમ વેદક દશા, તાસુ પ્રથમ યહ જેદ. ॥ ૧૭ ॥ પંચ પિપે ઇક ઉપસમ, ઇક વેદે જિહિ ઠૌર, સો પયઉપસમ વેદકી, દશા હુતિય યહ ઓર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- જ્યાં અનંતાનુબંધી ચાર પ્રકૃતિ કૃય થાય છે. અને મિથ્યાત મિશ્ર એ બેઠ પ્રકૃતિ ઉપશમે છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે. આવી દશામાં જે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિત થયો છે. તેનો આ પ્રથમ જેદ છે. ॥ ૧૭ ॥ બીજી જ્યાં ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ રખી છે, અને એક મિશ્ર મોહની ઉપશમી છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે. ત્યારે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિતની આ બીજી દશા થઈ. ॥ ૧૮ ॥

હવે જે ક્ષાયિક સહિત વેદક છે:- અને ઉપસમ સહિત વેદક છે. તેનો પ્રકાર કહે છે:-

અથ ક્ષાયિક વેદક ઉપશમ વેદક યથા કથન:-

દોહરા:- પય પટ વેદે એક જો, ષાયિક વેદક સોઠ, ષટ ઉપસમ ઇક પ્રકૃતિ વિદ, ઉપસમ વેદક હોઠ. ॥ ૧૯ ॥ ષાયિક ઉપસમકી દશા, પૂરવ ષટ પદ માંહિ, કહી પ્રગટ અબ પુનરુક્તિ, કારન બરની નાંહિ. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- જ્યાં ચારે અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની મિશ્ર મોહની એ ઠ પ્રકૃતિ રખી છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે, ત્યારે ક્ષાયિક વેદક સમ્યક્ત કહિયે, અને એ જે પૂર્વે ઠ પ્રકૃતિ કહી તે જેણે ઉપશમાવી છે, અને એક સમ્યક્ત મોહનીય વેદે છે, ત્યારે ઉપશમ વેદક સમ્યક્ત કહિયે. ॥ ૨૦ ॥ કૃયોપશમ નામે જે મોહન કહીએ, તેની દશા તો પાઠના પટપદ કે ૭ ઉપય ઠંદમાં કહી છે, તેમાં એ પ્રકૃતિ ઠંકંક ઉપશમ કરી રાખે, એવું પ્રગટ કહેલું છે. તેથી આંહિ ફરી કહેવાયા હા અનિમો દોષ લાગે તે કારણથી ફરી વરણવી નથી. ॥ ૨૧ ॥

हवे सम्यक्तना मूल जेद चार अने उत्तर जेद नव ठे ते कहेठे - अथ जेद विवरन - दोहरा - षय उपसम वेदक पिपक, उपसम समकित चारि, तीन चारि ६६ क मिलत, सब नव जेद विचारि. ॥ ११ ॥

अर्थ - ह्योपशम सम्यक्त, वेदक सम्यक्त, ह्यायक सम्यक्त, उपशम सम्यक्त, एवा मूल चार जेद समकितना थया वली ह्योपशमना त्रण जेद वेदकना चार जेद अने ह्याय कनो एक जेद, उपशमनो एक जेद, ए सर्व मली समकितना नव उत्तर जेद थया हवे निश्चयादिक सम्यक्तनी व्यवस्था कहेठे - अथ निश्चे व्यवहार सामान्यविशेष -

सोरठा - अथ निहचे विवहार, अरु सामान्य विशेष विधि, कहीं चारि परका रि, रचना समकित जूमिकी ॥ १३ ॥ सवैया इकतीसा - मिथ्या मति गांवि जेद जगी निरमल ज्योति, जोगसों अतीत सोतो निहचे प्रचानिये, वदे डुंद दसासों कहावे जोग मुझा धरे, मति श्रुति ज्ञान जेद विवहार मानिये, चेतना चिह्न पहि चान आपपर वेदे, पोरुप अलप ताते समान बखानिये करे जेदाजेदको विचार विस ताररूप हेय गेय उपादेयसों विशेष जानिये. ॥ १४ ॥ सोरठा - अति सागर ते तीस, अतर मुहुरत एक वा, अविरति समकिति रीस, यह चतुर्थ गुण थान इति १५

अर्थ - हवे निश्चे अने व्यवहारथी सामान्य विशेषपणो कहेठे सम्यक्तनी जूमि नी चार प्रकारनी रचना ठे ते कहेठे. ॥ १३ ॥ प्रथम मिथ्यात ग्रंथी जेदिने जे आत्मानि निर्मल ज्योति जागी ठे अने जे ज्योति मन, वचन, कायाना जोगथी अ तीत ठे तेतो सम्यक निश्चयथी प्रमाण करीए बीजु ते सम्यक ६६ दशाथी व र्तमान थाय ठे एटले बहु विकल्पथी धामधूम दशाथी वत्ते ठे त्यारे तो एवुं कहे वाय ठे के ए जोग मुझा धारी ठे आ मति ज्ञानी ठे आ श्रुत ज्ञानी ठे एवा जेद व्यवहारनयथी मानिये ठे बीजु ए आत्माना चेतनारूप चिन्ह के० लक्षण जाणी ने आत्म इय अने परइयने वेदे ठे परतु अतरायना उदयथी पुरुष पराक्रम अत्प ठे एटले अविरति ठे तेथी ए सामान्यपणो सम्यक्त कहीए, चोथु गुण अने गुणिनो जेदाजेद विचार विस्ताररूप करे जेम आत्मा गुणिठे ज्ञानादिक गु ण ठे तेना जेदाजेदनो विचार करवो एवा हेय ज्ञेय उपादयनो विचार राखवो ए विशेषपणो सम्यक्त जाणिए ॥ १४ ॥ अविरत सम्यक्तनी उत्कृष्ट तेजीस सा गरोपम स्थिति अथवा जगन्मयी एक अंतर मुहूर्तनी स्थिति होय, अविरति सम्य क्तनी रहस्य मर्यादा ए वे प्रकारें होय, ए चोथु गुणस्थानक समाप्त थयुं ॥ १५ ॥

हवे पांचमां गुणस्थानकना विवरणनो आरंज करेठे:-अथ पंचमगुणस्थानक आरंज दोहरा:- अब बरनो इकवीस गुंन, अरु बावीस अन्नप्य; जिन्हके संग्रह त्या गसों, सोहे श्रावक पप्य. ॥ १६ ॥

अर्थ:- तेमां प्रथम पांचमा गुणस्थानक लायक श्रावकना एकवीस गुण कहुंहुं. अने बावीस अन्नक ठे ते कहुंहुं जे गुणने संग्रह करवाथी अने जे अन्नकने त्यागवाथी श्रावकनो पद गुणसंग्रहीत शोनायमान थाय ते कहुंहुं. ॥ १६ ॥

हवे श्रावकना एकवीस गुणनां नाम कहेठे:-अथ श्रावक इकवीसगुन कथन:- सवैया इकतीसा:- लज्जावंत दयावंत प्रसंत प्रतीतवंत परदोषकों ठकैया पर उपगारी है; सोम दृष्टि गुन ग्राही गरिष्ठ सबकों इष्ट सीष्ट पक्षी मिष्टवादी दीर्ग विचारी है; विशेषज्ञ रसज्ञ कृतज्ञ तज्ञ धरमज्ञ, नदीन न अनिमानी मध्य विवहारी है; सहजै विनीत पाप क्रियासों अतीत एसो, श्रावक पुनीत इकवीस गुन धारी है ॥ १७ ॥

अर्थ:- लज्जावंत १, दयावंत २, संतमूर्ति ३, प्रतीतवंत ४, परदोषनो ठांकनार ५, परउपकारी ६, सोमदृष्टि ७, गुणग्राहक ८, गुरुवाई ९, सर्वनो वद्वज १०, सिष्टाचारनुं पक्षी ११, मिष्टवचन बोलनार १२, उंमो विचार विचारे १३, विशेष ज्ञाननो जाणनार १४, शास्त्ररस जाणनार १५, करेला उपकारने जाणे १६, ते उपकारने जाणे १७, धर्मने जाणनार १८, अदीनपणुं ग्रहे अनिमानी रहे नही १९, एवा मध्यम वेहेवारमां रहे. के जेथी सहज स्वजावे विनयवंत होय २०, अने पापक्रिया थी रहित होय २१, एवा पवित्र श्रावक एकवीस गुणना धरनार थाय. ॥ १७ ॥

हवे जघन्य श्रावकने बावीस वस्तु अन्नक ठे:-अथ बावीसअन्नक वर्नन:- कवित्त ठंद:-उरा घोरवरा निसनोजन, बहु बीजा वेंगन संधान; पीपर वर उंबरि क तुंबरी, पाकर जोफल होइ अजान; कंद मूल माटी विष आमिष, मधु माषन अरु मदिरापान; फल अति तुष्ट तुसार चलित रस, जिनमत ए बावीस अन्नान. ॥ १८ ॥

अर्थ:- गमोरा हेमा करहा १, काचा धोलना वमा २, रात्री नोजन ३, बहु बीज फल ते दाडम प्रमुख ४, वेगण ५, अथाणुं पाणीमाहेलो ६, पीपलनी पीपी ७, वमवृक्षना फल ८, धोलरना फल ९, कतुंबरनां फल १०, पाकरीनां फल ११, अजाण्यांफल १२, कंदमूलनी जाति सर्व १३, माटीनीजाति १४, अफीमप्रमुख १५, मांस १६, मधु १७, मांखण १८, मदिरापान १९, बहु तुष्ट फल काचुं फल २०, हीम २१, जेनो वर्ण, रस, गंध, स्पर्श फरी गयो होय ते चलित रस २२, ए बावीस वस्तु श्री जिनेश्वरना मत धारीने अन्नक ठे. ते खावी नही ॥ १८ ॥

दोहरा - अथ पचम गुण थानकी, रचना वरनो अत्प,
जामे एकादश दशा, प्रतिमा नाम विकल्प ॥ १९ ॥

अर्थ - हवे देशविरतीनामें पाचमा गुणथाननी रचना अत्पमात्र वर्णवुं लुं सहेपमात्र करीने ते गुणथानमा अग्यार प्रतिमा धारी ठे प्रतिमा एवुं नाम चारित्र विकल्पनुंठे १९
हवे अगीअर प्रतिमाना यथार्थनाम कहेठे - अथ एकादश प्रतिमा नामकथन
सवेया इकतीता - दसन विद्युद्धकारी वारह विरतधारी सामायक चारी पर्व पो सह विप्रि वहे, सचित्तको परिहारी दिवा अपरस नारी, आठो जाम ब्रह्मचारी नि रारनी वहे रहे, पाप परिग्रह ठमे पापकी न शिक्षा मंमे, कोउ याके निमित्त करे सो वस्तु न गहे, एते देस व्रतके वरैया समकित्ती जीव, ग्यारह प्रतिमा तिन्दे नगवतजी कहे ॥ २० ॥

अर्थ - दर्शन विद्युद्धनी करनारी दर्शन प्रतिमा १, बारे व्रतनी धरनारी वि रति प्रतिमा २, जहा सामायकनो उच्चार ठे ते सामायक प्रतिमा ३ जहा पर्व आध्याथी पोसह करवो ते पोसहप्रतिमा ४, जहा सचित्त वस्तुनो परिहार कहिये ते सचित्त परिहार प्रतिमा ५, ज्या दीवसे स्त्री स्पर्श न करवो ते दिवस अस्पर्श प्रतिमा ६, आठे प्रहर ब्रह्मचर्यमा रहेवु ते ब्रह्मचर्य प्रतिमा ७, सर्व आरजनो जिहा त्याग करवो ते निरारनी प्रतिमा ८, परिग्रहने त्यागवो ते परिग्रह त्याग प्रतिमा, ९, ज्या पापोपदेश न देवु ते पापोपदेश त्याग प्रतिमा १०, कोई आपणा निमित्त आहारादिक वस्तु करे तेले नही ते उदेशिक त्याग प्रतिमा ११, ए अगीयार प्रकारे करीने वेश विरत धारी सम्यक्ति जाव कहा ठे तेनी आ इग्यार प्रतिमारूप प्रतिज्ञा नगवतजी कहे ठे ॥ २० ॥

हवे ए प्रतिमानो अर्थ कहेठे - अथ प्रतिमा कथन -

दोहरा - संयम अंस जग्यो जहा, जोग अरुचि परिनाम, उदे प्रतिज्ञाको जयो,
प्रतिमा ताको नाम ॥ २१ ॥

अर्थ - जहा संयम चारित्रनो अस जाग्यो, अने जोग अरुचिना परिणाम थया, त्या कोई प्रतिज्ञानो उदय थयो तेनु नाम प्रतिमा कहीए ॥ २१ ॥

हवे प्रथम दर्शन प्रतिमानुं विवरण करेठे - अथ प्रथम प्रतिमा यथा -

दोहरा - आठ मूलगुण सग्रहे, कुवसन क्रिया न कोइ, दर्शन गुण निर्मल
करे, दर्शन प्रतिमा सोइ ॥ २२ ॥

अर्थ - आही पेहेजा कहा ठे करुणा वत्सल सुजनता इत्यादिक संयक्तता आठ मूल

ગુણ છે તેનો સંગ્રહ કરે, જ્યાં સાતે વ્યસનની ક્રિયા નથી એવા સમ્યક્ દર્શનના ગુણ નિર્મલ કરે, તેજ દર્શન પ્રતિમા કહી શ્વાં વ્રત નથી એનો કાલ એક માસનો છે ॥૩૧॥

હવે બીજી પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ દ્વિતીય પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- પંચ અનુવ્રત આદરે, ત્રીન ગુણ વ્રત પાલ; સિદ્ધા વ્રત ચારોં ધરે, યહ વ્રત પ્રતિમા ચાલ. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:- પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત અને સામાયક ધારે ૧, પોસહ ધારે ૨, દેશાવગાસગ કરે ૩, અતિથ સંવિનાગ કરે તથા ચાર શિક્ષાવ્રત ધારે, તે વ્રત પ્રતિમા જાણવી તેનો કાલ બે મહીનાનો છે. ॥ ૩૩ ॥

હવે ત્રીજી સામાયક પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ તૃતીય પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- દર્વજાવ વિધિ સંજુગત, દિયે પ્રતિજ્ઞા ટેક; તજિ મમતા સમતા ગહે, અંતર મુદુરત એક. ॥ ૩૪ ॥ ચોપાઈ:- જો અરિમિત્ર સમાન વિચારે, આરત રૂડ કુધ્યાન નિવારે; સંજમસહિત જાવના જાવે; સો સામાયકવંત કહાવે. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- દશ દોષ વચનના ટાલવા, બાર દોષ કાયાના ટાલવા, એ ડ્વ્યવિધિ અને દશ દોષ મનના ટાલવા તે જાવવિધિ જાણવી, તેણે કરીને સંયુક્ત; અને હૈયા માં એક શો આઠ પંચપરમેષ્ટી મંત્રનો સ્મરણ લાગો રહે. એમ બીજી પણ કોઈ પ્રતિજ્ઞા ની ટેક રાખીને, મમતા તજીને, સમતા ગ્રહણ કરવી, એમ એક અંતરમુદૂર્ત કાલ પર્યંત સામાયક ચારિત્ર થાય ॥ ૩૪ ॥ જે કોઈ શત્રુ મિત્રને સમાન વિચારે, આ સંધ્યાન રૌડધ્યાનનું નિવારણ કરે, પંચ સંવર સહિત થાય, બાર જાવના જાવે, તેજ સામાયકધારી શ્રાવક કહિયે; એ ત્રીજી પ્રતિમા ત્રણ માસની હોય ॥ ૩૫ ॥

હવે ચોથી પોસહ પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ ચતુર્થ પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- સામાયક કીસી દસા, ચાર પહર લોં હોડ;

અથવા આઠ પહર રહે, પોસહ પ્રતિમા સોડ. ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- જે પૂર્વે સામાયકની દશા કહીઢે તેવી દશા ચાર પ્રહર લગી હોય, અથવા તેવી દશા આઠ પ્રહર લગે રહે, તેજ પોસહ પ્રતિમા ધારી શ્રાવક કહીયે, એ ચાર માસની પ્રતિમા જાણવી શ્વાં આઠમ ચત્તદશ અમાસ પૂનમને દહાડે તથા પર્વદિન આવેથી પોસહ કરે ॥ ૩૬ ॥

હવે પાંચમી સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ પંચમી પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- જો સચિત્ત જોજન તજે, પીવે પ્રાસુક નીર;

સો સચિત્ત ત્યાગી પુરુષ, પંચ પ્રતિજ્ઞાગીર ॥ ૩૭ ॥

અર્થ - જે સચિત્ત જોજનનો ત્યાગ કરે અને ફાસુ જલ પીએ, એ રીતે જે પુરુષ સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ કરે એ પેહેલી પ્રતિમાથી ઇટલી વચતી ક્રિયા કરે તેતો પાંચમી પ્રતિમાનો ધરનાર જાણુ એ પ્રતિમા પાંચ માસ સુગી રહે ॥ ૩૪ ॥

હવે ઠઠી બ્રહ્મચર્યપ્રતિમાનો વિવરો કહે છે - અથ પટ્ટી પ્રતિમા યથા -

ચોપાઈ - જો દિન બ્રહ્મચર્યવ્રત પાલે, તિથિ આપે નિસિ ઘોસ સંનાલે,
ગહિ નૌવાળો કરે વ્રત રહ્યા, સો પટ પ્રતિમા સાધક અદ્યા ॥ ૩૫ ॥

અર્થ - સચિત્તનો પરિહારિ તો પ્રથમનીજ રીતે છે અને દિવસે બ્રહ્મચર્ય વધારે પાલે અને પચમી પર્વે આવે દીવસરાત્રમા ઇટલે આવ પ્રહર બ્રહ્મચર્ય પાલે તિહા નવવાડે કગીને બ્રહ્મચર્યવૃત્તની રહ્યા કરે તે પુરુષ ઠઠી પ્રતિમાનો સાધનદાર હોય તે ઠમાસ જગણની જાણવી ॥ ૩૬ ॥

હવે સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે - અથ સપ્તમી પ્રતિમા યથા -

ચોપાઈ - જો નવવાડિ સહિત વિધિ સાધે, નિશિદિન બ્રહ્મચર્ય આરાધે, સો સત્તમ પ્રતિમાધર જ્ઞાતા, શીઝ શિરોમનિ જગત વિરહ્યાતા ॥ ૩૭ ॥

અર્થ - જે શ્રાવક નવવાડ સહિત જે બ્રહ્મચર્યવૃત્તની વિધિ છે, તે વિધિયે જ રાત્રિ દિવસ બ્રહ્મચર્યને આરાધતો રહે અને જે આગલ ઠ પ્રતિમાની ક્રિયા કહી છે તેને તો લીયોજ રહ્યો છે એવો જે શ્રાવક છે, તેતો સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો ધરનાર જ્ઞાની પુરુષ શીઝ શિરોમણિ જગતમા પ્રસ્થાતિ પામેલો જાણવો ॥ ૩૮ ॥

હવે આઠી પ્રસંગથી નવ વાડનો વિવરો કહે છે - અથ નોવાડિ યથા -

કવિત્તવદ - તિયથલવાસ પ્રેમરુચિ નિરપન, દેપરીઠ જાપન મધુવેન, પૂર્વજો ગકેલિ રસચિત્તન, ગુરુ આદાર લેત ચિત્તચેન, કરિ સુચિત્તન સિગાર વનાવત, તિયપ રજક મધ્યસુખસેન, મનમથ કથા ઝદરિ જરિ જોજન, એ નવવાડિ જ્ઞાન મતજેન ૪૦

અર્થ - જ્યા સ્ત્રીઠ વસે ત્યા વાસન કરવો, પ્રેમરુચિ રાખીને સ્ત્રીના અગોપાગ દે રેવાનહી, દષ્ટિદોષનું નિવારણ કરીને આઠું પહોં આપીને સ્ત્રીના મધુર વચન સાંજે નહી, પૂર્વ કાલમા જે જોગ ક્રીડા કરી હોય તેનો રસ ચિત્તવે નહી, ચિત્ત ના ચેનને અર્થે ધૃતાદિક સહિત ગરિષ્ઠ આદાર લેનહી, સ્નાન મજનથી શરીરને પવિત્ર કરીને શૂગાર શોંચા સજે નહી, સ્ત્રીને સુગાના પલગમા સુખસેન કરે નહી, મનમથ જે કદર્પ તેની કથા કહે નહી, પેટ જરીને જોજન ન કરે, એ નવ વાડો જૈન મતમા જાણવી એ વહુજ આનંદ કારી છે ॥ ૪૦ ॥

हवे आठमी निरारंज प्रतिमानो विवरो कहे ठे:- अथ अष्टमी प्रतिमा यथा:-
 दोहरा:- जो विवेक विधि आदरे, करे न पापारंज; सो अष्टम प्रतिमा धनी,
 कुगति विजे रन थंज ॥ ४१ ॥

अर्थ:- जे कोई आवक पाठजी सर्व क्रिया करतो थको विवेक सहित विधि
 विशेष आदरे, अने पापनो आरंज पोताना हाथे न करे तेतो आठमी निरारंज
 प्रतिमानो धरनार आवक कुगतिना विजयनो रणथंज रूप थई रह्यो ठे ॥ ४१ ॥

हवे नवमी परिग्रह प्रतिमानो विवरो कहे ठे:- अथ नवमी प्रतिमा यथा:-
 चोपाई:- जो दसधा परिग्रहको त्यागी; सुख संतोष सहज वैरागी; समरस
 चिंतित किंचित ग्राही; सो आवक नौ प्रतिमा वाही ॥ ४२ ॥

अर्थ:- जे नवविध परिग्रहनो त्यागी होय, सुख संतोष सहित वैरागी होय, उ
 पशमरसथी नीज्यो रहेतो होय, किंचित ग्राही कहेतां कंईएक असन वशननु ग्रहण
 करनारो होय अने बीजी क्रिया सर्वे आठमी प्रतिमानी परें होय, ते आवक नव
 मी प्रतिमानो धरनार होय ए प्रतिमा नवमास लगी रहे ॥ ४२ ॥

हवे दसमी पापोपदेश त्याग प्रतिमा कहे ठे:- अथ दसमी प्रतिमा यथा:-
 दोहरा:- परकों पापारंजको, जो न देइ उपदेश; सो दशमी प्रतिमासहित, आ
 वक विगत कलेश. ॥ ४३ ॥

अर्थ:- नवमी प्रतिमा लगण गृह कुटुंब परिवारने पापनो उपदेशआपे पण
 आहीं पापारंजनो उपदेश त्यागे ते आवकने दशमी प्रतिमासहित जाणिये तेज
 आवक क्लेश रहित थयो एम जाणवुं. ॥ ४३ ॥

हवे अग्यारमी उचितग्राही प्रतिमानो विवरो कहे ठे:- अथ अग्यारमी प्रतिमा यथा
 चोपाई:- जो सुठंद वरतें तजि मेरा, मठमंमपमहिं करे वसेरा; उचित अ
 हार उदंम विहारी; सो एकादश प्रतिमा धारी. ॥ ४४ ॥

अर्थ:- जे आपणां घर बार मेरा ठांमीने स्वठंद वर्ते, अने मठ मंमपमां वास
 करे, आधाकर्मि आहार त्यागे, योग्य आहार लें अने उदंम व्यवहारी थइ साधु जे
 वुं थाय, ते अगीआरमी प्रतिमनो धरनार थाय ए आवकनी करणी ठे. ॥ ४४ ॥

हवे अग्यारमी प्रतिमानी व्यवस्था कहे ठे:- अथ एकादश प्रतिमा यथा:-
 दोहरा:- एकादश प्रतिमा दशा, कही देशव्रत मांहि; वही अनुक्रममूलसों,
 गही सु तूटी नांहि ॥ ४५ ॥

अर्थ:- ए अगीआर प्रतिमांनी दशा पांचमां देशविरति गुणस्थानकमांहे क

હી હવે પ્રથમથી જે આગલની પ્રતિમાઓ ગ્રહણ કરેલી છે તેનો અનુક્રમે ગ્રહીત રહ્યો છે પણ તેથી બુદ્ધો નથી અને ચઢતિ ચઢતિ ક્રિયા કરતો રહેશે ૪૫॥

હવે અગ્યાર પ્રતિમા ધારીમા જવન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ, દશા કહેશે -

अथ जघन मध्यम उत्कृष्ट कथन -

दोहरा - पट प्रतिमा ताई जघन, मध्यम नव परजत, उत्तम दशमी ग्यार
मी, इति प्रतिमा विरतंत ॥ ४६ ॥

અર્થ - ઠઠી દિવસ વ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા લગણ જઘન્ય શ્રાવક હોય, અને નવમી પરિવ્રહ ત્યાગ પ્રતિમા લગણ મધ્યસ્થ શ્રાવક થાય, દશમી અગીઆરમી પ્રતિમાનો ધણી ઉત્તમ શ્રાવક હોય એટલે પ્રતિમાનું વૃત્તાત કહ્યુ ઇતિ પ્રતિમા અધિકાર સમાપ્ત

हवे पाचमां गुणस्थाननी स्थिति कहेते - अथ पचम गुणस्थानक स्थिति -
चोपाई - एक कोटि पूरव गनिनीजें, तामे आठ वरप घट कीजें, यह उत्क
ष्ट काल स्थिति जाकी, अत सुदुर्लभ जघन्य दसाकी ॥ ४७ ॥

અર્થ — એક કોટિ પૂર્વવર્ષની સરખા કીજે તેમા આઠ વર્ષ ઘટામીએ પછી જે વર્ષ રહે તે વેશ વ્રતિ ગુણસ્થાનકની વસ્કૃષ્ટિ કાલસ્થિતિ જાણવી, અને આદેશવ્રતિ ગુણસ્થાનની જઘન્યદશાની સ્થિતિ એક અંતર્મૂહર્ત કાલમાન હોય ॥ ૪૭ ॥

हवे एक पूर्वकालनी वर्षसंख्या कहेवे - अथ पूर्वसंख्या कथन -

दोहरा - सत्तर लाख करोड मिति, छप्पन सहस्र करोडि, एते वरप मिलाइ करि, पूरव सख्या जोडि ॥ ४८ ॥

अर्थ - सितेर लाख कोटि वर्ष एटली मिति के प्रमाणता उपर ठपन हजार कोटि वर्ष मेजवीय तेवारे पूर्वकालनी जोमिना वर्ष सख्या थाय तेना ७०५६०००००००००००.
एटला थक थाय, लोक वेहेवारमा सात जल्प पांचननील साठ अर्ब कहिए ॥४॥

हवे अतर्मुहूर्त्त कालनो जगन्मय उत्कृष्ट प्रमाण कहुंहुं - अथ अंतमुहुरतप्रमान दोहरा - अंतर मुहुरत वै घडी, कहुक घाटि उत्कृष्ट, एक समे एकाउली, अंत मुहूर्त्त कनिष्ठ ॥ ४९ ॥ यह पंचम गुनथानकी, रचना कही विचित्र, अव उत्तम गुनथानकी, दसा कहुं सुनु मित्र ॥ ५० ॥

अर्थ - वे घनीमा एक समय श्रोतो थाय, त्यारेतो उत्कृष्ट अतमुर्त थाय अने एक आचलीने एक समय ते कनिष्ठ के० जघन्य अंतमूर्त काल होय ए दिगवर संप्रदायशी ठे ॥ ४९ ॥ एम देशप्रति पाचमा गुणस्थाननी विचित्र पुरुषे रचना कहीते हवे हे मित्र ठग गुणस्थाननी दशा कळवु ते साजलो ॥ ५० ॥

હવે પ્રમત્તનામે ઠગ ગુણગણાની ધ્વસ્થા કહું:-અથ પ્રમત્તગુણસ્થાનક:-
 દોહરા:- પંચપ્રમાદ દશા ધરે, અઠાસ ગુણવાન; ચવિર કલ્પ જિન કલ્પ જી
 ત, હે પ્રમત્ત ગુણવાન. ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:-ધર્મરાગાદિ પાંચ પ્રમાદની દશા ધારે. અને સાધુના અઠાવીસ ગુણ ધારે
 છે આંહી અઠાવીસ ગુણ કહ્યા તે ઢિગંબર સંપ્રદાયથી ચિવર કલ્પથી ચિવરનો આચાર
 અને જિનકલ્પથી જિનનો આચાર તેણેકરી યુક્ત છે. એમ પ્રમત્ત ગુણ સ્થાન હોય

હવે પાંચ પ્રમાદના નામની ગણતી કરે. -- અથ પંચ પ્રમાદ યથા:--

દોહરા:- ધરમરાગ વિકથા વચન, નિઝાવિષય કપાડ; પંચ પ્રમાદ દસાસહિ
 ત, પરમાદી મુનિ રાડ. ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:-ધર્મઉપર રાગ રાખે, વિકથા વચન બોલે, નિઝાસેવે, રસ તે ઇંદ્રિયપ્રમુખના વિ
 પય સેવે, કષાય સેવે, એ દસાસહિત જે મુનિરાજ હોય તે પ્રમાદી કહીએ. ॥ ૫૨ ॥

હવે શ્રી મુનિરાજના અઠાવીસ મૂળ ગુણ કહે:--અથ અઠાસ મૂળગુણ કથન
 સવૈયા ઇકતીસા:-- પંચ મહાવ્રત પાલે પંચ સુમતી સંજાલે, પંચ ઇંદ્રિ જીતિ ન
 યો જોગી ચિત્ત ચેનકો; પટ આવશક ક્રિયા દર્વિત જાવિત સાધે, પ્રાસુક ધરા
 મેં એક આસન હૈ સેનકો; મંજન ન કરે કેસલુંચે તન વસ્ત્ર સુંચે, ત્યાગે દંતવન પેં
 સુગંધ સ્વાસ ચેનકો; ઠાઠો કરખેં અહાર લઘુ જુંજી એકવાર, અઠાસ મૂળ ગુણ
 ધારી જતી જૈનકો ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- સઘાઝ પાણાડ વાયાઝવેરમણં ઇત્યાદિક પંચ મહાવ્રત પાલે ઇર્યાસુમતિ
 પ્રમુખ પાંચ સુમતિ સંજાલીને કરે અને પાંચ ઇંદ્રિનો જીતનાર એટલે જેને ઇંદ્રિયોનાવિષ
 ય સેવતાં ચિત્તમાં ચેન નહોતે, તેથી વિષયોનો ત્યાગી આય સામાયક પ્રમુખ ઠ આવ
 શ્યકક્રિયા છે, તે ઇચ્છાથી પણ સાધે અને જાવથી પણ સાધે ૧૧ ગુણ યથા ફાસૂ પૃથ્વી
 પ્રમુખ સગ્યામાં પ્રમાણોપેત એક શયન આસન રાખે ૧૨ ગુણ યથા સ્નાન ન
 કરે કેશ લોચ કરે શરીરવિષે વસ્ત્રનો ત્યાગ કરે દાંતણ નકરે સ્વાસવદનનો સુ
 ગંધ મૂલ્યલુણ પ્રમુખ નહે, ઝનો ઝનો અહારકરે લઘુતા કે ૦ અંતપ્રાંત આહાર
 જુંજે તેપણ એક ટેક સ્વાય ૧૩ અઠાવીસ મૂળ ગુણનો ધરનાર જૈન દર્શની જતી
 હોય ॥ ૫૩ ॥ એ ઢિગમબર સંપ્રદાયથી ગુણ કહ્યા છે.

હવે પાંચ મહાવ્રત કહે:-- અથ પંચ મહાવ્રત યથા:-

દોહરા:- હિંસા મૃપા અદત્ત ધન, મૈથુન પરિગ્રહ સાજ;
 કિંચિત ત્યાગી અનુવ્રતી, સવિ ત્યાગી મુનિરાજ. ॥ ૫૪ ॥

अर्थ.— जीवघात असत्य चोरी मैथुन परिग्रहसामग्री ए पांचे आश्रवने किंचित व्यागे ते अणुव्रती श्रावक कहिए अने सर्वथा व्यागे ते मुनिराज कहिए॥५४॥ हवे पांच प्रकारनी समिति एटले सावधानपणु कहेते—अथ पंच सुमति यथा.—

दोहरा — चले निरपि जापे उचित, नपे अद्रोप अहार,
लेइ निरखि नारे निरखि, सुमति पंच परकार ॥ ५५ ॥

अर्थ — जोईने चाले ते इयां सुमति, योग्य वचन बोले ते जाया सुमति, दूषणरहित आहार लीए ते एषणा सुमति, वस्त्र पात्र निरपीने ले ते अदान सुमति मजमुत्रादिक जोईने परठवे ते पारीगवणीया सुमति, ए पांच प्रकारे सुमति॥५५॥ हवे जे अवश्य करीए ते आवश्यक कहीए तेना नाम कहेते, अथपमावश्यकयथा

दोहरा — समता वदन शुति करन, पनिकमनो सज्जाउ, काउसग मुझाधरन
ए पडावसिक जाउ ॥ ५६ ॥

अर्थ — सामायक १ परवी १ गुरुवदना करवी २ चोवीशजिनेश्वरनी स्तुति करवी ३ अतिचारथी निवर्त्तनाते पढिकमना ४ स्वाध्याय करवी ५ काउसगमुझा धरवी ए ठ आवश्यक कहीए. ॥ ५६ ॥

हवे थिवर कटप अने जिनकटपनो नेद कहेते—अथ स्थिविर कटपी जिनकटपी —

सर्वथा इकतीसा — थिवर कलपी जिनकलपी डुविध मुनि, दोउ वनवासी दोउ नगन रहत है, दोउ अगार्म मूल गुन के धरैया दोउ सरव तियागी व्है विरागता गहत है, थिवर कलपिते जिन्दके सिप्य नापा होई, वेठके सजामें धर्म देसना कहत है, ए काकी सहज जिन कलपी तपस्वी घोर, उदेकी मरोरसुं परिसह सहत है ॥ ५७ ॥

अर्थ — थिवर कटपी अने जिन कटपी ए वे प्रकारना मुनिश्वर होय ए वे वनवासमां रहे अने वेहु नागारहे ए वे अगवीस मूल गुणना धारनार एवे सर्वस्व के० सर्व परिग्रहना त्यागी अईने वैरागजाव धरे एवा कहा पण ते वेमा स्थिवर कटपी ते कहीए जेने शिष्य शाषा होय, अने सजामा वेसिने धर्म देशना करे अने जे जिन कटपी होय ते एकाकी होय घोरतपस्वी होय अने कर्म उठयनी मरोरथी जे परिसह उपजे ठे ते सहन करे ए दिगमवर सप्रदायिक वचनो ठे ॥५७॥

हवे प्रसगथी वावीस परिसह साधुने सहेवा योग्य तेना नाम कहेते —

अथ वावीस परीसह यथा कथन.—

सर्वथा इकतीसा — ग्रीपममे धूप यिति सीतमें अक पचीत, जूपेधरेधीर प्यासे नीर न चहतु है, मंस मसकादिसो न मरे जूमि सैन करें, वध बंध विधामे अमोल व्हैर

हनु है; चर्यां दुख नरे तिन फाससों न थरहरें, मल दुर्गंधकी गिलान न गहतु है; रोगनको न करें इलाज एसो मुनिराज, वेदनीके उदे ए परीसह सहतु है. ॥ ५७ ॥

अर्थ:— उष्ण कालमां तडकामां आताप सहे, शीत कालमां शीत सहेवाथी चित्तमां कंपे नही, सुख्यो ठतां धीरज राखे अनेपणी ग्रहे नही प्यासवंत थको स दोष पाणीनी चाहना करे नही नागा शरीरने मांस मसकादि करडे तोषण मरे नही धरतिये सग्या करे मरणांत कष्ट आवे जातजातना वध बंधनादिक कष्ट तेथी अमोल रहे पण चलायमान न थाय चर्यां के० विहारनुं दुःख नरे तदरीजे विहारमां तथा सयनासनमा कठोर त्रण स्पर्शथी थरहरे नही मेलनी जे दुर्गंध ठे तेथी तेनी दुग्ध न करे रोगनी वेदना सहे पण तेनो इलाज न करे एवा मुनिराज होय ते वेदनीय कर्मना उदयथी ए इग्यार परिसह उपजे ठे तेने सहे ठे. ॥ ५७ ॥

कुंडलीया:— एते संकट मुनि लहे, चारित मोह उदोत; लज्जा संकुच दुःप ध रे, नगन दिगंबर होत; नगन दिगंबर होत, श्रोत रति स्वाद न सेवे; त्रियसनमुख दृग रोकि, मान आपमान न वेवे; थिर वहे निर्जय रहे, सहे कुवचन जग जेते; निहुक पद संग्रहे, लहे मुनि संकट एते. ॥ ५८ ॥ दोहरा:— अल्प ज्ञान लघुता लखे मति उत्तकरप विलोड, ज्ञानावरन उदोत मुनि; सहे परीसह दोड ॥ ६० ॥ स हे अदरसन डुरदसा, दरसन मोह उदोत; रोकेउमग अलानकी, अंतरायके होत.

अर्थ:— हवे चारित मोहनीना उदय थवाथी मुनिराज संकट सहेठे ते संक टनी गणतरी कहेठे नगन दिगंबर थई जे लज्जाथी संकोच दुःख उपजे ठे तेने धरे. एटले संकटथी न जागे १ वली नगन दिगंबर थइ श्रोत के० इंडीयना र ति स्वादने न सेवे, २ स्त्रीना हाव जावथी चुके नही ३ कोइ सत्कार करे कोइ असत्कार करे तेउपर विपम जाव लावे नही ४ कोइ नयथी जागे नही स्थिर र हे निर्जय रहे ५ जगतमां जे कंइ कुवचन ठे आक्रोसना वचन ठे ते सर्व सहन करे ६ निहुक ग्रहणथी निहुक पद संग्रहे पण ते संकटथी जाजे नही ए सात संकट चारित्र मोहनीना उदयथी मुनि लहेठे ते सहन करे ठे ॥ ५८ ॥ हवे जण्याविना अल्पज्ञानथी सर्वमां पोतानी लघुता थाय ते सहन करे पोता ना मतिना उत्कर्षथी उत्कृष्टपणुं जोइने गुरुता सहे, एवी ज्ञानावरणी कर्मनो उ दय थातां अज्ञान परिसह अने प्रज्ञापरिसह ए वे परिसह उपजे ठे ते सहन करे ॥ ६० ॥ दर्शन मोहनीयना उदय थवाथी सम्यक् दर्शननी मलिनता उपजे तेनी दुष्ट दशा सहे पण सम्यक् दर्शनथी न जागे अंतराय कर्मनो उदय थवाथी जे

जाननो उमग रोकी रहे तेथी अजानने सहन करे ए बावीस परिसह कह्य ॥ ६१ ॥
हवे जे कर्मथी जे परिसह उपजे ते कहे ठे अथ बावीस परिसह विवरनन -
सवैया इकतीसा - एकादश वेदनीकी चारित मोहकी सात, ज्ञानावरनीकी
दोइ एक अतरायकी, दंसन मोहकी एक ढाविसति बाधा सब, केई मनसाकी के
इ बाकी केई कायकी, काहुकों अलप काहुसो बहोत उनी साता, एकही समेमे उ
दे आवे असहायकी, चर्याथित सज्जामाहि एक सीत उस्नमाहि, एक दोइहोहि ती
नि नाही समुदायकी ॥ ६२ ॥ दोहरा - नानाविध संकटदशा, सहिसाधे शिव
पंथ, थिविरकल्प जिन कटपधर, दोऊ सम निगरथ ॥ ६३ ॥

अर्थ - अग्याअर सकट तो वेदनी कर्मना उदयथी उपजे ठे चारित्र मोहनी
य कर्मथी सात बाधा उपजे ठे ज्ञानावरणनी करेली वे बाधा उपजे ठे अत
रायनी कीवी एक बाधा उपजेठे दर्शन मोहनीनी करेली एक बाधा उपजे ठे, स
र्व मली बावीस बाधा थइ ते बावीसने परिसह कह्य बावीस बाधामा कोई मन
नी ठे कोई वचननी ठे कोई कायानी ठे आ बावीस बाधामाहेली कोइने अल्प
एक वे उपजे कोइने बहु उपजे तो एकज समे ओगणीस बाधानुं उदय थाय ते
मा असहायनी के० जे बाधा बाधासाथेज बोलेठे पण साथे वने नही ल्यारे तेमा
एकज बाधा एक समे थई ते असहायनी कह्य जेम चर्यापरिसह चालवाथी उ
पजे ठे निपेद्या परिसह रहेवाथी उपजेठे अग्या परिसह रहेवाथी उपजे ठे
अने शितबाधा तथा ऊष्ण बाधामा एक समयमा एकज बाधा उपजे तेथी आ पां
च परिसहमा एक अथवा वे अथवा त्रण एक समयमा थाय पण समुदायरूप पां
चे न थाय ॥ इति परिसह अधिकार समाप्त थयो इति परिसह अधिकार -

अर्थ - एवा नाना प्रकारना सकट ठे तेनी दशा सहन करीने मुक्तिमार्ग साथे,
तेथी थिविर कल्पना धरनार अने जिन कटपना धरनार ए वेहु नियंत्र समान ठे
हवे थिवर कल्पमा अने जिनकटपमा कइ तफावत ठे ते कहेठे -

अथ थिविरकल्प जिनकटप तारतम्य कथन -

दोहरा - जो मुनि सगतिमे रहे, थविरकटिप सो जानि, एकाकी जाकी दसा,
सो जिनकटप वपानि ॥ ६४ ॥ चोपाई - थविर कलप मुनि कटुक सरागी, जिन
कजपी महांत विरागी, इति प्रमत्त गुनथानक धरनी, पूरन नई जथारथ वरनी ६५
अर्थ - जे मुनीथर गद्यना गणनी सगतमा रहेठे, तेतो थिवरकल्पी जाणीए
जेने गणनी निश्चा नथी जेनी एकाकी दशा ठे तेतो जिनकल्पी कह्य ॥ ६४ ॥

એ બેઝ નિગ્રંથમાં ચિવરકલ્પનો ધરનાર કંઈક સરાગ દશામાં છે, અને જે જિનકલ્પી છે તે મહાવૈરાગી છે એટલે પ્રમત્ત ગુણવાણાની જે ચૂમિકા બાંધી અને યથાર્થે સાચપણે વરણી તે પૂર્ણ થઈ ॥ ૬૫ ॥

હવે સાતમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરેલું:— અથ સત્તમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:—

ચોપાઈ:— અબ બરનો સત્તમ વિસરામા; અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક નામા; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા વિધિ નાસે; ધર્મધ્યાન ચિરતા પરગાસે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા:—પ્રથમ કરનચારિત્રકો, જાસુ અંત પદ હોઈ, જહાં અહાર વિહાર નહિ, અપ્રમત્ત હે સોઈ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:— મુક્તિરૂપ મંદિરમાં ચઢતાં તે સાતમો વિસામો છે, અને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક જેનું નામ છે તે હવે વચાણે છે જે ગુણસ્થાનમાં ધર્મરાગાદિકેકરી પ્રમાદની વિધિ નાસેલું, જે પૂર્વલા ગુણસ્થાનકમાં ધર્મધ્યાન ચંચલ હતો તે આંહી સ્થિર પાળે પ્રકાશ કરેલું. ॥ ૬૬ ॥ પ્રથમ ગુણસ્થાનના અંતપદમાં એટલે તેના સમયમાં ચારિત્રમોહની કર્મને જેદવાનો યથા પ્રવૃત્તિનામે પ્રથમ કરણ થયું, આંહી ધર્મધ્યાનની સ્થિરતા એવી છે કે જ્યાં અહાર વિહાર ક્રિયા નથી. તે અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક હોય એ વચન ઢિગંબર સંપ્રદાયનું છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે આઠમા ગુણસ્થાનકનું વર્ણન કહેલું:— અથ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:—

ચોપાઈ:— અબ બરનો અષ્ટમ ગુણસ્થાના, નામ અપૂર્વ કરન બચાના, કલુક મોહ ઉપસમ કરિ રાખે, અથવા કિંચિત્ ક્યકરિ નાખે ॥ ૬૮ ॥ જો પરિનામ ન થયે નહિ કબહીં, તિન્હકો ઉદો દેસિયે જબહીં, તબ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક હોઈ, ચારિત્ર કરન દૂસરો સોઈ. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:— જેનું નામ અપૂર્વ કરણ વચાણીએ ઠીએ, હવે આંહી શ્રેણી ચઢવામાં જે ઉપશમીક થકો ચઢેલું તેતો આંહી કંઈક મોહને ઉપશમાવી રાખેલું, અથવા જે ક્યક થકો ચઢે છે તેતો આંહી ચારિત્ર મોહનો કંઈક ક્યક કરિ નાંખેલું ॥ ૬૮ ॥ એવું જે પરિણામ પેહેલાં કોઈ કાલમાં થયું નથી તે પરિણામનું જ્યારે પ્રગટ પાળું દેસિયેઠીએ, ત્યારેતો આઠમું ગુણસ્થાનક હોય તેને તેલે સમય ચારિત્ર મોહનીય કર્મ જેદવાને અપૂર્વ કરણ નામે બીજું કરણ હોય તેનું નામ નિવૃત્તિ પણ છે. ॥ ૬૯ ॥

હવે નવમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરેલું:— અથ નવમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:—

ચોપાઈ:— અબ અનવર્તિ કરન સુંનું નાઈ, જહાં નાવ ચિરતા અધિકાઈ, પૂરવ નાવ ચલાચલ જેતે, સહજ અમોલ ના સબ તેતે. ॥ ૭૦ ॥ જહાં ન ના

व उलटि अथ आवे, सो नवमो गुणस्थान कहावे, चारित मोह जहा बहु ठीका,
सो हे चरन करन पद तीजा ॥ ७१ ॥

अर्थ - प्रथम अनिवृत्ति करण गुणस्थाननो व्यवहार कहुं तु ते सांजलो. जे
गुणस्थाननेविषे स्थिरता जावनी अधिकार्थ ठे अने पूर्वनाव कपायना उदयथी
जेटला चलाचल जाव होय तेवा सर्व आही सहज अमोल थया ठे ॥ ७० ॥
ज्या जावथी चढीने फरी तिहाथी पढी नीचेना गुणस्थानके न आवे एवो अनि
वृत्ति कहेवाय, आही अनिवृत्तिनो परमार्थ सिद्धात्मा बीजीरीते ठे, ते तो नवमुं
गुणस्थान कहेवाय, ज्या चारित्र मोहनीय कर्म घणुंज जुटी गयो ठे तेज ए चा
रित्र मोहनीय कर्म जेठवानो बीजो अनिवृत्ति करण थयो ॥ ७१ ॥

हवे दशमु गुण स्थानक कहुं तुं - अथ दशम गुणस्थानक वर्णन -

चोपाई - कहां दशम गुण स्थान छताखा, जहा सूत्रम शिवकी अजिलापा, सूत्रम
लोन दसा जहाँ लहिए, सूत्रम सपराय सो कहिए ॥ ७२ ॥

अर्थ - जिहा उपशम्यक् अने रूपक एवी वे जाखा वर्ते ठे जे गुण स्थानमा
सूत्रम शिव पदवीनी अजिलापा ठे एवी ज्या सूत्रम लोन दशा पामिये, ते सूत्र
म सपराय कहीए, सपराय एवु कपायनुं नाम ठे ॥ ७२ ॥

हवे अग्यारमु उपसत मोह नामे गुणस्थान कहुं तुं - अने तेनी प्रचुतानु प्रमाण
कहुं तुं अथ एकादशम गुणस्थान वर्णन -

चोपाई - अथ उपसतमोह गुणस्थाना, कहां तासु प्रचुता परवाना, जहा मोह
उपसमेन नाते, जयाप्यात चारित परगाते ॥ ७३ ॥ दोहरा - जाहि फरसके
जीव गिरि, परे करे गुण रद, सो एकादसमी दसा, उपसमकी सरहद ॥ ७४ ॥

अर्थ - जे गुणस्थानमा मोहनीय कर्म सर्वे उपसमी जाय पण उदयमा
नाते नही अने यथाख्यात चारित्रनो प्रकाश थईने जेवु निसग आत्मानु सहज
रूप ठे तेवु प्रगटेठे ॥ ७३ ॥ जे उपशम श्रेणि चढिने अने जे गुणस्थानने फ
रसीने अवश्यज जीव तिहाथी पडे अने जे गुण प्रगटे ते सर्व रद करे, ए अगीयार
मी दशा थई, एटले उपसत मोह गुणस्थान थयु एटले उपशमनी मर्यादा थई ७४॥

हवे बारमां क्षीणमोह गुणस्थाननु वर्णन करं तुं - अथ द्वादशम गुणस्थानक वर्णन -

चोपाई - केवल ज्ञान निकट जहाँ थावे, तहा जीव सब मोह पिपावे, प्रगटे
यथाख्यात परधाना, सो द्वादशम ठीन गुण थाना ॥ ७५ ॥

अर्थ - जे गुणस्थानने केवल ज्ञान निकट थावे ठे अने त्या जीव सर्व मो

હનીય કર્મ સ્વપાવીને બીજા પણ ઘાતી કર્મ સર્વ સ્વપાવે, અને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથા સ્થાત ચારિત્ર પ્રગટે એવા પ્રકારથી જેઠે તે બારમો ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક કહીએ ॥૭૫॥
હવે આંહી લગણ પાઠના ઠગથી માંમી સાત ગુણસ્થાનમાં ઉપશમ શ્રેણીની અપેક્ષાએ જેકાલ સ્થિતિ ઢે તે કહેઢે:- અથ ષષ્ઠ ગુણસ્થાનક સ્થિતિકથન ઉપશમ શ્રેણિક અપેક્ષા

દોહરા:- ષટ સત્તમ અઠમ નવમ; દશ એકાદશ બાર, અંતર મુદુરત એક વા,
એક સમે ધિતિ ધાર. ॥ ૭૬ ॥ ઠીન મોહ પૂરન નયો, કરિ ચૂરન ચિત ચાલ; અ
વ સજોગ ગુણ આનકી, વરનોં દસા રસાલ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-ઠટું, સાતમુ, આઠમુ, નવમુ દશમુ, અગ્યારમુ, બારમુ, એ સાત જે ગુણસ્થાન
ઢે. તેની સ્થિતિ એક અંતર મુદૂર્તની ઢે. અથવા સાત ગુણસ્થાનની જઘન્ય એક સમયની
સ્થિતિ ધારો. ॥૭૬॥ મોહમય જે ચિત્તની ચાલ હતી તેનું ચૂર્ણ કરીને ક્ષીણ મોહ ગુણ
સ્થાનક પૂરણ થયું. હવે સજોગીગુણ આનકની રસાલ દશાનું વર્ણન કરુંબું. ॥૭૭॥

હવે તેરમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરુંબું:- અથ ત્રયોદશમ ગુણ સ્થાનક વર્નન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- જાકી હુઃસ્વ દાતા ઘાતી ચોકરી વિનસર્ગ ચોકરી અઘા
તી જરી જેવરી સમાન હૈ; પ્રગટ નયો અનંત દંસન અનંત જ્ઞાન, વીરજ અનંત
સુખ સત્તા સમાધાન હૈ; જામેં આઝં નામ ગોત વેદની પ્રકૃતિ એસી એક્યાસી
ચોરાસી વા પંચાસી પરવાન હૈ; સો હે જિન કેવલી જગત વાસી જગવાન, તાકી
જો અવસ્થા સો સજોગી ગુંન આન હૈ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- જે આત્મ ગુણના ઘાતના કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી,
મોહનીય, અંતરાય, એ ઘાતી કર્મની ચોકડી હુઃસ્વ દાતા હતી તે જેની વિનાશ
થઈ ગઈ, અને જે આત્માના ગુણનો ઘાત ન કરે એવા વેદની, આયુ, નામ, ગોત્ર, એ
ચાર અઘાતિ કર્મની ચોકડી રહી તે બહેલી દોરી સમાન રહી ઢે. દર્શનાવર
ણીય કર્મક્રય થયાથી જિહાં અનંત કેવલ દર્શન પ્રગટ થયો. અને જ્ઞાનાવરણી
ક્રય થયાથી જિહાં કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ્યું. અંતરાય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત વી
ર્ય પ્રગટયો. મોહનીય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત સુખસત્તામય અને સમાધિ પ્રગટી
અને જેમાં આયુ કર્મ, નામકર્મ, ગોત્રકર્મ, વેદનીકર્મ, એચારની સર્વ ૮૫ પ્રકૃતિ રહી
ઢે. તેમાં કોઈના આહારિક શરીર આહારક અંગોપાંગ, આહારક સંઘાતન, આહારક
બંધન, તથા જિનનામવિના, એસી પ્રકૃતી રહી ઢે અને કોઈને જિનનામ સહિત ઢે. તેથી
(૮૧) રહી ઢે તથા કોઈને આહારક ચતુષ્કઢે અને જિનનામનથી માટે ૮૪ ઢે તથા કો
ઈને જિનનામ સહિત પચાસી પ્રકૃતિનું પ્રમાણ ઢે. એવી દશાનો ધરનાર, જે ઢે તે

जिन होय केवली होय जगततुं जगवान होय तेनी जे अवस्था ठे तेनेज सयोगी गुणस्थानक कहिए ॥ ४८ ॥

हवे सजोगी गुणस्थानकवालानी मुझा देखाडेठे -

सर्वैया इकतीसा -जो अमोल परजक मुझा धारी सरवथा अथवा सुकाउसग मुझा थिरपाल हे, खेत सपरस कर्म प्रकृतिके उदे आए, विना मग नरे अंतरिह जाकी चाल हे, जाकी थिति पूरव करोडि आठवर्ष घाट, अंतरमुदुरति जघन्य जग जाल हे, सो हे देव अगारह दूपन रहित ताकों बनारसी कहे मेरी वदना त्रिकाल हे ४९

अर्थ - जे अमोलपणे सर्वैया प्रकारे पर्यंक मुझा धारी होय एटले पञ्चासनवा लीने सदा सर्वदा बेसेठे, अथवा काउसगमुझा स्थिरपणे पाले ए वचन दिगंबर सं प्रदायतुं ठे, अने क्षेत्र, स्पर्शी रूप जे कर्म प्रकृति ठे तेनो उदय थयाथी केवली विहार करेठे पण बीजा पुरुषनीपठे चाले नही पण केवली मगलुं नखाविनाज आकाशमां अधर चालें चाले ए परूपणा दिगवर सप्रदायनी ठे, जे सयोगी गुण स्थाननी स्थिति आठ वर्षे न्यून पूर्वकोटी वर्षनी थाय केमके जन्मथी आठ वर्षजगी केवलज्ञान उपजतो नथी, अने आ गुनथानानी जघन्यस्थिति एक अंतरमुहूर्तनी थाय जगतजालमां एटलुंज रहेबु होय आही जे एवी अवस्थानी धरनार होय तेतो अठार दूपण रहित देवाधिदेव थाय बनारसीदास कहेठे के तेने मारी त्रिकाल वदना ठे ॥ ४९

हवे अठार दूपणनां नाम कहेठे - अथ अगारस दोष कथन -

कुंमलीया -दूपन अछारह रहित, सो केवलि सजोग; जनम मरण जाके नहीं, नहि निडा जय रोग, नहि निडा जय रोग, सोग विस्मय न मोहमति, जरा खेद परस्वेद, नाहि मद वैर विपे रति, चित्ता नांही सनेह, नाहि जह प्यास न चूपन, थिर समाधि सुख सहित, रहित अछारह दूपन ॥ ५० ॥ कुंडलीया - वानी ज हा निरहरी, सप्तधातु मल नाहि, केस रोम नख नहि बढे, परम उदारिक मांदि, परम उदारिक मांदि, जांदि इंडिय विकार नति, जथाख्यात चारित प्रधान थिर सुकज ध्यान सति, लोकालोक प्रकास, करन केवल रजधानी, सो तेरम गुनथा न; जहां अतिशय मयवानी ॥ ५१ ॥ दोहरा -यह सजोग गुनथानकी, रचना कही अनूप, अव अयोग केवल कथा, कहों यथारथ रूप ॥ ५२ ॥

अर्थ - जे अठार दूपणथी रहित ते सजोगी केवली कहिए जेने जन्म नथी मरण नथी, निडा नथी, जय नथी, रोग नथी, सोग नथी, विस्मय नथी, मोहम ति नथी, जरानो खेद नथी, परसेवो नथी १० मद नथी ११ वैर नथी १२ विषय

ઉપરતિ નથી ૧૩ ચિંતા નથી ૧૪ સ્નેહ નથી ૧૫ જેને તરસ લાગે નહીં ૧૬ જૂપ લાગે નહીં ૧૭ અસ્થિરપણું નથી ૧૮ તેથી સમાધિસુખ સહિત સ્થિરરૂપ થાય છે, એવા અઢાર દૂષણ રહિત છે. એ અઢાર દોષ દિગંબર સંપ્રદાયથી છે. સિદ્ધાંત સંપ્રદાયમાં ૧૮ દૂષણ જુદાં કહ્યા છે. ॥ ૮૦ ॥ આ ગુણસ્થાનની અવસ્થામાં નિરક્ષરી વાણી હોય ને મસ્તકમાં અહંકાર ધ્વનીરૂપ હોય છે; અને શરીરમાં સાત ધાતુ અને સાત ધાતુના મલ થતા નથી. એ દિગંબર સંપ્રદાયથી કહેલું છે. અને જેના શરીરમાં કેશ, રોમ, નખની વૃદ્ધિ થતી તથી, એતો ઉદારીક શરીરમાં પણ એટલા દોષ નથી, તેથી દેવાધિદેવ પરમ ઉદારીક શરીરમાંજ કહિયે; જ્યાં જેને ઇન્દ્રિયવિકાર નાસી ગયા છે, ને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથારહ્યાત ચારિત્ર પ્રગટ થયું છે, જ્યાં શુદ્ધ ધ્યાનરૂપ ચંદ્રમા સ્થિરરૂપ થયો છે. અને જ્યાં લોકાલોકના પ્રકાશની કરનારી કેવલ જ્ઞાનરૂપ રાજધાની બિરાજી રહી છે; તે તેરમું સંયોગી ગુણસ્થાનક કહિયે, જ્યાં પાંતરીશ અતિ શય મયવાળી છે. ॥ ૮૧ ॥ એ સંયોગી ગુણસ્થાનની સર્વથી અધિક અનૂપ રચના કહી છે. હવે અયોગી કેવલીની દશા યથાર્થરૂપ કે ૦ જેવી રીતે બની છે તેવી રીતની કહુંબું. ૮૨ હવે ચૌદમા અયોગી ગુણસ્થાનનું કર્ણન કરુંબું. અથ ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક વર્નનં.

સવૈયા ઇકતીસા:— જહાં કાહૂ જીવકોં અસાતા ઉદે સાતા નાંહિ, કાહૂકોં અસાતા નાંહિ સાતા ઉદે પાડ્યે; મન વચ કાયસોં અતીત નયો જહાં જીવ જાકો જસ ગીત જગ જીત રૂપ ગાડ્યે; જામેં કર્મ પ્રકૃતિકી સત્તા જાગી જિનકીસી, અંતકાલ દેસમેમેં સકલ સ્વિપાડ્યે; જાકી થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર પ્રવાન સોડ, ચોદ હો અયોગી ગુણ આના ઉદરાડ્યે. ॥ ૮૩ ॥

અર્થ:— જે ગુણસ્થાનમાં કોઈ જીવને અશાતા વેદનીનો ઉદય છે અને શાતા વેદનીયનો ઉદય નથી, એટલે શાતા વેદની સત્તારૂપ છે. અને કોઈને શાતા વેદનીનો ઉદય છે, અને અશાતા દુઃસ્વરૂપ ઉદયમાં નથી, એટલે સત્તામાં છે. અને જ્યાં સૈલેસી કરણ કરીને મનોયોગ, વચનયોગ, કાયા જોગથી જીવ અતીત એટલે રહિત થયો. જેના જશનુ વર્ણન જગતને જીતવા રૂપ ગાડ્યે ઢીએ એટલો છે અને જેમાં જોગી જન કેસી કે ૦ સજોગી કેવલીની રીતે કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા રહિ છે. તે અંતકાલમાં અંતનાં સમયમાં સમસ્ત સ્વપાવે છે. અને જે ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર અ, ઇ, ઓ, ઋ, ઌ એ અક્ષર કહેતાં જેટલો કાલ પ્રમાણ હોય એટલો કાલ પ્રમાણ સ્થિતિ છે તેજ ચૌદમું અયોગી ઠેરાવીએ. ॥ ૮૩ ॥ ઇતિ શ્રી ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક અધિકાર બાલાબોધરૂપ સમાપ્ત:

दोहरा -- चौदहगुनथानक दशा, जगवासी जियनूल, आश्रव संवर नाव दे,
बंध मोक्षके मूल ॥ ८४ ॥

अर्थ -- जगतवासी जीव अशुद्ध यको नूलमा पड़यो ठे तेनी ए चौद गुण
स्थानकथी चोट दशा थाय ठे आही तत्व दृष्टिमा जोता जे आश्रव संवर नाव
ठे तेज बंध मोक्षना मूल ठे, एटले आश्रव बंधनुं मूल ठे अने संवर मोक्षनुं, मूलठे
हवे आश्रव संवरनी जुदी जुदी अवस्था कहेठे अथ आश्रव संवर व्यवस्था कथन

चोप.ई - आश्रव संवर परनति जोलो, जगत निवासि चेतना तोलो, आश्रव
संवर विधि विवहारा, दोक नवपथ शिवपथ धारा ॥ ८५ ॥ आश्रव रूप बंध उत्पत्ता,
संवरज्ञान मोप पद दाता, जा संवरसो आश्रव ठीजे, ताको नमस्कार अब कीजे ८६

अर्थ :- ज्या सुधी आश्रव संवरनु परिणाम परिणमे ठे, त्यासुधी चेतन रूप ई
श्वर जगत निवासी थई रह्योठे आही आश्रवनी विधि ठे ते व्यवहारमा ठे
अने संवरनी विधि ठे ते पण व्यवहारमा ठे ए उर्जो के ठे व्यवहार पथ ते ससार
मार्गनी धारा अने मोक्ष मार्गनी धारा पण ठे ॥ ८५ ॥ ससारमा जे बंधरूप उत्पत्त
ठे ते तो आश्रवरूप ठे अने जे मोक्षपदनो दाता ज्ञान ठे ते संवर रूप ठे.
जे स्वरथी आश्रव ह्यं थयो होय तेने हवे नमस्कार करीए ठीए ॥ ८६ ॥

हवे ग्रथनी अंत मगलाचरण रूप संवर रूपी ज्ञानने नमस्कार करेठे -
सर्वेया इक्षतीसा -- जगतके प्राणी जीववहैरह्यो गुमानी एसो, आश्रव असुर ड ख
दानी महा नीम हे, ताको परताप खनिवेको परगट नयो, धर्मको धरेया कर्म रोगको
हकीम हे, जाके परजाव आगे, जागे परजाव सब, नागर नवल सुख सागरकी सीम
हे, संवरको रूप धरे साथे शिवराह एसो, ज्ञानी पातसाह ताको मेरी तसमील हे ८७

अर्थ -- जगतना वासी जेटला प्राणी ठे ते सर्वेने जीतीने जे गुमानी थई
रह्यो, एवो आश्रवरूप जे असुर ठे ते महा दुखदायक ठे तेनो प्रताप खंमवा
ने जे ज्ञानरूप बादशाह प्रगट थयो ठे ते केवो ठे के धर्मनो धारण करनारो
ठे अने कर्मरूप रोग गमाववानो हकीम ठे जे ज्ञान बादशाहना प्रजाव आगल
काम क्रोधादिक राग द्वेषरूप पुजलना नाव ठे ते सर्व नासी जाय ठे, अने नागर के ठे
तुर ठे, जे पेहेला कोइ वारे न पामेलो एवो जे नवो सुख समुद्र ते लगण जेनी सीम ठे
संवररूपनो धरनार अने मुक्तिमार्गनो साधनार एवो जे ज्ञानरूपी बादशाह ठे. तेने
माहारी सलाम ठे एटले नाटक करीने ज्ञान बादशाहने मुजरो कीयो ठे ॥ ८७ ॥

इति श्री समयसार नाटक बालाचवोधरूप अर्थ सहीत समाप्त थयो.

चोपाई:- नयो ग्रंथ संपूरन जाषा, बरनी गुनयानककी साषा; बरनन थोर कहां लों कहिये, जथा सकति कही चुप ठहे रहियें ॥ ८८ ॥ जिहए ऊरन ग्रंथ उदधि का; ज्यों ज्यों कहिये त्यों त्यों अधिका; ताते नाटक अगम अपारा; अलप क वीसुरकी मतिधारा ॥ ८९ ॥ दोहरा:- समयसार नाटक अकथ, कविकी म ति लघु होइ; तातें कहत बनारसी, पूरन कथे न कोइ. ॥ ९० ॥

सवैया इकतीसा:- जेसे कोउ एकाकी सुनट पराक्रम करि जीते केही जातिचक्री कटक सों लरनो; जेसें कोउ परविन तारू जुज नारु नर, तरे केसे स्वयंनूरमन सिंधु तर नो; जेसें कोउ उद्धिमी उठाह मनमाहि धरे, करे केसें कारज विधाताको सो करनो; तेसे तुठ मती मोरी तामें कविकला थोरी, नाटक अपारमें कहांलों याहि बरनो? ९१

अथ जीव महिमा कथन:-

सवैया इकतीसा:- जेसे वटवृद्ध एक तामें फल हैं अनेक फल फल बहू बीज बीज बीज वट है, वटमाहि फल फलमाहि बीज तामे बट कीजे जो विचार तो अनंतता अघट है; तेसे एक सत्तामें अनंत गुण प्रजा प्रजामें अनंत नृत्य नृत्यमें अनंत उट है; उटमें अनंत कला कलामें अनंत रूप, रूपमें अनंत सत्ता एसो जीव नट है. ॥ ९२ ॥ दोहरा:- ब्रह्म ज्ञान आकाशमें, उडे समति षग होइ; जथा सकति उद्धिम धरे, पार न पावे कोइ. ॥ ९३ ॥ चोपाई:- ब्रह्म ज्ञान नन अंत न पावे; सुमति परोठ कहालों धावै; जिहि विधि समयसार जिनि कीनो; तिन्हके नाम धरे अब तीनो. ॥ ९४ ॥

अथ कवि त्रयी कथन नाम:-

सवैया इकतीसा:- कुंदकुंदाचारज प्रथम गाथा बद्ध करे, समेसार नाटक विचारी नाम दयो है; ताहीके परंपरा अमृतचंद नये तिन्ह, संसकृत कलस समारि सुख लयो है; प्रगटयो बनारसी गृहस्थ सिरीमाल अबकिये हैं कवित्त हिए बोध बीज वयो है; शब्द अनादि तामें अरथ अनादि जीव, नाटक अनादियों अनादिहिको नयो है.

अथ कविव्यवस्था कथन:-

चोपाई:- अथ कबु कहुं यथारथ वानी; सुकवि कुकविकी कथा कहानी; प्रथम सुकवी कहावै सोई; परमारथ रस बरने जोई. ॥ ९५ ॥ कलपित वात हिए नहि आने; गुरु परंपरा रीति बखाने; सत्यारथ सैली नहि ठंमे; मृषा वादसों प्रीति न मंमे. ॥ ९६ ॥ दोहरा:- ठंड सबद अक्षर अरथ, कहे सिद्धांत प्रवान; जो इहि विधि रचना रचे सो है सुकवि सुजान. ॥ ९७ ॥

चोपाई -- अब सुनु कुकवि कहूं है जेसा, अपराधी हिय अंध अनेसा, मृषा जाव रस बरने हितसों, नई उकति नहि उपजे चितसों ॥ एए ॥ प्याति लाज पू जा मन आने, परमारथ पथ जेद न जाने, वानी जीव एक करि बूजे, जाको चित जड अथि न सुजे ॥ ७०० ॥ वानी लीन नयो जग मोले, वानी ममता त्यागि न बोले, हे अनादि वानी जगमाही, कुकवि वात यह समुजे नाही ॥ ७०१ ॥

अथ वानी व्यवस्था कथन -

सवेया इकतीसा - जेसे काहू देसमे सलिलधार कारजकी, नदीसों निकसि फिरि नदीमे समानी है, नगरमे ठौर ठौर फेली रही चहुं ओर, जाके ढिग वहे सोई कहे मेरो पानी है, लोही घट सदन सदनमे अनादि ब्रह्म, वदन वदनमे अनादिहीकी बानी है, करम कलोलसों उसासकी वयारि वाजे, तासों कहे मेरी धुनि एसो मूढ प्रानी है ॥ ७०२ ॥ दोहरा - एते मूढ कुकवि कुधी, गहे मृषा पथ टोर, रहे मगन अजिमानमे, कहे ओरकी ओर ॥ ७०३ ॥ वस्तु सरूप लखे नही, बाहिज दृष्टि प्रमान, मृषा विजास विलोकके, करे मृषा गुन ज्ञान ॥ ७०४ ॥

अथ मृषा गुन ज्ञान यथा -

सवेया इकतीसा - मासकी गरथि कुच कचन कलस कहे, कहे मुख चद जो सलेखमाको घरु है, हाडके दशन आहि हीरा मोती कहे ताहि, मासके अधर ओ व कहे विव फरु है, हाड दम जुजा कहै कौलनाल काम जुधा, हामहीके थंजा जया कहे रभा तरु है, योही जूठी जुगति बनावे औ कहावे कवि, एते पर कहे हम सारदाको घरु है ॥ ७०५ ॥ चोपाई - मिथ्यावत कुकवि जे प्रानी, मिथ्या तिनकी नापित वानी, मिथ्यावत सुकवि जो होई, वचन प्रवान करे सब कोई ७०६ ॥ दोहरा - वचन प्रवान करे सुकवि, पुरुष हवे परवान, दोऊ अग प्रवान जो, सोहे सहज सुजान ॥ ७०७ ॥ अथ नाटक समयसार व्यवस्था कथन -

चोपाई - अब यह वात कहों है जेसे, नाटक नापा नयो सु एते, कुद कुद मुनि मूल उधरता, अमृतचद टीकाके करता ॥ ७०८ ॥ समेसार नाटक सुख दानी, टीका सहित ससरुत वानी, पमित पट्टे दृढमती बूजे अलपमतीसों अरथ न सुजे ॥ ७०९ ॥ पामे राजमल्ल जिनधर्मी, समयसार नाटकके मर्मी, तिन्ह ग रथकी टीका कीनी, वालाबोध सुगम करि दीनी ॥ ७१० ॥ इहि विधि बोधवचनिका फेली, समोपाइ अथ्यातम सेली, प्रकटी जगतमाहि जिनवानी, घर घर नाटक कथा वषानी ॥ ७११ ॥ नगर आगरामाहि विख्याता, कारन पाइ नए बहुज्ञाता,

पंच पुरुष अति निपुन प्रवीने, निसिदिन ज्ञानकथा रस जीने ॥ ७१२ ॥ दोहरा:—
रूपचंद पंडित प्रथम, दुतिय चतुर्जुज नाम, तृतिय जगौती दासनर, कौरपाल
गुनधाम. ॥ ७१३ ॥ धर्मदास ए पंच जन, मिलि बेसैं इक ठोर; परमारथ चरचा
करे, इन्हके कथा न और. ॥ ७१४ ॥ कबहुं नाटक रस सुने, कबहुं और सिद्धांत,
कबहुं विंग बनाइके, कहे बोध विरतंत. ॥ ७१५ ॥ अथ विंगयथा:—

दोहरा:— चित चकोर करु धरम धरु, सुमति जगौती दास; चतुर जाव थिर
ता नए, रूपचंद परगास. ॥ ७१६ ॥ इहि विधि ज्ञान प्रगट जयो, नगर आगरे
मांहि; देसदेस महि विस्तर्यो, मृषा देश महि नांहि. ॥ ७१७ ॥ चोपई:— जहां त
हां जिनवानी फेली, लषे न सो जाकी मति मेली, जाके सहज बोध उतपाता,
सो ततकाल लखे यह बाता. ॥ ७१८ ॥ दोहरा:— घटघट अंतर जिन वसे, घटघ
ट अंतर जैन; मत मदिराके पानसों, मतवाला समुजें न. ॥ ७१९ ॥

चोपाई:— बहुत बढाउ कहालो कीजें, कारजरूप वात कहि लीजें, नगर आगरा
माहे विप्याता, बनारसी नामे लघु ज्ञाता. ॥ ७२० ॥ तामें कवित कला चतुराई, कृपा
करे ए पंचो जाई, ए परपंच रहित हिय खोले, ते बनारसीसों हसि बोले. ॥ ७२१ ॥
नाटक समैसार हित जीका, सुगमरूप राजमली टीका, कवित बह रचन जो
होई, जापा ग्रंथ पढे सब कोई. ॥ ७२२ ॥ तब बनारसी मनमहि आनी, कीजे
तो प्रगटे जिनवानी, पंच पुरुषकी आज्ञा लीनी, कवित बंधकी रचना कीनी. ॥ ७२३ ॥
सोरहसैं तिरानवे विते, आसुमास सित पक्ष वितीते, तिथि तेरसि रविवार
प्रवीना, तादिन ग्रंथ समापत कीना. ॥ ७२४ ॥ दोहरा ॥ सुख निधान सकबंध न
र, साहिव साहि किरान; सहस साहि सिर मुकुटमनि, साह जहां सुलतान. ॥
७२५ ॥ जाके राज सुचेनमों, कीनो आगम सार, इति नीती व्यापी नहीं, यह
उनको उपगार. ॥ ७२६ ॥ अब सबका ठीक कथन:—

सवैया इक्तीसा:— तीनसैं दसोत्तर सोरठा दोहा ठंद दोउ, जुगलसैं तेतालीस
इक्तीसा आने हैं; ठासी सुं चोपईये सैंतीस तेइसे सवैया, बीस ठप्यै अठारह क
वित्त बपाने हैं; सात फुनिही अडिछे चारि कुंमलीए मिले, सकल सातसैं सत्ताई
स ठीकवाने हैं; बत्तीस अक्षरके सलोक कीने ताके लेखे ग्रंथ संख्या सत्रहसैं सा
तअधिकाने है. ॥ ७२७ ॥ दोहरा:— समयसार आतम दरव, नाटक जाव अनंत;
सोहे आगम नाममें, परमारथ विरतंत. ॥ ७२८ ॥

॥ इति परमागम समयसारनाटक नाम सिद्धांत संपूर्णम् श्री रस्तु ॥

॥ श्रीपार्श्वनिजायनम. ॥

अथ

॥ श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव वालावबोध सहित प्रारम्भ ॥

प्रथम अर्थकर्तानुं मगलाचरण

श्रीमदीरजिनं नत्वा, गुरुश्रीज्ञानसागरं ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्या
र्थो, - लिखामि लोकनापया ॥ १ ॥ गुरुपदेशतः सम्यग्किञ्चित्
शास्त्रानुसारत ॥ वृद्धपरंपराज्ञात्वा, क्रियतेबोधिसंग्रहं ॥ २ ॥

अर्थ - श्रीमदीरपरमात्माने नमस्कार करीने तथा ज्ञानदृष्टिना दाता परमो
पकारी श्रीगुरुना चरणारविंदने नमस्कार करीने पौत्रलिकसुख तथा आत्मिकसुख
नो एक अवध्यहेतु एतले पौत्रलिकसुख तथा आत्मिकसुखने निन्न निन्न दर्शयिना
रो एङ्गो श्रीसम्यक्त्वगुण, तेनी मूलोत्पत्ति सप्रज्ञेद कहेनारुं सम्यक्त्व पचवीसीनामे
प्रकरण तेनो अर्थ श्रीगुरु उपदेशकी तथा काईक शास्त्रानुसारकी तथा काईक
वृद्ध परंपरायकी एतले बहुश्रुतोनी वातो शानलीने मारी बुद्धिने अनुसारे कि
चित्मात्र सहेपथकी लोकनापया वातिकरूपे कहुहुं.

प्रथम सूत्रकारनी गाथा लिखेवे -

जह सम्मत्त सरुव, परुविअं वीरजिणवरिटेण ॥

तह कित्तेणेण तमह, युणामि सम्मत्त सुद्धिकए ॥ १ ॥

अर्थ - जह के० जेम उपगम द्वायोपगमादि प्रकारे सम्यक्त्वनु स्वरूप श्रीवीर
जिनवरें परुष्युवे, गणधरादिकने उपदेस्युवे तह कित्तेणेण के० तेम किर्तनकरवेक
रीने एतले जेरीते श्रीरीरपरमेश्वरे सम्यक्त्व प्राप्तिनी प्रनाजिका उपदेशी, तमह युणा
मि के० तेज प्रनाजिका गर्जित वीनतिये करीने श्रीरीरपरमात्माने स्तवीश. एरीतें
प्रकरण कर्तायें वस्तुनिर्देशात्मकरूप मगल करु, हवे प्रकरण करवानु प्रयोजन क
हे वे - ए प्रकरण शास्त्रे करेवे के सम्मत्तसुद्धिकए के० सम्यक्त्वनी बुद्धियाने अ
र्थ एतले द्वायिकनारें सम्यक्त्व सुद्धि पामयाने अर्थ करेवे यद्धुक्त आगमे - ययधुर्म

ગલ્લેણં જંતેકિંજણઃ? ગોયમા, નાણં દંસણ ચારિત્તં બોહિલાજં જણઃ. વ્યાખ્યા-શ્રી ગૌતમે વીરપરમેશ્વરને પૂઠયું જે થય કે. સ્તોત્ર અને શુદ્ધિ કે. ચાર ગાથારૂપ એટલે પરમેશ્વરનું સ્તવન તથા શુદ્ધિ કરતાં કેવો જાન થાય? તેવારે પરમેશ્વરે કહ્યુંકે હે ગૌતમ, જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ બોધજાન થાય. એટલે રત્નત્રયી પામવાનો હેતુ થાય કેમકે નિશ્ચયનયે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર તે અપ્રમત્તનાવે હોય, તિહાંજ સંપૂર્ણ સમ્યક્ત્વ કહિયે. જંસમ્મંતિપાસહા તંમોણંતિપાસહા જંમોણતિ ઇત્યાદિ આગમનેવિષે કહ્યુંકે, એરીતે સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ કરવારૂપ પ્રયોજનને અર્થે એપ્રકરણ કરેકે. એ અંશકરવા નું પ્રયોજન કહ્યું ॥ ૧ ॥ ઇતિ પ્રથમગાથાર્થ ॥

હવે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિની અગાઉ જેવી જીવની અવસ્થા હોય તે અતિકરગર્જિત બીજી ગાથાયે સ્તુતિ કરેકે:-

સામિ અણાઠ અણંતે, ચત્તગઠ સંસારઘોરકાંતારે ॥

મોહાઠ કમ્મગુરુઠિઠ, વિવાગવસઠં જમઠ જીવો ॥ ૨ ॥

અર્થ:- હેસ્વામિ, મારાસરિલા સંસારીજીવ, તે જેની આદિપણ નપામિયે અને અંત પણ નપામિયે તેને અનાદિ અનંત કહિયે, એટલે જેની આદિ અંતનથી એવો ચતુર્ગતિ ત્રમણરૂપ સંસાર, તેહિજ જાણિયે એક ઘોર કાંતાર એટલે જ્યાનક અટવી, તેહને વિષે મોહાઠકમ્મ ગુરુઠિઠ કે. મોહનીયાદિક આઠે કર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિના વિવાગવસઠો કે. વિપાક વેદવાના પરવશપણાથી જમઠજીવો કે. એજીવત્રમણક કરેકે સર્વ જીવોની મૂળસ્થિતિ એહવીકે કે અનાદિ નિગોદજે સૂક્ષ્મવનસ્પતિકાય જાતિ નિગોદ, તેમાં જાણસંપન્ન કનકોપલ ન્યાયે અનાદિના રહેકે; એસર્વજીવોની મૂળસ્થિતિકે, તેમાં અંગુલને અસંખ્યાતમેં જાગે શરીરહોય, અને બશોઢપન્ન આવલિકા નું આયુહોય, એટલે રોગરહિત મનુષ્યના એક શ્વાસો શ્વાસમાંહે સત્તરજવ જાજેરા કરે, એમ કેવલ તુલ્ય આયુષ્યવેદતાં જુલકજવરૂપે અનાદિ નિગોદમાં ચય ઉપચય એટલે તિહાંજ જન્મ મરણ કરતા રહેકે, એરીતે સર્વ સંસારીજીવોને નિગોદમાં જ ટકતાં અનંતાનંત પુજ્જલપરાવર્ત વીતિગયા. ॥ ૨ ॥

તિહાં રહેતાથીકોઈ ઘુણાદ્ધરન્યાયે નિયતકારણના પરિપાક થવાથી કોઈ સમયે એકાદિકમ બે સ અથ્થવસાયના તરતમયોગથી; તત્તુલ્યહલુકર્મિ થાય એટલે જેમ અદ્ધર ગુણતાં ગુણતાં કોઈ સમયે અજાનક કાંઈ નિયમ સિદ્ધ થઈજાય કે, એમ નિયત કારણના પરિપાકથવાથી તે જીવ એક બે ઇત્યાદિક આત્માના અથ્થવસાયની તારત

म्यता सहित थयो थको ते अथ्यवसायना जेवा परिणाम होय तत्तुव्य के०तेवा परि
णामतुव्य दलुकर्मिं थायवे (ए रीते मने उपला न्यायनो खोलासो सुज्यो ते लखी
जणाव्यो ठे.) ते लघुकर्मिपणानायोगे सूक्ष्म निगोदथी निकलीने बादर निगोदमा
आवे तिहा आयुकर्म स्थित्यादिकनी वृद्धिथाय, कोईकरीते बीजाजीवोने दृष्टिगोचर
पण आवे, एहवोथाय, बादर शरीर ठे माटे स्वकाय परकाय शस्त्रथी ठेदन जेदन
योगे जो अकाम निर्जरायवा लागी तो तेना योगथी वेइडीयादिकमा आवे, तिहाव
ली प्राण अने पर्याप्ति तथा इडीय अने शरीरनी वृद्धिथाय इहा कर्मबंध वधतुथाय
केमके जिह्वा इडिय तथा नाभा अने शरीरादिक अधिकरणनी वृद्धिथई राग द्वेप न
योत्पादक नाभा अनेकरस आस्वादनाजिजापी जिह्वाथाय, वलीअनेक जीवने ड ख
दायी महोदामा महोदुं बारयोजनतुं शरीरथाय, उत्कृष्टआयु बारवर्पनुथाय, तेणेकरी
शुजाशुन अथ्यवसायनी पण तरतमता थाय, तो तिहापण अकाम निर्झरानी बहु
लता होय तो, उंचो तेंडियादिकमा आवे, अनेजो अधिकरणनायोगे हिंसादिकदोष
नी बहुलता थाय, तो फरी एकेडीयमा पण जाय, तिहां वली एकेडियमा उत्कृष्टो
अनंत कालरही फरीकोईकवारे कोईक अकाम निर्जराना योगथी विकलेंडियमां
आवे तिहा वेइडी तेइडी चौरेडी एत्रणे विकलेंडिय कहिये इहां जेम जेम इडी प्राण
अने पर्याप्ति वधे तेम तेम अधिकरण पण वधे

हवे तिहा जो हिंसादिक कारणोनी वृद्धिथाय तो पाळो पनी एकेडियादिकमां
आबीजाय, अनेजो सामान्ये रहे तो पोतानी कायस्थितिप्रमाण हींडियादिकनावेज
रहे, अनेजो ठेदन जेदनरूप अकामनिर्जरा थायतो तेनेयोगे उंचोपण आवे, इहां
विकलेंडियथी एकेडियमाजाय अने एकेडियथी विकलेंडियमांजाय, एरीतें अनता
फेराथाय, तिहा एकेका फेरामा प्राये अनंतकालपण वहीजाय

एरीते करता विकलेंडियथी अकामनिर्जराने योगे प्राये तियेच पचेडीयथाय, ते
तिर्येच पचेडिना वेजेदवे, एक गर्जेज अने बीजा समूर्धिम तेमां समूर्धिमने मन न
होय तोपण तेमा शरीर प्राण पर्याप्ति आयुप्रमुख अधिकरणनी वृद्धिथाय, तेथी
जो हिंसादिक अधिकरणनी बहुलता थई तो पहेली नरके जवु पडे, अथवा पा
ठो पनी एकेडियादिकमा पण जाय, जो नरकेजाय तो उत्कृष्ट असरव्यात कालसु
धी द्वेव्रवेदना परमाधामिरुक्त तीव्रड ख तथा परस्पररुक्त तीव्रड ख अनुनवे, तथा
एकेडियमा गथोतो फरी ठेदनादिक अनेक ड ख सहन करे फरी अनंतकाल जमे
कदाचजो समूर्धिम पचेडियमां ठेदन जेदन तीत तापादिक महाड ख सहन

यथी अकाम निर्जराने योगे गर्जज मनुष्य थाय, अथवा गर्जज तिर्थेच पंचेंडिय था य, ते जेवारे गर्जज पंचेंडितीर्थेच अथवा गर्जज मनुष्य थाय, तेवारे प्रबल अधिकरणी थयो, तिहां पांचे आश्रव प्रबलपणे सेवे तिहां प्राण तथा पर्याप्ति पूरणहोय तेनेलीथे त्रिकाल वेदन स्वकीय परकीयना विकल्पजालमां पडे, तेथी उत्कृष्ट कर्मस्थितिनुं धणी थाय, आर्त्त रौड ध्याननी प्रबलता थाय, ते दुर्ध्या ननायोगें कर्मस्थिति दीर्घकरे, इहां कोइकजीव प्रबल हिंसादिक कारणनेयोगें सातेनरकोने विषे जाय, अथवा किवारेक मुर्छादिक अधिकरण योगे पाठो एकें डियमां पण जाय, तिहां अनंतकाल रुले.

अथवा किवारेक ठेदन चेदन ताडन तर्जन शीत तापादिक सहनकरतो जा ति शरलपरिणामी माटे तीव्रसंक्लेश न करे तो अकामनिर्जराकरी कोइकजीव देवगति पामे, अथवा कोइजीव मनुष्यथाय तेमांजो देव थयोतो अतिशय विषयाशक्तमां माचीने तीव्रसंक्लेशे विषयाशक्त थको मरीने प्रायें तिर्थेच पंचेडी गर्जजथाय, तिहां बहुल हिंसादिक सेवनकरी नरकेजाय, अथवा पाठोपडी एकेंडियचक्रमां जाय, फरी तिहांथी निकली पंचेंडियपणुं पामतां उत्कृष्ट कायस्थिति योगे असंख्य पुजल परावर्त्त वीतीजाय.

अथवा कोइदेवमरी मनुष्यथाय, तिहां कारण अपरिपाकपणाथी बहुलतायें अनार्यक्षेत्र अनार्यकुलमां उपजे, तिहां प्रबल कषाय विषयादिक अशुद्धहेतुना योगे अठारे पापस्थानकसेवी, किवारें सातेनरकोनेविषे जेवां जेवां कर्म बांधे तेवां तेवां कर्मानुसारे ते ते नरकमां जई उपजवुंथाय, एम थथाबंधी उपजे, तिहां नरक संबंधी आकराडुःख असंख्यकाल पर्यंत सहन करे, ते नरकडुःखना विपाक नव जावनादिक ग्रंथथी जाणवा.

अथवाकोई तो मनुष्यनवपामी घरकुटुंबनी तीव्र मूर्छांमां मूर्च्छितथको अज्ञान योगे परिणम्यो तो फरी तिर्थेचगति यावत् एकेंडिय चक्रमांपडे, वली ते दशापाम ता अनंतानंत काल व्यतिक्रमीजाय, तथा कोइमनुष्य विशिष्टज्ञानविना मूढचेतना वंत प्रकृतियें सरलथको सहेजे कषायनी मंदतायें मनुष्यपण थाय, तिहांवली का लपरिपाकविना अशुद्धकारणनी बहुलतानेयोगे मिथ्यात्वादिक अशुद्धहेतुनी पुष्ट तायें कर्मस्थिति उत्कृष्टिकरे, ते उत्कृष्टकर्मस्थिति लखियेंढेयें ॥ गाथा ॥ मोहेको डाकोडी, सत्तरिवीसंचनामगोयाणं ॥ तीसायराणि चउन्नं, तित्तोसायराइ आ

વસ્તુ ॥૨૧॥ ॥ અર્થ ॥ તેકર્મબંધ બાંધવાના ચારહેતુઠે, મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષા ય અને યોગી એ ચારહેતુની પ્રવેલતાયે, કર્મસ્થિતિ વલ્કણી બાંધેઠે.

પ્રથમ તિહાં સર્વકર્મનો ઉત્પાદકપોષક મોહનીય કર્મ ઠે, જેમ ઇમાથી મુરગી અને મુરગીથી ઇંદુ તેમ મોહનીયકર્મથી આતેકર્મવાધે, આતે મલી મોહનીયકર્મની પુષ્ટીકરે, માટે મોહનીયકર્મની મુખ્યતાકહી, મોહનીયકર્મને રાજપદની ઉપમાકહી, તે મોહનીયકર્મની અથવાવીસ પ્રકૃતિમા મિથ્યાત્વ મુખ્ય કર્મપ્રકૃતિઠે, સમસ્ત સંસારમાં સર્વજીવોને સમસ્ત હુલ્લખનોહેતુ એકમિથ્યાત્વઠે. તે મિથ્યાત્વમોહનીય એકવારનુંબાંધું વલ્કણો સિંચેરકોઢાકોઢી સાગરોપમસુધા વિપાકઆપે, તેહનો વિપાક અત્યંત મદિરાપાનની ધુમિ સરિખોઢે, જેમ મદિરાનું પાનકરનાર પુરુષ મિત્રને શત્રુની બુદ્ધિયે મારવાદોઢે અને શત્રુને હસીહંસી મલવાદોઢે

તેમ તીવ્રમોહના વદયથી જીવને અજીવજાણે અને અજીવને જીવજાણે તથા ધર્મને અધર્મજાણે, અધર્મને ધર્મજાણે, માર્ગને અમાર્ગજાણે, અમાર્ગને માર્ગજાણે, સાધુને અસાધુજાણે, અસાધુને સાધુજાણે, મુક્તને અમુક્તજાણે, અમુક્તને મુક્તજાણે, એ દશપ્રકારે મિથ્યાત્વ વિપાક આપે.

તથા નામકર્મ અને ગોત્રકર્મ એકવારનુંબાંધું વલ્કણો વીસકોઢાકોઢી સાગરોપમ સ્થિતિરહે, તે નામકર્મનો વિપાક ચિત્રકાર સરિખો વિચિત્રપણે ઠે કેમકે જે વર્ણ રહિત ગંધરહિત સ્પર્શરહિત રૂપરહિત રસરહિત અને સમસ્તદોષ રહિત, અસંખ્યાતપ્રવેશી લોકપ્રમાણ અસ્વં અનત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર સ્વરૂપી સઘચળ સંસ્થાન રહિત, એવા અરૂપી આત્માને એકેડિય વેંડિય કુરૂપી મુરૂપી ઊગળો કુવમો કાલો ધોલો અતિમહોટો તો હજારયોજનપ્રમાણ અતિ સૂક્ષ્મ તો વાલની અણીવપરે અસલ્બગોલા ગોલેગોલે અસલ્બ નિગોદ નિગોદે નિગોદે અનત જીવ, શ્યાદિક જીવને અન્યા રૂપ વિપાકઆપે એવું એ નામકર્મઠે.

ગોત્રકર્મનો વિપાક કુચારના જાંમા સરખો ઠે, કેમકે એજીવ જગત્ શિરોમણી સિદ્ધસમાન જગતને વદનીય સ્વરૂપી ઠે, તેજ જીવને ચમાલ માતંગ હલાલ સ્વોરે જેને કોઈ અઢકે નહી કદાપિ અઢકે તો જલાદિકે જ્ઞાનકરી છુદ્ધ થાય, જો વિદ્યા ધર્મ હામનું જઠૂણ કરનારો સ્વાન ઘરમાં આવે, અથવા તેનો સ્પર્શ થાય તો તેની કોઈ શંકા ન આપે, શોચણ ન કરે, અને પચેંડિય તેવલી મનુષ્ય દશ પ્રાણનો પારક તત્વાતલ સર્વ ઇચ્છિત વસ્તુનો જાણ, સર્વ મનુષ્ય જેદવો મનુષ્ય શુદ્ધા શુદ્ધ કરણી કરવા સમર્થ, તેહનું દર્શન સ્પર્શ અથવા નિકટ રહેવાની કોઈ યાદ

ના કરેનહી, તેથી તેને વસ્તિ બાહિર રહેવું પડે, એ સર્વ વિપાક નીચ ગોત્રના જાણવા તથા ઊંચ ગોત્રના વિપાક તે જે કોઈ જીવ મૂર્ખ જડ હુષ્ટ નિર્ઘન નિર્ગુણ કુરૂપો કુલ્લિત હોય, અને કુકર્મનો કર્તા હોય, કર્મ ચંમાલ હોય, એવું ઠતા પણ મહોટા કુલ્લમાં અવતાર લીધો હોય, તો દોષે નશ્વો પણ લોકમાં આદર સન્માન સત્કાર પામે, જો અશુદ્ધાચરણ દેખી નિંદા થાય, તોપણ અવશર ઉપર તેહને સઝ કોઈ તેહીને વિનયકરે, જે એ મહોટા છે, મહોટા કુલના છે, ઓલાદીઠે, કેટલાક દોષ ઢાક્યા જાય. ઇતિ ગોત્ર કર્મવિપાક.

જ્ઞાનાવરણી અને દર્શનાવરણી તથા વેદનીય અને અંતરાય એચારેકર્મની સ્થિતિ એકવાર બાંધ્યા ત્રીસકોડાકોડી સાગરોપમ પર્યંત વિપાકઆપે.

તેમાં જ્ઞાનાવરણીકર્મ આંખનાપાંટા સમાન છે, જેને એકર્મનો તીવ્રોદયહોય તે પ્રાણી કાંઈજ જાણેનહી, કેમકે જીવના સર્વ આકાશ તથા કાલ પ્રમુખ ડ્વ્યપર્યાયથી અનંતગુણ જ્ઞાનગુણના પર્યાય છે, તે સર્વપર્યાય એ જ્ઞાનાવરણીકર્મે આવેલા છે, એક અક્ષરના અનંતપર્યાય છે, તેમાંહેલો એકપર્યાયનું જ્ઞાન નિગોદિઆ જીવને ઉપજતાંહોય, બાકી સર્વપર્યાયનું જ્ઞાન ઢાકયું છે, એક અક્ષરનો અનંતમો જાગ ઝઘાડોરહે, તેપણ ડ્વ્યસ્વજાવેરહે, પણ કર્મની રાયતિનથી, એક જીવડ્વ્ય તે બીજા સર્વડ્વ્યના ડ્વ્ય ગુણ પર્યાયના ત્રિકાલિક ઉત્પાદ વ્યયનો એકસમયમાં જ્ઞાયક ચિદા નંદયનરૂપી એહવું ચેતનરાજ છે. તેને એ જ્ઞાનાવરણીકર્મ જડરૂપ અતિગુપ્તકરીના છે, પણ તેહના ઉપર કોઈરીતે અનુકંપાકરેનહી, કાષ્ટપ્રાયકરે, ચેતનના મુખ્ય જ્ઞાનગુણને આવરે, એ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના વિપાક જાણવા.

દર્શનાવરણીયકર્મ વૈત્રીસરિખું દરવાન દોઢીદાર સરિખું છે, જેમ રાજાપ્રસન્ન થયોઢતાં દરવાન ખુસી નહોયતો તે અટકાવી રાખે, પણ રાજાની જેટકરવાનઆપે તેમ એકર્મનો વિપાક જે પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ જીવને અંધકરે, ન્યૂનઈંડીય શૂન્યઈંડીયકરે બધિર કરે સર્વ શુનકરણીઆદરે, તે અવસરે સર્વધાતી નિડા આવી તેનો શુનનિમિત્ત વ્યર્થકરી નાખે, એ દર્શનાવરણીય કર્મનો વિપાક જાણવો.

વેદનીયકર્મ મધુલિપ્ત તરવારની ધારા સમાન છે. તેમાં મધુના આસ્વાદ સરિખી શાતાવેદનીય છે. અને જીન ઢેદાયાના હઃસ્વ સરિખી અશાતા વેદનીય છે. એકર્મના વિપાક ગર્જનગતહઃસ્વ જન્મસમયના હઃસ્વ સમસ્ત રોગોત્પત્તિનાહઃસ્વ મરણ સમયનાહઃસ્વ વિયોગોદયનાહઃસ્વ વિષય અપ્રાપ્તિનાહઃસ્વ આઠ મહાજયનાહઃસ્વ શીતહઃસ્વ તાપહઃસ્વ તથા તિર્યંચના જવમાં વધ બંધન નારવહન શકટવહન ઋષિક્રિયાગત હઃ

ख खासीक्रियाड ख नासावेधड ख कुधाड ख प्यासाड ख मृगयाड ख असवारी
नाड ख दूरपथ गमनड ख जातिर्वरीनाड ख धर्मबुद्धिये हनन समयना ड ख
पिंजरामा पडवानाड ख इत्यादिक अनेकड ख तिर्यचगतिमात्रे, तथा नरकगतिमा
क्लेशवेदना शरीरगत अनेक रोगजन्यड ख परमाधामिकृतड ख अन्योन्य प्रहरण
प्रहार ड ख ए सर्व अशातोदय वेदनीयना विपाकजाणवा, तथा शातावेदनीयोद
यथी सर्वेद्धित खावा पीवानाजोग वली खेलबु स्त्रीविजात राग रग सुख सख्या
मान महत्व राजलीला कामनासिद्धि निरोगता इत्यादिक सर्व शातावेदनीयना वि
पाक ठे एकर्म जीवना आध्यावाधगुणने बाधकरनाहंठे समस्त देव मनुष्यना
त्रिकालिक पुत्रलिकसुख एकवाकरीने बुद्ध्यनाकरिये तो सिद्धनासुखने अनतमे नागे
पण न आवे, एहवा सहजानंदी जीवने एकर्म शुभाशुन पुत्रपिप्पमा रखडावे ए
वेदनीयकर्मनो विपाककह्यो

अंतरायकर्म राजाना चंमारीशरिखुंठे. जेम राजा सुप्रशन्नयई कोईने इव्य आप
वानो आवेशकरे, पण जो चमारी अनुकूज न होय, तोकोईपण निमित्ते विलंबक
रीआपे, धकाखबरावे, पण इव्य आपेनही, तेम एकर्मनाविपाके दान शक्ति न पामे
कदापि दानइच्छा न करे अने इच्छाकरेतो उलटो कोई एहवो विकल्पउठे के, जेथकी
दानआपवानी बुद्धिज चूलीजाय, पण आपीशकेनही, तेमज लाज मेलववाने अर्थ
पण घणीज पोतानी बुद्धि केलवी चतुराईथी उद्यमकरे, सर्ववातें खबरदारीराखे,
अने कार्यपण सलुखाईमा आवे, जेथकी एवी आशा थायके आ उद्यममा रूढीप्रा
प्ति अवश्यथगे तेथी हर्षवत पण थाय एटलामा कोईलानातराय कर्मना उदयथी
एहवा कारणो आवी बने के जेथकी लाजने ठेकाणे उलटो त्रोटोथईपडे, ते ला
जातराय कर्मनो विपाक जाणवो तेमज जोगातरायकर्मना विपाके जोग न पामे, कदा
पि पामे तो रोग शोग नपादिक कारणे जोगवी शकेनही एमज उपजोग वस्तुपण
एना उदयथी न पामे, कदापिपामे तो तेनो कोईपण हरकतनेलीधे उपजोग करीशके
नही, तेमज वीयांतरायना उदयथी शरीर निर्वलतापामे, अनेक अर्थपथ रसायन
खाय तोपण उलटो कोई कुपय्यादिकने योगे रोग थाय, डुबलतानी वृद्धि थाय,
परवसादिकने योगे मननीहोंस मनमासमें पण चितितकार्य करी शकेनही, एरीतें
अंतरायकर्मनो विपाक जाणवो

आयुर्कर्मनी उत्कृष्टीस्थिति तेज्रीस सागरोपमनीत्रे, ते एक शुभायु वीरु अशु
भायु ए वे प्रकारेठे, एकर्म हेड शरिखुंठे, जेम ज्या लगण देडमा पग प

डुंहुं होय त्यांलगण किहांपण जवाई शकायनही, तेम आयुकर्म बांध्यापठी गमे एटली धर्मकरणीकरे क्हायिक सम्यक्त्वादिक उपाजें, तोपण बांधेलीगती अवश्य नो गववीपडे, पण बूटेनही, बीजा कर्मोनोउदय तोअपवर्त्तन संक्रमणादि करण योगे निःफलकरे, पण ए कर्मतो नोगव्याविना बूटेजनही, बीजा गुणागुणकर्म उंच नी च परिणाम योगें दल वृद्धि हानीथाय, पण एकर्मतो यथाबंधें अवश्य नोगव्युंज जोय; जोपण नरकादिकना दुःखघणाय अनिष्ट लागे, तोपण बूटेनही, एरीते आयुकर्मनो विपाक जाणवो.

एरीतें आतेकर्मनी प्रकृति स्थिति रस अने प्रदेशबंधना परवशपणे अनंतानंत पुजलपरावर्त्त थया जन्ममरणादिरूप, जीषण कांतारमां जन्म्यो, एम जमतां जमतां कोईकवारें दुर्लभ मनुष्यजवादि सामग्रीयोग मळ्यो, पण मिथ्यात्वनी प्रबलता हे तुयें अथवा पांचकारणना परिपाकविना किहांपण सम्यक्त्वनी प्राप्ति नथई, केवल जवपूर्णथयो इहां प्रसंगे योगबिंडुग्रंथमांकहेली सम्यक्त्व प्राप्तिनी शैली लखियेंतइये:-

जे जव्यजीवठे तेने जव्यताना उदयेंकरी अकाम निर्जेरायें कर्मखपावतां पांच कारणनी अनुकूलतायेंकरी बे पुजलपरावर्त्त शेष संसाररहे, तेवारें धर्मशब्द सामान्ये सदहे, जे धर्मशब्द शांजलवा सन्मुख निर्विवेकपणेहोय तेने श्रवणसन्मुखी ना वकहियें, पण तथाविध आदरपीपासाकांईहोयनही पण सहज मिलेतो विमुखनही.

पठे तिहांथी संसार परित्रमणकरतो जीव उच्च जावमां आवे, तेवारें दोढपुजल परावर्त्तरहे मार्गगवेषणा मार्गश्रवण मार्गसन्मुख मार्गानुसारी मार्गप्राप्ति इत्यादिकनाम इहांथी आगेंथाय, धर्मजणीधसे जिनोक्तमार्गेनुं श्रवणहोय कोइकरीतें रुचि थाय पण तीव्रजावें गवेषणानहोय, एने मार्गपतित कहियें, एटले मार्गेंपडयो कोइ जवें एवीरुचीथईपनी, संसारपरित्रमणकरतां एकपुजल परावर्त्तरहे तेवारें जिनमागानुसारीपणुं गुहागुहनी गवेषणामात्रहोय, एरीतेकरतां इहां धर्मयौवनकालआवे न्यायसंपन्न विजवप्रमुख पांत्रीसगुणपामे, मित्रादिकदृष्टी पामवानो अवशर होय, एहने मार्गानुसारी कहियें, इहां षटदर्शननी निन्नताजाणे, जिनोक्तमार्गें व्यवहारें प्रवर्त्ते, इहांथी मिथ्यात्वमंदपडुं, तेथी व्यवहारें इव्यधर्मपणपामे, पण सम्यक्त्व प्राप्ति न थाय, इहां पहेला त्रण अनुष्ठाननी प्रबलता होय, सर्वक्रियाकरे तेदेखी बीजा अनेकजीव धर्मपामे, पण पोताने नहोय तेक्रियानुंफल स्वर्गादिकथाय, पण निर्जेरा अर्थें नथाय ॥ ३ ॥ इतिद्वितीय गाथाार्थ

हवे सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपायकहेते -

पल्लोवलमाइअहा, पवत्तिकरणेणकोविजइकुणई ॥

पलिआ असखजागुण, कोमिकोमि अरविइ सेसं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ इहा चरम पुज्जपरावर्तमा मिथ्यात्वनी मंदताथाय तिवारें सम्यक्त्व पामवाना कारण त्रण करण्ठे, तेनानाम एक यथाप्रवृत्ति बीजोअपूर्व त्रीजोअनिवृत्ति, तेमा इहाप्रथमकरणनो अवसरठे तेकहेते, ए सम्यक्त्वगुण पामता सुधीमा सर्वसाधारण आठ दृष्टातकह्याते तेमा यथाप्रवृत्तिकरणकरतां वे दृष्टातलागे ते दृष्टातनी आवश्यकोक्त गाथा लिखुंतुं

“पल्लयगिरि सरिउवला, पिबीलिआ पुरिसपह जरगहीआ ॥कोदव जल बहा एिअ सामाइयलाजदिहंता ॥ १ ॥ एगाथानोअर्थकहेते एक पालानुंदृष्टात, बीजु पर्वतथी नदिप्रपातस्थानेरहेला पापाणनु दृष्टात, त्रीजु पीपीलिका ते कीमीनुंदृष्टात, चोथु त्रणपयीपुरुपनु दृष्टात पाचसु ज्वरग्रहीतनुंदृष्टात, ठतु मदनकोडवनुंदृष्टात, सातसुं मलिनजल दृष्टात, आठसुं समजवस्त्रदृष्टात, ए आठ दृष्टात सर्वे सम्यक्त्वनो लाज यतासुधीमा लागे, ते यथा स्थानके लखीसु, पण इहातो यथा प्रवृत्तिकरणे वे दृष्टातलागेते ते कहिये ठेये

तिहा सम्यक्त्वपामता करण त्रण्ठे १ यथाप्रवृत्तिकरण २ अपूर्वकरण ३ अनिवृत्तिकरण, तेमा यथाप्रवृत्ति ‘अनतिक्रम्यकरोतीति’ यथाप्रवृत्ति, ए व्युत्पत्तिनो अर्थ - यथाके० जेम अनादिनी चालते तेमनीतेम प्रवृत्तिनुं करणके० जीवपरिणामनुं प्रवर्तनठे जिहां, तेने यथाप्रवृत्तिकरणकहिये, एटले अनादिनुजे चाज परिणामठे ते प्रवर्तन फखुनथी, अनादिचालें प्रवर्तेंठे पण कारणपरिपाकना जोरथी मिथ्यात्वनी मदताथाय, तेथी पालाने दृष्टाते जेम पूर्वे नखो धाननोपालो तेमा थोडुंधा ननाखियें अने घणु धानकाढीये तेवारें तेपालो कालातरे खालीयाय तेम कर्मरूप धानेकरी समस्त आत्मप्रवेशरूप पालोचखोठे तेपालो जीउने अनानाजोथी एटले इठाविना सहजें अकामनिर्जराथी ठेदनचेदनादिकथी अणुननिपाकावशरें मिथ्यात्व तथा अनतानुबधी कपायनी मदतानायोगें कर्मविपाके बहु व्यापक न होय तेवारे कष्टमाफक निर्जरायणीयाय, अने मिथ्यात्व कपायनी मदता माटे नवाकर्मपण घणावांघेनही, मदवीर्यमाटे प्रदेशरज पण थोडुग्रहणकरे एटले घणी निर्जरायाय अने वध अल्पयाय तेथी कर्मस्थिति रूपधान्यनु पालो घटाहे.

तथा बीजुं दृष्टान्त नदीना पाषाणनुं, जेम पर्वतथी नदीधारापडे तिहां नीचेरहे
 लुं पाषाण तेन नदीनी जलधारा पडवाथी अरहों परहों घोलाय अथडाय, ते पाषा
 ण घोलना घंचनाने योगें घसाईने घोलघाटमांआवे, फरसमां सुहालोथाय, एरीते स
 हेज स्वनावेकोईक घाटमांआवे पण कोइए एनो विचारपूर्वक घाट कस्योनथी.

तेम जीवते पाषाणरूप, नदीप्रवाह ते कर्मोदय प्रवाहें पचतो अकाम निर्जराथी
 पूर्वोक्तन्यायें निर्जरायेंकरणी कोइक धर्मप्रवृत्तियोग्य घाटमांआवे. (आकारमांआवे)

ए वेददृष्टान्तेकरी एकआयुक्रमपूर्वजिने बाकीसातेकर्मनी उत्कृष्टस्थितियोग्य बंधप
 रिणामने घटाडे, तथा पूर्वबंधहोय तेवेळण निर्जरे, तेवारें सितेरकोडाकोडी मिथ्या
 त्व बांधतोहतो ते परिणाम टलीने पव्योपमने असंख्यातमें जागें न्यून एक को
 माकोडीनी स्थितिबंधना परिणाम राखे, तथा पूर्वबंधहायेय तेपण सर्व स्थिति
 घटीने एक कोमाकोडीनी स्थिति सेपरहे, एरीतें एक आयुक्रमनी मूकी बाकी सा
 ते कर्मनी स्थितिघटामीनाखे एटले त्रीसकोमाकोमी स्थितिवाला कर्मनी अयोग्य
 त्रीस कोडाकोडि घटाडी पव्योपमने असंख्यातमें जागें न्यून एक कोडाकोडी
 सागरोपम राखे, ज्ञानावरण दर्शनावरण वेदनीय अने अंतराय ए चार कर्मनी
 एटली स्थितिराखे, तथा नाम अने गोत्र ए बेकर्मनी उत्कृष्टी वीसकोडाकोडी साग
 रोपमनी स्थितिमांथी अयोग्यीस कोडाकीडीघटाडीने पव्योपमने असंख्यातमें जा
 गें न्यून एक कोडाकोडिराखे, एटलासुधी जे जीवना परिणामनी योग्यताथयी एनुं
 नाम यथाप्रवृत्तिकरण कहियें; ए करण जीव संसारमां नमतां नमतां अनंतिवार
 करे, पव्योपमने असंख्यातमें जागे उंठी एककोडाकोडी सागरोपमनी शातकर्मनी से
 पस्थितिरही तिहांसुधी यथाप्रवृत्तिकरण कहियें, आगलें ग्रंथीदेशआव्यो खरो पण
 ए करणयोग्य परिणामे आगल न जवाय इति प्रथमकरण.

बीजुं अपूर्वकरण ते जे पहेला संसार परिच्रमण करता कदापि एवुं, करण जे
 जीवपरिणाम विशेष ते पाम्योनथी माटे अपूर्वकरण कहियें; ए अपूर्वकरण परि
 णामें घन निवड रागद्वेष परिणतीमयी जे ग्रंथी तेने जेदवामांमे, जे जेदे तेह अव्य
 वसायने अपूर्वकरण कहियें.

त्रीजुं अनिवृत्तिकरण ते जे अध्यवसाय फल प्राप्तिविनानिवर्त्ते पडेनही, एटले
 पूर्वे आव्योजे अपूर्वकरणरूप परिणाम ते पाठो जायनही तेने अनिवृत्तिकरण
 कहियें, ते अनिवृत्तिकरणरूप परिणामेकरी जीव सम्यक्त्व पामे ते त्रीजुंकरण इ
 हां ए त्रण करणनो सांख्यआपवाने कल्पनाथनी गाथा लिखेडे “अंतिमकोडा

कोडी, सर्वकम्माण आउचङ्काणं ॥ पलियाअसखिअइ, नागेखीएहवइगंती ॥ १ ॥
गंतिमुडुप्रेउ, ककडधणरूढमूढगतीव ॥ जीवस्सकम्मजणित्, पसारागदोसपरि
णामो ॥ २ ॥ जागतीतापढम, गतीसमइउउजवेवीय ॥ अनियट्टी करणपुण, सम्म
त्तपुरक्कडे जीवे ॥ ३ ॥ ए त्रणगाथानो अर्थे लेखमात्र लखियेते.

आयुवर्जाने सातेकर्मनी अंतिम के० ठहेली कोडाकोडिस्थिति पद्योपमने अ
सरख्यातमेजागे न्यूनरहे बाकीसर्वस्वपीजाय एहवे इहा गती कठणस्थानकळे ॥ १ ॥
गंतीकहेवीठे सुडुप्रेउ के० अत्यतडु खें जेदचायोग्य कर्कश वक्र गूढ गुप्त कोडु ख
दिराठि कठीण काष्टनागांठनीपरे जेवीतेवीरीतें जेदाय ठेदायनही ए उपमाये अ
नादिनु जीवने कर्मजनित घन के० निबड राग डेप परिणति सचयरूप ग्रंथी ते
वज्रवत् डुर्नेयवे ॥ २ ॥ जिहागंतीठे तिहासुधीआवे तेने पढम के० प्रथम यथा
प्रवृत्तिकरण होय, पठी गंतीसमइउउ के० ग्रंथी समर्थनकरतां साम्यर्थवतथई ग्रंथी
जेदता बीजु अपूर्वकरण होय, तथा पुण के० बली अनियटीकरण के० अनिवृत्ति
करण ते सम्मत्तपुरक्कडे के० सम्यक्त्व अवश्यप्राप्त नव्यपणे आगलकछुं जेणे जीवे,
एटले सम्यक्त्व अवश्यपामडु जेना मुखआगल रछुंते तेजीवने त्रीजुंकरण होय॥३॥

एरीतें धाननोपालो तथा नदीनुपडर ए वे दृष्टातें कोडकजीवे यथाप्रवृत्तिकरणें
पद्योपमने असख्यातमेजागे न्यून एककोडाकोडि सागरोपमनी सातेकर्मनी शेष
स्थिति कीधी, एटले सम्यक्त्व प्राप्तिनो निश्चययो एरीते शिष्यबोव्यो तेवारे गुरुक
हेवे इहां सम्यक्त्व प्राप्तिनुं निश्चययोनथी ते गाथाये करीकहेवे

तडविगतीघणराग दोसपरिणइमयं अजिहितो ॥

गंठियजीवो विदहा, नजइइ तुइ दंसण नाइ ॥ ४ ॥

अर्थ - तडविके० तिहापण काडकउणी एककोडाकोडी स्थिति शेष सातकर्म
नी कीधी तोपण अजव्य अथवा डुर्नव्यत्वाविक दूषण ने लीधे हाहाइतिखेदे रा
गडेपपरिणाममईग्रंथीदेशगत जीवपण ग्रंथीने अणजेदतोथको हे नाथ ताहं दर्श
नजे श्रीमुखे कहेलु सम्यक्त्वते पामीशकेनही? केमके ए यथाप्रवृत्ति करणछुंतीतो
अनव्यपण आवे एतु आवश्यक वृत्तिमा कछुंते के अजव्यपण कोडक अकामनि
जैराकरतो ग्रंथीदेशसुधीआवे तिहां अरिहतनी कूडीदेखीने अथवा अन्यकोई पुज्जली
ककूडीनी इज्जार्थे प्रवर्त्तमानथको चारित्रलीये तिहामात्र श्रुतसामायकनो ज्ञान तेने
होय, पण शेष दर्शन सामायिकादिक पामेनही, एम ससारमा जमताथका व्यव

हार रासियाजीवप्रायें जिहांसुधी चरमावर्त चरमकरण न पामे तिहांसुधी अनंतिवा
र ग्रंथीदेशसुधीआवी पाठापडे ॥ ४ ॥ इतिचतुर्थगाथार्थ.

हवे जीव जे रीतें ग्रंथीनेदे ते रीत कहेढे:—

पहिलिय पविलिय नाएण, कोविपज्जत सन्निपंचिंदी॥

जवो अवहुपुग्गल, परियट्ठवसेस संसारो ॥ ५ ॥

अर्थ:—पहिलियपिविलियनाएणके० इहां ग्रंथीदेशपाम्यापठी कोइकजीव अपूर्वक
रणकरे ते पंथीजे वाटमार्गु तथा पिपिलीकाजे कीडी तेने नायण के० न्यायें दृष्टां
तेंकरे तेदृष्टांत देखाडवाने नाप्यनी गाथाउ लिखुं.

जहइहतिन्निमणुस्सा, जंतडविपहंसहावगमणेणं ॥ कालाइकमनीया, तुरंतिप
त्तायदोचोरा ॥ १ ॥ दहुंमग्गतडहे, तेएगोमग्गउपडिनियत्तो ॥ बीउंगहियोतइउ, स
मइकंतोपुरंपत्तो ॥ २ ॥ अडवीजवोमणुस्सा, जीवोकम्मछिईपहोदीहो ॥ गंठीयजय
छाणं, रागदोसायदोचोरा ॥ ३ ॥ जग्गोविइपरिबुद्धी, गहियोपुणगंविउंगउतइउ ॥ स
मत्तपुरंएवं, जोइश्वा तिन्निकरणाइ ॥ ४ ॥ खिईसहावियगमणं, याणूसरणं तउंसमु
प्पयणं ॥ ठाणंथाणुसिरेवा उहरणंवासुअंगीणं ॥ ५ ॥ खिइगमणंपिवपढमं ॥ था
णूसरणंचकरणमप्पुवं ॥ उप्पयणंपिवतत्तो, जीवाणंकरणमनियट्ठि ॥ ६ ॥ थाणुवगं
विदेसो, गंठियसत्तस्सतडवछाणं ॥ उसरणंपिवतत्तो, पुणोविकम्मछिइविवट्ठि ॥ ७ ॥

हवे ए सातगाथानो अर्थ किंचितमात्र लिखुं. जहइह के० जेमइहां कोइक ति
न्निमणुस्सा के० त्रणमनुष्ये, ते सहावगमणेणं के० स्वजावगमनेकरी सहेजे निः
प्रयोजने जंतिपहं के० अटवीपंथेंजायढे ते जातांजातां घणी अटवी उलंघीगया
पठी कालाइकमनीया के० कालअतिक्रमवेकरी जयपाम्या, एटले असूरवखतें अट
वीनो पंथ तेथी मरवालागा, एटलामां तुरंति के० तुरत पत्तायदोचोरा के० बेचोर
आवी लागा. ॥ १ ॥ पठी ते त्रणमनुष्यें दिहुंमग्गतडहे के० मार्गनेतडे एट
ले मार्गनेमुखें ठुकडा बे चोरोदेखीने ते के० ते त्रणमांथी एगोमग्गाउ के० एकतो मा
गैथकी पाठो निवर्त्यो, एटले पाठोनासीगयो तथा बीउंगहियो के० बीजानेतो ते
चोरलोकोये ग्रहणकीधो एटले पकडीलीधो, अने तइयोसमइकंतो के० त्रीजोमनु
ष्यते चोरोने सम्यक्प्रकारें अतिक्रम्यो, एटले पोतानुं बलवीर्यफोरवी चोरोने हतप्र
हतकरी पुरंपत्तो के० पुरप्रतेपहोतो एटले इडितस्थानके निर्जयपणे पहोतो ॥ १ ॥
ए दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिमां उपनयजावे उतारेढे:—

अडविनवो के० नवत्रमणरूप तो अटवीकहिये, तेमा मणुस्ताजीवो के० म
नुष्य ते त्रण उत्कृष्ट जातना ससारी जीव कहिये, अने कम्मछिईपहोदीहो के० क
मैस्थितिते महोदो दीर्घ मार्गकहियें, तथा गवियजयज्ञाण के० ग्रंथीदेश ते जयतुं
स्थानक कहियें, वली रागदोसायदोचोरा के० राग अने द्वेषरूप वे चोरजाणवा
॥ ३ ॥ तेत्रणमाथी दुर्नव्य अथवा अजव्यजीव तेतो जग्गो के० पाठो जागो (ना
सीगयो) तथा अचरमकरणी अथवा अपरिपक्व कारणीतो ग्रंथीदेशेंजरह्यो, इहा
ग्रंथीदेशो जव्य अथवा अजव्य उत्कृष्टो संख्यात असंख्यात कालसुधीरहे पठी न
व्यने शेष अर्धपुज्जपरावत्ते संसाररह्योहोयतो ग्रंथीजेदे अधिक ससारीपाठोफिरे
इहां ग्रंथीदेशें जव्य अथवा अजव्य रक्षायका इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वसुधी पामे
इव्यचारित्रपामे

अजव्य पूर्वश्रुत न पामें, केटलाक ग्रंथोने अनुसारें तथा वृद्ध परपरार्येपण अज
व्यने पूर्वश्रुत न होय, तथा कोइक ग्रंथने अनुसारे लब्धिदशपूर्वसपूर्णेने पूर्वलब्धिक
हियें, ते अजव्यने न होय पण शेषहोय, पठी बहुश्रुतकहेतेखरु पुरेपुरा दशपूर्व
तथा अधिक यावत् चवदपूर्वसुधी जे जयो ते नियमा सम्यक्त्वीहोय केमके कटप
नाप्यमा कह्ये यत चवदस दसय अनिन्ने, नियमासम्मत्तसेसएजयणा ॥ इति
तेमाटे उत्कट कारणयोगे बीजो पुरुषतो ग्रंथीदेशेज टकीरह्यो, तथा बीजो चरम
करणी प्राप्त जव्य सम्यक्त्ववत् वीर्योद्धासवधते राग द्वेष परिणतिरूप ग्रंथीजेदी ने
सम्यक्दृष्टीन रूप नगरेंज पहोचे एम त्रणेकरणनो उपनय जोईज्ञा के० जोडवो॥४॥

हवे त्रणगाथायें पीपीलिकासु दृष्टात समजावेठे - खिइसहाव के० जेमकिति
जे धृवी तेनाउपरे सहजस्वभावें कीनीफिरेठे गमनकरेठे पण तेमा कोइनी प्रेर
णानथी, हवे तेमा एक कीडीतो फरती फरती थाणुजे खीजो अथवा नीतप्रमुख
तिहासुधी आचिने वली पाठीफरीजाय, तथा कोइक कीडीतो थाणुजे खीजो
नीतते उपरे चढवामामें तेचढीने थाणुना उपर बेसी रहे, तथा वली कोइक की
डी थाणु उपरे चढीने उडीजाय, तथा कोइक कीडी खिलाथी अथवच पाठीउतरे
ए मृच्छगीण के० मृदगीजे कीडी तेनु दृष्टात जाणवुं ॥ ५ ॥

हवे एनो उपनय उपमान देखावेठे, खिइगमणके० ह्मितिगमन एटले कीडीनुं
पृथवी उपर फरवु खीजाना मृजसुधी आवबु ते पढमंके० प्रथमना यथा प्रवृत्तिक
रण सरिसुंठे, तथा कोइक कीडी थाणुसरणचके० खीजेचढी ते सरिसुं वीजुं

मपुर्वके० अपूर्वकरणे, तथा कोइक कीडी खीजेचढीने तेखीजाथी उपयणके० उ
डीगई ते सरिखुं जीवने त्रीजुं अनिवृत्तिकरण कहियें ॥ ६ ॥

थाणुंवगंठिदेसोके० थाणुंजे खीजो तिहांज टकीरहेवुं ते ग्रंथीदेशें रहेवुं एटले
गंठीयसत्तस्सतत्त्ववघाणके० ग्रंथीगतजीवुं कोइकालसुधी तिहां रहेवुंहोय, ते सरि
खुंठे, तथा उंसरणपिवतत्तोके० ते खीजारूप गंठीदेशथी ओसरे एटले पाबुफिरे
ते पुणोवि के० फरी कर्मस्थितिनी वृद्धिकरे फरी उत्कृष्टी कर्मस्थितिबधारे ॥ ७ ॥

ए सातगाथायें वे दृष्टांतकह्या तेणेकरी कोइ संझीपर्याप्तो पंचेंडी नव्यजीव सु
क्तिजावा योग्यहोय, जेने अवहट्ठपुग्गलपरियट्ट के० अर्द्धमात्र पुज्जलपरावर्त्त ओप
संसार बाकी रह्यो होय, एहवो एटले लक्षणेपूरण जे जीव होय ते जीव जे करे ते
आगली गाथायें कहेठे ॥ ५ ॥ इति पंचमगाथायर्थ.

अपुवकरणमुग्गर, घायविहिय डुठगंठिजेउसो ॥

अंतमुहुत्तेणगउ, नियट्टिकरणे वि सुज्जंतो ॥ ६ ॥

अर्थ:- हवेपूर्वोक्त लक्षणवंत जीव ते ग्रंथीदेशसुधीआवे, तिहां परिणाम निर्म
लतानी वृद्धिहोय ते कहेठे, अपुवके० पूर्वोक्तोइवारें पाम्योनही, एहवुंजे परिणाम
तेने अपूर्वकरण कहियें, ते अपूर्वकरण कहेवुंठे जे निवड आकरी अत्यंतकठिण
एवी पूर्वोक्तरूपजे ग्रंथी तेने जेदवाने मुग्गरके० वज्ज सरिखुं ठे तेने घायके०
घायेंकरीने विहियके० विहित एटले कस्योठे डुष्टग्रंथीनुं जेदजेणे, सोके० तथाचूत
ते जीव प्रतिक्षणे विशुद्धमान परिणामनी निर्मलता बधते थके अंतर मुहूर्त
मात्रमां पूर्वोक्त अनीवृत्ति करणोगयो एटले ग्रंथीजेदकरतां अंतर मूहूर्तलागे तिहां
चढते परिणामें ग्रंथीजेदकरी अनिवृत्तिकरणे जाय, इहां अपूर्वकरणनी विशुद्धता
थकी अनिवृत्तिकरणनी निर्मलता वक्षुद्धतरठे, माटे अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिक
रणनी निन्नता थई ॥ ६ ॥ इतिषष्ठिगाथायर्थ.

हवे ते अनिवृत्तिकरणे गयोथको जीव जे करे ते कहेठे

सो तउरणे सुहमोव, वयरी जय जणियपंरमआनंदं ॥

सम्मत्तलहइजीवो, सामन्नेणं तुह पसाया ॥ ७ ॥

अर्थ:- ॥ सोतउके० तेजीवने तिहां अनिवृत्तिकरणे अती विशुद्ध परिणाम
ना जोरथी मिथ्यात्व मोहनीयना पुंजनीस्थिति वे थाय, तेमां पहेली स्थिति अं
तरमुहूर्तवेद्य एटले एक अंतरमुहूर्तमां खपीजाय, एटली स्थितिना मिथ्यात्व मो

हनीय नामा कर्मेनादलीया ते महोटीस्थितिजे कोडाकोडी सागरोपममा पद्योप
मना असंख्यातमा जार्गे न्यूनते ते स्थितिमाथी नजीकखेचीले, एटले बीजी पद्यो
पमने असंख्यातमेजागे न्यून एककोडाकोडी सागरोपम प्रमाणहती तेमाथी अ
तर मूहूर्तप्रमाण वेद्य नीची खेंचीने जूढीकीवी, वाकी शेपरही तेजु महोटी पुज
अलगोराख्यो एटले न्हानीस्थिति तथा महोटीस्थितिने वचमा आतरोपड्यो ते
वारे ए बेहुस्थितिनी वचमा जे खाली जगारही तेनेअंतरकरणकहिये एम इहा
अनिवृत्तिकरणना जोरथी अंतरकरण करे.

अने प्रथम स्थितिगत दलियाने अंतरमूहूर्तमां खेपवे अने महोटीस्थितिमांथी
आवता दलियाने उपशमावे विष्कंजित उदयकरे अंतरमुहूर्त उदयनआवे एवाकरे
एटले अनिवृत्तिकरणे वे कार्यकरे एकतो मिथ्यात्वस्थितिना वेजागकरी अंतर
करणकरे अने बीजु अंतरमुहूर्तवेद्य प्रथम लघुस्थितिने खपावे एटले अनिवृत्तिकर
णनो कालपूरोथाय तेवारे आगल अंतरकरणमा धसे दोडे जाय प्रवेशकरे, तेवारे
तिहां अंतरकरणने प्रथमसमये हेनाथ तमारे प्रसादे द्वायिकादिकनीपरें विशिष्टतो
नहीं पण सामान्यपणे अटपकालीन उपशमनासा समकितपामें, ते सीरीतेपामे ते
नी उपमाकहेठे, रणेसुहोमोवैरि जयजणियपरमआणदके० जेमसुजटहोय तेरणने
विपे वैरीने जीतवाथी परमानदपामे, तेम अनादिनाजे रागद्वेषरूप महोटाशत्रु तळ
नित गुरुकर्मस्थित्यादि अनतानुवधिया चार वैरीने जीतवाथी परमानद सरिखुं स
म्यक्त्व जीवपामे यदुक्तं आवदयकादिग्रंथे

पावति खवेकण, कम्माइ अहा पवति करणेण ॥ उवलनाएण कहमवि, अ
निन्नपुवि तउगवि ॥ १ ॥ तगिरिवरंच जेतु, अपुवकरणुगवळधाराए ॥ अंतोमुहु
त्तकाल, गतुमनियट्टिकरणमि ॥ २ ॥ पइसमयंसुप्रतो, खविक कम्माइ तववहुआ
इ ॥ मिह्वतं मिउईणे, खीणेणुइयमिउवसंते ॥ ३ ॥ ससारगिम्मतवियो ॥ तत्तो गो
सीतचदणरसोव, अईपरमनिउइकर, तस्ततेलहइसम्मत्त ॥ ४ ॥

हये ए चारगाथाओंनो अर्थ लिखेठे अनादिकालनुं ससारचक्रमा जमतोथको
जीव पावतिके० पामे, मिथ्यात्वमोहनीयादिक कम्माइके० कर्मांने खवेकणके० ख
पावीने ते अहापवति करेकणके० यथाप्रवृत्तिकरणेकरीने कर्मां खेपवे, तेनुं दृष्टांत
उवलनाएणके० उपलजे पूर्वोक्त नदीना प्रवाहनो पाखाण, तेना दृष्टातेखेपवे, प
ठी अनिन्नपुविके० पूर्वोक्तोवारे जेदीनथी एवीजे रागद्वेष परिणतिमई मिथ्यात्वग्रथी
तंके० ते ग्रंथीने शीरीतेजेदे के गिरिवरंके० गिरिवरजे पर्वतते जेतु के० जेदवाने जेम व

जब बलवानढे, तेम अपूर्वकरण परिणामरूप उग्र वज्रधारायें करीने जीव ग्रंथी जे दतो अंतर मुहूर्तकालमां अनिवृत्तिकरणेगयो, पठीते अनिवृत्तिकरणे गयोथको शृं करे तेआगली गाथायें कहेढे ॥ १ ॥

पइसमयके० प्रतिसमये एटले समय समयप्रते विशुद्धमान परिणामिथको तिहां बहुलाकर्मोने खेपवे, तेवखते जे मिथ्यात्वना दलियां उदयआव्या, तेने क्यकरे अने जे उदय न आव्या उदयान्निमुख न थया ते दलियाने उपशमावे, एटले उदीरणादिक करणबलें पण विपाकोदय अथवा प्रदेशोदय जे अईशकेनही तेने उपशमाव्या कहियें, एम इहां अनिवृत्तिकरणे केटलाक मिथ्यात्वना दलियाखेपव्या, अने केट लाक उपशमाव्या, अने मिथ्यात्व स्थितिना बे जागकरी विचमां अंतरकरण कखुं ॥ ३॥ हवे ते अंतरकरण करतां जे थयुं ते आगली गाथायें कहेढे.

संसारगिम्मेके० जेम कोईक पंथी जन ग्रीष्मकालमां मथ्यान समये निर्जलवनमां सूर्यनापडेला किरणने परितापें पडेला जूना अजडतापेकरी अतिव्याकुल थयो होय, तेने कोई शीतल स्थानकमले वली तिहांकोई बावनाचंदननुं रसठांटे तेवारे ते पंथी सातापामे केवो आनंदमग्न होय.

तेम इहां जव्यजीव रूप पंथी अनादिकालनुं संसाररूप उग्र ग्रीष्म कालें जन्म मरणादिकरूप निर्जलवनमां कषायरूप उग्रतापे पीडयो रोगशोगादिरूप जू अजड एटले लुख तेणेकरी अलुज्यो (दग्धथयेलुं) अने तृष्णारूप महोटी पीपासा तेणेकरी परानव्यो थको एवो जव्यपंथी ते अनिवृत्तिकरणरूप शुद्ध शरलमार्ग पा मि दूरथी अंतरकरणरूप शीतलस्थानकदेखी हर्षवंतथको धसीतिहां पहतो, एटले गोशीर्षजे बावनाचंदन तेहनोजे रस तेहनीपरें शीतल अईपरमके० अतिशय परम उत्कृष्ट अनिवृत्तिकरण परम सुखसाताकरण एहवुं तस्संतेके० ते अनिवृत्तिकरणे अंते अने अंतरकरणे प्रथमसमये घनसारवत् शीतल सम्यक्त्वपामे तेवारें अनंतानुं बंधी तथा मिथ्यात्वकृत परिताप सर्व मटीजाय गाढ तृष्णा पीपासा मटीजाय ॥ ४॥

इहां अनादिकालनुं परमशत्रु परम दुःखदातारूप एहवा मिथ्यात्वनुं दुःख अंतर मुहूर्तसुधी दफेथाय (दूरथाय) अनादिनो प्रथम दुःखांत इहांथयो इहां सिद्धांत सैलीमां कालनिष्ठायें गुणदोष प्राप्ति तथा विरह आश्री चारनांगा कह्यांढे तेना नामकहेढे ? अनादिअनंत १ अनादिसांत २ सादिसांत ४ सादिअनंत

ए चारनांगानुं अर्थकहेढे जेने मिथ्यात्वादिक अनादिनुंढे अने ते किवारें मट से पण नही एवा अनव्यादिकने अनादिअनंत प्रथमनांगोढे अने जे जव्यजीवें

प्रथम सम्यक्त्वपाम्युं तेवारे ते जीवे अनादिना मिथ्यात्वहुं अतश्चाणुं तेमाटे तेने अनादिसांत वीजोनांगो जाणवो, तथा जे जीव सम्यक्त्वपामी वली सम्यक्त्व वमन करो मिथ्यात्वे गया तेवारे मिथ्यात्वनी आदिययी, पठी केटलोक काल मिथ्यात्वे रही वली शुनसामग्रीना योगशी फरी सम्यक्त्व पाम्यो तेवारे मिथ्यात्वनो अंतय पो ए वीजो सादिसांतनामा जागोययो, तथा चोथो सादिअनतनामा जांगो तेह्ना थिक सम्यक्त्वादि ह्यायकनावें जेने जे गुण प्रगट थया तेगुण तेने होय पण मिथ्यात्वीने न होय, केमके ग्रंथी चेद कखापठी जे मिथ्यात्व होय, ते तो सादिसात जांगे ज होय, माटे जेने सम्यक्त्वादिक ह्यायकगुण प्रगटथा ते सादि, अने ते गुणआ व्या जाय नही ते अनत, एटले नव्य मिथ्यात्वीने त्रणे जागाहोय, अने अचव्य मिथ्यात्वीने एकज अनादिअनत जागोहोय, यडुक -मिष्ठतमनवाण, तमणाइमणत येसु एोयवं॥नवाण तमणाइ, सपर्यवसितयु सम्मत्ते॥१॥अर्थ.-अचव्यन मिथ्यात्व अनादि अनत जांगेहोय, अने नव्यने अनादि सपर्यवसित जागे मिथ्यात्वहोय इति॥१॥७॥

हवे सम्यक्त्व केटले जेव्होय ते आगमनी गाथाये कहेठे -

तचेगविह्वविह्व, तिविह्व तह्व चउविह्व पचविह्व ॥

तठेगविह्व जंतुह्व, पणीय जावे सु तत्तरुई ॥ ८ ॥

अर्थ -एक प्रकारे वे प्रकारे त्रण प्रकारे चारप्रकारें अने पाचप्रकारे पण आगममा सम्यक्त्व कहेठे, ते जेदोना स्वरूप विचरीने कहेठे -तठेगविह्वके० तिह्ना एकविध सम्यक्त्व ते जके० जे हे परमेश्वर बुद्धके० ताह्ना पणियके० प्रकास्या जे जीवादिकजाय पदार्थ तेनेविषे तत्वरुचिहोय अर्थात् परमार्थ बुद्धिहोय, शकल दोपरहित अने शकल गुणो सपन्न एहवा अरिहतदेवे नाप्पुजे तत्वते सत्यठे एहवी रुचि परमार्थबुद्धि, तद्रूप आगममां कहेठे 'तमेवसच्चिन्निस्तकजजिणोहंपवेइय' इत्यादि रुचिरूप, यडुकंयोग शास्त्रे -रुचिजिनोक्ततत्वेपु सम्यक्श्रद्धानमुच्यते जायतेतन्निर्गणं गुरोरेधिगमेनय १

ए उपला श्लोकनो अर्थ करेठे -श्री जिनेश्वर नापित जीवाजीवादिक तत्वनेविषे जे सम्यक्श्रद्धान के० निश्चल प्रतीत तेने तत्वरुचि कहिये, ते तत्वरुचि श्रद्धान मिथ्यात्वदजना रसनी मदतायें जातिस्मरणादिक निमित्तें ईहापोह करता करतां सहेजे पोतानीमेळें तत्वश्रद्धान पामे ते निर्गण सम्यक्त्व कहेवाय, अथवा शुजगुरुनी उपाशना करता सिद्धातगणी साजजता जे पामे ते उपदेसिक श्रद्धान कहियें ॥ १ ॥ इत्यादिक लक्षण जे तत्वरुचि ते एकरिय सम्यक्त्व कहियें ॥ ८ ॥

હવે દિવિધ સમ્યક્ત્વ ત્રણપ્રકારે કહેઠે:-

હિવિહંતુ દઘ જાવા, નિઠય વવહારત્તિ અહવાવિ ॥

નિરસગ્ગુવણસાત, તુહવયણ વિકઠિંનિદિઠં ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- હે જિનેશ્વર તાહરા જાણ્યાંજે ઠાઠશાંગ તેના જાણે એહવાજે પ્રવીણ પુરુષ તેણે એક ઇચ્છા સમ્યક્ત્વ અને વીજું જાવ સમ્યક્ત્વ એ વેપ્રકારે સમ્યક્ત્વ કહ્યુંઠે, અથવા એક નિશ્ચયસમ્યક્ત્વ અને વીજું વ્યવહારસમ્યક્ત્વ એરીતે પણ વે પ્રકારકહ્યાઠે. તથા વલી એક નિર્સર્ગસમ્યક્ત્વ અને વીજું ઉપદેશ સમ્યક્ત્વ એ પણ વે પ્રકાર કહ્યાઠે. એમ ત્રણ પ્રકાર દિવિધ સમ્યક્ત્વના તે તુહવયણ કે ૦ તાહરાં વચનના વિકઠિંકે ૦ વેતા એટલે આગમાર્થના જાણે પુરુષે નિદિઠંકે ૦ દેસાડયાઠે. એ

હવે ત્રણપ્રકારે દિવિધસમ્યક્ત્વકહ્યું તેનાલક્ષણ કહેઠે:-

તુહ વયણે તત્તરુઠ, પરમઠ મજાણત્તિ દઘગયં ॥

સમ્મં જાવગયં પુણ, પરમઠ વિયાણત્તિ હોઈ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- હેપ્રજી તુહ કે ૦ તાહરાં વયણ કે ૦ વચનનો પરમઠ કે ૦ પરમાર્થ જે રહસ્ય તેનો મજાણત્તિ કે ૦ અજાણઠે, પણ તાહરાં વચનનેવિષે તત્તરુઠ કે ૦ તત્તરુચિઠે, કેમકે જે રાગ દેષ અજ્ઞાન એ ત્રણ દોષનો નાશથવાથી વીતરાગથયાતે અસત્ય જાપણ કરેનહી, માટે શ્રીજિન જાપિત વચન સર્વ સત્યઠે, એમ તે જાણેઠે તો એવીજે તત્તરુચિ તે દઘગયં કે ૦ ઇચ્છાગત સમ્યક્ત્વ કહિયે. યદુક્તં સિદ્ધાંતે:-જાવેણસદ્દહંતો અયાણમાણેવિસમ્મનં, ઇતિવચનાત્. જે સૂક્ષ્મ અર્થને નથીજાણતો એહવા અજાણનેપણ જો જાવે સદ્દહણાઠે કે જે અરિહંત તે શુદ્ધ જાપણ કરનારાજ ઠે એહવી ઉપે પ્રતીતઠે તો અજાણપુરુષને પણ ઇચ્છાથી સમ્યક્ત્વઠે.

વીજું જાવગયં કે ૦ જાવગત સમ્મં કે ૦ સમ્યક્ત્વ તે પુણ કે ૦ વલી પરમઠવિયાણત્તિ કે ૦ પરમાર્થના જાણપુરુષને હોઈ કે ૦ હોય. યદુક્તં સિદ્ધાંતે:-જીવાન્નવ પયઠે, જો જાણે તસ્સ હોઈ સંમત્તં. ઇતિવચનાત્. માટે જે જીવજીવ જીવાદિક નવેપદાર્થને સમસ્ત નય ગંમ જંગ પ્રમાણ નિક્ષેપ પ્રમુખ સ્યાઠાદ સૈલીપૂર્વકજાણે, સદ્દે, તે જીવ જીવને જાવગત સમ્યક્ત્વ કહિયે ॥ ૧૭ ॥ એમ ઇચ્છાસમ્યક્ત્વ તથા જાવસમ્યક્ત્વ કહ્યું

હવે નિશ્ચયવ્યવહાર રીતે વેપ્રકારનાસમ્યક્ત્વનું લક્ષણ કહેઠે:-

નિઠયત્તિસમ્મતં, નાણામયપ્પ સ્સુહપરિણામો ॥ ૧૯ ॥

યરંપુણ તુહસમણ, જણિયંસમ્મત્તહેઠિ ॥ ૨૦ ॥

अर्थ— ज्ञान दर्शन, चारित्र्यरूप शुद्ध अक्षा जासन रमणता पूर्वक रत्नत्रयीरूप
प आत्मानुंजे गुणपरिणाम तेने निश्चयउत्तमम्मर्तके० निश्चय सम्यक्त्व कहिये, ए
टले आत्मानेज निश्चय सम्यक्त्व कहिये, केमके आत्मा ने आत्माना गुण ते का
ईच्छदानधी परिणामे अनन्यते एकते गुण गुणी जावे अनेदेज रह्याते केमके अ
नेदपरिणामे परिणाम्योजे आत्मा ते तजुणरूपज कहेवाय. यहुक्त योगशास्त्रे —
आत्मेवदर्शनज्ञान चारित्राण्यथायते ॥ यस्तदात्मैवस्वगुणै शरीरमधितिष्ठति॥१॥

प्राये अप्रमत्तसाधुने निश्चयनय सम्यक्त्व पूर्णकहेवायते केमके जेवु जाणुं ते
वोज त्यागजाचते अने अक्षापण तदनु रूपते माटे स्वरूपोपयोगी जीवने आत्मा
तेहिज ज्ञान दर्शन चारित्र्यते कारणके आत्मा रत्नत्रयात्मक अनेदनावे शरीरमा
रह्याते, माटे रत्नत्रयीने शुद्धोपयोगे वर्तताजीवने निश्चय सम्यक्त्व कहिये

तथा इतरके० इतर ते बीजु व्यवहारसम्यक्त्वते ते हे प्रभु तहारा सिद्धातने
विषे सम्यक्त्वना हेतुजे मिथ्यात्वीनु सस्तव परिचय प्रमुख जे अतिचारादिक दो
पते तेना त्यागधी थाय तथा देव गुरु नक्ति बहुमान योगे शासनोन्नति हेकाहिं
के० हेतुये थाय यहुक्त गुणस्थानक विचारग्रंथे — देवेगुरुचस्येच सद्भक्तिशासनो
न्नति ॥ अन्नतो पिकरोत्येव स्थितिस्तूर्येगुणालये ॥ १ ॥ अर्थ — देव गुरु तथा श्री
सय तेनी बहुमान सहित नक्तिकरे शासनोन्नतिकरे अविरति गुणवाणे रह्योयको
पण आगमोक्त विधिमागें निरतिचार सम्यक्त्वप्रवृत्ति सहितहोयतेने व्यवहार
सम्यक्त्व कहिये ॥ ११ ॥

हवे त्रीजा वे प्रकारे सम्यक्त्व कहेते तेमा एक निसर्गें सम्यक्त्व प्राप्ति अने बी
जी उपदेशजन्य सम्यक्त्व प्राप्ति इहा शिष्यपूठेतेके निसर्गके० सहेजे सम्यक्त्वनी
प्राप्ति केवीरीतेंथाय ? तेवारे गुरु दृष्टात गर्जित सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेते —

जल वठ मग्ग कुदव, जराइ नाएण जेणपन्नत्तं ॥ नि

स्सग्गुवएसन्नवं ॥ समत्तं तस्स तुप्प नमो ॥ १२ ॥

अर्थ — ए गाथामां पांच दृष्टात कहेते, तेमां जलनो तथा वखनो अने कोइव
नो ए त्रणदृष्टात आगल पुज त्रय जावनावसरे कहीवतावसे अने मार्गनो तथा
ज्वरनो ए वे प्रसूतते ते कहेते — जेमकोईक पंथी मार्गधी त्रष्टथयो पठी बीजाकोई
ना उपदेश पाभ्याविनाज नमतो नमतो पोतानीमेले सहेजे मार्गचढे, अने कोईक
पथ त्रष्ट थयजो पथी तथाविध पापना उदयधी कोई सङ्कननो योग न मलवा
धी मार्ग पामेजनही तिहातुतिहाजरहे अनेत्रीजोपुरुष बीजानेपूठीमार्गपामे

तेमज वली ज्वरनो दृष्टांत कहेढेः-- जेम कोईकने तापज्वर आव्यो ते कोईने औषध कख्याविनाज पोतानी मेले जतोरहे, अने कोईकने तो औषध चूर्ण धागादि (दोरादिक) प्रयोगकरवाथी ज्वरजायढे, तथा कोईकनेतो असाध्यज्वर कोईरीतें जायजनही एरीतें ए वे दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिविषे जोडवा ते आवीरीतेः--

कोईक शुक्लपट्टी कालादिक कारण परिपाकवंत चरमावर्त्ति चरमकरणी एवो नव्य जीव ते सहेजे आपें आप विचारतेथके सम्यक्त्वपामे ते निसर्ग सम्यक्त्व कहियें; तथा कोईक जीव पूर्वोक्त कालादिक योग्यतावंत होय पण सजुरुने योगे उपदेश सांनली अनादिनी नूलमटाडी देव गुरु धर्म सद्वहणारूप सम्यक्त्वपामे तेने उपदेश सम्यक्त्व कहिये. एरीते नाएणके० ए न्यायें (दृष्टांत) द्वारायें निसर्गोद्भव सम्यक्त्व तथा उपदेशोद्भव सम्यक्त्व ते हे प्रभु तुमे कहुं परूप्युं तेमाटे परमोपकारी एहवा तु जने माहरो नमस्कार थाओ ॥ १२ ॥ एम वेप्रकारनुं सम्यक्त्व त्रण रीते कहुं.

हवे त्रणप्रकारें सम्यक्त्व कहेढेः--

तिविहं कारग रोअग, दीवग नेएहिं तुह मय विऊहिं ॥

खानेवसमोवसमिय, खाइय नेएहिं वा कहियं ॥ १३ ॥

अर्थः-- हेनाथ तुहमय के० तहारा मतना विऊहि के० वेता जे गणधरा दिक, तेणे कारक रोचक अने दीपक एम तिविहं के० त्रण नेएहिं के० प्रकारें सम्यक्त्व कहुंढे, वा के० अथवा ह्यायोपशमिक उपशमिक अने ह्यायिक एरीतें पण त्रणजेदे सम्यक्त्व कहियंके० कहुंढे ॥ १३ ॥

हवे कारकादिक सम्यक्त्वना लक्षण कहेढेः--

जं जह नणियं तुमए, तं तह करणं मि कारगो होइ ॥

रोअग सम्मत्तं पुण, रुइमित्त करंतु तुह धम्मे ॥ १४ ॥

अर्थः-- हेनाथ जे जेम यथार्थजावें विधिमार्ग तुमे नणियं के० प्रकाश्यो ते तेमज आज्ञाने अनतिक्रमतोथको एटले तुमारी आज्ञासहित आगमोक्त शैलीपूर्व क यथाशक्तियें दान पूजा व्रत नियमादिक करे तेने कारक सम्यक्त्व कहियें; तथा पुनः के० वली बीजुं रोचक सम्यक्त्व, ते तुहधम्मेके० तहारा धर्मनेविषे रुइमित्त करंतुंके० रुचिमात्रकरे, श्रीजिनोक्त धर्मकरवानी इहारहे शुद्धश्रद्धाराखे कोईने धर्म प्रवृत्ति करतोदेखीने रूढुंमाने परंतु पोते नारीकर्म माटे क्रियानुष्ठानादिक करी शके नही तेने रोचक सम्यक्त्व कहियें ॥ १४ ॥

हवे दीपक सम्यक्त्व कहेते:-

सयमिह मिच्छदिघी, धम्मकहाईहि दीवइ परस्स ॥

दीवग सम्मतमिणं, जणति तुह समय मईणो ॥ १५ ॥

अर्थ - सयमिह के० स्वयं पोतेतो मिथ्यादृष्टी अजव्य दुर्जन्य होय, पण अं गारमर्दाकाचार्यनी परे धम्मकहाईहिंके० धर्मकथादिकेकरी आदिशब्दथी सामायिग एना अनुष्ठानना अतिशयेकरीने एटले दजरचना विशेषेकरी, पर जे बीजा नव्य जइक जीवोहोय तेने धर्मकरी दीपावे, एटले आगला जीवोना घटमा प्रकाशक रावे, परतु पोताने अंतरगपरिणामे अज्ञानहोय एह्वाने हे प्रभु तहारा समयजे सिद्धात तेना जाणपुरूपो दीपक सम्यक्त्व कहेते

इहा शिष्ये प्रश्नकछुंजे पोते मिथ्यात्वी मिथ्यात्वे वासित अंत करण वालाने सम्यक्त्वी केमकहोतो ? तेवारे गुरुकहेते हे शिष्य, जो मिथ्यापरिणामीने तोपण आ गला प्राणीउने धर्म पमाफवानो हेतुयायते, अथवा शासनोन्नतिकरेते, माटे कारणे कार्यनो उपचारकरी सम्यक्त्व कहिये, सम्यक्त्वनो हेतुते माटे सम्यक्त्व कहिये, यइ कं सिद्धाते -विहियाणुछाण पुण, कारण मिहरोयगं तु सद्धहण॥मिच्छदिघीदीवइ, जत तेदीवग ततु ॥१॥ अर्थ -विहियाणुछाण के० विहित एटले नीपजाव्युंते कछुंते आग मानुसारं धर्मानुष्ठानजेषो ते कारक सम्यक्त्व कहिये, अने रोयगं के० रोचक सम्यक्त्व ते शुद्धसद्धरणारूप रुचियाय तेने कहिये, वलो मिच्छदिघी के० पोतें मिथ्यादृष्टीयको परने तत्वदीपावे, परने सम्यक्त्व प्रकाशकरे तेने दीपक सम्यक्त्व उपचारे कहिये ॥ १५

हवे बीजीरीतें प्रकारातरे त्रणजेद सम्यक्त्वना कहेते -

अपुवकय त्तिपुजो, मिच्छ मुइन्न खवित्तुअणुइन्न ॥

उवसामिय अनियटि, करणाउ परं खउवसमी ॥ १६ ॥

अर्थ - इहां त्रण सम्यक्त्वनी विगत ए प्रकरणनेविपे प्रकरणकारना आशयथी अवचूरिकारनो आशय निन्नपमेते पण ठीक शब्दार्थ मलतोनथी माटे आवश्यक विशेषावश्यक अर्थदीपिका सुवर्णीनाचरित्र कटपनाप्य प्रमुखग्रथोने सम्मत प्रकरणकारनो आशयते ते विगत लखियेते -प्रकरणकारें सिद्धात तथा कर्मग्रंथिक ए वेहुना अनिप्राय ग्रहणकरी प्रकरण रचनाकरीते. तेमा सिद्धातकारनो एआशय ते, जे अनादि मिथ्यादृष्टीने कोई तथाविध सामग्रीनो सद्भाव एटले प्राप्तियई य थाप्रवृत्तिप्रमुख त्रप्रकरण करतां अपूर्वकरणना अथ्यवसायथी ग्रथी नेदी शोपमि

ध्यात्व स्थितिना त्रण पुंज करी प्रथम शुद्धपुंजनेवेदे ए त्रणपुंजनी स्थापना करि
येतैये:—(० शुद्धपुंज • मिश्रपुंज • अशुद्धपुंज) ते कारणथी उपशम सम्यक्त्वपा
म्याविनाज प्रथम द्वयोपशम सम्यक्त्वपामे, तथा वली कोईक नव्यजीव यथाप्रवृ
त्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमें पूर्वोक्तविधियेंकरी अंतरकरणने प्रथम समये उपशम
सम्यक्त्वपामे पण उपशमें रह्यो पुंजत्रण करेजनही; अंतरमुहूर्त काल प्रमाण शु
द्धनिर्मल अपौञ्जलिक उपशमनावेदी तिहांथी चलायमान थयोथको अवश्य मि
थ्यात्वेंजाय; अपरपुंजतो ठेनही माटे इत्थिकाने दृष्टांतेफरीपाठो संताणजे मिथ्या
त्व स्थानकथी आव्यो तेफरी मिथ्यात्वेंज जाय, जेम इत्थिजे कोईजातनी लट इय
ल एककाष्ठादिक पदार्थथी आगल जावाने चाहनाकरे ल्यारे आगलागात्रनुं विद्धे
प के० विस्तारबुंकरे, आगला शरीरनाजागने चारेतरफविस्तारतां स्थानक अणपा
मता पाठीपूर्वस्थानके जिहांथी सरीर उपाड्युंहुतुं तिहांजआवे. यडुक्तं कल्पनाप्ये:—
आलंबणमलहंति जहसंछाणंनमुंचएइलिया ॥ एवंअकयतिपुंजो मिहंचियउवसमी
एइ ॥ १ ॥ ए गाथानो अर्थ सुगम प्रथम लखाइजगयोठे.

एम स्थानांतरगमनना जाव माटे उपशम सम्यक्त्वी मिथ्यात्वेंज जाय ए सि
द्धांतिकनो अजिप्रायठे, तथा कर्मग्रंथ वाला एममानेठे के जेकोई अनादि मि
थ्यादृष्टी संसारीजीव जेवारें चरमावर्त तथा चरमकरण करवाने अवसरें पहेला
सम्यक्त्व प्राप्तिकालेज यथा प्रवृत्त्यादि करणत्रय करवा पूर्वकज अंतरकरणकरे,
तिहां उपशम सम्यक्त्वपामी अवश्य त्रणपुंज करे, एटले यथाप्रवृत्तिकरणे ग्रंथीदे
शेंआवे, तथा अपूर्वकरणे ग्रंथीजेदकरे, तथा अनिवृत्तिकरणे मिथ्यात्वस्थितिना बे
जागकरे, एकअंतरमुहूर्तवेद्य न्हानीस्थितिकरे, बीजी देसूणी कोमाकोडी प्रमाण म
होटी स्थितिकरे एवी बे स्थितिकरे.

एरीतें बे स्थितिकरी तेमांथी न्हानीस्थिति खेंचीलेई नेवचमां अंतरकरे एटले बे स्थि
तिनीवचमां खाली जायगारहे एमकरे, पठो न्हानीस्थितिने अनिवृत्तिकरणना अथ्य
वसायेंकरी खपावीने, पठो अंतरकरण जे बे स्थितीनावचें खाली जायगारहीठे, तेमां
प्रवेशकरे, त्यां अंतरकरणमां प्रवेशकरवाने पहेले समयेंज उपशम सम्यक्त्व पामे, ते
अंतरकरणओलंघतां अंतर मुहूर्त प्रमाण कालजाय तेनेज उपशम सम्यक्त्व कहियें.

हवे अंतरकरणमां वर्ततो औषधसरिखुं जे उपशम सम्यक्त्व, ते सम्यक्त्वेंकरी
ने कोदरावा धान अथवा मलीनजल अथवा मलीनवस्त्र ए त्रणेना सरिखुंजे मि
थ्यात्व मोहनीयकर्म तेने सोधीने त्रणेनागे वेंचीनाखे, तेमां पहेलो जागतो शुद्ध

निर्विष तथा स्वप्न निर्मल जाणवो अने बीजोनाग अर्धशुद्ध तथा थोडोक गदलुं अने थोडोमलीन जाणवो वजी त्रीजो नाग सपूर्ण शुद्ध यथास्थित तथा कलुष अतिमोहोलो तथा मलीन गलोच जाणवो हवे ए त्रणे वस्तुना दृष्टांते विवरीने विषदरीतें देखाडेडे:-

जिम मीणसहित कोइव धानने उल्लजलादिक औपधनायोगे एकनाग मीणर हीतकखो, बीजोनाग अर्धशुद्ध कखो, अने त्रीजोनाग जेमहत्तो तेमनोतेमरह्यो, ते शुद्धवे, तथा जेम कोईक वस्त्रमलीनहतु ते क्षारादिक औपधनायोगे अतिस्वप्न निर्मल थाय, बीजुं थोडाऔपधानो प्रयत्नमाटे थोडुनिर्मजथाय अने त्रीजुं मलीनजरहे, तथामलीन जलजेमनिर्मल फलादिकनायोगे अतीस्वप्नथाय, बीजु थोडुनिर्मल थाय त्रीजु मलीनजरहे, एम त्रण दृष्टातें अंतरकरण गत उपशमसम्यक्त्वरूप औपधनायोगे करी मिथ्यात्वमोहनीयना दलिया मिथ्यात्वरूप मीणमा नखांहता तेनो एक नागतो शुद्धकखो मीणरहीत कखो, अने बीजोनाग अर्धमीणरहीत थयो, एट लामां अंतरमुहूर्तना कालनीसमाप्ति थई तेथीते बीजो नागतो अर्धशुद्धथयो अने त्रीजोनाग शुद्धकरवानेतो पोची शक्योज नही तेथी ते त्रीजो नागतो सपूर्ण मिथ्यात्वरूप मीणसहित विषयी नरेलोज रहिगयो

हवे ते त्रणपुजना त्रण नामधया, तेमा पहेलो शुद्धपुजते दर्शनमोहनीयक हिये, हवे ते जीव अंतरकरण गत उपशम काल, पूरोथयेथके एटले जेटलोचखत अंतरकरणनो तेटलोच खत उपशम सम्यक्त्वनोडे ते उपशम सम्यक्त्वनोकाल अंतरमुहूर्तप्रमाण पूरोथयेथके जो परिणामनी विशुद्धीरहे तो शुद्धपुजनो उदयथाय, तेनुंनाम क्षयोपशम सम्यक्त्व कहिये, एटले मिथ्यात्वरूप मीणामां नरेलां दलियांजे शुद्धकखा तेह्नो उदय क्षयोपशम सम्यक्त्वकहिये

इहा शिष्य प्रश्नकरेडे के जो निर्विषदलियांकखा तोपण जातेंते दलियांपोते मिथ्यात्वनांडे, निर्विषथीतो रस रूप गंधादिक गयुं पण गुणने आवरणकरनारा दलियातो तेमना तेमजडे, तो सम्यक्त्वश्रद्धा नासना केमथाय? तेवारें गुरुकहेडे के जेमकोई अत्रक अथवा अपर पापाणादिक ते जातेंमलीनहोय तेनेकोई औपधादिक योगेकरी ते पापाणादिकमाथी कालासरूप कलुपता काडीनाखे तेवारें ते दल निर्मलथाय, पठीतेने आतरेजे वस्तुरहीहोय ते सर्वदीगमांआवे, पण ठानीरहेनही तेमज इहां दर्शनमोहनीयकर्मना दलमध्ये अशुद्धपरिणतिरूप मिथ्यात्व विपेकरी मलीनथयेलुं अत्यंतकालासपणुं नरेलुहतु ते उपशम सम्यक्त्वरूप औपधनी

महीमाथी दूरथाय, पढी निर्विपदलियांरह्यां ते स्वतः अत्रपटल सरिवांते ते निर्मलदलियां कांईश्रद्धा नासनमां विपरिणाम करेनही, तेथी जो जातें मिथ्यात्वदलियांते तोपण निर्विपदे (निर्मलते) तेथी तेने ह्योपशम सम्यक्त्व कहियें.

यदुक्तं विशेषावश्यकवृत्तौः--तद्यथेमुप्रदीपस्य स्वप्नात्रपटलेगृहं ॥ नकरो त्यावृत्ति काचि देवमेतद्गुणेषु ॥१॥ एकपुंजी द्विपुंजी च त्रीपुंजी वाननुक्रमात्; एने पञ्चानुपूर्येलेबुं एटले त्रीपुंजी द्विपुंजी एकपुंजी. दर्शन्युनयवांश्रव मिथ्यादृष्टिश्रकीर्तितः ॥ १ ॥ इहां लोकनेविषे जेम अत्रखना पडांतरे रहेलुं दीपक सर्वस्थानके उद्योतकरे, पण तिहां अत्रक जोआडोठे तोपण कांई न्यून प्रकाश दीपकनुं करीशकेनही, ते बीजरीते सोधेला मिथ्यात्वदल तेपण कांई न्यून श्रद्धाकरेनही.

तिहां त्रीपुंजी ते सम्यक्दर्शनी द्विपुंजी ते मिश्रदर्शनी अने एक पुंजी मिथ्या दृष्टिहोय, तथा उपशम सम्यक्त्वथी आगलें जो कांईक उज्वल कांईकमलीन एह वा मिश्रपरिणामथाय तो मिश्रमोहनीयनो उदयथाय, एटले मिश्रपुंजनो उदय आवे अनेजो अनंतानुबंधीना उदय बलयकी अतिमलिन परिणामथया तो मिथ्यात्व मोहनीयनो उदयथाय एटले अशुद्धपुंजनो उदयआवे.

एरीते संसारमां केटलाक त्रीपुंजी केटलाक द्विपुंजी केटलाक एकपुंजी, तेमां ह्योपशमी त्रीपुंजीहोय तथा मिथ्यात्व ह्य करवाने सम्यक्त्व मोहनीयनी उज्वलताकरे तेवारें द्विपुंजीहोय, अथवा अपुंजी एटले पुंजरहित पण ह्यायक सम्यक्त्वीहोय तथा जिवारें मिश्रउदेलन करे अथवा हेपवे तेवारें एकपुंजीज होय इहां पुंजत्रयनो संक्रम कल्पनाथे एमकह्योठे प्रवर्द्धमान परिणामी जे सम्यक्त्वीहोय ते मिथ्यात्व दलिक पुंजने आकर्षीने सम्यक्त्वपुंजमां अथवा मिश्रपुंजमां संक्रमावे तथा मिश्रपुंजने सम्यक्त्वी सम्यक्त्वमां संक्रमावे.

तथा मिथ्यादृष्टी मिश्रपुंजने मिथ्यात्व पुंजमांनाखे अने सम्यक्त्व पुंज मिथ्यात्वपुंजमां संक्रमावे, पण मिश्रपुंजमां न नाखे, तथाचोक्तः--मिहत्तंमिअखीणे ति पुंजीसम्मदीठिणोनियमा ॥ खीणंमिउमिहत्तं डुएगपुंजीवखवगोवा ॥ १ ॥ एरीतें कर्मग्रंथिकमतें प्रथम उपशम सम्यक्त्वजपामे अने ते उपशमि नीयमा त्रणपुंजकरे; उक्तंच कर्मग्रंथेः--कम्मगंथेसुधुवं पढमोवसमी करेइ पुंज तियं ॥ तवडिउपुणगहइ स म्मेमीसंमिमिहेवा ॥१॥ अर्थ सुगमठे. एरीतें सिद्धांतिकमार्गें तथा कर्मग्रंथिकमार्गें निन्न निन्न आशय ठे ते प्रकरणकरनारे तो वेहुना आशयलेई प्रकरणनी रचना करीठे.

तिहां सिद्धांतकारना आशयें कोई मिथ्यादृष्टी यथाप्रवर्त्यादि करणत्रयें करी

अंतरकरणकरे तिहा अंतरकरणमा उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुजत्रय करेनही अंतरमुहूर्त उपशम सम्यक्त्ववेदीने पठी मिथ्यात्वेजाय ए आशय प्रकरणकरे सातमी गायामा अनिवृत्तिकरणे अंतर करणकरी सामान्ये मात्र उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुजत्रय न कखा एमकसुठे, वली कोईजीव यथाप्रवृत्तिकरण करी पठी अपूर्वकरणे यथोजेदी पुजत्रयकरी अनिवृत्तिकरणे ह्योपशम सम्यक्त्वपामे ए आशय अपुवक यत्तिपुजो एम सोलमी गायामा कह्योठे, एटले अनादि मिथ्यादृष्टी प्रथम ह्योपशम सम्यक्त्वजपामे ए सिद्धांतसेलीठे

तथा कर्मग्रंथानिप्राये तो अनादि मिथ्यादृष्टी जीव पहेला करणत्रयपूर्वक अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वकीथईने त्रणपुंजअवश्यकरे पठी जे पुजनो उदयथाय तिहाजाय एटले कोई शुद्धपुजेजायतो ह्योपशम सम्यक्त्वकीथाय तथा जो मिश्रपुजनो उदय थायतो मिश्रगुणवापोजाय अने अशुद्धपुजेगयो तो मिथ्यात्वकीथाय ए अनिप्राय कर्मग्रंथसेलीनो ठे, ते ग्रंथकारे सत्तरमीगाथाये अकयतिपुंजोउत्तर इत्यादि आशयकह्यो, एरीते सिद्धांतिक तथा कर्मग्रंथिक वेदुएमली उपशम सम्यक्त्व पामवाना वे मार्गकह्या तथा ह्योपशम सम्यक्त्वपामवाना पण वे मार्गकह्या, एटलीवा त प्रसंगची कही हवे मूलगाथानो शब्दार्थ लिखियेठे

अपुवकयत्तिपुंजो इत्यादिक अपूर्वकरणे कखाठे त्रणपुंजजेणे मिहजे मिथ्यात्व तेनादल उद्गु के० उदयआव्या तेने द्वेपवीने ह्यकरीने अने अणुज्ञ के० उदय न आव्या जे मिथ्यात्वनादल तेने उपशमावीने अनियंटीकरणाउ परखडवसमी के० अनिवृत्तिकरणची आगल ह्योपशम सम्यक्त्व पामे ॥ १६ ॥

हवे कर्मग्रंथनी सेलीये उपशम सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेठे—

अकय ति पुंजो ऊसर, दव ईलिय दह रुखव नाएण ॥

अंतरकरणवसमिउ, उवसमियोवाससेणि गउ ॥ १७ ॥

अर्थ — अकयतिपुंजोति के० जेणे त्रणपुंज पूर्वेकखानची एटले पुजकखाची आगल जेम वनमा दावानल चलतो ऊसरके० उखरखेत्र एटले जिहां खारीजमी न रणरूपहोय अथवा केवल वेदुएटले रेतिनीजूमिहोय सुकी नदीप्रमुखनी, तेने कखरजूमिकहिये, तथा जेजूमिउपर पूर्वदवजागी गयोहोय अने पातलाकडी तथा रुख के० जाडप्रमुख वली साफथई गयाहोय ते दवदग्ध जूमिकहिये एटले एक कखरजूमि अने बीजी दवदग्धजूमि ए वे ठेकाणा जो चलती ईलियके० अग्नीपामे

तो पोतानीमेले उलवाइजाय नाएणके० एन्यायें मिथ्यात्व वेदनरूप जे दावानल ते अंतरकरणरूप ऊखरखेत्रपामीने सहेजे पोतानीमेले उवसमिउके० उपशमि जाय उलवाइजाय तेथी जीव उवसमिउके० उपसम्यक्त्व पामे.

केमके पूर्वे अनिवृत्तिकरणना जोरथी जे जे मिथ्यात्वना दलिया उदयआ व्याते क्षयकीधा अने जे उदयनथी आव्या ते उपशमाव्या, एटले आवता रोकी राख्यां तथा विष्कंजित, उदयकस्या अने वली दूरेंराख्यां एम विचमां अंतरमुहूर्त गम्य निर्मल, प्रदेशोदीरणादि करण ने अयोग्य एहवुं अंतरकरणकीधुं.

इहां शिष्य प्रश्नकरेठे के पूर्वे क्षयोपशम सम्यक्त्व पामवाने अवसरें एम कहुं हतुं जे उदयआव्या मिथ्यात्वदल ते क्षयकीधां अने उदय न आव्या ते उपशमा व्या ए लक्षणकहुं हतुं अने वली उपशम सम्यक्त्व काले पण एमजकहोठो तो क्षयोपशम तथा उपशममां काई, फेरपड्योनही तेमठतां गणतिमां जूदाकेम कहोठो?

हवे गुरु उत्तर कहेठे के क्षयोपशममां तो शुद्धदलियानो उदयठे तेमां कोई मिथ्यात्व पुंजमांथी दलियुंजलीने उदय आवे ते प्रदेशोदयठे इतितत्वं.

हवे ते अनिवृत्तिकरणना बलथी मिथ्यात्वनी एक न्हानी अने एक महोटी एवी बे स्थितिकरी तेमां पेली लघुस्थितिने क्षेपवी अने बीजी महोटी स्थितिने दूरथंजावी विचमां अंतरकखो, तेमां प्रवेशकरे तेने पहेलेसमयें उपशम सम्यक्त्व होय, पठीते उपशम सम्यक्त्वना जोरथी अंतरमुहूर्तमां शेष विष्कंजितउदय मि थ्यात्व स्थिति, तेना शुद्ध अर्द्धशुद्ध अने अशुद्ध एवा त्रणपुंजकरे एटले उपशम सम्यक्त्वनो कालपूरोथयो कहेवाय पठीते जीवना जहेवा परिणामरहे तेवा पुंज नो उदयथाय ए उपशम सम्यक्त्व एकजवार होय अने ए सहज मोहनुंबीजठे.

इहां प्रथम सम्यक्त्व पामतां कोईक जीवतो एकलुं सम्यक्त्वज पामीने रहि जाय अने कोईक जीव सम्यक्त्वसाथें देशविरतिपणुं पण पामे अथवा सर्वविरति पणुंपण साथेंज पामे ; यडुक्तं बृहत्सतकचूर्णैः— उवसमसम्मदिही अंतरकरणे विद्यो कोई देस विरयंपि लजेइ कोई पमत्तापमत्तजावंपि सासायणो पुण न किं पि लहेइ इति एनोअर्थ सुगमठे.

इहां उपशमकाल पूर्णथयाथी परिणामनी निर्मलतायें शुद्धपुंजनो उदयआ वे तेथी क्षयोपशम सम्यक्त्वथाय ते वली कालांतरें संका कंखा कुतीर्थसंसर्ग कु शास्त्र श्रवणादिक अतिचारनी प्रबलताथी मिथ्यात्वदलनी उदीरणताथी मिथ्या त्वे मिश्रितथाय तो तत्काल मिथ्यात्वगुणगणोजाय मिथ्यात्वीथाय ते वली सं

ख्यात् असंख्यात् कालातरे शुननिमित्ते करी, प्रपतित सम्यक्त्वजीव फरी सम्यक्त्व पामे तेवारेपण अपूर्वकरणे त्रणपुजकरी अनिवृत्तिकरणे शुद्धपुजोदय कृपोपशम सम्यक्त्वपामे इहा शिष्यपुढेजे जे पहेला सम्यक्त्व जानकाले तो किवारे प्रथम न पाम्या तेमाटे अपूर्वकरणकहो पण हमणा तो जे पूर्वपाम्यं हतु तेनोज फरीजान थयो तो तेने शरीतें अपूर्व कहिये ?

हवे गुरुकहेते अपूर्वसरिखु अपूर्व एटले जे वस्तुने थोमाज वखतपामियें पण घणावखत नपामिये तेने अपूर्वजकहिये केमके ससारसंबंधी अन्यपर्याय प्राप्तिनी संख्याआगल ए सीगणतिमाठे माटे एने अपूर्वज कहिये एरीतें वृद्धवचनठे सिद्धांतिक नो ए अनिप्रायते

तथा फरी सम्यक्त्वनी प्राप्तिनीपरें देशविरति अथवा सर्वविरति नी प्राप्तिना व खतेपण यथाप्रवृत्ति तथा अपूर्वकरण ए बनेकरे पण अनिवृत्तिकरण न करे मात्र अपूर्वकाल समाप्ति समवेज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुंपामे जेवारे देशविरति अथवा सर्व विरतिपणुंपामे तेवारे यावत् अंतरमूढुर्त्त लगे तो अवश्य ते जीवना प्रवर्द्धमान परिणामहोय अने अतमुद्धर्त्त वीत्यापठी कोईना प्रवर्द्धमान परिणामथाय अथवा कोईना हीन हीन थाय अने कोई स्वभावस्थजरहे

तथावली जे उपयोगविना सहेजे परिणामनी मलिनताये देशविरतिथी पडयो अथवा सर्वविरतिथी पडयो ते फरी परिणामनी निर्मलताने योगे करणकखावि नाज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं पामे, वलीजे उपयोगेपड्या एटले उपयो गीतोहोय पण पोताना कुमत कदाग्रहादिक दोपेकरी विपर्यायथई कुविकल्प पूर्व क पड्याथका मिथ्यात्वेगया ते जघन्यथी अंतरमुद्धर्त्त तथा उत्कृष्टो प्रनूत घणोका लगये थके फरी देशविरति अथवा सर्वविरतिपणु पामे ते पूर्वोक्त करण कखाथी ज पामे एम कम्मपयमीयथे टीकामा कसुठे तथा सिद्धांतिक ने मतें तो विराधि त सम्यक्त्व गृहित सम्यक्त्वथकोपण कदाचकोईक ठगीनरकष्टवी सुधीपणजाय खरो, अने कर्मग्रथिक मतेंतो वैमानिक विना अन्यस्थानके न उपजे तेमाटे गृही त सम्यक्त्ववत ठे एहवु प्रवचन सारोक्षर वृत्तिमाकसुठे.

तथा आवाप्त सम्यक्त्वगुणथी पडयोथको कर्मग्रथिकना मतेंतो उत्कृष्टस्थितिक कर्मप्रकृतिबांधे अने सिद्धांतने अनिप्रायेंतो निज ग्रथिक उत्कृष्टस्थितें कर्मप्रकृति बांधेजनही ए सर्व प्रसंगेकसुठे एटलें अंतरकरणगत उपशम सम्यक्त्वकसु

तथा उपसमियो वा स सेण्णिवं कं० अथवा उपशम सम्यक्त्व सश्रेणीयेहोय

एतले स्वश्रेणिने उपशमश्रेणि चढतांपण होय. यहुक्तं:-उवसममेदिगयम्मय, बोड उवस्तामिउवसम्मत्तं, जोवा अकय तिपुंजो, अग्वविहमिघो जदइमम्मं ॥ १ ॥ ए गाथानो अर्थ सुगमठे.

हवे स्वश्रेणिजे उपशमश्रेणी तेनी विधि अनुक्रमे जिग्वेठे: तिहां प्रथम उपशम श्रेणि चढवायोग्यना जळण गुणस्थान क्रमागेह ग्रंथशीतिखियें ठेये:-पूर्वइ गृहि मान् युक्तो, ह्याद्यसंदननैस्त्रिभिः संख्यायन्नायशुक्लांशं म्माश्रेणीश्रयतंक्रमात् ॥ १ ॥

अर्थ:- पूर्वगत श्रुतनो धरनारहोय गृहिमान् के० नित्य अप्रमत्त निरतिचारवंत चारित्रियो होय, चली कंठलाकने मतेतो अविख्यादिक चारुगुणगणावाला पण उपशमश्रेणीना प्रारंभक होय, तथा आद्यसंदनन के० वज्ररूपननागच रूपनना राच नाराच ए आद्यना त्रण संघयणमांशी अन्यतर संघयणी अने आद्यनायशुक्लां शं के० शुक्लध्याननो प्रथम पाद ध्यातोयको एवोतं उपशमश्रेणी मांढवायोग्य ति हां अप्रमत्त गुणगणे अनंतानुबंधी कपायनी चोकडी तथा मिथ्यात्व मिश्र अने सम्यक्त्व ए त्रणमोहनी मली साते प्रकृति उपशमावीने नंज्यजननो लोचनवर्जित वीस मोहनीय कर्मनीप्रकृति ते अपूर्वकरण गुणगणे तथा अनिवृत्तिकरण गु णगणे उपशमावीने पठी सूक्ष्मसंपराय गुणगणेलोचनमोहनीय प्रकृतिने अणु अणु करी पठी उपशांत मोह गुणगणे तेहिज अणुरूप लोचनप्रकृतिने उपश मावे एम सर्वोपशमकरे. यहुक्तं गुणस्थान क्रमागेहग्रंथे:- अपूर्वादि षएकैक गुणे पु समकक्रमात् करोतिविंशतेशांति लोनाणुत्वंचतत्समं ॥ १ ॥ अर्थ सुगमठे.

तथा इहां उपशमश्रेणीकारक वेप्रकारेहोय एक स्वल्पायु बीजो दीर्घायु तिहां अल्पायुवंत तो श्रेणीसमाप्ति अवसरे मरणपाभ्यो वको अहमेइपणे उपजे सर वार्थेसिद्धि पर्यंत देवतायाय. यहुक्तं:- श्रेण्यारूढकृतेकाजे हमेइपकेवगडति पुष्टा युस्तुपशांतांत नयेचारित्रमोहनं ॥ १ ॥ अर्थ:- जे स्वल्पायुहोय अने प्रथम संघय णीहोय ते सरवार्थेसिद्धिपर्यंत जाय, अहमेइते जेनाउपर कोइतुं हुकमनही एह वा कल्पातीत देवतामां उपजे अने बीजा तथा त्रीजा संघयणवालाते अच्युतांत बारमां देवलोकपर्यंत उपजे पण आगल न जाय.

तथा पुष्टायु सम्यक्त्वो तो उपशांतमोह गुणगणापर्यंत मोहनीयकर्मतुं पूर्ण उपशमकरे तेवारे उपशम सम्यक्त्व होय, यहुक्तं:-शांतिदृग्वृत्तमोहत्वा दशोपक र्मैकानिधौ स्यातांसम्यक्त्वचारित्रे नावश्वोपशमात्मकः ॥ १ ॥ अर्थ:-इहां उपशांत मोह गुणस्थानकें दर्शनमोहनीय चारित्रमोहनोय उपशमावशरें सम्यक्त्व चारि

त्रते उपशम जावमाहोय तथा जावपण उपशमहोय तथा जेने तन्नवे मोहजबु होय तेने क्वाधिक सम्यक्त्व पणहोय, तेने उपशातमोह गुणगणो पांचेजाव होय पणतेजुदा जाणवा पण इहातो केवल उपशमनीज विवकाळे तथा इहा उपशां तमोह गुणगणो चढयो ते अवश्यपडेज यडुक्तं - वृत्तमोहोदयंप्राप्यो पशमीच्यवतेत त. ॥ अथरुतमलंतोय पुनर्माजिन्यमस्वुते ॥ १ ॥ अर्थ - उपशमी चारित्रमोह नीयनो उदयपामीने उपशातमोह थकी पडे फरी मोहजनित प्रमादनी कलुपता मापडे ए एमजघटमानवे केमके जेम मोहोलु गदलुप्राणी होय तेने कोई औप धनेजोरे मेलहेगोरिये तेवारें निर्मलजल उपर तरतुरहे तेपाणी कोई वायुप्रमुख नी प्रेरणानिमित्त पामी फरी गदलु (मेजुथाय) ए प्रजाव प्रमादोदयनाळे यडुक्तं - सुअकेवलीआहारग उजुमइववसतगाविउपमाया ॥ हिंमंतिजवमणतं तयणतरमेव चउगइया ॥ १ ॥ अर्थ - अतकेवलीजे चउदपूर्वि तथा आहारक शरीरनाधणी वली उजुमईजे मनपर्यवहानी कजुमतीवाला पण विपुलमतीना घणीनही तथा उपशातमोह इयारमां गुणगणावाला ए सर्वप्रमादना योगधी तेहिजजवने अनं तर अनंताजवन्नमण चारेगतिमा वासोकरे तेमाटे मोहने वाठनार प्राणीये सर्व था प्रमाद नहीजरवो

इहा शिष्यपूढे के उपशमीतो अवश्यपडे तो उपशमीने मुक्तिनी योग्यता ठे के नथी? गुरुकहेवे सातलव प्रमाण अवशेष आयुवालो उपशमी खमश्रेणीक थ को अधुरीश्रेणीथकोज पाठोफिरे ते सातमे गुणगणोआवी फरी कृपकश्रेणीचढे ते सातलवने जंतर ह्रीणमोह बारमे गुणगणोथई अतगड केवली थको मोह जाय, इहां सातलवते मुहूर्तनो इयारमो नागकहिये जेप्राणी तन्नवमोहगामी होय ते एकजवार उपशमश्रेणीमांमं उपशमधी उत्तरी कृपकश्रेणीयिचढे अनेजे तन्नव मोहगामी नहोय ते एकजवमा वेवारपण कोईकजीवश्रेणीकरे पण तन्नवे सिद्धि वरे नही यडुक्तं सिद्धांते - जीवोद्भुइक जन्ममि, इकसेढी करेइ उवसमगो ॥ खपिकक्षा नोकक्षा दोवारेउवसामगो ॥ १ ॥ अर्थ - जे जीव एक जन्ममा एकवार उपशमश्रेणी करे ते मोहपणपामे अने जे वे वारकरे तेने कृपकश्रेणीनहोय इहां अचरम शरी री उपशमी पदयाथका प्रथम गुणस्थानके मिथ्यात्वे जाय यडुक्तं गुणस्थानक मारो हे. - अपूर्वाद्यास्त्रयोप्युर्ध मेकयातिसमोद्यता, चत्वारोपिच्युतायायं सतमचात्यदेहि न ॥ १ ॥ अर्थ - उपशमश्रेणीचढता अपूर्वाद्याके अपूर्व अनिवृत्तिने सूक्ष्मसपराय ए त्रणगुणगणावाला उचाचढतां एकेक गुणगणो चढे एटले अपूर्वगुणधी अनिवृ

तिबादरें जाय अने अनिवृत्तिबादरथी सूक्ष्मसंपरायें जाय अने सूक्ष्मसंपरायथी उप
शांतमोह गुणोठाणे जाय एम एकेकगुणोठाणेचढे तथा उपशमथी पडतां अपूर्वादिक
चारगुणोठाणाथीपडतां मिथ्यात्वेजाय अथवा अंतदेहीजे चरमशरीरीहोय ते पडतां
सातमें गुणोठाणे आवी अटके, तेवली सातमागुणोठाणाथी फरी रूपकश्रेणीयेंचढे
परंतु जे एकवार उपशमीहोय ते रूपकश्रेणीकरे पण बेवार उपशमी होयते रूप
कश्रेणी न करे यदुक्तं:-उवसमसेणिचउक्कं जाईजीवस्स आनवं नूणं; तापुणदोणान
वेखवगसेणीपुणोएगा ॥ १ ॥ आ संसारमां रहेतोयको जीव मोक्षपामे तिहांसुधी
चारवखत उपशमश्रेणीकरे तेवली एकजवमां बेवारकरे अने रूपकश्रेणीतो आखा
संसारमां एकजवारकरे इतिगाथार्थ ॥ एवात प्रसंगेथई. ॥ १७ ॥

हवे रूपकश्रेणीनुं स्वरूपकहेढे प्रथम ह्यायकनी अनुक्रमणिका कहेढे:-

मिठाइखएखइउ सोसत्तगिखीणिठाइवझाऊ ॥

चउतिनवजाविमुक्को तप्पवसिद्धीविइयरोवा ॥ १८ ॥

अर्थ:- पूर्वे सिद्धांतानिप्रायें अपूर्वकरणेकख्याढे त्रणपुंजजेणे ते जीव शुद्ध
पुंजोदयें वर्ततो यथा कर्मग्रंथानिप्रायें अंतरकरणगत उपशमबलें कख्याढे त्रणपुंज
जेणे ते जीव जेवारे शुद्धविपाकोदय वेदतो एटले ह्यायोपशमसम्यक्त्वे वर्त
तो चोथागुणोठाणाथी मांमीने ह्यायिकप्रारंजे तिहां प्रथम अनंतानुबंधी चार क
पाय तथा मिथ्यात्वमोहनीयपुंज मिश्रमोहनीयपुंज अनेसम्यक्त्वमोहनीयपुंज ए
त्रणपुंज अने पूर्वोक्त चार कषाय ए सातेप्रकृतिनो ह्यकरे तेवारें ह्यायक सम्य
क्त्वीथाय तेना वे जेदढे एक ब्रह्मायुह्यायिक सम्यक्त्वी बीजो अब्रह्मायुह्यायिक स
म्यक्त्वी तिहांजे अब्रह्मायु एटले जे जोवें आगलानवनुं आयुबांध्युंनथी-एवो ह्या
यिक सम्यक्त्वीजीवतो तज्जवेंज मोक्षेंजाय, अने जेणे आवतानवनुं आयुबांधीने
पढी सातप्रकृति ह्यकरी ह्यायक सम्यक्त्व पाम्यो ते जीव त्रणनवें अथवा चार
नवें मोक्षजाय तिहांजो देवनवनुं अथवा नरकनवनुं आयु बांध्युंहोय तो त्रीजे
नवें मोक्षजाय, तथा असंख्यात वर्षना आयुषावंत युगलिया मनुष्य तिर्यंचनुं
आयुबांध्युंहोय तो चोथेनवें मोक्षपामे, केमके युगलधर्मि अवश्य देवगतिपामे, ति
हांथी चवी मनुष्यथई मोक्षजाय, माटे चारनवकरे. इहां आयुबांध्यापढी कोईजी
व ह्यायिक सम्यक्त्वपाम्युं तो ते जीव सातप्रकृति ह्यकरीढे एटलेजरहे पण
आगल रूपकश्रेणीचढेनही ते नवेतो ह्यायिक मात्रेंजरहे पढी पूर्वोक्तरीतें त्रीजेन
वें अथवा चोथेनवें सिद्धिवरे ए प्रसंगथी वातकही.

हवे रूपक श्रेणीतु स्वरूपकहेते - अणमिद्विस्सितसम्मं अरु नपुसद्विवेयठकंच
पुमवेयंचखवेई कोहाइएयसंजलणा ॥ १ ॥ गइआणुपुविदोदो जाईनामचजावचउरे
दी आयावउज्जोयं थावरनामचसुहुमच ॥ २ ॥ साहारणमपज्जतं निदानिदंचपय
लपयलच थीणखवेइताहे ओसजचअरुन्न ॥ ३ ॥ वी समिज्जणनियतो ॥ दोहेस
मएहिं केवलोसेसे पढमेनिदंपयल नामस्त इमाइ पयडीउं ॥ ४ ॥ देवगइ आणुपुवी
निकविसंययण पढम वज्जाइ आसुयरसठाण तिउयराहारनामच ॥ ५ ॥ चरिमेना
णावरण पंचविहदसणंचउवियण्ण पचविहमताराय खेविताकेवलीहोइ ॥ ६ ॥ इ
ति श्रेणीस्वरूपं ए त्रणप्रकारं सम्यक्त्व कथु ॥ १७ ॥

हवे चार प्रकारे सम्यक्त्व कहेते -

चउहाउं सासाण, गुहाइ वमणुव माल पढणुव ॥

उवसमिउं उपडंतो, सासाणो मिठ मउण्तो ॥ १८ ॥

अर्थ -- चउहाउं के० चारप्रकारे सम्यक्त्वहोय ते आवीरीते के त्रण सम्य
क्त्वतो पूर्वकह्या अने जेवारें तेनीसाथे सासाण के० सासादन नामे सम्यक्त्व
जेलीयें तेवारे चारप्रकारे सम्यक्त्वथाय हवेसासादननु स्वरूपकहेते.

उपशम सम्यक्त्वनो काल अंतरमुदूर्तवे तेमाथी जेवारे कोइकजीवने नवित
व्यतानायोगे मिथ्यात्वे अवश्यजाउते तेवारे उपशमकालमा उत्कृष्ट ठ आवलिका
प्रमाण काल वाकी शोपरह्योहोय अने जघन्यथी एकसमय रह्योहोय अथवा तेनी
वचमानो जेजेरहेते मध्यमकाल कहिये एटलो उपशम सम्यक्त्वनो काल शोपरहे
तिवारे उपशमावेलाजे अनंतानुबंधी कपायनादल तेनो उदयथाय ते जीवने सम्य
क्त्व थका गोलना वमननीपरें तथा माल पतननीपरें एटले जेम गोलप्रमुख मधु
ररसतु जोजनकरी पावु वमनकरे तेवारें जोजन करती वखतेंजे मधुरताना स्वाद
नी लेजतहोय तेवी लेजत काई वमन करती वखते न होय पण काईक गल च
टयो अनिष्ठित स्वादलागे केमके जोषण वमनतोठे तोषण मीगसतुठे तेम उपश
मथी पढयो अने हजी मिथ्यात्वे पढोतुनथी तेना विचलाकालमा सासादन स
म्यक्त्व ते गुहवमन सरखोहोय ते वमता सम्यक्त्वनो अनुनवदेखाडयो अने मा
लथकी पढवा शरिखो कालस्थिति देखाडयो, जेम मालथकी पढता सावधानहोय
तोषण बेछुडाइथी ते अवश्य जूमी फरसे तेम सम्यक्त्वनी श्रेणीगत सावधान
होय तोषण अनंतानुबंधी दलना उदयवलें टकी सकेनही इति तत्त्व

हवे सास्वादन शब्दनो अर्थलिखेते सहस्रास्वादेन वर्त्तते इति सास्वादनं सम्यक्त्वनो आस्वादमात्ररहे तेथी सास्वादनकहियें अथवा आके० समस्तपणो शातन करे पातनकरे मुक्तिमार्गथी ग्रंथकरे ते आशातनकहियें एटले अनंतानुबंधी कषायबले सम्यक्त्वगुणथी ब्रष्टकरेमाटे आशातने ते आशातनसहीत अवस्यहोय माटे साहाशातन कहियें अने प्राकृतसूत्र माटे सासायणकहियें यडुक्तं विशेषावश्यकैः— उवसमसम्मत्ताउ चडुक्तं पमिहं अपावमाणस्स ॥ सासायणसम्मत्तं तय त रालमिह्वावलियं ॥ १ ॥ एनोअर्थ सुगमठे एरीतें चार प्रकारें सम्यक्त्वकह्युं ॥ १ ॥

हवे पांचप्रकारे सम्यक्त्व कहेते:-

वेयग जुअ पंचविहं ॥ तंचतुडपुंजखयंमितइयस्स ॥

खयकाल चरमसमए ॥ सुद्धाणु वेयगो होइ ॥ २० ॥

अर्थ:- पूर्वे कहाजे चार सम्यक्त्व तेनीसाथें वेयगके० वेदक सम्यक्त्व जु अके० युक्तकरियें तेवारें पंचविहंके० पांचप्रकारें सम्यक्त्वहोय जे सम्यक्त्वना अत्यंत शुद्धपुंजलने वेदीयें अनुजवियें ते वेदकसम्यक्त्वकहियें तेहथी शुद्धपुंजलथी अनर्थीतरठे अजेद ठे माटे ए सम्यक्त्वपण वेदक कहेवाय एटले जे रूपकश्रेणी प्रतिपन्न तंचके० ते प्रथम अनंतानुबंधीचोकडी तथा डुपुंजखयंमिके० मिथ्यात्वपुंज अने मिश्रपुंज ए बेपुंज क्यथयेठते तइयस्सखयकाल चरमसमएके० शुद्ध ठहेला सम्यक्त्व पुंजना दलियापण उदेरी उदेरी उदयें अनुजवी अनुजवी निर्जरा करतां करतां निव्युंठे उदीरणा बल जिहां एटले चरमावलिकायें उदीरणा करण लागेनही एटले त्रीजा सम्यक्त्व पुंजने क्ये करता जेवारे ठेलो सर्वोदित पुंजलगास चरम समय वेद्य शुद्धअणुनुं वेदन एटले शुद्धायोपशम पुंजलनेवेदे ते वेदक सम्यक्त्व कहियें यडुक्तं विशेषावश्यकैः—वेयगसमत्तंपुण सव्वोइय चरम पुग्गलावठे ॥ खीणो दंसण मोहे, तिविहंमि र्काइयं होइ ॥ १ ॥ इहां शिष्य प्रश्नकरेठे के तुमे चरम शुद्धासनुं वेदन ते वेदक कहोठो तेवारें क्योपशममां अने वेदक मां दयो फेरथयो केमके शुद्धपुंजनुं वेदन बे ठेकाणो सरिखुंठे तो छुडं नाम केम कहोठो? तेवारे गुरु उत्तरकहेठे के तें साचुंकहुं पण एमां विशेष एठे के एवेदक तो अशेष समस्त पुंजलानुजव वंत अत्यंत शुद्ध अने इतरजे क्योपशम सम्यक्त्व ठे तेतो उदित अनुदित बे पुंजल उदयानुजव वंतठे एटलो विशेषठे. परमार्थ जोतांतो क्योपशमजठे समस्त मोहनीय क्यकरवाना कालनो जे चरमसमय

मात्र ते वेदक सम्यक्त्व कहिये जेम सूक्ष्मलोचना खन वेदवायकी सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानक कहिये, तेम शुद्धक्योपशम पुनलना वेदवायकी वेदक सम्यक्त्व था यठे, एम वेदक सम्यक्त्व सहित सम्यक्त्वना पाचजेव थाय इति वेदकस्वरूपः १०

हवे ए पाचे सम्यक्त्वनो काल कहेते.-

अतमुद्धतो वसमो, ठावलिय सासण वेयगो समउ ॥

साहिय तितीसायर, खइउं ड गुणो खउं वसमो ॥ ११ ॥

अर्थ- उपशम सम्यक्त्वनो काल उत्कृष्टो अंतरमुद्धर्तते, अने सास्वादननो काल उत्कृष्टो ठ आवलिनोठे, तथा वेदक सम्यक्त्वनो काल एक समयठे, अने द्वायिक सम्यक्त्वनो उत्कृष्टकाल सर्वार्थ सिद्धिनी अपेक्षाये साधिक तेत्रीतसागरोपमनो ठे, साधिककहातेतो मनुष्यजवनी अपेक्षायेकहा, केमके द्वायिक सम्यक्त्ववतजीव ते त्रणजव अथवा चारजव उत्कृष्टो ससारमारहे, उक्तच पचसंग्रहे - तइय चउं तंमि, जवमि सिग्यति दंसणे खीणे ॥ ज देव निरय सखाउ, चरम देहेसु ते दुति ॥ १ ॥ अर्थ - वदयु द्वायिकसम्यक्त्ववतजे होय ते देवगति अथवा नरकगतिये जाय, तेवारे तन्नवातरे तृतीयजव मोहजाय, तथा कोई क्षीण सप्तकी जो तिर्यचमाउप जे तो अवश्य असख्य वर्षना आउपावाला युगल तिर्यचमा उपजे, पण संख्यात वर्षासु तिर्यचमा द्वायिक सम्यक्त्ववत न उपजे, पठी तिर्यचमाथी देवथाय, अने देवमाथी मनुष्यर्थ मोहजाय, अने जे अवदयुवत होय तेतो तेहिजजवे रूपक श्रेणीपुरीकरी सिद्धथाय, तथा एकजीव आश्री अथवा अनेकजीवआश्री सम्यक्त्व नो उपयोग जघन्यथी तथा उत्कृष्टथी अंतरमुद्धर्त होय अने द्वायिकगमरूप सम्यक्त्वनी लब्धीतो एकजीवने जघन्य अंतरमुद्धर्त अने उत्कृष्टीतो दुगणो के० द्वायिकयकी वमणो ठासठ सागरोपम अने मनुष्यजवे अधिकहोय, तेथी उपरात सिद्धजथाय, एटले वारमादेवलोकसुधी त्रणवार गमनथाय, तिहा उत्कृष्टायु बावी स सागरोपमनुठे, अने मनुष्यनो नव अधिकगणता ठासठसागरोपम जाऊंराथाय, अने विजयविमान आश्री वे नव करवापमे तिहापण उत्कृष्टायु तेत्रीत सागरोप मनुठे, अने मनुष्यनव गणता साधिक ठासठसागरोपम द्वायिकगम सम्यक्त्वनो कालमानथाय, एम नानाप्रकारना जीवो आश्री सर्वकाल ठासठ सागरोपमठे, यडु क्त सिद्धाते - ठेवारे विजयाइसु, गयस्त तिद्धीअ अनुए अहवा ॥ तइ अश्रेग नरजवि य, नाणा जीगण सवठा ॥ १ ॥ एनोअर्थ सुगमठे ए पाचेसम्यक्त्वनो कालकहा

हवे संसारमात्रमण करतां जीव ए पांचे सम्यक्त्वमां कियुं कियुं सम्यक्त्व केट जीवार पामे ते कहेढेः--

उक्कोसं सासायण, उवसमिया हुंति पंचवाराउ ॥

वेयग खयग इकंसी, असंख वारा खउवसमो ॥ ५५ ॥

अर्थः--उत्कृष्टो मोक्षावधि सुधी संसारमां नमतां जीव सास्वादन तथा उपशमिक सम्यक्त्व पांचवारपामे, तेमां एकतो प्रथम सम्यक्त्व लानकालें अंतरकरणगत उपशमिक होय, अने उपशमश्रेणी चारवखतपामे, तिहां चारवखत उपशमनो लानहोय.

तथा वेदक सम्यक्त्व अने क्लायक सम्यक्त्व ए बे एकजवार पामे अने क्लयोपशम सम्यक्त्वतो मोक्षावधि संसार नमतां असंख्यातिवार पामे; एरीतें सम्यक्त्व प्राप्तिनी संख्या कही, हवे एक नवमां केटलीवार आकर्षहोय ? आकर्षते गुणथी मंद थईने जूमीफरसीने वली सावधानथई गुणनी प्रबलता करे, एटले मूकीने वली ग्रहण करवुं ते आकर्षकहियें. यडुक्तं आवश्यक सिद्धांते गाथाः— तिन्नंसह सपुहुत्तं ॥ सयपुहुत्तंच होइ विरईए ॥ एग नवे आगरिसा ॥ एवइया हुंति नायवा ॥ १ ॥

अर्थः— तिन्नंत के० एक श्रुतसामायक, बीजो सम्यक्त्वसामायक, त्रीजो देशविरतिसामायक, ए त्रणनेविषे एक नवमां सहस्रपृथक्त्व होय, बेहजारथी मांमीने नवहजार सुधी सहस्र पृथक्त्व संज्ञाढे, तथा सयपुहुत्तं के० शतपृथक्त्व आकर्ष सर्व विरतिमांहोय, बसेंथीमांमी नवसेंसुधी होय, एरीते एकनवमां उत्कृष्टा आकर्ष होय, अने जघन्यथीतो एकज आकर्ष होय ए एकनवना आकर्ष कहा.

हवे नानाप्रकारना नवमां नमतां गुणपामी पामी पडतां फरी पामतां आकर्ष नी संख्या केटली थाय ते कहेढे. गाथाः— तिन्नं सहस मसंखा, सहस पुहुत्तंच होइ विरईए ॥ नाणा नव आगरिसा, एवइया हुंति नायवा ॥ २ ॥ अर्थः--श्रुत, सम्यक्त्व, अने देशविरति ए त्रणे सामायकवंतने नानाप्रकारना नवत्रमणकरतां मोक्षजाय तिहांसुधी उत्कृष्टा असंख्याताहजार आकर्ष थाय, तथा सर्वविरतिने ना नानवें मोक्षजातां सुधीमां उत्कृष्टा पृथक्त्व हजार आकर्षहोय, एरीते सम्यक्त्व प्राप्तिसंख्याने प्रसंगे आकर्ष संख्या कही ॥ २२ ॥

हवे कया गुणगणे कियुं सम्यक्त्व होय ते कहेढेः—

बीयगुणे सासाणो, तुरिआइसु अठिगार चउ चउसु ॥

उवसमग खइग वेयग, खाउवसमा कमा हुंति ॥ २३ ॥

अर्थ - बीयगुणोपासाणोके० सास्वादन सम्यक्त्वते बीजा सास्वादन गुणगणा माहेज होय, पण अन्यगुणस्थानके नहोय, अने उपशम सम्यक्त्व ते तुरियाइसु अङ्गिरचउचउसुके० चोथागुणगणाधीमानी आठगुणगणासुधी होय, अर्थात् चोथागुणधीमानी इग्यारमा उपशांत मोह नामना गुणगणासुधीहोय पण अन्य गुण स्थानके नहोय, अने क्वायक सम्यक्त्व इग्यारसके० इग्यारगुणगणोहोय, एट ले चोथागुणगणाधी मानीने चउदमां अयोगी गुणगणासुधीहोय अने क्वायोपश म सम्यक्त्व तथा वेदक सम्यक्त्व ए वे सम्यक्त्व चउचउके० अनुक्रमे चार चार गुणगणानी संख्यासुधी पामिये, अर्थात् वेदक अने क्वायोपशम ए वे चोथागुण गणाधी मानीने सातमा अग्रमत्त गुणगणासुधीजहोय पण अन्यगुणगणे न पा मिये एवात सत्ताआश्रीजाणवी पण परमार्थतो वेदकसम्यक्त्व अने क्वायोपशम सम्यक्त्व ए वे एकज क्वाठे यथा पमसीतप्रकरणे - वेयग खयग उवसमे, चउरो एगार अष्टतुरियाइ इति श्रीजिनवल्लनसूरिकृत पडसीतप्रकरणेकसुठे, तथा बंधस्वा मित्तमा पण कसुठे एरीतें गुणस्थानक निष्ठायें सम्यक्त्वकह्यां.

हवे सम्यक्त्व पाम्यापठी देशविरति सर्वविरति क्वाधिकजाव किवारें प्राप्तथा य ते कहेठे, गाथा - सम्मत्तमिउलध्वे, पलिय पुहुत्तेण सावउं दुशा ॥ चरणोवस म खयाण, सायर संखंतरा दुति ॥ १ ॥ अर्थ - पूर्वोक्त नव्यजीव जेवारे ग्रंथीने दकरी सम्यक्त्वपामे तेवारपठी अतकोडाकोडीनो स्थितिबध्ठे, तेमांथी पलियपहु त्तके० पृथक्त्व पळ्योपम एटले वे थो मानीने नव पट्योपम सुधी ओठीकरे, एट ले कोइक वे पट्योपम स्थितिउंठीकरे, कोइ त्रण एम यावत् कोइ नव पट्योपम जेटली स्थिति अत कोडाकोडीमाथी उंठीकरे, तेवारें देशविरति गुणस्थानकनो क्वायोपशमथाय एटले जावथी देशविरति तेवारेथाय

तथा चरणोवममके० चरणजे सर्वविरतिपण तेनो क्वायोपशमतो जे स्थितिथें देशविरतिगुण प्राप्तथुंठे ते स्थितिमांथीपण सख्याता सागरोपमनी स्थिति उंठी करे, एटले सर्वविरतिवत स्थितिबाधेतो अतकोडाकोडी नवपट्योपमे न्यून जे देश विरतिनी स्थितिठे, तेथीपण सख्याता सागरोपम उंठीबाधे, एवा अथ्यवसायें कथा यनी मदताहोय इतितत्व तेवार पठी सख्याता सागरोपम खपवाथी उपश्रमश्रेणी पडीवजे तेवारपठी पण सख्याता सागरोपमनी स्थितिखपवाथी कृपकश्रेणी पमीवजे

हवे जे जीव सम्यक्त्व पामीने पाठोपमी मिथ्यात्वेगयो तेफरी सम्यक्त्व कि वारेपामे? केटलो अतरहोय? तेकहेठे सम्यक्त्वनु आतरु जघन्यथीतो अंतरमुहूर्त

हे; केमके कोइकजीव सम्यक्त्व वमिने पाठो परिणामनी निर्मलताने योगें तदाव
रण ह्योपशमथी अंतरमुदूर्तने आंतरे फरी सम्यक्त्वपामे, तथा कोइकजीव बहु
लकमीं तीर्थकरादिकनी प्रचूर आशातना करे ते जीव अर्द्धपुजल संसारमां प्रवर्तें,
संसारमां जन्ममरणकरे, पढे अर्द्धपुजलगये फरी सम्यक्त्वपामे, एटले उत्कृष्टआं
तरुं अर्द्धपुजल परावर्तते. उक्तंच सिद्धांते:-तिष्ठयरं पवयण सुअ, आयरियं गणहरं
महद्दीयं ॥ आसायंतो बहुसो, अणंत संसारियो होइ ॥ १ ॥ तीर्थकरनी तथा प्रव
चनजे समस्त जैनशासननी अने आचार्यजे गह्वना अधिपति तेनी तथा गण
धरजे त्रिपदी ग्राहक अथवा महोटा प्रजाविक पट्टोधर तथामहर्द्धिकते तप संय
म श्रुतादिक अनेक लब्धिसंपन्न तेने रुद्धिवंत कहियें एटला जीवोनी आसातना
एटले तेमना अवर्णवाद बोले निंदाकरे अन्याख्यानबोले ते जीव अनंतसंसारीथा
य एटले प्रकरणकारे पांच सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहुं. ॥ २३ ॥

हवे ग्रंथांतरे दशविध सम्यक्त्वरुचिरूप कहुंते तेपण इहां प्रसंगें लिखियेठइयें य
उक्तंमागमे:- एगविह डुविह तिविहं, चउहा पंचविह दसविहं सम्मं ॥ दवाइ
कारयाई, उवसमजेएहिंवासम्मं ॥ १ ॥ अर्थ:- जे निसंक तत्वरुचि श्रद्धान जि
नमार्गनेविषे ते एकविध सम्यक्त्व कहिये अने डुविध सम्यक्त्वते इव्यथी तथा
जावथी अथवा निसर्गथी अने अधिगमथी अथवा निश्चयथी अने व्यवहारथी
अथवा पुजलिक अने अपुजलिक एम वे प्रकारेंते.

त्रणप्रकारें सम्यक्त्वते उपशम, ह्यायिक, अने ह्योपशम अथवा कारक रोचक
अने दीपक एपणत्रण जाणवा वली पूर्वोक्त त्रणमां सास्वादन नेलियें तेवारें चार
प्रकारें सम्यक्त्वथाय अथवा वेदक युक्तकरियें एमपण चारप्रकारथाय तथा वेदक
सास्वादन एवे पूर्वोक्त त्रणसाथें नेलियें तेवारें पांचप्रकारथाय एनोविस्तार पूर्वे कह्योते

तथा दशविध सम्यक्त्वते दशप्रकारनी रुचिवंतजीव ते रुचिनेदे सम्यक्त्वनो ने
दकहिये ते दशरुचि केवाने सिद्धांतोक्त गाथालिखेते:- निसग्गु वेएसरुइ, आण
रुइसुत्त बीयरुइ मेव ॥ अजिगम विहाररुइ, किरिया संखेवि धम्मरुइ ॥ १ ॥ एदज्ञो
रुचिना नामकह्यां हवे प्रत्येकें दज्ञोना स्वरूप कहेते.

नूअठेणाहिगया, जीवाजीवायपुंनपावंच ॥ सहसंमइआसव, संवरोय रोएउ
निसग्गो ॥ १ ॥ जो जिण दिठे जावे, चउविहे सदहाइ सयमेव ॥ एमे अनन्नह
त्तिय, सनिस्सगरुइत्तिनायवो ॥ २ ॥ अर्थ:- नूअठेणके० सन्नूतार्थे एटले ठतो
जे अर्थ तेहने सहसंमइके० जातिस्मरणादिक बुद्धिविज्ञानेकरी जेजे श्रीजिनेश्वर

जीना दीठा जेजीवाजीव पुण्यपापादिकना नाव ते चवविहेके० इव्य क्षेत्र काल नाव जेदे अथवा नाम स्थापना इव्य नावजेदे एव चारेप्रकारें स्वमेव एटले पोता नीमेलेज सदहे जे एमजठे पण श्रीजिन नापित अन्यथानथी एम जिनेश्वरना दीठानावते निश्चलकरे ते निश्चलरुचि निसर्गरुचि जाणवी

एएचेव उवइते, जोपरेण सदहइ ॥ ठउमहेणजिणेण, उवएसरुऽत्तिनायवो ॥ ३ ॥ अर्थ - एएके० ए श्रीजिनोक्त सिद्धातमा कहाजेजे नाव ते उवइतेके० उपदेशद्वाराये परेणके० परथी एटले ठउमस्यथी अथवा जिनराजथी सांजलीने अवितथ सदहे तेने उपदेश रुचि कहिये.

राग, दोसो, मोहो, अन्नाणजस्त, वग्गय, होइ ॥ आणाए रोयंतो, सोखजु, आणारुई नाम. ॥ ४ ॥ अर्थ - जेने रागदोष देपदोष मोह अने अज्ञानदोष क्यथईगया ते असत्य नवोले केमके ए त्रणदोषठते असत्यबोलाय रागनुजीधो अथवा देपनुजीधो अथवा अज्ञानदोषे अणजाणे जुतुंबोले पण जेने त्रणदोष क्यथगया तेसावास्ते जुतुंबोले, हेतुविना कार्यथायनही एटले ए त्रणदोषरहित जे वीतरागपरमात्मा तेनी आझानेविपे अत्यंत आदरहोय ते त्रीजी आझारुचि कहिये

जो सुत्तमहिक्कतो, सुएणउ गाहई समत्तं ॥ अणेण वाहिरेणव, सोसुत्तरुईत्ति नायवो. ॥ ५ ॥ अर्थ - सूत्रजे सिद्धात तेने नणवा तथा सांजलवानी चाहना करे जेम जेम श्रुतअवगाहे तेमतेम सम्यक्त्वरसपामे एटले इग्यारेअग तथा वार उपाग अने वाहिरेणवके० वाहिरते मूलसूत्रप्रमुख एम जेकालें जे सिद्धात वत्त मानहोय ते सूत्राद्वरउपरें घणीचाहनारहे जे जे किरियाकरे ते सूत्राद्वरने मज तीजकरे ते चोथी सूत्ररुचि कहिये

एणेण अणेगाई, पयाइ जो सरइउ सम्मत्तं ॥ उदएव तेजविडु, सो वीयरुइ ति नायवो ॥ ६ ॥ अर्थ - जे नव्यजीव गुरुनामुखयकी एकादि जीवपदनो अर्थ सांजली अनेकपदमा मतिपसारे एटले मूलवात पामीने बीजी अणकहेलीवात पामीजाय उदकजेपाणी तेमा तेजनु विडु पडयो ते जेम विस्तरीजाय तेम थोडु सांजलीने घणुजाणीजाय ते पाचमी बीजरुचि कहिये

सोहोइ अणिगमरुई, सुअनाण जेण अउउदिठ ॥ इकारसमगाइ, पइन्नगंदिछी वाउंथ ॥ ७ ॥ अर्थ - ते जीयने अणिगमरुचिहोय जेणे इग्यारअग तथा उ पाग अने पइन्नगके० प्रकीर्णक उत्तराध्ययन प्रमुख तथा दृष्टिवादना गजीर अ थैजाणे वजी अथैजाणवानी चाहनाराखे ते ठही अणिगमरुचि कहिये

दवाण सव्वजावा, सव्वपमाणेहिं जस्सउवल्ला ॥ सव्वहिं नयविही हिय, विहाररुत्ति नायवो ॥ ७ ॥ अर्थः— इव्यजे धर्मास्तिकायादिक ठ तेना सर्वजाव जे इव्य गुण पर्याय उत्पाद व्यय धौव्य तेने सर्वनय जंग प्रत्यक्ष परोक्षादिप्रमाणे स्यादाद सैली सहित अनेक सप्तजंगी परुपणायेंजाणे ते सातमीविस्तार रुचि.

दंसण नाण चरित्ते, तव विणए सच्चसमीइ गुत्तिमु ॥ जोकिरिया नावरुइ, सोखलु किरिया रुइनाम ॥ ८ ॥ अर्थः—जेने दर्शन ज्ञान चारित्र तप विनय समिति गुप्तिप्रमुख बाह्य क्रियाथी वणु रंगहोय क्रियानावमां घणी चाहना रहे तेने आठ मी क्रियारुची कहिये.

अणनि गाहिय कुदिठी, संखेव रुत्ति होइ नायवो ॥ अविसारउं पवयणे, अणनि गहियो असेसेसु ॥ ९ ॥ अर्थः— जेप्राणी अणनिगहिय के० अननि ग्रहिक कुदृष्टीजे कुमार्ग शांख्यादिक दर्शनोनो आग्रह धरेनही थोडुं कल्यायकी घणुंजाणे कुमतिये पमेनही समोविचारे चिजातिपुत्रनीपरें तथा प्रवचनजे जिना गम तेनेविषे घणुं अविसारद के० निपुणतो न होय तोपण सरलगुणोकरि कदा ग्रह धरेनही जिनमार्गनी प्रतीत माने तेने नवमीसंदेप रुचीकहियें.

जो अठिकाय धम्म, सुअ धम्मंखलुचरित्तधम्मंच ॥ सद्वहइ जिणानिहियं, सो धम्मंरुत्ति नायवो ॥ १० ॥ अर्थः— जे नव्यजीव अठिकायधम्मं के० पंचास्तिकायनुं स्वरूप जाणे तथा श्रुतधर्म अने चारित्रधर्म ने बाह्य अंतरंगनावें श्री जिनोक्तमार्ग सद्वहे सकल स्वभाव विभाव स्वरूप जाणे तेने हेधोपादेय नावें यथायोग्य सद्वहे ते दशमी धर्मरुचि कहियें ए दशरुचि ते सम्यक्त्वना जेदठे.

हवे ए सम्यक्त्वगुणनी प्राप्ति ते मिथ्यात्वना त्यागथी थाय ते मिथ्यात्वना जे द पांचठे तेमांजे लौकिक प्रवाहधर्मे जेजे सारंजी सपरिग्रही कुशीलसेवनादिक जे धर्म बुद्धेग्रहो तेहिज सारकरीजाणे तेनुं हवताणे अमारोधर्म तेज सारठे एम कदाग्रहकरे पण मथ्यस्थथई परिह्वाकरी शुद्धनेग्रहेनही ते अनिग्रहिक मिथ्यात्व.

जे एम कहेके सर्व दर्शनरुडांठे सर्वने वांदियें पण नंदियेनही एवी पोतानी मंदबुद्धिजे जडतापणुं तेनेलीधे कांचने तथा मणीने सरखाकरे पण परिह्वाकरी शुद्धने ग्रही शकेनही ते बीजुं अननिग्रहिक मिथ्यात्व.

जे जाणीजोईने जुतुं बोले कुमति कदाग्रहना जोरथी विरुद्ध परुपणाकरी डुरंत संसार वृद्धिकरे जमाली प्रमुख नन्हवनीपरें ते त्रीजुं आनिनिवेशिक मिथ्यात्व.

जे श्री जिनोक्त सिद्धातना नाव सांजली सशय धरे जे ए केमहसे एम मगम ग्योरहे ते चोथु सांशयिक मिथ्यात्व कहिये.

जे एकेइयादिक समूर्धम जीवोने अनादिनुं पठवाडे लागोरह्योठे प्राये अस्त त्रीयासुधीतो अनानोगिकज होय ते पाचमुं अनानोगिक मिथ्यात्व जाणवु

अथवा संसारीजीवोने बीजापण चारप्रकारे मिथ्यात्वहोय ते कहेठे एक देव गत लौकिक बीजो गुरुगत लौकिक त्रीजो लोकोत्तर देवगत चोथो लोकोत्तर गुरु गत तेमां हरी हर शक्ति प्रमुखने माने पूजे ते लौकिक देवगत मिथ्यात्व, ब्राह्मण तापसादिकने गुरुबुद्धमाने पूजे ते लौकिक गुरुगत मिथ्यात्व, बलीजे सप्रजाव जि नाबेबने इडिय सुखने अर्थे माने पूजे ते लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व, अनेजे सुसा धुने इहलोक सुख यश मान प्रतिष्ठा अथवा धन धान्य पुत्रादिकनी आस्थाधरी माने इहे दानआपे ते लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व कहिये

तथा जीवे अजीवसत्ता अजीवेजीव सत्ता मग्गे उमग्गसत्ता उमग्गेमग्गसत्ता सुदेवेअदेवसत्ता अदेवेसुदेवसत्ता सुसाहुसु असाहुसत्ता असाहुसुसाहुसत्ता धम्मे अथम्मसत्ता अथम्मेधम्मसत्ता ए दशप्रकारे विपरीत वासनारूप मिथ्यात्वठे.

तथा जे बली रक्षाबंधन शक्रातिपूजन एम एकवर्षमा शतपर्व आराधन ते सर्व लौकिक पर्वगत मिथ्यात्वठे तथा दीवालीप्रमुख कल्याणीकना दिवर्गे इडि यमुखने साधे विशेष पूजारचनादिक करे ते लोकोत्तर पर्वगत मिथ्यात्वठे ए सर्व मली एकवीसजेदे मिथ्यात्व ते संसारीजीवोने संसारमा जमाडेठे

तथा बली धर्माधिजीवने चारप्रकारे मिथ्यात्व टालवानो उपयोग राखवो ते कहेठे तेमां प्रथम प्रदेशमिथ्यात्वठे ते जे आत्मप्रदेर्शे पूर्वबंध मिथ्यात्वनादलियां र ह्याठे ते सत्तागत अथवा उदयगत दलियाठे ते प्रदेशगत मिथ्यात्वठे ते जेवारे जीव जिनवाणीसांजली यथार्थनावजाणी सदहे सकल पुत्रलिकनावने हेयसदहे केवल स्वरूपजातते यथार्थ परिणति परिणमन तेनेज सुखनुंमूलजाणी सदहे आदरकरे एवीगाठायें प्रदेशमिथ्यात्व टलीजाय

बीहुं परिणाम मिथ्यात्व ते जे पोताना प्रमाददोपेकरी शुद्धश्रद्धाफरीने कुत्र द्वापाय जेम पूर्वधरने निष्ठादिक दोपेकरी पूर्वगलीतथाय मरीने निगोदादिकेजाय जेम प्रसन्नचंद राजरूपी दूरवाक्य साजजी चेतनाफरीगइ ते परिणाम मिथ्यात्वक हिये ए मिथ्यात्व ते जिनवाणीनेविषे तीत्रोपयोगी रहेवाथी टलेठे

त्रीहु परुपणामिथ्यात्व ते उत्सृजनापवाना जे महोदादोप तेने कहियें एथीथ

નંતસંસાર ત્રમણકરે ધર્મબીજનો ઇંસકરે જે સદ્દહણા રાખીને મરણાંત કષ્ટપડે તો પણ શ્રીજિનવાણી વિરુદ્ધ પ્રરુપણાનકરે તેને એ મિથ્યાત્વનું દોષટલે.

ચોથું પ્રવર્તિમિથ્યાત્વ તે જે મિથ્યાત્વની કરણીકરે મિથ્યાત્વ પ્રવર્તીવે તેને કહિયે એ મિથ્યાત્વ સુસાધુ તથા સુશ્રાવકની સંગતિ કરવાથી તથા રાગદેષને મંદ કરી મધ્યસ્થનાવેં થઈ પરિહાકરી શુદ્ધપ્રવર્તન કરવાથી ટલેલે.

એમ એ મિથ્યાત્વજેલે તે જગતમાં જેટલી દુઃખનીજાતોલે તે સર્વનું મૂળકારણલે કોપ્યોહસમન કોપ્યોવ્યાલ તથા વેતાલ જે નકરીસકે તે દુઃખ એમિથ્યાત્વઆપેલે વ્યાધિ મૃત્યુઃ દાલિઈ તથા વનવાસથીપણ મિથ્યાત્વ સેવનતે અનંતગુણુ દુઃખદાઈ લે જેણે મિથ્યાત્વજીલ્યો તેણે સર્વજગતજીલ્યો ઇંદ્રાદિકની રુદ્ધિપામવી સુલજલે પણ મિથ્યાત્વ ટાલવું દુઃકરલે તેમાટે આત્મસુખાર્થિજીવેં વિગેપથકી મિથ્યાત્વ સો ધન કરવું નિર્મલ શ્રદ્ધાન કરી આવગુણયુક્ત સંકાદિદોષ વિમુક્ત સમ્યક્ત્વ ટઢકરવું.

હવે આવગુણેકરી સમ્યક્ત્વની પુટ્ટીકરે તે આવગુણ કહેલે ગાથા ॥ નિસ્સંક્રિય નિકંસ્ક્રિય, નિવિત્તિગિહ્વા અમૂઢદિષ્ટીય ॥ અવબુદ્ધ ચિરીકરણે, વંઢલણનાવણેઅઠ ॥ ૧ ॥ શ્રીજિનાગમનેવિષે સૂક્ષ્મવિચાર અતિંદ્રિયાદિક નાવજેલે તે સાચા સદ્દહે પણ સંદેહસંકા નઆણે અને સાતજય પણ મનમાં આણેનહી તે પ્રથમ નિસંકગુણ.

બીજો નિકંષાગુણ જે અન્યદર્શનના કષ્ટ મંત્ર ચમત્કારાદિક ઝનતદેસવી તેની ચાહના નકરે આકંઠાધરેનહી અથવા ધર્મના પુણ્યરૂપફલની ઇહા નરાલે કેમકે જિહાં ઇહાની આતુરતા તિહાંપુણ્યરસ ઓઢોથાય જિહાં ઇહા તિહાંકર્મબંધલે અને પુણ્યતો ધર્મક્રિયાનો વસ્તુસ્વનાવલે તેતો અવશ્યજથાય તેને ઇહારૂપ દોષ તો સા મુ કમરસકરે અને જે નિસ્પદ્ધણે ધર્મક્રિયાનુંફલલે તે નિરવિધિલે માટે એ નિકંષાગુણથી ધર્મફલ વૃદ્ધિનેપામેલે.

ત્રીજું નિવિત્તિગિહ્વાગુણ તે જે કર્મસંબંધી ફલનો સંદેહ રાખેનહી જેમ કોઈમનુષ્ય ધર્મકરણી કરતો કોઈ પૂર્વકૃત પાપપ્રકૃતિને ઝદયદુઃખેપોડતો થકો મંદબુદ્ધિનો ધણી એમવિચારે જે હુંધર્મકરુંતોપણ પીડાકેમ પામુંતું એ ધર્મક્રિયાનું ફલ યાસેકે નહી થાય એવીસંકાધરે પણ એમ નવિચારેજે એતોપૂર્વકૃત કર્મફલ ઝદય આવ્યાલે પણ વર્તમાન જે ધર્મક્રિયા કરુંતું તે આગલ અવશ્ય આવસેજ કેમકે શ્રીજિનશ્વરેં કહ્યુંલે કડાણ કમ્માણ ન મુક્ક અઢિ, માટે જે નિવિત્તિ ગિહ્વા ગુણવંતહોય તે સંદેહ ધરેનહી શ્રીજિનજડગણિ સ્વમાશ્રમણે કહ્યમઈ, ડબ્બલે, તિવિહાય રિહ વિરહઝવાવિ ॥ નેયગ હણતણેણ, નાણાપરણો દગેણંચ. ॥ ૧

अथवा अशुनपुञ्ज एकसरखागणे पण अशुनपुञ्जदेखी डगंवा करेनही तथा पुण्योदये शुनसयोग मित्याथका खुसीनथाय अहकार करेनही पापोदयथी अशुनसयोगमित्या दिलगीरथायनही ते निवित्तिगंवा गुणकहिये.

चोथो अमूढदृष्टीगुण ते जे श्रीआगमसिद्धांतमा निगोदप्रमुखना सद्भाविचार साजलता मुजायनही जे पोतानी धारणामा आवे ते धारीराखे अने जे धारणाबुद्धिये नथावे ते सदहे, तिहा एमविचारेजे सर्वदोषथी विमुक्त एहवा जिनेश्वरते अन्यथा वादीनहोय. यद्धुक्तं आगमे - असत्सृजवृजिभ्या, सवृणुमय मवितह ॥ तहाचित्तएमइय, अन्नहान वयंतिते॥१॥ अणुवकय पराणुगह, परायणा जजिणा जग प्यवरा ॥ जिय राग दोसमो हाय, नन्नहा वाइणो तेण ॥ २ ॥ अर्थ - जेजिनवाणी साजलता खबर नपडे, समजवामा नथावे, तेना हेतु जिखेते कोईक ओतातो पूर्वजव कृत ज्ञानविराधन कर्मोदयथयेथके मतिधुर्वलताथी न समजे तिवा रे आचार्य तथा विधि उपदेशक कोई हेतु दृष्टातादिक वचनेकरी ओताना चित्तमा उतारे, एहवा महापुरुषोने विरहे तथा नीतीन्यायना अणजाणवाथकी एटले अनेक नय युक्तिना ग्रहणपणाविना अथवा ज्ञानावरणीकर्मना प्रबलोदयथी न समजे, तेवारे आत्मारथी अमूढदृष्टी जीव एवो विचारकरे जे हेतु उदाहरण एवा अनेक युक्तिदृष्टातें घणा वखत कहेताथका पण मने सारीपठे समजण पडतीनथी ते महारे पूर्वोक्त दोषना योग्यथी जाणवी, पण सर्वज्ञमत तो अवित्त सत्य जठे, एम कहे तेवारे कोई दृष्टाकरे जे एकाते जिनीक रचनाज सत्यठे एवु तें किमजाणु? तेवारे अमूढदृष्टी ओता उत्तर कहेते - अणुवकय के० जे जिनेश्वर ते केवाठे प्रत्युपकारनी चाहनाविना परने अनुग्रह उपकार करवाने तत्परठे, तथा जजिणा के० जे कारणमाटे जिनेश्वरते जगतमा प्रवर के० श्रेष्ठठे, रूप बल तेजकाति बुद्धि रुद्धि सिद्धिप्रमुख गुणे सर्वोत्कृष्टठे, अने वली जियराग के० जीत्याठे मूलथी राग देपने मोहजे अज्ञान ए त्रणदोष जेमाथी गयाठे माटे जिनेश्वर अन्यथावादी होयज नही तेथी परमयथार्यवात ते आगमनीजठे ए अमूढदृष्टीनामा चोथोगुण पाचमो अवबूह गुण ते पोतानी आत्मामा अनत ज्ञानदर्शनादिक गुणठे ते बुपावेनही उदैकड ख मेटवाने दीनतादिक न जापे शुद्धसत्ता जेवीठे तेवीजकहे अने पुञ्जलिक सुखडु खते अज्ञानदशा कृत उपाधिठे आत्मा ए रागदेप उपाधिथी न्यारोठे, समज परजे अन्यसाधक तेमापणजे गुणहोय ते प्रगटकरीकहे पण बुपावेनही ते पाचमोगुण

ઠઠો ધિરીકરણગુણ તે પોતાના પરિણામ પરજાવમાંથી કાઢી જ્ઞાનધ્યાનમાં જોડે, નિત્યે ધર્મક્રિયાકરતોહોય તે અવશ્ય ધિરયોગવંત યયોથકો કરે, પણ ચપલતાના કારણમિલે તોપણ અધિરપણું ગ્રહેનહી. સાધ્યસાધનથી મગેનહી, તથા કોઈ નવ્યપ્રાણી ગુનાગુણ કર્મોદયનિમિત્તે ધર્મથી પરતોહોય તેને સહુપદેશાદિક આપી અથવા તેને કોઈરીતે સહાયીથઈને તેનું પરિણામ ધિરકરે, પણ મગવા ન આપે તે ઠઠો ધિરીકરણ ગુણ જાણવો.

સાતમો વત્સલતાગુણ આ વર્તમાન શાસનમાં જે નવ્ય ધર્મરુચિ જીવોસાથે સામાયક પોસહ પરિક્રમણ યાત્રા પૂજાદિક ધર્મકરણી કરતાહોય, જેહની સદ્દહણા એકહોય તે પોતાના સાધર્મી કહિયે, તેની નક્તિકરવી તે વત્સલતાકહિયે અથવા સર્વજીવ જાતે આપણાસાહમીજઠે, એકસત્તાયે સરસાઠે, વાસ્તે સર્વજીવની વાત્સલતા કરવી, જીવદયાપાલવી, અથવા અંતરંગજાવે જીવના જ્ઞાનાદિકગુણ ઠે તેને જ્ઞાનધ્યાનેકરી પોષવા (પુષ્ટકરવા) એટલે જ્ઞાનધ્યાનનો ઘણો અન્યાસ કરવો એ સ્વનિષ્ઠા વાત્સલગુણ સાતમોઠે.

આઠમો પ્રજાવિકગુણ તે જૈનશાસનની ઉન્નતિકરવી, સંઘયાત્રા રથયાત્રા અથવા મહોટા તપ જપ ઝંલી ઉપધાન પ્રતિષ્ઠા પૂજાદિકના ઘણામહોત્સવે અઢલક દાના દિકની ઉદારતાકરી જેથી અન્યદર્શનીઉપણ અનુમોદનાકરે એવી ધારાયે ધર્મ સન્મુખકરે, સ્વદર્શનની વૃદ્ધિકરે, ઘણાજીવોને ધર્મજોડાવે, એવા કારણ મેલવે જેથકી જૈનશાસનને પ્રજાવે (દીપાવે) એ બાહ્યપ્રજાવિકગુણ અથવા પોતાની આત્માના જ્ઞાનાદિકગુણ તેને વધારવા પુષ્ટકરવા તે અંતરપ્રજાવિક ગુણ એ પ્રજાવનાગુણ આઠમો કહ્યો.

હવે શ્રી સમ્યક્ત્વના સહસ્રવજ્રેદ વિશુદ્ધ વ્યવહારથી કહેઠે:—

તિસ્સુદ્ધિ લિંગ લક્ષણ, દૂસણ ખૂસણ પજાવગાગારા ॥

સદ્દહણ જયણ જાવણ, ઠાણ વિણય ગુરુ ગુણાઈયં ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:— તિસ્સુદ્ધિ કે ૦ સમ્યક્ત્વની ત્રણસુદ્ધિઠે, તેમાં પહેલી મનસુદ્ધિતે શ્રીજિન તથા જિનમત એ બે વિના અપર સર્વ અસારઠે ઇમ ચિંતવે તે મનસુદ્ધિ; બીજી વચનસુદ્ધિ તે શ્રીજિનેશ્વરનું આરાધન કરતાં સર્વ કાર્યની સિદ્ધિઆયજ અને કોઈ પૂર્વકૃત કુઃકૃતના ઉદયથી જે કાર્ય ન થયું તે અન્ય દેવોથી ગુંથવાનુંઠે, માટે અરિહંતની સેવાથી કામના સિદ્ધિઆયજ, વાસ્તે સ્વપ્રમાંપણ અન્યદેવની પ્રાર્થના ન કરું,

एवुजे निसंकपणे बोलवु ते वचनसुवि कहियें त्रीजी कायशुद्धिते कोई पूर्वकृत अशुद्धनोदयथो कोई मिथ्यादृष्टी डटराजा अथवा चोर अथवा डट देवादिकजेठे ते एो खड्गादिके जेथो, निह्वादिके यंत्र घाणीप्रमुखे पीज्यो, अग्नी प्रमुखे दाज्यो, एवा महोटा मरणात कष्टथावे, पण एक श्रीजिनेश्वरविना अपर देवने वज्रजघनीपरे नमेनही ते कायशुद्धि कहियें

लिंगके० लिंगत्रण्ठे ते कहेवे -जे श्रीजिनागम साजलवानी घणीज इधाराखे इडियसुखना अनेकार्यमूकी आगम सांजलवाने तत्परहोय ते प्रथम सुश्रुपा लिंग कहियें बीजुलिंगते धर्मकरणी करवाने परमरागहोय जेटला धर्मकरणीयठे तेहिजकार्यमाने वाकी सर्व जवपूरणमाने ते बीजुलिंग त्रीजुलिंगते जे श्रीजिनेश्व र तथा जिनमार्गानुसारी गुरु तेना वैयावच्चमा यथायोग्य निश्चलानिग्रह रूप नियमें प्रवृत्ते ते त्रीजुलिंग जाणवु

हवे जेयकी हृदयगत सम्यक्त्व लिखियें जाणिये तेजलक्षण पांचठे --ते कहेवे तेमां पहेजुं लक्षण समठे, तेजेम रागद्वेषनी मदता, तेम समतानी वृद्धि, सुखडु खना उदये हर्षविषाद धरेनही ते समकहिये एटले समपणोहोय पापोदये पुण्योदयें अ व्यापकहोय तेसम नामा प्रथम लक्षण जाणवु बीजु सवेग लक्षण ते नित्यें मोक्षानिजापरहे, जे जे मोक्षना कारणे ते ते उपरें आदर घणुंहोय, परजावथी विमुखरहेते बीजु लक्षण त्रीजु निरवेद्यलक्षणते जे सताग सहित एकवत्र राज्यपाम्युंहोय, तोपण एमजाणे जे ए बदीखाने पड्योडु ए कारागारथी के वारे दूटीस, सर्व पुत्रलिकनाव ते बंधनरूपगणे, समस्त ससारथी वदातरहे, ते नि रवेद्य लक्षण त्रीजु जाणवु चोथु अनुकपनलक्षण ते जे सर्व ससारीजीव उपरे अनुकपाधरे, एटले ससारीजीवोना इव्यडु ख देखीने तेना उपर परम मैत्रीनावध कोईजीव डु खी नथाय, सर्व ससारीजीव इव्य नाव डु खथी बुटे, धर्मपामे महा री शक्तिपुरे तो सर्वने धर्मरुचिवतकरुं, जेम एना जन्ममरणना डु खटले, एवी वा सनाते अनुकपा लक्षण चोथु जाणवु पाचमु आस्तिक्यता लक्षणते श्रीजिनशा सन तथा जिनधर्मउपरें परम आसताहोय, परमरागहोय एरीतें धर्मराग वासीतहो य ते आस्तिक्यता लक्षण पाचमु जाणवु

हवे पाच दूषण सम्यक्त्वना कहेवे -तेमा प्रथम संकादूषण ते जे जिनवाणी मां सवेहधरे ते शकाकहिये तेना वे जेदठे -एक देशविषयी बीजो सर्वविषयी तेमां

સર્વવિષયસંકા તે ધર્મઠે કે નથી અથવા જિનધર્મ સત્યઠે કિંવા અસત્યઠે એવી વિચારણાતે સર્વથી સંકાજાણવી. અને જે દેશસંકાતે જીવ સર્વગતઠે કે અસર્વગતઠે પૃથ્વીમાં જીવપણું કેમઠેરે અથવા નિગોદાદિ સ્વરૂપ કેમ ઘટમાનથાય? કઈ યુક્તિ માનિયે અથવા વર્તમાનકાલે ચારિત્રઠે કે નથી ઇત્યાદિક દેશસંકા જાણવી. તથા પૂર્વેકહીજે સર્વસંકા એ વે સંકા સમ્યક્ત્વને દૂરવે તે સંકાનામે પ્રથમ દૂષણ જાણવું.

બીજું કાંઠાદૂષણ. તે જે પરદર્શનનો અનિલાપધરે તેને આકાંઠા, દૂષણકહિયે. તે વેપ્રકારેઠે એક દેશથી આકાંઠા બીજી સર્વથી આકાંઠા તેમાં સૌગતાદિક એકજ દર્શનનો અનિલાપધરે તે તો દેશ વિષય આકાંઠા, અને જે સર્વપાશ્વંતીધર્મની આકાંઠાઠે તે બીજી સર્વવિષય આકાંઠા, એબીજુંદૂષણકહ્યું. સમ્યક્ત્વ મલીનકરે એ શ્રીચિ. નાગમમાં અવિસ્વાસ રૂપ દૂષણઠે.

ત્રીજું વિતિગિહ્વાદૂષણ તે જે તપસ્યાદિક ધર્મકરણીકરતાં તદ્દન્યફલનો સંદેહ ધરે, એ ધર્મક્રિયા ફલસે કે નહીંફલસે, કેમકે ક્રિયા વે પ્રકારની જગતમાં દેસાય ઠે, એક ફલઆપે બીજી અફલપણ થાય, આપાઠાચાર્યની પરે સંદેહમાંપડે, ઇહાં કોઈશિષ્યે પૂઠ્યું જે સંકાતે સંદેહરૂપઠે, અને આ વિચિકિહ્વાપણ સંદેહરૂપ કહોઠો તો એ વેમાં શોવિશેષપણુંઠે જેથી નિન્ન નિન્નકહોઠો એમ શિષ્યે પુઠ્યાથી ગુરુકહે ઠે સંકા દૂષણતે ઇચ્છાગુણ વિષેઠે અને વિચિકિહ્વા ક્રિયા વિષેઠે એ ત્રીજું દૂષણ.

ચોથું પ્રસંસાદૂષણ તે કલિંગી તાપસ સાંખ્યાદિક દેસીને અહો એ મહોટા તપસીઠે, ઇત્યાદિક વર્ણન તે આસંસાકહિયે, એ પ્રસંસાકરતાં અસંજુણાકરણે કરી સમ્યક્ત્વ મલીનકરે, મુગ્ધબુદ્ધિ મિષ્યાદૃષ્ટી લોકને વિષે અત્યાદરથાય, મિષ્યાધર્મની સદાપુટીથાય, કેમકે લોકકહેકે જૈનધર્મીપણ એની પ્રસંસાકરેઠે, તો એ મહાગુણી ઠે. ઇત્યાદિક દૂષણોથી સમ્યક્ત્વ મલીનથાય એ ચોથુંદૂષણ.

પાંચમું દૂષણતે જે કુલિંગી અન્યદર્શની સાથે સંસ્તવ પરિચયકરે, નિત્ય જેગાર હે, તેની ક્રિયાના વર્ણન મહિમા સાંજલી શ્રદ્ધાદોષદલીથાય, અને તેની શુભન ક્રિયાદેસી દર્શન દૃઢતા સિયિલથાય, માટે અન્ય દર્શનીનો પરિચય ત્યજવો એ પાંચમું દૂષણઠે.

હવે પાંચ નૂષણ કહેઠે:—પ્રથમ સ્થૈર્યનૂષણતે જે શ્રીજિનધર્મને વિષે સ્થિરતાહોય, પણ યુક્તિ કુયુક્તિ સાંજલી ચપલચિત્ત કરેનહી તે સ્થૈર્યનૂષણ. બીજું પ્રજાવના નૂષણતે શ્રીજિનશાસનની અનેક સંઘયાત્રા પૂજા પ્રતિષ્ઠાદિકના મહોત્સવ કરેતે બીજું પ્રજાવના નૂષણ જાણવું. ત્રીજું નક્તિનૂષણતે શ્રીજિનશાસન ઉપર ઘણીનક્તિ

राखे, जेस कोई दलिड़ी रोगी अपराधी कलंकी प्रमुख दोषनिधान महाडखियो दीन हीननिहाचरानुवस्था अनुभवतो, एवा डु खी पुरुपने कोई उपकारी साम्यर्ध्ववान पुरुषे करुणालावी तेना सर्वडु खफेडी महोटा धन धान्य राजरूढि समृद्धिये स हितकस्यो, हवेते दलिड़ीपुरुपने उपकारना करनार उपर केहवी नक्तिहोय तेथी अधिक नक्ति देव, गुरु, धर्म, उपरैराखे ते त्रीजुं नक्तिनूपण कहिये. चीथुं नूपण श्रीजिनशासननेविपे कुशलता आगमसैलीयुक्ति प्रयुक्ति हेतुदृष्टात माहे अतिनिपु ण ए नूपणवत क्याय खलायनही जिहाजाय तिहा आगमनी कुशलताथी अन्य दर्शनीमां जैनमार्ग दीपावे कोई स्थानके हारेनही, परिकर्मित बुद्धिवले प्रभुनो मार्गदीपावे घणाने जैनधर्मपमाडे ते चोथुनूपण.

पाचमुं तीर्थसेवा नूपण ते जे इव्यजावथी तीर्थनी सेवामां रसीयोहोय तिहां इव्यथी तीर्थ ते श्रीसिद्धाचलादिक पुण्यक्षेत्र जिहा तरतमयोगे घणाजीव सिद्धि वखा घणाजीव रत्नत्रयीपाम्या घणासम्यक्त्वदृष्टी देवनिवासि ते एवा पुण्यक्षेत्रे अनेक जनसमुदाययुक्त विधिपूर्वक जायते तिहा ते महापुरुषोना चरित्रने बहुया द करता पुण्यक्षेत्रना योगथी घणा कर्मोनी निर्जेराथाय, केमके बंध तथा निर्जेरा ते इव्य क्षेत्र काल जाव ए चारने अनुकूलता माफक थायते छुनइव्यादिक चारने निमित्ते पुण्यनी वृद्धियायते, तेथी निकटसंतारीथायते, वली अछुनइव्यादिक चारने योगे संसारडु ख डुर्गतिनी वृद्धियायते, माटे कर्मकृत्य निमित्तें इव्यतीर्थज तु अने नावतीर्थ ते दादसागी अथवा चतुर्विध सघ तेनी सेवा नक्तिबहुमान क रता आत्मा निर्मलथाय, बीजाजीव धर्मपामे ए तीर्थसेवानामे पांचमुनूपणकसुने

हवे आतप्रनावक कहेते पावयणी धम्मकही, वाई निम्मित्तउ तवस्तीय ॥ वि घ्या सिद्धो अ वमि, अछेव पनावगा जणिया ॥ १ ॥ अर्थ - पावयणीके प्रावचनीते जिनमार्गमा कुशल जिनमार्गदीपावे, तेथी प्रनावक कहिये. बीजुं धर्म कथामां अतिनिपुण होय ते घणा डुर्वोधजीवोने धर्मपमाडे, शासननी उन्नतिवधा रे, माटे बीजो प्रनावकजाणवु. त्रीजो प्रनावक वादी तेएकवातने शेकडावखतथा पे, वलीतेज शेकडावखत उत्थापे पण किहा खलायनही प्रतिज्ञा हेतु दृष्टात यु कि कुशुकिमां निपुण, एवा तीक्ष्णबुद्धिमान वादी स्यादादमां निपुण ते राजद्वारें बहुजनसमक्ष जयपताकावरे, शासनने दीपावे माटे वादी प्रनावकत्रीजो जाणवो चोथो निमित्तजापी प्रनावक ते जे पूर्व आम्नायनायोगथी नूत नविष्य वर्तमान कालनी वातकहे ते निमित्त कुशल, कोई तथाविध अवशारे राजद्वारादिकमां शा

सननी उन्नति करवा माटे कोई जानाजान गवेपी निमित्तकहे, सर्वप्राणीने चमत्कारपमाडी पोताने अनुकूलकरे, तेअनुकूलथयाथी धर्मनी वृद्धियाय शासनदीपे, ए चोथो प्रजाविक जाणवो. पांचमो तपसी प्रजाविक ते श्रीजिनागमोक्त विधिमर्यादा पूर्वकतपकरे, तेने अनेक कठिण कर्मनी निर्झरायाय, आमोसहीप्रमुख घणी लब्धि उं उपजे, तपस्याना महात्म्यथी इतिउपडव देवतलादिक सर्व समीजाय, उपासना कल्याविनाज तेने देवता पोतानीमेले आश्रितथई महीमावधारे, एवा शक्तिवंत तपस्वी जिहांविचरे तिहां श्रीजिनशासनदीपावे, माटे प्रजाविक कहिये. षष्ठोविद्यासंपन्न प्रजाविक ते आकाशगामिनी प्रमुख अनेक विद्यायें संपन्न महापुरुष कोई विषम वेलांमां श्रीसंघनो उद्धारकरे, विघ्ननिवारे, दुष्टदमनकरी संघनीरक्षाकरे, शासननेदीपावे, घणाजीवोने धर्मसन्मुखकरे, माटे प्रजाविक कहिये, सातमो सिद्ध प्रजाविक ते जे पूर्व आम्नायें गुरुकृपाथी पांम्यो अंजनसिद्धि चूर्णसिद्धि मंत्रसिद्धि कनकसिद्धि प्रमुख अनेकसिद्धि संपन्न होय, ते कोई विषमताने योगे जानाजानदेखी कोई अद्भुत सिद्धिनावलेकरी संघनो विघ्नदूरकरे, शासननी महोटाई करी देखाडे माटे प्रजाविक कहिये. आठमो कविप्रजाविक ते जे जिनमार्गेंधर्मने अणदूषवतो समस्त वर्त्तमात श्रुतमां निपुण स्वपर शास्त्रवेता कोई शासनोन्नतिकारणे अथवा कोई विघ्नजय निमित्ते कोई महा गंजीरार्थ अतिशयोक्ति युक्त प्रकशरे जे सांनलतांज पंढितहोयते चमत्कारपामी अनुकूलथाय, एम ए प्रजाविक चिंतितकार्य सर्वकरे शासनोन्नतिकरे माटे प्रजाविक जाणवो ए आठप्रजाविक कह्या.

हवे षष्ठ आगार कहेते तेमां प्रथम आगार रायानियोगेण एटले राजाने आदे शें कांई धर्मविरुद्ध करवुंपडे तेनो आगार, बीजो गणानियोगेण एटले घणालोक न्यात जात प्रमुखना जोरथी विरुद्ध करवुंपडे तिहां प्रतिज्ञा नागेनही ते बीजो आगार, त्रीजो बलानियोगेण ते कोई महाबलवान बलात्कारे पकडी परवशकरी जोरावरीथी अनर्ह प्रमुख मुखमांनावे खवरावे तैथी प्रतिज्ञा नागेनही ते त्रीजो आगार. चोथो देवानियोगेण ते कोई दुष्ट देव पोतानी दिव्यशक्तियेंकरी मनुष्यनी चेतना विकलकरे, अथवा अत्यंत मरणांत कष्ट समस्त कुटुंबने आपे ते विकलतामां अथवा कष्टनो माखो राजवेत समान कांई विरुद्ध करवुंपडे तिहां प्रतिज्ञा नागेनही ए चोथोआगार. पांचमो गुरुनिगहेण ते माता पिता वृद्धप्राता प्रमुख ना केहेवाथकी ते समजाव्या न समजे अने जो तेमनुं केहेवुं न करे तो लोक निंदा करे, एम विचारि तेमना केहेवाथकी कांई विरुद्ध करवुंपडे ते पांचमो आगार. षष्ठो

वित्तिकठारेण ते वृत्ति कहेतां आजीविका तेहिज महोटा कातार एटले अटवी ए टले कोई पापोदयथी एवु इव्य हेत्रादिक योग मलिजाय के जेयकी आजीविका नी दुर्जनतायईजाय त्रणदिवश पर्यंत जिहासुयी शक्तिफुरे परिणामटके तिहा सु धीतो टक्पोरहे पठे जाणेजे हवे टकासेनही एवुदेखे तेवारें कोई विरुद्ध कारणे आजीविका करवीपढे ते ठछे आगारजाणवो. ए ठए आगारतो जे उत्सर्गें पाली शकेनही तेनेठे, पणजे दृढ परिणामी होय ते सावास्ते आलंबनलहे, जे मदहोय ते लाकडी लेइने चाले तो तेने कोई विरुद्धपण कहे नही.

हवे चार सदहणा कहेठे तेमा प्रथम परमार्थजे तत्वार्थ तत्वज्ञान शास्त्ररह स्य तेनो परिचयकरे, केमके तत्वज्ञान पाम्याविना जे उद्यमठे ते कष्टरूपठे, माटे तत्वज्ञान परिचय ए प्रथम सदहणाकहिये बीजी तत्वज्ञाननी सकलपरमार्थनाजा ए जे मुनिराज तेनी सेवाकरे, एवा मुनीने सेव्याविना तत्व प्राप्तिपणनथाय, माटे तत्व ज्ञाननी सेवना ते बीजी सदहणाजाणवी त्रीजी व्यापन्नदर्शनी वर्जन ते व्यापन्नके० गर्भुठे दर्शन जेयकी, एटले श्रद्धानृष्ट थयेला स्वदर्शनी, तेनी संगतन करवी, हीणानी सोवतकरतां साधुजनपण हीणोकेहेवाय, वास्ते दर्शन घट्टनुं सग वर्जबु ए त्रीजी सदहणा जाणवी चोथी कुट्टी संगवर्जन ते मिथ्यात्वी ता पसादिकनी संगतनकरे, रासजसगे गायकुटाणी माटे धर्मार्थियें कुलिंगीनु संगवर्ज बु एचोथी सदहणा जाणवी

हवे ठ प्रकारे जयणाकहेठे तेमां प्रथम अन्वदर्शनी जे तापसादिक तथा तेना देवजे ब्रह्मा विष्णु महेश शक्ति प्रमुख ३ तथा तेणे ग्रहणकरेलाजे अरिह तना धैत्य प्रतिमा वडिनाथ प्रमुख एटलानी साथे ठप्रकारनो व्यवहार नकरवो ठ प्रकारनी जयणा कहियें तेनानाम कहेठे एक वदननकरबु बीजु विशेष बडुमान पूर्वक पचाग प्रणिपातादिक तेने नमन कहीयें ते पण नकरबु त्रीजुं दानजे अन्न वस्त्रादिक तेपण जक्तिपूर्वक धर्मसाधनार्थे नथापबु उचित अनुकंप जाणीदेबु ते नी मनाई नथी चोथुं अनुग्रह प्रदान जे बारवार तेहीतेहीने देबु ते पण नकरबु पांचमुं आलाप ते वोलाव्याविना आगलथी एकवार वोजबु तेपण नकरबु, ठछे सलापते बारवार वोजबु तेपण नकरबु ए ठ वाना करतां सम्यक्त्वजाय माटे ठ वाना वर्जवा ए ठ प्रकारनी जयणा कहियें

हवे सम्यक्त्वनी जावना कहेठे -समस्त धर्मनु मूलते सम्यक्त्वठे एबु नावबु ते प्रथम जावना. तथा समस्त धर्मरूप नगरनो द्वार तेपण सम्यक्त्वठे एबु नाव

बुं ते बीजी जावना. तथा धर्मरूप प्रामादनो पाइयो अथवा प्रीतते पण सम्यक्त्व जठे एवुं जावुं ते त्रीजीजावना, तथा सम्यक्त्वते आत्मार्यिकजीवोने निधान अखुट खजानोठे एवुं जावुं ते चोथीजावना, समस्त धर्मनो आधार ते सम्यक्त्व जठे एवी वासना ते पांचमी जावना जाणवी, तथा धर्मरूप अमुव्यचीजने राखवा बुं जाजनते सम्यक्त्वठे एम जावुं ते ठही जावना जाणवी.

हवे सम्यक्त्वना ठ ठाण कहेठे. शुद्धपद पणामाटे अस्ति ते जीवठे एम दृढ निश्चें जाणवुं ते प्रथम ठाणठे. तथा सास्वत नित्यठे इव्यथी किवारे नाशनथी ए बीजुंठाण. तथा पुण्य पापनो कर्ता तेपण ए जीवजठे ए त्रीजुंठाण. तथा वली पुण्य पापनो जोक्ता तेपण जीवजठे ए चोथुंठाण. तथा निर्वाण जे मुक्ति सिद्धठे ए पांचमुंठाण. तथा ते मुक्तिपामवानो उपायपणठे ते ठठुंठाण. ए ठ ठाणाविशेषनी च च्या दर्शन सितरी प्रमुख ग्रंथथकी जाणवी. ए ठठाणनी अप्रतीत अविश्वास ते मिथ्यात्व जाणवुं. माटे ठ ठाण रुडीरीते सद्वहवा आगमरुची गुरुपासेथी धारवा.

हवे सम्यक्त्वनी निर्मलताने अर्थे दशनो विनयकरवो ते कहेठे:— अरिहंत ते विचरता तीर्थंकर १ ज्योतिस्वरूपी सिद्ध २ चैत्यजे प्रचुना देरासर ४ श्रुतसिद्धांत ५ वीतरागनो धर्म ६ मोक्षमार्गेना साधक साधु ७ पांचप्रकारना आचार ते पोतेपण पाले अने परने पलावे ते आचार्य ८ जे इग्यारअंग पोते जणे अने परने जणावे ते उपाध्याय ९ पवयणीते चउदपूर्वधर १० दर्शनजे सम्यक्त्व ए दशनो विनयकरवो एदशेनो यथायोग्य अनुकूलपणेश्यनीने विनय करताथका सम्यक्त्व अतिनिर्मल थाय.

विहारं तुह समया, सया सरंताण नवजीवाणं ॥

सामिय तुह पसाया, हवेऊ समत्त संपत्ति ॥ १५ ॥

अर्थ:—हे स्वामिन् तुहसमया के० तहारा परूप्या सिद्धांतनो विहारं के० विस्तार तेने सया के० सदाकाल सरंताण के० अनुसरतां अन्यासकरतां एवा नवजीवाणं के० नवजीवोने तुहपसाया के० तहारा पशायथी सकल सिद्धांतनोपार एवोजे समत्त के० सम्यक्त्व तेनी संपत्ति के० प्राप्ति ते सम्यक्प्रकारे निरावरणजावें हवेषु के० थाउं. ए प्रकरण करनारनी आसीसठे. इति सम्यक्त्वस्तव बालावबोध संपूर्ण मगमत.

॥ अथ प्रशस्तिरिख्यते ॥

॥ दोहरा ॥ यह विधि समकित गुणतणी ॥ प्रापति आगम मांहि ॥ जापी नि

सुणी सदहे ॥ तस दो डुरगति नाहि ॥ १ ॥ सुरपति सुख लेवो सुगम ॥ सुजल
रक्त इक ठत्त ॥ डुल्लेन नरनव जगतमे ॥ समकित गुण सपत्त ॥ २ ॥ दान दया
सयम क्रिया ॥ समकित युत शिव हेतानहि तो मडक चूर्णपरी ॥ नव बंधन संकेत
॥ ३ ॥ विण समकित सयम क्रिया ॥ करे अनंती वार ॥ पार न पावे तेह युत ॥
अड नवमे निस्तार ॥ ४ ॥ एक सहित दग गुण वधे ॥ गुन्य अक कहिवाय ॥ वो
धियुक्त गुण सवि क्रिया ॥ नहितो कष्ट कदाय ॥ ५ ॥ पुन्यदिशी पूरव जली ॥ जिहो
उदयाचल थान ॥ कल्याणक सवि जिनतणा ॥ तिण ए दिशि परधान ॥ ६ ॥ सु
विहित सूरि गुणे नखा ॥ (श्री) पुन्यसिंधु सूरिल ॥ वाचक ज्ञानसागर तणि ॥ नितु
जस नामे सीत ॥ ७ ॥ तास शिष्य पूरव तणा ॥ तीरथ जेटण काज ॥ गुन
सकुने सूरतयकी ॥ करि प्रयाण गुन साज ॥ ८ ॥ यमुना सुर तटनी तटे ॥ वद
न श्रीजिनपाय ॥ नगर मगसुदावाद लागि ॥ अनुक्रम पढुता जाय ॥ ९ ॥ साउस
खा गोत्रे जलो ॥ साह सुगाल सु नाम ॥ डखमा काले धर्मनो, कखो सुगाल सु
गाम ॥ १० ॥ समतसिखर गिरिराज पर ॥ वीसे टूंक स्तूप ॥ थापी तिम इकवी
समो ॥ कखो प्रसाद अनूप ॥ ११ ॥ पचम थारे परगडो ॥ कखो उदार प्रसि
६ ॥ मानव नव सफलो करी ॥ जगमाहे जग लोध ॥ १२ ॥ तसु सुत जागनि
धी जलो ॥ दाता धर्मी दह ॥ राजसजा ममन समी ॥ अजिनव अनय प्रत्यह ॥
॥ १३ ॥ साह मुला नामे निपुण ॥ आगम रुचि प्रिय धर्म ॥ तास कहणथी ए कियो
॥ जापामय स्तव मर्म ॥ १४ ॥ आगे बहुश्रुते बहु लिख्या ॥ समकित जेह विज्ञेय
॥ वाकु लखि जापा लिखु ॥ उनमे कृण विज्ञेय ॥ १५ ॥ तोची तस आसय अ
गम ॥ हुं उग्रस्थ अयाण ॥ जूल चूक जे मुक्तणी ॥ बुध जन लाजो वाण ॥
॥ १६ ॥ आगम जलधि अपार हे ॥ मुज मति नौका तुष्ट ॥ क्यो निवहे नादो
नदी ॥ पकरे जेडी पुष्ट ॥ १७ ॥ अत्पमति में अज्ञान हु ॥ जाणु न बहुत रहम्या ॥
कपाकरी मोपें रुति ॥ करजो गुह अवस्थ ॥ १८ ॥ सज्जन मुजशिरमोर हे ॥ हुं
सज्जनको दास ॥ सतरुपाथी मुज हुसे ॥ ए सफलो सुप्रयास ॥ १९ ॥ कुमति क
दाग्रह त्रमयकी ॥ वित्त जखाणु जेह ॥ श्रीसय साखे मुजहुत ॥ मिडाडकड
तेह ॥ २० ॥ दुल्लेन चारु अगमें ॥ समकित एह अमूल ॥ नविजन तस उद्यम
करो ॥ जिम शिवसुख अनुकूज ॥ २१ ॥

इति श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव वालावबोध सहित समाप्त

॥ શ્રીશાસનતિલકાય નમઃ ॥

॥ અથ શ્રીપટ્ટીશતક વાલાવબોધ વ્યાખ્યાસહિત પ્રારંભઃ ॥

પ્રથમ વ્યાખ્યાકર્તાનું મંગલાચરણ.

દોહા:— શાસનનાયક જગતિલો, પ્રણમી વીર જિણંદ ॥ પટ્ટીશતક પ્રકીર્ણનો, અર્થે લિખું મતિમંદ. ॥ ૧ ॥ અર્થ:— શાસનના નાયક એટલે અધિપતિ, જગતિ લો એટલે ત્રણ જગતનેવિપે તિલક સમાન, એહેવા જે શ્રીવીરજિનેંડ, તેમને પ્રણામ કરીને આ પટ્ટી શતક પ્રકીર્ણનો અર્થ, મારી મંદમતિને અનુસારે લખું ॥૧॥

મૂળપ્રકરણકર્તાનું મંગલાચરણ:—

મૂળ આર્યાવૃત્તમઃ— અરિહં દેવો સુગુરુ, સુહં ધમ્મં ચ પંચ નવકારો ॥ ધન્નાણં કચઢાણં, નિરંતરં વસઃ હિયયમ્મિ ॥૧॥ દોહા:— ધન્ય કૃતારથકે હિયે, શ્રીઅરિહંતસુદેવ ॥ સુગુરુવસે જિનધર્મપુનિ, પાંચનમણનિતમેવા ॥૧॥ વ્યાખ્યા:— અરિહં—દેવેંડકૃત પૂજા દિકને યોગ્ય, અથવા અ-નથી, રહ—ઠાનો કાંઈ પદાર્થ જેનાથી; અથવા અ-નથી રહ—રથ જેને સમીપ; અથવા અ- નથી, રહ—પ્રાપ્તિ પુત્રકલત્ર ધનાદિકની જેને; અથવા અ- નથી, રહ—ત્યાગ આત્મગુણગણનો જેને, એવો દેવો—દેવ, તથા સુ-રૂઢા શોજાયમાન જ્ઞાન ક્રિયાવાન, ગુરુ—ધર્મશાસ્ત્રાર્થનો ઉપદેશ દેવાવાલા અથવા તેનું કથન કરવાવાલા, સુહં—નિર્મલ તે કપાયમલ રહિત સમ્યક્ત્વ વિનય દયામૂલ શ્રીજિનનાપિત એવો ધમ્મં—જે ડુર્ગતિનેવિપે પડતા પ્રાણીંડને ધારે તે શ્રીવીતરાગનો ધર્મ જાણવો, પણ અન્ય હરિહરાદિકનો નહી, ચ—સમુચ્ચયાર્થ થે, એટલે જે પદની સાથે બોલું યોગ્ય હોય તે પદની સાથે એનાથી બોલાયથે. વલી પંચ—અરહંતાદિક પાંચ પરમેષ્ટી, તત્સંબંધી. નવકારો—નમસ્કાર, એ ચારપદાર્થ તે ધન્નાણં—ધન્ય જે પુણ્યવાન પ્રાણીંડ, કચઢાણં—કૃતાર્થ પ્રાણીંડના એટલે નિવમ્મ જે રાગદ્વેષ તથા મોહરૂપ ગાંઠી જેદીને નિર્મલ સમ્યક્ત્વવાન થયાથે, તેડના હિયયમ્મિ—હૃદયનેવિપે એટલે અંતઃકરણનેવિપે નિરંતરં—અંતરાય રહિત એટલે સદાસર્વદા વસઃ—વસેથે. એથી પાપી ઢરિડી એવા જે મિથ્યાદૃષ્ટિ તેડના હૃદયનેવિપે વસે નહી એવું સૂચન કહ્યું. એનો ફલિતાર્થ આથે:— જે ધન્ય અ

ને કૃતાર્થે પુરુષો હોય તેમના હૃદયનેવિષે સુદેવ, સુગુરુ, શુદ્ધર્મ તથા પચપરમે
પ્રીતે નમસ્કાર એ ચાર પદાર્થો નિરતર વાસ કરી રહેઢે, પરતુ વીજાના હૃદયમા
રહેતા નથી ॥ ૧ ॥

અવતરણ -પોતાથી વીજુંકાઈ નવને તોપણ અરિહત દેવનુ આરાધન અવશ્ય કરવુ
તે કહેઢે - મૂલ -જડ ન કુણસિ તવ ચરણ, ન પઢસિ ન ગુણેસિ દેસિ નો દાણ,
તા ઇત્તિય ન સક્કિસિ, જ દેવો ઇક્ક અરિહંતો ॥ ૨ ॥ દોહા --જો ન કરૈ તપ દાન
તું, ન પઢૈ ન ગુણે તત ॥ તદ આણદ જપો સદા, દેવ એક અરિહત ॥ ૨ ॥
આલ્યા - જડ-જો તવચરણ- તપચારિત્રને તુ ન કુણસિ- ન કરી શકતો હો ન
પઢસિ- સૂત્ર તથા પ્રકરણાદિને જણી શકતો ન હો, ન ગુણેસિ-પ્રથમ જણેલા
સૂત્ર અથવા પ્રકરણાદિકનું મનન અથવા વિચાર કરી શકતો ન હો, અને
દાણ- સુપાત્રાદિકને કાઈ પણ દાન દેવુ તે નવેસિ-તુ ઢર્ફ શકતો ન હો તા-તો
પણ ઇત્તિય- આટલું ન સક્કિસિ- તુ કરી શકતો નથી? જ- જે, દેવોઇક્ક
અરિહતો- દેવ તો એક અરિહતજ અમારે આરાધવા યોગ્ય ઢે, તેની સાથે
સુગુરુ તથા સુધર્મ પણ જડ લેવા એનો જાવ એ ઢે કે, વીજુ કાઈ પોતાથી વની
શકતુ ન હોય તોપણ અર્હેદેવ, ગુરુ, સુસાધુ તથા સુધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને
તેમનેજ માનવુ તે સર્વોત્તમ ઢે ॥ ૨ ॥

અવતરણ -સસારના હુ સ્વનો નાશ કરનાર માત્ર એક વીતરાગનો ધર્મજ ઢે, વીજો
કોઈ નથી એમ કહેઢે મૂલ -રે જીવ જવ હુહાડ, ઇક્કં ચિય હરડ જિણમય ધમ્મ ॥
ઇયરાણ પણમતો, સુહ કચ્ચે મૂઢ મુસિઓસિ ॥૩॥ દોહા - જવ હુપ હરન જિતેંડ મત,
ધર્મ એક રે જીવ ॥ પરસુર નમતો તુ મુમ્યો, સુન કારજમે ક્લીવ ॥૩॥ આલ્યા -રે જીવ-
હે જીવ ઇક્કચિય- એકજ જિણમય- જિનમત તે શ્રીવીતરાગ જાપિત ધમ્મ-ધર્મ, જવ
હુહાડ-સસારસવથી જન્મજરા મરણાદિક હુ સ્વોને હરડ- હરણ કરેઢે એટલે નાશ ક
રેઢે. એમજ સુદેવ અને સુગુરુ પણ જાણવા પણ ઇયરાણ-ઇતર જે વીતરાગ દેવથ
કી અન્ય દેવ હરિ હર બ્રહ્માદિક ઢે તેઓને, સુહકચ્ચે-પોતાને સુખ થવાને અર્થે,
પણમતો-પ્રણામ કરતા મૂઢ-હે મૂર્ખ, મુસિઓસિ-તુ મૂસાયો ઢે એટલે ડગાયો ઢે
એનો ફજિતાર્થ --સુદેવ સુગુરુ તથા સુધર્મને મૂકીને કુદેવ, કુગુરુ તથા કુધર્મને
જે સેવવુ તેથી કાઈ કલ્યાણ થતુ નથી ॥ ૩ ॥

અવતરણ - વલી પણ એજ જાવની પુટી કરેઢે - મૂલ - દેવેહિ દાણવેહિ
ય, સૂઠ મરણાઠ રક્કિઠ કોઈ ॥ દઢ કય જિણ સમત્તા, વહુ અધિ અજરામર

પત્તા ॥ ૪ ॥ દોહા:- સુણ્યો ન દેવ રૂ દાનવે, મરણથિ રાણ્યો કોય ॥ બહુત વિ અજર અમર થયા, નિશ્વજ સમકિત જોય ॥ ૪ ॥ વ્યાખ્યા:- દેવેહિં- સુરો એ, ય- તેમજ દાણવેહિ- અસુરોએ મરણાઓ- મરણ થકી કોઈ- કોઈને પણ રક્ષિઓ-રક્ષણ કહ્યું છે એવું સુઓ-સાંજ્યામાં અથવા દીઠામાં આવ્યું નથી. અને દઢકયજિણસમ્મત્તા-જેણે નિશ્ચય કરી એકજજિન દેવ સત્ય માન્યો છે, અથવા મિથ્યાત્વમોહ ઝઠેદકરૂપ જે જિનપ્રરૂપિત ધર્મ તેના તત્વાર્થ શ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ દર્શન જેણે નિશ્ચય કહ્યો છે, એવા બહુઅવિ-વણા પ્રાણીઓ અજરામર-મોક્ષસ્થાનને પત્તા-પામ્યા, પામેછે અને પામશે. એનો જાવાર્થ:- એવું ક્યાંય સાંજ્યામાં અથવા દીઠામાં આવતું નથી કે કોઈને દેવે અથવા દાનવે મરણથી વચાવ્યું છે, પરંતુ જેણે શ્રીજિનનો જાપેલો ધર્મ પાલી સમ્યક્ત્વ પામ્યો છે એવા વણા પ્રાણીઓ મોક્ષને પામ્યા છે; ઉપચારથી પામે છે અને પામશે, ॥ ૪ ॥

અવતરણ:- સમ્યક્ત્વ સકલ સુખનું કારણ છે, અને મિથ્યાત્વ સકલ દુઃખ અથવા અનર્થોનું કારણ છે; તોપણ બધા સમ્યક્ત્વને અંગીકાર કરીને મિથ્યાત્વને કેમ મૂકી દેતા નથી? તે દૃષ્ટાંતે કરી કહેછે:- મૂલ:- જહ કુવિ વેસા રત્તો, મુસિહ્નમાણોવિ મન્નએ હરિસં ॥ તહ મિહ્ન વેસ મુસિહ્ન, ગયંપિ ન મુણંતિ ધમ્મનિહિ ॥ ૫ ॥ દોહા:- જિમ વેસ્યા રત્ત કોઈ નર, મને ટગાતો સર્મ ॥ તિમ મિથ્યા વેસ્યા ટગ્યો, લખે ન ગત નિધિ ધર્મ ॥ ૫ ॥ વ્યાખ્યા:- જહ-જેમ કુવિ-કોઈક માણસ વેસારત્તો-વેસ્યાનેવિષે રત્ત એટલે આસક્ત થયો થકો મુસિહ્નમાણો-ઘરાવ થવા માંમથો હોય એટલે વેસ્યાએ તેનું ધન વગેરે સ્ત્રીના સંગથી જેટલી હાણી થાયછે તે બધું કરવા માંડ્યું હોય તોપણ તે હરિસં-હર્ષને મન્નએ-માની લિયેછે; તહ-તેમ મિહ્ન વેસ મુસિહ્ન-મિથ્યાત્વરૂપિણી વેસ્યાએકરી ટગાયલા લોકનું સર્વસ્વ ગયંપિ-ગયું ઠતાં પણ ન મુણંતિ- જાણતા નથી. એનો જાવાર્થ આ છે:- જે મનુષ્યો મિથ્યાત્વમાં મુંજાઈ રહ્યા છે તેઓ ધમ્મનિહિં-ચારિત્ર ધર્મનું નિધાન જે સમ્યક્ત્વ અથવા ધર્મનિધિ તે સમ્યક્ત્વરૂપ નિધાન તેની હાણી થઈ ઠતાં પણ જાણતા નથી.

અવતરણ:- મિથ્યાત્વી જીવ ધર્મરૂપ નિધાનનો નાશ થાણો દેખતા નથી, એવું પાંચમી ગાથમાં સામાન્યપણે કહ્યું, તેજ આ ઠઠી ગાથામાં કુલાચાર આશ્રી વિશેષપણે કહેછે:- મૂલ:- લોઅ પવાહે સકુલ, કમમ્મિ જહ્ હોઈ મૂઢ ધમ્મમુત્તિ ॥ તા મિહ્નાણવિ ધમ્મો, યક્કાય અહમ્મ પરિવાડી ॥ ૬ ॥ દોહા:- લોક પ્રવાહ સ્વકુલ ક્રમે, ધર્મ હોય જો વાલ ॥ તો ધર્મી મિથ્યાત્વ કુલ, થકિ અધર્મકી ચાલ ॥ ૬ ॥ વ્યા

ख्या - लोअ पवाहे-अजाण लोकोनी विचार रहित जे प्रवृत्ति ते लोकप्रवाह क
हियें, ते रूप सकुल क्रमम्मि- स्वकुलक्रम एटले पोताना वश परपरानो आचार
पाव्याथी मूढ--हे मूर्ख एटले विवेक विकल, जइ-जो धम्मूति होइ-यर्म यतो हो
य ता-तो मिह्णवि-चडाल, माठीगर, जिह्ण तथा म्लेह्णदिक अनार्यने पण धम्मे-
धर्म थाय, तथा अहम्म परिवाडी-अधर्मनी परिपाटी एटले पापपइति अथवा श्रे
णी थक्काय--याकी एटले एक ठेकाणे रहीने पुन्यपणाने पामी एवु यशे एनो जावा
र्थ आ ठे -हे मूर्ख, जो लोअप्रवाहरूप पोतानो कुजाचार पालवाथी धर्म यतो
होय, तो म्लेह्ण लोकोने पण धर्म थवो जोये तथा अधर्मनी परिपाटी याकी ए
टले लोअमाथी अधर्मनो अनावज थई जवो जोये माटे जेथो लोकप्रवाहरूप
सकुलाचारनेविपे धर्मने मानेठे, तेथोए म्लेह्णदिक अनार्योनेविपे पण धर्मनुस्था
पन कखु एम यशे, अने यर्म तथा पाप ए वे पदार्थ जुदा ठरशे नही ॥ ६ ॥

अवतरण - एनीज लोक अने लोकोत्तरनेविपे विज्ञेपता बतावे ठे - मूल
लोयम्मि राय नीई, नाय न कुलक्रमम्मि कइयावि ॥ कि पुण तिलोय पढुणो, जि
णिद धम्माहि गारम्मि ॥ ७ ॥ दोहा - कुजाचार करि जो नही, राजनीतिमें न्याय ॥
जैनराजमे तो किहुं, कुजाचार करि नाय ॥ ७ ॥ व्याख्या - लोयम्मि-लोकेने
विपे एवो नाय-न्याय ठे के, कुलक्रमम्मि-कुलक्रम एटले कुजाचारनी अपेक्षाए क
री कइयावि- कदापि रायनीई-राजनीति न-नथी प्रवर्तती, त्यारे पुण-बली
कुजाचारे करी तिलोय पढुणो-त्रिलोक प्रभु एह्वा जे जिणिद-जिनेंइ तेना ध
म्माहि गारम्मि- धर्मरूप अधिकारनेविपे प्रवृत्ति कि- केम थाय? अपितु
नज थाय अहीं अर्थनी योजना आची रीते करवी - कुजनो आचार अवश्य
पालवो, पठी ते सारो होय के नरशो होय तोपण तेनो तिरस्कार करवो नही, एवी
काई राजनीति पण होती नथी, केमके जो एहेवी राजनीति होय तो धर्म अने अ
धर्मनी व्यवस्था निन्नपणे थाय नही माटे राजनीतिनो संबंध कुजाचारनी साथे
होतो ज नथी एथो कुजाचार पालवो एहेवी नियम नथी, एटले कुजाचार धर्म
थो विरुद्ध होय तो तेनो त्याग करवामा काई अटक नथी एवु लोकमा पण सिद्ध था
यठे, त्यारे त्रिलोकपति जे जिनेंइ तेना धर्मरूप अधिराजना अधिकारनेविपे कुजाचा
रना अपेक्षा केम होय। एटले कुजाचारना आग्रहनेविपे धर्म होतो नथी. एनो जावा
र्थ - जेम राजानी आज्ञाए करी राजनीति होयठे, तेम जिनेंइ देवनी आज्ञाए सुद्ध ध
र्मरूप अधिराज अथवा अधिकार होयठे, अन्यथा न होय ॥ ७ ॥

અવતરણ—એવી રીતે લોકપ્રવાહરૂપ કુલાચાર સેવ્યાથી જિનધર્મની પણ સિદ્ધતા થતી નથી, ત્યારે તેથી સંસારની નિવૃત્તિનો સંજવ તે શીરીતે થાય ! તે દેખાડેઃ—
 મૂલ:— જિણ વચણ વિચ્છૂણવિ, જીવાણં જં ન હોઈ જવ વિરઈ ॥ તાકહ અવિચ્છૂણં, મિહ્નત્ત હયાણ પાસમ્મિ ॥ ૬ ॥ દોહા ॥ કર્મે જિન મત નિપુનકે, જો જવ વિરતિ ન હોય ॥ તૌ મિથ્યાત્વ હત મૂઢકે, પાસ વિરતિ કિમ જોય ॥ ૬ ॥ વ્યાખ્યા:— જિણ વચણ વિચ્છૂણવિ જીવાણં—જેથી જિન વચનોના જાણનારા છે, એવા કેટલાએક જીવોને પણ કુગુરુ તથા કુગ્રહનાયોગથી જં- જો જવવિરઈ—જવવિરતિ એટલે સંસારની નિવૃત્તિ ન હોઈ- નથી થતી તા—ત્યારે મિહ્નત્તહયાણ—મિથ્યાત્વેક રીતે હણાયલા એવા અવિચ્છૂણં—જિનાગમના અજાણ લોક છે તેડને પાસમ્મિ—પાસે જવવિરતિ એટલે સંસારની નિવૃત્તિ કહ--કેમ થાય ! અપિતુ નજ થાય. એનો જાવાર્થ:— કેટલાએક જિનાગમના જાણનારા મનુષ્યોને પણ કુગુરુ તથા કુગ્રહજે ડુરાયહતેના પ્રસંગથી સંસારની નિવૃત્તિ થતી નથી, તો મિથ્યાત્વેકરી હણાયલા જે અજાણ લોક, તેડને જવની નિવૃત્તિ ટુકડી તે કેમ હોય ! એટલે તે ચારિત્ર ધર્મ વ્યાંથી પામે કે જેથી કર્મબંધ ત્રૂટે ! અર્થાત્ ચારિત્ર ધર્મ નજ પામે. ॥ ૬ ॥

અવતરણ:— એવી રીતે વિરતિનું ડુર્જનપણું દેખાડ્યું ; હવે અવિરતિ જીવોને જોઈને વિરતિ જીવોને શું થાય છે તે કહે છે:— મૂલ:—વિરયાણં અવિરણ, જીવે દહૂણ હોઈમણ તાવો ॥ હા હા કહ જવકૂવે, બુહંતા પિહ્ન નચ્છંતિ ॥ ૭ ॥ દોહા:—દેવ અવિરતી જીવકું, તાપ વિરતિ મન હોય ॥ હા હા કિમ જવ કૂપમેં, બૂહત નાચે જોય ॥ ૭ ॥ વ્યાખ્યા:— અવિરણ— અવિરતિ જે હિંસાદિ અડારે પાપના સેવવા વાલા, જીવે— જીવોને દહૂણ— દેખીને વિરયાણં— વિરતિવંત પુરુષોના મણતાવો—ચિત્તનેવિષે કરુણારૂપ તાપ હોઈ— થાય છે. તેનું સ્વરૂપ આયું છે:— હા હા— સ્વેદની વાત છે. કહ— કેમ જવકૂવે--સંસારરૂપ અંધકૂપનેવિષે બુહંતા—બૂહતા તે અવિરતિ અપચ્ચા સ્કાણી અનાણી પ્રાણી નચ્છંતિ— નાચે છે એટલે નૃત્ય કરે છે અથવા ખુશી થાય છે. હે આત્મીનૂ, પિહ્ન— દેવ, ડુર્ગતિનું કારણ જે પાપ, તે કરી કરીને બાપડા જીવો ખુશી થાય છે ; એડનું કલ્યાણ તે અમે કેમ કરી શકીયે ! એવી રીતે અનેક પ્રકારે વિરતિવંત પુરુષોના મનનેવિષે તાપ અથવા સ્વેદ થાય છે ; પણ બીજા કોઈ પ્રકારનો તાપ વિરતિવંત પુરુષોને થતો નથી. ॥ ૭ ॥

અવતરણ:— અવિરતિને જોઈને વિરતિના મનમાં દયાનાવ ઉત્પન્ન થાય છે, એમ કહ્યું ; હવે બીજા સર્વ પાપોનું ફલ કહ્યું છે, તેમાં પણ મિથ્યાત્વનું ફલ અતિ

હુટ ઠે તે દેશાહે ઠે - મૂલ -આરન જમ્મિ પાવે, જીવા પાવતિ તિસ્ક હુસ્કાફ ॥ જ પુ
 ણ મિહ્નત્ત લવ, તેણ ન લહતિ જિણ વોહિ ॥ ૧૦ ॥ દોહા -આરનજ પાપે કરી, જીવ
 મહા હુલ પાય ॥ વલ્લિ મિથ્યાત્વ લવે કરી, લહૈ ન સમક્કિત નાય ॥ ૧૦ ॥ વ્યાખ્યા -
 આરનજમ્મિ-જીવને ઉપડવ કરવો, તે આરન થકી ઉત્પન્ન થયા જે પાવે-પાપ,
 તે કહ્યાથી જીવા-જીવો તિસ્ક હુસ્કાફ-તીક્રુણ હુલોને પાવતિ-પામેઠે, એલે હ
 લવનેજ પામેઠે પણ તેથી સમ્યક્ત્વ ન પામે એમ નથી થતુ, કિન્તુ સમ્યક્ત્વ પામ
 વાનો તેડને સજવ હોયઠે, અને પ્રાપ્ત પણ થાય ઠે પુણ-પરતુ જ-- જો મિહ્નત્ત
 લવ- વિપરીત પ્રરૂપણાદિક મિથ્યાત્વનો લવમાત્ર પણ જો જીવને આવીને વલ્લો
 તો તેણ-તેના યોગથી જિણવોહિ-જિનવોધિ તે શ્રી જિનનાપિત સમ્યક્ દર્શન,
 તેને પર જવે ન લહતિ-પામતો નથી એનો નાવાર્યે -વીજા પાપો કહ્યા ઠતા પ
 ણ જવાતરનેવિપે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવાનો સજવ ઠે, પરતુ મિથ્યાત્વના લવના સ
 યોગથી જવાતરમા સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી માટે વીજા પાપો કરતા મિથ્યા
 ત્વ પાપનું વધારે હુષ્ટપણું દેશાહયું ઠે ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ -જે વત્સૂત્ર તેજ મિથ્યાત્વ ઠે તે પ્રગટ કરી દેશાહે ઠે - મૂલ -જિણ
 વર આણા જગ, ઝમગ્ગ ઝસ્સુત્ત લેસ દેસણઠ ॥ આણા જગે પાવ, તા જિણમય
 હુકર ધમ્મ ॥ ૧૧ ॥ દોહા -દેશના ય વત્સૂત્રકી, હોય જિણાજ્ઞા જગ ॥ આજ્ઞા
 જગે પાપ તદ, હુ કર જિણ ધરમગ ॥ ૧૧ ॥ વ્યાખ્યા - ઝમગ્ગ ઝસ્સુત્ત લેસ ઠે
 સણઠ-ઝન્માર્ગ વત્સૂત્રનોલેશ દેશાહવાથી ઉત્પન્ન થયો જે જિણવર આણાજગ-
 જિનવરની આજ્ઞાનો જગ (જગ કહ્યાથી અત્યંતાજાવ નહી પણ જગની પઠે અ
 થવા સ્વપ્નની પઠે થાયઠે તે હુલનો હેતુ હોવાથી તેજ અહીં જિનાજ્ઞાનો જગ
 જાણવો) આણાજગે-જિન આજ્ઞાનો જગ થયાથી પાવ-પાપ થાયઠે, તા-તેય
 કી જિણમય-જિનમત તે શ્રી જિનેશ્વરનો નાપેલો ધમ્મ-સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મ તે
 હુકર-હુકર ઠે, એલે કરવો ધણો કઠણ ઠે માટે જેમ જિન આજ્ઞાનો જગ અ
 થવા સ્વપ્ન ન થાય તેમ જચ્ચ જીવોએ કરવું જોયે ॥ ૧૧ ॥

અવતરણ -આ-મર્યાદા કરી જ્ઞા- જણાય જીવાદિક પદાર્થો જેથી તેને આ
 જ્ઞા કહેઠે, એહવી શ્રીવીતરાગની વાણી ઠે ક્ષાયોપશમિક નાવ તજીને વધિક નાવ
 નુ સેવન કરવું તે ઝન્માર્ગ, અને શ્રી વીતરાગના વચનોથી જે વલટું વોલવું તેને
 વત્સૂત્ર કહેઠે તો જિન આજ્ઞા રહિત જે ધર્મ તે પાપ ફલનો દેનાર ઠે, તે દેશા
 હેઠે મૂલ -જિણવર આણા રહિય, વધારતાવિકેવિ જિણ દવ્વ ॥ વુહ્નંતિ જવ સમુ

દે, મૂઠા મોહેણ અન્નાણી ॥ ૧૧ ॥ દોહા:— કેડ મૂઠ અન્યાય કરિ, આણ જંગ
જિમ થાય ॥ તિમ જિણ ડવ્ય વધારતાં, બુઢે જવોદધિમાંય. ॥ ૧૨ ॥ વ્યાખ્યા:—
કેવિ—કેટલાએક મોહેણ— મોહે કરીને અન્નાણી— અજ્ઞાની ગુહજ્ઞાન વિકલ એહ
વા મૂઠ— મૂર્ખ તત્ત્વજ્ઞાનના અજાણ જિણવરઆણારહિયં— જિનવરની આજ્ઞાથી
રહિત થયા થકા જિણદત્ત જિનડવ્યને— વધારંતાવિ વધારતા ઠતાં પણ જવ સમુદે—
સંસાર સમુદનેવિપે બુઢંતિ— બુઢે ઠે જમેઠે. ॥ ૧૨ ॥

અવતરણ:—અંગારકર્માદિક કર્મરૂપ કુવ્યાપાર પોતે કસ્યાથી અથવા કોઈના હા
થે કરાવ્યાથી; અથવા દેવડવ્યેકરી ગૃહાદિક સ્થાવર મિલકત સ્વરીદ કરી અથ
વા કરાવીને જાડે આપવી તથા નીચ લોકોને જિનડવ્ય વ્યાજની આજ્ઞાએ ધીરવા
થી; તથા પોતે બલવાન ઠતાં જોર દેપાડીને જવરજસ્તીથી કોઈની પાસેથી કાંઈ
ડવ્ય જઈ લેવું તથા માલી, સુતાર, શિલ્પી (કડિયા) ઇત્યાદિકની પાસેથી વંચના કરી એ
ટલે ઠગીને જે દેવ ડવ્યની વૃદ્ધિ કરવી તે જિનઆજ્ઞાથી રહિત ઠે. એ વૃદ્ધિ જિન
આજ્ઞા પ્રમાણે કહેવાય નહી પણ જિનઆજ્ઞાથી બાહેર કહેવાય. તથા કુકલા
એટલે નરજી કલાએ કરી દેવડવ્ય વધારવાનો શાસ્ત્રોનેવિપે નિપેધ કસ્યો ઠે. ઘણો
જાન થતો હોય તોપણ એ ડવ્ય કોઈને અંગ ઉધાર દેવાનો નિપેધ કસ્યો ઠે. સુવ
ર્ણ તથા રત્નાદિકનાં આનૂપણો રાપીને તેના વ્યાજથી દેવડવ્યની વૃદ્ધિકરવી કહી
ઠે. અને સુકલાએકરી તથા ન્યાયોપાર્જિત ધનના જાગે કરી દેવડવ્યની વૃદ્ધિ ક
રવી એમ શાસ્ત્રોમાં કહ્યુંઠે. માટેજ અયોગ્ય મનુષ્યને દેશના દેવી નહી તે કહેઠે:—
મૂલ:— કુગ્ગહ ગહ ગહિયાણં, મુહો જો દેડ ધમ્મ ઉવણસં ॥ સો ચમ્માસી કુક્કર,
વયણમ્મિ સિવેડ કપ્પૂરં ॥ ૧૩ ॥ દોહા:— કુગ્ગહ ગ્રહ ગ્રહિ જીવકું, જો રુજ્ઞ ધ
ર્મ સુણાય ॥ ચર્મજરવી કૂકરમુલે, સો કર્પૂર ચવાય ॥ ૧૩ ॥ વ્યાખ્યા:— કુગ્ગહ
અગ્નિનિવેશ મિથ્યાત્વરૂપ જે કુગ્ગહ તદ્રૂપ ગહ—ગ્રહ જે જૂતાદિક તેણેકરી ગહિયા
ણં—ગ્રહણ થયેલા જે લોકો તેઆને મુહો—મુગ્ધ જો—જે ધમ્મઉવણસં—ધર્મના ઉ
પદેશને દેડ—દિયે ઠે; સો— તે ચમ્માસીકુક્કરવયણમ્મિ—ચર્માદિકને જઠ્ઠણ કરનાર
કૂતરાના મહોમાં જાણે કપ્પૂરં—કર્પૂર નોજન સિવેડ—ક્ષિપતિ એટલે નાચેઠે. એનો
જાવાર્થ:— જે મનુષ્યો હરાગ્રહરૂપ જૂતેકરી ગ્રસાયલા ઠે. તેડને ગુહ ધર્મની દેશ
ના દેવી તે કૂતરાના મહોડામાં ઉત્તમ નોજન આપવાની પઠેઠે; અર્થાત્ યોગ્ય
અધિકારી જોઈને ધર્મોપદેશ કરવો એ તાત્પર્ય ઠે. ॥ ૧૩ ॥

સિદ્ધાંતથી બાહેર પોતાની મતિએ કરી કલ્પેજો પોતે અંગીકાર કરેજો જે અસ

ત્ય પદાર્થ, તેને જૂનો ઉપદેશ દેઈને પુટ કરવો તે અગ્નિનિવેશ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે અને જે હેય ઉપાદેયના જ્ઞાનેકરી રહિત હોય તેને મુગ્ધ કહેવે

અવતરણ - અયોગ્ય પુરુષને ઉપદેશ દેવામા રોપનો સજવ છે તે કહેવે - મૂલ - રોસો વિશ્વમા કોસો, સુત્તં જાસંતયસ્સ ધન્નસ્સ ॥ ઇસુત્તેણ ચમાવિય, દોસ મહા મોહ આવાસો ॥ ૧૪ ॥ ઘોઠા - સૂત્ર જાપિ નર ધન્ય તસ, રોપવિ ઉપશમ કોશ ઇસૂત્રીકી પિણ ક્કમા, મહા મોહ ઘર ઘોષ ॥ ૧૪ ॥ આશ્વા - સુત્ત જાસંતયસ્સ ધન્નસ્સ-સૂત્રનું જાપણ કર્તા જે ધન્ય પુરુષ છે, તેનો રોસોવિ-રોપ ઇટલે ક્રોધ છે તે પણ ચમાકોસો-ક્કમાનો કોશ ઇટલે જઢાર છે, અને ઇસુત્તેણ-ઇસૂત્રેકરી ચમાવિય-ક્કમા પણ દોસ-ઘોષ અથવા ઢેપરૂપ છે, મહામોહ આવાસો-તે મહામોહ ઇટલે અજ્ઞાનનો આવાસ ઇટલે મહેલ છે એનો નાવાર્થ - સૂત્ર જાપી શુદ્ધ પ્રરૂપ ક ગીતાર્થ પુરુષનો ક્રોધ પણ ક્કમાનો જઢાર છે, કેમકે, તે શિષ્યાદિકને શુન સાધનનો હેતુ છે, અને ઇસૂત્ર જાપી અગીતાર્થ પુરુષની ક્કમા પણ ક્રોધનો જઢાર છે, કેમકે, તે શિષ્યાદિકને અશુન સાધનનો હેતુ છે ॥ ૧૪ ॥

અવતરણ - કોઈક ઠેકાણે ક્રોધ શુનનો હેતુ થાય છે અને ક્કમા અશુનનો હેતુ થાય છે માટે જિનધર્મનું સમ્યક્ જાણપણ ઘણું કઠણ છે તે કહેવે મૂલ - ઇક્કોવિ ન સદેહો, જ જિણ ધમ્મેણ અઢિ સુક્ક સુદ ॥ ત પુણ હવિન્નેય, અઇચ્છકક પુન્ન રહિયાણ ॥ ૧૫ ॥ ઘોઠા - જો શિવસુખ જિણધર્મથી, એકજિ નહિ સદેહ ॥ પુન્ય હીણકે જાણવો, કઠિણ મોહ સુખ તેહ ॥ ૧૫ ॥ આશ્વા - ઇક્કોવિ-એક પણ નસદેહો-સદેહ નથી, જ-જો જિણધર્મેણ-જિણધર્મનું આરાધન કશું ઠતા સુક્કસુદ-મોહસુખ અઢિ-છે, ઇટલે જિનધર્મના આરાધનથી નિશ્ચયે કરી મોહ થાય છે એમા એકે સદેહ નથી પુણ-વલી ત-તે જિનધર્મ હવિન્નેય-હુ લેકરી જાણવા યોગ્ય છે, ઇટલે જાણવાને અશક્ષ છે તે કોણેજે અઇચ્છકક પુન્નરહિયાણ-અતિ ઉત્કટ ઇટલે અતિ પ્રધાન સમ્યક્ત્વરૂપ પુન્ય થકી રહિત પ્રાણી છે તેને, અર્થાત્ અગ્નિનિવેશ મિથ્યાત્વને જિનધર્મનું સમ્યક્ જાણપણ થવું ઘણું કઠણ છે એ જાવ છે ॥ ૧૫ ॥

અવતરણ - સ્ત્રીની ચોસર કલા અને પુરુષની વોતેર કલા ઇત્યાદિ સ્થૂલ પદાર્થોથી જિનધર્મનું હુલેનપણુ દેખાવે છે - મૂલ - સવ્વપિ વિચાણિક્કહ, લપ્પહ તહ ચવરિ માહ જણમજ્ઞે ॥ ઇક્કપિ નાય હુત્તહ, જિણ મય વિદુ રયણ સુવિચ્છાણ ॥ ૧૬ ॥ ઘોઠા - ચતુરાઈ સવહી કલા, લહિયે જગત સુજાણ ॥ પિણ હુલેન ઇક્ક જૈન મત વિધી રત્ન વિજ્ઞાન ॥ ૧૬ ॥ આશ્વા - સવ્વપિ-સર્વ પણ વિચાણિક્કહ-લોકો

नेविपे जाण्यामां आवेढे, तह-तिम चउरिमाइ-चतुराईपणुं एटले उचित कार्यने विपे कुशलपणुं जणमझे-अविवेकी लोकोनेविपे पण जप्पइ दीगामां आवेढे; कांई डुर्जेन नथो, केमके संसारनी चतुराई जीवे अनंत वार पामेली ठे. परंतु जाय-हे नाई, इकंपि-एकज डुजहं-डुर्जेन ठे एटले दुःखे करी पमाय एवुं ठे ते जिणमय विहि रयण सुविआणं-जिनमत संबंधी विधि रत्तनुं जनुं जाणपणुं तथा करवा पणुं तेज एक डुर्जेन ठे, केमके, विवेकी पुरुषने जिनशासन संबंधी विधिरत्तनुं सम्यक् जाणपणुं तथा करवापणुं संजवे पण बीजाने संजवे नही ए जाव ठे. ॥१६॥

अवतरणः--जिनमतविधिरत्तना सम्यक् जाणपणानुं डुर्जेनपणुं देखामयुं, ते जाण पणानेज सम्यक्त्व कहेढे, माटे हवे सम्यक्त्वनुं डुर्जेनपणुं देखेढेः-- मूलः-- मि ठत्त बहु जयाए, विसुइ सम्मत्त कहण नवि डुजहं ॥ जह वर नरवइ चरियं, पाव नरिंदस्स उदयम्मि ॥ १७ ॥ दोहाः-- बहुजताय मिथ्यात्वकी, डुर्जेन सु समकित दयान ॥ जिम पापी नृपके उदै, वर नरनाय कथान ॥ १८ ॥ व्याख्याः-- मिठत्त बहु जयाए-मिथ्यात्व तथा मिथ्यात्वीओना बहुज पणाने लीधे, एटले व र्तमान डुपम कालमां देदीप्यमान असंयतपूजा नामे दशमा अबेराना महिमाए करी इव्यलिंगी कुलिंगी तथा तेओना सेवको अग्निनिवेशादिक मिथ्यात्वीओ घणा ठे माटे विसुइसम्मत्तकहणमवि-अग्निनिवेश मिथ्यात्व मजरहित निर्मल सम्यक्त्व नुं कथन करवुं पण डुजहं-डुर्जेन ठे. अहीं दृष्टांत कहेढेः--जह-जेम पावनरिंद स्स उदयम्मि--पापी एटले अन्याई राजानो उदय ययो ठतां वरनरवइ चरियं--प्रधा न न्यायवंत नृपतिना चरित्रनुं वर्णन करवुं डुर्जेन ठे तेम ते पण जाणी लेवुं. ॥ १७ ॥

अवतरणः--विशुइ सम्यक्त्वनुं कथन करवुं पण डुर्जेन ठे, तथापि उत्सूत्र नापी इव्यलिंगीनो त्यागकरवो योग्य ठे ते कहेढेः-- मूलः-- बहु गुण विज्ञा निलओ, उमुत्त नासी तहा विमुत्तवो ॥ जह वर मणि जुत्तो विहु, विग्घ करो विसहरो लोए ॥ १८ ॥ दोहाः-- बहु गुण विद्या गेहजो, तदपि उत्सूत्री हेय ॥ जिम वर मणिजुत्त विघ्न कर, विपथर लोक विपेय ॥ १९ ॥ व्याख्याः-- बहु गुण-जोप ण घणी आकरी क्रिया करवादिरूप घणा गुण विज्ञा-चौद श्रुतरूप विद्यानुं नि लओ-घर ठे, अथवा बहु गुणवाली विद्यानुं घर ठे, तहावि-तोपण उत्सूत्रना सी-उत्सूत्र नापण करनारा इव्यलिंगीनो मुत्तवो--त्यागकरवो योग्य ठे. एविपे दृ ष्टांत कहेढेः--जह-जेम वरमणिजुत्तोवि-श्रेष्ठ मणि रत्नेकरी युक्त ठतां पण दु-निश्च य करी विग्घ करो-विघ्नने करनारो एहेवो विसहरो-विपथर जे सर्प ते लोए-लोकने

વિપે અથવા લોકોએ ઠાઢવા યોગ્ય છે એનો નાવાર્થ. - જેમ સર્પ અમૂલ્ય મણિને ધારણ કરનારો ઠતા વિપમયી હોવાથી લ્યાગ કરવા યોગ્ય છે, તેમ કોઈ પુરુષ બહુ ગુણયુક્ત વિદ્યાવાન ઠતા વત્સૂત્રનાપી હોય તો અવશ્ય લ્યાગ કરવા યોગ્ય છે ॥ ૧૭ ॥

અવતરણ - અતિશય કરી જે મોહ તે વ્યામોહ કહેવાય છે તેમ વત્સૂત્રનાપી ઇવ્યલિંગી જે ગુરુ તે, કુજક્રમથી ચાલ્યા આવે છે, માટે તેને કેમ મૂકાય! જો હું લ્યાગ કરું તો સજ્જન લોકો મારો લ્યાગ કરે, અથવા વમાઈએ અંગીકાર કરેલો ચાલ મુકી દેયે તો બાપ દાદાનું નામ જાય, ઇત્યાદિક જે વિચાર કરવો તે સ્વજન વ્યોમોહ કહેવાય છે, તેજ દર્શાવે છે - મૂલ - સયણાણ વામોહે, લોઆ ધિષ્પંતિ અથ લોણ ॥ નો ધિષ્પંતિ સુધમ્મે, રમ્મેહા મોહ માહપ્પ ॥ ૧૯ ॥ દોહા - સ્વ જન નેહ ધન લોજ કરિ, સેવે લોક મિથ્યાત ॥ રમ્ય ધર્મમે નવિ રમૈ, હૈ અજ્ઞાન વતપાત ॥ ૧૯ ॥ વ્યાખ્યા - સયણાણવામોહે - સ્વજનના વ્યામોહેકરી, અથલોહે - અર્થના લોજેકરી, એટલે મત્ર તત્રાદિકનું અર્થ જે પ્રયોજન અથવા અર્થ જે ધન તેના લોજેકરી, લોઆ - સામાન્ય લોક જે છે તે, ધિષ્પંતિ - ગ્રહણ કરે છે એટલે પો તાને વશ કરે છે, અને રમ્મે - રમણીય જિન નાપિત સુધમ્મે - જે સારો ધર્મ છે તે નો ધિષ્પંતિ - ગ્રહણ કરતા નથી હા - મોટી છેદની વાત છે, જુવો મોહમાહપ્પ - મો હનુ કેટલું માહાત્મ્ય એટલે મહિમા છે એનો નાવાર્થ - સ્વજન અથવા ધનના લોજે કરીને લોકો મિથ્યાત્વનું સેવન કરે છે, અને રમ્ય જે જિન ધર્મ તેને મૂકી દિયે છે એ મોહનું મહાત્મ્ય છે ॥ ૧૯ ॥

આશકા - સર્વે લોક મોહને વશ થયા થકા મિથ્યાત્વની સેવના કરે છે એમ કહ્યાથી સર્વને અર્ધમનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે! એ શકાનું નિરાકરણ કરે છે - મૂલ - ગિહ્ગાવાર પરિસ્તમ, સ્વિન્નાણ નરાણ વીસમણ વાણ ॥ એગણ હોડ રમણી, અ ત્રેસિ જિણિદ વર ધમ્મ ॥ ૨૦ ॥ દોહા - ગૃહ વ્યાપાર પરિશ્રમે, સ્વિન્ન થયા નર તાહિ ॥ ઇકનારી વિશ્રામ હે, અન્ય જિનાગમમાહિ ॥ ૨૦ ॥ વ્યાખ્યા - સ્ત્રી પુત્રાદિક કુટુંબ પરિવાર ગિહ્ એટલે ઘરને અર્થે, વાવાર - દત્ત લાલ્લ રસાદિક અનેક વિધ વ્યાપાર કરતા થયો જે પરિસ્તમ - પરિશ્રમ એટલે છેદ તેણે કરી સ્વિન્નાણ - સ્વિન્ન એટલે થાક લાગ્યાથી આકુજ થયલા એવા એગણ - એકેક નરાણ - મનુષ્યને વીસમણવાણ - વિશ્રામનું સ્થાન તે રમણી - સ્ત્રી હોડ - છે કેમકે, તેડ જારી કર્મીજીગો છે માટે, અને અત્રેસિ - બીજાને એટલે સુદૃષ્ટિવત્ જીવોને વિશ્રામનું સ્થાન જિણદવર ધમ્મ - જિનેડનો નાપેલો પ્રધાન ધર્મ છે. અર્થાત્ જે નારી કર્મી માણ

સો ઠે તેંઝને સ્ત્રીનો સંગ પ્રીય લાગેઠે, અને જે હલુકર્મી માણશો ઠે તેઓને
જિન ધર્મ કર્તવ્ય પ્રીય લાગેઠે ॥ ૨૦ ॥

અવતરણ:-મૂઢ તથા અમૂઢ પેટ નરવામાં સરસાં ઠે, પણ કર્મવિપાકેકરી સરસા
નથી તે કહેઠે. મૂલ:- તુલ્યેવિ ઉચ્ચર નરણે, મૂઢ અમૂઢાણ પિઠ સુ વિવાગં ॥
એગાણ નરય હુકં, અન્નેસિં સાસયં સુકં ॥ ૨૧ ॥ દોહા:- સમ પિણ ઉદર
નરે જુઓ મૂઢ અમૂઢ વિપાક ॥ મૂઢ લદે નરકાદિ હુલ, નિપુણ લદે શિવ નાક
॥ ૨૧ ॥ વ્યાખ્યા:- જેના અરસ પરસ ઉચર નરણે-ઉદરનું નરનું એટલે પેટ
નરનું અથવા ઘરના વ્યાપાર કાર્યનું કરનું તે તુલ્યેવિ-તુલ્ય એટલે સરસા ઠે તોપ
ણ મૂઢ અમૂઢાણ-મૂઢતે અવિવેકી અજાણલોક અને અમૂઢ તે વિવેકી ધર્મના જાણ
લોક ઠે, તેઓના વિવાગં-વિપાક એટલે કર્મનો જુનાજુન રસ ને પિઠસુ-દે નાઈ
તું દેશ; એગાણ-એક એક કેટલાએક નિર્વિવેકી મહારંજી મહાપરિગ્રહી. તથા મિ
થ્યાદૃષ્ટિ જીવો ઠે તેઓને નરયહુકં-નરકનું હુલ ઠે. ઉપલક્ષણથી તિર્થંચ તથા
નિગોદનું હુલ પણ જાણવું. અન્નેસિં-ઝીજા જે સમ્યક્દૃષ્ટિ દેશવિરતિ ધર્મજી વિવે
કી જીવો ઠે તેઓને સાસયંસુકં મોટી સ્થિતિ આશ્રી દેવલોકસંબંધી શાશ્વત સુલ
ઠે. ઉપલક્ષણથી પરંપરાએકરી મોક્ષના સુલનો પણ સંનવ ઠે મૂઢ તથા અમૂઢ
ના વિપાકમાં એટલું ફરક ઠે માટે મૂઢપણનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય ઠે ॥ ૨૧ ॥

અવતરણ:-હવે બે ગાથાએ કરી અમૂઢપણની પ્રાપ્તિનો ઉપાય પ્રગટ કરીને કહે
ઠે:- જિણ મય કહા પબંધો, સંવેગ કરો જિયાણ સઘોવિ ॥ સંવેગો સમ્મત્તે, સ
મ્મત્તં સુહ દેસણયા ॥ ૨૨ ॥ તા જિન આણ પરેણં, ધમ્મોસો અવ સુગુરુ પાસમ્મિ ॥
અહ ઉચિયં સઘાઓ, તસ્સુવેસસ્સ કહગાઓ ॥ ૨૩ ॥ દોહા:- જિનમત કથા
પ્રબંધ સબ, જણ સંવેગ ઉપાય ॥ સંવેગ તુ સમકિત ઠતે સમકિત સુહ ગિરાયા ॥ ૨૨ ॥
તો જિન આણ પરે ધરમ, સુણવો સુગુરુ સકાશ ॥ અથવા તત ઉપદેશકો, કથ
ક સુ શ્રાવક પાસ ॥ ૨૩ ॥ વ્યાખ્યા:- સઘોવિ- સર્વ જિણમય કહા પબંધો-
જિન મતની કથાનો પ્રબંધ અથવા નિબંધ તે જિયાણ-હલુકર્મી જન્ય જીવોને
સંવેગ કરો-સંવેગ તે મોક્ષાનિજાણ, તેનો કરનાર ઠે. અને સંવેગો સમ્મ
ત્તે-સંવેગ તે સમ્યક્ત્વ ઠતાં ઠે એટલે સમ્યક્ત્વ ઠતાં સંવેગ હોય ઠે. સુહ દેસ
ણયા-ઉત્સૂત્ર મલ કલંક રહિત સુહ દેશનાએ કરી સમ્મત્ત-સમ્યક્ત્વ હોયઠે. એ
નો જાવાર્થ:- હલુ કર્મી જીવોને જિન મતની કથાના સર્વ પ્રબંધો અથવા સ
ર્વ નિબંધો સંવેગના જનક ઠે. ॥ ૨૨ ॥ તા-તે કારણ માટે જિનઆણપરેણં-

જિનરાજની આજ્ઞાનેવિપે જે તત્પર પ્રધાન છે તે મનુષ્યે, સુગુરુ પાસમ્મિ-સારા ગુરુની પાસે એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્રવાન ગુરુની પાઝે ધમ્મો-યર્મે સોશ્રવ-સાનજલુ યોગ્ય છે અહ-અથ એટલે જો તેવા મુનિ મહારાજનો યોગ ન થાય તો ઓચિય-ઓચિત પ્રમાણે તસ્સુવેસસ્સ- તે સુગુરુ જાપિત યર્મે ઓપેદેશનો કહ્યાઓ-વેક્તા પંણ પોતાની મતિથી કહેનાર નહીં એહેવો સદ્ધાઓ-શ્રાવક જે ધારણાદિક ગુણોસહિત હોય તેને સમીપે ધર્મ સાનજલવો પંણ વીજાની પાઝે થી સાનજલુ નહીં એનો જાવાર્થ -- જિનાજ્ઞા પાલનાર પ્રાણીએ સુગુરુની પાઝેથીયર્મે જુ શ્રવણ કરજુ, તેનો યોગ ન થાય તો કોઈ ધારણાદિ ગુણો સહિત શ્રાવકની પાસેથી સાનજલુ પંણ અનેરા પાસેથી કઢી પંણ સાનજલુ નહીં ॥ ૨૩ ॥

અવતરણ - ધર્મોપદેશ સાનજલ્યાથી સમ્યક્ત્વાદિકનુ જાણપણુ થાયછે તે શ્રેષ્ઠને તે કહેછે - મૂલ - સ કહાસો ઓવેસો, તન્નાણ જેણ જાણઈ જીવો ॥ સમ્મત્ત મિત્ત જાવ, ગુરુ અગુરુ ધમ્મ લોથ વિઈ ॥ ૨૪ ॥ દોહા - કથા જ્ઞાન ઓપેદેશતે જાણે જાતે જીવ ॥ સમકિત અરુ મિથ્યાત્વનો, જાવ ત્રિલોક થિતીવ ॥ ૨૪ ॥ વ્યાખ્યા - સકહા- તે કથા સો ઓવેસો-તે ઓપેદેશ તન્નાણ- તે જ્ઞાન જેણ-જેણે કરી જીવો- જીવ સમ્મત્તમિત્તજાવ-સમ્યક્ત્વ તથા મિથ્યાત્વના જાવ અથવા સ્વરૂપને ગુરુઅગુરુ-સુગુરુ અને અગુરુ એટલે કુગુરુના જાવને તથા ધમ્મ-જિન ધર્મની સ્થિતિના જાવને અને લોથવિઈ લોકની સ્થિતિના સ્વરૂપને જાણડ-ઓપા દેય તથા હેયપણે જાણે એનો જાવાર્થ -- જેણેકરી જીવ સમ્યક્ત્વાદિકના સ્વરૂપને જાણી શકે નહીં તે કથા પંણ નહીં તે ઓપેદેશ પંણ નહીં અને તે જ્ઞાનપંણ કહેવાય નહીં જ્ઞાનાદિ રત્નત્રય સયુક્ત તે સુગુરુ કહેવાય છે, તેથી વિપરીત તે કુગુરુ કહેવાયછે રાત્રિ જોજનની વિરતિ પ્રમુખ તે ધર્મસ્થિતિ કહેવાયછે, અને ય ન ધાન્યાદિકે કરી પ્રાયે યદ્દસ્ય શોનેછે, અથવા લોકવિરુદ્ધ ન કરજુ તે જોકસ્થિતિ કહેવાયછે ॥ ૨૪ ॥

અવતરણ - જિન વચન સાનજ્યાયકી પંણ કેટલાએક જારી કર્મો જીવોનુ મિથ્યાત્વ જતુ નથી તે કહેછે મૂલ - જિણ ગુણ રચણ મહા નિહિ, લક્ષૂણિ કિન જાડ મિત્ત ॥ અહ પત્તેતિ નિહાણે, કિવણાણ પુણોવિ ઘરિદ્ધ ॥ ૨૫ ॥ દોહા - જિન ગુણ મણિ નિપિ પાય કર, કિમ ન થાય મિથ્યાત્ત ॥ નિપિ પાયે પિણ રૂપણકે, વજિ દરિદ્ધ વિરુદ્ધાત્ત ॥ ૨૫ ॥ વ્યાખ્યા - જિણ ગુણ રચણ મહા નિહિ-જિનરાજના સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિક ગુણરૂપ રત્નના ઘાટશામ સિ

કાંતરૂપ મહા નિધિને લઘૂણવિ-પામીને પણ એટલે સાંજલીને પણ અનિનિવેશ મિથ્યાત્વી જીવોનું મિથ્યત્વ-મિથ્યાત્વ તે અતત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ કિંનજાડ-કેમ જતું નથી. એવો શિષ્યે પ્રશ્ન કયો તેનો ગુરુ ઉત્તર આપેઃ- અહ-અથ નિહાણે પત્તે-રત્ન તથા સુવર્ણનું નિધાન પ્રાપ્ત થયું ઠતાં પણ કિવણાણ-રૂપણ પુરુષોનું પુણોવિ-તો પણ દારિદ્ર્ય-દારિદ્ર્ય કેમ જતું નથી, અર્થાત્ રૂપણ પુરુષને રત્ન અથવા સુવર્ણોદિ કરું નિધાન મળ્યું ઠતાં પણ તેનું દારિદ્ર્ય જતું નથી, તેમ જિન ગુણ રત્ન સિદ્ધાંત મહાનિધિપ્રતે કાને સાંજલીને પણ નારી કર્મી જીવોનું મિથ્યાત્વ જતું નથી॥૧૫॥

અવતરણ:- જેમ જિનાગમ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે, તેમજ જિનના ઉપ દેજોજા પર્યૂષણાદિક રૂઢા પર્વો પણ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે તે કહેઃ. મૂલ:- સો જયત્ત જેણ વિહિયા, સંવત્તર ચાઝમાસિય સુપવા ॥ નિદંધસાણ જા ચડ, જેસિ પનાવઝો ધમ્મમડ ॥ ૧૬ દોહા:- ધર્મ પર્વ સંવત્સરી, ચતુર્માસિ આ દેય ॥ આપ્યા જેણે જયતુ તે, પાપી સુમતિ ધરેય ॥ ૧૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સો-તે જિન જયત્ત-જયવંતા થાયો જેણ-જેણે સંવત્તર ચાઝમાસિય સુપવા-સાંવત્સરક પર્યૂષણા પર્વ તથા ચતુર્માસિક ત્રણ (ઉપલઘૂણથી ચૌદસ પૂર્ણમાસિ અષ્ટમ્યાદિ ઠપવિ તથા કલ્યાણિક તિથિ રૂઢા પર્વન) વિહિયા-ઉત્પન્ન કયા છે, જેસિ-જે પર્વોના પ નાવાઝ-પ્રનાવથકી નિદંધસાણ-નિદંધમ પ્રાણીયોની એટલે નિર્દય પ્રાણીયોની પણ ધમ્મમડ-ધર્મ કરવાની મતિ તથા જિન ધર્મ પ્રશંસવાની મતિ એટલે વુદ્ધિ જાયડ-થાય઼ે. એનો નાવાર્થ:- પર્યૂષણાદિક સુપર્વનેવિપે ચતુર્વિધ શ્રીસંય, વિજે પ પણે ચતુર્વિધ ધર્મનેવિપે ઉદ્યમ કરે઼; તેને જોઈ નિર્દય પ્રાણીઝની પણ જૈન ધર્મ અંગીકાર કરવાની અથવા પ્રશંસવાની મતિ થાય઼ે, ત્યારે દયાવંત પ્રાણીયોની થાય તેમાં શું કહેવું! માટે જેણે સુપર્વ આપ્યા઼ે તે જિનરાજ જયવંતા થાઓ. ॥૧૬॥

અવતરણ:- સુપર્વનેવિપે કહીને હવે કુપર્વનેવિપે કહે઼:- મૂલ:- નામંપિ તસ્સ અસુહં, જેણ નિદિઠાડ મિથ પવાડ ॥ જેસિં અણુસંગાઝ, ધમ્મીણવિ હોડ પાવ મડ ॥ ૧૭ ॥ દોહા:- પાપ પર્વ જેણે રચ્યા, અશુન નામ પણ તાસ ॥ ધર્મીને પણ જેહથી, પાપ મતીનો વાસ ॥ ૧૭ ॥ વ્યાખ્યા:- તસ્સ-તેનું નામંપિ-નામ પણ અસુહં-અશુન છે, એટલે પાપ છે. જેણ-જેણે મિથ પવાડ-મિથ્યાત્વના પર્વ નિદિઠાડ-ઉત્પન્ન કયા છે અથવા તેનો ઉપદેશ કયો છે. જેસિં-જે પર્વોના અણુસંગાઝ-અનુસંગ થકી એટલે પ્રસંગ થકી ધમ્મીણવિ-ધર્મી લોકોની પણ પાવ મડ-પાપ મતિ એટલે પાપ કરવાની વુદ્ધિ હોડ-થાય઼ે. એનો નાવાર્થ:-હોલી, ધુ

લેટી. વિજયાદશમી, ગણેશ ચોથ, નાગ પચમી, પાપ નવમી, વજ્ર વારસ, તથા
વન તેરસ इत्यादिक અનેક મિથ્યાત્વના પર્વોને દિવસે ઘણા પાપ, ઉપડવ, હાસ્ય
કુતુહલ થાય છે, જેના પ્રસંગથી ધર્મી પુરુષોની પણ પાપ મતિ થાય છે ત્યારે અર્ધમી
લોકોની તે શી વાત કહેવી ! માટે જે પુરુષે મિથ્યાત્વ પર્વોની સ્થાપના કરી છે તે પુરુષ
નું નામ પણ અશુભ જાણવું, એટલે તેનું નામ લીધાથી પણ પાપ લાગે છે ॥૨૭॥

અવતરણ--ઉપરની વે ગાથાના અનુસારે તો જ્યારે સુપર્વ આવે છે, ત્યારે સર્વને
ધર્મમતિ ઉત્પન્ન હોવાથી વધા ધર્મી થવા જોયે, અને જ્યારે કુપર્વ આવે છે ત્યારે
ફરી તેઓની જ પાપ બુદ્ધિ થઈ જવાને લીધે વધા પાપી થવા જોયે ત્યારે કોઈનો
સ્થાપીનાવ સિદ્ધ થયો નહીં એટલે સર્વે જન પાપી અને ધર્મી ઠરશે એ આશંકા
દૂર કરવાને ઉત્તર કહે છે -- મૂલ -મજ્ઞઠિં પુણ એસા, અણુસગેણ હવતિ ગુણ
દોસા ॥ ઉક્કિઠ પુણ પાવા, અણુસગેણ ન ધિપ્પતિ ॥ ૨૮ ॥ ઘોઘા - હેવે સગે જે
હવો, તે નર મય્યમ હોય ॥ અતિ ધર્મી અતિ પાતકી, તે તો ફિરે ન કોય ॥૨૮
વ્યાખ્યા -- પુણ તેમા મજ્ઞઠિં- મય્યમ પુરુષની સ્થિતિ એટલે મર્યાદા એસા-એ
છે, અણુસગેણ- અનુસંગે કરીને એટલે પરના પ્રસંગે કરીને ગુણદોસા- ગુણવાન
તથા દોષવાન હવતિ-થાય છે, એટલે ગુણીના પ્રસંગથી ગુણી તથા નિર્ગુણીના પ્ર
સંગથી ગુણ રહિત થાય છે, એ મય્યમ પુરુષની સ્થિતિ છે, પરતુ ઉક્કિઠ પુણપાવા-
જે ઉત્ક્રુષ્ટ પુણ્યવત ધર્મી તથા જે ઉત્ક્રુષ્ટ પાપી અધર્મી છે તે અણુસગેણ- પર પ્ર
સંગેકરી ન ધિપ્પતિ- ગ્રહણ કર્યા જતા નથી એનો નાવાર્થ - ઉત્ક્રુષ્ટ ધર્મીને
પાપીનો પ્રસંગ થાય તો પણ તેની પાપમતિ થતી નથી, અને ઉત્ક્રુષ્ટ જે પાપી
હોય તેને ધર્મીનો પ્રસંગ થાય તોપણ તેને ધર્મ મતિ થતી નથી, અને જે મય્યમ
પુરુષ હોય છે તેજ જ ન્યૂનાધિકતાને પામે છે જે અતિ પાપી તેમજ અતિ પુણ્યવાન
નહોય તે મય્યમ પુરુષ કહેવાય છે ॥ ૨૮ ॥

અવતરણ -વલી એનેજ ચલી દઢાવે છે --મૂલ -અઙ્ગસય પાવિય પાવા, ધમ્મિય પ
વેસુ તોપિ પાવ રયા ॥ ન ચજ્ઞતિ સુઘ ધમ્મા, વજ્ઞા કિવિપાવ પવેસુ ॥૨૯॥ ઘોઘા -અતિ
શય પાપી પાપરત, રહે સુપર્વ જેમ ॥ પાપ કુપર્વે ધર્મથી, વન્ય ચલે નહિ તેમ ॥૨૯॥
વ્યાખ્યા --જે માટે એમ છે તો-તેમાટે અઙ્ગસય પાવિય પાવા-અતિશય એટલે ઉત્ક્રુષ્ટ
પામ્યું છે પાપ જેણે, એટલે જે ઉત્ક્રુષ્ટ પાપી પુરુષ છે તે ધમ્મિયપવેસુ-ધર્મી પુરુ
ષો મદ્યથી પર્યુપણાદિક પર્વોને વિષે પણ પાવરયા-પાપ રત હોય છે, એટલે પાપ ક
ર્મને વિષે આસક્ત રહે છે કિં- તેમજ કેટલાક ધન-વન્ય એટલે પુણ્યવત પ્રાણી

૩ પાપપદ્ધેસુ--પાપ પર્વોનેવિપે પણ શુદ્ધ ધર્મમા--શુદ્ધ ધર્મથકી નચલંતિ--ચલાયમા ન થતા નથી. અને નવીન ધર્મો જીવોને સ્થિર રાખવાને અર્થે દર્શન ત્રણ પાસઠા દિકનો તથા અન્ય દર્શની કુલિંગીનો પ્રસંગ પણ કરતા નથી, યણો કહેવાથી શું

અવતરણ:-- જેમ સુપર્વ અને કુપર્વ એ બે પ્રકારના પર્વ કહ્યાઠે, તેમ સુલક્ષ્મી તથા કુલક્ષ્મી એ બે પ્રકારની લક્ષ્મી ઠે તે બતાવેઠે:-- મૂલ:-- લઢીવિ હવડ્ હવિ હા, એગા પુરિસાણ સ્વવડ્ ગુણ રિદિ ॥ એગાય ડહ્મસંતી, અપુત્ર પુત્રાણુ નાવાડ ॥ ૩૦ ॥ દોહા:-- લક્ષ્મી દોવિધ એક તો, નર ગુણ ધણ ક્ષયકાર ॥ એક દિપાવં પુરુષકું, પાપ પુન્ય અનુસાર ॥ ૩૦ ॥ વ્યાખ્યા:--લઢીવિ--લક્ષ્મી પણ હવિહા--બે પ્રકારે હવડ્-ઠે. તેમાં એગા--એક તો અજ્ઞાન કષ્ટાદિકે કરી પ્રાપ્ત થયેલી જે ઠે તે પુરિસાણ--પુરુષોની ગુણરિદ્ધિ--જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપ રિદ્ધિને સ્વવડ્--ક્ષય કરેઠે, એટલે નાશ કરેઠે. ય--વળી એગા--એક સુપાત્ર દાનાદિકેકરી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મીઠે તે પુરુષોની જ્ઞાનાદિક ગુણરૂદ્ધિને ડહ્મસંતી--ડહ્માસને પમાડે ઠે એટલે વધારેઠે. અપુત્ર પુત્રાણુ નાવાડ--પાપ ધર્મના અનુજાવ થકી એટલે પ્રજાવથકી તે લક્ષ્મી બે પ્રકારે હોયઠે. અપુત્ર--પાપ અજ્ઞાન કષ્ટાદિક, તેના પ્રજાવથી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મી તે ગુણરૂદ્ધિને નાશ કરેઠે; અને પુત્ર--પુન્ય ધર્મ સુપાત્ર દાનાદિક, તેના પ્રજાવથકી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મી તે ગુણ રૂદ્ધિની વૃદ્ધિ કરેઠે. ॥ ૩૦ ॥

અવતરણ:-- તે લક્ષ્મી હેવા દેવામાં જેમ દોષ યાયઠે તેમ કહેઠે:-- મૂલ:-- ગુરુણો નટ્ટા જાયા, સદ્દે શુણિકુણ લિંતિ દાણાડ ॥ હુન્નિવિ અમુણિય સારા, દૂ સમ સમયમ્મિ વુહંતિ ॥ ૩૧ ॥ દોહા:-- નાટ થયા ગુરુ શ્રાદ્ધને, સ્ત્રવી લેત દા નાદિ ॥ તત્ત્વ અજાણ હા વુડે, હસસ્મ સમણ પ્રાદિ ॥ ૩૧ ॥ વ્યાખ્યા:--ગુરુણો--નામમાત્ર ગુરુ કેવલ બાહ્ય લિંગ રજોહરણ મુખ વસ્ત્ર ધારીને આજીવિકાનો કર નાર, નટ્ટા જાયા--નાટ થયા એટલે નાટની પઠે કીર્તિ વંચનાના બોલનાર થયા સદ્દે--નામમાત્ર શ્રાવકને શુણિકુણ--સ્ત્રવીને એટલે અહો મહાજાગ્ય, પુન્યવંત, અહો કલ્પવૃક્ષ, મનોવંચિત પૂરક, દેવગુરુ નક્તિકારક, જિન આજ્ઞા પ્રતિપાલક, શ્રાદ્ધવ્રત ધારક, હીન દીનોદ્ધારક, ધીર ગંજીર ઔદાર્યાદિ ગુણ ગણૈરલંકૃત ઇત્યાદિ ક સ્તવના કરીને દાણાડ--અસનાદિ આહાર વસ્ત્ર પાત્ર કંબલ પાદ પુસણાદિક વસ્તુ લિંતિ--લિયેઠે. હુન્નિવિ--તે બન્ને એટલે સ્તવના સાંજલીને વસ્તુને દેવાવાલો ગ્રહસ્થ અને સ્તવના કરીને વસ્તુને હેવાવાલો કુગુરુ અમુણિયસારા--જેડાં સિદ્ધાં

तनो सार एटले परमार्थ जाण्यो नथी, तेउ दूसमसमयम्मि-डुपम कालरूप समु
इनेविपे बुद्धंति-बूमेठे, एटले नरक निगोदादिकनेविपे प्राये घणा कालसुधीनमेठे ३ ।

अवतरण - गत गाथामा परमार्थने न जाणनारा बूडेठे एम कबु, ते परमा
र्थने न जाणनारा घणा ठे अने परमार्थने जाणनारा थोडा ठे ते कारण सहित
कहेठे मूल - मिच्च पवाहे रत्तो, लोओ परमच्च जाणओ थोवो ॥ गुरुणो गारव
रसिआ, सुद्ध धम्म निगूहति ॥ ३१ ॥ दोहा - मिच्च प्रवाहे रत्त घणा, लोक स्तो
क समुद्ध ॥ गारविरत्त जपट गुरु, गोपे धर्म विसुद्ध ॥ ३१ ॥ व्याख्या - मिच्च प
वाहे-मिथ्या एटले विचार रहित कृतानेविपे रत्तो-रत्त एटले आसक्त एवा लोओ-
जे लोक ठे, ते घणा ठे ते लोकोपकी तथा सम्यक्त्वना पडिवाइ थकी परमच्च
जाणओ-परमार्थना जाण पुरुषो ह्मणा घणाजथोवी-थोडा ठे, कारण के ग
रव रसिआ-इहि रत्त साता गौरवनेविपे रसिक एवा गुरुणो-नाम मात्र गुरुठे, ते
सुद्ध धम्म-निर्मल जिन जापित तपस्यमरूप धर्ममार्गने निगूहति-गोपवेठे केम
के, सुद्ध मार्गनी प्ररूपणा करीश तो मने कोण वादो ' तथा पूजो ' एवी स्था
पना करीने सुद्ध मार्गने प्रकाश करता नथी, माटे परमार्थना जाण पुरुष थोडाठे ३१

अवतरण - वली बीजो हेतु वतावे ठे मूल - सबोवि अरिह देवो, सुगुरु गुरु
जणऽ नाम मित्तेण ॥ तेसि सुख सुहय, पुन्न विहूणा न पावति ॥ ३२ ॥
दोहा - अरिह देव सुगुरु गुरु, नाम मात्र सवि कहत् ॥ ताके सुनग सुरूपकं,
पुन्यहीण नहि जहत् ॥ ३२ ॥ व्याख्या - परपरा गत जे श्रावक कुल, तेनेविपे
उपजेला ते सबोवि-वधाउने पूठीये तो नाममित्तेण-नामात्रे करीने जणऽ-एम क
हेठे के, अरिह देवो-अरिहत जे वीतराग ते देव, सुगुरुगुरु-सविद्ध गीतार्थ ते
गुरु, उपलक्षणथी श्रीवीतराग जापित श्रुत चारित्ररूप ते धर्म, एम नाममात्र
थी कहेठे, केमके, तेसि-ते देव गुरु तथा धर्मसु सुहय-सुख दायक इटकारी एव
जे सुख-स्वरूप, तेने पुन्नविहूणा-रूडा पुन्यथी रहित प्राणी न पावति-पामत्ता न
थी, माटे परमार्थना जाण वर्त्तमान काजनेविपे थोडा अथवा कोई विरला ठे ॥ ३२ ॥

अवतरण - सुद्ध मार्गना उपदेशक तो ठे तोपण ह्मणा परमार्थना जाण
पुरुष थोडा केम कहोठो? एवो गिप्यनो सगय दूर करवा निमित्त गुरु कहेठे के
अहो नइ, सानज - ॥ मूल - सुद्धा जिण आण रया, केसि पावाण हुंति सिर सज,
जेसि ते सिरसूल केसि भूढाण ते गुरुणो ॥ ३४ ॥ दोहा - सुद्ध जिनाज्ञा रत्त दुवे, कै
खलने गिर सज ॥ जेने ते शिरसज फुन, ते गुरु सव अनुकूज ॥ ३४ ॥ व्याख्या -

જિણ આણરયા- જિન રાજની આજ્ઞા પાલવાનેવિષે રક્ત ઇટલે સાવધાન હોવાને લીધે સુઘા- નિર્મલ ચિત્તવાલા એવા જે સંવિદ્ધ ગીતાર્થે શુદ્ધ માર્ગોપદેશક છે તે કેસિં પાવાણ-કેટલાએક પાપી શ્રમણોના સિરસૂલં-માથાનું સૂલ હુંતિ- યાયઠે; ઇટલે શુદ્ધ માર્ગની દેશના કોઈક પ્રકારે સાંજલીને ત્રાસને પામે છે. એવા જેસિં- જે પાપી શ્રમણ કેવલ વેશધારી હોય છે, તેડને તે શુદ્ધ માર્ગ ઉપદેશક પુરુષ સિરસૂલં-માથાના સૂલના જેવા લાગે છે. તે-તે પાપી શ્રમણ નિઃકેવલ વેશધારી કે સિંમૂઢાણ- કેટલા એક મૂઢ અજાણ લોકોના ગુરુણો-ગુરુ છે, ઇટલે પૂજ્ય છે. એનો જાવાર્થ:- જે પાપી શ્રમણ પાપંમી જૈનાજાસ નિઃકેવલ વેશધારી સંવિદ્ધ પદ્ધતિના ગુણે કરીને પણ રહિત એવા તથા તેડના સમ્યક્ જ્ઞાન વિકલ એવાં જત્ત લોક તો ઘણા હોય છે, પણ સત્ય અસત્યના વિવેકી પરમાર્થે કુશલ કોઈ વિરજાજ હોય છે

અવતરણ:- અશુદ્ધ માર્ગ પ્રરૂપક કુગુરુને તથા તેના જત્ત લોકોને જોડેને ગ્રંથકાર સ્વેદ સહિત વચન કહે છે ॥ મૂલ:- હા હા ગુરુ અ અકજ્ઞં, સામી ન હુ અભિ કસ્સ પુક્કરિમો ॥ કહ જિણ વચણ કહ સુગુરુ, સાવયા કહ ઇય અકજ્ઞં ॥૩૫॥ દોહા:- ગુરુ અકાર્ય દાનહિ ઘણી, કરિયે કહા પુકાર ॥ સુગુરુ શ્રાદ્ધ જિ ન વચન કહ, કહા અકાર્ય અસાર ॥ ૩૫ ॥ વ્યાખ્યા:- હા હા-અતિ મોટો સ્વેદ થાય છે; ગુરુ અ અકજ્ઞં-કુંગુરુને માનવું તથા પૂજવું ઇત્યાદિરૂપ વર્તમાન સમયનેવિષે મોટું અકાર્ય થાય છે, એવી રીતે દયાલુ સુગુરુનાં વચન સાંજલીને કોઈ એકં બોલ્યો કે ત્યારે પુકાર કરો; ઇટલે કોઈ સુધર્મી રાજા પ્રમુખની પાસે ફિરિયાદ કરો. ત્યારે ગુરુ કહેવા લાગ્યા કે હે જન્મ, સામી-સુરાજકુલોત્પન્ન લોકહિત કારક ડુર્નીતિ નિવારક કોઈ રાજા નઅઢી-નથી. તો હુ-નિશ્ચયે કસ્સ-કોની આગલ પુક્કરિમો-અમે પુકાર કરિયે! માટે ફિરિયાદ કરવી નિરર્થક છે; એવાં ગુરુનાં વચન સાંજલીને વલી તે બોલ્યો કે, ત્યારે પ્રથમ ‘હા હા ગુરુ અ અકજ્ઞં’ એ વાક્ય તમે કેમ બોલ્યા? ગુરુએ કહ્યું ઇટલા વાસ્તે કે, કહ-ક્યાંહાં જિણવચણ-સકલ નય સમૂહ, અશિલ્લ દોષ રહિત, એવાં જિનવચન ઇટલે સર્વજ્ઞ જાણિત વચન, અને કહ-ક્યાંહાં સુગુરુ સાવયા- સુગુરુ તથા શ્રાવક અને કહ-ક્યાંહાં ગુરુ અ અકજ્ઞં-સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા થકી ઋષ્ટ અવિધિ માર્ગના ઉપદેશક, એવા જે કુગુરુ, તેડની સેવનારૂપ મોટું અકાર્ય જે છે તે કેટલો અનર્થ કારી છે!! જિનરાજના નામાદિક લઈ, તથા અશુદ્ધ માર્ગની પ્રરૂપણા કરી કરીને તે

કુગુરુ પોતાને તથા પોતાના નક્ક લોકોને હુર્ગતિમાં નાખે છે, એવા કરુણા જાવ થી 'હા હા ગુરુ અ અકલ્લ' એ વાક્ય બોલવામાં આવ્યું છે ॥ ૩૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કુગુરુની સેવનારૂપ મોટું અકાર્ય કહ્યું તે પથાર્ય જાણીને કોઈક હલુકર્મી નચ્ચજીવ તે ગુરુનો ત્યાગ કરે તેને મૂઢ લોક હુટ ક હેઢે, તે દટાતેકરિ કહેઢે -મૂલ -સપ્પે દિઢે નાસડ, જોડ ન હુ કિંપિ કોડ અરકે ઈ ॥ જો ચચઈ ગુરુ સપ્પ, હા મૂઢા નણડ તં હુઠં ॥ ૩૬ ॥ દોહા - સાપ ઢેવ નાસે કુઈ, લોક કહે કહુ નાહિ ॥ કુગુરુ સાપથી જે નસે, મૂઢ કહે સ્વલ તાહિ ॥ ૩૬ ॥ વ્યાખ્યા -જોડ-લોક સપ્પે દિઢે-સર્પનેદેસીને નાસડ-નાશી જાય તેને કોડ-કોઈ માણસ કિપિ-કોઈ અરકેડ-કહેતા ન-નથી હુ-નિશ્ચયે, ઇટલે તેને કોઈ એમ કહેતો નથી કે તુ કાયર છે, બીકણ છે, અથવા નપુસક છે ઇત્યાદિક કોઈ નરજી વચન કહેતા નથી, ઝલહુ સારું કહેઢે, કે તારુ મોટું જાગ્ય જે તુ સા પની પાસેથી નાશી ગયો અને જો-જે પુરુષ કુગુરુ સપ્પ-કગુરુરૂપ સર્પને ચચડ-ત્યાગ કરેઢે ઇટલે તેને મૂકી દિયેઢે, હા-ઈતિલેદે મૂઢા-મૂઢ અજ્ઞાની લોક તં-તે કુગુરુરૂપ સર્પને મૂકી દેનારને હુઠ-હુટ, જાગ્યહીણ, પોતાના વાપ વાદાદિ પૂર્વજોની કુલમર્યાદાનુ ઝલ્લવન કરનાર છે એમ નણડ-કહેઢે; પણ સારું કહેતા નથી, ઇટલે તુ કુગુરુરૂપ સર્પથી વચી ગયો એ ઘણું સારું થયું માટે તું મોટો જાગ્યવાન છે એમ ક હેતા નથી, કેમકે સર્પ અને કુગુરુમા કેટલું અંતર છે તે તેડ જાણતા નથી ॥ ૩૬ ॥

અવતરણ - હવે સર્પ અને કુગુરુમા ઘણો અંતરાય છે તે કહેઢે - ॥ મૂલ - સપ્પો. ઇક્ક મરણ, કુગુરુ અણતાડ દેડ મરણાડ ॥ તો વરિસપ્પ ગહિયું, મા કુગુરુ સેવણ નહં ॥ ૩૭ ॥ દોહા - એક મરણકું સાપ દે, કુગુરુ મરણ અનત ॥ શ્રેષ્ઠ સા પ ગ્રહહુ તદા, કગુરુ સેવ નહિ સત ॥ ૩૭ ॥ વ્યાખ્યા -સપ્પો-સર્પ ઇક્કમરણ-એકજવાર મરણને દિયેઢે, અને કુગુરુ-અગીતાર્ય તથા વિધિમાર્ગના અજાણ જે કુગુરુ તે અનતાડ મરણાડ દેડ-અનતવાર મરણને દિયેઢે, જ્યારે અગીતાર્ય કુગુરુની એવી કથા છે, ત્યારે જે સર્વ ગુણેકરી રહિત કુગુરુ હોય તેવું જી કહેવું ૧ તો-તે માટે નહ-હે નડ, સપ્પગહિયુ-સર્પને મણિલેવાદિકને અર્થે જે ગ્રહણ કરવું તે વર-શ્રેષ્ઠ છે પણ કુગુરુસેવણ-કુગુરુની સેવા અથવા પૂજા મા-કરીશ મા અર્થ ત્ દે નડ, રહે કુગુરુની સેવના તુ કરે કદાપિ કરવી નહી, તુ પોતાનું કલ્યાણ ઇ જનાર તથા સરલ સ્વજાવનો હોવાથી આ ઝત્તમ સીલામણ હુ તને આપુહું ॥ ૩૭ ॥

અવતરણ -એવી રીતે પૂર્વ ગાથામાં સર્પથી પળ કુગુરુને જૂનો કહ્યો તેમ

ठतां तेने लोको गुरुबुद्धि नेमेठे तेनुं कारण गुं? ते ठलायाने लीधे मानेठे एम
 दृष्टांत सहित कहेठे:- जिण आणा विचयंता, गुरुणो नणिऊण जं न मिग्यंति॥
 ता किं कीरइ लोओ, ठलिओ गडुरि पवाहेणं ॥ ३७ ॥ दोहा:- जिण आझाथी
 रहितने, गुरुकहि जो शिर नाय ॥ गमर प्रवाहे जण ठव्यो, तो सुं करिये नाय ॥
 ॥ ३७ ॥ व्याख्या:- जिण आणा- समिति गुप्ति महाव्रतादि जिण नाषित क्रि
 या अनुष्ठानरूप जे जिनराजनी आझा, तेने विचयंता-विशेषे करी त्याग करनार
 एवो जे कुगुरु, तेने गुरुणो- गुरु नणिऊण- कहीने एटले जाणीने जं- जो
 नमिग्यंति-लोक नमेठे, ता-तो किंकरइ-गुं करिये ! एनो कोई उपाय नथी. केम
 के, गडुरि पवाहेणं-गाडरीना प्रवाहनी पठे विचार रहित मूर्ख लोकोनी जे चाल
 तेणे करीने लोओ-लोको ठलिओ-ठलाई गया ठे. ते जाणे दिग्मूढपणाने, अं
 धपणाने, बधिरपणाने पाम्या होयनी ! एवा ए लोक थई गया ठे. तथा तेओने
 जाणे दुष्टग्रह तथा नूत वलग्या होयनी ! तथा तेओनी ऊपर योग चूर्णादिक
 नापीने जाणे कोईये वश करी लीधा होयनी ! केमके सिद्धांतथी बधुं विपरीत
 आचारे चालेठे, तेमज बीजाने पण चलावेठे. एवा कुगुरुने गुरु करीने मानेठे
 माटे ए लोक गाडरीया प्रवाहे करी ठलाया ठे, तेओने हवे सुधारवानो कांई उ
 पाय विचारमां आवतो नथी. ॥ ३७ ॥

अवतरण:-पूर्व गाथामां कह्युं के लोको ठलाई गयाठे ते ऊपर कोई एवी आशंका
 करेके, लोको गुरुने दाक्षिणताने लीधे नमता हजो ! एटले चतुराईवाला जाणीने नम
 ता हजो ! तेने हितोपदेशक गुरु कहेठे के, नाई ए ठेकाणे लोको चतुराईथी रहितठे, ते
 सांजल:-मूल:-निदस्किन्नो लोओ, जइ कुवि मग्गेइ रुट्टिया खंमं॥कुगुरूण संग चयणे,
 दस्किन्नंही महामोहे॥३७॥ दोहा:-लोक अदाक्षिण कोइ जो, मागे रुट्टिया नाग॥कुगु
 रु संगत्यागनविषे, दाक्षिणता धिग राग॥३७॥ व्याख्या:-निदस्किन्नो-दाक्षिणथीरहित
 लोओ-आ लोको ठे, केमके, जइ-जो कुवि-कोई पण नूखेकरी पीडित रांक माणस रुट्टि
 याखंमं-रोटीनो खंम एटले रोटलीनो एक ककडो मग्गेइ-अन्नदाता, सेव साहेब इ
 त्यादिक चाटुक वचने करी मागेठे, तो पण तेने ते आपतां नथी, उलटां डुर्वच
 नो बोलीने कहाडी मूकेठे. अने कुगुरूण संग चयणे-कगुरुनो संग त्यागवाने
 विषे दस्किन्नं-दाक्षिणपणुं करेठे. एटले एमने मारा बाप दादादिक मानता आ
 वेला ठे, वली मारा गह्वना कहेवायठे ; माटे केम ठोडाय ! एम लोक कुगुरुनी
 दाक्षिणतामां पड्या ठे ; हा- मोटो खेद ठे, महामोहो-ए मोटुं अज्ञान ठे के,

दीन दुःखीने एक रोटीनो ककडो आपता कवण लागेठे, अने दुर्ग-दुर्गति प्रापक जे कुगुरु, तेने अति सरस असन प्रधान वसन प्रमुखेकरी सन्मानेठे, माटे ए मोटुं अज्ञान लोकोनेविषे प्रवर्त्ते ठे ॥ ३९ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामां दृष्टीरागी लोकोनु मूढपणु कखु, हवे तेओना नाम मात्र गुरुनु मूढपणु कहेवे - मूल - कि नणिमो कि करिमो, ताण हयासाण धिष्ठ दुष्ठाण ॥ जे दसिऊण लिंग, खिवति न रयम्मि मुद्द जण ॥ ४० ॥ दोहा - नाखे नरके मुग्ध जन, देखाडी मुनि वेष ॥ ते हताश खल धीवने, कहिये किमुं विशेष ॥ ४० ॥ व्याख्या - हयासाण-उत्तरोत्तर कत्याणरूप हणार्ई ठे आशा जेनी एवा धिष्ठ दुष्ठाण-धीठ एटले अकार्य करवामा अति चतुर अने दुष्ट एटले दोषवाला ताण- तेओने कि नणिमो- खु कहेवु! अने कि करिमो- खु करवु? जो उपकार करिये तो परघातादि उपडव करवाने सावधान थाय, ते आंधला सिहना नेत्र उघाडवाना दृष्टांते जाणी जेवु, एटले कोई आंधलो सिह जोई तेनी ऊपर दया आपणीने कोई पुरुष कांई इजाज करीने तेने देखतो करे तो तेनाज प्राण लिये तेम कुगुरुनी ऊपर उपकार कखो होय तो तेना बदलामा अपकार शिवाय बीजो फायदो थवानो नथी त्यारे कोई कहेओ के तेओनी ऊपर अपकारज करवो तो ते पुण्यवानने अवटित ठे, माटे तेओने खुं कहेवु! अने खु करवु कांई कहेवु! अथवा करवु उचितज नथी केमके, जे-जे लिंग-रजोहरण तथा मुख वस्त्रादिक साधुनो वेष तेने दसिऊण-देखामीने मुद्दजण-मुग्ध जन एटले विवेक विकल लोक, तेओने नरयम्मि-नरकनेविषे खिवति-नाखेठे ॥ ४० ॥

अवतरण - पूर्व गाथामां कुगुरुनु मूढपणु देखाडवु, हवे तेउनी सुतिने मिपे निदा करे ठे - ॥ मूल - कुगुरुवि ससिमोहं, जेसि मोहाइ चमिमा दहुं ॥ सुगुरुण उवरि नची, अइ निविमा होइ नवाण ॥ ४१ ॥ दोहा - ते प्रससिये कुगुरु पण, ज सु मोहादिक देष ॥ सुगुरु परिजवी जीवके, याए जगति विशेष ॥ ४१ ॥ व्याख्या - कुगुरुवि- कुगुरुने पण ससिमोह-हु- प्रशंसुं हु, केमके, जेसि-जेना मोहाइ चमिमा-मोहादिके करी जे चमपणु अथवा, क्रूरपणु, तेने दहुं-देखीने नवाण-मोहाजिलापी नव्य प्राणीयोने सुगुरुण उवरि-सुगुरुनी ऊपर अइनिविमा-अतिदृढ नक्ति होइ-थाय ठे एटला वास्ते कुगुरुनी प्रशंसा करिये ठेये, परवु तेना गुणोनु वर्णन करी प्रशंसा करता नथी. ॥ ४१ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा जे नव्य जीव कह्या ते सम्यक् दृष्टि जाणवा तेउनु

સમ્યક્ત્વ ઇલાસને પામવાનું કારણ કહે છે:- મૂલ:- જહ જહ તુટ્ઠ ધમ્મો, જહ જહ હુઠાણ હોઈ અઈ ઉદડ ॥ સમદિષ્ઠિ જિયાણં ॥ તહ તહ ઇલસઈ સમત્તં ॥ ૪૧ ॥ દોહા ॥ જિમ જિમ સ્વલનો અતિ ઉદે, જિમ જિમ તૂટે ધર્મે ॥ તિમ તિમ સમકિત જીવકો, ઇલસૈ સમકિત સર્મે ॥ ૪૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જહ જહ-જેમ જેમ ધમ્મો-જિન નાપિત ધર્મે તુટ્ઠ-તૂટેઘે એટલે હાણીને પામે છે, વલી જહ જહ-જેમ જેમ હુઠાણ-દર્શન ઇષ્ટ, નિન્દવ, પાસઙ્ગા, ઇસન્ના તથા કુસીલિયાદિક અંતે અન્ય દર્શની ત્રિદંતી, પરિવ્રાજક, તથા વિપ્રાદિક હુષ્ટ લોકોનો અઈ ઉદડ-અતિ ઉદય એટલે અતિશય જોર સત્કાર તથા પૂજાદિક હોઈ-થાય છે. તહ તહ-તેમ તેમ સમદિષ્ઠિ જિયાણં-સમ્યક્ દૃષ્ટિ જીવોનું સમ્મત્તં-સમ્યક્ત્વ ઇલસઈ-ઇલાસને પામે છે, એટલે વિશેષ દીપે છે એ મોટો આશ્ચર્ય છે. શિષ્યને ગુરુ કહે છે કે, કોઈ આશ્ચર્ય નથી, વસ્ત્ર, પાત્ર, વસતિ, આહાર તથા પોતપોતાના શ્રાવક ઇત્યાદિની ઊપર લડી મરણે; અને સાધુ કહેવાણે. વલી કલહના કરનાર, મારકૂટના કરનાર ગુર્વાદિક મોટા સત્પુરુષને પણ અસમાધિ ઉત્પન્ન કરનારા થયે. હુપમ કાલમાં ઘણા અસંયતિ થયા થકા સંયતિ કહેવાણે; અને કોઈક વિરલા ધર્મીયો સુસાધુ થયે એવાં શ્રી મહાવીર સ્વામીનાં વચન સંજારી સંજારીને તથા તે પૂર્વોક્ત લોકોને જોઈ જોઈને શ્રી વીર વચનની આસ્થા તે સમ્યક્ત્વનું આસિક્ષ્યતા નામે પાંચમું લક્ષણ દૃઢ થાય છે. ॥ ૪૨ ॥

અવતરણ:- પૂર્વોક્ત ગાથામાં જેમ હુષ્ટ પાપી લોકોનો હમણા અતિ ઉદય કહ્યો તેમ હમણા જિનમતનો અતિ ઉદય કેમ થતો નથી? તે પ્રશ્નોત્તરરૂપ ગાથા એકરી કહેઘે:- મૂલ:- જઅ જંતુ જણણિ તુલ્હે, અઈ ઉદયં જં ન જિણમએ હોઈ ॥ તં કિઠ કાલ સંનવ, જિયાણ અઈ પાવ માહણ્યં ॥ ૪૩ ॥ દોહા:- જગ જનની સમ જિનમતે, જો અતિ ઉદય ન હોય ॥ કલિ કાલજ જણનો અતિ, પાપ મહાતમ સોય ॥ ૪૪ ॥ વ્યાખ્યા:- જઅજંતુજણણિતુલ્હે-જગતના જીવને માતાની તુલ્ય, જિણમએ-એવો જે જિનમત, તેનો અઈ ઉદય-અતિ ઉદય જં-જો ન-નથી હોઈ-થતો તં-તે કિઠકાલસંનવજિયાણ-ક્ષિપ્રકાલ એટલે કલિકાલમાં ઉત્પન્ન થએલા જે જીવ તેડના અઈપાવમાહણ્ય-ઉત્સૂત્ર દેશનાદિક દોષરૂપ અતિ પાપનું મહાત્મ્ય છે. એનો નાવાર્થ:- જિનમતનો ઉદય તો શ્રી હુણ્ણસહ અણગારસુધી વર્તે; તોપણ જેવો તીર્થંકર મહારાજ ઠતાં જિનમતનો ઉદય હતો, તેવો જિનમતનો અતિ ઉદય નથી થતો તેનું કારણ દોષ હુષ્ટ કલિષ્ટ પંચમ કાલનેવિષે ઇ

ત્વન્ન થયા જે જીવ પાશ્વંતી લોક, તેના ઉત્સૂત્ર દેશનાદિ મહાદોષરૂપ અતિ પા
પનો પ્રતાપ છે માટે જૈન મતનો અતિ ઉદય કેવી રીતે થાય' ॥ ૪૩ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં કહ્યું કે જિનમતનો અતિ ઉદય થતો નથી તે હ
ઉ લોકોના અતિ પાપનું મહાત્મ્ય છે, તે હુટ લોકો પાપે કરીને પૂર્ણ હોય છે તે
કહે છે - મૂલ - ધમ્મમિ જસ્સ માયા, મિહ્વત્ત ગહો ઇસુત્તિ નોસકા ॥ કુગુરુવિ
કરડ સુગુરુ, વિહસોવિ સ પાવ પુત્તન્તિ ॥ ૪૪ ॥ દોહા - જિસકે માયા ધર્મમે,
લાગો ગ્રહ મિથ્યાત ॥ સો ઉત્સૂત્રી નરમ નહ, કહૈ ઇલટિ સવિ વાત ॥ ૪૪ ॥
વ્યાખ્યા - જસ્સ-જેને ધમ્મમિ-જિન ધર્મનેવિપે માયા-કપટ વર્તે છે, એટલે પૂજા
ધનાદિક લાભ યશ કીર્તિને અર્થે લોકની દૃષ્ટિ કરી જે ધર્મ કરવો તે વધી મા
યા જાણવી તે જેને છે, મિહ્વત્તગહો-અતલ શ્રદ્ધાન મિથ્યાત્વનો ગૃહ હવવા
દ વર્તે છે જેને વલી ઇસુત્તિ-ઉત્સૂત્ર જાપી છે, નોસકા-ઉત્સૂત્ર જાપવા
થકી નરક નિગોદનેવિપે અનત કાલસુધી નિવાસ થશે એવી જેને ગંકા નથી,
વલી જે કુગુરુવિ-કુગુરુપ્રતે પણ સુગુરુ-સારો ગુરુ કરડ-કરે છે, એટલે આ ઉત્તમ
ગુરુ છે એમ માને છે, સ-તે વિહસોવિ-વિદ્વાન ઠતા પણ એટલે હવ્યથકી ઘણા
શાસ્ત્રો નણેલો ઠતા પણ પાવ પુત્તન્તિ-હિસાદિક અઢારે પાપેકરી પૂર્ણ જાણવો ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે જે પાપેકરી પૂર્ણ હોય તે કાંઈ પણ
ધર્મ કાર્ય કરી શકે નહીં, ધર્મ કાર્ય જિનાજ્ઞા પ્રમાણે કલાથી સુખદાયક થાય
છે, અન્યથા ન થાય તે કહે છે - મૂલ - કિઙ્ગપિ ધમ્મ કિઙ્ગ, પૂયા પમુહ જિણિ
દ આણા ॥ ચૂચ મણુગ્ગ હરિદ્ધ, આણા ખંગાવ હહદાય ॥ ૪૫ ॥ દોહા -
જિન પૂજાદિક કાર્ય પણ, સફલ જિનાજ્ઞા થાય ॥ આણા ખગરહિત દયા, કાર્ય
સર્વો હુલ્લદાય ॥ ૪૫ ॥ વ્યાખ્યા - પૂયા પમુહ-પૂજા પ્રમુખ એટલે જિન પૂજા,
સામાયક પ્રતિક્રમણ, શાસ્ત્રાન્યાસ, તથા જિનચુવન કરાવવા પ્રમુખ ધમ્મકિઙ્ગ
ધર્મરૂપ જે કિઙ્ગપિ-કરતુ તેપણ જિણિદ આણા-જિનંદની આજ્ઞા કરી સુખદાઈ
પાવે ચૂચમણુગ્ગહરિદ્ધ-જૂત અનુગ્રહ રહિત એટલે જીવ દયાઈ કરીને રહિત
જે જિન પૂજા તથા સામાયકાદિક ધર્મ કાર્ય કરતુ તે જિન આણાનો ખગ કલા
જેતુ પાવે માટે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે, વીતરાગની આજ્ઞાનો ખગ કરવા થકી
પૂર્વોક્ત સર્વ ધર્મકાર્ય હહદાય-જન્મ મરણાદિક હુલ્લના દેનારા છે જિન રાજની
આજ્ઞાનું આરાધન કલાથીજ મોહ પાવે અને જિનરાજની આજ્ઞા વિરાધવા
થકી નરકાદિક હુલ્લ પાવે એ જિનાગમનું શુદ્ધ છે ॥ ૪૫ ॥

અવતરણ:-- જિનાઝાવિના કષ્ટાદિક જે કરવું તે સર્વ સંસારનો હેતુ થાય છે તે કહે છે:-- મૂલ:- કઠં કરંતિ અપ્પં, દમંતિ દવં ચયંતિ ધમ્મઠી ॥ ૬૬ ॥ કંઠં ન ચયંતિ મિહત્ત વિસલ્લવં જેણ વુહંતિ ॥ ૪૬ ॥ દોહા:-- કષ્ટ કરે આપા દમે, ઇચ્છ ત જે પણ જોય ॥ તજે નહી મિથ્યાત્વ લવ, વુડે જેહથી લોય ॥ ૪૬ ॥ વ્યાખ્યા:-- કઠં કરંતિ- લોચ કરવો, ઝઘામે પગે ચાલવું, ધરતી ઝપર સૂવું. તથા અણસણાદિ અનેક પ્રકારનું બાહ્ય તપ, ઇત્યાદિક કષ્ટ જે છે તે મૂર્ખ કરે છે: અપ્પં-આત્માને, એટલે મનને તથા ઇંદ્રિયોને દમંતિ-મૂર્ખ દમે છે, વલી દવં-ધનાદિક ઇચ્છ તેને ધમ્મઠિ-ધર્મના અર્થી શ્રદ્ધા જે મૂર્ખ ચયંતિ- ત્યાગે છે, પણ ૬૬ મિહત્તવિસલ્લવં-એક મિથ્યાત્વ ઉત્સૂત્રરૂપ વિપલવને ન ચયતિ- મૂંકી દેતા નથી. જેણ-જે મિથ્યાત્વ ઉત્સૂત્રરૂપ વિપલવે કરી મૂર્ખ અજ્ઞાની હઃસ્વ સમુદ્દનેવિપે વુહંતિ-વૂંડે છે; એ મોટી खेदની વાત છે. ॥ ૪૬ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વે ગાયમાં ઉત્સૂત્ર જાપીનું મૂઢપણું દેખામયું, હવે શુદ્ધ પુરુષનો સંગ કરવો અને અશુદ્ધ પુરુષનો સંગ ત્યાગવો તે કહે છે. ॥ મૂલ:- સુદ્ધ વિહિ ધમ્મ રાઝ, વઢઈ સુદ્ધાણ સંગમે સુઅણુ ॥ સાવિય અસુદ્ધ સંગે, નિઝણાણ વિગલ્લ અણુદિયહં ॥ ૪૭ ॥ દોહા:- વધે મીત સતસંગથી, વર વિધિ ધરમ સુરાગ ॥ ધટે કુસંગે પ્રતિ દિવસ, વિહુનો પણ તે રાગ ॥ ૪૭ ॥ વ્યાખ્યા:-- સુઅણુ--હે સુજન, હે ધર્મોપદેશ યોગ્ય, સુદ્ધાણ--જે શુદ્ધ પુરુષ, સુસાધુ, તથા સુશ્રાવક હોય તેનો સંગ મે--સમાગમ અથવા પરિચય કહ્યાથી સુદ્ધ વિહિ ધમ્મરાઝ--શુદ્ધ વિધિ તે રાગ દેપ મલ રહિત રત્નત્રયી મોક્ષ માર્ગ વિધિ તરૂપ જે જિન જાપિત ધર્મ તેનેવિપે રાગ એટલે પ્રીતિ વઢઈ-- વધે છે એટલે વૃદ્ધિને પામે છે. અને હે સુજન, સાવિય--તે પણ શુદ્ધ વિધિ ધર્મનો રાગ, અસુદ્ધ સંગે--અશુદ્ધ પુરુષ એટલે ઉત્સૂત્ર જાપી પાસઢાદિકનો સંગ અથવા પરિચય કહ્યાથી નિઝણાણવિ--નિપુણ પુરુષો પણ અણુદિયહં-નિરંતર દિન દિન પ્રતે ગલ્લ--ગલે છે એટલે હાણીને પામે છે. ત્યારે અનિપુણ પુરુષોને હાણી થાય તેમાં શું કહેવું! માટે ઉત્સૂત્રજાપી પાસઢાદિકનો સંગ સર્વથા વર્જવો; અને શુદ્ધ પ્રરૂપક આચારવંત પુરુષનો પરિચય કરવો ॥ ૪૭ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વે ગાયમાં અશુદ્ધ પુરુષના સંગનો ત્યાગ કરવો એમ કહ્યું, અથી એમ જાણવું કે જે અશુદ્ધ પુરુષ હોય છે તે શુદ્ધ પુરુષની ઝપર દેપ કરવા વાલા હોય છે; માટે તેના સમીપે બલવિનાના પુરુષે વસવું નહીં, તે કહે છે:-- મૂલ:- જો સે વડ્ સુદ્ધ ગુરુ, અસુદ્ધ જોઆણ સો મહા સત્તૂ ॥ તમ્હા તાણ સયાસે, બલ રહિયો

મા વસિષ્ઠ્યાસુ ॥ ૪૮ ॥ દોહા -- શુદ્ધ ગુરુ જે સેવતો, તે અશુદ્ધ જણ શત્રુ ॥ તો
બલ રહિત વસો નહી, જ્યાં અશુદ્ધ જણ તત્ર ॥ ૪૮ ॥ વ્યાખ્યા - જો-જે લોક
શુદ્ધ ગુરુ-નિર્મલ જ્ઞાન ધર્શન ચારિત્ર ગુણે ગુણવત ગુરુ પ્રતે સેવડ-સેવે છે, સો-
તે લોક અશુદ્ધ લોચાણ-ઉત્સૂત્ર નાપી પાસઢાદિકના દૃષ્ટીરાગી નક્ત લોક, તેડને મ
હાસતૂ-મહા શત્રુ ઇટલે વૈરીના જેવા લાગે છે, તમ્હા- તે કારણ માટે તાણ-તે
અશુદ્ધ લોકોના સયાસે-સમીપે વલરહિડ-યર્મ આશ્રી નિર્નય પણું અને શરીર ધ
નાદિક શક્તિ સપત્ર એમ અન્યંતર વાહ્ય એવે પ્રકારના વલે કરી, રહિતજે હોય તેણે મા
વસિષ્ઠ્યાસુ-વસતુ નહી, કેમકે, જે દેવી માણસ હોય તે સારા ગુણને પણ દૂષણ
ઢિયે છે, માટે અશુદ્ધ લોકોના સમીપે વસતુ તેમા ઘણો ઉપડવ રહ્યો છે, તે
થી વીજે કોઈ ટેકાણે રહેતુ તે સારુ છે ॥ ૪૮ ॥

અવતરણ -- પૂર્વે ગાથામા સ્વજ પુરુષોની પાસે રહેવાનું નિવારણ કહ્યું તેનું
કારણ કહેટે - મૂલ - સમય વિક્ર અસમઢા, સુસમઢા જઢ જિણમણ અવિકાં ॥
તઢ ન વઢડ ધમ્મો, પરાહવ લહડ ગુણરાગી ॥ ૪૯ ॥ દોહા -- જિન મત્ત વિઢ
અસમર્થ જન, જહા સમર્થ અજાણ ॥ ધર્મ ન વાધે તહ લહે, ગુણરાગી અપમાન
॥ ૪૯ ॥ વ્યાખ્યા - જઢ-જહા સમયવિક્ર-જિન આગમના જાણ પુરુષ અસમ
ઢા-ક્ષેત્ર કાલાદિક દોપેકરીને અસમર્થ છે, અને જિણમણ-જિન મતનેવિપે અવિકા-
જે અવિદ છે ઇટલે અજાણ છે, તે સુસમઢા-અતિ કલહ, ક્લેશ તથા માર કૂટ કર
વાને સમર્થ છે; તઢ-તિહા ધમ્મો-શુદ્ધ વિધિ ધર્મ નવઢડ-ઢુદ્ધને પામે નહી, ડ
લઢ ગુણરાગી-ગુણાનુરાગી પુરુષ પરાહવ-પરાજવને ઇટલે તિરસ્કારપણને લહડ-
લહે ઇટલે પામેટે, માટે અશુદ્ધ પુરુષોના સમીપે અસમર્થ હોય તેણે ન વસતુ ॥ ૪૯ ॥

અવતરણ - જે સામર્થ્યવાન ડન્માર્ગી તથા ડત્સૂત્રી હોય તેનો જિનમાર્ગને
વિપે પ્રવેશ કરગા દેવો નહી તે કહેટે - મૂલ - જ ન કરડ અડ જાવ, અમગ્ગ સે
વો સમઢડ ધમ્મે ॥ તા લઠ અહકુચ્યા, તા પીઢડ સુદ્ધ ધમ્મઢી ॥ ૫૦ ॥ દોહા
સઢલ કુમાર્ગી ધર્મમેં, જો ન કરે અતિ જાવ ॥ તો સુદર અથ જો કરે, તો સુધ
ધાર્મિ ડવ વાવ ॥ ૫૦ ॥ વ્યાખ્યા - સમઢડ-સુષ્ટિ ચપેટાદિક પ્રહારની અપેહ્યા
કરી કુઢિત સમર્થવત એવો જે અમગ્ગસેવી-અવિધિમાર્ગ ઇટલે ડન્માર્ગનો સેવ
નાર, ડત્સૂત્રનો વોઢનાર, સમ્યક્ત્વરહિત લિંગધારી લોક તથા તેડના નક્ત લોક
તે ધમ્મે-જિન ધર્મનેવિપે જ-જો અડજાવ-અતિ જાગપ્રતે નકરડ-કરે નહી, ઇટ
લે ત્યા પસારો અથગા પ્રવેશ કરે નહી, તા-તો લઠ-લઠ છે ઇટલે સુદરઢે અહ-

अथ जो ते अविधि मार्गना सेवनार लोक जिनधर्मनेविषे अति जाव एटले प्रवेश
कुच्या--करे ता--तो सुद्ध धम्मणी-सुद्ध धर्मना अर्थी जे नव्य प्राणी ठे तेउनेपी
ढइ-पीढे एटले अठता आल प्रदान डुर्वचन हेजनादिके करी दुःख दिये. माटे ते उ
न्मार्गि लोकोनो जिनधर्मनेविषे प्रसार न थाय एटले आवहुं न थाय तोज सारुं ५०

अवतरणः-- पूर्व गाथामां कहुं के, समर्थ उन्मार्गीनो जिनधर्मनेविषे प्रवेश
थाय तो ते धर्मार्थीने पीडा करेठे; हवे धर्मार्थी पुरुषोनो कोई पराजव करी श
के नही ते कहेठेः-- मूलः - जइ सव सावयाणं, एगच्चं जं तु मिहवायम्मि ॥
धम्मञ्जियाण संदर, ता कहणु पराजवं कुच्या ॥ ५१ ॥ दोहाः-- मिथ्या वादे
होय जो, आवक जन सब एक ॥ धर्मी जनकूं वर तदा, किम ये दुख अविवेक
॥ ५१ ॥ व्याख्याः-- मिहवायम्मि--मिथ्यावादनेविषे सव सावयाणं--नाम मात्र
सर्व आवकोनुं जं--जो एगच्चं--एकत्वपणुं ठे, तु--वली जइ--जो एकत्वपणुं धर्मवि
धिवादनेविषे धम्मञ्जियाण--धर्मार्थी पुरुषोनुं होय ता--तो सुंदर--हे सुंदर, हे न
इ, ते नाम मात्र आवक लोक धर्मार्थी पुरुषोनो पराजव--पराजव अथवा तिर
स्कार तु--इति वितर्कें कह--केम कुच्या--करे! अपि तु नज करे. धर्मार्थी पुरुषो
नुं पण धर्मविधिवादनेविषे एकत्वपणुं नथी केमके, ए विषम कालनो प्रजाव ठे.
माटे नाम मात्र जे आवक ठे ते धर्मार्थी पुरुषोनो पराजव करेठे. एनो जावार्थ
आ देरासरनेविषे अमारो तथा अमारा गोत्री होय तेओनो मूल नायकनी पूजा
आरती करवानो अधिकार ठे; बीजानो अधिकार नथी. तथा चंडिकादि गोत्र
देवो देवता अमारा पूर्वज मानता आब्याठे, ते अमे तमारा कहाथी केम मूकी
ये? नगरादिकनेविषे सुविहितनो प्रवेश यतां पूर्वे कोई समये ओठव ययो नथो
ते अमे बेग ठतां केम थाय! इत्यादिक जे मिथ्यावाद तेनेविषे नाममात्र आवकोनुं
जे एकत्वपणुं ठे, तेमां विधि चैत्यादिक धर्मविधिवादनेविषे धर्मार्थी पुरुषोनुं संघपट्टोक
एकत्वपणुं होय तो हे सुंदर, कोई पण धर्मार्थी पुरुषोनो पराजव करी शके नही.

अवतरणः-- पूर्व गाथामां धर्मार्थीनुं वर्णन कहुं, हवे ते धर्मार्थीने सहाय क
रनारा गुणोने कहेठेः-- मूलः-- तं जयइ पुरिस रयणं, सुगुणहं हेम गिरिवर मह
ग्घं ॥ जस्सा सयम्मि सेवइ. सुविहिरउं सुद्ध जिण धम्मं ॥ ५२ ॥ दोहाः--सुगुण म
हर्घ महा गिरि, जयसों पुरुष रतन्न ॥ जसु आश्रय आचार रत, करै सुधर्म जत
न्न ॥ ५२ ॥ व्याख्याः-- तं पुरिस रयणं--ते पुरुष रत्न जयइ--जयवंत ठे; अथ
वा जयवंत आओ, जस्त सयम्मि--जेना आश्रये एटले जेना आधारै सुविहिर

૩-સુવિહિરત પુરુષ એટલે વિધિમાર્ગનેવિષે તત્પર પુરુષ શુદ્ધ જિણધમ્મ કદાગ્રહા
દિક મગ્ગ કલંક રહિત જિનધર્મેપ્રતે સેવડ- સેવેઝે એટલે આરાધેઝે એવો પુરુષરત્ન
સુગુણકું-ઔદાર્ય, ધૈયે, ગજોર, ક્રમા વિનયાદિક સુષ્ટ ગુણરૂપ ધનેકરીને સહિત
ઝે, વળી તે પુરુષ રત્ન કેવો ઝે? હેમ ગિરિવર મહાગ્ધ-મેરુ પર્વતની પતે મહર્ધ ઝે
એટલે અતિ મહોંગો અથવા અમૂલ્ય ઝે ॥ ૫૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા કહ્યુ કે, ધર્મને સહાયતા કરનારો અમૂલ્ય પુરુષ
ઝે; તેનોજ ફરી પુટ્ટી કરેઝે - મૂજ - સુરતરુ ચિતામણિણો, અગ્ધ ન લહંતિ
તસ્સ પુરિસસ્સ ॥ જો સુવિહિરય જણાણ, ધમ્માધાર સયા દેઈ ॥ ૫૩ ॥ દોહા.-
તે સુપુરુષકે મૂજકૂ, સુરતરુ મળી ન પાય ॥ વિધિરત જનકું જો દિએ, ધર્મે સદ્દા
હ્ય સદાયા ॥ ૫૩ ॥ વ્યાખ્યા - જો- જે પુરુષ સુવિહિ રયણાણ- સુવિધિ રત લોકો
નૈ ધમ્માધાર- ધર્મનો આધાર એટલે ધર્મનો અવઘંબ સાદ્ય, દેડ- દિયેઝે, સયા- સ
દા સર્વદા, તસ્સ પુરિસસ્સ-તે પુરુષનો અગ્ધ-અર્થ એટલે મૂજ તે સુરતરુ ચિતામણિ
ણો-કટ્પવૃદ્ધ ચિતામણિરત્ન ડપલકુણથી કામધેનુ કામકુજ ઝે તે નલહંતિ-નથી
પામતા, કેમકે તે પુરુષને શિવસુખદાયક અમૂજક સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ ઝે
માટે કટ્પવૃદ્ધ ચિતામણિ પ્રમુખ ઝે તે તે પુરુષના મૂજને નથી પામતા, એટલે
તેની તુલના કરી શકતા નથી ॥ ૫૩ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા ધર્મને સહાય્ય કરનાર પુરુષના ગુણનું કીર્તન થયું
તે સાંજીને તે સત્પુરુષોત્તો લક્ષાને પામેઝે, ત્યારે તેનું ગુણ કીર્તન કરવામાં ફલ
શું ઝે એવી શકાનુ નિવારણ કરવાનેઅર્થે કહેઝે - મૂજ - લક્ષતિ જાણિ મોહ,
સપ્પુરિસા નિચય નામ ગહણેણ ॥ પુણ તેસિ કિત્તણાડ, અમ્હાણ ગલતિ કમ્મા
૬ ॥ ૫૪ ॥ દોહા - લાજૈ નિજ નામોચ્ચરે, હુ માનું સત્ત પુર્ષ ॥ વલિ વ્હેના ગુણ
ગાય હમ, કર્મ ટલે કટુ તુર્ષ ॥ ૫૪ ॥ વ્યાખ્યા - સપ્પુરિસા-સત્પુરુષ જે ઝે તે
જોપણ નિચય નામ ગહણેણ-નિજક નામનુ ગ્રહણ કહ્યાથી એટલે આ દાતા,
પરોપકાર કર્તા, ઇત્યાદિક ગુણે કરી સહિત પોતાનુ નામ સાંજ્યાથી લક્ષતિ-લ
ક્ષાને પામેઝે જાણિમોહ-એમ ઝે તે હું જાણુઠું, તોપણ તેસિ કિત્તણાડ-તેના
ગુણ કીર્તન કહ્યાથી પુણ-વળી અમ્હાણ-અમારા કમ્મા-જ્ઞાનાવરણાદિક પાપ
કર્મ ગલતિ-ગલેઝે, એટલે ક્યય થાયઝે, માટે સત્પુરુષના ગુણ કીર્તન નિરતર કરવા

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં સત્પુરુષોનેવિષે રહેલા ગુણોનું જે વર્ણન કર્યુ તે
નિર્જરાનો હેતુ ઝે એમ કહ્યુ, હવે આજ્ઞા રહિત ધર્મે સેવનારનો વાર્તા કહેઝે -મૂજ

આણા રહિયં કોહાડ સંજુયં અપ્પ સંસણહંચ ॥ ધમ્મં સેવં તાણં નય કિત્તો નેય ધમ્મં ચ ॥ ૫૫ ॥ દોહા:-- આણ જંગ ક્રોધાદિ જુત, આપ પ્રસંસ નિમિત્ત ॥ ધર્મ સેવતા લોકને, નહી ધર્મ નહિ કિત્ત ॥ ૫૫ ॥ વ્યાખ્યા:-- આણારહિયં--આશ્રવ હેય, સંવર, ઉપાદેય, એ વીતરાગની આજ્ઞા તેણે કરી રહિત. વળી કોહાડ સંજુયં ક્રોધાદિ સંયુક્ત એટલે ક્રોધ માન માયા લોભ એ ચાર કષાયે કરીને સહિત, તથા અપ્પ સંસણહં--આત્મ પ્રશંસાને અર્થે પોતાની શોનાને અર્થે એ પ્રકારે ધમ્મં--જિન ધર્મ પ્રતે સેવંતાણં--સેવનારા લોકોની નયકિત્તો--કીર્તિ નથી; એટલે વિવેકી પુરુષ જે ઠે તે તેડની શ્લાઘા કરતા નથી. ચ--વળી નેયધમ્મં-- તે ધર્મ પણ નહી કે જે ડુર્ગતિમાં પમતા પ્રાણીને રાખે નહી ॥ ૫૫ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, આજ્ઞારહિત ધર્મના સેવનારની કીર્તિ નથી હોતી અને તેડને ધર્મ પણ નથી હોતો; તો પણ કાંઈક તો કીર્તિ તથા ધર્મ થ તો હશે, એ આશંકા દૂર કરવાને કહેઠે:-- મૂલ:-- ડ્યર જણ સંસણાએ, હિઠા ડ સ્સુત્ત નાસિએ ન નયં ॥ હી હી તાણ નરાણં, ડહાડ જડ મુણડ જિણ નાહો ॥ ૫૬ ॥ દોહા:-- નીચ પ્રસંસાએ જણે, ઉત્થુત ધીર નિલાજ ॥ જો નાવી ડુઃખ તેહને, સો જાનૈ જિન રાજ ॥ ૫૬ ॥ વ્યાખ્યા:-- ડ્યર જણ સંસણાએ--જિનોક્ત ધર્મના અજાણ ડતર જન સામાન્ય લોકોએ કરેલી જે પ્રશંસા, તેણે કરીને હિઠા--નિહટ થાએલા એટલે પ્રસન્ન થયા થકા ડસ્સુત્ત નાસિએ--ડત્સૂત્ર નાપણ કરતાં ન નયં--જે ને નરકાદિકનેવિષે જમવાનું નય નથી; હી હી--મોટી છેદની વાત ઠે. તાણ નરાણં--તે નરોના અનાગત કાલસંબંધી ડહાડ--જે ડુઃખ ઠે, તે પ્રતે જડ--જો જિણ નાહો--જિનનાથ મુણડ--જાણે ઠે; તો પણ તે ડુઃખપ્રતે સમસ્ત પ્રકારે કહેવાને સમર્થ નથી, કેમકે, ડુઃખ અનંત ઠે માટે ॥ ૫૬ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં ડત્સૂત્ર નાષીને અનંત ડુઃખ થાય ઠે એમ કહ્યું, હવે બોધીને અનંત સંસાર ત્રમણનો નાશ થાય ઠે તે કહે ઠે:-- મૂલ:-- ડસ્સુત્ત નાસગાણં, બોહી નાસો અણંત સંસારો ॥ પાણજ્ઞાણેવિ ધીરા, ડસ્સુત્તં તા ન નાસંતિ ॥ ૫૭ ॥ દોહા:-- બોધિ નાશ ડત્સૂત્રિકે, જામણ મરણ અનંત ॥ પ્રાણ તજે પણ ધીર તત, નહિ ડત્સૂત્ર જણંત ॥ ૫૭ ॥ વ્યાખ્યા:-- ડસ્સુત્ત નાસગાણં--જિન રાજના વચનથી વિરુદ્ધ તે ડત્સૂત્ર કહેવાય ઠે, તેનું નાષણ કરનાર એટલે બોલનાર, તેને બોહીનાસો--શ્રી જિન ધર્મની પ્રાપ્તિ તે બોધી સમ્યક્ત્વ તેનો નાશ થાય અને અણંત સંસારો--અનંત સંસાર થાય એટલે અનંત કાલસુગ્રી ચાર ગતિમાં ત્ર

मबु थाय ता-ते कारण माटे पाणञ्चएवि-प्राण तज्याथी पण एटले प्राण कठने विपे आख्या ठता पण धीरा- बुद्धिमान जे पमित पुरुष ठे ते उत्सुतं-जिन वचन थी विरुद्ध न जासति- बोलता नथी ॥ ५७ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा उत्सूत्र बोलबु नही, एटले जे धीर पुरुष होयठे ते उत्सूत्रुं बोजबु अविधि जाणने त्याग करेठे, हवे ते अविधिनी प्रशंसा पण न कर बी ते कहेठे - मूल - मुद्दाण रजणढं, अविहि पसस कयावि न करिण्या ॥ कि कुज बहुणो कडवि, शुणति वेसाण चरियाइ ॥ ५८ ॥ दोहा - अविधि कीर्ति न कर कदा, कुज जन रजन हेत ॥ शुन कुज बहु कि जी किया, वेस्या चरित शुणेत ॥ ५८ ॥ व्याख्या - मुद्दाण रजणढ-अजाण लोकोने रजन कर वाने अर्थे अविहि पसस-पोतानो गह मूकी बोजानी पात्रो जई सामायक पडि कमण शास्त्र श्रवणादिक काई न करबु, जेम तेम पूजा सामायकादिक धर्मकृत्य करबु, विधि अविधि काई न जोबु, इत्यादिक जे उत्सूत्र तेरूप अविधिनी प्रशंसा एटले नि कारण जे अविधि करवानी अजिजापा जे अविधिनी प्रशंसा तेने सत्पुरुष कयावि-कदापि एटले कोई काले पण न करिण्या-करे नहो, एज वात दृढ करवाने वास्ते अर्ही दृष्टात कहेठे - कि-शुं कुलवहुणो- कुलवबु एटले कुलवा न स्त्रीओ कडवि- कोई ठेकाणे पण वेसाण चरियाइ- पोतानी इजाए चालबु, मरस आहार करवो, अति उन्नव वेश पहरेवो, परपुरुषने जोगवबु, जोबननो लान मानवो, इत्यादिक वेस्याना जे चरित ते प्रते शुणति-सवे अथवा वखाणे, अपि तु नहोज वखाणे केम के जो तेना वखाण करे तो कलक लागे तेम जे सत्पुरुष ठे ते अविधिनी श्लाघा करेज नहो केमके, जो करे तो तेने उत्सूत्रनो कलंक लागे ५८

अवतरण - पूर्व गाथामा अविधिनी प्रशंसा ते जिन अज्ञाना जगनो हेतु हो वाथो तेनो निषेध कखो, हवे ते जिन आज्ञाना जगनो जय कोईने होयठे ने को ईने नथी होतो ते कहे ठे - मूल - जिण आणा जंग जय, जवसय जीयाण होइ जीवाण ॥ जवसय अजीरुयाण, जिण आणा जजण कीडा ॥ ५९ ॥ दोहा - जवजयथी अति जीरु जे, आण जग जय तास ॥ जवजयथकी अजीरुनें, आणा जग न हास ॥ ५९ ॥ व्याख्या - जवसय जीयाण- जवसतजीत एटले नरकादि कना शेकडा जवयकी बीहीना एवा जीवाण- जीव जे ठे तेओने जिणआणा जगजय- जिन आज्ञाना जगनो जय होइ-थाय ठे, केमके, ते जवसत जीत जीव एवो विचार करेठे के जो राजानी आज्ञानो जग कखो होय तो वगदिक अने

ક પ્રકારના ડુઃખની પ્રાપ્તિ થાયઠે, તો જિન આજ્ઞાનો જંગ કરવાથી જીવ નિશ્ચે કરી નરકાદિ ચાર ગતિમાં પ્રાપ્ત અનંત કાલસુધી અનંત ડુઃખ જોગવે તેમાં શું કહેવું ! માટે જિન આજ્ઞાના જંગનો જય સત્પુરુષ જવસતનીતને હોયઠે, અને જ વસય અનીરુયાણં— જે નરકાદિક જવના શોકડાથકી નથી બીહોતા એવા જે જીવ તેઓને તો જિણ આણાજંજણં કીમા— જિન આજ્ઞાનો જંગ કરવો, તથા વિરાધ વું તે ક્રોમારૂપ ઠે એટલે એક હાસીરૂપ ઠે. ॥ ૫૯ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, જે જીવોને જવની નીતિ નથી તે જિન આજ્ઞાને વિરાધે ઠે; એથી એમ ન જાણવું કે, જે શાસ્ત્રોથી અજાણ હોય ઠે તેજ વિરાધે ઠે; અને જે જાણ હોય તે નથી વિરાધતા ! ફિતુ શાસ્ત્રના જાણ હોય ઠે તે પણ કોઈ હુષ્ટ કર્મના ઉદયથી જિન આજ્ઞાને વિરાધે એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી તે કહે ઠે:— મૂલ:— કો અસુઆણં દોસો, જં સુઅ સહિયાણ ચેયણા નઠા ॥ ધિ ધી કમ્માણજઠ, જિણોવિ લઘો અલહુત્તિ ॥ ૬૦ ॥ દોહા:— જોનસિ સ્તુત યુત્ત ચે તના, કિસો અસ્તુતનો દોષ ॥ ધિગ્ ધિગ્ કર્મનકું યદા, લજધ અલજ જિન પોસ ॥ ૬૧ ॥ વ્યાખ્યા:— સુઅ સહિયાણ—શ્રુત સહિત જે લોક ઠે, તેડને એટલે ઘણા સિદ્ધાંત ના જાણ લોકોની જં—જો ચેયણનઠા—ચેતના નાશને પામી એટલે જિન આજ્ઞાની શ્રદ્ધાને અજાણે અનિનિવેશ મિથ્યાત્વના ઉદયે કરી ચેતના વિપરીત પણાને પા મી તો અસુઆણં—અશ્રુત લોકોની એટલે જે જિનોક્ત સિદ્ધાંત નાથા નથી એવા લોક ઠે તેડનો કો દોસો—શું દોષ કમ્માણ—કર્મને ધિધિ—ધિક્ ધિક્ થાડ એટલે કર્મને ધિકાર ઠે જઓ—જે કારણ માટે જિણોવિ લઘો—જિન એટલે તીર્થંકર, પામ્યા ઠતાં પણ અલહુત્તિ—અણ લાધ્યા અથવા અણ પામ્યા જેવું થયું જ માત્રિ પ્રમુખને, તે સત્ય ઠે કેમકે, સિદ્ધાંતમાં કહ્યું ઠે કે, મનુષ્ય જન્મ અને સિદ્ધાંત સાંજલવું હુર્જન ઠે. તે કદાચ સાંજલે પણ સાંજલીને તેની શ્રદ્ધા આવવી પરમ હુર્જન ઠે. કેમકે, મોહ માર્ગે સાંજલીને પણ ઘણા ઞ્રષ્ટ થાય ઠે ॥ ૬૦ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કર્મને ધિક્કાર હોજો એમ કહ્યું, માટે કોઈનો ઉપહાસ કરવો નહીં તે કહે ઠે:— મૂલ:— ઇયરાણવિ ઉવહાસં, તમ હુત્ત નાય કુલ પસૂયાણં ॥ એસ પુણ કોવિ અગ્ગી, જં હાસં સુહ ધમ્મમિ ॥ ૬૧ ॥ દોહા:— કરવું પર ઉપહાસ જે, તે અયુક્ત જિનદાસ ॥ કુલ પ્રસૂતકે અગ્નિ લે, ધરમવિષે જો હાસ ॥ ૬૨ ॥ વ્યાખ્યા:— નાય—હે નાઈ ઇયરાણવિ ઉવહાસં—ઇતર સામાન્ય નીચ લોકોનો પણ ઉપહાસ કરવો તં—તે કુલ પસૂયાણં—કુલ પ્રસૂત એટલે કુલીન પુરુષોને અયુક્ત—અ

યુક્ત છે એટલે અષ્ટિત છે પુણ-તથા સુદ્ધ ધર્મમિ-નિર્મલ કપાય મલ રહિત ધર્મ
ને વિષે તથા શુદ્ધ ધર્મ ઈતે જ હાસ-અજ્ઞાની લોકોને જે હાસ્ય આવે છે એસ-એ
કોઈ અગ્ની-વચનથી ન કહેવાય, એવો કોઈક અગ્નિ છે કેમકે, હાસ્ય છે તે ક્રોધા
દિ કપાયતું કારણ છે તે કોઈ પૂર્વ સંચિત તપ ચારિત્રને વાલી નશ્વ કરી નાખે છે,
ને જીવને પ્રાપ્તે વત્કુષ્ઠ અનત કાલ સુધી કુનકારના ચાકની પથે સતાર કાંતારમા
નમાવે છે માટે કોઈનો ઉપહાસ કરવો નહીં ॥ ૬૧ ॥

અવતરણ -- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે જે શુદ્ધ ધર્મનો ઉપહાસ કરે તે અજ્ઞાની
છે, તેને પણ જે સુમણ સુજન હોય તે, પરમ હિત દેવાની ઇચ્છા કરે એમ કહે છે -
મૂજ - દોસો જિણિદ વયણે, સતોસો જાણ મિહ પાવમ્મિ ॥ તાણપિ સુદ્ધ હિય
યા, પરમ હિયં દાઠ મિહિતિ ॥ ૬૨ ॥ દોહા -- મિથ્યાત્વે સતોપ જસ, જિન વર
વચને દેષ ॥ તસુ પણ સુદ્ધ મનાદિ, પરમ સુહિત ઉપદેશ ॥ ૬૨ ॥ વ્યાખ્યા -
જાણ-- જેઓને જિણિદ વયણે-જિનેંડના હાસ્ય કપાયાદિક દોષ વર્જિત જે વચન,
તેઓને વિષે દોસો -દેષ વર્તે છે અનિમિત્તપાવમિ-હિંસા જાવ મિથ્યાત્વ દર્શન શબ્દ
અઢાર પાપ તેને વિષે સતોસો-સંતોષ વર્તે છે એટલે પ્રસન્નતા વર્તે છે, તાણપિ-તેઓને
પણ સુદ્ધ હિયયા-નિર્મલ છે હૃદય જેઓના એવા જે પુરુષ તે પરમ હિય દાઠં ઇહં
તિ-સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર મોહના ઉપાયરૂપ પરમ હિત દેવાને ઇચ્છે છે ॥ ૬૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, જિનધર્મનો દેષો અને મિથ્યાત્વ પાપનો
અતિ રાગી હોય તેની કપર પણ ઉપકાર કરવો તેનું કારણ શું? તે કહે છે--
મૂજ - અહવા સરલ સહાવા સુઅણા સવ્વઢ હુંતિ અવિયપ્પા ॥ ઠહુત વિસનરા
ણવિ, કુણતિ કરુસ હુજીઆણ ॥ ૬૩ ॥ દોહા - સરલ સ્વજાવી સ્વજન વ્હં નિ
વિકત્પ સવ ઊર ॥ મસિત સાપ કપર અપી, કરે રૂપા વ્યા અર ॥ ૬૩ ॥
વ્યાખ્યા - અહવા-અથવા સરલ સહાવા-સરલ એટલે નિષ્કપટ સ્વજાવ છે જે
ઓનો એવા જે સુઅણા- સુજન એટલે સત્ પુરુષ છે તે સવ્વઢ-સર્વ સ્થાનકને વિષે
અવિયપ્પા-હૃદય રાગદેષ વિકત્પ રહિત હુંતિ-હોય છે એટલે શત્રુમિત્રને વિષે સમ
ચિત્તવર્તી હોય છે ઠહુંતવિસનરાણવિ હુજીઆણ-મૂકી દીધો છે અથવા વમનકણો
છે સુખચક્રી વિપનો નર એટલે સમૂહ જેણે, એવા જે દિજિન એટલે સર્પ તેઓની
કપર પણ કરુણ-કરુણા એટલે દયા કુણતિ-કરે છે, ત્યારે બીજાની કપર દયા
કરે તેમાં તે શું કહેવું! અહીં સર્પ સમાન હર્ષન અને વિષ સમાન તેઓનાં હર્ષ

चन जाणवा. एवा दुर्जननी ऊपर पण जेने दयानाव वर्त्तेवे एवा सज्जन परम
हित करवानी इहा केम नही करे! अपि तु करेज. ॥ ६३ ॥

अवतरणः— पूर्व गाथामां श्रावकानुं सम्यक्त्व दृढ करवाने कथन कथुं पण
साधुनुं सम्यक्त्व कथुं नही तेशी एवो विचार थायवे के साधुने सम्यक्त्व हरो?
ते शंका दूर करवाने कहेवेः— मूलः— गिहि वावार विमुके, बहु मुणि लोएवि न
हि सम्मत्तं ॥ आलंबण निरयाणं, सद्धाणं नाय किं नणिमो ॥ ६४ ॥ दोहाः—
गृह व्यापार रहित घणा, मुनि पण समकित हीन ॥ इह सालंबन श्राद्धकू- कहि
ये कितुं कुलीन ॥ ६४ ॥ व्याख्याः— गिहि वावार विमुके—गृहस्थ संबंधी अं
गार कर्म्मदिक अनेक प्रकारना व्यापार कुव्यापार थकी विमुक्त-रहित एटले इ
व्येकरी गृहस्थना व्यापारेकरी रहित एवा जे बहुमुणिलोएवि-घणा जे साधु जन
तेउनेविषेपण नहि सम्मत्तं—सम्यक्त्व नथी तो आलंबण निरयाणं—माता पिता
नो आग्रह, पुत्र कलत्र चातादिकनो मोह, श्रेष्ठादिकनी दाक्षिणता, इत्यादिक जे
आलंबन तेनेविषे निरत—तत्पर एटले पूर्वोक्त आलंबनोएकरी कुदेव कुगुरु तथा
कुधर्मेने सेवता एवा जे सद्धाणं—नाममात्र श्रावक, तेउनेविषे सम्यक्त्वनी प्राप्ति
नो नाय—हे चात, किं नणिमो—शुं अमे कहिये? केमके, जो गृहस्थ व्यापारआ
लंबन रहित इव्य मुनिनेविषे सम्यक्त्वनी नास्ति वे; तो पुत्र कलत्रादिक अनेक
आलंबनोएकरी सहित व्याकुल एवा जे नाम श्रावक तेउनेविषे सम्यक्त्व केम
होय! अपि तु न होय ए नाव. ॥ ६४ ॥

अवतरणः— पूर्व गाथामां सम्यक्त्व पामवानो उद्यम प्रथम करवो एम देखाड्युं,
हवे उत्सूत्रनो निषेध करवो ते कहेवेः— मूलः— नसयं न परं कोवा, जइ जीअ
उसुत्त नासणं विहियं ॥ ताबुद्धिसि निपुत्तं, निरब्धयं तवफडा डोवं ॥ ६५ ॥
दोहाः— किमहिन उत् श्रुत नापवुं, उत् श्रुत नाप्युं जोय ॥ तो सहि बूडिस
नव्य तूं, निरर्थ जप तप होय ॥ ६५ ॥ व्याख्याः— सयं—स्वयमेव एटले पोता
नी बुद्धि करीने न—उत्सूत्र न बोलवुं; परं—गुर्वादिकनी अपेक्षाए करीने न—उ
त्सूत्र न बोलवुं, वा—अथवा कोण जाणे केम वे केम नथी! जिनागम अति गं
जीरार्थ वे; विधि जोतां तो तीर्थनो उब्बेद थाय; माटे जेम चाले तेम चलाव्या
जवुं. एम जे बोलवुं ते उत्सूत्र; इत्यादिक उत्सूत्र बोलवुं नही, तथा कोवा—कोप
थकी. उपलक्षणथी मान माया लोच हास्य नयादिकथी उत्सूत्र न बोलवुं. जीअ—
रे जीव, जइ—जो उसुत्त नासणं—उत्सूत्रनुं नापण एटले कथन विहियं—कथुं

ता-तो संसार समुदनेविपे बुडिसि-तु बुडीश निपुंत-निश्रे तवफडाडोव-तपनो फटाटोप एटले आमंवर ते उत्सूत्र बोलवायकी निरुद्धयं-निरर्थक ठे, एटले फो कट ठे माटे तपक्रियाए करीने संसारथी तू वूटवानो नथी ॥ ६५ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा जेने जिनवचन परिणम्या नथी तेनु स्वरूप कह्यु, हवे जेने जिनवचन परणम्या ठे तेनु स्वरूप कहेवे- मूल - जह जह जिणिद वयण, सम्म परिणमइ सुइ हिययाण ॥ तहतह लोअ पवाहे, धम्म पडिहाइ नड चरिय ॥ ६६ ॥ दोहा - जिम जिम जिनवच सुमनने, प्रगटे सम्यक् प्रकारा ॥ तिम तिम लोक प्रवाहमे, धर्म जाति नट चार ॥ ६६ ॥ व्याख्या - जह जह-जे म जेम सुइ हिययाण- निर्मल हृदयवत पुरुषोने जिणिदवयण-जिनेइना वचन सम्म-सम्यक् प्रकारे परिणमइ-परिणमे ठे एटले अत्यंत रुचेठे, तह तह-तेम तेम लोअपवाहे- लोक प्रवाहनेविपे धम्म- जे आपमतिनो धर्म ठे ते नडचरिय- नट चरित एटले नटना खेलनी पठे तेने पडिहाइ- प्रतिजासेठे एटले देखाय ठे, तेवा पुरुषोने सम्यक्त्व आय. ॥ ६६ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा जिनेइ वचन आश्री कह्यु, हवे तेनुंज दृढपणे कथन करेठे - मूल - जाण जिणिदो निवसइ, सम्म हिययम्मि सुइनाणेण ॥ ता ए तिण व विरायइ, समिह धम्मो जणो सयलो ॥ ६७ ॥ दोहा - सुइ ज्ञान कर जसु हिये, सम्यक वशो जिनेश ॥ तसु आगे तृण जिम दिपे, मिथ्या धर्मि अशेष ॥ ६७ ॥ व्याख्या - जाण हिययम्मि- जेना हृदयनेविपे जिणिदो-जिनेइ तीर्थनाथ सम्म-सम्यक् प्रकारे सुइ नाणेण-निर्मल ज्ञाने करीने निवसइ- वसे ठे, ताण-तेने सम्मिह धम्मो-मिथ्या धर्म सहित एवा जे सयलो-सकल जणो-लोक ठे ते तिणव-तृणोनी परे अकिंचित्कर एटले काई हित बल फरवा समर्थ नथी एवो ते मिथ्यात्वी लोक विरायइ-विराजे ठे, नासेठे एटले देखायठे ॥ ६७ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा जेना हृदयमा सम्यक् प्रकारे जिनेइ देव वशेठे ते जिनधर्मयकी चलायमान थाय नही, एम देखाड्यु हवे तेथी जे इतर ठे तेनुं स्वरूप कहेवे - मूल - लोअ पवाह समीरण, उदम पयम चम लहरीए ॥ दढ सम्मत्त महाबल, रहिया गुरुआविह्वलंति ॥ ६८ ॥ दोहा - लोक प्रवाह पवन उदम, चम प्रचम लहरेय ॥ दढ समकित अति बलविना, गुरुआ पण ह्वेय ॥ ६८ ॥ व्याख्या - लोअ पवाह समीरण-लोक प्रवाहरूप पवन, तेने उदंड-आगम विरुद्ध अठता वचनरूप अति कजी एवी पयम-प्रचंड इ खदायक क्रोध

ના વચનરૂપ માહોમાંહે મલેલી શ્રેણી જે ચંદ્ર-રોડ અતિશય નયકારી એવી જ હરીએ-જહેરીયોએકરી પ્રેસ્યા ઠતાં એવા, વલી દઢસમ્મત મહાબલ રહિયા-દઢ સમ્યક્ત્વરૂપ મહા બલેકરીને મોટા પરાક્રમે કરીને રહિતઠતા એવા ગુરુઆવિ-વા હ્ય ગુણેકરીને મોટા પણ તે હલ્લંતિ-હાલેહે એટલે મોલમ મોલા આયઠે. અમુક એમ કહેઠે, અને અમુક એમ કહેઠે તેમાં કોનું સ્વરૂપ માનિયે ! આનું કે પહેલાનું ! શું કરિયે ! એવી રીતે મોલમ મોલા આયઠે પણ તત્ત્વ નિશ્ચે કરી શકતો નથી. ॥૬૫॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં લોક પ્રવાહરૂપ પવનની જહેરીયોએકરી જે પ્રેસ્યા હોયઠે તે અજ્ઞાની હોયઠે, એમ કહ્યું, હવે તેનું સ્વરૂપ કહેઠે:- મૂલ:- જિણ મય જવ હીજાહે, જં ડુઃસ્વં પાઝણંતિ અન્નાણી, નાણીણ સંનરિત્તા, નણ હિયયં ચરહરહ ॥ ૬૫ ॥ દોહા:- જિનમતની નિંદા કરી, જો અજ્ઞાનિ ડુસ્વ પાય ॥ તે સાંનરિ જ્ઞાની તણો, નય કરિ કંપે કાય ॥ ૬૫ ॥ વ્યાખ્યા:-જિણમય જવહીજાએ-સ્યા ઘાદની એક જવમાત્ર હીજનાએ કરી અન્નાણી-અજ્ઞાની જીવ જં ડુસ્વં-જે ડુઃસ્વપ્ર તે પાઝણંતિ-પામે ઠે, તે ડુસ્વને સંનરિત્તા-સંનારીને અથવા તં સંનરિત્તા-તે ડુઃસ્વ ને સમરીને નાણીણ-જ્ઞાનવાન પુરુષોનું નણ-નયેકરીને હિયયં-હૃદય ચરહરહ-ચર ચર કંપાયમાન આય ઠે ; એટલે તે અજ્ઞાની જીવની ડપર અનુકંપા આવે ઠે. અને પોતે પણ જિનમતની હીજના ચકી ઘણુંજ બીહે ઠે એ જાવ ॥ ૬૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જિનમતની હીજના કહ્યાથી અજ્ઞાની જીવ જે ડુઃસ્વને પામે ઠે, તે ડુઃસ્વને યાદ કરીને જ્ઞાની પુરુષનું હૃદય નયે કરી ચર ચર કંપે ઠે એમ કહ્યું, પણ તે જ્ઞાનીજીવ અજ્ઞાનીના દોષને જોતા નથી તે કહે ઠે:- મૂલ:-રે જીવ અના ણીણં, મિહ્વદ્દિઠીણ નિયસિ કિં દોસે ॥ અપ્પાવિ કિં ન યાણેસિ, નચ્ચંહ કઠેણ સમ્મત્તં ॥ ૭૦ ॥ દોહા:- મિષ્ણાદ્દિષ્ટિ અજ્ઞાનિનો, દોષ જુવે શું યોધ ॥ નહિ જા ણે શું આપને, કઠે સમકિત્ત બોધ ॥ ૭૦ ॥ વ્યાખ્યા:-રે જીવ-હે જવ્ય જીવ, અન્ના ણીણં મિહ્વદ્દિઠીણં-અજ્ઞાની જે મિષ્ણાદ્દિષ્ટિ ઠે તેડના દોસે-જિનમતની હીજનાદિક દોષને કિં-શું નિયસિ-તું દેસે ઠે ; તું તાહરી અપ્પાવિ-આત્માને પણ કિં ન યા ણેસિ-શું નથી જાણતો, જે અનેક વાર ડવ્ય ચકો જિનમત આશ્રીને જિનમતની હીજના કીધી તેથી મેં ઘણાં ડુઃસ્વ પામ્યાં ; એમ શું તું નથી જાણતો ? અર્થાત્ તું જાણે ઠે ; વલી નચ્ચંહ-વીતરાગના વચનથી જણાય ઠે ; જે સમ્મત્તં-સમ્યક્ત્વ દર્શન તે કઠેણ-કઠે કરી અનેકગમે ઉપદેશ દેવાથી પમાય અથવા જણાય ઠે ; પણ સ હેજે પમાય અથવા જણાય નહી. ॥ ૭૦ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા કષ્ટે કરીને સમ્યક્ત્વ જણાય છે એમ કહ્યું, ત્યારે શિષ્યે અશકા કરી કે, ગોત્ર દેવતાદિક તથા પાસઢાદિકને પૂજતા લોકવૃત્તિ એ કરીને કોઈએક સ્વશી જાય તેમા શુ દોષ છે ? ઇહા તો શુદ્ધ જિનધર્મની છે ? એનો ઉત્તર કહે છે - મૂલ - મિશ્રત માયરતવિ, જે ઇહ વઠતિ સુદ્ધ જિણ ધમ્મ ॥ તેગ ઢાવિ જરેણ, હુતુ ઇહતિ સ્વીરાઈ ॥ ૭૧ ॥ દોહા - આચરતા મિથ્યાત્વને, જે ચા હત જિન ધર્મ ॥ જ્વર પીડિત તે પય પિવા, વાઢે વિકલ વિશર્મ ॥ ૭૨ ॥ વ્યાખ્યા - મિશ્રત માયરતવિ-કુદેવ કુગુરુ, કુધર્મ સેવનરૂપ મિથ્યાત્વને આચરતા અથવા સેવતા લોકની વૃત્તિ કરી કોઈએક દિવસે પણ જે-જે પુરુષ ઇહ-આ જગતને વિપે સુદ્ધ જિણધમ્મ-નિર્મલ જિન ધર્મને વઠતિ-વાઢે છે, તે પુરુષ જરેણ-જ્વરે કરી ને એટલે તાપે કરીને ઘઢાવિ-ગ્રસ્ત એટલે પીડાતા યકા પણ સ્વીરાઈ-ક્ષીરાદિક પ્રતે હુતુ-સ્વાવાને ઇહતિ-ઇહે છે, એવા ન્યાય કરે છે એટલે જે મિથ્યાત્વ પ્રતે સેવતો યકો જિનધર્મની ઇહા કરે છે તે કરવું તેનું સર્વ નવ હુ સ્વને અર્થે છે. ॥ ૭૧ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા મિથ્યાત્વને આચરતો ઠતો પણ જે જિનધર્મ કરવાની ઇહા કરે છે, એમ કહ્યું, હવે તેના દોષ દેશાહતા ઠતા દૃષ્ટાત સહિત દાષ્ટાત કહે છે - મૂલ - જહ કેડ સુકુજ વઢુણો, સીજ મયજલિતિ જિતિ કુજ નામ ॥ મિશ્રત માયરતવિ, વહતિ તહ સુગુરુ કેરત ॥ ૭૩ ॥ દોહા - જિમ કેઈક સુકુજ વધૂ, વ્રત હત લિયકુલ નામ ॥ આચરતા મિથ્યાત્વ તિમ, વહે સુગુરુ અનુગામ ॥ ૭૪ ॥ વ્યાખ્યા - જહ-જેમ કેઈ-કોઈએક સુકુજ વઢુણો-સારા કુલમા ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રીઓ સીજ મયજલિતિ- અગ વપાગ ગોપીને રાખવા, પર પુરુષોની સાથે વાતો ન કરવી, અતિ ઉન્નટ વેપ ન પહેરવો, નીચી દૃષ્ટિ કરી ચાલવું, કામવિકારની કથા ન કરવી, ઘરને વારણે ઝાના ન રહેવું, વારી ગોંડલાની વાહર મુઝ કહાડીને ન જોવું, લાજ તથા શરમને મૂકીને વાતનો વિસ્તાર ન કરવો આલસ ન મોડવું, જાણી જોઈને ઘગાસા ન નાખવા, કઢકઢા ન કહાડવા, પર પુરુષને પ્રેમ સહિત ન જોવું, કાર્યવિના કોઈ સગાવાલાને ઘેર પણ ન જાવું, ઇત્યાદિક શીજ આચારને મંજોન કરતી ઠતી જિતિકુજનામ-સેનાપતિ, ગાથાપતિ શ્રેષ્ઠી ઇત્યાદિ મોટાના કુજનું નામ લેતી એટલે અમે મોટા કુજની ઠે, એમ કહેતી મોટા કુજને કલે કિત કરે છે તહ-તેમ મિશ્રત માયરતવિ-કુદેવ તથા કુગુરુસેવા, અને વત્સૂત્રપ્રકરણાદિક મિથ્યાત્વને આચરતા ઠતા પણ નામસાધુ અને નામશ્રાવક તે સુગુરુ કેરત-સાધર્મી સ્વામી પ્રમુલ સુગુરુના કેડવાપણાપ્રતે વહતિ- વહે છે એટલે ધારણ

કરેહે. અર્થાત્ પોતે ઉત્સૂત્રી અનાચારી ઠતાં સંવિદ્ ગીતાર્થ સુગુરુના કેડવાપણાને ધારેહે તે ઝલદું આચારવંત ગુરુને ઉત્સૂત્રી અનાચારી લોકમાંહે પ્રસિદ્ધ કરેહે પણ તે બાપડાને અજ્ઞાનને વસે સ્વબર પડતી નથી. ॥ ૭૨ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં મિથ્યાત્વનું આચરણ કરતાં ઘણા દોષ લાગેહે એમ કહ્યું, હવે ઉત્સૂત્રવિષે વાત કહેહે:-- મૂલ:-- ઉત્સુત્ત માયરંતવિ, ઉવંતિ અપ્યં સુ સાવ ગત્તમ્મિ ॥ તેરુદરોરઘઢવિ, તુલંતિ સરિસં ધનદ્દેહિં ॥ ૭૩ ॥ દોહા:-- આચ રતા ઉત્સૂત્ર જે, માનૈ આપસુસદ્ધ ॥ રૌદ્ દરિદ્રે હુ:સ્વિ તે, તુલે સાથ સુધનદ્ધ ॥ ૭૩ ॥ વ્યાખ્યા:--ઉત્સુત્ત માયરંતવિ--અવિધિએ જિનપૂજા સામાયક પઢિકમણાદિક ઉત્સૂત્ર પ્રતે આચરતાં ઠતાં પણ એટલે સેવતાં થકા અને જે સુસાવગત્તમ્મિ--સુશ્રાવકપણા નેવિષે અપ્યં--પોતાને ઉવંતિ--સ્થાપેહે તે--તે પુરુષ શું કરેહે ! રુદરોરઘઢવિ--રૌદ્ રોરેકરી એટલે અતિશય દારિદ્રે કરી પ્રસ્તઠતા પણ એટલે પીડ્યા થકા અને ધણદેહિ સરિસં--ધનાઢયની સાથે એટલે મહાધનવાનની સાથે તુલંતિ- તુલના કરે હે, એટલે પોતે દારીડી ઠતાં ધનાઢયનીસાથે બરોબરીપણું કરેહે. ॥ ૭૩ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં ઉત્સૂત્ર બોલે તે મૂઢ કહેવાય એમ કહ્યું, હવે જે મૂઢ હોય તે ન્યાય જાણે નહી તે કહેહે:-- મૂલ:-- કિવિ કુલ કમમ્મિરત્તો, કિવિ રત્તા સુદ્ધ જિણવર મયમ્મિ ॥ ઇય અંતરંમ્મિ પિઢ્ઢહ, મૂઢા નાયં ન જાણંતિ ॥ ૭૪ ॥ દોહા:-- કેડ કુલાચારે રતા, કેડ રત જિન મતમાંહિ ॥ જુઓ ત્રાત ઇતિ અંતરે, લસૈ ન્યાય સઠ નાહિ ॥ ૭૪ ॥ વ્યાખ્યા:-- કિવિ--કેટલાએક પુ રુષ હે તે કુલકમ્મમિ--કુલ કર્મનેવિષે એટલે સત્ય અસત્ય વિચાર રહિત, અ વિધિ મલ કલંક સહિત, લોક પ્રવાહનેવિષે રત્તા--રક્ત હે એટલે આસક્ત હે, અને કિવિ--કેટલાએક પુરુષો હે તે સુદ્ધ જિણવરમયમ્મિ--નિર્મલ અવિધિ મલ કલંકરહિત અનેકાંત સ્યાદાદ જિનવર મતનેવિષે રત્તા--રક્ત હે એટલે સાવધાન હે; ઇય--એ પ્રકારે અંતરમ્મિ--પુરુષોમાં પ્રગટ અંતર ઠતાં કુલક્રમ મિથ્યાત્વનેવિષે જે રક્ત તે અવિવેકી, અને સુદ્ધ જિનમતનેવિષે જે રક્ત તે વિવેકી, એ પ્રકારે પુરુષો માં પ્રગટ અંતર હે તે મૂઢા--મૂઢ જ્ઞાન વિકલ પ્રાણી નાયં--ન્યાયને ન્યાણંતિ-- નથી જાણતા એટલે કુલક્રમ હે તે સંસારનો હેતુ હે, સુદ્ધ જિનેંડમત હે તે મોક્ષ નો હેતુ હે. એ સ્વરે સ્વરો જે ન્યાય તેને નથી જાણતા. પિઢ્ઢ--હે શ્રોતાઓ તમે જુઓ એ કેટલી આશ્ચર્યની વાત હે ! ॥ ૭૪ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યો જે ન્યાય ને વિપરીતપણે જાણીને કોઈ એક

જીવ મિથ્યા દૃષ્ટિ પાશંમીડનો સંગમાત્ર મૂકે પણ તેણે કહેલો ધર્મ મૂકી દિયે નહીં તે અચુક્તપણું છે એમ કહે છે. - મૂલ - સગોવિ જાણ અહિં, તેસિ ધમ્માડ જે પકુવંતિ ॥ મુત્તૂણ ચોર સંગ, કરતિ તે ચોરિયં પાવા ॥ ૭૫ ॥ દોહા - અહિં તકારિ જસુ સગ પણ, જે તસુ ધર્મ કરેય ॥ ચોર સગ તજિ ચોરિને, કરે પાપિ ન ર તેય ॥ ૭૫ ॥ વ્યાખ્યા - જાણ-જે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશંમીડનો સંગોવિ-સગપણ અહિંચો-અહિંતકારી છે, જન્મ જરા મરણાદિક હુ લેને દેવા વાલો છે, તેસિ-તે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશંમી લોકોનુ કથન કરેલુ થાપેલુ જે ધમ્માડ-પાપ નવમી ચામુંડા કાલિકાદિક પૂજના પ્રમુખ ધર્મ તેને જે-જે પુરુષ પકુવંતિ-અતિશય કરીને કરે છે તે પાવા-પાપી જુઓ શું ન્યાય કરે છે. ચોરસગ-ચોરના સગને મુત્તૂણ-મૂકીને ઇટલે સૂલી આરોપણ, કાન નાશિકાદિક ઘેડન જેમા કાર્ફક સંશય હતો તે ચોર નો સંગ મૂકીને તેના સગથી સતોપ ન પામીને પાપ મતિ તે ચોરીય-ચોરી પણા પ્રતે કરતિ-કરે છે, એનો નાવ-જેમા શૂલી દેવાનો અથવા કાન નાશિકાદિક ઘેડન કરવાનો કાર્ફ પણ સંશય નથી એવી જે ચોરી તેને કરે છે જુવો એ કેટલો અજ્ઞાન છે.

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા મિથ્યાત્વીના યર્મની સ્થાપના કરે તે પાપી કહેવાય એમ કહ્યું હવે તેજ વાત વિશેષે કરી કહે છે - મૂલ - જહ પસુમહિસ લસ્કા, પવ હોમતિ પાવ નવમી ॥ પૂઅંતિ તપિ સદ્ધા, હા હીજા વીયરાયસ્ત ॥ ૭૬ ॥ દોહા - પાતક નવમી પર્વમે, પસુ મરતા જસુ પાસ ॥ તેને પૂજિત શ્રા-જન, હા જિન હેલા હાસ ॥ ૭૬ ॥ વ્યાખ્યા - જહ-જે સ્થાનકનેવિપે તથા જે ચામુંડા કાલિકા જ્વાલા પ્રમુખની આગલ પાપ નવમી પવ-પાપ નવમી શુદ્ધ આસુ ચૈત્ર સંવંધી નવમી તિથી પ્રમુખ જે પર્વ તેનેવિપે પસુમહિસ લસ્કા લાલો ગમે પશુ ઠા ગ વોકડા મહીસ પામા ઇપલકૂણથી મનુષ્ય સૂકરાદિક હોમંતિ-હોમાયા જાય છે, મરાયા જાય છે, રુધિરના કર્દમ થાય છે તપિ-તે ચામુંડાદિક દેવીઓપ્રતે સદ્ધા-કુજ ક્રમથી ચાલતુ આવેલું ગ્રહણ કહ્યું છે જિનમત જેણે, તે શ્રાવક લોક પૂઅંતિ-પૂજે છે, હાય જોડે છે, મસ્તક નમાવે છે, નૈવેદ્યાદિક ચઢાવે છે, જે શ્રાવક ના મ ધરાવીને એમ કરે છે તે હા-ઈતિ લેવે કરી વીયરાયસ્ત-વીતરાગ દેવની હીજા-હીજના ઇટલે નિદા કરે અથવા કરાવે છે, મિથ્યાત્વી લોક એમ બોલે છે જે લગારેક રુધિર થકી પણ જે મરે, એક કીડાના મરવાથી બીહે, એવા શ્રાવક લોકો આવી આવીને અમારી ચામુંડા દેવીને પૂજે છે માટે જૈનના દેવથી અમારી ચામુંડાદિ

ક દેવીઓ અધિક છે ; ઇત્યાદિક હીનના વચન મિથ્યાત્વી લોક બોલે છે ; તેના ક રાવવા વાલા તે શ્રાવકો જાણવા ॥ ૭૬ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં હીનનાવિષે કહ્યું ; હીનના છે તે મિથ્યાત્વ છે ; હવે જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે છે, તેણે શું કહ્યું તે કહે છે:— મૂલ:— જો ગિહ કુટુંબ સામી, સંતો મિહત્ત રોવણં કુણ્ણ ॥ તેણ સયલોવિ વંસો, પસ્કિત્તો નવ સમુદ્ધમ્મિ ॥ ૭૭ ॥ દોહા:— ગૃહકુટુંબ સ્વામી થતો, જે થાપે મિથ્યાત્વ ॥ નાસ્વ્યો તેણે વંશ સબ, નવ સમુદ્ધમે જાત ॥ ૭૭ ॥ વ્યાખ્યા:— જો--જે ગિહ કુટુંબ સામી સંતો--ગૃહ એટલે નારી, કુટુંબ તે સ્વજનાદિક એડનો સ્વામી અથવા ઝપરી થતાં મિહત્ત રોવણં— મિથ્યાત્વનું આરોપણ એટલે સ્થાપન કુણ્ણ—કરે છે ; તેણ—તે પુરુષે શું કહ્યું ! સયલોવિ વંસો—સકલ વંસ પણ નવ સમુદ્ધમ્મિ—સંસાર સમુદ્ધનેવિષે પસ્કિત્તો પ્રદેપ્યો એટલે નાસ્વી દીધો. સિદ્ધાંતમાં શ્રાવકને મિથ્યાત્વનો ત્રિવિધ ત્રિવિધ ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે. એ હેતુ માટે ઘર કુટુંબનો સ્વામી થતાં જે શ્રાવક તે મિથ્યાત્વનું આરોપણ અથવા સ્થાપન કેમ કરે ! ઝપલકુણથી કોઈના ઘેરમાં કેમ કરવા થે ! અપિતુ કરે પણ નહીં અને કોઈને કરવા પણ દિયે નહીં ॥ ૭૭ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે તે પોતાને તથા સકલ વંશને નવ સમુદ્ધમાં નાસ્વી છે એમ દેશ્વાડ્યું, હવે જે મિથ્યાત્વને સેવે છે તેને સમ્યક્ત્વ હોતું નથી તે કહે છે:— મૂલ:— કુંડ ચઝહી નવમી, બારસ્સી પિંદ દાણ પમુહાઈ ॥ મિહત્ત જાવ ગાઈ, કુણ્ણંતિ તેસિં ન સમ્મત્તં ॥ ૭૮ ॥ દોહા:— બારસ નવમી ચૌથ મૂત, પિંદ પ્રમુખ મિથ્યાત્વ ॥ જે નર સેવે તેહને, નહિ સમકિત અવદાત ॥ ૭૮ ॥ વ્યાખ્યા:— કુંડ ચઝહી— ગણેશ ચૌથ, કરવા ચૌથ, નવમી—શુક્લ ચૈત્ત આશોની પાપ નવમી બારસ્સી— વહ્ન બારસ, પિંદ દાણ પમુહાઈ— મુણ્ણા પિત્રાદિકને નોજનનનું દેવું ઇત્યાદિક મિહત્ત જાવગાઈ— મિથ્યાત્વનો જાવ રહ્યો છે જેમાં, એવા જે લૌકિક દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, અને લોકોત્તર દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, એમજ લૌકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ, તથા લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ જાણવાં તે મિથ્યાત્વને જે પુરુષ કુણ્ણંતિ—કરે છે એટલે સેવે છે. તેસિં— તે પુરુષોને ન સમ્મત્તં—સમ્યક્ત્વ અથવા જિનોક્ત તત્ત્વનું શ્રદ્ધાન નથી. ॥ ૭૮ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વને સેવે તેને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય નહીં એમ કહ્યું ; હવે તે મિથ્યાત્વનેવિષે પડેલા જે કુટુંબ તેને કોઈ એક ધીર પુરુષ કહાડેપણે તે સર્વના હિતને અર્થે દૃષ્ટાંતસહિત કહે છે:—મૂલ:—જહ અક્કલંમિ સુ

त्तं, सगमं कद्वंति केवि धुरि धवला ॥ तह मिह्ठाव कुडुवं, इह विरला केवि कद्वं
ति ॥ ७९ ॥ दोहा - जिम कादव खूतो शकट, काढे केइ योरि ॥ तिम कुडुव
मिथ्यात्वथी, काढे केइ सजोर ॥ ७९ ॥ व्याख्या - जह-जेम केवि केटलाएक धु
रिधवला-प्रधान वृषन ठे ते अइकलमिखुत्त-अति कादवमा खूतेखुं एवु जे
शगमं-शकट एटले गाहुं तेने कद्वंति-कहाडेठे 'तह-तेम इह-आ दूसम आ
रानेविपे केविविरला-केटलाएक विरला हलुकमीं आसन्न सिद्धि कदाग्रह रहित
पुरुष ठे ते मिह्ठावो-पूर्वोक्त मिथ्यात्वरूप कादवमाथी कडुव-पोताना पुत्र क
लत्रादिक कुटुंब परिवारने कद्वंति-कहाडेठे, अने जिननापित धर्मेनेविपे जोडेठे
पण सर्व प्राणी जोडवा समर्थ नथी ॥ ७९ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा मिथ्यात्वमा पडेला जे कुटुंब तेने कोई विरला पुरु
ष कहाडे पण बधा कहाडी शके नही एम कह्यु, पण जिनदेवने जोवाथकी सर्व
जीव सम्यक्त्व पामशे ते शका निवारण करवाने वास्ते कहेठे - मूल - जह व
दलेण सूर, महियल पयडंपि नेय पिह्वति ॥ मिह्वत्तस्त य उदए, तहेव न नियं
ति जिण देव ॥ ८० ॥ दोहा - जैसे महितल प्रगट नी, घन युत रवि न दि
खाय ॥ तैसे उदय मिथ्यात्वके, नहि दीसत जिनराय ॥ ८० ॥ व्याख्या - महि
यल पयडंपि सूर-घट पटादिक वस्तु देखाडवायकी महीतल पृथ्वीममलनेविपे प्र
गट एवो जे सूर्य, तेने पण जह-जेम वदलेण-वादलाए करीने एटले मेघ घटाए
करीने लोक नेयपिह्वति-नथी देखता तहेव-तेमज मिह्वत्तस्तय उदए-पूर्वोक्त
मिथ्यात्वनो उदय थयो ठता जिणदेव-जिनदेव प्रत्ये लोक न नियति-नथी देख
ता, च शब्दथी सुगुरु तथा सुधर्म प्रत्ये पण नथी देखता, जेम वादलाएकरीने सूर्य
नो विव देखाय नही, तेम मिथ्यात्वना उदयथी सुदेव सुगुरु देखाय नही वादल
खशी जाय ल्यारे सूर्य देखायठे, तेम मिथ्यात्व टल्याथी जिनदर्शन थाय ठे एटले त
त्वथकी जिनदेवनु स्वरूप उजखाय ए नाव, पण बीजीरीते नही एम जाणवु ८०

अवतरण -- हवे मिथ्यात्वनो उदय थयाथी जीव मिथ्यात्वनेविपे आसक्त था
यठे अने गुणी पुरुषनेविपे मडुर करे ठे, एवा जीव थायज नही तो सारु ते
कहेठे -- मूल -- कि सोपि जणणि जाओ, जाणो जणणीइ कि गओ विद्धि ॥ ज
इ मिह्वरओ जाओ, गुणोसु तह मडुर बहइ ॥ ८१ ॥ दोहा -- किम ते जाओ
जणनिये, जाओ तो कि पुट ॥ मिथ्या मगत थयो जदी, तिम गुण मडुरि डुट ॥
॥ ८१ ॥ व्याख्या -- कि-शु सो-ते अपिनिश्रे जणणिजाओ-माताए जन्म्यो,

जएणीइ-जो माता ए जाओ-जन्म्यो तो ते विद्धि-वृद्धिने किं-केम गओ-पाम्यो ! एटले ते पुष्ट केम थयो ! एम केम कहेवुं पड्युं ! जह-जो मिहुरओ-मिथ्यात्वनेविषे रत एटले आसक्त एहवो जाओ-थयो वली जो गुणोसु-सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रादि गुणो युक्त जे पुरुष तेनेविषे तह-तथा समुच्चय अर्थनेविषे महुरं-महुर इषा एटले द्वेषभाव प्रत्ये वहइ-वहेठे, करेठे एटला वास्ते हे शिष्य, कहेवुं पड्युं जे ते माताए केम जन्म्यो ! अने जो माताए जन्म्यो तो केम ते वृद्धिने पाम्यो ! केमके पूर्वोक्त जे लौकिक लोकोत्तर मिथ्यात्व, तेनेविषे पोते प्रवृत्ति कल्याथी परने प्रवृत्ति कराव्याथी अने गुणी पुरुषनेविषे द्वेषवृद्धि कल्याथी प्राए अनंत नवन्नमण ठे. वली कुपुत्रनी माता पण प्राए सारी होती नथी, कदाच कोई सारी होय तो कुपुत्रने जोगे माताने मलिनता आवे माटे कुपुत्र न जन्म्योजसारुं.

अवतरणः- पूर्व गाथानो अर्थसांजलीने कोई बोव्यो के, देव तथा देवी प्रसुख आपणने कोई उपडव करे नही माटे मानीए हैए. ते शंका दूर करवाने कहेठे:- मूलः- वेसाण बंदियाणय, माहण डुंबाण जस्कसिस्काणं ॥ नत्ताजस्कछाणं, विद्याणं जंतिदूरेणं ॥ ८१ ॥ दोहाः- वेस्या ब्राह्मण जाट डुब, जहसिह इन काय ॥ नह स्थान स्वजगत ठे, विरतीथी अलगाय ॥ ८२ ॥ व्याख्याः- वेसाण-वेस्या नो बंदियाण-चारण जाटादिक लोकोनो माहण डुंबाण-ब्राह्मण लोकोनो डुंबो नो, जस्क सिस्काणं-जह व्यंतर देव शेष गणेशादिकनो एटले मिथ्या दृष्टि देवी देवताओनो नत्ता-नक्त अथवा सेवक ठे तेज तेओनो नस्कछाणं-नहने मागवा तुं स्थानक ठे. एटले वेस्या चारण जाटादिक सरिखा जे मिथ्यादृष्टि देव देवीओने माने अथवा पूजेठे तेओनेज ते आवीने नडेठे अने दुःख दियेठे, ते तेओनीज पाशेथी नह मागेठे पण विरयाणं-विरति पुरुषोत्थकी दूरेण-दूर जंति-जायठे. एटले ते मिथ्यादृष्टि देव देवीना त्यागी ठे; वंदन नमस्कारादिक आदर पण कांई करता नथी तेथकी ते देव देवीउ दूर जायठे. ॥ ८३ ॥

अवतरणः- पूर्व गाथामां विरति पुरुषोत्थकी मिथ्यादृष्टि देवता दूर जायठे एम कह्युं, माटे विरति पुरुष शुद्ध मार्गनेविषे सुखे चाले ते कहेठे:- मूलः- सुद्धे मग्गे जाया, सुद्धेण गह्वति सुद्ध मग्गंमि ॥ जे पुण अमग्ग जाया, मग्गे गह्वति तं चुय्यं. ॥ ८३ ॥ दोहाः- सुखे सुद्ध मारग चलै, यया सुद्ध मग जेय ॥ जात कुमार्गी मा र्गमें, चाले अचरज तेय ॥ ८४ ॥ व्याख्याः- सुद्धे मग्गे जाया-शुद्धमार्गनेविषे उत्पन्न यया एटले जे शुद्ध परंपराए साधु श्रावकना कुलनेविषे उत्पन्न यया ते

जीव सुख मग्गम्मि-सम्यक् ज्ञान दर्शन चरित्र रूप निर्मल जे मोक्षमार्ग तेनेविपे सुहेण-सुखे सुखे गहंति-गमन करेठे एटले जायठे, एमा काई आश्चर्य नथी पुण-वली जे-जे प्राणी अमग्ग जाया-कुमार्गेनेविपे उत्पन्न थया ते एटले अन्य दर्शननेविपे तथा उत्सूत्र नापी उन्मार्गे चालनार जैनाज्ञास नन्हव पासव्वा ओस न्नादिकना कुजनेविपे उत्पन्न थया ते जीव सुगुरुना मुखनी चाणी साजलीने मग्गे-मोक्षमार्गेनेविपे गहंति-गमन करेठे अथवा जायठे त-ते चुष्यं-आश्चर्य ठे ॥ ८३ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा कयु जे कुमार्गेनेविपे उत्पन्न थया ते मोक्षमार्गे चा ले ते मोटो आश्चर्य ठे एवु सांनलीने कोई कहेठेके एमां सुं आश्चर्य ठे ? ए आशंका दूर करवाने कहेठे - मूल - मिहत्त सेवगाण, विग्घसयाइपि विति नोपाया ॥ विग्घ लवमि विपडिए, दढ धम्माण पणञ्चंति ॥ ८४ ॥ दोहा - 'मिथ्यात्वोके विघन सत, पण बोलत नहि छुट ॥ पडे विघन लव धर्मिके, तो नाचै अथ पुट ॥ ८४ ॥ व्याख्या - मिहत्त सेवगाण- मिथ्यात्वसुं सेवन करनार, एट ले कुदेव कुगुरु मिथ्यादृष्टि देवी देवताना पूजनारने विग्घसयाइपि-रोग सोग न य कष्ट मरणादिक शेकडा गमे विघ्न थायठे, पण ते शेकडा विघ्नोना समूह प्रत्ये पावा- जे पापी मिथ्यात्वी लोक ठे ते नो-नथी विति- बोलता अने दढधम्मा ण-दढ धर्मी पुरुषोने विग्घ लवमि विपडिए- लवमात्र विघ्न पड्याथी पण एटले लगारेक खास श्वास ज्वरादिक थयाथी पण ते पापी मिथ्यादृष्टि लोक पणञ्चंति- अतिशय करी नाचै अथवा कूदेठे, दढ धर्मी पुरुषोनो अवरणवाद बोलेठे माटे जे कुमार्गेनेविपे उत्पन्न थईने सुख मार्गेनेविपे चाले ते मोटो आश्चर्य जाणवो केम के कुमार्गेमा उत्पन्न थईने सुमार्गे चाले एवो सजव थतो नथी ॥ ८४ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा कयु के जे पापी लोक ठे ते दढ धर्मी पुरुषोने ल गारेक विघ्न पडे ते जोईने नाचेठे, केमके, तेपोते उन्मार्गेनेविपे उत्पन्न थया एवु जाणता नथी ते कहेठे - मूल - सम्मत्त सज्जुआण, विग्घपि दु होइ उच्चव सरिहं ॥ परमुच्चवपि मिह, न सज्जुअं अइ महाविग्घ ॥ ८५ ॥ दोहा - समदृष्टी के विघ्न न पण, उठव सरिखो होय ॥ अति उठव मिथ्यात्व जुत, महा विघ्न नय जोय ॥ ८५ ॥ व्याख्या - सम्मत्त सज्जुआण-सम्यक्त्व सहित पुरुषोने विग्घपि दु-मरणादिक विघ्न पण निश्चये करी उच्चव सरिह-उत्सवना जेवु होइ-थायठे केमके सम्यक्त्ववान प्राणी आ लोकनेविपे सम सवेगादिक गुणैकरी सदानदी होयठे ते मरीने पण प्रधान देवगतिने पामेठे माटे तेने मरणादिक विघ्नपण उत्सवतु

વ્યથે; અને જે મિહત્ત સંજુથ-મિથ્યાત્વ સંયુક્ત છે તે પરમુહવંપિ-પરમ ઉલ્કૃષ્ટ ઉત્સવ ઠતાં પણ અહ મહાવિગ્ધ-અતિ મહા વિગ્નનૂત છે. કેમકે મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ મહા મોહ મિથ્યાત્વ દવાનલને યોગે સંતપ્તાત્મા હોય છે માટે અહીં દુઃખી થઈને મરીને ડુર્ગતિને વિષે જાય છે એવી રીતે પરલોકને વિષે પણ દુઃખી થાય છે તે વાત ઉન્માર્ગીમાં જે ઉત્પન્ન થાય તે જાણતા નથી. ॥ ૮૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, સમ્યક્ત્વવાન પ્રાણીને વિગ્ન પણ ઉત્સવના જેવો થાય છે, તે કેવી રીતે તે કહે છે:- મૂલ:- ઇંદોવિ તાણ પણમહ, હીજંતો નિયય રિદ્ધિ વિહારં ॥ મરણંતે વિ દુ પત્તે, સમ્મત્તં જે ન ઠહંતિ ॥ ૮૬ ॥ દોહા:- નિજ સંપતકું હીજતો, નમે ઇંદ પણ તાસ ॥ જે સમકિત ઠાંમે નહી, પડે મરણકી ત્રાસ ॥ ૮૬ ॥ વ્યાખ્યા:- હુ-નિશ્ચેકરી મરણંતેવિ પત્તે-મરણાંત સમય પ્રાપ્ત ઠતાં પણ એટલે કંઠગત પ્રાણ થયા ઠતાં પણ જે-જે પુરુષ સમ્મત્તં-જિનોક્ત તત્ત્વ શ્રદ્ધાન સમ્યક્ત્વને ન ઠહંતિ-નથી મૂકતા તાણ-તે પુરુષોને ઇંદોવિ-દેવેંદ પણ પણમહ-પ્રણામ કરે છે. તે શું કરતો થકો પ્રણામ કરે છે? નિયય રિદ્ધિવિહારં-નિજક સંબંધી એટલે પોતા સંબંધી રૂદ્ધિ સમૃદ્ધિનો જે વિસ્તાર તેને હીજંતો-હીજના કરતો થકો એટલે તૃણ તુલ્ય માનતો થકો પ્રણામ કરે છે. ॥ ૮૬ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, કંઠગત પ્રાણ ઠતાં પણ સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતા નથી એહેલું દૃઢપણું હોવાનું કારણ શું છે તે કહે છે:- મૂલ:- ઠહંતિ નિયય જીયં, તિણંવ મુક્કઢિણો ન ઝણ સમ્મં ॥ લપ્પહ પુણોવિ જીયં, સમ્મત્તં હારિયં કત્તો ॥ ૮૭ ॥ દોહા:- મોહ્યાર્થી તૃણ જિમ તજે, નિજ જીવિત ન સમત્ત ॥ જીવિત વલિ પણ પામિયે, હશું ન સમકિત કત્ત ॥ ૮૭ ॥ વ્યાખ્યા:- મુક્કઢિણો-જે મોહનો અર્થી છે તે, નિયય જીયં-પોતાના જીવિતને એટલે આયુ તથા પ્રાણ ને તિણંવ-તૃણની પથે ઠહંતિ-ઠાંમે છે અથવા ત્યાગી દિયે છે. ઝણ-પુનઃ એટલે વલી સમ્મં-સમ્યક્ત્વને ન-નથી મૂકતા. શું જાણીને નથી મૂકતા? જીયં-જીવિત છે તે તો પુણોવિ-વલી પણ લપ્પહ-પ્રાપ્ત થશે; કેમકે, 'જ્યા સુધી મોહ નથી' ત્યાં સુધી જીવિત તો જન્મ જન્મને વિષે છે, પણ સમ્મત્તં હારિયં-સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેલું કત્તો-ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય કેમકે સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેલું ફરીને પ્રાપ્ત થવું અતિ ડુર્લભ છે. એમ શ્રીવીતરાગે કહ્યું છે. માટે પોતાના જીવિતનો ત્યાગ કરે છે પણ મોહનો અર્થી સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતો નથી. ॥ ૮૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં સમ્યક્ત્વ હારેલું ફરી પ્રાપ્ત થવું ડુર્લભ કહ્યું તે તો

તોક પણ તે સમ્યક્ત્વ વહે કરીને શુ ધનવાન નહીં થાય' એ શંકા દૂર કરવાને કહેહે - મૂલ - ગયવિહવાવિ સવિહવા, સહિયા સમ્મત રયણ રાણ ॥ સમ્મત રયણ રહિયા, સતેવિધણે દરિદ્રતિ ॥ ૫૬ ॥ દોહા - વિનવ રહિત પણ વિનવ છુત, સમકિત રત્ન સમેત ॥ સમકિત રહિત ઠતે અને, દારિદ્રી વનપ્રેત ॥ ૫૭ ॥ વ્યાખ્યા - સમ્મત રયણ રાણ - સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન રાજ એટલે સમ્યક્ત્વરૂપ જે ચિતામણિ રત્ન તેણે કરીને સહિયા સહિત જે પુરુષ તે ગયવિહવાવિ-ગતવિનવ થઈ જાય ધન સપદા રહિત થઈ જાય તો પણ સવિહવા-સહિત વિનવ કહિયે એટલે ધનસપદા કરી સહિત કહિયે કેમકે, સમ્યક્ત્વરૂપ ચિતામણિ રત્ન જે નાવ લક્ષ્મી, તેની પાસે ધનધાન્યાદિ વાહ્ય લક્ષ્મી શા હિંગાવમા છે' કાઈ પણ હિસાવમા નથી સમ્યક્ત્વ રત્ન મોઠું સુખનો દેનાર છે અને વાહ્ય લક્ષ્મી જેઠે તેતો સમ્યક્ત્વગિના પુરુષને નરકાઢિકની દેનાર છે. માટે એમ કહ્યું, અને સમ્મત રયણ રહિયા-સમ્યક્ત્વ રત્ન રહિત જે પુરુષ છે એટલે જેની પાસે સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન નથી તે પુરુષ સંતેવિ ધણે-ધન ઠતા પણ દરિદ્રી છે એટલે નિર્ધન છે ॥ ૫૭ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં સમ્યક્ત્વનું વિશેષપણ દેશાડયું માટેજ સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિના અવસરે કોઈ ધનની કોટી આપે તોપણ સમ્યક્ત્વવાન શ્રાવક તે અવસરથી ચૂકે નહીં, તે કહેહે - મૂલ - જિણ પૂજણ પઞ્ચાવે, જડ કુવિ સઢાણ વેડ ધણ કોહિ ॥ મૂતૂણ ત અસાર, સાર વિરચંતિ જિણ પૂજ ॥ ૫૮ ॥ દોહા - પૂજા અવસર આઢકૂ, કોડ દિધ ધન કોહિ ॥ તે અસાર તજિ સાર જિન, પૂજા રચે નિ ચોહિ ॥ ૫૯ ॥ વ્યાખ્યા - જિણ પૂજણ પઞ્ચાવે- જિન પૂજા કરવાના પ્રસ્તાવે એટલે અવસરે સઢાણ-સમ્યક્ત્વવાન શ્રાવક લોકો નણિ જડ-જો કુવિ-કોઈ ડડ નરેડ ધનવાન પુરુષ ધણ કોમિ-ધનની કોટીને વેડ- દિધ અથવા આપે ત-તે અસાર-અસાર અધિર ધનની કોટીને મુતૂણ-મૂકીને સાર-સાર પ્રધાન એવી જે જિણ પૂજ-જિનરાજની પૂજા તેને વિરચતિ-વિશેષ પણે વિવિધ પૂર્વક રચે એટલે કરે ॥ ૫૮ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા જિન પૂજા જેઠે તે સાર છે એમ કહ્યું, પણ વિધિ પૂર્વક જિનપૂજા સાર જાણવી અહીં શિષ્ય આશંકા કરેઠે કે, અધિધિએ કેમ સાર નહીં? તે શંકા દૂર કરવાને કહેહે - મૂલ - તિહયરાણ પૂજા, સમ્મત ગુણાણ કારિણી નણિયા ॥ સાવિય મિહ્નચયરી, જિણ સમયે વેસિયા પૂજા ॥ ૬૦ ॥ દોહા - ટર્શીનાદિ ગુણ કારિણી, કહિ જિનવર પૂજાય ॥ વણિ મિથ્યાત્વ કરી કહી, સા પૂજા જિનરાય ॥ ૬૦ ॥ વ્યાખ્યા - તિહયરાણ-તીર્થંકર એટલે અરિહતો

ની પૂઝા—જલ પુષ્પ ચંદન ધૂપ દીપાદિરૂપ વિધિપૂર્વક પૂજા તે સમ્મત ગુણાણ-
સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુણની કારિણી— કરવા વાલી તથા સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુ
ણ પ્રગટ કરવાને કારણજૂત જણિયા—જિનાગમમાં કહી છે. સાવિય— વલી તેપ
ણ પૂઝા— તીર્થંકરની પુષ્પ ચંદનાદિરૂપ અવિધિ પૂર્વક પૂજા તે મિહત્તયરિ—મિ
થ્યાત્વની કરનારી જિણ સમયે—જિન આગમનેવિપે દેસિયા—દેખામી છે. એમ જા
ણીને અહો નહ, તીર્થંકરની વિધિપૂર્વકજ પૂજા કરવી શ્રેય છે. ॥ ૯૦ ॥

અવતરણ:—પૂર્વ ગાથામાં જે તત્ત્વને જાણનાર હોય છે તે વિધિપૂર્વક જિનપૂજા ક
રે એમ દેશ્વામયું; પણ એવી રીતે તત્ત્વને જાણનાર કોણ હોય છે તે કહે છે:—
મૂલ:— જં જં જિણ આણા, તં ચિય મન્નહ ન મન્નણ સેસં ॥ જાણહ જોયપવા
હે, ન હુ તત્તં સો અ તત્તવિક ॥ ૯૧ ॥ દોહા:— જો જો જિન આજ્ઞા સહિત,
તેહિજ માને જોય ॥ શેષ ન માને તત્ત્વ નહ, લોકિકે વિદૂ સોય ॥ ૯૧ ॥ વ્યા
ખ્યા:— જં જં જિણ આણા—જે જે વચન જિન આજ્ઞા કરીને છે, તં ચિય—તે વચ
નનેજ મન્નહ—જે પુરુષ માને છે સેસં—તે ટાલી શેષ જિન આજ્ઞા વિરુદ્ધ જે વચન
તેને ન મન્નણ— નથી માનતા વલી જે હુ—નિશ્ચે જોયપવાહે— લોક પ્રવાહનેવિપે
તત્તં—તત્ત્વ મોક્ષ સાધનરૂપ સાર પદાર્થ કાંઈ પણ ન—નથી. જાણહ—જાણતા. સો—
તે પુરુષ તત્તવિક—તત્ત્વજ્ઞાની જાણવો. પણ એથી બીજો કોઈ તત્ત્વનો જાણનથી ॥ ૯૧ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કહ્યાં જે અર્થ, તે પ્રગટ કરવાને અર્થે ઉપનય સ
હિત નિગમન કરતાં ઠતાં એટલે સમાપ્તિ કરતાં ઠતાં કહે છે:— મૂલ:— જિણ આ
ણા ધમ્મો, આણા રહિઆણ ફુડં અહમુત્તિ ॥ ૬૪ ॥ મુણિ જણય તત્તં, જિણ આ
ણા કુણહુ ધમ્મં ॥ ૯૨ ॥ દોહા:— આણા રહિત અધર્મ કુટ, ધર્મ જિનાજ્ઞા
તાર ॥ એહ તત્ત્વ જાણી કરો, ધર્મ જિનાજ્ઞા સાર ॥ ૯૨ ॥ વ્યાખ્યા:— જિણ આ
ણા— જિન આજ્ઞા કરીને ધમ્મો— ક્રમા દયાદિકરૂપ ધર્મ છે; આણા રહિઆણ—
જિણ આજ્ઞા કરી રહિત જે પુરુષ, તેને ફુડં— પ્રગટપણે અહમુત્તિ— હિંસાજૂવ-પ્રકો
પાદિરૂપ અધર્મ પાપ વ્યાપાર છે; ઇતિ— પદ સમાપ્તિને અર્થે, ૬૪— એ પ્રકારે તત્તં—
તત્ત્વને એટલે ધર્મના સ્વરૂપ અને અધર્મના સ્વરૂપ એટલે ધર્મ અધર્મ બન્નેના સ્વરૂપ
પ્રતે મુણિજણ— જાણીને હે નહ, જિણ આણા— જિન આજ્ઞા કરીને સહિત
ધમ્મં— ક્રમા દયાદિકરૂપ ધર્મ પ્રત્યે કુણહુ— તમે કરો. ॥ ૯૨ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં જિન આજ્ઞાકરી ધર્મ કરવો એમ કહ્યું, હવે જે ત
ત્ત્વજ્ઞાની સામગ્રી ઠતાં પણ તત્ત્વને નથી સાંજતા, નથી જાણવાનો ઉદ્યમ કરતા

तेने दोष देखाडता ठता कहेढे - मूल - साहीणो गुरु जोगे, जे नहु निसुणति
सुख धम्मडं ॥ ते डुठ धिठ चित्ता, अह सुहमा नवनय विहूणा ॥९३॥ दोहा -
नवनय रहित सुनट तथा, डुठ धीठ नर तेय ॥ ठते सुगुरु स्वाधीन जे, सुख
धर्म न सुणोय ॥ ९३ ॥ व्याख्या - साहीणो-स्वाधीन पणु ठतां गुरुजोगे-सुख ध
र्मोपदेशक गुरुनो योग समागम ठता जे-जे पुरुष सुख धम्मड-सुख धर्मार्थप्रते
एटले विषय कपाय मलरहित सम्यक् ज्ञान क्रियारूप धर्म परमार्थने हु-निश्चे न
नथी, निसुणति-साजलता ते-ते पुरुष केवाढे ? डुठधिठ चित्ता-डुठ धीठ चित्तवा
ला जाणवा एटले रागद्वेष मिथ्यात्व कदाग्रह सहित चित्त ते डुठ चित्त कहिये,
अने बारवार कहिये तोपण कुचाल ठोडे नही ते धीठपणु; ते धीठपणाए करी
ने सहित चित्त होय ते धीठचित्त कहिये एवा चित्तवाला अह-अथवा ते केवा
जाणवा ? नवनय विहूणा-ससार भ्रमणरूप संग्रामना जयथकी विहूणा-रहित
एवा सुहडा-सुनट एटले योधा जाणवा, घणुं शु कहिये । दश दृष्टाते दोहेलुं एवु
जे मनुष्यपणुं ते पामीने वली स्वाधीनपणु पामीने वली तत्वज्ञान प्रकाशिक सदगु
रुनो योग पामीने श्रीवीतराग जापित निर्मल धर्मार्थने साजलता नथी अने जे सांज
लेढे तेनी ऊपर डुठनाव करेढे माटेजकहु के ते नवनय रहित एवा सुनट योधाढे

अवतरण - हवे गुरु उपदेश साजल्यथी सु गुण आय ठे ते कहेढे - मूल - सु
ख कुल धम्म जाइवि, गुणिणो न रमति लिति जिण दिस्क ॥ तत्तोवि परम तत्त
तेउवि उवयारउ सुक ॥ ९४ ॥ दोहा - सुकुल धर्म जाती गुणी, पर नर मे
लिय सम्म ॥ पढे विसुख चरण पढे, उपकारे शिव रम्म ॥ ९४ ॥ व्याख्या - सु
ख कुल धम्म जाइवि-निर्मल कुल धर्म जातिवत एवा पण गुणिणो-धैर्य, ग
नीर्य, औदार्यादि गुणे सहित एवा पुरुष होय ते गुरु उपदेश साजल्यथी नरम
ति-विषय कपायमा रमता नथी जिणदिस्क-जिन वीक्षाप्रत्ये एटले सम्यक्त्वने
लिति-ग्रहण करे ठे तत्तोवि-त्यार पढी पण परमतत्त-परम तत्त्वने एटले जि
नोक्त चारित्र धर्मने ग्रहण करे, तउवि-त्यारपढी पण उवयारओ-उपचारथी ए
टले सुखविधि धर्मोपदेश कल्याथी सुक-मोक्षने पामे ठे ॥ ९४ ॥

अवतरण - वली सदगुरुनो उपदेश साजल्यथी निश्चे निर्वेद आय ठे ते कहे
ढे - मूल - वनेमि नारयाउवि, जेसि डुकाइ सनर ताण ॥ नवाण जणइ हरि
हर, रिद्धि समिद्धीवि उद्धोस ॥ ९५ ॥ नीका नारक जेहनो, डुख सुणि नवि ज
ण केय ॥ हरि हर क्खि समृद्धि पण, तनु उत्कट जणोय ॥ ९५ ॥ व्याख्या -

નારયાઓવિ-નારકી જીવોને પણ વન્નેમિ-હું વર્ણવું હું, એટલે વચ્ચાણું હું. કેમકે જેસિં- જે નારકી જીવોના ડુસ્કાઈ- અનેક પ્રકારનાં જે ડુઃખ, તેને સંજરંતાણં-સં જારનાર અથવા ચિંતન કરનાર એવા જે જવાણ- જવ્ય જીવ, તેના ડહોસં-રોમ કુપને હરિહર રિદ્ધિ સમિદ્ધી વિ-વિષ્ણુ શંકરની રુદ્ધિ સમૃદ્ધિ છે તે પણ જણઈ- ઉત્પન્ન કરે છે કેમકે, હરિહરાદિકની રુદ્ધિ સમૃદ્ધિ છે તે પણ નરકાદિક ડુઃખની હેતુ છે. માટે તે દેખીને જવ્ય જીવોનાં રોમાંચ ઝના થાય છે. ॥ ૯૫ ॥

અવતરણ:- એમ બે ગાથાએ કરી સંવેગ નિર્વેદનો સ્વરૂપ કહ્યો હવે જે ગ્રંથોમાં એનું ઉપદેશ છે, એવા ઉપદેશ માલાદિક સિદ્ધાંત પ્રકરણ જે છે તેને સર્વ સાધુ શ્રાવક માને છે; અને કેટલા એક કદાગ્રહી લોક માનતા નથી; તે બન્નેના બે ગાથાએ કરી સ્વરૂપ કહે છે:- મૂલ:- સિરિ ધમ્મદાસ ગણિણા, રદ્ધ્યં ડવણસ માલ સિદ્ધંતં ॥ સવેવિ સમણ સદ્ધા, મન્નંતિ પઠંતિ પાઠંતિ ॥ ૯૬ ॥ ડોહા:- ધર્મદાસગણિ રચિત ડપ, દેશ માલ સિદ્ધાંત ॥ શ્રમણ શ્રાદ્ધ માનૈસવી, પઠે પાઠવે ર્વાંત ॥ ૯૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સિરિ ધમ્મદાસ ગણિણા શ્રીધર્મદાસ- આચાર્યજીએ રદ્ધ્યં-રચ્યું છે, જે ડવણસમાલ સિદ્ધંતં-ઉપદેશમાલા નામે સિદ્ધાંત પ્રકરણ તેને સવેવિસમણસદ્ધા-સર્વ શ્રમણ સુસાધુ શ્રાધ્ય સુશ્રાવક જે છે તેડ મન્નંતિ માને છે, પઠંતિ-પઢે છે, અને પાઠંતિ-જણાવે છે. ॥ ૯૬ ॥

મૂલ:- તં ચેવ કેવિ અહમા, ઢલિયા અહમાણ મોહ જૂણ ॥ કિરિયાએ હી લંતા, હી હી ડુસ્કાઈ ન ગણંતિ ॥ ૯૭ ॥ ડોહા:- માન મોહ જૂતે ઢલ્યા, અધમ કેઈ કિરિયાય ॥ તેહ માલને હીલતા, ન ગણે જવ ડુઃખ જાય ॥ ૯૭ ॥ વ્યાખ્યા અહ માણ મોહ જૂણ-અનિમાન મોહરૂપ જૂતડાયેં કરી ઢલિઆ--ઢલાણલા એટલે બેજાન થણલા એવા અહમા-અધમ ડત્સૂત્ર જાણી નીચ માણસ કેવિ-કેટલા એક ચેવ--નિશ્ચે કરીને તં- તે ઉપદેસમાલા પ્રકરણને કિરિયાએ-તપાદિ કષ્ટ ક્રિયા એ કરીને હીજંતા-હીજના કરે એટલે એહવા પ્રકરણમાં શું જ્ઞાન વૈરાગ્ય છે એમ નિંદા કરે છે માટે ગ્રંથકર્તા કહે છે કે હીહી-મોટી રેદની વાત છે કે, ડુસ્કાઈ-નરકાદિક જે ડુઃખ છે તેને ન ગણંતિ-નથી ગણતા. એટલે શ્રી ધર્મદાસગણિ પ્રમુખ મહા પુરુષોના રચેલા જે પ્રકરણ તે સિદ્ધાંતરૂપ કહ્યાં છે, તેને જે નથી માનતા તે નરકાદિકના ડુઃખથી નથી બીહીતા. એમ જાણીને મનમાં એવું થાય છે કે, તેઓની સી વલે અરો? ॥ ૯૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, ઉપદેશમાલાદિક સિદ્ધાંતબુદ્ધ પ્રકરણની હીજના કહ્યાથી ઘણું ડુઃખ થાય છે, તે ડુઃખ કીયું? તે કહે છે:- મૂલ:- ઇચ્છરાણ

ઠકુરાણવિ, આણા જંગેણ હોઈ મરણ હુહ ॥ કિ પુણ તિલોચ પહુણો, જિણિદઢે
વાઈ દેવસ્સ ॥ ૯૮ ॥ ઢોહા - એક મર જણુ જૂપની, આણ જંગથી ધાય ॥ સુંવ
લી ત્રિચુવન જૂપની, આણ હણે કહેવાય ॥ ૯૯ ॥ વ્યાખ્યા - ઇચરાણ ઠકુરાણ
વિ-ઇતર બીજાપણ ઠકુર સામાન્ય રાજાઓની આણા જંગેણ-આજ્ઞાજંગ કસ્યાથી
મરણ હુહ-મરણાદિક હુ સ્વ હોઈ-હોયઢે તો તિલોચપહુણો-ત્રિલોકના પ્રહુ ઇટલે
સ્વામી એવા જિણિદ દેવાદિદેવસ્સ-જિનેંઈ દેવાધિદેવની આજ્ઞા જંગ કસ્યાથી ઇ
નત જન્મ મરણ ધાય તે હુ સ્વનું કિપુણ-શુ વર્ણન કરિયે ! અનત હુ સ્વ કહી શ
કાય નહી સવિઙ્ગ ગીતાર્થીની પરપરાથી ચાલતો આવેલો જે અર્થ, તેને પ્રમાણ ન
કરતુ ઇટલે માનતુ નહી તે આજ્ઞા જંગ કહેવાયઢે ॥ ૯૯ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા જિન આજ્ઞાનો જંગ કસ્યાથી અનંત હુ સ્વ ધાયઢે એમ કહ્યુ,
પણ જેઓ દયા ધર્મનેવિપે ડચમવાન હોયઢે, તેઓને જિન આજ્ઞાએકરી સું ધાયઢે
તે કહેઢે - મૂલ - જંગ ગુરુ જિણસ્સ વચણ, સયલાણ જિણાણ હોઈ હિય કરણ ॥
તાતસ્સ વિરાહણયા, કહ ધમ્મો કહણુ જીવદયા ॥ ૧૦૦ ॥ ઢોહા - જગહિતકર
જિનવર વચન, તે કારણ જવિલોચ ॥ તાત વિરાધે ધર્મ કિમ, જીવદયા કિમ
હોય ॥ ૧૦૧ ॥ વ્યાખ્યા - જંગગુરુ જિણસ્સ-ત્રણ જંગના ગુરુ એવા જે શ્રીજિનવ
ર, તેમનું-વચણ-વચન કહેવુ ઢે ? સયલાણ જિયાણ-એકેડિયથી લઈને જાવતુ
પચેડિય સકલ જીવોને હિય કરણ-હિત કરનાર ઇટલે કલ્યાણતુ કરનાર હોઈ-ઢે.
તા-તે કારણમાટે તસ્સ-તે જિનવચનની વિરાહણયા-વિરાધના કસ્યાથી ઇટલે સ્વ
ડના કસ્યાથી તુ-ઇતિ વિતર્કે કહધમ્મો-ધર્મ તે ક્યાંથી ! અને કહ-ક્યાંથીણુ જીવ
દયા-નિજ પરજીવની અનુકપા ઇટલે કરુણા અપિતુ કાર્જ જ નથી, જિનવચનની
આરાધનાએકરીનેજ ચારિત્ર ધર્મ અને દયા પ્રમાણ ઢે, અન્યથા નથી ॥ ૧૦૧ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા જિન આજ્ઞાની વિરાધના કહી, તે જિન આજ્ઞાનો
પ્રકાર દેશામતા કહેઢે - મૂલ - કિરિયાઈ પમા મોવ, અહિય સાહતિ આગમ વિ
હૂણ ॥ મુઢાણ રજણઢ, મુઢાણ હીજણ-કાણ ॥ ૧૦૨ ॥ ઢોહા - સૂચ રહિત
દર્શો અધિક, ક્રિયા તણો મમાણ ॥ રુઢુ રજણ મુનિ હીજવા, ફિરે મૂઢગત ત્રાણ
॥ ૧૦૩ ॥ વ્યાખ્યા - આગમ વિહૂણ-સિદ્ધાંતોક્ત વિધિયે કરીને રહિત અને
સિદ્ધાંતમાંહ નથી કહ્યો જે પ્રકાર તેણેકરીને સહિત ઇટલે સિદ્ધાંતમા પુષ્પ ને
વેદ્યાદિક પૂજા કરવી, કહી ઢે, તે ન કરવી એમ કહે, વલી જિનપૂજા સામાયક
પ્રતિક્રયણાદિક ધર્મ કર્તવ્ય વિધિ પૂર્વક કરતુ એમ કહ્યુ ઢે, તે જેમ તેમ કરતુ,

विधि अविधि प्रमुखने जोबुं नही एम कहे; इत्यादिक जे उत्सूत्र प्ररूपणा ते आ गम विहीण कहिये, एबुं किरियाई फडाडोव—बाह्य तप नियम व्रतादि धर्म अनुष्ठानरूप क्रियानो जे फटाटोप एटले आमंवर तेने मुनिराजथी अहिंय—अधिक साहंति—साधेठे एटले करेठे; जे निन्हवादिक लिंगिया लोक ठे ते, एम करेठे ते सा सारु आमंवर करेठे? सुआण रंजणठे—मुग्ध लोक एटले जिन धर्मना अजाण जोला लोकोना चित्तने रंजन करवाने अर्थे, तथा सुआण हीलणछाए—शुद्ध पुरुषोनी एटले सिद्धांत नापित अर्थेना कथनार पुरुषोनी हीलना करवाने अर्थे ते अज्ञानी मूढ सम्यक ज्ञान रहित क्रियानो आमंवर अधिकतर देखाडेठे ॥१००॥

अवतरणः—पूर्व गाथामां अशुद्ध धर्म देखाडवावाजाने मूढ तथा अज्ञानी कह्युं हवे जे शुद्ध धर्मनुं दान करेठे ते पुरुषो केवा होयठे ते कहेठेः— मूलः— जो वेइ शुद्ध धम्मं, सो परमण्या जयम्मि न दु अन्नो ॥ किं कप्पहुम सरिसो, इयर तरु होइ कइयावि ॥ १०१ ॥ दोहाः— शुद्ध धर्मकुं जो दिए, सो जिनराज न और ॥ सुरतरु समतरु अन्य क्या ! होय कहो किए ठौर ॥ १०१ ॥ व्याख्याः— जो—जे साधु आवक सम्यक् दृष्टि कोइ शुद्धधम्मं—निर्मल कषाय मल रहित श्री वीतराग नापित धर्मप्रते देइ— दिये, सो— ते परमण्या— परमात्मा ठे एटले तीर्थकरतुल्य ठे दु— निश्चय जयम्मि— जगतनेविषे तेनी तुलना करनारो अन्नो— बीजो कोई नथी. ए वातमां कोई वितर्क करे तो तेने एम कहिये के, किं—शुं कप्पहुमसरिसो— कल्पवृक्षना जेवो इयरतरु—कोई बीजो वृक्ष कइयावि—कोई काले होइ—थाय ! ते कहो. ल्यारे ते वितर्क करनारो बोव्यो के कदापि न थाय. माटे तमे कह्युं ते सत्यठे. १०१

अवतरणः—पूर्व वे गाथामां अशुद्ध धर्म प्रकाशकनी उपेक्षा अने शुद्ध धर्मदायक नी प्रशंसा करवानुं जे जणाव्युं ते तो जे वस्तुनो गुण दोष जाणे ते करे; केम के, ते मध्यस्थ पुरुष होयठे पण जे वस्तुना गुण दोषथी अजाण होय ते मध्यस्थ पुरुष मां गणाय नही ते कहेठेः— मूलः—जे अमुणिअ गुण दोषा, ते कहअ बुहाण हुंति मझडा ॥ अह तेवि दु मझडा, ता विस अमिआण तुल्लत्तं. ॥ १०२ ॥ दोहाः— जे गुण दोष अज्ञान ते, किम बुधमें बुध होय ॥ अथवा ते बुध होय तो, सम विष अमृत दोय ॥ १०२ ॥ व्याख्याः— जे—जे पुरुष अमुणि अगुणदोषा—वस्तुना गुण अने दोष नथी जाणता, ते—ते पुरुष बुहाण—बुध एटले पंडित पुरुषोनेविषे मझडा— मध्यस्थ राग द्वेष रहित समचित्तवाला कहअ—केम हुंति— थाय ! एटले जे वस्तुना गुण तथा दोषने जाणतो नथी ते बुध मध्यस्थ पुरुषने तुल्य केम गणाय !

અપિતુ નહીજ ગણાય અહ- વલી તેવિ-તેનેપણ હુ-જો મઝઝ-મયસ્ય કહિયે,
 ઇટલે વસ્તુના અજાણ જીવપણ જો સમચિત્તવાલા હોય તા- તો વિસઅમિઆણ-
 વિપ અને અમૃત વઘેને તુલ્યત- તુલ્યતા થાય પણ એમતો કોઈ પ્રકારે પાય નહી.
 વસ્તુ ધર્મને જે જાણનારો હોય તેનેજ મયસ્ય પમિત કહિયે અને વસ્તુ ધર્મનો જે
 અજાણ હોય તેને અમયસ્ય પુરુષ કહિયે એ જાવાર્યે ॥ ૧૦૨ ॥

અવતરણ - હવે ગુણનો રાગ અને દોષ ત્યાગ પૂર્વક ઉપદેશના મિતે કરીને ક
 હે ઠે - ત્રણ તત્વ આરાધવા યોગ્ય ઠે - મૂલ - મૂલં જિણિદ દેવો, તર્વયણ ગુરુ
 જણ મહાસયણ ॥ સેસ પાવછાણ, પરમપ્પાણ ચ વઠ્ઠામિ ॥ ૧૦૩ ॥ દોહા -
 મૂલ જિનેશ્વર તદ્વચન, ગુરુ જન ગાઢા સૈન ॥ શ્રેષ્ઠ પાપ ધ્યાનક તજૂ, નિજ પર
 નો દિન રૈન ॥ ૧૦૩ ॥ આશ્વા - મૂલં-પ્રથમ જિણિદ દેવો-જિનેંદ્ર દેવ વીજો તદ્વચ
 ણ-તે જિનેંદ્ર દેવસવધી વચન સિદ્ધાંત ત્રીજા મહા સયણ-પરમ હિતકારી માટે મોટા
 સ્વજન એહેવા ગુરુજણ-ગુરુજન ઇટલે તે જિનેંદ્ર દેવના સાધુ મુનિરાજ, એ ત્રણ
 તત્વ સેવવા યોગ્ય ઠે સેસ- શ્રેષ્ઠ વીજા પરમપ્પાણ ચ- પર સંવંધી ઇટલે અન્ય
 દર્શની સંવંધી અને પોતાસંવંધી ઇટલે લોકોત્તર મિથ્યાત્વ સંવંધી પાવછાણ-જે પા
 પ સ્થાનક ઠે તે સર્વને વઠ્ઠામિ-હું વર્જુ હુ ઇટલે ત્યાગ કરુ હુ ॥ ૧૦૩ ॥

અવતરણ - કોઈ કહેજો કે, એકનો અગીકાર કરવો અને વીજાનો ત્યાગ કર
 વો; એમ કહ્યાથી તમારામાજ રાગ દેપની પ્રાપ્તિ થજો? તે શકા દૂર કરવાને કહે
 ઠે - મૂલ - અમ્હાણ રાગ રોસ, કસ્સુવરિ નહિ હંહ ગુરુ વિસણ ॥ જિણ આણરયા
 ગુરુણો, ધમ્મહં સેસ વોસરિમો ॥ ૧૦૪ ॥ દોહા - રાગ રોસ કિન કપરે, નહિ
 હમને ઠે એક ॥ ધર્મ હેત જિન આણ રત, ઠે ગુરુ આર વિવેક ॥ ૧૦૪ ॥
 આશ્વા - અહ્મારે રાગરોસ-રાગ દેપ કસ્સુવરિ-કોઈની કપર નહિ-નથી ગુરુ
 વિસણ-ગુરુ સંવંધી વાત્તી, હંહ-એમ ઠે જિણ આણરયા-જિનરાજની આજ્ઞામા
 રત થયવા તત્પર એવા ગુરુણો-ગુરુ ધમ્મહં-મોક્ષ સાધન જે ધર્મ તેને અર્થે અ
 મારે સેવવા યોગ્ય ઠે સેસ- શ્રેષ્ઠ ઇટલે વીજા જે જિનરાજની આજ્ઞાથી વાહિર
 ઠે તે સર્વને વોસરિમો-અમે વોસરાવિએ ઠે, ઇટલે ત્યાગ કરીએ ઠે જે વીતરાગ
 ની આજ્ઞામા હોય તેને ગુરુ માનિયે ઠેયે, અને વીજાઝની કપર તો અમારે મથ્ય
 રથ પાવ વર્તે ઠે માટે હે નહ, કોઈની કપર અમે રાગ દેપ કરતા નથી ॥ ૧૦૪ ॥

અવતરણ - હવે ગુસ્તેવિપે પણ રાગ દેપનો અજાવ હોયઠે તેજ વિગેય પણે
 કહેઠે.- મૂલ - નો અપ્પણા પરાયા, ગુરુણો કડયાવિ હુંતિ સુદાણ ॥ જિણ વય

ણ રચણ મંમણ, મંમિય સવેવિ તે સુગુરુ. ॥ ૧૦૫ ॥ દોહા:- નિજ પર ગુરુ ન કરે કદા, તત્ત્વ જ્ઞાત ગત ગર્વે ॥ જૈન વચન મણિ મંમણે, મંમિત તે ગુરુ સર્વ ॥ ૧૦૫ ॥ વ્યાખ્યા:- અપ્પણા-એ આપણા ગહ્વના ગુરુણો- ગુરુ છે. માટે એમનેજ વાંદવું અને એમની પાણેથીજ વ્યાખ્યાન સાંજલવું, તથા વ્રત પચ્ચસ્કાણ કરવા; અને પરાયા-એ પરગહ્વના ગુરુ છે માટે એને વાંદવું નહી, એની પાણેથી વ્યાખ્યાન સાંજ લવું નહી; વ્રત પચ્ચસ્કાણ કાંઈ ન કરવું; એવી ચાલ તે સુદ્ધાણ-સમ્યક્દૃષ્ટિ શ્રાવક લોકોની કડ્યાવિ-કદાપિ નો-નહી. હુંતિ-હોય. કેમકે, જિણવચણ રચણ મંમણ મંડિય-જિન વચનરૂપ રત્નના મંમન એટલે આનૂપણે કરી જે મંમિત વિનૂપિત છે; તે સવેવિ-તે સર્વેપણ સુગુરુ-રૂડા ગુરુ છે; સમ્યક્દૃષ્ટિ શ્રાવક લોકોને વાંદવા પૂજવા યોગ્ય છે. અને જે જિનવચનથી ઉપરાતા ચાલે છે તે વાંદવા પૂજવા યોગ્ય નથી.

અવતરણ:- સુગુરુનુંજ શામાટે ગ્રહણ કરવું! એ શંકા દૂર કરવાને કહેઠે:- મૂલ:- વલિ કિજ્ઞામો સજ્ઞણ, જણસ્સ સુવિસુદ્ધ પુત્તજુત્તસ્સ ॥ જસ્સ જહુ સંગ મેવિ, સુધમ્મ બુદ્ધી સમુદ્ધસણ ॥ ૧૦૬ ॥ દોહા:- શુદ્ધ પુત્ર યુત સજન જન, તસું જણે બલિહાર ॥ જસુ જહુ સંગમથી હુવે, ધર્મ બુદ્ધિ વિસ્તાર ॥ ૧૦૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સુવિસુદ્ધ પુત્ર જુત્તસ્સ-અતિ નિર્મલ શ્રુત ચારિત્ર ધર્મરૂપ પુત્ર, તેણે કરી સંયુક્ત એવા જે સજ્ઞણ જણસ્સ-પરમ હિતકારી હોવાથી સજ્ઞન જન એટલે સાધુ જન તેની. વલિ કિજ્ઞામો- વલિ પૂજા તથા સેવા અમે કરિયે ઠેયે; એટલે અમે તેની બલિહારીયે જૈયે ઠેયે. જસ્સ- જેનો જહુસંગમેણવિ-જહુ એટલે અલ્પમાત્ર સંગમ એટલે પરિચય કહ્યાથી પણ સુધમ્મ- જિનનાપિત ધર્મની બુદ્ધિ- વિચારણા સમુદ્ધસણ- અતિ ઉદ્ધાસ એટલે અતિ આનંદને અથવા અતિ વિસ્તારને પામેઠે. એ કારણ માટે સુગુરુજ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. ॥ ૧૦૬ ॥

અવતરણ:- સાંપ્રત સુગુરુનું વર્ણન કરવાના અધિકારનેવિષે સ્મૃતિના ઉપયોગ માં આવ્યા જે શ્રીજિનવદ્ધનસૂરીજી, તે સુગુરુ હોવાથી તેમની સ્તવના કરતાં કહે ઠે:- મૂલ:- અક્કાવિ ગુરુણો ગુણિણો, સુદ્ધા દીસંતિ તહયડા કેવિ ॥ પહુ જિણ વદ્ધહ સરિસો, પુણોવિ જિણવદ્ધહો ચેવ ॥ ૧૦૭ ॥ દોહા:- કેડ આજ પિણ આ કરા, દીસે ગુણિ ગુરુ શુદ્ધ ॥ પ્રહુ જિનવદ્ધન સારિવો, વલિ જિનવદ્ધન બુદ્ધ ॥ ૧૦૭ ॥ વ્યાખ્યા:- અક્કાવિ- આજપણ એટલે ચાલતા સમયમાં પણ ગુણિણો- જ્ઞાનાદિ ગુણોકરીને ગુણવંત એવા સુદ્ધા- દંતરહિત અથવા નિર્મલ ચિત્તવાલા એવા, તહયડા- આકરી તપ ક્રિયાના કરવાવાલા સુદ્ધા તથા શુદ્ધ-એવા, કેવિ-કેટલાએક ગુરુણો-

गुरु एटले साधुजन दीसती-देखीए ठैये, नजरे जोइये ठैये उपलक्षणथी सानली
ये ठैये पुणोव-वली पण पढुजिएवह सारिसो-प्रभु जिनवहजन सरखोतो जिए
वहहोचेव-जिनवहजन सनलायठे, ने तेज कए अचहुने दर्शनज यतु होयनी।

अवतरण - हवे जिनवहजन सूरिना जेवा सर्वोत्कृष्ट पुरुषोना वचनोथी पण के
टलाएकने सम्यक्त्वनी प्राप्ति यती नथी, ते दृष्टातसहित कहेठे - मूल -- वयणे
वि सुगुरु जिएवहहसस केसि न उहसस सम्म ॥ अह कह दिणमणि तेय, उलु
आण हरइ अधत्त ॥ १०८ ॥ दोहा - गुरु जिनवहजन वचनथी, उलसै सम्मन
जास ॥ द्वै धूककी अधता, केसे जानु प्रकाश ॥ १०८ ॥ व्याख्या - सुगुरुजिए
वहहसस-सुगुरु जिनवहजनजीना वयणेवि-वचनो उता पण एटले उपदेश सा
नलता उता पण केसि-केटलाएक नारीकर्मा जीवोतुं सम्म-सम्यक्त्व ज्ञान चहु
न उहसस-उहसासने पामता नथी एटले ऊधडता नथी अह-अथ एटले एनी
ऊपर दृष्टात कहेठे -- दिणमणितेय-सूर्यनु तेज सर्वत्र प्रकाश करतु उता उलु
आण-उलूक एटले धूवड पहीनो अधत्त-अंधकार कह-केम एटले कया प्रकारे
हरइ-हरे एटले दूर करे, अपि तु नहीज करीगके ॥ १०८ ॥

अवतरण - वली जे श्रीजिनवहजनसूरिना वचनोथकी नवना स्वरूपने देखता
उता सम्यक्त्वने अगीकार करता नथी, तेवा पुरुषोना धिछपणाने विकारता उता
कहेठे - मूल - तिहुअण जण मरत, दहूण निअति जे न अप्पाण ॥ विरमति
न पावाउ, धिही धिछत्तण ताण ॥ १०९ ॥ दोहा - मरता जग जन जोइने,
जे न करै वस मल ॥ पापयकी विरमे नही, ते नर धीठ अधत्त ॥ १०९ ॥
व्याख्या - मरत-मरता एवा जे, तिहुअण जण-त्रण नवनना जन एटले लो
रने दहूण-देखीने जे-जे पुरुष अप्पाण-पोतानी आत्माने न निअति-
नथी देखता अने पावाओ-हिता तथा मृषादि पाप व्यापार यकी न विरमति-
विराम पामता नथी, एटले निवर्तता नथी, ताण-ते पुरुषोना धिछत्तण-धीठ
पणाने धिही-धिक् धिक् होजो, एटले धिक्कार थाउ ॥ १०९ ॥

अवतरण - हवे तेनाज कुस्नेहपणाने कहेठे - मूल -- सोएण कदिकण, कु
ट्टेकण सिर च उअरच ॥ अण्ण खिवति नरए, तं पिहु धिही कुनेहत्त ॥ ११० ॥
दोहा -- शोक विजाप करी उदर, शिर कूटी उर वेह ॥ नाग्ये नरके जीवने, धिग्
धिग् ते पुनेह ॥ ११० ॥ व्याख्या - सोएण-शोकेकरीने कदिकण-आरुदन अ
थवा विजाप कयाथी च-वली निग-मस्तक उअर-उदर एटले पेट च शब्दथी

ઠરુ એટલે ઝરાદિક પ્રતે કુટ્ટજણ-કૂટી પીટીને નરણ-નરકનેવિષે જે અપ્પ-આ
ત્માને સ્થિવંતિ-ઢેપેઢે એટલે નાચેઢે, હુ-જે કારણ માટે તેનું જે કુનેહત્ત-કુસ્નેહ
પણું ઢે, તંપિ-તેને પણ ધિહી-ધિક્ ધિક્ હોજો એટલે ધિક્કાર યાઓ. ॥ ૧૧૦ ॥

અવતરણ:- હવે શોકાદિક કીધાયકી ઝલટો અતિ દોષ હોયઢે તેજ કહેઢે:-
મૂલ:- એમં પિઅમરણહું, અન્નં અપ્પાવિ સ્થિપ્પણે નરણ ॥ એમંચ માલપમણં,
અન્નં જગુડેણ સિરિયાઝ ॥ ૧૧૧ ॥ દોહા:- પ્રિય મરણનું એક હુઃખ, બીજું ન
રક મઝાર ॥ ઇકતો પડવું માલથી, બીજો મંમ પ્રહાર ॥ ૧૧૧ ॥ વ્યાખ્યા:- એ
મં-એક પિઅમરણહું-પુત્ર કલત્રાદિક પ્રિયજન સ્વજન લોકોના મરવાનું હુઃખ
અન્ન-બીજું નરણ-નરકનેવિષે અપ્પા-આત્મા વિસ્થિપ્પણ-વિક્ષેપિયે ઠેણ એટલે ના
ચીયે ઠેણ એ મોટો આશ્ચર્ય ઢે. અહીં દૃષ્ટાંતકહેઢે:- એમંચ-એક તો માલપડણં-
एकादि माळयकी पडवुं, અને અન્ન-બીજું જગુડેણ-લાકમીએ કરીને સિરિયાઝ-
मायाऊपर घात करवो एटले જે પમયો તેનું માથું ફોમી નાચવું એ મોટો અન્યાય ઢે

અવતરણ:- એમ ક્યાંથી કરે? એવી આશંકા કરીને હમણા સુગુરુવાદિકનું હ
ર્તનપણું પ્રગટકરતાં ઠતાં કહે ઢે:- મૂલ:- સંપડ દૂસમ કાલે, ધમ્મઢી સુગુરુ
સાવયા હુજહા ॥ નામ ગુરુ નામસઢ્ઠા, સરાગદોસા બહૂ અઢી ॥ ૧૧૨ ॥ દોહા:-
ધર્મથી દૂષમ સમૈ, હુજન સાધુને શ્રાઢ ॥ નામ સાધુ શ્રાવક બહૂ, દુગ રાગાદિ
સબાધ ॥ ૧૧૨ ॥ વ્યાખ્યા:- સંપડ-સાંપ્રત એટલે વર્તમાન કાલ દૂસમ કાલે-દૂ
સમ કાલનેવિષે ધમ્મઢી-શ્રીજિન નાપિત મોક્ષ પદ સાધક શુઢ વિધિ ધર્મના
અર્થી અજિલાષી એવા, સુગુરુ સાવયા-સુગુરુ સુ સાધુને શ્રાવક સમણોપાસક હ
જહા-હર્તન ઢે; અને સરાગ દોસા-રાગ ઢેપે કરીને સહિત એવા, નામ ગુરુ-સ
મ્યગ્ જ્ઞાનાદિ ગુણો કરીને રહિત કેવલ નામ માત્ર ગુરુ સાધુ, તથા નામ સઢ્ઠા-
नाममात्र श्रावक तेतो बहु अढी- ઘણા ઢે ॥ ૧૧૨ ॥

અવતરણ:-હવે સુગુરુ શ્રાવકપણાનો હેતુ કહે ઢે:- મૂલ:- કહિયંપિ સુઢ
ધમ્મં, કાહિવિ ધન્નાણ જણડ આણંદ ॥ મિહ્તત્તમોહિઆણં, હોડ રઈ મિહ્ત
ધમ્મેસુ ॥ ૧૧૩ ॥ દોહા:- શુઢ ધર્મની વાત પણ, ધનને રતિ ઉપજાય ॥ મિ
પ્પ્યા મોહિત મૂઢને, મિપ્પ્યાલ્લે રતિ યાય ॥ ૧૧૩ ॥ વ્યાખ્યા:- કહિયંપિ-ક
હ્યો ઢે તોપણ સુઢ ધમ્મં-નિર્મલ વીતરાગ નાપિત ધર્મ એટલે વિસ્તાર સહિત ક
હેજો જે જિન ધર્મ તે કાહિવિધન્નાણ-કેટલાએક ધન્ય પુરુષોને પણ એટલે યો
ગાકજ ધન્ય પુન્યવંત પ્રાણીઝને આણંદ-આનંદ એટલે આત્મિક હર્ષ જણડ-ઉત્પ

ન કરેઢે, કેમકે, ધર્મરૂપ રત્નનો વ્યાપાર કરનારા થોડાજ હોય ઢે માટે, અને મિત્ર ત મોહિઆણ--મિથ્યાત્વનેવિપે મોહેલા ઇટલે મૂર્ઠિત થાણા જે લોકો તેડની ર ૬-રતિ ઇટલે પ્રીતિ મિત્રધમ્મેસુ- મિથ્યાત્વ ધર્મનેવિપે હોડ-હોય ઢે, તે અતિ ઘ ણા ઢે, માટે સુગુરુ તથા સુશ્રાવકતું ડર્જનપણું જાણવું ॥ ૧૧૩ ॥

અવતરણ - હવે બીજી આ કાલનેવિપે જે વર્તેઢે તે કહેઢે - મૂલ - ૬કંપિ મહાહુકં, જિણ વયણ વિકળ સુહિયયાણ ॥ જ મૂઢા પાવાડ, ધમ્મ નણિક ણ સેવતિ ॥ ૧૧૪ ॥ ઢોહા - જિન મત જાણ વિમલ હિયે, તાસ એક ગુરુ હુ સ ॥ ધર્મ કહીને સેવતો, પાપપ્રતે જો મુક્ક ॥ ૧૧૪ ॥ વ્યાખ્યા - સુહિયયાણ- જેનું નિર્મલ ચિત્ત ઢે, ઇટલે સર્વ જીવોનેવિપે જેને અનુકપા જાવ વર્તેઢે એવા જે જિણવયણવિકળ-જિનવચન ઇટલે જિનઆગમનેવિપે વિદ્વાન ઇટલે અતિ કુશલ પુરુષોને આ કાલમા ૬કપિ મહાહુક-એક મોટું હુ સ હોયઢે જ-જે કારણમાટે મૂઢા- મૂર્ખ અજ્ઞાની લોક જે ઢે તે પાવાડ- જીવ વધાડિક પાપપ્રતે ધમ્મનણિક ણ- ધર્મ કહીને ઇટલે દેવગત્યાડિ પુન્ય કહીને સેવતિ-સેવેઢે, સેવીને તે વાપડા ડર્ગતિમા પડશે, એ એક મોટું હુ સ જ્ઞાની પુરુષોના ચિત્તમા વર્તેઢે ॥ ૧૧૪ ॥

અવતરણ - ત્યારે શું વધાય મૂઢ પુરુષો ઢે, કિતું કેટલાએક અમૂઢ પુરુષો પણ ઢે તે કહેઢે -- મૂલ - થોવા મહાણુજાવા, જે જિણવયણે રમતિ સવિગ્ગા ॥ તત્તો નવનયનીયા, સમ્મ સત્તીડ પાજંતિ ॥ ૧૧૫ ॥ ઢોહા -- મહા જાગ જિન વ ચન રત, સવેગી નવ નીત ॥ વિરજા જે સમસક્તિ, વ્રત પાલે શ્રુત રીત ॥ ૧૧૫ ॥ વ્યાખ્યા - જે-જે પુરુષ જિણવયણે-જિન વચનનેવિપે રમતિ-રમે ઢે, ઇટલે તરુ ણ સુખી નારી પરિવારથી પરિવશ્ચો પુરુષ જેમ કિન્નર દેવતાના ગીત સાનલવાને વિપે પ્રેમ કરેઢે. તેમ જે પુરુષ જિન આગમ સાનલવાનેવિપે અતિજ પ્રેમ કરેઢે, વલી જે સવિગ્ગા--સવિહ્વ ઇટલે મોહુના અનિલાપી ઢે મહાણુજાવા-તે મહાનુજાવ પરાક્ર મવાન પુરુષ થોવા-થોડાઢે તત્તો -તે પુરુષથી નવનયનીયા-નરકાદિ ચતુર્ગતિ સસારના નયથકી વીના જે પુરુષ એવા, વલી સમ્મ-જિનોક્ત શ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વપ્રતે સત્તી ડ-યથાશક્તિએકરી પાલતિ--પાલતા-આરાધતા એવા પુરુષઅતિશયથોડાઢે ॥ ૧૧૫ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથાએ કરી સમ્યક્ત્વનું ડર્જનપણું દેઢાડ્યું, હવે તે સમ્યક્ત્વવિના ધર્મરૂપ નિષ્ફલ ઢે, એમ દ્રષ્ટાતે કરીને કહે ઢે - મૂલ - સવગ પિહુ સ ગમ, જહ ન ચલડ ૬ક વડહિલા રહિય ॥ તહ ધમ્મ પહામોવ, ન ચલડ સમ્મત્ત પરિહીણ ॥ ૧૧૬ ॥ ઢોહા - ૬ક ધુર વિણ સર્વાંગ પણ, શકટ જેમ ન ચલંત ॥

तेम धर्म मंमाण सब, विन समकित न फलंत ॥ ११६ ॥ व्याख्या:- इक्क बड हिला रहियं--गामानां पइडां रोकवानी खीलीए करी रहित एवुं, सवंगं सगडं-स वींग शकट ठतां पण एटले बीजां सर्व अंगेकरी सहित गाहुं ठतां पण जह-जे म हु-निश्चे नचलइ-नथी चालतुं तह-तेम. सम्मत्त परिहीणं-सम्यक्त्व रहित ए हेवुं जे धम्मफमामोवं-दान दया शील तपादिक धर्मेनो फटाटोप एटले जे आमंवर ते न चलइ-नथी चालतो, एटले अव्याबाध अद्ध्य मोक्ष फल नथी आपतो, उलटुं विशेषतर दुखनुं कारण थाय ठे ॥ ११६ ॥

अवतरण:- शिष्य वितर्क करेठे के, जे सम्यक्त्वविना अन्य धर्म आमंवर ठे, ते हितने करता नथी; एवुं वाक्य मिथ्यात्वीनेविषे रोपरूप थजे? ए आशंका दूर करवाने कहेठे:- मूल:- न मुणंति धम्मतत्तं, सत्तं परमत्त गुणहियं अहियं॥ बालाण ताण उवरिं, कह रोसो मुणिय तत्ताणं ॥ ११७ ॥ दोहा:- धर्म तत्व श्रुत आत्महित, अहित न जाणे जेह ॥ ते अजाण पर रोष किम, जिनमत कुस ल करेह ॥ ११७ ॥ व्याख्या:- धम्मतत्तं-जेमां जिनोक्त धर्मेनुं स्वरूप रहेलुंठे, एवो जे सत्तं-शास्त्रसिद्धांत तेने जे पुरुष नमुणंति- नथी जाणता; वली जे पुरुष परम त्त गुणहियं-परमार्थ जे मोक्षपद तेनुं साधन सम्यक् ज्ञानादिक गुण तडूप जे हित तेने जाणता नथी, वली जे पुरुष अहियं-अहित एटले मिथ्यात्व अविरति कपायादि नवत्रमणनुं कारणरूप जे अहित तेने नथी जाणता; ताणबालाण-ते बाल अज्ञानी जीवोनी उवरिं-उपर मुणियतत्ताणं-जेउए जिन धर्म तत्व एटले परमार्थ आण्यो ठे; ते पुरुषोने कहरोसो-रोष केम थाय! अपितु नज थाय केम के, जे ज्ञाता पुरुष होय ठे ते इव्य तथा जाव ए वे अनुकंपा सहितज होय ठे ॥ ११७ ॥

अवतरण:- हवे जे बाल अज्ञानी लोको ठे तेउनुंज बालपणुं दृष्टांत सहित देखाडे ठे:- मूल:- अप्पावि जाण वयरी, तेसिं कह होइ परजिए करुणा ॥ चो राण वंदियाणय, दिठंतेणं मुणेयवं ॥ ११८ ॥ दोहा:- जसु वैरी निज आत्मा, तसु परदया न होय ॥ याचक चोरतणो इहां, उदाहरण जग जोय ॥ ११८ ॥ व्याख्या:- जाण-जे लोकोनो पोतानो अप्पा-आत्मा पण वयरी-वैरीठे; एट ले शत्रुनी तुव्य ठे; केमके हिंसा असत्य अदत्त तथा परदारागमनादि अहित कार्य करेठे माटे, तेसिं-ते बाल अज्ञानी लोकोने परजिए-पर जीवोनी ऊपर क रुणा-दया कह-केम होइ-थाय! अपितु नज थाय; एटले जेने पोतानो आत्मा पण शत्रुनी पठे शत्रु वत्ते ठे, तो तेने बीजा जीवोनी ऊपर दया ते केम वत्ते! अ

પિતુ નહીજ વર્તે તે ચોરાણ-ચોરને વલી વંદિયાણ-વંદિક પુરુષોને એટલે પરધન અજિલાપી પુરુષોને દિષ્ટેણ-દટ્ટાતે કરીને મુણેયદ્વં-જાણવુ એટલે જેમ ચોરાદિક કર્ને પરની દયા આવતી નથી, તેમ હુણાચારી હહ પરલોક વિરોધકારી, ઉત્સૂત્ર નાપી જે હોય તેને પરજીવની દયા આવે નહી ॥ ૧૧૮ ॥

અવતરણ-— હવે બાલ સ્વનાવપ્રતે વિચાર કરીને તે બાલના સ્વરૂપ તથા લ ક્રુણને કહેઁ - મૂલ - જે રક્ક ધણાઈણ, કારણનૂયા હવતિ વાવાગ ॥ તેવિ હુ અણ્ણાવજુયા, ધન્ના ઠહુંતિ નવનીયા ॥ ૧૧૯ ॥ દોહા - જે ઠે રાજ ધનાદિનો, હેતુનૂત વ્યાપાર ॥ તે અતિ પાપ વણિજ તજે, ઉત્તમ નવ જીતાર ॥ ૧૧૯ ॥ વ્યાખ્યા - રક્ક ધણાઈણ-રાજ એટલે રાજાદિ પદવીનો, ધણીમાદિ ધનાદિકનો આદિ શબ્દથી શબ્દાદિક ઇંદ્રિયવિષયનો કારણનૂયા-કારણનૂત એટલે હેતુરૂપ એવો જે-જે વાવારા-વ્યાપાર હવતિ-ઠે, એટલે બાહ્ય વ્યાપાર શત્રુહનન રાજસેવા રૂપી કર્મ દત્તવાણિજ્યાદિ, અને અંતર વ્યાપાર પચાગ્રિતાપ અજ્ઞાન કષ્ટ ક્રિયાદિરૂપ તેવિ-તે વ્યાપાર પણ હુ-નિશ્ચય અણ્ણાવજુયા-નરક નિગોદાદિકના કારણમાટે અતિ પાપસહિત ઠે એમ જાણીને તે વ્યાપારને ધન્ના-જે ધન્ય પુન્યવત ઉત્તમ પુરુષ ઠે તે ઠહુંતિ-ઠોઢેઠે એટલે ત્યાગ કરેઠે તે ઉત્તમ પુરુષ કહેવાયઠે -નવનીયા-નવની ત ઠે એટલે જે સંતારયકી વીહીના ઠે, અને ડદાસ રહેઠે તેજ મહા સત્ત્વિઠે ૧૧૯

અવતરણ - ધન્ય પુન્યવત સત્ત્વવત જે ઉત્તમ પુરુષ ઠે તેનું સ્વરૂપ કહુ, હવે અધમ પુરુષ જે હીણ સત્ત્વિ ઠે તેનું સ્વરૂપ કહેઁ -મૂલ -વિશ્યાય સત્તર હિયા, ધણ સયણાઈહિ મોહિયા લુહા ॥ સેવતિ પાવકમ્મ, વાવારે ડયર નરણછા ॥ ૧૨૦ ॥ દોહા - મોહિત ધન સ્વજનાદિકે, લુહ્ય સત્ત્વ કરિ હીણ ॥ પાપ નજે વ્યાપારમે, મથ્યમ પેટાધીન ॥ ૧૨૦ ॥ વ્યાખ્યા - વિશ્યાય-પ્રથમ ઉત્તમ પુરુષ કહ્યો, તેની અપેક્ષાએકરીને વીજા જે અધમ પુરુષ ઠે તે પાવકમ્મ-સ્વામી હોહ, વિશ્વાસપાત, ચોરી, પરધન હરણાદી તથા અંગાર કર્માંદિ પદર કર્મમાદાન તથા હિંસાદિ અણ્ણાવજુ પાપસ્થાનકને સેવતિ-સેવેઠે, વાવારે-વ્યાપારનેવિપે ડયર નરણછા-ડદર એટલે પેટ નરવાને અર્થે, તે અધમ પુરુષ કેવા ઠે - સત્તર હિયા-સત્ત્વ એટલે શુભ પરાક્રમ રહિત એવા, વલી તે અધમ પુરુષો કેવા ઠે - ધણસયણાઈહિ ધન સ્વજનાદિકે કરીને આદિ શબ્દથી શબ્દરૂપાદિક ઇંદ્રિય વિષયે કરીને મોહિયા-મોહિત એટલે મૂઢ થણા એવા, વલી તે અધમ પુરુષ કેવા ઠે? લુહા-લોની એટલે લાલચી અતિ ઠે એવા જાણવા ॥ ૧૨૦ ॥

અવતરણ:- બીજા અધમ પુરુષનું સ્વરૂપ કહ્યું હવે ત્રીજા અધમાધમ પુરુષનું સ્વરૂપ કહેઠે:- મૂલ:- તડ્યા હમાણ અહમા, કારણરહિયા અનાણગવેણ ॥ જે જંપંતિ ઝસુત્તં, તેસિં ધિદ્ધિહ પંમિચ્છં ॥ ૧૨૧ ॥ દોહા:- અધમ અધમ કારણ વિના, કરિ અજ્ઞાન અનિમાન ॥ જે ઝત્શ્રુત નાપન કરે, ધિગ ધિગ તેનું જ્ઞાન ॥ ૧૨૧ ॥ વ્યાખ્યા:- તડ્યા-ત્રીજા અહમાણ-અધમોનેવિષે અહમા-અધમ એટલે ત્રીજા અધમાધમ પુરુષ તે કારણ રહિયા-ધનલાજ કુટંબ પોપણાદિ કારણ રહિ ત ઠતાં અનાણગવેણ-અજ્ઞાનના ગર્વે કરીને જે-જે ઝસુત્તં- ઝત્સૂત્રપ્રતે જંપંતિ-જંપેઠે અથવા બોલેઠે તેસિં-તેના પંડિચ્છં-પાંમિત્યને ધિદ્ધિહુ-ધિક્કાર ધિક્કાર યાઓ. ધનલાજાદિ કારણે જે ઝત્સૂત્ર બોલવું, તે હુર્ગતિને દેવાવાલું ઠે, માટે કારણને લીધે પણ ઝત્સૂત્ર બોલવાનો નિષેધ ઠે ત્યારે કારણવિના તો વિગેપપણે નિષેધજ જાણવો. માટે કારણવિના અને અજ્ઞાન અનિમાનની બુદ્ધિથી જે ઝત્સૂત્ર નાપણ કરેઠે તે અધમાધમ પુરુષ જાણવો. તેના પંડિતપણાને ધિક્કાર ધિક્કાર ઠે. જે નીચથી પણ નીચ હોય તેને અધમાધમ કહિયે. ॥ ૧૨૧ ॥

અવતરણ:- ઝત્સૂત્ર બોલનારને શાસારુ અધમાધમ કહ્યો? અને તેના પંમિતપણાને શાસારુ ધિક્કાર યાઓ એમ કહ્યું? તે દેખાડતા ઠતા કહેઠે:- મૂલ:- જં વીરજિણસ્સ જિઓ, મિરઈ ઝસુત્ત લેસ દેસણઓ ॥ સાગર કોડાકોડિં, હિંમઈ અઈનીમનવરણ્ણે ॥ ૧૨૨ ॥ દોહા:- જીવ મરીચી વીરનો, ઝત્શ્રુત લેસ ઝચ્ચારા ॥ સાગર કોડા કોડિ જો, નમિઓ નવકાંતાર ॥ ૧૨૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જં-જે કારણ માટે વીરજિણસ્સજીઓ-વીર જિનેશ્વરનો જીવ મિરઈ-નરત પુત્ર મરીચીને નવે ઝસુત્ત લેસ દેસણઓ-કપિલે જ્યારે વારંવાર પૂઠવા માંમથું, ત્યારે એમ બોલ્યા કે, હે કપિલ રૂપજ જિણસાધુઓનેવિષે પણ ધર્મ ઠે અને અહીં અમારામાં પણ ધર્મ ઠે; એટલૂપ ઝત્સૂત્રનો જે લેશ, તેની દેશના થકી અઈનીમનવરણ્ણે-અતિ નીમરૌઈ નવ અરણ્ય જે સંસાર કાંતાર તેનેવિષે સાગર કોડાકોડી- સાગરોપમની કોડાકોડીસુધી એટલે એક કોડાકોડી સાગરોપમસુધી હિંમઈ-હીંમેઠે એટલે નમેઠે, એમ વર્તમાન નિર્દેશની અપેક્ષા કહ્યું, પરમાર્થે તો નમ્યોઠે એમ જાણવું. ॥ ૧૨૨ ॥

અવતરણ:- હવે ઝત્સૂત્રનું નિગમન કરતા ઠતાં કહેઠે:- મૂલ:- તા જઈ ઇમંપિ વયણં, વારંવારં સુણિત્ત સમયમ્મિ ॥ દોસેણ અવગણિત્તા, ઝસુત્ત પયાઈ સેવંતિ ॥ ૧૨૩ ॥ દોહા:- વારવાર એ શ્રુત વચન, સાંજલિ જોતો હેય ॥ સેવૈં બહુ ઝત્સુત્ર પદ, દોષ ન માને જેય ॥ ૧૨૩ ॥ વ્યાખ્યા:- તા-તે કારણમાટે જઈ-જો ઇમં-એ

પ્રત્યક્ષ, વચન—મરીચિવત્ત ઝત્સૂત્ર વચનો પ્રત્યે સમયમ્મિ—સિદ્ધાતનેવિપે વારવાર—
 વારવાર સુણીત—સુણીને એલે સાનજીને અપિ—પણ દોસેણ—અજિનિવેષ મિથ્યાત્વા
 દિક દોપેકરી અથવા દેપેકરી અવગણિતા—અવગણનાએ કરીને એલે અપમાનતાએ
 કરીને ઝત્સુત્તપયાઽ—ઝત્સૂત્રના પદને સેવતિ—જે સેવેઝે એલે જે બોલેઝે ॥ ૧૨૩ ॥
 મૂલ—તાણ કહજિણ ધમ્મ, કહ નાણ કહ હહાણ વેરગ્ગ ॥ કૂમાનિમાણ પમિય, ન
 ડિયા બુદ્ધિતિ નરયમ્મિ ॥ ૧૨૪ ॥ દોહા—તસુ જિન ધર્મે કિદા થકી, જ્ઞાનસું હુ સ્વ વૈ
 રાગ ॥ કૂટમાન પઢિત નટિત, નરકે સ્થેલત પાગ ॥ ૧૨૪ ॥ વ્યાખ્યા—તાણ—તે પુરુષોને
 કહ—કેમ જિણ યમ્મો—જિન ધર્મે થાય! કહ—કેમ નાણ—યથાર્થ જ્ઞાન થાય! ક
 હ—કેમ હહાણ—નરકાદિકના હુ સ્વ થકી વેરગ્ગ—વૈરાગ્ય એલે ઝડાસપણું થાય!
 અપિતુ તે ઝત્સૂત્ર જાપીઝને જિનધર્માદિક કાઈ પ્રાપ્તજ ન થાય કેમકે, જિન ધર્મ
 આજ્ઞાએ કરીને પૂર્વે કહ્યું છે તે કારણ માટે કૂમાનિમાણ પમિય—કૂઢ અને અજિમા
 ન અથવા જ્ઞા અજિમાન અહકારે કરી સહિત જે પમિત પણ તે કૂટાનિમાન પ
 ઢિતપણું કહિયે તેણે કરીને તે પુરુષ નડિયા—નહેલા એલે પીઠાયલા નરયમ્મિ—
 નરકનેવિપે એલે નરકરૂપ અવકૂપનેવિપે બુદ્ધિતિ—બૂઢે છે એમ જાણીને ઝત્સૂત્ર
 ન બોલવું એજ સાર છે ॥ ૧૨૪ ॥

અવતરણ—હવે જે ઝત્સૂત્ર જાપી જીવે, તેને હિતોપદેશનું દાન ઘેવું નહીં, કેમ
 કે, તે એ દાન લેવાને અયોગ્ય છે તે કહે છે—મૂલ—મામા જપહ્ બહુઅ, જે વઢા
 ચિક્કણેહિ કમ્મેહિ ॥ સવેસિ તેસિ જાયઽ, હિંઝવણો મહાદોસો ॥ ૧૨૫ ॥ દોહા—
 જે વાધ્યા સ્થલ કર્મે કરિ, તે સબહીકે થાય ॥ હિત ઉપદેશ સુ દોષ મય ॥ બહુ મા
 નણ ઇણ ત્યાય ॥ ૧૨૫ ॥ વ્યાખ્યા—ઝત્સૂત્ર જાપી કદાગ્રહી અયોગ્ય જીવને વ
 હુઅ—ઘણો હિતોપદેશ મામા જપહ્—કહેવો નહીં કેમકે, જે—જે પુરુષ ચિક્કણેહિ
 કમ્મેહિ—ચીકણા કર્મે એલે અતિ ક્ષિટ જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મે કરિ વઢા—વાંધેલા
 અથવા નિગઢેલા છે તેસિ સવેસિ—તે સર્વને હિંઝવણો—હિતોપદેશ એલે મોઢ
 માર્ગનો ઉપદેશ તે મહાદોસો—મહા દોષરૂપ અથવા મહા દેપરૂપ જાયઽ—થાય છે,
 માટે અયોગ્ય જીવને ઘણો હિતોપદેશ કહેવો નહીં ॥ ૧૨૫ ॥

અવતરણ—ધર્મને અયોગ્ય જીવને હિતોપદેશ કરવાથી ક્લેશમાત્ર થાય તેનું
 કારણ કહે છે—મૂલ—હિયમ્મિ જે કુસુદા, તે કિ બુઝતિ ધમ્મ વચણે ॥ તા
 તાણ કણે ગુણિણો, નિરચય દમઽ અપ્પાણ ॥ ૧૨૬ ॥ દોહા—જસુ કુસુદ મન
 કેમ સો, જિન વચને વૂજેય ॥ તો તેને અર્થ ગુણી, ફોકટ આત્મ દમેય ॥ ૧૨૬ ॥

व्याख्या:- हिययम्मि-हृदयनेविपे एटले चित्तनेविपे जे- जे पुरुष कुसुंदा-कुसुंढे ; एटले अशुंढे ; एटले अजिनिवेश मिथ्यात्वादिक दोषरूप कलंक पंके करीने मजि न ठे ; ते-ते पुरुष किं-केम धम्मवयणेण-जिनधर्मसंबंधी वचने करी बुझंति-बोध पामे ! अपितु नहीज पामे ; ता- ते कारण माटे ताणकए-ते दुष्ट चित्तवालाने अथें गुणिणो- ज्ञानादिक गुणोकरी गुणवंत पुरुषठे ते निरुद्यं- निरर्थक एटले फोकट अप्याणं-आत्माने दमइ- दमेठे, एटले क्लेश उपजावेठे, अहीं फलीतार्थ एम समजवुं के, जे गुणी पुरुष होयठे ते परने गुण करवानी बुद्धिमाटे हितोपदेश कर्त्ता कांई पण पोताने क्लेश माने नही, पढी परने गुण आओ वा न आओ. ए गुणीनो सहज स्वभावठे माटे गुणी पुरुषनो कीधेलो उपदेश फोकट नथी ते उपदेश पोताने स्वाध्याय तप ठे. १२६

अवतरण:- गुणी पुरुष एम कहेठे के अहो नव्य, जिनधर्म करवादिक तो दूर रहो, पण एक जिन धर्मनुं श्रद्धान ठे तेपण दुःखनुं हरण करनारुं ठे; तेज कहे ठे:- मूल:- दूरे करणं दूर, म्मि साहणं तह पजावणा दूरे ॥ जिण धम्म सदहाणं, पि तिस्रडुस्काइ निष्ठवइ ॥ १२७ ॥ दोहा:- करनो अरु साधन तथा, रहो प्रजावण दूर ॥ शुद्ध धर्म श्रद्धान पिण, हरै कठिण दुखपूर ॥ १२७ ॥ व्याख्या:- करणं- विधिए करीने दान शील तप जावनारूप जिनधर्मनुं जे करवुं, तेतो दूरे-दूर रहो. तथा साहणं-पूर्वोक्त जिनधर्मनुं साधन एटले कथन करवुं तेपिण दूरम्मि-दूर रहो, तथा पजावणा-प्रावचनी धर्मकथी प्रमुख अष्ट प्रकारना प्रजावकपणे करीने जे जिनधर्मनी प्रजावना करवो एटले जिनधर्मनो महिमा उद्योत करवो तेपण दूरे-दूर एटले ठेठे रहो; मात्र जिण धम्मसदहाणंपि-जिनजापित धर्मनुं एक श्रद्धान रुचि पणुं पण तिस्र डुस्काइ-तीक्ष्ण दारुण जे नरकादिक दुःख तेने निष्ठवइ-निष्ठापेठे एटले नसाडेठे; अथात् बीजुं कांई न बने तो पण एक जैनधर्मनुं श्रद्धानकरवुं. १२७

अवतरण:- ते श्रद्धाननुं लक्षण ए के सिद्धांतनुं सांजलवुं, ते सिद्धांत सांज लवानी पोतासंबंधी इहा देखाडता ठता कहेठे:- मूल:- कइया होही दिवसो, जइया सुगुरुण पायमूलम्मि ॥ उत्सुत्त लेस विसलव, रहिओ निसुणोसु जिण धम्मं ॥ १२८ ॥ दोहा:- ते दिन क्यारे आवरो, ज्यारे सदगुरु पास ॥ उत्सूत्रांसे रहित जिन, धर्म सुणीसुं खास ॥ १२८ ॥ व्याख्या:- दिवसो-ते दिवस दिवस कहेवार्थी ते घडी ते मुहूर्त ते पक्ष, ते मास ते वर्ष कइया-क्यारे होही-अरो ! जइया-ज्यारे सुगुरुण-सुविहित गीतार्थ धर्माचार्य सुगुरुने पायमूलम्मि-पादमूल एटले समीपे जिणधम्मं-जिनजापित धर्मने निसुणोसु-हुं सांजलीश. केवो अयो

થકો હું સાંજલીશ ! ઝસુત લેસવિસલવ રહિઓ-ઝત્સૂત્રના લેશરૂપ વિપલવેકરી ને રહિત ઠતો ઇટલે ગુરુને સમીપે સાંજલવાથી મનમા રહેલા જે ઝત્સૂત્ર વાક્ય, તેના લેશરૂપ વિપના લવેકરી રહીત થયો થકો હું સાંજલીશ ॥ ૧૨૬ ॥

અવતરણ - તે દિવસ ક્યારે થશે એમ શાસારુ કહ્યું ? ગુરુનું તો કાંઈ હર્લેનપ છું નથી; કેમકે, ગુરુ તો જીવામાં ઘણા આવેઢે, તે કપર કહેઢે - મૂલ.- દિષ્ટા વિ કેવિ ગુરુણો, હિયે ન રમતિ મુણિય તત્તાણ ॥ કેવિ પુણ અદિદુષ્કિય, રમં તિ જિણવલ્લહો જેમ ॥ ૧૨૭ ॥ ઢોહા - ઢીઢા પણ કેડક ગુરુ, ન ગમે જાણ હિ યેય ॥ કેડ અઢીઢાહિ જગમે, જિમ જિણવલ્લન શ્રેય ॥ ૧૨૮ ॥ વ્યાખ્યા - કેવિ-કેટલા એક દિષ્ટાવિ-નજરે જોણા પણ કાને સાંજલેલાની શી વાત કરવી ! ગુરુણો-સાધુ સમાચારીમાંહે નિપુણ એપણીય આદારના લેવાવાલા એવા ગુરુ તે મુણિયતત્તાણ-જેણે જિનશાસનનો તત્વપરમાર્થ જાણ્યો ઢે, તેના હિયે-હૃદયનેવિપે નરમતિ-રમતા નથી ઇટલે રુચતા નથી, કેમકે તેના હૃદયનેવિપે તો જે સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા સવેગ ગુણે કરીને સહિત ગુરુ હોય તે રુચેઢે, પણ એકલું જ્ઞાન એકલી ક્રિયાદિક વાલા રુચતા નથી પુણ-વલી કેવિ-કેટલાએક અદિદુષ્કિય-નહી ઢીઢેલા જ્ઞાનક્રિયા સવેગ સહિત ગુરુ પણ રમતિ-રમેઢે રુચેઢે, જેમ-જિમ જિણવલ્લહો-જ્ઞાન ક્રિયા સવેગ સહિત જિનવલ્લન સૂરિ નહી ઢીઢેલો અમારા ચિત્તનેવિપે રુચેઢે, તેમના રુચેલા ગ્રંથો જોતાં તથા તેમના સત્તાનીક સાધુની સમીપે તેઓના જ્ઞાન વૈરાગ્ય ક્રિયાનુષ્ઠાન સાંજલતા અતિ પ્રિય લાગેઢે એમ નેમીચડ્ જનારી કહેઢે ॥ ૧૨૯ ॥

અવતરણ - એમ ઠતાં પણ જે પુરુષ કુગુરુને પણ સુગુરુની પઢે માને ઢે, તેનું નિરાકરણ કરતા ઠતા કહેઢે - મૂલ -અજયા અડ પાવિષ્ઠા, સુઢ ગુરુ જિણ વરિંદ તુલ્લતિ ॥ જો ઇહ એવ મન્નડ્, સો વિમુહો સુઢ ધમ્મસ્ત ॥ ૧૩૦ ॥ ઢોહા - અજની અતિ પાપિને, જિનવર સુગુરુ સમાન ॥ જે જાણે તે જીવ જિન, ધર્મ વિમુલ્લ વેજાન ॥ ૧૩૧ ॥ વ્યાખ્યા - તે કુગુરુ કેવા ઢે ? અજયા-યત્ન રહિત ઢે, ઇટલે પડ્ જીવનિ કાયના વડ કરવાનેવિપે જે તત્પર ઢે, તે કારણ માટેજ અડ પાવિષ્ઠા-અતિ પાપિષ્ઠ ઢે, ઇટલે પાપ કર્મ વાંધવાનેવિપે પ્રધાન ઢે ઇટલે મુલ્ય ઢે એવા જે કુગુરુ ઢે, તેને પણ સુઢ ગુરુ જિણવરિંદતુલ્લતિ-નિર્મલ ગુરુ ગૌતમ ગણધરા વિકને સદૃશ અથવા ઘણું શુ કહિયે જિનવરેડ્ તુલ્ય ઢે, એવ-એ પ્રકારે ઇહ-જગતનેવિપે જો કોઈ મૂઢ પુરુષ મન્નડ્-માનેઢે ઇટલે જાણે ઢે, સો-તે પુરુષ સુઢ

ધમ્મસ્સ--શ્રી વીતરાગ નાષિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ નિર્મલ જે ધર્મ, તેને વિમુહો--વિમુ
ખ જાણવો એટલે અવજા મુખવાલો જાણવો. ॥ ૧૩૦ ॥

અવતરણ:-- ધર્મને કરતો ચકો પણ ધર્મથી વિમુખપણું કેમ કહ્યું? એ આશં
કાનું સમાધાન કરતાં કહે છે:-- મૂલ:-- જો તં વંદસિ પુક્કસિ, વચણં હીલેસિ ત
સ્સ રાગેણ ॥ તા કહ વંદસિ પુક્કસિ, જણવાય તિંપિ ન મુણેસિ ॥ ૧૩૧ ॥ દોહા:--
વાંદે પૂજે જેહને, હીલે તેનો વૈણ ॥ વાંદે પૂજે કિમ તદા, જન યિતિ જૂયે સૈન
॥ ૧૩૧ ॥ વ્યાખ્યા:-- જો-જે જિનરાજપ્રતે તં-તું વંદસિ-વાંદે છે, પુક્કસિ-પૂજે
છે, અને પોતાના ઉત્સૂત્ર નાષી હીણાચાર્ય ગુરુને રાગેણ-રાગે કરીને તસ્સ-તે વંદ
નીયથી તો જિનરાજનું જ વલી વચણં-આગમરૂપ વચન હીલેસિ-તેની તું હીલના કરે
છે, એટલે નિંદા કરે છે; રે મૂઠ, જિનરાજનાં વચનોની હીલના કરે છે, તા-તો ક
હ-કેમ જિનરાજને વંદસિ-તું વાંદે છે, પુક્કસિ-તું પૂજે છે; જણવાય તિંપિ-રે મૂઠ,
તું જનવાદની લોક વ્યવહારની સ્થિતિ એટલે મર્યાદાને પણ નમુણેસિ-નથી જા
ણતો; કે જેને વાંદિએ તેનાં વચન જો ન માનિયે તો વાંદવું તથા પૂજવું વ્યર્થ
જાણવું એ નાવાર્થ છે. ॥ ૧૩૧ ॥

અવતરણ:-- લોકવ્યવહારની જે સ્થિતિ છે તે કહે છે:-- મૂલ:-- લોએવિ ઇમં
નણિયં, જો આરાહિજ્ઞ સો ન કુવિજ્ઞા ॥ મન્નિજ્ઞ તસ્સ વચણં, જહ્ ઇહસિ ઇહિ
યં કાઁ ॥ ૧૩૨ ॥ દોહા:-- કહ જન જે આરાધિએ, ન કોપાશ્યે તેહ ॥ માની
જો તસુ વેન જો, વંઠિત તું વાંઢેહ. ॥ ૧૩૨ ॥ વ્યાખ્યા:-- લોએવિ-લોકોત્તરની
તો શી વાત! લૌકિક વ્યવહારને વિષે પણ ઇમં નણિયં-એમ કહ્યું છે; જો-જે દેવ
દાનવ રાજાદિક મોટા પુરુષ આરાહિજ્ઞ-આરાધિએ, પૂજિયે, સો-તે દેવ દાનવ
રાજાદિકને ન કુવિજ્ઞા-કુપિત ન કરિયે એટલે તેને જે વાતથી કોપ ચઢે તે વાત ન
કરિયે. તસ્સ-તે દેવ દાનવ રાજાદિકનું વચણં-વચન માનિયે એટલે પ્રમાણ ક
રિયે. ઇહિયં કાઁ-ઇહિત કરવાને એટલે પોતાના મન વંઠિત પૂરણ કરવાને જહ્-
જો ઇહસિ-તું ઇહે છે તો એ પ્રકારે પુત્ર મિત્રાદિકને લોક વ્યવહારને વિષે લોક સી
સ્વામણ દીએ છે; તો લોકોત્તર વ્યવહારની વાત તો મોટી છે. ॥ ૧૩૨ ॥

અવતરણ:-- એમ નગવન્ વચન સાંજલ્યા ઠતાં પણ ધર્મ કરવાને દોષ
કહીને હવે ત્યાંહાં જે નિશ્ચલ પુરુષ છે તેની સ્તવના કરતો ઠતો કહે છે:-- મૂલ:--
દૂસમ દંડે લોએ, સુહુક્ક સિદ્ધમિ હુક્ક ઉદયમ્મિ ॥ ધન્નાણ જાણ ન ચલહ્, સમ્મ
તં તાણ પણમામિ ॥ ૧૩૩ ॥ દોહા:-- હુષ્ટ ઉદય હુલ્લ પ્રગટ જન, દૂસમ દંડ ઠ

તેય ॥ તસુ પ્રણમું જે ધન્યનો, સમકિત ગુણ ન ચલેય ॥ ૧૩૩ ॥ વ્યાખ્યા - દૂ-
સમર્થને-દૂપમાર્ક એટલે પાચમા, આરારૂપ દમ એટલે વલ મેઘા સુખ સપતિ વિદ્યા
શુન દીર્ઘાયુ નિરોગપણુ ઇત્યાદિ વિસિદ્ધ વસ્તુના નાશરૂપ દમ, તેણે કરીને દંભાય
લા એવા, વલી સુક્રાક સિદ્ધિમિ-તોદ્ધણ હુ સે કરીને સિદ્ધ એટલે નિષ્પન્ન થણા એ
ટલે નીપજેલા એવા, વલી હુ સ્વદયમિ-શરીરીને માનસી હુ સ્વ અતિ કપટનો છે ઝ
દય જેને એવા, જે લોએ-લોકતેનેવિપે તથા તે લોકને થાઈ જાણધનાણ-જે જિન
મત જાવિત મતિવાન ધન્ય પુણ્યવાનનું સમ્મત્ત-તત્ત્વ શ્રદ્ધાન સમ્યક્ત્વ ન ચલડ-
નથી ચાલતુ, તાણ-તે પુરુષોને પણમામિ-મન વચન કાયાએ કરી હું નમસ્કાર
કરું હુ વલી હુંમાથવસર્પિણીના પ્રનાવે જન્મગ્રહને ઝદયે પ્રગટ્યો જે હુપમા
આરાનેવિપે અસયત પૂજા નામે દસમો આશ્ચર્ય, તેણેકરી પ્રાપ્ત થયું જે લોકોનુ
વિરૂપ રૂપ તે સગપટ્ટાદિક બીજા શાસ્ત્રોથી જાણુ ॥ ૧૩૩ ॥

અવતરણ - અહીં કોઈ આશકા કરેકે, કેટલાએક ગુરુને જોયાં ઠતાં પણ
વિવેકી પુરુષોના મનમા રુચતા નથી, અને કેટલાએક નહીં દીઠેલા જિનવલ્લજસૂ-
રિની પઠે લોકોના મનમાં રુચેઠે તે સત્ય છે, પણ અમે તમને પૂછિએ ટાં કે તમે
કોઈ ગુરુની પરિક્ષા કરીને નિશ્ચે કહ્યો અથવા જાણ્યો છે ? તેને નેમીચડ પ્રકરણ
કર્તા ત્રણ ગાથાએ કરીને કહેઠે - મૂલ - નિયમડ અણુસારેણ, વ્યવહાર નયેણ
સમય સુઘોઈ ॥ કાલરિક્તણુમાણેણ, પરિક્ષિત માણિતંત્ર ગુરુ ॥ ૧૩૪ ॥ દોહા -
સમયસુધિ વ્યવહાર નય, નિજમતિને અનુસાર ॥ કાલ ક્ષેત્ર અનુમાનથી, સુપરિક્ષિ-
ત ગુરુ ધાર ॥ ૧૩૪ ॥ વ્યાખ્યા - નિયમડ અણુસારેણ-પોતાની સ્વાજાવિક બુદ્ધિ
ના અનુસારે કરીને પણ અહં બુદ્ધિએ કરીને નહીં, વ્યવહાર નયેણ-મહાવ્રત સમિ-
તિ ગુપ્તી પ્રતિલેપણા સ્વાધ્યાય વિહારાદિક સાધુના જે વ્યવહાર તેણે કરીને સમ-
યસુધિએ-સિદ્ધાન્તની શુદ્ધિએ કરીને કાલરિક્તણુમાણેણ-સજ્જમ સ્વપ કરતા કાલ
ક્ષેત્રને અનુમાને કરીને ડપલક્ષણથી ઇચ્છ જાવને પણ અનુમાને કરીને ઘણાં ગા-
મ નગરાદિકનેવિપે યોલતા યોલતા કાલને ડચિત જિનપતિસૂરિયુરુ મે પરિક્ષિત-
પરિચ્છા છે, અ-ચ એટલો વલી માણિતં-માન્ય કહ્યું છે અને સારી રીતે જાણી લીધું
છે ॥ ૧૩૪ ॥ મૂલ -તદ્વિ હુ નિયજડયાએ, કમ્મ ગુરુ તસ્ત નેવ વીતસિમો ॥ ધનાણક
ચઘાણ, સુદ ગુરુ મિલડ પુત્રેણ ॥ ૧૩૫ ॥ દોહા -તો પણ નિજ જમતા કરી, ન
ગુરુ કર્મે વિશ્વાસ ॥ પુણ્યે ધન્ય કૃતાર્થને, મિલે સુગુરુ ગુણરાસ ॥ ૧૩૫ ॥ વ્યાખ્યા -
જો પણ એમ છે તદ્વિ-તોપણ હુ-નિશ્ચય હુંમા અવસર્પિણી કાલાદિકને જોમે

तादृशविशिष्ट बुद्धि नथी माटे नियजमयाए—पोतासंबंधी जडपणानो वली कम्मगुरुत्तस्स—प्रथम सुगुरु जोग न थवानी अपेक्षाए करीने कर्मना जारीपणानो नेव—नथीज वीससिमो—अमे विश्वास करता; केमके, पुत्तेण—तादृश विशिष्ट पुन्येकरीने धन्नाए—धन्य पुन्यवंत प्राणीउने कयहाणं—जेणे अर्थ सिद्ध कखो ठे एटले जेणे बोध बीजरूप अर्थ नीपजाव्यो ठे तेने सुद्ध गुरु—बाह्य अन्यंतर परिग्रह रहित निर्मल गुरु मिलइ—मले ठे. ॥ १३५ ॥

अवतरणः— वली कोई शिष्यादिक अथवा वादी वितर्क करे ठे के एमां तमा रे छुं प्राप्ति थई? तेविषे कहेठेः— मूलः— अहअं पुणो अउत्तो, ता जइ पत्तो अह न पत्तो अ ॥ तहवि हु सो मह सरणं, संपइ जो जुग पहाण गुरु ॥ १३६ ॥ दोहाः— वलिहुं अपुन्य तदा जदी, जाधो नवि जाधोय ॥ तेपिण ते मुज सरण अब, जुग प्रधान गुरु जोय ॥ १३६ ॥ व्याख्याः— पुणो—वली अहअं अउत्तो—हुं अपुन्य हुं एटले तादृश वसिष्ट पुन्येकरी रहित हुं ता—ते कारण माटे जइ—जो पत्तो—पूर्वोक्त गुरु में पाय्यो, अह—अथवा न पत्तोअ—न पाय्यो; तहवि—तोपण हु—निश्चय संपइ—संप्रति एटले वर्तमानकालनेविषे जो—जे जुगपहाणगुरु—जुगप्रधान गुरु ठे, संविज्ञ गीतार्थ आचार्य ठे, उपलक्षणथी तेमनी निश्चाए जे उपाध्याय अथवा साधु ठे सो—ते मह—अमारे सरणं—शरण आधारठे आत्मगुणवृद्धिने अर्थे विश्रामनुं ठाम ठे. १३६

अवतरणः— कोई आशंका करे के, एवी सुगुरुनी प्राप्ति थवाथी पण छुं थयुं? एवो संशय दूर करवाने कहेठेः— मूलः— जिणधम्मं डुत्तेयं, अइसय नाणीहिं न ज्ञाए सम्मं ॥ तहवि हु समय विईए, ववहार नएण नायवं ॥ १३७ ॥ दोहाः— सम्यक् जाणे केवली, जैनधर्म डुईय ॥ तदपि जाणणा योग्य है, श्रुत व्यवहारे तेय ॥ १३७ ॥ व्याख्याः— जिणधम्मं—श्रुत चारित्र लक्षण जिननापित धर्म ठे ते, डुत्तेयं—डुःखे जाणवा योग्य ठे केमके, उत्सर्ग अपवाद निश्चय व्यवहारादिक शोक डागमे नयोए करीने कहेलो ठे माटे जिनधर्म डुःखे जाणवा योग्य ठे; अइसय नाणीहिं—अवधिज्ञानी चौदपूर्वधर तथा दशपूर्वधरादि अतिशय ज्ञानीओने सम्मं—सम्यक् प्रकारे जिननापित धर्म नज्ञाए—जाणीए बैए पण अनिपुण बुद्धिने गम्य नथी, माटे जिनधर्म डुःखे जाणवा योग्य कह्यो; एम निश्चयनये करीने ठे तहवि—तोपण हु—निश्चय समयविईए—सिद्धांतनी स्थिति मर्यादाए करीने ववहार नएण—सिद्धांतोक्त साधु श्रावक सम्यक् दृष्टिना व्यवहारे एटले व्यवहार नयेकरीने जिननापित धर्म नायवं—जाणवा योग्यठे, विधिपूर्वक यथाशक्ति आराधवा योग्य ठे. १३७

અવતરણ - કોઈ આશંકા કરે કે, એમ કહેલું છે તે કેમ માનવું? તેને કહે છે.- મૂલ:- જમ્હા જેણહિ જણિયં, સુચ વવહાર વિસોદિયં તસ્સ ॥ જાયઃ વિશુ ઓહી, જિણ આણારાહગત્તાઓ ॥ ૧૩૮ ॥ દોહા - શોધિત શ્રુત-વ્યવહારને, નિર્મલ સમક્તિ થાય ॥ જિણ આણા રાધન થકી, જે કારન જિનગાય ॥ ૧૩૯ ॥ વ્યાખ્યા - જમ્હા-જે કારણમાટે જિણેહિ-જિન તીર્થકરોએ જણિયં-કહ્યું છે. સુચ વવહાર-શ્રુત વ્યવહારે કરીને એટલે સૂત્ર નિર્યુક્તિ વૃત્તિ જાણ્ય ચૂર્ણિ એ પાંચને શ્રુત કહિયે, તે શ્રુતના વ્યવહારે કરીને વિસોદિય તસ્સ-ચારિત્રની વિશુદ્ધી કરનાર જે પુરુષ, તેને વિશુ ઓહી-વિશુ ઓહી એટલે અતિ નિર્મલ સમ્યક્ત્વ જાયઃ-થાય રૂપાથી? જિણ આણા રાહ ગત્તાઓ-શ્રુતવ્યવહારે કરીને ચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરવા રૂપ જિન આજ્ઞાનું આરાધકપણુ થવાથી ॥ ૧૩૮ ॥

અવતરણ - કોઈ આશંકા કરે કે, તમે કહ્યું જે સિદ્ધાંતની સ્થિતિ કરીને અને વ્યવહાર નયે કરીને જિનધર્મે જાણવા યોગ્ય છે, એવી રીતે કહેવાથી જિન ધર્મ દેશાદવાવાલા ગુરુ પણ સિદ્ધ થાય છે, તેમ ઠતા તેનેવિષે શી શંકા છે? તે નો ઉત્તર કહે છે - મૂલ - જે જે દીસંતિ ગુરુ, સમય પરિક્ષા તે ન પુઝંતિ ॥ પુણમેગં સદ્દહણ, હુપ્પસહતં જડં ચરણ ॥ ૧૪૦ ॥ દોહા - જે જે ગુરુ અવ દેશિયે, તે ન મિલે શ્રુત ન્યાય ॥ પિણ શ્રદ્ધા ઇક છે ચરણ, હુપ્પસહ અંત ગવાય ॥ ૧૪૧ ॥ વ્યાખ્યા - સાંપ્રતકાલે જેજેગુરુ-જે જે ગુરુ ધર્માચાર્ય ઉપાધ્યાય સાધુ દીસંતિ-દેશાય છે; સમય પરિક્ષા-સિદ્ધાંતની પરિક્ષા કરીને એટલે સિદ્ધાંત કથિત વ્યવહાર નયની વિચારણા કરીને જે ધર્માચાર્ય ગુરુ છે તે ન પુઝંતિ-તે નથી પૂરાતા એટલે નથી મિલતા પરિક્ષાને નથી સહન કરી શકતા; શાથી? સિદ્ધાંત કથિત અનુષ્ઠાનને યથાર્થપણે ન કરવાથી અહીં કોઈ શંકા કરે કે, એમ તો ચારિત્રની નાસ્તિ થઈ? ત્યારે પ્રયત્ન કરીને કહે છે કે, પુણમેગ સદ્દહણ-બલી અમારે એક જિનવચનનું શ્રદ્ધાન છે જડ જે કારણમાટે સિદ્ધાંતમા કહ્યું છે. હુપ્પસહતં-હુપ્પસહ આચાર્ય સાધુ અતસુધી એટલે હુપ્પસહ આચાર્યસુધી ચરણ-ચારિત્ર વર્તણે. એ અમારે એક શ્રદ્ધાન છે માટે અમે ચારિત્ર માનિયે છે એ ચારિત્રનો નિપેદ કરતા નથી, પણ શ્રુત વ્યવહારે કરીને પ્રવર્તતો દેખીએ તો કહિયે કે, કુગુરુને સુગુરુ કેમ કહેવાય ૧૪૧

અવતરણ - જે શ્રદ્ધાન છે તે શુ કરવાયોગ્ય છે તે કહે છે - મૂલ - તા ણો હુગ પવરો, મશ્સઠમણેહિં સમયદિછી ॥ સમ્મ પરિક્ષિયવો, મુત્તૂણ પવાહ હલ વોલ ॥ ૧૪૦ ॥ દોહા - તો મધ્યસ્થ મનેયિ ઇક, યુગ પ્રધાન શ્રુત, ન્યાય ॥ રૂઢી

રૂપે પરિસ્વવો, તજિ પ્રવાહ હલવાય ॥ ૧૪૦ ॥ વ્યાખ્યા:- તા- તે કારણમાટે પ્રવાહ હલવોલં- લોકપ્રવાહ સંબંધી જે હલવોલ વિચારરહિત જે કલકલ તેને, નિપુણ- મૂકીને વલી સમયદિઠીએ- શ્રી આચારાંગ નિસીય વ્યવહારાદિક સિદ્ધાંતની દૃષ્ટિએ કરીને મશ્વરમણેદિ- મધ્યસ્થ રાગ દેપ કદાગ્રહ રહિત જેઓનાં મન તે પુરુષોએ એગો જુગપવરો- એક જુગપવર એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયાએકરી સહિત એક જુગ પ્રધાન આચાર્ય હોય તે સમ્મન-સમ્યક્ પ્રકારે પરિસ્વવો-પરસ્વવો નિશ્ચય કરવો; પણ આચાર્યાદિકના આચારે કરિ રહિતને આચાર્યાદિક માનવું નહીં. ૧૪૦

અવતરણ:- કોઈ આશંકા કરે કે, પ્રવાહ હલવોલને મૂકીને એમ કહ્યું, પણ લોક પ્રવાહનો હલવોલ જો પોતે નિપુણ હોયે તો શું કરે? એનું નિવારણ કરતાં કહેહે:- મૂલ:- સંપદ્ દસમહેરય, નામાયરિણિં જણિય જણમોહે ॥ સુદ્ધ ધર્મશ્રો નિકળવિ, ચલંતિ બહુ જણ પવાહાઓ ॥ ૧૪૧ ॥ દોહા:- થવ દશમ પવરજ નામગણિ, જનિત નીચ જન કર્મ ॥ લોક પ્રવાહે નિપુણ પણ, પડિઆ ત જે શુન ધર્મ ॥ ૧૪૧ ॥ વ્યાખ્યા:- સંપદ્-સાંપ્રત એટલે વર્તમાન હુષમા કાલને વિષે દસમહેરય- આરંન પરિગ્રહમાં આસક્ત સદા વ્રહ્મચારી અસંયત થકા સંયત કહેવરાવતા તેઓને જે પૂજવું તથા વંદન નમસ્કારાદિક કરવું, તે અસંયત પૂજા નામે દશમો આશ્ચર્ય છે; વલી નામાયરિણિં-નામ માત્ર આચાર્ય કેવલ લિંગોપજીવિ દ્વિયથકી ને નાવથકી સાધુની ક્રિયાએ કરીને રહિત દશમો આશ્ચર્ય ને નામાચાર્ય એ બન્ને જાણિય-જાણ્યું છે અથવા ઉપજાવ્યું છે; જણ-નીચ પામર લોકોને યોગ્ય મોહે-મોહ એટલે અતિ રાગ તેને, એવા જે નિકળવિ-નિપુણ પણ એટલે ધર્મ કર્મનેવિષે ચતુર પણ સુઅધર્મમાર્ગ-શુન શિવ કલ્યાણકારી જિન નાખિત જે ધર્મ તેથકી ચલંતિ-ચલે છે; ઋષ્ટ થાય છે; તો બીજા અનિપુણ પુરુષોની શી વાર્તા! કેમકે, નિપુણ પુરુષ પણ ધર્મથકી ચલે છે, બહુ જણ પવાહાર-ઘણા લોકો નો જે પ્રવાહ ગતાનુગતિક એટલે વિવેકરહિત બોલવું ચાલવું પ્રવર્તવું, તેણે કરીને તે નિપુણ પુરુષ પણ જિન ધર્મથકી ચલે છે પડે છે માટે લોક પ્રવાહને મૂકી ને ટેટે રહેવું, ઋષ્ટાચાર નામાચાર્યનો પણ પરિચય ન કરવો જો જિનધર્મ વિધિમાર્ગનો અનિલાષ રાખ્યો હોય તો. એ જાવ ॥ ૧૪૧ ॥

અવતરણ:- એવી રીતે જેઓ લોક પ્રવાહમાં પડેલા છે તેઓનું હુષ્કણું દેખાડ્યું, હવે જે જિનધર્મથી પડેલાનું આલંબન લિણે તેનો દોષ, અને જે નથી લેતાં તેનો શુણ બોલતા બતા કહેહે:- મૂલ:- જાણિય મિહદિઠો, જે પડણા લંબણા

૬ ગિહ્નંતિ ॥ જે પુણ સમ્મદિઠી, તેસિ મળો ચડણ પયડીએ ॥ ૧૪૨ ॥ દોહા -
પડના લંબન આચરે, મિથ્યાદૃષ્ટિ તેય ॥ જે સમદૃષ્ટિ તેહનો, મનચડતે પગથેય ॥
॥ ૧૪૨ ॥ વ્યાખ્યા - જે-જે પુરુષ પડણાલવણાઈ-પડેલા એટલે જિનજાપિત
શુદ્ધ વિધિમાર્ગ થકી ત્રણ ચણા પાસઠાદિકની તથા તેડના આવક લોકોની
કુપ્રવૃત્તિનું વધુમાનરૂપ જે આલંબન તેને ગિહ્નંતિ-ગ્રહણ કરેછે એટલે એનીપાસે
જગવતનો વેપ છે, જિનાગમ જણેછે જણાવેછે, તથા સજલાવેછે માટે એને ચૈત્ય
વાસાદિ કથાથી શુ વગડેછે ? ઇત્યાદિક પડેલા પુરુષોની કુપ્રવૃત્તિનું વધુમાનરૂપ
જે આલંબન તેને જે પુરુષ ગ્રહણ કરેછે, તેને મિથ્યાદિઠી-મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણિય-અ
હો જવ્ય, તમે જાણો પુણ-વલી જે-જે પુરુષ સમ્મદિઠી-સમ્યકદૃષ્ટિ છે, તેસિમ
ળો-તેનું મન ચડણપયડીએ-ચડતી પગથીએ વર્તે એટલે ચડતે ચડતે ગુણસ્થાન
માર્ગે વર્તે, પણ પાપસ્થાને વર્તે નહી, કહ્યું છે કે જેણે અમૃત ચાખ્યું હોય, તેને
બાકસ બુકસની રુચિ કેમ થાય ? અપિતુ નહીજ થાય તેમ જે સમ્યક્ત્વ રસનો
જ્ઞાતા પુરુષ હોય તે ઘણા કાલથી સેવેલું મિથ્યાત્વાદિ પાપરૂપ કુજોજન તેને નિદે
અને ત્યાગ કરે, પૂર્વ કર્મેના યોગથી જો કાંઈ પાપરૂપ કુજોજન સેવેછે તો પણ
જાવથી તે સમ્યક્ત્વરૂપ અમૃત જોજનનેજ વાઢે છે ! અથવા કરેછે, કેમકે, તેણે
સમ્યક્ત્વ અમૃત પ્રથમ આસ્વાદેલુંજ છે, માટે પાપ કુજોજનને કેમ વાઢે ? અપિ
તુ નહીજ વાંઢે રૂઢા આલંબન આદરે, પણ ચોટા આલંબન આદરે નહી એડું
સમ્યક્ત્વવાનનું લક્ષણ હોય છે એ જાવ ॥ ૧૪૨ ॥

અવતરણ - હવે પડેલા પાસઠાદિક લોકોનું વાદુલ્યપણ જોઈને સુમાર્ગ તત્પર
પુરુષોનો સમાગમ અતિ ડુર્જન છે, એમ દેખાડતા ઠતા કહે છે - મૂલ - સર્વપિ
જા સુજહ, સુવન્ન રચણાઈ વધુ વિચાર ॥ નિચ્ચંચિય મેલાવ, સુમગ્ગ નિરચાણ જ
૬ ડુજહ ॥ ૧૪૩ ॥ દોહા - સુજન સકલ પિ કનકમણિ, આદિ વસ્તુ વિસ્તાર
માર્ગે નિપુણનો સગ જગ, અતિ ડુર્જન અવધાર ॥ ૧૪૩ ॥ વ્યાખ્યા - જાણ-જગ
તનેત્રિપે સુવન્ન રચણાઈ વધુવિચાર-સુવર્ણ રત્નાદિક વસ્તુનો વિસ્તાર સર્વપિ સુજહ
અનત ચાર પામયા માટે તે સર્વ સુજન છે, પણ સુમગ્ગ નિરચાણ-સુમાર્ગનિરતા
પુરુષોનો એટલે જિનજાપિત વિધિમાર્ગનેત્રિપે જે તત્પર તે પુરુષોનો નિચ્ચંચિય-નિ
ત્યમેવ એટલે નિરતરજ મેલાવ-મિલાવ એટલે સમાગમ તે અડુજહ- અતિ
ડુર્જન છે, કેમકે, તે સદર્મ પ્રાપ્તિનું કારણ છે માટે ॥ ૧૪૩ ॥

અવતરણ - હવે માર્ગતત્પર પુરુષોનો સમાગમ ઠતા પણ જેને અનિમાન ઠ

ઠે ઠે તેનું સ્વરૂપ કહે ઠે:- મૂલ:- અહિમાણવિસોપસમઘ યં ચ યુવંતિ દેવ ગુ
રુણો ય ॥ તેહિં પિ જઞ્ઞો માણો, હીહી તં પુઘ ડુઞ્ઞરિયં ॥ ૧૪૪ ॥ દોહા:- મા
નવિષોપ સમાવવા, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ॥ તે સેવે પણ મદ થયો, હા તે પૂર્વ કુ
ર્મ ॥ ૧૪૪ ॥ વ્યાખ્યા:- દેવગુરુણોય- અમાર દોષ રહિત, બાદશ ગુણ સહિ
ત જે અરિહંત દેવ તેની; તથા સત્ત્રિંશ ગુણાલંકૃત ગુરુ સુસાધુ તેની; યુવંતિ-
સ્તવનાતથા ઉત્કર્ષિતના કરવી, ઉપલક્ષણથી અન્યુદ્ધાન નક્તિ વહુમાન વંદન ન
મસ્કારાદિક કરવાં તે અહિમાણ વિસોપસોપઘ યં ચ- જાત્યાદિ અનિમાનરૂપ
વિષને ઉપશમાવવાને અર્થે ઠે, ચ શબ્દ થકી મિથ્યાત્વાદિ દોષ ઉપશમાવવાને
અર્થે ઠે, કેમ કે, સુદેવ સુગુરુની સ્તુતિ કસ્યાથી અનિનિવેશ કદાગ્રહ અજ્ઞાન અ
નિમાન ટલે અને શુદ્ધ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય. એમ આગમમાં કહ્યું ઠે, તેહિંપિ-
તે દેવ ગુરુયેં કરીને જઞ્ઞો- જો માણો- માન અનિમાન દેવ ગુરુવિપે થયો, કેમ
થયો તે કહે ઠે:- આ ચૈત્ય મારા પૂર્વજોના ઠે, એને મૂકીને વીજા ચૈત્યમાં ઉત્સ
વાદિક કરવાને કેમ જવાય? इत्यादિક દેવવિપે અનિમાન; વલી એ ગુરુ મારે અં
ગીકાર કરેલો ઠે, એ ગીતાર્થ ક્રિયાવંત ગુણવંત ઠે. તેવિના વીજા ગુરુઓ નલે ગુણ
વાન હોય તો પણ તેની ડપર રાગ ધરે નહી. ડલડું મહર જાવ આણે, इत्याદિ ગુરુ
વિપે અનિમાન થયો; હી હી-એ મોટી છેદની વાત ઠે. તંપુઘડુઞ્ઞરિયં-તેપૂર્વજવનું
ડુષ્કર્મ ચરિત ઠે. એટલે તે પોતાનો દોષ ઠે. એમાં વીજા કોઈનો દોષ નથી ॥ ૧૪૪ ॥

અવતરણ:- જેને ઓટા અનિમાનરૂપ ધન ઠે, તે સદૈવ અસન્નત પદાર્થ ને
માને ઠે; તેને ઉપાલંબ સહિત પ્રગટ દોષ જણાવીને નિર્નત્સના કરતા ઠતા કહે
ઠે:- મૂલ:- જો જિણઆયરણા, જોઞ્ઞો ન મિલેઈ તસ્સ આયારે ॥ હા હા મૂ
ઢ કરિંતો, અપ્પં કહ જણસિ જિણ પણયં ॥ ૧૪૫ ॥ દોહા:- જિન આચરણ થ
કી જુદો, જે જણ તસુ આચાર ॥ રે સઠ કરતો કિમ કહે, હું જિન જગત ઉદાર
॥ ૧૪૫ ॥ વ્યાખ્યા:- જોજોઞ્ઞો- જે પાસઙાદિક લોક ઠે તે જિણ આયરણા-
જિન જાણિત આચરણની સાથે નમિલેઈ- નથી મળતા, તસ્સ- તે પાસઙાદિક
નો જે આયારે- નિજમતિ કલ્પિત જે આચાર ઠે તેને કરિંતો- અંગીકાર કરતો
ઠતો હા હા- મોટી છેદની વાત ઠે. મૂઢ- હે મૂર્ખ, અપ્પં- પોતાને જિણપણ
યં- જિનને વિષે સુગુરુને વિષે નમસ્કાર કરવાવાલો, સ્નેહ કરવાવાલો કહ- કે
મ જણસિ- તું કહે ઠે, જો જિનજાણિત આચરણને આચરતો હોય તો તારું કહ્યું
સંજવે; માટે જુઝ વોલીને શાસારુ- ફોકટ આત્માને વિટંબના કરેઠે. ॥ ૧૪૫ ॥

अवतरण - अही कोई वितर्क करे के, जिन आचरणा मूकीने कोई पासडा विकनी कहेली आचरणा अगीकार करता हरो, तेनो उत्तर कहेते - मूल - ज चिअ लोओ मन्नइ, तंचिअमन्नंति सयल लोआवि ॥ ज मन्नइ जिणनाहो, तंचि अ मन्नंति किवि विरला ॥ १४६ ॥ दोहा - जाकू मानै लोक तस, मानै लोक अनेक ॥ मानै जास जिनेइ तसु, मानै कोइक ठेक ॥ १४६ ॥ व्याख्या - लोओ-पासडादिक लोक जचिय- जेआचरणाने मन्नइ- मानेते सयल लोआवि-तादृशवि वेक विकल सकल लोक पण तंचिअ-ते पासडादिकनी जापेली आचरणाने मन्नंति-मानेते, जेम लावडानो कीडो लावडाने सारु मानेते, तेम, वली जिणनाहो-जिननाथ ज-जे आचरणाने मन्नइ-मानेते, सम्यक् जाणेते, तेम किवि विरला-केटलाए क विरला हलुकर्मी जीव तंचिअ-ते जिनजापित आचरणनेज मन्नंति-मानेते, यथाशक्तिये पाले, आराधे ते, जिनधर्म पालवु ते नदीना पूरनी सावे जवा बरा बर ते माटे कोइक हलु कर्मी जीव जिनजापित धर्म आचरणने मानेते किंब हुणा एटले घणु कहाथी शु ॥ १४६ ॥

अवतरण - अही कोई वितर्क करे के, लोको प्रायेकरी लोकोनुंज कहेलुं मानेते, जिनराजनु कहेलुं मानता नथी, एवो तेओनो स्वभावज ठे, ते नले पण जिनराजनु कहेलु न मान्या ठता अने लोकोनुं कहेलुं मान्या ठता जे दोष थायते ते कहे ते - मूल - साहमि आउ अहिओ, वधसुआइसु जाण अणुराओ ॥ तेसि नहु सम्मत्त, विन्नेयं समयनीईये ॥ १४७ ॥ दोहा - साधर्मीथी अधिक जस, परि जन ऊपर प्रेम ॥ तास न समकित मानिये, आगम नोती एम ॥ १४७ ॥ व्याख्या - जाण-जेने साहम्मिआउ-सम्यक्त्वादि गुणे करीने जे सरखा ते साधर्मी, कहिये तेथोपण वधसुआइसु-वाधव पुत्रादिकनेविपे आदि शब्दयो माता पिताचार्यादिक नेविपे अहिओ-अधिक अणुराओ-अणुराग स्नेह वर्ते ते तो तेसि-तेने नहु-नही ज सम्मत्त-सम्यक्त्व, होय ए वात समयनीईये-सिद्धातनीति एकरिने विन्नेय-विशेषपण जाणवा योग्य ठे साधर्मीनी साथे कोई प्रकारनो कलह अथवा क्लेश करवो नही वली साधर्मी सीढातो होय तो तेने सहाय करवु, केमके, शास्त्रमां कह्यु ठे के, ससारमा साधर्मीना जेवु वीजु कोई सगपण नथी साधर्मीनी सेवा नक्ति बाह्यताए करीने सम्यक्त्व विशेष निर्मल थाय माटे बंधु सुतादिक सर्व स्वजननो अनुराग ते करमवधनुं कारण ए दोष जाणी साधर्मीनेविपे अधिकतर धर्मा नुराग निरतर राखवो एजश्रेय गुण ठे ॥ १४७ ॥

अवतरणः— एवी रीते लोकाचारने माननारनो दोष प्रगट करीने हवे ते लो
काचार संबंधी निषेधनो उपदेश कहेवे:— मूलः— जइ जाणिसि जिण नाहो, लो
यायारा विपक्खे नूओ ॥ ता तं तं मन्नंतो, कह मन्नसि लोओ आयारं ॥ १४७ ॥
दोहाः— जिनपति लोकाचारथी, जो तुं जाणे निन्न ॥ तो किम लोकाचारने, तुं
माने प्रभु मन्न ॥ १४७ ॥ व्याख्याः— जइ—जो जाणिसि—तुं जाणेवे; जिणनाहो—
जिननाथ एटले जिनवरेंड ठे ते लोआयारा—दर्शनत्रष्ट पासठादिक तथा चतुर्द
शीनी ब्राह्मण परिव्राजक त्रिदंडी तापसादिक जे लोक, तेओना आचारयकी विप
क्खे नूओ—विपक्खनूत ठे, एटले न्यारो ठे अथवा ते लोकोना आचारोनो जिन
नाथ विपक्ख नूत ठे एटले शत्रुरूप ठे. एम जो हे जइ, तुं जाणेवे, ता—तो तं—
तुं तं—ते जिननाथने मन्नंतो—मानतो अथवा जाणतो ठतो लोओआयारं—लोक
ना आचारने कह—केम मन्नसि—तुं मानेवे. ॥ १४७ ॥

अवतरणः— तुं लोकाचारने केम मानेवे? एम कह्युं तेनेज फरी दृढ करेवे;
तथा जिनेंइने मान्या थका पण जे मुग्ध लोको ठे ते बीजा देवोने मानेवे ते दे
खाडता ठता कहेवे:—मूलः— जे मन्नेवि जिणिंदं, पुणोवि पणमंति इयर देवाणं॥
मिच्चत्त सन्निवायग, गहाणं ताण कोविज्जो ॥ १४८ ॥ दोहाः— जिनवरने प्रण
मी वली, जे प्रणमे अन देव ॥ सन्निपात मिथ्यात हत, तस कुण वैद इहेव
॥ १४८ ॥ व्याख्याः— जे—जे मुग्ध तत्वना अजाण ठे, ते जिणिंदं—जिनेंइ देवने पण म
न्नेवि मानेवे अने पुणोवि—वली पण इयरदेवाणं—इतर जे जिनेंइ देवथी बीजा ह
रि हर ब्रह्मादिक रागी ढेपी मिथ्यादृष्टि देव ठे तेने पणमंति—प्रणमे ठे एटले
पूजे ठे; ताण—ते मिच्चत्तसन्निवायगगहाणं—मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगे करि ग्रस्त
थएला गलायला अथवा व्याप्त थएलानो कोविज्जो—वैद्य कोण थाय! अपितु तेनो
कोई वैद्यज नथी. केमके, जेने अमृत समान जिन धर्म पुरिस विषसमान मिथ्या
धर्म जेवो थयो तेनो हितोपदेशक गुरु वैद्यराज गुं उपाय करे! ॥ १४८ ॥

अवतरणः— हवे मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगेकरी ग्रस्त थएला गुं करेवे ते
कहेवे:— मूलः— एगो अ गुरु एगो वि सावगो चेइआणि विवहाणि; ॥
तवय जं जिणदवं, परुप्परं तं न विच्चंति ॥ १४९ ॥ दोहाः— गुरु एक वलि आ
इक, चैत्य विविध चित्रेव ॥ तामें जो जिनइव्य ते, दिए परस्पर नेव ॥ १४९ ॥
व्याख्याः—एगोअगुरु—एकज गुरु केमके लिंग आचार एक माटे एक गुरु, एगोवि साव
गो—एक पण आवक कारणके सर्वना देवगुरु धर्म एक माटे आवक पण एक चेइआणि

વિવહાણિ— ચૈત્ય દેહરાસર અથવા જિનપ્રતિમા તે વિવિધ અનેક છે, તથાપિ જિ નેંદ્ર દેવ સર્વે સરસ્વા માટે ચૈત્ય પણ એકજ; એ ત્રણે એક એક થયે એકે પણ ત હય— ત્યાં એટલે તે શ્રાવકોની પાસે જ— જે જિણદત્ત— જિન ઇચ્છે છે, ઝપલ ક્ષણથી જ્ઞાન ઇચ્છે સાધારણ ઇચ્છે છે તં—તે ઇચ્છે પરુપર—પરસ્પર એટલે માહો માહે ચૈત્ય જ્ઞાનાદિક કાર્ય પહેઠતે ન વિચ્છંતિ— નથી વેચતા એટલે નથી આપ તા, તે લોજી સુખના લાલચી ગુરુ નિર્મલ ઝપદેશ તેને દેતા નથી, પણ ઝલટુ જેથી અહકાર મમકાર પણ વધે તેવો ઝપદેશ કરે છે એ જાવ છે ॥ ૧૫૦ ॥

અવતરણ — એમ કરતા ઠતા તે ગુરુ આદિક છે કે નથી ? તે વિપે કહે છે — મૂલ — તે ન ગુરુ નો સઢ્ઠા, ન પૂજ્યો તેહિ હોઈ જિણનાહો ॥ મૂઢાણ મોહ વિઈ, સા નક્કઈ સમય નિઝણોહ ॥ ૧૫૧ ॥ દોહા — તે ગુરુ નહિ શ્રાવક નહી, નહિ પ્રહુ પૂજક તેય ॥ મોહ થિતી મૂઢોતણી, જાણી શ્રુત નિપુણેય ॥ ૧૫૨ ॥ વ્યાખ્યા.— તે— તે નગુરુ—તેગુરુ નથી કેમ કે, સુખ દાક્ષિણતાએ કરીને જિનોક્ત નિર્મલ ઝપદેશ નથી દેતા માટે તથા નો સઢ્ઠા—તે શ્રાવકપણ નથી, કેમ કે, ચૈત્યાદિ ઇચ્છે ચૈત્યાદિ કાર્ય પમયાથી મમતાને લીધે નથી વેચી આપતા માટે તે શ્રાવકપણ નહો કહેવાય વલી તેહિ—તેણે જિણનાહો—જિનનાથ પણ નપૂજ્યો હોઈ—પૂજ્યો નથી એમ છે કેમકે જે મમકારાદિક ક્ષિપ્તચિત્તવાલા યથાપિ પૂજાદિક કરે તથાપિ તેને પૂજાદિક કર વાવાલા ન કહિયે માટે શિષ્ય કહે છે તો તેને છુ કહિયે ? ગુરુ કહે છે મૂઢાણ—મૂર્ખોની મોહવિઈ—મોહસ્થિતિ કહિયે સા—તેવાત સમય નિઝણોહિ—સિદ્ધાંતમાં જે નિપુણ પુરુષ છે તેને નક્કઈ—જણાય છે પણ વીજા જાણતા નથી ॥ ૧૫૧ ॥

અવતરણ — પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું નથી તે ગુરુ તેજવાત પ્રગટ કરતા ઠતા કહે છે —મૂલ.—તો ન ગુરુ હુગ પવરો, જસ્સ વયણમિ વટ્ટણ જેઓ ॥ ચિય જવણ સ ઢગાણ, સાધારણ દત્તમાઈણ ॥ ૧૫૨ ॥ દોહા —ચૈત્ય હુવન વલિ આદજન, સાધારણ ઇચ્છાદિ ॥ તાસ જેદ જસુ વચનમેં, તેગુરુ છે જગદાદિ ॥ ૧૫૩ ॥ વ્યાખ્યા — જસ્સ—જેગુરુના વયણમિ—વચને કરીને એટલે કુટિલ ઝપદેશો કરીને તથા પોતાસંબંધી ચૈત્યાદિ કરાવતુ તે તમને પ્રધાન છે, એમ સાધ્ધાત્ ઝપદેશ દીવાથી ચિયજવણ—ચૈત્યજવનોને વિપે એટલે જિન પ્રાસાદોને વિપે તથા સઢગાણ—શ્રાવકોને વિપે વલી સાધારણદત્ત માઈણ—સાધારણ ઇચ્છાદિકને વિપે આદિ શબ્દથી જ્ઞાન ઇચ્છને વિપે જેઓ—જેદ વટ્ટણ—વર્તે છે, એટલે અહકાર મમકારની બુદ્ધિએકરીને પોતા સંબંધી ચૈત્ય તથા શ્રાવકાદિક આપીને માહોમાહે જે જગડા કરાવે છે, જેદ

पाडे ठे ते जुग पवरो जुग प्रधान गुरु-आचार्य न-नथी केम के, प्रथम जे वि शेषण कहुं ते कुगुरुनुं ठे माटे ते जुगप्रधान गुरु न जाएवो ॥ १५२ ॥

अवतरण:-अही कोई वितर्क करे के, जेनां वचन थकी चैत्य नवनादिकोनों नेद वतें ठे, ते जुग प्रवर गुरु न होय; एम जे कहुं, ते तो तीर्थकरादिकवर्त्तें ते काल नेविषे युक्त ठे; पण हमणा तो नेद विना कोई पण मर्यादा नहोय ! ए आशं का दूर करवाने सांप्रतहमणा पण सिद्धांत कथित विधिनेविषे जे पुरुष नथी प्रवर्तता तेओना दोष देखाडता ठता कहे ठे:- मूल:- संपद् पदुवयणेणवि, जाव न उ छसद् विहि विवेयत्तं ॥ ता निविड मोह मिह त्त गंठिया डठ माह्णं ॥ १५३ ॥ दोहा:-प्रगटे न विधि विवेक अब, प्रभु वचने पण जाव ॥ ताव निवड मिथ्या त्वनी, गंठितणो अनुजाव ॥ १५३ ॥ व्याख्या:-संपद्-संप्रति एटले वर्त्तमान का जनेविषे पण पदु वयणेणवि-प्रभु जापित जे वचन आगम ते सांजल्यायी जा व-ज्यां सुधी विहिविवेयत्तं-जिन इव्यादिकनुं जिनागम उक्त प्रकारे वधारवुं, खर चवुं, रक्षण करवुं, तथा इव्ये जावे पवित्र थईने आशातना टाजी, अनिगम सा चवी, जिनपूजा करवी, सुगुरु नक्ति करवी, तथा दोष रहित सामायक प्रतिक्रम ए पोषध उपवास करवां, तथा निरतिचार सम्यक्त्व सहित सर्व व्रत पालवां, इ त्यादिक विधिविवेक पणुं जेने न उछसद्-नथी उछासने पामतो, ता-ते कारण माटे ए निविममोहमिहत्तगंठिया डठ माह्णं-निविम एटले अतिटठ मोह मिथ्यात्वनी गांठनुं कोई डठ माहात्म्य ठे; एटले प्रजाव ठे; एम जाएवुं. केमके ठती समर्थीयें सिद्धांतोक्त विधिनेविषे न प्रवर्त्तवुं ते प्रभुना वचननी आशातना ठे. ॥ १५३ ॥

अवतरण:- ते कारण माटे हवे प्रभुवचननी आशातनानुं डष्टपणुं कथन क रतां ठतां कहेठे:- मूल:- बंधण मरण जयाइ, डहाइ तिस्काइ नेअ डःस्काइ ॥ ड स्काण डह निहाणं, पदुवयणा सायणा करणं ॥ १५४ ॥ दोहा:-बंधन मरण जयादि डख, नहि तीक्ष्ण डख जाए ॥ जे अविनय प्रभु वचननो, ते डख दोष निधान ॥ १५४ ॥ व्याख्या:-बंधन-दोरडादिके करी बांधवुं, मरण-आयु अथ वा प्राणनो नाश, जयाइ-इह लोकादिक सात जय इत्यादिक जे डस्काइ-डःख ठे ते, तिस्काइ-तीक्ष्ण एटले आकरा डस्काइ-डःख नेअ-नथीज थोडाकाल रहेठे पण पदुवयणा सायणाकरणं-प्रभुनां वचननी आशातनानुं जे करवुं, ते डःस्का ण-जन्ममरणादिक डःखनुं डहनिहाणं-डःख निधान ठे; एना जेवुं बीजुं कोई संसारमां डःख नथी ए जाव ॥ १५४ ॥

અવતરણ - એવી રીતે આશાતનાના કરનાર સંબંધી અનંત હુ સ્વ કહ્યા, હવે વર્ત માનકાલાદિ દોષ થકી યથોક્ત વિધિ કરવાને અસમર્થ એવો જે પોતાનો આત્મા તેને નિદતા ઠતા કહે છે - મૂલ - પદુવયણ વિહિરહસ્સ, ણાકણ જાવ દીસે અપ્પા ॥ તા કહ સુસાવગત્ત, જ ચિન્નં ધીર પુરિસેહિ ॥ ૧૫૬ ॥ દોહા - વીર વચ ન વિધિ સાર લલિ, જવ નિજ આતમ જોય ॥ તો કહૈંતે ગૃહિ ધર્મે જે, ગૃહ્યો ધીર પુરુષોય ॥ ૧૫૫ ॥ વ્યાખ્યા - પદુવયણ વિહિરહસ્સ-પ્રચુના વચન સિદ્ધાંત નો જે વિધિનો સાર તેને નાકણ-જાણીને જાવ-યાવત્ એટલે જ્યાંસુધી અમે અપ્પા-પોતાનો આત્મા દીસે-દેખીએ ટૈએ તા-ત્યારે એમ વિચાર થાય છે કે, મારેવિપે કહ-ક્યાથી સુસાવગત્ત-સુશ્રાવકપણું ધીરપુરિસેહિ-કામદેવ અરણક શ્રાવકાદિક ધીર પુરુષોએ જ ચિન્ન-જે આચર્યું તે ॥ ૧૫૫ ॥

અવતરણ - કોઈ વિકર્ક કરે છે કે, જો ધીર પુરુષોએ અંગીકાર કરેલું શ્રાવક પણું નથી તો શા કારણથી દેવપૂજાદિ અનુષ્ઠાનવિધિનેવિપે પોતાના આત્મા એ પ્રકારે પર્યાસીએ ટૈએ એટલે જોડિયે ટૈએ? એ આશકાએ કરીને કહે છે - મૂલ - જહ્વિ હુ ઉત્તમ સાવય, પયડીએ ચઢણ કરણ અસમઙ્ગો ॥ તહ્વિ પદુવયણ કર ણે, મણોરહો મજ્જ હિયયમ્મિ ॥ ૧૫૬ ॥ દોહા - યદપિ સુશ્રાવક સેઢિએ, ચઢણ કઢણ અસમર્થ ॥ તદપિ મનોરથ મુજહિયે કબહૂ કરું તદર્થ ॥ ૧૫૬ ॥ વ્યાખ્યા:- જહ્વિ-જોપણ હુ-નિશ્ચે, ઉત્તમ સાવયપયડીએ-પૂર્વોક્ત ઉત્તમ શ્રાવકોની પગથીએ એટલે શ્રેણિએ ચઢણ કરણ અસમઙ્ગો-ચઢણ કરવાને એટલે અરોહણ કરવાને અસમર્થ એવો હુ હું તહ્વિ-તથાપિ એટલે તોપણ પદુવયણ કરણે-પ્રચુનાપિત વચ ન અંગીકાર કરવાનેવિપે એટલે શ્રીવીતરાગ કથિત જે વિધિનું કરવું તેનેવિપે મ ણોરહો-મનોરથ મજ્જહિયમ્મિ-મારા હૃદયમાં વસે છે, એટલે જોપણ ઉત્તમ શ્રાવ કોની પદવીને આરોહણ કરવાને હું અસમર્થ હું તો પણ પ્રચુવચન અંગીકાર કર રવાનો મનોરથ મારા હૃદયમાં વસે છે, અને પોતાની યથાશક્તિપ્રમાણે આરાધુ હુ, તેમાટે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ યોગ્ય કોઈએક શ્રાવકના જેદમાં હુ નિશ્ચયતો શ્રીવીત રાગ દેવ જાણે ॥ ૧૫૬ ॥

અવતરણ - હવે વલી તે જિનવચન અંગીકાર કરવાના મનોરથની વાંઠા કર તા ઠતા કહે છે, જે કારણ માટે પ્રચુના વચન અંગીકાર કરવાનો અમારા મનમાં મનોરથ છે - મૂલ - તા પદુ પણમિઅ ચલણે, ઈક્ષ્ણેમિ પરમ નાવેણ ॥ તુહ વ યણ રયણ ગદ્ધે, અહ્ લોહામજ્જ દુક્ક સયા ॥ ૧૫૭ ॥ દોહા - તો સુન નાવે

प्रभुनमत, चरणे जाचू एक ॥ होय सदा मुज तुम वचन, रतन लोन अतिरेक.
॥ १५७ ॥ व्याख्या:- ता-ते कारण माटेज पढु-हे प्रनो, श्रीवीतरागदेव, चर
णे-तमारा चरण जुगलने पणमिअ-प्रणाम करीने परम नावेण परम उत्कृष्ट
नावथी इक-एक वस्तु पठेमि-हुं प्रार्थुं हुं एटले मांगु तुं, ते एक वस्तु तुहवयण
रण गहणे-तमारा वचनरूप दुःख दारिद्र्य दौर्भाग्यादिक दूर करवाथी रत्ननीप
ठेरत, तेतुं ग्रहण करवानेविपे अइलोहो-अतिलोन एटले अति ग्रहणं मक्ष-अ
मारे दुज्ज-होय सदा-सदा. ॥ १५७ ॥

अवतरण:- कोई वितर्क करे के, एवीरीते शासारु इहा करवी पडे? पोतानी
मेलेज जिन वचनरूप रत्नं ग्रहण करवानेविपे लोन यज्ञे. ? ए आशंका करीने
कहेढे:- मूल:- इह मित्रवास निक्किठ नावउगलिअ गुरुवि वेआणं ॥ अम्हाण
कह सुहाई, संजाविज्जंति सुमिणेवि ॥ १५८ ॥ दोहा:- मिथ्यावास सुमलिन
मन, गत विवेक हममांहि ॥ कहांथि सुख संजाविए, स्वप्नविपे पण नाहि ॥ १५८
व्याख्या:- इह-ए पांचमां दूपम कालनेविपे मित्रवास-मिथ्यात्वनी वासनाए अ
हाए करीने निक्किठ नावउ-निक्कीष्ट एटले अति मलिन नाव परिणाम थयो ते
थी गलिअ गुरुविवेआणं-- गलायो ठे एटले नाशने पाम्योठे तत्व अतत्व संबंधी
प्रथम नाव एटले न्यारा न्यारा नाव, जे मोटा विवेक विचार जेना एवा जे अ
म्हाण-- अमे, तेने सुमिणेवि - स्वप्ननेविपे पण सुहाई-- जिनवचनरूप रत्न ग्रहण
करवुं ते सुख हेतु माटे सुख ते कह-शा प्रकारे करीने संजाविज्जंति-संजाविए
एटले विचारिए अथवा यापिए? केमके, मिथ्यात्वे करीने वासित ठे मति जेनी,
अने गयो ठे मोटो विवेक जेनो तेने तेवुं सुख क्यांथी आय? ॥ १५८ ॥

अवतरण:- शीरीते क्यांथी होय ते रीत कहेढे:- मूल:- जं जीविअमित्तं पि दु, धरे
मि नामं च सावयाणं पि ॥ तं पिपहु महा चुज्जं, इह विसमे दूसमे काले ॥ १५९ ॥
दोहा:- थंरुं जो जीवित मात्र पण, नाम आइनो सार ॥ तेपण अति अचिरज
प्रभु, दूसम काल मजार ॥ १५९ ॥ व्याख्या:- इहविसमे दूसमेकाले-आ विषम
दूसम कालनेविपे जं-जो जीविअ मित्तं पि-देश संयमरूप जीवितमात्रने पण को
ईक प्रकारना जंगे करीने दु-प्रकटपणे सावयाणं पि-सम्यक्त्व पूर्वक द्वादश व्रत
धारी आवकोनो च-वली नामं-नाम मात्रप्रते धरेमि-हुं धारण करुंहुं; तं पि-ते
पण पढु-हे प्रभु, हेनाथ महा चुज्जं-मोटो आश्चर्य ठे; बीजुं वधारे शुं कहिये? ॥
अवतरण:- ए प्रकारे कालादिकना अनुसारे करीने पोताना स्वरूपने कहीने हवे

पोतानु जन्म सफल करवाने अर्थे सुगुरुने विनती करता ठता कहेवे - मूल - परिजा
 विकुण एव, तह सुगुरु करिऊ अम्ह सामितं ॥ पढुसामग्गि सुजोगो, जह सहलं होइ
 मणुअत्ता ॥ १६० ॥ दोहा - इम विचार करि तिम सुगुरु, हमने करो सनाथ ॥ सुजन होय
 जिम नरपणु शिव सामग्री साथ ॥ १६० ॥ व्याख्या - एव-दूपमा कालनेविपे जिन
 नापित धर्मेनुं दुर्जनपणु ठे ए प्रकारे परिजाविकुण-परिजावीने एटले बीचाराने सु
 गुरु-हे सुगुरु, हे शोचन आचार्य एटले हे सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रादि गुण
 सपन्न सुगुरु तह-तेम अथवा ते प्रकार अम्हसामित-अमारा सबधी स्वामीपणाने
 करिऊ-करो एटले ते प्रकारे अमारा ऊपर तमे स्वामीपणु धारण करो जह-जेम
 अथवा जे प्रकारे पढुसामग्गिजोगो-प्रभुदर्शनादिकनी सामग्रीनो एटले प्रभुनापि
 त धर्मसामग्रीनो सारो योग थाय, ते अथके मणुअत्त-मनुष्यपणुं सहल-सफल
 होइ-थाय, केमके, संसारमा चार अंग जीवने पामवा दुर्जन ठे, तेमा प्रथम मनुष्य
 पणु, बीजु सिद्धातनु साजजबु, त्रीजु सिद्धातने साजलीने जिन वचननी श्रद्धा करवी,
 श्रद्धा थया पठी तप समयने विपे पराक्रम फोरववो, ए चार अंग दुर्जन ठे
 तेमा प्रथम मनुष्य पणु दुर्जन कह्यु, पण ते मनुष्य पणु सफल क्यारे
 थाय, ज्यारे शेष त्रण-अगनी प्राप्ति थाय माटे हे सुगुरो अमारा ऊपर तमे स्वामीप
 णु करो के जेम प्रभु नापित धर्म सामग्रीनो रूपो जोग थाय, ते थवाथी मनु
 ष्यपणुं सफल थाय ॥ १६० ॥

अवतरण -- हवे समाप्तिने अर्थे अथकार पोतानुं नाम कथन पूर्वक तथा ते
 ना अव्ययनादिकथो यता फलना कथन पूर्वक अने स्मरणनी उपादेयता प्रते ए
 टले तेनु जे अंगोकारपणु तेने कहे ठे - मूल - एव जमरिअ ने, मि चदरइथा
 उ कइविगाहाउ ॥ विहि मग्गरया नवा, पढतु जाणतु जतु सिव ॥ १६१ ॥ दोहा
 नेमिचद जमरिअ, गाथा केइक एम ॥ विधि भग मग्न नविक जणो, लखो ल
 हो शिव हेमा ॥ १६१ ॥ पट्टि शतक प्राकृत थकी, दोधक किया चुनास ॥ दोध
 क शोधक बुद्धिजन, सेवक मोहन तास ॥ १६१ ॥ व्याख्या - एव-ए प्रकारे सङ्क
 न जमारीनो पुत्र अने जिनेश्वर सूरिनो पिता प्रसिद्ध एवो जे जमारीअ नेमिचद-एटले
 जमरिक गोत्री नेमिचइ आवक तेणे रइथाउ-रचिउं जे कइवि-केटली गाहाउ-
 गाथा १ एरुशो ने एकसठ, ते गाथाउने विहिमग्गरया-श्री बीतराग नापित नि
 विमार्ग एटले मोहमार्गनेविपे रत एटले तत्पर एवा जे नवा-जय जीव ते पढ
 तु-सूत्र थकी जणो, जाणतु-अर्थे परिजानेकरी जाणो, सूत्रार्थ वेहु सम्यक् प्र

કારે અન્યાસીને સિવ-શિવપ્રત્યે એટલે નિરુપડવ મોહને જાઉં-પામો. એ ગ્રંથ જ
 આથી તથા ગ્રંથનો સમ્યક્ પ્રકારે અર્થ જાણ્યાથી નિશ્ચલ સમ્યક્ત્વ થાય છે ; નિશ્ચ
 લ સમ્યક્ત્વથી ક્ષાયિક જ્ઞાન ચારિત્ર થાય. તે ક્ષાયિક જ્ઞાન ચારિત્રેકરી અનુક્રમે વંઠિ
 ત અર્થની સિદ્ધિ થાય. વલી વંઠિત અર્થ છે તે નવ્ય જીવોને શિવ પ્રાપ્તિજ જાણવી ;
 બીજો કોઈ વંઠિતાર્થ નથી. તથા શિવ શબ્દ ગ્રંથના અંતે અંગીકાર કહ્યો તે મંગલ અ
 થવા કલ્યાણને અર્થે જાણવો. ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૧૬૧ ॥ ઇતિ શ્રીષષ્ઠી શતક સમાપ્ત.

તપોરત્ન શ્રી ગુણ સુંદર ઉપાધ્યાયકૃત ષષ્ઠી શતકની ટીકા તે શ્રીશાંતિ
 સાગરજી મહારાજજીની સમીપે શ્રીરાજનગરમધ્યે શ્રી ગુરુ બુદ્ધિવિજય મહારાજ
 જીનો ઉપાસક જે ચક્ર ગોત્રી ઝંસવાલ મોહનલાલ, તેણે સાંજની ધારી વિચારીને તે
 નો કિંચિત્ નાવાર્થ ગ્રહણ કરીને ષષ્ઠી શતકનો અકૂરાર્થ કેવલ નાષારૂપ બાલાવ
 બોધ કહ્યો ; તેમાં શ્રી વીતરાગનાં વચનથી જે કાંઈ અધિકું ડુંબું વિપરીત લખાણું
 હોય, કોઈ પ્રકારનું ઉત્સૂત્ર લખાઈ ગયું હોય, તથા કોઈ કાનામાત્રાદિ રુસ્વ દોષનો
 ફરક પડ્યો હોય, તસ્મિન્નિહામિ હુક્કમં એટલે તેનું જે પાપ મને લાગ્યું હોય, તે
 મિથ્યા ફોકટ થાઉં. વલી સ્યાદાદ શ્રી જિનમત નિપુણ પરોપકાર સ્વજાવવાલા
 પુરુષોએ મુક્ત અલ્પમતિ ઊપર અનુગ્રહ કરીને આ ષષ્ઠી શતકનો બાલાવબોધ શોધી
 લેવો એજ વિનતી છે. ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

શ્રી ષષ્ઠીશતક નામક ગ્રંથ દો
 હા તથા બાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત.

॥ श्री वीरपरमात्मायनम ॥

सकलपंक्ति चक्रचक्रवर्तिपंक्ति श्रीह्रमाविजयगणि शिष्यमुख्यपंक्ति परषद
मिनीजालतिलक पंक्ति श्रीजिनविजयगणि गुरुन्योनम सिद्धि बुद्धि विधायिने
श्रीमत् गौतम स्वामिनेनम.

अथ श्री पंक्ति उत्तम विजयजीकृत संयमश्रेणीनुंस्तवन
अर्थसहित प्रारंभिये.

श्रीवर्द्धमानंजिनंनला ॥ वर्द्धमानगुणास्पद ॥

स्वोपज्ञसंयमश्रेणी ॥ स्तवस्यार्थोवितन्यते ॥ १ ॥

॥ ढाल पहेली प्रथम गोवाजातणेनवेजी एदेशी ॥

केवल ज्ञान दिवाकरूजी ॥ सिद्ध बुद्ध सुखदाय ॥ आत्म सं
पद जोगवेजी ॥ वर्द्धमान जिनराय ॥ गुणोदधि शासन ना
यक वीर ॥ मेरू महिधर धीर ॥ गुणो ॥ शास ॥ १ ॥ एआकणी

अर्थ ॥ समस्त केवलज्ञानावरणी कर्मना ह्यथकी उपजुंजे केवलज्ञान तडूप
सूर्यवे ह्यायकनावें सकलगुण निष्पन्नसिद्धते समस्त वस्तुस्वभावनुं बुद्धके जाण
वे उपकारीपणे सर्वसुखनुं दातारने स्थादादपणे परिणमित अनंतगुण पर्यायरू
प आत्मसपदाने जोगवेजे एहवो चोवीसमो तीर्थकर सामान्य केवलीउमा राजा
सरिखो श्रीवर्द्धमानस्वामी गुणोनोसमुद् गुणरूप रत्ननी उत्पत्तिनुं स्थानक वर्द्धमान
शासननु अधिपति श्रीवीरपरमेश्वरने वली उपसर्ग परिसिद्ध आवेथके अग्निगरह्या माटे
मेरूनीपरे धीरने ॥ १ ॥ एटले वदनात्मक स्तवनात्मक अने वस्तुनिर्देशात्मक ए त्रणप्र
कारना नमस्कारने तेमां स्तवनात्मक इष्टसमुचित नमस्कारकखो ॥ १ ॥

अनुक्रमिं सयम फरसतोजी ॥ पाम्यो ह्यायक जाव ॥

सयमश्रेणी फूलडेजी ॥ पूजु पद निष्पाव ॥ गुण ॥ २ ॥

અર્થ ॥ અનુક્રમે ઉત્તરોત્તર પ્રધાન સંયમસ્થાનક ફરસતોથકો યદુકં દશાશ્રુત સ્કંધે:- 'તસ્સણંનગવંતસ્સ અનુત્તરેણંનાણેણં અનુત્તરેણંદંસણેણં અનુત્તરેણંચરિત્તેણં અનુત્તરેણંઆલણં અનુત્તરેણંવિહારેણં અનુત્તરેણંવીરિણં અનુત્તરેણંઅક્કવેણં અનુત્તરેણંમદ્ધવેણં' ઇત્યાદિક મોહનીય કર્મનું ક્લયકરી ઉત્ક્રષ્ટ સંયમસ્થાનરૂપ ક્લીણ મોહ ગુણસ્થાનક પામ્યો એહવો શ્રી વર્ધમાનસ્વામી તેના પાપરહિત ચરણકમલ ને સંયમ શ્રેણીરૂપ નાવફૂલેંકરીને પૂજુંકે. અર્ચું એવંદનાત્મક નમસ્કાર કહ્યો ॥ ૧

વાચક જશવિજયે રચ્યોજી ॥ સંખેપેં સજ્ઞાય ॥ વિસ્તરિ
જિન ગુણ ગાવતાંજી ॥ જીહા પાવન ધાય ॥ ગુ ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમ સંયમશ્રેણીનું સજ્ઞાય તિદ્ધુણબુદ્ધિવાલાને ગમ્યધાય એવુંન્યાયવા દિઓનેવિષે મુકુટમણિ સમાન ઉપાધ્યાય શ્રી જશોવિજય ગણિયેં રચ્યુંઠે પણ તેની રચના શંકેપેકરીઠે માટે વિસ્તારરુચીને અર્થે વિસ્તારેં સંયમસ્થાનક ગર્જિત જિનેશ્વરના ગુણ ગાવતાં જીન તથા જન્મ પવિત્રધાય ઉત્તમજીવને એવોજ મનોર્થ હોયઠે યદુકં ચિરસંચિય પાવપણાસણીએ નવસયંસહસ્સમહણીએ ચોવીસજિનવિ ણિ ગાયકહા વોલંતુમેદીહા એટલે મંગલ અન્નિધ્યાદિકકહ્યાં ॥ ૩ ॥

વારકપાંચ સ્વય ઉપશમેજી ॥ સરવ વિરતિ ગુણ ઠાણ ॥

તેના આદિમ ઠાણમાંજી ॥ પર્યવનું પરિમાણ ॥ ગુ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે આદ્યના વારકપાયને ક્લયોપશમેં એટલેજે દલિક ઉદયઆવ્યાં તેનું ક્લયકરે અનેજે ઉદય નથીઆવ્યા તેને ઉપશમાવે અને પ્રદેશેં ઉદયઆવ્યાને વેદે એહવી અવસ્થાયેં વર્તતાથકાં અવિરતિ દેશવિરતિપ્રમુખ વારકપાયને અજાવેં ઉપનુંજે સર્વવિ રતિરૂપ ઠાણે ગુણસ્થાનક તેહના સર્વજઘન્યમાંજઘન્ય સ્થાનકમાં એટલે આદિમજે પ્ર થમ સ્થાનક તેમાં નિર્વિજાગ જાગ એટલે જેના કેવલીની બુદ્ધિયેંપણ એકસ્વંમના વે અંસનધાય એવાજે ચારિત્રનાપર્યાય અથવા અંસ તેનું પ્રમાણ જે સંખ્યા તેકહેઠે ॥ ૪ ॥

સરવાકાશ પ્રદેશથીજી ॥ અનંત ગુણ અવિજાગ ॥

વૃહતકલ્પના જાણ્યમાંજી ॥ જાપેતું મહાં જાગા ॥ ગુ ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ લોકાલોકના આકાશપ્રદેશ જેટલામેં અનંતેઠે એટલે અનંતાની ગણના અનંત પ્રકારનીઠે તેમાં લોકાલોકના આકાશપ્રદેશની ગણનાનું જે અનંતુંઠે તેને અનંતગુણો કરિયેં એટલા અવિજાગ ઠાણગુણસ્થાનકના સર્વથી જઘન્યમાં જઘન્ય

स्थानक जे पहेलु स्थानक तेमाळे एरीतें बृहत्कल्पनाजाप्यमां हे महाजाग्य म हापूज्य तु कहेते यद्युक्त तेकतियापेसा सवागासस्तमग्गणा होई, तेतनियापेसा अविनागतउ अनतगुणा ॥ १ ॥ इति ॥

एरीतें सर्वविरतिगुणस्थानना सर्वथी जघन्यमा जघन्य पहेला - संयमस्थानमां एटला निर्विजागहोय ए निर्विजाग सर्वोत्कृष्ट विद्युद्ध देशविरति गुणस्थानकना निर्विजागथी समस्त जीव जेटळे अनतेते तेटळे अनते गुणता जेटला अनताथा य तेटला जाणवा अथातरे एमपण कहुते जे उत्कृष्ट, देशविरति विद्युद्धस्थानक ना अविनाग दशहजार असत्कल्पनाये कटिपये पठी सर्वजीवतो अनंताळे तेनेप ए असत्कल्पनाये एकशत प्रमाणकटिपये पठीते परस्पर दशहजारने सोगुणाकरि ये तेवारे दशलाखथाय एटला अविनाग सर्वविरतिना प्रथम संयमस्थानकमाळे ॥५॥

जाग अनते आटिथीजी ॥ बीजे ठाणे वृद्धि ॥ इम

अनत जागुत्तरेजी ॥ यानकनि होय सिद्धि ॥ गुण॥६॥

अर्थ ॥ एपहेला संयमस्थानथकी बीजा संयमस्थानकमा अनतमें जागे वृद्धिहोय एटले पहेला संयमस्थानकमा जेटला अविनागते ते जेटलाचवदराजलो कमां जीवते ते सर्वजीवने सरस्वेनागे वहेंचीआपता एकजीवनेनागे जेटला संयमना अविनागथावे तेटला अविनागनी पहेला संयमस्थानना अविनागकरता बीजा संयमस्थानमा वृद्धिथाय एवीरीते बीजा संयमस्थानथी वली त्रीजा संयमस्थानमा पण तेटलाज अविनागनी वृद्धिथाय तेम त्रीजाथी चोथामा यथोत्तर अनतजाग वृद्धिथाय तेमज आगलपण संयमस्थाननी निष्पत्तिथाय हवे एमवृद्धि करता करता सर्व केटला संयमस्थानके एक कमकथाय तेकहेते ॥ ६ ॥

अगुल जाग असंखमांजी ॥ जे आकाश प्रदेश ॥ तेता

यानक नीपजेजी ॥ कमक तास निवेश ॥ गुण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एक अगुलमात्र आकाशक्षेत्रना असख्यातमां जागमां जेटला आकाश प्रवेश ते तेटला अनतजाग वृद्धिना संयमस्थानक नीपजे के० नीपजाविमें एटला संयमना स्थानकनो समुदाय तेने आगम परिनापायें कमकनी स्थापना कक्षिये वक्तच कमतिअनुचरई अगुलजागो असखिहोतो ॥ ७ ॥

વીજા કંડક ઠાણમાંજી ॥ આદિ અસંખ્યાંસ જાણ ॥

તદનંતરનંત જાગનાજી ॥ ધ્યાનક કંઠક માણ ॥ ગુણ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે પૂર્વેજે અનંતજાગવૃદ્ધિના કંઠકનું સ્વરૂપવતાવ્યું તે અનંતજાગ વૃદ્ધિકંઠકની સ્થાપના ને અનંતર વીજો અસંખ્યાતજાગ વૃદ્ધિના કંઠકની સ્થાપના થાય તે આવીરીતે જે પૂર્વે અનંતજાગવૃદ્ધિ કંઠકના ચરમસ્થાનકમાં જેટલા અવિજાગઠે તેથી આ વીજા કંઠકના આદિસ્થાનકમાં અસંખ્યાતમેં જાગેં વૃદ્ધિજાણવી.

એટલે પહેલા કંઠકના ચરમસ્થાનકમાં જેટલા અવિજાગઠે તે અસંખ્યાતા લોકાકાશ પ્રદેશને વહેંચી આપતાં એકપ્રદેશને જાગે જેટલા અવિજાગઠાવે તેટલા અસંખ્યાતજાગનાઅંસની વીજાકંઠકના પ્રથમસ્થાનકમાં વૃદ્ધિથાય તેને અનંતર વલી અનંતજાગ વૃદ્ધિના સ્થાનક કંઠક પ્રમાણથાય તે કેમ અસંખ્યાતજાગ વૃદ્ધિના પ્રથમસ્થાનથી અનંતમો જાગવધે એવું પ્રથમ સ્થાનક તેનું અનંતમોજાગ વૃદ્ધિરૂપ વીજું સ્થાનક એમ યથોત્તર કંઠકપ્રમાણ હોય એમ આગલપણ પાઠ જા સ્થાનથી આગલા સ્થાનમાં જાગવૃદ્ધિ તથા ગુણવૃદ્ધિ પોતાની બુદ્ધેજાણવી. ॥ ૬ ॥

ઇમ નંત જાગ વૃદ્ધિનેજી ॥ કંઠક કંઠક મધ્ય ॥ ઠાણ

અસંખ્યાંસ વૃદ્ધિનાજી ॥ કંઠક માને લઘ્વ ॥ ગુણ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એમ અનંતજાગ વૃદ્ધિના કંઠક પ્રમાણસ્થાનક અને અસંખ્યાતજાગ વૃદ્ધિનું એકસ્થાનક એરીતે અનંતજાગ વૃદ્ધિ કંઠક કંઠકને વિચાલેં અસંખ્યજાગવૃદ્ધિનું એકેક સ્થાનક કરતાં અસંખ્યાત જાગ વૃદ્ધિના સ્થાનક કેટલાથાય તે કહેઠે કંઠકમાનેલઘ્વકે ૦ કંઠકપ્રમાણેલાથા એટલે એક કંઠક પ્રમાણ થયાં એટલે પદ્ધતિમાંહે અસંખ્યજાગ વૃદ્ધિરૂપ વીજીવૃદ્ધિ પૂરીથઈ ॥ ૭ ॥

તે આગેંનંત જાગનાજી ॥ ધ્યાનક કંઠક માત ॥ તદનંતર

સંખ્ય જાગનુંજી ॥ ધ્યાનક એક વિખ્યાત ॥ ગુણ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ તે અસંખ્યજાગવૃદ્ધિ કંઠકના ચરમ સ્થાનકને આગેકે ૦ આગલ અનંતર અનંતજાગ વૃદ્ધિના સ્થાનક કંઠકમાત્રથાય એટલે કંઠક પ્રમાણ કરિયેં તેવા રપઠી સંખ્યાતજાગવૃદ્ધિનું એકસ્થાનક પ્રસિદ્ધહોય એટલે પૂર્વેપાશ્વાતથયેલા કંડકના ચરમસ્થાનકમાં જેટલા અવિજાગઠે તેને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતપદ સાર્યેં જાગવેતાં એકનેજાગેં જેટલાઠાવે તેટલાવધે એમ આગલપણ સ્વબુદ્ધે જાણીલેવું ॥ ૮ ॥

ते ऊपर द्वय वृद्धिनाजी ॥ जेता ठाण अतीत ॥ ते कीधे
संख्यानागनुंजी ॥ बीज्युं ठाण पवित्त ॥ गुण ॥ ११ ॥

अर्थ - हवेते संख्यातनाग वृद्धिना प्रथम स्थानकने ऊपर द्वयके० वे वृद्धिना
स्थानक जेटला अतिक्रम्याठे एटले पूर्वे अनंतनागवृद्धि अने असंख्यातनागवृद्धि
एरीते एवेवृद्धिना जेटला स्थानक गयाठे ते सर्वने आ पहेला संख्यातनाग
वृद्धि नामा स्थानकने आगलकरिये ते करवापठी संख्यातनागवृद्धिनुं बीज्युं स्था
नक पवित्र संयम परिणामरूप आवे ॥ ११ ॥

इम वृद्धि द्वय अंतरेजी ॥ कमक माने इठ ॥ अंससं
ख्याते वृद्धिनाजी ॥ ध्यानकजिनवर पुढ ॥ गुण ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एजरीते आगलपण ते अनंतनागवृद्धि तथा असंख्यातनागवृद्धि ए
द्वयके० वे वे वृद्धिना स्थानकने विचमा एकेक संख्यातनाग वृद्धिनुं स्थानक कर
ता कमक प्रमाणनीपजे हेईष्ट हे प्राणवल्लभ ते संख्यातनाग वृद्धिना स्थानक हे
जिनवीर हे वीतराग तुमे फरस्या ॥ १२ ॥

वलि पूरव द्वय वृद्धिनाजी ॥ ध्यानक सरव करेह ॥ आग
ल गुण संख्यातनुजी ॥ ध्यानक एक धरेह ॥ गुण ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ संख्यातनागवृद्धि कमकना चरमस्थानकने आगले पूर्वजी वे वृद्धिना
जेटला स्थानकगयाठे तेटला सर्वस्थानक करवा एटले करियें तेने आगल संख्या
तनागवृद्धिनुं कमक पुढंयशु तेमाटे तेने ठेकाणे संख्यातगुणवृद्धिनुं एकसंयम
स्थानकधरे एटले धरियें यापियें एटले पाठल अनंतनागवृद्धिनुं कमक गयुठे तेना
चरम स्थानकमां जेटला अविनागठे तेने ठळ्ळष्ट संख्यात गुणाकरियें ते संख्यात
गुणा करता जेटला अविनागथाप तेटला अविनाग प्रथम संख्यातगुणवृद्धिना
स्थानकमां वधे एरीते आगलपण स्वबुद्धे जाणवु ॥ १३ ॥

इम त्रिक वृद्धिने अंतरेजी ॥ गुण संख्यातना ठाणाकम
क माने नीपजेजी ॥ जाणे तु वर नाण ॥ गुण ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एम त्रिकवृद्धिने विचालें एटले पूर्वेजे अनंतनागवृद्धि असंख्यातनाग
वृद्धि संख्यातनागवृद्धि ए त्रण त्रण वृद्धिना सर्व स्थानकने विचालें एक एक
संख्यातगुणनु स्थानक करियें एम करता संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक कमक

प्रमाण नीपजे एटले पटवृद्धि मांहे चौथी संख्यातगुणवृद्धि पूरीथई संयम स्थानक चारित्र परिणामरूप होवने लीधे अरूपीठे तेमाटे हे सर्वज्ञ ते सर्वतुं जाणेठे.

पुनरपि त्रिक वृद्धी तणाजी ॥ पूरी थानक सर्व ॥ असंख्या
त गुण वृद्धिनुंजी ॥ थानक एक अगर्व ॥ गुण ॥ १५ ॥

अर्थ:- संख्यातगुण वृद्धिकंमकना चरमास्थानकथी आगल वली त्रणवृद्धिना एटले अनंतजागवृद्धि असंख्यातजागवृद्धि अने संख्यातजागवृद्धि ए त्रणवृद्धिना स्थानक जेटला पूर्वे गयांठे ते सर्व संयमस्थानक पूरीने नीपजावीने ते पढी असंख्यातगुण वृद्धिनुं एक संयमस्थानक आवे माटे हे अगर्व पाश्चात एटले पूर्वे थयला अनंतर कंमक ना चरम संयमस्थानकमां जेटला अविजागठे तेने असंख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाणे गुणाकार करतां जेटला अविजागथाय तेटला अविजाग प्रथम असंख्यगुण वृद्धिना स्थानकमां वधे ॥ १५ ॥

चउरंतर चउरंतरेंजी ॥ थानक कंमक मेय ॥ असंख्यात
गुण वृद्धिनाजी ॥ पंमिit वीर्य वरेय ॥ गुण ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेवारपढी वली आगलपण चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्यातगुण वृद्धिनुं संयम स्थानक नीपजे एम नीपजावतां कंमक मात्र थाय ए असंख्यात गुणवृद्धिना संयम स्थानक एटले असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानक पढी अनंतजागवृद्धि असंख्यजागवृद्धि संख्यातजागवृद्धि संख्यात गुणवृद्धि एवां चार वृद्धिना स्थानक कस्यापढी असंख्यगुणवृद्धिनुं बीजुं स्थानक आवे एरीते चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्यातगुण वृद्धिनुं स्थानक करतां कंमकमा त्रथाय एटले षट वृद्धिमांहे असंख्यगुण वृद्धिरूप पांचमी वृद्धि पूरीथई ए सर्व संयमस्थानकरूप आत्मगुण ते हे वीर हे परमेश्वर तुमें पंमिit वीर्येंकरीने वखा पांम्या माटे तुमे वंद्य पूज्य स्तुत्यठो तमारी स्तवना करतां एवां गुण पांमियें ॥ १६ ॥

उपर वली चउ वृद्धिनाजी ॥ फरसे थानक सार ॥ तद
नंतरनंत गुणनुंजी ॥ थानक एक उदार ॥ गुण ॥ १७ ॥

अर्थ:- हवेते असंख्यगुणवृद्धि कंमकना चरम स्थानकने उपर वली चारवृद्धिना स्थानक एटले अनंतजागवृद्धि तथा असंख्यजागवृद्धि अने संख्यातजागवृद्धि तथा संख्यातगुणवृद्धि ए चार वृद्धिना सर्व स्थानक फरसे हे सार हे जगत उत्कृष्ट प्रभु तेवार पढी वली आंतरारहित अनंतगुणवृद्धिनुं एक प्रथम स्थानक

महोदु आवे एटले पाश्चात्य जे (पूर्वधयला) अनतर संयम स्थानकमा जेटला अ
विजागठे ते सर्व जीवोनी सख्यारूपजे अनतोठे ते अनता साथे अनतगुणकरता
जेटला अविजागथाय तेटला अविजाग अनतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानकमा वधे
पच पच वृद्धी विचेजी ॥ ठाण एक डक जोय ॥ इम

अनत गुण वृद्धिनाजी ॥ कमक माने होय ॥ गु० ॥ १८ ॥

अर्थ -- अनतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानक पठी अनतर अनतजागवृद्धि असंख्य
जागवृद्धि सख्यातजागवृद्धि सख्यातगुणवृद्धि असख्यातगुणवृद्धि एवा पाच वृद्धि
रूप समस्त सयम स्थानक उपजे तेवारपठी एक अनतगुणवृद्धिनुं बीजु संयम स्था
नक आवे एरीते पाच पाच वृद्धिने विचमा एक एक अनतगुणवृद्धिनुं स्थानक नीपजे
ते ज्ञान दृष्टिये जुवं एम करता अनतगुणवृद्धिना सयमस्थानक केटलाथाय ते
कहे ठे कमक प्रमाणहोय एटले अगुजना असख्यातमा जागमा जेटला आकाश
प्रदेशठे तेनाजेटला अनतगुण वृद्धिना संयम स्थानक थाय ते कमक थुं ॥ १८

उपर वली पच वृद्धिनाजी ॥ फरसे संयम ठाण ॥ प्रव

चन अनुसारे कह्युजी ॥ पट थानक परिमाण ॥ गु० ॥ १९ ॥

अर्थ -- हवे अनतगुणवृद्धिना चरम स्थानकने उपर वली मूलयकी पाचे वृ
द्धिना सर्व सयमस्थानक फरसे पण पाचवृद्धि पूरी कखापठी प्रसगे आब्युंजे अ
नतगुणवृद्धिनु स्थानक ते न करबु केमके पट स्थानक प्ररुथयु तेमाटे, एरीते पट
स्थानकना परिमाणनी परुपणा ते प्रवचनअनुसारेके० कल्पनाप्य तथा प्रवचन
सारोक्षरनी टीकाने अनुसारे कही ॥ १९ ॥

असस्य लोकाकाशनाजी ॥ प्रदेश ने परिमाण ॥ डक पट

थानक ऊपरेजी ॥ ऊठे वलि पट ठाण ॥ गु० ॥ २० ॥

अर्थ -- चक्रदराज प्रमाण एक लोकाकाशठे एहवा असख्याता लोकाकाश
अलोकमा कटपीये तेना जेटला आकाश प्रदेशनु समूहयाय तेटला प्रदेशने प्रमा
णो एक प्रथमनु मूल पट स्थानक ने ऊपर ऊपर वली बीजा पट स्थानिक ऊपजे
एटले असख्यातिवार ऊपरा ऊपर पट स्थानकथाय ऊक्तंच वछाणग थवसाणे,
अन्न वछाणय पुनो अन्न, एव मसखा लोणा, वछाणाण मुखेयवा ॥ १ ॥ ॥ २० ॥

ए संयम गुण ठाणमाजी ॥ जे वरते मुनि सोय ॥ वद्य

अपर नजना पणेजी ॥ नाप्यकल्पमा जोय ॥ गु० ॥ २१ ॥

ख्यात गुणवृद्धिने पामे ते पाठला संयमस्थानना जे अविनागठे तेने अस
ख्यात लोकाकाशनाजे प्रवेशठे तद्गुणित करिये तावत् प्रमाण असख्यातगुणो अ
त्रिफ जाणवु तथा जे संयमस्थानक अनंतगुणवृद्धिने पामेठे ते पाठला संयम
स्थानकना जेटला अविनागठे तेने समस्तजीवोनी अनति सख्याये गुणतां जेटला
अविनाग याय तावत्प्रमाण अनंतगुणो अधिक जाणवु इतिज्ञेय ॥ ११ ॥

पट थानक संयम तणाजी ॥ कहेतां स्तवतां वीर ॥ ह
माविजय जिन चक्रिथीजी ॥ उत्तम लहे नव तीर ॥ गुण ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ए संयमना पटस्थानक कहेता यका तथा संयमश्रेणी गर्जित वीर प
रमेश्वरने स्वता तथा वली कृमागुणो करीने मोहहुं जेणे विजय कसोठे, अणुत्तरा
ए स्वति ए इतिवचनात् एहवा जिनके वीतराज जे श्रीवीरस्वामि तेनी चक्रिथी
उत्तमजीव होय ते नवके संसारसमुद्रनो पारपामे सिद्धपरमेश्वरयाय एटले पं
मित श्री कृमाविजयगणि तत्शिष्य पमितश्री जिनविजयगणि तेमनी चक्रिथी मु
नि उत्तमविजयजी संसारनो पारपामे एमपण जाणवु ॥ १२ ॥

अवतरण - पूर्वोक्त संयमस्थानक समजवाने सुगमथाय तेमाटे श्री वीरप्रभु
नी स्तवनाकरता यत्रनो बीजोढाजकहेठे इति संबंध ॥

ढाल बीजो सुरतीमहीनानीदेशी.

वस्तु स्वभाव प्रकाशक जाशित लोगालोग ॥ वीर जगत
गुरु जोगवे रत्नत्रयीनो जोग ॥ संयमना पट थानिक सूक्ष्म
बुद्धि गम्य ॥ स्व पर विबोधन हेते थापु यंत्र सुरम्य ॥ २ ॥

अर्थ - सदसदादिक अनंतधर्मात्मक वस्तुस्वभाव तेनु प्रकाशक तथा केवल
ज्ञानरूप आरसीमा जेने लोकालोकनुं स्वरूप नासोठे एहवा श्रीवीरपरमेश्वर त्र
एजगतनुं गुरु जावरत्नत्रयीनो आस्वाद अनुभवठे सम्यक्ज्ञान यथार्थविबोध स
म्यक्दर्शन तत्प्रतीति सम्यक्चारित्र निजस्वरूप रमण स्थिरतारूप इति रत्नत्रयी
स्वरूप संयमनी पटवृद्धिना स्थानक तीक्ष्ण बुद्धियें गम्यठे तेमाटे पोताने तथा
परने समजवाने अर्थ अस्तकल्पनाये मनोहर यत्रथापुहु तिहा अनंत जागवृद्धि
ने स्थानके रीमां अने असख्यातजागवृद्धि स्थानके एकठा संख्यातजागवृद्धि स्था
नके वगडा संख्यातगुणवृद्धि स्थानके त्रगडा असख्यातगुण वृद्धिस्थानके चोगडा

अनंतगुण वृद्धिस्थानके पांचडा एम असत्कल्पनायें चारमीमांयें अनंतजागवृद्धि
कंकक चार एकडे असंख्यजागवृद्धि कंकक इत्यादिक संज्ञा जाणवी ॥ १ ॥

जाग अनंतह वृद्धिना ठाणवे कंकक सार ॥ ठे यद्यपि ते अ
संख्य ठवुं तस विंडु चार ॥ असंख्य जाग वृद्धिनुं स्थानक आ
गल एक ॥ तस ठामें ठवुं एको मन धरी अतिहि विवेक ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अनंतजागवृद्धिना स्थानक जलां कंककमात्र अंगुल असंख्यजागगत
आकाश प्रदेश प्रमाणवे एरीते जोपण ते अनंतजाग वृद्धिना स्थानक असंख्या
तावे तोपण असत्कल्पनायें तेना चारविंडु स्यापुंवुं एटले अनंतजागवृद्धिनुं कंक
क पुरुंथयुं तेथी आगल असंख्यातजागवृद्धिनुं स्थानक एक आवे तेने ठेकाणे
मनमां अत्यंत विवेक धरीने एकडो स्यापुंवुं ते पूर्वोक्त स्थानकथी निन्न पाडवा
निमित्तें स्यापुंवुं एम सर्वत्रजाणवुं ॥ ३ ॥

चउ चउ विंडु अंतर इम होय एकाचार ॥ तदनंतर चउ विंडु
सघलां वीस उदार ॥ आगल जाग संख्यातह वृद्धिनो वीठ
जाण ॥ इम चउ विया ठवतां मीमां शत परिमाण ॥ ३ ॥
चउ वीआ वीस एका मीमां शत समुदाय ॥ जागनी वृद्धि मांहे
थयां हवे गुण वृद्धि कहाय ॥ संख्यात गुणनी वृद्धिमां तीठ
आदि उदार ॥ इम सवि मीमां अंका विच ठवि तिआ चार ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली आगल अनंतजाग वृद्धिना एक कंकक जेटला स्थानक थाय तेने
ठेकाणे चारविंडु थापीयें आगल असंख्यजाग वृद्धिनुं एक स्थानकवे तेमाटे वली
एकडो थापीयें एरीतें चारचार विंडुने आंतरे जेवारे चार एकडाथाय एटले असंख्य
जाग वृद्धिनुं कंकक पुरुंथयुं तेवारपठी आंतरा रहीत ठेडानुं अनंत जागवृद्धिनुं कंक
क आवे तेने ठेकाणे चारविंडुथापीयें एटले सघला सरवाले चार एकडाने वीस
मीमांथया ते पठी आगल संख्यातजाग वृद्धिनुं स्थानक एक आवे तेने ठामे बग
डानी थापना जाणीये एरीतें चार एकडा गर्जित वीसविंडु अनंतर संख्यातजा
ग वृद्धिनुं एक एक बगडो आणतां जेवारें चार बगडाआवे तेवारें संख्यातजागवृद्धि
नुं कंकक पुरुंथाय तेवारपठी वली ठेडे चार एकडा गर्जित वीस मीमांआवे एम सं
ख्यातजाग वृद्धिपर्यंत सर्व समुदायें मीमां (१००) एकडा (२०) बगडा (४)

एतावता सख्यात जागवृद्धिनु कम्क एक असंख्यातजागवृद्धिना कंमक पाच अ
नतजागवृद्धिना कम्क पचवीस एटला स्थानक असत्कल्पनाये जाग वृद्धिमाथया
हवे गुणवृद्धिमाहे जे स्थानकथाय ते कहेहे हवे आगल संख्यातगुण वृद्धिनु ए
क स्थानकआवे तेने ठेकाणे एक त्रगडो थापीये एटले सख्यातगुण वृद्धिमा प्रथम
उत्तमस्थानकनो त्रगडोजाणवो एरीते वली पण पूर्वला चार बगडा वीस एकडा
गर्जित शतमिमा थापीने तेने अनतर बीजो त्रगडोआवे एरीते जेवारे चार त्रगडा
थाय तेवारे ते चार त्रगडे सख्यातगुण वृद्धिरूप कम्क पुरुथयु चोथा त्रगडाने
अनतर वली चार बगडा वीस एकडा अने शत मीडा थापीये ॥ ३ ॥ ४ ॥

वीस बीआ शत एका पण सय विडु मान ॥ असख्यात गुण
वृद्धिनो चोको धुरि मंझाण ॥ इम चउ चोका आणता तिक वीस
दिक शत जोय ॥ पण सय एकडा मीडा पचवीससे होय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ इहा सख्यातगुण वृद्धिपर्यंत सर्वमली त्रगडा चार बगडा वीस अने एक
डा शो तथा पाचसे मीमा एटले सख्यातगुण वृद्धिनु कम्क एक अने सख्यात
जाग वृद्धिना कंमक पाच असंख्यातजाग वृद्धिना कम्क पचीस अनतजाग वृद्धि
ना कम्क एकसो ने पचीस थाय तेवार पठी असख्यातगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थान
कनो चोगडो मांझीये फरी चार त्रगडा वीस बगडा एकसो एकडा सहित पाचसो मी
मा गयेथके वली बीजो चोगडो मांझीये ए परीपाटीये जेवारे चार चोगडाथाय एटले
असख्यात गुण वृद्धिनु कम्क पुरुथयु वली चोथा चोगडाने अनतर चार त्रगमा
वीस बगडा एकसो एकडा अने पाचसे मीमा थापीये तो सर्वमली चार चोगडा
वीस त्रगमा एकसो बगडा पाचसे एकडा पचीसोमीमा थाय एटले असख्यात गु
णवृद्धिनु कम्क एक सख्यात गुणवृद्धिना कम्क पाच सख्यात जागवृद्धिना कम्
क पचीस असख्यात जागवृद्धिना कम्क एकसोपचीस तथा अनतजागवृद्धिना
कम्क उसोने पचीस थया ॥ ५ ॥

हवे अनत गुण वृद्धि पदे ठवि पंचक चग ॥ पुनरपि पूरव रीते-
मीडा अक सुरग ॥ तिवार पठी पंचक इम पंचक चउ जव
थाय ॥ आगे पण पचवीससे मीमा अक कराय ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे अनतगुण वृद्धिपदेके० अनतगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थानकने ठे
काणे एक पाचमोथापीये पुनरपि पूर्वलीरीतें चार चोगमा वीस त्रगमा एकसो बग

डा पांचसो एकमा गर्जित पचवीससो मीमांथापीयें तेवारपठी बीजो पांचडो था पीयें एरीते अनुक्रमे जेवारें चार पांचडा यपाय तेवारें अनंतगुण वृद्धिरूप कमक पुरुंथाय वली आगलपण चोथा पांचडाने अनंतर चारचोगडा बीसत्रगमा एकसो बगमा पांचसो एकडायें युक्त पंचवीससो मीमांकरीयें एटले एक पटस्थानक पुरुंथयुं.

पांचडा चोगडा त्रगडा बगडा एकडा विंडु ॥ पट स्थानकनां यंत्रनी संख्या कहे जिनचंडु ॥ चउ बीस सय पणसय पंच बीस सय सार ॥ अंका मींडा गणतां साढा वारहजार ॥ ७ ॥

अर्थ:- हवे पटस्थानक मध्ये आंक तथा मीमांणी संख्याआवी ते पश्चानुं पू र्वियें कहियेंढे पांचडा चोगडा त्रगडा बगडा एकडा तथा विंडु तेना समुदायरूप पटस्थानकना यंत्रनी संख्या ते श्री जिनचंडुके० रूपनादिके कही तेरीते हे वीर परमेश्वर तमे फरसी ते आवीरीते चारपांचडा बीसचोगडा एकसोत्रगडा पांचसो बगडा पचवीसो एकडा अने साढावारहजारमीमां सरवालेथाय एटले अनंतगुण वृद्धिनुं कमक एक असंख्यातगुण वृद्धिना कमकपांच संख्यातगुण वृद्धिना कमक पंचवीस संख्यातजाग वृद्धिना कमक एकसोपंचवीस असंख्यातजाग वृद्धिना कम क ठसोनेपंचवीस अने अनंतजागवृद्धिना कमक त्रणहजार एकसोने पंचवीस ए सर्वमली (३९०६) कमक थयां ए सर्वयंत्रप्रमाणे असत्कल्पनायें लख्युंढे पण परमार्थरीते तो आगला ढालमां कहीसुं ॥ ७ ॥

संयम श्रेणिमां श्रेणि कृपक लहि सुकृ ध्यान ॥ घाती करमनो

कृयकरी पाम्यो पंचम ज्ञान ॥ प्रवचनसारनी वृत्तिमां यंत्रनी

ठवणा दीठ ॥ कृमाविजय जिन वयणथी उत्तम चित्त पविष्ठ ॥ ८ ॥

अर्थ:-संयमश्रेणी आरोहतां अनुक्रमे कृपकश्रेणीमां सुकृध्यान पामीने घाति यां चारकर्म कृयकरतां यथाख्यात चारित्र केवलज्ञान केवलदर्शनरूप रत्नत्रयी पाम्या तदनुक्रमो यथा अप्रमत्तगुणवाणे अनंतानुबंधीनी चोकडी दर्शनमोह त्रिक एवं सातप्रकृति कृयकरी अपूर्वकरण अनिवृत्ति गुणवाणे चढ्या तिहां अनिवृत्ति ना प्रथमजागने अंते सोलप्रकृति खपावे तन्नाम आवरतिरिनरयाएव डुगथीएति गेगविगलसाहरंति इति वली बीजाजागने अंते अप्रत्याख्यानी चोकडी तथा प्र त्याख्यानी चोकडी एवं आठप्रकृति खपावे त्रीजेजागे नपुंसकवेद खपावे चोथे जागे स्त्रीवेद खपावे पांचमेजागे हास्यठक खपावे ठठेजागे पुरुषवेद खपावे सात

मेजागे संज्वलननुं क्रोधखपावे आवमेजागे संज्वलननुमान खपावे अने नवमेजागे संज्वलननी माया खपावे एरीते नवमे गुणवाणे बीजापायाथी बीसप्रकृति खपावे पठी दशमेगुणवाणे संज्वलननु लोच खपावतो शुक्लध्याननु प्रथक्त्व वितर्क सविचाररूप प्रथमपाद तदूप अनलेकरी सकल मोहनीय जस्म शातकरे पठी क्षीणमोह गुण वाणे चढे क्षायक चारित्रवतथाय तिहा एकत्व वितर्क अविचाररूप शुक्लध्याननु बीजोपाद अनुजवी द्विचरम समय निहाडुगखपावी चरमसमये ज्ञानावरणीपांच दर्शनावरणीचार अंतरायपाच एव चउदप्रकृति ने ह्मये अनत चतुष्टी विचूषित सिद्धवधु योग्यथाय इतिश्री सिद्धसेनद्विवाकर कृत प्रवचनसारोद्धारनी वृत्तिमा पटस्थानकना यंत्रनीस्थापनादीठी ते ह्ममाये उपलक्षित जे दशविधधर्म तेणेकरी विज्ञेपे जयवता एवा जिनके० श्रुतकेवली अवधिजिन मनपर्यवजिन जे सुधर्मा स्वामी तेना वयणके० वर्तमान आगम तेथी उत्तम साधु साध्वीउने फरसनरूपे तथा उत्तम श्रावक श्राविकाने श्रद्धा मनोरथ रूपे सयमश्रेणी चित्तमापेठी एटले पमितश्री ह्ममाविजयगणि शिष्यरत्न पमितश्री जिनविजयगणि ना वचनथी मुनि उत्तमविजयना चित्तमा यंत्रनीस्थापना पेठी एटले स्थिरपणेरही इति ए पण सोचवु अवतरण - प्रथमढाले पटस्थानक परूपणाकीधी बीजाढालें तेनायंत्रनी स्थापनाकरता स्थूलबुद्धिनेपण सुखेसमजाय तेमकखु हवे एकातरादिक मार्गणाये को ईपूठे तेने सुखे कहीसकिये तेरीते वीरप्रभुनी स्तवनाकरता अधस्तन स्थान परूपणानो ढाल कहियेठे इति संबंध जाणवो ॥

ढाल त्रीजो एकवीसानी देशीनो

आतम रामीरे, शिव विसरामी नित्यनमु ॥ प्रभुजी स्तवतारे पाप पोताना निगमु ॥ पटथानिकरे जे अहं ठाण परूपणा ॥ सुणो सयणारे वयणा कल्पनी जाप्यना ॥ १ ॥ ब्रूटक - आदि असंख अस वृद्धिथी कहो ॥ जाग अनंत अस केटला ॥ हेठथानिक एम पूगत ॥ कइये कंमक जेतला ॥ जाग सख्या तह गुण सख्याते ॥ असंख अनंतह गुण वली ॥ तस प्रथमथी कहे अध अनंतर ॥ कंमक मानि केवली ॥ १॥ इत्यनंतरमार्गणा अर्थ ॥ शुद्ध निर्मल निकजंक आत्मस्वभाव रमणशीज निरुपद्रव्यस्थान हेतुप्रथी उर्थ लोकाग्रजायथी निरावरणावस्था तेनेविषे विसरामी एवा श्री वीरप्रभुने नित्य

सदा नमस्कारकरुं ए प्रभुने स्तवतां अनेकजवोपाजित पोतानाकखां खीरनीरनी परे अजेदरह्यां जे पापकर्म तेने निगमु के० गमावुं प्रजोर्नमस्कार स्तुतिफल मेतदेव संयमपट स्थानकनेविपे जे अनंतर एकांतरादिक अहवाण परू पणावेतेहे सम्यक्दृष्टी उत्तमसज्जनो तमे सांजलो ए वचन श्रीवृहत्कल्पना जाप्यनावे. ॥ १ ॥

हे उत्तमजीवो तमे कहोके असंख्यात जागवृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी अनंतजाग वृद्धिना हेवला संयमस्थानक केटलांगयां एम कोई पूढे तेने उत्तर जे अनंतजाग वृद्धिना हेवलास्थानक एक कंमक जेटला गयांवे केमके अनंतजागवृद्धि कंमकपूरुंथयुं तेने अनंतरेज असंख्यजाग वृद्धिनुं प्रथम स्थानक थयुंवे तेमाटेज एम केवुं. तेमज संख्यातजाग वृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी असंख्यजाग वृद्धिना हेवला संयम स्थानक केटलांगयां तथा संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी संख्यातजागवृद्धिना हेवला स्थानक तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी संख्यातगुण वृद्धिना हेवला स्थानक वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवला असंख्यातगुण वृद्धिना स्थानक केटला गयां ए रीते कोइ पूढे तेवारे सर्व त्र हेवला आंतरा रहीत मार्गणायें कंमक प्रमाणे संयम स्थानक केवलीकहे य इक्तं पंचसंग्रहे सवासिं बुद्धिणं कंमक मेता अनंतरा बुद्धि ॥ इत्यनंतरमार्गणा. ॥ २ ॥

एकांतररे मार्गणा सुणो सवि संतरे ॥ जाग संख्यातरे मूल था नकथी तंतरे ॥ हेवे थानिकरे जाग अनंतना जापीयें ॥ एककं मकरे कंमक वर्गते दापीयें ॥ ३ ॥ त्रूटक ॥ दापीयें गुण संख्या तथी वली ॥ असंख अनंत गुणथी तथा ॥ पढम ठाणथी एक अंतर ॥ कंमक वर्ग कंमक यथा ॥ इति एकांतर मार्गणा ॥ एक अंतर मार्गणा कही ॥ सुणो द्यंतर मार्गणा ॥ संख्यात गुण थी हेवथानक अनंत जागना सुजमना ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे एकांतर मार्गणा कहेवे ते हे सर्व संतजनो उत्तम पुरुषो तमे सां जलो के एकांतरमार्गणाते सुं जे एकवृद्धि विचमां पडतीमूकीने पृढाकरवी ते ए कांतर मार्गणा कहेवाय ते आवीरीते जे संख्यातजाग वृद्धिना मूलके० प्रथम स्थानकथी हेवला असंख्यातजाग वृद्धिनाजे स्थानकगयां तेनी पृढानकरवी अने तेने हेवला वलीजे अनंतजाग वृद्धिना स्थानकगयांवे ते पूढवा एम कोईक एकांतरे पूढे ते

वारे एम कहिये जे एक कंमक अने कंमकवर्ग प्रमाण जेमां हेवल असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्र गयाठे तेमा एकेका असंख्यातजाग वृद्धि स्थान कने हेवल एकेक अनंतजाग वृद्धिनुं कंमकगुठे अने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रवे माटे कंमक कंमक साथे गुणाकार करिये-एटले कंमक वर्ग याय तजुणोवर्ग इतिवचनात् अने असंख्यातजाग वृद्धि उपरे अनंतजाग वृद्धिनुं एक कंमकयुठे तेमाटे एकतो कंमकवर्ग अने तेना उपर वली एक कंमकप्रमाण एटला अनंतजाग वृद्धिना स्थानक गयाठे एम कहेबु ॥ ३ ॥

तेमज वली संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवे संख्यातजाग वृद्धिना स्थानकगयां तेमूकीने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पृथवा तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवल संख्यातगुणवृद्धिना स्थानक गया ते मूकीने संख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पृथवा तेमज वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवल असंख्यातगुण वृद्धिनाजे स्थानकगया ते पडतामूकीने संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक एकातर मार्गणाये केटला पामीये एमकोई पूठे तेने एबु उत्तर आपिये जे कंमकवर्ग अने उपर एक कंमक जेम पूर्वे कहाठे तेम कहेवा इति एकांतर मार्गणा यझुं पचसग्रहे एगतराउबुद्धी ॥ वगो कंमस्तकंमच इति एरीते एकांतर मार्गणाकही हवे द्व्यंतर मार्गणा साजलो जे वे वृद्धि वचमा मूकीने पूठीये ते द्व्यंतर मार्गणा कहिये ते आवीरीते के संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थान कथी अनंतजाग वृद्धिना स्थानक केटला गया एमपृथवाथी हे छुनमना तेकहियेठे ॥४॥

कडक घनरे, कंडक वर्ग ड, गुणो करो ॥ एक कंमकरे तस संख्या मनमा धरो ॥ छुगे अतररे असंख्य अनंत गुणया ल ह्यां ॥ अध स्थानकरे पुरव परे जाणो कहा ॥ ५ ॥ इति द्विकां तरमार्गणा त्रूटक - त्रिके अतर कोई पूठे ॥ आदि असंख्य गुण वृद्धिथी ॥ हेवे जाग अनंत केरा ॥ ठाण कहो गुरु वय एथी ॥ कडक वर्गनु वर्ग कीजे ॥ कडक घन त्रिक उपरे ॥ कडक वर्ग त्रिक एक कडक ॥ होए ते मनमा धरे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कंमक घन एक अने कंमक वर्ग वे तथा ते उपर एक कंमक एटला स्थानक पामीये ए सर्व जेज्ञा करता केटली संख्याथाय ते मनमा धरोके धारणा

करो तेज विवरीने कहेबे इहां पहेलांतो संख्यातगुण वृद्धिना प्रथमस्थानकथी हेव
ला संख्यातजाग वृद्धिना एकेक स्थानकने हेवला प्रत्येके एकेक कंमकाधिक कंमकवर्ग
एटले एक कंमकवर्ग अने एक कंमक ते अनंतजाग वृद्धिना स्थानकनुं पामियें.

अने संख्यातजाग वृद्धि स्थानक कंमक प्रमाणे माटे कंमकवर्ग जेवारें एक
कंमक साथें गुणियें तेवारें कंमक घनथाय अने एक कंमकबे ते कंमक साथें गु
णियें तेवारें कंमकवर्ग थाय अने संख्यातजाग वृद्धि स्थानकने हेवले कंमकवर्ग
अने एक कंमक पामियें ए सर्व जेला करतां सूत्रोक्त प्रमाणथाय.

एरीते आगलपण दुगअंतर मार्गणायें असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानक
थी तथा अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी यथाक्रमे हेवली असंख्यातजाग वृ
द्धिना तथा संख्यातजाग वृद्धिना संयम स्थानक पूर्वे जेम कहांते तेमजाणो यडुक्तं
पंचसंग्रहे कंमं कंमस्स घनो वग्गो दुगुणो दुगंतरा एउ॥६॥ इति त्रिकांतर मार्गणा.

हवे त्रिकांतरमार्गणायें एटले त्रणवृद्धि विचमां मूकीने कोईपूढे के प्रथमजे
असंख्यगुण वृद्धिनुं स्थानक तेथी हेवला अनंतजाग वृद्धिना स्थानक केटलाग
यां ते सुविहित गीतारथ गुरुना वचन जाण्याहोय तो कहो. एक कंमक वर्गवर्ग
एटले जेम असत्कल्पनायें चारआंकने कंमकनी स्थापना करियें तेनोवर्ग करतां चा
रचोक सोलथाय वलीतेनो वर्ग करतां बशोने ठपन्नथाय ते वर्गवर्ग कहियें एरीते
असंख्यातनो समजवो केमके एक कंमकमां असंख्याता स्थानकबे माटे. हवे ए
एकतो कंमक वर्ग वर्ग तथा तेनाउपर वली कंमक घन त्रण तथा वली कंमक
वर्गत्रण अने वली उपर एक कंमक होय ते सर्व उत्तम श्रद्धा सहीत मनमां राखे

ए संख्या शीरीते जाणीयें तेरीत कहेबे प्रथम असंख्यगुण वृद्धिना स्थानक
थी हेवले संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक कंमकप्रमाण गयांते तिहां एकेका स्थान
कने हेवले प्रत्येके अनंतजाग वृद्धिना स्थानक एक कंमकघन तथा कंमकवर्गबे तथा
एक कंमक प्रमाण पामियें तेमाटे ए सर्वने कंमक गुणाकरीने सरवालो करीराखि
यें पठी संख्यातगुण वृद्धि कंमकने उपर एक कंमकघन कंमकवर्गबे अने एक कं
मकबे ते पूर्वली रासीमां प्रक्षेपीयें तेवारें यथोक्त मानथाय यडुक्तं पंचसंग्रहे कंम
स्स वग्ग वग्गो घण वग्ग तिगुणिया कंमं इति ॥ ६ ॥

ठठी वृद्धिनारे पहेला ठाणथी हेवलां ॥ बीय वृद्धिनारे स्थानक
पूरव जेतलां ॥ इति त्रिकांतर मार्गणा, चउरंतररे अनंत गुणा

दिम ठाणथी ॥ हेठ थानकरे जाग अनत ना मानथी ॥ ७ ॥
 चूटक, परिमाणथी ते अष्ट कंडक ॥ वर्गवर्गा पट घना ॥
 चार कंडक वर्ग आगल ॥ एक कडक सोजना ॥ इति चतुरं
 तर मार्गणा, पर्यवसाननी मार्गणा ते ॥ पट थानिक पूरे करे ॥
 मूलथी सयम ठाण फरसी ॥ वीर विन्नू केवल वरे ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एम ठी अनंतगुण वृद्धिना पहेला स्थानकथी हेठलि बीजी वृद्धिना
 एटले असख्यात जागवृद्धिना स्थानक पण पूर्वे जेटला त्रिकांतर वृद्धिना अनत
 र कट्याळे तेठला जाणवा इति त्रिकांतर मार्गणा ।

हवे चतुरतर मार्गणानेविषे अनतगुण वृद्धिना आदिमके ० प्रथम स्थानकथी
 हेठला स्थानक अनतजाग वृद्धिना प्रमाणथी केटलाळे ॥ ७ ॥ तेपरिमाणथी
 आठ कमकवर्गवर्ग तथा ठ कमकघन तथा चार कमकवर्ग तथा उपरें एक कम
 क शोनन सयम परिणामरूपठे ए केवीरीते जाणीये ते समजावेळे.

अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेठलि अक्षरख्यगुण वृद्धिना स्थानक कम
 क प्रमाण गयाळे अने असख्यगुणना एकेक स्थानकने हेठल अनतजाग वृद्धि
 ना स्थानक कमकवर्गवर्गएक तथा कमकघनत्रण अने कमकवर्गत्रण वली कमक
 एक प्रमाण पामिये तेमाटे ए सर्वने कमकगुणा करिये जेथाय ते सरवालो करी
 राखिये तथा असख्यातगुण वृद्धिने उपरे कमकवर्गवर्गएक कमकघनत्रण कमक
 वर्गत्रण कमकएक पामियेते ते पूर्वली रातीमा प्रक्षेपियें तेवारे यथोक्त मान थाय
 यडुक्त पचसग्रहे, अष्ट कम वगवग्गा, चत्तारि वग्गा ठ ग्यनाकम ॥ चउ, अंतर
 बुढीए, हेठठाण पळवणाए ॥१॥ इति, कमक सज्ञा चारतेने तजुणोवर्ग सोल वर्ग
 कमकगुणो घन चौसठ वर्गवर्गो वसो ठपन्न घन कमकगुणोपि वसो ठपन्न यथो
 चित स्थानके सख्याकरजो इति चतुरतरमार्गणा

हवे पर्यवसाननी मार्गणा कहेळे पर्यवसान जे ठेहडो तेनी मार्गणा ते पट
 स्थानक पूरेषये जाणवी ए मूलथीके ० धुरथी सयमस्थान फरसीने जगततुं नायक
 जे श्रीवीरपरमेस्वर ते केवलज्ञानवखो ॥ ८ ॥

उपर मध्यथीरे संयम थानिक जे नजे ॥ ते नियमारे हेठ उ
 तरी पुनरपी सजे ॥ अतर्मुदूर्तनीरे बुढी दानि ठाणमां ॥ दोय

मुनिनेरे ज्ञानीदेखे ज्ञानमां ॥९॥ त्रूटक ॥ अप्पवहुअ विचार
करतां अनंत गुणना थोडला ॥ तेहथी गुणह असंस्य के
रा ॥ कंमक वर्ग कंमक जलां ॥ पठानुपूर्वि बुद्धि उत्तर एहन्याये
जावीये ॥ क्कमाविजय जिन चरण उत्तम चक्तिजावे पावीये ॥१०॥

अर्थ ॥ जे उपरना संयमस्थानक तथा वचमांना संयमस्थानक अनुक्रमे फर
से ते नियमा हेव उतरने कालांतरे पुनरपीके वली सजेके सावधानथाय सं
यमश्रेणीपामे यहुक्त अंतोमुहुत्त मित्तिपि, फासियं हुक्क जेहि संमत्त ॥ तेसिअवट्ट
पुग्गल, परियट्ठो चेव संसारो ॥ १ ॥ जो एमठे तो संयम पाम्यानुं सुं कहेवुं इति
अंतरमुहुत्त कालप्रमाणे अधस्तन संयमस्थान थकी उपरि स्तन संयमस्थानारो
हरूप वुद्धि तथा उपर स्तन स्थानथकी अधस्तन स्थानावरोहरूप हाणी मुनिने
थाय ते हे ज्ञानवान वीरपरमेश्वर तमे देखोठो यहुक्त कल्पजाये गाथादयं ए
यं चरित्त सेठिं, पडिवज्जइ हेव कोइ उवरिंवा ॥ जे हेव पवमिज्जइ, सिअइ एिय
मां जहा जरहो ॥ १ मझेवा उवरिंवा, नियमा गमाणंतु हेविमं ठाणं ॥ अंतो मु
हुत्त बुद्धी, हाणीवि तहेव नायवा ॥ २ ॥ इति ॥ ९ ॥

हवे अप्पवहुत्वनो विचारकरतां अनंतगुण वुद्धिना संयमस्थानक सर्वथकी थो
डा जाणवा तेथकी असंख्यातगुण वुद्धिना संयमस्थानक कंमकवर्ग अने एक कंमक
जेटलां एटले परमाथे असंख्यातगुणा पश्चानु पुर्वीये वुद्धि आगले आगले एरी
ते जाविये सर्वत्र अनंतर वुद्धिस्थानक असंख्यातगुणा इतिजाव क्कमानाविजय
एवां जिनके वीरपरमेश्वर तेना चरणकमलनी उत्तमविधि युक्त चक्तिना महिमा
थकी संयमश्रेणी पामिये जवनिस्तार अइये संसार समुद्धनो पारपामिये ॥ १० ॥

ढाल चौथो रागधन्याश्री कलसरूप

गायो गायोरे जलें वीर जगतगुरू गायो ॥ एअंकणीठि
संयमश्रेणी थानक षटविधठवणा यंत्र बनायो ॥ अह
ठाण परुपण करतां ॥ मनुज जनम फल पायोरे ॥ जलें ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जगतनागुरू जगतनापुज्य एवां श्री महावीरप्रभु तेने जलेजावेकरी गा
यो स्तव्यो संयमश्रेणीना स्तवननी संग्रहगाथा कहेता (कहीने) कलस रचीयेठे प्रथम

ढाले संयमश्रेणीना पटस्थानपरूपणा बीजाढाले यंत्रस्थापना त्रीजाढाले अहवा
ण परूपणा करता मनुष्य, जन्मनुं फल पाम्नुं ॥ १ ॥

शुद्ध निरंजन अलख अगोचर ॥ एहिज साथ्य-सुहायो ॥ झा
नक्रिया अवलंबी, फरसो ॥ अनुनव सिद्धि उपायोरे ॥ नलेण ॥ २ ॥

अर्थ ॥ शुद्धनिरावरण निरंजन रागद्वेष अजन रहित अलख लिपि अगोचर ते
जे स्वरूप चर्म चक्षुये जणायनही एवो परमात्मा स्वरूपानंद विलासी परभाव उ
दासी तेहीज अमारो स्वरूप अमने साथ्यपणे सुहायो एटले रुच्यो हे आत्मन्
हे जीव सम्यक्ज्ञान सम्यक्क्रिया अवलंबीने फरसो पामो जे स्वस्वरूपना विचारमां
मनविसरामपामे अने अपूर्व रसस्वादउपजे एवोजे अनुनव ते सिद्धिउं उपायवे
यडुकं नाणकिरियाहिंसुको इतिवचनात् ॥ १ ॥

अथा ज्ञान-लह्यावे तोपण ॥ जोनवि-जाय पमायो ॥

वध्य तरु उपमते पामे ॥ सयमठाणजो नायोरे नलेण ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ संयमश्रेणीनुं महोमा कहियेवे जे सम्यक्दर्शन सम्यक्ज्ञान पाम्यावे
तोपण जो प्रमादस्थानक नजाय तो वाजीया फलरहीत वृद्धनी उपमापामे केम
के जोसंयमस्थानक न आब्योतो राजाश्रेणीक तथा सत्यकी विद्याधरनीपरे जाणुं

जम खेर चदन नारनो वाहक ॥ नारनो नागी कहायो ॥ ति

पिपरे ज्ञानी सयम हीनो ॥ सदगतीये नविजायोरे ॥ नलेण ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेम गर्दन वावनाचदननो नारवहेतोथको नारनो नजनार कहेवाय
पण सुगधनो नोगी न कहेवाय तेम ज्ञानीपुरुष चारित्रविना ज्ञाननो नोगीथाय
पण सदगतीजे मोह तिहाजायनही यडुकं जहाखरो चदन नारवाही ॥ नारस्त
नागी नहुचदनस्त ॥ एवपुनाणी चरणेणहीणो नाणस्तनागी नहु सुगईए ॥ १ ॥

आश्रव त्यागें सवर परिणति ॥ अविरति सरव उठायो ॥ स्व

स्वरूपमां थिरता तेहिजा ॥ सयम शुद्ध उहरायोरे ॥ नलेण ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ सयमनु मूलस्वरूप कहियेवे पचाश्रवने त्यागे पचसवर परणतिरूप
मनकरणानियमुञ्जजीववहो ए वार अग्रतिने अनावें पोताना स्वरूपमा स्थिरता
रमण निश्चिजानुनव तेहीज वीतरागे आगममा शुद्धसयम उहरायो ॥ ५ ॥

અનુનવ સુરતરુ ફલને કાજે ॥ કીજે આત્મ અમાયો ॥ સન
મુખનાવે જેહ પ્રવર્તન ॥ તેહ નિવર્ત નિદાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ અનુનવરૂપજે કલ્પવૃક્ષ તેનુંફલજે મોક્ષ તે પામવાને અર્થ આત્મા મા
યારહીત કરવો અથવા અનુનવસુખી જીવનમુક્તજે મોક્ષને સન્મુખનાવે પ્રભુમાર્ગ
નુસારી જે પ્રવર્તન તેહિજ નિવર્તનનું ઉપાયજે યજુક્ત નિર્જિત મદમદનાનાં વાક્કા
ય મનો વિકાર રહિતાનાં ॥ વિનિવૃત્ત પરાશાનાં મેહૈવ મોક્ષસુવિહિતાનાં. ॥ ૧ ॥ ૬ ॥

જ્ઞાનક્રિયા હુગ ચક્રેં શોનિત ॥ સંયમ રથ સુખદાયો ॥ અનુનવ
ધોરી યુત શિવ નગરે ॥ જાતા વિઘ્નનથાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જ્ઞાન અને ક્રિયારૂપ વે ચક્રકે ૦ પડ્ડા તેણેકરી શોનિત એવો સંયમ
રૂપ રથ તે સુખદાઈજે અને અનુનવરૂપ ધોરિયેં જોડયો તદારૂઢ આત્મા ચિદાનં
દને શિવનગરિયેં જાતાં નિરાવરણથાતાં વિઘ્ન અંતરાય કોઈનથાય ॥ ૭ ॥

રાયસિદ્ધારથ વંશ વિન્નૂપણ ॥ તિસલારાણીજાયો ॥ અજઅજ
રામર સહેજાનંદી ॥ ધ્યાન જુવનમાં ધ્યાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ ઉદિતોદિત રાજા સિદ્ધાર્થના વંશનો શોનાવનારો શીલ સમ્યક્ત્વ દેસ
વિરતિ એવી તિસલારાણીયેં જન્મ્યો અપુનરાવૃત્તિયેં યોનિનિર્ગમ એટલે હવે સિદ્ધાવ
સ્થા કહીજે જન્મરહિત જરામરણ રહીત સહેજ અકટમ સ્વસ્વરૂપાનંદી એવો વીર
પરમાત્મા તેને ધ્યાનરૂપ જાવ ઘરમાં ધ્યાવ્યો ચિંતવ્યો ॥ ૮ ॥

સંવત નંદ નિધિ મુનિ ચંદ્રે ॥ દેવ દયાકર પાયો ॥ પ્રથમ જિને
સર પારણ દિવશે ॥ સ્તવના કલશ ચઢાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ નવનંદ નવનિધિ સાતમુનિ એકચંદ્ર અંકાનાંવામતોગતીતિવચનાત્ એટલે
સંવત્ ૧૭૯૯ નાવરસમાં દેવદયાનો કરનાર પામ્યો અથવા તેનું સાસનપામ્યો
જે દિવશે પ્રથમ જિનેશ્વર શ્રી આદિનાથેં વરસીતપનો પારણો ઇશ્વરસેં શ્રેયાંસને
હાર્યેં કીધો તે દિવશે સંયમશ્રેણે ગર્જિત શ્રીવીરપ્રભુનું સ્તવનરૂપ પ્રાસાદનેવિષે ક
લસચઢાવ્યો એટલે સંપૂર્ણકીધો ॥ ૯ ॥

વિજયદેવસૂરીસ પટોધર ॥ વિજયસિંહ સવાયો ॥ સત્યશિષ્યાધર
કપૂરવિજયબુધ ॥ ક્ષમાવિજય પુણ્ય પાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૧૦ ॥

हवे गुरुपरपरा लिखीयेठे श्रीवीरस्वामिना पांचमां गणधर श्रीसुधर्मस्वामि पहे
ला पटोदरथया तिहाथी आठपाटलगे निग्रंथविरुद्धारी १ नवमेपाटे सूरिमंत्र कोटी
वार जप्या माटे कोटीविरुद्धारी २ पन्नरमेपाटे चडसूरि चडवत् घनुसोम्यथया माटे
चडगहा कहेवाणा ३ सोलमेपाटे सामतजडाचार्य घणु निर्ममथया वनवासेरह्या
माटे वनवासी विरुद्धथु ४ ठत्रीसमेपाटे सर्वदेवस्वरियया वडतले आचार्यपद आ
प्युं अने तेना शिष्यजेयया ते वडसाखानीपरे परिवारे वध्या तेवली घणागुणे व
ध्या माटे वडगहाकहेवाणा ५ चुमाजीसमेपाटे आंबिल वडमान तपकीधामाटे रा
णाजीये तपाविरुद्धीथो तिहाथी तपाकहेवाण ६ अनुक्रमे वासठमेपाटे आदेयना
मधारी श्रीविजयदेवसूरि तत्पटप्रज्ञावक सवाइ विजयसिद्धसूरि तेनी साची ग्रहणा
शिह्या आसेवना शिष्याधारी अर्थात् पन्ति सत्यविजयगणि गह्वनायकनी आह्या
मार्गी क्रिया उद्धारकीयो श्रीआनदघनसाथे वनवासरह्या अनेक तपकीधा अनुक्रमे
मेवदावस्थाजाणीने अनिहलपुर पाटणमां रहेता धर्मोपदेशदेता तेमना शिष्य प
न्ति कपूरविजय अने पन्ति कुशलविजय थया तेमा श्रीकपूरविजयगणितो अरि
हंतप्रतिमा प्रतिष्ठादिक अनेक धर्मकार्यकारी प्रज्ञावक थया देश नगर पुर पाटणे
विहार करता करता रह्या तेमना शिष्य पन्ति वृद्धविजयगणि तथा पन्ति कृमा
विजयगणि थया तेमा पन्ति कृमाविजयगणि तो देशनाआपवाना गुणोकरि अ
नेक नव्यजीवोने उपकारी पवित्र चरण कमल धारी थया ॥ १० ॥

सूरतमाहे सूरय मंमण ॥ श्रीजिन विजय पसायो ॥ विजयद
यासूरिराजे जगपति ॥ उत्तमविजय मल्हायोरे ॥ जले ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ श्रीसूरतवंदरे सूर्यमण पाय्वनाथनी स्मृति प्रणति महिमाये तथा
पन्ति श्रीकृमाविजयगणि शिष्य रत्न संप्रति विद्यमान चिरजीवी परमोपकारी पं
न्तिश्री जिनविजयगणिये उद्यमकरी मने प्रथम अन्त्यास कराव्यो ते जेम माता
पिता पुत्रने प्रथम पगमानवा तथा बोलवा शिखवे तेम गुर्वादिके मने उपकारकीथो ए
श्री तपागह्विराज नटारक श्रीविजयदयासूरिश्वरना राजमा जगत्पति जगत् परमे
श्वर श्रीवीरस्वामिने मुनि उत्तमविजये मल्हायो गायो स्तवनागोचरकीथो ए स्तवन अ
मह्वरी गीतार्थ पुरुषो तमे सोधजो नणावजो नणाता नणावता संयमश्रेणीये नू
पितयइ सहेजानदपामजो ॥ ११ ॥

इतिश्री संयमश्रेणी गर्जित वीरविजो स्तवनं समाप्त श्रीरस्तु.

अथ श्री लोकनालघात्रिंशिका बालावबोध सहित प्रारंभः-

वस्ये लोक विचारस्य, वार्त्तिकं समयानु गम् ॥ १ ॥

नमइ जिघृक्षंत नवे, तरुस सरूवं किमवि बुधं ॥ १ ॥

अवतरणः— अनंत प्रदेश अलोकाकाशनेविषे सामान्यपणे अल्पमात्र लोकनो
आकार वखाणे ठे:-

उपपत्ति नास धुञ्च गुण, धम्माइ ठ दव पडिपुसो ॥ ५ ॥

વ્યાખ્યા:- ‘વશ્સાહ’-રવાશ્ચો તેના ‘તાણ’-વિલોવવાના સમયનેવિષે ‘ત્રિય’-સ્થિત એટલે સ્થાપ્યા છે ‘પય’-પદ એટલે બે ચરણ જેણે, વલી વિલોવતાં ‘કઢિ ઘ’-કટિસ્થ એટલે કટીનેવિષે જે ‘કરયુગ’-હસ્થ યુગલ એવો જે ‘નરાગિઈ’-

नराकृति एटले मनुष्यना जेवो जेनो आकार ठे, एवो लोक ठे तथा विलोववाना अधिकारमाटे नर शब्देकरी प्रायें स्त्री जाणी लेवी स्त्री ज्यारे ठास विलोवेठे, त्यारे वे पग मोकला राखेठे अने कटिप्रदेशनेविपे यथा बंध सकीर्ण थाय तेनी पठे लोक पण हेठल पद्मोलोठे तथा चढतो मध्य नागनेविपे सकीर्ण ठे वली विलोव तां बन्ने हाथ कटि देशमा राख्यामा आवेठे, त्यारे वे कोणीना वचला नागमां कटि प्रदेशथी हृदयसुधी चढतो विस्तार थायठे. अने मस्तक दिशी सकीर्ण ठे तेम लोक पण मध्य नागथी ऊपर चढतां पांचमां देव लोकसुधी विस्तार पामे लो ठे त्याथी वली सकीर्ण थायठे तेमाटे विलोवनारी स्त्रीना आकारनु दृष्टांत कखु ठे हवे ए लोकमां कया कया पदार्थों ठे ? ते कहेठे - 'उपपत्ति' - उपजजुं, 'नास' - नाशने पामजु, 'धुय' - धुय एटले निश्चलपणुं अथवा स्थिति ए 'गुण', गुणो जेनेविपे ठे, एवा 'धम्मइ' - धर्मास्तिकायादिक 'उदव' - उ इव्य एटले पदार्थ जेमा 'पडिपुसो' - परिपूर्ण नखा ठे धर्मास्तिकाय, अथधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय पुज्जलास्तिकाय जीवास्तिकाय तथा काल ए उ इव्य जाणवां ॥ २ ॥

अवतरण - केटलाएक परदर्शनी एम कहेठे के, लोक ब्रह्माए उत्पन्न कखो ठे, विष्णु पालना करेठे, महादेव सहार करेठे, शेषनाग काठवो तथा काम धेनु धारण करी रखां ठे, एम कहेठे तेजुं निराकरण करेठे -

केणवि न कउ न धउ, ऽणाहारो नहविउ सयं सिद्धो ॥

अहमुह महमल्लग लघु, तडवरि सपुन सरिद्धो ॥ ३ ॥

व्याख्या - 'केणवि' - कोईए पण 'नकउ' - आ लोक उत्पन्न कखो नथी, 'नधउ' कोईए पण धखो नथी 'अणाहारो' - निराधार ठे सर्व पदार्थ लोकने आधारें ठे, 'नहविउ' - ए लोक ननजे आकाश तेनेविपे स्थित ठे, 'सयंसिद्धो' - तेथी स्वयंसिद्ध ठे ए लोकनो आकार प्रकारांतर कहेठे - 'अहमुह' - अथमुख एटले कथो कीधेलो जे मोटो 'महमल्लग' - महत् मल्लक एटले मोटो सराव, 'तडवरि' - तेनी ऊपर 'लघु सपुन' - न्हाना सरावनो सपुन कखो होय तेनी 'सरिद्धो' - सहस एटले तेना सरखो आ लोकनो आकार ठे. ॥ ३ ॥

पयतालि सग मल्लेगा, पण कुषरि सिरतलेग रज्जु पिढु ॥

सो चउदस रज्जुद्धो, माघवइ तलावजा सिद्धी ॥ ४ ॥

વ્યાખ્યા:- ‘પયતલિ’-પદતલે એટલે પહેલાં જે વૈશાખ સ્થાન સ્થિત મનુષ્યને આકારે લોક કહ્યો; તે પગના તલિયાને ઠેકાણે ચારેદિશિય સાત રાજ પ્રમાણ પો લો છે; અને મધ્ય નાગ જે પુરુષાકારનેવિષે નાનિતું ગામ છે, ત્યાંહાં એક રાજ પ્રમાણ ચારે દિશિય પોલો છે. બન્ને હાથની કોણીના ગામનેવિષે પાંચ રાજ પ્રમાણ પોલો છે; અને મસ્તકને ઠેકાણે એક રાજ પ્રમાણ પોલો છે; વલી તે લોક હેતલી માધવતી સાતમી નરક પૃથ્વીના તલાથી ડપર યાવત્ સિદ્ધ શિલાસુધી જોતાં ચૌદ રાજ પ્રમાણ આ લોક કુંચો છે ॥ ૪ ॥

અવતરણ:- હવે પહોલાણની સ્થિતિ કહેઃ:-

સગરજી મધવડ તલા, પાંચ હાણીય મહિયલે એગા ॥

તો વૃદ્ધિ બંનજા પુણ, પાંચ હાણીજા સિવે એગા ॥ ૫ ॥

વ્યાખ્યા:-માધવતી જે સાતમી નરક પૃથ્વી, તેના તલાથી ચારે દિશિનેવિષે એ લોક સાત રાજ પ્રમાણ પહોલો છે; ત્યાંથી પ્રદેશની હાની કરતાં ડપર તિર્યગલોકની મહી તલનેવિષે આવે ત્યારે ચારે દિશિનેવિષે એક રાજ પ્રમાણ વિસ્તાર છે. ત્યાંથી વલી ડપર જાતાં વૃદ્ધિ થાય છે; તે પાંચમો બ્રહ્મ નામે દેવલોક છે ત્યાં ચારે દિશાએ પાંચ રાજ પ્રમાણ પહોલો છે. ત્યાંથી વલી પ્રદેશ ઘટતા છે. તે જ્યાં સિદ્ધ શિલા છે ત્યાં ચારે દિશિય એક રાજ પ્રમાણ પહોલો છે. તથા હાણી વૃદ્ધિ જે છે તે તો પ્રદેશ માત્ર કહી છે. તો પૂર્ણ સ્વામીઆ કેમ માંમિયે હૈય? ત્યાં એ વિશેષ છે:- જે બન્નેપાસે પ્રદેશની હાણી છે તોપણ કતરતાં તથા ચઢતાં બન્ને પાસાના બે ત્રિસૂણા લઈ, અવલા સવલા જોડી સ્વામીઆમાં નેલીએ ત્યારે સ્વામીઆ પૂરાં થાય. એમ સર્વત્ર જાણવું. હવે વિસ્તારનો વિવરો લખીએ હૈય:- સાતમી નરક પૃથ્વી સાત રાજ પ્રમાણ, ઠઠી સાડા ઠ રાજ પ્રમાણ, પાંચમી ઠ રાજ પ્રમાણ, ચોથી પાંચ રાજ પ્રમાણ, ત્રીજી ચાર રાજ પ્રમાણ, બીજી અમીરાજ પ્રમાણ તથા પહેલી ધમ્મા નરક પૃથ્વી એક રાજ પ્રમાણ પહોલી છે. ચારે દિશિનેવિષે એ વિસ્તાર છે. કર્ધ્વલોકનો વિસ્તાર આગલ કહીશું. એ માન લોકનાલ બત્રીશીને અનુસારે કહ્યું છે. ગ્રંથાંતર નેવિષે અન્યપ્રકારેપણ દીગમાં આવે છે. નિશ્ચયની વાર્તાતો જ્ઞાની જાણે. ॥ ૫ ॥

અ ૭:-હવે લોકનાલ માંમવાનો ઉપાય કહેતાં પ્રથમ ત્રસ નાડોનો વિચાર કહેઃ:-

સગવન્ન રેહ તિરિચ્ચં, ઠવસુ પણુમું ચરજી ચઠચ્ચંસે ॥

ઇગ રજી વિઠરા યય, ચઠઇસ રજીચ્ચ તસનાડી ॥ ૬ ॥

- વ્યાख्या - સત્તાવન રેષા ત્રીઠી સ્થાપીયે, વલી પાંચ રેષા કઞ્જી માંમિ, એમ કરતાં કંચપણે ચઢ સૂણા ઢપન સ્વંન થાય, ત્રીઠી સત્તાવન રેષા છે તેમાટે તેના ઢપન સ્વંન થાય છે કઞ્જી પાંચ રેષા છે. તેના ત્રીઠા ચાર સ્વાંદુઆ થાય, ચાર સ્વાંદુ એક રાજ થાય, તથા એ ત્રસ નાડી પહોલાઈએ કરી એક રાજ પ્રમાણ, અને લાં વ પણે ચૌદરાજ પ્રમાણ જાણવી. ॥ ૬ ॥

અવતરણ - તથા લોકનો મધ્ય નાલ તે ત્રસ નાડી તેમાં વેંડિયાદિક, ત્રસ જીવ જન્મમરણ પામે છે, માટે ત્રસ નાડી કહેવાય છે એ ત્રસ નાડીની બાહ્યાર જે લોકોનો વિસ્તાર છે, ત્યા સૂક્ષ્મ એકેડિય નિગોદ સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યું છે તેવાહારનો વિસ્તાર અધોલોકનેવિપે કહ્યો હવે ઊર્ધ્વલોકનેવિપે સ્વાંદુઆનો વિસ્તાર કહેવે

ઠહું તિરિચ્ચં ચતુરો, હુસુ ઠ હુસુ અઢ દસય ઇક્કિકે ॥

વારસ દોસુ સોલસ, દોસું વીસાય ચત્તસું પુઢો ॥ ૭ ॥

વ્યાख्या - ઊર્ધ્વ લોકની શ્રેણીનેવિપે પ્રથમ રત્નપ્રજ્ઞા નરકપૃથ્વી થકી ઊપર જે આઠઘાવીશ સ્વાંદુઆની શ્રેણી છે તેમા લોકના મધ્યથી ઊપર પહેલી બે શ્રેણીનેવિપે ચાર ચાર સ્વાંદુઆ ત્રસ નાડીનાજ છે પણ ત્રસ નાડીથી બહાર નથી. ત્યાર પછી વલી તેથી ઊપર બે શ્રેણીનેવિપે ઠ ઠ સ્વાંદુઆ છે, એટલે ચાર સ્વાંદુઆ ત્રસ નાડીના અને એકેકો વન્ને પાસાનો સ્વાંદુઓ લેખવતાં ઠ સ્વાંદુઆ થાય ત્યાર પછી ઊપર એક શ્રેણીનેવિપે આઠ સ્વાંદુઆ છે. તે બંને સ્વાંદુઆ બે પાસે તેનાં ચાર સ્વાંદુઆ અને ત્રસ નાડીના ચાર સ્વાંદુઆ એ આઠ સ્વાંદુઆ છે વલી તેની ઊપર એક શ્રેણીનેવિપે દશ સ્વાંદુઆ છે તેવન્ને પાસે ત્રણ ત્રણ છે, અને ત્રસનાડીના ચાર મલી દશ થાય છે ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિપે બાર બાર સ્વાંદુઆ છે, ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિપે શોલ શોલ સ્વાંદુઆ છે, તેમજ ચાર શ્રેણીનેવિપે વીશ વીશ સ્વાંદુઆ છે તે વધા ઇષક્ એટલે જુજુઆ છે ॥ ૭ ॥

અવતરણ - એવી રીતે ઊર્ધ્વ લોકનેવિપે પ્રદેશની વૃદ્ધિના સ્વાંદુઆ કહ્યા, એટલે આઠઘાવીશ શ્રેણીમા ચૌદ શ્રેણી થઈ, હવે હાનીના સ્વાંદુઆ કહે છે.-

પુણરવિ સોલસ દોસુ, વારસ દોસુ ચ તિસુ દસ તિસુઢ ॥

ઠહુસુ હુમું ચંચ સ્વંદુઅ, સવે ચંચરુત્તરા તિસયા ॥ ૮ ॥

વ્યાख्या - વલી પદરમી તથા શોલમી એ બે શ્રેણીનેવિપે શોલ શોલ સ્વાંદુઆ

હે. સતરમી તથા અઠારમી એ બે શ્રેણીનેવિષે બાર બાર ધાંડુઆ છે. ઓગણીશ મી, વીશમી તથા એકવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિષે દશ દશ ધાંડુઆ જાણવા. બાવીશમી ત્રેવીસમી તથા ચોવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિષે આઠ આઠ ધાંડુઆ જાણવા. પચીશમી તથા ઠવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિષે ઠ ઠ ધાંડુઆ છે અને સત્યાવીશમી તથા અઠ્યાવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિષે ચાર ચાર ધાંડુઆ ત્રસ માહેલાજ છે ॥ ૬ ॥

અવતરણ:—એવી રીતે ઊર્ધ્વ લોકની અઠ્યાવીશ શ્રેણીના ધાંડુઆનું માન કર્યું એ પ્રમાણે સર્વ ઊર્ધ્વ લોકના ધાંડુઆ ત્રણશેને ચાર થાય છે. વળી પણ કહેઠે:—

ઝયરીય લોઅ મજ્ઞા, ચન ચન ઠાણેસુ સત્ત પુઠવીસુ ॥

ચનર દસ સોલ વીસા, ચનવીસ ઠવીસ અઢવીસા ॥૭॥

વ્યાખ્યા:—ચૌદ રાજ પ્રમાણનો મધ્ય એટલે જે વજ્રેનો પ્રદેશ છે, ત્યાંથી અધોલોક પ્રતે કતરતાં સાત નરક પૃથ્વીનેવિષે પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે ચાર ચાર શ્રેણીનેવિષે કહે છે તે કેમ? અધો લોકની અઠ્યાવીશ શ્રેણીમાં પહેલી નરક પૃથ્વીની ચાર શ્રેણીનેવિષે ચાર ધાંડુઆ છે. તેના શોલ ધાંડુઆ થાય છે. બીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે દશ દશ ધાંડુઆ છે. તેને દશ ગુણ કરતાં ચાલીશ ધાંડુઆ થાય છે. ત્રીજી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે શોલ શોલ ધાંડુઆ છે. તેના ચોસઠ થાય છે, ચોથી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાની પ્રત્યેકમાં વીશ વીશ ધાંડુઆ છે. તેના એશી ધાંડુઆ થાય છે. પાંચમી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ચોવીશ ચોવીશ ધાંડુઆ છે, તેના ઠનુ થાય છે. ઠઠી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ઠવીશ ઠવીશ ધાંડુઆ છે, તેના એકશેને ચાર થાય છે સાત મી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકમાં અઠાવીશ અઠાવીશ ધાંડુઆ છે. તેના એકશેને બાર થાય છે. એવી રીતે શોલ, ચાલીશ, ચોસઠ, એશી, ઠનુ, એકશેને ચાર તથા એક શેં ને બાર ॥ ૭ ॥

અહ પણ સય વારુત્તર, ધંડુઅ સોલહિય અઢસય સવે ॥

ઘમ્માઈ લોકમજ્ઞં, જોયણ અસ્સંખ કોડીહિં ॥ ૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:—અધોલોકના સર્વ એકઠા ધાંડુઆ ગણિએ તો પાંચશેને બાર ઉપર થાય અને પૂર્વે ઊર્ધ્વ લોકના ત્રણશેને ચાર કહ્યા તેને સાર્થે મલાવીયે તેવારે સર્વ મલી આવશેને શોલ ધાંડુઆ થાય છે. હવે લોકના મધ્યનું ઠામ કહે છે: ઘમ્મા

नामनी प्रथम नरक पृथ्वीनेविषे असंख्यात योजननी कोडी मेरुना मूलनेविषे गो
स्तनाकार रुचकथी हेतल लोकनो मध्यभाग जाणवो ॥ १० ॥

अवतरण - हवे चाद राजनेविषे अधो लोक, तिर्यक् लोक तथा ऊर्ध्व लोक
मां कोण कोण रहेते ते कहे ठे -

सग रज्जु जोयण सया, अठार सुण सगरज्जु माण इहं ॥

अह तिरिय उहु लोआ, निरय नर सुराड जावुल्ला ॥ ११ ॥

व्याख्या - लोकना मध्यथी आठमा राजनेविषे समजूनतलथी नवशें योजन कं
चो तथा नवशें योजन हेतल ए अठारशें योजन प्रमाण तिर्यग् लोक कहे
वाय ठे. त्यारे ऊर्ध्व लोकना सात राज ठे ते अठारशें योजन ऊर्ध्व लोकमां ग
एयाथी हेतला सात राज ते अधो लोक कहेवाय, आठारशें योजन रहित सातराज
प्रमाण ऊर्ध्व लोक कहेवाय ठे. हवे अधो लोकनेविषे नारकी प्रमुख, तिर्यक् लोक
नेविषे मनुष्यादिक, अने ऊर्ध्व लोकनेविषे देवता प्रमुख वशेते यद्यपि जवनपत्यादिक
देवता अधोलोकमां वशेते तथापि नारकी घणा ठे, माटे तेज अधोलोके कहाळे. ॥ ११ ॥

अह लोय निरय असुरा, वंतर नर तिरिअ जोइस तरुग्गी ॥

दीवु दहि तिरिअ लोए, सुर सिद्धा उहु लोगम्मि ॥ १२ ॥

व्याख्या - पाठली गाथानेविषे 'निरय नर सुराड' - ए वाक्यमां आदि शब्द
आव्यो ठे माटे आदिशब्द निरयादि त्रणे शब्दोनी साये जोडिये. त्यारे निरयादिक
नारकी असुर देवता अधोलोकमा वशेते व्यतर नर मनुष्यादिक तिर्यच ज्योतिषी,
तरु वनस्पतिकाय अग्निकाय ए असख्याता क्षीप समुद्ररूप तिर्यक लोकमा वशेते.
सुरादिक सुर देवता, सिद्ध कहिये मुक्त जीव ते सर्व ऊर्ध्व लोकमा रह्या ठे ॥ १२ ॥

इकिक्क रज्जु इकिक्क निरय सग पुढवि असुर पढमतो ॥

तह वतर तडवरि नर, गिरिमाइ अ जोइसा गयणे ॥ १३ ॥

व्याख्या - एकेक राज प्रमाण एकेक नरक पृथ्वी ठे एटले साते नरके सात
राज थया. तथा पहेली नरक पृथ्वीमा असुर एटले जवन पति रहेते, तथा प्र
कारे व्यतर पण पहेली नरक पृथ्वीमां रहेते तथा प्रथम पृथ्वीनी कपर नर म
नुष्य अनेक नगर गिरि एटले मेरु पर्वतादिक पदार्थना समूह ठे. चंद्रमा, सूर्य, ग्रह,
नक्षत्र तथा तारा ए पाच प्रकारना ज्योतिषी गयणोके आकाशनेविषे रहेते. ॥ १३ ॥

ઠસુ સ્વંદુગેસુ અહુગં, ચઠસુ હુગં ઠસુ અ કપ્પ ચત્તારી ॥
ચઠસુ ચઠ સેસેસુ અ, ગેવિશ્વ ણુત્તરાય સિદ્ધંતે ॥ ૧૪ ॥

વ્યાખ્યા.— લોકના મધ્યથી ઊપર ઠ સ્વાંદુઆના ઊપરલા જાગનેવિપે સૌધર્મે
ઈશાન એ નામના બે દેવલોક છે. એટલે અહીં લોકના મધ્યથી દોઢ રાજ કુંચા બે
દેવલોક છે. વલી ત્યાંથી ચાર સ્વાંદુઆ ઊપરના જાગનેવિપે સનત્કુમાર તથા માહિંડ
નામના બે દેવલોક છે. ત્યાંથી ઠ સ્વાંદુઆમાં અનુક્રમે બ્રહ્મ, ભાંતક, યુક્ત તથા સદ્
શ્રાર નામના ચાર દેવલોક છે. ત્યારપછી ચાર સ્વાંદુઆનેવિપે ચાર દેવલોક આનત,
પ્રાણત, આરણ, તથા અચ્યુત નામના છે. બાકીના આઠ સ્વાંદુઆનેવિપે નવગ્રંથેયક
તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન છે. તેમાં પ્રથમ ચાર સ્વાંદુઆનેવિપે નવગ્રંથેયક છે ને ઊપરના
ચાર સ્વાંદુઆનેવિપે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે. અંતસ્વાંદુઆના ઢેડાનેવિપે સિદ્ધ શિલા છે.

અવતરણ:— એવીરીતે ઊર્ધ્વ લોકનેવિપે દેવલોકની સ્થિતિ કહી, તેવિપે આગ
મની સાથે કહે છે તથા જાગમે:—

સોહમ્મમ્મિ દિવદ્ધા, આદુદ્ધા ય રઙ્ગુ માહિંદે ॥
ચત્તારી સદ્સારે, પણ્ણુએ સત્ત લોગંતે ॥ ૧૫ ॥

વ્યાખ્યા:— લોકના મધ્યથી સૌધર્મે દેવલોક દોઢરાજ કુંચો છે ; લોકના મ
ધ્યથી માહિંડ દેવલોક અહીરાજ કુંચો છે ; લોકના મધ્યથી સદ્સાર દેવલોક
ચાર રાજ કુંચો છે ; લોકના મધ્યથી અચ્યુત બારમો દેવલોક પાંચરાજ કુંચો છે;
અને લોકના મધ્યથી લોકાંત સાત રાજકુંચો છે. ॥ ૧૫ ॥

સમ્મત્ત ચરણ રહિયા, સવં લોગં ફુસે નિરવસેસં ॥
સત્તય ચઠદસ જાણ, પંચય સુય દેસ વિરઈએ ॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા:— સમ્યક્ત્વ એટલે દેવનેવિપે દેવની સદ્ગુણ, ગુરુનેવિપે ગુરુની સદ્
ગુણ, દયામૂલ ધર્મનેવિપે ધર્મની સદ્ગુણ, ચરણ એટલે પંચાશ્રવથી વિરમણ, પાં
ચ ઇંદ્રિયનો નિગ્રહ, અનંતાનુબંધિયા ક્રોધ, માન, માયા તથા લોભનો ત્યાગ ;
મનોદંડ, વચન દંડ, કાયદંડ, તેની વિરતિ એવા જે સંયમના સત્તર જેદ, તેણેકરી
સંયુક્ત જે ચારિત્ર તેણેકરિ રહિત એટલે મિથ્યાત્વ કુગુરુ, કુદેવ, તથા કુધર્મના સ
દ્ગુણના અવિરતિ એવા જે સંસારી જીવ તેને સમ્યક્ત્વ ચરણ રહિત કહિયે, એવા
જીવો ચૌદ રાજલોક પ્રતે સૂક્ષ્મ તથા બાહ્ય જીવ યોનિમાં ફરતા થકા નિરવિશેષ

પણે ફરસે ઇટલે. ચાંદરાજમા તિલમાત્ર ચૂમિ અણ 'ફરસી ન સૂકે, શ્રુતજ્ઞાની જે યતિ ઠે તે લોકના મથ્યથી ડચે સાત રાજ ફરસે ઠે, કારણ કે, શ્રુત જ્ઞાની ને ઝલ્કણી ગતિ સર્વાર્થ સિદ્ધિ સુધી ઠે એવું સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું ઠે તે સર્વાર્થ સિદ્ધિ લોકના મથ્યથી કાંઈ એક કળા સાત રાજ ઠે. તે સ્તોકમાત્ર કળા હોવા થી સામાન્ય પણે પૂરાજ ગણ્યામા ધ્યાવ્યા ઠે “ ઠચમચ સજયાણ, ઠચવાઝ ડ ક્કોસઝ અસઘઠે ” એમ કહ્યું ઠે ‘ ચઠદસ નાગે પંચય, વલી દેશવિરતિ વારવ્રત ધ ર શ્રાવક તે ચોદ રાજના ચોદ નાગમાંથી, પાચ નાગ કધ્વે લોકના ફરસો, કેમકે, શ્રાવકની ઝલ્કણી ગતિ અચ્યુત નામના વારમા દેવલોકસુધી કહી ઠે તે વારમો દેવલોક લોકના મથ્યથી પાચ રાજ ડચો ઠે. તેમાટે પાંચ રાજ કહ્યા અવતરણ - હવે પ્રથમ સુચિરહ્નુ, પ્રતરરહ્નુ, ધનરહ્નુ, તેડના અનુક્રમે પ્રમાણ કહેતા પ્રથમ સાતમી નરક ઇધ્વીની આદિથી માંનીને સુચિરહ્નુ કહેઠે -

અડવીસા ઢવીસા, ચઠીસા વીસ સોલ દસ ચઠરો ॥ સુદ્ધ

રજ્જુ સત્ત પુઢવિસુ, ચઠ ચઠ નદ્ધ્યાઝ પયર ઘણા ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ સાતમો નરક ઇધ્વીનેવિપે અગાવીશ સુચિરહ્નુ ઠે, ઠવી નરક ઇધ્વીને વિપે ઠવીશ સુચિરહ્નુ, પાચમી નરક ઇધ્વીનેવિપે ચોવીશ સુચિરહ્નુ, ચોથી નરક ઇધ્વીનેવિપે વીશ સુચિરહ્નુ, ત્રીજી નરક ઇધ્વીનેવિપે શોલ સુચિરહ્નુ, બીજી નરક ઇધ્વીનેવિપે દશ સુચિરહ્નુ તથા પહેલી નરક ઇધ્વીનેવિપે ચાર સુચીરહ્નુ, જે ચાર સ્વંહુ આ શ્રેણીવધ, અને પહોલાઈએ એકજ સ્વહુથો હોય તેને સુચિરહ્નુ કહિયે સાત મી નરકઇધ્વી ચાર સ્વહુઆ કંચી ઠે, અને અગાવીશ સ્વહુઆ ત્રીઠી શોલીએ ઠે, એ માટે અગાવીશ સુચિરાજ જાણવા એવી સર્વેત્ર નાવના કરવી હવે એ સાતે ન રકઇધ્વીના સુચિરહ્નુ માન જે એકમેને અગાવીશ ધાયઠે તે ચાર નાગે કરીએ તો પ્રતર રહ્નુ માન મળે વલી તે પ્રતર રહ્નુ આંક ચારે નાગે દેતાં જે ફજિતાંક ધાય તેડલા ધનરહ્નુ જાણગા ચાર ચાર સ્વહુઆ ચારે દિશિએ, ઇટલે અકેક રાજલાંબો તથા પહોલો અને પારાજ જાઢો હોય તે પ્રતરરહ્નુ કહેવાય ઠે, તથા ચાર સ્વહુઆ જાઢાપણે, લાંબપણે તથા પોહોલપણે તે ધનરહ્નુ કહિયે પહેલા પ્રતર રહ્નુનેવિપે શોઝ સ્વહુઆ હોય ધનરહ્નુનેવિપે ચોશઠ સ્વહુઆ હોય તે આગલ કહેવાગે ॥ ૧૭ ॥

અડવીમ મય ઠસયરિ, અદ ઝદ્ધુ ચઠ જુયા હમય સવે ॥

સુદ્ધ રજ્જુ પયર રજ્જુ, દુતીસિ યુણ વીસ ડગવણા ॥ ૧૮ ॥

વ્યાખ્યા:— અધો લોકનેવિષે પાંચશેને ચાર સ્વાંશુઆ છે; તેના ચાર નાગ કરતાં પ્રત્યેક નાગ એકશેને અઘાવીશનો થાય તેટલા સુચિરજ્ઞુ જાણવા. ઋધ્વ લોકનેવિષે ત્રણશેને ચાર સ્વાંશુઆ છે તેના ચાર નાગ કરતાં પ્રત્યેક નાગ ઠોતેરનો થાય; તેટલા સુચિરજ્ઞુ જાણવા. તે અધોલોકના એકશેને અઘાવીશ સુચિરજ્ઞુ, તથા ઋધ્વ લોકના ઠોતેર સુચિરજ્ઞુ, એ બન્ને એકઠા કરિયે ત્યારે બશેને ચાર સુચિરજ્ઞુ થાય. અધોલોકના એકશેને અઘાવીશ સુચિરજ્ઞુને ચાર નાગ દૈયે ત્યારે બત્રીશ પ્રતરરજ્ઞુ થાય; ઋધ્વ લોકના ઠોતેર સુચિરજ્ઞુને ચાર નાગ દૈયે તો ઓગણીશ પ્રતરરજ્ઞુ થાય. ॥૧૭॥

અવતરણ:— હવે ધનરજ્ઞુનું માન કહેઢે:—

ઘણરજ્ઞુ અઠ દિઘા, પતુણ પણુઠું ઝને પતુણ તેર ॥

ઘણ પયર સૂઝ રજ્ઞુ, સંદુઅ ચતસઠિ સોલ ચત ॥૧૮॥

વ્યાખ્યા:—અધોલોકના બત્રીશ પ્રતરરજ્ઞુ છે; તે ચાર નાગે દેતાં આવ થાય; માટે અધોલોકનેવિષે આવ ધનરજ્ઞુ જાણવા. ઋધ્વ લોકનેવિષે ઓગણીશ પ્રતરરજ્ઞુ છે તે ચાર નાગે દેતાં પોણા પાંચ ધનરજ્ઞુ છે. તે ઝને કહેતાં અથ તથા ઋધ્વ લોકના એકઠા કરિયે તો પોણા તેર ધનરજ્ઞુ થાય. હવે ધન પ્રતર તથા સુચિરજ્ઞુનું માન કહેઢે:—ચોસઠ સ્વાંશુઆનો એક ધનરજ્ઞુ થાય, શોલ સ્વાંશુઆનો એક પ્રતરરજ્ઞુ થાય, ચાર સ્વાંશુઆનો એક સુચિરજ્ઞુ થાય. એ સામાન્ય પ્રકારે દૃષ્ટાંત માત્ર ચતુર સ્વ લોકનું પરિણામ દેસાડયું; પણ લોકનું સ્વરૂપ વૃત્તાકાર મદ્ધકને આકારેઢે, તે વૃત્તાકારના સ્વાંશુઆ યંત્રમાં લેવાય નહીં, માટે ચૌરસ કહ્યો છે. ॥ ૧૯ ॥

અવતરણ:—હવે મન કલ્પનાએ કૃત વૃત્તાકાર લોકનેવિષે ધનરજ્ઞુ, પ્રતરરજ્ઞુ, તથા સુચિરજ્ઞુનું માન કહેઢે, તેમાં પ્રથમ સ્વાંશુઆની સંખ્યા કેહેઢે:—

સયવગ્ગુ સિંગુણે પુણ, વિસય ગુણયાલ હવંતિ ઘણ રજ્ઞુ ॥

સમ્ પણદત્તરિ સયં, સમ્ તિસઠી અદુદ્ધ કમા ॥૨૦॥

વ્યાખ્યા:— પોતાના વર્ગથી સ્વાંશુઆ ગણીએ. તે આ પ્રમાણે:— સાતમી માધવ તી પૃથ્વીનેવિષે દેવલી શ્રેણી એ અઘાવીશ સ્વાંશુઆ છે; તેને અઘાવીશના આંકથી ગુણીએ ત્યારે સાતશેને ચોરાશી સ્વાંશુઆ એક શ્રેણીમાં થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે. તેથી સાતશેને ચોરાશીને ચારે ગુણતાં ત્રણ હજાર એકશેને બત્રીશ સ્વાંશુઆ થાય. એમ ઠી નરક પૃથ્વીનેવિષે દેવલની શ્રેણીએ ઠવીશ સ્વાંશુઆ છે. તેને ઠવીશ

थी गुणता ठगेने ठोतेर थाय एवी चार अेणीउं ठे तेथी ठगेने ठोतरने चार
 थी गुणतां वे हजार सातगेने चार घनरङ्गुना खांमुआ थाय पाचमी नरक पृ
 ध्वीनेविपे हेवलनी अेणीए चौवीश खांमुआ ठे तेने चौवीशथी गुणतां
 पांचगेने ठोतेर थाय एवी चार अेणी ठे तेथी पाचशोने ठोतरने चा
 रथी गुणता वे हजार त्रणगेने चार घनरङ्गुना खांमुआ थाय चौथी नर
 क पृध्वीनेविपे ठेली अेणीए वीश खांमुआ ठे तेने वीशथी गुणता चारगें थाय.
 एवी चार अेणी ठे तेथी चारगेने चारथी गुणता शोलगे घनरङ्गुना खांमुआ
 थाय त्रीजी नरक पृध्वीनेविपे ठेली अेणीए शोल खांमुआ ठे तेने शोलथी गुण
 ता वगेने ठप्पन थाय एवी चार अेणी ठे तेथी वगेने ठप्पनने चारे गुणतां ए
 क हजारने चौवीश घनरङ्गुना खांमुआ थाय वीजी नरक पृध्वीनेविपे ठेली अे
 णीए दश खांमुआ ठे तेने दगे गुणता एकशो थाय एवी चार अेणी ठे तेथी
 एकशोने चारे गुणता चारशो खांमुआ थाय अने पैली नरकपृध्वीनेविपे ठेली अे
 णीए त्रस नाडीना चार खांमुआ ठे तेने चारे गुणता शोल थाय एवी चार अे
 णी ठे तेथी शोलने चारथी गुणता चौशठ थाय त्यारे पहेली नरकपृध्वीनेविपे
 घनरङ्गुना चौशठ खांमुआ जाणवा एवी रीते सात नरकपृध्वीना खांमुआनो व
 र्ग करी सर्व अक एकठा करीए तो अग्यार हजार वशोने वत्रीज अधोलोकनेविपे
 घनरङ्गुना खांमुआ थाय हवे ऊर्ध्वलोकनेविपे घनरङ्गुना खांमुआनो विचार क
 हेते -ऊपर लोकना मस्तकथी आदि लेवी ऊपरनी अेणीए चार खांमुआ त्रस
 नाडीना ठे तेने चारे गुणता शोल थाय एवी वे अेणीउं होवाथी शोलने वमणा
 करता वत्रीश घनरङ्गुना खांमुआ थाय तेथी हेवलनी अेणीनेविपे ठ खांमुआ ठे.
 तेने ठ गुणा करतां-ठत्रीज थाय. एवी वे अेणीउं होवाथी ठत्रीशने वमणा करतां वो
 तेर थाय पठी आठने आठ गुणा करिये त्यारे चौशठ थाय एवी त्रण अेणीउं हो
 वाथी चौगठने त्रण गुणा करता एकशोने वाणु थाय त्यार पठी दशने
 दश गुणा करिये त्यारे एकशो थाय एवी त्रण अेणीओ होवाथी एकशोने त्र
 णथी गुणता त्रणगें थाय पठी वारने वार गुणा करिये त्यारे एकशोने चुमाली
 ज थाय एवी वे अेणीओ होवाथी एकशोने चुमालीशने वमणा करता वगेने
 अठवाशी थाय पठी शोत्रने शोलथी गुणता वगेने ठप्पन थाय एवी वेअेणीओ
 होवाथी वगेने ठप्पनने वमणा करता पांचगेने वार थाय पठी वीशने वीशथी
 गुणता चारगे थाय एवी चार अेणीओ होवाथी चारगेने चारथी गुणतां शोलगे

આય. વલી ત્યાંથી ઘટતાં શોલને શોલથી ગુણતાં બશેને ઠપન થાય. એવી બે શ્રેણીઓ હોવાથી બશેને ઠપનને બમણા કરતાં પાંચશેને બાર થાય ત્યાંથી હેતલ બારને બારે ગુણતાં એકશેને ચુમાલીશ થાય. એવી બે શ્રેણીઓ હોવાથી એકશેને ચુમાલીશને બમણા કરતાં બશેને અઠાશી થાય. ત્યાંથી હેતલ દશને દશે ગુણતાં એક શો થાય. એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી એકશોજ ગણવા. ત્યાંથી હેતલ આઠને આઠે ગુણતાં ચોશઠ થાય. એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી ચોશઠજ ગણવા. ત્યાંથી હેતલ ઠને ઠથી ગુણતાં ઠત્રીશ થાય એવી બે શ્રેણીઠ હોવાથી ઠત્રીશને બમણા કરતાં બોતેર થાય. ત્યાંથી હેતલા ચારને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી બે શ્રેણીઠ હોવાથી શોલને બમણા કરતાં બત્રીશ થાય. એ સર્વે અંક એકઠા કરતાં ઊર્ધ્વલોકને વિષે ચાર હજારને ચોસઠ ધનરજ્જુના સ્વાંમુઆ થાય છે. તેને પૂર્વોક્ત અધોલોકના અગ્યા હજાર બશે બત્રીસ સ્વાંમુઆની સાથે એકઠા ગણતાં પંદર હજાર બશેને ઠનુ ધનરજ્જુના સ્વાંમુઆ થાય. એવી રીતે પોતાના વર્ગની સાથે ગણતાં ચોશઠ સ્વાંમુએ એક ધનરજ્જુ થાય છે. માટે પંદર હજાર બશે ઠનુને ચોશઠ નાગે વેંચતાં બશેને ઊગણચાલીશનો નાગ આવે. ત્યારે એ વૃત્તાકાર લોકને વિષે બશેને ઊગણચાલીશ ધનરજ્જુ થાય છે. હવે અધોલોકના તથા ઊર્ધ્વ લોકના ધનરજ્જુઠ નિન્ન નિન્ન કરી કહે છે:— ‘સદુ પ એ હત્તરિયં’ અધોલોકને વિષે એકશેને સામી પચોતેર ધનરજ્જુ થાય છે. ‘સદ્ઘૃતિ સદ્ધીઅ હુદ્ધકમા’ ઊર્ધ્વ લોકને વિષે સાડી ત્રેસઠ ધનરજ્જુ થાય છે. અનુક્રમે એ માન જાણી લેવો. એ બન્ને એકઠા કરિયે ત્યારે બશેને ઊગણચાલીશ ધનરજ્જુ થાય ॥૨૦॥

અવતરણ:— હવે ધનરજ્જુના સ્વાંમુઆના પ્રતરરજ્જુ કહે છે:—

ચઠ ગુણિય પયર રજ્જુ, સત્ત હુરુત્તરય હસય ચઠપણા ॥

અહ ઉઠ નવ ઠપણા, સઘે ચઠ ગુણિય સુઠ રજ્જુ ॥૨૧॥

વ્યાખ્યા:— અધોલોકને વિષે એકશેને સાડી પચોતેર ધનરાજ છે. તેને ચારથી ગુણતાં સાતશે ને બે અધોલોકને વિષે પ્રતરરાજ થાય. ઊર્ધ્વ લોકને વિષે સાડી ત્રેસઠ ધનરાજ છે, તેને ચારથી ગુણતાં બશેને ચોપન પ્રતર રાજ થાય. એમ અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકના એકઠા કરિયે ત્યારે નવશે ને ઠપ્પન પ્રતરરાજ થાય. એ સર્વ પ્રતર રાજને ચોગુણા કરતાં જે અંક આવે તે સૂચીરજ્જુનું માન જાણવું. ॥ ૨૧ ॥

अवतरण - हवे सूचीरङ्गुं मान गाथाए करी कहेवे -
अडवीम सयवुत्तर, दम सोला अठतीस चोवीसा ॥
इय सवग्गिय लोए, तिह रज्जु खहुआ नेया ॥७७॥

व्याख्या - अथोलोकनेविषे सातगे ने वे प्रतर रङ्गु ठे तेने चोगुणा करता वे हजार आठगे ने आठसूची रङ्गु थाय. ऊर्वलोकनेविषे वगेने चोपन प्रतर रङ्गु ठे, तेने चोगुणा करता एक हजारने शोलसूचीरङ्गु थाय तथा अधोलोक अने ऊर्व लोकना एकठा करता त्रण हजार आठगे अने चोवीस सूचीरङ्गु थाय पोता ना वगे गणित लोकनेविषे त्रिक रङ्गु कहिये एम घनेरङ्गु तथा प्रतररङ्गु तथा सु चीरङ्गु ए त्रण राजना खाहुआनी सख्या जाणवी ॥ ७१ ॥ हवे वर्गेना अकथी गणता जे खाहुआनी सख्या थावे ते सयह गाथामा कहेवे -

एगार सदस डसया, वतीसा चउसदस्स चउसठी ॥ अ
ह उहु मव पन्नर, सदस्स डन्नि सय ठ त्रउआ ॥ ७३ ॥

व्याख्या - अथो लोकनेविषे वर्गेने अकथी गणतां अग्यार हजार वगेने व त्रीश खाहुआ थाय ऊर्व लोकनी त्रेणी वर्गेना अकथी गणताचारहजार ने चोमठ खाहुआ थायतेवेहु एकठा करिये ल्यारे पदर हजार वगे ने उपन्न थाया ॥७२॥

अवतरण - हवे वर्गे करगानो विधि गाथाए करी कहेवे -
अड ठ चउतीस वीमा, सोल दस चऊ अहुहु चउठठा
दम बार सोल वीमा, सरिसक गुणाठ चउहि गुणे ॥७४॥

व्याख्या - अद्वी वीम जञ त्रण ठंकाणे जोडवां ते थाम - अठवीश, ठवीश तथा चोवीश एम जाणवु तथा ए माघवती सातमी पृथ्वीथी आदि लज्जे जे आ गयीशादिक अक त्रीती त्रेणीनेविषे थावे ते पोतपोतानेमरखे अके गुणी ए अनेएक ठा कग्गिये पठो तेने चोगुणा करता जे अक थावे ते खाहुआनी सख्या जाणवी ते थावी गीते - मातमी नरक पृथ्वीने तलेथी अठवीशने अठवीमथी गुणतां सात गेने चांगसीयाय ठवीमने ठवीशथी गुणतां ठगेनेठोतर थाय चोवीमने चोवी सथी गुणतां पांचशाने ठोतर थाय वीशने त्रीशथी गुणतां चारगों थाय, शोजने शोजथी गुणतां वग ने उपन्न थाय; दशने दशथी गुणतां एकगों थाय, अने चारने

चारथी गुणतां शोल थाय ; ए साते स्थलना अंकोने एकठा करिये त्यारे वे हजार आ
ठशो ने आठ थाय ; तेने चोगुणा करतां अग्यार हजार बशें ने बत्रीस थाय. ए अधो लो
कना खांहु आ जाणवा. हवे ऊर्ध्व लोकना खांहुआ कहेठे:—चार, ठ, आठ, दश, बार,
शोल तथा वीश ए अंकोने सरखा अंकथी गुणवा ; ते आवी रीते:—चारने चार
गुण कख्याथी शोल थाय. ठने ठथी गुणतां ठत्रीस थाय ; आठने आठथी गुण
तां चोसठ थाय ; दशने दशथी गुणतां एक शो थाय. बारने बारथी गुणतां एक
शोने चुमाजीस थाय ; शोलने शोलथी गुणतां बशोंने ठपन थाय ; वीसने वीस
थी गुणतां चारशे थाय ; ए सात स्थलोना अंक एकठा कख्याथी एक हजारने
शोल थाय. तेने चारथी गुणतां चार हजार ने चोसठ ऊर्ध्व लोकना खांहुआनी
संख्या थाय. पठी अधोलोकना तथाऊर्ध्व लोकना खांहुआ एकठा करिये त्यारे
पंदर हजार बशोने ठनु थाय. ॥ २४ ॥

अवतरण:— वली प्रकारांतरें वर्ग करवानो विधि गाथाए करी कहेठे:—

चठ अडवीसा ठप्प, सपयरसरिसंक गुणिय पिढुमिलिए ॥

सम दीह पिढुवेहा, उहुमहो खंहुआ नेआ ॥ २५ ॥

व्याख्या:— लोकना मस्तकनेविषे ऊपरली त्रीठी श्रेणीए चार खांहुआ ठे. सा
तमी नरक पृथ्वीनी ठेली श्रेणी अठावीश खांहुआनी ठे. एम चारथी आदिलइने
ठेली ठपन्नमी श्रेणी अठावीस खांहुआनी ठे एटले पुरुषाकार लोकनेविषे
त्रीठी ठपन प्रतरनी श्रेणी ठे. आदि तथा अंतनी श्रेणीउनुं ग्रहण कख्या
थी मध्यनी श्रेणीनुं पण ग्रहण थाय ठे ; माटे ठपन श्रेणी ठे. जे श्रेणीनेविषे
त्रीठी श्रेणीना जेटला खांहुआ ठे, तेटला अंकथी गुणीए ; जेमके, सर्वथी ऊपर
नी मस्तक श्रेणीनेविषे चार खांहुआ त्रीठा ठे. त्यारे चारने चारथी गुणतां शोलथाय
एम ठपन श्रेणीउं सरखे आंके गणी एकठी करिए त्यारे पूर्वोक्त पंदर हजार ब
शेंने ठनु खांहुआनी संख्या थाय. हवे खांहुआनुं परिमाण कहे ठे:— लांबपणे,
पोलाइए तथा जाडपणे कुंजीनी पठे सरखा ठे. एटले पोला, लांबा तथा जाडा
पा राज प्रमाण ऊर्ध्वलोक तथा अधोलोकना सर्व एवा खांहुआ जाणवा. ॥ २५ ॥

अवतरण:— हवे वृत्ताकार लोक घन करवानो विधि कहेठे:—

दाहिण पास डुखंमा, उहुं वामे ठविज्ज विवरीया ॥

नामी सहिय ति रज्जु, पिढु जाया सत्त दीहुच्चे ॥ २६ ॥

બ્યાલ્યા - કુર્ધ્વ લોકનેવિપે ત્રસ નાહીયકી દક્ષિણ વાજુએ એલે જમણી વાજુના વે સ્વમ, તે ધ્યામ - કુર્ધ્વ લોકનેવિપે જ્યા કોણીની જગો ઠે, તેમધ્યથી જોતાં વારમી શ્રેણી ઠે તે વારમી શ્રેણીથી વે સ્વમ કરિયે એલે કપરલા સ્વમનેવિપે શોલ શ્રેણીઓ રહે એવી રીતે દક્ષિણ વાજુના જે વે સ્વમ ઠે તે કુર્ધ્વ લોકનેવિપે ત્રસ નાહીની માવી વાજુનેવિપે ઝલટા કરી નાસીએ તે ધ્યામ - કપરના સ્વમની કૂર્પરની જે દિશા, તે મસ્તકની તરફ કરિયે, અને હેઠલા સ્વમની કૂર્પરની જે દિશા તે લોકના મધ્ય તરફ કરિયે એલે કપરલો સ્વમ કપરની દિશાએ તથા હેઠલો સ્વમ હેઠલી દિશાએ થાપીએ ત્રસ નાહી સહિત માવી વાજુએ ત્રીઠા ત્રણ રાજ થાયઠે તે ધ્યામ - ત્રસ નાહીથી વાહાર કૂર્પરને ઠેકાણે જમણી વાજુએ આવે સ્વાં હુ આ ત્રીઠા ઠે, તેના વે રાજ અને એક ત્રસ નામીનુ રાજ, એમ ત્રણ રાજ પોલા ઈએ થાયઠે, અને લાવપણે તથા ડચપણે સાત રાજ હોયઠે ॥ ૨૬ ॥

દિઘાઠ વામ સ્વંમે, દાક્ષિણ પાસે ઠવિજ્ઞ વિવરીઞ્ચં ॥

ઝવરિમ તિ રઙ્ગુ સ્વંમં, વામે ઠાણે અહો દિજ્ઞા ॥ ૨૭ ॥

બ્યાલ્યા - અધો લોકની ત્રસ નાહીથી જે માવી વાજુનો આલો સ્વંમ ઠે, તે વિપરીત એલે અવલો અથવા ડયો હેઠલી ત્રસ નાહીની જમણી વાજુનેવિપે થા પીએ. એલે અધોલોકનેવિપે જમણી વાજુએ ત્રીઠા ચાર રાજ, અને લાવપણે સાત રાજ થયા તે આ પ્રમાણે - ત્રસ નાહીથી જમણી વાજુમા અધોલોકની હેઠે વાર સ્વાહુઆ ઠે, તેના ત્રણ રાજ, અને ત્રસ નાહીનુ એક રાજ, એમ ચાર રાજ થાય પઠી કુર્ધ્વલોકનો માવી વાજુનો ત્રીઠો ત્રણ રાજ લાવો સાત રાજ પ્રમાણ સ્વમ ઠે તે અધોલોકની જે ત્રસ નાહી ઠે તેની માવી વાજુએ દેએ, એલે સર્વે ત્ર પ્રવં, પન્નિમ, દક્ષિણ તથા ડત્તર દિશિઓએ તથા ઝાઢ પણે સાતપનરઙ્ગુ પ્રમાણ પન લોક થયો ॥ ૨૭ ॥

ઇય મવટ્ટિય લોઠ, વુદ્ધિ કઠં સત્ત રઙ્ગુ માણ ઘણો ॥

મગ રઙ્ગુ અદ્ધિય દિઘા, ગિણહ્મ પાસાઽ પૂરિજ્ઞા ॥ ૨૮ ॥

બ્યાલ્યા - એ પ્રકારે કરી ઇય સગંત લોક વૃત્તાકારે કીધો પણ તે લોક વૃત્તાકારે, તે કંઘી રીતેકીધો - બુદ્ધિએ કરી, મન કમ્પનાએ કરી સાત રાજ પ્રમાણ પન કીધો, તથા સાત પનરઙ્ગુ થતા લાવપણે, પોજપણે તથા કચપણે જે અધિક

સ્વાંદુર થાય તે જઈને દેવલ જે જગોએ ઓહુ હોય તે પાસૂં પૂરિયે. એવીરીતે ચોરસ સાત ધનરજી પ્રમાણ લોક કશ્યો પણ ચોરસ નથી. ગોલાને આકારે લોક વૃત્તાકાર છે. પણ ધનલોક વૃત્તાકાર લખાય નહીં. તેમાટે ચોરસ કીધો છે ॥૧૬॥

અવતરણ:- હવે એ સમધન લોકનેવિષે ધનરજી, પ્રતરરજી, સૂચીરજી અને સ્વાંદુરની સંખ્યા કહે છે:-

ઘણ રજી તિસય તેયા, લ તેર વાવત્તરીય પયર સૂઝ ॥

ચતુપ્પત્ત ડસી સ્વાંદુર, સહસિ ગવીસા નવહ પન્ના ॥૧૭॥

વ્યાખ્યા:- એ વૃત્તાકાર ધનીકૃત ચોરસ લોકનેવિષે ત્રણશોને તેતાલીશ ધનરજી છે એક હજાર ત્રણશોને બોતર પ્રતર રજી છે. પાંચ હજાર ચારશોને અઠવાશી સૂચી રજી છે. સ્વાંદુરની સંખ્યા કહે છે:- સાતરાજ પ્રમાણ ધનલોકના સ્વાંદુર એકવીશ હજાર નવશે ને વાવન જાણવા ॥ ૧૭ ॥

અવતરણ:- હવે ધનરજી, પ્રતરરજી, સૂચીરજી અને ધનલોકના સ્વાંદુર આપવાની કરણી ગાથાએ કરી કહે છે:-

સગવગ્ગો સગ ચત્ત તિગ, ગુણિયે ઉન્નયં અદુદ્ધ સ્વાંદુર ઘણા ॥

ઠન્નુસત્ત સિચ્છાલં, ચત્ત ગુણિયે પયર સુઝ અંસા ॥ ૩૦ ॥

વ્યાખ્યા:- એ સાતધનરજી પ્રમાણ સમચોરસ જે લોક છે. તે સાત સાત વર્ગથી ગણિયે તે સપ્ત વર્ગ કહિયે. ત્યારે સાતને સાતથી ગુણિયે, ત્યારે ઝંગણ પચાસ થાય એવી ઝંગણપચાશ ધનરજીની સાત શ્રેણી છે. તે ઓગણપચાશને સાતથી ગુણતાં ત્રણશોને તેતાલીશ ધનરજીની સંખ્યા થાય. પછી ધનરજીનો આંક ત્રણ વાર ચોગુણો કરિયે ત્યારે અનુક્રમે અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકના પ્રતરરજી, સૂચીરજી, તથા સ્વાંદુરની સંખ્યા મળે છે; તે આ પ્રમાણે:- ત્રણશો તેતાલી ધનરજીને ચોગુણ કરિયે ત્યારે એક હજાર ત્રણશોને બોતર પ્રતરરજી થાય છે. તે પ્રતરરજીનો આંક ચોગુણો કરિયે ત્યારે પાંચ હજાર ચારશો ને અઠવાશી સૂચીરજી થાય. તથા સૂચીરજીનો ચોગુણો આંક કરતાં સ્વાંદુરની સંખ્યા એકવીસ હજાર નવસેને વાવન થાય. હવે અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકની જુદીજુદી ધનરજી. સૂચીરજી પ્રતરરજી તથા સ્વાંદુરની સંખ્યા કહે છે:- અધોલોકનેવિષે એક સેને ઠન્નુ ધનરજી છે; અને ઊર્ધ્વ લોકનેવિષે એક શો ને સુડતાલીશ ધનરજી છે, એને વલી ત્રણ વાર ચોગુણ કરતાં અનુક્રમે પ્ર

तररङ्कु, तथा सुचिरङ्कुना अंस एटले खाहुआनो मान अधोलोक तथा ऊर्ध्वलो
कनेविपे निन्न निन्न मिली आवेठे. ॥ ३० ॥

अवतरण - अधो लोक तथा ऊर्ध्व लोकना खाहुआनो निन्न निन्न प्रमा
णनो सग्रह करी कहेठे -

सग चुलसी पण अमसी, इग तीस ठतीस तिविस वावन्ना ॥

पण चुअल जुआ वारस, ह्रस चण वइसय ६ हिआ ॥ ३१ ॥

व्याख्या - अधोलोकनेविपे एक शो ने ठनु घनरङ्कु ठे, तेने चोशुणा करिये
त्यारे सातशे ने चोराशी अधोलोकनेविपे प्रतररङ्कु थाय अने ऊर्ध्व लोकनेविपे
एक शो ने सुडतालीश घनरङ्कु ठे, तेने चोशुणा करिये त्यारे ऊर्ध्व लोकनेविपे
प्रतररङ्कु पाच शो ने अठ्याशी थाय अने अधोलोकनेविपे त्रण हजार एक शो
ने ठतीश सुचिरङ्कु थाय ऊर्ध्व लोकनेविपे वे हजार त्रण शो ने वावन सुचिर
ङ्कु ठे हवे खाहुआनी संख्या कहेठे - अधोलोकनेविपे पण वार हजार
पाँचशोने चुमालीस खाहुआठे ऊर्ध्व लोकनेविपे नवहजार चारसो ने
आठ खाहुआ ठे अधोलोक तथा ऊर्ध्वलोकना एकठा खाहुआ करिये तो एक
वीश हजार नवशोने वावन पूर्वोक्त संख्या मले तथा अही त्रणशे ने तेतालीश
राज कद्या पण तेना खाहुआ नथी मात्र वशोने उगण चालीशराजना खाहुआ ठे
तेथी एकशोने चार घनरङ्कु अधिक ठे तेना खाहुआनो गम नथी पण एक वि
शेष ठे, के ए घनलोक चोरस कखो ठे, अने लोक वृत्ताकार ठे त्यारे चारे दिशि
ना खुणा अधिक थाय, तोपण एवढो अंतर पडे नही पण ए चोरसतुं जे परि
माण कखु ठे ते अतरग वृत्ताकार लोकतुं मान धरीने कखु ठे माटे खुणानो जा
ग अधिक थाय नही पठी प्रकारांतरनी बात तो ज्ञानी जाणे पण पूर्वोक्त वर्ग
ना आक गणतां पंदर हजार वशोने ठनु खाहुआ थाय तेने चोशठ जाग देतां
घनराज थाय अधिक खाहुआ नथी त्यारे त्रणशोने तेतालीश राज केम थाय
ते गीतार्थे विचारी लेबु, असंख्यात योजननो एक राज थायठे अथवा सहस्र चार
लोहनो गोलो कोईएक महर्द्धिक देवतापोतानी शक्तिए करी तेने नीचे नारवी दिये त्या
रे ते गोलो ठ मास, ठ दिवस, ठ पद्मे, ठ घडी अने ठ पल जेटला काले
नीचे आवीने पडे तेतलो एक राज थाय ए चारे दिशिउनेविपे राजतुं प्रमाण
थाय ते जाणवु ॥ ३१ ॥

इय पयर लिहिय वग्गिय, संवट्टिय लोग सार मुवलप्प ॥
सुअ धम्म कित्तिअं तह, जय ह जहा जमह न इह निसं ॥३७॥

વ્યાખ્યા:- એ પ્રકારે કરી જે ઢપન પ્રતર, તે પ્રકારે લિખિત વલી સંવર્ગિત એટલે વર્ગને આંકે ગણિત લોક તેનો સાર તત્વ જ્ઞાનવિચાર યથાર્થ પણે લોકસ્વરૂપ સદ્ ગુરુથી પામીને તે પ્રકારે યત્ન એટલે ઝદ્યમ કરવો પૂર્વે જે પ્રકારે ચૌદ રાજ લોક નું પ્રમાણ કહ્યું, તે લોકમાં અનંત જન્મમરણ પામતા થકા વારંવાર અત્યર્થપણે માં ત્રમો, એવો તીર્થંકર સકલ જીવ હિતકર પારગ પરમેશ્વરનો નવ્ય જીવને ડ પદેશ ઢે. લોકનો સાર કેવો ઢે:- તે શ્રુતધર્મ એટલે જે સિદ્ધાંત માર્ગમાં જ્ઞાનના વજે કરી જ્ઞાનવાન તીર્થંકરે કહેલું ઢે. ॥ ૩૭ ॥

श्रीमदाप्तोक्त विधिना, लोकनालस्य वार्त्तिकं ॥ धिमित्र
धनराजस्य, गंगाख्य तनुजाकृते ॥ १ ॥ श्रीमत्सहज रत्ने
न, व्याख्यात मुदयाब्धिना ॥ असंगत यडुक्तंतं, दिशो
ध्य धीधनैर्नृशं ॥ २ ॥ युग्मम् ॥

इतिश्री लोकनाल द्वात्रिंशिका बालावबोध

समाप्ता.

श्री कलीकुंभ पार्श्वनाथायनम

अथ

श्री सम्यक्त्व विचार गर्जित श्री महावीरजिनस्तवन
बालावबोध सहित प्रारंभ.

मगलाचरण

प्रणम्य परमानन्द, दायकं जिननायकं ॥ वर्द्धमान चिदानन्द, वर्द्धमान जिधा
धर ॥ १ ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्यास्य, वर्द्धस्य लोकजापया ॥ बालानामवबोधाय
बालावबोध तनोम्यह ॥ २ ॥

दोहा - प्रणमी पद जिनवरतणा ॥ जे जगने अनुकूल ॥ जास पसार्ये मे
लक्ष ॥ समकित रयण अमूल ॥ १ ॥ ते जिम बीरे उपदिष्टु ॥ परखद मज्झि अ
नूप ॥ तिम हुं वर्णवसुं हवे ॥ समकित सुद्ध स्वरूप ॥ २ ॥

अर्थ - श्री देवाधिदेवना चरणकमल नमीने जेना चरणकमल सकल जीवने
हितकारीठे अनुकूलठे जे श्रीवीरपरमात्माना चरणकमलने प्रसादे मे पण अमु
जक सम्यक्त्वरत्न पाम्यु ॥ १ ॥ ते सम्यक्त्व जेम श्रीमहावीरे बार परपदामा प्र
कास्यु तेम हु सम्यक्त्वतुं स्वरूप महारीनुद्धिप्रमाणे वर्णवीस ॥ २ ॥

ढाल पेहेलो एठिभीकिहा राखी एदेशी टीका

इगविध डुविध त्रिविध चउविधवलि ॥ पणविध दशविधजाणो ॥ ए समकि
त शिवतरुनु बीजक ॥ सप्रति परे मन आणोरे ॥ प्राणी समकित शुध आरा
धो ॥ जेम शिवमारग साधोरे ॥ प्राणी ० ॥ सम ० ॥ १ ॥ ए आकणी ॥ इगविध
तुज आणा रुची डुविहा ॥ इव्य नावथी कहिये ॥ निश्रयने व्यवहारे अथवा ॥
समकित डुविध सदइये रे ॥ प्रा ० ॥ २ ॥ सदहणा संधी तुज आगम ॥ परमा
रथ नवीजाणो ॥ समकित इव्यथकी तस कहिये ॥ नावथी तत्व वखाणोरे ॥ प्रा ०
॥ ३ ॥ मिथ्यापुजुज शुद्धनु वेदन ॥ समकित इव्य कहावे ॥ नावथि तत्व रु
चिपण तिमहिज ॥ तत्व रुची परिजावेरे ॥ प्रा ० ॥ ४ ॥ पुजुजरूपी अरूपी अ
पुजुज ॥ ए पण द्विविध तु देखे ॥ द्वायोपशमिक वेदक पुजुज ॥ शेष अपुजुज
लेखेरे ॥ प्रा ० ॥ ५ ॥ निश्रय समकित शुज, आत्मनो ॥ ज्ञानादिक परिणाम ॥

अथवा आतम समकित कहिये ॥ गुण गुणी जेद न ठामरे ॥ प्रा० ॥ ६ ॥ मि
थ्या दृष्टीतणी संस्तवना ॥ त्यागादिक व्यवहार ॥ वलिय निसर्गापर अधिगमथी ॥
बिहुंजेदे निरधाररे प्रा० ॥ ७ ॥ जिम कोई मारग नूलो पंथी ॥ नमतो मारग
आवे ॥ कोइक उपदेशादिक योगे ॥ कोइक थागं न पावेरे ॥ प्रा० ॥ ८ ॥ ज्वर प
ण सहेजे औषध योगे, जाये एक न जाय ॥ मारग ज्वर दृष्टांते समकित ॥ ९
णि परें द्विविधे आयरे ॥ प्रा० ॥ ९ ॥ जाती समरण प्रमुख थकीजे ॥ तास नि
सर्ग विचारो ॥ गुरुउपदेशादिक थी आव्युं ॥ ते अधिगम चित्तधारोरे ॥ प्रा० ॥ १० ॥
कारक रोचक दीपकजेदे ॥ त्रिविधे पण ए नाण्युं ॥ अथवा उपशम क्हायोपशमि
क ॥ क्हाधिक जेदे दारुखुरे ॥ प्रा० ॥ ११ ॥ तें जिमनाण्युं ते तिमकीथुं ॥ ते का
रक तस खास ॥ तुज धर्मोपरि रुचिथी रोचक ॥ नहि, किरिया, अन्यासरे ॥ प्रा०
॥ १२ ॥ मिथ्या दृष्टि थको पण पोते ॥ धर्मकथादिक सारे ॥ दीपक परें परने दी
पावे ॥ ते दीपक उपचारेंरे ॥ प्रा० ॥ १३ ॥ ते समकित जिम फरस्युं जीवे ॥
तिम तुज आगल दाखुं ॥ तुज आगम नय न्याय शुधोदधि ॥ परमारथ रस चा
खुरे ॥ प्राणी समकित सुख अराधो ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एकप्रकारनुं बेप्रकारनुं त्रणप्रकारनुं चारप्रकारनुं पांचप्रकारनुं अथवा
दशप्रकारनुं सम्यक्त्वजाणवुं ए सम्यक्त्व मोक्षरूपवृद्धनुं बीजनूतजाणवुं संप्रतिरा
जानीपरें मनमांचिंतवुं यहुक्तः— एगविह डुविह त्रिविहं, चउहा पंचविह दसवि
हं सम्मं ॥ मुक्त तरुबीयनूर्य, संपद् रायाव धारिजा ॥ १ ॥

एकविधते ताहरी आझारुचिरूप बेप्रकारनुं सम्यक्त्वते एकइव्य सम्यक्त्व बीजुं ना
वसम्यक्त्व अथवा निश्चैसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व एपण बेप्रकार कहिये ॥ १ ॥

तेमांजे तमेवसच्चं निस्संकंजं जिणेहिं पवेइयं इत्यादिकसद्वहणासूधीहोय पण प
रमार्थ कांईनजाणे जीवाजीवादि स्वरूपपण नसमजे तेने इव्यसम्यक्त्व कहियें
नावेण सद्वहंतो अयाण माणेवि सम्मत्तमिति वचनात् तथा तमेवसच्चं इत्यादि
क सद्वहणासूधीहोय अने नवतत्वादिकना जेदानुजेदपण परमार्थ समजे तेने ना
वसम्यक्त्व कहियें जीवाइनवपयथ्ये, जोजाणइ तस्सहोइसम्मत्तमिति वचनात् ॥

अथवा रूपी इव्यसम्यक्त्व अने अरूपी नावसम्यक्त्व एप्रकारेंपण बेजेदथाय
तेज विवरीनेकहेढे मिथ्यात्वना शुद्धपुंजनुंवेदन एटले मिथ्यात्वना त्रणपुंज कखा
ढे तेमां जे सुद्ध पुंजनुंवेदवुं तेने इव्यसम्यक्त्व कहियें अने नावथी तत्वरुचिहोय
तेने नावसम्यक्त्व कहियें ते उपशम क्हायिकादिक जाणवुं ॥ ४ ॥

अथवावली वीजेप्रकारे सम्यक्त्वनु द्विविधपणु देखाहेटे रूपी अने अरूपी ए वे जेदेजे सम्यक्त्वते ते आचीरीतेजे एक ह्यायोपशम अने वीजुवेदक ए वे सम्यक्त्वरूपी पुगदलरूपते माटे एने रूपी कहिये अने शेष जे ह्यायक, उपशम अने सा स्वादन ए त्रण सम्यक्त्व पुगलरूपनथी माटे एने अरूपी कहिये यडुक्तं विचारपं चासिकायां धम्माधम्मा गासा, जीवाकालोय खाइमचेव ॥ सासायण उवसमियं, अपुगलाई तुएयाई ॥ १ ॥ करालिय वेउविय, आहारग तेयस क्खणी मम्मो ॥ उ स्तासनिस्तासकम्मण कम्माणिठायत्तमो ॥ २ ॥ वग्गणअणतआयव, मिस्सकंधो अचित्तमहस्वो ॥ वेयग खाउवसमं, कज्जोय पुगलसुएजणियं ॥ ३ ॥ ए द्विविध पणुपण साक्षात् केवलज्ञाने हे जगवत्तु देखेते ॥ ५ ॥

हवे निश्चेसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व ए वे देखाहेटे निश्चयथी निश्चनये ज्ञानादिमय एटले ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो गुणपरिणाम तेहिज सम्यक्त्वकहिये अथवा ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो परिणाम ते आत्मारूपजठे तेमाटे आत्माज सम्यक्त्व कहिये इहा गुणगुणीनो अनेदोपचार लहिये गुणते ज्ञान दर्शन चारित्रादिक अने गुणीते आत्मा ए वे एकेकथी जूदानथी तेमाटे ए वे ने माहोमाहे जेदनथी अनेदरूपजठे यत आत्मैव ज्ञानदर्शन चारित्राएथवा यते यत्तदात्मकएवैव शरीरमधितिष्ठति ॥ ६ ॥

बीजु व्यवहार सम्यक्त्वते जे मिथ्यादृष्टिसयाते परिचयप्रमुख ठामे अथवा दे वगुरुनी जक्तिप्रमुख साचवे व्यवहारथी सम्यक्त्वना दूषणटाले अने सम्यक्त्वना नूपणआदरे इत्यादिक लक्षणेकरी व्यवहारथी सम्यक्त्वधारि कहिये जेमाटे गुण स्थान क्रमारोहमा कछुठे देवेगुरौच सवेच, सज्जकिशासनोन्नति ॥ अग्रतोपि करो त्येव, स्थितिस्तूर्ये गुणालये ॥ १ ॥

अथवा निसर्ग अने अधिगम ए वेजेदपण सम्यक्त्वना कहिये ते देखाहेटे जे म कोइकपुरुष मार्गथीनूलो कोईना उपदेशविना स्वयंजनमतो पोतानीमेलेज पोते मार्गप्रतेपामे एटले पोतानीमेले मार्गेंआवे अने कोइकतो नूलोथको परनाउपदेश थी एटले बीजोकोई मार्गदेखामे तेवारें मार्गेंआवे अने कोइकतो मूलथी मार्ग पामेज नही एमज नूलोफरे अथवा ज्वरनेदृष्टांते जावडु जेम कोइकने ताप आ वतोहोय ते पण कोइकतो पोतानीमेले परीपाकेजजाय अने कोइक औपधादिक ने सयोगे जाय तथा कोइकज्वरतो जायजनही ए दृष्टाते सम्यक्त्वपण कोइकजी वतो जातिस्मरणादिके पोतानीमेलेजपामे अने कोइकजीव गुरुनाउपदेशथी पामे

तथा कोष्कपामेजनही इहांतो मिथ्यात्वरूपज्वरठे ते कोष्कने गुरुउपदेशें अथवा सहेजेमटीजाय अने कोष्क अन्नव्यादिकने मटेजनही अने जल वस्त्र कोष्क ह् एतंत त्रणठे ते पुंजत्रयनेविषे जांवसे इहां मार्ग तथा ज्वर ए बेदृष्टांतनो प्रस्तावठे माटे बेज कहां ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

हवे सम्यक्त्वना त्रण चेद कहेठे तेमां एक कारक बीजुं रोचक त्रीजुं दीपक अथवा एक क्षायक बीजुं उपशमिक त्रीजुं क्षायोपशमिक ॥ ११ ॥

हवे एना लक्षण कहेठे हे जगवन् हे वीतराग तें जेम कह्युंठे तेमज करवुं एटले ताहरी आज्ञाप्रमाणे चालवुं तेने कारक सम्यक्त्व कहियें अने करनार ते पण कारकसम्यक्त्ववंत थयो तेनेपण कारक सम्यक्त्व कहियें आधाराधेयाचेदोष चारें अने रोचक सम्यक्त्व तेतो ताहारा धर्मउपर ताहारा शासनउपर रुचीमात्रनुं कर नार एटले धर्मउपर रुचीमात्र होय पण आचरी शकेनही तेमाटे रोचक कहियें ॥ १२ ॥

त्रीजुं दीपकसम्यक्त्वते पोते मिथ्यादृष्टी अथवा अन्नव्य अंगारमर्दकादिकनी परें धर्मकथायेंकरी अथवा मातृस्थानानुष्ठानातिसयेंकरी कोष्क प्रकारें जिनोक्त तत्व परने दीपावे वीतरागना वचन परनेप्रकाशे तेथी कोष्क सम्यक्त्व पामे दीप कनीपरें पोतानीपासें अंधकार अने परने प्रकाशस्थानीय सम्यक्त्व पमाडे तेमाटे दीपक सम्यक्त्व कहिये एतुं अपरनाम व्यंजक सम्यक्त्वपण कहियें ते मिथ्यादृष्टीनेपण परिणाम परिणमन ते उपचारथी कारणनेविषे कार्यनाउपचारथी सम्यक्त्व कहिये यदुक्तं यथायथा चाचरणं जिनोदितं, तथा तथा यत्र सतिप्रवर्तते ॥ तदंगसम्यक्त्वमिदं प्रचक्षते, तथा विशुद्धेःखलुकारकंजिनाः ॥ १ ॥ विहितानुष्ठानं प्रतिनाविशुद्धे रतीवविमलायाः ॥ प्ररोचयतीतिकृत्वा रोचकमिदमाह सम्यक्त्वं ॥ २ ॥ स्वयंमिथ्यादृष्टि स्तदपिचजनंधर्मकथयामुहुः सम्यङ्मार्गे नयतिचहितं चैववदति ॥ तदुक्तं सम्यक्त्वं ह्युपचरितवृत्त्या जिनमते तथा धर्मादीनांप्रकटनतया व्यंजक मिति ॥ ३ ॥ पुनरप्युक्तं:- विहियाणुष्ठाणं पुण, कारगमिहरोयगंतु सद्वहणं ॥ मिह्विहीदीवइ, जंततोदीवगंतंतु ॥ ४ ॥ इति.

ते सम्यक्त्व जेम जीवे फरस्युं अनुजयुं पाम्युं तेम तमारा आगल वीनवुंठुं ते ताहारा आगमने अनुसारें एटले ताहारा आगमना नयजे नैगमादिकने न्याय शास्त्र संमत्यादिक तडूपजे सुधोदधि एटले अमृतसमुद्र तेनु परमार्थजे तडहस्य तेहिजरसने चाखुं अनुजवुं एटले तहारा आगमनुं परमार्थ लेइने तेने अनुसारें कहीसुं ॥ १४ ॥ ए पहेलो ढालनुं अर्थ पुरो थयुं.

વી૦ ॥ ૧૮ ॥ મિથ્યામોહ તણીસ્થિતિ તેહનુ ॥ અંતરમુદૂરત ઓરે ॥ ડડય ક્ષ
 ણ ડપરેં ડલંઘી ॥ તે સમરથ સુવિવેકોરે ॥ વી૦ ॥ ૧૯ ॥ અનિવૃત્તિ કરણ વિશે
 ષે અંતર ॥ મુદૂરતકાલ અનૂપોરે ॥ અંતરકરણ કરે તિહાં વેચજે ॥ દલિક અજાવ
 સરૂપોરે ॥ વી૦ ॥ ૨૦ ॥ જિમવનદવદગ્ધે ઘન ડસ્વર ॥ પામી ડામ ડલ્હાયરે ॥ તિમ
 મિથ્યા વેદન વનદવ સમ ॥ અંતરકરણે યાયરે ॥ વી૦ ॥ ૨૧ ॥ અંતરકરણ કરે
 મિથ્યાતની ॥ યિતિયુગ કહે જિન ન્યાનેરે ॥ અંતરકરણ યકી યિતિ હેઠી ॥ પહે
 લી મુદૂરત માનેરે ॥ વી૦ ॥ ૨૨ ॥ તેહંચી ડપરલી યિતિ બીજી ॥ તિહાં પ્રથમ
 સ્થિતિ જાણોરે ॥ મિથ્યાદલીકનું વેદન તેહંચી ॥ મિથ્યાદટ્ટી વચ્ચાણોરે ॥ વી૦
 ॥ ૨૩ ॥ અંતરમુદૂરત તે યિતિનાશે ॥ નહી મિઠાદલ વેદોરે ॥ અંતરકરણનો પ્ર
 થમ સમય તિહાં ॥ જહે ડપશમ નિરવેદોરે ॥ વી૦ ॥ ૨૪ ॥ પરમાનંદ મગન હોઁ નટજિ
 મ ॥ જીતી કટક અશેષરે ॥ ન્યાયવંત હરષેજિમ ગાઢે ॥ ન્યાય ધનાગમ પેચરે ॥ વી૦ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ ॥ હવે બીજાઢાલની પ્રથમગાથાતો સુગમઢે માટે બીજીગાથાથી અર્થ ક
 હેઢે:- ઇહાં સદૈવલોકાકાશ પ્રતિષ્ઠિત અનાદિ અપર્યવસિત નવચક્રાચ્ચ પુરોદર
 વર્તિ તેમાંહે વર્તતા ઇવા પૂર્વે સર્વપ્રાણી અનાદિવનસ્પતિમાં સૂક્ષ્મનિગોદ પરપર્યાય
 માંહે અનંતા પુજ્જનપરાવર્તનજેં જીવ રહ્યો સાર્યેં ઇકશ્વાસોશ્વાસમાં સતરનવ જાજેરા
 કરે જન્મમરણાદિક વેદનાના સમૂહને અનુજવે તથાવિધ નવ્યપ્રાણી પણ અનંતો
 કાલ અવ્યવહારરાસીમાંરહી કર્મપરિણામ રાજાની આજ્ઞાથી તથાવિધ નવ્યપણાને
 નિયોગેકરી વ્યવહારરાસીમાંહે પ્રવેસકરે.

વ્યવહારરાસીતે કોનેકહિયેં જે બાદરનિગોદ પૃથ્વી પાણી તેજ વાયુ પ્રત્યેકવન
 સ્પતિ અને ત્રસ તેમાંપણ અનંતાનંત કાલસુધીરહે ઇપ્રમાણે સકલદુઃખપાદપ બી
 જનૂત જે મિથ્યાત્વ તેણેકરી ઇટલા કાલજળેં ચારગતિનું સંસાર સંબંધી ઢેદન જે
 દન તામન જૂષાતૃષાદિસહન ગુરુનારાક્રમણ ગર્જવશન જન્મ જરા રોગ શોકઇષ્ટવિયો
 ગ અનિષ્ટસંયોગ ઇર્ષા વિપાદ મરણાદિક દારુણદુઃખ પ્રાયેં અનંતિવાર અનુજવીને
 પાલાને દૃષ્ટાંતે પાણુંતે ધાન્યનરવાનું નાજનવિશેષજાણવું તે જેમ કોઁકપુરુષ તે
 પાલામાં ઓઁઁધોઁધો ધાન્યનાચે અને ગણુધણુકાઢે તે ધાન્ય કેટલેકકાલે ચૂટે તેમ
 કર્મધાન્યરૂપ પાલામાંહે જીવ અનાજોગથી ઓઁઁ કર્મબાંધે ઇટલે ઓઁઁધાલે અને
 ઘણાકર્મનિર્જરે ઇટલેઘણુંકાઢે ઇરીતે ઢેહલો ઇક પુજ્જનપરાવર્ત જેણે નવસ્થિતિ
 આણીરાચીઢે ઇવુંકોઁક ચારગતિ સંબંધીજીવ તે કથમપિ મહતાકષ્ટે તથા નવ્ય
 ત્વ પરિપાકના વશચકી ગિરિસરિહુપલ ઘોલનાઁકલ્પ પર્વત નદી પથ્થર ઘોલનાસ

मान अनाजोग निर्वर्त्तित एतु यथाप्रवर्त्तिकरण करणपरिणामोत्रेतिवचनात् एहदु
अथ्यवसायविशेषरूप तेणेकरिने एक आयुवर्द्धीने सर्वज्ञानावरणादिक सातेकर्म ते
नी पढ्योपमासख्येयजागे न्यून एककोटीसागरोपमनी स्थितिठे जेहनी एहवांकरे
ते सर्वकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिकेटलीठे के जेमाथी बीजीन्यूनकरे ते गाथायेकरीकहे
ठे मोहे कोडाकोडी, सत्तरिवीसचनामगोयाण ॥ तीसयराणि चउह्ण, तित्तीसयराणि
आऊस्स ॥ १ ॥ अत्रांतरे जीवने कर्मपरिणामजनित घन रागद्वेषपरिणामरूप क
र्कश निविडचिरप्ररूढ गुपिल वल्कग्रथीनीपरे डुर्जेद अनिन्नपूर्वगाढीहोय.

तडुक्तं घस्सण घोलण जोगा, जीवेणजयाहविक्क कम्मविर्ई ॥ खविया सत्तासा
गर, कोडाकोडी पमुत्तूण ॥ १ ॥ तडवियथोवमित्ते, खविये इडंतरमि जीवस्स ह
वइहु अनिन्नपुवो, गरीएव जिणाविति ॥ २ ॥ गवित्तिमुडप्पेउ, ककडयणरूढगूढ
गंविह जीवस्स कम्मजणित्, घणरागदोस परिणामो ॥ ३ ॥

ए गाठ सुधी अजव्यपण यथाप्रवर्त्तिकरणेकरी कर्मखपावी अनंतिवारआवे प
एगावने जेदेनही यडुक्तं प्रवचनसारोदारे करण अहापवत्त, अपुवमनियट्टिमेव ज
वाण ॥ इयरेसि पढमच्चिय, जस्सुइकरणति परिणामो ॥ १ ॥

ग्रंथीदेशेवर्त्ततो नव्य अथवा अजव्य तिहा सरख्यात अथवा असख्यातोकाज
रहे तिहारह्योयको इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वजगे अजव्यजणे ते तीर्थकरनी कइदे
खी अथवा स्वर्गसुखादिकनो अर्थियको जेवारे दीहालिये तेवारे पूर्वजणे तेमाटे
ज निन्न दशपूर्वातश्रुत ते मिथ्याश्रुतपणहोय मिथ्यात्वेग्रह्यामाटे मिथ्याश्रुत कहे
वाय अने जेने चउदपूर्व अथवा सपूर्ण दशपूर्वश्रुतहोय तेने नियमा सम्यक्त्व
होय पण काइकउणा दशपूर्वधरादिकनेविपे सम्यक्त्वनी नजना जाणवी यडुक्तं
कटपजाप्ये चउदस दसय अनिन्ने, नियमा सम्मत्त सेसए जयणा ॥ इति तिहाथी
इव्यसयमपाली जैननीक्रियानेवले नवग्रैव्यकेपणजाय पण मिथ्यादृष्टीमाटे ससा
रनो पारपामेनही यडुक्त आवश्यकटीकाया अजव्यस्यापि कस्यचित् यथाप्रवृत्तिक
रणतो ग्रथिमासाद्याहंदादि विनूतिदर्शनत प्रयोजनातरतोवा प्रवर्त्तमानस्य श्रुत
सामायिक लानोजनवति नशेपलाजइति

एम यथाप्रवर्त्ति करणेकरीने ग्रथीलगे जव्यपणआवे अने अजवपणआवे पण
अपूर्वकरणादिकतो जव्यनेजहोय अपूर्वकरणे तो पथिक पिपीलिकयोर्ज्ञात यथा
जह इह तिन्निमणूसा, जतमविपह सहावगमणेण ॥ वेला इकंमनिया, तुरति
पताय दोचोरा ॥ १ ॥ दुहुमग तडडे, तडेगोमासउ पडिनियत्तो ॥ बीउगहिउ तइउ,

समश्कृतो पुरंपत्तो ॥ १ ॥ अडवी नवो मणूसा, जीवाकम्मच्छि तहोदीहो; गंती
यनयत्ताणं ॥ राग दोसाय दो चोरा ॥ ३ ॥ नग्गोविस् परिवुड्डी, गहिउं पुण गंति
उं गउं तइउं ॥ सम्मत्त पुरंएवं, जोइक्का तिन्नि करणाइं ॥ ४ ॥ खिइ सानावियग
मणं, थाणूसरणं तउं समुप्पयणं ॥ ताणंठाणुसिरेवा, ऊहरणं वा मुअंगीणं ॥ ५ ॥
खिइगमणं पिव पढमं. थाणुं सरणंच करण मपुवं ॥ उप्पयणंपिवतत्तो, जीवाणं
करण मनियट्ठिं ॥ ५ ॥ ताणुव गंतिदेसो, गंतिय सत्तस्स तड वत्ताणं ॥ ऊपरणं
पिवतत्तो, पुणोविकम्मच्छिइविउड्डी ॥ ७ ॥

एम ए वे दृष्टान्ते त्रणकरण नाववां एकआयुकर्मवर्जिने बीजा सातकर्मनी
ऊत्तुष्टी स्थिति खपावी बाकी एककोडाकोडी सागरोपमते पल्लोपमने असंख्या-
तमेजागें न्यून सातेकर्मनी स्थिति प्रत्येकें आणी राखी.

हवे कोइक महात्मा समासन्न परमनिवृत्ति सुख समुल्लसित प्रचुरधुनिवार
वीर्यप्रसर तीक्ष्ण कुठारधारानीपरे अपूर्वकरणरूप आत्माना परमविशुद्धं यथाक्त
स्वरूप ग्रंथीनोद्देकरीने मिथ्यात्वमोहनीय कर्मस्थितिनु अंतरमूढुत्त उदयक्षणथी
उपरें अतिक्रमिने अनिवृत्तिकरण संज्ञितविशुद्धि विशेषेकरीने अंतरमूढुत्तकाल-
प्रमाण वेद्यदलिका नावरूप अंतरकरणकरे इहां यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्वकरण
अनिवृत्तिकरण नो अनुक्रम आवीरीतेंजाणवुं तेकहेवे यथा जागंती तापढमं,
गंतीसमश्कृतं नवेवीयं ॥ अनियट्ठीकरणं पुण, सम्मत्त पुरस्कडेजीवे ॥ १ ॥ गंतिस
म इउत्ति ॥ ग्रंथि समतिक्रामतः निदानस्येत्यर्थः सम्मत्तपुरस्कडेति सम्यक्त्वं पुर
स्कृतं येनतस्मिन् आसन्नसम्यक्त्वे एवजीवे अनिवृत्तिकरणं नवतीत्यर्थः

एटले जे करणेकरी गिरिसरि जलवेगालोमयमान पाषाणनीपरें धंचना घोलनादि
केकरीने एकआयुकर्मवर्जि शेष सातेकर्मनी कांइकउणी एक कोडाकोडी सागरोप
मनी स्थितिकरतो ग्रंथीदेशलगेआवे ते यथाप्रवृत्तिकरणकहिये अने जे अध्यवसा
ये अप्राप्तपूर्वकें घन रागद्वेष परिणतिरूप ग्रंथीने न्देवामांमे ते अपूर्व करण क
हियें वली पूर्वप्राप्तययाजे अध्यवसाय तेने अनिवर्तकें एवां अध्यवसायविशेषे
ग्रंथीनोद्देकरीने सम्यक्त्वपामे ते अनिवृत्तिकरण कहियें हवे अंतरकरण करतिवे
जायें मिथ्यात्व मोहनीयकर्मनी वे स्थितिकरे एक अंतरकरणथी हेवली प्रथम
स्थिति अंतरमुद्दुत्तप्रमाण बीजी तेथी उपरली बाकीरहेली पल्लोपमासंख्येयजाग
न्यून कोडाकोडी सागरोपमरूप स्थितिजाणवी.

तेमां प्रथम स्थितिनेविषे मिथ्यात्वदलिक वेदनथी ए जीवने मिथ्यादृष्टीज क

हिये अंतरमुहूर्ते वली ते स्थितिगयेथके अंतरकरणनो प्रथम समय तिहाज सम्यक्त्वपामे मिथ्यात्वदजिक वेदनना अजावथीजेम वनमा दवलागोहोय ते जेवारे उखरजूमिपामे तेवारे पोतानीमेले उट्हाइजाय तेम मिथ्यात्व वेदनरूप वनदव तेपण अंतरकरणरूप उखरजूमिपामिने उट्हाइजाय तेवारे तेने उपशमसम्यक्त्वनो लाज थाय

उक्तच कसरदेसंदडि, द्विय च विश्वाइ वणदवोपपण॥ इयमिच्चस्साणुदए, उवस मसम्मलहइजीवो ॥ १ ॥ टीका ॥ अथिचेदोहि मनोविघातपरिश्रमादिनिर्द्धे ख साध्योवर्त्तते तदाहि सजीव कर्मरिपुमव्यगतस्त अथिप्राप्यातीव परिश्राम्यति प्रचूतकर्मातिरैत्यातकृत्वेन संजातखेदत्वात् संग्रामशिरसीवडुर्द्धयापाकृतानेक शत्रुनरनरेइजटवत्॥ यडुक्तं सम्यक्त्वस्तवे॥ सोतडरणे सुहमो, व वैरिजयजणियपरम आणदो ॥ सम्मत लहइ जिउं, सामन्नेण तुह पसाया ॥ १ ॥ टीका ॥ सजीवस्तत्रानिवृत्तिकरणेकृते अंतरे हेनाथ तवप्रसादात् तवसाह्यात् सामान्यतो ननुद्वायि कादिवद्विगिष्टतया सम्यक्त्व उपशमिकारख्य जनतेजीव कइवेत्याह रणे सुहमोवे नि वैरिजयेन जनितोय परमानदस्तरणे सुजटइवा॥ तथाहि रणेनटो वैरिजयादान दमश्रुते तथैव रागद्वेष कर्मस्थित्यादि वैरिजयात्परमानंद कल्पसम्यक्त्व जनते जीव तडुक्त पावति खवेऊण, कम्माइ अहापवत्त करणेण ॥ उवलनाएण कह मवि, अजिन्न पुवि तउंगवि ॥ १ ॥ तगिरिवरवचेत्तु अपुवकरणुगवज्ज धाराए ॥ अंतोमुदुत्तकाल ॥ गंतुअनियट्टिकरणमि ॥ २ ॥ पइसमयसुजतो, खविउंकम्माइ तडु वडुआइ ॥ मिच्चमिउइए खीएणुइयमि उवसते ॥ ३ ॥ ससारगिम्हत्तविउं, त तो गोसीत्तचदणरसोव ॥ अइपरम निवुइ कर, तस्सते लहइसम्मत्त ॥ ४ ॥ अत एव जय्याना मिथ्यात्वस्यानादिसातत्व ॥ तडुक्त मिच्चमज्जवाण, तमणाइ मणतय सुणेयव ॥ जडाणतमणाइ, सपक्कवसियतु सम्मत्ते॥ ए वीजाढालनी सोलमीगाथाथी मांमिने चोवीत्तमी गाथासुधी नवगाथानो अर्थकह्यो वीजाढालनोअर्थ पुरो थयो

॥ टाल त्रीजो सहीरेसमाणी एवेजी ॥

॥ इणीपरे तुजथी समकित फरस्यु ॥ जेहथी नवजल तरस्युरे ॥ धनधन तुम सेवा ॥ एथी मन वठीत फल लेया ॥ तेकरवा मुज हेवारे ॥ ५० ॥ १ ॥ तिहा कोइ देश विरति तससरसी ॥ सर्व विरतिजहे हरिसीरे ॥ ५० ॥ मिच्चामयण कोदर वा सरिसु ॥ उपशम ओपधपरस्युरे ॥ ५० ॥ २ ॥ जल वस्त्रादिकनेट्टाते ॥ तुज आगम कहेखातेरे ॥ ५० ॥ मिथ्यापुजकरेत्रणसोधी ॥ उपशमकरीशुनत्रोधीरे ॥ ५० ॥ ३ ॥ शुद्धने अर्द्ध पिण्डते वीजो ॥ अर्पिण्डे मत्तरीजोरे ॥ ५० ॥ उपशमथी

पडिउमनवामे ॥ द्वायोपशमिक पामेरे ॥ ध० ॥ ४ ॥ मिश्र तथा मिथ्यात्वने फर
 से ॥ करममतीइम हरसेरे ॥ ध० ॥ बीजुंद्वायोपशमिक कहिये, उपशमपरिपणल
 हियेरे ॥ ध० ॥ ५ ॥ मिह्ठापुंजकरीत्रिण निरणे ॥ कोई अपूरवकरणेरे ॥ ध० ॥ शुद्धपुंज
 तिहांवेदतोझानी, जिनवचनामृतपानीरे ॥ ध० ॥ ६ ॥ उपशमपान्याविण तुजना
 मे ॥ द्वायोपशमिकपामेरे ॥ ध० ॥ यथाप्रवृत्तिकरणत्रयक्रमथी ॥ अंतरकरणेतुज
 थिरे ॥ ध० ॥ ७ ॥ जेलहेउपशम नवजल तरवा ॥ तसत्रणपुंजन करवारे ॥ ध०
 आलंबन अलहंती ईयल, जिमसंठाण नमूकेरे ॥ ध० ॥ ८ ॥ मिश्रपुंज अणलानी
 उपशमे ॥ तिममिथ्याते ठूकेरे ॥ ध० ॥ उपशमसमकितथीतिणिपडिउ ॥ जइ मि
 थ्या गुण अडिउरे ॥ ध० ॥ ९ ॥ इम सिद्धांतीनिज मत खोले ॥ कल्पनाप्यपण
 बोलेरे ॥ ध० ॥ ते त्रणपुंजनुंसंक्रमजाणुं ॥ जिनवयणेमनराखुरे ॥ ध० ॥ १० ॥ मिथ्या
 दलिकथीपुंजल खिंची ॥ समकितदृष्टीविंचीरे ॥ ध० ॥ संकरमावे समकित मीसें ॥
 शुनपरिणामे हिंसेरे ॥ ध० ॥ ११ ॥ समकितदृष्टी मीस आकर्षी ॥ समकितमां
 हेहर्षीरे ॥ ध० ॥ संकरमावे मिथ्यादृष्टी ॥ मिथ्यामांगुणदृष्टीरे ॥ ध० ॥ १२ ॥ सम
 कित पुंजल मिथ्यामांहे ॥ पण मीसें नवि चाहेरे ॥ ध० ॥ मिह्ठाखीण नहीठे जे
 हने ॥ ते त्रण पुंजठे तेहनेरे ॥ ध० ॥ १३ ॥ मिह्ठाखीण थये दोय पुंजी ॥ मी
 स खये एक पुंजीरे ॥ ध० ॥ द्वायक समकित पुंजल नाशे ॥ जिन आगम इम ना
 सेरे ॥ ध० ॥ १४ ॥ सोधित मयण कोइवा थाने ॥ समकित पुंजल मानेरे ॥ ध० ॥
 तेहने विरुध तैलादिक पाशे ॥ शुद्धपणु तस नासेरे ॥ ध० ॥ १५ ॥ तिमज कु
 शास्त्र कुतीर्थिकसंगे ॥ तस किरिया मन रंगेरे ॥ ध० ॥ मिथ्या, मिश्रित समकित
 जाये ॥ ततद्वण मिथ्या आयरे ॥ ध० ॥ १६ ॥ समकितथी पडिऊंजो पाबुं ॥
 वली समकितलहे आबुरे ॥ ध० ॥ ते त्रण पुंज करे तिहां फेरी ॥ मिह्ठा अपूर
 विवेरीरे ॥ ध० ॥ १७ ॥ अनिवृत्तिकरण बजे ते रसीउ ॥ समकित पुंजे वसीउरे ॥
 ध० ॥ समकित परेजिहां विरतिनेपावे ॥ आद्यकरण बे आवेरे ॥ ध० ॥ करण अपू
 रव कालने आगे ॥ विरतिलही तिहां जागेरे ॥ ध० ॥ १८ ॥ अंतर मुंदुरतमां
 तस लाधे ॥ निज परिणामे वाधेरे ॥ ध० ॥ उंचो नियम नही तिहां कोई ॥ वृ
 षि हाणी सम होईरे ॥ ध० ॥ १९ ॥ अनाजोग परिणामनी हाणे ॥ गइ विरति
 नवी जाणेरे ॥ ध० ॥ अकृत करण थको ते प्राणी ॥ फिरी लहे विरति सुहा
 णीरे ॥ ध० ॥ २० ॥ आनोगें जे विरतिथी खसिया ॥ तिमज मिथ्यागुणे वसिया
 रे ॥ ध० ॥ अंतरमुंदुरतमां लहे आढी ॥ जवन्थ थको फिरी पाढीरे ॥ ध० ॥ २१ ॥ उत्कर्षे ब

हुकालें जापी ॥ आय करणते साखीरे ॥ ४० ॥ इणीपरे कर्मप्रकृति वृत्तिमाहे ॥
तिहा जोजो उवाहेरे ॥ ४० ॥ २२ ॥ कोइ विराधित समकेत फेरी ॥ ते लहे मि
थ्या वेरीरे ॥ ४० ॥ ठीनरक लागे ते जाय ॥ समय मते कहेवाधरे ॥ ४० ॥ २३
आक वयविना उवाहे ॥ फिरी समकित अवगाहेरे ॥ ४० ॥ वैमानिकविण आ
उ न बाये ॥ कर्म मतो मत सांधेरे ॥ ४० ॥ २४ ॥ समकित पतित कहे मतवा
धे ॥ उत्कृष्टी स्थिती वाधेरे ॥ ४० ॥ निन्न ग्रंथिने आगम न्याने ॥ स्थिति उत्कर्ष
न मानेरे ॥ ४० ॥ २५ ॥ इणीपरे जेद मतातर जाणे ॥ पण सदेह न आणेरे ॥ ४०
नि शकित तुज वयण आराधे ॥ न्याये तस गुण वाधेरे ॥ ४० ॥ २६ ॥

अर्थ - हवे त्रीजाढालनो अर्थ कहेते हवे प्रथम सम्यक्त्व पामतां कोइक
जीव सम्यक्त्वनी सायेज देशधिरति अथवा सर्वविरतिपण पामे ॥ उक्तेच शतकवृह
झूणें ॥ उवसम सम्महिष्टी, अंतरकरणेविउ कोइ ॥ वेसविरयपिलजइ, कोइपमत्ताप
मत्तजावपि सासाणोनकिपिलजेइति पढी ते ओषधसमान उपशम सम्यक्त्वे करी
ने कोइक जल वस्त्रने दृष्टाते मिथ्यात्व मोहनीयकर्म सोधीने त्रण प्रकारेकरे ते
कहेते १ शुद्धपुज २ अर्धविशुद्धपुज ३ अविशुद्धपुज

ते त्रण पुजमाथी जेवारे शुद्ध पुजनो उदय होय तेवारे शुद्धमिथ्यात्व पुजज
वेदनथी ह्यायोपशम सम्यक्त्व कहिये तेतुं लक्षण कहेते जेम कोइवा धोयाथका
केटलाक मयणारहित थाय अने केटलाक जिगारेक मयणावालाहरे अने केटलाक
तो मयणासहीतज रहे अथवा पाणीपण केटलुक स्वच्छ निर्मल थाय अने केटलुक
निर्मल तथा मेलु रहे तथा केटलुकतो मेलुजरहे तेमज वस्त्रपण धोयाथका को
इक निर्मलज थाय कोइक अर्ध मलीन रहे अने कोइकतो आशु मलीनजरहे.

ए पूर्वोक्त दृष्टाते त्रण पुजपण ते तेमा जेवारे शुद्धपुजते उदय होय तेवारे
तेना उदयना वशथकी जीवने विशुद्ध अरिहतता तत्त्वनी श्रद्धाहोय तेथी ते जीव
ह्यायोपशमिक सम्यक्त्व पामे अने जेवारे वली अर्धविशुद्ध पुजनो उदय होय
तेवारे ते उदयनावशथकी जीवने अर्धविशुद्ध अरिहतजापीतनु तत्त्व श्रद्धान होय
तेवारे एजीव सम्यक् मिथ्यादृष्टी एटले मिश्रदृष्टीवत् कहिये अने जेवारे अशुद्धपु
जनो उदय होय तेवारे जीवने मिथ्यादृष्टीज कहियें तेवारे ते उदयनावशथकी
वीतरागना शासनउपरे सर्वथा रुची नज होय

यथाप्रवृत्तिकरणादिकरणत्रय अनुक्रमे अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वपामे त्रणपुज
तो जीव सर्वथा नजकरे तेमाटे उपशम सम्यक्त्वथी पढ्यो अवश्यमिथ्यात्वेज जाय

हवे कर्मग्रंथिकनुं मतकहेठे कर्मग्रंथवाला एममानेठे के अनादि मिथ्यादृष्टीजीव स
म्यक्त्वज्ञानकाले यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय पूर्वक अंतरकरणकरे तिहां उपशम सम्य
क्त्वपामे तिहांत्रणपुंज अवश्यकरे तेकारणमाटेज उपशमथी पड्योजीव ह्यायोपश
मिकसम्यक्त्वपामे अथवा मिश्रपुंजेजाय अथवा मिथ्यात्वेजाय एचारगाथानो अर्थठे.

हवे पांचमीगाथाथी मांमीने नवमीगाथासुधी वली सिद्धांतिकनुंमत कहेठे कोई अ
नादि मिथ्यादृष्टी तथाविधसामग्रीना सद्भावे अपूर्वकरणेकरी त्रणपुंजकरे पठी शु
द्धपुंजना पुजलनेवेदतो जीव उपशम सम्यक्त्व पाम्याविना प्रथमथीज ह्यायोपश
मिक सम्यक्त्वपामे अने बीजा घणाजीवतो यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमे
अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वपामे माटे त्रणपुंजतो जीव सर्वस्थानजकरे उपशमथी
पड्यो अवश्यमिथ्यात्वेज जाय ॥ यडुक्तं कल्पजाप्ये ॥ आलंबण मलहंताजह सद्भाणं
न मुंचएइलिया ॥ एवं अकयतिपुंजो, मिहंचिय उवसमीएई ॥ १ ॥ जेम गात्रसमु
हितकरेथके इलिकाजे गाररते बीजास्थानकरूप आलंबनने अणपामति पोतानुं
स्वस्थाननमूके गात्रसंकोची तेजस्थानके रहे तेम उपशम सम्यक्दृष्टी उपशम स
म्यक्त्वथीपड्यो त्रणपुंजकस्थानथी माटेमिश्रपुंज अने शुद्धपुंजलक्षण स्थानांतर
अणपामतो वलीतेहीज मिथ्यात्वपुंजे आवे एसिद्धांतिकनुं मत कह्युं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

हवेपुंजत्रयनुसंक्रमण कहेठे कल्पजाप्यमां एमकह्युंठे के सम्यक्दृष्टीजीव मि
थ्यात्वदलिकथकी पुजलआकर्षि प्रवर्द्धमान परिणामथको सम्यक्त्वपुंजमांहे अथ
वा मिश्रपुंजमांहे संक्रमावे अने मिश्रपुजलने सम्यक्दृष्टी सम्यक्त्व पुंजमांहे संक्र
मावे अने मिथ्यादृष्टी मिथ्यात्वपुंजमां संक्रमावे तथा सम्यक्त्वपुजल पण मिथ्या
त्वमांहेज संक्रमावे पण मिश्रमांसंक्रमावे यडुक्तं मिहत्तासंकंती अविरुद्धा होइ
सम्म मीसेसु ॥ मीसाउवादोसुं, सम्मामिहंन उणमीसं ॥ १ ॥ जेनो मिथ्यात्वह
यपाम्भुंनथी ते सम्यक्दृष्टी नियमा त्रिपुंजीजहोय अने मिथ्यात्वह्नीणययेथके
द्विपुंजीजहोय अने मिथ्यात्व तथा मिश्रवेह्नीणययेठते एकपुंजीजहोय अने स
म्यक्त्वपुंज ह्यकरेथके रूपक एटले त्रणपुंजनोह्य कस्याथकां ह्यायिक सम्यक्त्व
वंत होय ॥ यडुक्तं कल्पजाप्ये मिहत्तेमिअखीणे, तीपुंजीसम्मदिठिणोनियमा ॥ खीणं
मिउ मिहत्तेडुणपुंजीवखवगोवा ॥ १ ॥ जे सम्यक्त्वपुजल ते सोधित मदनकोइ
वा समानजाणवा तथा जेम सोधेला कोइवा विरुधतैलादिके नाव्याथका फरीपा
ठा मयणाजायाय तेम सम्यक्त्वपुजलने विरुधतैलादिक समान कुतीर्थसंसर्ग कु
शास्त्रश्रवणादिक मिथ्यात्वेकरी वासीतकस्याथकां ततक्षण मिथ्यात्वियाय.

वलीते सम्यक्त्वधी पडवडियो फरी सम्यक्त्वपामे तेवारे शीरीते पामे तेकहे
वे प्रथम पडवडिया केटलाहोय अने ते केइगतिमालाजे ते कहेवे

अनविद्य चउठणते, पंचमए दसणाइ परिवडिया ॥ सेसाउंसिद्धिमाइ, अरुम
णतंमि तेवीस ॥ १ ॥ मतातरेण्येव ॥ अनविद्य चउठणते, पचमिसमाइ परिवडी
सिद्धा ॥ सेसाअरुमणते, पळयूजवणाइ वावीस ॥ २ ॥ चत्तारिय वाराउं, चउदस
पुढीकरेइआहार ॥ सत्तारमिवसतो, एगजवे इन्नि वाराउं ॥ ३ ॥ तिठयररिद्धिदस
ण, सुहुमपयडावगाहणाहेउ ॥ सत्तयबुड्येयठं, गमणजिणपायमूलंमि ॥ ४ ॥ स
मउजहत्तमतर, उक्कोसेणहवति ठम्मासा ॥ आहारसरीराण, उक्कोसेण नवसह
स्ता ॥ ५ ॥ जनरए असुराई, पुढवाइसु सयल विगल तिरिपसु ॥ वतर जोइविमाणे,
सुपत्तेयइमेअसखिळा ॥ ६ ॥ सियसखसियमसखा, मणुएसु अणतथा वणेनवर ॥
परिवडिअगया आहा, रग्गविलपुत्ति इह समए ॥ ७ ॥

जेवारेपण सम्यक्त्वधी पडयो फरीपाडु सम्यक्त्वपामे तंवारे पण अपूर्वकरणेकरी
पुनत्रणकरीने अनितृत्तिकरणेकरी सम्यक्त्व पुजेजाय एटले द्वायोपशम सम्यक्त्व
पामे इहां कोई पूजेजे अपूर्वकरण तो पूर्वे केवारेपण एवो परिणाम न आव्योहोय
अने प्रथम नवोआवे तेने कहिये करणपरिणामविशेष इतिवचनात् अने अ
पूर्वकरणतो ग्रंथोनेदेआव्योहोतो तेहीज वली परिणामे फरी आव्यो तेवारे अपू
र्वपणु केमथयु ? तेने उत्तरकहेवे अपूर्वमिवापूर्वस्तोक वारमेवजानादितिवृद्धा अपूर्व
नीपरे अपूर्व थोमावारज पाम्या माटे फरी अपूर्वकहिये जेम कोइक पदार्थ पुत्र ध
नरत्नादिक पूर्वथोमुपाम्याहोय ते फरीपामे तोपण तेने अपूर्व करीजमाने तेम अ
पूर्वकरणरूप परिणामपण जीवने थोमीवारज आव्योवे तेमाटे तेपण अपूर्वज
कहिये ए सिद्धांतनु मतजाणवु

हवे सम्यक्त्वपाम्यानीपरे जेवारे कोइजीव देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुपा
मे तेवारेपण यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण ए वे करणकरे पण अनितृत्तिकर
ण करेनही अपूर्वकरणनो अतरमुहूर्तरूप काल समाप्तिने अनंतर समयेज देश
विरति सर्वविरति पडिवज्या, पठी अनंतर अतरमुहूर्तलगे ते जीवने अवश्य प्रव
र्द्धमान परिणामहोय पठी अतरमुहूर्त उपरात नियमनही कोइप्रवर्द्धमान परिणा
मियकोजरहे अने कोइ स्वभावस्थजरहे तथा कोइ हीनपरिणामिपणथाय तेवली
अनाजोगे कोइक परिणामनी हाणीयकी देशविरति अथवा सर्वविरति थकी
पडया ते अरुतकरणा एवताजन्तेके० यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण कयावि

નાજ વલી દેશવિરતિ અથવા સર્વવિરતિપણુપામે અને જેજીવ આનોગેકરી પડયા અને અનોગેકરીનેજ મિથ્યાત્વેંગયાં તે જઘન્યથી અંતરમુદૂતે અને ઉત્કર્ષથી ઘણે કાલે યથોક્ત કરણપૂર્વકજ એટલે પૂર્વોક્ત બન્નેકરણોકરીનેજ દેશવિરતિ અથવા સર્વવિરતિપણુ વલી ફરીથીપામે એવું કર્મપ્રકૃતિની વૃત્તિમાં કહ્યું છે એ દશમીગાથાથી માંમીને બાવીસમી ગાથાસુધી તેરગાયાનું અર્થજેલો કહ્યું ॥ ૨૨ ॥

હવે સિદ્ધાંતનુંમત અને કર્મગ્રંથનુંમત નિન્નનિન્નકહે છે તેમાં પ્રથમ સિદ્ધાંતિક નામતેતો વિરાધિત સમ્યક્ત્વી સમ્યક્ત્વથી પડયો ફરી સમ્યક્ત્વ પામ્યોયકોપણ કોશ્ક ઠીનરકસુધીજાય અને કર્મગ્રંથિકનામતેતો ઠતે સમ્યક્ત્વે વૈમાનિકવિના બીજાઠેકાણાનું આયુબાંધેજનહી યદુક્ત સમ્મત્તમિઝલ છે, વિમાણવક્ત્રં ન બંધાય આ ડ ॥ અહવન્ન સમત્ત જહો, અહવન બંધાડ ડપુવિં ॥ ૧ ॥ વલી કર્મગ્રંથિકનેમ તેતો સમ્યક્ત્વપામીને પડયો તેજીવ ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિની કર્મપ્રકૃતિવાંધે તથા સિદ્ધાંતિક મતેતો નિન્નગ્રંથીવાલાને ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિનો બંધજનહોય.

યદુક્ત સૈદ્ધાંતિક મતેહિ વિરાધિત સમ્યક્ત્વે ગૃહીતેનાપિ સમ્યક્ત્વેન પષ્ટ પૃથિવીયાવત્કોપ્યુત્પદ્યતે અને કાર્મગ્રંથીકમતેતો વૈમાનિકેન્યોન્યત્રનોત્પદ્યતે તેનગૃહીતેનેત્યુક્તં પ્રવચનસારોદ્ધારવૃત્તૌ અવાપ્તસમ્યક્ત્વશ્ચતત્પરિત્યાગે ॥ કાર્મગ્રંથિકમતેતો ઉત્કૃષ્ટસ્થિતીઃ કર્મપ્રકૃતીર્વિધ્નાતિ સિદ્ધાંતિકાનિપ્રાયતસ્તુનિન્નગ્રંથેરુત્કૃષ્ટઃ સ્થિતિર્બંધ એવનસ્યાદિત્યાદિજેદ મતાંતરે જાણે પણ હવતાણેનહી જે જેમ વીતરાગની આજ્ઞાહોય તેમ પ્રમાણકરે પણ સંદેહનઆણે તેજીવ તાહરી આજ્ઞાનું આરાધક જાણવોએ ત્રેવીસથીમાંમી ઠવીસમીગાથાસુધી ત્રીજાઢાલનો અર્થપૂરોયયો.

॥ ઢાલચોથો વિનયવહોસુખકાર અથવા સાલિનડ નોગીરહો એદેશીઢે. ॥

॥ દર્શન મોહ વિનાશથીજી ॥ જેનિર્મલ ગુણઠાણ ॥ તે સમકિત ડંધે કહ્યુંજી ॥ તે જવિયણ હિત આણરે ॥ જિન જી તુજ આણાસુંરંગ ॥ મુજ નગમે મિથ્યાસંગરે ॥ જિ૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકળી ॥ મિહ્ના દરસણ મોહનીજી ॥ ડપશમિ ડપશમજાણ ॥ ધુરગ્રંથી જેદે કહ્યુંજી ॥ ડપશમશ્રેણી પ્રમાણરે ॥ જિ૦ ॥ ૨ ॥ નાશ ડદીરણ મિહ્નોજી ॥ અનુદીરણ સમઠામ ॥ ક્યુપશમથી ડપજેજી ॥ ક્યુપશમિકા નામરે ॥ જિ૦ ॥ ૩ ॥ ત્રિવિધિ મોહ વિનાસથીજી ॥ ત્રીજુંક્યાયિકનામ ॥ ક્યુપકશ્રેણી ચ ઢતાંદુણજી ॥ જેહથી શિવપુર ઠામરે ॥ જિ૦ ॥ ૪ ॥ વિપાક પ્રદેશે વેદવુંજી ॥ દિવિધ ડદય વિષ્કંજ ॥ ડપશમતું તેહને કહેજી ॥ આગમમાં ચિરથંજરે ॥ જિ૦ ॥ ૫ ॥ નાશ વિપાકોદય ચકી જી ॥ વેદન તેહનુંરે નામ ॥ ડપશમિ તે નવિ સંનવેજી ॥

ह्वायोपशमिक ठामरे ॥ जि० ॥ ६ ॥ मिह्वा पुज्ज वेदवाजी ॥ सु६ अशु६ तिहा दो
य ॥ विपाक प्रदेशोदय थकीजी ॥ अनुक्रमे समजी जोयरे ॥ जि० ॥ ७ ॥ अण चउ
डुग मिह्वा तणाजी ॥ पुज खपावोरे होय ॥ सु६पुंज खपता तिहांजी ॥ अंतिम पु
ज्ज होयरे ॥ जि० ॥ ८ ॥ तस वेदन तेहने कसुजी ॥ वेदक चोथुरे नाम ॥ उपश
म वमतां पाचमुंजी ॥ सासादन गुण धामरे ॥ जि० ॥ ९ ॥ अंतरमुहूरत एकनी
जी ॥ उपशम स्थिति ठवेप ॥ उत्कर्षे पट आवली जी ॥ जघन्य समय होय शेपरे
॥ जि० ॥ १० ॥ अशु६पुज जावा तणीजी ॥ इहाये तिहा तास ॥ अण कसाय उदये
हुयेजी ॥ जेहथी उपशम नाशरे ॥ जि० ॥ ११ ॥ उपशमथी पमताथकाजी ॥ न ग
यो मिह्वारे जाव ॥ तावत सासादन कसुजी ॥ उपशम स्वाद सहावरे ॥ जि०
॥ १२ ॥ अंतरमुहूरत कालनीजी ॥ उपशम स्थिति गुणखाण ॥ सासादन पट आ
वलीजी ॥ वेदक समय प्रमाणरे ॥ जि० ॥ १३ ॥ स्थिति सागर तेत्रीसनीजी ॥ सा
धिक ह्वायक जाण ॥ वमणी स्थिति एहथी कहीजी ॥ ह्वायोपशमिक ठामरे ॥
जि० ॥ १४ ॥ उपशम सासादन कसुजी ॥ आनव वेलारे पच ॥ वेदक एक वेला
हुयेजी ॥ तिमहिज ह्वायक सचरे ॥ जि० ॥ १५ ॥ वार अस्तव उत्कर्षथीजी ॥ ह्वायो
पशमिक होय ॥ हवे तस गुण ठाणा कहुंजी ॥ साजलजो सहु कोयरे ॥ जि० ॥ १६ ॥
उपशम अडगुण ठाणमाजी, अविरत गुण पदरेख ॥ ह्वाइक गुण ठाणे सवेजी ॥
आदिम त्रणविणशेपरे ॥ जि० ॥ १७ ॥ अविरति गुणठाणा थकीजी ॥ जावत स
त्तम ठाण ॥ एक वेदक बीजु इहाजी ॥ ह्वायोपशमिक जाणरे ॥ जि० ॥ १८ ॥ सा
सादन सासादनेजी ॥ जापे अंग ठवग ॥ न्याये शिवसुख ते लहेजी ॥ जशतुज आ
ण अचगरे ॥ जि० ॥ १९ ॥

अर्थ - हवे चोथा ढालनो अर्थकहेते तेमा प्रथम बारगाथालगें उपशमादिक
पांच सम्यक्त्वतुं स्वरूपकहेते दर्शनमोहनीयता विनाशथकी जे आत्माने निर्मल
गुणस्थानक उपजे ते निर्मल सम्यक्त्व कहियें ते उपशमादिक पांचप्रकारनुंते

हवे उपशमसम्यक्त्व ते कोने कहिये ते उल्लावेते उदीरणामिथ्यात्वनो क्यथ
याथी अने अनुदीरणा मिथ्यात्वनो उपशमथयाथी एटले विपाकप्रदेश वेदनरूप
दिवियें उदयने विष्कनपणे करीने नीपनुं ते उपशम सम्यक्त्व कहियें

उदीर्णस्य मिथ्यात्वस्य रूपेणानुदीर्णस्य उपशमेविपाकप्रदेशवेदनरूपस्य
दिविधस्याप्युदयस्य विष्कनपणेन निर्दिष्टं, उपशमिक तदोपशमिकं सम्यक्त्व दि

धा ग्रंथिनेदसंनवं उपशमश्रेणि संनवंच ग्रंथिनेदसंनवंप्रसिद्धं उपशमश्रेणिसंनवं सम्यक्त्वं श्रीजिनचङ्गणिप्रणितगाथानिरेव विनाव्यते.

उपशमसम्यक्त्व वे प्रकारनुंठे एकग्रंथिनेदेउपनुं बीजुंउपशमश्रेणीथी उपनुं तेमां ग्रंथिनेदनुं स्वरूपतो बीजाढालमां कह्युंठे अने प्रसिद्धपणठे अने उपशमश्रेणीथी उपनुंजे सम्यक्त्व तेनुं स्वरूपतो श्रीजिनचङ्गणि कृत गाथार्येज नावियेठे.

यदुक्तं उवसामग सेढीए, पठवउं अप्पमत्तविरउत्ति ॥ पङ्कवसाणो सोवा होइ पमत्तोअविरउवा ॥ १ ॥ अन्नेजणंति अविरय, देसपमत्तापमत्तविरयाणं ॥ अन्नय रो पडिवङ्कइ, दंसण समयंमि अनियट्ठी ॥ २ ॥ संजलणाईण समो ॥ जुत्तो सं जो अणोदउंजेउ ॥ तेपुवंचिय समिया ॥ नणुसम्मत्ताइ लानंमि ॥ ३ ॥ आचार्या आसिखउंवसमोसि, समो दुणा नणइ कोविसेसोसिं, नणुखीणंमि उइन्ने ॥ सेसोवसमे खउंवसमो ॥ ४ ॥ सोचेव तणूवसमो ॥ उइए खीणंमि सेसए समिए ॥ सु हुमोदय यामीसे ॥ नतूव समिए विसेसोयं ॥ ५ ॥ वेएइ संत कम्मं ॥ खउंवसम्मै सु नाणुजावंसो ॥ उवसंत कसाउं पुण, वे एइन संतकम्मंपि ॥ ६ ॥ संजोअणा इयाणं ॥ नणूदउं संजयस्स पमिसिद्धो ॥ सच्चमिह सोणुजावं ॥ पडुच्च न पएस कम्मंतु ॥ ७ ॥ नणियं च सुए जीवो ॥ वेएइ नवाणुजाव कम्मंतु ॥ जं पुण पएस कम्मं ॥ नियमा वेएइ तं सवं ॥ ८ ॥ नाणुदियं निज्जरए ॥ नासंत मुदेइ जं त कुवसम्मं ॥ सवंपएसकम्मं ॥ वेएउं मुच्चए सवो ॥ ९ ॥ किहदंसणाइ घाउं ॥ न होइ संजोअणाइ वेययउं ॥ मंदाणु जावयाए ॥ जहाणु जावंपि विकहंचि ॥ १० ॥ निच्च मुइन्नंपि जहा ॥ सयल चक जाणिणो तदावरणं ॥ नविघाय मंदयाए ॥ पएस कम्मं तहा तेयं ॥ ११ ॥

हवे द्वायोपशमिकनुं स्वरूप कहेठे उदीरण मिथ्यात्वमोहनीयने विपाकोदयेंक रीने वेदितपणामाटे द्यकरेयके अने अनुदीरण मिथ्यात्व मोहनीयने उपशमावे यके ए द्य अने उपशमरूप ते द्वायोपशम सम्यक्त्व कहियें इहां पूर्वपह्करीने चर्चक पूठेठे के कहोजी द्वायोपशमिक अने उपशमिक सम्यक्त्वनो शो विशेषप णुठे केमके उदीरण मिथ्यात्वनोद्वय अने अनुदीरण मिथ्यात्वनो उपशम ए तो बेदुनेविषे समानठे तेमठता बेदुना जूदाजूदा नाम केम कहोठे एकनाम केम के हेतानथी एम पूठनारने उत्तर कहेठे सांजलो द्वायोपशम सम्यक्त्वनेविषे शुद्धमि थ्यात्वपुंजना पुजल विपाकोदयें वेदीयें ठे अने अशुद्धमिथ्यात्व पुंजना पुजल प्रदे

शोदय वेदीयेते अने उपशमसम्यक्त्वनेविश्रोतो वली सर्वथा कांश्येपण नथीवेदता
एटलु विशेषपणुं उपशम अने द्वायोपशमनु जाणवु

यडुक्तं - आसि खउवसमोसिसमोदुणा नणइ कोवितेसोसिं, तणु खीणमि
उइत्रे ॥ सेसोवसमे खउवसमो ॥ १ ॥ सोचेवनणूवसमो ॥ उइए खीणमि सेसएसमि
ए॥ सुदुमोदय यामीते ॥ नतूव समिए वितेसोप ॥ २ ॥ वेएइ सतकम्म खउवसममे सु
नाणु जावसो ॥ उवसत कसाउ पुण ॥ वेएइन संतकम्मपि ॥ ३ ॥ इत्याद्युक्त मस्ति

हवे द्वायक सम्यक्त्वतुं स्वरूपकहेते सम्यक्त्व मिश्र अने मिथ्यात्वपुजरूप त्रिवि
ध दर्शनमोहनीयतुं नि शेष द्वयलक्षण द्वायक सम्यक्त्वकहिये ते द्वायकसम्य
क्त्व रूपकश्रेणीपडिवजतानेहोय यडुक्त ॥ खीणे दंसण मोहे, तिविहमि विनव नि
आण नूयंमि ॥ तिप्पञ्चवायमतुलं, सम्मत्तं खाइयं होइ ॥ १ ॥ ते द्वायकसम्य
क्त्व रूपकश्रेणीने विपे आवीरीतेहोय ते कहेते

यडुक्तं ॥ पढम कसाये समय, खवेइ अतो सुदुत्त मित्तेण ॥ तत्तुच्चिय मिच्चत्तं, त
उंथ मीत्तं तउंसास ॥ १ ॥ वडाउं पडिवन्नो, पढम कसाय खए जइ मरिक्का ॥
तो मिच्चत्तोदयउं, विणक्क उक्को न खीणमि ॥ २ ॥ तमिम उक्काइ दिव, तप्परि
णामो अत्तए खीणे ॥ उवरय परिणामो पुण, पढा नाणा मई गइउं ॥ ३ ॥
खीणमि दसणतिए, किहोइ तउंति दसणाईउं ॥ नन्नइ सम्मदिछी, समत्त खए क
उं सम्म ॥ ४ ॥ निदलिय मयण कुदव, रूव मिच्चत्त मेव सम्मत्त ॥ खीण न उ
जोनावो, सइहणा लक्खणो तस्स ॥ ५ ॥ सो तस्स विमुदयरौ, जायइ सम्मत्त
पुग्गल खयउं ॥ दिठ्ठि सएह सुइ, प्प मल्ल विगमे मणूसस्स ॥ ६ ॥ जइ सुइ
जलाणुगय, दइ सुइ जलक्खए सुतर ॥ सम्मत्त सुइ पुग्गल, परिकए दसण एव
॥ ७ ॥ तंमिअ तइय चउठे, नवमि सिअंति खइय सम्मत्ते ॥ सुर निरय जुगलि
सुगई, इमनुजिणकाजिय नराण ॥ ८ ॥ पडिवत्तीए अवरिय, वेस पमत्तापमत्तविरयाण॥
अन्नयरो पडिवक्कइ, सुक्कळाणोव गयचित्तो ॥ ९ ॥ इति द्वायक सम्यक्त्व स्वरूप

हवे वेदकसम्यक्त्वतुं स्वरूपकहेते वेदकसम्यक्त्वते रूपकश्रेणी पडिवर्जनारने
होय चारअनतानुबंधीया कपाय तथा मिथ्यात्व अने मिश्र ए वे पुज खपावयेके
अने सम्यक्त्वपुज खपावतोहोय एटले सम्यक्त्वपुजना ठेलापुज्ज खपावचाने उज
मालथयो ते सम्यक्त्वनापुजनु वेदनकाज तेना चरमसमयनेविपे चरमपुज्जनु वेदवु
तेनुनाम वेदक सम्यक्त्व कहिये, जेम सुक्खलोचना खम वेदनथी सूक्खसपराय कहिये
तेम जाणवु यडुक्त सम्मत्त चरम पुग्गल, अणुनवणावेयगविंति इति वचनात्

हवे सास्वादन सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेढे पूर्वोक्त परमनिधान जान समानजे उ
पशम सम्यक्त्व तेनो अंतरमुहूर्तजे काल ते कालमांथी उत्कृष्टथी शेष ठ आव
लिका प्रमाण काल रह्यो होय अने जघन्यथी एकसमय अविशेषहोय तेवारें अ
शुद्धपुंजे जावानी इहायें कोइकने महा विनोपिकोठान कल्प अनंतानुबंधियानो
उदयहोय ते अनंतानुबंधीने उदयें सम्यक्त्व वमतो गुलवमननीपरें अथवा मा
लपतननीपरे सम्यक्त्वने आस्वादे आतेथके सास्वादन सम्यक्त्वहोय एटले उपश
मसम्यक्त्ववंत उपशमथी पमतोथको जिहांसुधी हजी मिथ्यात्वगुणवाणो नथी
पाम्यो तिहांलगे सास्वादन सम्यक्त्व कहियें तडुक्तं उवसम सम्मत्ताउं, चयउं मि
हं अपाय माणस्स॥सासायण सम्मत्तं, तयंतरालं मिठा वलिया ॥ १ ॥ एरीते चोथाढा
जनी बारगाथासुधी पांच सम्यक्त्वनुं स्वरूपकह्युं हवे वली कांइकतेनोजविशेष कहेढे.

सम्यक्त्व ते सुं कहिये जे मिथ्यात्व विकारनुं अणउपजावनारो एहवो कोइ
अतिशुद्ध अध्यवशायविशेष आत्मानुं परिणमन तेनेज सम्यक्त्व कहियें तेनाजे
द द्वायक वेदक उपशमिक सास्वादन द्वायोपशमिक जेदव्याख्यान गाथायेंकहेढे.

खीणो दंसण मोहे, तिविहंमि विखाइयं जवेसम्मं ॥वेयग मिह सवोइय, चरमि
ह्वय पुग्गल ग्गासं ॥ १ ॥ उवसम सेढि गयस्सउं, होई उवसामियंतु सम्मत्तं ॥
जोवा अकयतिपुंजो, अ खविय मिह्वो लहइसम्मं ॥ २ ॥ उवसम सम्मत्ताउं, चय
उमिहं अपाव माणस्स ॥ सासायण सम्मत्तं, तयं तरालं मिठा वलिया ॥ ३ ॥
मिह्वत्तंज मुइन्नं, तंखीणं अणुइयं च उवसंतं ॥ मीसीनावपरिणयं, वेइळं तंखउंव
समं ॥ ४ ॥ इत्यादि बारगाथाउंनो अर्थ कह्यो.

हवे ए पांच सम्यक्त्वनी स्थिति कालमानादिक कहेढे तेमां उपशमसम्यक्त्व
नो अंतरमुहूर्त स्थितिकालढे सास्वादननुं उत्कृष्टो ठ आवलिकानुं अथवा जघन्य
थी एक समयकालढे वेदकनो एक समय द्वायकसम्यक्त्वनो साधिक तेत्रीस सा
गरोपमकाल द्वायोपशम सम्यक्त्वनुं साधिक ठाशवसागरोपमनुं काल जाणवुं.

एक सास्वादन सम्यक्त्व अने बीजुं उपशमसम्यक्त्व ए वे उत्कृष्टा पांचवार
आवे तथा वेदक अने द्वायिक ए वे सम्यक्त्व एकवारज आवे अने द्वायोपशम
सम्यक्त्व असंख्यातिवार आवे. यडुक्तं अंतमुहुत्तो वसमो, ठावलि सासाण वेयगो
समउं ॥ साहिय तित्ती सायर, खइउं डुगुणो खउंवसमो ॥ १ ॥ उक्कोसं सासाय
ण, उवसमिया हुंति पंचवाराउं ॥ वेयग खइगाइकसि, असंखवारा खउंवसमो २
हवे प्रसंगागत कांइ विशेषता कहेढे सामायक चार प्रकारनुंढे सम्यक्त्व सा

मायक श्रुतसामायक देशविरतिसामायक अने सर्वविरतिसामायक तेमा जे सम्यक्साधोनावते सम्यक्त्वसामायक श्रुतसिद्धातुं नणवुते श्रुतसामायिक देशयकी विरमवु ते देशविरतिसामायक सर्वयकी विरमवु ते सर्वविरतिसामायक एरीते चार सामायक छे तेमां सम्यक्त्वसामायक श्रुतसामायक देशविरति सामायक ए त्रणने उत्कृष्ट आकर्ष एटले जे प्रथमपणे भूक्यानु ग्रहण ते एकजवमां सहस्रष्टयक्त्व एटले बेहजारथी मांमीने नवहजारशुधी होय अने सर्वविरतिने शतष्टयक्त्व एटले बशोथी मांमीने नवसोसुधी होय ए उत्कृष्टथी कसु, ने जघन्यथी एक ज आकर्ष सर्वने होय ए एकजवयाश्रयी कसु यडुक्त तिह्लं सहस्र पुहुत्त, सय पुहुत्तच होइविरईए ॥ एगजवे आगरिस्ता, एवइया हुंति नायवा ॥ १ ॥

हवे नानाजव आश्री आकर्ष कहेछे -ए उपरना त्रणसामायकने सर्वजवनेविषे उत्कृष्टा असख्याता सहस्र ष्टयक्त्व आकर्ष थाय अने सर्व विरति सामायकने सर्व जवमा सहस्र ष्टयक्त्व आकर्ष होय ए सर्वजव आश्री कसु यडुक्त तिह्लं सहस्र मसखा, सहस्र पडुत्तच होइ विरईए ॥ नाणजवे आगरिस्ता, एवइयाहुंति नायवा ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

हवे ए पांचसम्यक्त्वने गुणगणाकहेछे बीजे सास्वादन गुणगणे सास्वादन सम्यक्त्वहोय अने चोथाथीमांमीने अग्यारमा गुणगणालगे आठगुणगणा उपशम सम्यक्त्वने होय अने चोथाथीमांमी चउदमालगे इग्यारगुणगणा ह्यायक सम्यक्त्वनेहोय अने चोथाथीमांमी सातमागुणगणालगे चारगुणगणा वेदक अने ह्यायोपशमसम्यक्त्वनेहोय यडुक्त बीयगुणे सासाणो, तुरियाइसु अठ्ठिगार चउचउसु ॥ उवसमग खइग वैयग, खाउवसमा कमाहुति ॥ १ ॥

हवे चउदगुणगणानोअर्थ लेशमात्र गाथायेंज कहीदेखाडेछे गाहा ॥ जीवाइ पयवेसु, जिणोव इहेसु जा असदहणा ॥ सदहणावि य मिह्ठा, विवरीय परुवणा जाय ॥ १ ॥ सतय करण जपिअ, जतेसु अणायरो पयवेसु, तं पचविह मिह, त दिठिमिह्विठीअ ॥ २ ॥ उवसम अइइ विठ, मिह्व पमत्तो तमेयग तुमणो ॥ सम्म, आसायंतो, सासायण सो मुणोयवो ॥ ३ ॥ जह शुभ दहीणिवि समा, इ नाव सहि याणि हुति मीसाणि ॥ उज तस्ततहोनय, दिछीउमीस दिछीउ ॥ ४ ॥ तिबिहेविहु सम्मत्ते, थेवावि नविरइजस्त कम्मवसा, सो अविरठ तिनन्नइ देसे पुण देसविरईउ ॥ ५ ॥ विगहा कसाय निदा, सदाइरउ नवे पमत्तुति ॥ पच समिवति शुत्तो, अ पमत्त जई मुणोयवो ॥ ६ ॥ अप्पुव अप्पुव, जहुत्तर जोकरेइ ठिकंम ॥ रसकम म

ग्यायं, सोहोइ अप्पुव करणुत्ति ॥ ७ ॥ विनिवट्टंति विसुद्धि, सम्मग दइठवि जंमि
अन्नन्नं ॥ तत्तो नियट्ठिठाणं, विवरीय मउवि अनियट्ठी ॥ ८ ॥ यूलाण लोहं खंमा
ए बेअगो बायरो सुणोयवो ॥ सुहुमाण होइसुहुमो, उवसंतेहिं तु उवसंतो ॥ ९ ॥
खीणंमि मोहणिल्ले, खीण कसाउ सजोगि जोगिन्ति ॥ होइ पउत्तो अतउ, अपम
तो होइहु अजोगी ॥ १० ॥ अविरय सासण मिह्ठा, परजविया नउण सेस गु
एठाणा ॥ मिह्ठस्स तिन्नि जंगा, ठावजियं होइ सासाणं ॥ ११ ॥ तिचीसयर च
उहं, पुवाणं कोडि ऊण तेरसमं ॥ लहु पंचस्कर चरिमं, अंतमुहू सेसगुण ठाणा
॥ १२ ॥ ए चोआढालनो १७-१८-१९-ए त्रण गाथानो अर्थ कह्यो.

॥ ठाल पांचमो शांतिसुधारस कुंममां तुरमे सुनिवर एदेशी. ॥

धन धन शासन ताहरुं ॥ माहरुं जिहांमन जीनरे ॥ कृण पण तसविण न
विरहे ॥ जिमजल जर विण मीनरे ॥ धन० ॥ १ ॥ देशविरति दरशणथकी ॥ प
लिय, पुहुत्तमां जाणिरे ॥ अनुक्रमे चरणश्रेणीविहुं ॥ संख्यसायर गुण खाणिरे ॥
धन० ॥ २ ॥ तेहिज नवेहुए तेहने ॥ जेहनेसत्तगखीएरे ॥ चउतियनव उत्कर्ष
थी ॥ पुवबद्धाउने पीणरे ॥ धन० ॥ ३ ॥ बद्धायु सुर नरगनुं ॥ तेहने तियनव
तंतरे ॥ आउ असंख्यनर तिरितणु ॥ तसपण चउनवे अंतरे ॥ धन० ॥ ४ ॥ स
मकित स्थितिहोए अगोथी ॥ अंतरमूढुरत एकरे ॥ साहिय खउंवसमासिरी ॥
सायर ठासठि ठेकरे ॥ धन० ॥ ५ ॥ इग अथवा बहु आसरी ॥ दरसणनो उप
योगरे ॥ जघन्य उत्कृष्ट थकी कह्यो ॥ अंतरमूढुरत नोगरे ॥ धन० ॥ ६ ॥ दरस
णलब्धि शुन सुरलता ॥ कृयोपशमादिक रूपरे ॥ अंतरमूढुरत माननी ॥ जघ
न्यथी कहेजिनचूपरे ॥ धन० ॥ ७ ॥ ठासठ सायर सविमली ॥ नरनव हिय उ
त्कृष्टरे ॥ तेहथी उई जो नविदिए ॥ समकित रयणने पृष्टरे ॥ धन० ॥ ८ ॥
ते निश्चय शिवपदलहे ॥ ए एकजीवने योगरे ॥ जीवनानाश्रित सर्वदा ॥ दरस
णनो उपयोगरे ॥ धन० ॥ ९ ॥ अंतरमूढुरत एकनुं ॥ जघन्य अंतरमन आणरे ॥
अई पुजल परावर्त्तनुं ॥ तस उत्कृष्ट परिमाणरे ॥ धन० ॥ १० ॥ जीव नानाश्रि
त नवि होए ॥ समकित अंतर लेशरे ॥ तत्र आवश्यक वृत्तिमां ॥ ए अधिकार
विशेषरे ॥ धन० ॥ ११ ॥ दशविध सहज उपदेशथी ॥ उपशम प्रमुख जे पं
चरे ॥ अहव निसगग रुइ जेदथी ॥ दशविध तस परपंचरे ॥ धन० ॥ १२ ॥ नि
सगगुवएस आणारुइ ॥ सुत्त बीयरुइ अनिरामरे ॥ अनिगमा नोग किरियारुई ॥
संखेव धम्म रुइ नामरे ॥ धन० ॥ १३ ॥ गुरुउपदेशविण सहजथी ॥ जिनवय

एषे परतीतरे ॥ जेहने तेहने जाणजो ॥ प्रथम निसर्ग रुचि रीतरे ॥ धन० ॥ १४ ॥
 तेसवि गुरुउपदेशथी ॥ सदहे जे जण आपरे ॥ ते उपदेशरुचि नर कह्यो ॥ इम
 तुज आगम आपरे ॥ धन० ॥ १५ ॥ कारण प्रमुख अजाणतो ॥ मुज जिन आ
 एज खेमरे ॥ तइय आणारुचि तुकहे ॥ माय तूपादिक जेमरे ॥ धन० ॥ १६ ॥
 सूत्र जणतो समकितलहे ॥ प्रसन्न प्रसन्न परिणामरे ॥ गोविंद वाचकनीपरे ॥ सु
 तरुई तसनामरे ॥ धन० ॥ १७ ॥ देशरुई खउवसमथी ॥ सबरुई विस्तारिरे ॥
 उदकमा तेजविडुपरे ॥ वीयरुइ जवतारिरे ॥ धन० ॥ १८ ॥ अजिगमरुई सुअना
 एने ॥ अरथथकी अवगाहेरे ॥ अंगपइन्न प्रमुखजे ॥ शास्त्र सबेनिरवाहेरे ॥ धन० ॥
 ॥ १९ ॥ इव्यना जाव जाण्णजिणे ॥ सर्व प्रमाणे असेसरे ॥ सर्वनयेतिम तसक
 ह्यु ॥ विडार रुई अकलेशरे ॥ धन० ॥ २० ॥ दशणनाण चारित वली ॥ तिमतिन
 यो तमकामरे ॥ सुमति गुपतिकिरियारुचे ॥ तेकिरिया रुइनामरे ॥ धन० ॥ २१ ॥
 आगम कोविंद नवीहुए ॥ कुमय कुदिहीवि जुत्तरे ॥ सखेवरुई तेहने कहु ॥ जि
 मचिलातिय पुत्तरे ॥ धन० ॥ २२ ॥ धम्म अधम्म प्रमुख दव ॥ चरण सुय ध
 म्मना जेदरे ॥ जेजिन जापित सदहे ॥ तेधम्मरुई निरवेदरे ॥ धन० ॥ २३ ॥
 एदशविध दरशण कहु, उत्तराध्ययनमजाररे ॥ अध्ययने ते अडवीसमें ॥ न्याय
 सागर सुखकाररे ॥ धन० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ हवे पाचमा ढालनो अर्थ कहेजे जेटली कर्मस्थिति ठते पूर्वे
 सम्यक्त्वपणु पाम्योठे तेमांहेथी पळ्योपम पृथक्त्व लक्षण स्थितिनाखन ख
 पावेथके श्रावकपणु देशविरतिपणुपामे तेवारपठी ते कर्मस्थितिमाथीपण सख्यात
 सागरोपम कर्मस्थितिखन खपावेथके चारित्र उदय आवे तेवारपठी पण वली
 सख्यात सागरोपम स्थितिखन खपावेथके उपशमश्रेणी पडिवजे वली तेवारपठी
 पण सख्यातसागरोपम खपावेथके कूपकश्रेणी थाय तडुक्त सम्मत्तमि उलढे, प
 लिय पुढेतेण सावगो हुङ्गा ॥ चरणोव सम खयाण, सायर सर्वंतराहुंति ॥ १ ॥

हवे काइर लेशमात्र श्रेणीस्वरूपकहेजे पूर्वनोजाण पूर्वगतश्रुतनो धरनार अ
 प्रमत्तगुणनुधणी आद्यनात्रण सवयणमाहेला सवयणनोधणी तेथुक्कथ्यानना चारपा
 याठे तेनानाम कहेजे पृथक्त्ववितर्कविचार एकत्व वितर्क विचार सद्भक्तियानिचृत्ति स
 मुञ्चिनक्रियानिचृत्ति तेमाहेला पृथक्त्ववितर्कविचार नामेप्रथमपायो ध्यातोउपशमश्रे
 णी पडिवजे यडुक्त पूर्वज्ञ शुद्धिमान् युक्तोद्भायै सहननैस्त्रिणि ॥ सध्यायन्नाय शुक्ता
 शस्त्राश्रेणि श्रयतिक्रमात् ॥ १ ॥ अन्यनेमतंतो अविरतादिकपण श्रेणी आरजकहे

वली तेवारपठी अप्रमत्तांतगुणगणे अनंतानुबंधीनी चोकडी अने त्रणमोहनी
य ए सातप्रकृति उपशमावी एकसंज्वलननुं लोचवर्जि बाकी मोहनीयकर्मनी जे
वीसप्रकृतिरही ते आठमे अपूर्वकरण तथा नवमें अनिवृत्तिबादर गुणगणे उपशमा
वे पठी सूक्ष्मसंपरायने विषे लोचनुं अणुअणुकरीने उपशांतमोहनेविषे तेहिज
लोचने उपशमावे. तडुक्तं अपूर्वादि षयैकैक, गुणेषु शमकः क्रमात् ॥ करोति विंश
तेःशांतिं लोचानुत्वंच तद्धमं ॥ १ ॥

तिहां प्रथम संघयणवालोतो उपशमश्रेणी अपरिसमाप्ते एटले श्रेणीपूरीकल्या
विना मरेतो पंचानुत्तरविमानेजाय अने जो पुष्ट आउषावालोहोय तेवली उपशां
तमोहजगें मोहनीय उपशमावे तिहां उपशमसम्यक्त्वहोय अने उपशमनाव चा
रित्रहोय ए वे उपशमनावना होय ए उपशमिक अवश्यपडे.

तडुक्तं शांतदृग् वृत्तमोहत्वादन्नौपशमिकानिधे ॥ स्यातां सम्यक्त्वचारि
त्रे नावश्रोपशमात्मकः ॥ १ ॥ पततिचाय मवश्यं ॥ यत्तः ॥ वृत्तमोहोदयं प्रा
प्योपशमीच्यवते ततः ॥ अधःकृतमलंतोयं पुनर्मांलिन्यमश्नुते ॥ २ ॥ अपिच ॥
सुअ केवलि आहारग, उज्जुमइ उवसंतगाविहुपमाया ॥ हिंसंति नव मणंतं, त
यणंतरमेव चउगइया ॥ ३ ॥

इहां शिष्यपूढे स्वामी उपशमिकने तेहिजजवें मोहहोय किंवानहोय तेवारे
गुरुकहेढेके होयपणखरुं तेकेमके सातलव अवशोपायुहोय एवो कोइ उपशमिक
खंदश्रेणी करीनेज पाठोवले ते सातमेगुणगणेआवीने वली ह्पकश्रेणीपडिवजे ते
शातलवमां ह्णीणमोहीयइ अंतगडकेवलीथाय पण एटलोविशेपजे एकवारज उप
शमश्रेणी पडिवज्योहोय ते ह्पकश्रेणीपामे अने ह्पकश्रेणीपण पडिवजे पण जे
वे वखत उपशमश्रेणी पडिवज्योहोय तेने तेहिजजवें ह्पकश्रेणी नथाय.

तडुक्तं जीवोहु इक्क जम्मंमि, इक्कसिं उवसामगो ॥खयंपि कुळा नोकुळा॥ दो
वारे उवसामगो ॥ १ ॥ उवसमसेणि चउक्कं, जायइ जीवस्स आनवं नूणं ॥ ता
पुण दो एगजवे, खवग स्सेणी पुणो एगा ॥ २ ॥ उक्तंच सप्ततिका चूणौ ॥ जोदो
वारे उवसम, सेढिंपडिवज्जइ तस्स नियमात्तम्मि नवे, खवगसेढि नडिजो इक्कसिं
उवसमसेढि पडिवज्जइ तस्स खवगसेढि बिहुज्जत्ति.

ए कर्मग्रंथिकनो अजिप्रायढे अने आगमनो अजिप्रायतो आवीरीतेढे जे एक
नवनेविषे एकजश्रेणी पडिवजे. यडुक्तं कल्पनाये॥एवं अप्परि वडिए, सम्मत्ते देव
मणुअज्जम्मेसु ॥ अन्नयर सेढिवज्जं, एगजवेणंच सवाइं ॥ १ ॥ सवाइं के० सर्व

देशविरत्यादिकहोय अन्यत्राप्युक्त ॥ मोहोपशमएकस्मिन् नवे द्वि स्यादसंतत ॥
यस्मिन् नवे उपशम द्वयोमोहस्य तत्रतु ॥ १ ॥

इहा शिष्य पूठेठे कहोस्वामी संयतने अनतानुबंधियातुं उदय निपेथोठे तो तेनुउपशम केवीरीते घटमानथाय ए ससयदूरकरो गुरु कहेठे हे माहानुजावतेतो अनुनागकर्म अगीकारकरीने निपेथोठे पण प्रदेशकर्मआश्रीने निपेथोनथी तेमाटे प्रदेश कर्मोदयनु इहां उपशम जाणवो तेवारे फरी शिष्यबोझो जोतमे सयतने प्रदेशकर्मोदयनो उपशमकसो तो अनतानुबंधिआना उदयथी दर्शननोविघात के म नथीयतु तेवारे गुरुकहेठे एना प्रदेशकर्मना मद अनुनवपणामाटे तेम कोडकने अनुनागकर्मनो अनुनवपण अत्यंत विघात न करे जेम सपूर्ण मत्यादिक चतुर ज्ञानीने मत्यादि ज्ञानावरणोदय अत्यंत विघात नथी करतु इत्यादिक दृष्टाते दर्श ननो विघात न थाय

तथाचान्यथायि परमगुरुणा - जीवेणजंते सयंकम कम्मवेएइ गोयमा अठेगइयं वेएइ अठेगइय नोवेएइ सेकेणछेणंपुठ्ठा गोयमा इविहे पन्नत्ते तंजहा पएसकम्मैय अणुनागकम्मैय तिष्ठणज पएस कम्म ते नियमा वेएइ तिष्ठण ज अणुनागकम्म तं अठेगइय वेएइ अठेगइयनोवेएइ इत्यादि हवे वली विज्ञेपथी कांश्क उपशमथे एतुंज स्वरूप प्रयातरथी कहेठे त्या प्रथमथी अनतानुबंधीनी उपशमना कहियेजें

अविरति सम्यक्त्वदृष्टी देशविरती प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो अन्यतमअन्यतमयो गनेविपे वर्त्ततो तेजोलेइया पद्मलेइया शुक्कलेइया मांहे अन्यतमलेइया सहीत साका रोपयोगे उपयुक्त सागरोपम कोडाकोडीमाहे स्थितिसत्त्वकर्माकरणकालथी पूर्वें पण अतरमूहुर्त्तकाललगे अवदायमान चित्तसतति एवो अवतिष्टेतिम अवतिष्ठतोयको वली परावर्त्तमान प्रकृतिप्रते शुनजवाधे पण अशुननवाधे वलीजे अशुन प्रकृति नुरस चवगाणुंहोय तेने वे गाणुकरे अने जे शुनप्रकृतिनुरस वे गाणुहोय तेने च वगाणुकरे वली स्थितिवंधनेविपे पण पूर्णपूर्णथयेयके अन्यस्थितिवधप्रते पूर्वपूर्वस्थितिवधनी अपेक्षाये पद्योपमासख्येयनाग हीणोकरे.

ए प्रकारे करणकालथीपूर्वें अंतरमूहुर्त्तकाललगे रहीने तेवारपठी अनुक्रमे त्रण करणप्रत्येके अतरमूहुर्त्तना तेप्रते करे ते आवीरीते जेम यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्व करण अनिवृत्तिकरण वली चोथो उपशातकाल तिहा यथाप्रवृत्तिकरणनेविपे प्रवेशकर्तो प्रतिसमये अनतगुणवृद्धि विमुक्तप्रवेशकरे वली तिहापण पूर्वोक्त शुद्ध

प्रकृतिबंधादिकजकरे पण वली स्थितिघात रसघात गुणश्रेणी गुणसंक्रमण प्र तेनकरे केमके ते प्रतिसमय योग्य विशुद्धि नथी.

वली नानाजीवनी अपेक्षाये असंख्येय लोकाकाशप्रदेशमान अध्यवसाय स्था नकहोय वली ठगण वडियाहोय बीजुं वली प्रथमसमयनी अपेक्षाये बीजासम यनेविषे अध्यवसायस्थानिक विशेषाधिकहोय तिहांथीपण त्रीजासमयनेविषे वि शेषाधिकहोय ए प्रकारें जिहांलगे यथाप्रवृत्तिकरणनुं चरमसमयथाय तिहांलगे केवुं एम अपूर्वकरणनेविषे पण जाणवुं. एटलामाटेज ए अध्यवसायस्थानक स्था पतांथकां विषम चतुरस्र क्षेत्रप्रते आस्रणेव्यापे तेनी स्थापना.

१२००००००००००००१६. इहां कल्पनाये वे पुरुष समकालें करण पडिवज्या
१०००००००००००१५. विवक्षियें तिहां एक सर्वजघन्य विशोधि श्रेणी पडि
००००००००००००१४. वज्यो अने बीजो सर्वोत्कृष्टविशोधि श्रेणी पडिव
६००००००००००१३. ज्यो तिहां पहेलाजीवने प्रथम समयनेविषे जघन्य
४०००००००००११. विशुद्धि सर्वथी अल्प जाणवी तिहांथी बीजासमयने
३०००००००००. विषे जघन्यविशोधि अनंतगुणी तिहांथी त्रीजा समयने
२०००००००. विषे जघन्यविशोधि अनंतगुणी ए प्रकारे त्यांलगे कहेवुं जि
१०००००५. हांलगे यथाप्रवृत्तिकरणना कालनो संख्यातमोनाग गयोहोय
तेवारपठी संख्येयनाग गयेथके चरमसमयनी जघन्यविशुद्धिना समीपथकी प्रथम
समयनेविषे बीजाजीवनी उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी तेवारपठीपण जेमाटे जघ
न्यविशुद्धि स्थानकथी निवत्यो तेवारपठी उपरलु जघन्यविशुद्धिस्थानक अनंतगु
णी तेवार पठी द्वितीय समयनेविषे उत्कृष्टी विशुद्धि अनंतगुणी तेथी ऊपरलुंज
घन्यविशुद्धि स्थानक अनंतगुणुं तिहांथी तृतीय समयनेविषे उत्कृष्टविशुद्धि अनंत
गुणी ए प्रकारें ऊपरनुं वली हेवलु एकेकु विशुद्धिस्थानक अनंतगुणपणे वे जीव
ने तिहांलगे जाणवुं जिहांलगे यथाप्रवृत्तिकरणना चरमसमयनेविषे जघन्यविशु
द्धि स्थानक तेथी शेष उत्कृष्टा जे विशुद्धिस्थानक अनुत्तरह्यांते ते निरंतर अनं
तवृद्धे तिहांलगे जाणवा जिहांलगे चरमसमयनेविषे उत्कृष्ट विशुद्धिस्थानक
ए यथाप्रवृत्तिकरण कथुं.

हवे अपूर्वकरण कहियेते त्यां अपूर्वकरणनेविषे प्रतिसमये असंख्येय लोकाकाश प्रदेशप्रमाण अध्यवसाय स्थानकहोय प्रतिसमयवली ठगणवलियाहोय तिहांप्रथम समयनेविषे जघन्यविशुद्धि सर्वथीशोडी तेवली यथाप्रवृत्तिकरणना चरमसत्क उत्क

पृथिव्युद्दि स्थानकथी अनतगुणी तिहांथी प्रथमसमयनेविपेज जघन्यविद्युद्दि अनतगुणी तिहांथीपण तेहिज प्रथम समयने विपेज उत्कृष्टविद्युद्दि अनतगुणी

त्याथी पण बीजासमयनेविपे जघन्यविद्युद्दि अनतगुणी त्याथीपण तेहिज बीजासमयनेविपे उत्कृष्टविद्युद्दि अनतगुणी त्याथीपण वली त्रीजासमयनेविपे जघन्यविद्युद्दि अनतगुणी ए प्रकारे जघन्य अने उत्कृष्टविद्युद्दिस्थानक अनंतगुणवृद्धे त्यालगेजाणवा ज्यालगे अपूर्वकरणना चरमसमयनेविपे जघन्यथी उत्कृष्टविद्युद्दि अनतगुणी स्थापनाचेयं एअपूर्वकरणनेविपे प्रवेशकरतोजीव स्थितिघात रस २५०००००००००२५ घात गुणश्रेणी गुणसंक्रम अने अन्यस्थितिबंध प्रते २३००००००००२४ समकालें आरजे त्यास्थितिघात कहेताठता कर्मना अग्नि २१०००००००२२ मनागथकी उत्कृष्टथी प्रनूतसागरोपम शतपृथक्त्व मात्र अ १९००००००२० ने जघन्यथी पयोपमसख्येयनागमात्र स्थितिखंमनावलिकप्रते १७०००००१८ खंमे वली देवलीजे स्थिति खंमाते नदी तिहाप्रहेपे अतरमुहूर्त कालें उकेरे (खडे) पूर्वोक्तप्रकारेज वली निहेपे ए प्रकारे अपूर्वकरणना कालनेविपे

घणास्थितिखम सहस्रव्यतिक्रमे तेमठतापण अपूर्वकरणना प्रथमसमयने विपे जे स्थिति सत्कर्महनु ते तेनाज चरमसमयनेविपे सख्येयगुणहीनथयु ए स्थितिघातकसु हवे रसघात कहेवे अशुभप्रकृतिनाजे अनुनाग सत्कर्म तेना अनतमनाग प्रते मूकीने ओपअनुनागनु अतरमुहूर्तकालमा बिनासकरे खपावीनाखे त्याथी वली पण ते पूर्वे मूक्यो जे अनत नाग तेनो पण अनत नाग मूकीने ओप अनुनाग प्रते अतरमुहूर्त काले खपाडे एरीते अनेक सहस्र अनुनाग खम ते एकस्थितिखम नेविपे अतिक्रमे उलंघेतेस्थितिखमनेसहस्रेअपूर्वकरणपरिसमाप्ति थायएरसघातकसु हवे गुणश्रेणी कहेवे अतरमुहूर्तस्थितिनी उपरलीजे स्थितिवर्तणे तेमांथी द

लिकलेइने उदयावलिकानी ऊपरली स्थितिमा प्रतिसमये असख्यातगुणपणे निहेपे तद्यथा प्रथम समयनेविपे स्तोक बीजासमयनेविपे असख्यातगुण त्रीजा समयनेविपे असख्यातगुण एप्रकारे त्यालगेजाणवु ज्यालगे अतरमुहूर्तनो ठेलो समय आवे ते अतरमुहूर्त अपूर्वकरण अने अनितृक्तिकरणना कालथकी किंचित्मात्र अधिकजाणवु ए प्रथमसमयनेविपे लीयाजे दलिक तेनो निहेपविधि एप्रकारे ठे के द्वितीयादी समयग्रहीत दलिकनो पण निहेप कहेतो बीजु गुणश्रेणी रचनाने अर्थे प्रथम समयनेविपे जे दलिक ग्रहीये तेथोमु तेथोपण बीजा समयनेविपे असख्यातगुण तेथोपण त्रीजा समयनेविपे असख्यातगुण एप्रकारे त्यालगे जाणवु

ज्यालगें गुणश्रेणी करवानुं चरमसमय आवे त्यांलगे ; अपूर्वकरणना समयनेविपे वली अनिवृत्तिकरणना समयनेविपे अनुनवताने अनुक्रमे क्यपामतां गुणश्रेणी दलिक निहेपयाकते वेहुयेवली ऊपर वधेनही ए गुणस्थान कह्युं.

हवे गुणसंक्रम कहेते अपूर्वकरणना प्रथम समयनेविपे अनंतानुबंधियादिक अशु नप्रकृतिना जे दलिक परप्रकृतिनेविपे संक्रमावे ते स्तोक तेवार पठी बीजा समयनेविपे परप्रकृतिमां असंख्यातगुण संक्रमावे त्यांथीपण बीजासमयनेविपे असंख्यातगुण संक्रमावे ए प्रकारें त्यांलगेकहेवुं ज्यांलगे ठेहेलो समयआवे, तिम अन्यस्थितिवंध कहेतां अपूर्वकरणना प्रथमसमयनेविपे अन्यज अपूर्वस्थितिवंध आरंभियें स्थिति बंध अने स्थितिघात ए वे समकाले जे पुराथाय ते अन्यस्थितिवंध जाणवुं ए प्रकारे पांच पदार्थ अपूर्वकरणमां होय प्रवर्त्ते ए अपूर्वकरण कह्युं.

हवे अनिवृत्तिकरण कहियेते जेमां प्रवेश करनार सर्व तुल्यकालना धणीनुं ए कज अध्यवसायस्थानिक होय ते आवीरीते के अनिवृत्तिकरणना प्रथमसमयनेजे वर्त्तेते अने जे वर्त्ती अनेजे वर्त्तसे तेसर्वेनुं एकजरूप अध्यवसायस्थानिक होय तेमज बीजा समयनेविपेपण जे वर्त्ती वर्त्तेते अने वर्त्तसे तेपण सर्वेनुं एकजरूप अध्यवसाय स्थानिकहोय पण एटलोविशेषजे प्रथम समयनावी विशोधिस्थानकनी अपेक्षाये बीजा समयमां अनंतगुणहोय ए प्रकारे त्यांलगे कहेवुं ज्यांलगे अनिवृत्तिकरणनो चरमसमयआवे. एटला माटेज ए करणनेविपे पेठा तुल्यकालनाधणी जेप्राणी ते संबंधी अध्यवसाय स्थानिकने परस्पर निवृत्ति अने व्यावृत्तिनधी तेमा टेज एनु अनिवृत्तिकरण एवुं नाम कहिये.

वली ए करणनेविपे जेटलासमय तेटला अध्यवसाय स्थानिकहोय पहेला वे अध्यवसायस्थानिकथी आगला अध्यवसायस्थानिक अनंतगुणवृद्धेहोय ए मुक्ताव जीने स्थाने स्थापवा : इहांपणप्रथमसमयथी आरंभीने पूर्वोक्त पांचपदार्थ समकाले प्रवर्त्ते ए करणनाकालना असंख्याताजाग गयेथके एकजागयाकतेथके अनंतानुबंधियानेहेवुं आवलीकामात्रमूकीने अंतरमूहुर्त्तप्रमाण अंतरकरणप्रतें अजिनवस्थिति बंधादासमान अंतरमूहुर्त्तप्रमाण कालेंकरे.

वली अंतरकरण सत्कदलिक उत्कीर्यमाण बंधादानी परप्रकृतिमां प्रहेपे प्रथमस्थितिगतदलिक आवलिकामात्र वेद्यमान परप्रकृतिमांहे स्तवुक संक्रमावे अंतरकरणकरेथके द्वितीयसमयनेविपे अनंतानुबंधीयानी उपरली स्थितिनुंदलिक उप समाववाने अर्थे आरंभे.

ते आवीरीते प्रथमसमये स्तोक उपशमावे तेथी द्वितीयसमये असंख्यातगुणु वली तृतीयसमये असंख्यातगुणु एम ज्यालगे अंतरमुहुर्त्तनुकाल त्यालगेकहेवु एटलेकाले सर्व अनतानुवधिया उपशम्या उपशमिताते शुक्रहिये जेमरेणुनु निकर एटले समूहते पाणीनाविडुआना समूहे सिच्यो घणादिके कूटयो निस्पदहोय ते म कर्मरेणुनु समूहपण विशोविरूप सज्जिलप्रवाहे सिचिने अनिवृत्तिकरणरूप घणथी कूटयोथको सक्रमण उदय उदीरणा निधत्त निकाचना एटला कारणोने अयो ग्यथाय एप्रकारे केटलाक अचार्योना मते अनतानुवधियानी उपशमनाकही

वली बीजातो एमपणकहेवे के अनतानुवधियानी उपशमनानहोय पण विसं योजना एटले कृपणाहोय ते आवीरीते इहा श्रेणी अणपडिवज्यापण अविरति तथा विरति चारेगतीवालावेवा ते आम - जेम नारकी तथा देवताते अविरतिस सम्यक्कृष्टी अने तिर्यच तथा मनुष्यतेमां अविरति सम्यक्कृष्टी तथा देशविरतिसम्य कृष्टी अथवा सर्वविरति ते अनतानु वधियानी विसयोजनाने अर्थे यथा प्रव र्यादिक त्रणकरणकरते करणीनी वक्तव्यता सर्व पाठलकह्याप्रमाणे जाणवी पण इहा एटलो विशेषजे अनिवृत्तिकरणमा प्रवेश कसोथको अंतरकरण करेनही. उ क्तच कर्मप्रकृती॥चउगइया पळुता, तिन्निविसजोयणे विसजोय ॥ तिकरणहितीहि सहिया, नतरकरण उव समोवा ॥ १ ॥ एनी अक्षरगमनिका चारगतीना नारकी तिर्यच मनुष्य देवता सर्व पर्याप्तियेअपर्याप्ता एवा अविरति देशविरति अने सर्वविर ति ए त्रणेमा अविरति सम्यक्कृष्टी तो चारेगतीना तथा देशविरति तिर्यच अथवा मनुष्य अने सर्वविरति तो मनुष्यज सयोजनना अनतानुवधियाप्रते विसयोजे एटले विनाशे ते यथाप्रवृत्तिकरण, अपूर्वकरण, अनिवृत्ति वादरेसहितथको विना से पण इहा एटलो विशेषजे एक अंतरकरण न कहेवु अथवा उपशम न कहेवो एटले उपशम अनतानुवधियानो न होय पण कर्मप्रकृति अनिहित स्वरूपे उवळ ना सक्रमणे करीने हेवु आवजिकामात्र प्रते मूकोने उपर निरविशेष अनतानुव धियानु विनाशकरे अने आवजिकामात्रतो स्तिवुकसक्रमे करीने वेद्यमान प्रकृतिने सक्रमावे एटले अनतानुवधियानी विसयोजनाकही

हवे दर्शनत्रिकनी उपशमना कहियेवे तेमा मिथ्यात्वनी उपशमना मिथ्याह णीनेहोय सम्यक्त्वनी तथा मिश्रनी उपशमना वेदक सम्यक्कृष्टिनेजहोय, तेमां मिथ्याहृष्टीने मिथ्यात्वनी उपशमना प्रथम सम्यक्त्व उपजावतानेहोय ते आवी रीते - जे सझीसर्वपर्याप्तिये पर्याप्तो करणकालथीपूर्वपण अंतरमुहुर्त्तनुकालमुधि प्र

તિસમયે અનંતગુણવૃદ્ધિવિશુદ્ધીએ પ્રવર્ધમાન અજવ્યસિદ્ધિક વિશુદ્ધિની અપેક્ષાએ અનંતગુણ વિશુદ્ધિસહીત મતિઅજ્ઞાન શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિજંગજ્ઞાન એમાહેલો અન્યતમ સાકારોપયોગ તેનો ઉપયોગી અન્યતમ યોગનેવિષે વર્તમાન જઘન્યપરિણામે તેજોલેશ્યાનેવિષે મધ્યમપરિણામે અને પદ્મલેશ્યાનેવિષે ઉત્કૃષ્ટપરિણામે શુક્લલેશ્યાનેવિષે વર્તતો મિથ્યાદૃષ્ટી ચારેગતીમાહેલો નારકી તિર્યેચ મનુષ્ય અથવા દેવતા સાગરોપમકોડાકોડીમાંહે જેને કર્મસ્થિતિની સત્તાહે તેને મિથ્યાત્વની ઉપશમના પ્રથમસમ્યક્ત્વઉપજાવતાં હોય ઇત્યાદિક પૂર્વોક્ત ત્યાંજગેંકહેવું જ્યાંજગેં યથાપ્રવૃત્તિ કરણ અને અપૂર્વકરણ પરિપૂર્ણહોય ત્યાંજગે; પણ, ઇહાં એટલોવિશેષ જે અપૂર્વ કરણમાં ગુણસંક્રમ ન કેવો તોસુંકેવો સ્થિતિઘાત, રસઘાત સ્થિતિબંધ ગુણ શ્રેણી એટલાવાનાજ કેવા ગુણશ્રેણીની રચનાપણ ઉદય સમયથી આરંજીને જાણવી. તેવારપઠી અનિવૃત્તિકરણનેવિષે પણ એમજકહેવું અનિવૃત્તિકરણકાલનાં સંખ્યાતાનાગ ગયેથકે અને એક સંખ્યાતમનાગ અવશેષરહેથકે અંતરમૂઢુર્તમાત્ર હે તુંમૂકીને મિથ્યાત્વનું અંતરકરણ અંતરમૂઢુર્તમાત્ર પ્રમાણ પ્રથમ સ્થિતિથી કાંઈક સમધિક અથવાન્યૂન અજિનવસ્થિતિ બંધાદાસમાન અંતરમૂઢુર્તકાલેંકરે અંતરકરણસત્ક વલી દલિકપ્રતેં ઉકેરીને પ્રથમસ્થિતિ અને દ્વિતીયસ્થિતિમાં પ્રક્ષેપે પ્રથમસ્થિતિનેવિષે પ્રવર્તતો ઉદીરણાપ્રયોગેકરીને જે પ્રથમસ્થિતિગત દલિકહે તેને સમાકર્ષિને ઉદયનેવિષે પ્રક્ષેપે તે ઉદીરણા અને વલીજે દ્વિતીયસ્થિતિના પાસાથી ઉદીરણાપ્રયોગેંજ દલિકાકર્ષિને ઉદયનેવિષે પ્રક્ષેપે ઉદીરણાપણ પૂર્વસૂરિયેં વિશેષપ્રતિપત્તિનેઅર્થે આગાલડ્ત્યુચ્યતે એવુંકહિયે.

ઉદય ઉદીરણાથેંકરીને પ્રથમસ્થિતિપ્રતેં અનુજવતો ત્યાંજગેંગયો જ્યાંજગે આવલિકા હ્યવિશેષરહેહે તેરહેથકે આગલવ્યવહેદીયેં તેવારપઠી કેવલઉદીરણાજ પ્રવર્તે તેપણત્યાંજગેં જ્યાંજગેં શેષ આવલિકાનહોય અને આવલિકાશેષહોય તેવારેં ઉદીરણાપણ નિવર્તેં તેવારપઠી કેવલ ઉદયઆવલિકામાત્ર અનુજવે આવલિકામાત્રના ચરમસમયનેવિષે વલી દ્વિતીયસ્થિતિગત દલિકપ્રતે અનુજાગનેદેકરીને સમ્યક્ત્વ મિશ્ર મિથ્યાત્વ એ ત્રણપ્રકારેકરે.

ઉક્તંચ કર્મપ્રકૃતિચૂર્ણો ॥ ચરમસમય મિહદિઠીસેકાલે ઉવસમસમ્મદિઠીહોહીઠ તાહેવિશ્યવિઠ તિહાણુનાગંકરેઠ તંજહા સમ્મતંસમ્મામિહતં મિહતં ચેતિ સ્થાપના એણે તિવારપઠી અનંતરસમયનેવિષે મિથ્યાત્વનાઉદયના અજાવથી ઉપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે.

उक्तं च कर्मप्रकृतौ मिश्रचतुदयेखीणे, जहए सम्मत्त मोवसमिधंसो ॥ लंजेण ज
स्त जप्पइ, आयहिय मलइ पुवज ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं जात्यंधस्य यथापुसश्चरु
ह्वाने शुनोदये ॥ सदृशं तथैवास्य, सम्यक्त्वे सति जायते, ॥ २ ॥ आनदो जायतेऽत्यंतं
सात्त्विकोऽस्य महात्मनः ॥ स दशाध्यपगमेय इदं दशाधितस्य सदौपधात् ॥ ३ ॥ ए प्रथ
म सम्यक्त्वं लान् मिथ्यात्वना सर्वोपशमनथकी थाय उक्तं च सम्मत्तपढमलनो,
सवोवसमाइति ए सम्यक्त्व पडिवजतो कोऽकतो देशविरतिसहित पडिवजे अने
कोऽक सर्वविरति सहित पडिवजे

उक्तं च पचसग्रहे ॥ सम्मत्तेण समग, सवदेसंच कोविपमिवज्जे ॥ बृहच्चतक बृह
ज्जुणावप्युक्तं उवसम सम्मदिही, अतरकरणो विउ कोऽ ॥ देसविरइ पिलहेइ,
कोइ पमत्ता पमत्त जावपि ॥ १ ॥ सत्ताणो पुणनकिपिलहेइति तेमाटे देशविरति
प्रमत्त अप्रमत्त सयत्तनेविपेपण मिथ्यात्व उपशातलाने

हवे वेदकसम्यक्दृष्टीनेविपे त्रण दर्शनमोहनीयनी उपशमना विधिकद्वि
ये इहां वेदक सम्यक्त्वदृष्टीजीव सयमनेविपे प्रवर्त्ततोथको अतरमूहुर्त्तमात्रकाले
दर्शनत्रिकउपशमावे ते उपशमावताने वली करणत्रिकादिकनी विधि जेम कर्म प्र
कृतिनीटीकामा कह्ये तेमज जाणवी

एम उपशातदर्शनमोहनीयत्रिक चारित्रमोहनीयने उपशमाववा वांठतो वली
पण यथाप्रवृत्त्यादिक त्रणकरणेकरी उपशमावे ते करणनुस्वरूप पूर्वनीपरेंजाणवु
पण केवल इहां यथाप्रवृत्तिकरण ते प्रमत्तगुणगणे जाणवु तेमज अपूर्वकरण
अपूर्वगुणगणे अने अनिवृत्तिकरण अनिवृत्तिवाटरगुणगणे तथा सूक्ष्मसपरायगु
णगणे जाणवु इहां पण स्थितिघातादिक पूर्वनीपरें प्रवर्त्ते पण एटलोविज्ञेप जे
इहा सर्व अशुनप्रकृति अवध्यमाननो गुणसक्रम प्रवर्त्ते एम कहेवु अपूर्वकरणका
लनो सख्यातमोनाग गयेथके निडाप्रचलाना बंधनो व्यवघेद होय तेवारपठी
प्रज्ञूत स्थितिरवम सहस्र गयेथके अपूर्वकरण कालना सख्यातानाग गया होय
एक अवशेष रह्योहोय वली इहा अतराले देवगति देवानुपूर्वी पचेइयजाति वं
क्रियशरीर वेक्रियागोपाग अहारक शरीर अहारकांगोपाग तेजस कार्मण समचतु
रस्र वर्णचतुष्क अगुरुलघु उपघात पराघात उन्नास त्रस वाटर पर्याप्त प्रत्येक
प्रशस्तविहायोगति स्थिर शुन सुनग सुस्वर आदेय निर्माण तीर्थकर असइी ए
त्रीसप्रकृतितुं वध व्यवघेद थाय

तेवार पठी स्थितिरेवम पृथक्त्व गयेथके अपूर्वकरण कालना चरमसमयनेविपे

तेना त्रण जाग करे तेमाथी वे जागने समकाले उपशमावे त्रीजा जागना सख्या
ताखम करे तेपण जूवे जूदे कालजेदे उपशमावे वली संख्याता खमना किट्टीएबु
अपरनाम ते तेना चरमखमना असख्याता खमकरी सूक्ष्मकिट्टीएबु अपरनामकरे
तेवारपठी समय समयनेविपे एकेको खमकरे ते उपशमावे इहावली दर्शनस
सक उपशमेशके निवृत्तिबादर एबुनामकहिये त्याथी कंचु अनिवृत्तिबादरकहिये ते
ज्यालगे लोननो असख्येय अतिम चरमखमआवे त्यालगे कहिये. ए अठावीसजेदे
निन्नमोहनीयनी उपशमनाकही

हवे गाथानोअर्थ विवरियेठे इहा बन्नेश्रेणीना स्वरूपमा प्रथम उपशमश्रेणीनुं
स्वरूपकहेठे उपशमश्रेणीनु प्रारजक अप्रमत्तसयमीज होय अने बीजातो एमकहे
ठेके अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो गमेतेहोय अने श्रेणीपरिस
मासैं पण श्रेणीथी पडे तेवारे वली पाठो अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए
माहेलो अन्यतम गमेते होय ते पहेलो समकाले अनंतानुबधिया क्रोध मान
माया लोनने उपशमावे तेवारपठी मिथ्यात्व तथा सम्यक्मिथ्यात्व अने सम्यक्
दर्शन ए त्रण समकाले उपशमावे तेवारपठी अनुदीर्णें पण नपुसकवेद उपशमावे
तेमां जो पुरुष प्रारजक होय तो प्रथम नपुसकवेद पठी स्त्रीवेद पठी हास्यपट्क
उपशमावीने पठी पुरुष वेद उपशमावे

अने जो स्त्री प्रारजिका होय तो प्रथम नपुसकवेद पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि
पट्क पठी स्त्रीवेद उपशमावे अने जो नपुसक प्रारजक होय प्रथम ए अनुदीर्णें पण
स्त्रीवेद उपशमावे पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि पट्क तेवारपठी नपुसकवेद उपश
मावे पठी वे क्रोध एकातरित सज्वलन विशेष क्रोधातरित सदृशतुल्य उपशमावे
एटले एनो ए अर्थठे जे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए वे क्रोध क्रोध
पणो सरखा समकाले उपशमावे तेवारपठी एकलो सज्वलननोक्रोध उपशमावे प
ठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण एवेमान समकालें उपशमावे पठी सज्वल
ननुंमान उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए वे मायाने सम
काले उपशमावे पठी सज्वलनीमाया उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्या
ख्यानावरण ए वे लोन समकाले उपशमावे तेवारपठी सज्वलननुं लोन उपश
मावे इहा उपशमश्रेणीनी स्थापनाकरवी

इहां चर्चकपूठेठे के कहोजी सज्वलनादिकने उपशमघटेठे पण अनतानुब
धियाने तो सम्यक्त्व प्रातिपई त्याज उपशमाव्याठे तो इहाअनतानुबंधियानु उ

पशम केम घटमानथाय हवे गुरु उत्तरकहेते दर्शनपमिवजतां त्यांअनंतानुबंधिया
नो क्योपशमहतो अने इहांतो उपशमते तेमाटे विरोधनथी वली शिष्यबोव्यो क
योपशम अने उपशममां शोविशेषते गुरुकहेते ज्यां क्योपशमते त्यांतो उदीरणानु
क्य अने अनुदीरणानु विपाकानुभवनी अपेक्षाये उपशमते अने वली प्रदेशानुन
वथीतो उदयतेज अने उपशमनेविपेतो प्रदेशानुनवपणनथी. यदाहपीयूषपायोधिः
वेएइसंतकम्मं, खउवसमिए ढनाणुजावंसो ॥ उवसंत कसाउ पुण, वेएइ नसंत
कम्मंपि ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं उवसंतं कम्मंजं, नतउं कहेइ नदेइ उदएवी ॥ नय
गमयई परमग्गइ, नचेवउंकडुएतंतु ॥ १ ॥ एगाथानो लेशमात्रअर्थ कहेते सर्वोप
शमेजे उपसम्युं ते मोहनीयकर्मते बीजाकर्मने सर्वोपशमनथी सवोवसमो मोहस्स
चेवेति वचनात् तेनुं अपकर्षण पण नथाय.

एटले मोहनीयकर्म अपवर्त्तनाकरणेकरीने स्थितिरसेकरी हीनपण कोइ करीश
केनही अपिशब्दने निन्नक्रमपणामाटे उदयेंपण ते दिये एटले ते वेदेपणनही उ
पलक्षणथी उदयने अविनाजावी उदीरणाने विपेपण नदीये एपणजाणवुं.

वली बध्यमान सजातीय परप्रकृतिप्रतें संक्रमणकरणेकरीने नगमें संक्रमावे प
णनही वली तेकर्मउपशमाव्युंथकुं उत्कर्षपणनही एटले उ वत्तनाकरणेकरीने स्थि
तिरसेकरी वधारेपणनही निधत्ति निकाचन तो पूर्वे अपूर्वकरणकालेंज निवृत्तिते
तेमाटे इहां उपशांतपणे तेनु निषेध नकरीयें इहां शिष्यपूढेते कहोजी संयतने अ
नंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योते तो तेनुं उपशम केवीरीते घटमानथाय? तेवारे गु
रुकहेते के तेतो निश्चें अनुजागकर्म अंगीकारकरीने तेनुं उदयनिषेध्योते पण प्रदेश
कर्मआश्रीने अनंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योनथी. तथा चान्यधाधि परमगुरुणा जीवे
एजते सयंकंमं कम्मं वेएइ गोयमा इत्यादिक पाठपूर्वे एज तवनमां कहीगया हैये.

तेमाटे इहां प्रदेशकर्मानुभवना उदयनो उपशमजाणवो तेवारे वली शिष्यबो
व्यो जो एमसंयतने अनंतानुबंधियानो उदयहोय तो तेथी दर्शननो विघातकेमन
थाय गुरुकहेते प्रदेशकर्मनुं मंद अनुभवते तेथी दर्शननो विघातनथाय तेम कोइ
कने अनुजागकर्मानुनवेपण अत्यंत विघात नकरे जेम संपूर्ण मत्यादि चतुर्दानी
ने मत्यादि ज्ञानावरणोदय विघातनथी करता तेम जाणवो तेवारपढी सूक्ष्मलो
न चरम किट्टिनो उपशम अयेथके संज्वलननो लोच उपशांतथाय. यडुक्तं अणदं
स नपुंसि ढीवेय ढक्कंच पुरिस वेयंच ॥ दोदोएगं तरिए, सरिसे सरिसं उवसमेइ
॥ १ ॥ ते समयेज ज्ञानावरण पंचक दर्शनावरण चतुष्क अंतराय पंचक यशः

कीर्ति उच्चैर्गोत्र एतली प्रकृतीनोबंध व्यवहेदथाय तेथी अनंतर समयनेविपे ए उपशात कपाय गुण होय ते जयन्यथी एकसमयमात्र अने उत्कर्षथी अतरमूढुर्त्तकाल लगे तेथी ऊर्ध्व नियमा ए उपशामक अवश्यपडे, तेपढवु वे प्रकारेठे एक जवने ह्मये बीजु कालनेह्मये त्यानवह्मय भरतानेहोय अने कालह्मय उपशातनो काल पूर्णथये होय जे कालह्मये पडेतेतो जेम चढयो तेमजपडे ज्याज्या बंधउदय उदी रणा व्यवविघ्नते त्यात्यापडतोयको तेपाठा आरसीथे एतलालगेपडतो यको क्या लगेपडे ज्यालगे प्रमत्तसयतगुणगणोठे त्यालगेपडे वली कोइकतो तेथीपण हेव ला वे गुणगणोजाय अने कोइक सास्वादन नावपणपामे

वली जे जवह्मयेपडे ते प्रथमसमयेज सर्व बंधनादिक करणप्रवर्त्तावे ते करणना ना मकहेठे बंधन सक्रमण उद्वर्तना अपवर्त्तना उदीरणा उपशमना निधत्ति निकाचना

हवे ए बंधनादिक आतेना अर्थ कहेठे कर्मपुज्जने जीवना प्रवेशसाथे अ ग्निलोह पिप्पलीपरे अन्योन्य मलवु ते वधन कहिये वली प्रकृति स्थिति अनुनाग प्रवेशने अन्यकर्मरूपपणे रह्याठे तेने अन्यकर्मरूपे व्यवस्थापन करवु ते सक्रमण कहिये तथा जे स्थिति अने अनुनागनु वधारवु ते उद्वर्तना कहिये अने स्थिति तथा अनुनागनु घटाडवु ते अपवर्त्तना कहिये तथा जे कर्म पुज्जने अकालप्राप्त ने उदयावज्जिकानेविपे प्रवेश न करवु ते उदीरणा कहिये वली कर्मपुज्जने उदी रणा निधत्ति निकाचना करणने अयोग्यपणे व्यवस्थापवु ते उपशमना कहिये तथा उद्वर्तना अपवर्त्तना ए वे करण मूकीने बीजाकरणने अयोग्यपणे व्यव स्थापवु ते निधत्ति कहिये समस्त कर्मने अयोग्यपणे व्यवस्थापन करवु ते निका चनाकहिये एतले आवकरण माहेलो कोइ करण न लागे ते निकाचनाकहिये

यडुक कर्मप्रवृत्तिवृत्तावधण सक्रमणु वद्वट्टणाय अपवद्वट्टणा उदीरणया ॥ उव सामणा निहत्ति, निकायणा चित्ति करणाइ ॥ १ ॥ तत्रबोयोनामकर्म पुज्जानां जीवप्रवेशे सहवन्तास्मिन्वदन्योन्यानुगम १ सक्रम प्रकृतिस्थित्यनुनागप्रवे शाना अन्यकर्मरूपतयास्थितानामन्यकर्मरूपेण व्यवस्थापन २ स्थित्यनुनाग योर्वृहत्करण मुद्वर्तना ३ तयोरेव ह्रस्वीकरणमपवर्तना ४ कर्मपुज्जानामका लप्राप्तानामुदयावज्जिकाया प्रवेशनमुदीरणा ५ कर्मपुज्जानामुदीरणानिधत्तिनिका चनाकरणायोग्यत्वेनव्यवस्थापनमुपशमना ६ उद्वर्तनाऽपवर्तनावर्त्तशेषकरणा योग्यत्वेन व्यवस्थापन निधत्ति ७ समस्तकरणायोग्यत्वेन व्यवस्थापननि काचना ८ इति करणाष्टकस्वरूप प्रकृतिवृत्तिगत स्थानागवृत्तावधि सक्रमण

स्वरूपं त्वेवं यांप्रकृतिं बध्नाति जीवस्तदनुजावेन प्रकृत्यंतरस्थं दलिकं वीर्यविशेषे
 ण यत्परिणमयति ससंक्रमः तत्रप्रकृतिसंक्रमः सामान्यलक्षणावगम्यः मूलप्रकृती
 ना मुत्तरप्रकृतीनां वास्थितेर्यदुत्कर्षणमपकर्षणं वा प्रकृत्यंतरस्थितौवा नयनं
 सस्थितिसंक्रमः अनुजागसंक्रमोप्येव मेव यत्कर्मद्वयमन्य प्रकृति स्वजावेन
 परिणामेन परिणम्यते सप्रदेशसंक्रमः कर्मणि कर्मांतरानुप्रवेशः संक्रमकरणात्
 उक्तंच मूलप्रकृत्यनिन्नाः संक्रमयति गुणतउतराः प्रकृतीः ॥ नचात्मा मूर्तत्वादध्यव
 सायप्रयोगेण १ तथा मतांतरं ॥ मोक्षूण आउअंखलु, दंसणमोहंचरीत्तमोहंच ॥
 सेसाणं पयडीणं, उत्तरविहिसंकमोनणिउ ॥ ५ ॥

उत्कृष्टी एक नवनेविषे बेवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने नियमा ते नवने
 विषे कृपकश्रेणी न होय अने जे एकवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने कृपकश्रेणी
 पण होय उक्तंच सप्ततिकाचूणौ जोदोवारे उवसम, सेढिंपडिवज्जई तसानियमा॥तंमि
 नवेखवग,स्से ढीनडिजोइक्कस्सिं॥१॥उवसम सेढिंपडिवज्जइ, तस्सखवगसेढिहुज्जत्ति॥

ए कर्मग्रंथीनो अनिप्राय कह्यो अने सिद्धांतानिप्रायेतो एकनवमां एकजश्रेणी
 पडिवजे. उक्तंच कल्पाध्ययने॥ एवं अप्पडिवडिए, सम्मत्ते देव मणुअ जम्मसुरा ॥
 अन्नयर सेढिवज्जं, एगनवेणंच सवाइं ॥ १ ॥ इहां सवाइंके० सर्व सम्यक्त्व देश
 विरत्यादिक अन्यत्राप्युक्तं मोहोपशम एकस्मिन् नवेदिः स्यादसंततः॥ यस्मि
 न् नवेतूपशमः कृत्योमोहस्य तत्रनइति उपशमश्रेणिः

हवे कृपकश्रेणीनुं स्वरूपकहेढे इहां कृपकश्रेणीनुं पडिवजणहार मनुष्य आव
 वर्षशी उपरनो अविरत देशविरत प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो कोइ अन्यतम अत्यं
 त विशुद्धपरिणामि उत्तम संघयणवालो पूर्वनोजाण अप्रमत्त शुक्लध्यानोपगतें पण
 पडिवजे अने बीजातो धर्मध्यानोपगतेंज पडिवजे एमकहेढे पडिवजवानुं अनुक्रम
 म कहेढे अविरति देशविरति प्रमत्तसंयत अप्रमत्तसंयत ए माहेलोकोइ अन्यतम
 प्रथम अंतरमूढुत्तें अनंतानुबंधियानी चोकडी समकाले खपावे तेनो अनंतमजा
 ग मिथ्यात्वमांसंक्षेपीने तेवारपठी मिथ्यात्व तदंशसंघातेज समकाले खपावे जेम
 अतिसंनृत दावानल निश्रें अर्द्धदग्धें इंधणांतरपामिने वेउनेवालेढे तेरीते ए कृपक,
 पण तीव्रशुनपरिणाम पणाशी सावशेष अन्यत्र प्रक्षेपीने खपावे एमज वली स
 म्यक्त्व मिथ्यात्व, पण खपावे तेवारपठी एजअनुक्रमे सम्यक्त्वनेपण खपावे वली
 सम्यक्त्वनो चरमस्थितिखंम उत्कीर्णथके ए कृपककृतकरण एवुं कहिये एकृतक
 रणादाननेविषे वर्ततो कोइक कालपण करीने चारगतिमांहे अन्यतमगतियें उपजे.

वली ज्ञेयानेविपे पण पूर्वे शुक्लज्ञेयानेविपे हतो अने हमणा अन्यतम ज्ञेयानेविपेजाय तेमाटे प्रस्थापक मनुष्य अने निष्ठापक चारेगतिनेविपेहोय उक्तच पठवयगोय मणुस्तो, निष्ठवगो चवसुविगईसु, इहाजो वक्षायु रूपकश्रेणीप्रतें आरजे तो अनतानुबंधियाना क्यथी अनतरमरण सजवतो व्युपरमेविरमे तेवारप ठो कदाचित् मिथ्यात्वनाउदयथी वली अनतानुबंधियाने उपविणो पाठा आरजे केमकेअनतानुबंधिनुं बीजजे मिथ्यात्व ते हज्जी विनाश पायुं नथी माटे अने जेणे मिथ्यादर्शन क्यकखुजे ते उपविणोनही अनतानुबंधिया फरीपाठा प्रारजेनही एट जे अनतानु बंधियानु बंधकरेनही केमके मिथ्यात्वरूप बीज नथी तेमाटे

वली ह्रीणसप्तक तो अग्रतिपतित परिणाम माटे अवश्यदेवतामा उप जे अने प्रतिपतित परिणामतो वली नानापरिणाम सजवे तेमाटे जेवो परिणाम होय तेवी चारेगतिमाहेली अन्यतमगति उपजे उक्तच वक्षक पडिवन्नो, पढम क सायस्कए जइमरिक्का ॥ तोमिहचोदयउं, विणिक्का नूउंन खीणमि ॥ १ ॥ तमिमकजाणी दिव, तप्परिणामोय सत्तए खीणे ॥ उवरय परिणामोपुण, पडानाणा मईगइत्तपावा वक्षायुपण जो तिचारेकालनकरे तोपण सप्तकह्रीण थयो थको नियमारहेसंच ॥ १ ॥ ली चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्ननकरे उक्तच वक्षक पडिवन्नो, नियमो देवो मि सत्तएगइति इहा कोइपूठेजे मिथ्यादर्शनादिकनो द्रष्टव्यतेवारे ए समयने सम्यक्त्व रहीत कहियें किवा सम्यक्त्वसहीत कहीये ल्यारगुरुबोल्या सम्यक्कट्टीज कहिये फरी परबोल्या जे कहोजी सम्यक्दर्शननो परिक्रयथयो तो सम्यक्कट्टीपणुं क्याथीहोय फरी गुरुकहेते मयणालाटाली चोखाकख्या एवाजे कोइवा ते समान अपनीत मिथ्यात्वनाव एवा मिथ्यात्वना पुजल तेहिज सम्यक्दर्शन कहिये तेने प रिक्षयेवली तत्वश्रदान लक्षण परिणाम पम्योनथी तेमाटे साहसु श्रद्धणात्रप टल टलवाथो चक्रुदर्शननोपरे विद्युदितरहोय

यदाह नाय्यसुधानोधि ॥ खीणमिदसणतिए, किहोइ तउंनिदसणाईए ॥ जन्नइ सम्मदिछी, सम्मत्तखए कउं सम्म ॥ १ ॥ तिबिलीय मयण कुदव, रूवमिहत्तमेव सम्मत्त ॥ खीण तउंजोनावो, सदहणा लकणोत्तस्त ॥ २ ॥ यदिवा ॥ जह सुइ जलाणुगयं, इइ सुइ जलस्कएसुतर ॥ सम्मत्त सुइ पुगल, परिक्रए दसण ए व ॥ ३ ॥ तम्मिय तइय चउवे, जवमि सिजति खइय सम्मत्ते ॥ सुरनर जुगली सु गई, इमनु जिण कालिय नराण ॥ ४ ॥

ए प्रकारे ह्रीणसप्तकीनेविपे सम्यक्त्व पामिये जोवली अवक्षायु रूपकश्रेणीने

आरंभे तोसप्तकहीणथये नियमा अनुपरत परिणामज चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्तप्रते आरंभे. उक्तंच चाण्यकृता ॥ इयरो अणुवरउच्चिय, सयलिसमाणेति तिहांजे सकलश्रेणीप्रतेकरे तेवा कृपकने निजनिज जवनेविषे सुरायु नरकायु तिर्यगायु ए त्रण आउषाव्यवढेद्याजहोय. उक्तंच ॥ सुरनरय तिरिय आउ, नियय जवे सवजी वाणमिति एहिज कहेढे देवायु नारकायु तिर्यगायु लहणजे आयुत्रय ते कृपक स्वल्प सम्यक्दर्शन अवशेषढे एहवोज अप्रत्याख्यानावरण अने प्रत्याख्यानावरण कषायरूप आठप्रकृति ते समकालें खपाववाने अर्थे आरंभे ए प्रकृति अर्धख पावेथकेज अंतराले नामकर्मनी तेरप्रकृति अने त्रण दर्शनावरणनी मली सोलप्र कृति खपावे तेना नाम कहेढे एकेंडियजाति, बेइंडियजाति, तेंडियजाति, चउरिंइ यजाति, स्त्यानर्दिकत्रिक ते निडानिडा, प्रचलाप्रचला, स्थिण्डीए, स्त्यानर्दिरूप, उद्योतनाम तिर्यक्दिक, नरकदिक, आवरनाम, सूक्ष्मनाम, साधारण नाम, आ प नाम, तेवारपढी आठ कषायनुं जेटलुं अवशेष रह्युं होय ते खपावे ए सर्व मूहुर्त्तमात्रे खपावे ए सूत्रादेश जाणवो.

पडिवजे बीजा एमकहेढेके प्रथम सोलप्रकृतिज खपाववानेअर्थे आरंभे केवल अन्नयर ले आठकषायने खपावे पढी सोलप्रकृतिखपावे पढी नपुंसकवेद पढी स्त्री विरत्या हास्यादिषट्क पढी पुरुषवेदना त्रणखंमकरे तेमांवेखंम समकालेखपावे अने त्रीजोखंम तो संज्वलनना क्रोधमांहेआहेपे एकम पुरुषप्रतिपत्ति होयतेवारेजाणवो.

अने स्त्रीप्रारंभिकाहोय तो प्रथम नपुंसकवेदकखपावे पढी पुरुषवेद पढी हा स्यादिषट्क पढी स्त्रीवेदखपावे अने जेवारे नपुंसक प्रारंभकहोय तेवारे ए कृपक अनुदीर्घेपण प्रथम स्त्रीवेदखपावे पढी पुरुषवेद पढी हास्यादिषट्क पढी नपुंसक वेद खपावे तेवारपढी संज्वलनना क्रोध मान माया लोभ लहण प्रत्येके अंतर मूहुर्त्तमात्र कालें पूर्वोक्तरीते खपावे श्रेणी परिसमाप्ति कालपण अंतरमूहुर्त्तनोज ढे अंतरमूहुर्त्तना असंख्याताजेदढे त्यां लोभना चरमखंमना संख्याताखंम करी ने पृथक् कालजेदेकरी तेने खपावे वली तेनो चरमखंम तेना असंख्याताखंमक रे तेपण समयसमय एकेको खंमखपावे.

इहां हीण दर्शन सप्तक निवृत्तिबादर कहिये त्यांथी उंचो अनिवृत्तिबादर ज्यांलगे चरमलोभखंमने खपावे त्यां लगे जाणवो त्यांथी उर्ध्ववली असंख्येय खं मप्रते खपावतो सूक्ष्मसंपराय कहियें ते ज्यांलगे चरमलोभनो अणुउं ह्यथाय त्यांलगेजाणवो, त्यांथी ऊर्ध्वतो यथाख्यात चारित्रियो कहियें तेवली महत्प्रतरण

दंस रज्जुगत परमाणुप्रते जीवपरसीने अनुक्रमेभूके तेवारे इव्यथी सूक्ष्म पुञ्ज परावर्त्तथाय एटले चउदराजलोकमाहेला सर्वपरमाणु पुञ्जने औदारिकशरीरपणे परिणमावे पठीवली तेमज सर्वपरमाणुपुञ्ज वैक्रियशरीरपणे परिणमावे एमज तेजस शरीरपणे नापापणे सासोश्वात्पणे मनपणे कार्मणशरीरपणे प्रत्येके अ नुक्रमे आत्मापरिणमावे तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय अने केटलाएक आचार्यने मर्तेतो ए सातमाहेला औदारिक वैक्रिय तेजस ने कार्मण ए चारशरीर माहेलु गमेते एकशरीरपणे सर्वपुञ्ज परमाणुआ प्रते आत्मा अनुक्रमे फरसीने भूके पणइहा व्युत्क्रमे फरस्याते लेखामां गणायनही जे अनुक्रमे फरस्यातेज परमा णुआ लेखामागणाय तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्जपरावर्त्तथाय यडुक तत्सकैकेनेच, समस्त परमाणु परिणतेर्यस्य, संसारं ससरत सूक्ष्मोमेजिनतदावर्त्त॥१॥ मतातरेतु सूक्ष्मस्त्वैकेन कायेन स्पष्टासर्वेपि पुञ्जला येनुक्रमेण मुक्तास्तेगण्यंते व्युत्क्रमेणतु ॥१॥

हवे क्षेत्रथी सूक्ष्म अने वादर ए वे प्रकारनो पुञ्ज परावर्त्त कहेठे जेटला लो काकाशना प्रदेश ठे तेटला सर्व आकाशप्रदेशों जीवमरणपामे एटलासर्व मरणेक रीने जीव क्रमोत्क्रमे जेम तेमकरीने फरसे एटले जेटला लोकाकाशनाप्रदेशठे तेटला सर्वआकाशप्रदेश जेम तेम मरणेकरी फरसे तेवारे क्षेत्रथी स्थूल पुञ्ज परावर्त्तथाय

अने जेवारे एक आकाशप्रदेशनेविपे जीवमरीने तदनतर बीजा आकाशप्रदेश नेविपे मरे तेवारे ते मरणाश्रित आकाशप्रदेश लेखामागणाय पण तृतीयादिक आकाशप्रदेशमरे ते आकाशप्रदेश लेखामागणायनही जोडना पासेना आकाश प्रदेशमरे तेहिज आकाशप्रदेश लेखामागणाय एम अनुक्रमे सर्वलोकाकाशना प्र देश मरणेकरीने फरसे तेटलेकाले क्षेत्रथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय यडुकं लोका काशप्रदेशाये त्रियमाणेन जतुना ॥ क्रमोत्क्रमेण सस्पष्टा, सस्थूल क्षेत्रतोचवेत्॥ ॥१॥ मृत्वाक्षेत्रेयदैकत्र, त्रियतेतदनतर॥ क्रमेणजीव सर्वत्र, क्षेत्रेसूक्ष्म सञ्च्यते १

हवे कालथी सूक्ष्म अने वादर पुञ्जपरावर्त्त कहेठे जेटला उत्तार्पिणीनेविपे समयहोय तेटला समय क्रमे अने उत्क्रमेअनुक्रमे अने अननुक्रमे जीव मरणेक रीने व्यापे फरसे तेवारे कालथी स्थूलपुञ्ज परावर्त्त थाय

अने ते उत्तार्पिणीने पहेले समयेमरीने वली बीजी उत्तार्पिणीनाबीजे सम ये मरे तेवारे ते समयलेखामागणाय पण बीजी उत्तार्पिणीने त्रीजे अथवा प हेलेसमये मरे ते लेखामा गणाय नही वलीत्रीजी उत्तार्पिणीने त्रीजेसमयेमरे तो तेसमये लेखामा गणाय पण पहेले बीजे चोये प्रमुख समयमामरे तेलेखामा

નાવે એરીતે જેટલા એક ઋત્સર્પિણીના સમયહોય તેટલાસર્વ સમય અનુક્રમે મરણે કરીને ફરસે તેવારે તેટલે કાલે કાલથી સૂક્ષ્મપુજન પરાવર્તથાય યદુક્તં યાવંત ઋત્સર્પિણ્યાંસ્યુઃ, સમયાસ્તાન્ સ્વમૃત્યુના ॥ ક્રમોત્ક્રમેણવ્યાપ્નોતિ, સસ્યૂલઃ કાલતો નવેત્ ॥ ૧ ॥ પ્રથમે સમયે મૃત્વોત્સર્પિણ્યાંસ્તદનંતરં ॥ ત્રિયતે યદિ સર્વત્ર, ક્રમાત્સૂક્ષ્મઃસકાલતઃ ॥ ૨ ॥

હવે જાવથી સૂક્ષ્મ અને વાદર પુજનપરાવર્ત કહેહે ફ્હાં જગતમાં એક સમયને વિષે જે પૃથ્વીકાયાદિકનાજીવ સૂક્ષ્મ અગ્નીકાયમાં ઝપજેહે તે જીવ કેટલાઝપ જેહે અસંખ્યેય લોકાકાશપ્રદેશ રાસીપ્રમાણ ઝપજેહે એટલે અલોકમાંહે ચક્રદરા જલોકના જેવા અસંખ્યાતા લોક કલ્પીયેં તે અસંખ્યાતા ચક્રદરાજલોકના જેટલા આકાશપ્રદેશથાય તેટલાજીવ એકસમયનેવિષે પૃથ્વીકાયાદિકમાંથીચવીને સૂક્ષ્મ અગ્નીકાયનેવિષે ઝપજેહે તે જે પૃથિવ્યાદિકથી અને વાદર અગ્નિકાયથી ચવીને એકસમયનેવિષે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે ઝપજેહે તે લેવા પણ જે સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે પૂર્વેઝપનાહે વલી તેહિજમરીને સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે ઝપજેહે તે લેવાનહી કેમ કે તે તો પૂર્વેજ સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે રહ્યાહે તે કેટલાહે એકસમયનેવિષે જે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવ ઝપજેહે તેથી અસંખ્યાતગુણા પૂર્વે ઝપના સૂક્ષ્મઅગ્નીકાયના જીવહે તેકેમકે એક સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયનોજીવ ઝપનોથકો અંતરમૂઢુર્તસુધી જીવેહે અને અંતરમૂઢુર્તમાં જેટલા સમયહે તે સમયસમયમાં પ્રત્યેકે પૂર્વોક્ત અસંખ્યેયલોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે જીવો ઝપજેહે તેમાટે એકસમયમાં સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયના જે જીવઝપજેહે તેથી એજકાયનેવિષે પૂર્વે ઝપજેલાજીવ અસંખ્યાતગુણાહે.

એટલે એકસમયનેવિષે ઝપના તે તથા અંતરમૂઢુર્તમાંહે જે પૂર્વે ઝપનાહે તેસર્વ જોલાકરીયેં તેનીજે સંખ્યાથાય તે સર્વસંખ્યાથી તેજજીવોનો કાયસ્થિતિ એટલે તેહિજ કાયનેવિષે મરીને અવતરવું તેરૂપ કાયસ્થિતિ અસંખ્યાતગુણીહે કેમકે એકેક સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવની અસંખ્યેય ઋત્સર્પિણી અવસર્પિણી પ્રમાણ કાય સ્થિતિ કહીહે માટે. વલીતે કાયસ્થિતિથીપણ સંયમસ્થાનક અને અનુનાગબંધસ્થાનક પ્રત્યેકે અસંખ્યાતગુણાહે એટલે કાયસ્થિતિથી સંયમસ્થાનક અસંખ્યાતગુણા અને અનુનાગબંધસ્થાનકપણ અસંખ્યાતગુણાહે અને એ વે માહોમાંહે તો તુલ્યહે એટલે જેટલા સંયમસ્થાનક તેટલાજ અનુનાગબંધ સ્થાનકહે અને કાયસ્થિતિની પરે અસંખ્યાતા સ્થિતિબંધહે અને એકેક સ્થિતિબંધનેવિષે અસંખ્યાતા અનુનાગબંધ સ્થાનકહે. તેનોજ સ્વરૂપ કહેહે.

अनुनागबंधं स्थानकते कोनेकहियें जे एक कपायिक अध्यवसायेंकरीने ग्र
ह्याजे कर्मपुञ्ज तेनुं विवक्षित कसमय बंध रस समुदाय परिमाण तेने अनुना
गबंध स्थानककहिये ते अनुनागबंधस्थानक केटलाठे तो के चक्रदराजलोक जे
वो एकलोकाकाश तेवा असख्याता लोकाकाश अलोकमा कटपीये तेना जेटलाप्र
देशठे तेना जेटलाठे ते अनुनागबंधस्थानकना निष्पादक एटले नीपजावनार जे
कपायोदयरूप अध्यवसाय विशेष ते पण अनुनागबंध स्थानक कहिये तेपण ते
टलाजठे जेटलेकाले क्रमोत्क्रमे करीने सर्व अनुनागबंधाध्यवसायनेविपे वर्त्ततोथ
को जीव मूर्छ होय तेवारे तेटलेकाले बादर नाव पुञ्जपरावर्त्तथाय.

कोइकजीव सर्वजघन्य कपायोदयरूप अध्यवसाय स्थानकनेविपे मरणपाम्यो
तेवारपठीजो तेहिजजीव अनताकालपठी पण ते प्रथम स्थानकथकी अनंतरबी
जा अध्यवसाय स्थानकनेविपे वर्त्ततोथको मरणनेपामे ते मरणने लेखामांगणियें
पण बीजा उत्क्रमजावी अनतामरण पण लेखामां न आवे एरीते अनुक्रमे सर्व
अनुनाग बंधाध्यवसाय स्थानक जेटलेकाले मरणेकरीने फरसे तेटले काले सूक्ष्म
नाव पुञ्ज परावर्त्त कहिये इहा क्षेत्रथकी सूक्ष्म पुञ्जपरावर्त्त मार्गणानेविपे
सेवु ने बीजा पुञ्जपरावर्त्ततो परूपणा मात्रठे

यङ्कं - एक समयमि जोए, सुद्धमगणिजिआउं जे उपविसंति ॥ तेहुंति अत्त
खलोग, पएस तुह्मा असखिज्जा ॥ १ ॥ तत्तो असख गुणिया, अगणिकायाउ ते
सि कायविई ॥ तत्तो समय अणुना, ग बधघणाय सखाणि ॥ २ ॥ ताणिमतरेण
जया, पुणणि कमुक्कमेण सवाणि ॥ नावमि वायरोसो, सुद्धमो अकमेण बोधवो
॥ ३ ॥ अन्यत्राप्युक्त ॥ नावेथ समये जीवा पृथ्वीकायपुरस्सरा ॥ सूक्ष्मेपु तेज
कायेषु यावत प्रविशतिहि॥१॥ इहते स्युरसख्येय लोक प्रवेशतुल्यका ॥असख्यातास्त
त पूर्वोत्पन्ना कायस्थितिस्तत ॥ तत स्थानान्यसख्यानि समयमाध्यवसाययो ॥
तानिस्पशेयदाजीव किलगह्वन् नवातरे ॥ ३ ॥ बादरोव्युत्क्रमेणाय ज्ञेय सूक्ष्मक
मेणतु ॥ अत्रक्षेत्र परावर्त्तेणा धिकार परैर्नतु ॥ ४ ॥

ए प्रकारे सम्यक्त्वरहित थको एणेजीवे अव्यवहार रासीमाहे एवां पुञ्जपरा
वर्त्त अनताकखा तेहिजजीव महताकष्टे व्यवहाररासीपाम्यो त्या व्यवहारराशीमां
पण केटलाक कालसुधीरहेठे माटे हवे इहा प्रसंगे कायस्थितिनु काइक स्वरूपकहेठे
तिर्यचनी गति असन्निधा एकेई वनस्पति अने नपुसक एटला मांहे एक आ
वलिकाने असख्यातमेनागे जेटलासमयहोय तेटला पुञ्जपरावर्त्त उत्कष्टोरहे एक

આવલિકાના પણ અસંખ્યાતાસમય અને આવલિકાના અસંખ્યાતાનાગનાપણ અસંખ્યાતા સમય જાણવા કારણકે અસંખ્યાતું અસંખ્યાતે જેદેઢે.

હવે વ્યવહારરાસીમાં આવ્યાપઢીપણ સૂક્ષ્મપણે કેટલો કાલરહે તે કહેઢે ધ્વી અપ તેજ વાઝ અને વનસ્પતિ એ પાંચ સૂક્ષ્મમાં સામાન્યપણે અસંખ્યાતા લોકાકાશ પ્રવેશપ્રમાણ ઉત્તર્ષિણી અને અવર્ષિણી કાલજગે રહે એકસૂક્ષ્મમાં રહે તોપણ એટલોજ કાલ અને પાંચસૂક્ષ્મમાંરહે તોપણ એટલોજ કાલજાણવો.

હવેબાદરમાં સામાન્યપણે રહેતો કેટલો કાલરહે તેકહેઢે બાદરમાં અને બાદરવનસ્પતિમાં અંગુલને અસંખ્યાતમેજાગે જેટલાપ્રદેશહોય તેટલીઉત્તર્ષિણી અવર્ષિણીકાલજગેરહે અનેબાદરનિગોદમાં અડીપુજ્જલ પરાવર્ત્તરહે અનેપૃથ્વીકાય અપકાયતેઝકાય વાઝકાય પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય અને નિગોદમાં સિતેર કોમ્પાકોમ્પી સાગરોપમ જગેરહે.

હવે વિગલેંડી અને સામાન્યપણે પર્યાપ્તોબાદર એકેંડી એમાં કેટલોકાલરહે તે કહેઢે વેંડી તેંડી ચોરેંડીમાં સંખ્યાતાવરસ સહસ્રસુધીરહે અને સામાન્યપણે પર્યાપ્તોબાદર એકેંડી માટી પાણી વાયરો પ્રત્યેક વનસ્પતિ માંપણ સંખ્યાતાવરસ સહસ્ર સુધીરહે.

હવે બાદરપર્યાપ્ત અગ્નિકાય અને વિગલેંડી તેનો કાંઈક વિશેષકહેઢે બાદર અગ્નિકાયની જવસ્થિતિ કલ્કપ્રીતો ત્રણઅહોરાત્રી અને કાયસ્થિતિ કલ્કપ્રીતો નિરંતર સર્વજનવકાલ સંકલનાયેં સંખ્યાતા દિવસની જાણવી અને વેંડીમાંહે જવસ્થિતિ બારવર્ષની અને કાયસ્થિતિ સર્વજનવ કાલ સંકલનાયેં સંખ્યાતા વરસ હોય અને તેંડીમાંહે ઝંગણપચાસદિવજ જવસ્થિતિ તે એકજવનો કલ્કપ્રીતો આઝપાનોકાલ ઢે અને કાયસ્થિતિ સર્વજનવસંકલનાયેં સંખ્યાતાદિવજની ઢે વલી ચઝરંડીમાં ઉલ્કપ્રીતો ઢ મહીનાની જવસ્થિતિ એકજવઆયુરૂપઢે અને કાયસ્થિતિ તો સંખ્યાતા મહીનાની ઢે અને ત્રસ માંહેતો બે સહસ્રસાગરોપમ સંખ્યાતેવરસે અધિક કાયસ્થિતિઢે.

હવે પંચેંડીનું સામાન્ય વિશેષપણે કાયસ્થિતિનું સ્વરૂપકહેઢે પંચેંડીમાંહે પંચેંડીપણેજીવરહેતો ઉલ્કપ્રીત એકહજાર સાગરોપમ જાજેરુંરહે અને દેવ તથા નારકીમાં જવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ તેપણ તેંત્રીસસાગરોપમજ જાણવા સન્નીયા અને પુરુષવેદમાંહે વજ્રે સાગરોપમથી માંમ્પીને નવજ્રે સાગરોપમ જાજેરાની કાયસ્થિતિ ઢે સન્નીયા તિર્યંચ સન્નીયા મનુષ્યમાંહે ત્રણત્રણ પલ્યોપમ સાતપૂર્વકોડી સહિત કાયસ્થિતિહોય અને સ્ત્રીવેદમાંહે એકશોદશપલ્યોપમ અને પૂર્વકોમ્પી પૃથક્ત્વે અધિક એટલી કાયસ્થિતિહોય તથા સ્ત્રીવેદ અને નપુંસકવેદમાં જઘન્યતો એકસમય તે ઝપશમશ્રેણીવાલાને હોય અને શેપવીજાથાકતાને જઘન્યકાલ અંતરમૂઢુર્ત

अपर्याप्ताने जघन्य अने उत्कृष्टो पण अतर मुहूर्त्तकाल पर्याप्ता सूक्ष्म अने बादर
अनत कायने जघन्य अने उत्कृष्टो अतरमूढसंज्ञ काल जाणवो

यदुक्त कायस्थिति विचारस्तोत्रे अववहारियमस्त्रे, नमिऊण अणंत पुग्गल
परट्टे ॥ कद्विविहाररासि, सपत्तोनाहतडविय ॥ १ ॥ ऊक्कोसततिरियगइ, अस
त्रि एगिदिवण नपुसेसु ॥ नमिउं आवलि असंखि, नागसमपुग्गल परट्टी ॥ २ ॥
सामन्नं सुहमत्ते, उस्तप्पिणित् असखलोगसमा ॥ नमिउं तहपिदुसुहमे, पुढविज
लजलण पवणवणे ॥ ३ ॥ उहेण वायरत्ते, तह वायरवणस्सई सुताउ पुणो ॥ अंशु
लअसखनागो, दोसमुपरट्टयनिगोए ॥ ४ ॥ वायरपुढविजलजलण, पवण पत्तेय
वणनिगोएसु ॥ सत्तरि कोडाकोडी, अयराणनाह नमिउंह ॥ ५ ॥ सखिऊवास स
हसे, वित्तिचउरिदीमुउंहउअतहा ॥ पऊत्त वाय रेगिदिनूजलानिल परित्तेसु ॥ ६ ॥
वायरपऊगिवित्ति चउ, रिदिमुसखदिणवास? ठमासा, सखिऊवास अहिया, तसे
मुदोसागरसहस्ते ॥ ७ ॥ अयरसहस्सअहिय, पणिदिमुत्तितीसअयरसुरनिरए ॥
सन्निसुतहपुरितेसु, अयरसयपुहुत्तमप्रहिपं ॥ ८ ॥ सन्नितिरिनरेसु पुढो, पव्वतिगं
सत्त पुव कोडिउअं ॥ दसहिय पलिय सयं, थि सु पुवकोडि पुहुत्तउअं ॥ ९ ॥ इ
ठि नपुसे समउं, जहन्नो अंतो मुहुत्तसेसेसु ॥ अपऊ सुक्कोसपिय, पऊ सुहम थू
ल अणतेवि ॥ १० ॥ ए कायस्थितिकही

हवे प्रसगागत नवसंबध परस्परं नवगणनारूप कहेवे -परनवउं अने तेनवउं
उत्कृष्ट अने जघन्य आयुने जेदेकरी चारजागाथाय तेकेवीरीतेके ज्यां अवतरे त्यां
उत्कृष्ट अने परनवउपण उत्कृष्ट, ज्या अवतरे त्या जघन्य अने परनवउपण ज
घन्य, ज्यां अवतरे त्या उत्कृष्ट अने परनवउ जघन्य, ज्या अवतरे त्या जघन्य
अने परनवउ उत्कृष्ट, ए चारजागाजीवने नवगणनाये जाणवा

सन्नितमनुष्य अने सन्नितितिर्यच ठ नरकमा उत्कृष्टो एकातरित आव नवसुधि
जाय, सन्नित मनुष्य अने सन्नित तिर्यच ते नवनपति व्यंतर ज्योतपी अने आ
वमा देवलोकसुधी आवनव एकातरित उत्कृष्टोजाय अने जघन्यतो वे नवजाण
वा, तिर्यच सातमीनरके सातवारजाय अने पूरण आउपे पाचवारजाय, अने ज
घन्यतो त्रणनवथाय, नवग्रैवेयक अने आनंत प्राणत आरण तथा अच्युत ए चा
रेदेवलोक जगे सातनवहोय, चारअनुत्तरमा पाचनवहोय, जघन्यतो त्रणनव
होय, अनेसर्वार्थसिद्धे जघन्य अने उत्कृष्ट त्रणनवहोय, सातमीष्टवीये वेनवजघ
न्य, अने उत्कृष्टपण वे नवजहोय, इहा सर्वत्र पर्याप्ता मनुष्यजाणवा

युगलिया तिर्येच तथा मनुष्य ते जवनपति व्यंतर ज्योतषी अने वे देवलोकना देवतामांजाय, पण इहां उत्कृष्ट अने जयन्यवेजजवहोय, असंन्निउ पर्याप्तोतिर्येच ते प्रथमनरके अने जवनपति तथा व्यंतरमां उत्कृष्ट तथा जयन्य वेजजवहोय.

आठदेवलोकना देवता अने ठ नरकनानारकी ते पर्याप्ता अपर्याप्ता सन्निआ तिर्येच तथा मनुष्यमां उत्कृष्टा आठजवकरे, सातमि नरकना नारकी तिर्येचमां ठ जवकरे अने पूरण आठपे चारजवकरे, नवथैवेयकना देवता अने नवमांथी चार मांदेवलोकसुधीना चार देवलोकना देवता पर्याप्ता सन्निआ मनुष्यमां ठ जवकरे.

चार अनुत्तर विमानना देवता मनुष्यमां चारजवकरे अने जयन्यथी वे जवकरे, तथा सर्वार्थसिद्धिना देवताने जयन्य अने उत्कृष्ट वेज जवहोय; जवनपति व्यंतर ज्योतषी अने वे देवलोकना देवताने माटी पाणी प्रत्येक वनस्पतिमां जयन्य अने उत्कृष्ट वे जवहोय. असंख्याता आठपावाला युगलिया तिर्येच अने मनुष्यमाहे सन्निउ असंन्निउ तिर्येच अने सन्निउ मनुष्य मिथ परस्परं वेजवजाणवा.

माटी पाणी वायु अने अग्नि एना जीव वनस्पति पृथ्व्यादिकमांहे मिथ परस्परं असंख्यातो कालरहे, अने पृथ्व्यादिकजीव वनस्पतिमांहे असंख्यातो कालरहे अने वनस्पतिना जीव वनस्पतिमांहे अनंतो कालरहे, विगलेंडीना जीव पांचपृथ्व्यादिकमांहे संख्यातो कालरहे पांच पृथ्व्यादिकना जीव विगलेंडियमा संख्यातो काल रहे; विगलेंडीना जीव विगलेंडीमांहे संख्यातो कालरहे, उत्कृष्टआठपे त्रिजागें आठ जवजाणवा, जयन्यतो सघले वे जवजाणवा.

सन्निआ असंन्निआ तिर्येच तथा मनुष्यने विगलेंडीअने पांच पृथ्व्यादिकमां आठजवयाय, मनुष्य अने तिर्येचमांहे विगलेंडीअने पृथ्व्यादिकना जीव आठजवआवे, ए चिहुं जागें जाणवा; वली वायु अने अग्नीमां मनुष्यने उत्कृष्ट अने जयन्य तो वेज जवहोय, एरीते परजव अने ते जवना आयुनो संबंध तेनी बंधस्थिति चिहुंजागे जयन्य अने उत्कृष्ट अनुक्रमे कही.

उक्तंच तत्रैव कायस्थितिविचार स्तोत्रेः— परजव तप्पवआऊ, लहु गुरु चउजंगि सन्निरतिरिउ ॥ नरयठगे उक्कोसं, इक्कंतर जमइ अठजवे ॥ १ ॥ जवणवणजोइ कप्प, ठ गेविइय अडजवाउ ड जहन्ना; सगसत्तमीइतिरिउ, पण पुप्पासु यतिजहन्ना ॥ २ ॥ गेविक्काणय चउगे, सग पणणुत्तर चउक्कितिजहन्ना ॥ पक्क तरोति सवठे डहाडजवत मतमाइ पुणो ॥ ३ ॥ डजुगलिय तिरियमणुआ ॥ डजवा जवणजोइ कप्पडगे ॥ रयणप्पह जवणवणे, डह डजव असन्नि पजतिरिउ ॥ ४ ॥ पज स

सर्वपदार्थ परडव्यादिकेनशी पण स्वरूपे ठतापणाशी एकेकाले निषेध विधि कटपनाये अवक्तव्यजठे जेम सेलमी गोल खाड एने परस्पर येद्यपि निन्नपणुजठे, अने माधुर्यपणानो अतरपणठे, अने सेलडीपणे ऐक्यठे, पण निन्न अनिन्न एकेकही सकीयेनही, ए स्यान्नास्त्येव स्यादवक्तव्यमेव सत्तजगीनो ठठोचेद जाणवो

सर्वपदार्थ स्वडव्यादिकेठताठे अने परडव्यादिके अठताठे पण समकाले विधि निषेध कटपनाये अवक्तव्यजठे, जेम घट स्वडव्यादिके पोतानेरूपेठे अने पटाढिकनी अपेक्षायेनशी, माटे एक समयेसडूप अने अणकहेवायोग्यपणेठे एम एकपदार्थनेवि पे स्यादस्त्येव स्यान्नास्त्येव स्यादवक्तव्यमेव लक्ष्ण सत्तजगीनो सातमोचेदजाणवो

एकपदार्थनेविपे ए कटपना केमघटे ? त्यादृष्टात -जेम कोईकने दूधनोनियमठे ते दूधविना दधिप्रमुख सर्वजातनो गोरसलिये, अने जेने दहिनो नियम ठे ते दहि विना सकल गोरस लिये अने जेने गोरसनोनियमठे तेने डुधदहीप्रमुख समस्तगोरसकटपेनही, तेमजे पूर्वे एकजेद स्यादस्ति स्यान्नास्ति स्यादवक्तव्यमेव लक्ष्ण देखाडया तेने सकलितरूप सातमानेदनो अतर जाणवो एमए सत्तजगी श्रीजिनेंद्देवे उपदेशी ते सर्वपदार्थनेविपे सम्मतठे ते सत्तजंग्यादि जेने सम्यक्प्रकारेरुचे, जे जेमकद्यु ते तेम सद्दे, सद्सम्मत्या जातिस्मरणदिके स्वप्रतिजायेकरिने रुचे ते नितर्ग रुचि सम्यक्त्वकृहिये ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

धर्मास्तिकायाढिक पटडव्यना समस्तजाव एकत्व पृथक्त्वादिक अज्ञेय पर्यायरूप ने प्रत्यक्षादिकप्रमाणे जेनो जिह्वाव्यापार तिहा तेजप्रमाणे प्रतीति प्रसिद्ध जेणे पाम्याठे, अनेवली सर्वनयविधिये नैगमादिकजेदे डव्यनासर्वजाव जाण्वाठे ते विस्ताररुचि प्रमुखने धर्म धर्मांना अजेद उपचारे विस्ताररुचि सम्यक्त्व कहिये

हवे काईक प्रमाण अने नयनी विज्ञेपता कहेठे -त्याप्रथम प्रमाण एटलेसुं ? ते कहेठे -प्रमानुकरण ते प्रमाणकहिये. जे 'यथार्थानुजव प्रमा' यथार्थज्ञान ते प्रमा कहिये ते प्रमानुं करण अतिशयितकारण ते प्रमाणकहिये ते जैनमते एकप्रत्यक्ष अने बीजो परोक्ष ए वे प्रमाणठे अने नास्तिकमति एकप्रत्यक्षप्रमाणजमाने तथा सुगत बोध कणाद अने वैज्ञेपिक प्रत्यक्ष ने अनुमान ए वे प्रमाणमाने पारमार्थ सांख्य, प्रत्यक्ष अनुमानने शब्द ए त्रणप्रमाणमाने अक्षुपादनैयाधिक प्रत्यक्ष अनुमान उपमान अने शब्द ए चारप्रमाणमाने प्रजाकर, प्रत्यक्ष अनुमान उपमान शब्द अर्थापत्ति ए पाच प्रमाणमाने, नष्ट, प्रत्यक्ष अनुमान उपमान शब्द अर्थापत्ति अने अजाव ए ठ प्रमाणमाने यडुक्तं रत्नाकरावतारिकाया चार्वाकोध्यक्षमेक सु

चेष्टाये करी इडियनु मूलथकी वल गमावीने नपुसक थया होय ते अने त्रीजा जे जन्मथीज नपुसक थया होय ते ए त्रणेने लोको नपुसक कहेते परतु पर मार्ये जोता पहेला वे ने नपुसकपण नथी केमके, तेउनेविपे पुरुष वेदनो अजि लाप होयते, जोगने अर्थे स्त्रीनी इज्ञा करे ते, परतु पुरुषनी इज्ञा करता नथी पण शु करे के तेउनां अवयव सावचेत होता नथी तेथी योनि जोग न थाय एउ नपुसक पणाने बीजी कुचेष्टाथी पाम्या ते, माटे पुरुषवेद ते, नपुसक वेद नथी नपुसक वेद तो जे जन्म जात होयते तेनेज कहिये ते नपुसकने पुरुष तथा स्त्री ए बन्नेने जोगवचानी अजिलापा थायते, माटे तेज वास्तविक नपुसक कहेवाय अत्ररुद्र आचार्य एम कहेते के, जे स्वभावे जन्मजात नपुसक होय ते ने चारित्र आवे नही, ल्यारे तेने मोक्ष पदनी प्राप्ति ते केम थाय ! माटे कृत्रिम नपुसक लेवो अने नवीन आचार्य एम कहेते के, जे कृत्रिम होय ते नपुसक न कहेवाय जेने नपुसक वेद उदयागत होय तेनेज नपुसक कहिये कृत्रिमने तो पुरुष वेद उदयागत होयते, तेथी तेने तो पुरुषवेदज कहिये एनुं विवेचन करी लेवु एवा नपुसकलिंगे जे मोक्ष थया ते नपुसक सिद्ध कहेवाय ते

(११) जे रजोहरण तथा मुखवस्त्रिका प्रमुख ठतां कैवल्य पद पामे ते स्वलिङ्ग सिद्धकहेवायते (१२) जे तापसादिक प्रमुख बीजा चिन्हवान ठतां लोकांत स्थित थयाते ते अन्य लिङ्ग सिद्ध जाणवा. (१३) जे नरत प्रवृत्ति गृहस्थ वेप धारी ठतां लोकना मस्तकनेविपे स्थित थएला ते ते गृहि लिङ्गी सिद्ध जाणिये (१४) जे एक समयनेविपे एकजोड सर्वोत्कृष्ट सुखना धामने पाम्यो होय ते एकाकी सिद्ध ते. (१५) अने जे एक समयनेविपे अनेक जीवो सिद्धत्व पाम्या होय ते अनेक सिद्ध कहेवाय ते वली जे सिद्धावस्था पाम्या वझे बीजो कोई समय थई गयो न होय किंतु तेज समयते ते अनंतर सिद्ध कहिये, अने जेने सिद्धावस्था पाम्याने समयथी उपरांत काल थई गयो होय ते परपर सिद्ध कहिये इत्यादिक सिद्ध जीवोना जेद ते

हवे बीजा सप्तारी जीवोविपे ग्राम समजबु -ते सप्तारी जीव वे प्रकारनाते-
एक स्थावर बीजा त्रस तेमा स्थावर पांच प्रकारना ते -पृथ्वीकाय, अपकाय, तेज काय, राउकाय ने वनस्पतिकाय ए पाचेना वली सूक्ष्म अने वादर एवेवे जेद ते. अ ने त्रस जीवो चार प्रकारना ते -वंडिय, तेंडिय, चउरिंडियने पचेडिय तेमां पचेडिय चार प्रकारना ते -देव, मनुष्य, नारक ने तिर्यच एवधा जीवोविपे सविस्तर जीववि